

Arxiu
de Textos Catalans Antics
31

Taules dels volums XXI-XXX

BARCELONA
2014-2016

Arxiu de Textos Catalans Antics

Sigla: ATCA

Anuari per a l'edició i estudi de textos catalans anteriors al segle XIX

Directors: Jaume de Puig i Oliver – Jaume Mensa i Valls

Secretari: Alexander Fidora

Volum publicat a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans
i de la Facultat de Teologia de Catalunya

VOLUM XXXI

2014-2016

SUMARI

ARTICLES

Jaume de PUIG I OLIVER, *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona. I. Manuscrits 1-50*

Josep PERARNAU I ESPELT, *Els manuscrits lul·lians medievals de la Biblioteca Ambrosiana de Milà*

Jaume de PUIG I OLIVER, *Quinze documents del segle X, setze del segle XI i tres del segle XII desconeguts, regestats al pergami 446 de l'Arxiu Capitular de Girona, relatius a Viladasens*

Joan REQUESENS I PIQUER, *Un altre testimoni puríssim català (de l'escola lul·lista?) del segle XV*

NOTES I DOCUMENTS

Jaume de PUIG I OLIVER, *Notes sobre l'Institut d'Estudis Catalans i el lul·lisme (1907-2015)*

Alexander FIDORA, *Els àngels tenen corns? Notes filològiques sobre l'edició de la Confessió de Barcelona*

Joan FLORENSA – Aniol NOGUERA, *Actes de la visita Sede Vacante del canonge Rafael Gomis als oficialats de Tremp, Balaguer, Agramunt, Guissona, Sanauja, Ponts i Oliana, redactades per mossèn Josep Calassanç*

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

BUTLLETÍ BIBLIOGRÀFIC

Jaume MENSA I VALLS, *Antoni Andreu, mestre escotista. Balanç d'un segle d'estudis*

RECENSIONS

TAULES

Taula de referències bíbliques

Índex d'arxius i biblioteques

Índex de primers versos

Taula d'antropònims i de títols anònims

OBRES ENVIADES A LA DIRECCIÓ

TAULES DELS VOLUMS XXI-XXX

Adreces:

Direcció i intercanvis: Facultat de Teologia de Catalunya, Diputació, 231.
08007 Barcelona

Subscripcions: Institut d'Estudis Catalans, Carme 47. 08001 Barcelona

A/e: *publicacions@iec.cat* / Tel.: 932 701 636

Preu del volum sol (IVA inclòs): 48 €

Arxiu
de Textos Catalans Antics

Arxiu
de Textos Catalans Antics

31

BARCELONA

2014-2016

SOTA EL PATROCINI DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
I DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Des del 1982 fins al 2017 el dr. Josep Perarnau i Espelt, fundador d'aquest anuari i membre de l'IEC, n'ha estat el director.

En endavant ATCA es publica sota la responsabilitat dels comitès següents:

Comitè Editorial.

Per l'IEC: Joandomènec Ros, President de l'IEC; Pere Lluís Font, de la SFCS; Albert Rossich, de la SHA; Josep Maria Nadal i Farreras, de la SF.

Per la Facultat de Teologia de Catalunya: Armand Puig i Tàrrach, Rector de l'AUSP; Joan Torra, catedràtic de la FTC.

Comitè de redacció: Gemma Avenosa (Universitat de Barcelona), Lola Badia (Universitat de Barcelona), Irene Capdevila (Universitat de Barcelona – Institut d'Estudis Catalans), Lluís Cifuentes (Universitat de Barcelona), Sebastià Giralt (Universitat Autònoma de Barcelona), Tomàs Martínez Romero (Universitat Jaume I), Sadurní Martí (Universitat de Girona), Mathias Tischler (ICREA – Universitat Autònoma de Barcelona), Joaquim Nadal, de Girona, Josep M. Nadal (Universitat de Girona), Joan Requesens, de Manresa, Francesco Santi (Universit  di Cassino), Barbara Scavizzi, de Gubbio.

Directors: Jaume de Puig Oliver (Institut d'Estudis Catalans), Jaume Mensa i Valls (Universitat Autònoma de Barcelona – Facultat de Teologia de Catalunya – Institut d'Estudis Catalans).

Secretari: Alexander Fidora (ICREA-Universitat Autònoma de Barcelona).

© 2014-2016 by «Arxiu de Textos Catalans Antics»
Volum publicat a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans
i de la Facultat de Teologia de Catalunya

Compost per Jordi Ardèvol
Imprès a Service Point FMI, SA
Disseny gràfic: Narcís Comadira

ISSN: 0211-9811
Dipòsit legal: B 25453-1982

Prohibida la reproducció total o parcial per qualsevol mitjà
sense l'autorització escrita de l'editor

ARTICLES

Jaume DE PUIG I OLIVER

CATÀLEG DELS MANUSCRITS
DE LA BIBLIOTECA DIOCESANA DEL SEMINARI DE GIRONA.
I. MANUSCRITS 1-50.

INTRODUCCIÓ

El restabliment a Girona d'estudis universitaris i la constitució formal de la Universitat de Girona a finals del segle XX ha estat un fet transcendent en la vida de la ciutat. Fa poc, a principis del segle XXI, s'ha produït un altre fet que tindrà conseqüències semblants: la reunió i la gestió en un mateix edifici dels arxius i de les biblioteques eclesiàstiques gironines: Arxiu de la Catedral, Arxiu Diocesà, Arxiu de Sant Feliu, Arxius Parroquials, Biblioteca de la Catedral, Biblioteca de Sant Feliu, Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona. La nostra afirmació, només aparentment parcial, no és el fruit de cap engegament. És la conseqüència d'haver pogut constatar que la documentació eclesiàstica gironina és el fil que guia, acompanya i molt sovint aclareix la trajectòria històrica de les comarques que formen un bisbat més que mil·lenari. Durant segles aquesta documentació ha estat conservada en establiments independents i descoordinats. La decisió d'aplegar-la sota un mateix sostre i una mateixa direcció és un fet que marca diverses fites. Finalment, l'Església gironina adopta *una* política sobre el seu patrimoni documental, *un* criteri de gestió, *una* projecció cap a la societat.

Els quatre arxius eclesiàstics gironins són potents —cal dir-ho?— i la biblioteca diocesana resultant de la juxtaposició de les tres anteriorment esmentades és rica de fons antics; l'accés organitzat a tals fons posa en mans dels investigadors i dels estudiants una massa documental de primer orde, al costat de l'Arxiu Municipal, de l'Arxiu Històric de Girona i de la Biblioteca Carles Rahola de Girona. És per això que els darrers anys la Universitat de Girona i el bisbat van convenir la integració *on line* del catàleg de la BDSG dins el catàleg de la biblioteca de la Universitat, des d'on ara s'hi accedeix amb comoditat i des d'on es difonen tots els seus fons, assenyaladament els d'antiquària. Estem convençuts que, sense l'existència de la Universitat de Girona, la reunió de tots els arxius i biblioteques eclesiàstiques en un mateix centre no hauria estat mai plantejada ni viable.

A finals del segle XX, els dos arxius eclesiàstics fonamentals, el de la Catedral i el diocesà, van tenir dos arxivers de visió ampla: Gabriel Roura Guïbes i Josep Maria Marquès Planagumà. Ells dos van inserir les institucions que regentaven en el corrent del treball de recerca que la Universitat impulsà a Girona, de forma mai abans no vista a la ciutat. La reorganització dels serveis arxivístics i bibliotecaris diocesans posterior a la tasca i a la mort paral·lela

dels dos arxivers ha estat el resultat del treball que tots dos van acomplir en condicions no sempre fàcils ni favorables.

Avui es publica un dels instruments de treball essencials en tot complexe arxivístic i bibliotecari: un catàleg de manuscrits. A la ciutat de Girona n'hi ha uns set-cents. Un centenar i mig llarg són a la Biblioteca Carles Rahola de Girona, i provenen de la Desamortització. Són relativament pocs, perquè una part dels que s'havien d'haver conservat a Girona mateix es van dispersar en direccions diverses. A més, a mitjan segle XIX, una cinquantena foren robats de la Catedral i ara són, per ignomínia gironina, a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Foren robats purament i simple, quan la clau de l'arxiu i biblioteca de la Seu era en poder del Govern civil de Girona, en virtut d'un abús de poder i d'unes trafiques inqualificables.

Els arxius i biblioteques eclesiàstiques de Girona custodien cap a sis-cents mss. Convenia treure'ls de l'ostracisme. Comparada amb els dipòsits de manuscrits de la Seu i de Sant Feliu de Girona, la biblioteca del Seminari és pobra en manuscrits medievals, encara que la *Biblia peregrina* del segle XIV, ms. 1, el ms. 2, del segle XII, i la traducció en català del *Regiment de prínceps* de Gil Colonna, ms. 10 (any 1407), són d'un valor específic indubtable. Cal esmentar la romanalla jueva de primer orde, ms. 5, una *mezuzà* del segle XV trobada el 1886 *in situ*, al cor del call jueu? El plat fort del fons del Seminari el constitueix una sèrie de manuscrits moderns interessants per a la història de la cultura catalana postmedieval. En aquest mateix volum es fan remarcar un grup de manuscrits provinents d'Itàlia (mss. 6-7, 12, 20), interessants per als Borja i per a la guerra de Successió, el ms. que conté les *Relaciones* d'Antonio Pérez i altre material contrari als àustries (ms. 13), el recull de privilegis reials del segle XV (ms. 11), la biografia del príncep de Viana de Joan Vallespinosa, encara fins fa ben poc considerada perduda (ms. 14), el llibre autògraf de Jeroni Pujades on va recollir i transcriure diverses inscripcions antigues (ms. 16) i el ms. de les *Decisiones Senatus 1498-1700* (ms. 28), obra de Josep de Pastor i Mora, que hem pogut posar en relació amb altres manuscrits conservats a Catalunya. Reputem també interessant la darrera part del ms. 19, on hi ha reunit un conjunt documental sobre el col·loqui de Worms (1557) entre protestants i catòlics, que bé valdrà la pena d'estudiar amb detall, perquè no fóra estrany que contingués algun inèdit. Condemnats a veure la història de la Reforma de lluny, constatar que a Girona hi ha còpia pràcticament coetània d'un document signat per F. Melancton, no deixa de fer una certa impressió. El món postmedieval català tot just comença a ésser explorat, i no ho diem perquè no hi hagi abundància de treballs de qualitat sobre el període, sinó perquè la documentació que aquell món va produir és immensa i sortosament ha arribat fins a nosaltres amb força integritat. En aquestes condicions, calen treballades ingents per a explorar-la.

És comprensible que faci mandra ficar-se en un món que els prejudicis rebuts pintaven amb tonalitats poc atractives. De la vida cultural del Barroc

gironí s'han explorat alguns episodis sorollosos. Falta veure amb detall si darrera el soroll hi havia alguna cosa més que la simple capacitat de produir-lo. I cal esbrinar, a través de documentació creuada, les carreres i els anants i vinents dels intel·lectuals catalans d'aquella època d'un Estudi i d'una càtedra a una altra, abans de la concentració forçosa a Cervera decretada pel primer Borbó.

Conceptuem que ha estat un error no donar importància als mss. catalans moderns. Encara no s'ha dreçat un catàleg definitiu dels manuscrits dels avellanenses i mentrestant hi ha hagut cremes, pèrdues, destruccions i, per sort també, ara mateix hi ha hagut el descobriment sensacional en un carcanyol d'església d'una maleta amb material nou i preciós d'aquella procedència, forçosament ignorat de tothom.¹

---

1. Cf. Paul FREEDMAN i Flocel SABATÉ, *Jaume Caresmar i les fonts històriques de l'Església catalana*, dins «Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona», LI (2007-2008), 13-38. Els autors donen notícia de la troballa en un sostre fals de l'església de Vilanova de la Sal d'un bagul ple de documents de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes, amagat allí pels canonges de Bellpuig l'any 1835. Ara han estat catalogats a Balaguer i se'n ha fet càrrec l'Arxiu Comarcal de la Noguera. La majoria dels documents són dels segles XVIII i XIX, però s'hi van trobar 77 pergamins anteriors al 1300 —el més antic del 1057—, manuscrits i papers de Daniel Finestres, 14 llibres d'estatuts i litúrgia dels canonges premonstratesos i cinc grans llibres manuscrits de Jaume Caresmar, amb còpies de documents a partir del segle XII, formant el cartoral de l'abadia de Bellpuig, acabat el 1752. Esbossada la trajectòria i les ambicions intel·lectuals de Caresmar, començant pels seus discursos a l'Acadèmia, i esmentant tot seguit el programa grandios de publicació de fonts per a la història de Catalunya concebut i començat per Caresmar, Pascual i Martí, Freedman i Sabaté toquen després el tema de la bibliografia de Jaume Caresmar, començada per Vega i de Sentmenat i Josep Martí, qüestió espinosa de la història literària catalana. Primer, perquè l'obra de Caresmar sembla que en gran part no fou completada. Després perquè durant els segles XIX i XX els manuscrits de Caresmar s'han dispersat, amb anants i vinents càotics, gairebé inintel·ligibles, i alguns que havien romàs a Catalunya foren cremats o malmesos, quan el 1936 van ésser amagats en condicions infames. És molt difícil fer casar avui els escrits no publicats de Caresmar que es coneixen amb els catàlegs de les seves obres dreçats arran de la seva mort. Com és natural, cal valorar molt positivament la troballa del bagul amb els nous volums del savi historiador, sobretot tenint en compte les destruccions documentals que ha patit aquest país el segle XIX i el XX. Així, tot i que l'obra ambiciosa dels premonstratesos no arribà a bon port, tot i que una part d'aquesta obra es va perdre i el que n'ha quedat es troba dispers, Freedman i Sabaté auguren que ja seria hora que hom dediqués temps i diners a fer un catàleg —tant de bo que fos el definitiu— de l'obra de l'escola de Bellpuig. [En un altre orde de coses, els autors de l'article assenyalen una panoràmica fosca pel que fa a la conservació i al coneixement d'arxius monàstics catalans, i afirmen que l'ADG té registres arxivístics monàstics que esperen ésser desempaquetats des de 1835. Tant de bo fos veritat, però no ho és. I es pot comprovar en la publicació de Josep Maria MARQUÈS, *Arxiu Diocesà de Girona. Guia-Inventari*, Girona 1998, pp. 108-127, on hi consta detallada la documentació recollida a l'ADG i a disposició dels investigadors referent als monestirs d'Amer, Roses, Banyoles, Bell-lloc de Peralada, Sant Pere de Besalú, Sant Quize de Colera, Sant Llorenç de Sous, Sant Salvador de Breda, Cervià, Sant Daniel, Sant Feliu de Guíxols, Sant Miquel de Fluvià, Sant Tomàs de Fluvià, Sant Pere de Galligants, Santa Maria de Cadins, col·legiata de Santa Maria de Besalú, col·legiata de Vilabertran, convents de les Caputxines, dels Franciscans, dels Domi-

No creiem pas que l'edició de catàlegs de manuscrits i la indexació de la documentació moderna dels arxius catalans faci canviar les tesis rebudes sobre les relacions entre Il·lustració i cultura catòlica, sobre el caràcter més aviat passiu de les universitats catalanes autòctones en la recepció de la ciència moderna i sobre el caràcter anquilosat de la pedagogia tradicional catalana del Renaixement ençà. Això no obstant, seria prematur avançar ara un judici definitiu sobre tals qüestions. Els lliuraments successius d'aquest catàleg aportaran dades que permetran documentar la influència, l'entrada o el rebuig de les idees científiques noves en els diversos establiments pedagògics catalans. Això no serà sempre fàcil per raons que esmentarem més avall.

Esperem que amb aquest catàleg la documentació moderna dels altres arxius gironins —i possiblement no només gironins— rebí un reforç suplementari; l'abundància de personatges que s'hi recull demana el seguiment dels currículums corresponents en la documentació arxivística conservada a Girona i a d'altres bandes. A part d'escriure llibres i llibretes, els intel·lectuals moderns compraven, venien, testaven i feien altres negocis en el món civil i en l'eclésiàstic. A vegades sembla que als catalans ens faci una certa por o siguem afectats de timidesa a l'hora de conèixer *tot* el que es pot conèixer de Catalunya. En canvi, els espais poc coneguts o mal explorats d'una història col·lectiva constitueixen l'ocasió perfecta perquè neixi el prejudici, forma clàssica, per bé que dissimulada, de la ignorància. I encara hi ha un enemic pitjor: la poca apetència de saber —o la inapetència de saber-ho tot— porta de manera inexorable a l'afebliment de la memòria, i, a la llarga, a la desertització col·lectiva. A Catalunya això va passar amb el famós capítol de la *Decadència*. Quan es va començar d'explorar aquest domini, la famosa Decadència, que ho explicava tot i no explicava res, es va anar dissipant. Aquell constructe mental traïa més un estat d'ànim col·lectiu de mandra que no pas una realitat objectiva. Quan Jordi Rubió i Antoni Comas van publicar els seus treballs sobre la literatura catalana del segle XVIII, de seguida es va veure la trampa. Hi havia una muntanya de materials que esperaven l'atenció

---

nicans i del Carme de Girona, comunitats de capellans de Sant Vicenç de Besalú i Castelló d'Empúries, priorats de Santa Maria de Lladó i Jonqueres de Maià de Montcal, mercedaris de Castelló d'Empúries, servites d'Empúries, santuari del Collell; i encara documentació referent a diverses confraries. Una altra notícia que donen tot passant sobre la desaparició dels fons literaris i arxivístics de Sant Domènec de Girona tampoc no és del tot certa; una part, certament petita, va anar a parar a l'Arxiu Municipal de Girona, on hi ha un fons de documentació eclesiàstica salvat de la Desamortització; i dels onze volums manuscrits de l'obra completa de Nicolau Eimeric, dipositada en aquell convent, vistos per Villanueva i pels autors de *España Sagrada*, se'n conserva un volum a la Biblioteca March de Ciutat de Mallorca, donat a conèixer per J. Perarnau i Espelt a «Revista Catalana de Teologia», IV (1979), 79-100, i nou volums a la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla, donats a conèixer a «ATCA», 17 (1998), 295-378}.

dels estudiosos. D'aleshores ençà s'ha fet molt de camí en l'àmbit literari, en el jurídic, en l'històric, en l'econòmic, en el de l'erudició. Gosem esperar que el catàleg que avui veu la llum contribueixi modestament a desfer el que encara queda d'aquelles boires decadents i de la mandra secular mortífera que les gronxava.

Aquests anys inicials del segle XXI s'acaba de celebrar el centenari de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans, de la Biblioteca de Catalunya i de la Mancomunitat. Aquestes tres institucions són la proa d'un vaixell que fou posat en moviment per una societat competent, inquieta i creativa, que creia en ella mateixa, i que va vèncer una muntanya de rèmores, assenyaladament de rèmores intrínseques i nostrades. Els catalans de la segona meitat del segle XX no vam tenir més remei que creure *amb bones raons* —les aportades per l'Institut, la Biblioteca, el Museu, la Mancomunitat i la Generalitat— en nosaltres mateixos. El catàleg que el lector té a les seves mans es vol afegir a la corrua d'instruments de treball creats de l'any 1906 ençà per tal de fer més ric l'estudi de la nostra manera d'ésser.

El catàleg dels mss. de la Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona obrirà algunes finestres sobre les vetustes universitats de Catalunya, on professaren alguns dels escriptors que tindran rúbrica en les pàgines vinents. També s'hi faran presents els juristes que pensaven, compilaven, escrivien i publicaven a redós del gran arbre de la Reial Audiència de Barcelona. El món jurídic i el món universitari foren vasos comunicants, i es van trobar en un sentit molt pràctic arran de terra: Els bescantats *apunts de classe* que constitueixen el gruix dels manuscrits que aquí seran descrits, són molt lluny d'ésser uns tals *apunts*. Són obres no elaborades pels estudiants des de baix, esgratinyant quaderns informes, sinó elaborades des de dalt, pels professors que impartien els cursos, i, de forma semblant a l'antiga *pècia*, publicats amb uns criteris formals de pulcritud, mètode, llengua, recursos estilístics i decoratius que tendeixen a la uniformitat i, de retruc, confereixen a aquest grup de mss. el seu aspecte original inconfusible. No avançarem en aquest pròleg el que només podrà ésser exposat de forma clara quan tots els *apunts de classe* hagin estat censats. Però sí que invitem el lector benèvol a rebutjar tot d'una la idea que les universitats catalanes antigues eren establiments sense suc ni bruc. És ben bé el contrari.

Aquelles universitats municipals no van funcionar gairebé mai en condicions favorables, a causa de les guerres, les invasions endèmiques, i el desori social —el temps de Perot lo Lladre, de la Inquisició, dels virreis castellans—; tot això no obstant, van fer un esforç per a subratllar llur personalitat en l'esfera de les competències docents. Desconeixem aquell món universitari, certament no massa brillant. Però caldria pensar que d'aquelles universitats —i dels col·legis episcopals i dels jesuïtes— en van sortir les classes dirigents del país, els juristes, els jutges de l'Audiència, els acadèmics, els metges, els científics i els polítics: Fontanella, Olibà, Peguera, etc. Tot just molt recent-

ment aquest món ha començat d'ésser explorat i pel que s'ha pogut veure fins avui val a dir que és un món que promet.²

L'estudi dels mss. del Seminari de Girona permetrà també d'aclarir, en part, la història d'aquest establiment eclesiàstic. Ara ja ningú no recorda que durant els segles XVIII i XIX a Girona només eren obertes al públic la biblioteca del Seminari Episcopal i la del convent dels dominicans. El bisbe Baltasar de Bastero i Lladó,³ de Girona, i Benet Panyelles, monjo de Sant Feliu de Guíxols i prelat de Mallorca, prenen un relleu extraordinari en aquesta història, i és a redós de llur personalitat que hi van fer cap gairebé tots els mss. de procedència italiana i madrilenya que hi ha recondits. Però Jeroni Pujades també hi ocupa un lloc honorable, per tal com alguns dels mss. descrits ací foren seus. Dels manuscrits de l'obra de Pujades n'hi hauria per dir quelcom semblant al que s'ha dit més amunt sobre els dels avellanenses; ara bé, la bibliografia sobre Pujades s'ha animat darrerament i sembla que no arrossega les rèmores gairebé consubstancials amb la bibliografia dels premonstratesos il·lustrats.

La nostra edició

En la descripció dels mss. hem seguit un esquema que ja vam detallar fa anys.⁴ Hi hem introduït un canvi. La immensa majoria dels mss. del catàleg són inèdits, i la majoria són d'època moderna i no literaris, de manera que fins avui han suscitat poca curiositat. Són, diem-ho clar, rigorosament desconeguts. És per això que ens hem extenuat intentant de donar el més fidelment possible el contingut de cada ms. Quan un ms. porta l'índex o els índexs elaborat/s pel mateix autor, el/s reproduïm al peu de la lletra. Quan el ms. no és indexat, detallem el seu contingut de la manera més objectiva que ha semblat convenient en cada cas. Això ha obligat a afegir l'ítem *Contingut* a la part de la descripció consagrada al «Contingut literari», no previst en l'esquema de descripció de manuscrits que apliquem.

Hem procurat identificar els personatges, assenyaladament els gironins, que apareixen en els manuscrits, col·laborant així en els esforços actualment en curs per aclarir punts de la història de la ciutat i bisbat. Amb dues precisions:

2. Entre una gran quantitat de treballs publicats i en curs, remarcariem l'oportunitat de les obres de Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya*, Barcelona, Fundació Noguera 2006; i d'Eduard MARTÍ FRAGA, *La classe dirigent catalana. Els membres de la conferència dels tres comuns i del braç militar (1697-1714)*, Barcelona, Fundació Noguera 2009, on hi ha nòmines de personal que passa desapercbut habitualment i injusta.

3. Bisbe des del 21 de juny del 1729 fins al 2 de març del 1745, quan renuncià. Cf. PONTICH, *Episcopologi*, fol. 127r-134v; DBA, I, 240.

4. Cf. «ATCA», 17 (1998), 295-298. Quan el lector constati que ometem algun ítem d'aquell esquema, és pregat d'entendre que l'ítem o els ítems omesos no tenen aplicació en aquell cas.

a) Hem procurat identificar els noms que són citats fugisserament en íncipits i èxplicits, sobretot els noms d'autors de llibres, i els noms de personatges secundaris. b) No hem fet el mateix amb els personatges catalans i alguns castellans que ja han estat objecte d'atenció biobibliogràfica suficient i que es poden considerar poc o molt coneguts. Esperem que els resultats siguin jutjats amb benevolència. Algunes fonts biobibliogràfiques, per exemple el DBI, encara són en curs de publicació; d'altres no les hem tingudes a l'abast. Per tant, queda feina i queden llacunes.

No es podria passar per alt el fet que l'exhumació de materials moderns causa sorpreses falagueres, com s'ha constatat quan han estat el oferts al públic els resultats de les recerques referents al Tribunal de Contrafacció de Catalunya, una institució perfectament desconeguda fins que Eva Serra i els seus col·laboradors l'ha tret de les tenebres, l'existència i el funcionament de la qual farà canviar alguna tesi sobre el coronament del sistema pactista català.⁵ Per tant, ens hem limitat a identificar de forma sumària els personatges socialment rellevants —i encara no tots— que treuran el cap en les pàgines vinents, conscients que som lluny d'una exploració exhaustiva de les fonts documentals susceptibles d'ésser posades en joc.

Una de les sorpreses que causa l'estudi dels manuscrits catalans moderns és l'abundància relativa de filigranes no repertoriades, que van apareixent amb regularitat. És força evident que els repertoris *ad hoc* a disposició de l'estudiós són limitats. Per això hom en trobarà moltes sense documentar en el nostre catàleg. Creiem que la senyalització de filigranes fins ara no repertoriades, que fan costat a d'altres filigranes repertoriades i documentades en papers molt semblants, si no idèntics, orientarà l'estudiós del futur per a establir repertoris cada cop més complets i ambiciosos d'aquests elements essencials per a situar la materialitat dels manuscrits en el seu punt cronològic precís.

La puntuació dels textos reproduïts és nostra, bo i respectant la literalitat dels textos originals i subratlant amb l'aposició «(sic)» les lliçons ambíguas, confusionàries o aberrants del criteri gramatical actual.

En detallar el contingut d'alguns manuscrits, molts ítems apareixen entre claudàtors. Es fa ús d'aquest recurs *quam* l'ítem és suplert, en tot o en part, per causa d'omissió del copista, o quan es presenta confós amb la resta del text i no, com és habitual, destacat amb una cal·ligrafia diferent de la resta del text.

---

5. Cf. Josep CAPDEFERRO i PLA – Eva SERRA i PUIG, *El Tribunal de Contrafaccions de Catalunya i la seva activitat (1702-1713)*, (Textos Jurídics Catalans | Sentències 2), Barcelona, Parlament de Catalunya – Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia 2015, 269 p.; *Casos davant del Tribunal de Contrafaccions de Catalunya (1702-1713)*, (Textos Jurídics Catalans | Sentències 3), Barcelona, Parlament de Catalunya – Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia 2015, 693 p.

Agraïments

Aquest volum no s'hauria pogut escriure sense la col·laboració activa i inestimable del personal de l'Arxiu Diocesà de Girona: El seu director, mn. Joan Naspleda, els arxivers Albert Serrat i Torrent i Joan Villar, i la bibliotecària Anna Bancells. Així mateix cal agrair la feina bàsica de Marta Lleopart Xifre. Devem a la deferència i a la professionalitat de la senyora Anna Gudayol, del departament de manuscrits de la BC, el coneixement de manuscrits relacionats amb alguns que tindran rúbrica en aquest catàleg. A Joan Ferrer devem les transcripcions dels textos hebreus del ms 5 i del ms. 10. I entre els molts que han encoratjat el projecte, ens plau esmentar especialment Joaquim M. Puigvert i Solà, vicerector estat de la Universitat de Girona, que ha fet possible la coedició del volum amb la Universitat de Girona.

SIGLES

- A = ADG, *Processos de patronats de beneficis*.
 ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona
 ACG = Arxiu Capitular de Girona
 ADG = Arxiu Diocesà de Girona
 AGUILAR PIÑAL = FRANCISCO AGUILAR PIÑAL, *Bibliografía de Autores Españoles del siglo XVIII*, 10 vols., Madrid, CSIC 1981-2001.
 AGUILÓ = MARIANO AGUILÓ I FUSTÉR, *Catálogo de obras en Lengua Catalana impresas desde 1714 hasta 1860*, Madrid 1923, 1077 p.
 AHMB = Arxiu Històric Municipal de Barcelona
 AIEE = «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 1977ss.
 AIEG = «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses / Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», 1946ss., LVII vols. publicats.
 ALAND = KURT ALAND, *Synopsis quattuor Evangeliorum locis parallelis evangeliorum apocryphorum et patrum adhibitis. Editio secunda*, Stuttgart, Württembergische Bibelanstalt 1964, 590 p.
 AST = «Analecta Sacra Tarraconensia», 1925ss.
 ATCA = «Arxiu de Textos Catalans Antics». Anuari, Barcelona, I. E. C., 31 vols.
 BBC = «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya», 1914-1932, 1981-1984.
 BC = Biblioteca de Catalunya
 BDSG = Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona
 BERGER = S. BERGER, *Les Préfaces joints aux livres de la Bible dans les manuscrits de la Vulgate*, dins «Académie des Inscriptions et Belles Lettres, I. série, tome XI, 2. partie», (1902).
 BERGER HV = S. BERGER, *Histoire de la Vulgate pendant les premiers siècles du Moyen Age*, Paris, Librairie Hachette 1893, 443 p.
 BEV = Biblioteca Episcopal de Vic
 BNF = Biblioteca Nacional de França (París)

- BNM = Biblioteca Nacional de Madrid
- BRIQUET = Ch. M. BRIQUET, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, 4 vols., Leipzig 1923.
- BROCÀ = G. M. DE BROCÀ, *Historia del Derecho de Cataluña, especialmente del civil y exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el código civil de España y la jurisprudencia*, Barcelona, Herederos de Juan Gili, Editores, 1918, 883 p.; reeditat amb una presentació de Salvador DE BROCÀ I TELLA, una introducció d'Encarna ROCA I TRIAS i un apèndix bibliogràfic complementari d'Antoni MIRAMBELL I ABANCÓ dins la col·lecció «Textos Jurídics Catalans. Escriptors I/1», Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia 1985, 955 p.
- BS [Pii XI, Pii XII, Pauli VI, Ioannis Pauli II] = *Biblia Sacra iuxta latinam vulgatam versionem ad codicum fidem iussu..., cura et studio monachorum sancti Benedicti commissionis pontificiae a Pio PP. XI institutae sodalium, praeside Adriano GASQUET S. R. E. Cardinale*, Romae, Typis polyglottis vaticanis MDCCCXXVI-MDCCCXCV, 18 vols.
- BUB = Biblioteca Universitària de Barcelona
- CASTELLVÍ = FRANCISCO DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, vols. I-IV, Madrid 1997-1999, 722, 688, 872 i 835 p.
- CCSL = «Corpus christianorum. Series Latina», Turnholt, Brepols 1954-1965, 176 vols. publicats.
- CORSSEN = P. CORSSSEN, *Monarchianische Prologen zu den vier Evangelien*, Leipzig 1896.
- D = ADG, *Manuels de col·lacions de beneficis*.
- DBA = *Diccionari Biogràfic*, vols. I-IV, Barcelona, Albertí editor 1966-1970.
- DBI = *Dizionario Biografico degli Italiani*, 76 vols. publicats.
- DDC = *Dictionnaire de Droit Canonique*, 7 vols., París, 1935-1965.
- DEER = *Diccionario enciclopédico de la época de la Reforma*, Barcelona, Herder 2005, 639 p.
- DHEC = *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, 3 vols., Barcelona, Generalitat de Catalunya-Editorial Claret 1998-2001.
- DHEE = *Diccionario de Historia Eclesiàstica de España*, 4 vols. + I Suppl., Madrid, CSIC 1972-1987.
- DS = *Dictionnaire de Spiritualité*, 16 vols. + 1 vol. de taules, París 1937-1995.
- DTC = *Dictionnaire de Théologie Catholique*, París 1903-1951, 15 vols. + 2 vols. de taules.
- DU PIN = Louis Ellies DU PIN, *Bibliothèque des auteurs separez de la communion de l'église romaine du XVI et du XVII siecle*, t. I-1, I-2, II-1, II-2, París, André Pralard MDCCXVIII-MDCCXIX.
- EdP = *Enciclopedia dei Papi*, Istitvto della Enciclopedia Italiana, 3 vols, Roma 2000, 746, 717, 743 p.
- EKL = *Evangelisches Kirchenlexikon*, 4 vols., Göttingen 1956-1961.
- EUBEL = Conrad EUBEL, *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, I-VIII vols., Münster – Pàdua 1898-1978.

- EUC = «Estudis Universitaris Catalans», 1907-1936, 1979-1984.
- FRIEDBERG = Aemilius FRIEDBERG, *Corpus Iuris Canonici*, I i II, Graz 1959, 1468 i 1340 cols.
- FUSTER = Justo Pastor FUSTER, *Biblioteca Valenciana*, 2 vols., València 1827-1830.
- G = ADG, *Notularum*.
- GEC = *Gran Enciclopèdia Catalana*,² 24 vols., Barcelona 1986-1989, + 5 vols. de Supl.
- GLORIEUX = Palémon GLORIEUX, *Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle*, Paris, Vrin 1933, I-II vols.
- LABBÉ = Philippe LABBÉ – Gabriel COSSART, *Sacrosancta Concilia ad regiam editionem exacta*, XXI vols., Venècia 1728-1733.
- Ll = ADG, *Registrum Litterarum*.
- MARQUÈS = JOSEP M. MARQUÈS, *Impresos gironins de la biblioteca del Seminari diocesà (1502-1936)* (Col·lecció Francisc Monsalvatje 2), Girona 1987, 225 p.
- MARTÍ = Ramon MARTÍ, *Col·lecció Diplomàtica de la Seu de Girona (817-1000)*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatari, 13), 1997, 605 p.
- MIRAMBELL = Enric MIRAMBELL I BELLOC, *Història de la impremta a la ciutat de Girona*, Girona, Ajuntament de Girona – Institut d'Estudis Gironins – Diputació de Girona 1988, 203 p. + 31 làm.
- P = ADG, *Visites Pastorals*.
- PÁEZ RÍOS = Elena PÁEZ RÍOS, *Repertorio de Grabados Españoles en la Biblioteca Nacional*, I-IV vols., Madrid 1981-1985.
- PALAU = Antonio PALAU DULCET, *Manual del Librero Hispanoamericano*, 27 vols., Barcelona-Oxford 1948-1977, + 7 vols. d'Índices, Barcelona-Oxford 1981-1987.
- PL = *Patrologia Latina*, 217 vols., + 4 vols. d'Índices, + 4 vols. de *Supplementum*, París 1879-1967.
- PONTICH = Sulpici PONTICH, *Episcopologi eo Serie dels srs. Bisbes de Gerona desde la expulsió dels moros que volen uns fos 778 y altres 785: en què se continuaran los bisbes segons lo ordre que portan nostres Synodals Gerundenses, però las notícias seran totas tretas y existents en la Iglesia Cathedral y notarías que son vistas*, ACG, ms. 105, f. 3r-134v.
- PONTICH, *Series* = Sulpici PONTICH, *Serie dels prebendats que per temps son estats de la santa Iglesia de Gerona per abecedari*, ACG, ms. 105, f. 135r-405r.
- Préfaces* = Dom DE BRUYNE, *Préfaces de la Bible Latine*, Namur 1920.
- RÀFOLS = J. F. RÀFOLS, *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña desde la época romana hasta nuestros días*, I-III vols., Barcelona 1951-1954.
- RAH = Real Academia de la Historia.
- RB = F. STEGMÜLLER, *Repertorium Biblicum Medii Aevi*, vols. I-XI, Madrid 1040-1980.
- RH = Ulysse CHEVALIER, *Repertorium Hymnologicum. Catalogue des chants, hymnes, proses, séquences, tropes en usage dans l'Église Latine depuis les origines jusqu'à nos jours*, 6 vols., Louvain 1897 – Bruxelles 1920.

- RMC = Eulàlia DURAN et al., *Repertori de Manuscrits Catalans (1474-1620)*, vols. I, II.I, II.II, III i IV; (1620-1714), Barcelona, IEC 1998-2008.
- Sommaires = Dom DE BRUYNE, *Sommaires, divisions et rubriques de la Bible latine*, Namur 1914.
- TORRES AMAT = Fèlix TORRES AMAT, *Diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona, Imprenta de J. Verdaguer 1836, 719 p.
- TRE = *Theologische Realenzyklopädie*, 36 vols., Walter der Gruyter, Berlin – New York 1977-2004, + *Register zu Band 1-17*, 1990; *Register zu Band 1-27*, 1998; *Abkürzungsverzeichnis*, 1976.
- VALLS I SUBIRÀ = Oriol VALLS I SUBIRÀ, *El papel y sus filigranas en Cataluña (Monumenta cartae papyraceae historiam illustrantia, XII, J. S. G. SIMONS editor), volume I Text, volume II Watermarks*, Amsterdam MCMLXX, 476 + mapes, i 288 planxes respectivament.
- VALLS I SUBIRÀ I = Oriol VALLS I SUBIRÀ, *La historia del papel en España. I. Siglos X-XIV*, Madrid 1978, 303 p.
- VALLS I SUBIRÀ II = Oriol VALLS I SUBIRÀ, *La historia del papel en España. II. Siglos XV-XVI*, Madrid 1980, 276 p.
- VALLS I SUBIRÀ III = Oriol VALLS I SUBIRÀ, *La historia del papel en España. III. Siglos XVII-XIX*, Madrid 1982, 335 p.
- VD 16, I = *Verzeichnis der im deutschem Sprachbereich erschienenen Drucke des XVI. Jahrhunderts. I Abteilung, Band 1-22*, Stuttgart, Anton Hiersemann 1983-1995.
- VD 16, II = *Verzeichnis der im deutschem Sprachbereich erschienenen Drucke des XVI. Jahrhunderts. II Abteilung, Band 1-2*, Stuttgart, Anton Hiersemann 1997.
- VD 16, III = *Verzeichnis der im deutschem Sprachbereich erschienenen Drucke des XVI. Jahrhunderts. III Abteilung*, Stuttgart, Anton Hiersemann 2000.
- V. I. D. = Vtriusque Iuris Doctor.
- VILA = Federico VILA I BARTROLÍ, *Reseña histórica, científica y literaria de la Universidad de Cervera*, 1923; reeditada amb un pròleg de Miquel BATLLORI dins la col·lecció «Biblioteca de Cervera i la Segarra», Tàrraga 1981, 405.
- VILLANUEVA = Jaime VILLANUEVA, *Viage Literario a las Iglesias de España*, XXII vols. Els vols. XII-XIV, corresponents a Girona, editats a Madrid, 1850-1851.
- WORDSWORTH = Iohannes WORDSWORTH – Henrico Iuliano WHITE, *Novum Testamentum Domini nostri Iesu Christi latine secundum editionem sancti Hieronymi. Pars Prior – Quattuor Evangelia*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano M DCCC LXXXIX – M DCCC XCVIII, 779 p.; *Pars Secunda – Epistulae Paulinae*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano M DCCCC XIII – M DCCCC XLI, 765 p.; *Pars Tertia - Actus Apostolorum – Epistulae Canonicae Apocalypsis Iohannis*, Oxonii, e Typographeo Clarendoniano M DCCCC LIV, 596 p.
- ZARCO = Fr. Julián ZARCO CUEVAS, *Catálogo de los manuscritos Catalanes, Valencianos, Gallegos y Portugueses de la Biblioteca de El Escorial*, Madrid 1932, 164 p.

DESCRIPCIÓ DEL MANUSCRITS

1

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 252 x 400 x 110.

b) Material: Post recoberta de pell marron, que es perllonga a les contractapes.

c) Indicacions escrites: La primera contratapa és recoberta per un foli de pergamí enganxat a la fusta pel cantó pèl. Aquest pergamí és el primer foli d'un antic plec de 3 x 2, ara reduït a no-res, perquè els folis [2-3] de la primera meitat del plec han estat retallats i només subsisteixen en forma de talons, amb la particularitat que la segona meitat del plec és formada *a)* per un fragment de foli doblegat sobre ell mateix, no pas més gran que els altres dos talons, el qual s'esmuny, segons sembla, cap a l'interior del llom, i *b)* per un testimoni de taló del qual només en resta una ínfima part al marge superior. No hi ha cap fonament per a pensar que els folis tallats continguessin elements decoratius cobejables, com és ara una genealogia de Crist o una pàgina de títol amb miniatures, però la hipòtesi tampoc no es pot descartar del tot.

La contratapa II té una disposició diferent, perquè només s'hi veu una tira de pergamí de 80 x 390, enganxada a la part esquerra de la contratapa, amb retalls de reforços enganxats a la contratapa, sobre la tira de pergamí.

Al cantó carn del foli enganxat a la contratapa I, s'hi veuen restes esvaïdes del contacte que el foli ha tingut amb la tinta del primer foli actual del manuscrit. Altrament hi ha elements escrits més interessants:

α) Dalt de tot de la contratapa, en tinta i lletra cal·ligràfica del segle XX: «Excmus. ac Rvdms. D. D. Josephus Cartañá et Inglés, Praesul Dioecesis Gerundensis, hanc Bibliam Sacram, propriis sumptibus acquisitam, Bibliothecae Seminarii munificentissime donavit die XVI Octobris anni Domini MCMXLV».

β) Més avall, manícules en tinta, una de les quals assenyala uns mots escrits en gòtica cursiva del segle XV: «ridere cine re cignum | stulticiest (*sic*)».

γ) Immediatament a sota: «A XVIII de ffabrer M^o CCCC^oLXII^o pres possession micer | Johan mergarit del bisbat de Gerona | (*al man:*) A III de Abril dit any me ordoni a preuere | Lo primer de Maig de dit any digui missa nouella | (*al man:*) lo primer dia». Malhauradament en els registres d'ordenacions de l'Arxiu Diocesà de Girona no s'han conservat els de l'any 1472, i així no es pot aventurar cap conjectura sobre l'autor de la nota i possible possessor del ms.

δ) Al marge inferior, escrit a l'inrevés, en lletra gòtica cursiva del segle XIV: «[És] del molt Reuerent mossen fr[ancesch] | carbonel conestabla dels merchaders». Aquesta inscripció, malhauradament escapçada al començament i al final de la primera línia, podria tenir relació amb el nom d'un mercader gironí conegut, Francesc Carbonell, fill de Bonanat Carbonell, mort després de 1341.⁶ El pare, Bonanat Carbonell, mort després de 1329, havia estat nomenat procurador de la casa dels franciscans de Girona per fra Francesc de Vilagrassa, guardià dels franciscans de Barcelona,⁷ i havia actuat com a tal procurador i síndic.⁸ Caldrà retenir aquestes dades, perquè la nota del mercader Carbonell podrà donar pistes per a saber d'on procedeix el manuscrit.

d) Elements decoratius: Quatre rectangles formats per bordons i mitges canyes, en degradació, i alternant amb sanefes. Al rectangle interior, florons als quatre angles i decoració interior de figures trapezoidals i romboïdals. Al bell mig, floró voltat de flors de lis.

2. Llom de la mateixa pell, molt fatigat.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures. Els plec s són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant cinc dobles nervis interns, que en treuen altres tants d'externs, formant sis seccions exteriors.

b) Descripció de les seccions: 1) desapareguda la pell en aquest sector; 2) teixell de paper molt enfosquit enganxat, amb inscripció del segle XVI: «Biblia Sacra | Peregrina»;⁹ 3)-5) buides; 6) etiqueta rectangular de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 1».

3. Altres elements.

b) Tancadors: N'hi havia dos de pell; n'han subsistit les bases clavades a la tapa I i els dos gafets de metall de la tapa II.

c) Cobertes (folres) de pergamí reutilitzat.

d) Talls amb restes de pintura jaspiada.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavis de la mateixa pell, desapareguts els inferiors.

4. Conclusió. Data: Segle XIV, refeta o retocada el s. XVI.

6. Cf. Josep FERNÁNDEZ I TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Girona, Ajuntament de Girona-PAM 1995, 46.

7. El nomenament és del 20 de febrer del 1308: ADG, PA, General i vària 38 (n. 7193).

8. El 30 de març del 1308 ven i garanteix d'evicció a Arnau Adroer 290 sous de cens que el convent rep sobre la possessió de Camós: ADG, PA, Camós 263-264 (m. 1773-1774). El 6 de setembre del 1308 ven al mateix Adroer, paborde de la Pia Almoïna, les prestacions que aquest havia de fer als frares per un total de 280 sous anyals a causa de llegats per preu de 6.000 sous: ADG, PA, General i vària 37 (n. 7192).

9. Cf. infra, IV, 12.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: 418.
5. Dimensions: 250 x 380 x 95.
6. Plecs:
  - 1) Plec coix de 6/5 , folis 1-11, amb reclam: «Interea locutus».
  - 2) Plec de 6 x 2, folis 12-23, amb reclam: «coccoque bis tincto».
  - 3) Plec de 6 x 2, folis 24-35, amb reclam: «-bis de nationibus».
  - 4) Plec de 6 x 2, folis 36-47, amb reclam: «mari salsissimo».
  - 5) Plec de 6 x 2, folis 48-59, amb reclam: «siccante domino».
  - 6) Plec de 6 x 2, folis 60-71, amb reclam: «-buit ac post-».
  - 7) Plec de 6 x 2, folis 73-83, amb reclam: «-norum dixerunt».
  - 8) Plec de 6 x 2, folis 84-95, amb reclam: «-nus. Tales autem».
  - 9) Plec de 6 x 2, folis 96-107, amb reclam: «quingenta equites».
  - 10) Plec de 6 x 2, folis 108-119, amb reclam: «-ro ei in patrem».
  - 11) Plec de 6 x 2, folis 120-131, amb reclam: «facerent».
  - 12) Plec de 6 x 2, folis 132-143, amb reclam: «dei templum».
  - 13) Plec de 6 x 2, folis 144-155, amb reclam: «Quid ultra».
  - 14) Plec de 6 x 2, folis 156-167, amb reclam: «me de aquis».
  - 15) Plec coix, de 6/5, folis 168-178, amb taló final i reclam: «-sertum in stag-».
  - 16) Plec coix, de 2/3, folis 179-183, sense reclam.
  - 17) Plec de 6 x 2, folis 184-195, amb reclam: «fecit imaginem».
  - 18) Plec de 6 x 2, folis 196-207, amb reclam: «mouebuntur».
  - 19) Plec de 6 x 2, folis 208-219, amb reclam: «emisi in babilonem».
  - 20) Plec de 6 x 2, folis 220-231, amb reclam: «Si occultabitur».
  - 21) Plec de 6 x 2, folis 232-243, amb reclam: «qui relictus».
  - 22) Plec de 6 x 2, folis 244-255, amb reclam: «-minus deus».
  - 23) Plec de 6 x 2, folis 256-267, amb reclam: «-uitates ad».
  - 24) Plec de 6 x 2, folis 268-279, amb reclam: «-re eius».
  - 25) Plec de 6 x 2, folis 280-291, amb reclam: «dicentes».
  - 26) Plec de 2 x 2, folis 292-295, amb reclam: «-ptiores».
  - 27) Plec de 2 x 2, folis 296-299, sense reclam.
  - 28) Plec de 6 x 2, folis 300-311, amb reclam: «ei Postquam».
  - 29) Plec de 6 x 2, folis 312-323, amb reclam: «solam mini-».
  - 30) Plec de 6 x 2, folis 324-335, amb reclam: «manus et».
  - 31) Plec de 6 x 2, folis 336-347, amb reclam: «in eandem».
  - 32) Plec de 6 x 2, folis 348-359, amb reclam: «-cere cum cla-».
  - 33) Plec de 6 x 2, folis 360-371, amb reclam: «Ideoque et alibi».
  - 34) Plec de 6 x 2, folis 372-383, sense reclam.
  - 35) Plec de 6 x 2, folis 384-395, amb reclam: «Debon».
  - 36) Plec de 6 x 2, folis 396-407, amb reclam: «Mechei».
  - 37) Plec coix, de 6/5, folis 408-418, sense reclam.

El foli 166 té un estrip a la seva meitat superior, amb pèrdua de text al recto i al verso. El tros desaparegut del *ra* correspon al final del llibre de Job;

el del *rb* i *vab* correspon a l'inici del llibre dels Salms, dels quals només s'ha perdut íntegrament el primer. *Tituli currentes* dels diversos llibres de la Bíblia des del foli 1 al 165 i des del 184 al 383.

No hi ha pèrdua de text als plecs coixos 15 i 16, que transmeten tots els salms, llevat del primer.

8. Foliació: Hi ha una foliació antiga en tinta sèpia i xifres aràbigues, probablement del segle XVI, que començava a l'actual foli 2, molt escapçada per la cisalla tant pel marge superior com pel marge dret; la primera evidència gràfica apareix a l'actual foli 6, i sembla que dibuixa el cercle inferior d'un «8»; i acaba en el foli «420». Sota aquesta numeració, una altra numeració en llaç i xifres romanes del segle XX, posterior a 1945, és contínua i arriba d'un cap a l'altre del ms., des del foli 1 al 418. D'acord amb aquestes dades, faltarien dos folis inicials al ms.

9. Numeració de plecs: N'han subsistit rastres molt escadussers i del tot fragmentaris; sembla que era alfanumèrica.

11. Forats per a la construcció de la caixa d'escriptura, als extrems de la mateixa, dos a dalt i dos a baix.

12. Sistema de ratllat en tinta sèpia, 1111 2222. Primera línia no escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 1ra-3ra. Fol. 1ra, *inc.*: «*en lletres vermelles i blaves alternades i escapçat*) PROLOGUS (*rúbrica*) Incipit epistola ieronimi presbiteri ad paulinum de omnibus diuine ystorie libris (*fi de rúbrica*). Frater ambrosius tua michi munuscula perferens detulit simul et suauiissimas literas que a principio amicitiarum ...».

Fol. 3ra, *exp.*: «... facile contempnit omnia qui se semper cogitat esse moriturum».

2. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Epistola ad Paulinum de divinae historiae libris, c. 1-8*.

3. Altres manuscrits: Cf. BS [Pii XI], vol. I, 2.

4. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 1; RB, 284.

5. Edició: PL 22, 540-549; *Préfaces*, 1; BS [Pii XI], vol. I, 3-37.

B

1. Folis 3ra-b. Fol. 3ra, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit epystola Jeronimi in pentateucum (*fi de rúbrica*). Desiderii mei desideratas accepi epistolas qui quodam presagio futurorum cum daniele sortitus est nomen...».

Fol. 3vb, *exp.*: «... quo possim eodem spiritu quo scripti sunt libri in latinum eos transferre sermonem».

2. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Epistola in Pentateucum*.

3. Altres manuscrits: Cf. BS [Pii XI], vol. I, 2.

4. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 2; RB, 285.

5. Edició: PL 28, 178-184; *Préfaces*, 7; BS [Pii XI], vol. I, 63-69.

C

1. Folis 3rb-3vb. Fol. 3rb, *inc.*: «De lucis exordio et diuisione tenebrarum a luce et die prima ...».

Fol. 3vb, *exp.*: «... De obitu jacob et sepultura eius in effron et de morte ioseph. (*rúbrica*) Explicit prologus».

2. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Capitula siue tituli aut breues libri Genesis ex textu vulgato desumpta, series A, forma a*.

3. Altres manuscrits: BERGER HV, 345; BS [Pii XI], vol. I, 74.

5. Edició: PL 28, 185-188; *Sommaires*, 51-54; BS [Pii XI], vol. I, 102-110.

D

1a. Folis 3vb-58vb. Fol. 3vb, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit liber geneleos (*fi de rúbrica*). IN PRINCIPIO creauit deus celum et terram. Terra autem erat inanis et uacua et tenebre super faciem abyssi, et spiritus domini ferebatur super aquas ...».

Fol. 16vb, *exp.*: «... mortuus est expletis centum decem uite sue annis. Et conditus aromatibus repositus est in loculo in egypto (*rúbrica*) Explicit liber geneleos».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Genesis*.

1b. Fol. 16vb, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit liber hellesmoth qui grece exodus dicitur (*fi de rúbrica*). HEC sunt nomina filiorum israel qui ingressi sunt egyptum cum iacob; singuli cum domibus suis introierunt ...».

Fol. 28vb, *exp.*: «... Nubes quippe domini incubabat per diem tabernaculo et ignis in nocte, uidentibus cunctis populis israel per cunctas mansiones suas. (*rúbrica*) Explicit exodus».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Exodus*.

1c. Fol. 28vb, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit liber leuitici (*fi de rúbrica*). Vocauit autem moysen et locutus est ei dominus de tabernaculo testimonii dicens: Loquere filiis israel et dices ad eos. Homo qui obtulerit ex vobis hostiam deo de pecoribus ...».

Fol. 36vb, *exp.*: «... Si quis mutauerit et quod mutatum est et pro quo mutatum est sanctificabitur domino nec altero commutabitur. Hec sunt precepta que mandauit dominus moysi et ad filios israel in monte synai».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Leuiticus*.

1d. Fol. 36vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber uagedaber qui grece numerus dicitur (*fi de rúbrica*). Locutus est dominus ad moysen in deserto synai in tabernaculo federis prima die mensis secundi anno altero egressionis eorum ex egypto dicens ...».

Fol. 48va, *exp.*: «... dominus per manum moysi ad filios israel in campestribus moab super iordanem contra iericho. (rúbrica) Explicit liber numeri».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Numeri*.

1e. Fol. 48va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit adabarim qui deuteronomium prenotatur (*fi de rúbrica*). Hec sunt verba que locutus est moyses ad omnem israel trans iordanem in solitudine campestri contra mare rubrum inter pharan et tophel et laban et aseroth ubi auri est plurimum ... ».

Fol. 58vb, *exp.*: «... omnibus seruis eius uniuersaque terre illius et in cunctam manum robustam magnaue mirabilia que fecit moyses coram vniuerso israel (rúbrica) Explicit liber deuteronomii».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Deuteronomium*.

E

1a. Folis 58vb-74ra. Fol. 58vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in libro iosue (*fi de rúbrica*). Tandem finito penthateuco moysi uelut grandi fenore liberati ad ihesum filium naue manum mittimus ...».

Fol. 59ra, *exp.*: «... et nos ad patriam festinantes mortiferos syrenarum cantus surda debeamus aure transire».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in librum Iosue ben Nun*.

3. Altres manuscrits: BS [Pii XI], vol. IV, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER 22: RB 311.

5a. Edició: PL 28, 503-506; *Préfaces*, 22; BS [Pii XI], vol. IV, 3-8.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber iosue (*fi de rúbrica*). Et factum est post mortem moysi serui dei ut loqueretur dominus ad iosue filium nun ministrum moysi et diceret ei ...».

Fol. 65vb, *exp.*: «... Eleazar quoque filius aaron sacerdotis mortuus est; et sepelierunt eum in galaad fines et filii eius que data est ei in monte effraim. (rúbrica) Explicit liber iosue».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Iosue*.

1c. Fol. 65vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber iudicum (*fi de rúbrica*) Post mortem iosue consuluerunt filii israel dominum dicentes. Quis ascendet ante nos contra chananeum et erit dux belli? Dixitque dominus: Iudas ascendet ...»

Fol. 73ra, *exp.*: «... In diebus illis non erat rex in israel, sed unusquisque quod sibi rectum uidebatur hoc faciebat. (rúbrica) Explicit liber iudicum».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Liber Iudicum*.

1d. Fol. 73ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber ruth (*fi de rúbrica*). In diebus unius iudicis quando iudices preerant facta est fames in terra ...».

Fol. 74ra, *exp.*: «... Booz genuit obez. Obez genuit ysai. Ysai genuit dauid regem (*rúbrica*) Explicit liber ruth».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Ruth*.

F

1a. Folis 74ra-112vb. Fol. 74ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in libro regum (*fi de rúbrica*). Viginti et duas literas esse apud hebreos syrorum quoque et chaldeorum lingua testatur...».

Fol. 74va, *exp.*: «... Posui ori meo custodiam dum consisteret peccator aduersum me. Obmutui et humiliatus sum et silui a bonis. (*rúbrica*) Explicit prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus {galeatus} in libros regum {ad Paulam et Eustochium}*.

3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. V, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 30; RB 323.

5a. Edició: PL 28, 591-604; *Préfaces* 24; BS [Pii XII], vol. V, 3-11.

1b. Fol. 74va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber primus regum. Rubrica (*fi de rúbrica*). Fuit uir unus de ramatha in (*sic*) sophim de monte effraim et nomen eius helchana filius ieroboam ...».

Fol. 84va, *exp.*: «... Et tulerunt ossa eorum et sepelierunt in nemore iabes, et ieiunauerunt septem dies (*rúbrica*) Explicit liber regum primus».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Samubel I*.

1c. Fol. 84va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber regum secundus (*fi de rúbrica*). Factum est autem postquam mortuus est saul et dauid reuerteretur a cede amalech et maneret duos dies in sichelech ...».

Fol. 93ra, *exp.*: «... et obtulit holocausta et pacifica. Et repropitiatus est dominus terre et cohibita est plaga ab israel».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Samubel II*.

1d. Fol. 93ra, *inc.*: «Et rex dauid senuerat habebatque etatis plurimos dies. Cumque operiretur uestibus non calefiebat. Dixerunt ergo ei serui sui: Queramus domino deo (*sic*) nostro regi adolescentulam uirginem et stet coram rege ...».

Fol. 103rb, *exp.*: «... Seruiuit quoque baal et adorauit eum et irritauit dominum deum israel iuxta ommia (*sic*) que fecerat pater eius. (*rúbrica*) Explicit tertius liber regum».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Malachim I*.

1e. Fol. 103rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit quartus liber regum. rubrica (*fi de rúbrica*). Preuaricatus est autem moab in israel postquam mortuus est achab. Ceciditque ochozias per cancellos cenaculi sui quod habebat in samaria ...».

Fol. 112rb, *exp.*: «... Annonam quoque constituit ei sine intermissione, que et dabatur ei a rege per singulos dies omnibus diebus uite sue. (rúbrica) explicit».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Malachim II*.

G

1a. Folis 112vb-113ra. Fol. 112vb, *inc.*: «(rúbrica) Liber primus paralipomenon prologus in II° libro paralipomenon [*nota marginal*] iste prologus est de secundo libro paralipomenon (*fi de rúbrica*). Evsebius ieronimus domnioni et rogatiano suis in xpo ihesu salutem. Quomodo grecorum ystorias magis intelligunt qui Athenas viderint ...».

Fol. 113ra, *exp.*: «... ob decoris gratiam uel ob spiritus sancti auctoritatem, et in hebreis uoluminibus non legatur (rúbrica) prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in II° libro Verba dierum*.¹⁰

3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. VII, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 37; RB 327.

5a. Edició: PL 29 401-404; *Préfaces* 31; BS [Pii XII], vol. VII, 7-10.

1b . Fol. 113ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prefatio paralipomenon (*fi de rúbrica*). Si Septuaginta interpretum pura et ut ab eis in grecum uersa est editio permaneret ...».

Fol. 113rb, *exp.*: «... sensuumque barbariem apertius et per uersuum cola digererem, michi met ipsi et meis iuxta hismenium canens, si aures surde sunt ceterorum (rúbrica) Explicet prologus».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in I^o libro Verba dierum*.

3b. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. VII, 2.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 36; RB 328.

5b. Edició PL 28, 1323-1328; *Préfaces* 30; BS [Pii XII], vol. VII, 3-7.

1c. Fol. 113rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber I^{us} Paralipomenon (*fi de rúbrica*). Adam, seth, enos, cainan, malaleel, iared, enoch ... ».

Fol. 122ra, *exp.*: «... uniuersique regni eius et fortitudinis et temporum que transierunt sub eo siue in israel siue in cunctis regnis terrarum. [*nota del copista*] Prologum require ante prologum primi libri paralipomenon qui incipit sic: eusebius ieronimus etc. (rúbrica) Explicet prologus».

10. Cf. infra, 1d.

2c. Identificació de l'autor i obra: *Verba dierum I.*

1d. Fol. 122ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit II^{us} liber paralipomenon (*fi de rúbrica*). Confortatus est ergo Salomon filius dauid in regno suo et dominus erat cum eo et magnificauit eum in excelso ...».

Fol. 133rb, *exp.*: «... Quis ex uobis est in omni populo eius? Sit dominus deus suus cum eo, et ascendat».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Verba dierum II.*

1e. Foli 133rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit oratio manasse regis israel (*fi de rúbrica*). Domine deus omnipotens patrum nostrorum abraham, ysaac et iacob ...».

Fol. 133va, *exp.*: «... quoniam te laudat omnis uirtus celorum et tibi est gloria in secula seculorum amen. (rúbrica) Explicit paralipomenon II^{us}».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Oratio Manasses.*

H

1a. Foli 133va, *inc.*: «(rúbrica) Prologus in primo libro esdre (*fi de rúbrica*). Vtrum difficilius sit facere quod poscitis an negare necdum statui ...».

Fol. 133vb, *exp.*: «... magis uestra caritate prouocabor ad studium quam illorum detractio et odio deterrebor».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in primo libro Ezrae.*

3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. VIII, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 42; RB 330.

5a. Edició: PL 28, 1401-1406; *Préfaces* 33-34; BS [Pii XII], vol. VIII, 3-7.

1b. Foli 133vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber esdre primus (*fi de rúbrica*). In anno primo cyri regis persarum ut compleretur uerbum domini ex ore ieremie... ».

Fol. 137ra, *inc.*: «... Omnes hii acceperant uxores alienigenas et fuerunt ex eis mulieres qui pepererant filios. (rúbrica) Explicit liber primus».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Liber Ezrae I.*

1c. Fol. 137ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit neemie. Rubrica (*fi de rúbrica*). Verba neemie filii helchie. Et factum est in mense chasleu anno uicesimo et ego eram in susis castro et uenit ad me anani unus de fratribus meis ipse et uiri ex iuda ...».

Fol. 141ra, *inc.*: «... in temporibus constitutis et in primiciis. Memento mei deus meus in bonum. (rúbrica) Explicit neemias»

2c. Identificació de l'autor i obra: *Liber Nehemiae.*

1d. Foli 141ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber esdre tertius Rubrica (*fi de rúbrica*). Et fecit iosias pascha in iherosolimis domino et immolauit phase quartadecima luna primi mensis statuens sacerdotes ...».

Fol. 146rb, *exp.*: «... Et congregati sunt uniuersi in ierusalem celebrare leticiam secundum testamentum domini dei israel».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Liber Ezrae III*.

I

1a. Foli 146rb, *inc.*: «(rubrica) Incipit prologus thobie (*fi de rúbrica*). Cromatio et heliodoro episcopis ieronimus presbyter in domino salutem. Mirari non desino ...».

Ib., *exp.*: «... cum gratum uobis didicero me quod iubere estis dignati complesse».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus Tobiae*.

3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. VIII, 154.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 45; RB 332.

5a. Edició: PL 29, 23-26; *Préfaces* 35; BS [Pii XII], vol. VIII, 155-156.

1b. Fol. 146rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber thobie. Rubrica (*fi de rúbrica*). Thobias ex tribu et ciuitate neptalim qui est in superioribus galilee ...».

Fol. 149rb, *exp.*: «... ita ut accepti essent tam deo quam hominibus et cunctis habitantibus terre. (rúbrica) Explicet liber thobie».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Liber Tobiae*.

J

1a. Foli 149rb-149va, *inc.*: «(rúbrica) Prologus incipit in libro iudith (*fi de rúbrica*). | Apud hebreos liber iudith inter agyographa legitur cuius auctoritas ad corroboranda illa que in contentionem ueniunt ...».

Ib., *exp.*: «... ab omnibus hominibus uinceret et insuperabilem superaret. (rúbrica) Explicet prologus in libro iudith».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in libro Iudith*.

3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. VIII, 214.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 48; RB 3345.

5a. Edició: PL 29, 37-40; *Préfaces* 35; BS [Pii XII], vol. VIII, 213-214.

1b. Foli 149ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber iudith. Rubrica (*fi de rúbrica*). Arfaxat itaque rex medorum subiugauerat multas gentes imperio suo et ipse edificauit ciuitatem potentissimam quam apellauit egbathanis ...».

Fol. 153va, *exp.*: «... Dies autem uictorie huius festiuitatis ab hebreis in numero dierum sanctorum accipiatur et colitur a iudeis ex illo tempore usque in presentem diem. (*rúbrica*) Explicit».¹¹

2b. Identificació de l'autor i obra: *Liber Iudith*.

K

1a. Foli 153va, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit prologus in libro hester (*fi de rúbrica*). Librum hester uariis translationibus constat esse uiciatum, quem ego de archiuis hebreorum releuans uerbum e uerbo expressius transtuli ...».

Fol. 153vb, *exp.*: «... Nos enim iuxta morem hebreorum ordinem persecui etiam in LXX editione maluimus»

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in libro Hester*.¹²

3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. IX, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 51; RB 341.

5a. Edició: PL 28, 1503-1506; *Préfaces* 36; [Pii XII], vol. IX, 3-4.

1b. Fol. 153vb, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit hester. Rubrica (*fi de rúbrica*) In diebus assueri qui regnauit ab india usque ethiopiam super centum viginti septem prouincias, quando sedit in solio regni sui ...».

Fol. 157va, *exp.*: «... et sic deleantur ut non solum hominibus sed etiam bestiis inuia sit in sempiternum pro exemplo contemptus et inobediencie. (*rúbrica*) Explicit liber hester».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Hester*.

L

1a. Foli 158va, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit primus prologus sancti ieronimi in libro iob (*fi de rúbrica*). Cogor per singulos scripture diuine libros aduersariorum respondere maledictis, qui interpretationem meam reprehensione septuaginta interpretum criminantur ...».

Fol. 158ra, *exp.*: «... et mea iuxta hebreos in latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quid uult et studiosum a se magis quam maliuolum prebet (*rúbrica*) Explicit prologus primus».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in librum Iob*.

3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. IX, 68.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 55; RB 344.

11. El ms. diu «*Incipit*» i segueix, equivocadament, «*Explicit* prologus in libro hester». El corrector es va adonar d'aquesta falta i va expuncuar el mot «*Incipit*». Hem restituit l'ordre correcte de lectura.

12. Porta l'addició assenyalada a PL 28, 1055, nota 2.

5a. Edició: PL 28, 1137-1142; *Préfaces* 38-39; BS [Pii XII], vol. IX, 69-74.

1b. Fol. 158ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit secundus (*fi de rúbrica*). Si aut ficellam iunco texerem aut palmarum folia complicarem ut in sudore uultus mei comederem panem, et uentris opus sollicita mente tractarem, nullus morderet, nemo reprehenderet ...».

Fol. 158rab, *exp.*: «... magis utile quid ex otio meo ecclesiis xpi uenturum ratus quam ex aliorum negotio | (rúbrica) Expliciunt prologi».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Alius prologus iuxta emendationem graecam*.

3b. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. IX, 68.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 56; RB 357.

5b. Edició: PL 29, 61-62; *Préfaces* 39; BS [Pii XII], vol. IX, 74-76.

1c. Folis 158rb-[156]ra. Fol. 158rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber iob (*fi de rúbrica*). Vir erat in terra hus nomine iob. Et erat uir ille simplex et rectus ac timens deum et recedens a malo ...».

Fol. [166]ra, *exp.*: «... Vixit autem iob post flagella hec cen[tum] quadraginta annis et uidit filios suos et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, et mortuus est senex et plenus dierum».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Liber Iob*.

M

1. Folis [166]rb-183rb. Fol. [158]rb, *inc.*: «(initio mutilus) Q[uare fremuerunt gentes et populi meditati sunt] inania? [Astiteru]nt reges terre et principes [conuen]erunt in unum aduersus dominum et aduersus xpm eius ...».

Fol. 183rb, *exp.*: «... Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis, omnis spiritus laudet dominum».

2. Identificació de l'autor i obra: *Psalterium gallicanum* (2-150).

Foli 183v buit.

N

1a. Foli 184ra, *inc.*: «(en lletres vermelles i blaves alternades) PROLOGUS (rúbrica) Incipit prologus sancti ieronimi in parabolis Salomonis. Rubrica (*fi de rúbrica*). CROMATIO et elyodoro ieronimus. Iungat epistola quos iungit sacerdotium, immo carta non diuidat quos xpi nectit amor...».

Ib ., *exp.*: «... que non in tercium uas transfusa coacuerint, sed statim de prelo purissime commendata teste suum saporem seruauerint. (rúbrica) Explicuit prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in parabolas Salomonis*.

- 3a. Altres manuscrits: BS [Pii XII], vol. XI, 2
 4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 129; RB 457.
 5a. Edició: PL 28, 1305-1308; *Préfaces* 118; BS [Pii XII], vol. XI, 3-5.

1b. Folis 184ra-189vb. Fol. 184ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipiunt prouerbia salomonis (*fi de rúbrica*). PARABOLE salomonis filii dauid regis israel ad sciendam sapienciam et disciplinam, ad intelligenda uerba prudentie ...».

Fol. 189vb, *exp.*: «(rúbrica) TAU (*fi de rúbrica*). Date ei de fructu manuum suarum et laudent eam in portis opera eius (*rúbrica*) Expliciuunt parabole salomonis».

- 2b. Identificació de l'autor i obra: *Proverbia*.

O

1a. Folis 189vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus sancti Jeronimi presbyteri super ecclesiastes (*fi de rúbrica*). Memini me hoc ferme quinquennio cum adhuc rome essem ...».

Fol. 190ra, *exp.*: «... nec rursus contra conscienciam meam fonte ueritatis omisso opinionum riuiulos consecrarer».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Commentarii in Ecclesiasten, ad Paulam et Eustochium, praefatio*.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 138; RB 462.

5a. Edició: PL 23, 1061-1062; *Préfaces* 120; CCSL, LXXII, 249.

1b. Fol. 190ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber ecclesiastes. Rubrica (*fi de rúbrica*). Verba ecclesiastes filii dauid regis iherusalem. Vanitas uanitatum, dixit ecclesiastes, uanitas uanitatum et omnia uanitas ...».

Fol. 192ra, *exp.*: «Finem loquendi omnes pariter audiamus. Deum time et mandata eius obserua. Hoc est omnis homo. Cuncta que fiunt adducet deus in iudicium pro omni errato, siue bonum siue malum sit».

- 2b. Identificació de l'autor i obra: *Ecclesiastes*.

1c. Fol. 192ra, *inc.*: «(rúbrica) Hic incipiunt cantica canticorum (*fi de rúbrica*). Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua uino ...».

Fol. 193ra, *exp.*: «... Fuge dilecte mi et assimilare capree hynuloque ceruorum super montes aromatum».

- 2c. Identificació de l'autor i obra: *Canticum canticorum*.

P

1a. Folis 193ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus beati Jeronimi in librum sapientie (*fi de rúbrica*). Liber sapientie apud hebreos nusquam est ...».

Ib., *exp.*: «... et passio euidenter exprimitur (*rúbrica*) Explicit prologus (*fi de rúbrica*)».

- 2a. Identificació de l'autor i obra: ISIDORUS, *Etymologiarum liber VI*, II, 30.
 3a. Altres manuscrits: BS [Pauli VI], vol. XII, 2.
 4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 142; RB 468.
 5a. Edició: PL 82, 233 B; *Préfaces* 121; ed. LINDSAY, Oxford Classical Texts, Oxford 1911; BS [Pauli VI], vol. XII, 3.

1b. *Ib., inc.*: «(rúbrica) Incipit liber sapientie (fi de rúbrica). Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Sentite de domino in bonitate ...».

Fol. 197rb, *exp.*: «... In omnibus enim domine magnificasti populum tuum et honorasti et non despexisti, in omni tempore et in omni loco assistens eis».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Sapientia*.

Q

1a. Foli 197va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus super ecclesiasticum (fi de rúbrica). Multorum nobis et magnorum per legem et prophetas aliosque qui secuti sunt illos sapientia demonstrata est ...».

Ib., exp.: «... et discere quemdamodum oporteat instituere mores qui secundum legem domini proposuerunt uitam agere».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Prologus libri Hiesu filii Sirach*.

1b. Foli 197va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit ecclesiasticus (fi de rúbrica). Omnis sapientia a domino deo est et cum illo fuit semper et est ante eum ...».

Fol. 210ra, *exp.*: «... Operamini opus uestrum ante tempus et dabit uobis mercedem uestram in tempore suo. Amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Liber Hiesu filii Sirach*.

R

1a. Fol. 210ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus libri Ysaie prophete (fi de rúbrica). Nemo cum prophetas uersibus uiderit esse descriptos ...».

Fol. 210rb, *exp.*: «... qui scit me ob hoc in peregrine lingue eruditione sudasse ne iudei de falsitate scripturarum ecclesiis eius diutius insultarent. (rúbrica) Explicite prologus (fi de rúbrica)».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus libri Isaiae prophetae*.

3a. Altres manuscrits: BS [Pauli VI], vol. XIII, 2.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 150; RB 482.

5a. Edició: PL 28, 825 (771)-828 (774); *Préfaces* 123; BS [Pauli VI], vol. XIII, 3-5.

1b. *Ib., inc.*: «(rúbrica) Incipit liber Ysaie prophete (fi de rúbrica). Visio ysaie filii amos quam uidit super iudam et iherusalem in diebus ozie, ioathan, achatz, ezechie regum iuda ...».

Fol. 225ra, *exp.*: «... Vermis eorum non morietur et ignis eorum non extinguetur et erunt usque ad satietatem uisionis omni carni».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Isaias*.

1c. Fol. 225ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber iheremie prophete (*fi de rúbrica*). Verba iheremie filii elchie de sacerdotibus qui fuerunt in anathot in terra beniamim ...».

Fol. 241rb, *exp.*: «... Et comedebat panem coram eo semper cunctis diebus uite sue; et cibaria eius cibaria perpetua dabantur ei a rege babylonis statuta per singulos dies usque ad diem mortis sue cunctis diebus uite eius».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Hieremias*.

1d. Fol. 241rb, *inc.*: «Et factum est postquam in captiuitatem ductus est israel et ierusalem destructa est, sedit iheremias propheta flens et planxit lamentationem hanc in ierusalem et dixit: (rúbrica) Aleph (*fi de rúbrica*) Quomodo sedet sola ciuitas plena populo? Facta est quasi uidua domina gentium, princeps prouinciarum facta est sub tributo ...».

Fol. 242rb, *exp.*: «... Visitabit iniquitatem tuam, filia edom, discooperiet peccata tua. (rúbrica) Expliciunt lamentationes iheremie prophete».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Lamentationes*

1e. Fol. 242va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit oratio iheremie (*fi de rúbrica*). Recordare domine quid acciderit nobis, intuere et inspice obprobrium nostrum ...».

Ib., *exp.*: «... Sed proiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer. (rúbrica) Explicit iheremia (*sic*) propheta».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Oratio Hieremiae prophetae*.

S

1a. Foli 242va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in ezechielem prophetam (*fi de rúbrica*). Ezechiel propheta cum ioachim rege iuda captiuus ductus est in babylonem ...».

Ib., *exp.*: «... ut uocentur phagolidori, id est, q, a, s, o, a, y, w, p, w, c,¹³ hoc est inducans (*sic*) se nescias (*sic*)».¹⁴

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in Ezechielem prophetam*.

3a. Altres manuscrits: BS [Pauli VI], vol. XV, 2.

13. Caràcters llatins aproximatiu per tal de donar el grec φαγολιδοροσ/ροι. Damunt cadascuna de les dites lletres llatines n'hi ha una de més petita sobreposada: f o o o o o r o s. Entenem que el copista tenia davant seu un mot grec i no el va comprendre, llevat de la primera i les tres últimes lletres. Les sis [o] sobreposades deuen indicar altres tantes incerteses.

14. La lliçó «inducans se nescias» és una variant rara, no recollida en l'aparat crític de la BS [Pauli VI], vol. XV, 6.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 162; RB 492.

5a. Edició: PL 28, 993(37)-996(40); *Préfaces* 124; BS [Pauli VI], vol. XV, 5-6.

1b. Foli 242vab, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber ezechielis prophete (*fi de rúbrica*). | Et factum est in tricesimo anno, in quarto mense, in quinta mensis, cum essem in medio captiuorum iuxta fluuium chobar aperti sunt celi uidi uisiones dei ...».

Fol. 257ra, *exp.*: «... Per circuitum XVIII milia. Et nomen ciuitatis ex illa die dominus ibidem amen. (rúbrica) Explicit ezechiei propheta».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Hiezechiel*.

T

1a. Foli 257ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus sancti Jeronimi in daniellem prophetam (*fi de rúbrica*). Daniellem prophetam iuxta LXX^a interpretes domini saluatoris ecclesie non legunt, utentes teodotionis editione, et hoc cur acciderit nescio ...».

Foli 257rb, *exp.*: «... Presentium quippe oblatrantium iudiciis non satis moueor, qui in utramque partem aut amore labuntur aut odio. (rúbrica) Explicit prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in Danielelem prophetam*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVI, 3-4.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 166; RB 494.

5a. Edició: PL 28, 1357(1291)-1360(1294); *Préfaces* 125-126; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVI, 5-10.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit daniel propheta (*fi de rúbrica*). Anno tertio regni ioachim regis iude uenit nabuchodonosor rex babylonis ierusalem et obsedit eam ...».

Foli 263va, *inc.*: «... Et extraxit eum de lacu. Porro illos qui perdicionis eius causa fuerant intromisit et deuorati sunt in momento coram ipso».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Liber Danibelis*.

U

1a. Fol. 263va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in osee (*fi de rúbrica*). Non idem ordo est XII prophetarum apud hebreos qui et apud nos ...».

Fol. 263vb, *exp.*: «... qui ante eos habent titulos prophetauerunt».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in XII Prophetas*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 3-4.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 170; RB 500.

5a. Edició: PL 28,1071-1072; *Préfaces* 135; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 8-9.

1b. Fol. 263vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit secundus prologus (*fi de rúbrica*). Temporibus ozie et ioathe achaz et ezechie regum iuda et ieroboam ...».

Fol. 263vb, *exp.*: «... tam pater eius quam ceteri reges consecrauerunt templum dei purgasse ac purificasse monstratur».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Osee*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 174; RB 507.

5b. Edició: *Préfaces* 136-137; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 17-18.

1c. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber osee prophete (*fi de rúbrica*). Verbum domini quod factum est ad osee filium beeri in diebus ozie, ioathan, achaz, ezechie regum iuda ...».

Fol. 266ra, *exp.*: «... Quia recte uie domini et iusti ambulabunt in eis, preuaricatores uero corruent in eis».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Osee*.

V

1a. Fol. 266ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus sancti Jeronimi in ioel prophetam (*fi de rúbrica*). Sanctus ioel apud hebreos post osee ponitur et sicut ibi sub nomine effraym ...».

Ib., *exp.*: «... Et Isaias Audite celi et auribus percipe terra. (rúbrica) Explicat primus prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Iohel*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 180; RB 511.

5a. Edició: *Préfaces* 137; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 18-19.

1b. Fol. 266ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit secundus (*fi de rúbrica*) Iohel filius fathuel describit terram XII tribuum eruca et bruco, locusta, rubigine uastante consumptam. Et post euersionem prioris populi ...».

Fol. 266rb, *exp.*: «... hoc est quod qui hostium dei et scienciam domini habuerit apertum recte incipit prophetare».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus Iohel ex epistula LIII ad Paulinum et ex scholiis desumptus*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 4.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 179; RB 510.

5b. Edició: *Préfaces* 4; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 9, 14.

1c. Fol. 266rb, *exp.*: «(rúbrica) Incipit liber ioel prophete (*fi de rúbrica*). Verbum domini quod factum est ad iohel filium pathuel. Audite hoc senes et auribus percipite omnes habitatores terre ...».

Fol. 267ra, *exp.*: «... Et mundabo sanguinem eorum quem non mundaue-ram et dominus commorabitur in syon».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Iobel*.

W

1a. Foli 267ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus super amos (*fi de rúbrica*). Ozias rex cum dei religione sollicito emularetur nimio religionis amore prouocatus contra preceptum legis moysi arrepto thuribulo ...».

Fol. 267ra, *exp.*: «... immittendum predixit generalem quoque irreuocabilem dei iram ad eursionem ciuitatum processuram uoluit demonstrare».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Amos*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 184; RB 515.

5a. Edició: *Préfaces* 137; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 20-21.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Secundus prologus (*fi de rúbrica*). Amos pastor et rusticus et ruborum mores distinguens paucis uerbis explicari non potest».

Fol. 267rb, *exp.*: «... Ascende in montem excelsum qui euangelizas syon, exalta uocem tuam qui euangelizas ierusalem».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Amos ex epistola LIII ad Paulinum desumpta et ex scholiis*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 4.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER 185; RB 512.

5b. Edició: PL 22, 546 (*partim*); *Préfaces* 4; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 9-10 et 14-15.

1c. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Tertius prologus (*fi de rúbrica*). Hic amos propheta non fuit pater ysaie prophete quam quam ille propheta extiterit ...».

Ib., *exp.*: «... Post hec semiuiuus in terram suam euctus post aliquos dies dolore uulneris expirauit sepultusque est cum patribus suis».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Prologus in Amos ex commentariis Hieronymi*.

3c. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4c. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 187; RB 513.

5c. Edició: *Préfaces* 150; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 16.

1d. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit amos propheta (*fi de rúbrica*). Verba amos qui fuit in pastoralibus techue, que uidit super israel in diebus ozie regis iuda et in diebus ieroboam filii ioas regis israel ...».

Fol. 269ra, *exp.*: «... Et plantabo eos super domum suam et non euellam eos ultra de terra sua quam dedi eis, dicit dominus deus tuus».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Amos*.

X

1a. Fol. 269ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in abdiam prophetam (*fi de rúbrica*). Iacob patriarcha fratrem habuit esau qui ob ruborem corporis sui edom hebraea lingua appellatus est, quod latine consanguineus dicitur ...».

Fol. 269ra, *exp.*: «... ob causas lectione comprehensas regnum dei in populo Israel significant».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Abdiam*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 519.

5a. Edició: *Préfaces* 138; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 21-22.

1b. Fol. 269ra, *inc.*: «Hebrei hunc dicunt esse qui sub rege samarie achab et impiissima iezabel pauit centum prophetas in speluncis ...».

Ib., *exp.*: «... sic hic seruitute dei cum paulo apostolo nomine gloriatur, quia abdias seruus domini in nostro sonat eloquio».¹⁵

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus ex Commentario in Abdiam*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB 517.

5b. Edició: PL 25, 1099; *Préfaces* 138; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 22.

1c. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum (*fi de rúbrica*). Abdias qui interpretatur seruus domini ...».

Ib., *exp.*: «... iacob semper emulum asta percutit spirituali».

2c. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Abdiam (ex Epistola LIII ad Paulinum)*.

3c. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 4.

4c. Catàlegs i bibliografia: RB 516.

5c. Edició: PL 22, 546; *Préfaces* 5; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 10.

1d. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber abdie prophete (*fi de rúbrica*). Visio Abdie. Hec dicit dominus deus ad edom. Auditum audiuiimus a domino et legatum ad gentes misit ...».

15. Encara que ací distingim els dos pròlegs, en el nostre ms. vénen seguits sense solució de continuïtat. BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 21-22, considera aquest fragment com una continuació de l'*Explanatio* anterior.

Fol. 269rb, *exp.*: «... Et ascendent saluatores in montem syon iudicare montem esau. Et erit domino regnum amen».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Abdias*.

Y

1a. Folis 269rb-va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in ionam prophetam (*fi de rúbrica*). Ionas columba et dolens filius amathi qui fuit de geth que est in ophir ad gen-|cium preconium mittitur ...».

Fol. 269va, *exp.*: «... qui est in secundo miliario sephorim itinere quo pergitur tyberiadem. (rúbrica) Explicit primus prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: ISIDORUS, *De ortu et obitu patrum*, cap. XLV.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 6.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 521.

5a. Edició: PL 83, 144-145; *Préfaces* 147; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 45.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit secundus (*fi de rúbrica*) Ionas autem interpretatur columba pulcherrima ...».

Ib., *exp.*: «... ad penitentiam reuocat et sub nomine niniue salutem gentibus nuntiat».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Ionam ex epistola LIII ad Paulinum*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 4.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB 523.

5b. Edició: PL 22, 546; *Préfaces* 5; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 10.

1c. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber ione prophete (*fi de rúbrica*). Et factum est uerbum domini ad ionam filium amathi dicens. Surge et uade in niniue ciuitatem grandem ...».

Fol. 270ra, *exp.*: «... qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram suam et iumenta multa?»

2c. Identificació de l'autor i obra: *Ionas*.

Z

1a. Foli 270ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in micheam (*fi de rúbrica*) Temporibus ioathe, achaz et ezechie regum iuda micheam prophetam ad hanc prophetiam spiritu sancto repletum fuisse lectio ipsa demonstrat ...».

Ib., *exp.*: «... uerbis insequentibus captiuitatem et interitum ad futurum denuntiatur».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Michaeam*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 526.

5a. Edició: *Préfaces* 139; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 24-25.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Alius prologus (*fi de rúbrica*). Micheas autem de morasti coheres xpi ...».

Ib., *exp.*: «... quia maxillam percusserit iudicis israel».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Michaeam ex epistola LIII ad Paulinum*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 4.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB 525.

5b. Edició: PL 22, 546; *Préfaces* 5; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 10.

1c. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber michee prophete (*fi de rúbrica*) Verbum domini quod factum est ad micheam morastiten in diebus ioathan, achaz, ezechie, regum iuda, quod uidit super samariam et ierusalem ...».

Fol. 271va, *exp.*: «... Dabis ueritatem iacob, misericordiam abraham, que iurasti patribus nostris a diebus antiquis».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Micbea*.

A

1a. Foli 271va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum in naum (*fi de rúbrica*). Naum autem consolator urbis increpat ciuitatem ...».

Ib., *exp.*: «... euangelizantis et annuntiantis pacem».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Naum ex epistola LIII ad Paulinum*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 4.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 527.

5a. Edició: PL 22, 546; *Préfaces* 5; BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 11.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in naum prophetam (*fi de rúbrica*). Naum prophetam ante aduentum regis assyriorum qui populum israel captiuum in suas regiones transtulerat fuisse ...».

Ib., *exp.*: «... ut audirent assyrios quoque a chaldeis esse capiendos sicut in consequentibus libri huius demonstrabitur (*rúbrica*) Explicit prologus».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Naum prophetam*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB 528.

5b. Edició: *Préfaces* 139-140; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 25-26.

1c. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit naum propheta (*fi de rúbrica*). Onus niniue liber uisionis naum helcesei. Deus emulator et ulciscens dominus ...».

Fol. 272ra, *exp.*: «... Omnes qui audierint auditionem tuam compresserunt manum super te. Quia super quem non transiit malicia tua semper?».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Naum*.

B

1a. Foli 272ra, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit prologus in abacuch propheta (*fi de rúbrica*). Abacuch luctator fortis et rigidus ...».

Ib., *exp.*: «... cornua in manibus eius. Ibi abscondita est fortitudo eius».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Habacuc prophetam ex epistola LIII ad Paulinum*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 4.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 529.

5a. Edició: PL 22, 546; *Préfaces* 5; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 11.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(*rúbrica*) Alius prologus (*fi de rúbrica*). Quatuor prophete in XII prophetarum uolumine sunt e quibus tres in principio lemna id est pondus titulum habent, naum abacuch et malaquias ...».

Fol. 272va, *exp.*: «... sic sanctus uir et bellator inuictus ad exercendum se et probandum tribulationem et miseriam inuenire desiderat».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Habacuc prophetam*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB, 531.

5b. Edició: *Préfaces* 140-141; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 28-31.

1c. *Ib.*, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit abacuch propheta (*fi de rúbrica*). Onus quod uidit abachuc propheta. Vsquequo domine clamabo et non exaudies? ...».

Fol. 273ra, *exp.*: «... Deus dominus fortitudo mea et ponet pedes meos quasi ceruorum. Et super excelsa mea deducet me uictor in psalmis canentem».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Habacuc*.

Γ

1a. Fol. 273rab, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit prologus in sophoniam (*fi de rúbrica*). Tradunt hebrei cuiuscumque prophete pater aut auus ponatur in titulo ipsos quoque prophetas fuisse ...».

Fol. 273rb, *exp.*: «... et ciuitati ierusalem restaurationem tunc temporis retribuendam textu lectionis denuntiauit».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Sophoniam*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 534.

5a. Edició: *Préfaces* 141-142; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 31-33.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit secundus prologus (*fi de rúbrica*) Sophonias speculator et archanorum domini cognitor audit clamorem ...».

Ib., *exp.*: «... dispersi erunt uniuersi qui inuoluti erant argento».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Sophoniam ex epistola LIII ad Paulinum*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 4.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB 532.

5b. Edició: PL 22, 547; *Préfaces* 142; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 11.

1c. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit sophonias. Rubrica (*fi de rúbrica*). Uerbum domini quod factum est ad sophoniam filium chusi, filii godolie, filii amasie, filii ezechie, in diebus iosie, filii amon, regis iuda ...».

Fol. 274ra, *exp.*: «... cum conuertero captiuitatem uestram coram oculis uestris dicit dominus».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Sophonias*.

Δ

1a. Foli 274ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in aggeum. Rubrica (*fi de rúbrica*). Iheremias propheta ob causam pariurii (*sic*) sedechie regis ut in ystoria secundi libri paralipomenon indicatur ...».

Fol. 274rb, *exp.*: «... reuersionem populi, edificationem templi, renouationem ciuitatis, obseruantiam sacerdotalem et interitum regnorum exterorum significant».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Aggeum*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 5.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 161; RB 538.

5a. Edició: *Préfaces* 142; BS [Ioannis Pauli II], XVII, 33-35.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Alius prologus (*fi de rúbrica*). Aggeus festiuus et letus qui seminauit in lacrimis ut in gaudio meteret ...».

Ib., *exp.*: «... et commouebo omnes gentes et ueniet desideratus cunctis gentibus».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Aggeum ex epistola LIII ad Paulinum*.

3b. Altres manuscrits: BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 4.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB 535.

5b. Edició: PL 22, 547; *Préfaces* 5; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 11-12.

1c. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipi liber aggei prophete (*fi de rúbrica*). In anno secundo darii regis persarum in mense sexto in die una mensis factum est uerbum domini in manu aggei prophete ad zorobabel ...».

Fol. 274vb, *exp.*: «... et ponam te quasi signaculum quia elegi te, dicit dominus exercituum».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Aggeus*.

E

1a. Foli 274vb, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit prologus zacharie prophete (*fi de rúbrica*). Anno secundo darii regis medorum aggeum et zachariam prophetas se lectiones eorumdem declarant. Sed hac de causa aggeus zacharie in ordine prophetarum prelatu uidetur ...».

Fol. 275ra, *exp.*: «... Liberatio eiusdem ac reditus capituitatis de terra chaldeorum per noctem prophetae est reuelata (*rúbrica*) Explicit primus prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Zachariam*.

3a. Altres manuscrits: BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 5

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 539.

5a. Edició: *Préfaces* 143; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 36-37.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit secundus prologus (*fi de rúbrica*). Zacharias memor domini sui multiplex in prophetia ihesum uestibus sordidis ...».

Ib., *exp.*: «... pauperem regem uaticinatur et predicit sedentem super pullum filium asine subiugalis (*rúbrica*) Explicit secundus prologus».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatiuncula in Zachariam prophetam ex epistola LIII ad Paulinum*.

3. Altres manuscrits: BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 4.

4b. Catàlegs i bibliografia: RB 540.

5b. Edició: PL 42, 547; *Préfaces* 5; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 12.

1c. *Ib.*, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit liber zacharie prophete (*fi de rúbrica*). In mense octauo in anno secundo darii factum est uerbum domini ad zachariam filium barachie, filii abdo, prophetam, dicens Iratus est dominus ...».

Fol. 277va, *exp.*: «... Et uenient omnes immolantes et sument ex eis et coquent in eis. Et non erit mercator ultra in domo domini exercituum in illa die».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Zacharias*.

Z

1a. Fol. 277va, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit prologus malachie prophete (*fi de rúbrica*). Deus per moysen populo israeli preceperat sacerdotes tabernaculi sui omni corporali uitio liberos hostias sine uicio uacuas sibi offerre ...».

Ib., *exp.*: «... preuaricationem populi israel obseruandis sacrificiis dei increpationemque in eumdem quod deos alienos coluerunt significant (*rúbrica*) Explicit primus prologus (*fi de rúbrica*)».

- 2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Explanatio in Malachiam*.
3. Altres manuscrits: BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 5.
- 4a. Catàlegs i bibliografia: RB 543.
- 5a. Edició: *Préfaces* 143-144; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVII, 38-39.

1b. *Ib., inc.*: «(rúbrica) Incipit secundus (fi de rúbrica) Malachias interpretatur angelus domini (fine mutilus)».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Ex prologo Commentariorum in Malachiam prophetam*.

3. Altres manuscrits: BS [Ioannes Pauli II], vol. XVII, 4.
- 4b. Catàlegs i bibliografia: RB 545.
- 5b. Edició: PL 25, 1541; *Préfaces* 148; BS [IoannisPauli II], vol. XVII, 15.

1c. Fol. 277vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber malachie prophete (fi de rúbrica). Onus uerbi domini ad israel in manu malachie prophete. Dilexi uos dicit dominus. Et dixistis In quo dilexisti nos? ...».

Fol. 278rb-va, *exp.*: «... Ecce ego mittam uobis helyam prophetam antequam ueniat dies domini magnus et horribilis, et conuertet cor patrum ad filios et cor filiorum ad patres eorum, ne forte ueniam et percutiam | terram anathemate amen».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Malachias*.

H

1a. Fol. 278va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in libro machabeorum (fi de rúbrica). Machabeorum libri duo prenotant prelia inter hebreorum duces gentemque persarum pugnam quoque ...».

Ib., exp.: «... non solum non fleuit, sed et gaudens ortabatur ad gloriam passionis».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Prologus in libros Macchabeorum*.

3. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVIII, 3.
- 4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 189; RB 551.
- 5a. Edició: *Préfaces* 151; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVIII, 5.

1b. *Ib., inc.*: «(rúbrica) Secundus prologus (fi de rúbrica). Machabeorum liber licet non habeatur in canone hebreorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum librorum ystorias annumeratur ...».

Ib., exp.: «... Ab hoc antyocho rege seuissimo in antyochia martirii gloria coronati sunt cum matre sua, atque sepulti cum magna ueneratione ibi quiescunt. (rúbrica) Explicuit prologus».

2b. Identificació de l'autor i obra: ISIDORUS, *Prologus in I librum Macchabeorum et argumentum subsequens*.

3. Altres manuscrits: BS [Ioannis Pauli II], vol. XVIII, 3.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER 190; RB 552.

5b. Edició: *Préfaces* 151; BS [Ioannis Pauli II], vol. XVIII, 5-6.

1c. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber machabeorum. Rubrica (*fi de rúbrica*). Et factum est postquam percussit alexander philippi filius macedo qui processit de terra cethim et percussit darium regem medorum et regnavit loco eius primus in gretiam ...».

Fol. 289ra, *exp.*: «... in libro dierum sacerdocii eius ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum. (rúbrica) Explicit primus liber».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Liber I Machabeorum*.

1d. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit secundus liber machabeorum (*fi de rúbrica*). Fratribus qui sunt per egyptum iudeis salutem dicunt fratres qui sunt in iherosolimis iudei et qui in regione iudea et pacem bonam...».

Fol. 296rb, *exp.*: «... Sicut enim uinum semper bibere aut semper aquam contrarium est, alterius autem uti delectabile, ita legentibus si semper exactus sit sermo non erit gratus. Hic ergo erit consummatus. (rúbrica) Explicit liber machabeorum».

2d. Identificació de l'autor i obra: *Liber II Machabeorum*.

1a. Fol. 296rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum in baruch (*fi de rúbrica*). Liber iste qui baruch nomine prenotatur ...».

Ib., *exp.*: «... quia multa de xpo nouissimisque temporibus indicant».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Praefatiuncula in Baruch*.

3a. Altres manuscrits: BS [Pauli VI], vol. XIV, 4.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 491.

5a. Edició: PL 114, 63; *Préfaces* 133; BS [Pauli VI], vol. XIV, 7.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit baruch (*fi de rúbrica*). Et hec uerba libri que scripsit baruch, filius neeri, filii malasie, filii sedechie, in babilonia in anno quinto, in septima die mensis, in tempore quo ceperunt chaldei ierusalem et succenderunt eam igni...».

Fol. 298va, *exp.*: «... Melior est homo iustus qui non habet simulacra. Nam erit longe ab opprobriis. (rúbrica) Explicit liber baruch».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Baruch*.

1a. Fol. 298va, *inc.*: «[P]RIMUM queritur quare post euangelia que supplementum legis sunt et in quibus nobis exempla et precepta uiuendi plenissime digesta sunt, uoluerit apostolus has epistolas ad singulas ecclesias destinare. Hac autem causa factum uidetur, scilicet, ut in inicio nascentis ecclesie ...».

Fol. 299ra, *exp.*: «... Nam et uinctis compassi estis et rapinam bonorum uestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes uos meliorem et manemtem (*sic*) habere substantiam. EXPLICIT PREPHATIO».

2a. Identificació de l'autor i obra: [PELAGIUS], *Prologus in epistolas Pauli, a quibusdam Pelagio adscriptus*.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 253; RB 670.

5a. Edició: WORDSWORTH, II, 1-5; *Préfaces* 213a-215a.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(*nota al marge en lletra molt petita*) Item argumentum solius epistole ad romanos (*fi de lletra petita*). [R]OMANI SUNT QUI EX iudeis gentibusque crediderunt. Hii superba contentione uolebant se alterutrum superponere. Nam iudei dicebant. Nos sumus populus dei, quos ab inicio dilexit et fuit ...».

Fol. 299rb, *exp.*: «... Presertim cum in eadem lege, ut predictum est, et iudeos et gentes ad fidem xpi uocandos ostendit. Quam ob rem uisissim eos humilians ad pacem et concordiam cohortatur. Explicit argumentum».

2b. Identificació de l'autor i obra: [PELAGIUS], *Argumentum epistolae ad Romanos*.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 255; RB 674.

5b. Edició: WORDSWORTH, II, 35-38; *Préfaces* 215a-217a.

Fol. 299v buit.

K

1a. Fol. 300ra, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit prologus in matheo (*fi de rúbrica*). Beatissimo pape damaso iheronimus. nouum opus me facere cogis ex uetere ut post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa quasi quidam arbiter sedeam ...».

Fol. 300rb, *exp.*: «... Cum itaque canones legeris qui subiecti sunt confusionis errore sublato et similia omnium scies et singulis sua queque restitues».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in IV Evangelia ex epistola ad Damasum papam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 195; RB 595.

5a. Edició: PL 29, 557-560; WORDSWORTH, I, 1-3; *Préfaces* 153-154.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(*rúbrica*) Secundus prologus (*fi de rúbrica*). In canone primo concordant III^{or}: matheus, marcus, lucas, iohannes ...».

Ib., *exp.*: «... Opto ut in xpo ualeas et memineris mei papa beatissime».

2b. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Prologus in IV Evangelia ex epistola ad Damasum papam*.

4b. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 195; RB 595.

5b. Edició: PL 29, 560-562; WORDSWORTH, I, 3-4; *Préfaces* 153-154.

1c. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Tercius prologus (*fi de rúbrica*). Matheus ex iudea sicut in ordine primus ponitur ita euangelium in iu-|dea primus scripsit. Cuius uocatio ad dominum ex publicanis ...».

Fol. 300va, *exp.*: «... Nobis enim hoc studium argumenti fuit et fidem facte rei tradere et operantis dei intelligendam diligenter dispositionem querentibus non tacere».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Prologus {monarchianus} in Mattheum*.

4c. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 199; RB 590.

5c. Edició: WORDSWORTH, I, 15-17; CORSSSEN, 5-7; *Préfaces*, 170-171; ALAND, 538, 547.

1d. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Quartus prologus (*fi de rúbrica*). Sciendum etiam ne quem (*sic*) ignarum ex similitudine ...»

Fol. 300vb, *exp.*: «... id comparatio esse quod solum est. Opto ut in xpo ualeas et memineris mei beatissime papa».

2d. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Argumentum Evangeliorum*.

4d. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 198; RB 601.

5d. Edició: WORDSWORTH, I, 5; *Préfaces* 183.

1e. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit euangelium mathei apostoli (*fi de rúbrica*) Liber generationis ihesu xpi filii dauid, filli abraham ...».

Fol. 311va, *exp.*: «... Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Evangelium secundum Mattheum*.

Λ

1a. Ib., *inc.*: «Marcus euangelista dei dilectus et petri in baptisate filius atque in diuino sermone discipulus, sacerdocium in israel agens secundum carnem leuita, conuersus ad fidem xpi euuangelium in ytaliam scripsit ...».

Fol. 311vb, *exp.*: «... Dehinc inquisita uolumus agnosci habentes mercedem exortationis, quoniam qui plantat et qui rigat unum sunt qui autem incrementum (*sic*) deus est».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Prologus {monarchianus} in euangelium secundum Marcum*.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 225; RB 607.

5a. Edició: WORDSWORTH, I, 171-173; CORSSSEN, 9-10; *Préfaces*, 171; ALAND, 539, 547.

1b. Ib., *inc.*: «Inicium euangelii ihesu xpi filii dei. Sicut scriptum est in ysaia propheta: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam ...».

Fol. 318va, *exp.*: «... Illi autem profecti predicauerunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Evangelium secundum Marcum*.

M

1a. Fol. 318va, *inc.*: «Lucas syrus natione antiocenus arte medicus discipulus apostolorum postea uero paulum secutus usque ad conuersionem eius seruiens domino sine crimine ...».

Fol. 318vb, *exp.*: «... publicam curiositatem nec non tam uolentibus deum uideremur demonstrare quam fastidientibus prodesse».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Prologus {monarchianus} in euangelium secundum Lucam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 230; RB 620.

5a. Edició: PL 30, 643-644; WORDSWORTH, I, 269-271; CORSEN, 7-9; *Préfaces* 172; ALAND, 539, 547.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Alius prologus (fi de rúbrica). Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationes que in nobis complete sunt rerum ...».

Ib., *exp.*: «... ut cognoscas eorum uerborum de quibus eruditus es ueritatem».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Prologus Lucae*.

1c. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit euangelium secundum lucam (fi de rúbrica) Fuit in diebus herodis regis iudee sacerdos quidam nomine zacharias de uice abie et uxor illius de filiabus aaron et nomen eius helysabeth ...».

Fol. 330ra, *exp.*: «... Et ipsi adorantes regressi sunt in ierusalem cum gaudio magno. Et erant semper in templo laudantes et benedicentes deum».

2c. Identificació de l'autor i obra: *Evangelium secundum Lucam*.

N

1a. Fol. 330ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in euuangelium Iohannis (fi de rúbrica). Hic est iohannes euuangelista unus ex discipulis dei qui uirgo a deo electus est, quem de nuptiis uolentem nubere uocauit deus ...».

Fol. 330rb, *exp.*: «... ut scienti desiderio collocato et querentibus fructus laboris a deo magisterii doctrina seruetur. Amen. (rúbrica) Explicite prologus».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Prologus {monarchianus} in euangelium Iohannis*.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 236; RB 624.

5a. Edició: WORDSWORTH, I, 485-487; CORSEN, 6-7; *Préfaces*, 173; ALAND, 538-539, 548.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit euuangelium secundum Johannem (fi de rúbrica). In principio erat uerbum et uerbum erat apud deum et deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud deum ...».

Fol. 338vb, *exp.*: «... Sunt autem et alia multa que fecit ihesus, que si scribantur per singula nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt libros. (*rúbrica*). Explicit euuangelium Johannis».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Evangelium secundum Iohannem*.

E

1. Fol. 338vb, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit epistola pauli apostoli ad Romanos (*fi de rúbrica*). PAULUS seruus ihesu xpi uocatus apostolus segregatus in euuangelium dei quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis ...».

Fol. 343ra, *inc.*: «... secundum preceptum eterni dei ad obeditionem fidei in cunctis gentibus cogniti si sapienti deo per ihesum xpm. cui honor et gloria in secula seculorum amen».

2. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola ad Romanos*.

O

1a. Fol. 343ra, *inc.*: «(*rúbrica*) Prologus super epistolam primam ad corinthios (*fi de rúbrica*). Corinthii sunt achaici et hii similiter ...».

Ib., *exp.*: «... scribens eis ab epheso per tymotheum discipulum suum».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in Epistulam ad Corinthios primam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 685.

5a. Edició: PL 191, 1533; *Préfaces*, 235a; WORDSWORTH, II, 153.

1b. Ib., *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit epistola ad corinthios (*fi de rúbrica*). PAULUS uocatus apostolus ihesu xpi per uoluntatem dei et sostenes frater ecclesie dei que est corinthi, sanctificatis in xpo ihesu, uocatis sanctis cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri ihesu xpi ...».

Fol. 347rb, *exp.*: «... Gratia domini nostri ihesu xpi uobiscum. Caritas mea cum omnibus uobis in xpo ihesu domino nostro amen.»

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola I ad Corinthios*.

II

1a. Fol. 347rb, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit argumentum in secunda epistola ad corinthios (*fi de rúbrica*). Post actam penitentiam consolatoriam ...».

Ib., *exp.*: «... Contristat eos quidem, sed emendatos ostendit, scribit a philippis».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Argumentum in Epistulam ad Corinthios secundam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 699.

5a. Edició: PL 192, 9; *Préfaces*, 235a-236a; WORDSWORTH, II, 279.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit secunda epistola ad corinthios (*fi de rúbrica*). Paulus apostolus ihesu xpi per uoluntatem dei et tymotheus frater ecclesie dei que est corinthi cum omnibus sanctis qui sunt in uniuersa achaia ...».

Fol. 350ra, *exp.*: «... Gratia domini nostri ihesu xpi et caritas dei et communicatio spiritus sancti sit cum omnibus uobis amen (*rúbrica*) Explicet secunda epistola ad corinthios (*fi de rúbrica*)».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola II ad Corinthios*.

P

1a. Fol. 350ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum ad galathas (*fi de rúbrica*). Galathe sunt greci ...».

Ib., *exp.*: «... reuocat ad fidem ueritatis scribens eis ab epheso».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Argumentum in Epistulam ad Galathas*.

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 280; RB 707.

5a. Edició: *Préfaces*, 236a; WORDSWORTH, II, 355.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad galathas (*fi de rúbrica*). PAULUS apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per ihesum xpm et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis ...».

Fol. 351va, *exp.*: «... Gratia domini nostri ihesu xpi cum spiritu uestro fratres amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola ad Galathas*.

Σ

1a. Fol. 351va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum in epistola ad ephesios (*fi de rúbrica*). Ephesii sunt asiani ...».

Ib., *exp.*: «... ipsos collaudat apostolus scribens eis a roma de carcere».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Argumentum in Epistulam ad Ephesios*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 715.

5a. Edició: *Préfaces* 236a; WORDSWORTH, II, 406.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad ephesios (*fi de rúbrica*). Paulus apostolus xpi ihesu per uoluntatem dei sanctis omnibus qui sunt ephesi et fidelibus in xpo ihesu, gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu xpo ...».

Fol. 353ra, *exp.*: «... omnibus qui diligunt dominum ihesum xpm in incorruptionem amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola ad Ephesios*.

T

1a. Fol. 353ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum ad philippenses (*fi de rúbrica*). Philippenses sunt macedones ...».

Ib., *exp.*: «... scribens eis a roma de carcere per epafroditum».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Argumentum in Epistulam ad Philippenses*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 728.

5a. Edició: PL 192, 221; *Préfaces* 236a; WORDSWORTH, II, 455.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad philippenses (*fi de rúbrica*). Paulus et tymotheus seruus ihesu xpi omnibus sanctis in xpo ihesu qui sunt philippis cum episcopis et dyaconibus, gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu xpo ... ».

Fol. 354ra, *exp.*: «... Salutant uos omnes sancti, maxime autem qui de cesaris domo sunt. Gratia domini nostri ihesu xpi cum spiritu sancto amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola ad Philippenses*.

Y

1a. Fol. 353ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad colocesenses (*fi de rúbrica*). Paulus apostolus xpi ihesu per uoluntatem dei et timotheus frater hiis qui sunt colosis sanctis et fidelibus fratribus in xpo ihesu, gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino nostro ihesu xpo ...».

Fol. 355ra, *exp.*: «... Memores estote uinculorum meorum. Gratia domini nostri ihesu xpi uobiscum amen».

2a. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola ad Colossenses*.

Φ

1a. Fol. 355ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus ad thessalonicenses (*fi de rúbrica*). Thessalonicenses sunt macedones qui in christo ihesu accepto uerbo ueritatis perstiterunt in fide ...».

Ib., *exp.*: « Hos collaudat apostolus scribens eis ab athenis».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum marcioniticum in epistulam ad Thessalonicenses primam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 747.

5a. Edició: PL 192, 287; *Préfaces* 237a; WORDSWORTH, II, 523.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad thessalonicenses (*fi de rúbrica*). Paulus et siluanus et timotheus ecclesie thessalonicensium in deo patre nostro et domino ihesu xpo, gratia uobis et pax ...».

Fol. 355vb, *exp.*: «... Adiuro uos per deum ut legatur epystola hec omnibus sanctis fratribus. Gratia domini nostri ihesu xpi cum omnibus uobis, fratres. amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola I ad Thessalonicenses*.

X

1a. Fol. 355vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum in secunda epistola ad thessalonicenses (*fi de rúbrica*). Ad thessalonicenses secundam scribit ...».

Ib., *exp.*: «... per timotheum dyachonem et onesimum acolitum».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in Epistulam ad Thessalonicenses secundam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 752.

5a. Edició: PL 192, 311; *Préfaces* 237a; WORDSWORTH, II, 555.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad thessalonicenses (*fi de rúbrica*). Paulus et siluanus et tymotheus ecclesie thessalonicensium in deo patre nostro et domino ihesu xpo, gratia uobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu xpo ...».

Fol. 356rb, *exp.*: «... quod signum in omni epistola ita scribo. Gratia domini nostri ihesu xpi cum omnibus uobis amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola II ad Thessalonicenses*.

Ψ

1a. Fol. 356rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in epistola ad timotheum (*fi de rúbrica*). Timotheum instruit et docet ...».

Ib., *exp.*: «... Scribit autem de nicopoli uel scribens a laodicia».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in Epistulam ad Timotheum primam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 765.

5a. Edició: PL 192, 325; *Préfaces* 237a; WORDSWORTH, II, 573.

1b. *Ib.*, *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad timotheum (*fi de rúbrica*). Paulus apostolus xpi ihesu secundum imperium dei saluatoris nostri et xpi ihesu spei nostre, timotheo dilecto filio in fide ...».

Fol. 357va, *exp.*: «... et oppositiones falsi nominis scientie quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Gratia tecum amen.»

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola I ad Timotheum*.

Ω

1a. Fol. 357va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum in secunda epistola ad eundem (*fi de rúbrica*). Item timotheo scribit de exortatione ...».

Ib., *exp.*: «... temporibus nouissimis et de sua passione scribit».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Argumentum in Epistulam ad Timotheum secundam*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 772.

5a. Edició: PL 192, 363; *Préfaces* 238a; WORDSWORTH, II, 615.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola secunda ad timotheum (*fi de rúbrica*). Paulus apostolus ihesu xpi per uoluntatem dei secundum promissionem uite que est in xpo ihesu ...».

Fol. 358rb, *exp.*: «... Salutat te eubolus et pudens et linus et claudia et fratres omnes. Dominus noster ihesus xpus cum spiritu tuo. Gratia dei uobiscum amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola II ad Timotheum*.

a

1a. Fol. 358rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in epistola ad titum (*fi de rúbrica*). Titum comone facit ...».

Ib., *exp.*: «... qui traditionibus iudaicis credunt».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum in epistolam ad Titum*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 780.

5a. Edició: PL 192, 383; *Préfaces* 238a; WORDSWORTH, II, 646.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad titum (*fi de rúbrica*) PAULUS seruus dei apostolus ihesu xpi secundum fidem electorum dei et agnitionem ueritatis que secundum pietatem est in spe uite eterne ...».

Fol. 358vb, *inc.*: «... Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia dei cum omnibus uobis amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola ad Titum*.

b

1a. Fol. 358vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus ad philemonem (*fi de rúbrica*). Philemoni familiares litteras ...».

Ib., *exp.*: «... de carcere per supra scriptum onesimum».

2a. Identificació de l'autor i obra: *Argumentum marcioniticum in epistulam ad Philemonem*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 783.

5a. Edició: PL 192, 393; WORDSWORTH, II, 668; *Préfaces* 238a.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad philemonem (*fi de rúbrica*). PAULUS uinctus xpi et timotheus frater philemoni dilecto et adiutorio nostro ...».

Fol. 359ra, *exp.*: «... marcus, aristarchus, demas, lucas, adiutores mei. Gratia domini nostri ihesu xpi cum spiritu uestro amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PAULUS, *Epistola ad Philemonem*.

c

1a. Fol. 359ra, *inc.*: «(rúbrica) Incipit argumentum in epistola ad hebreos (*fi de rúbrica*). In primis dicendum est cur apostolus paulus in hac epistola scribendi non seruauit modum suum...».

Ib., *exp.*: «... Cuius sensum et ordinem retinens lucas euuangelista post excessum beati apostoli greco sermone composuit».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANONYMUS, *Argumentum in Epistulam ad Hebraeos*.

4a. Catàlegs i bibliografia: RB 794.

5a. Edició: PL 114, 643; *Préfaces* 253-254; WORDSWORTH, II, 679-680.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola ad hebreos (*fi de rúbrica*). Mvltipharie multisque modis olim deus loquens patribus in prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in filio ...».

Fol. 362rb, *exp.*: «... Salutant uos fratres de Ytalia. Gratia dei cum omnibus uobis amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Epistola ad Hebraeos*.

d

1a. Fol. 362rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola beati iacobi apostoli (*fi de rúbrica*). Iacobus dei et domini nostri ihesu xpi seruus, duodecim tribubus qui sunt in dispersione, salutem ...».

Fol. 363rb, *exp.*: «... saluabit animam eius a morte et operit (*sic*) multitudinem peccatorum».

2a. Identificació de l'autor i obra: IACOBI *Epistola*.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola petri prima (*fi de rúbrica*). Petrus apostolus ihesu xpi electis aduenis dispersionis ponti, galathie, capadocie, asie et bythinie, secundum prescienciam dei patris ...».

Fol. 364va, *exp.*: «... et marcus filius meus. Salutate inuicem in osculo sancto. Gratia uobis omnibus qui estis in xpo amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: PETRI *Epistola I*.

1c. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit secunda epistola beati petri apostoli (*fi de rúbrica*). Simon petrus seruus et apostolus ihesu xpi hiis qui coequalem nobiscum sortiti sunt fidem ...».

Fol. 365rb, *exp.*: «... Crescite uero in gratia et cognitione domini nostri ihesu xpi et saluatoris nostri. Ipsi gloria et nunc et in diem eternitatis amen».

2c. Identificació de l'autor i obra: PETRI *Epistola II*.

1d. Fol. 365rb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit corpus epistole Johannis ad parthos (*fi de rúbrica*). Quod fuit ab initio quod audiuius quod uidimus oculis nostris quod perspeximus et manus nostre contrectauerunt de uerbo uite ...».

Fol. 366rb, *exp.*: «... Hic est uerus deus et uita eterna. Filioli, custodite uos a simulacris. amen».

2d. Identificació de l'autor i obra: IOANNIS *Epistola I.*

1e. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola secunda Johannis apostoli (*fi de rúbrica*). Senior electe domine et natis eius quos ego diligo in ueritate, et non ego solus, sed et omnes qui cognouerunt ueritatem ...».

Ib., *exp.*: «... Salutant te filii sororis tue electe. Gratia tecum. amen».

2e. Identificació de l'autor i obra: IOANNIS *Epistola II.*

1f. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola tertia Johannis (*fi de rúbrica*). Senior gaio karissimo quem ego diligo in ueritate ... ».

Fol. 366va, *exp.*: «... et os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta tu amicos nominatim».

2f. Identificació de l'autor i obra: IOANNIS *Epistola III.*

1g. Fol. 366va, *inc.*: «(rúbrica) Incipit epistola iude (*fi de rúbrica*). Iudas ihesu xpi seruus, frater autem iacobi, hiis qui sunt uocati in deo patre dilectis ...».

Fol. 366vb, *exp.*: «... gloria et magnificentia, imperium et potestas ante omnia secula et nunc et in omnia secula amen».

2g. Identificació de l'autor i obra: IUDAE *Epistola.*

e

1a. Fol. 366va, *inc.*: «(rúbrica) Prefatio super actus apostolorum (*fi de rúbrica*). Nvdam quidem et apertam sonare uidetur (*sic*) ystoriam ...».

Ib., *exp.*: «... omnia uerba illius anime languentis esse medicinam».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Praefatio super Actus Apostolorum ex epistola LIII ad Paulinum.*

4a. Catàlegs i bibliografia: BERGER, 249; RB 631.

5a. Edició: PL 22, 548; WORDSWORTH, III, 2-3; *Préfaces* 6.

1b. Ib., *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber actuum apostolorum (*fi de rúbrica*). Primum quidem sermonem feci de omnibus, o theophile, que cepit ihesus facere et docere usque in diem qua precipiens apostolis per spiritum sanctum quos elegit assumptus est ...».

Fol. 377va, *exp.*: «... Mansit autem paulus biennio toto in suo conducto, et suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, predicans regnum dei et docens que sunt de domino ihesu xpo cum omni fiducia sine prohibitione amen».

2b. Identificació de l'autor i obra: LUCAS, *Actus Apostolorum*.

f

1. Fol. 377vb, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber apocalipsis Johannis (*fi de rúbrica*). Apocalipsis ihesu xpi quam dedit illi deus palam facere seruis suis que oportet fieri cito, et significauit mittens per angelum suum seruo suo iohanni ...».

Fol. 383ra, *exp.*: «... Dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam uenio cito. Amen. Veni domine ihesu. Gratia domini nostri ihesu xpi cum omnibus uobis amen. (rúbrica) amen deo gracies (*sic*)».

2. Identificació de l'autor i obra: IOANNES, *Apocalypsis*.

g

1. Folis 384r-418v. Fol. 384ra, *inc.*: «(rúbrica) Hic sunt interpretationes nominum hebraycorum incipientium per a (*fi de rúbrica*) ...Aaz apprehendens uel apprehensio. Ad testificans uel testimonium. Adar deprecatur uel deprecatio. Alma uirgo abscondita uel absconsio uirginitatis ...».

Fol. 418vb, *exp.*: «(rúbrica) Hic incipiunt interpretationes nominum hebraycorum incipientium per z ... (*fi de rúbrica*) ... Zabulon: habitaculum, substantia, siue habitaculum eorum, siue habitaculum fortitudinis, aut habitaculum pulchritudinis».

2. Identificació de l'autor i obra: [Pseudo-REMIGIUS ALTISSIODORENSIS] STEPHANUS LANGTON, *Interpretationes hebraicorum nominum*.

4. Catàlegs i bibliografia: GLORIEUX, I, n. 104 *as*, p. 258; RB, 7703, 7708, 7709.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 177 x 283, a dos corondells, de 60/59 línies. Impaginació del foli 2r: 30 + 80 + 17 + 80 + 38 x 32 + 283 + 65.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i quatre línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació i de justificació a justificació. UR = 4,7. A partir del foli 3, se situen sota els corondells, a 23 mm. de distància, dues línies paral·leles separades per 4 mm; en els folis adients, dins aquestes dues línies van ubicats els reclams.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura gòtica librària d'una mateixa mà, del segle XIV.

4. Reclams horitzontals, tancats dins figures més o menys imaginatives fetes amb tinta vermella i decorades en llur interior amb tinta sèpia, situats sota i entre el segon corondell i l'extrem del marge inferior.

5. Decoració: Caplletres amb semiorla, de colors blau, vermell i malva, amb filigrana plena a l'interior de cada lletra, i antenes que depassen la caixa

d'escriptura, ocupant els marges superior i inferior dels folis. La caplletra inicial ocupa l'espai de 34 línies, n'hi ha que ocupen el de 22 i 18 línies, n'hi ha que ocupen 7-9 línies, i aquestes darreres són les més abundoses. Capitals blaves i vermelles alternades, amb filigrana semiplena i antenes de colors vermell i malva alternats a l'inici de cada capítol; a l'interior dels paràgrafs, majúscules amb tocs de vermell, llevat del llibre dels Salms, fol. 166r-183r, on els diversos versets són marcats amb majúscules vermelles i blaves alternades. Rúbriques. Els ordinals de capítol en tinta vermella i blava combinades. Algunes lletres caudades. A la secció final, dedicada a la interpretació del noms hebreus, gran caplletra inicial amb filigrana plena i antenes, capitals amb filigrana i antenes, lletres blaves i vermelles alternades en l'entrada de cada mot. Rúbriques.

6. Notes, manícules i signes de nota *passim*; algun cop incorporen dibuixos jocosos, com és ara als fol. 5vb, 21va, 22va, 24va, 27rb, 42rab, 51rb, 53va, 54rb-va, 55rb, 64va, 71ra, 88rb, 97ra, 119va, 122rb, 124va, 142va, 143ra, 146vb-147ra, 150va, 156rb, 189va, 190rb, 191rb, 198rb, 202rab, 206va, 276rb-va, 301va, 302ra, 304rb-va, 306rb, 309rb, 311ra, 324rb-va, 325vb, 327ra, 329va, 331rb, 343rb-va, 344ra, 345rab, 346va, 349va, 350rb, 351rb, 358rb, 362rb, 364rab-va, 365va, 376va. Les notes marginals dels folis 257ra i 259ra són per al rubricador. Al foli 236va, nota sobre Jer 38, 2, entorn de la pesta: «nota de fugendo mortalitatibus», repetida al fol. 237v, sobre Jer 42,17, també entorn de la pesta: «nota de fugiendo mortalitatibus ad iram dei», que caldria datar *post* 1348.

9. Copista únic.

10. Revisions i correccions als fol. 4va, 5rb, 19va, 50va, 112va, 120ra, 137vb, 140va, 179rb, 184rb, 255va, 257rb, 276va, 296ra, 311rb, 334ra (de mà posterior, diferent de la del copista), 341va, 342ra, 349rb, 363rab.

12. Notícies històriques: Les notes reportades supra, I, 1, c), indiquen que durant el segle XIV el ms. ja era a Girona i segurament no se'n ha mogut. Si és incert com aparegué a Girona durant el segle XIV, se sap que a mitjana centúria el posseïa un mercader, Bonanat Carbonell, vinculat amb els franciscans gironins; del possessor del segle XV no se'n sap el nom, només la seva condició de prevere; a partir d'aquí tot és fosc; només ha restat notícia de com va arribar a mans del seu darrer possessor durant la primera meitat del segle XX.

A l'ADG, secció Arxiu administratiu de la Biblioteca, es conserva la documentació que explica la presència del manuscrit a l'Arxiu Diocesà. La primera peça d'aquest petit conjunt documental és l'informe elaborat per Albert Vidal, aleshores professor de Sagrada Escripura al Seminari de Girona, que conté quatre apartats: a) una fitxa bibliogràfica: material, estat de conservació, folis, decoració, enquadernació, notes dels folis de guarda; 2) discussió sobre el títol «Biblia Peregrina», conclouent que el text del ms. és del tipus de la «bíblia de París», però més pur; 3) valor artístic, arqueològic i escripturístic del còdex; 4) i un apèndix amb les variants del cap. 1 del llibre de Rut en el ms. respecte de l'edició clementina de la Vulgata. A continuació de l'informe d'Albert

Vidal, signat el dia 11 d'octubre del 1945, hi ha el decret següent del bisbe, escrit a mà:

«Gerona 16 de octubre 1945. | En vista del anterior informe, confirmado | de palabra por el Muy Ilustre Sr. Dr. Don José | Morera, decidimos adquirir el libro por el precio | de cinco mil pesetas, que se pagan en esta | fecha a don José M. Gironella, bajo secreto y docu-|-mento de que responde de la referida canti-|-dad y se compromete a devolverla si alguna | persona reclamara el libro y demostrara que | antes del Movimiento le pertenecia y se lo habian | robado los rojos. | + José, Obispo de Gerona».

En l'angle superior dret del recto del primer foli de l'informe d'Albert Vidal, hi ha la nota de la Secretaria episcopal: «Queda propiedad de la Dió-|-cesis la Biblia Peregrina».

El segon és el document formal de compra-venda del manuscrit. És un paper privat, amb el logo o membret d'una botiga que hi havia al núm. 6 del Carrer Nou de Girona (durant el franquisme també dit carrer Primo de Rivera): «Estudios Arte. | Compra-venta de libros | Laboratorio fotográfico | Grabados y Reproducciones». En el seu recto, el document diu:

«Gerona, 16 de Octubre de 1945. Declaro vender con fecha de hoy al Excmo. y Rvdmo. Sr. Obispo de Gerona una Biblia manuscrita con iniciales miniadas, encuadrada en madera y cuero, que corresponde al parecer al siglo XV, por la cantidad de 5.000 ptas., comprometiéndome a devolver dicha cantidad a dicho Excmo. y Rvdmo. Sr. Obispo, en caso de que en el futuro alguna persona demostrara que el citado libro habia sido de su propiedad y le habia desaparecido por robo, requisa o cualquier procedimiento ilegal. | p. p. | Firmado José Mª Gironella (*signatura*)¹⁶».

En el verso hi ha escrit: «Cedo la Biblia al Seminario y, por consiguiente, en cualquier tiempo, el Seminario podrá reclamar la devolución del precio si el libro resultara reclamado por quien justifique su propiedad. | Gerona 17 de Octubre de 1945. | + José, Obispo de Gerona | (*timbre episcopal del bisbe Cartaña*)».

El document va acompanyat amb el rebut corresponent, signat pel mateix Josep Mª Gironella, el mateix dia 16 d'octubre del 1945. Tot va dins el sobre que «Estudios Arte» va fer arribar al Palau Episcopal, amb el document i la factura. En la cara de davant del sobre, escrit en la mateixa lletra del qui escriu per «Estudios Arte» es llegeix: «Excmo. y Rvdmo. Sr. Obispo | Palacio episcopal | Ciudad». A sobre, de lletra del bisbe Cartaña: «Factura y recibo del libro "Biblia" manuscrito en vitela».

16. És l'escriptor gironí en llengua castellana, autor de la trilogia *Los cipreses creen en Dios*, *Un millón de muertos*, *Ha estallado la paz*, i d'altres llibres i novel·les.

És evident que sobre aquesta operació comercial hi plana la sospita que la propietat del manuscrit podia ésser controvertida. Tant el venedor com el comprador es posen d'acord l'un a tornar el còdex, l'altre els diners, si apareixia un hipotètic propietari legítim. L'any 1945 encara eren calents els records de les incautacions revolucionàries i de les devolucions posteriors. Malgrat els esforços esmerçats pels eclesiàstics l'any 1939 en el restabliment del *statu quo ante*, no totes les peces van acabar lligant: Hi va haver pèrdues irrecuperables i peces sobreres que no encaixaven enlloc. A l'ADG hi ha un document encara no estudiat, on es veu clarament el que s'acaba de dir: Són els «Informes de l'Arxiver Diocesà 1939-1959 i 1962», *olim* S-472/a, fol- 1-11, on es transparenta la complexitat de la situació creada pels fets revolucionaris, el treball que alguns eclesiàstics empresonats van dur a terme en relació amb els fons incautats durant el període 1936-1939, i la situació dels primers mesos de la post-guerra. Cal dir que no hi hem trobat cap notícia pertinent sobre el nostre manuscrit.

L'única dada intrigant és quan i com la Bíblia havia anar a parar a mans de Josep Mª Gironella, que aleshores regentava a Girona un negoci també relacionat amb l'antiquària. Ni el quan ni el com no es poden suposar. Que Gironella acceptés les cauteles del bisbe deu voler que el venedor potser no va poder (o voler) aclarir la procedència del manuscrit, almenys de forma feaent, davant el bisbe. Cartaïna pensava que aquella Bíblia procedia, de lluny o de prop, d'una incautació o «requisita»? El que és segur és que el manuscrit no procedia de cap dels establiments eclesiàstics en funcions a Girona quan llurs fons bibliogràfics foren incautats el 1936: Catedral, Sant Feliu, Seminari; altrament portaria almenys la signatura de Pere Bohigas, o hauria anat a parar a Can Falló durant la guerra, o hauria estat difícil que hagués arribat precisament a mans de Gironella. Com que Gironella no va deixar dit com li havia arribat, o, si ho va dir, la informació va quedar entre el bisbe i ell, potser no se sabrà mai d'on provenia el ms. Si hi havia un possessor anterior a Gironella o si aquest actuava com a home de palla d'algú que volia romandre en l'ombra, d'on hauria tret la Bíblia aquest hipotètic possessor? Caldria pensar, doncs, en un exemplar que s'hauria desubicat en el moment de la Desamortització i que, finalment, va anar a parar a mans de Josep Mª Gironella. Aleshores és molt probable que, tal com ja era a Girona el segle XIV, no se'n hagi mogut mai. Ens és llegut pensar que la «Bíblia peregrina» podria ésser l'exemplar que Villanueva va veure en el convent de caputxins de Girona?¹⁷ O la Bíblia que hi havia a Sant Feliu de Girona el segle XIV?

En aquest còdex també és intrigant el teixell del llom, que l'identifica com a «Bíblia Peregrina». Què vol dir exactament «peregrina»? Cal remuntar-se al bisbe sant Peregrinus, que S. Berger identificava com l'editor de la recensió hispànica de la Bíblia llatina?¹⁸ Una característica del nostre text coincideix

17. VILLANUEVA XIV 174.

18. Cf. BERGER, HV, 28.

amb les bíblies que deriven de l'edició de Peregrinus: *Actes* ve després de les epístoles canòniques i abans d'*Apocalipsi*. Però no és un detall privatiu d'aquesta recensió, i, per tant, no creiem que s'hagi d'anar tan lluny. L'anàlisi atenta dels elements extrabíblics (pròlegs, sumaris, etc.) i la comparació amb altres bíblies hispanes estudiades durant el segle XX, podrà aportar informacions valuoses sobre la inserció del ms. en el seu temps.

Per contra, la ubicació del pròleg a les epístoles paulines després del conjunt de llibres *Macabeus-Baruc*, final del VT, fa pensar en una errada evident del copista. De fet, els evangelis estan separats del pròleg a les epístoles paulines que els precedeix per una pàgina en blanc, el fol. 299vr, punt de sutura grosser, perquè el ms. mai no atorga un regal tan gran d'espai.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte, llevat de la coberta.
2. Datació: Segle XIV.
3. Origen desconegut.
4. Propietaris i procedència: Francesc Carbonell, mercader gironí del segle XIV. Consta que a mitjan segle XV era a la diòcesi de Girona. Probablement desubicat durant la Desarmortització de 1835 i entrat al comerç, abans del 1945 era propietat de l'escriptor Josep Maria Gironella. Comprat el 16 d'octubre de l'any 1945 i donat a la biblioteca del Seminari de Girona pel bisbe Josep Cartaà i Inglès (1934-1963).

2

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 285 x 420 x 45.
  - b) Material: Post recoberta de pell marron, tot molt esgavellat; la pell manca gairebé del tot a la tapa II.
  - c) Indicacions escrites: Tapa I, a dalt, en tinta negra: «Pujades» (?). Contra-tapa I, a dalt, a línia tirada, en lletra humanística del segle XV: «Jheronimus de (*ratllat*) diuersis tractatibus (*fi de ratllat*) et interpretatione hebraycorum nominum». Contratapa II, a l'angle inferior dret, en llapis, signatura de Pere Bohigas: «Ms. 177 | VI-III-16».
  - d) Elements decoratius: Si n'hi havia, han desaparegut per incúria.
2. Llom suposadament de pell, desaparegut del tot.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: No hi ha relligadura dels plec a la tapa I. Aquesta es mantenia vinculada al cos del volum mitjançant tres tires de pell clavades a les dues tapes amb puntes de ferro i cabota irregular; ara només funciona la central, havent pràcticament desaparegut les altres dues.

b) Descripció de les seccions: A baix, enganxada directament sobre els plecs, etiqueta de paper blanc amb la cota actual del ms: «BDSG| Ms | 2».

3. Altres elements:

b) Tancadors desapareguts. Només s'ha conservat la base metàl·lica del gafet inferior de la contratapa II, amb decoració.

c) Cobertes (folres) de pergamí.

d) Talls sense particularitats.

e) Capçalera i capçada desaparegudes.

g) Llavís de la mateixa pell de la coberta, molt malmesa.

h) Cantoneres: És indiscernible si n'hi havia hagut, perquè els quatre angles externs de la post han estat ratats a consciència.

4. Conclusió. Data: Segle XV o XVI.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Pergamí.

4. Folis: 99.

5. Dimensions: 282 x 395 x 30.

6. Plecs:

1) Plec de 4 x 2, folis 1-8, amb reclam: «Anna gratia eius».

2) Plec de 4 x 2, folis 9-16, amb reclam: «pascua eorum».

3) Plec de 4 x 2, folis 17-24, amb reclam: «est et edificauit».

4) Plec de 4 x 2, folis 25-32, amb reclam: «-pothamie».

5) Plec de 4 x 2, folis 33-40, amb reclam: «-tri».

6) Plec de 4 x 2, folis 41-48, amb reclam: «-uandis».

7) Plec de 4 x 2, folis 49-56, amb reclam escapçat.

8) Plec de 4 x 2, folis 57-64, sense reclam.

9) Plec de 4 x 2, folis 65-72, amb reclam escapçat.

10) Plec de 3 x 2, folis 73-78, sense reclam.

11) Plec de 4 x 2, folis 79-86, amb reclam: «ducitur».

12) Plec de 4 x 2, folis 87-94, sense reclam.

13) Plec coix, de 4/1, folis 95, amb un taló final.

Al foli 1r, marge inferior dret, en llapis i xifres aràbigues, signatura antiga del ms.: «Ms | 8».

El foli 51 fou retallat pel seu marge dret, sense pèrdua de text; posteriorment hom hi afegí una tira de pergamí per a uniformar el marge. El foli 54 també fou retallat pel seu marge dret, sense pèrdua de text i sense restauració.

Tituli currentes a tot el manuscrit, començant al verso d'un foli i acabant al recto del següent. Als folis 21r, 39r, 62r i 67r, al costat del *titulus currens*, incipit del tractat que comença en aquell foli.

8. Foliació contínua, a llapis i xifres àrabigues, a l'angle superior dret del recto dels folis, feta l'any 1936 per Pere Bohigas.

9. Numeració de plecs: Se'n veuen rastres als fol. 17r, 25r i 33r, inicials de plec: al marge inferior dret i centrat, hi ha un signe molt semblant a una R, que assenyalava l'inici del quadern. Al fol. 32v, final de plec, angle inferior esquerre, «QVARTUS», esment ordinal que indica el final del plec o quadern i que no trobem enlloc més.

11. Forats rodons, per a definir la caixa d'escriptura, posats als extrems dels marges superior i inferior. Als dos marges, trenta-set incisions per a definir el pautat o línies d'escriptura.

12. Sistema de ratllat a la mina de plom. 1111 2222. Les línies del pautat excedeixen normalment la caixa d'escriptura. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1a. Folis 1r-21r. Fol. 1r, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus in libro hieronimi de interpretatione hebraicorum nominum (*fi de rúbrica*). Philo uir disertissimus iudeorum, originis quoque testimonio, comprobatur edidisse librum ebraicorum nominum eorumque ethimologias iuxta ordinem litterarum e latere copulasse ...».

Ib., *exp.*: «... Vnde accidit ut eadem uocabula que apud illos non similiter scripta sunt nobis uideantur interpretatione uariare. (rúbrica) Explicit prologus (*fi de rúbrica*)».

Fol. 1r, *inc.*: «(rúbrica) INCIPIT LIBER (*fi de rúbrica*). ETHIOPIA: tenebras uel caliginem. Assiriorum dirigentium. Adam homo siue terrenus aut indigena uel terra rubra. Abel luctus siue uanitas uel uapor aut miserabilis ...».

Fol. 18v, *exp.*: «... Rebecca, patientia. Sabbata, requies. Syon, specula. Sina, mandatum siue mensura uel temptatio. Sathan, aduersarius uel preuaricator».

2a. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Liber de nominibus hebraicis*.

5b. Edicions: PL 23, 815-904; CCSL, LXXII, 59-161.

1b. Fol. 18v, *inc.*: «(rúbrica) Nomina regum locorumque de actibus apostolorum (*fi de rúbrica*). Acheldemach ager sanguinis qui hodieque monstratur in elia ad australem plagam montis Sion, et actenus juxta Judeorum consilium mortuos ignobiles, alios terra tegit, alios sub cliuo putrefacit ...».

Fol. 21r, *exp.*: «... Thessalonica, ciuitas macedonie. Theatrum, locus a spectaculo uocabulum mutuans, quod in eo populus stans desuper atque expectans, ludos scenicos contempletur».

2b. Identificació de l'autor i obra: Pseudo-HIERONYMUS, *Liber nominum locorum de Actibus apostolorum*.

5b. Edició: PL 23, 1358-1366.

II

1. Folis 21r-38r. Fol. 21r, *inc.*: «(rúbrica) Incipit prologus sancti ieronimi in libro questionum ebraicarum (*fi de rúbrica*). Qvi in principiis librorum debebam secuturi operis argumenta proponere cogor prius respondere maledictus (*sic*) terentii quippiam sustinens qui comediarum prologos in defensionem sui scenis dabat ...».

Fol. 21v, *exp.*: «... flocci pendens imagines umbrasque laruarum; quarum nature esse dicitur terrere paruulos et in angulis garrire tenebrosis. (rúbrica) Explicit prologus».

Fol. 21v, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber primus (*fi de rúbrica*). In principio fecit deus celum et terram. Plerique estimant sic ut in altercatione quoque iasonis et papisci scriptum est et tertullianus in libro contra Praxeam disputat ...».

Fol. 38r, *exp.*: «... lupum sanguinarium, lupum uoracem super altaris interpretatione ponentes et spoliolum diuisionem super sacerdotibus qui seruientes altari de altari uiuant (rúbrica) Explicit liber hebraicarum questionum».

2. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS, *Liber hebraicarum questionum in Genesim*.

5. Edició: PL 23, 983-1062; CCSL, LXXII, 1-56.

III

1. Fol. 38r-39r. Fol. 38r, *inc.*: «(rúbrica) Incipit de decem temptationibus (*fi de rúbrica*). Hec sunt uerba que locutus est moyses ad omnem israel in transitu iordanis, in solitudine, in campestri, contra mare rubrum inter pharan et thophel et laban et asseroth et auri abundantiam ...».

Fol. 39r, *exp.*: «... Nosti quid locutus sit deus ad moysen de me et te in cadesbarne. Quadraginta annorum eram quando me misit moyses ad terram considerandam. (rúbrica) Explicit de X temptationibus».

2. Identificació de l'autor i obra: Pseudo-HIERONYMUS, *Decem tentationes populi Israel in deserto*.

5. Edició: PL 23, 1379-1384.

IV

1a. Folis 39r-51r. Fol. 39r, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber beati ieronimi de questionibus REGVM (*fi de rúbrica*). | Fvrit uir unus de ramathaim sophim, de monte ephraim, et nomen eius elcana, filius ieroboam, filii eliu, filii thou, filii suph, ephrateus. Ramathaim interpretatur excelsa duo ...».

Fol. 51r, *exp.*: «... Dedit ergo dauid ornan pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. Intelligendum namque est boues argenti siclis L, aream uero sexcentis aureis emisse. (*rúbrica*) Explicit de libro regum».

2a. Identificació de l'autor i obra: Pseudo-HIERONYMUS, *Quaestiones hebraicae in libros Regum*.

5a. Edició: PL 23, 1391-1428.

1b. Folis 51r-62r. Fol. 51r, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit de paralipomenon (*fi de rúbrica*). In diebus eius, id est, phalec, diuisa est terra, quia in diebus eius facta est turris ubi confusio linguarum facta est ...».

Fol. 62r, *exp.*: «... Josias ut destrueret idola et cultum dei reuocaret. Cyrus ut ruinas templi restauraret. (*rúbrica*) Explicit de questionibus paralipomenon».

2b. Identificació de l'autor i obra: Pseudo-HIERONYMUS, *Quaestiones hebraicae in libros Paralipomenon*.

5b. Edició: PL 23, 1431-1470.

1c. Folis 62r-64r. Fol. 62r, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit canticum debbore (*fi de rúbrica*). Cecinervntque debbora et barach filius abinoem. Barach uir debbore, prophetidis fuisse traditur ...».

Fol. 64r, *exp.*: «... Idcirco lac dedit ut hostis fugiens sibi fidem potioem accomodaret. Et si queritur cur non uinum dederit respondendum est quia dominus (*sic*) rechab uinum non bibunt, sicut habes in ieremia propheta. (*rúbrica*) Explicit canticum debbore».

2c. Identificació de l'autor i obra: Pseudo-HIERONYMUS, *Commentarius in canticum Debborae*.

5c. Edició: PL 23, 1383-1390.

1d. Folis 64r-66v. Fol. 64r, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipiunt lamentationes ieremie (*fi de rúbrica*). ET FACTVM est postquam in captiuitatem ductus est israel et iherusalem deserta est, sedit ieremias flens et planxit lamentationem hanc in iherusalem et dixit. Aleph Quomodo sedet sola ciuitas plena populo? Sicut inter omnia cantica ueteris et noui testamenti primatum tenet canticum quod salomon cecinit...».

Fol. 66v, *exp.*: «... quia illos deplorabat qui ex IIII elementis constantes iram omnipotentis dei contra se excitauerant transgrediendo precepta illius et sequendo uoluptatem carnis».

2d. Identificació de l'autor i obra: Pseudo-HIERONYMUS, *In Lamentationes Jeremiae*.

5d. Edició: PL 25, 787-792.

1e. Folis 66v-67r. Fol. 66v, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit epistola sancti ieronimi ad dardanum (*fi de rúbrica*). Cogor a te ut tibi dardane de aliis generibus

musicorum sicut res docet uel uisione uel auditu breui sermone simpliciter respondeam ...».

Fol. 67r, *exp.*: «... Sumpsit autem maria prophetes soror aaron tymphanum in manu sua. Et est minima sapientia legis ueteris in manu iudeorum».

2e. Identificació de l'autor i obra: Pseudo-HIERONYMUS, *Epistola XXIII ad Dardanum de diversis generibus musicorum, I-IX* (fine mutila).

5e. Edició: PL 30, 219-221.

1f. Folis 67r-82v. Fol. 67r, *inc.*: «(rúbrica) Incipit liber de distancia locorum (fi de rúbrica). EVSEBIVS qui a beato pamphilo martire cognomentum sortitus est primus X ecclesiastice historie libros, primus temporum canones ...».

Fol. 82v, *exp.*: «... Zeb ciuitas ammam hodieque uilla zia ostenditur in xv lapide filadelphie contra occidentem, de qua scripsit iheremias. Zoeph (sic) nomen lapidis, ubi adonias immolauit uictimas iuxta fontem rogelh».

2f. Identificació de l'autor i obra: HIERONYMUS STRIDONIUS [EUSEBIUS], *Liber de situ et nominibus locorum hebraicorum*.

5f. Edició: PL 23, 903-976.

V

1. Folis 82v-99v. Fol. 82v, *inc.*: «(rúbrica) Excerptum de libro bede de temporibus de vi huius seculi etatibus (fi de rúbrica). De sex huius mundi etatibus ac septima uel octaua quietis uiteque celestis et supra in comparatione prime ebdomadis in qua mundus ornatus est aliquanta perstrinximus ...».

Fol. 99v, *exp.*: «... Luithbrandus audiens quod sarraceni depopulata sardinia etiam loca fedarent illa ubi ossa sancti augustini episcopi propter uastationem barbarorum olim translata et honorifice fuerant condita, misit et dato magno precio accepit et transtulit ea in ticinis ibique cum debito tanto patri honore recondidit».

2. Identificació de l'autor i obra: BEDA, *De temporum ratione, cap. LXVI*.

5. Edicions: PL 90, 520-571; CCSL, CXXIII B, 463-535.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 173 x 280, a columna tirada, de 37/37 línies. Impaginació del foli 9r: 30 + 173 + 73 x 36 + 278 + 77.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació. UR = 7,5.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura pre-gòtica d'una mateixa mà.

4. Reclams horitzontals, decantats a la dreta, generalment dins la caixa de justificació. El del foli 86v centrat.

5. Decoració: Caplletra inicial al foli 1r, que ocupa 19 línies d'escriptura. Caplletres als folis 1r, 3r, 21v, 38r, 39v, 51r, 62r, 66v, 67r que ocupen 6-16 línies d'escriptura; són totes de color vermell amb calats blancs. Majúscules

vermelles que ocupen tres línies d'escriptura, algunes vegades amb antenes modestes (fol. 13v, 70v, 82v, 83r, 85r, 89v). Rúbriques. Calderons escrits en la mateixa tinta. Dibuixos de la creu de David al foli 74v; ornamentades les del marge inferior i les que apareixen al fol. 76v-77r.

6. Notes, manícula i signes de nota als fol. 1r, 26r, 28v, 29v, 32rv, 33r, 34v, 40v, 41v, 49v, 56r, 64r-65v, 75rv, 78v, 83r, 93v-96v. Al foli 24v, figures de pneumes sense línies.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» als fol. 1r i 79r.

9. Copista únic, desconegut.

10. Revisions i correccions als folis 2rv, 6v, 7r, 8v, 11r, 12r, 15v-16v, 23r, 24rv, 39r, 41r, 42v, 43v, 57r, 59r, 60v, 63r, 83r.

11. Antigues signatures: *Olim* 8.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Forats de corc *passim*. Ulls als folis 3, 5, 12, 27, 39, 46, 49, 59, 63, 91, 94-96; taques als fol. 16v-17v, 31v, 40-44, 46-48, 71-73, 75-76, 86-87; estrip al foli 28, 41.

2. Datació: La forma de la lletra pre-gòtica, semblant a d'altres escriptures dels anys 1180-1200, suggereix que el ms. ha estat escrit cap al final del segle XII.

3. Origen desconegut.

4. Propietaris i procedència desconeguts. Pujades?

3

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 310 x 440 x 45.

b) Material: Pasta recoberta de pell de color marró.

d) Elements decoratius: Rectangle de tres cantells, a l'interior del qual hi ha dues diagonals en aspa, tot en sec.

2. Llom de la mateixa pell, sense decoració.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són costis entre ells i directament a les tapes mitjançant tres dobles nervis interns, que en treuen altres tants d'externs, formant quatre seccions.

b) Descripció de les seccions: 1)-3) buides; 4) etiqueta de paper quadrat blanc enganxada amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 3».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: V + II talons al final. Els primers V folis de guarda són realitat un plec de 2 x 2, amb l'afegit d'un cinquè foli que

forma full amb el foli de folre de la contratapa I. Al final hi ha dos talons inicials d'un possible plec de 2 x 2; el primer d'aquests talons inicials deu tenir la seva continuïtat en un altre taló ara amagat sota el folre de la contratapa; el segon taló inicial es combina amb l'actual foli de folre de la contratapa II. Els folis de guarda inicials porten filigrana «ANTON FERRER», de Capellades, relacionable amb les de VALLS I SUBIRÀ 358 (any 1760) i 360 (any 1809). Totes dues coincideixen en el dibuix amb la nostra; però mentre la primera no duu cap inscripció a sota i la segona duu la inscripció «ANTON FERRER | CAPELLADES», la nostra filigrana duu només la inscripció: «CAPELLADES». Al foli inicial de guarda Ir, cota antiga del ms. en llapis, a l'angle inferior dret: «Ms | 9».

c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda i de la resta de folis del ms.

d) Talls sense particularitats.

e) Capçalera i capçada desapareguda a dalt i a baix.

g) Llavis de la mateixa pell.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: V + [290] pàgines.

5. Dimensions: 305 x 426 x 30.

6. Plecs:

1) Plec de 5 x 2, pàgines 1-20, sense reclam.

2) Plec de 5 x 2, pàgines 21-40, sense reclam.

3) Plec de 5 x 2, pàgines 41-60, sense reclam.

4) Plec de 5 x 2, pàgines 61-80, sense reclam.

5) Plec de 5 x 2, pàgines 81-100, sense reclam.

6) Plec de 5 x 2, pàgines 101-120, sense reclam.

7) Plec de 5 x 2, pàgines 121-140, sense reclam.

8) Plec de 5 x 2, pàgines 141-160, sense reclam.

9) Plec de 5 x 2, pàgines 161-180, sense reclam.

10) Plec de 5 x 2, pàgines 181-200, sense reclam.

11) Plec de 5 x 2, pàgines 201-220, sense reclam.

12) Plec de 5 x 2, pàgines 221-240, sense reclam.

13) Plec de 5 x 2, pàgines 241-260, sense reclam.

14) Plec de 5 x 2, pàgines 261-280, sense reclam.

15) Plec coix, de 3/5, pàgines 281- 290, 291, 292 [293-298].

Hi ha un salt en la numeració: del «17» passa al «19», anomalia corregida tot seguit iterant el número «20».

El darrer plec és un plec de 2 x 2, que porta enganxat al principi un full solt. Aquest full porta en el seu recto la numeració «281» i en el verso «290». Creiem que aquesta anomalia és deguda a un error del paginador, ja que la pàgina següent, on comença l'índex del volum, segueix la numeració «291». No sembla que hi hagi hagut pèrdua de text.

8. Paginació contemporània de l'escriptura del ms., amb l'error assenyalat.

9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.

10. Filigrana del reliquiari de Francesc Romaní i Soteras, del tipus VALLS I SUBIRÀ 808, 812 i 814, documentades des del 1726 fins al 1831.

11. Forats: N'hi ha deu a cada banda de la caixa d'escriptura per a definir el pautat.

12. Sistema de ratllat a la mina de plom. 1111 2222. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Pàgines 1-[293]. Pàg. 1, *inc.*: «Jesu, dulcis memoria, Dans vera cordis gaudia, Sed super mel et omnia Ejus dulcis praesentia ...».

Pàgina 290, *exp.*: «... Crucem sanctam súbiit, qui inférnum confrégit, accínctus est potentia, surréxit die tértia, allel. (*rúbrica*) Versus U-(*fi de rúbrica*)-t supra».

1b. Pàgina 291-[293]. Pàg. 219, *inc.*: «(*rúbrica*) INDEX HUIUS Libri (*fi de rúbrica*). Foleo (*rúbrica*) F. SS. N-(*fi de rúbrica*)-ominis Jesu 1 ...».

Pàgina [293], *exp.*: «... Commemorationes seu Suffragia Sanctorum 277».

2ab. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Himnari franciscà*.

6ab. Contingut:

Pàg. 1-3: (In Festo Sanctissimi nominis Jesu) Jesu dulcis memoria. RH, I, 9542.

Pàg. 3-5: Jesu, Rex admirabilis. RH, I, 9651.

Pàg. 5-8: Jesu, decus Angelicum. RH, I, 9524.

Pàg. 9-12: (In Festo S. Margaritae de Cortona) Jam satis culpae scelerique diro. RH, I, 9377.

Pàg. 12-15: Pater superni luminis Cum Margaritam respicis. RH, II, 14685.

Pàg. 15-17: Summi Parentis Unice. RH, II, 19722.

Pàg. 17-20: (In festo S. Martinæ) Martinæ celebri plaudite nomini. RH, II, 11186.

Pàg. 20-22: Non illam crucians unguam, non ferae. RH, II, 12117.

Pàg. 23-25: Tu natale solum protege, tu bonae. RH, II, 20665.

Pàg. 25-28: (In Festo F. Catharinae Bononiensis In primis Vesperis) Quae pura scandis aethera. RH, II, 15959.

Pàg. 28-31: Sponso vocante ad asperum. RH, II, 19398.

Pàg. 31-33: Inter sorores optimas. RH, I, 9044.

Pàg. 34-37: (In Festo S. Joseph) Te, Joseph, celebrent agmina. RH, II, 20120.

Pàg. 37-41: Coelitum Joseph decus atque nostrae. RH, I, 3535.

- Pàg. 41-44: Iste quem laeti colimus fideles. RH, I, 9154.
- Pàg. 44-49: (In festo S. Gabrielis Archangeli. In utrisque Vesperis et Laudibus Himnus [*sic*] Mentibus laetis jubilemus omnes. RH, II, 11495-11496.
- Pàg. 49-52: En noctis medium surgite propere. RH, I, 5437.
- Pàg. 53-56: (Festum Septem Dolorum) Stabat Mater dolorosa. RH, II, 19461.
- Pàg. 56-58: Sancta Mater istud agas. RH, II, 18391.
- Pàg. 58-60: Virgo virginum praeclara. RH, II, 21914-21915.
- Pàg. 60-62: (In Festo S. Hemenegildi Martyris ad Matutinum) Regali solio fortis Iberiae Hemenegilde jubar. RH, II, 17095.
- Pàg. 63-65: Nullis te genitor blanditiis trahit. RH, II, 12425.
- Pàg. 65-68: (Oficium S. Raphaelis Archangelis Ad Vesperas) Tibi, Christe splendor Patris. RH, II, 20453.
- Pàg. 68-71: Christe Sanctorum decus Angelorum. RH, I, 2995-3001.
- Pàg. 71-75: (In festo S. Paschalis Baylonis Ad Vesperas) Laeta devote celebret Minorum. RH, II, 9949.
- Pàg. 75-79: Splendor Paternae Gloriam. RH, II, 19348-19357.
- Pàg. 79-83: Quam se Deus mirabilem. RH, II, 16144.
- Pàg. 84-88: (In Festo Sancti Bernardini Senensis) Sidus etruscis rutilans ab oris. RH, II, 18963.
- Pàg. 88-92: Se Deo totum cupiens dicari. RH, II, 18757.
- Pàg. 92-96: (In festo Translationis S. P. N. Francisci) Quae dedit Christus documenta ut audit. RH, II, 15867.
- Pàg. 97-101: Visus in somnis reparare muros. RH, II, 21970.
- Pàg. 101-103: (In Festo S. Venantii M. ad Matutinum) Martyr Dei Venantius. RH, II, 11231.
- Pàg. 103-105: Athleta Christi nobilis. RH, I, 1399-1401.
- Pàg. 106-108: Dum nocte pulsa. RH, I, 4974.
- Pàg. 108-112: (In festo S. Antonii de Padua Ad Vesperas) Clara lux mundo nova nunc refulget. RH, I, 3317.
- Pàg. 113-117: Caelitus plenus rigat hinc ad instar. RH, I, 3543.
- Pàg. 117-122: Perfrui Christo facie peroptans. RH, II, 14839.
- Pàg. 122-123: (In Festo s. Elisabeth Reginae Portuga. Himnus) Domare cordis impetus. RH, I, 4808.
- Pàg. 124-126: Opes decusque regium reliqueras. RH, II, 14157.
- Pàg. 126-129: (In festo S. Bonaventurae Ep. Ad Vesperas) En dies lucet veneranda nobis. RH, I, 5399.
- Pàg. 130-133: Voce laetanti modulibus canoris. RH, II, 22058.
- Pàg. 133-137: Qui poli sedem meritis paratam. RH, II, 16477.
- Pàg. 137-139: (In Festo S. Petri ad Vincula Ad Vesperas) Miris modis repente liber ferrea. RH, II, 11599.
- Pàg. 139-142: (In Festo s. Clarae Virginis 2 Ord. Ad Vesperas) Magni Parentis Filiae. RH, II, 10984.
- Pàg. 142-145: O sponsa Christi amabilis. RH, II, 13758.
- Pàg. 146-149: Salve Minorum gloria. RH, II, 18062.
- Pàg. 149-152: (In Festo S. Rosae V. Viterbiensis Ad Vesperas) O flos rosarum pulchrior. RH, II, 12999.
- Pàg. 152-155: Domus paternae in angulo. RH, I, 4838.
- Pàg. 155-159: Reversa mox Viterbium. RH, II, 17381.

- Pàg. 159-164: (In Festo Impressionis Sacrorum Stigmatum in corpore S. P. N. Francisci In primis vesperis Himnus) Stigmatum sacri redeunt honores. RH, II, 19494.
- Pàg. 164-169: Hanc diem laeti celebremus hymnis. RH, I, 7665.
- Pàg. 169-172: (In Festo Sanctorum Angelorum Custodium ad Vesperas) Custodes hominum psallimus Angelos. RH, I, 4162-4163.
- Pàg. 172-175: Aeterne rector siderum. RH, I, 642.
- Pàg. 175-180: (In Solemnitate S. P. N. Francisci trium Ordinum incliti Fundatoris. In primis Vesperis Himnus) En redit patris celebris triumpho. RH, I, 5453.
- Pàg. 180-185: Eja Dux noster Pater atque custos. RH, I, 5287.
- Pàg. 185-188: (In Festo S. Teresiae Virginis In utrisque Vesperis et Laudes [sic]) Regis superni nuntia. RH, II, 17234.
- Pàg. 188-189: Haec est dies qua candidae Instar columbae coelitum. RH, I, 7579.
- Pàg. 189-194: (In Festo S. Petri de Alcantara In utrisque Vesperis) Petre, sol terris oriens Iberis. RH, II, 14870.
- Pàg. 194-198: Petrum parentis optimi Germen canamus inclytum. RH, II, 14880.
- Pàg. 198-201: Hortus Minorum fertilis. RH, I, 8053.
- Pàg. 202-204: (In Festo S. Joannis Cantii) Gentis Polonae gloria. RH, I, 7236-7237.
- Pàg. 204-207: Corpus domas jejuniis. RH, I, 3940-3941.
- Pàg. 207-209: Te deprecante, corporum Lues recedit improbi. RH, II, 20082.
- Pàg. 210-214: (Pro Dominicis per Annum Himnus) Primo die quo Trinitas Beata mundum condidit. RH, II, 15448.
- Pàg. 214-216: Nocte surgentes vigilemus omnes. RH, II, 12034-12036.
- Pàg. 216-218: Verbum supernum prodiens. RH, II, 21390-21402.
- Pàg. 219-223: Ex more docti mystico. RH, I, 5608-5611.
- Pàg. 223-227: Rex sempiternae coelitum. RH, I, 17517.
- Pàg. 227-232: Aeterne rerum conditor. RH, I, 643-649.
- Pàg. 232-234: Ecce jam noctis tenuatur umbra. RH, I, 5129-5130.
- Pàg. 234-237: En clara vox redarguit. RH, I, 5390.
- Pàg. 237-239: O sol salutis intimis Jesu refulge mentibus. RH, II, 137423.
- Pàg. 240-243: Aurora coelum purpurat. RH, I, 1622.
- Pàg. 243-247: (In Festo Corporis Christi Ad Vesperas) Pange lingua gloriosi. RH, II, 14467.
- Pàg. 248-252: Sacris solemnibus juncta sint gaudia. RH, II, 17713.
- Pàg. 253-256: Verbum supernum prodiens. RH, II, 21398.
- Pàg. 256-259: (In Festo Sanctissimi Cordis Jesu Himnus) Quicumque certum quaeritis Rebus levamen asperis. RH, II, 16553.
- Pàg. 260-263: Summi Parentis Filio Patri futuri saeculi. RH, II, 19720.
- Pàg. 263-276: (*rúbrica*) Nocturnum ad Benedictam Antifona (*fi de rúbrica*) Benedicta tu in mulieribus... [*Són pàgines pautades, amb la música per a les antifones de l'ofici de la Concepció de Maria i commemoració de sant Francesc i sant Domènec*].
- Pàg. 277-290: (*rúbrica*) Commemorationes seu Suffragia Sanctorum.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 238 x 350, a columna tirada, de 10 línies. Impaginació de la pàg. 9: 30 + 238 + 40 x 38 + 350 + 45.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues línies verticals de justificació, escriptura de justificació a justificació. UR = 3,5

3. Tipus de lletra i mans: Escripura cal·ligràfica de l'alfabet llatí, amb accents gràfics per facilitar el cant, d'una sola i mateixa mà.

5. Decoració: Caplletres inicials de cada himne posades dins un quadrat pintat i a voltes enriquit amb complements decoratius generalment modestos (pàg. 8, 15, 17, 20, 23, 28, 31, 41, 45, 124, 155, 159, 169, 175, 263, 266, 268). Majúscules vermelles per assenyalar l'inici d'estrofa. Rúbriques.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» a les pàg. 1 i 79.

9. Copista desconegut.

11. Antigues signatures: *Olim* 9.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte, llevat de la coberta.

2. Datació: Segle XVIII.

3. Origen franciscà.

4. Propietaris i procedència desconeguts.

4

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 190 x 265 x 75.

b) Material: Post recoberta de pell de color marron, gofrada.

c) Indicacions escrites: Contratapa II, inici de dues oracions en llatí.

d) Elements decoratius: En totes dues tapes, rectangle definit per una sanefa, dins el qual un rombe de dos bordons i mitja canya conté un floró; altres florons més petits decoren per l'exterior els vèrtexs i els cantons del rombe, tot en sec.

2. Llom de la mateixa pell, decorat amb els mateixos florons petits de les tapes.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns que en treuen altres tants d'externs, formant cinc seccions.

b) Descripció de les seccions: 1) falta la pell; 2)-4), florons en sec; 5) pell reparada, amb una etiqueta rectangular de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms: «BDSG | Ms | 4».

3. Altres elements:

- b) Tancadors de metall (4) a totes dues tapes.
- c) Cobertes (folres) de pergamí, groc l'anterior, blanc el posterior.
- d) Talls sense particularitat.
- e) Capçaleres destruïdes, capçada a dalt i a baix.
- g) Llavis ocults.
- h) Cantoneres de llautó que recorren els tres llavis de totes dues tapes, clavades a la post amb puntes ordinàries. El llautó llueix sanefa de punteig.

4. Conclusió. Data: Segle XVI-XVII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Pergamí.

4. Folis: IX + 231 pàgs.

5. Dimensions: 190 x 245 x 40

6. Plecs:

- 1) Plec de 4 x 2, folis [I]-[VIII], sense reclam.
- 2) Plec de 4 x 2, foli [IX]-pàg. 14, sense reclam.
- 3) Plec de 2 x 2, pàgs. 15-22, sense reclam.
- 4) Plec de 2 x 2, pàgs. 23-30, sense reclam.
- 5) Plec de 4 x 2, pàgs. 31-46, sense reclam.
- 6) Plec de 4 x 2, pàgs. 47-62, sense reclam.
- 7) Plec de 4 x 2, pàgs. 63-78, sense reclam.
- 8) Plec de 4 x 2, pàgs. 79-94, sense reclam.
- 9) Plec de 4 x 2, pàgs. 95-110, sense reclam.
- 10) Plec de 4 x 2, pàgs. 111-128, sense reclam.
- 11) Plec de 4 x 2, pàgs. 129-144, sense reclam.
- 12) Plec de 4 x 2, pàgs. 145-160, sense reclam.
- 13) Plec de 4 x 2, pàgs. 161-176, sense reclam.
- 14) Plec de 4 x 2, pàgs. 177-192, sense reclam.
- 15) Plec de 3 x 2, pàgs. 193-204 sense reclam.
- 16) Plec de 3 x 2, pàgs. 204-215, sense reclam.
- 17) Plec coix, de 3/2, pàgs. 216-225, amb taló final.
- 18) Plec coix, de 3/0, pàgs. 226-231.

Al foli Ir, angle inferior dret, escrita en llapis, signatura antiga del ms.: «Ms | 39».

Al plec 10) la numeració passa de sobte del 117 al 120. Al plec 16) hom itera el número de la pàg. 204.

Als plecs, la seqüència és pèl-carn, carn-pèl, pèl-carn, carn-pèl, etc.

8. Foliació: Manca als nou primers folis. Després hi ha una paginació coetània de l'escriptura del ms., en tinta sèpia i xifres aràbigues, posada a l'angle superior dret del recto i a l'esquerre del verso dels folis, molt tocada per la cisalla, amb els errors esmentats suara.

11. Forats rodons, per a marcar els corondells, quatre a dalt i quatre a baix. Incisió del recto al verso.

12. Sistema de ratllat: Les línies que defineixen la caixa d'escriptura són escrites en tinta sèpia. 1111 2222. Les línies d'escriptura són gravades en sec: <<<<>>>> Primera línia no escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1a. Folis I-VIII. Fol. Ir, *inc.*: «19 S. (*rúbrica*) P-(*fi de rúbrica*)-etri de Alcantara Conf. (*rúbrica*) Semid. (*fi de rúbrica*) pag. 221».

Ib., *exp.*: «10 S. (*rúbrica*) E-(*fi de rúbrica*)-ulaliae emeritensis Virg. et m. (*rúbrica*) Semid. (*fi de rúbrica*) pag. 229».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Addicions al calendari, entre les quals figura la de sant Narcís*].

1b. Fol. Iv, *inc.*: «(*rúbrica*) IANVARIVS A (*fi de rúbrica*) 1 (*rúbrica*) Circumcisio Domini (*fi de rúbrica*) duplex 39 ...».

Fol. VIIr, *exp.*: «... (*rúbrica*) A (*fi de rúbrica*) 31 (*rúbrica*) Silvestri Papae et confessoris (*fi de rúbrica*) duplex (*rúbrica*) cum commemoratione (*fi de rúbrica*) Octavarum. 39».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Calendari litúrgic*.

1c. Fol. VIIv, *inc.*: «(*rúbrica*) FESTA MOBILIA (*fi de rúbrica*) Festum (*rúbrica*) Sancti Vincentij Ferrarii (*fi de rúbrica*) celebratur ...».

Ib., *exp.*: «... post Octavam Apostolorum Petri et Pauli (*rúbrica*) folio (*fi de rúbrica*) 178».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Índex de festes mòbils*].

1d. Fol. VIIIr: «(*rúbrica*) ABSOLUTIONES ET BENEDICIONES dicendae ante Lectiones in Officio novem et trium Lectionum (*fi de rúbrica*). (*rúbrica*) In primo Nocturno et pro II et V Feria Absolutio (*fi de rúbrica*) Exaudi domine Iesu Christe ... ».

Fol. VIIIv, *exp.*: «(*rúbrica*) Si Officium fit de Sancto trium Lectionum. I Benedictio erit (*fi de rúbrica*) 1. Ille nos benedicat etc. 2. Cuius (*rúbrica*) vel (*fi de rúbrica*) Quorum etc. 3. Ad societatem etc».

2d. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Absolutiones et benedictiones dicendae in Officio novem et trium Lectionum*.

B

1. Foli IX-pàg. 22. Fol. IXr, *inc.*: «(rúbrica) ANTE MATUTINUM ET omnes Horas, praeterquam ad Completorium, dicitur secreto (*fi de rúbrica*). Pater noster, qui es in coelis ...».

Pàg. 22, *exp.*: «... Dominus det nobis suam pacem (*rúbrica*) R. (*fi de rúbrica*) Et vitam aeternam Amen. (*rúbrica*) Deinde dicitur vna ex praedictis Antiphonis et in fine (*fi de rúbrica*) Divinum auxilium etc».

2. Identificació de l'autor i obra: *Ordinarium officii divini*.

C

1. Pàgs. 22-103. Pàg. 22, *inc.*: «PROPRIVM (*rúbrica*) DE TEMPORE (*fi de rúbrica*). SABBATHO PRIMO AD-(*rúbrica*)-VENTVS. AD VESPERAS Capitulum Roma. 3 F-(*fi de rúbrica*)-ratres: Hora est iam nos de somno surgere: nunc enim proprior est nostra salus, quam cum credidimus ...».

Pàg. 103, *exp.*: «(*rúbrica*) DOMINICA XXIII vltima post Pente. Oratio (*fi de rúbrica*). Excita, quaesumus domine, tuorum fidelium voluntates: ut divini operis fructum propensius exequentes, pietatis tuae remedia maiora percipiant. Per.».

2. Identificació de l'autor i obra: *Proprium de Tempore*.

D

1. Pàgs. 104-175. Pàg. 104, *inc.*: «(*rúbrica*) PROPRIVM SANCTORVM (*fi de rúbrica*) Die XXIX Novembris. Sancti Saturnini Martiris (*rúbrica*) Commemoratio. Ad Vesperas Antiphona (*fi de rúbrica*) Iste sanctus (*rúbrica*) V. (*fi de rúbrica*) Gloria et honore ...».

Pàg. 175, *exp.*: «... concede propitius, ut eius meritis et precibus crucem iugiter feramus, et dignos fructus poenitentiae faciamus. Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate etc».

2. Identificació de l'autor i obra: *Proprium sanctorum*.

E

1. Pàgs. 176-203. Pàg. 176, *inc.*: «(*rúbrica*) FESTA MOBILIA (*fi de rúbrica*) Feria secunda post Dominicam in Albis fit de festo sequenti. (*rúbrica*) In festo s. Vincentii Ferrarii Confessoris Regni Valentiae Patroni. Ad Vesperas. Capitulum (*fi de rúbrica*). Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec ...».

Pàg. 203, *exp.*: «... pro tua pietate miserere animae famulae tuae et a contagiis mortalitatis exutam in aeternae salvationis partem restitue. Per Dominum. (*rúbrica*) V. (*fi de rúbrica*) Requiem aeternam dona eis Domine (*rúbrica*) R. (*fi de rúbrica*) Et lux perpetua etc. (*rúbrica*) V. (*fi de rúbrica*) Requiescant in

pace. (rúbrica) R. (fi de rúbrica). Amen». Segueixen dues línies amb pentagrama musical i els mots «(rúbrica) O-(fi de rúbrica)-mne | (rúbrica) E-(fi de rúbrica)-go sum».

2. Identificació de l'autor i obra: *Festa mobilia*.

F

1. Pàgs. 204-231. Pàg. 204, *inc.*: «CAPITVLA (rúbrica) ET ORATIONES SANCTO-(fi de rúbrica)-RVM QUORVM FESTA (rúbrica) EX DECRETO SVNT RE-(fi de rúbrica)-CITANDA (rúbrica) IANVARIVS (fi de rúbrica) Die XIV ianuarii (rúbrica) In festo Sanctissimi nominis Iesu Duplex. (fi de rúbrica) AD VESPERAS. (rúbrica) CAPITULUM. PHILIP. 2. F-(fi de rúbrica)-ratres, Christus humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem ...».

Pàg. 231, *exp.*: «... Deus, qui beatam Heduvigem a saeculi pompa, ad humilitatem tuae crucis sequelam, toto corde transire docuisti, concede ... (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Capitula et orationes sanctorum quorum festa ex decreto sunt celebranda*.

A-F

4. Catàlegs i bibliografia: Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Els calendaris litúrgics de Girona*, dins «Miscel·lània Litúrgica Catalana», I (1978), 135-166; Miquel dels S. GROS I PUJOL, *Les tropes d'introït du graduel de Saint-Félix de Gérone (Gérone, Bibl. Sem., ms. 4)*, dins *Recherches nouvelles sur les tropes liturgiques*, Estocolm 1993, 219-229.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura:

A

Folis I-VIIr: 150 x 185, a columna tirada, de 39 línies. Impaginació del foli IIr: 18 + 150 + 23 x 10 + 185 + 47.

2. Tipus de ratllat: Tres línies verticals a l'esquerra del foli per a la construcció de les dues columnes on s'encabeixen l'alfabet i la numeració dels dies dels mesos del calendari. UR = 4, 9.

B

1. Caixa d'escriptura: Foli VIIv-Pàg. 231: 173 x 240, a dos corondells, de 25 línies. Impaginació de la pàg. 117: 5 + 173 + 6 x 7 + 230/240 + 9.

2. Tipus de ratllat: Quatre línies horitzontals i sis línies verticals de justificació, escriptura de justificació a justificació i de justificació a justificació. UR = 9,6.

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura humanística cal·ligràfica.

5. Decoració: Caplletres de color vermell, no decorades, usades amb profusió. Majúscules negres itàliques i rodones per als encapçalaments, algunes caudades. Itàliques minúscules per altres encapçalaments. Rúbriques.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol Ir i a la pàg. 79.

9. Copistes desconeguts.

11. Antigues signatures: *Olim* 39.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte, llevat de les taques i la brútcia que afecta sobretot les pàgines inicials del ms.

2. Datació: Segle XVI.

3. Origen gironí.

4. Propietaris i procedència. Sant Feliu de Girona?

5

I. ENQUADERNACIÓ

El ms. és guardat en un estoig de cartró recobert de tela de color marron clar, que amida 185 x 250 x 58. En el seu interior l'estoig té la part inferior folrada amb paper de color taronja. Sobre aquest paper hi ha dues bosses de plàstic d'AIRPLUS, unides en una ranura i plenes d'aire, per tal de donar coixí al material que s'hi diposita. El ms. encara ve protegit per una bossa de plàstic d'embalar amb butllofes, apte per a esmortuir cops. Dins l'estoig hi ha també fotocòpia dels dos articles citats infra, en la bibliografia, i una fotografia ampliada del text del ms.

1. Cobertes. Es tracta de dues peces rectangulars de vidre gruixut, subjectades per dues pinces, una a la part superior, l'altra a la inferior, formant camisa o carpeta.

a) Mides de superfície i gruix: 81 x 122 x 3.

b) Material: Vidre.

c) Indicacions escrites: Al vidre posterior, etiqueta quadrada de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms 5 | Mezuzà».

4. Conclusió. Data: Segle XX, segona meitat.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí originàriament enrotllat.
4. Folis: 1.
5. Dimensions: 70 x 108.
11. Forats a la banda dreta del pergamí, rodons, fets del recto cap al verso, per a marcar les línies d'escriptura.
12. Sistema de ratllat en sec. ><. Primera línia no escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

- 1a. Línia 1, *inc.*: «שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד».
- Línia 6, *exp.*: «בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך».
- 2a. Identificació de l'autor i obra: Dt 6, 4-9.
- 1bv. Línia 7, *inc.*: «והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי»
- Línia 22, *exp.*: «אשר נשבע יהוה לאבתים לתת להם כימי השמים על»
הארץ»
- 2b. Identificació de l'autor i obra: Dt 11, 13-21.
4. Catàlegs i bibliografia: Enric Claudi GIRBAL, *Una cédula en hebreo denominada Mezuzáh*, dins «Revista de Gerona», (1886), 129-134; Albert VIDAL CRUAÑAS, *Las filacterias y la Mezuzá del Museo Bíblico del Seminario de Gerona*, dins «AIEG», V (1950), 235-236.
5. Edicions: E. C. GIRBAL, *o. c.*, 133.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 65 x 81, de 22/22 línies, a columna tirada.
2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació. UR = 3, 7.
3. Tipus de lletra i mans: Escriptura quadrada sense vocals, penjant de les línies d'escriptura.
9. Copista desconegut.
12. Notícies històriques: Fou trobada el març de 1886 arran d'unes obres a la casa del carrer de la Força n. 15, de Girona, àrea de l'antic call jueu fins al 1492; la mezuzà havia estat de Josep de Burgués i de Caramany. Passà després a propietat de Joaquim Bachs, que la donà al Seminari de Girona, amb motiu de la creació del Museu Bíblic, iniciativa del professor de Sagrada Escripura, Albert Vidal i Cruañas, al principi de la segona meitat del segle XX. La raó de la presència de la mezuzà en una casa del call gironí la donen els textos de Dt 6, 9 i 11, 20: "Escriu-les (les paraules dels manaments) als muntants de les portes de casa teva i dels portals de la ciutat". En l'època del judaisme rabínic s'instituí l'ús de la mezuzà (que significa "muntant" de la porta): un

pergamí amb els textos de Dt 6,4-9 i 11,13-21 en 22 línies en una cara i en l'altre només el nom de Déu *Xadai* (Totpoderós), era enrotllat dintre un estoig cilíndric amb una obertura per llegir aquest nom diví, i col·locat al muntant dret de la porta de les cases. En el verso del nostre ms., particularment fosc, no hi hem sabut llegir res.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.
2. Datació: Segle XV.
3. Origen gironí.
4. Propietaris i procedència: Josep de Burgués i de Caramany, Joaquim Bachs, Seminari de Girona.

6

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 197 x 273 x 60.
  - b) Material: Pasta recoberta de pergamí groc.
2. Llom del mateix pergamí.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant cinc nervis interns que en treuen altres tants d'externs, formant sis seccions.
  - b) Descripció de les seccions: 1)-5) buides; 6) etiqueta quadrada de paper blanc enganxada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 6».
3. Altres elements:
  - c) Cobertes (folres) de paper d'aigües.
  - d) Talls pintats de color negre.
  - e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
  - f) Queix del mateix pergamí.
  - g) Llavis del mateix pergamí.
4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: 4 fol. + 650 pàg. + 12 fol.
5. Dimensions: 194 x 266 x 43.

6. Plecs:

- 1) Plec coix, de 1/3, folis 1-4, els tres primers en blanc, el quart pàgina de títol.
- 2) Plec de 5 x 2, folis 1-pàg. 20, amb reclam: «-bus».
- 3) Plec de 6 x 2, pàgs. 21-44, amb reclam: «et omnino».
- 4) Plec de 6 x 2, pàgs. 45-68, amb reclam: «primo».
- 5) Plec coix, de 5/6, pàgs. 69-90, amb reclam: «-gione».
- 6) Plec de 6 x 2, pàgs. 91-114, amb reclam: «et».
- 7) Plec de 6 x 2, pàgs. 115-138, amb reclam: «Vidit».
- 8) Plec de 6 x 2, pàgs. 139-162, amb reclam: «ne».
- 9) Plec de 6 x 2, pàgs. 163-186, amb reclam: «rendite».
- 10) Plec coix, de 5/6, pàgs. 187-208, amb reclam: «-sa».
- 11) Plec de 6 x 2, pàgs. 209-232, amb reclam: «-tato».
- 12) Plec de 6 x 2, pàgs. 233-256, amb reclam: «Re».
- 13) Plec de 6 x 2, pàgs. 257-280, amb reclam: «aureorum».
- 14) Plec de 6 x 2, pàgs. 281-304, amb reclam: «-tinent».
- 15) Plec de 6 x 2, pàgs. 305-328, amb reclam: «Carpegna».
- 16) Plec de 6 x 2, pàgs. 329-352, amb reclam: «Lettera».
- 17) Plec de 6 x 2, pàgs. 353-376, amb reclam: «titolo».
- 18) Plec de 6 x 2, pàgs. 377-400, amb reclam: «-tici».
- 19) Plec de 5 x 2, pàgs. 401-420, amb reclam: «bene».
- 20) Plec de 6 x 2, pàgs. 421-444, amb reclam: «Ambas».
- 21) Plec de 6 x 2, pàgs. 445-468, amb reclam: «-me».
- 22) Plec de 6 x 2, pàgs. 469-491, amb reclam: «possa».
- 23) Plec de 5 x 2, pàgs. 492-511, amb reclam: «imperatore».
- 24) Plec de 5 x 2, pàgs. 512-531, amb reclam: «-minata».
- 25) Plec de 5 x 2, pàgs. 532-551, amb reclam: «-tenzione».
- 26) Plec de 5 x 2, pàgs. 552-571, amb reclam: «stiedero».
- 27) Plec de 5 x 2, pàgs. 572-591, amb reclam: «pure».
- 28) Plec de 5 x 2, pàgs. 592-611, amb reclam: «perche».
- 29) Plec de 5 x 2, pàgs. 612-631, amb reclam: «in qua».
- 30) Plec de 6 x 2, pàgs. 632-foli final [II], en blanc.
- 31) Plec de 5 x 2, folis finals [III]-[XII].

Al plec 22), després de la pàg. 484, el paginador es va estrompassar la pàgina següent i d'aquí ve l'anomalia en la numeració.

8. Paginació coetània de l'escriptura del ms., en tinta negra i xifres àrabi-gues, a l'angle superior dret del recto del folis i a l'angle superior esquerre del verso dels folis, amb l'anomalia assenyalada.

10. Filigrana del cercle amb tres muntanyes somades d'ocell d'ales desplegadas a dins i una «P» al costat; damunt el cercle, una gran «F». No la trobem repertoriada.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistema de ratllat: No n'hi ha. La caixa d'escriptura és definida a partir del marge esquerre per les sis verjures del foli, quedant una setena verjura al marge dret.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Foli IVr, *inc.* del títol: «MEMORIE ISTORICHE | De' fatti piu notabili succeduti negl' | Anni 1708 e 1709. | TRA LE CORTI DI ROMA, VIENNA, E BARCELLONA | REGISTRATE | Dall' Abb. Antonio Fiocca¹⁹ della Città di | Catanzaro, Aiutante di studio dell' Emmo. | Sig. Cardinale BICHI.²⁰ | DEDICATE | Al merito impareggiabile di Monsignor ALBANI²¹ | nipote degnissimo della Santità de nostro Signore | PP. CLEMENTE XI,²² destinato | Nunzio straordinario a' Principi Cattolici, | Coll Indice o' sia ristretto in fine di | tutto il contenuto nell Opera | PARTE PRIMA».

Pàg. 1, *inc.*: «MEMORIE ISTORICHE De fatti più notabili succeduti negl' Anni 1708 e 1709. Due sono, come si va discorrendo, le cause dalle quali hanno riceuuto il fomento le correnti emergenze tra la Santità di Nostro Signore Papa Clemente XI e la Maestà di Guiseppe Primo, Imperatore felicemente regnante²³ ...».

Pàg. 650, *exp.*: «... e da tutti gli altri Signori Cardinali gli è stato augurato il buon viaggio, come pare hanno fatto tuti i Principi, Prelati della Corte con atti di singularissima stima e particolarissime Finezze».

2. Identificació de l'autor i obra: Antonio FIOCCA, *Memorie istoriche de fatti più notabili succeduti negl'anni 1708 e 1709*.

6. Contingut:

Fol. 1: Le correnti emergenze diconsi originate da due motiui. Il primo viene spiegato da una lettera del Sig. Cardinal Grimani.²⁴

Pàg. 11: E magiamente si comproua da una lettera Imperiale à ciascheduno de Sig. Cardinali.

Pàg. 17: E da un diploma in modo di Protesta annesa in detta lettera.

Pàg. 19: In cui viene inserita la sudetta Bolla.

Pàg. 67: Il Sacro collegio si unì per rispondere alla medesima lettera.

Pàg. 69: Prima però fu scritta lettera alli Cardinali assenti e precisamente al Cardinale Grimani.

Pàg. 70: Il medesimo diede pronta risposta.

19. Cf. *infra*, n. 7.

20. Carlo Giacomo Bichi (1639-1718), fill del marquès de Rocca Albegna, fou vice-legat a Bolonya, inquisidor a Malta, abat de Saint-Pierre de Montmajour, prop d'Arles, i jurista reconegut. Amic de Pietro Ottoboni, un cop papa, aquest el creà cardenal (1690). Governà la Romaniaa de 1699 a 1702: EUBEL, V, 17; DBI, 10, 345-346.

21. És Annibale Albani (1682-1751), doctor en quiscun dret i canonge de Sant Pere (1703), mestre de la Cambra (1704), president de la Cambra Apostòlica (1707), nunci apostòlic a Alemanyia entre 1709-1711, cardenal des del 1712 i secretari dels memorialis: Cf. EUBEL, V, 27; CASTELLVÍ, III, 19, 324; DBI 1, 598-600, amb bibliografia.

22. Cf. *EdP*, vol. III, 405-420.

23. Josep I, emperador d'Àustria entre 1705 i 1711.

24. Vincenzo Grimani (1655-1710), abat comandatari de l'abadia cistercenca de Santa Maria a Lucedio (1677), diplomàtic de confiança dels ducs de Savoia i de l'emperador, fou recompensat amb la púrpara el 1697. Partidari a ultrança dels Habsburg i anti-curial, conspirà obertament contra el partit papalí pro-francès: Cf. DBI 59, 658-662; EUBEL, V, 20.

- Pàg. 74: Fu tenuto congresso nel Palazzo del Sig. Cardinale Carpegna²⁵ per concerto della risposta da darsi all'Imperatore.
- Pàg. 82: Discorso fatto per il Congresso sudetto da uno de Cardinali.
- Pàg. 95: Fu stabilita la risposta che fu poi sottoscritta da tre Cardinali Capi d'Ordini.
- Pàg. 105: Breue Pontificio à Leopoldo Imperatore²⁶ enunciato in detta risposta del Sacro Collegio.
- Pàg. 107: Risposta data da Leopoldo al sudetto Breue.
- Pàg. 111: Decreto Imperiale sopra Parma e Piacenza indicato nella medesima risposta.
- Pàg. 113: Lettera Imperiale à Mons. Kauniz²⁷ che dichiara la mente del riferito Diploma.
- Pàg. 118: Perche Carlo 3° 28 pretendea l'uso delle Regalie dal Papa, ordina con dispaccio il sequestro delle Rendite Ecclesiastiche in Napoli e stato di Milano.
- Pàg. 121: Con altro dispaccio ordina la proibizione dell'estrazione di monete.
- Pàg. 124: Con altro simile assicura li Napolitani sopra le pretenzioni nella materia de Beneficii da conferirsi à Paesani.
- Pàg. 126: La Città ringrazia il Rè di questa disposizione.
- Pàg. 128: Il Rè risponde alla città confermandole la Regia intenzione.
- Pàg. 129: Il Gouerno di Milano prontamente eseguisce li sudetti ordini.
- Pàg. 130: Il Gouerno di Napoli rescriue al Rè li motiui accuti nel sospenderlo.
- Pàg. 134: Mostrò dispiacere il Rè in tal sospensione, e però il Vice Rè²⁹ emana Bando sopra l'estrazione di denaro.
- Pàg. 140: Con altro Bando si ordina il sequestro delle Rendite Ecclesiastiche de Rettori assenti.
- Pàg. 144: Il Papa scriue all'Imperatore per tali ordini e S. Maestà Cesarea risponde.
- Pàg. 150: Scriue il Sig. Cardinale Archinto³⁰ al medesimo Rè Carlo Terzo.
- Pàg. 152: Il medesimo risponde a S. Eminenza.

---

25. És Gaspare Carpegna (1625-1714), doctor en dret civil, abat comandatari de l'abadia de Santa Maria della Vittoria in Marsi, auditor de la Signatura de Justícia, secretari de la Congregació de les Aigues, canonge de Sant Pere, referendari de les dues Signatures i secretari de la Congregació del Bon Govern, auditor de la Rota, consultor del Sant Ofici, datari, arquebisbe de Nicea, bisbe assistent al soli pontifici, creat cardenal el 1670 i cardenal vicari el 1671: Cf. DBI 20, 589-591; EUBEL, V, 7.

26. Per a Leopold I, emperador d'Àustria entre 1654 i 1705, cf. CASTELLVÍ, I, 81-86, 90, 99, 108, 113, 115, 129-130, 148, 151, 155, 168, 186, 190, 200, 203, 226, 254, 289-290, 362, 366, 389, 391, 401-402, 480, 486, 512, 604, 643; II, 260, 480, 492-493; III, 391, 516-517, 610, 761; IV, 563. De fet, si el text es refereix a fets de l'any 1708, no es pot tractar de l'emperador Leopold, ja mort, ans del seu fill Josep, emperador fins al 1711, quan fou succeït pel seu germà, l'arxiduc Carles III.

27. Franz Karl von Kauniz, futur bisbe de Liubliana (1711-1718). Cf. EUBEL, V, 233.

28. Carles d'Àustria, III d'aquest nom a les dues corones d'Aragó i Castella, futur emperador d'Alemanya.

29. És Vincenzo Grimani, virrei de Carles III.

30. És Giuseppe Archinto (1651-1712), milanès, llicenciat en quiscun dret, protonotari apostòlic (1679), referendari a les dues Signatures, vicelegat a Bolonya, arquebisbe i nunci a Firenze (1686), a Venècia (1689) i a Madrid (1695); aquí pesà en la decisió de Carles II a favor

- Pàg. 154: Si scriue al Sig. Cardinale Pignattelli³¹ perche ammonisse parimente il Gouerno di Napoli.
- Pàg. 162: Non vedendosi buon effetto si scriue per Segreteria di Stato circolare à tutti li vescovi del Regno per fare il loro debito.
- Pàg. 164: Risposero li vescoui con intrepidezza e restorno attimoriti l'Economi destinati per l'esazione delle Rendite sequestrate.
- Pàg. 166: Con altra circolare per Segreteria di Stato furono li Vescovi precettati à proceder contro l'Economi.
- Pàg. 170: Vedendosi la costanza de Vescoui furono questi ammoniti con Regia Ortatoria scritta dal Sig. Cardinale Grimani.
- Pàg. 173: Risposta del Vescovo di Sessa³² à detta Ortatoria.
- Pàg. 174: Simile del Vescovo di Minori.³³
- Pàg. 175: Altra del Vescovo di Ruuo.³⁴
- Pàg. 178: Diede parte il Sig. Cardinale Grimani al Papa di detta Ortatoria.
- Pàg. 183: Congregazione d'Immunità tenuta sopra detta Ortatoria.
- Pàg. 184: Artificio de Reggi nell'impedire detto esame de Testimoni e riparo dato da Vescoui.
- Pàg. 186: Per la costanza de medesimi Vescoui fu transmesa da medesimi Reggi altra circolare con maggior calore.
- Pàg. 190: Risposta al Vescouo di Sessa à detta Circolare.
- Pàg. 194: Si munisce Ferrara per oporsi agli Alemanni che si trouano in Comacchio.
- Pàg. 198: Il Comandante di Bonauel comanda in Comacchio con Edicto à nome dell'Imperatore.
- Pàg. 201: E fece iui scolpire un Epitaffio pregiudiziale.
- Pàg. 202: Prima però di prepararsi il Papa nella difesa scriue Breue all'Imperatore.
- Pàg. 206: E benche fosse comparso altro Breue piu risentito fu dichiarato Apocrifo.
- Pàg. 211: Simil breue fu scritto al Duca di Sauoia.³⁵
- Pàg. 213: Risposta del medesimo data al Papa.
- Pàg. 215: Altro Breue fu scritto al detto Duca.
- Pàg. 220: Risposta del medesimo à sua Santità.
- Pàg. 222: Simil Breue fu trasmesso alla Republica di Venezia, dalla quale fu risposto à S. Santità.
- Pàg. 224: Breue scritto alla Republica Heluetica per la leua di tre mila uomini.
- Pàg. 228: Simile scritto alli Cattolici della Vallesia per la leua di altri 1500 uomini.

---

dels Borbons; arquebisbe de Milà i cardenal (1699): CASTELLVÍ, I, 100; III, 290; DBI 3, 767-768; EUBEL, V, 21.

31. Francesco Pignatelli, cardenal des de 1703 a 1734: Cf. EUBEL, V, 24.

32. Probablement Franciscus Gori: Cf. EUBEL, V, 365

33. Probablement Francesco Morgione: Cf. EUBEL, V, 24.

34. Probablement Bartolommeo Gambadoro: Cf. EUBEL, V, 337.

35. És Vittorio Amedeo II (1654-1732), primer rei de la casa sabauda.

- Pàg. 232: Mancanza di passo impedi detta spedizione di gente. Simil breue fu scritto all'Arciuescouo di Magonza.³⁶
- Pàg. 235: Furono anco scritti consimili ad altri Vescoui e Principi della Germania.
- Pàg. 236: Rispostra data dal Vescouo di Basilea³⁷ alla Santità Sua.
- Pàg. 241: Per non essersi fatto profitto colle preghiere si venne all'efformazione dell'esercito.
- Pàg. 243: Il Principe Ruspoli³⁸ leuò un Regimento à sue spese.
- Pàg. 244: Il Marchese de Cauallieri leuò una Compagnia di soldati à Cauallo anco à sue spese.
- Pàg. 246: Sistema tenuto per le Contribuzioni di Roma.
- Pàg. 247: Gabelle imposte nel vino et altro.
- Pàg. 250: Ordine dato per le contribuzioni nello stato Ecclesiastico.
- Pàg. 254: Fu dato aumento alla moneta a ragione di 8 per 100.
- Pàg. 258: Fu fatto inuito per portarsi argenti alla Zecca.
- Pàg. 261: E fu eretto un Monte nominato Difesa.
- Pàg. 265: Concistorio intimato per li 24 settembre per l'estrazione di medio milione da Castel S. Angelo.
- Pàg. 265: Fu prorrogato per rendersi persuasi i Cardinali della necessità.
- Pàg. 266: A 24 settembre fu poi tenuto e stabilita l'estrazione di mezzo milione.
- Pàg. 269: Decreto Concistoriale per detta estrazione.
- Pàg. 270: Orazione recitata in Concistorio da S. Santità.
- Pàg. 283: Voto di un Cardinale dato per la medesima estrazione.
- Pàg. 288: Monsignore Kaunitz ragguagliando la Corte di Vienna dell'armamento et altre operazioni si faceuano in Roma diede fuori Lettera responsiua del Prencipe di Salm³⁹ sopra l'intenzioni Cesaree.
- Pàg. 291: Et altra del Vicecancelliere Imperiale.
- Pàg. 294: E perche si sapessero ancora li sentimenti di Carolo Terzo scrisse altra lettera il Duca Moles⁴⁰ al Cardinale Corsini.⁴¹

36. Probablement Lothar Franz von Schönborn: Cf. EUBEL, V, 272.

37. Probablement Johann Conrad von Reinach: Cf. EUBEL, V, 115

38. És Francesco Maria Ruspoli, creat poc després príncep de Cerveteri per Climent XI, justament com a recompensa del que ací és narrat.

39. Antiga família noble, de més d'una branca. La branca Obersalm es va extingir el 1475 i foren succèits pels Wild Rheingrafen, comtes de Salm fins que foren elevats a prínceps de l'imperi (1629).

40. Francesco Moles (?-1713), duc de Pareti i duc de Moles, napolità, jutge, col·laborador de Pere Antoni d'Aragó. Carles II el nomenà per al consell d'Itàlia el 1680, ambaixador a Venècia el 1695 i a Viena el 1700, i el féu conseller d'Estat el mateix any. Neutral o pro-francès a la mort de Carles II, es passà als austriacistes quan el govern de Madrid li va retirar la paga d'ambaixador. L'emperador Josep el va nomenar ambaixador extraordinari a Barcelona el 1706, on la seva carrera va tenir alts i baixos fins a la crisi de confiança final, que s'escaigué el 1711. Cf. CASTELLVÍ, I, 118-121, 127, 131, 133-135, 138, 146, 152, 226, 480, 513, 643; II, 374, 431, 504, 555; III, 17, 31-32, 147, 186, 240, 305, 307, 328, 338-339, 462; DBI, 75, 329-335.

41. Lorenzo Corsini, creat cardenal el 1706 i elegit papa Climent XII el 1730, per al qual cf. *EdP*, vol. III, 439-446.

- Pàg. 301: E perche li impegno de sequestri andaua crescendo fu trasmesso Breue in modo di Munitorio al Cardinale Grimani e le fu presentata da Alonso, Nunzio di Napoli.
- Pàg. 313: Risposta del medesimo Cardinale data al Papa.
- Pàg. 325: E perche si stimò che offeso con detto Breue scrisse Lettera al Sacro Collegio.
- Pàg. 328: Furono communicate ambedue dette Lettere alli Signori Cardinali.
- Pàg. 330: E ponderati da un virtuoso li luoghi della Sacra Scrittura addotti nella risposta data dal Cardinali Grimani diede fuori un foglio di osseruazioni.
- Pàg. 335: Fu confrontata la risposta data a Gregorio XIII⁴² dal Cardinale di Granuela⁴³ mentre era Vice Re in Napoli in occasione di simil Breue trasmessoli per controuersie Giurisdizionali.
- Pàg. 340: Si vidde altra risposta del Reggente Salernitano per causa delle medesime controuersie.
- Pàg. 344: Il Cardinale Carpegna mandò in giro à Cardinali certi punti per discorrersi in un Congresso da tenersi dopo il concistoro circa detta risposta del Cardinal Grimani.
- Pàg. 348: Fu tenuto il Concistoro à 3 nouembre per risoluere sula lettera sudetta diretta al Sacro Collegio, et il Cardinale Carpegna risponde al Cardinale Grimani.
- Pàg. 353: Replica il Cardinale Grimani al Signor Cardinale Carpegna.
- Pàg. 357: Ristretto di ragioni della Santa Sede sopra Comacchio preparate per la venuta del Marchese di Prié.⁴⁴
- Pàg. 370: Ritorno del corriere da Vienna colla risposta del Signor Cardinale di Sassonia⁴⁵ al Sacro Collegio.
- Pàg. 374: Il Cardinale Carpegna auuisa la riceuuta della sudetta Lettera.
- Pàg. 376: Arriuo in Roma del Maresciale di Tessé.⁴⁶
- Pàg. 378: Hebbe udienda dal Papa dopo di che le fu trasmesso il solito regalo.
- Pàg. 378: Non visitò il Sacro Collegio per mancanza di credenziali, che venute fu assalito dalla podagra.
- Pàg. 379: In tanto si sentí l'Ingresso delle Truppe Alemanne nello Stato della Chiesa con ostilità.
- Pàg. 380: E però fu posto in ordine un atrezzo di Artiglieria da Campagna per fornimento di Mille uomini.
- Pàg. 381: Fu preso da Castel S. Angelo il denaro stabilito.
- Pàg. 382: L'Alemanni richiesero il giuramento da sudditi del Papa in Comacchio, onde partirono le Truppe per lo Stato, ed l'ultimo fu il Regimento Ruspoli.

---

42. Cf. *ib.*, 180-202.

43. EUBEL, III, 43.

44. Per al marquès de Prié, cf. CASTELLVÍ, I, 485; II, 470, 587.

45. Christianus-Augustus de Saxonia o von Sachsen-Zeitz, convertit del luteranisme quan era jove: EUBEL, V, 25.

46. Monsieur de Froulay, comte de Tessé (1648-1725), mariscal i diplomàtic, el 1708 intentava negociar una lliga italiana antiimperial, sense èxit. Cf. *Biographie Ancienne et Moderne, t. Quarante-cinquième*, París, Michaud 1826, 205-207; CASTELLVÍ, I, 295, 270, 436, 493; II, 22, 24-25, 60, 68, 84-85, 87, 92, 97, 99, 108, 110, 112, 114-115, 117, 235, 238, 266, 275, 278, 350, 401, 426; IV, 45, 718.

- Pàg. 383: Arriuò il Marchese di Prié in Roma à 28 Ottobre con applauso del Popolo.
- Pàg. 384: Si trattenne l'vdiencia per causa del Ceremoniale, ma in fine fu riceuto come Plenipotenziario, e visitò immediatamente il Cardinale Paulucci,⁴⁷ e dopo li parenti del Papa.
- Pàg. 386: Visitò in appresso il Sacro Collegio, e le fu da tutti restituita la visita.
- Pàg. 387: Le Truppe Alemanne entrono à forza d'armi nel Bondeno.
- Pàg. 389: Fu tenuta Congregazione per li Capitoli progettati in Bologna, e prima dell'approuazione si sentirono ostilità.
- Pàg. 393: Rigori straordinarii furono sentiti in Imola contro li Beni della Mensa Vescouale insequendosi atico il Signor Cardinale Gualtieri.⁴⁸
- Pàg. 395: Ferrara si tenne sempre bloccata.
- Pàg. 396: Per la potenza de soldati tedeschi furono obligati i Papalini al ritorno.
- Pàg. 397: Per la presa di Lilla furono fatte feste da tedeschi ne luoghi acquarterati.
- Pàg. 411: Con tal presa si auanzarono le pretenzioni del Marchese di Prié.
- Pàg. 411: Giache fu concordato che si licenziassero li soldati maggiori d'anni 40 e minori di 20, e fu data licenza alli soldati Francesi.
- Pàg. 412: Per il timore che si aueua in Roma furono custodite con diligenza le Porte di notte e di giorno, ristorate le mura et il Castel Sant Angelo.
- Pàg. 415: E per leuarsi il timore il Papa uscua spesso, fu dichiarato Monsignore Piazza⁴⁹ Nunzio in Vienna, e fu ridotta la moneta nello stato di prima.
- Pàg. 419: Fu trasmesso à Cardinali il dubbio per la ricognizione di Carolo 3°. Alcuni furono affirmatiui altri negatiui.
- Pàg. 421: Voto di un Cardinale doue è fondata la ricognizione.
- Pàg. 442: Il Marescial di Tessé scuopre la pluralità de voti, e scriue lettera risentita al Papa.
- Pàg. 447: E due Vditori di Rota protestano perche non segua la ricognizione.
- Pàg. 449: Perche questa non seguiua il Principe d'Armostat⁵⁰ si portò da Napoli ne confini colle sue Truppe.
- Pàg. 451: Il Papa sentí malamente tal mossa e ne fece le sue doglianze contro del cardinale Grimani.
- Pàg. 453: Viene questo scusato per diuersi motiui.
- Pàg. 455: Principalmente per essersi ottenuto Dispaccio Regio di darsi l'Exequatur alle Bolle de Benefici.

47. Fabrizio Paolucci, bisbe de Ferrara, creat cardenal el 1699, mort el 1726: cf. EUBEL V, 21 CASTELLVÍ, IV, 611, 668.

48. Filippo Antonio Gualtieri, doctor en quiscun dret, en filosofia i en teologia, referendari a la Signatura de Gràcia, governador als Estats Pontificis, vicelegat a Avinyó, bisbe d'Ímola, nunci a França, creat cardenal el 1706, mort el 1728: cf. DBI, 60, 201-206; EUBEL, V, 25.

49. Es tracta de Iulius Piazza, bisbe titular de Nazaret i de Rodes, nunci a Viena a partir del 1709, nomenat bisbe de Faenza el 1710, creat per Climent XI cardenal del títol de San Lorenzo in Panisperna el 16 d'abril del 1714, mort a Faenza el 23 d'abril del 1726: EUBEL, V, 27, 199, 282, 333; CASTELLVÍ, III, 324.

50. No és el príncep Jordi de Darmstad, mort el 1705, ni probablement el príncep Enric, actiu a Catalunya durant el període final de la guerra de Successió, ans un altre príncep del mateix nom.

- Pàg. 461: E per auer abolito una scrittura d'un Anonimo.
- Pàg. 463: Che venne difesa da un Cancelliere di Napoli, e ne trasmesse il libro à tutti li Cardinali e Prelati per la Posta.
- Pàg. 471: La Mossa del Principe d'Armostat per li confini diede gran timore à Roma.
- Pàg. 473: Onde per far uedere l'esorbitanza del Plenipotenziario furono trasmessi à Cardinali certi fogli.
- Pàg. 474: Cioè foglio notato Lettera A, colli punti proposti dal Plenipotenziario e risposte del Cardinale.
- Pàg. 486: Foglio notato B colle repliche del Plenipotenziario e contro repliche dell'Eminentissimo Paulucci.
- Pàg. 496: Foglio C doue veniuano ristrette le dificoltà. Foglio D dell'Articoli nuouamente pretesi.
- Pàg. 511: Publicati questi per Roma fu compatito il Papa et imputato il Plenipotenziario.
- Pàg. 513: Onde fu implorato l'aiuto diuino con una solenne Processione et Indulgenza.
- Pàg. 515: Orazione di S. Gregorio à piè dell'Editto.
- Pàg. 519: Opere ingiunte per acquisto dell'indulgenza e disposizione della Processione.
- Pàg. 520: Fu portata priuatamente nella chiesa della Minerua la diuota Imagine del Salvatore, da doue fu portata processionalmente nella Basilica di S. Pietro coll'interuento di Sua Santità.
- Pàg. 523: Notizie Istoriche sopra detta Imagine.
- Pàg. 537: Fu prorrogata l'Indulgenza e riportata la Sacra Imagine à Santa Maria Maggiore.
- Pàg. 537: Da doue fu fatta altra Processione solenne à S. Gio. Laterano e fu riposta in Sancta Sanctorum.
- Pàg. 547: Furono liberati molti obsessi auanti dalla Sacra Imagine.
- Pàg. 549: Il Maresciale di Tessé supponendo detta Processione per fine politico scriue al Papa.
- Pàg. 557: In questo tempo furono sospese le Congregazioni di Stato.
- Pàg. 558: Giorni dopo uscì voce à 16 Gennaio essersi concordate le materie.
- Pàg. 559: Di che diede parte subito il Marchese di Prié et il Papa mandò un Camarier segreto per far legger li Capitoli ad'ognuno de Cardinali.
- Pàg. 560: E finalmente si diedero fuori in numero di 23.
- Pàg. 567: La pubblicazione di detti Capitoli diede occasione di molta allegria in Roma, e però fu fatto il Carneuale.
- Pàg. 568: E per le molte infermità seguite nella stazione si mosse il Papa à dar fuori Indulto di mangiarsi oua et latticini nella Quaresima.
- Pàg. 570: Festa di S. Gioseppe celebrata dall Marchese di Prié, amareggiata per certo accidente.
- Pàg. 572: Altre feste si erano preparate per la uenuta che si attendeua in Roma del Re Danese.
- Pàg. 577: Furono trasmessi li sopraccennati Capitoli al Campo, e con corriere in Vienna, scriuendo il Papa all'Imperatore di proprio pugno.
- Pàg. 578: Congregazione di 15 Cardinali in Esecuzione del Capitolo Terzo de Concordati.

- Pàg. 579: Essendosi penetrata dall'Ambasciatore Cattolico la promessa ricognizione, diede questo fuori una Protesta.
- Pàg. 586: Come pure il Marescialle di Tessé scrisse lettera di congedo.
- Pàg. 589: Il Senator Caroluel andò informando li 15 Cardinali della Congregazione deputata lasciando loro le ragioni perche aderissero alla ricognoscenza.
- Pàg. 606: Quali considerate furono stimate di molto rilievo, onde fu tenuta la Congregazione colla mancanza di quattro Cardinali destinati, ma niente risoluto.
- Pàg. 608: Mancanza del Cardinale Marescotti⁵¹ apportò qualche ammirazione.
- Pàg. 609: Il Marchese Ruspoli, nipote di detto Signor Cardinale fu creato Principe di Cerueteri.
- Pàg. 610: Fu nuouamente tenuta la Congregazione à 10 Marzo ma niente risoluto.
- Pàg. 611: E però le truppe nel ritorno che faceuano in Piemonte commessero ostilità.
- Pàg. 612: Si aspettaua la ricognizione nel Concistoro tenuto à 15 Aprile, ma seguí in esso la promozione del Cardinale Gozzadine⁵² e di un altro riseruato in petto.
- Pàg. 613: Fu chiamata Congregazione de Teologi per consigliare la ricognizione.
- Pàg. 614: Ritornò il Corriere mandato in Vienna e però fu tenuta di nuouo la Congregazione riferita auanti la Santità di Nostro Signore il 28 Aprile, e si speraua la ricognizione li 6 Maggio.
- Pàg. 616: Peruenuta in Spagna la notizia de concordati fu espulso il Nunzio da quei Regni.
- Pàg. 624: Ne questa ne altra simil notizia mouerono il Papa alla dichiarazione ne tampoco la partenza da Roma dell'Ambasciatore Cattolico e de Cardinali dependenti.
- Pàg. 626: Nemeno la voce sparsa che sarebbero ritornate le Truppe.
- Pàg. 627: Si speraua per certa nel Concistoro de 22 Giugno col riflesso della uoce sparsa di esser conclusa la Pace.
- Pàg. 629: Si udí però in esso la rinuncia al capello del cardinale de Medici⁵³ come per lettera scritta al Papa.
- Pàg. 631: E altra simile ascritta al Sacro Collegio.
- Pàg. 634: Riuscì vana la voce sparsa della Pace.

---

51. Galeazzo Marescotti, bisbe titular de Corint des del febrer del 1668, nunci extraordinari a Viena el febrer del 1668 i nunci estable a Polònia des d'aquell any fins al 1670, seguidament nunci davant el rei d'Espanya des del 1670 fins al 1675, cardenal des del 1675, bisbe de Tívoli des del setembre del 1679, mort el 1726: EUBEL, V, 9, 173, 380; DBI, 70, 75-78.

52. Creat cardenal per Climent XI el 15 d'abril del 1709, bisbe d'Imola el 1710, llegat a la Romanya el 1713. El 20 d'agost del 1714 fou llegat *a latere* pel casament d'Isabel de Parma amb Felip V: EUBEL, V, 26; CASTELLVÍ, IV, 483.

53. Francesco Maria de' Medici (1660-1711), fill del gran duc Ferran II i de Victòria della Rovere, seguí la carrera eclesiàstica i fou governador de Siena abans d'obtenir la púrpura el 1686. El 1709 renuncià al cardenalat, prèvia dispensa del papa Climent XI, per a contreure matrimoni, degut a la crisi dinàstica medicea per causa de l'esterilitat de Ferran i Joan Gastó. Francesco M. es va casar amb Elionor Gonzaga, de la qual tanmateix no va tenir fills: EUBEL, V, 14; CASTELLVÍ, III, 156; DBI, 73, 52-56.

- Pàg. 635: E maggiormente venne esclusa con essersi dati fuori li Capitoli Preliminari.
- Pàg. 639: Nel Concistoro de 2 Luglio fu dichiarato Cardinale Monsignore San Vitale,⁵⁴ e Nunzio straordinario Monsignore Albani.
- Pàg. 641: Perchè la partenza di Monsignore Albani non seguí subito fu sentita da molti con dispiacere.
- Pàg. 641: Si vidde in tanto copia di Lettera circolare colla quale si proibisce da Filippo V agli Ecclesiastici il commercio colla Corte di Roma.⁵⁵
- Pàg. 648: Fu tenuta Congregazione particolare per l'esame di detta circolare et ordinato ai Vescoi che difendessero l'Immunità.
- Pàg. 648: Concistoro tenuto à 9 Nouembre colla dichiarazione de Legati.
- Pàg. 649: Monsignore Albani nel licenziarsi dal Capitolo di S. Pietro recitò un'erudita Orazione che fu onorata colla presenza di sei Cardinali, onde spera Roma dalla saggia condotta di questo Eccellentissimo Prelato la riunione del Sacerdozio coll'Imperio. FINE.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 135 x 225, a columna tirada, de 20 línies. Impaginació de la pàg. 65: 25 + 135 + 36 x 20 + 225 + 20.
2. Tipus de ratllat: UR = 10, 1.
3. Tipus de lletra i mans: Cursiva italiana del segle XVIII.
4. Reclams de foli a foli, posat a l'extrem dret del verso dels folis.
5. Decoració: No n'hi ha.
7. Timbre de la «Bibliotheca | Seminarii | Gerundensis» al fol. IVr.
9. Copista: Probablement Antonio Fiocca.
10. Revisions i correccions escasses.
11. Antiques signatures: *Olim* 272.
12. Notícies històriques: La documentació de Fiocca s'ha de completar amb la del ms. número 15 d'aquest catàleg, especialment amb les lletres i altres escrits del Card. Alberoni. Cf. infra, n. 7, IV, 12. Altres mss. relacionats amb els de Fiocca són els de la BUB, mss. 322, 443 i 463-466.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.
2. Datació: Principis del segle XVIII.
3. Origen romà.
4. Propietaris i procedència: Bisbe Bastero.

54. Nascut a Parma el 1660, doctor en quiscun dret, bisbe titular d'Efes el 1703, arquebisbe d'Urbino el 1709, era el cardenal reservat *in pectore* el 15 d'abril del 1709 i declarat el 22 de juliol d'aquell mateix any, morí el 17 de desembre del 1714: EUBEL, V, 26, 196, 399.

55. Cf. CASTELLVÍ, II, 662-663.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 197 x 268 x 66.
- b) Material: Pasta recoberta de pergamí groc.

2. Llom del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant cinc nervis interns, que en treuen altres tants d'externs, formant sis seccions.

b) Descripció de les seccions: 1)-5) buides; 6) etiqueta quadrada de paper blanc enganxada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 7».

3. Altres elements.

- c) Cobertes (folres) de paper d'aigües.
- d) Talls pintats de color negre.
- e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
- f) Queix del mateix pergamí.
- g) Llavís del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: [4] folis + 850 pàgines + [17] folis.

5. Dimensions: 194 x 266 x 65.

6. Plecs:

- 1) Bifoli, folis 1-2, en blanc.
- 2) Bifoli, folis 3-4, amb la pàgina de títol al foli 4r.
- 3) Plec de 6 x 2, pàgs. 1-24, amb reclam: «et ab eis».
- 4) Plec de 5 x 2, pàgs. 25-44, amb reclam: «-tores».
- 5) Plec de 6 x 2, pàgs. 45-68, amb reclam: «al Sig.».
- 6) Plec de 6 x 2, pàgs. 69-90, amb reclam: «Archiduque».
- 7) Plec de 6 x 2, pàgs. 91-114, amb reclam: «nel».
- 8) Plec de 5 x 2, pàgs. 115-134, amb reclam: «vini».
- 9) Plec de 5 x 2, pàgs. 135-158, amb reclam: «puol».
- 10) Plec de 6 x 2, pàgs. 159-180, amb reclam: «ha».
- 11) Plec de 5 x 2, pàgs. 181-200, amb reclam: «la Spagna».
- 12) Plec de 5 x 2, pàgs. 201-220, amb reclam: «-sore».
- 13) Plec de 5 x 2, pàgs. 221-239, amb reclam: «di Vostra».
- 14) Plec de 5 x 2, pàgs. 240-259, amb reclam: «meritato».

- 15) Plec de 6 x 2, pàgs. 260-283, amb reclam: «in Vienna».
- 16) Plec de 6 x 2, pàgs. 284-307, amb reclam: «Transmesse».
- 17) Plec coix, de 5/6, pàgs. 308-329, amb reclam: «formano».
- 18) Plec de 5 x 2, pàgs. 330-349, amb reclam: «al qual».
- 19) Plec de 5 x 2, pàgs. 350-369, amb reclam: «accogliense».
- 20) Plec de 5 x 2, pàgs. 370-389, amb reclam: «Elettori».
- 21) Plec de 6 x 2, pàgs. 390-413, amb reclam: «Sua M.».
- 22) Plec de 4 x 2, pàgs. 414-429, amb reclam: «Roma».
- 23) Plec de 2 x 2, pàgs. 430-440, sense reclam.
- 24) Plec de 6 x 2, pàgs. 441-464, amb reclam: «de Capitoli».
- 25) Plec de 6 x 2, pàgs. 465-468, amb reclam: «tende».
- 26) Plec de 6 x 2, pàgs. 469-512, amb reclam: «-conueniente».
- 27) Plec de 6 x 2, pàgs. 513-536, amb reclam: «uedere».
- 28) Plec de 6 x 2, pàgs. 537-560, amb reclam: «suoi».
- 29) Plec de 6 x 2, pàgs. 561-594, amb reclam: «exemplis».
- 30) Plec de 3 x 2, pàgs. 595-606, amb reclam: «ma».
- 31) Plec de 8 x 2, pàgs. 607-638, amb reclam: «-que».
- 32) Plec de 3 x 2, pàgs. 639-650, amb reclam: «numerandosi».
- 33) Plec de 3 x 2, pàgs. 651-662, sense reclam.
- 34) Plec de 3 x 2, pàgs. 663-674, amb reclam: «-torum».
- 35) Plec de 6 x 2, pàgs. 675-698, amb reclam afollat: «nuncupatis».
- 36) Plec de 6 x 2, pàgs. 699-722, amb reclam afollat: «Epistola».
- 37) Plec de 6 x 2, pàgs. 723-746, amb reclam afollat: «de mandato».
- 38) Plec de 6 x 2, pàgs. 747-770, amb reclam: «-presa».
- 39) Plec de 6 x 2, pàgs. 771-794, amb reclam: «Visoro».
- 40) Plec de 6 x 2, pàgs. 795-818, amb reclam: «-re non».
- 41) Plec de 6 x 2, pàgs. 819-[852], sense reclam.
- 42) Plec de 7 x 7, folis finals 1-14.
- 43) Bifoli en blanc, folis finals 15-16.

Al plec 6) després de la pàgina 77 n'hi ha una de no numerada, i abans de la 78 una altra, d'on prové l'anomalia del recompte de pàgs. en el plec.

Al plec 9), la pàg. 164 és iterada, d'on prové una altra anomalia en el recompte.

Al plec 13), la pàg. 221 és iterada, d'on prové una altra anomalia.

Al plec 17), taló després de la pàg. 317.

Al plec 19), la pàg. 354 és iterada, amb l'anomalia conseqüent.

Al plec 23), la numeració salta de la pàg. 336 a la 440.

Al plec 29), la numeració salta del 579 al 590.

Al plec 35), sota el reclam, hi ha nota de remissió: «uide fo. 723».

Al plec 36), el reclam remet de fet a la pàg. 747.

Al plec 37), el reclam remet de fet a la pàg. 699.

Al plec 41), la numeració salta del 819 al 830, empassant-se la vintena.

8. Foliació coetània de l'escriptura del ms., en tinta i xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis, amb les anomalies assenyalades i els folis deixats sense numerar al principi i al final del ms.

10. Filigranes: a) Folis sense numerar inicial 2 i final 17, de l'àncora encerclada i somada d'estrella de sis puntes, amb una «P» sobre la punxa esquerra de l'àncora i acabada amb una «F» fora del cercle, que no trobem repertoriada.

b) Foli inicial sense numerar 3, pàgs. 1-[852] i folis finals sense numerar 1-15, filigrana del cercle amb tres muntanyes somades d'ocell d'ales desplegadas a dins, i una «P» al costat; damunt el cercle una gran «F», com la del manuscrit anterior.

12. Sistema de ratllat: No n'hi ha. La caixa d'escriptura és definida a partir del marge esquerre per sis verjures del foli, quedant una setena verjura al marge.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Foli inicial sense numerar 3-pàg. 435. Fol. 3r, *inc.* del títol: «MEMORIE ISTORICHE | De' fatti piu notabili succeduti | negl' Anni 1710 e 17011. | TRA LE CORTI DI | ROMA, VIENNA, E BARCELLONA | Registrate dall' Abb. Antonio Fiocca | della Città di Catanzaro, Aiutante di | studio dell' Emmo. | Sig. Cardinale BICHI. | DEDICATE | Al merito impareggiabile di Monsignore | ALBANI Nipote degnissimo della San-|tità di Nostro Signore | PAPA CLEMEN-|TE XI, destinato NUNZIO straordi-|-nario a' Principi Cattolici, con l' | Indice o' sia ristretto in fine | di tutto il contenuto nell' | Opera | PARTE SECONDA».

Pàg. 1, *inc.*: «MEMORIE ISTORICHE De fatti più notabili succeduti negl' Anni 1710 e 1711. In proseguimento delle Memorie Istoriche de fatti più notabili succeduti nel'anno 1708 e fino alli 10 di settembre 1709 tra la corte de Roma, quella di Vienna e Barcellona annotate ...».

Pàg. 435, *exp.*: «... in beneficio della Sancta Sede e dell'Immunità Ecclesiastica hauendolo gia messo in carica con li affari del Governo, con hauerlo dichiarato segretario di Memoriali, sperandosi che debba essere di gran sollievo al gloriosissimo Pontefice, che sempre indefesso, non sua, sed que Jesu Christi sunt querit».

2. Identificació de l'autor i obra: ANTONIO FIOCCA, *Memorie istoriche de fatti più notabili succeduti negl'anni 1710 e 1711 tra le corti di Roma, Vienna e Barcellona*.

4. Bibliografia: M. LANDAU, *Geschichte Kaiser Karls VI als Königs von Spanien*, Stuttgart 1889, 615; L. von PASTOR, *Historia de los Papas*, t. 33, Barcelona 1958, 67; H. KRAMER, *Habsburg und Rom in den Jahren 1707-1709*, Innsbruck 1936; P. VOLTES BOU, *La jurisdicción eclesiástica durante la dominación del Archiduque Carlos de Austria en Barcelona*, dins «Hispania Sacra», 9 (1956), 11-124;

Iglesia y Estado en el epílogo de la dominación española en Flandes, dins «Hispania Sacra», 10 (1957), 91-118; *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*, 2 vols., Barcelona 1963; N. HUBER, *Österreich und der Heilige Stuhl vom Ende des Spanischen Erbfolgekriegs bis zum Tode Papst Klemens XI (1714-1721)*, Graz 1965; J. M. MARQUÈS, *Las instrucciones de la Nunciatura de Barcelona 1710-1713*, Roma 1978 (Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica. Subsidia núm 16), 124 p. D'una manera incomprensible, Josep Maria Marquès, que en els seus anys d'estudiant havia estat bibliotecari del Seminari de Girona, no va tenir a mà l'any 1978 les *Memorie storiche* de Fiocca, que complementen des d'un punt de vista narratiu els documents d'arxiu que exhumava, la importància dels quals per a la història catalana d'aquells anys i per la qüestió de les jurisdiccions al regne de Nàpols no va passar desapercebuda: Cf. la recensió que del treball de J. M. Marquès va fer J. Perarnau dins «ATCA», I (1982), 315-316.

6. Contingut:

Pàg. 1: Si mostra quanto sia seguito dopo la partenza di Monsignore Albani.

Pàg. 2: E benche si fosse licenziato di S. Pietro, trattenne alquanto per riflessioni politiche.

Pàg. 3: E precisamente per l'esame di certe lettere del Re di Polonia.⁵⁶

Pàg. 4: Finalmente partí a 22 novembre con modesto equipaggio.

Pàg. 6: Le fu anche concesso Breue di Visitatore Apostolico nella Polonia.

Pàg. 6: In tanto comparue in Roma Lettera circolare del Re Filippo V diretta ai Vescoui delle Spagne lesiua dell'Immunità Ecclesiastica.

Pàg. 7: E fu effettuata con l'istrallazione del Vescouo Abulense⁵⁷ senza l'Autorità Apostolica.

Pàg. 7: Onde dichiarandosi nullo et inualido ogni atto fu emanato Breue molto pressante.

Pàg. 28: E di vantaggio fu scritto altro Breue circolare istruttiuo e precettiuo alli medessimi Vescoui, perche adempissero al proprio debito.

Pàg. 49: Fu sentita con dispiacere da Ministri Francesi la pubblicazione di detti Breui.

Pàg. 49: Asserendo che il Nunzio sia stato accompagnato dalle guardie per sola sicurezza della sua persona.

Pàg. 50: Si ritirò poi il Nunzio in Auignone usando le medesime facultà di Legato.

Pàg. 50: E prima di partire fece uedere la precisa necessità del Papa sopra la tenuta ricognizione del Re Carlo Terzo.

Pàg. 50: E diede fuori una lunga memoria di quanto era succeduto in Roma.

Pàg. 54: Tornò in tanto il corriere inuiato dalla Corte di Madrid in Parigi, e tutto che auesse portato sentimenti di pace, non furono posti in esecuzione, ma consigliata l'espulsione del Nunzio.

Pàg. 67: E dopo la partenza del medesimo furono commessi altri attentati contro l'immunità e libertà della Chiesa.

56. És August II (1697-1733), elegit amb l'ajut del tsar de Rússia, Pere I.

57. És Baltasar de la Peña y Avilés, per al qual cf. EUBEL, V, 66.

- Pàg. 68: E fu dal Rè scritta circolare agli Vescoui et al Cardinale Portocarrero,⁵⁸ perche si mantenessero saldi nelle Regie insinuazioni.
- Pàg. 69: Li Vescoui però, radunati in assemblea auanti al Cardinale Portocarrero, conchiusero à fauor dell'immunità della Chiesa.
- Pàg. 79: E per essergli in questo mentre peruenuta la circolare Pontificia, maggiormente restorno animati dal proprio zelo.
- Pàg. 85: E dubitando forse di qualche mouimento popolare, scrisse il Rè circolare à tutti li Gouvernatori e Communità sopra le sue Reali intenzioni.
- Pàg. 90: Prima di giungere in Madrid la notizia della ricognizione ne furono commessi i detti rigori.
- Pàg. 91: E per impedirsi in Roma fu publicato un Manifesto ripieno di calunnie contra la S. Sede.
- Pàg. 108: Onde fu immediatamente proibito con pene e rigorose censure.
- Pàg. 108: Fu ubbidito il Breue con esemplar esattezza da Romani.
- Pàg. 109: E fu mandato ancora con circolare à tutti li Ordini perche restasse incederita la memoria delle falsità.
- Pàg. 109: Diede detto Manifesto qualche impulso perche si sollecitasse la Ricognizione.
- Pàg. 111: E fu terminata finalmente à dieci decembre in una Congregazione particolare.
- Pàg. 112: Con esser stata immediatamente approuata dal Papa.
- Pàg. 112: Fu anco detto esser seguita per certa lettera del Rè, colla quale si minacciava in caso contrario il ritorno delle truppe.
- Pàg. 113: Nel Concistoro poi de 15 setembre fu publicato del Papa al S. Collegio la ricognizione.
- Pàg. 115: Seguí senza formalità alcuna, cioè con un picciolo discorso dopo la proposizione d'alcune Chiese.
- Pàg. 116: Restò consolato il Papa per esser seguita precisamente con quiete senza proteste.
- Pàg. 117: Non furono però fatte per allora dimostrazioni di allegrezze.
- Pàg. 117: E se ne vidde un sol segno dopo terminato il Concistoro nel Portone del Contest. Colonna.⁵⁹
- Pàg. 119: Si annunciano li motiui sopra i quali appoggiò il papa la giustizia della Ricognizione.
- Pàg. 126: E per solo effetto di questa fu ueduta copia di un Breue scritto dalla Santità Sua al Rè Carlo Terzo Cattolico delle Spagne.

---

58. Luis Manuel Fernández de Portocarrero, arquebisbe de Toledo (1677-1709), creat cardenal *in pectore* per Climent IX el 5 d'agost del 1669 i declarat el 29 de novembre següent, per al qual cf. EUBEL, V, 4, 383; CASTELLVÍ, I, 82, 86, 91, 98-99, 105, 117-119, 135, 138, 141, 146-146, 151-153, 172-174, 178, 185, 188, 196, 219, 235, 252, 292, 331-332, 358-359, 365, 374, 387, 408-409, 643-644; II, 20, 149, 220, 403, 597, 600; IV, 484.

59. Es tracta molt probablement de Lorenzo Onofrio Colonna (1637-1689), conestable de Nàpols des del 1641, o del seu fill Filippo, també conestable (1663-1714), per als quals cf. CASTELLVÍ, I, 378; DBI, 27, 352-361.

- Pàg. 127: Monsignore Molines,⁶⁰ Ministro del Rè Filippo, diede segni della sua dispiacenza, ordinando a spagnoli che non comparissero in Dataria.
- Pàg. 129: Ma saputo si l'ecceso fu fatto chiamare dal Papa e dal Cardinale Paulucci, e le furono intimate le censure.
- Pàg. 129: Ne poco doppo assoluto, ma dichiarato sospeso a Diuinis con biglietto del Cardinale Vicario, come parimente sospeso dalle cariche che godeua.
- Pàg. 129: Spedí corriere in Spagna, ragguagliando al suo Principe tutto il seguito.
- Pàg. 130: Fu consolato anco il Popolo, colla riduzione della moneta della gabella imposta sul vino l'anni passati.
- Pàg. 135: E perche il Marchese di Prié no fece per allora dimostrazioni di allegrezza le transferí in congiuntura della festa di S. Carlo.
- Pàg. 150: Auutosi dal Rè la notizia della Ricognizione, ordinò la restituzione del Commercio tra la Corte di Roma e stato di Milano.
- Pàg. 155: E doppo fu restituito simil commercio anco nel Regno di Napoli.
- Pàg. 158: Furono poi leuati in Regno li sequestri per mezzo di Monsignore Albani, giunto in Vienna.
- Pàg. 159: E parimente furono leuati nel Regno di Napoli.
- Pàg. 162: Giunse finalmente in Madrid la uera notizia della Ricognizione.
- Pàg. 163: Con che furono auanzati li rigori della proibizione del commercio colla Corte di Roma.
- Pàg. 163: Si speraua colla Ricognizione si potessene prouedere in Regno le molte chiese vacanti, ma riuscí vana la speranza per le pretenzioni de Napolitani, come si dirà con discorso particolare in fine.
- Pàg. 164: Precorse in tanto voce della pace vniuersale che fu sentita dal Papa con sommo giubilo, ma dà una lunga lettera andata in giro per le Corti, si fece concetto diuerso.
- Pàg. 165: E maggiormente restò verificato dalla licenza che richiesero i Plenipotenziarii del Christianissimo dal Congresso.
- Pàg. 178: Onde ottennero risoluzione di partire.
- Pàg. 191: E tutto che fussero cadute molte Piazze della Francia, pure il Rè stiede sempre costante à ricusar la pace.
- Pàg. 191: E li stesso Filippo V, tutto che fosse partito dalla Corte di Madrid, non uolse mai accordar l'Articoli pregiudiziali.
- Pàg. 197: Ne tampoco vi mostrò inclinazione coll'esser entrato Carlo 3° in Madrid.
- Pàg. 197: Si anuncia la dimora di Carlo 3° in Madrid e quello ch'è successo in quel tempo.
- Pàg. 198: Giunse al Papa la notizia dell'ingresso delle truppe con quanto habbino queste operato contro la Religione.
- Pàg. 201: Dalli esser ritornate in dietro le truppe Alemanne, si risero piu costanti le due Corone à non abbracciar la pace.
- Pàg. 202: Onde prese motiuo il Papa di scriuere paterno e amoreuol Breue al Rè Filippo V sopra le molte lesioni che si inferiuano all'immunità.

60. José Molines, auditor de la Rota i representant oficiós de Felip V a Roma; cf. CASTELLVÍ, I, 353; II, 597.

- Pàg. 210: E S. M. rispose lungamente sopra tutti Capitoli con materie anco estranee.
- Pàg. 241: Restando il Papa intanto sommamente afflitto per non uedersi effettuata la pace, risuolue di andare a prender respiro a Castelgandolfo.
- Pàg. 245: Si descriue il viaggio, la permanenza et esercizi di pietà usati da S. Beatitudine nel tempo del suo diuertimento, col ritorno in Roma.
- Pàg. 252: E prima del ritorno sgrauò il popolo di Castelgandolfo della gabella del macinato.
- Pàg. 252: Essendo anco simil beneficenza nel popolo di Roma sopra il vino romanesco.
- Pàg. 253: Partecipò anco di simili atti di clemenza il Cardinale Paulucci, che fu dichiarato sommo Penitenziere.
- Pàg. 253: Ed il Cardinale Sacripante⁶¹ ancora col canonicato di S Pietro, destinato al di lui nipote.
- Pàg. 254: Ritornato il Papa in Roma continuarono le speranze della pace.
- Pàg. 255: E precisamente glie la fece credere vicina il Cardinale di Buglione,⁶² colla partenza contro la volontà del Rè di Francia.
- Pàg. 259: E si mostra la Regia displicenza dalla lettera scritta à S. Maestà dallo stesso Cardinale.
- Pàg. 263: Apportò sentimento non ordinario al Papa et al Sacro Collegio la risoluzione del Cardinale di Buglione.
- Pàg. 264: Per le molte conseguenze che poteua portar seco la mossa, e per li passi dati dal Rè, diede parte il medesimo Cardinale al S. Collegio della sua mossa, e le fu risposto con termini generali.
- Pàg. 267: Dimorando in tanto Monsignore Albani in Vienna si affaticaua indefessamente per la restituzione di Comacchio, per la quale si premeua ugualmente che alla pace.
- Pàg. 268: Giache dall'Abbate Fontaninio⁶³ fu composta un'erudita e ben lunga scrittura sopra le ragioni della Santa Sede contro la Serenissima Casa Estense.
- Pàg. 269: Si descriuono in ristretto tutti li motiui e ragioni fondamentali, colle dottissime risposte al dedotto della parte contraria.
- Pàg. 283: Furono simili ragioni dibattute in Roma in una congregazione particolare coll'interuento del Ministro Cesareo et Estense.
- Pàg. 284: Anco in Vienna furono esposte da Monsignore Albani.
- Pàg. 284: E benche fusse detto Monsignore partito per Polonia per altri rileuanti affari, lassò ben disposte le materie.

61. Giuseppe Sacripante, creat cardenal el 12 de desembre del 1695, per al qual cf. EUBEL, V, 19.

62. Emmanuel-Théodose de la Tour d'Auvergne (1644-1715), cardenal des del 1669, per al qual cf. *Biographie Universelle Ancienne et Moderne*, t. V, Paris, Michaud 1812, 317-318; EUBEL V, 4.

63. Es tracta de Giusto Fontanini (1666-1736), literat, erudit i filojansenista. L'obra aquí al·ludida és *Il dominio temporale della Sede apostolica sopra la città di Comacchio per lo spazio continuato di dieci secoli*, Roma 1709, que L. A. Muratori va impugnar, entrant en una polèmica que va durar anys, amb rèpliques i dúpliques per ambdues parts. Cf. DBI, 48, 747-752; *EdP*, III, 423.

- Pàg. 284: Diede parte al Capitolo di S. Pietro di quanto aueua operato in Desdra.
- Pàg. 289: E goderono maggiormente sentire quanto si era operato in Desdra dal pieta (*sic*) del Rè Augusto.
- Pàg. 291: Si enunciano breuemente le rriche azzioni di Monsignore Albani in Vienna.
- Pàg. 292: E con tutte le fatiche da esso sostenute non meritò per allora la promozione alla porpora, come uenia comunemente desiderato.
- Pàg. 295: Doppo rimossi li sequestri nel Regno di Napoli, seguì la morte del Cardinale Grimani.
- Pàg. 295: Che auendo mandato corriere in fretta per la benedizione le giunse doppo esser spirato.
- Pàg. 294: E perche le fu data l'assoluzione condizionata, si riconobbe che il Papa l'auca già per incorso nelle censure.
- Pàg. 294: E maggiormente lo fece conoscere da certa lettera riseruata fatta scriuere dalla Santità Sua al Cardinale Pignatelli, che li assitè nella morte.
- Pàg. 294: Si ritrouò doppo morto il Cardinale Grimani un Dispaccio Reale, in cui uenia destinato Vice Rè ad interim il Contestabile Carlo Borromei.⁶⁴
- Pàg. 295: Onde fu chiamato con corriere spresso, e mettendosi subito in viaggio arriuò a Roma il dì 10 decembre.
- Pàg. 296: Fu riceuuto nel Palazzo del Principie D. Lucio e complimentato dal fratello del Papa, e doppo pochi giorni partí per Napoli.
- Pàg. 297: Si speraua nel Gouerno di detto Signore che potessero restar terminate le controuersie e con ciò prouedute le molte chiese vacanti in Regno.
- Pàg. 298: E maggiormente credeuasi tutto cio per essersi posto in publico il Signore Marchese di Priè Ambasciatore Cesareo.
- Pàg. 298: Che interuenne nella Capella della Coronazione del Papa, e diede la pace al Contestabile.
- Pàg. 298: E poi fece le visite al S. Collegio.
- Pàg. 299: Trattenne però nell'adempir questa parte di mettersi in publico il Principe di Auellino,⁶⁵ Ambasciatore Cattolico.
- Pàg. 301: Condusse seco il celebre Consiglier Marzacara per le pretenzioni de Regnicoli nelle materie Beneficiali.
- Pàg. 302: E per essersi dati fuori alcuni Libri, de quali si farà particolar discorso, maggiormente restorno li Ministri Pontificii costanti a sostenere la libertà del Papa.
- Pàg. 302: E ciò diede anco a Ministri Regi occasione di usar rigore nella concessione del exequatur.
- Pàg. 303: Non mancò Monsignore Albani d'operare in Vienna perchè si desistesse dall'impegno intrapreso in detta materia beneficale.
- Pàg. 304: E molto più si affaticaua per la restituzione di Comacchio.

64. Nebot i hereu de Vitaliano Borromeo, militar, per als quals cf. DBI, 13, 76-78.

65. Es tracta probablement de Marino Francesco Maria Caracciolo, fill de Francesco Marino, príncep d'Avellino, i de Geronima di Ettore Pignatelli (1668-1720), filipista primer, després austriacista. Carles III el nomenà ambaixador ordinari prop del papa Climent XI. Cf. CASTELLVÍ, I, 353, 378-379; III, 241; DBI, 19, 426-428.

- Pàg. 305: Ma la morte immatura dell'Imperatore non le fece continuare il negoziato.
- Pàg. 306: Non mancò a Monsignore Albani assistere alla morte di Cesare.
- Pàg. 307: Che fu trasportato solennemente il cadauere nella tomba Reale dell'Augustissima Casa.
- Pàg. 308: Con espresso Monsignore Albani diè notizia al Papa dell'infermità.
- Pàg. 309: Onde sentendo con stupore la nuoua, ordinò publiche orazioni, ma la sera giunse corriere coll'infausta nuoua della morte.
- Pàg. 309: La vedoua Imperatrice da parte al Papa di simil perdita.
- Pàg. 314: E la Santità Sua risponde con Breue di condoglianza.
- Pàg. 319: Furono da maligni criticate molte parole del Breue Pontificio.
- Pàg. 320: Onde fu necessitato un zelante a confonderli colle risposte.
- Pàg. 320: Diede parte il Papa al S. Collegio della morte di Cesare.
- Pàg. 321: Il Marchese di Prié resto inconsolabile con tutta la sua famiglia.
- Pàg. 321: E colla notizia di esser stato destinato Ambasciatore à nomina dell'Imperio, cominciò a darsi pace.
- Pàg. 322: Nelli medesimi giorni giunse altro corriere coll'altra infausta nuoua della morte del Delfino di Francia.
- Pàg. 322: E se ne fecero l'esequie d'ambidue nella Capella Pontificia, secondo lo stile antico.
- Pàg. 324: Seguita la morte dell'Imperatore Guiseppe si pensò all'elezione del successore.
- Pàg. 324: Si enunciano le qualità necessarie à Cesare, e ritrouarsi tutte nell'Augustissima Casa.
- Pàg. 326: Preuedendosi che non si sarebbero ammessi l'elettore della Casa di Bauiera, il Papa trasmesse Breui hortatori agli elettori.
- Pàg. 327: Monsignore Albani à cui andarono diretti vi faticò assai.
- Pàg. 328: Ne tampoco giouarono le proteste degli medesimi esclusi, nell'interposizione di altri Prencipi.
- Pàg. 329: E tutto che si fosse fatto uedere con ragioni molto conuincenti la giustizia che à medesima assisteua.
- Pàg. 330: Stiedero ciò non ostante forti l'altri elettori à non ammetterli.
- Pàg. 336: Onde si diede principio all'elezione colla solita conuocatoria.
- Pàg. 339: Dandosi anco facultà di poter interuenire per mezzo di Procuratore.
- Pàg. 342: Furono dirette le conuocatorie alle residenze de medesimi elettori.
- Pàg. 343: Fu stabilito per luogo la Città di Francoforte, e si enuncia l'origine del medesimo luogo.
- Pàg. 346: Si prescriuono le leggi da osseruarsi da medesimi elettori e da cittadini.
- Pàg. 349: Dandosi principio all'elezione si deuono tener serrate le porte.
- Pàg. 351: Interuenero dunque nell'Adunanza li serenissimi elettori di Boemia, di Treueri, Sassonia, Palatino, Brandemburgo et Annouer.
- Pàg. 352: Si enunciano con distinzione le qualità che deuono concorrere nella Persona dell'Imperatore.
- Pàg. 359: E si passa all'origine del Collegio Elettorale secondo l'opinione de Dottori, enunciando quanti siano stati per il passato, e quanti e quali siano presentemente.
- Pàg. 365: Spiegandosi quali siano interuenuti di persona, e quanti per mezzo de loro Procuratori.

- Pàg. 367: Accertata la disposizione dell'elettori, si parte Carlo Terzo di Barcellona per Genoua, e si porta poi in Milano, descriuendosi il viaggio e la permanenza.
- Pàg. 374: Saputosi l'arriu in Genoua, si parte il Cardinale Imperiale⁶⁶ legato Pontificio da Roma, e si descriue l'ingresso e poi la partenza da Milano.
- Pàg. 377: Seguì pacifica l'elezione in persona di Carlo, e ne mandò il Collegio elettorale l'auuiso in Milano, doue fu riconosciuto prima da Rè e poi da Imperatore.
- Pàg. 379: Se ne mandò in Roma dal Principe d'Auellino con espresso la notizia, ma non se ne fece per allora dimostrazione alcuna.
- Pàg. 381: Perche si attese che si mandasse dal medesimo Imperatore, come già fu mandato à posta il Marchese Roma.
- Pàg. 383: Onde fu tenuto Concistoro e poi Capella Papale con altri segni di pubbliche dimostrazioni.
- Pàg. 385: Fu poi intimata l'incoronazione, onde partí con sollecitudine l'Imperatore da Milano per Francfort.
- Pàg. 386: Si descriue l'ingresso, l'accompagnamento e l'introduzione in Chiesa cola processione.
- Pàg. 389: Furono posti in ordine tutti l'Abbigliamenti Imperiali antichi di Carlo Magno.
- Pàg. 392: Con l'altri apparecchi di un Bue intiero arrostito, con altri preparamenti.
- Pàg. 393: Si descriue la Caulata dell'Imperatore all'andare in chiesa per esser incoronato con tutto il seguito.
- Pàg. 399: Si passa alla funzione fattasi nella Porta della Chiesa e poi nell'altare dall'elettori Ecclesiastici, con tutte l'orazioni recitate e giuramenti fatti.
- Pàg. 408: Descriuendosi l'abiti de quali vien vestito e l'insegne che le uengono date in mano colla corona posta in testa.
- Pàg. 410: E passandosi a quanto si praticò doppo la messa solenne.
- Pàg. 419: Si conchiude la funzione con quanto seguì nel ritorno.
- Pàg. 425: E poi si termina col pranzo solenne, assegnandosi i luoghi della sessione.
- Pàg. 429: La Santità di Nostro Signore fece anco solenne questa funzione in Roma, il giorno apresso de 23 Dicembre colla Promozione di Monsignore Albani tanto desiderata dallo stesso Imperiale.
- Pàg. 433: Si termina con un voto dato nell'atto della Promozione di questo degno soggetto, con cui si supplica vmlissimamente di un benigno compatimento in questa rozza dicitura.

II

1. Pàgs. 441-549. Pàg. 441, *inc.*: «Circa li Libri impressi in Napoli nelle materie de Benefici da conferirsi à Regnicoli. Ha sempre ardentemente desi-

---

66. Josephus Renatus Imperiali, genovès (1651-1737), creat cardenal per Alexandre VIII el 13 de febrer del 1690, per al qual cf. EUBEL, V, 17; CASTELLVÍ, III, 292; DBI, 62, 305-308.

derato il Popolo e Regno di Napoli, precisamente li primi ordini delle Città Metropoli, che tutti li Benefici Ecclesiastici, siansi residenziali o pure prebende si douessero conferire à Persone Nazionali del medesimo Regno ...».

Pàgs. 548-549, *exp.*: «... Templorum perniciem, rei sacre imminutionem certamque dissolutionem alere uelle uidea-|tur».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Circa li libri impressi in Napoli nelle materie de Benefici da conferirsi a regnicoli*.

4. Bibliografia: H. BENEDICKT, *Das Königreich Neapel unter Karl VI*, Leipzig-Wien 1927, 114; E. PAPA, *La politica ecclesiastica nel Regno di Napoli tra il 1708 e il 1710*, Roma 1956; E. GENCARELLI, *Una fonte per la storia di Napoli durante la guerra di successione di Spagna: I dispacci dei Nunzi pontifici*, dins «Annali della Scuola speciale per Archivisti e Bibliotecari dell'Università di Roma», 2 (1962), 151-182; L. MARINI, *Il mezzogiorno d'Italia di fronte a Vienna e a Roma 1707-1734*, dins «Annuario dell'Istituto storico italiano per l'Età moderna e contemporanea», 5 (1963), 3-69; A. LAURO, *Il giurisdizionalismo pregiannoneo nel regno di Napoli. Problema e bibliografia (1563-1723)*, Roma 1974; J. M. MARQUÈS, *o. c.* supra, p. 32-46.

6. Contingut:

Pàg. 441: Si mostra che li Napolitani abbino desiderato di tempo antico il Priuilegio della collazione de Beneficii à Regnicoli.

Pàg. 443: Et auerne implorato anco adesso la Protezione Reale.

Pàg. 444: Vn virtuoso Anonimo, ma doppo scoperto esser Serafino Riccardi, diede fuori le ragioni di simil pretenzione.

Pàg. 446: Il Canonico Domenico Mayella con suo libro impresso, rispose fondatamente contro il suddetto libro, che mandò per la Posta al Papa et ai Cardinali.

Pàg. 496: S'impegnorono à scriuere contro detto Canonico altri virtuosi Napolitani, cioè Gaetano Argenti, hoggi Reggente, e Costantino Grimaldi,⁶⁷ Consigliere.

Pàg. 499: Si restringe in appresso il Libro compreso dal Consigliere Grimaldi.

III

1. Pàgs. 549-660. Pàg. 549, *inc.*: «Laltro libro fu composto da Costantino Grimaldi celebre Auuocato e poi eleuato in consigliere, e diuiso in due parti colla seguente intitolazione ...».

Pàg. 660, *exp.*: «... là onde sperar si deue, che habbiano a riauadersi di tanti trascorsi, e lassare quella libertá, che fu sempre propria del Vicario di Christo nella Collazione de Beneficii, sicome ha dottamente comprovato l'erudito Monsignore Mayella».

67. Cf. DBI, 59, 490-495. A part d'un escriptor anticurial i antiescolàstic, fou un dels introductors del pensament cartesià a Nàpols. No cal dir que Maiella i Riccardi són igualment escriptors anticurials, dels quals se servia l'emperador Carles III per fer avançar les seves pre-tensions regalistes.

2. Identificació de l'autor i obra: Costantino GRIMALDI, *Considerazioni Teologiche Politiche fatte a pro degli Editti di Sua Maestà Cattolica intorno alle rendite ecclesiastiche del Regno di Napoli. Parte Prima.*

5. Edició: Nàpols 1708-1709.

6. Contingut:

Pàg. 549: E perche Serafino Riccardi restò offeso, compose altro libro in replica del contenuto in quello del riferito Canonico.

Pàg. 569: Et essendo stati questi Libri censurati nella Sacra Congregazione del S. Ufficio, furono con Breve speciale prohibiti.

Pàg. 590: E fu doppo data fuori altra proibizione sopra il libro del Consigliere Argenti.

Pàg. 595: La nobiltà di Napoli mostrò dispiacenza alla sudetta proibizione.

Pàg. 597: E ne fece voto consultiuo pregiudiziale all'immunità.

Pàg. 599: E fu questo approuato dall'altre Piazze della Città.

Pàg. 600: Non fu però posta in esecuzione dal Cardinale Grimani Vice Rè.

Pàg. 603: E perchè il Canonico Maiella restò alquanto amareggiato contro il Riccardo, posto poi in Prelatura diede fuori altro libro in sua difesa.

Pàg. 604: Si porta il ristretto della prima parte di detto libro.

Pàg. 615: E si restringe in appresso la 2ª parte del medesimo.

Pàg. 644: E perche l'impegno de Napolitani andava sempre più crescendo, mandarono Ambasciatori al Rè Carlo Terzo per accalorire la Protezione.

Pàg. 646: Esposizione fatta al Rè da medesimi Ambasciatori.

Pàg. 654: Et altra simile alla Regina.

IV

1. Pàgs. 663-850. Pàg. 663, *inc.*: «Circa le materie della China. E perche potessi dirsi, che nel tempo di Nostro Signore PP. Clemente XI se fussero manegiate tutte le cose di somma importanza, non mancò quella del spinoso affare della China ...»

Pàg. 850, *exp.*: «... di uedere quelle anime redente col prezioso sangue di Christo libere d'ogni pericolo, che puole impedirli l'acquisto della gloria eterna, e potersi con ciò verificare, anco di quell dominio, che fiet unum ovile et unus pastor. FINE».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Circa le materie della Cina.*

6. Contingut:

Pàg. 663: Si mostra il zelo del regnante Pontefice per la saluazione di que Popoli.

Pàg. 663: Al quall'effetto diede parte al Sacro Collegio della spedizione di Monsignore di Tournon⁶⁸ con facultà di Legato a Latere.

Pàg. 665: Fu consagrato per le mani dello stesso Pontefice e poi partì il di 4 Luglio 1702.

68. Charles Thomas Maillard de Tournon (1668-1710), creat cardenal el 1707, per al qual cf. *Biographie Ancienne et Moderne, t. Quarante-sixième*, París 1826, 379-381; EUBEL, V, 26; DBI, 67, 539-544.

- Pàg. 666: Arriuò doppo lungo viaggio, e fu accolto benignamente da quell'Imperatore.
- Pàg. 667: Furono in tanto ben dibattute le materie controuerse nella Congregazione di Sant' Ufficio.
- Pàg. 669: Onde furono emanati lunghi e rileuanti Decreti istruttiui, che registrati in diuersi fogli furono dati in stampa e trasmessi al Legato per publicarli secondo meglio stimaua la sua prudenza.
- Pàg. 714: La pubblicazione de suddetti Decreti apportò sommo dispiacere alli PP. Gesuiti, e con cio all'Imperatore, onde cominciorono le persecuzioni contro del Legato Appostolico.
- Pàg. 723: Spiega le sue afflizioni il medesimo Legato in una lunga lettera, scritta a Monsignore Vescouo Cononense,⁶⁹ ch'era Vicario Appostolico nella Cina.
- Pàg. 758: Alla notizia delle Santissime operazioni del suddetto Monsignore di Tournon fu creato Cardinale al primo Agosto 1707.
- Pàg. 759: Esperando il Papa che abbia percio da incorrere miglior fortuna, scrisse Breue all'Imperatore della Cina.
- Pàg. 768: Capitorono in tanto à Roma due inuiati per appellare da riferiti Decreti.
- Pàg. 769: Mostrando le diformità che correuano tra li Decreti emanati in Roma, con quelli publicati dal Legato.
- Pàg. 782: E fanno credere qual sia la uera intenzione dell'Imperatore e l'intelligenza dei loro Riti.
- Pàg. 784: Fu dunque conceduta la nuoua udienza, et esaminati cinque memoriali dell'Inuiati.
- Pàg. 785: Per sostentamento dell proprie opinioni, sono uscite moltissime scritture in stampa, quali si enunciano succintamente.
- Pàg. 789: E l'ultima fu un Apologia del Procuratore del Cardinale di Tournon, in difesa dell'operato da S. E.
- Pàg. 790: Nella quale si uedono impressi molti Decreti et alcuni Breui enunciati antecedentemente.
- Pàg. 791: Come anco una lettera scritta dal Cardinale alli PP. Gesuiti, che si ritrouauano nella Corte di Re kino.
- Pàg. 795: Combattute finalmente nella Congregazione del S. Officio le ragioni, a 25 settembre 1710 emanò Decreto Difinitiuo con il perpetuo silenzio.
- Pàg. 803: E tutto che fosse chiaro il sentimento Pontificio, pure furono udite sinistre interpretazioni.
- Pàg. 804: E per riparo delle medesime fu scritto da Monsignore Assessore del S. Offizio biglietto particolare, e risoluto al Generale dei PP. Gesuiti, ingiongendole l'osseruanza senz'altra dilazione.
- Pàg. 807: Risponde il P. Generale promettendo pronta ubbidienza alli Decreti Appostolici.
- Pàg. 808: Simili biglietti furono scritti dallo stesso Monsignore Assessore alli PP. Generali d'ordine di S. Domenico, S. Agostino e delli Minori Osseruanti, e Riformati di S. Francesco.

---

69. Segons EUBEL, V, 165, és Charles Maigrot, bisbe titular a partir del 1696 i fins al 1730.

- Pàg. 809: E da tutti li suddetti Padri Generali fu data puntuale risposta con promessa di cieca ubbidienza.
- Pàg. 813: Prima però di giungere la notizia del Decreto nella Cina, peruenne in Roma la nuoua della morte del Cardinale di Tournon seguita in Macao li otto Giugno 1710.
- Pàg. 814: Di che diede parte il Papa al Sacro Collegio con erudita e dolente orazione.
- Pàg. 819: E ne furono fatte l'esequie nella Cappella Papale, col motiuo di esser morto in Legazione.
- Pàg. 830: E ne fu recitata erudita orazione da Monsignore Mayella, Prelato Domestico, onde furono publicate le male sodisfazioni dell'Imperatore contro del detto Legato Postolico per il zelo mostrato nella purità della Religione.
- Pàg. 832: Fu dunque rilegato in Macao ristretto in modo di carcere con tutta la sua famiglia.
- Pàg. 834: In questo esiglio riceuè l'auuiso d'esser stato creato Cardinale, e fu fatta la funzione di darseli la berretta.
- Pàg. 835: Crescendo poi le persecuzioni passò iui da questa à miglior vita, e fu seppellito da Cardinale.
- Pàg. 838: E perche precorse comune la uoce che li PP. Gesuiti non siano stati molto obediendi ai Decreti della Sede Appostolica, determinorono in una Congregazione Generale di spiegare li propri sentimenti al Papa.
- Pàg. 840: Onde il P. Generale con altri principali della Compagnia presentorno alla Santità Sua lungo e specioso Memoriale.
- Pàg. 849: Furono riceuuti con somma clemenza per l'atto dell'esibizione di simil memoriale.
- Pàg. 849: E tutto che ne fussero state criticate da Maligni molte parole come equiuoche, pure si spera cha abbino a partorire li Decreti quel bon effetto che si spera e prega dal zelante Pontefice. FINE.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 135 x 225, a columna tirada, de 20 línies. Impaginació de la pàg. 167: 25 + 135 + 36 x 20 + 225 + 14.
2. Tipus de ratllat: UR = 10, 1.
3. Tipus de lletra i mans: Cursiva italiana del segle XVIII.
4. Reclams de foi a foli, posats a l'extem dret del verso dels folis.
5. Decoració: No n'hi ha.
9. Copista: Probablement Antonio Fiocca.
10. Revisions i correccions escasses.
11. Antigues signatures: *Olim 273*.
12. Notícies històriques: Cf. supra, n. 6, IV, 12. Per algunes de les qüestions tractades en aquest manuscrit, assenyaladament pel que fa a la polèmica sobre els diversos criteris d'evangelització dels xinesos, el respecte dels usos locals i el paper que hi jugaren Maigrot i Tournon, cf. *EdP*, vol. III, 414-420, amb la bibliografia que s'hi indica.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte. Només cal lamentar que el full que conté les pàgines 167-170 estigui després del cos del volum.
2. Datació: Principis del segle XVIII, segona dècada.
3. Origen romà.
4. Propietaris i procedència: Com l'anterior.

8

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 215 x 310 x 20.
  - b) Material: Ànima de pasta, coberta de pergamí esgroguet.
2. Llom ras, del mateix pergamí.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs.
  - b) Descripció de les seccions: A baix, etiqueta de paper blanca rectangular enganxada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 8».
3. Altres elements:
  - c) Cobertes (fòlres) del mateix paper que el de la resta del ms.
  - d) Talls sense particularitats.
  - e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
  - f) Queix del mateix pergamí.
  - g) Llavis del mateix pergamí.
4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: 183.
5. Dimensions: 205 x 298
6. Plecs:
  - 1) Plec de 5 x 2, folis foli de folre I-8, sense reclam.
  - 2) Plec de 5 x 2, folis 9-18, sense reclam.
  - 3) Plec de 5 x 2, folis 19-28, sense reclam.
  - 4) Plec de 5 x 2, folis 29-38, sense reclam.
  - 5) Plec de 5 x 2, folis 39-48, sense reclam.

- 6) Plec de 5 x 2, folis 49-58, sense reclam.
- 7) Plec de 5 x 2, folis 59-68, sense reclam.
- 8) Plec de 5 x 2, folis 69-78, sense reclam.
- 9) Plec de 5 x 2, folis 79-88, sense reclam.
- 10) Plec de 5 x 2, folis 89-98, sense reclam.
- 11) Plec de 5 x 2, folis 99-108, sense reclam.
- 12) Plec de 4 x 2, folis 109-116, sense reclam.
- 13) Plec de 5 x 2, folis 117-126, sense reclam.
- 14) Plec de 5 x 2, folis 127-136, sense reclam.
- 15) Plec de 5 x 2, folis 137-146, sense reclam.
- 16) Plec de 4 x 2, folis 147-154, sense reclam.
- 17) Plec de 5 x 2, folis 155-164, sense reclam.
- 18) Plec de 5 x 2, folis 165-174, sense reclam.
- 19) Plec coix, de 5/4, folis 175-183.

7. Fragments: Entre els folis 98 i 99, fragment de paper, de 78 x 113, escrit per una sola cara.

8. Foliació del segle XX, contínua, a llapis i en xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.

10. Filigrana «BALMAS», d'un tipus que no trobem repertoriat.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistema de ratllat: Plegat tabel·liònic de quatre plegatges.

>>>><<<<.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Folis 1-78. Fol. 1r, en llapis vermell i lletra del Dr. Tomàs Noguier i Musqueras: «Formulari | Costums de Girona | de | Mieres | copia de | la fi segle XVIII». Més avall, en llapis, signatura antiga: «Ma – 16 | 20». Fol. 1v-8v buits.

Fol. 9r, *inc.*: «Titulus 1us. De Libelli Oblatione. Peticion (1) Presentada por Gregorio Bendrell al magnifico Señor (2). Gregorio Vendrell (3) vecino de la presente ciudad comparece ante V^d y con el mejor modo que en derecho haia lugar (4) dice que Eulalia Vendrell (5) y Moreno, como heredera de Juan Moreno tejedor de lana su Padre ...».

Fol. 78v, *exp.*: «...P[regunta] porque no se puede interponer suplicacion, appellacion, quando de las provisiones interlocutorias se concede? R[espuesta] porque en las criminales es prohibido por constitucion, exceptuada la provision de tormento | Finit (*sic*) coronat Opus».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Formulari jurídic*.

6. Contingut:

Fol. 11r: Titulus 2us. Circa citationem Nota.

- Fol. 12r: Titulus 3us. Reproductio litterarum et de articulando.
- Fol. 14r: De Responcionibus.
- Fol. 14v: De interrogatoriis.
- Fol. 15r: Provisio Judicii. Gerona, 18 enero de 1764 ... Barcelona 19 Enero 1794.
- Fol. 15v: De testibus et plica. De dilationibus.
- Fol. 16v: De variis articulandi modis.
- Fol. 18r: De probatione privativae scripturae.
- Fol. 19r: Titulus 4us. Comparitio rei. Scheda comparitionis.
- Fol. 20r: De communicatione processus.
- Fol. 20v: Titulus 5us. De exceptionibus quae a reo apponi solent in lictis ingressu.
- Fol. 21r: De exceptione fori declinatoria.
- Fol. 22r: De ex[ce]ptionibus dilatoria et preemptoria.
- Fol. 22v: De exceptione evacuationis.
- Fol. 24r: Titulus 6us. Articuli ex parte rei offerendi.
- Fol. 25v: Titulus 7us. De productione plicae.
- Fol. 26r: Titulus 8us. De publicatione testium et processus denuntiationis.
- Fol. 26v: De processus denuntiatione seu conclusionem causae.
- Fol. 28v: Titulus 9us. De schedulis resolutivis resolutiva actoris.
- Fol. 29r: Resolutio rei.
- Fol. 29v: Titulus 10us. De appellatione et quando interponatur. Barcelona 22 Junio 1793.
- Fol. 31r: Scheda interpositionis appellationis apud Judicem ad quem.
- Fol. 31v: De executione sententiae.
- Fol. 32v: Designa Bonorum.
- Fol. 37v: Specialia quaedam quae inter exequendum accidere solent vel possunt.
- Fol. 38r: De tertio executioni opponenti.
- Fol. 38v: Titulus 11us. De oppositione seu optione dotali.
- Fol. 40r: Titulus 12us. De jure offerendi.
- Fol. 40v: De jure contrahentis.
- Fol. 42v: De executionem (*sic*) ad accionem hypothecariam consequendam.
- Fol. 43r: De liquidationis decreto.
- Fol. 45v: De capitulis ex parte rei.
- Fol. 46v: De scheda resolutiva actoris.
- Fol. 47r: De scheda resolutiva ex parte rei.
- Fol. 47v: Specialia quaedam circa liquidationem seu verius purgationem quae possessorium spectant.
- Fol. 49r: Addita ad titulum de jure contrahentis citam in pagina [...].
- Fol. 50v: Titulus 13us. De variis intendarum actionum modis. Barcelona y diciembre 15 de 1793.
- Fol. 51v: Causa redditionis computorum.
- Fol. 52v: Decretum operarum.
- Fol. 53r: Causa rescisioni (*sic*) alicujus contractus.
- Fol. 55v: De clamo et retroclamo.
- Fol. 56v: De dominibus evacuandis.
- Fol. 59r: De ampara.
- Fol. 60r: Stabilimentum a bajulia. Modus petendi stabilimentum alicujus aque.

- Fol. 60v: De rei indicatione.
 Fol. 62r: De sequestro.
 Fol. 63r: De legitimatione.
 Fol. 64v: De alimentis et quando petuntur principaliter.
 Fol. 65r: De iudicio concursus (*sic*) creditorum.
 Fol. 67v: Schedula qua petitur aliquam causam particularem vertentem coram (*sic*) ordinari (*sic*) uniri cum iudicio particulari concursus creditorum sic concipitur.
 Fol. 68r: Si Advocatus vult compellere suum clientulum ut sibi solvat salarium.
 Fol. 69r: De tollenda empara sigilli Curiae ecclesiasticae.
 Fol. 69v: Modus petendi aliquem subrogari in manumissorem testamentorum (*sic*).
 Fol. 70r: De interdictis.
 Fol. 71r: De tertii citatione.
 Fol. 71v: De tertio liti se opponenti.
 Fol. 72r: De quibusdam formulis variarum schedularum pro diversitate causarum inter litium moras incidentium. Comparitio facienda et deductio per partem instantem visura in loco questionis.
 Fol. 72v: De miserabilitatis allegatione.
 Fol. 73r: De schedula qua petitur a paupere solemnitates (*sic*) ut pars altera salarium deponat. De modo petendi nomine causae ut suspectum cum testes recipendi sint. De scripturarum adprehensione.
 Fol. 73v: Manualis adprehensio.
 Fol. 74r: De Vnione processus.
 Fol. 74v: De attentatorum revocatione.
 Fol. 75r: De revocatione attentatorum via privilegiata.
 Fol. 75v: De instantiae renuntiatione. De falliti creditoribus consulendo.
 Fol. 76r: Titulus 15us (*sic*). De rescisione sententiae in iudicatum transactae vigore instrumenti de novo reperto.
 Fol. 76v: Bannum quomodo ab intendenti generali petatur.
 Fol. 77v: Formula absolutionis iuramenti.

II

1. Folis 79-88. Fol. 79r, inc.: «Methode de substanciar las causas en la Real Audiencia y demás Tribunales realengos Juicio ordinario. El agente debe presentar su libelo ...».

Fol. 88v, *exp.*: «... P[regunta] la captura procede indistintamente contra qualesquiera personas? R[espuesta] Si, pues aunque de derecho comun las mugeres no pueden ser detenidas cap. *Mulieres de judiciis in 6*, pero esta providencia, si, con atencion empero á la calidad y circunstancias de ellas. Caetera pag. retro».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Método de sustanciar las causas en la Real Audiencia y demás tribunales reales*.

III

1. Folis 99-183. Fol. 99r, *inc.*: «Consuetudines | Et usantie Episcopatus Gerundensis (A) quae (B) hactenus (C) observari consueuerunt veluti Leges Patriae Municipales (D) | Per | Thomam Mieres in Decretis Licenciatum qui dic-|tae ciuitatis originarius illas recopilauit in ordinem redactae (*sic*) anno Domini 1439. In nomine Domini nostri Jesu Christi, et eius Genitricis Gloriosae Mariae semper Virgini (*sic*), Cum essent quamplures diversaeque consuetudines et vsantiae ... ».

Fol. 154r, *exp.*: «... Ferae Messium de consuetudine Gerundensi incipiunt prima Junii, et durant usque ad Festum Beatae Margaritae, quae est die vigesima Mensis Julii. | Finiunt praedictae consuetudines».

2. Identificació de l'autor i obra: Tomàs MIERES, *Compilatio Consuetudinum et usantiarum Gerundensium*.

3. Altres manuscrits: (A) Arenys de Mar, Arxiu Històric Fidel Fita, ms. 184-I; ms. 194 (Dipòsits).

(B) Barcelona, Biblioteca del Col·legi d'Advocats, ms. 81, fol. 6-16 (*ms. Brocà*).

(C) Barcelona, BC, ms. 706.

(D) Barcelona, Biblioteca del Col·legi d'Advocats, ms. 82 (*olim* 25-2-32).

(E) Escorial, ms. e.II.13.

(F) Peralada, Biblioteca del Palau, ms. 61.

(G) Girona, ACG, ms. 132.

(K) Barcelona, ACA, Manuscrits Diversos, ms. 196.

(L) Girona, ACG, ms. 67.

(M) Girona, ADG, Índexs i repertoris, ms. 1 (*la Molassa*), fol. 252-298.

(P) Girona, Arxiu Municipal, ms. 7.

(R) Girona, ADG, ms. 21.

(S) Girona, ADG, ms. 22.

(T) Girona, ADG, ms. 23.

(U) BUB, ms. 854.

(V) Vilamacolum, ms. de l'arxiu patrimonial de can Geli.

(X) Madrid, BN ms. 6266, (Castelló d'Empúries, 20 març 1435), 24 fols.

(Y) Girona, Còpia fragmentària [«De iuribus castrorum terminatorum Tit. LXVIII»] del segle XVIII: ACG, *Pabordia de Novembre. Documents sobre béns i jurisdicció de Lloret, lligall* «Lloret. Instrumentos de los arriendos de mar y tierra. Doc. copiados», fol. 30r-32v.

(Z) Girona, Biblioteca Carles Rahola, ms. 9/153 (*ms. Botet*).

4. Catàlegs i bibliografia: Manuel VIÑAS I GRAUGÉS, *Consuetudines Gerundenses*, dins «Revista de Gerona», I (1876-1877), 77-78, 269-272, 413-421; *Discurso leído en la Sociedad Económica de Amigos del País de Gerona*, Girona 1881; Joan B. TORROELLA, *Lo Dret civil gironí*, Mataró 1899, 13-19, 31-36, 53-54; E. De HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, Madrid 1905, 7ss.; [ed. de Mariano

PESET, Pamplona, Urgoiti Editores 2003, 18-19]; A. CORBELLÀ, *Consuetudines civitatis et diocesis Gerundensis*, dins «EUC», III (1909), 54-64, 149-154, 245-252, 333-343, 450-458, 535-541; BROCA, 321-324; F. VALLS I TABERNER, *Els Usatges i consuetuds de Girona*, dins «Revista de Catalunya», VI (1927), 492-503 [recollit en ID., *Estudis d'Història Jurídica Catalana*, Barcelona 1929, 98-116; en ID., *Obras Selectas*, vol. II, Madrid-Barcelona 1954, 148-161; i dins «AIEG», XVII (1964-1965), 2-13]; *Els antics privilegis de Girona i altres fonts documentals de la compilació consuetudinària gironina de Tomàs Mieres*, dins «EUC», XIII (1928), 171-217 [recollit en ID., *Obras Selectas*, vol. II, 162-168, sense l'apèndix documental; i dins «AIEG», XVII (1964-1965), 120-160]; GALO SÁNCHEZ, [Recensió de l'edició de J. COTS I GORCHS], dins «Anuario de Historia del Derecho Español», VII (1930), 501-504; E. SAGUER OLIVET, *Règim econòmic familiar de Girona i son bisbat, segons els més freqüents pactes matrimonials*, dins «Revista Jurídica de Catalunya», XIII (1907), 473-504, reproduït en fullet solt a Barcelona, pels Fills d'en Jaume Jepús 1908, 32 p.; *Dret comarcal gironí (Conferències sobre varietats comarcals de dret civil català)*, Barcelona 1934, 60-100; J. M. PONS GURI, *Consuetudines Dioecesis Gerundensis*, dins «Nueva Enciclopedia Jurídica Seix», vol. V, Barcelona 1953, 250-257; PELAI NEGRE I PASTELLS, *La Diócesis de Gerona. Su importància històrica*, dins «Revista Jurídica de Catalunya», (1958), 171-173; SANTIAGO SOBREQÜÉS I VIDAL, *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*, Girona 1981, 43-44.

5. Edicions: a) del text català: GALO SÁNCHEZ, *Costumbres de Gerona, edición preparada por E. de Hinojosa*, Barcelona, Universidad de Barcelona 1926;

b) del text llatí: J. ROVIRA ARMENGOL, *Consuetudines de Gerona*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», V (1928), 450-485; JAUME COTS I GORCHS, *Consuetudines Dioecesis Gerundensis*, Barcelona, Llibreria Casulleras 1929, 204 p.; ANTONI COBOS FAJARDO, *Costums de Girona de Tomàs Mieres. Edició crítica i traducció*, Girona, CGC Edicions 2001, 272 p.;

c) De tots els textos coneguts fins al 1988: JOSEP MARIA PONS GURI, *Les col·leccions de costums de Girona*, Barcelona, Fundació Noguera 1988, 368 p.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 155 x 275, a columna tirada, de 30-38 línies. Impagació del foli 10r: 44 + 155 + 6 x 7 + 275 + 10.

2. Tipus de ratllat: Cinc plegats tabel·liònics verticals. El copista ha respectat normalment el marge esquerre, no el dret, on la caixa definida pels plegatges és regularment sobrepassada.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva de finals del segle XVIII.

5. Decoració inexistent.

6. Notes assenyalades en el text amb majúscules posades entre parèntesi i escrites a peu de pàgina, sota una ratlla horitzontal que separa en cada pàgina la zona de text i la de notes.

7. Timbre de la «Bibliotheca Seminarii episcopalis» al fol. 1r; de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol. 9r.

8. Fragment: Conté una nota sobre les *Consuetudines*: «Son las consuetudes escritas del obispado, he visto el privilegio con que fueron extendidos los del *Recognoverunt* á esta Ciudad y lo he de tener yo mirare y luego se lo enviare | Las costumbres no creo hayan sido formalmente aprobadas».

9. Copista únic.

11. Antiques signatures: Cf. supra, III, 1.

12. Notícies històriques: Les dates d'algunes escriptures transcrites en el *Formulari* situen el ms. als últims anys del segle XVIII, 1793 i 1794.

Hom llegeix al foli 89r, inici de les *Consuetudines*, al lloc corresponent a la nota (B): «In aliquibus codicibus haec non habentur. Haec tamen reperi apud codicem Petri Pauli V. I. D. Castilionis Empuriarum». L'exemplar de l'ADG porta el capítol addicional *Feriae messium*, present al ms. dit *la Molassa* del mateix arxiu.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.
2. Datació: Segle XVIII-XIX.
3. Origen: Bisbat de Girona.
4. Propietaris i procedència: Castelló d'Empúries?, ADG.

9

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes despreses del cos del volum.

a) Mides de superfície i gruix: 197 x 308 x 60.

b) Material: Pasta espanyola, recoberta de pergamí tacat i esgrogueït.

2. Llom ras, del mateix pergamí, enfosquit.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns que no en treuen d'externs, però queden marcats al pergamí del llom, formant cinc seccions. Els plecs, a més, són protegits per un full intern de paper que envolta el llom, ara estriat, per sota els nervis.

b) Descripció de les seccions: 1)-3) buides; a cavall entre la 4) i la 5), etiqueta quadrada de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 9».

3. Altres elements:

b) Tancadors de cordill o de pell, ara desapareguts.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que el de la resta del ms.

- d) Talls sense particularitat.
- e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
- f) Queix del mateix pergamí.
- g) Llavís del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII (post 1761).

II. COS DEL VOLUM

- 1. Composició material: Manuscrit homogeni.
- 2. Matèria: Paper.
- 4. Folis: XI + 804 pàg.
- 5. Dimensions: 197 x 297 x 50.
- 6. Plects:
  - 1) Plec de 5 x 2, folis I-X, acabat en foli en blanc.
  - 2) Plec coix, de 6/5, folis XI-pàg. 20, sense reclam.
  - 3) Plec coix, de 5/6, pàgs. 21-42, sense reclam.
  - 4) Plec de 4 x 2, pàgs. 43-58, sense reclam.
  - 5) Plec de 6 x 2, pàgs. 59-82, sense reclam.
  - 6) Plec de 4 x 2, pàgs. 83-98, sense reclam.
  - 7) Plec de 6 x 2, pàgs. 99-122, sense reclam.
  - 8) Plec de 4 x 2, pàgs. 123-138, sense reclam.
  - 9) Plec de 6 x 2, pàgs. 139-162, sense reclam.
  - 10) Plec de 4 x 2, pàgs. 163-178, sense reclam.
  - 11) Plec de 6 x 2, pàgs. 179-202, sense reclam.
  - 12) Plec de 4 x 2, pàgs. 203-218, sense reclam.
  - 13) Plec de 6 x 2, pàgs. 219-242, sense reclam.
  - 14) Plec coix de 4/3, pàgs. 243-256, amb taló final i sense reclam.
  - 15) Plec de 6 x 2, pàgs. 257-280, sense reclam.
  - 16) Plec de 4 x 2, pàgs. 281-296, sense reclam.
  - 17) Plec de 6 x 2, pàgs. 297-318, sense reclam.
  - 18) Plec coix, de 5/6, pàgs. 319-340, sense reclam.
  - 19) Plec de 4 x 2, pàgs. 341-356, sense reclam.
  - 20) Plec de 6 x 2, pàgs. 357-380, sense reclam.
  - 21) Plec de 4 x 2, pàgs. 381-396, sense reclam.
  - 22) Plec de 6 x 2, pàgs. 397-420, sense reclam.
  - 23) Plec de 4 x 2, pàgs. 421-436, sense reclam.
  - 24) Plec de 6 x 2, pàgs. 437-460, sense reclam.
  - 25) Plec de 4 x 2, pàgs. 461-476, sense reclam.
  - 26) Plec de 6 x 2, pàgs. 477-500, sense reclam.
  - 27) Plec de 4 x 2, pàgs. 501-516, sense reclam.
  - 28) Plec de 6 x 2, pàgs. 517-540, sense reclam.
  - 29) Plec de 4 x 2, pàgs. 541-556, sense reclam.
  - 30) Plec de 6 x 2, pàgs. 557-580, sense reclam.
  - 31) Plec de 4 x 2, pàgs. 581-596, sense reclam.
  - 32) Plec de 6 x 2, pàgs. 597-620, sense reclam.
  - 33) Plec de 3 x 2, pàgs. 621-632, sense reclam.

- 34) Plec de 6 x 2, pàgs. 633-656, sense reclam.
- 35) Plec de 4 x 2, pàgs. 657-672, sense reclam.
- 36) Plec de 6 x 2, pàgs. 673-696, sense reclam.
- 37) Plec de 4 x 2, pàgs. 697-712.
- 38) Plec de 6 x 2, pàgs. 713-736.
- 39) Plec de 4 x 2, pàgs. 737-752.
- 40) Plec de 6 x 2, pàgs. 753-776.
- 41) Plec de 4 x 2, pàgs. 777-792, sense reclam.
- 42) Plec coix, de 4/2, pàgs. 793-804.

A l'interior de cada epígraf recomença la numeració dels paràgrafs.

Al plec 17) entre les pàgines 310 i 311 hi ha enganxat un fragment no numerat, d'on prové l'anomalia en la numeració del plec.

7. Fragments. a) El fragment que acabem d'esmentar amida 205 x 287 i és escrit només pel recto; conté una addició al text de 24 línies escrites pel mateix copista de tot el volum.

b) Entre les pàgines 320 i 321, fragment solter de paper apaïsat, que amida 212 x 162; en una cara conté una addició al text sobre l'«error calculi» i en l'altra, d'una altra mà, una endreça: «El Sr. Dr. Sauch y Ca-| -sas garde Deu m[olt]s a[ny]s en | Girona»

c) Entre les pàgines 402 i 403, fragment solter de paper, de 148 x 204, escrit per les dues cares; en l'una hi ha una addició al text, en l'altra tres notes.

d) Entre les pàgs. 572 i 573, fragment solter de paper de 74 x 116, escrit per una sola cara, amb una addició al text.

e) Entre les pàgs. 612 i 613, fragment enganxat de paper, de 170 x 152, escrit per les dues cares i conté una addició «de remotione heredis ab administratione».

f) Entre les pàgines 636 i 637, un altre fragment solter, de 157 x 220, filigrana «BR», possiblement relacionable amb les filigranes «BORRULL» (1735-1783), d'un tipus no repertoriat, escrit per una cara amb un text sobre «verba enuntiativa».

8. Paginació coetània de l'escriptura del ms. en tinta negra i xifres àrabi-gues a l'angle superior dret de les pàgines senars i a l'esquerre de les pàgines parelles.

9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.

10. Filigranes: a) Folis I-IX, pàg. 597, 675-689 de la carabel·la amb nom «LLVCIA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 574a, documentada el 1760.

b) Fol. X, filigrana de les armes de Girona somades de corona, d'un tipus que no trobem repertoriat.

c) Fol. XII-pàg. 20, 53, 121-125, filigrana «MOR|GA|DES» dins escut, del tipus VALLS I SUBIRÀ 618, que Valls documentada el 1765, i és, per tant, anterior.

d) Pàg. 21-42, 57, 71-79, 91-97, filigrana «ROMANI» dins escut, del tipus VALLS I SUBIRÀ 778, documentada a partir del 1749.

e) Pàg. 51, 59, 111-119, filigrana de les lletres «R V» (Rvmeu), dins escut somat de corona i creu, del tipus VALLS I SUBIRÀ 861, documentada per Valls a partir del 1772 i, per tant, anterior.

f) Pàg. 81, filigrana d'un tipus que no hem trobat repertoriada; és possible relacionar-la amb les de «FLORENSA», de VALLS I SUBIRÀ 414-417, documentades entre 1747 i 1764.

g) Pàg. 131-239, 705-800, filigrana «ALZINA | DE | SVRIA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 32, documentada a partir del 1759.

h) Pàg. 241-528, filigrana «FABRICA DE JULIA VIA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 1048, documentada per Valls el 1764 i, això no obstant, anterior.

i) Pàg. 539-596, 605-671, filigrana «GERONA», sota escut amb margarita a dins, somat de creu, d'un tipus que no trobem identificat.

j) Pàg. 599-604, filigrana com l'anterior, sense les lletres «GERONA», d'un tipus tampoc no identificat.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistema de ratllat. Dos plegats tabel·liònics verticals per a definir la caixa d'escriptura. >><<.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis II-IX. Fol. Iir, *inc.*: «Index omnium rerum hoccine in libro scriptarum Anno Domini Nostri Jesu Christi 1761. Abbas et Abbatisa p. 308 ...».

Fol. IXv, *exp.*: «... Vectigal p. 689».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Índex alfabètic del contingut del volum*.

B

1. Pàgines 1-693. Pàg. 1, *inc.*: «APOCHA. Apocha una quae plures annos continet non sufficit ad faciendum praesumere solutionem annorum praecedentium (*sic*), sicut non sufficit, si vero creditori facta non sit, sed alii pro eo vel Procuratori ...».

Pàg. 693, *exp.*: «... Familiaris Sancti Officii ad instantiam emptoris pro evictione citatus per judicem saecularem non potest ejus forum declinare. Cortiada⁷⁰ tom. 2, decis. 30. num. 148».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Repertori jurídic}*.

70. Cf. TORRES AMAT, 189; BROCA, 412-413. L'obra citada és *Decissiones Reverendi Cancellarii et Sacri Regii Senatus Catholoniae sive praxis contentionum iudicialium et competentiarum Regnorum Inclitae Coronae Aragonum super reciproca inter Laicos et Clericos Jurisdictione*, per a les edicions

6. Contingut:

«Index omnium rerum hoccine in Libro scriptarum Anno Domini N. J. C. 1761»,
fol. Iir

- Abbas et Abbatissa, p. 308.
Absens, p. 103.
Acollacio, p. 10.
Actio, p. 107.
Aditio, p. 130.
Administrator, p. 134.
Adscriptitii et Censiti, p. 324.
Aduocatus, p. 137.
Adulterium, p. 108.
Alienatio, p. 16.
Alimenta, p. 5 et p. 426.
Allegatio, p. 128.
Alluvio, p. 324.
Altercata, p. 325.
Alternativa, p. 31.
Amortisatio, p. 39.
Antichresis, p. 325.
Apocha, p. 1.
Apostilla, p. 140
Appellatio, p. 665 et p. 121.
Aqua et Aquaeductus, p. 27.
Archivum, p. 105.
Arma, p. 110.
Arrestatus, p. 109.
Articuli, p. 666 et 97.
Artifices, p. 106.
Attentata, p. 141.
Avocatio, p. 129.
Authent. *Hoc nisi*, p. 107.
Authent. *Minoris*, p. 107.
Authent. *Praeterea*, p. 104.
Authent. *Res quae*, p. 138.
Avus, p. 133.
Axaus, p. 27.
- Baldachinum, p. 9.
Bajulus, p. 100.
Banchum Regium, p. 116.
Barcarum assecutores, p. 230.
Baro, p. 114.
Beneficium, p. 168.
- Bona, p. 111.
Bullae, p. 43.
Bystracta, p. 104.
Beneficium *ne egeat*, vid. Verbum
Maritus, p. 445.
- Cadere, p. 148.
Captura et captus, p. 432.
Clamum, vid. Verbum Retroclamum,
p. 554.
Caducatio, p. 211.
Cambium, p. 254.
Capellania, p. 95.
Castrum, p. 329.
Casus fortuiti, p. 290.
Casus insoliti, p. 159.
Catastrum, p. 348.
Causa de Conferant Relatores, p.
238.
Causa finalis, p. 157.
Causa confratriarum, p. 239.
Cautio, p. 215.
Celebratio, p. 185.
Census et Censualis, p. 224.
Cessio, Cedens, Cessionarius, p. 193.
Citatio, p. 250.
Civitas, p. 416.
Clausula, p. 186.
Clausula *Constituti*, p. 323.
Clericus, p. 172.
Cognitio, p. 231.
Collecta, p. 258.
Commentariensis, p. 153.
Compareant partes, p. 248.
Compensatio, p. 191.
Compromissum, p. 142.
Concilium, p. 416.
Concilium criminale, p. 249.
Conditio, p. 221.
Confessio, p. 205.
Confines, p. 362.

- Confiscatio, p. 61.
 Confratria, sive Collegium, p. 352.
 Conjunctus pro conjuncto, p. 158.
 Consensus, po. 149.
 Conservatores Regularum, p. 148.
 Consolidatio, p. 151.
 Constitutio, p. 178.
 Constitutum, p. 150.
 Consuetudo, p. 255.
 Contentio, p. 155.
 Contractus, p. 217.
 Creditor, p. 88 et 181.
 Crimen, p. 417.
 Cumulatio actionum, p. 152.
 Curiae vulgo Corts, p. 152.
 Custos, p. 328.

 Damnum emergens et lucrum, cf.
     verbum Interesse.
 Damnum, p. 60.
 Datio in solutum, p. 229.
 Debitor, p. 219.
 Decima, p. 289.
 Declaratio, p. 329.
 Decretum, p. 283.
 Delegati Judices et Subdelegati, p.
     285.
 Delictum, p. 281.
 Delirium et Dementia, p. 58.
 Depositum, p. 276.
 Descendentes, p. 418.
 Dictio, p. 286 et 427.
 Didiscita testificata, p. 96.
 Diaetae, p. 667 et 287.
 Dilatio et Dies, p. 669 et 294.
 Distributiones, p. 280.
 Districtus, p. 288.
 Doctores, p. 417.
 Dolus, p. 304.
 Domicilium, p. 293.
 Dominium, p. 264.
 Dominium directum, p. 261.
 Dominus directus, p. 419.
 Domus, p. 291.
 Donatio, p. 266.
 Dos, p. 160.

 Ecclesia, p. 304.

 Edere, p. 258.
 Edificium, p. 330.
 Electio, p. 301.
 Empara, p. 319.
 Emphiteusis et Emphiteuta, p. 44.
 Emptor, p. 315.
 Enuntiativae, p. 309.
 Episcopus, p. 73.
 Equitas, p. 111.
 Equites, p. 317.
 Error calculi, p. 320.
 Es, p. 79.
 Estimatio, p. 81.
 Evacuatio, p. 78.
 Evictio, p. 295.
 Exceptio, p. 326.
 Excommunicatio, p. 84.
 Excussio, p. 85.
 Executio, p. 670 et 310.
 Executor, p. 204.
 Exemplum, p. 248.
 Exilium, p. 76.
 Expensae, p. 321.
 Experts, vide verbum Peritus, p. 507.

 Falcitas (*sic*), p. 430.
 Fatica, p. 337.
 Foemina, p. 360.
 Fideicommissum, p. 330.
 Fidejussor, p. 343.
 Filiatio, p. 358.
 Filius, p. 348.
 Finium Regundorum, p. 359.
 Fiscus, p. 355.
 Flumen, p. 353.
 Fructus, p. 118.
 Fundus dotalis, p. 357.
 Funeris impensae, p. 354.
 Familiaris Sancti Officii, p. 693.
 Furiosus, p. 431.
 Furnus, p. 38.
 Feudum, p. 674.

 Gabella, p. 232.
 Glosa, p. 363.
 Gratia, p. 364.
 Gravamen et gravare, p. 361.
 Gaurentigia obligatio, p. 235.

- Gradus, p. 266.
 Gravatus, p. 105.

 Haereditamentum, p. 373.
 Haereditas, p. 370.
 Haeres, p. 365.
 Homagium, p. 236.
 Hypotheca, p. 371.

 Iactatorum causa, p. 415.
 Identitas, p. 56.
 Immemorialis, p. 395.
 Immunitas, p. 393.
 Indebitum, p. 203.
 Indemnitas, p. 397.
 Indulgentia, p. 396.
 Infantes, p. 388.
 Injuria et Damnum, p. 60.
 Instrumentum, p. 386.
 Interesse, p. 240.
 Inventarium, p. 377.
 Localia, p. 383.
 Iudex et Iudicium, p. 668 et 388.
 Iuramentum, p. 381.
 Iurisdictio, p. 205.
 Ius accrescendi, p. 369.
 Ius ampliacionis, p. 308.
 Ius luendi, p. 394.
 Ius offerendi, p. 312.
 Ius patronatus, p. 392.
 Ius superveniens, p. 370.
 Iracundia, p. 433.
 Ignorantia, p. 435.
 Interdicta, p. 438.

 Laicus, p. 79.
 Laudamentum Curiae, p. 315.
 Laudemium, p. 68.
 Legatum, p. 406.
 Legitima, p. 400.
 Laesio, p. 313.
 Lex, p. 257.
 Lex ab Anastasio Cod. *Mandati*, p. 404.
 Lex *Cum Avus* ff. *de condit. et demonstrat.*, p. 420.
 Lex *Curabit* Cod. *de action. emp.*, p. 426.

 Lex *Foemina* Cod. *de secundis nupt.*, p. 423.
 Lex *fin.* Cod. *de dot. promis.*, p. 421.
 Lex *fin* Cod. *de aedict. D. Adriani tollend.*, p. 425.
 Lex *hac aedictali* Cod. *de secundis nupt.*, p. 49.
 Lex *Hereditamentum* ff. *ad Leg. Falcidiam*, p. 421.
 Lex *quicumque* Cod. *de apochis public.*, p. 422.
 Lex *quintus Mutius* ff. *de donat. inter v.*, p. 423.
 Lex *quoties* Cod. *de rei vindicat.*, p. 418.
 Lex *si unquam* Cod. *de reuocat. donat.*, p. 422.
 Lex 2. Cod. *de recindend. vendit.*, p. 191.
 Lex 6 ff. *de transaction.*, p. 420.
 Lex 16 ff. *De rebus dub.*, p. 419.
 Libellus, p. 275.
 Liber historicus, p. 412.
 Libri, p. 399.
 Licitatio, p. 38.
 Linea, p. 275.
 Liquidatio, p. 405.
 Lis litigare, p. 413.
 Litterae, p. 32.
 Locator et Conductor, p. 144.
 Ludus, p. 230.
 Luitio, p. 398.
 Lex *Diffamari*, C. *de ingen.*, p. 663.

 Mandatum, p. 462.
 Mansus, p. 457.
 Manumissores, p. 470.
 Manutentio, p. 459.
 Marcha, p. 448.
 Maritus, p. 445.
 Mater, p. 450.
 Matrimonium, p. 465.
 Mayoratus, p. 466.
 Medici, p. 464.
 Melioramenta, p. 441.
 Merum Imperium, p. 471.
 Mensura, p. 469.
 Metus, p. 458.

- Miles, p. 439.
 Minor, p. 455.
 Molendinum, p. 467.
 Monachus et Monialis, p. 451.
 Monasterium, p. 461.
 Moneta, p. 462.
 Monopolium, p. 464.
 Mora, p. 468.
 Mors, p. 449.
 Mulier, p. 452.
 Muleta, p. 469.
 Muri, p. 444.
 Mutus, p. 468.
 Mobilia, p. 436.
 Meretrix, p. 664.
 Minae, p. 685.

 Naufragium, p. 472.
 Nauta, p. 482.
 Negligentia, p. 481.
 Negotiatio, p. 476.
 Nepotes, p. 472.
 Nigrum, p. 478.
 Nix, p. 480.
 Nobilitas, p. 480.
 Nomen, p. 481.
 Notarius, p. 476.
 Novale, p. 479.
 Novatio, p. 473.
 Nullitas, p. 482.
 Nundinae, p. 478.
 Nuntiatio, p. 474.

 Obedientia, p. 484.
 Oblatio in subhastatione, p. 483.
 Oblatio realis, p. 484.
 Obligatio, p. 487.
 Oblivio, p. 488.
 Observantia, p. 486.
 Officialis, p. 488.
 Omissum, p. 491.
 Onus, p. 490.
 Opositio mulieris, p. 485.
 Ordinarius, p. 490.
 Orfanus, p. 487.

 Pactum, p. 519.
 Paraphernalis res, p. 521.

 Parochus, Parochiani et Parochia,
 p. 503.
 Portus, p. 531.
 Pascua, p. 511.
 Pater administrator, p. 500.
 Patronus, p. 524.
 Patruus, p. 507.
 Poena, p. 508.
 Pentiones, p. 509.
 Peritus, p. 507.
 Pertinentia, p. 527.
 Pignus, p. 491.
 Pluralitas, p. 535.
 Possessio, p. 512.
 Possessorium, p. 504.
 Postliminium, p. 531.
 Praecarium, p. 528.
 Praeceptum, p. 534.
 Praedium, p. 521.
 Praejudicialis, p. 522.
 Praelegatum, p. 532.
 Praescriptio, p. 492.
 Praesentia partis, p. 530.
 Praesumptio, p. 529.
 Praetium, p. 522.
 Praeventio, p. 533.
 Primogenitura, p. 506.
 Princeps, p. 536.
 Privilegium, p. 523.
 Probatio, p. 530.
 Processus, p. 511.
 Procurator, p. 502.
 Proemium, p. 529.
 Promissio, p. 533.
 Prorogatio, p. 518.
 Protestatio, p. 509.
 Proximitas, p. 526.
 Puteus, p. 526.

 Quadra, p. 537.
 Quadrimestre, p. 538.
 Qualitas, p. 537.
 Quarta Authentica *Praeterea*, p. 537.

 Raptor et Raptus, p. 561.
 Ratificatio, p. 556.
 Receptio, p. 566.
 Recognitio, p. 547.

- Reconventio, p. 557.
 Rector, p. 563.
 Recursus ad Iudices saeculares, p. 560.
 Redimere, p. 551.
 Reductio, p. 553.
 Regalia, p. 562.
 Regulares, p. 558.
 Rei debendi, p. 564.
 Relatum et Referens, p. 549.
 Relaxatio, p. 550.
 Religiosi, p. 539.
 Remissio, p. 551.
 Remissio Mercedis, p. 560.
 Renuntiatio, p. 540.
 Reparatio vel reedificatio Ecclesiarum, p. 562.
 Repetitio, p. 561.
 Repositio, p. 548.
 Representationis jus, p. 559.
 Reservatio, p. 555.
 Responsiones personales, p. 552.
 Restitutio, p. 543.
 Restitutus, p. 550.
 Retentio, p. 564.
 Retroclamum, p. 554.
 Revelare, p. 549.
 Repudiatio haereditatis, p. 437.

 Salarium, p. 667 et 596.
 Scientia, p. 588.
 Scriptura publica, p. 568.
 Scriptura privata, p. 567.
 Scriptura tertii, p. 569.
 Sententia, p. 571.
 Sententia arbitralis, p. 573.
 Septuagenarius, p. 570.
 Sequestrum, p. 578.
 Servitus, p. 584.
 Sigillum, p. 591.
 Simulatio, p. 594.
 Socius et societas, p. 593.
 Solemnitas, p. 580.
 Solutio, p. 577.
 Spolium, p. 595.
 Sponsalium, p. 586.
 Status ultimus, p. 591.
 Statuta, p. 581.

 Stuprum, p. 579.
 Stylus, p. 592.
 Subhastatio, p. 582.
 Subrogatio, p. 598.
 Substitutio, p. 575.
 Successio ab intestato, p. 569.
 Successor, p. 589.
 Supplicatio, p. 583.
 Suspicio, p. 597.
 Syndicus, p. 590.

 Tabba, p. 631.
 Tascha, p. 627.
 Tenuta, p. 605.
 Terminus, p. 630.
 Terrastenentes, p. 626.
 Territorium, p. 626.
 Tertius ex officio in actu visurae, p. 607.
 Tertius possessor, p. 624.
 Testamentum, p. 619.
 Testis, p. 671 et 599.
 Timor, p. 630.
 Titulus, p. 629.
 Traditio, p. 629.
 Transactio, p. 608.
 Transmissio, p. 628.
 Trebellianica, p. 623.
 Tutor, p. 613.

 Valor, p. 632.
 Vassallus, p. 633.
 Venditio, p. 634.
 Verba enuntiativa, p. 637.
 Via publica, p. 639.
 Vidua, p. 640.
 Violaria, p. 644.
 Visura, p. 645.
 Universitas, p. 649.
 Vocatio, p. 651.
 Vsufructuaria, Vsufructuarius, Vsufructus, p. 652.
 Vsumali, p. 655.
 Vsura, p. 655.
 Vsatici, p. 658.
 Vxor, p. 659.
 Vectigal, p. 689.

C

1. Pàgines 777-792. Pàg. 777, inc.: «Abeurador ahont beuen bestias. Aquarium. Abrevadero ...»

Pàg. 792, *exp.*: «... Vanova. Stagulum lintheus. Manta ó cubierta de hilo».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Vocabulari auxiliar català-llatí-castellà*].

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 133 x 240-245, a columna tirada, de 44-48 línies a pàgina plena. Impaginació de la pàgina 183: 25 + 133 + 37 x 15 + 245 + 37.

2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació. UR variable.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVIII, molt regular i llegidora.

5. Decoració: Els diversos epígrafs de què consta el repertori són executats amb majúscules inicials molt ben fetes, sovint adornades amb traços decoratius, i amb minúscules cal·ligràfiques que ocupen dues línies de text. Al costat i a continuació de gairebé tots els epígrafs, dibuixos de tema vegetal fets a ploma.

6. Notes i signes de nota a les pàgines 65-72, 81, 100, 160, 168, 172, 192, 205, 255, 266, 314, 317, 319, 348, 354, 358, 365, 384, 391, 405, 432, 435, 465, 487-488, 494, 496, 509, 519, 528, 530, 543, 554, 569, 577, 588, 634.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol. Iir i a la pàg. 79.

8. Fragments escrits per la mateixa mà que escriu tot el ms.

9. Copista únic.

10. Revisions i correccions (addicions) a les pàgs. 9, 57, 60-61, 94, 108, 220, 223-224, 227-229, 256, 265, 273, 279, 313, 316-317, 321, 351, 376, 386-388, 398-400, 410-411, 413, 429-430, 433, 435, 440, 447-451, 458, 460, 463-465, 471, 475-477, 480-482, 486-489, 491, 499-500, 508-509, 513, 517, 520-521, 525, 530, 533-534, 537, 539, 542, 546, 552, 557-558, 560-561, 567-568, 570, 575, 577, 581-582, 584, 586-587, 594-597, 599, 602, 612, 618, 622, 624, 632-633, 636, 638-640, 643, 650-651, 658, 661-664, 666, 670-674, 684-693.

11. Antiques signatures: *Olim* 46.

12. Notícies històriques: El fet que el ms. contingui tantes addicions de la mateixa mà, vol dir que foren escrites en moments diferents, a mesura que exigències pràctiques aconsellaven d'introduir-hi les parts afegides. El fragment b) potser posa sobre la pista d'un possible posseïdor. És un sobre de lletra

aprofitat per a introduir un text al ms., i hi consta el nom del destinatari: El «dr. Sauch y Casas».

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Trenc del pergamí a la tapa II.
2. Datació: Any 1761, any de la redacció de l'índex.
3. Origen possiblement gironí.
4. Propietaris i procedència: Saüch i Casas, BDSG.

10

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 216 x 293 x 115.
  - b) Material: Pergamí.
  - c) Indicacions escrites: Contratapa II, angle inferior dret, cota donada l'any 1936 per Pere Bohigas al ms.: «Ms. 180 | VI-I-13».
2. Llom del mateix pergamí, ras.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns, que no en treuen d'externs, però queden marcats a la pell del llom. Cinc fragments de pergamí escrits en escriptura gòtica librària han estat aplicats com a reforç i protecció interior del llom; contenen fragments del capítol primer del llibre d'Ezequiel.
    - b) Descripció de les seccions: De dalt a baix, en tinta negra, inscripció de títol: «REGI. DE PRINS. XIM.».
3. Altres elements:
  - a) Folis de protecció i de guarda: II + II, formant sengles bifolis. Foli de guarda inicial Ir, dalt de tot, en tinta: «7»; foli de guarda inicial IIr, al marge dret i en llapis, signatura actual del ms.: «Ms | 7»
  - b) Tancadors de pell; només en resta un fragment.
  - d) Talls sense particularitat.
  - e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
  - f) Queix del mateix pergamí.
  - g) Llavis del mateix pergamí.
4. Conclusió. Data: Segle XV.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: II + III + 493 + II.
5. Dimensions: 209 x 280 x 112.
6. Plecs:
  - 1) Plec coix, de 4/8, folis III-XIV, amb reclam: «deguda corona».
  - 2) Plec de 8 x 2, folis XV-XXX, amb reclam: «dionis saragossa».
  - 3) Plec de 8 x 2, folis XXXI-XLVI, amb reclam: «couinent».
  - 4) Plec de 8 x 2, folis XLVII-LXII, amb reclam: «com son fetes».
  - 5) Plec de 8 x 2, folis LXIII-LXXXVIII, amb reclam: «audacia laqual».
  - 6) Plec de 8 x 2, folis LXXVIII-XCIII, amb reclam: «nos matex».
  - 7) Plec de 8 x 2, folis XCV-CX, amb reclam: «sien iniuriadors».
  - 8) Plec de 8 x 2, folis CXI-CXXVI, amb reclam: «de perseuerancia».
  - 9) Plec de 8 x 2, folis CXXVII-CXXXXII, amb reclam: «de busque donques».
  - 10) Plec de 8 x 2, folis CXXXXIII-CLVII, amb reclam: «tots sien ignocens».
  - 11) Plec de 8 x 2, folis CLVIII-CLXXXIII, amb reclam: «damunt es dit los poderosos».
  - 12) Plec de 8 x 2, folis CLXXXIII-CLXXXVIII, amb reclam: «en loch de seruidor o de seruent».
  - 13) Plec de 8 x 2, folis CLXXXX-CCV, amb reclam: «per auant sera manifestat».
  - 14) Plec de 8 x 2, folis CCVI-CCXXI, amb reclam: «que les mullers sien castes».
  - 15) Plec de 8 x 2, folis CCXXII-CCXXXVII, amb reclam: «certenitat del fill».
  - 16) Plec de 8 x 2, folis CCXXXVIII-CCLIII, amb reclam: «dels altres E judicatiu o jutge».
  - 17) Plec de 7 x 2, folis CCLIII-CCLXIX, amb reclam: «en qual manera ells».
  - 18) Plec de 8 x 2, folis CCLXX-CCLXXXV, amb reclam: «quí son segons lo deius».
  - 19) Plec de 8 x 2, folis CCLXXXVI-CCCI, amb reclam: «segons lo filosof pertany se».
  - 20) Plec de 8 x 2, folis CCCII-CCCXVII, amb reclam: «que mesurats los Reys».
  - 21) Plec de 8 x 2, folis CCCXVIII-CCCXXXIII, amb reclam: «que fos semblant».
  - 22) Plec de 8 x 2, folis CCCXXXIII-CCCLI, amb reclam: «e altres artificis basten los».
  - 23) Plec de 8 x 2, folis CCCLII-CCCLXVII, amb reclam: «posat que aytals senyors».
  - 24) Plec de 8 x 2, folis CCCLXVIII-CCCLXXXIII, amb reclam: «corrompen les penses».
  - 25) Plec de 8 x 2, folis CCCLXXXIII-CCCLXXXVII, amb reclam: «voluntat cor en tot pleyt».
  - 26) Plec de 8 x 2, folis CCCLXXXVIII-CCCCXIII, amb reclam: «no senyorege dreturerament».

- 27) Plec de 8 x 2, folis CCCCXIII-CCCCXXIX, amb reclam: «que mes sien tamuts».
- 28) Plec de 8 x 2, folis CCCCXXX-CCCCXXXV, amb reclam: «en aquells caualls».
- 29) Plec de 8 x 2, folis CCCCXXXVII-CCCCLXII, amb reclam: «pus leugera-ment sera trobada».
- 30) Plec de 8 x 2, folis CCCCLXIII-CCCCLXXVIII, amb reclam: «en nostres temps molts».
- 31) Plec de coix, de 8/7, folis 479-493.

Els folis I-II que hom troba a faltar contenien probablement la taula dels capítols de la primera part del llibre primer. La taula dels capítols «de la segona part del primer llibre» és als fol. XXXIXvb-XLIrb. La «de la tercera partide del primer llibre» al fol. CXXVIIrb-vb. La de la «quarte part del primer llibre» als fol. CLIIvb-CLIIIrb. La taula «de la primera part del segon llibre» és als fol. CLXXIIIvb-CLXXVIra. La «de la II part del II llibre» és als fol. CCXXXIvb-CCXXXIIva. La «de la III partida del II llibre» és als fol. CCLXXIVra-CCLXXXrb. La «de la primera part del III llibre» és als fol. CCCXVIIIva-CCCXIXvb. La «de la II partida del III llibre» és als fol. CCCLVra-CCCLVIva. La «de la III part del III llibre» és als fol. CCCXXXva-CCCXXXIvb.

Al plec 10) el foli CXXXXVIII és iterat, d'on prové l'anomalia en el recompte dels folis.

Al plec 16) hi ha un salt en la foliació del CCLX al CCLXIII, d'on prové l'anomalia del recompte dels folis. Els folis que falten ací, CCLXI-CCLXII, es troben més avall. L'anomalia en el desordre dels folis no afecta el text.

Al plec 22) hi ha dos accidents: del foli CCCCXXX hom passa al CCCXXXII, i del CCCXXXVII hom passa al CCCXXXVIII; d'on prové l'excés en el recompte de folis del plec.

Al plec 25), entre el folis CCCLXXX i CCCLXXXI, hi ha intercalats els folis CCLXI-CCLXII que falten al plec 16). Però no hi ha pèrdua ni alteració de text. La sospita que el copista treballava amb paper ja foliat es confirma analitzant el plec 28)

Efectivament, aquest plec de 8 x 2 té una foliació regular en els seus tres primers folis: CCCCXXX-CCCCXXXII. Bo i seguit, vénen un antic foli CCC-CXXXIII convertit en CCCCXXXIII, un antic CCCCXXXV convertit en CCCCXXXIII, un antic CCCCXXXVI convertit en CCCCXXXV, un antic CCCCXXXVII convertit en CCCCXXXVI, un antic CCCCXXXVIII convertit en CCCCXXXVII, un antic CCCCXXXIX convertit en CCCCXXX, el foli CCCCLXVIII, un antic foli CCCCXXXI convertit en CCCCXXX, un antic foli CCCCXXXII convertit en CCCCXXXI, un antic foli CCC-CXXXII convertit en CCCCXXX, un antic foli CCCCXXXIII convertit en CCCCXXXI, un antic foli CCCCXXXIII convertit en CCCCXXXII; per acabar els folis CCCCXXXV i CCCCXXXVI.

Al darrer plec, el número 479 fou posat per Pere Bohigas l'any 1936; el número 493 ha estat afegit per l'autor del catàleg el 25 de novembre del 2010.

Al darrer foli, 493v, dalt de tot, hi ha uns mots escrits en alfabet hebreu. A continuació una quarteta en català:

«ia lignosent al gran munt atenyia
caluari dit, hon deu esser penjat
que de dolor jo fuy per cert torbat
deixar a part la santa companyia».

Entre aquests versos i un altre d'escadusser, es llegeix *al man*:

«Adirim maglonu».

El vers escadusser diu:

«lo pellica vestit de sa natural manta».

Cap al centre de la pàgina i centrat hom llegeix, escrit per la segona mà, en escriptura del segle XVI: «egidiu de regimine principum» Més avall, una xifra: «1 30», qui sap si antiga signatura.

8. Foliació contínua, en rúbrica i xifres romanes, amb les anomalies detectades, que fan pensar que la foliació precedí l'escriptura del volum.

9. Numeració de plecs: Ha sucumbit a la cisalla. Se'n veu algun rastre escadusser a l'extrem esquerre del marge inferior, per exemple, als fol. XCVr, CLXXIIIr, CCXXXVIIIr, CCCXVIIIr, CCCXXXIIIr, CCCLXVIIIr.

10. Filigranes: De la muntanya de tres pics encerclada i amb un cercle somat de creu, del tipus BRIQUET 11853, documentada a Fano entre 1378 i 1390, a Pisa entre 1385 i 1397, a Gènova el 1393 i a Palerm sense data.

11. Forats: Quatre perforacions rodones, dues a dalt i dues a baix, fetes des del recto, per a marcar la caixa d'escriptura.

12. Sistema de ratllat a la mina de plom. 1111 2222. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Folis III-CCCCLXXXIII. Fol. IIIra, *inc.*: «Coue que la peraula mesura de la peraula en cascuna cosa ...».

Fol. CCCCLXXXIIIva, *exp.*: «...los anemichs la qual cosa tota deuen cer (*sic*) hordonar a ben comu e a la pau dels ciutedans ell merexeran o gayeran

aquella pau eternal en la qual es sobiran rapos lo qual ha promes als seus faels nostro senyor deus qui es beneyt tots los setgles eternalment».

2. Identificació de l'autor i obra: Gil [DE ROMA] COLONNA, *Regiment de prínceps*, traducció en català del *De Regimine principum*, feta per Arnau ESTANYOL.

3. Altres manuscrits: Barcelona, BC, ms. 739, de l'any 1411;⁷¹ San Lorenzo del Escorial, Biblioteca del monestir, ms. R.I.8, de l'any 1430.

4. Catàlegs i bibliografia: F. LAJARD, *Gilles de Rome*, dins «Histoire Littéraire de la France», t. 30, París 1888, 421-566; N. MATTIOLI, *Studio critico sopra Egidio Romano Colonna*, (Antologia Agostiniana, 1), 1896; G. BRUNI, *Le opere di Egidio Romano*, Firenze 1936; *Saggio bibliografico sulle opere stampate di Egidio Romano*, dins «Analecta Augustiniana», XXIV (1961), 331-335; A. RUBIÓ I LLUCH, *Joan I humanista i el primer període de l'humanisme català*, dins «EUC», X (1917-1918), 10; *Documents per l'història de la Cultura Catalana mig-aval*, I, 288; II, LXX; ZARCO 74-76; J. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura Catalana*, I, 144; C. J. WITTLIN, *La revisió lingüística de l'antiga traducció catalana del De Regimine Principum d'Egidi Romà publicada el 1480 pel mestre Aleix de Barcelona*, dins «Actes del Cinquè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica (Tampa-St. Agustine 1987)», Barcelona, NACS-PAM 1986, 111-134.

5. Edicions: a) Barcelona, Nicolau Spindeler 1480; b) Barcelona, Joan Luschner 1498.⁷²

En prepara l'edició crítica Andreu PÉREZ MINGORANCE.

II

1. Folis 483v-492r. Fol. 483v, *inc.*: «(rúbrica) Aci començen la explanacio e declaracio dalguns vocables scurs continguts e posats per lo present doctor e dalguns scurament explanats per nos en lo present libre los quals vocables no son vsats ne acostumats comunament en nostro lengatge (*fi de rúbrica*). Tots aquests vocables ...».

Fol. 492v, *exp.*: «... qui en ella novol altre companyia. Complit e acabat aquest libre apellat regiment de princeps, del qual fas laors e gracias infinides a nostro senyor Deus e a madona Sancta Maria, fon explegat a xvi de desembre del any de nostro Senyor M CCCC VII. Finito libro sit gloria Christo. Amen».

2. Identificació de l'autor i obra: Andreu ESTANYOL, *Declaració e explanació d'alguns vocables escurs continguts e posats per lo present doctor e d'alguns escurament explanats per nos en lo present libre*.

71. El ms. havia pertangut a Ferran de Sagarra i de Siscar, i el donà, amb altres mss., llibres, pergamins i documents, a la BC, començant d'ingressar el fons l'any 1919: Cf. «BBC», 5 (1918-1919), 238, 243-244, 250-251, 253-254, 255, 257-258, 262.

72. Cf. AGUILÓ, n. 1883-1884; PALAU, n. 276511 per ambdues edicions; *Biblioteca Nacional. Catálogo general de Incunables en Bibliotecas Españolas*, I, n. 76-77, p. 14.

4. Catàlegs i bibliografia: Modest PRATS I DOMINGO, *Un vocabulari català a la versió del De Regimine Principum de Gil de Roma*, dins «Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes», Barcelona, PAM 1983, 29-87; reproduït dins Modest PRATS, *Engrunes i retalls. Escrits de llengua i de cultura catalanes*, Girona, CCG Edicions 2009, 33-80.

5. Edició: ID., *ib.*, 58-80.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 136 x 175, a dos corondells, de 19-27 línies constataades. Impaginació del foli CXXVIIr: 30 + 58 + 18 + 60 + 41 x 42 + 175 + 63.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i quatre línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació i de justificació a justificació. UR variable.

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura cursiva catalana amb característiques gòtico-bastardes. Mans diverses.

4. Reclams horitzontals, a vegades envoltats d'alguna ratlla decorativa.

5. Decoració: Capitals vermelles i blaves alternades, del gruix de tres línies d'escriptura, amb filigranes i antenes malves i vermelles respectivament. Rúbriques. Lletres caudades.

6. Notes marginals i signes de nota als folis XXIIIra, XXXIIra, Manícules als fol. XVIr, XXIIIr, CCCLXXr.

7. Segells i timbres de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» als fol. IIIr, LXXVIIIr.

8. Fragments: Entre la tapa I i el cos del volum hi ha un tros de paper de 209 x 140, del segle XX, escrit per una sola cara a màquina, amb afegits manuscrits: «Política, tens nom femení, podriem parafrasejar. Un tema | que ha interessat el nostre poble, tan amic del pactisme, | des de la Baixa Edat Mitja. | Es llegien originals, com el | “Regiment de la cosa Pública” del nostre Eiximenig, o aques-|ta traducció del “De regimine principum” de Gil de Roma, | escrita a començament el sl. XIV. [*secunda man, en tinta blava:*] (?) | [*fin secundae man*]. Aquest manuscrit, el més antic en català de la nostra Bi-|blioteca, data de 1407. De l'obra se'n coneix un altre ms. | català, que es troba a la biblioteca Central de Catalunya [*secunda man en tinta blava:*] n° 739. | [*tertia man en tinta blava, lletra de Modest Prats:*] i un altre a la Biblioteca de l'Escorial [*fin man Modest Prats*] [*secunda man*] ms. R. I. 8 | mes a mes de 2 edicions incunables». El cos mecanografiat del fragment ha pogut ésser escrit per Josep M. Marquès i Planagumà.

9. Copistes: Possiblement un copista jueu ha deixat estampat el seu nom al fol. 493v:

.1 [...] ט'ש ידךאניואן דברקירש

.2 [...] גימני פורמציפנם

1. (...)ts de la teva mà [=en poder teu], en *Joan de Barquers*
2. (...)gimeni... purmassipans
10. Revisions i correccions als fol. *VIvb*, *VIIrb*, *VIIIva*, *IXrab-va*, *XXXII-Ivb*, *XXXIIIrb*, *CCC[X]XXIXva*, *CCCCXXXIra*.
11. Antigues signatures: Cf. supra, II, 6.
12. Notícies històriques: Encarregada la traducció pel comte Jaume d'Urgell devers mitjan segle XIV, no se n'ha identificat cap ms. d'aquella centúria. Ja encetat el segle XV, en el moment de relligar el volum, hom va confondre l'autor de l'obra amb Eximenis, segurament per la semblança del títol amb el del *Regiment de la cosa pública*, segona part del *Dotzè del Cristià*, de Francesc Eiximenis.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació satisfactori. Hi ha un estrip adobat al marge inferior del fol. XIII, un de no adobat al marge superior dret del fol. LXXXIII. Senyals de taca d'humitat al marge superior dels folis CLXXX-CCCLXX. Taques petites de tinta al fol. CCCLXXXIrb.
2. Datació: 1407 desembre 16.
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència desconegudes.

I. ENQUADERNACIÓ

La relligadura antiga del ms. és perduda. En aquests moments el ms. és protegit immediatament per un gran full de paper blanc verjurat i sense filigrana, que abraça i protegeix el primer foli, el tall central i el darrer foli; sobre el paper unes tapes solteres de cartró de color gris donen consistència al conjunt; tot plegat es lliga amb un simple cordill. Tractarem aquest material com l'enquadració del ms.

1. Cobertes:
  - a) Mides de superfície i gruix: 227 x 300 x 2.
  - b) Material: Cartró gris.
2. Llom inexistent.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligatures: Els plec són relligats entre ells mitjançant tres dobles nervis. Una tira de tela protegeix el llom dels plec i els nervis. Sobre la tira de tela hom hi va encolar tires de pergami per a reforçar el conjunt i donar-li flexibilitat.
  - b) A baix, etiqueta quadrada de paper blanc enganxat, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 11».

c) Indicacions escrites: L'any 1936, quan Pere Bohigas va incorporar el ms. a la Biblioteca Pública de Girona, en no disposar de tapa ni altre tipus de coberta, va estampar la signatura que aleshores va rebre el manuscrit al verso del darrer foli: «Ms. 181 | VI-I-14».

3. Altres elements:

d) Talls sense particularitats.

e) Capçada a dalt i a baix, en estat precari.

4. Conclusió. Data: Segle XX.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 20-300.

5. Dimensions: 225 x 295 x 70.

6. Plecs:

1) Plec de 5 x 2, folis 20-29, sense reclam.

2) Un foli escadusser, darrer d'un bifoli del qual subsisteix un taló inicial i el fil de cosir, foli 39.

3) Plec de 5 x 2, folis 40-49, amb reclam: «vicarii».

4) Plec de 5 x 2, folis 50-59, amb reclam: «venire».

5) Plec de 5 x 2, folis 60-69, amb reclam: «et posse habeant».

6) Plec de 5 x 2, folis 70-79, amb reclam: «dicis».

7) Plec de 5 x 2, folis 80-89, amb reclam: «palaciolo».

8) Plec de 5 x 2, folis 90-99, amb reclam: «-rit».

9) Plec de 5 x 2, folis 100-109, amb reclam: «facere».

10) Plec de 5 x 2, folis 110-119, amb reclam: «exeant».

11) Plec de 5 x 2, folis 120-129, amb reclam: «habeantur».

12) Plec de 5 x 2, folis 130-139, amb reclam: «et est G».

13) Plec de 5 x 2, folis 140-149, amb reclam: «factus».

14) Plec de 5 x 2, folis 150-159, amb reclam: «habita-» .

15) Plec de 5 x 2, folis 160-169, amb reclam: «-nibus».

16) Plec de 5 x 2, folis 170-179, amb reclam: «de consue-».

17) Plec de 5 x 2, folis 180-189, amb reclam: «et marche».

18) Plec de 5 x 2, folis 190-199, amb reclam: «-gistris».

19) Plec de 5 x 2, folis 200-209, amb reclam: «-rumque».

20) Plec de 5 x 2, folis 210-219, amb reclam: «en rebuig».

21) Plec de 5 x 2, folis 220-229, amb reclam: «-cia».

22) Plec de 5 x 2, folis 230-239, amb reclam: «-ligencius».

23) Plec de 5 x 2, folis 240-253, amb reclam: «que per».

24) Plec de 5 x 2, folis 254-263, amb reclam: «non multis».

25) Plec de 5 x 2, folis 264-273, sense reclam.

26) Plec de 5 x 2, folis 274-283, sense reclam.

27) Plec de 5 x 2, folis 284-293, acabat en blanc.

28) Plec coix, de 5/2, folis 294-300.

Entre el final del plec 1) i el principi del plec 2) la numeració passa del foli 29 al 39, que és en blanc. Hi ha, però, evidència d'haver estat arrabassat més d'un full en aquesta llacuna.

Al plec 23) hi ha un salt del foli 240 al 245, d'on prové l'anomalia en la seqüència dels folis.

Al foli 279 hi ha un salt en la numeració, que passa directament al 290, error esmenat amb una segona numeració.

8. Foliació coetània, en xifres àrbigues, del 21 al [310], amb els errors que s'han pogut constatar. A la pàgina 290, on es produeix el salt ja esmentat, a finals del segle XX Josep Mª Marquès va restituir la numeració correcta afegint-la en lllapis sota l'antiga.

9. Numeració de plecs amb xifres àrbigues i romanes, situada a l'extrem del marge dret del recto del folis de la primera meitat de plec, molt castigada per la cisalla, que l'ha pràcticament absorbit. En alguns folis, com és ara els folis 71-78, les xifres romanes són més entrades i es poden veure perfectament.

10. Filigranes: a) Folis 20-29, 143-149, filigrana del basilisc, del tipus BRIQUET 2635, documentada a Ferrara l'any 1397.

b) Folis 40-49, 102-140, 153-159, del peix, del tipus BRIQUET 12412, documentada a Muret el 1397 i a Siena el 1401.

c) Folis 50-97, 182-186, 190-208, de la destral amb mànec, del tipus BRIQUET 7505, documentada a Tirllemont l'any 1378, a Gènova l'any 1381, a Palerm els anys 1383-1408, a Venècia l'any 1387, a Castro-Noví l'any 1388, a Perusa l'any 1390, a Holanda meridional i a Carpentras l'any 1391, a Ghisteltes l'any 1395, a Frísia el 1396, a Utrecht el 1403, a Siena els anys 1403-1410 i a Pistoia el 1412.

d) Folis 160-181, 189, 220-268, 271-273 del cap d'alicorn, del tipus BRIQUET 15820, documentada a Gènova el 1388 amb una variant similar a Pistoia, documentada el 1399.

e) Folis 212-219, 269, de la flor, del tipus BRIQUET 6687, documentada a Perpinyà l'any 1391, amb variants a Montpeller l'any 1393, a Venècia el 1398 i a Fano el 1402.

f) Folis 274-300, de la campana, del tipus BRIQUET 4034, documentada a Montpeller l'any 1400, a Lucca els anys 1402-1407, i a Fabriano l'any 1418.

11. Forats: Quatre perforacions rodones, dues al marge superior i dues al marge inferior, per definir la cixa d'escriptura.

12. Sistema de ratllat en tinta sèpia i a la mina de plom. 1111 2222. Primera línia trepitjada.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Folis 19-29v. Fol. 20r, *inc.*: «(*initio mutilus*) Super modo et forma executionum sententiarum (*interlin*) fo. 40. De alongamento non faciendo nisi in casibus hic ostensis ...».

Fol. 29v, *exp.*: «... Infrascripta capitula fuerunt in vim priuilegiorum concessa per serenissimum dominum Regem Johannem ciuibus barchinone fo. 249 (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, (*Índex i rúbriques del volum*).

Al fol. 22v, després de la matèria que li tocava anar al foli 135, *inc.*: «(*rúbrica*) Capitula ordinata per dominum Regem petrum super factis logie maris ciuitatis barchinone (*fi de rúbrica*). De acordamentis balistariorum seruiualium et aliorum nauium et aliorum lignorum ...». I al fol. 23v, *exp.*: «... Quod predictae pene non possint exigi absque denunciacone».

Es tracta d'un índex suplementari de 40 capítols sense indicació del foli on es poden trobar; de fet, no són inclosos en el ms., encara que hom havia previst d'incloure'ls-hi.

II

1. Fol. 40-50. Fol. 40r, *inc.*: «(*rúbrica*) Super modo et forma executionum sententiarum (*fi de rúbrica*). [P]ateat uniuersis Quod nos Petrus dei gratia etc. Digne agere credimus dum curam sollicitudinis Regie erga bonum statum rei publice dirigentes ...».

Fol. 50v, *exp.*: «... Et non contraueniant nec aliquem contrauenire permitant aliqua ratione. In cuius rei testimonium presenti carte nostre vulle plumbee sigillum appendicium iussimus apponendum. Datum barchinone quinto kalendas februarii anno Domini MCCC vicesimo quinto. Subscriptiones».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, (*Primer bloc de privilegis concedits pels reis a Barcelona*).

6. Contingut:

Fol. 40r: Super modo et forma executionum sententiarum.

Fol. 40v: De alongamento non faciendo, nisi in casibus hic ostensis. Declaracio per dominum Regem Jacobum facta super capitulo Judeorum in predicta sententia lata per venerabilem Jacobum de Sancto Clemente, in contentione que erat inter vicarium et baiulum Barchinone.

Fol. 41v: Contra Judeos Cathalonie alienantes suas possessiones sine assensu domini Regis.

Fol. 42r: Item alia super eodem.

Fol. 42v: Rex Jacobus instituit quod deinde aiude neque impositiones alique concedantur, nisi per modum inferius designatum.

- Fol. 44v: Ne persone ecclesiastice Ciuitatum uel locorum directe uel indirecte aliquid in impositione uel collecta soluere uel contribuere teneantur, nisi ut inferius continetur.
- Fol. 45r: Concedit dominus Rex sibi gratis et non ex debito fuisse dari concessas per prouinciale concilium Terrachone XII mille libras, et ideo non vult quod ex ipsa concessione ecclesiis uel earum libertati periudicium generetur.
- Fol. 45v: Quod sic ut a consilio execucionis non appellatur, ita nec a consilio dato super modo et forma.
- Fol. 46r: Modus et forma procedendi in criminibus.
- Fol. 49v: Quod manuleuta tantum per tempus officialis uel triennii durat.

III

1. Folis 50-57. Fol. 50v, *inc.*: «(rúbrica) Les ordinacions deual scrites han fetes los honrats Consellers de Barchinona ab consell de C jurats, les quals foren publicades per en G. Vendrell corrador publich de la dita Ciutat a V de noembre del any de nostre Senyor mill CCC XC. E eran Consellers aquell ayn en Galceran merquet alias albanell, Micer Johan de Valsecha, en Johan de Galbes, bernat bussot e en johan sa bestida (*fi de rúbrica*). Ara oyats per manament del honrat en Guillem sanct climent veget de barchinona ...».

Fol. 56v-57r, *exp.*: «... Retenen se empero los dits Consellers e consell de C jurats que si en les dittes ordinacions e bans hauia algunes coses escures o dubtoses que aquelles puxen declarar corregir esmenar e interpretar aytantes vegades com se volran a lur co-|neguda».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Capítols fets i ordenats pels Consellers de Barcelona amb Consell de Cent jurats, els quals no es practiquen* (1390).

Fol. 51r: Que tots juristes qui vseran en Barchinona hayen los libres açi contenguts (si es legista, los V libres testuals de leys et si es canonista tres libres textuals de canons, ab lo aparat o gloses ordinaris).

Ib.: Que tots juristes qui volran vsar de adjudicatura se haya (*sic*) examinar abans que vs.

Ib.: Que tot jurista apres que sera examinat faça sagrament que no jutgara scientment ne aduocara contra priuilegi.

Fol. 51v: Que no fara pacte de quota litis.

Ib.: Que tot juriste o jutge o aduocat qui hauran reebut tot lo sarari (*sic*) e no deran sentència en lo fet etc., que la part cobra la derrera terça.

Fol. 52r: Que nangun jurista per se ne per interposada persona no gos res prometra a oficial etc., per que li fos comanada alguna causa.

Ib.: Que algun jurista no gos procurar que alguna judicatura sia comanada a altre jurista.

Ib.: Que tot jurista haya dins I mes següent dada sententia en la causa de que sera jutge, ço es apres que haura rebuda la derrera terça.

Ib.: Que tots los juristes qui sien dins la ciutat hayen aço jurat.

[*Segueixen disset capítols més sense rúbrica*].

IV

1a. Fol. 57-59. Fol. 57r, *inc.*: «(rúbrica) Papa Vrbanus instituit vniuersis et singulis abbatibus etc. ne personis tam hominibus quam mulieribus volentes ingredi eorum religionis (*sic*) non dent aliquid (*fi de rúbrica*). Vrbanus episcopus seruus seruorum dei ad perpetuam Rei memoriam. Ne in vinea domini ...».

Fol. 58r, *exp.*: «... nouerit incursum. Datum Rome apud sanctum petrum II nonas mensis aprilis pontificatus nostri anno septimo».

2a. Identificació de l'autor i obra: URBÀ IV, *Builla* «*Sane ne in vinea domini*» (any 1363).

5a. Edició: FRIEDBERG, II, 1287-1288.

1b. Fol. 58r, *inc.*: «(rúbrica) De forma iuramenti quod reptatus de treugis fractis prestare debet (*fi de rúbrica*). Cum inter nostros milites dubitaretur de forma iuramenti quod reptatus de treugis fractis reptanti fatere consuevit ...».

Fol. 58v, *exp.*: «... qui reptat aliquem ante omnia reptata exprimere teneatur in qua re treuge sint fracte sibi ab illo quem asserit has fregisse».

2b. Identificació de l'autor i obra: *De iuramento prestando a reptato de treugis fractis*.

1c. Fol. 58v, *inc.*: «(rúbrica) Declaracio questionis impuberibus (*sic*) uel alterius ipsam precedentis et de ordinatis (*fi de rúbrica*). Cum ad officium regale pertineat jura condita declarare Et ea que contra equitatem sunt edita in melius reformare ...».

Fol. 59v, *exp.*: «... Quam quidem ad omnes nostros subditos extendi volumus et omnes ad ipsius obseruanciam teneantur. Datum Terrachone, X kalendas nouembris anno Domini M^o ducentesimo LX°».

2c. Identificació de l'autor i obra: JAUME I, *Declaració de la qüestió dels impúbers*.

4c. Catàlegs i bibliografia: Ramon COLL Y RODÉS, *De la successió dels impubers en dret català*, dins «*Revista Jurídica de Catalunya*», XV (1909), 145-163, 245-258, 303-310, 347-357, 397-408, 447-463, 516-519, 551-555; XVI (1910), 217-227, 270-278, 307-331, 364-382, 417-425.

V

1. Folis 59-116. Fol. 59r, *inc.*: «(rúbrica) De franquitudine maioricarum vniuersitati ciuium barchinone concessa (*fi de rúbrica*). Manifestum sit omnibus Quod nos Jacobus dei gratia Rex aragonum et regni maioricarum Comes barchinone et dominus montispessullani, attendentes multa seruicia atque gracia que vos dilecti et fideles nostri probi homines et ciues et habitatores barchinone fecistis nobis ...».

Fol. 116rv, *exp.*: «... videlicet tenendum per dictum dominum Regem et alterum per dictum talem | procuratorem nomine antedicto. Quod est actum etc.».

2. Identificació de l'autor i obra: *Privilegia et pragmatice sanctiones*.

6. Contingut:

[De priuilegiis et pragmaticis sanctionibus] [*Rúbrica de l'índex*]

Fol. 59r: De franquitudine maioricarum vniuersitati ciuium barchinone concessa.

Fol. 59v: De ordinatione et arbitrato leude de Tamarito per dominum Regem factis.

Fol. 63r: De ordinatione et concessione domorum non faciendarum in riparia maris barchinone.

Fol. 63v: Ne unquam solidum et libra fiant en barchinona.

Fol. 64r: De absolutione et remissione medietatis morabatini siue quantitatis que dabatur pro scuratione portus Portupi Maioricarum.

Fol. 65v: De moneta perpetua de terno.

Fol. 68r: Naues barchinone uel alia ligna pro viatico faciendo aliquid domino Regi uel suis officialibus present, et ne aliquis pro alieno tallio pignoretur, etc.

Fol. 69v: De concessione facta consiliariis et vniuersitati barchinone de constituendis et eligendis Consulibus in partibus vltamarinis.

Fol. 70r: De concessione facta vniuersitati Ciuitatis barchinone quod aliquis (*sic*) domini nauium uel extranei mercatores non possint tenere tabulam in barchinona nec merces aliquas nauigiare.

Fol. 70v: De scientia (*sic*) ne ciuies barchinone leudam prestare teneantur de vino apportato per eosdem in barchinona.

Fol. 72r: Qualiter fiat cambium de veteri moneta noua et solucio debitorum.

Fol. 73r: Hoc est translatum questionis ventilate obtenta (*sic*) pro comuni barchinone de leuda farine non danda.

Fol. 73v: De officio batetorie fustaneorum et tintorarii.

Fol. 74v: Quod obseruetur carta franquitudinis pensi et leude de probis hominibus Maioricarum.

Ib.: Vt obseruetur priuilegium concessum ciuitati barchinone super lignis recipiendis.

Fol. 75r: De concessione ne quis pro debito elongetur nisi ratione ostis uel alterius esse, et ut res alicuius debitoris volentis soluere debitum uel inde facere directum suo creditori, misse in domo Episcopi barchinone uel prelati uel canonici eiusdem uel alicuius loci religiosi, quod, facta monitione de ipsis rebus tradendis, si non tradiderint, quod auctoritate propria predictae res abstrahi possent.

Fol. 76r. De relexanda prohibicione de quibusdam mercibus ad partes alienas deferendis.

Fol. 76v: De concessione decime partis dande pro laudimio.

Fol. 77v: De sententia lata super leuda seu ripagio portus seu plagia de planis.

Fol. 79r: Nota qualiter diuidatur decima pars laudimii inter dominos.

Fol. 80r: De libertate leude facta ciuibus barchinone per dominum Regem Alfonso.

Fol. 80v: Quod in Cathalonia non recipiatur aliquid ratione naufragii.

Ib.: Rex Alfonsus ratificauit et confirmauit decimam partem laudimii.

- Fol. 81r: De confirmatione libertatum, priuilegiorum, constitutionum, consuetudinum et vsu[u]m facta Ciuitati barchinone per dominum Regem Jacobum.
- Fol. 81v: Quod omnes jurisperiti teneantur complere et tenere omnes constitutiones et ordinationes.
- Fol. 82r: De notariis super salariis.
- Fol. 83v: De iuramento a notario prestando super dictis salariis.
- Ib.: Ne baiulus det licentiam construendi enuanna uel alia edificia, si visum fuerit damnosum Consiliariis et Juratis barchinone.
- Fol. 84r: Quod carta franchitatis obseruetur in barchinona et regno Valentie et aliis locis terre domini Regis Ciuibus barchinone.
- Fol. 85v: Vt baiulus barchinone desistat a concedendo licentia (*sic*) operandi, cuius pretextu operis vie platee seu loca alia publica dicte Ciuitatis destrui uel restringi contingat.
- Ib.: Vt aduocati vicarie vallensis teneantur iurare quolibet anno prout iurant aduocati Ciuitatis barchinone.
- Fol. 86r: Vt vicarius barchinone substituat vicarium in Vallesio et non dominus Rex nec aliquis alius, et quod vicarius vallesii teneatur assecurare in posse vicarii barchinone.
- Fol. 86v: Vt contra scripturam factam sub pena tertii nulla exceptio admittatur, nisi solucionis et satisfactionis.
- Fol. 87r: Inquisitio facta contra Simonem Ricardi, patronum nauis, eo quod dicebatur quod ipse frerit treugam que era tinter dominum Regem aragonum et Regem tunicii.
- Fol. 88r: De concessione et confirmatione omnium priuilegiorum, exceptis infrascriptis.
- Fol. 89r: De sententia lata inter Consiliarios et molerios super viciniato (*sic*), collectas et seruicia.
- Fol. 90r: Sententia quod aliquis ciuis barchinone qui viaticum incepit non teneatur litigare cum aliquo quousque venerit de viatico.
- Fol. 91v: Vt vnquam ratione presentis concessionis possit generari aliquod periudicium Ciuitati barchinone.
- Fol. 93r: Intrumentum franquitatis Sardinie et Corsice.
- Fol. 94v: Instrumentum Consulatus Sardinie et Corsice.
- Fol. 95v: Carta concessionis que fuit facta domino Monthis Catheni [super iurisdictionem castrorum et locorum honorum pe]r dominum Ildefonsum.
- Fol. 96r: Declaratio facta per dominum Regem Jacobum super concessione supra proxime scripta quantum ad iurisdictionem Castrorum et locorum honoris Montis Catheni.
- Fol. 96v: Littera executoria [per] dominum Regem missa Galcerando de Mirambello, tunc vicario vallensi, vt in dictis criminibus vtantur iuxta proxime ordinationis continentiam et tenorem. Et fuit sumpta hac littera ex registro vicarii barchinone.
- Fol. 97r: Littera facta per dominum Regem Jacobum antiquum Arnaldo de fossibus super declaratione iurisdictionis tam ciuilis quam criminalis terre domini Gastonis; fuit sumpta ex registro vicarii barchinone.
- Fol. 98r: Papa Vrbanus sancciuut ut ecclesias quas in sarracenorum terris iure belli adquisierint, etc.
- Ib.: Pro testamentis non anulandis.

- Fol. 99r: Rex Jacobus scripsit Raymundo de ponpiano etc., quod omnes mansos, bordas etc. que sunt in terminis quolibet (*sic*) castrorum vt infra emparasset.
- Fol. 100r: Rex Jacobus mandauit poncio Guillemi de villafrancha quod reciperet omnes redditus et prouentus et que de feudis etc., non obstante prescripcione.
- Fol. 101r: Similis littera fuit ex parte domini Regis directa Arnaldo de graualosa, cui minorisse, super feudis que ipse dominus habebat in episcopatu vicenci, et fuit data in Monte pessullano vii idus decembris anno domini M^o CC^o sexagesimo sexto.
- Ib.: Quod quarte partis hereditatis siue quinque sol. pro libra sint legitima de cetero.
- Fol. 101v: Quod nepotes siue *nets* habeant amittere in comptum legitime donationem factam per auum filio tempore nuptiarum uel dotem matri donatam.
- Fol. 102r: De violariis non elongandis ad Ciues barchinone.
- Fol. 102v: Quod notarii teneantur facere capibreuia de sententiis tam judicialibus quam arbitralibus que per eos in formam publicam redigentur.
- Fol. 103r: Quod in contractu matrimonii vel alias occasione eiusdem occulte nequeant fieri aliquae donationes uel difinitiones ex parte sponsi contra patrem et sponse uel e contra absque consensu parentum.
- Fol. 103v: Quod notarii barchinone claudant instrumenta in quibus interpositum fuerit decretum per Curiam ecclesiasticam in causis ecclesiasticis uel indifferentibus.
- Fol. 104r: Quod capita guayte et sagiones non auferant inculpatis de furto vestes quibus induuntur nec denarios.
- Ib.: Reuocatio sigilli parui.
- Fol. 104v: Determinacio et auinencie facte inter dominum Regem Jacobum et Episcopum barchinone super pias causas siue testamentis.
- Fol. 105v: Quod proditores nullatenus proclamentur.
- Fol. 106r: De comandis non elongandis.
- Fol. 106v: Priuilegium consulum maris barchinone.
- Fol. 107r: Terminum vicarie barchinone et Vallencis.
- Fol. 107v: Si uis scire numerum de Era.
- Fol. 108r: Ordinacio facta per dominum Regem Jacobum quod pro tribus solidis monete de duplenco soluantur duo solidi monete de terno.
- Fol. 109r: Instrumentum cum quo apparet quod Ciues barchinone impune possunt dampnificare extraneo[s] qui ipsos Ciues dampnificauerint, post denunciacionem scilicet de hiis factam vicario barchinone.
- Fol. 110r: Instrumentum in quo apparet quod Ciues barchinone dampnificati per extraneos possunt ipsos dampnificare ex quo vicarius barchinone sit inde certificatus.
- Fol. 110v: Declaracio quo ad iuratos notarie consuratos.
- Fol. 111r: Quod vidue vsufructuarie non teneantur satisfacere, nisi sint requisite per illum ad quem pertinet bonorum proprietates.
- Fol. 111v: Quod tutor testamentarius non teneatur satisfacere, nisi in casibus a iure statutis.
- Fol. 112r: Quod mulieres viles expellantur a conuicinio bonarum mulierum.
- Fol. 112v: Quod notarius curie vicarii barchinone non teneat aliquem scriptorem extra Curiam.

- Fol. 112v-113r: Translatum confirmationis generalis facte per illustrissimum dominum regem Alfonsum Generali Cathalonie tempore quo | fuit sibi facta fidelitas.
- Fol. 115v: Fforma fidelitatis seruande domino Regi in inicio sui noui domini et succesionis (*sic*) in regnis et terris suis.
- Fol. 116r: Fforma hommagii domino Regi prestandi a feudatariis suis de Cathalonia.

VI

1. Folis 116-124. Fol. 116v, *inc.*: «(*rúbrica*) Forma sacramentalis ordinata in vicaria barchinone et Vallensis (*fi de rúbrica*). In nomine Domini Amen. Cum propter multitudinem et diuersitatem malefactorum furium raubatorum et bannitorum plurima dampna darentur in locis vallessii et lupricati et in vicariis barchinone et vallesii ...».

Fol. 124v, *exp.*: «... o dar escorcoy planerament del dit Castell o locs als dits Capitans axi com dit es. Mandamus igitur etc.».

2. Identificació de l'autor i obra: *Forma sacramentalis ordinata in vicaria Barchinone et Vallensis*.

6. Contingut:

Fol. 116v: Forma sacramentalis ordinata in vicaria barchinone et Vallensis.

Fol. 121v: Littera illustrissimi domini Alfonsi Regis Aragonum etc., qui predictum sacramentale confirmauit ut sequitur.

Fol. 122v: Declaracio sacramentalis.

VII

1. Fol. 125-127. Fol. 125r, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipit opusculum Reuerentissimi ac prudentis viri Ildefonsi felicis recordationis Regis Dei gracia Romanorum ac Castelle de hiis que sunt necessaria ad stabilimentum Castri tempore obsidionis et fortissime guerre et multum ditiue (*fi de rúbrica*). De castro operando non potest omnino tradi regula generalis quoniam opus vnuscuusque castri habet secundum situm loci maxime ordinari ...».

Fol. 127v, *exp.*: «... et quam plura alia ad eas res Castrorum pertinencia preparari et reuocari longa mora esset hec omnia enarrare sed ad presens sufficiant que sunt scripta».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM [*atribuït a ALFONS X DE CASTELLA*], *Opusculum de hiis que sunt necessaria ad stabilimentum castri tempore obsidionis et fortissime guerre*.

3. Altres manuscrits: ACA, ms. Ripoll 38, fol. 121ra-vb.

VIII

1. Folis 127v-135. Fol. 127v, *inc.*: «(*rúbrica*) Computum breue et abreuatum super laudimiis que soluuntur pro honoribus et possessionibus qui et

que venduntur in ciuitate Barchinone et eius ortis seu vineto (*fi de rúbrica*).
 Computum breue et abreuiatum ...».

Fol. 135r, *exp.*: «... et cum litteris rasis et emendatis in XVI linea vbi scribitur *secundum quod* die et anno prefixo».

2. Identificació de l'autor i obra: *Computum breue et abreuiatum super laudimiis que soluuntur pro honoribus et possessionibus qui et que venduntur in ciuitate Barchinone et eius ortis seu vineto*.

6. Contingut:

Fol. 127v-128r: Computum breue et abreuiatum super laudimiis que soluuntur pro honoribus et possessionibus qui et que venduntur in ciuitate Barchinone et eius ortis seu vineto.

Fol. 129v: Vt quicumque electi ad legacionem per consiliarios et Juratos cogantur per vicarium recipi et subire onus ipsius legacionis.

Fol. 130r: Translatum carte hunionis Regnorum Aragonum et Valencie ac comes (*sic*) barchinone.

Fol. 132r: Sententia lata inter Comendatorem sancte anne et ferrarium de ferrarons, emphiteotam suum, quod pro morabatino censuali, licet dicat auro in instrumento emphiteotico, non soluuntur nisi nouem sol. barchinone.

IX

1. Folis 135-141. Fol. 135r, *inc.*: «(*rúbrica*) Memoria leudarum (*fi de rúbrica*). Hoc est translatum sumptum fideliter a quadam memoria leudarum in forma publica impressa et per alphabetum diuisa cuius series talis est. Hec est memoria de leudis que sunt inter dominum Regem et G. de mediona de suis terminis...».

Fol. 141r, *exp.*: «... vbi dicitur et per alphabetum diuisa et emendatis in linea XXVIII vbi dicitur pessad III° idus madii anno Domini M CC LX primo».

2. Identificació de l'autor i obra: *Memoria leudarum que sunt inter dominum regem et G. de Mediona*.

X

1. Folis 141-152v. Fol. 141r, *inc.*: «(*rúbrica*) De priuilegio vendicionis honorum dato in toto comitatu barchinone et de kalendariis regum etc. (*fi de rúbrica*). Anno Domini M^o CC^o X fuit datum priuilegium a domino petro rege in barchinona quod nullus in toto comitatu eiusdem posset honorem qui pro alio tenetur uendere impignorare seu alienare sine consensu domini ipsius honoris».

2. Identificació de l'autor i obra: PERE I, *Pragmatica de prohibita alienatione, impignoratione uel obligatione rei que pro alio tenetur ad censum uel emphiteosim sine consensu domini directi*.

Una nota marginal avisa: «et istud est infra fo. 156», i és cert, perquè ací només hi ha el títol de la pragmàtica.

A partir d'aquí comença sense rúbrica que ho avisi, la còpia de fragments relacionats amb la *Cronica comunia*.

XI

1a. Fol. 141r, *inc.*: «Anno domini DCCCC LXXXV kalendis julii regnante lothario rege ffrancorum fuit obsessa ciuitas barchinone a paganis et fuerunt interfecti D milites cum borrello Comite in vallese in loco qui dicitur Ruuuranus et eorum capita adduxerunt barchinonam et cum fundibulo proiecerunt in platea ante martirum justu et pastoris et et (*sic*) eadem die capta fuit ciuitas».

2a. Identificació de l'autor i obra: *{Nota sobre la presa de Barcelona per Almansur}*. Cf. infra, 1c-3c.

1b. *Ib.*, *inc.*: «Anno domini M^o C, XIII kalendas ffebruarii Capta fuit ciuitas Maioricarum. Anno domini M^o XC VIII, pridie Idus julii feria VI^a liberata fuit iherusalem ...».

Fol. 144r, *exp.*: «... Anno M^o C IX XII intus kalendas aprilis incipit domus de cistel».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Cronica comunia*.

3b. Altres manuscrits: AHCB, ms. L-09, fol. 28ra-vb; L-10, fol. xxxiiiiira-xxxvrb.

4b. Catàlegs i bibliografia: Miquel COLL I ALENTORN, *La historiografia de Catalunya en el període primitiu*, dins «Estudis Romànics», III (1951-1952), 37-58; reproduït dins ÍD., *Obres de Miquel Coll i Alentorn. I. Historiografia*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes – PAM 1991, 16-17.

1c. Fol. 144r, *inc.*: «(*rúbrica*) Intus librum maiorem Archiui Regii barchinone reperii quandam cedula[m] papiream tenoris sequentis (*sic*) (*fi de rúbrica*). Anno domini DCCCC LXXX V kalendis julii regnante lotoario (*sic*) rege francorum fuit obsessa ciuitas barchinone a paganis et fuerunt interfecti D milites cum borrello in vallense in loco qui dicitur Rouiracius et eorum capita adduxerunt barchinonam et cum fundibulo proiecerunt in platea ante martirum justu et pastoris. et eadem die capta fuit ciuitas».

2c. Identificació de l'autor i obra: *{Liber Feudorum Maior: Nota sobre la presa de Barcelona per Almansur}*.

3c. Altres manuscrits: a) En llatí: AHCB, ms. L-9, fol. 28rb, línies 15-24; ms. L-10, fol. xxxiiiiirb, línies 29-va línia 2.

b) En català: AHMB, ms. L-05, fol. XXXIIIra.

1d. Fol. 144r, *inc.*: «Primo hugo Rex de ffrança a regnar anno domini D CCCC e regna X anys. Item robert fill dell corainca e regna domini DCCCC XC III e regna XXVI anys...».

Fol. 144v, *exp.*: «Item lodouich lo [espai en blanc] anno domini M^o C XXXVI e regna XLIII anys».

2d. Identificació de l'autor i obra: [*Cronologia dels reis francs des d'Hug Capet a Lluís el Jove*].

1e. Ib.: «Après comensas a metre en cartes en barchinona lo canal de la incarnacio de Jhesu christ anno domini M^o C^o LXXX°».

2e. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Nota sobre el canvi en la datació de documents dels anys dels reis francs a l'estil de l'Encarnació*].

1f. Ib.: «Cetubales grece Romane gotice gentes | Hec successiue hispaniam tenuerunt | Post Iafet mortem quo ad cenes (*sic*) Julianus | Eam expulsis gotis tradidit agarenis | Relictis paucis in montaneis pre excelsis | Qui post paulisper eandem recupperarunt | excepta tota cathalonia cuius partem | Carolus eripuit a manibus paganorum | Que pars a cumptis dicitur Cathalonia vetus | Quamque dedit Carolus ex tunc comiti barchinone | Qui partis relique vi expulit sarracenororum | Et que a multis dicitur Cathalonia noua».

2f. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Fragment sobre la història de Hispània i la formació de les dues Catalunyaes*].

1g. Ib., *inc.*: «Pipinus incepit regnare DCC XIII° et regnauit annos XXXVII. Carolus magnus incepit regnare DCCLI^o et regnauit annos XLVII ...».

Fol. 145v, *inc.*: «... lodouicus eius filius incepit regnare M CCXXIII et regnauit ann II».

2g. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Cronologia dels reis francs des de Pipí a Lluís VII*].

XII

1. Fol. 145v, *inc.*: «In quodam instrumento quod poncius de ceruaria fecerat Comiti barchinone super dando sibi quoddam Castrum per iniuriam quam sibi fecerat quia sororem suam rapuerat continetur quod ipsum instrumentum fuit factum idus septembris anno domini M^o C XL VIII° Regni lodouici junioris anno XII°».

Fol. 146r, *exp.*: «... anno XVIII Philipi regis Francorum».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Notes de cronologia de tres documents de l'Arxiu Reial*].

XIII

1a. Fol. 146r, *inc.*: «(*rúbrica*) En qual forma la colita del bouatge se deu pagar e leuar (*fi de rúbrica*). [P]rimerament per tal que les gents se per saben de estimar lurs bens deu esser feta la crida quis seguex ...».

1b. Fol. 146v, *inc.*: «(rúbrica) La quantitat quis deu pagar per lo bouatge es aquesta quis segueix (*fi de rúbrica*). [P]rimerament pach perell de bous v sous ...».

1c. Fol. 147r, *inc.*: «(rúbrica) Declaracio facta super honores que debent contribui in collecta bouatici (*fi de rúbrica*). [I]acobus dei gratia Rex Aragonum etc. Noueritis nos quandam declaracionem fecisse ...».

1d. Fol. 147v, *inc.*: «(rúbrica) Littere misse per dominum Regem ratione nouitatis rationabiliter contingentis in personas templariorum (*fi de rúbrica*).⁷³ [I]acobus dei gratia Rex Aragonum etc. ffidelibus suis vniuersis et singulis hominibus de Granyena et de barberano ac vniuersitatibus et hominibus locorum quorumcumque milicie templi ...».

1e. Fol. 149r, *inc.*: «(rúbrica) Quod querela procedat in lite et cause Ciuium per Judices ciues tractentur (*fi de rúbrica*). [I]n dei nomine notum sit vniuersis quod nos petrus dei gratia Rex Aragonum ...».

1f. Fol. 150r, *inc.*: «(rúbrica) Quod scriptores audiencie ratione laboris nichil ultra salarium habeant processum nisi a uicecancellario eis taxetur (*fi de rúbrica*). [N]os petrus dei gratia Rex aragonum...».

1g. Fol. 150v, *inc.*: «(rúbrica) Quod litigantes in Regia audiencia non soluant aliquid pro sententia nisi eam habeant in publica forma quam habere non compelluntur (*fi de rúbrica*). [N]os petrus dei gratia Rex Aragonum ...».

1h. Fol. 151r, *inc.*: «(rúbrica) Priuilegium quod a ciuibus barchinone quintum galearum non soluatur (*fi de rúbrica*). [H]ec est carta donacionis quam fecit Raymundus Comes barchinone hominibus barchinone. Manifestum est enim Quod ego Raymundus comes barchinone pro comouendo exercitu ad liberandum ispaniarum Ecclesiam ...».

1i. Fol. 151v, *inc.*: «(rúbrica) Quod in tota Cathalonia aliquis non debeat aliquid capere racione naufragii (*fi de rúbrica*). [N]ouerint vniuersi quod cum nobis alfonso dei gratia Regi Aragonum ...».

73. Una crida marginal avisa: «Hic debebat continuari quod est inferius in ii^o foli marginē scriptum». Es refereix a la llarga nota que ocupa el marge dret del foli 149r i l'esquerre del 149v. Efectivament, al marge dret del foli 149r, hi ha l'avís següent: «Istud debet poni in precedenti litera». La nota conté la traducció en català de «la confessió del mestre major del temple e de CCL frares daquell orda», que és posada en llatí en el document reial dels folis 147v-149r.

1j. Fol. 152r, *inc.*: «(rúbrica) Intellectus et declaratio processus pacis et treugarum (*fi de rúbrica*). I[n]fans alfonsum Illustrissimi domini Regis Aragonum primogenitus eiusque generalis procurator ...».

Fol. 152v, *exp.*: «... Datum Ceruarie nono kalendas Madii anno domini millesimo CCC^o vicesimo primo. Sigillum».

2a-j. Identificació de l'autor i obra: *{Provisions reials diverses}*.

XIV

1. Folis 153-181v. Fol. 153r, *inc.*: «(rúbrica) Incipit compilacio pramaticarum sanccionum, annotationum et diversarum litterarum declarationum editarum et factarum a serenissimis dominis regis (*sic*) Aragonum (*fi de rúbrica*). [Q]uoniam a serenissimis retro principibus Regibus Aragonum Comitibusque barchinone plures fuerunt edite pramaticae sancciones ...».

Fol. 181v, *exp.*: «... et vos pro inde iusticie (*sic*) preuia puniremus. Datum dertuse VIII° kalendas Nouembris anno domini M^o CCC^o Tricesimo primo. Subscriptio Ja[cobi]».

2. Identificació de l'autor i obra: *Compilatio pragmaticarum sanctionum, annotationum et diversarum litterarum declarationum editarum et factarum a serenissimis dominis regibus Aragonum*.

Les ordinacions de Pere I abasten els folis 156r-157r; les de Jaume I abasten els fol. 157r-163v; les d'Alfons III els fol. 163v-164r i 169-181v; les de Jaume II els fol. 164r-169v. Al foli 163v, nota en rúbrica: «Rex petrus secundi (*sic*) nullas inueni pramaticas sancciones.⁷⁴ Item nec Regis alfonsi secundi».

6. Contingut:

Fol. 156r: Rex Petrus primus de prohibita alienatione, impignoratione uel obligatione rey que pro alio tenetur ad censum uel emphiteosim sine consensu domini directi.

Fol. 157r: Rex Jacobus primus priuilegium baiulie barchinone et locorum eiusdem, ne aliqui vicarii in eis jurisdictionem exerceant nec in hominibus ipsorum, etiam ratione pacis et treuge.

Fol. 157v: Rex Jacobus primus quod nullus officialis ipsius compellat christianum vsure (*sic*) soluere christiano.

Fol. 158r: Rex Jacobus primus quod si alongati de suis debitis bona mobilia habeant de quibus soluere possint ad soluendum compellantur, non obstantibus elongamentis, exceptis bestiis aratoriis, vasis, vinariis, pannis lectorum et vtensilibus domus.

Ib.: Idem Rex Jacobus primus priuilegium concessum nobili Gastoni, domini honoris Montis catheni.

⁷⁴. És estrany que el recull no hagi inclòs el «Recognoverunt proceres», tot i que el privilegi és citat en nota marginal al fol. 101r.

- Fol. 158v: Idem Rex Jacobus primus responsiones ad questiones uel consultationes sibi factas per vicarium Cathalonie et ceteris vicariis ibi constitutis et constituendis.
- Fol. 158v-159r: Vbi respondere tenetur facientes iniuriam | oficialibus Regis, prima questio.
- Fol. 159r: De distringendis debitoribus terre Gastonis domini honoris Montiscatheni, II^a questio.
- Fol. 159v: De raubatoriis et homicidiis terre Gastonis domini Montiscatheni, III questio.
- Ib.: De militibus habitantibus in terra Gastonis domini honoris Montiscatheni, IIII questio.
- Ib.: Idem Rex Jacobus primus respondet ad nouem questiones sic missas per vicarium Rossilionis prout per ordinem subsequuntur.
- Fol. 160r: Prima questio.
- Ib.: Vtrum homines militum *de guerra* sint in pace et treuga.
- Ib.: Vtrum guidagia principis sit in pace et treuga.
- Ib.: Vtrum et quando receptatores bannitorum frangent pacem et treugam.
- Fol. 160v: Quod debita non possunt peti per pacem et treugam, etiam si creditores sint in pace et treuga.
- Fol. 161r: Quod propter verbalem iniuriam uel solam requisicionem non habet locum pax et treuga; secus si iniuria sit illata in corpore uel in rebus.
- Ib.: Quod miles velit firmare et non sit admissus uel firmet in pace et treuga.
- Ib.: Quod nullus etiam qui prius acuydauit potest firmare et intelligere sub pace et treuga.
- Fol. 161v: Vtrum sine querelatore possit peti pena a violatore pacis et treuge.
- Fol. 162r: Idem Rex Jacobus primus declarat clausulam seu capitulum positum in constitutionibus pacis et treuge quod incipit si uero homines Monasteriorum etc.
- Fol. 162v: Idem Rex Jacobus primus Quod vxor pro debito quod maritus debet quod sit de decem sol. uel infra non possit jus firmare ratione sponsalicii sui.
- Fol. 163r: Idem Jacobus primus promittit quod non alongabit aliquem uel aliquos Ciue (*sic*) barchinone de aliquibus comandis quas receperint a quibuscumque personis et sit (*sic*) contra fecerit nullius sit momenti.
- Fol. 163v: Rex Petrus secundi (*sic*) nullas inueni pracmaticas sancciones. Item nec Regis Alfonsi secundi.
- Ib.: Rex Alfonsus II hac (*sic*) edidit pracmaticam quatinus de cetero non contingat aliquos piratos (*sic*) appliare (*sic*) ad aliqua locha iuredictionis domini Regis cum preda, et quod visis presentibus capiantur.
- Ib.: Alfonsus Rex Vt pirate qui a[r]mare voluerint assecurantur.
- Fol. 164r: Rex Jacobus prohibuit ne aliquis de judaysmo vel paganismo ad fidem catholicam conuerso presumat impropere condicionem suam dicendo uel uocando eum *renegat* uel *tornadís*.
- Fol. 164v: Rex Jacobus declarat quod priusquam in aliquo audiatur citatus pro pace et treuga debet personaliter comparere et firmare cum pignoribus.
- Fol. 164r: Quod seruentur banna ordinata per Consiliarios super proibitionem (*sic*) interitus vinearum et aliarum possessionum.
- Fol. 166r: Jacobus Rex instituit vt furche facte fuissent in locis in hac pracmatica specificatis.

- Fol. 166v: Vide limitationem Cathalonie.
- Ib.: Quod algutzirius regius non debet tenere captos ciues barchinone, sed debet eos remittere vicario.
- Fol. 167r: Sagiones non denudent captos.
- Ib.: Quod cuilibet mercatori ciui est permissum extrahere quascumque res a terra preter proibitas per ecclesiam et ordeum et frumentum.
- Fol. 167v: Idem Rex Jacobus secundus. Quod nullus tonsuram deferens clericalem uel se pro clerico gerens possit assumi ad assassorie uel iudicatus officium.
- Fol. 168v: Preconitzacio precedentis ordinationis.
- Ib.: Prouisio Gregorii pape ad instantiam domini Regis Jacobi facta contra clericos coniugatos exercitus et alia seruicia facere denegantes.
- Fol. 169r: Idem Rex Jacobus secundus quod oficiales regis non cessent facere exequcionem in bonis maritorum propter resistentiam uel oblationem firme uxorum, ex quo non costet (*sic*) ipsis uxoribus competere jus repetendi dotem uel donacionem propter nuptias, sed, recepta caucione ydonea per creditores, quod restituant, cum apparuerit uxores potius jus habere ipsam faceret (*sic*) exequcionem.
- Fol. 169v: Rex Alfonsus tertius Qualiter et de quibus criminibus vicarius Ceruarie potest facere absoluciones.
- Fol. 170r: Idem Rex Alfonsus tercius de clericis ad publica officia non eligendis, et quod corona adulterina a capite cum rasorio abscindatur, et vt nullus pro rebus pertinentibus ad regiam iurisdictionem spectantibus presumat adire iudicem ecclesiasticum.
- Fol. 171v: Idem Alfonsus tertius de clericis ad publica officia non admittendis.
- Fol. 173v: Idem Rex Alfonsus tercius declarat precedentem ordinationem factam de clericis ad publica officia non admittendis.
- Fol. 173v: Idem Rex Alfonsus III^{us} mandat quod quando uxores proponunt se exequcionibus fiendis in bonis maritorum, quod fiat bonorum extimatio per duos probos homines deputandos per curiam cum iuramento, et deducta quantitate debita uxori fiat in residuo exequcio.
- Fol. 174v: Idem Rex Alfonsus tercius declarat capitulum constitutionis Curie prime barchinone domini Regis Jacobi quod incipit *Item quod aliqua carta judeorum*, quod judeus non possit petere debitum cum carta nisi infra sex annos ipsum debitum fuerit clamatum, et declarat quod sufficiat partem debiti fuisse clamatum infra sex annos.
- Fol. 175r: Idem Rex Alfonsus III^{us} facit prouisionem contra impetrantes comisiones a papa super vsuris.
- Fol. 176r: Idem Rex Alfonsus tercius Quod facta guidatica criminosis reuocentur et quod oficiales Regi (*sic*) de cetero non guident aliquem inculpatum de homicidio, violenta rapina, latrocinio aut alio crimine, alioquin propter ea grauitur punirentur.
- Fol. 176v: Idem Rex Alfonsus tercius venditiones et emptiones factas de frumento et aliis bladis irritat et anullat, et prohibet tales contractus de cetero fieri, penas certas contrafacientibus imponendo, vltra penam in iure appositam contra talia comittendo, qui per leges dardinariii nuncupantur.
- Fol. 177r: Idem Rex Alfonsus tercius mandat obseruari precedentem prouisionem uel ordinationem de guidaticis criminosis non concedendis.

- Fol. 177v: Idem Rex Alfonsus tertius mandat quod banniti per aliquem ex suis officialibus in aliis locis sue iurisdictionis non sustineantur, quinyimo banniantur et banniti publicentur, et si reperti fuerint capiantur et capti remittantur.
- Fol. 178v: Idem Rex Alfonsus tertius Quod non fiant difinitiones nec remissiones de criminibus ad merum imperium spectantibus, de quibus sequi debeat pena mortis uel mutilacioni membrorum, nec de crimine incestus.
- Fol. 179v: Preconització.
- Ib.: Rex Alfonsus III quod aliquis non possit de bausia esse publicatus, nisi in certis casibus, vt in precedenti pramatica.
- Fol. 180r: Rex Alfonsus III^{us} quod si littigantes layci de causis ad forum seculare spectantibus, de quibus tamen prorogatio fieri valeant (*sic*), vnanimiter coram iudice ecclesiastico elegerint litigare, quod ex hoc officiales sui aliqua molestia inferatur.
- Fol. 180v: Reuocatio prouisionum factarum in perniciem iurisdictionis ecclesiastice.

XV

1. Foli 181v-249r. Fol. 181v, *inc.*: «(*rúbrica*) Incipiunt pramaticae sanctiones et edita (*sic*) domini Regis Petri tertii Et primo de bannitis in aliquo vel in aliquibus locis Regiis in aliis locis Regiis non sustinendis. Et quod officiales qui aliquem bannuerint aliis officialibus denunciare teneantur (*fi de rúbrica*). [P]etrus, Dei gratia Rex Aragonum Valentie Sardinie et Corsice comesque barchinone dilecto consiliario nostro ferrario de lileto baiulo Cathalonie generali salutem et dilectionem ...».

Fol. 249v, *exp.*: «... Datum dertuse V^a die ffebruarii anno a natiuitate domini M^o CCC^o Septuagesimo. Guillemus de Palou».

2. Identificació de l'autor i obra: *Pragmaticae sanctiones et edicta domini Regis Petri tertii*.

6. Contingut:

- Fol. 181v: Incipiunt pramaticae sanctiones et edita domini Regis Petri tertii. Et primo de bannitis in aliquo uel in aliquibus locis Regiis non sustinendis. Et quod officiales qui aliquem bannuerint aliis officialibus denunciare teneantur.
- Fol. 182r: Quod vicarius possit facere remissiones de criminibus incestus et aliis moribus pro quibus non imponitur pena mortis ciuilis uel naturalis nec membri mutilacionis, sub certa tamen forma.
- Fol. 182v: Idem Rex Petrus tertius Quod suficit infra primos VI annos fieri clamum per iudeos de debitis eorum, etiam si non fiat infra alios sequentes annos, et quod dicti sex anni incipiunt currere a tempore quo solutio debiti fieri debet, et quod dicti sex anni non currunt si iudeus agere non possit nec intrare audeat propter inamicitiam uel alias locum vbi debitor habitat, uel si libros curie vbi debita sunt scripta habere non possunt.
- Fol. 183v: Idem Rex Petrus III^{us} Quod non currit iudeis tempus VI annorum infra quos debent debita petere, si debitor fuerit alongatus uel debita sint emparata, ymmo tempus elongamenti uel emparamenti debet ex dictis VI annis extimari et deduci.

- Fol. 184rv: Idem Rex Petrus III^{us} ad prelatorum instanciam mandatur obseruari constitutionem pacis et treuge qua cauetur quod si homines ecclesiarum uel monasteriorum inter se dampnum dederint et pro pacibus et treugis uolatis conueniantur remittantur dominis propriis etc.
- Fol. 185r: Dominus Rex Petrus tertius mandat suo generali procuratori Cathalonie quod non permittat fieri guerram prelati, clericis, nec personis ecclesiasticis per quoscumque, Quinymo deseximenta uel defidementa faciat reuocari.
- Fol. 186r: Idem Rex Petrus tertius scribit uniuersis officialibus suis de eodem et per eandem formam per omnia et sub eodem sigillo ut supra.
- Ib.: Idem Rex Petrus tertius Quod curia secularis transsumpta inquisicione in quibus clerici culpabiles de criminibus de curie ecclesiastice suis tamen expensis, cum tamen laycis fuerint publicate.
- Fol. 187r: Idem Rex Petrus tertius Quod personis ecclesiasticis obseruentur priuilegia quibus vsi fuerunt, etiam si per dictum Regem non sint confirmata, dum tamen non sint per vsu contrarium abrogata.
- Ib.: Idem Rex Petrus tertius Littera directa consiliariis, paciariis et iuratis Ciuitatum et locorum Regiorum quod non defendant homines ecclesiarum qui se faciunt habitatores uel uicinos locorum domini Regis uel aliorum contra constitutiones Cathalonie.
- Fol. 188r: Idem Rex Petrus III^{us} de eodem ut supra proximo scribit officialibus Regis.
- Fol. 188v: Idem Rex Petrus III^{us} confirmatiua statuti domini Regis Petri primi de non alienandis bonis emphyteotis nec eorum possessione recipienda sine domini directi consensu.
- Fol. 189r: Idem Rex Petrus III^{us} Quod post lapsum duorum annorum empare ad partis instantiam facte non valeant nec pene empararum peti possint. Et est localis Ciuitatis et parrochie uici et vicarie ausonie.
- Fol. 189v: Idem Rex Petrus III^{us} Ne marche seu licencie pignorandi per oficiales Regis contra alios oficiales regis concedantur.
- Fol. 190r: Idem Rex Petrus III^{us} de prohemis (*sic*) initio inquisitionum faciendis.
- Fol. 190v: Idem Rex Petrus III^{us} de quibus criminibus oficiales Regi (*sic*) possint facere difinitiones de quibus prohibentur esse penes dictam difinitionem faciendam.
- Fol. 192r: Idem Rex Petrus III^{us} de guidaticis non concedendis personis inculpatis de criminibus hic contentis.
- Fol. 193r: Idem Rex Petrus tertius de annotationibus qualiter fieri debent de bonis inculpatorum de criminibus, Regiis officialibus suis, nisi formam hanc seruauerint, penam imponendo.
- Fol. 194r: Idem Rex Petrus III^{us} de armis, ut Regii oficiales ea auferentes inde compositum reddant.
- Fol. 194v: Idem Rex Petrus tertius de sagionibus et eorum numero temperando exercicio siue vsu.
- Fol. 196r: Idem Rex Petrus III^{us} declarat suam precedentem ordinationem per quam prohibuit suos oficiales facere difinitionem de certis criminibus et concedit de quibus criminibus et quando crimina non sunt probata possint facere remissiones.
- Fol. 196v: Idem Rex Petrus III^{us} declarat quod ubi etiam tallie fiunt pro rata ualoris bonorum non fiat tallia nec equinacio de libris iurisperitorum.

- Fol. 197r: Quod jurisperiti, notarii seu scriptores et procuratores non audeant patrocinium prestare, scribere uel procurare in negociis fiscalibus contra dominum Regem uel suam jurisdictionem sine baiuli uel vicarii ipsius loci licentia. Que tamen eis concedatur, nisi posset ex causa justissima denegari.
- Fol. 197v: Idem Rex Petrus III^{us} Quia dudum fuerat interdictum officium iudicandi et aduocandi et alia publica officia exercendi tonsuram deferentibus, et postea fuisset quibusdam concessum, ideo dictus dominus Rex concessionem ipsas reuocat et suam primam ordinationem et pramaticam sanctionem mandat obseruari.
- Fol. 198r: Idem Rex Petrus III^{us} Cum dudum per dominum Regem Alfonsum patrem suum esset ordinatum ut clericus non coniugatus non eligeretur ad officium tabellionatus iudicacionis ordinarie seu assessorie, et declaret ipsam ordinationem obseruari et officium iudicandi et assidendi intelligi | quod per aduocatos collegii barchinone in curiis vicarii et baiuli exercetur.
- Fol. 199r: Quod aliquis qui tonsuram habeat non sit procurator causarum.
- Fol. 199v: Idem Rex Petrus III^{us} quod notarii, quibus etiam concessio Regia est concessum quod possint per substitutos recipi aut confici facere instrumenta seu scripturas publicas, ipsa concessio quam reuocat non vtantur et quod preconizetur quod coram ordinariis auctoritatem substituendi demonstrent et personas et nomina substitutorum.
- Fol. 200r: Idem Rex Petrus III^{us} quod (*seq* notarii quibus etiam concessio *expunct*) inquiratur et procedatur contra receptantes bannitos domini Regis, etiam si merum imperium habeant, et eorum subditos, et etiam contra illos qui bannitis mittunt arma, victualia, pannos uel alia necessaria, licet in locis priuilegiatis existant.
- Fol. 201r: Idem Rex Petrus III^{us} modificat et restringit mandatum et ordinationem in supra proxime littera contenta (*sic*).
- Fol. 201v: Contra officiales Regis qui receptant bannitos et quod in iudicacione eos comissas (*sic*) preconizari publice faciant cum fuerint requisiti.
- Fol. 202r: Idem Rex Petrus III^{us} Quod remissiones uel gracie que fiunt quibuscumque intelligantur fieri solutis sumptibus, salariis, debitis iudicibus et aliis officialibus, et quod ante satisfactionem minime obseruentur, cum hoc in ipsis gratiis uelit sibi intelligi.
- Fol. 202v: Idem Rex Petrus III^{us} Reuocat concessiones de iudicacionibus et mero imperio factas ad beneplacitum et etiam factas super eo ne sagiones vicariarum intrent pro exercendo iudicacionem in aliquibus castris seu locis nobilium, militum vel aliorum, omnes etiam literas de supersedendo in aliquibus iudicacionibus.
- Fol. 203v : Idem Rex Petrus III^{us} confirmat et mandat obseruari statutum uel pramaticam (*sic*) sanctionem dudum editam per dominum Regem Jacobum primum quando et quibus casis vxores possunt impedire exequciones fiendarum (*sic*) in bonis maritorum ad instanciam creditorum.
- Ib.: Infans Jacobus dicti domini Petri tertii frater et Generalis procurator declarat et mandat quod infra clausuras Castrorum vicarie Ceruarie faciant vicarii de criminibus inquisitiones.
- Fol. 204v: Idem Rex Petrus Quod post lapsum quinquenium manuleute non valeant nisi infra quinquennium manuleutores fuerint requisiti.

- Fol. 205r: Idem Rex Petrus III^{us} mandat constitutiones et statuta per dominum Regem Jacobum primum et eius successores edita ad compescendam judeorum vsurarum voraginem.
- Fol. 206r: Idem Rex Petrus III^{us} Mandat constitutiones et statuta per dominum Regem Jacobum primum et eius successores edita ad compescendam judeorum vsurarum voraginem.
- Fol. 206v: Idem Rex Petrus III^{us} mandat per notarios et scriptores obseruari ordinationes et statuta edita super instrumentis et aliis scripturis recipiendis et scribendis super contractatibus (*sic*) judeorum per dicta statuta prohibitis.
- Fol. 207r: Idem Rex Petrus III^{us} statuit quod sui domestici uel familiares aut etiam procuratores sui non hospitentur per violentiam in hospicis ciuitatum uel villarum, set quod hospitentur in hospiciis stabulariorum, et si ea non sufficiant fiat vt infra sequitur.
- Fol. 207v: Idem Rex Petrus III^{us} Quod portarii qui mittuntur pro compulsionibus uel execucionibus faciendis non recipiant pro salario nisi quinque sol. barchin. pro qualibet die.
- Fol. 208r: Idem Rex Petrus III^{us} Quod officiales Regni Valentie quod non paciatur ab itinerantibus recipi nouam seruitutem quam passagium nominabant.
- Fol. 208v: Idem Rex Petrus III^{us} declarat et mandat officiali vicensis Episcopi quod non det tutores nec procuratores neque in tutelis procuracionibus et translatis instrumentorum autenticandis et decretum nec alia que subiciuntur.
- Fol. 209v: Idem Rex Petrus III^{us} Cum vicarius Ceruarie et etiam baiulis extra suam vicariam constitutis scribendo faceret eis mandata, propter quod ipsi vicarii et baiuli indignati recusabant ea de quibus faciebat mandatum exequi, ideo declarat quod vicarius Ceruarie scribendo dictis officialibus extra suam vicariam constitutis [non] faciat mandamenta, sed tantum eos moneat et requirat; set (*sic*) quo ad baiulos infra suam vicariam constitutos vult stilum ipsius vicarie in suo robore permanere.
- Fol. 210v: Idem Rex Petrus III^{us} ordinasset Cathaloniam regi per Gubernatores qui erant supra vicarios et baiulos, de quibus Gubernatoribus vnus erat Barchinone, alius Ilerde, alius Gerunde, et hoc esse inutile monstraret euentus, pro eo reuocat dicta officia Gubernatorum citra collem de Panicàs, et ordinat quod supra ordinarios nullus sit officialis, nisi procurator Generalis et eius vices gerentes, et eorum assessores teneantur jurare Vsaticos barchinone et constitutiones Cathalonie necnon priuilegia, vsus et consuetudines generales et speciales cuiuslibet loci.
- Fol. 212r: Idem Rex Petrus III^{us} statuit quod difinicio fiat de crimine alicui quod ille qui (*sic*) facta fuerit difinicio uel remissio de crimine habeantur (*sic*) pro confesso quantum ad hoc quod sine alia dilacione dampnum passis uel iniuriatis et ad hoc per capcionem persone compellantur.
- Fol. 212v: Idem Rex Petrus III^{us} mandat suis officialibus quod vnus non sustineat bannitos uel eictos a pace et treuga per alium sub pena amissionis officii; quod ille officialis qui aliquem bannuerit uel fuerit a pace et treuga eiectus inde certificet ceteros Regios officiales saltem in capitibus vicariorum presidentes, qui ipsos bannire et publicare teneantur et subditis officialibus denunciare, necnon denunciare habentibus Castra et loca cum iurisdictione infra eorum vicarias quod tales sunt a pace et treuga eiecti, quod eis non sustineant, quinyimo eos vident et constitutiones pacis et treuge obseruent contra eos.

- Fol. 214r: Idem Rex Petrus III^{us} ordinat et mandat quod capti per procuratorem Cathalonie quod captos per ipsum non retineat nec stet penes eius algutzirium nisi per duos dies, set eos remittat ad cancellarias comunes, exceptis tantum captis pro maioribus criminibus, et quod dictus algutzirius non recipiat carcclariatum duplicatum illius carcclagii quod recipiunt carcclarii locorum.
- Fol. 214v: Idem Rex Petrus III^{us} mandat suis vniuersis oficialibus quod quilibet eorum per alium oficialem requisitus prestat alteri auxilium super complendis marcharum exequcionibus in bonis que infra districtum eis comissum poterunt inuenire.
- Fol. 215r: Idem Rex Petrus III^{us} mandat suis vniuersis oficialibus quod quilibet eorum requisitus per vicarium uel baiulum barchinone capiat obligatos in posse ipsorum vicarii et baiuli sub pena tertii, et faciat exequcionem contra ipsos obligatos.
- Fol. 215v: Idem Rex Petrus III^{us} comissarii ad Ciuitates et loca Regia non mitantur, exceptis aliquibus certis personis ex certis casibus in litera contentis, et hoc durat usque ad x annos.
- Fol. 216v: Idem Rex Petrus III^{us} Quod procurator Cathalonie et eius procurator teneantur processus qui in aliquibus locis fecerunt scriptoribus Curiarum ordinariorum ipsorum locorum et hoc a dicta presenti usque ad x annos.
- Fol. 217r: Rex Petrus III^{us} ordinauit et prouidit quod quicumque in curia domini Regis post lacionem alicuius sentencie pronunciacionis per dominum Regem uel in persona sua per aliquem ferendam etc., contigerit supplicationem porrigi seu corrigi, non admitatur supplicatio, nisi prius talis suplicans ydoneam prebuerit caucionem.
- Fol. 217v: Idem Rex Petrus Quod scriptores curie domini Regis et vices gerentes Gubernatoris compellantur ad tradendum originalia inquisicionum scriptores (*sic*) Curiarum locorum vbi inquisiti fuerint, eo ut oficiales quando tenent tabulam recipi possent.
- Fol. 218r: Quod scriptores domini Regis aut eius vices gerentes non recipiant pro quolibet folio siue carta processu (*sic*) maius salarium quam habent scriptores curie loci in quo dicte inquisiciones fiunt.
- Fol. 218v: Quod manuleuta per lapsum duorum annorum abolita censeatur.
- Fol. 219r: De examinatione notariorum de cetero creandorum.
- Fol. 219v: Fuit publicatum [per] preconem die nonis iulii anno predicto per Ciuitatem barchinone.
- Fol. 220r: Quod Consiliarii barchinone possint eligere et statuere consules in officii mecanicis ipsius Ciuitatis.
- Fol. 220v: Quod vnusquisque qui pecuniam scripserit sub pena tertii facto retroclamo retineatur donec soluerit, non obstante quod cedat uel cedere uelit suis bonis.
- Fol. 221r: Quod iurati notarii non audeant recipere nec conficere instrumenta.
- Fol. 221v : Quod de predictis supersedatur.
- Ib.: Quod dominus Rex nec procurator generalis seu alius oficialis non possint facere comissiones alicui seu aliquibus jureperitis barchinone uel aliis in barchinone de vniuersitate plurium negociorum, nisi quatenus dumtaxat per constitutiones locales barchinone de hoc loquentes est ordinatum.
- Fol. 222v: Sequentes confirmaciones et approbaciones debet facere cathalanis quilibet nouus Rex antequam sibi fiat Sacramentum vel fidelitas ab eisdem.

- Fol. 225r: Idem Rex Petrus III^{us} Quod si aliquis infra x dies post prolacionem alicuius sententie late in consistorio regio non supplicauerit, non possit ex post supplicare. Et casu quo lapsis dictis decem diebus supplicauerit, incurrat penam duorum mille florenorum pro qualibet vice etc. Item si a dictis sententiis, vt est dictum, fuerit infra tempus x dierum supplicatum, pars supplicans infra vnum annum prosequi teneantur.
- Fol. 226v: Rex Johannes confirmauit predictam pracmaticam sanccionem mandans vniuersis oficialibus quod ipsam seruent ad vnguem.
- Fol. 227r: Quod iuramenta possunt fieri in contractibus censualium et violariorum.
- Fol. 227v: De azemulariis.
- Fol. 229r: Forma citacionis que debet fieri delatis absentibus de criminibus.
- Fol. 230v: Forma autem dicte littere sequitur in hunc modum.
- Fol. 231r: Rey en Pere mana que com alguns homens se vullen alegra de alguns guiatges per ell fets per raho de passar en Serdenya e alguns si acorden freudentment, vol que si no mostren per scriptura publica que haien fet homanatge de passar hi, que aytal guiatge nols valle, si donchs de nouell en poder del seu oficial no fa homanatge de anar en larmada.
- Fol. 231v: Pro pace et treuga guidaticus.
- Fol. 232r: Qualiter debet fieri processus de sono emisso.
- Fol. 234r: Nota qualiter in facto de sono *matent* fuerint dubia sequencia.
- Fol. 234v: Rex Petrus Quod si remisiones uel gratie fuerint quibuscumque, intelligat fieri solutis laboribus procuratori fiscali et aliis laborantibus, dum tamen cepta fuerit inquisicio, et hoc ad cognitionem Cancellarii uel vice cancellarii.
- Fol. 235v: Qualiter super pace et treuga purgetur contumacia et quod antequam eiecti a pace et treuga rediga[n]tur in pace et treuga, restituant dampna illata cum duplo et expensis.
- Fol. 236v: Rex Petrus III^{us} Quod quecumque prouisiones et littere contra processus pacis et treuge emanate a curia Regia reuocentur et quod officiales eis non pareant.
- Fol. 237v: Quod citatus pro pace et treuga potest comparere per procuratorem infra xv dierum spatium, ipso tamen soluente penitentiam in querela contentam simul cum expensis.
- Fol. 238v: Super sustinimento (*sic*) eiectorum a pace et treuga qualiter debet fieri processu[s].
- Fol. 239r: Rex Petrus III^{us} quod nullus tonsuratus vtentes (*sic*) artis mecanice non potest gaudere priuilegio clericali.
- Fol. 245r: Preconitacio facta supra eadem.
- Fol. 246v: Scribit oficialibus minoribus ut facia[n]t publicari quod nullus audeat assumere uindictam ab inimico iniuriantes sub pena prodicionis, nisi prius ipsum monuerit et post monitionem transiuerint decem dies.
- Fol. 247v: Quod non fiat compositio cum criminoso quousque satisfactum fuerit dampnum passo.⁷⁵
- Fol. 248r: De decem diebus qui dantur habitantibus in domibus alienis.

---

75. Transcrivim la rúbrica de l'índex.

XVI

1. Folis 249-273v. fol. 249r, *inc.*: «(rúbrica) Privilegia concessa civitati Barchinone propter galeas armatas regi Johanni pro passagio Sardinie (*fi de rúbrica*) In die (*sic*) nomine cunctis pateat euidenter ...

Fol. 268r, *exp.*: «... Aymericus de Sintillis et hugo de angularia milites camerlengi».

2. Identificació de l'autor i obra: *Privilegia concessa civitati Barchinone propter galeas armatas regi Johanni pro passagio Sardinie*.

6. Contingut:

Fol. 251r: Quod inquisitio contra ciuem barchinone, si habet fieri per vnum iudicem, quod sit ciuis, si per plures quod sint tot ciues quod alii, et si contrarium fiat, inquisitiones sint nulle et contra facientes penam incurrant.

Fol. 252r: Quod non procedatur ad captionem Ciuis, nisi precedente inquisitione recepta per notarium et dato consilio per iudicem de capiendo, nisi in casibus in responsiua expressis.

Fol. 253r: Quines ne quantes dilacions deuen esser dades al procurador fiscal a prouar contra los delats e de la pena aposade contra lo fisc.

Fol. 254v: Quod solus Rex uel primogenitus possit sibi reseruari causas criminales Ciuium barchinone in recessu, de consilio vicencancellarii uel antiquioris promotoris.

Fol. 255r: Que algutzirs no poden prendre Ciutedans, sino en la forma en lo primer Capítol contengude.

Fol. 255v: Quod in barchinona non utatur ultra quatuor procuratoribus fiscales (*sic*).

Fol. 256r: Quod procuratores fiscales ante quam utantur eorum officio jurent seruare priuilegia barchinone in posse Regis.

Ib.: Que algutzirs ante quam utantur jurent ut supra.

Fol. 256v: Quod pro execucione ciuium non debent dirrui domus, nisi pro pace et treuga et crimum lese magestatis in iure captis.

Fol. 257r: Quod capitanei et patroni nauium uel galearum et aliorum uasorum que armabuntur in barchinone habeant iurisdictionem, nisi sint cum capitano uel almiral.

Fol. 257v: Quod debitores ciuitatis non guidentur et guidatis guidaticum non seruetur.

Ib.: Quod procurator fiscalis juret quod ante quam de denunciatione iudicet, nomen denunciantis iudici nomen denunciantis et contra quem fit denunciatio, ut iudex uideat si admitet denunciationem uel denuntiantem in testem.

Fol. 258v: Remissio terciorum penarum.

Ib.: Quod debitores censualium non guidentur.

Fol. 259v: Contra los qui mोगueren lo aualot del call.

Ib.: Que remissions nos pusquen atorgar a caporals de les destruccions del cal.

Fol. 260r: Que los algutzirs no fassen gayte ne tolgen armes sino en barale o per manament en escrits del rey.

Ib.: Que lo gouernador e uicencanceler juren segons lo capítol de Munso.

Fol. 260v: Conferma los priuilegis etc.

- Fol. 261r: De acordatis qui tenentur prestare sacramentum et homagium de sequendo armatam.
 Fol. 262r: Super clericis qui quesunt et firmant justitiam cum persone obligacione qualiter est procedendum, scilicet quod episcopus teneat illos captos.
 Fol. 263r: Pro obseruacione priuilegiorum ville de moya.
 Fol. 265r: Priuilegium notariorum Ciuitatis Barchinone.
 Fol. 268v: Sententia regia quod dominus rex potest redimere iurisdictiones alienatas licet non interuenerit instrumentum graciae.
 Fol. 271v: Vt beneficium alicui concessum ipso uiuente alii non concedatur.
 Fol. 273r: Confirmatio priuilegiorum notariorum Barchinone

XVII

Al fol. 274, hi ha la transcripció d'un privilegi de Pere III sobre percepció de rendes de censals i violaris, interrompuda en adonar-se hom que ja havia estat copiat en un altre lloc, segons que diu la nota marginal: «in libro bernardi de ponte | fol. 193».

El fol. 274v és en blanc.

XVIII

1a. Foli 275r, *inc.*: «Nota praemittam super purgacione contumacie fienda. Petrus, Dei gratia rex Aragonum etc., fidei nostro vicario Gerunde uel eius locum tenenti salutem et gratiam. Pro parte francisci tauernerii domicelli fuit nobis humiliter supplicatum ut cum ipse qui publicatus est per nos pro eiecto a pace et treuga...».

Ib., *exp.*: «... per eum fiendam extra ciuitatem eandem recipiatis in eo loco de quo vobis videbitur expedire. Datum barchinone XXVIII^a Nouembris anno a Natiuitate domini M^o CCC^o LXX° tercio. Visa Roma».

2a. Identificació de l'autor i obra: PERE III, [*Lletra al veguer de Girona sobre les condicions segons les quals Francesc Taverner pot deixar d'ésser gitat de pau i treva*].

XIX

1b. Folis 275v-282v. Fol. 275r, *inc.*: «Priuilegium brachio militari concessum in curia barchinone celebrata per Regem Petrum anno M^o CCC LXX° nono. Hoc est translatum bene et fideliter sumptum a quodam publico instrumento huiusmodi tenoris: Nouerint vniuersi quod cum per illustrissimum principem et dominum dominum Petrum dei gratia Regem Aragonum ...».

Fol. 282v, *exp.*: «... et cum supraposito in LXXVI^a linea vbi dicitur capitulum. Et in in (*sic*) LXXI^a vbi legitur *la fi de*, et clausi etc.».

2b. Identificació de l'autor i obra: PERE III, *Priuilegium brachio militari concessum in curia Barchinonae celebrata anno M^o CCC LXX° nono*.

XX

- 1a. Fol. 283r, *inc.*: «Nota de clamo pacis et treuge pro regaliis»
- 1b. Fol. 283v-286r: «Abreuiationes litium».
- 1c. Fol. 286v: «Priuilegium super solutione lezdarum dartuse».
- 1d. Fol. 287r: «Remissiones de eiectis ac guidatica eiektorum a pace et treuga».

XXI

1a. Folis 287v: «Prima etas mundi ffuit a creatione ade vsque ad diluuium et ffluxerunt duo mille CCLXII anni. Secunda etas fuit a tempore diluuii vsque ad abraham et fluxerunt M C LXXIII^{OR} anni. Tercia etas fuita ab abraham usque ad moysen et ffluxerunt CCCC XLV anni. Quarta etas fuit a moyse vsque ad aduentum ihesu christi M DC XXXIX anni. Quinta etas ffuit ab aduentum (*sic*) usque ad diem iudicii a quo tempore iam fluxerunt M CCCC e *sis*».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Nota sobre les cinc edats del món*].

1b. *Ib.*, *inc.*: «Greci sunt condempnati pro cismaticis per ecclesiam dei ex causis sequentibus. Primo quia asserunt mendaciter spiritum sanctum non procedere affilio ...».

Fol. 288v, *exp.*: «... ordinat patriarchas archiapiscopos episcopos presbyteros et clericos pro mero et libero arbitrio».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Trenta-tres raons per les quals els grecs són cismàtics*].

1c. Fol. 298r, *inc.*: «Dicitur quod imperator est dominus tocius mundi ...».

Ib., *exp.*: «... apud papam christi vicarium est vnde non inde causam que qui fili sunt legi (*fine mutilus*)».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Nota sobre l'emperador i l'imperi universal*].

XXII

1. Fol. 289r, *inc.*: «Maria dey gratia Regina Aragonum ffideli nostro subuicario pallarensi. Recepit excellentia nostra literam vestram ...».

Ib., *exp.*: «... Datum in villa de vlldecona XXX iunii anno M^o CCCC^o xxx^o. De ffunes».

2. Identificació de l'autor i obra: *Lletra de la reina Maria al veguer del Pallars, del 30 de juny del 1430.*

XXIII

1. Folis 289v-292v. Fol. 289v, *inc.*: «Priuilegium siue pracmatica iudicis appellationum ...».

Fol. 290, *exp.*: «Datum Barchinone decima nona die febroarii anno a natiuitate domini M^o CCC^o Septuagesimo tercio Regnique nostri XXXVIII°. Visa Roma».

2. Identificació de l'autor i obra: *{Disposicions de Pere III sobre apel·lacions i abreviació de litigis}*.

XXIV

1c. Fol. 290v, *inc.*: «(al man) de consulatui (sic) maris (fin al man). In christi nomine pateat euidenter quod nos Martinus dei gratia Rex Aragonum ...»

Fol. 292v, *exp.*: «... iussimus comuniri. Datum barchinone XXII die aprilis anno a natiuitate domini M^o CCCC IX° Regnique nostri XIII°».

2b. Identificació de l'autor i obra: *{Pragmàtica de Martí I sobre el Consolat de Mar}*.

Foli 293 en blanc.

XXV

1. Folis 294-300v. Fol. 294r, *inc.*: «Nos Petrus, Dei gratia rex ... ».

Fol. 300v, *exp.*: «... ac bonum statum dicti sacramentalis et deffentione (sic) omnium et ...» [*fine mutilus*].

2. Identificació de l'autor i obra: *{Pragmàtiques de Pere III i Joan I sobre el sacramental}*.

I-XXV

3. Altres manuscrits: Barcelona, Arxiu Històric Municipal, mss. L-08, L-09 i L-10.

S'hi ha de relacionar també amb la part de privilegis i altres disposicions reials dels mss. Barcelona, BC, ms. 485.

4. Catàlegs i bibliografia: Jaume DE PUIG I OLIVER, *Fragments annalístics del ms. 11 de la Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona*, dins «AIEG», LII (2011) (= Miscel·lània d'homenatge a Gabriel Roura Güibas), 161-205.

5. Edició: ID., *ib.*, edita la *Cronica comunia* continguda als fol. 141r-144r; la *Nota annalística amb elements llegendaris de la presa de Barcelona per Almansur (a. 985)*, i la *Cronologia dels reis de França des d'Hug Capet fins a Lluís el Jove i*

nota sobre el canvi de datació acordat en concili provincial Tarraconense l'any 1180, del fol. 144rv; el *Fragment sobre la història d'Hispania i la formació de les dues Catalunyaes*, del fol. 144v; la *Cronologia dels reis de França des de Pipí fins a Lluís VII*, dels fol. 144v-145v; i tres *Notes de cronologia de tres documents, un d'ells de l'Arxiu Reial*, dels fol. 145v-146r.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 130 x 190, a columna tirada, de 26-30 línies constataades. Impaginació del foli 150r: 38 + 135 + 50 x 45 + 190 + 60.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació. UR variable.

3. Tipus de lletra i mans: a) Folis 20-29, 4, escriptura gòtica cursiva amb influències de la bastarda;

b) folis 40-274, escriptura gòtica cursiva amb influències de la bastarda, d'una altra mà, que escriu amb mòdul més gran;

c) folis 275r, escriptura cursiva gòtico-bastarda;

d) folis 275v-279r, 286v-287r, escriptura bastarda, de transició cap a la humanística;

e) folis 279r-282v, escriptura gòtico-bastarda;

f) folis 283r, escriptura gòtico-bastarda d'una altra mà;

g) folis 283v-286r, escriptura bastarda cal·ligràfica;

h) folis 287v-289r, humanística amb trets de gòtico-bastarda;

i) folis 289r, 290v-292v, escriptura cursiva humanística;

j) folis 294r-300v, escriptura cursiva humanística d'una altra mà.

4. Reclams horitzontals i centrats.

5. Decoració: Inicials de capítol previstes i no realitzades, segurament molt simples, perquè no haurien ocupat l'espai de dues línies. Rúbriques de mà diferent, escrites en lletra gòtico-humanística, fins al fol. 249r. Dibuixos en tinta sèpia als folis 20v-29r.

6. Notes, manícula i signes de nota *passim*, de moltes mans. Algunes notes marginals són personals i de la mateixa mà: Fol. 40v: «hic uide que habeo in constitutionibus meis fo. 124»; fol. 45v: «hoc habeo in constitutionibus fol. 109 et de hoc supra fo. 40»; fol. 58v: «quod habeo in libro constitutionum fo. 108»; fol. 58v: «hanc declarationem habeo in libro constitutionum fol. 34»; fol. 86r: «quod habeo in li. Constitutionum fo. 108»; fol. 86v: «hec fuit confirmata per infantem alfonssum ut habeo in constitutionibus fo. 202»; fol. 129r: «hanc credo consideracionem habuerunt leuatores bulle cere qui faciunt soluere iurs (?) de iure». Anotacions llargues als folis 97v, 107v, 149rv, 225v, 226r, 230v 236v. Al marge inferior de molts folis hi ha anotat en tinta negra i lletra petita el text de les rúbriques que el rubricador havia d'intercalar en els espais reservats *ad hoc*. Moltes d'aquestes notes han sucumbit a l'acció de la cisalla.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» als folis 20r, 79r.

9. Copistes: Deu.

10. Revisions i correccions: Grans addicions als fol. 146r, 226r; menors al fol. 184r.

12. Notícies històriques: El volum té dues parts diferenciades. La primera abasta des del foli 20 al 273. El foli 273 és final de plec i no duu reclam, perquè aquí s'acabava originàriament el recull. Aquesta part és molt uniforme des del punt de vista de l'execució formal. A partir del foli 274, inicial d'un altre plec, comença una mena d'apèndix on hom hi va anar afegint privilegis i pragmàtiques del segle XIV, més els fragments sobre les edats del món i els errors del grecs, la pragmàtica de l'Humà sobre el Consolat de Mar de l'any 1409, una lletra de la reina Maria, esposa del Magnànim, del 1430, i els capítols sobre el sacramental dels reis Pere III i Joan I, copiats molt probablement a finals del segle XV o a principis del segle XVI. La primera part fou començada de copiar a les acaballes del segle XIV o a principis del segle XV, segurament abans del compromís de Casp, car no hi ha cap document dels Trastàmara. La segona part o apèndix es va anar escrivint fins a les acaballes del segle XV.

El volum ha estat utilitzat i anotat per juristes diversos, i el fet inclina a pensar que la compilació es formà com un instrument pràctic al servei dels professionals del dret. No és un document emanat de l'autoritat reial ni de la municipal, sinó que nasqué per iniciativa dels qui practicaven els negocis jurídics: advocats, jutges, procuradors i jurisconsults de tota mena.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació molt precari, degut a la manca de cobertes, i a una taca d'humiditat que afecta el marge superior de tots els folis.

2. Datació: Segle XV, post 1406.

3. Origen probablement barceloní.

4. Propietaris i procedència: No seria gens desassenyat suposar que el ms. formava part del fons del bisbe Bastero.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes: Només s'ha conservat la tapa II de la coberta primitiva. La tapa I ha estat substituïda per una tapa independent de cartró gris.

a) Mides de superfície i gruix: Tapa I: 219 x 301. Tapa II: 217 x 300

b) Material: Post recoberta de mitja pell.

c) Indicacions escrites: Contratapa II, a l'angle inferior dret, signatura de Pere Bohigas: «Ms 182 | VI-I-15».

La contratapa II porta enganxats dos reforços de pergami. El primer, situat al final de la primera meitat de la contratapa, amida 80 x 52; el segon, situat

a començament de la segona meitat de la contratapa, amida 75 x 54. Són escrits en llatí per les dues cares, amb una escriptura librària que no remunta el segle XIV. Els dos reforços superiors demostren que formaven part d'una obra escrita almenys a dues columnes, amidant l'intercolumni visible uns 13 mm. El reforç inferior és del tot il·legible pel *recto* i mal llegible pel *verso*; és un fragment de la part superior d'un foli, amb el marge superior amidant 50 mm; sobre l'intercolumni de 13 mm. hi ha escrita una «L» en rúbrica, la qua cosa acaba de convèncer que ambdós fragments provenen d'un ms. escrit a dues columnes. Algunes paraules que es deixen llegir amb claredat fan entendre que es tractava d'un còdex jurídic.

d) Elements decoratius: Faixes de rombes marcats amb bordons i mitges canyes.

2. Llom de la mateixa pell, conservada només la part inferior.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells mitjançant tres dobles nervis interns, que en treien altres tants d'externs, formant quatre seccions exteriors.

b) Descripció de les seccions: 1)-2) desaparegudes; 3) buida; 4) etiqueta de paper blanc quadrada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 12».

3. Altres elements:

b) Tancadors: Es conserven els dos gafets de ferro de la tapa II.

c) Cobertes (folres) de paper.

d) Talls sense particularitat.

e) Capçaleres destruïdes; capçada a dalt i a baix.

4. Conclusió. Data: Segle XVI.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 582.

5. Dimensions: 210 x 285.

6. Plecs:

1) Plec de 8 x 2, folis 1-16, amb rastres de reclam guillotinat.

2) Plec de 11 x 2, folis 17-37, amb reclam: «era ninguno».

3) Plec de 8 x 2, folis 38-53, sense reclam.

4) Plec de 8 x 2, folis 54-69, amb restes de reclam.

5) Plec coix, de 9/8, folis 70-86, amb reclam: «Roma».

6) Plec coix, de 8/7, folis 87-101, amb rastres de reclam guillotinat.

7) Plec de 8 x 2, folis 102-117, amb restes de reclam guillotinat.

8) Plec de 8 x 2, folis 118-133, sense reclam.

9) Plec de 8 x 2, folis 134-149, amb restes de reclam guillotinat.

10) Plec de 8 x 2, folis 150-165, amb restes de reclam guillotinat.

- 11) Plec de 8 x 2, folis 166-181, amb restes de reclam guillotinat.
- 12) Plec de 8 x 2, folis 182-200, sense reclam. Entre els folis 183 i 187 hi ha interecalat un plec coix, de 3/0, amb taló final, folis 184-186.
- 13) Plec de 8 x 2, folis 201-216, amb restes de reclam guillotinat.
- 14) Plec de 8 x 2, folis 217-232, amb reclam: «Siempre Capitol».
- 15) Plec de 8 x 2, folis 233-247, amb rastres de reclam guillotinat.
- 16) Plec de 8 x 2, folis 248-263, amb rastres de reclam guillotinat.
- 17) Plec de 8 x 2, folis 264-279, amb reclam: «ya fecho».
- 18) Plec de 8 x 2, folis 280-295, amb restes de reclam guillotinat.
- 19) Plec de 8 x 2, folis 296-311, amb restes de reclam guillotinat.
- 20) Plec de 8 x 2, folis 312-327, sense reclam.
- 21) Plec de 8 x 2, folis 328-343, sense reclam.
- 22) Plec de 8 x 2, folis 344-361, sense reclam.
- 23) Plec de 5 x 2, folis 362-371, sense reclam.
- 24) Plec de 9 x 2, folis 372-389, sense reclam.
- 25) Plec de 8 x 2, folis 390-405, sense reclam.
- 26) Plec de 9 x 2, folis 406-423, sense reclam.
- 27) Plec de 7 x 2, folis 424-437, sense reclam.
- 28) Plec de 9 x 2, folis 438-455, sense reclam.
- 29) Plec de 7 x 2, folis 456-469, sense reclam.
- 30) Plec de 9 x 2, folis 470-487, sense reclam.
- 31) Plec de 7 x 2, folis 488-501, amb rastres de reclam guillotinat.
- 32) Plec de 8 x 2, folis 502-517, sense reclam.
- 33) Plec de 8 x 2, folis 518-533, sense reclam.
- 34) Plec de 8 x 2, folis 534-549, sense reclam.
- 35) Plec de 8 x 2, folis 550-565, amb rastres de reclam guillotinat.
- 36) Plec de 8 x 2, folis 566-582.

A la part superior i inferior del cos del volum, sengles reforços de pergamí, que amiden 75 x 55, lligats a les capçades pel fil de cosir que, eixint del plec i travessant els sobredits reforços, es capdellen a les dues capçades. Hi és visible un calderó vermell. L'escriptura del *recto* és molt esvaïda; la del *verso* es podrà llegir quan el ms. sigui restaurat. En tot tenen el mateix aspecte que els dos reforços anteriors, ara enganxats a la contratapa II.

Dels folis 1-6 només se'n conserva la meitat de l'esquerra, amb pèrdua de text.

En el plec 2) hi ha el foli 32 bis.

En el plec 3) el foli 38 és després del plec.

Al plec 6) el foli 87 conté aquesta nota al verso: «cindatur ista folea quia superius fuit continuata». El text ha estat efectivament ratllat.

Al plec 6) són despresos els dos primers i el darrer foli.

Al plec 7) el darrer foli és després.

Al plec 8) el primer i el darrer folis són despresos.

Al plec 15) hi el foli 35 bis.

Al plec 22) el foliador ha fet un salt des del foli 347 al 350, sense que hi hagi pèrdua de text.

Al plec 36) el foliador fa un salt del foli 574 al 576.

El text és dividit en capítols encapçalats per rúbriques, que Pere Bohigas va numerar amb llaipsis i xifres aràbigues, de 1 a 376.

El foli 367 és en blanc, sense que s'hagi produït pèrdua de text.

Als folis 6-7, que han perdut més d'un terç de la seva extensió per l'extrem dret, dalt de tot, hi ha restes d'una inscripció en tinta, possible nota de propietat, escrita en lletra diferent de la del mss. El fet que la nota hagi estat escrita sobre els dos folis com si fos un de sol, a causa de la pèrdua esmentada, vol dir que l'estat precari dels deu primers folis del ms. tal com es presenta avui ja es donava el segle XVII. Conjecturalment la inscripció es pot llegir «Li g[...]ni pu[...]». Cf. infra V, 4.

Al fol. 1r, angle inferior esquerre, signatura actual en llaipsis: «Ms | 12».

8. Foliació contínua, feta pel sr. Pere Bohigas l'any 1936, en llaipsis i xifres aràbigues, situada a l'angle superior dret del recto dels folis, amb les anomalies assenyalades. Per sobre d'aquesta, seguida per nosaltres, n'hi ha una altra, probablement de la mateixa mà, discontinua, potser feta a corre-cuita, que sovint només numera per desenes i arriba fins al número 636, evidentment irreal.

9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.

10. Filigranes: a) Folis 1-16, 85, 93, 104-116, 120-183, 191-200, 213-216, 223-224, 233-310, 373-582, de la flor, del tipus BRIQUET 6443, documentada a Roma el 1498, a Nàpols entre 1502 i 1507, a Roma entre 1502 i 1518 i a Florència el 1517.

b) Folis 17-79 (molt clara al foli 32bis i als 35ss), 87-92, 94-101, 117, filigrana de l'arbre posat dins escut, no igual, però semblant a BRIQUET 772, documentada a Roma el 1490.

c) Folis 186-187, 205-208, 221-222, 229-232, possiblement unes tenalles envoltades d'un cercle, que no trobem repertoriada.

d) Folis 312-371 de les balances encerclades (cf. fol. 367, exempta), semblant al tipus BRIQUET 2475, documentada a Palerm entre 1481 i 1482, amb variants similars a Arnoldstein del 1534 i a Graz del 1538.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistema de ratllat. Tres plegats tabel·liònics verticals; el primer i el tercer defineixen la caixa d'escriptura; el central s'ubica el centre de la pàgina, sense conseqüències per a l'escriptura. >>><<<.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-582. Fol. 1r, *inc.*: «Accidentes que por [... .. Ale-]xandro papa Sexto [... ..]miento de su pontificado [... ..] como a morbo pestifero [... ..] y empues toda la Cristian [... ..]».

Fol. 582v, *exp.*: «... por non caher en aquel crimen de Lesa maiestas en el qual tantos hombres caporales militares ciudadanos e otros de honra no hauia mucho cayeron e fueron decapitados muertos e Sentenciados por su notorio crimen e maldat. El dia que [...] del Sabado a xxiiii^o del mes de Julio de Mil cinientos e d[... ..]s (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM ARAGONÈS, *Accidentes del Pontificado de Alexandro VI*.

3. Altres manuscrits: Desconeguts.

4. Catàlegs i bibliografia: Carles DE BOLÓS I VAYREDA, *Un manuscrito inédito del siglo XVI*, dins «AIEG», I (1946), 125-135.

5. Edicions: DE BOLÓS, *o.c.*, 129-131, edita els cc. 4 i 11.

6. Contingut:

Fol. 1r: E primeramente como posa [... ..] de la destruction del Rey de [... ..]

Fol. 2v: Como posa la glo-[... ..]-llosa de los Reyes Daragon [... ..] affectados e fauorables e qui [... ..] ocion e obediencia fizieron por [... ..].

Fol. 6v: [...]sa que papa Inocencio faze donacion a [... .. fra]ncisqueto cibo⁷⁶ de la Baronia, y como fue ap[... ..]el Collegio de los Cardinales, y empues como [... ..] marauillosas al papa, y como muere [... ..] fue electo en Pontiffice Borgia⁷⁷ vicecancel-[lario ... ..] fue nombrado Alexander Sextus.

Fol. 9r: Como posa la coronacion e assumption desti Alexandro con la fiesta, que le fue fecha, fue buena cosa.

Fol. 10v: Como posa los vicios naturales e otros ahun adiecticios, con las virtudes de papa Alexandro, todo bueno.

Fol. 12v: Como muchas potentades ytaliquas dieron la obediencia a papa Alexandro, e como quiso abolir la donacion de Inocencio⁷⁸ e como Verginio Vrsino⁷⁹ pretendio seyer suya, y le fauorescio grandemente el Rey de Napoles,⁸⁰ de donde vino todo el mal principal al preffato Rey.

76. Fill natural del qui fou papa Innocenci VIII (1484-1492), nascut ca. 1449 i mort el 1518, es casà amb Magdalena de Mèdicis, filla de Llorenç el Magnífic. Cf. DBI, 25, 243-245.

77. Roderic de Borja, papa Alexandre VI (1492-1503), per al qual cf. DBI, 2, 196-204; *EdP*, III, 13-22.

78. Innocenci VIII (1484-1492), per al qual cf. DBI, 62, 450-460; *EdP*, III, 1-13.

79. Gentile Virgineo Orsini d'Aragona, senyor de Bracciano, capità i intrigant, al servei de Nàpols (1478-1479), després en contra (1482), més tard a favor (1485-86) i contra Carles VIII de França (1494) després a favor d'ell i contra Nàpols, on, empresonat a Atella, fou mort a instàncies d'Alexandre VI. Cf. 79, 721-729.

80. Ferran/Ferrante I, fill natural d'Alfons el Magnànim, rei de Nàpols des del 1458 fins al 1494. Cf. DBI, 46, 174-189.

- Fol. 13v: Como posa grande odio entrel Duque de Calabria⁸¹ contra sus cunyados de Milan, y como el papa faze breues al Rey de Frantia⁸² por su venida en la ytalia.
- Fol. 14v: Como Alexandro declara guerra contra el Rey, y como su Sanctedat quiso quitar la fortaleza de Ostia al summo penitenciario.⁸³
- Fol. 16v: Como el Santo Senyor Alexandro el papa publicamente dentro el palacio apostolico, casa matrimonialmente a su fixa⁸⁴ con el Senyor de Pesaro,⁸⁵ baronh ytalico, fue notable fiesta, pocho honesta para la Ecclesia.
- Fol. 18v: Como el papa no quiso recibir Censo del realme, antes mando poner bulla contra el Rey dando lo por ynimigo rebelle. Empues entre ellos fue fecha concordia.
- Fol. 20r: Como vino embaxada por el Rey Despanya,⁸⁶ y presto la obediencia al papa, fue buena cosa.
- Fol. 21v: Como muere el Rey de Napoles, y empues fue assumpto en Rey don Alfonso⁸⁷ so fixo, con otras buenas cosas.
- Fol. 23r: Como el Rey don Alfonso con mucho amor scribe al Cardinal ad Vincula,⁸⁸ y quanto iratamente e con pocha temperancia le responde.
- Fol. 24r: Como manda el papa su fixo al realme, a donde casa con dona Real media.⁸⁹
- Fol. 24v: Como los Embaxadores de Francia quisieron audiencia del papa y fueles denegada, y como partio de Roma llegado para coronar al Rey nueuo y como el Cardinal ad Vincula fuyo de Ostia, y quanto trabajo su Sanctedat por hauer la fortaleza.
- Fol. 26r: Como vino en Roma nueua Embaxada de Francia, y las nouidades que se siguieron en florencia, y el grande odio que los de Milan mostraron contra el Rey y el Regno.
- Fol. 26v: Como el papa mando artelleria e gente darmas contra la fortaleza de Ostia.
- Fol. 28v: Como lemprador⁹⁰ mouido por la fe cristiana mando Embaxador al papa y Su Sanctedat con los Cardinales de tres cosas que demandaua por deffender el cristianismos no le concedieron sino las dos.

---

81. Alfons d'Aragó, fill del rei Ferrante i d'Isabel de Chiaromonte, futur rei de Nàpols (1494-1495), duc de Calàbria, casat amb Ippolita Maria Sforza, filla de Francesc Sforza, de Milà. Cf. DBI, 2, 331-332.

82. Carles VIII (1483-1498).

83. És el cardenal Giuliano della Rovere, futur papa Juli II, per al qual cf. EUBEL, II, 17; *EdP*, III, 31-42.

84. Lucrecia Borja (1480-1519), filla d'Alexandre VI, per a la qual cf. DBI, 66, 375-380.

85. Giovanni Sforza, duc de Pèsaro i comte de Cotignola, segon marit de Lucrecia, del 1493 al 1497.

86. Ferran II d'Aragó, V de Castella.

87. Alfons II de Nàpols (1494-1495), esmentat supra, nota 81.

88. Giuliano della Rovere, supra, nota 83.

89. Al·ludeix al matrimoni entre Jofré Borgia i Sança d'Aragó, filla natural d'Alfons II de Nàpols. En l'avinentesa d'aquestes noces, fou creat el principat de Squillace.

90. Maximilià I (1493-1519), consogre dels reis Catòlics i avi de Carles I.

- Fol. 29v: Como el legado apostolico coronó al Rey, y como la embajada de Francia explica por su Rey y como el papa la interrompe.
- Fol. 31r: Como lEmbaxada de venestia se fue de la missa papal, y como ostia tomo acordio con Su Sanctedat.
- Fol. 32r: Como en corte huuo muchas reuoluciones y non se fizieron las prophesiones de corpore Christi.
- Fol. 32v: Como secretamente entro en Roma hun Castellano [... ..] por su Rey [... ..].
- Fol. 32bis v: Como el papa fue a Ostia y el Rey como apresono algunos Caualleros de titulo, y como por mar fue su Sanctedat a la Ciueta, y voluiendose para Roma Vergineo le hizo grande recibimiento.
- Fol. 33r: Como lostol de mar del Rey fue a Lihorna y las gentes ytaliquas compeçauan a luzir encima los Campos.
- Fol. 34r: Como el papa recibio grande presente del Rey, y como fue comde stable del Realme quiso fazer insulto en Roma, e otras buenas cosas.
- Fol. 36r: Como el vicecancellor⁹¹ fuyo de Roma y hizo dar muerte a algunos foranos, y como dos Cardinales fueron alterados del Celebro.
- Fol. 37r: Como el sobrino del Rey mandando su Magestad dexo su patrimonio y se hizo ecclesiastico, y empues como los grandes merxantes dentro la ciudat de Narnia comittieron grande scaramuça; morieron algunos; con otras cosas empues notables.
- Fol. 38r: Como fueron fechas vistas publicamente entrel papa y el Rey de Napoles marauillosamente [... ..].
- Fol. 41v: Como el papa fue reducto en Roma, y mandando el Rey, su fixo el Duque de Calabria partio para Thoscana, y las gentes Darmas de la Ligua⁹² como se aiustaron con el, e otras cosas buenas.
- Fol. 42v: Como el papa era mucho offendido, y como el Capitan Real huuo batalla y fue vencedor contra Franceses, y como la fortaleza de Ostia fue vendida. La culpa se dio al papa.
- Fol. 44v: Como fue fecho Leguado para el emperador y como el turquo⁹³ fue saquado del Castillo y puesto dentro el palatio appostolico, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 46r: Como por algunos reçelos el papa puso guarda a Capitolio, y como el Capitan Real huuo batalla con franceses, y como de Napoles vino Capitan por seruir al papa e no hizo nada, y como el otro Real Capitan del mar tomo carauana de genoeses, y como entro grande Ostol de mar en socorro de Ostia, con otras cosas buenas.
- Fol. 47v: Como muere por forma entuxegado el verdadero Duque de Milan el Jouen,⁹⁴ con otras cosas notables.
- Fol. 48r: Como trabaja el papa en reduzir al Sr. Vicecancellor [... ..].

91. És el cardenal Ascanio Sforza, per al qual cf. EUBEL, II, 20.

92. Lliga del 31 de març del 1495, entre papat, imperi, Espanya, Milà i Venècia contra Carles VIII de França.

93. És Djem, germà petit del soldà Bajacè II, ostatge primer del gran mestre de Rodes (1482), després del papa Innocenci VIII (1489) i d'Alexandre VI.

94. Gian Galeazzo Sforza (1469-1494), nebot de Ludovico Sforza, *il Moro*. Cf. infra, nota 97.

- Fol. 50r: Como Vergineo Capitan por el Rey de Napoles no faze la guerra, y mandando su Magestad fizo la via de Thoscana, y como celadamente con otros Capitanes se confedero con el Rey de Frantia; esto fue contra la fealdat de su Rey, con otras cosas notables Rey de Frantia, y como el preffato Rey quiso destruyr al Senyor de Pumbli, y como le fueron cerradas las puertas de Sesena al Duque Real⁹⁵ y las muertes que dentro fueron fechas.
- Fol. 52r: Como los dos Capitanes turbaron al Real duque [... ..].
- Fo. 53v: Como de Perosa entro gente darmas en Roma, y como ell Rey [... ..].
- Fol. 54v: Como passando la gente darmas francesa entro en Sena, y como Piero de Medicis⁹⁶ puso en manos del Rey de Francia muchas tierras de florentines, y como fuyo de florentia.
- Fol. 55v: Como el rey de Frantia mando cartas al papa mucho superbas, y como su Sanctedat puso en el Castillo cosas insignes con las reliquias, y como el Rey francés con los suyos fazia muchas crueldades en matar, y como el prefeto tomo el tributo del turquo que venia a su Sanctedat, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 57v: Como fue ingrata florentia y como el Rey de Francia entro en florentia, y como el Senyor Ludouico⁹⁷ se aparto y con quanto arte del Rey de Francia.
- Fol. 59r: Como florentines en nombre del Rey fazen patentes a las ciudades e tierras ytalianas.
- Fol. 59v: La patente es la siguiente.
- Fol. 62r: Como gente darmas francesa entra en Aquapendente, y como se quisieron dar muchas culpas al papa.
- Fol. 62v: Como la gente que vino a Ostia por mar vino fata Roma, y como el Rey mando moneda en Roma por fazer gente darmas, y como la bella Julia⁹⁸ vaso papal fue tornada y reschatada, con otras cosas buenas.
- Fol. 63v: Como un malo Romanescho en fauor del Rey de Francia trebaxo en comouer al populo contra el papa, y la offiarta que fue fecha al papa, todo bueno.
- Fol. 65v: Como los franceses andaron encima el lugar de Petillano, y como los de la ciudat de Uiterbo con grande rebellion echaron a la gente del papa su Senyor por fauorescer a los franceses.
- Fol. 67r: Como el papa y Embaxador del Rey Despanya desempacharon cartas al preffato Rey, dandole auisamiento de la venida de los franceses, con otras cosas marauillosas.
- Fol. 68r: Como fueron dadas en Roma muchas famas.
- Fol. 68v: Como el Rey de francia faze demanda a los florentines y la respuesta a el fecha mucho animosamente.

---

95. Ferrandino (1467-1496), fill d'Alfons II de Nàpols, rei de 1495 a 1496. Cf. DBI, 46, 189-194.

96. Fill de Llorenç el Magnífic, per al qual cf. DBI, 73, 158-161.

97. Ludovico Maria Sforza, dit el Moro, per al qual cf. DBI, 66, 436-444.

98. Júlia Farnese, germana del cardenal Farnese, amant de Roderic de Borja-Alexandre VI.

- Fol. 70v: Como el Rey de francia entra en Luqua, a donde se huuo con los suyos mucho desordenadamente, con otras turpes e malas cosas, y como le fue resistido.
- Fol. 71v: Como el papa aiusto congregacion de todas gentes y narro piadosamente las turpitudines de los Franceses, con la conclusion que resulto.
- Fol. 73r: Como el vicescanner con Embaxadores Franceses parten de Ostia y entraron en Roma por dar principio en la concordia, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 74r: Como los franceses toman Lugares de la ecclesia y del Vergineo Vrsino mas por grado que por fuerça, y como el papa manda Embaxada al Rey frances por la concordia, y como el Rey entro en Sena y faze demanda por componer la y como el duque Real se retrahe, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 75v: Como el papa apresono a su vicescanner e a Colupnas,⁹⁹ con otros Cardinales, con otras cosas mucho para notar las.
- Fol. 77v: Como por reposar algunos tumultos el papa faze entrar en Roma al duque Capitan Real, con otras cosas notables.
- Fol. 78r: Como el papa por reposar al populo faze caualgar al duque Real, con otras cosas notables.
- Fol. 78v: Como los de Viterbio recibieron con palma e oliuera al Rey de francia, y como empues fueron tratados y empues como occurrieron al papa y la agra respuesta que hauieron muy mucho notable.
- Fol. 80v: Como vso de algunas simulaciones el papa, y como el Rey de Napoles mando moneda a su fixo, y como el Rey de francia tomo a la ciudat de Sutri y cruelmente fizo matar a la gente.
- Fol. 81r: Como los Romanos en presencia del papa se reuocaron de la promesa que li fizieron y como fueron licenciados los Cardinales e Colupnas tomados por su Sanctedat.
- Fol. 82r: Como el Rey de Napoles manda a su fixo que se vaya, y como el Duque Real dio strenas a las regiones de Roma por amansar las, con otras cosas notables.
- Fol. 83r: Como por parte de los franceses fue dada vna carta al Duque Real, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 83v: Como los vassallos vrsinos dan entrada al Rey de Francia, y como mando cartas al papa; echase de Roma al Duque Real y la respuesta que le fue mandada, todo bien notable.
- Fol. 84v: Como el duque Real parte de Roma la via del Realme, con otro mucho notable.
- Fol. 85r: Como muchos romanos se dolieron del Duque Real e como lo magnificauan; pone sus virtudes de su persona marauillosamente.
- Fol. 85v: Como en Napoles vino Embaxada del turquo y como hombres del lugar de froxolon mataron al Obispo gobernador de Campania con otros oficiales del papa.
- Fol. 86v: Como los franceses se echaron en Roma y no seruaron la concordia fecha por su Rey, con otras cosas para notar.

---

⁹⁹ Es refereix molt probablement a Fabrizio i Prospero Colonna, per als quals cf. DBI, 27, 288-293 i 416-426.

- Fol. 89r: Como los franceses seruauan pocha verdat e mala fe, y como se includieron en el Castillo muchos Cardinales, y como entro en Roma el Rey de francia con otras cosas bien para notar las.
- Fol. 91r: Como deseauan los franceses hauer debate contral Castello a donde staua el papa, y los sachos con robos e omicidios que fizieron en Roma.
- Fol. 91v: Como cayo parte del Castillo y como algunos Cardinales rebelles fazian conuenticulos con el Rey de francia y como empues muchos tractos fue fecha concordia con otras cosas mucho marauillosas, para bien contemplarlas.
- Fol. 95v: Como empues los Cardinales delante el Rey de francia ellos con ellos se increpaban brutissimamente y como empues se apartaron de Roma, y como prepuso el Rey de Francia dar la obediencia al papa e la prouision quey fue fecha.
- Fol. 96v: Como el rey con quanto recelo va a palacio por veyer se con el papa, y su Sanctedat por complazer le de continent fizo hun Cardinal frances, con otras cosas marauillosas.
- Fol. 98r: Como fue prestada la obediencia por el Rey de francia al papa, y como algunos Cardinales recusauan comparecer en esti acto, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 101r: Como mandando el papa fueron arboradas banderas por deuocion del glorioso Sancto y fizo el officio sollempne y fue mostrado el vulto sancto, y fue dada en publico la benediction acostumbrada.
- Fol. 101v: Como el Duque Real huuo entro el Regno batalla con los franceses, y fue vençedor, y como el capitan de mar tomo carauana del Rey de francia, y como el Rey don alfonso quiso dar muerte a su yerno fixo del papa,¹⁰⁰ con otras cosas mucho marauillosas.
- Fol. 104r: Como el Rey don Alfonso renuncia el regno a su fixo el duque,¹⁰¹ y lo fizo caualgar con corona en testa como a Rey, y como se va del Regno, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 105v: Como los de Roma quisieron poner discordia entrel papa y el rey de francia, y como su Sanctedat fue a Pauluslo y el Rey lo acompanyo, y mando partir la artelleria contral Realme.
- Fol. 106v: Como por fuerça quito el Rey de francia al papa el turquo,¹⁰² y por fuerça le dio tierras maritimas de la ecclesia e hun Legado, y como llegaron Embaxadores Despanya y el que concorrieron, remetiendo los a belitre por dar les respuesta, y como el Legado le fuyo, con otras cosas grandes.
- Fol. 109r: Como sutamente el papa mandaua el Carruage paral Legado, y como fue tomado, y como fueron Embaxadores a Belitre paral Rey, y como voluieron mucho descontentos.
- Fol. 111v: Como describe la persona del Rey de francia, con los vicios y de sus gentes, con otras cosas bien notables.
- Fol. 112v: Como narra el rompimiento de la Concordia fecha entre los reyes Despanya y de francia, y por que se rompe, y faze mucho a notar.

---

100. Cf. supra, nota 89.

101. Cf. supra, nota 95.

102. Cf. supra, nota 93. Djem morí al campament del rei francès.

- Fol. 114v: Como el Rey nuevo de Napoles pone en Libertat a los presoneros Senyores de titulo, fue el primero acto de su regimiento, para mucho comendar lo.
- Fol. 115r: Como muestra la seuidat grande de la gente francesa, y como da laude a Sant Jerma, y el Rey se retruxo a Capua.
- Fol. 116r: Como el papa faze alguna demonstration en vengar su injuria.
- Fol. 117r: Como la ciudat de Laquila y empues todo el Regno comittieron rebellion con traycion, y alçaron bandera de f. f.; esti apellido tomaron los Senyores de titulo del infido Regno.
- Fol. 118r: Como huuo desseo el Rey hauer batalla contra franceses, y como empues se perdieron las ciudades de Capua, Vetsa con napoles, y fueron fugitivos los Reales Aragoneses por mar, todo piedoso puesto.
- Fol. 123r: Como atractaron pecunia hauieron los Castillos el Nueuo y del Louo, y la torre del thesoro, con otros de Napoles.
- Fol. 124v: Como el rey de Francia mando hun misso a Ystria al infante principe Daltamura¹⁰³ por hauer fabla con el, y la desonesta demanda que fizo, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 126r: Como el Rey de francia non quiere seruar la fe a los grandes e otros del Reyno, y como por moneda el Capitan traydor le da la fortaleza de Gayeta, todo forze mucho a notar.
- Fol. 127r: Como el Rey de francia manda Embaxador al papa por hauer la Corona con la Inuestidura del Reyno y los contrarios que le fueron fechos y como fue repellido.
- Fol. 128v: Como posa el grande y publico robo de la Ciudad e Castillo de Napoles y como se mouio en Roma Insulto, con otras cosas para bien notar las.
- Fol. 129v: Como los Embaxadores Despanya, pues hauieron negociado por su Rey se ueluen de Roma y como mataron al Baronchello del papa.
- Ib.: Como Embaxador de Venescia Suplica al Rey de francia se aparexe contra el Turcho. La respuesta que le fue fecha mucho desordenada y como se publico Ligua en Ytalia con otras cosas mucho maravillosas.
- Fol. 131v: Como la gente de Milan se aparto del Rey de francia y como el Rey mando por el Cardinal Sant Denis.¹⁰⁴
- Fol. 133r: Como muestra las rapinas del Rey de francia con los suyos con algunas illusiones romaneschas.
- Fol. 135r: Como recita caso seguido en Napoles a causa dun frances diablo.
- Fol. 135v: Como el Rey de francia demanda Libero passo por Roma, y como el Rey don fernando¹⁰⁵ boluio en el Reyno y tomo la Ciudat de Rijols, con otras cosas buenas.
- Fol. 137r: Como huuo subuencion el papa de los Cardinales y como vino Embaxada del rey de francia a papa, con otras nouidades pro notables.
- Fol. 138r: Como el papa fue ausiado de la grande maldat tractada por los Neapolitanos traydores contra el Rey don Alfonso e su fixo sus senyores.

---

103. Cf. infra, nota 130.

104. Jean de la Grolaie, abat de Saint-Denis, creat cardenal per Alexandre VI el 20 de setembre del 1493, mort el 1499, per al qual cf. EUBEL, II, 23.

105. Cf. supra, nota 86.

- Fol. 140v: Como recita el papa a los Cardinales los agraviuos recebidos del Rey de francia, y como le fue respuesto con poca reuerencia, y como con entender del rey quisieron furtar la Ciudad de Tiboli, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 142r: Como el rey de francia apresono a Vergineo Vrsino e al Conde petillano,¹⁰⁶ con otras cosas mucho notables.
- Fol. 143v: Como el rey de francia quiso veyer la imatgen del Rey don Alfonso; era puesta del viuio y la fuerza que y puso y las parabras (*sic*) que dixo, mucho para notarlas.
- Fol. 144v: Como el rey de francia quito las Capitanias a muchos Yspanos, y como Roma vino en grande periglo, y los sachos con muertes que fueron fechas, todo para mucho notar.
- Fol. 146r: Como desseauan los romanos schandalo paral papa y las cartas que fueron tomadas, y como dio auiamiento a los Embaxadores franceses, y las parabras que les dixo y con quanto reçelo se fueron; y como el papa prepuso andar se fuydo de Roma.
- Fol. 149r: Como el papa fuyio con grande gente con los Cardinales, y como los romanos se redian del caso, y como ellos andaron al rey de francia, y como daua a sacho a las tierras, con otros males e muertes Inniormissimos.
- Fol. 151v: Como el rey fuyendo de Napoles entro en Roma con toda su gente. Los robos que perpetraron con sacandalos e muertes, y como truxo bien guardados a los grandes merxantes.
- Fol. 152v: Como el rey de francia se va de Roma y el mal fin que huuo crudelissimamente.
- Fol. 154r: Como en Batalla campal los Capitanes Reales Aragoneses tomaron al Capitan pariente del rey de francia mucho animosamente.
- Fol. 154v: Como seyendo en via el rey de francia saqueaua las tierras de la ecclesia e otras tierras, mucho para notar su crueldat.
- Fol. 155v: Como de la Insula grande passo socorro a Rijols paral Rey de Napoles, y como de Genoa fueron echados muchos potentes.
- Fol. 156v: Como el rey de francia mando boluer al papa algunas tierras, y como el Duque de Milan dio a sacho a la ciudad de Rezio, y como Nouara de Milan se declaro por el rey de francia.
- Fol. 157v: Como Lembaxador Despaya requeria a los Embaxadores de la Ligua apretassen con Linimigo, y como por parte del rey de francia fueron Embaxadores a Florencia e no acabaron nada, y los robos que fizieron por la via, con otras cosas assaz de memoria
- Fol. 159r: Como sallieron algunos Zuyzeros de Napoles fingiendo seyer desdenyados, y fueron a Iscla, y como fue entendido el arte.
- Fol. 160r: Como el papa fue auisado dela presa de Rijols, con otras buenas cosas mucho notables.
- Fol. 161r: Como narra la muerte dun Ciudadano romano que quiso semblar a otros del suyo sangre.
- Fol. 163r: Como el Rey Aragonese vencio en Campo al Capitan del rey de francia.

---

106. Branca de la família Orsini. Aquí és el comte Niccolò Orsini (1442-1510).

- Fol. 163v: Como pone el crudelissimo e impiissimo insulto e la turpitud e inhumanidad y el grande robo nephandissimo de Gayeta; mucho faze a notar para cristianos.
- Fol. 165rv: Como de la fuyda del papa a Perosa y del boluer a roma y de la recepcion dignissima posa muy bien.
- Fol. 167v: Como posa la mala jornada seguida al Rey Aragonés a Seminatat, la perdicion de las gentes y la animosidad grande del Capitan Yspano.¹⁰⁷
- Fol. 169v: Como los franceses quieren seuissimamente comprimir Los Neapolitanos, y como el Rey don ferrando animosamente e mucho gloriosa recobro la ciudad de Napoles, Linsulto que recibieron los franceses, con otras cosas marauillosas dignas de mucha memoria.
- Fol. 173r: Como miserablemente toma exilio el rey de francia de Ytalia, con tanta verguença e animos suyos e de sus gentes; es para mucho notar.
- Fol. 179r: Como venescianos trebaxauan yrritar al papa e a otras potestades ytaliqas y al Rey Despanya contra el Duque de Milan.
- Fol. 181r: Como el papa mando socorro al preffato Rey para fazer la nueva conquista del Regno, y como los franceses del Castillo nuevo hauieron pelea con la Ciudad y el danyo que recibieron.
- Fol. 182r: Como Jocosamente pone la Leuidat del obispo valençiano.¹⁰⁸
- Fol. 183r: Como el Rey don ferrando manda Embaxador que tenga su lugar en Roma, con la recepcion que le fue fecha y los breues quel papa manda al rey de francia que pose las armas.
- Fol. 187v: Como fue mucho notado el papa de la impertinente musicha y como el Capitan de Venescia faze grande preda dentro de francia, con otras cosas notables.
- Fol. 189r: Como el buen cauallero toma la ciudad de terranoua rebelle y las muertes que se fizieron y los que dexo andar libros.
- Fol. 190r: Como la Magestad del Rey preposa en las Cortes Daragon y demanda gente contra francia, y dio la demanda en scriptos muy buena.
- Fol. 193r: Como mataron al Marques de la peschara¹⁰⁹ y el enoxo terrible quel Rey tomo desta muerte.
- Fol. 194r: Como entra en roma Embaxada por parte del Rey de Portugal¹¹⁰ por dar la obediencia; quanto magnifica cosa fue.
- Fol. 195v: Como de Nouara salle gente darmas por tomar batalla e por robar vitualla, y la gente del campo se acerquo a la C. y como fue tomada vna fusta que venia por dar vitualla al Castillo nuevo, y los que enforçaron.
- Fol. 196v: Como los de la Ciudad de Pisa dieron grande anymo a la gente del campo de florençia.
- Fol. 197r: Como Despanya arribo en Cicilia grande ostol en valencia del Rey de Napoles y como el Conde Capitan por el Rey de Napoles huuo batalla contra franceses y fue vencedor, y el grande Capitan Despanya esforçadamente opprimia a Calabresos con varias cosas mucho notables.

---

107. Gonzalo Fernández de Córdoba.

108. Cèsar Borgia, per al qual cf. DBI, 12, 696-708.

109. Alfonso d'Àvalos, fill d'Iñigo d'Àvalos, comte de Monteodorisio, i d'Antonella d'Aquino, per al qual cf. DBI, 4, 612.

110. Manuel I (1495-1521).

- Fol. 199r: Como lempedor¹¹¹ dio muerte a muchos de sus vasallos a hun Capitan del Rey de francia y como esti rey quiso hauer vistas con el Capitan de Venescia.
- Fol. 200r: Como fue hauida grande pelea contra francesos del Castillo nuevo y el danyo que reportaron.
- Fol. 200v: Como fue fecha treugua entrel rey de francia y el Duque de milan, y la demanda desonesta que faze el Rey.
- Fol. 201r: Como lartelleria del Rey excellente fizo grande danyo en las fustas francesas.
- Ib.: Como se mouieron ciertos enganyosos tratos entrel Rey de francia y el Duque de Milan con otras cosas para notar.
- Fol. 202r: Como los del Castillo nuevo fizieron cierta concordia con la Magestad del Rey por la fambre que tenian.
- Fol. 203v: Como hun Capitan frances destrosso al Capitan del Rey don ferrando.
- Ib.: Como vino en grande periculo el Rey de perder se por aquel mal caso de traycion de puente yeboli, con otras cosas marauillosas mucho notables
- Fol. 208v: Como el rey de francia sacho de Nouara al Duque Dorlaenchs¹¹² con la gente de guerra e puso dentro gente nueua y como Libero de la presion a Vergineo Vrsino y los robos y males que empues dio, y como el papa le mando Embaxadores y Los menosprecio.
- Fol. 209v: Como huuo batalla en mar entre Naues del Rey de Napoles con Naues francesas, con las muertes que se fizieron, con otras cosas bien notables.
- Fol. 210v: Como fueron fechas vistas e concordias entrel rey de francia y el Duque de Milan y como Larmada de Venescia vino en Napoles, truxo buen socorro y como los del Castillo nuevo mandaron auisamiento al rey de francia de la concordia tomada, con otras buenas cosas.
- Fol. 211r: Como el grande Capitan Despanya tomo en marauillosa batalla a tres Condes ytalianos, y como el Rey huuo batalla contra sus traydores, todo bueno e marauilloso, con otras cosas.
- Fol. 213v: Como los françesos del Castillo nuevo contra el Juramento Los principales con otros mucho se fueron del Castillo ylla mala fé que seruaron con muchas otras cosas buenas.
- Fol. 214v: Como con fuerça darmas la Magestat del Rey tomo a la C. de Noxera, y como fueron tomados la muxer, fixos y hermano del Conde traydor.
- Fol. 215v: Como Fabricio huuo pelea contra gentes de Laquilla y fue vençedor. A otra parte don Cesar Real¹¹³ vencio en la pulla a gentes francesas. Diolos a tallo y como boluieron los qui fueron al rey de francia por dias qui le daron auiso de la Concordia del Castillo, con otras cosas marauillosas.
- Fol. 216r: Como el rey combatio la ciudadella del Castillo y quanto animosamente La entro y las muertes quey fizo, con otras cosas de grande animo.
- Fol. 217r: Como lermano daquel don Julian por don Cesar Capitan Real fue tomado y con los suiyoys todos en Campo fueron degollados, y empues esti Juliano seruo mala al Infante Real, todo marauillosamente puesto.

---

111. Cf. supra, nota 90.

112. Lluís, duc d'Orleans, cosí i successor de Carles VIII, rei de França del 1498 al 1514, pretendent del ducat de Milà, encerclat a Novara per Ludovico il Moro.

113. Germà de Frederic, el malaventurat rei de Nàpols.

- Fol. 218v: Como en roma fizo terribles frios con grandes nieues y el flumen sallio de su alueo natural; es mucho notable.
- Fol. 219r: Como don Alfonso Rey muere en la Ciudad de Mecina en Sicilia, con sus laudes, puesto assaz piedosamente e digna.
- Fol. 220v: Como fue hauido el trihumpho del desseado Castillo nueuo de Napoles, buena e marauillosa cosa para mucho notar Lo.
- Fol. 222r: Como la naue Cathalana da nueua del robo de gayeta, que fue por naues françesas traydo en francia, todo mucho para notar la crueldat.
- Fol. 222v: Como fue grande la batalla mucho ensangrentada que guanyaron los Capitanes Aragoneses al Conde traydor en la Calabria, con otras cosas para notar.
- Fol. 224v: Como los Desquillaig touieron tracto por matar al Cardenal y Capitan Yspano y empues quantos fueron esquartados, y el Real don Cesar tomo a Taranto y dio a tallo a todos los franceses, con otras cosas bien notables seguidas empues en tierra de Lauor.
- Fol. 225v: Como malamente venescianos se ocuparon a fahença, y como los principales Capitanes franceses de Salerno desfizieron a Anthonello Sabelo y lo quisieron matar, con otras buenas cosas.
- Fol. 226v: Como muestra la causa quel papa manda bando que ninguno toquasse sueldo contral Realme y ningun harmero hosasse vender armas; y los Reales tomaron a los franceses vna gruessa naue vituallada; y como su Magestad puso en preson a muchos Anjohinos y como los de utre dieron grande danyo a la oppinion francesa, con otras cosas marauillosas mucho para notar.
- Fol. 228r: Como el papa con la Ligua mando Embaxada al Vergineo Vrsino y le manda y requiere no fuesse contral Realme, y la respuesta vil que fizo y el danyo grande que vino al Rey y al Regno, con otras cosas mucho para notar las.
- Fol. 230v: Como en Napoles diron crido francia francia, y como los Anjohinos tomados fueron confinados a Lipari, y como el Castillo de Loua se dio al Rey y como Vilamarí¹¹⁴ corrio fustas cargadas, vitualla con mucha gente, con otras buenas cosas.
- Fol. 231v: Como en Sessa quisieron matar al Real Infante e a toda voluntat Aragonesa, y quantos fueron esquartados; y como florentines con tracto enganyoso cobraron el puerto de Lihorna, y como el Conde Capitan tomo dos naues vitualladas que sallieron de Salerno, con otras cosas muy mucho notables.
- Fol. 232v: Como Benaunto en el Realme se quiso alçar, y como el Rey da en manos del populo al fixo del Conde traydor, con otras cosas de schandalo bien para notar.
- Fol. 233v: Como el Rey mucho necessitado empenyora las Ciudades del Realme, y como los franceses de offuri venieron por dar animo ala Ciudad de Sessa, y como el Real Infante con su gente los tallo de pieças.
- Fol. 235r: Como passa gente Ciciliana en el Realme, con otras buenas cosas.

---

114. Bernat de Vilamarí, almirall (s. XV-1512), fill del primer Bernat de Vilamarí, almirall (s. XV – 1463), per als quals cf. DBA, IV, 465-466.

- Fol. 235v: Como fue hauida marauillosa batalla a Rosano entre Capitanes de voluntat Aragonesa con otros Capitanes franceses y la victoria grande hauida por los Aragoneses, todo con grande Laude faze mucho a notar.
- Fol. 237r: Como algunos Capitanes nauigando por dar lengua al rey de francia la fusta dio de trauers a Ciuetavexa, y la prouision quel papa fizo por hauer Lespolio.
- Fol. 237v: Como narra cosas muy mucho cruels e piedosas e mayormente para ecclesiasticos.
- Fol. 238r: Como fue tomado por combate Petramolara, el baron con otros fueron dados a tallo.
- Fol. 240r: Como anelaua la Ciudat de benauento a seyer françesa, de los que tomaron saquearon las casas, bien para notar.
- Fol. 241r: Como entro en Roma el marques de Mantua¹¹⁵ capitan por Venescia, por seruir al Rey, con las honras quel papa le dio.
- Fol. 243r: Como los françeses queriendo collir las Duanas de las peccoras en la pulla recibieron grande danyo que les dio aquel Real don Cesar, y como el Marques Capitan faze su via paral Realme.
- Fol. 244r: Como venescianos por poner en mas necessidat al Rey detenian a su gente y como el Embaxador del Rey protestaua delantel embaxador de Venescia, y de continente partio otro nombre de gentes darmas.
- Fol. 245r: Como recibieron gran danyo Cathalanes y la prouision que y fizo Caller en contrario, y el principe de Salerno¹¹⁶ fue mal tractado por el noble don Joan de Ceruelló,¹¹⁷ y como el grande Capitan ysmano tomando el Castillo de Diano fizo enforchar mucha gente francesa; son cosas dignas para bien notar las.
- Fol. 245v: Como el Rey faze via para la pulla sobre las Duanas y tomo el lugar de Siuera; el Real don Cesar dio un mal encuentro a Vergineo, todo mucho bueno para bien notar el caso.
- Fol. 247r: Como la grande Ligua faze grande gente y como florentines fueron perdedores duna batalla, y como en la Calabria el grande Capitan tomo la C. de Triqualcho con otros Castillos, y las gandes muertes que les dio, todo para bien notar.
- Fol. 248r: Como la uoluntat françesa por roma echo malas famas contra el Rey, y empues se supo como fue vencedor y el danyo que dio a Vergineo.
- Fol. 248v: Como los franceses malamente fizieron degollar a las gentes dun Castillo que se les dio, y como el grande Capitan ysmano en batalla tomo al Conde de millito,¹¹⁸ marauilloso rebelle, con otras cosas bien para notar.
- Fol. 249r: Como gente darmas del grande Rey entraron en francia delante Narbona y ninguno les contradixo; y como fallandose su alteza en tortosa arribo Embaxada con enganyo de francia, con la respuesta fue enuiada, con otras cosas bien para notar.
- Fol. 250r: Como el papa mando al turquo hun missio, y empues buelue La respuesta, y como fue alla bien strenado, fue muy buena cosa e honesta demanda.

---

115. Joan Francesc II (1484-1519).

116. Cf. infra, nota 145.

117. Cf. DBA, I, 554.

118. Feu de Roger de Llúria, Mileto, a la Calàbria, passà als Sanseverino. L'al·ludit és Carlo Sanseverino, comte de Mileto.

- Fol. 250v: Como el grande Capitan yspano en el passo del Lugar de Morano ha grande pugna contra françeses e Calabresos, y empues se le daron muchas tierras e Castillos; fue mucho notable e marauilloso caso.
- Fol. 252r: Como zuçeros de la Magestat del Rey por cupa dellos recibieron el vltimo danyo; y alli con armas morio el traydor Conde y hun Capitan françes; fue el caso a Siuera; describe los Laudes del Conde liati, que es bueno.
- Fol. 253r: Como fue requerido Monpenser¹¹⁹ a andarse en francia, promittiendo acompañarlo el Marques Capitan de Venescia, y con simulaciones françesas no fizo nada.
- Fol. 253v: Como narra dos muertes de grandes Senyores por ambicion de la Senyoria, con otras cosas mucho para notarlas.
- Fol. 254r: Como fata hombres bestiales se quisieron ynimichar contra la Magestat del Rey, La destrossa que les dio y como su Magestat huuo grande pelea con gente darmas francesa y como fue vençedor; y el mal arte que venescianos seruauan al Rey, con otras cosas assaz marauillosas para notar.
- Fol. 256v: Como fue grande la Secunda rebellion de los Senyores Calabresos, y como el grande Capitan y el noble don Joan de ceruello resistian marauillosamente, y como Los de florencia apresonaron a muchos Ciudadinos sospeptos, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 257r: Como el Marques Capitan por cobrar su simulado yerro tomo algunos Castillos y a los de Montalbi; a todos fizo degollar, con otras cosas marauillosas.
- Fol. 257v: Como se pusieron famas contra el Conceio de Venescia de los partidos que mouian al rey de francia, y como Vergineo apartado de la cara del Rey fazia buenas cosas en su oppinion y presumio con otros soccorrer a Gayeta, y como el Rey los turbaua.
- Fol. 258v: Como el rey de francia manda missos a genoa que le aparexen aquel vilatge, y como hauieron corta respuesta; y como larmada del Rey del mar se puso en el puerto de Gayeta y como por tierra se aparexo el sitio contra gayeta.
- Fol. 259r: Como el fixo del papa don Joffre con su muxer, aquella dona Sancha real media, entran en roma y la grandissima recepcion que les fue fecha, bien marauillosamente para notar.
- Fol. 261r: Como el grande Capitan yspano tomo el burgo de Lahino con tantos Senyores Calabresos con otros Castillos, y la fiesta que fizo, todo en Laude del Capitan.
- Fol. 263r: Como la gente de Venescia, colorando su error, destruyo la baronia de farfa, y como el Real Infante tomo al bastardo de Lihon, y como babtizaron los françeses al Vergineo de traytes, etc., con la respuesta con la grande scharamuça, todo para notar.
- Fol. 264r: Como el Duque dorbino¹²⁰ fue fecho ganfanoniere dela ecclesia, y como el Capitan frances riquissimo de los robos y aquel Karlot fueron degollados por Capitanes Aragoneses Reales, con otras cosas mucho notables.

---

119. Gilbert de Borbó, comte de Montpensier (1443-1496).

120. Guidubaldo de Montefeltro (1472-1508), casat amb Isabel de Gonzaga. Cf. DBI, 76, 59-60.

- Fol. 265v: Como muere tallado con sentencia el Gato de la C. de Biterbio, por sus excessos e males que fazia.
- Fol. 266v: Como el Señor de Camarino¹²¹ da grande danyo al Marques de bitondo,¹²² y como un otro seductor populi de Tiboli con otro soezo grande bara de Viterbio fueron degollados como a traydores, y como la Magestat del rey fizo saquear a fraiyneto, y como el principe de Salerno fue mucho perdedor; todo para bien notar.
- Fol. 268r: Como la Magestad del Rey con mucha misericordia recepto al lugar de Siuera; Bonalbecho se dio; y como algunos de caballo se passaron con el Rey; y como la gente darmas de Venecia no queria andar al Realme, pues no los pagauan, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 270v: Como describe las costumbres de las gentes del Realme, y como su Magestad toma la reguarda a los ynimigos fugitiuos y las muertes que les dio, con otras marauillosas cosas.
- Fol. 272r: Como la gente ytalicha contradixo mucho al Consejo de la Reyna, y como empuexes el grande Capitan Yspano huuo pelea por passos en la Calabria con el principe de Besinyana¹²³ y el conde de Mellito; fue vencedor marauillosamente; y como morio el Conde, y como el principe fuyo. Apixi se dio al Rey, el Duque dorbino fue juncto en la bento, con grande orden puesto.
- Fol. 274v: Como el Señor de Camarino dio otro grande danyo al marques de bitondo, y el mal arte que los Asculanos le touieron.
- Fol. 275r: Como los ynimigos fueron inclusos en Atella y como el grande Capitan Yspano fue reçebido con grande amor; y con quanto mal arte andauan Venescianos y la cancellerosa respuesta que les fizo el Rey; y como fue tomada la vitualla; todo mucho complido e bueno para mucho notar.
- Fol. 277r: Como los de portoueneris tomaron hun Capitan frances que mucho rico se boluia en francia; y como menaut¹²⁴ fizo enforchar a algunos de la fortaleza, con otras cosas assaz buenas.
- Fol. 278r: Como el grande Capitan quito a los ynimigos de Atella los molinos con lagua, y como hauieron scharamuça contra el grande Capitan por lagua con los molinos, e quanto danyo les seguio.
- Fol. 279r: Como el visorey frances quiso dar socorro a los de Attella, y como fue repellido; y como hun camarero del Rey Le fuyo e dio auiso a los de Attella y las prouisiones que dentro fizieron.
- Fol. 280r: Como el esforcado Capitan frances con los principes de Salerno e de Besinyana venia por dar socorro a Attella, y como el noble don Joan de Ceruello, mandando su Magestat, ferio en ellos, huuo en su laude grande pelea; grande caso fue.
- Fol. 280v: Como el Cardenal Yspano fue eleto por su Santidat e todo el Colegio por Llegado por andar a recibir al Emperador.
- Fol. 281r: Como los de Atella, auisados que les venia grande socorro, grande flota, sallieron, y el Marques tomo muchos dellos con la vitualla; y como el grande

---

121. Rodolfo (IV) Varano.

122. Andrea Matteo Acquaviva.

123. Bernardino Sanseverino.

124. Manaut Guerri, biscaí, a sou del rei de França.

- Capitan Yspano tomo el Monasterio; y como los ytaliquos Lo quisieron ynimichar; todo bueno e con grande complimiento, para mucho notar Lo.
- Fol. 284v: Como los del Campo Real tomaron de los de Atella a muchos, y como el grande Capitan tomo el çaguero molino; y como los de Attella sacharon muchos partidos y fueron les denegados, con otras cosas notables.
- Fol. 285v: Como por Embaxador de Attella fue suplicada su Magestat a tomar concordia, y como con grande inuidia los de la conducta venesciana mathauan de noches a gentes del grande Capitan; todo se fazia por poner en trebaxo al Rey.
- Fol. 287r: Como a la Magestat del Rey plugo scuchar concordia por reposar los males de su Campo, y como los italichos quisieron saltar a los Yspanos y como se deffendieron, y el Rey como acudio y los reposo; y como los de Attella por seruar la concordia dieron rehenas, todo bueno.
- Fol. 288v: Como se publico en Roma Ligua nueua, y como Julio Vrsino se andaua con gente darmas a Laquila, y como villanos le dieron destrossa.
- Fol. 289r: Como tracta la concordia de Attella, y que se tiene a seruar por las partes.
- Fol. 290r: Como se andaua con liçençia del Rey B. Albiana con sus gentes riquo de los robos; y don Cesar aquel Real passo en la Calabria por la nueua rebellion.
- Fol. 291r: Como describe Los Laudes del Vergineo Vrsino amplamente.
- Fol. 292v: Como por la nueua Ligua publicada el papa va a populo y fazed officio sollemne y da indulgencia; y empues hizo fiesta mundana; y como el Capitan Albini hizo rebellar a Cossensa, y como sallieron los de Attella por fazer gracias a su Magestat de la concordia, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 294r: Como el noble don Dimas tomo armada de mar a los franceses, y como el grande Capitan Yspano, Jacobo comte y el Cardenal Daragon¹²⁵ fueron encontra la Calabria, con otras cosas muy mucho notables.
- Fol. 294v: Como gentes del armamiento del mar se desaffiaron y sallieron por acuchillar se, y como los de Gayeta sallieron e tomaron muchas bestias y se departieron; y como les fueron de çagua y como matharon a muchos y comieron los figados en reparo de sus injurias.
- Fol. 295r: Como el Duque de gandia,¹²⁶ otro fixo del papa, entro en Roma veniendo de valencia, y la grande reception que le fue fecha, con otras cosas a ponerlas en Croniquas.
- Fol. 297v: Como las Reynas andaron a Scaffa por veyer sallir a los ynimigos con los traydores del Reyno; alli acudieron muchos con las llaues, y el Conde de Conça, y prestaron la obediencia, nueua bien para notar.
- Fol. 298v: Como passando el Comptador del Rey Despanya enta Roma en el bosque le mataron gente, y fue muy mal tractado e robado.
- Fol. 299r: Como el grande merxante traydor fablo con el Capitan Despanya y la respuesta que huuo; y como los de Montelehone se rebellaron e quisieron matar al Cardenal Daragon, Las muertes que le dieron; y como el grande

125. Lluís d'Aragó, familiar del rei de Nàpols, Alfons II, creat cardenal per Alexandre VI el maig del 1494, per al qual cf. EUBEL, II, 24 i DBI, 3, 690-701.

126. Joan de Borja (1476-1497), segon fill d'Alexandre VI, per al qual cf. DBI, 12, 717-719.

- Capitan recobro la ciutat de Triqualicho con otros Castillos su[...] secunda rebellança; todo fue bien puesto.
- Fol. 300v: Como el Capitan Albini y don Julian suplicaron fuessen comprehensos en la concordia y como Salerno por combate se dio a su Magestat, y como don Joan de Ceruello fizo algunas muertes en la bastida de la fortaleza, y empues se dio a su Magestat.
- Fol. 301v: Como se daua grande cargo al Conde de Trauento, y por desencilpar se mando hun acto publico al Embaxador Despanya de su diligencia.
- Fol. 302r: Como se puso en los franceses morbo y como el Rey fizo demanda a Monpenser le fiziesse boluer a Gayeta y como lo recusó; y como le fue denunciado que seria returado de buena guerra, y como el papa demandaua al Rey al Vergineo y como le fue denegado; y como muchos franceses se embarcharon, y como monpenser e Vergineo fueron traydos a Yscla, todo bueno a notar.
- Fol. 304r: Como joan iorda e B. Albiana fueron desbalichados y mandados prisioneros a Napoles, y las causas por que, bien para notar.
- Fol. 305r: Como fue desonesta demanda en la forma como se querian reduzir Los principes de Salerno e de Besinyana; y como entro en Gayeta hun galeon con vitualla; deuia se el cargo dello al Conde Capitan del mar.
- Fol. 306r: Como N. S. Dios humilio la grande Superbia de Laquila, y como fue con fuerça reducta en la obediencia de la Magestat; es para mucho notar segunt su superbia.
- Fol. 307v: Como el obispo de Sesena, auditor de la Camera, y el Cardenal Vrsino¹²⁷ fueron priuados, con otras cosas assaz notables.
- Fol. 308r: Como lemprador entra en la Senyoria de Milan y que Senyores le prestaron obediencia, y la gente darmas que truxo; y como todos los Caualleros del Realme prestaron la obediencia; y como con Seguro vino a fabla el Principe de Salerno y la desonesta demanda que fizo, con otras cosas muy buenas para notar las.
- Fol. 310r: Como su Magestat compeço a enfermar, y como los de Gayeta dieron armamiento a la armada francesa y como en pussol de morbo morieron muchos franceses.
- Fol. 311v: Como Pontano fue reputado por grande traydor, con otras cosas bien para notar las.
- Fol. 312r: Como posa la pena de la noble dama y los remedios que demandaua, y quanto quedo descontenta.
- Fol. 313v: Como en Milan fue fecho grande recibimiento al Legado y como fue visitado lemprador y el recibimiento que le fue fecho con los razonamientos, todo bueno.
- Fol. 314v: Como el Duque fixo del Dios terreno jugo a canyas e vino a primo de sachar loxo al padre; y como el papa corre hun cauallo y quanto fue loado, con otras cosas notables.
- Fol. 315v: Como el Marques de Mantua, Capitan de venescianos, con su gente se va del Realme.

---

127. Joan Baptista de Ursinis, creat cardenal per Sixt IV el 15 de novembre del 1483, per al qual cf. EUBEL, II, 20.

- Fol. 316r: Como el grande Emperador apressado fue a Genoa, y huuo a su mano el Castelletto y el fin por que.
- Fol. 316v: Como el fischo del papa da principio a processar e inquirar contral prefeto por las rebelliones, males e offensas que fazia contra su Santidat e la Sede appostolica.
- Fol. 319v: Como la gente del papa se aparto del Realme y se vnio en las tierras de la ecclesia, y como los Romanos causaron malos pensamientos y como suplicaron al papa y la respuesta que a ellos fue dada.
- Fol. 320v: Como el principe de Salerno y el Capitan albini se fortifficaron en Gallipoli, y como los Reales reduxieron a Taranto; La fortaleza no; y como el Capitan Albini se reduxo dentro Napoles; y los tractos que los Cardenales Sabelo¹²⁸ e Colupna¹²⁹ touieron.
- Fol. 321v: Como se hauia mala sperança de la dolencia del Rey, y como el papa deseo el Regno para su fixo el Duque.
- Fol. 322v: Como en Napoles quisieron matar al Capitan Albini, y como empues fue cierta la nueua quel Rey don ferrando dentro de Napoles morio y quanto dolor dexo.
- Fol. 324v: Como fue apartado el Sitio de Gayeta y el Infante Illustrissimo fue reducto en Napoles; y como fue assumpto en Rey, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 326r: Como principiando nueuo regimiento el Excelente Rey don Frederico¹³⁰ mando publicar edicto assegurando generalment a todo hombre y las prouisiones que fizo y los grados con honras que dio al principe de Salerno,¹³¹ y como puso en libertad a muchos Senyores de titulo que stauan apresonados, con otras cosas mucho notables e buenas.
- Fol. 326v: Como Lemperador vino a Pisa [... ..].
- Fol. 328v: Como en la Camera real se fizo grande caso y empues la punicion que resulto; y como el papa prouocado mando partir gente darmas contra tierras Vrsinas.
- Fol. 329v: Como fueron dadas las banderas de Capitan general de la ecclesia al Duque de gandia, y como fue affixa en las puertas de Sant Pedro bulla contra casa Vrsina, con otras cosas marauillosas muy buenas e mucho loables.
- Fol. 330v: Como el Rey don Frederico [fue encima] Gayeta y como le continuo el combate [... ..] de Vrsinos fue tomado [... ..] y como lemprador [... ..] con otras cosas bien [para notar].
- Fol. 331v: Como los vrsinos robaron a viandantes, y como el Cardenal Valencia y el principe su hermano [... ..] y como morio en baya mosse [Monpenser].

---

128. Joan de Sabellis, creat cardenal per Sixt IV el 15 de maig del 1480, per al qual cf. EUBEL, II, 20.

129. Giovanni Colonna, creat cardenal el 15 de novembre del 1483, per al qual cf. EUBEL, II, 20 i DBI, 27, 342-345.

130. Frederic II de Nàpols (1451-1504), fill de Ferran I; succeí el seu nebot Ferran II i regnà de 1496 a 1501, quan Ferran II d'Aragó i Lluís XII es repartiren el regne de Nàpols. Abans de regnar era titulat príncep d'Altamura a causa del seu (segon) matrimoni amb Isabella del Balzo. Cf. DBI, 45, 668-682.

131. Cf. infra, nota 145.

- Fol. 332v: Como [... ..] con otras fustas [... ..] tallo a los del [... ..] mucho notables.
- Fol. 334r: Como fustas de larmada del Emperador perescieron y empues Gayeta absolutamente se dio al Rey, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 335r: Como el papa mandaua encima carretas fustas de mar a Triuinyano por Laguna con gente de Cauallo e de pie, y como fueron desbaratados e muertos por Vrsinos, con mucha desonra del papa.
- Fol. 335v: Como el grande Capitan Yspano dio sacho al lugar de Auleti del Realme, y empues fue que [... ..] con mas de CCC hombres [... ..] la Ysola de Vrsinos se [... ..].
- Fol. 337v: Como fue puesto Campo encima Braxano y como los del Lugar con cierto arte se pusieron dentro artelleria del campo y enclauaron vna bombarde de las gruessas.
- Fol. 338r: Como la Ligua se reuoco del prometido al Emperador y como su Magestat dexo el Campo y se retrayo a pauia y se fue a la C. de Como, y por hun Lago a su Senioria del Imperio, con otras cosas notables.
- Fol. 340r: Como fue quitado el Campo de Braxano con mucha desonra del papa, e fu (*sic*) hauida batalla Campal a Canapina y empus (*sic*) fecha concordia entrel papa e Vrsinos con la composicion, todo puesto complidamente e con buen orden.
- Fol. 343v: Como el Lugar Dalbito en el Realme del prefeto fue saqueado por el grande Capitan, y como el de Milan ferio en gentes del Cardinal ad vincula¹³² y las muertes seguidas; y como el papa mando hun misso por su scusa a ostia y como les fue respuesto, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 345r: Como se causo grande judicamiento en la ecclesia de populo por las [... ..] y como fue dada Sentencia [... ..].
- Fol. 346v: Como el grande Capitan Yspano vino mandando el papa en las tierras de la ecclesia, y como empues dias huuu el triumpho complido dela fortaleza de Ostia, con la entrada de Roma mucho acabadamente e con todo orden, para bien notar e bueno.
- Fol. 356bis v: Como el papa dio Consistorialment el officio del prefetado a su fixo don Joffre principe desquillaig, y como su Santidat reuoco todas prometenças de dar sueldo a gentes darmas.
- Fol. 357r: Como posa marauillosamente el casamiento del fixo primogenito del Senior Rey Daragon¹³³ con fixa del Emperador¹³⁴ y el recibimiento della, con las fiestas de las Bodas: Los arreos de los Castellanos mucho complidamente; y como el prefato Rey caso su fixa¹³⁵ con el Duque de Borgonya,¹³⁶ buena cosa e mucho notable.
- Fol. 360v: Como los de Pontecorbo cerraron las puertas al grande Capitan Yspano y como por fuerça los entro y como fizo saquear muchas casas [... ..].
- Fol. 361v: Como fueron fechos cambios de los presoneros y como el baron karulo de FFaugo se rebello y como su Magestat Lo subiuzgo; y como don Cesar Real

132. Cf. supra, nota 83.

133. Joan, el fill dels Reis Catòlics.

134. Margarida d'Àustria, filla de Maximilià I.

135. Joana la Boja, filla dels Reis Catòlics.

136. Felip el Bell, fill de Maximilià I.

- tomo el Monte de Sant Miquel y como mato a los franceses con los rebelles, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 362v: Como el [grande Capitan Yspano ... ..].
- Fol. 364r: Como fue grande el desorden en los eclesiasticos de Roma y cruel e brutissimo fetor en los papalistas, y como a grandes passos corria dona Simona por todo.
- Fol. 366r: Como el Senyor de Pesaro yerno del papa se apparto de su muxer,¹³⁷ y como se le truxo las joyas; y como ella se puso en hun monasterio, con otras cosas mucho notables.
- Fol. 368r: Como el papa huuo del Rey grandes Seniorias para su fixo el Duque de gandia, con otras cosas mucho para notar.
- Fol. 369r: Como morio don Enrique¹³⁸ capitan de Perpinyan, y como los castellanos fueron echados de Rossellon; y como en consistorio por su Santidat e los Cardenales fue fecho legado para coronar al Rey don frederico, con otras cosas buenas.
- Fol. 370r: Como en viterbio fueron saqueadas tantas casas, y mucho crudelissimamente fueron muertas tantas gentes, mucho para contemplar Lo.
- Fol. 371r: Como turpissimamente e mucho desolada muere sinse humanitat ninguna el duque Capitan de la ecclesia;¹³⁹ note se por todo con las grandes famas e sospechas.
- Fol. 375r: Como los Vrsino en la c. de Thodi degollaron a muchos y como fue ordinado en Consistorio fuessen fechas gentes darmas, con designacion de los Capitanes.
- Fol. 375v: Como el Legado Yspano se reduxo en Roma, y como el otro Legado fixo del papa parte de roma, va al Realme por la Coronacion, con grande aparato mundano.
- Fol. 376v: Como su Santidat manda partir de Roma al principe desquillaix con su Real muxer, y como fueron accompanyados de muchos marauillosamente.
- Fol. 377r: Como fecha la coronation del Rey don frederico el Cardenal Legado se reduxo en Roma, y como se demostro vna latente rebellion; y como su Magestat quiso hauer las tierras de los rebelles, y como su Magestat se puso en Campo; es atto mucho para notar.
- Fol. 378r: Como los Cardenales a qui fue comesa la refformacion de la Corte refferrescen al papa, y como su Santidat no quiere obtemperar nada.

---

137. Gioanni Sforza, marit de Lucrecia Borja, va jugar brut entre el papa i Carles VIII. Alexandre VI el crida a Roma el 1497, d'on va fugir per por que els Borja el matessin. Aleshores el papa va anul·lar el seu matrimoni per causa de no consumació (19 de desembre del 1497; va concloure el procés el seu oncle, el cardenal Ascanio Sforza). Lucrecia va fer temporades al convent de Sant Sixt.

138. Enrique Enríquez de Guzmán, capità general dels Comtats, que tingué desavinences amb el governador del Rosselló, Lluís d'Oms, a causa dels excessos dels soldats castellans; en una topada violenta entre soldats i paisans encesos d'ira, morí el capità castellà (1496), reemplaçat l'any sobre per Sanç de Castella. Cf. Antoni ROVIRA I VIRGILI, *Història de Catalunya*, vol. VII, Barcelona 1934, 179.

139. La nit del 14 al 15 de juny del 1497 Joan Borja, duc de Gandia, fou trobat mort al Tíber, després d'una festa a casa de la seva mare Vanozza, on també hi havia Cèsar Borja. No se'n va donar explicacions ni hi va haver culpables.

- Fol. 378v: Como dentro la ciudat de Florencia fue descubierta cierta coniuuration dampnatissima, y las muertes con exequiones e confiscaciones que se sigieron, muy mucho para notar.
- Fol. 380v: Como algunos pelados fidalgos de Castiella entran en Roma, y como se tractaua por tradir a Ostia, y como fue informado hun neophito de prima tiseria.
- Fol. 381v: Como por varias e falsas spediciones fechas en persona del papa fue apregonado su Secretario y fue priuado de su Prelatura e otros beneficios ecclesiasticos.
- Fol. 382v: Como los Senyores de titulo nueuos rebelles se retrahen en las tierras del principe de Salerno, y como el papa pone treugua entre Colpuneses e Vrsinos; y empues estos Vrsinos como fazen grande caualgada en tierras de Colupneses, fue les mucho danyo.
- Fol. 383r: Como el Rey por combate toma a la ciudat de Salerno, y empues se le dio la fortaleza, y como rayo del cielo faze grandes danyos; mucho es todo para bien notar Lo.
- Fol. 384r: Como posa la muerte del principe Real,¹⁴⁰ fixo primogenito de la Magestat del Senyor Rey Daragon, con otras cosas, mucho dolorosamente; con todo cumplimiento para notar e contemplar lo todo; con las exequias, cosa mucho digna.
- Fol. 386v: Como se declararon infestos nueuos rebelles el principe de Salerno y los condes de Conza y de Capacho, y como esti de conza fue exule desnaturado del Regno, y como aquel de capacho se reduxo en la obediencia, y como arraso la Sala, Castillo del Conde.
- Fol. 389v: Como el grande Duque de Bauibara¹⁴¹ entro en Roma y el grande recibimiento con otros assenyalados honores que le fueron dados.
- Fol. 390v: Como el principe de Salerno, con la muxer e fixos exules como a traydores fueron echados del Regno, para mucho notar, mayormente para militares.
- Fol. 391r: Como grandemente cayo nieue en roma; y el papa fizo maravillosamente caza delante el palatio appostolico.
- Fol. 3491v: Como fue muerte desolada la de perot puiol, para mucho contemplarla.
- Fol. 392v: Como strologos prenostichauan que en breue hauria a morir el papa, y quanto su Santidat los scarnescio.
- Fol. 393r: Como vino en Napoles Embaxada del turquo por demandar el cadauer de su hermano, con las promisiones que fazia al Rey; e como por muerte daquell Xarles fue assumpto ludouico¹⁴² en Rey de francia; y como fue apregonado por suspecto de la fe santa el obispo de Calahorra castellano,¹⁴³ toto bien para notar.

---

140. El príncep Joan, casat amb Margarita d'Àustria.

141. Albert II el Savi, duc de Baviera (1465-1508).

142. Lluís XII (1498-1515).

143. Pedro de Aranda, clergue de la cambra apostòlica i vicetresorer papal, bisbe de Calahorra des del 1477; fou acusat de marrania i heretgia, amb el seu fill natural Alfonso Solares de Aranda, protonotari, secretari i escriptor papal de Perusa; foren degradats i empresonats. Cf. EUBEL, II, 127.

- Fol. 393v: Como dentro Florencia con Sentencia publica cremaron a frayres obseruantes¹⁴⁴ y las muertes que por ellos y en otra manera se seguieron en la ciudat, todo mucho cumplido.
- Fol. 395v: Como el papa huuo desseo fazer del mundo a su fixo Cardenal, y como caso otra vuelta a dona Lucrecia su fixa con don alfonso Real medio,¹⁴⁵ a mucho comendar los para Cronichas; faze mucho a notar para todo hombre.
- Fol. 400r: Como se causo batalla Campal entre Colupneses e Vrsinos y como empues se concordaron y se fizieron casamientos y las fiesas grandes; todo en desonra del papa, con otras cosas marauillosas, faze mucho a notar.
- Fol. 404r: Como gente darmas e otra de pie fizo muestra delantel papa y como arribaron fuydos de portugal conuersos e jodios, y empues como se reconciliaron del judaytzar; y como sententialiter sine misericordia fue priuado y empues degradado el obispo castellano amplamente puesto.
- Fol. 406v: Como por muerte del primogenito y empues de la princesa, el ninyo fue jurado, y como sinse dar conclusion a la Corte Real Daragon su Magestat se fue a Castiella; y quanto quedo desdenyado en Regno, para mucho notar e comendar esto a cruel acto.
- Fol. 417v: Como por dar razon a algunos bestiales qui maldizen las libertades Daragon posa todos los Reyes fasta esta edat e tiempo, con los grandes serui-cios a ellos prestados e fechos. De donde merescieron guanyar e possedir libertades e viuir con aquellas gloriosamente por buena conseruacion de la fidelidad de su Rey e buena perpetuydad de su Regno.
- Fol. 431r: Como florentines fizieron muchas prouisiones de guerra contra pisa, y como los venescianos tomaron el Castillo de Casentino de Florencia; y como empues florentines tomaron flota de gente darmas a Venescianos, con otras cosas buenas.
- Fol. 433r: Como entraron de noches embaxadores de los reyes Daragon y de Castiella y empues lasstruento que hauieron con el papa; y como morio aquel principe de Salerno, con otras cosas mucho buenas.
- Fol. 434v: Como fue prestada la obediencia por parte de la duquessa de Bretanya¹⁴⁶ al pontifice.
- Fol. 435r: Como el turquo rompe la paz a Venescianos y como faze terrible clase por mar y por semexante venescianos; y como se concordaron Venescia y Florencia; y como larmada del turquo tallo a pieças la gente de dos galeas venescianas, con otras cosas buenas.

---

144. Girolamo Savonarola i els seus companys, executats després del corresponent judici de la Inquisició.

145. Alfons d'Aragó, príncep de Salern i duc de Bisceglie a partir del seu matrimoni amb Lucrècia Borja, celebrat el 21 de juliol del 1498. El juny del 1500 Alfons fou agredit prop de Sant Pere per uns desconeguts, que el van deixar mig mort; refet per la seva dona i protegit pel papa, fou escanyat a la seva habitació del Vaticà el 18 d'agost per Miquelot Corella, capità de Cèsar Borja.

146. Anna de Bretanya, vídua de Carles VIII, que Lluís XII pretenia. Declarat nul el matrimoni anterior de Lluís amb Joana de Valois, el rei de França va estrènyer aliança amb els Borja casant Cèsar amb Carlota d'Albret, germana del rei de Navarra.

- Fol. 437r: Como el Cardenal de Valencia se aparto del gremio de los Cardenales y empues como a fixo del Dios terreno matrimoni[... ..] con los honores e grados a el dados¹⁴⁷ [... ..] mucho notar e bien contemplar las.
- Fol. 448v: Como de don Cesar del dios terreno fixo se dio fama que mato a su hermano el Duque de Gandia, con tres causas euidentes quey dauan.
- Fol. 449v: Como el papa desseaua el Realme para su fixo narra al consistorio el aduenimiento de los gallos con muchos colores y como le fue contradicho; y como colupnesen fazen gente por deffenderse, con otras cosas buenas.
- Fol. 452v: Como el grande maestro de Rodas manda Embaxada al Rey de Napoles e demanda le ayuda, y la respuesta rigorosa; y como larmada del turquo da a sachos los [... ..] con otras cosas [...].
- Fol. 454v: Como Schano vicescanciller de roma por recelo se aparto, y como su Santidat manda su Capitan encima de Nexa, a donde fue tomado; y como su Santidat quiso apresonar a consanguineos del Schano, con otras cosas entrachadas.
- Fol. 456r: Como Schano vicescanciller por mar se va para su hermano el duque con mucha gente, y como muere metre gafet obispo de perusa,¹⁴⁸ con otras cosas desti muerto puestas en su buen laude.
- Fol. 457r: Como fuyo don Alfonso yerno del papa,¹⁴⁹ y como su Santidat da exilio a su hermana quanto vituperosamente y con quanta honra faze andar a su fixa a la rocha despoleta como a gobernadora, con el titulo miragloso que le da.
- Fol. 459r: Como larmada fecha en Marsella vino acirqua Meçina por furtarla y se fue; e pusose con armada de Venescia contra larmada del Turquo; e como un Abbat fue inculpado que seuria en el tracto.
- Fol. 460r: Como el papa preposa cosas que schandalitzan la mayor parte de los Cardenales, y como ladrones de mar robaron en el puerto assegurado por la ecclesia a los mercantes, con otras cosas.
- Fol. 460v: Como seguio mala jornada a la C. de Florencia, qui queria captiuar a Pisa.
- Fol. 461v: Como capitanes de francia mandando el rey entran en Lombardia [... ..].
- Fol. 464v: Como con arte fue fecho Legado y partio de roma y como fue liberado el Capitan del papa [... ..] de la [... ..] C. de Nepe; y como [... ..].
- Fol. 466r: Como echaua la nueua Ligua falsas famas, y como larmada de mar del turquo fizo grande danyo e dio con larmada de Venescia, y como los turquos tomaron la C. de Lepanto de venescianos, con otras cosas assaz notables.
- Fol. 467r: Como Lembaxador de Napoles increpa al papa presentes los Cardenales promitiendoles [... ..].
- Fol. 470v: Como con la grande industria del papa fizo reduzir de Napoles a su yerno con su muxer, y como el gobernador de Bolonya faze presente a su San-

147. Cèsar Borja va depositar la púrpura el 17 d'agost del 1498. Enviat pel papa a França, el 1499 es casava amb Carlota d'Albret, germana del rei de Navarra, i Lluís XII el feia duc del Valentinois. Per això sempre traïguà el sobrenom «Valentino».

148. Francesco Ciacceta (Gazetta), bisbe de Perusa entre 1492 i 1498. Cf. EUBEL, II, 237.

149. Alfons va deixar Lucrècia, prenys de sis mesos, per por de la nova aliança que Cèsar Borja ordia amb Lluís XII. El papa va fer la seva filla governadora de Foligno i Spoleto.

- tidat de moneda, y quanto gratuyto fue al papa, y como empues mando otro presente al rey de francia e non lo quiso aceptar; todo para notar.
- Fol. 472r: Como florentines por auisamientos de los Capitanes francesos sentenciaron e dieron muerte a su Capitan Vitello.
- Fol. 472v: Como el Capitan de ventura de simiente Real animosamente dio grandes danyos a venescianos.
- Fol. 473v: Como el rey de francia fue recebido con mucha honra e pompa dentro la C. de Milan, y en breues dias dio a publico robo el Castillo e fortaleza de la C., y tracto con mucha tirania e imposiciones nueuas a los nuevos vassallos; e como se fue; con otras cosas mucho notables e buenas.
- Fol. 475v: Como por mandado del Pontifice fueron reduzidos en roma la princesa su nuera y empues su fixa con sus maridos; e como esta noble su fixa parturio en roma¹⁵⁰ y la grande e marauillosa fiesta que mando fazer del baptismo de la creatura, con otras cosas mucho marauillosas.
- Fol. 480r: Como quiso el papa opprimir al Rey y como su Magestat quiso concordia, y como conosco con quanto enganyo andauan contra su Magestat el papa y el Rey de francia, con otras cosas mucho para notar las.
- Fol. 482r: Como lemprador toma concordia con sus vassallos tractando la estos de Esforçia con su peccunia, y las grandes muertes que fueron fechas de los del Imperio en la valltiran, con otras cosas para notar.
- Fol. 483r: Como el Rey por su segurdad puso gentes darmas en frontera contral papa y empues la buena concordia tomada entrel Emperador con los mayores de Alamanya y el fin por que, con otras cosas buenas.
- Fol. 484v: Como los armamentos [... ..] del turquo por el tiempo aspero se retrayeron, y como el fixo del papa mandando su Santidad [... ..] los stados ytaliquos.
- Fol. 486r: Como muchos anjohinos, malos neapolitanos e otros del realme tractan nueua conspiracion e rebellion contra su Rey, peor de la primera; y como el Rey sintio el tracto tomo e sentencio a muchos dellos en muchas maneras e formas.
- Fol. 487v: Como muere desastradamente don Joan de Ceruello, e como colupneses fazen gente por deffender se, mucho extenso puesto, con otras cosas para mucho notar las.
- Fol. 491r: Como Cesar, el capitan fixo del papa, dando combates e con tractos huuo los stados de Ymola e de Forli; las muertes e danyos que se fizieron y como fuyo de roma el Cardenal Sanct George.¹⁵¹
- Fol. 496r: Como el grande vicario teniala vna por la mano e apetesca la otra; e como vino piadosa nueua en roma de tantos muertos en mar e otros en tierra; e como vino por mar Embaxada del turquo, e como venescianos opprimieron a sus vassallos, y el turquo como tomo la C. de Catharo con los danyos.
- Fol. 498r: Como los vassallos del duquado de Milan del mal tratamiento frances se reduxieron en obediencia del Duque [... ..] y le dieron la entrada en la Senyoria [... ..] con otras cosas mucho notables.

150. Lucrècia Borja infantà a Roma el seu fill Roderic el primer de novembre del 1499.

151. Rafael Riario, creat cardenal per Sixt IV el 15 de maig del 1480, mort el 9 de juliol del 1521, per al qual cf. EUBEL, II, 19.

- Fol. 502r: Como los presidentes de la Camera apostolica con Licencia del pontifice vendieron la baronia de Salmoneta a dona Lucrecia su fixa,¹⁵² y como los Reyes de Leuante opressos del turquo, mandan Embaxada al papa demandando socorro, con otras cosas buenas.
- Fol. 504r: Como por mandato del papa entra en roma su fixo el Cesar y la pomposa recepcion que Le fue fecha; y empues pone la fiesta del Nagon tanto solempne, y como el papa dio la rosa a su fixo y fizo lo Capitan general con Lofficio de gonfanonero, con las Jochalias,¹⁵³ todo puesto por mucho notar los.
- Fol. 508r: Como los grandes de Ytalia subuenian en peccunia al Duque de Milan, y el sitio que el Duque puso encima Nouara; y como el papa descao a la Reyna de Vngaria,¹⁵⁴ y como su Santidat dio las tierras de la ecclesia a su fixo don Cesar,¹⁵⁵ con otras cosas que fueron no de Sanctimonia.
- Fol. 510v: Como el duque Ludouico Esforcia con grande maldat por los suyos cometida fue tomado en campo y puesto en manos de sus ynimigos; y empues como fue tomado Schano su hermano con otra grande traycion, para mucho notar las.
- Fol. 513r: Como da prosa del dolor de las presiones de los dos hermanos, con otras cosas accusatorias del viuir dellos.
- Foll. 515v: Como Venescianos malamente dan Schanio en manos de su ynimigo el françes, y como andauan por occuparse los stados de Ferrara y de Mantua; y como el rey de francia trebaxo por fazer degradar al vicescancer de la Corte romana, con otras cosas malas.
- Fol. 518r: Como fuye del carcer hun Cauallero animoso e valiente; y reprehendido el papa Lo manda decapitar y empues con varias supplicaciones Le perdono, y como fue premiado, mucho notable caso.
- Fol. 519r: Como la Dama Inmperial mal fortunada¹⁵⁶ se va Despanya y buelue en Alamanya.
- Fol. 519v: Como el papa huuo piadosas nueuas del danyo dado a xpianos, y empues como su Santidat manda por sus solacios fazer fiesta.
- Fol. 520v: Como el papa recibe el censo del Realme y los contrarios quey fazian los francesos.
- Fol. 521r: Como auienen dos casos mucho notables y de grande schandalo en la persona del papa, que fue marauilla como de aquellos no morio.
- Fol. 522v: Como el sitio de Pisa en grande desonra e danyo de florentines fue quitado, y la prouision grande que pisanos fizieron y como la C. fue Liberada y las crueldades que los franc. fazen en Mila, todo mucho para notar.
- Fol. 524v: Como malamente mataron en Roma a don alfonso aquel Real Illustre yerno del papa e nieto del Rey de Napoles.¹⁵⁷

152. Sermonetta i Nepi eren possessions confiscades als Caetani.

153. El triomf de Cèsar Borja es va escaure el 26 de març del 1500, any del jubileu.

154. Beatriu d'Aragó, germana del rei de Nàpols Ferran II, primer esposa del rei Maties Corví i després del seu successor, Ladislau VI Jagel-ló, rei de Bohèmia (1490-1516). L'anul·lació del matrimoni fou efectiva el 3 d'abril del 1500.

155. Al·lusió a les campanyes de Cèsar Borja pel control efectiu de la Romaniaa.

156. És la vídua del príncep Joan d'Aragó-Castella. Cf. supra, notes 133 i 134.

157. Cf. supra, nota 145.

- Fol. 527r: Como Lembaxador de Venescia falsamente oraua delante el papa, con la respuesta Pontifical de los crimines, Latrocinios et tiranias de Venescia, mucho para notar.
- Fol. 529v: Como entra embaxador del Rey de Francia, y como fueron puestas las banderas de la Ligua a vista de todo hombre, menaçando a los Caualleros del Romanya; y como hun condestable Yspano se passo con los ynimigos, con otras cosas.
- Fol. 531v: Como dona Lucrecia mandando su padre el papa, parte de roma a la C. de Nepe delicadamente e bien acompanyada.
- Fol. 523r: Como Los turquos guanyaron la ciudat de Modo con la corona de Venescia, y las grandes muertes que se fizieron de cada parte.
- Fol. 534r: Como assecurando el papa y el Rey fue fecha tregua entre Colupneses e Vrsinos; y como parte la artelleria de roma contra las tierras de romanya de los ytaliquos.
- Fol. 535r: Como el papa creo nuevos Cardenales por tochar peccunia.
- Fol. 536v: Como los moros de granata se rebellan y empues campalmente fueron subiuizados; y como parte armada Despanya para Leuante y plego en cicilia; y como muere el fixo del Rey de Portugal.¹⁵⁸
- Fol. 542r: Como mandando el papa parte el Capitan general con su gente darmas contra los caualleros de Romanya, y el robo que daua su gente; y pone el grande insulto de la C. de Biterbio, y como se dieron los stados de Rimini y de Pesaro; y empues fue puesto el campo encima la ciudat de fahença.
- Fol. 545: Como el papa faze Legado para las partes de xpianos e como parten de roma, dan su via; y como el rey de francia no quiso aceptar la Legacion; y como fue creado Legado natural en francia.
- Foll. 546v: Como el papa ha nueua que es partido el Capitan del mar Despanya con su armada para cicilia contra el turquo; y los barones del realme se rebellan contra su Rey y las tirannias que faze el vicario del papa.
- Fol. 548r: Como la fixa del papa buelue en roma y la exclamation que lacrimando faze a su Santidat con la respuesta; y como faze cartas al rey, el qual denego complazer le de los fixos que demandaua.
- Fol. 549r: Como posa la Secunda rebellion de los moros de granata, con las muertes en ellos fechas.
- Fol. 550r: Como la Reyna de Vngaria fue echada del Regno y empus (*sic*) recibida por el Rey de Napoles su hermano.
- Fol. 550v: Como se mandan las Bullas de la Cruçiata al Rey de spanya, e como el papa posa Decima triplicada encima los officios de Corte y manda fazer grileas; y como el rey de francia recusa en persona andar contra infideles; y como el Capitan Despanya de Leuante vino en Cicilia, con otras buenas cosas.
- Fol. 554r: Como el rey de francia mira las ciudades de Ytalia por hauer el thesoro, e tira por hauer el Seniorio del realme e de la grande Insula; e como posa tributo forçado encima las ciudades ytaliquas.
- Fol. 555v: Como Florencia mira su interesso, y siente conjuracion como se tracta, y el desastro seguido en ciudadinos de florencia.

---

158. Alfons, fill primogènit del rei Alfons V de Portugal, promès l'any 1479 amb Isabel, la filla gran dels Reis Catòlics.

- Fol. 556r: Como franceses echaron parabras venenosas, y el papa come faze gente; y como el exercito de la ecclesia [...] açechar a fahença, a donde se siguieron muchas muertes.
- Fol. 557r: Como posa los Cuernos del noble baron, e como fue diuulgado al papa y la beffa que dello se fizo.
- Fol. 557v: Como entraron Embaxadores de Vngaria e de Polonia e quanto solicitaron por hauer del papa audiencia publica consistorial, e nuncha vino el dia.
- Fol. 558v: Come terremoto faze grande demostracion con danyo, e como el papa manda venir delante de si Los Embaxadores; e como increpa al Rey de Napoles con la respuesta fecha animosamente.
- Fol. 560v: Como el papa pone gabella nueva encima las bullas y como muere el Soldan,¹⁵⁹ con la batalla que empues se siguio; y como Los françeses fazen nouidades en Modena y como fueron tractados.
- Fol. 561r: Como el Capitan de la ecclesia con grandes muertes toma la C. de fahença y las alegrías que el papa mando fazer; las grandes muertes en Bolonya y dalli los terribles schandalos con muertes e danyos vergonçosos que venieron a las tierras de florentines y a las tierras del baron de pumblino; y como el Capitan se reduce con lexercito y los françeses la via de Roma, extensamente puesto.
- Fol. 566r: Como el papa guia e assecura a malos e crimosos hombres, y como mandando el se le presentan las clauas de los stados de Colupna e de Sabelos y de los Castillos de Sublacho.
- Fol. 567v: Como el Rey de Napoles manda dar en presion a algunos Caualleros de titulo con otros por notoria traycion que le tractauan.
- Fol. 568r: Como se denuncia al papa e Cardinales la Aliança entre los reyes de francia e de Spanya, e como con algunas causas increpan al rey de Napoles e los terribles danyos que se mueuen contra el y como se comienza a publicar la particion del Realme.
- Fol. 570r: Como el papa troba grande Spulla daquel Schano Esforcia, vicecancellor de la Corte romana y se la toma; y como el fixo del papa trebaxa que las fortalezas vengán en manos de franceses, y como las prouide de gente por reçelo de su fixo.
- Fol. 571r: Como el exercito de Francia se acerca a roma y el Capitan como entra en roma con recibimiento y laposento como e quiento Le fue dado; y la prouision que los Romanos fazen abundantemente al exercito.
- Fol. 572r: Como en roma se causo insulto de los franceses con romanos y el por que, con las muertes que se fizieron con grande scandalo; y empues como passa el exercito la via del realme con toda la artelleria.
- Fol. 573r: Como en roma se publica la Ligua de los reyes de la qual vino la principal discusion al rey de Napoles; e como los de Sant German como a traydores trahen las clauas al Capitan de los franceses, con el crido que dauan de francia, y como el rey los manda matar; e como el Capitan frances se pone en via contra el Realme.

---

159. Bajacet II (1481-1512).

- Fol. 573v: Como el Rey de Napoles offresce dar el regno al rey de Spanya, e como los franceses tomaron via para el realme y la moneda que se le manda en cicilia al capitan despanya, con las exclamaciones de los Siculos.
- Fol. 575v: Como la Condessa por fuerça por ella e sus fixos renuncia e fue liberada de la presion.
- Fol. 576v: Como el Vrsino ha mal encuentro de los de Colupna en las partes de Laquila, y las muertes que alli se fizieron.
- Fol. 577v: Como los franceses principiando entrar en el Realme han mal ingreso, con assaz danyos.
- Fol. 578v: Como el papa por fortifficar el Campo frances manda gente darmas e a sus fixos, y empues pone Los danyos de los franceses.
- Fol. 579v: Como el rey vso de varias Sentencias en los de Capua por la traytion que tractauan; y como empues fue hauida batalla entre los Reales contra los franceses y fueron vencedores los Reales.
- Fol. 580v: Como los moros de la Affriqua con classe maritimo vienen por valer al Senyor de pumblino.
- Fol. 581r: Como fue dado a presion el Senyor de fahença contra la fe a el promesa, y empues como se fizo batalla entre los reales e los franceses, e grandemente fueron vençedores los Reales.
- Fol. 581v: Como por mandado del Rey se da muerte turpissima al mal conde por notoria traytion; y en turquia fizo fazer otra cruel muerte con Sententia insolita a su Embaxador.
- Fol. 582r: Como los traydores de Capua fizieron el tracto con el emado fue perdiçion del Rey e de su stado, y ellos fueron tallados e muertos, todos dados a sacho e robo publico con las muxeres e creaturas en mucha [...] dellos por notoria traycion que fizieron fueron bien [...].

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escritura: 108 x 195, a columna tirada, de 32-35 línies constataades. Impaginació del foli 224r: 50 + 108 + 55 x 28 + 195 + 65.
2. Tipus de ratllat: A part dels tres plegats tabel·liònics verticals, no es veuen línies de justificació horitzontals. UR variable.
3. Tipus de lletra i mans: Lletra cursiva humanística del segle XVI, amb influències de la bastarda.
4. Reclams horitzontals, posats fora de la caixa d'escritura, vora a tocar l'extrem dret del foli.
5. Decoració: La primera paraula de cada capítol és escrita en tinta molt carregada d'òxid i en lletra gòtica cal·ligràfica d'una altura de 4-6 línies de l'escritura normal. Rúbriques, molt esvaïdes.
6. Notes: Manícules i altres signes de nota més aviat escadusseres.
7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» als folis 1r i 79r.
9. Copista únic, tintes i plomes diverses.
10. Revisions i correccions: No se'n veuen.
12. Notícies històriques: El llibre, de text que el seu autor anomena "aragonès", és compost de capítols breus, de 3-4 pàgines cada un, que són

introduïts per una rúbrica de resum i han estat numerats a llapis al marge. Els primers narren el conclave i coronació d'Alexandre VI (1492). Acaba mútil en el capítol 376, que narra la mort del comte de Nicastro (1501).

Si la nostra lectura de la inscripció esmentada supra, II, 6, al final, és correcta, el llibre hauria pogut pertànyer a Jeroni Pujades, com altres de la BDSG que seran oportunament assenyalats. En tot cas, ha d'ésser posat en relació amb el ms. 9/101 de la Biblioteca de Girona, *Vita del duca Valentino, detto il Tirano de Roma, e di Alessandro VI, suo padre, descritta da Tomasso Tomassi*.¹⁶⁰

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari. Els folis 1-10 necessiten reparació urgent.
2. Datació: Segle XVI.
3. Origen: El ms. sembla haver estat escrit des d'Itàlia estant per un aragonès.
4. Propietaris i procedència: Carles DE BOLÓS, *o. c.*, 135, observava: «El manuscrito en cuestión es posible que proceda de algun antiguo convento como tantos otros; pero también podría haber pertenecido al fondo de viejos documentos que poseyó el cronista casi gerundense don Jerónimo Pujades. En la misma Biblioteca [del Seminario] hay otros manuscritos que llevan su nombre y señalan de una manera indubitable esta procedencia. El volumen de que nos ocupamos no lleva indicación alguna, pero en el margen superior de los folios segundo y tercero, que son de los más deteriorados, hay escrita una palabra ilegible cuyos caracteres se asemejan bastante a los en que estan escritas las indicaciones de los otros libros de Pujades a que nos hemos referido. Pero eso es un indicio tan débil que no puede formularse a base del mismo ninguna conclusión satisfactoria. Por todo lo cual nos parece que, mientras no aparezcan nuevos datos, el manuscrito ha de ser considerado como de procedencia desconocida como desconocido es su autor».

---

160. Segons Eduardo GONZÁLEZ HURTEBISE, *Apuntes para la historia del monasterio de San Feliu de Guixols. Fray Benito Pañelles y Escardó Abad de dicha casa.- Obispo de Mallorca (1670-1743)*, Girona, Imp. de P. Puigblanquer 1900, p. 27-28, aquest manuscrit sobre Cèsar Borja i Alexandre VI era propietat el 1743 del bisbe Pañelles. Aquest prelat, per al qual cf. la nota 162, havia fet donació *inter vivos* de tots els seus béns al monestir de Sant Feliu de Guíxols. Però no havent estat aprovada pel papa la donació i per altres ardis jurídic, el monestir guixolenc va haver de sostenir un plet enutjós amb el subcol·lector de la Reverenda Càmera Apostòlica, plet acabat amb una avinença perjudicial per al monestir. A part d'una quantitat de diners, els monjos es van quedar una part de l'aixovar i dels llibres del prelat difunt, entre els quals la *Vita del duca Valentino*.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 225 x 320 x 20.
- b) Material: Pergamí de color groc.
- c) Indicacions escrites: Contratapa II, angle inferior dret, signatura que va donar al ms. Pere Bohigas l'any 1936: «Ms. 183 | VI-II-13».

2. Llom ras, del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs.

b) Descripció de les seccions: Cap al mig del llom, de dalt a baix, escrit en tinta sèpia: «Manuscriptos»; a baix, etiqueta quadrada, de paper blanc, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 13».

3. Altres elements:

- b) Tancadors: Hi ha restes de dos tancadors de tires de pergamí.
- c) Cobertes (folres) del mateix paper que el del ms.
- d) Talls sense particularitats.
- e) Capçalera i capçada: Capçalera a dalt, destruïda la de baix, capçada a dalt i a baix.
- f) Queix del mateix pergamí.
- g) Llavís del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 162.

5. Dimensions: 215 x 315 x 17.

6. Plecs:

- 1) Plec de 3 x 2, folis 1-6, amb reclam: «se ha».
- 2) Plec de 2 x 2, folis 7-10, amb reclam: «auisadmelo».
- 3) Plec de 5 x 2, folis 11-20, amb reclam: «mis-».
- 4) Plec de 5 x 2, folis 21-30, amb reclam: «en».
- 5) Plec de 5 x 2, folis 31-40, amb reclam: «di-».
- 6) Plec de 5 x 2, folis 41-50, amb reclam: «ambiar».
- 7) Plec de 5 x 2, folis 51-60, amb reclam: «que».
- 8) Plec de 5 x 2, folis 61-70, amb reclam: «me».
- 9) Plec de 5 x 2, folis 71-80, amb reclam: «de-».

- 10) Plec de 3 x 2, folis 81-86, amb reclam: «Señores».
- 11) Plec coix, de 3/1, folis 87-87⁴, sense reclam.
- 12) Plec de 3 x 2, folis 88-93, sense reclam.
- 13) Plec de 3 x 2, folis 94-99, sense reclam.
- 14) Plec de 2 x 2, folis 100-103, sense reclam.
- 15) Plec de 3 x 2, folis 104-109, sense reclam.
- 16) Plec de 3 x 2, folis 110-115, sense reclam.
- 17) Plec de 3 x 2, folis 116-121, sense reclam.
- 18) Plec de 3 x 2, folis 122-127, sense reclam.
- 19) Plec de 3 x 2, folis 129-134, sense reclam.
- 20) Plec de 3 x 2, folis 136-141, amb reclam: «Texto».
- 21) Plec de 3 x 2, folis 142-147, sense reclam.
- 22) Plec de 3/2, folis 148-152, amb reclam: «Al Exmo Sr».
- 23) Plec de 3 x 2, folis 153-158, sense reclam.
- 24) Plec de 2 x 2, folis 159-162.

Al plec 11) hi ha tres folis en blanc i sense numerar, d'on prové l'anomalia en la foliació del plec.

Entre els plecs 19) i 20), el foliador s'ha estrompassat el foli 135.

Al fol. 2r, en llapis, signatura actual del ms.: «Ms | 13».

8. Foliació contínua, en tinta i xifres aràbigues, al marge superior dret del recto dels folis, amb les anomalies assenyalades.

9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.

10. Filigranes: a) Foli 1, de l'escut somat de creu amb lleó vergant dins el camper, i dos cercles inferiors sota l'escut; dins el primer un ferro irregular i a sota una «O»; dins el segon cercle un ferro semblant al núm 2, que es troba en filigranes modernes italianes; aquesta filigrana no l'hem trobada repertoriada.

b) Folis 3-50, 61-65, 68, 77, 79, 84 dels tres cercles amb corona reial i sengles basiliscs al costat del primer cercle, amb la creu heràldica de Gènova dins el primer, «CDS» dins el segon i «B» al tercer, del tipus VALLS I SUBIRÀ III, n. 29, filigrana procedent d'Itàlia, datada el 1693.

c) Folis 51-60, 66, 80, del creixent amb dos cercles i les lletres «G M» dins el segon, semblant, no igual, a la de VALLS I SUBIRÀ 1383, documentada a Olot l'any 1628.

d) Folis 75, 92-148, 153-158, dels tres cercles, amb la creu dins el primer, «QQ» o ulleres dins el segon i 8 dins el tercer.

e) Folis 150, 159-162, dels tres cercles, amb creu dins el primer, «BL» dins el segon, un cor dins el tercer i una «I» a sota.¹⁶¹

12. Sistema de ratllat: Plegat tabel·liònic doble, per a definir els marges dret i esquerre de la caixa d'escriptura. El plegatge de l'esquerra presenta relleu, <<<<; el de la dreta solc, >>>>.

161. Cf. infra la nota posada sota l'enumeració de les filigranes del ms. 15.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Foli 1v, *inc.*: «Relacion de Antonio Perez etc, pag. 1 | Batalla contra Juan de Ulloa etc. pag. 88 | Desafio del capitan D. Diego de Monsalve pag. 89 | Proceso contra el Obispo de Zamora don Antonio de Acuña, pag. 36 | Historia del Rey Felipe segundo, pag. 124 | Muchas de las cosas que se tratan en este Libro ma nuescrito | pertenecen á los asuntos de los comuneros».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Índex del volum*].

II

1. Folis 2-87. Fol. 2r, *inc.*: «RELACIONES DE ANTONIO PEREZ SECRETARIO DE ESTADO QUE FUE DE EL REY DE ESPAÑA D. PHELIPPE SEGUNDO DE ESTE NOMBRE. [*Ex-libris*: Reverendissimi Pañelles]¹⁶² Impreso en París con Priuilegio de el Rey Christianissimo M. D. X. C. VIII. [*fol. 2v*] Contienen estas Relaciones de Antonio Perez ... [*fol. 3r*] Al Rey Christianissimo Henrrico Quarto mi Señor. Sire. El pintor que deja uer sus obras a todas luces no desea engañar...»

Fol. 87r, *exp.*: «... Señores, los mis curiosos con quien hablo, confessemos que no ay agua limpia, en el trato humano. Y que Omnis homo, mendax etc. Et Malitia uita hominis. Y que quando mas uerdad tratamos, alli esta escondida el arte».

2. Identificació de l'autor i obra: Antonio PÉREZ, *Relaciones*, traducció de l'edició de París 1598 o d'alguna de les seves reimpressions (PALAU 219034-219037).

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 1157; Biblioteca del Palacio Real, ms. II/1937; París, BNF, ms. esp. 86/91; Simancas, Estado, leg. 363; València, BUV, mss. 1770-1771.

4. Catàlegs i bibliografia: AZCONA, *Un libelle d'Antonio Pérez imprimé à Pau en 1591*, dins «Bulletin de la Société des Sciences, Lettres et Arts de Pau», XLIV (1921), 20; Gregorio MARAÑÓN, *Dos procesos de Castilla contra Antonio Pérez*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», CXVIII (1946), 219-346; CXIX (1946), 195-266; CXX (1947), 171-230, 507-603; *Una relación inédita de Antonio Pérez*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», CXXV (1949), 15-50. Cf. José SIMÓN DÍAZ, *Manual de Bibliografía de la Literatura Española*, Madrid, Editorial Gredos 1980, p. 429-430, n. 11251-11260.

162. És Benet Pañelles i Escardó (1670-1743), monjo (1689) i abat de Sant Feliu de Guíxols (1705-1717), abat general de la Congregació Vallisoletana (1717-1730), abat del monestir de Montserrat de Madrid (1727), amic d'Alberoni i Patiño, i bisbe filipista de Mallorca (1730-1743), per al qual cf. DHEE, III, 1879, amb la bibliografia indicada.

5. Edicions: Cf. Palau 219032-219040.

6. Contingut:

Fol. 3r: Al Rey Christianissimo Henrico Quarto mi Señor.

Fol. 3v: A Nuestro Santissimo Padre y al Sacro Colegio Antonio Perez Muy humilde Sieruo.

Fol. 5r: Antonio Perez a todos Los que Leyeren.

Fol. 7r: La pluma Arrojada a los curiosos.

Fol. 8v: Relacion sumaria de las prisiones y persecuciones de Antonio Perez Secretario de Estado que fue de el Rey Catholico Don Phelipe Segundo de este nombre, con particularidades, y copias de papeles nunca Vistos y Dignos de serlo.

Fol. 55r: Relacion de lo svcedido en Zaragoza de Aragon a 24 de Septiembre del Año 1591 por la libertat de Antonio Perez y de sus fueros y Justicia.

Fol. 66r: Antonio Perez a todos.

Fol. 66v: El Memorial que Antonio Perez presentó de el hecho de su Causa En el Juicio de el Tribunal de Justicia que llaman de Aragon llamado a el de su Rey como parte diuidido en tres partes. Primera Parte.

Fol. 74v: Segunda parte.

Fol. 79v: Tercera parte.

Fol. 85v: Antonio Perez a los Curiosos.

III

1. Folis 88-89. Fol. 88r, *inc.*: «Capitulo de la Batalla que Vencieron la Gente de Zamora contra Joan de Villoa que llamaron el Trasquilado y Lope de Abendaño Alcaide de Castronuño que llaman de Val de la Gallina. Despues que el Rei don Fernando el 5º de Castilla que lamaron el catholicio ganó la Batalla que tubo con D. Alonso el 5º Rei de Portugal entre Toro y Zamora ...».

Fol. 89r, *exp.*: «... Pusieran su Memoria en otra Sonanera en ella y assi se Manifiesta su Antigüedad».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Batalla contra Juan de Ulloa*].

IV

1. Folis 89-96. Fol. 89r, *inc.*: «Desafío del Capitan Diego de Monsalve Cauallero de la orden de Calatraua, Maestre de Campo y gouernador que fue de Turin con Diego de Mazariegos de Guadalajara. El Año de Mill quatrocientos y nobenta y nueve la ciudad de Zamora dio la mitad de officios a los Caualleros hijos de algo de la dicha ciudad en esta Manera ...».

Fol. 95v, *exp.*: «... hic iacet Pontius de Cabrera strenuissimus in armis qui obiit era millesima C.C. V II, que es año del S. mil ciento y sesenta y nueve».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Desafío del capitán Diego de Monsalve con Diego de Mazariegos*].

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 2341, fol. 234r.

V

1. Folis 96-124. Fol. 96r, *inc.*: «Proceso, causa y sentencia echa y executada en la persona de D. Antonio de Acuña obispo de Zamora en la villa y fortaleza de Simancas. Por el alcalde Ronquillo. Y testamento de dicho obispo. En la villa de Simancas ...».

Fol. 124r, *exp.*: «... o de entredicho ô de otra cualquiera cosa, que toque al dicho negocio directe ô indirectamente prendan a las postas que las tregeren y tomen las dichas bullas, breues y rescriptos, que vos los traygan, y no se consienta que se presenten, ni publiquen, ni fagan ningun auto acerca deste negocio. Dada en la Ciudad de Burgos a 22 de Mayo de 1508. Yo el Rey».

2. Identificació de l'autor i obra: *Proceso y sentencia de Don Antonio de Acuña, obispo de Zamora*.¹⁶³

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 1214; ms. 2578, fol. 136r.

4. Catàlegs i bibliografia: Benito SÁNCHEZ ALFONSO, *Fuentes de la historia española e hispanoamericana*, Madrid 1927-19446, t. II, n. 5007, p. 64; F. ARRANZ VELARDE, *Don Antonio de Acuña y las Comunidades de Castilla*, Madrid 1967, 120 p.; Alfonso María GUILIARTE, *El obispo Acuña. Historia de un comunero*, Ediciones Ambito 1983; Angel SANTOS VAQUERO, *Carlos I, los comuneros y la leyenda de D. Antonio de Acuña*, Toledo 2001, 24 p.; José DE CASTRO LORENZO, *Don Antonio de Acuña y su época*, Valladolid, Diputación de Valladolid 2007, 116 p.

5. Edició: M. S. V., *Causa formada en 1526 a D. Antonio de Acuña*, Valladolid, Imprenta de D. M. Aparicio 1849, 72 p.

VI

1. Folis 124-130. Fol. 124r, *inc.* : «Historia escondida en el Ultimo pliego de las mas secretas acciones de la Vida Del Rey Phelipe segundo. Siendo moço el principe Don Carlos corriendo tras vna muchacha cayo de vna escalera, y del golpe le dio vna Aplopegia ...».

Fol. 130v, *exp.*: «... El disimulaba las ofensas, que no queria castigar, y hacia como que no las sauia, que en tales ocasiones el sumo sauer es hacerse desentendido»

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIMO, *Historia escondida de Felipe Segundo*.

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 1762, fol. 415r-455r; ms. 2501, fol. 177r-205v; ms. 2605, fol. 1r-61r; ms. 4400, fol. 154; ms. 4475; ms. 6049, fol. 1r-52v; ms. 6259, fol. 101r-132v; ms. 7280; ms. 8045, fol. 1r-79r; ms. 9304, fol. 1r-38r; ms. 10775, fol. 182r-270v; ms. 10851, fol. 191r-253v; ms. 10856, fol. 98r-144v; ms. 10898, fol. 112r-168v; ms. 10915; ms. 11009,

¹⁶³. Antonio Osorio de Acuña (1453-1526), per al qual cf. EUBEL, III, 360; DHEE, I, 7-8.

fol. 59-132; ms. 11041, fol. 123r-218v; ms. 11075, fol. 44v-85v; ms. 11082; ms. 11260/27; ms. 12193, fol. 1-75; ms. 12347, fol. 110-161r; ms. 13686, fol. 3-87; ms. 14246, fol. 123r-218v; ms. 18240, fol. 100-107bis; ms. 19775, fol. 182r-270v; ms. 19851, fol. 191r-253v; ms. 21037, fol. 2-70v; Madrid, RAH, ms. 143, fol. 1-72 i 73-96 (la segona, còpia incompleta); París, BNF, ms. esp. 273 (1).

5. Edició: *Vida interior del Rey don Felipe II. Atribuïda comúnmente al Abad de San Real y por algunos al célebre español Antonio Pérez, su secretario de Estado*, Madrid 1788.

VII

1. Folis 130v-138v. Fol. 130v, *inc.*: «Articulos concertados provisionalmente â 15 de diziembre de 1616 entre los embajadores extraordinarios y Plenipotenciarios de España de vna parte; y los Embajadores extraordinarios y Plenipotenciarios de los estados generales de las Prouincias Vnidas del Pays Baxo de la otra parte para ser insertos en el tratado que se hiciere en Munster. Capitulo 1°. Primeramente el dicho S. Rey declara y reconoce que los dichos estados generales de los Payses Baxos Vnidos y sus prouincias respectivamente con todos sus payses asosiados, villas y tierras que les pertenenen son libres y soberanos estados».

Fol. 138b, *exp.*: «... y que tenemos esta declaracion como inserta en los sobredichos Articulos concertados y firmados con los dichos Sres. Embaxadores y Pleni Potenciarios Del Rey de España, y del mismo Valor como los dichos Articulos. Fecha en Munster â 8 de Henero de 1617. Bartolt de Gent. Joan de Mantenesse. Adrian Panter. Joan de Zmeyt. Francisco Doma Doma (*sic*). G. Ripperda. Adrian Clant».

2. Identificació de l'autor i obra: [*Articles provisionals del Tractat de Müinster*].

VIII

1. Foli 139r, *inc.* : «Aucto de la Fee celebrado en la Ciudad de Valladolid año de 1559. Sauado 30 de Abril del año de 1559 se dio vn pregon General por mandato de los Sres. Inquisidores ...».

Fol. 139v, *exp.*: «... Doña Francisca de Miranda Vezina de valladolid, Monja en Belen, quemada. Embiaron a la Carcel de Corte al Marques de Poza; Don Pedro Sarmiento, y a Juan de Villoa, comendador de San Juan, con que dio fin el Aucto».

2. Identificació de l'autor i obra: *Auto de fe de Valladolid, 1559*.

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 947, fol. 175-189; ms. 954, fol. 14; ms. 2031, fol. 9r; ms. 2058, fol. 230r; ms. 10343, fol. 222rv; ms. 10475, fol. 221r-223v; ms. 11077, fol. 1-11; ms. 11207, fol. 77r-90r; ms. 12970, fol. 1-11; ms. 20476, fol. 111r-112v

IX

1. Fol. 140r, *inc.*: «Carta Real que uino por la Estafeta del Cielo Y no se puso en la lista por ser de las apartadas. Texto. Artaxerxes Rey grande des de la India a Ethiopia de los Duques y Principes que en ciento y treinta y siete prouincias obedecen a nuestras Ordenes como vasallos dice salud ...».

Fol. 142r, *exp.*: «... Lo qual juzgo necessario para que se conociese auia sido engañado de Aman, Y no complice con el. Sea fiesta en todos los Reynos la muerte de aquel, cuya uida fue trabajo de todos los Reynos. Deus iudicium tuum regi da, et iustitiam tuam filio Regis».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Carta real que vino por la estafeta del cielo*.

X

1. Fol. 142r, *inc.*: «Copia de cartas que el Sr. Arzobispo de Seuilla escriuió a su Magestad y a D. Juan de Gongora en el punto de las sisas. He recibido la de V. Señoria de 19 del pasado, Y quanto a los debitos atrasados de los Eclesiasticos dice V. S. que no es el animo de su Magestad inquietarlos demasiado ...».

Fol. 146r, *exp.*: «... Y tambien abrê cumplido con la obligacion que tengo al seruicio de V. Magestad con las consideraciones de esta Carta y la inmediata precedente. Guarde N. S. a V. Magestad muchos años como le supplan estas Iglesias. Seuilla y Junio 6 de 1656».

2. Identificació de l'autor i obra: Pedro DE TAPIA,¹⁶⁴ [*Quatre lletres a Juan de Góngora i al rei*].

XI

1. Fol. 146r, *inc.*: «Parezer del Padre Maestro fr. Melchor Cano sobre el Estado que tenían las cossas y diferencias de su Magestad con el Papa Paulo 4º. El estado de las Cosas de la Iglesia, los agrauios que en estos Reynos en lo ecclesiastico se reciuen y la necesidad que ay de remedio y reformation ...».

Fol. 152v, *exp.*: «... y de a V. M. Gracia y fauor Espiritu y consejo para que remedie, teniendo a Dios de su parte, los males, Infortunios, trabajos y peligros En que la Iglesia esta».

2. Identificació de l'autor i obra: MELCHOR CANO, *Parecer sobre el estado de las cosas de la Iglesia y diferencias de su Magestad con el Papa Paulo IV*.

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 455, fol. 79ss; ms. 773, fol. 220ss; ms. 2490, fol. 55v-67v; ms. 3928, fol. 50-62; ms. 5521; ms. 6209, fol. 1-62; ms. 6371, fol. 66-77v; ms. 6440, fol. 117-130; ms. 6732, fol. 138-146v; ms. 7669, fol. 1-37; ms. 9390, fol. 66-72v; ms. 9959, fol. 74-84v; ms. 10329, fol. 260-

164. Arquebisbe de Sevilla (1653-1658): EUBEL, IV, 204; DHEE, IV, 2522.

270v; ms. 10436, fol. 49r-70v; ms. 10819/22, fol. 8r-25r; ms. 11031, fol. 35r-44r; ms. 11043; ms. 12054, fol. 187-198; ms. 12946/150; ms. 12968, fol. 1-22; ms. 13298, fol. 146-165; ms. 13328, fol. 41-83; ms. 17513, fol. 183-226; ms. 17841, fol. 19r-35v; ms. 18635/17; ms. 19011; ms. 20951/17; Madrid, RAH ms. 101, fol. 56v-57r (*olim* ms. 14-5-3); Salamanca, BU, ms. 1713, fol. 30r-32v.

4. Catàlegs i bibliografia: J. M. GUARDIA, *Étude sur la consultation de Melchior Cano à Philippe II (1555)*, dins Antonio PÉREZ, *L'art de gouverner*, París, Henri Plon 1867.

5. Edicions: a) Melchor CANO, *Parecer sobre las diferencias que hubo entre Paulo IV ... y el Emperador Carlos V, primero de las Españas*, 1736 (PALAU 42335); b) Conde de Campomanes, *Juicio imparcial*, 1769; c) LLORENTE, *Colección diplomática*, 1822; L. USOZ Y RÍO, *Colección de Reformistas*, tomo XX; d) A. FERRER DEL RÍO, dins *Biblioteca Rivadeneyra*, t. 59, Madrid 1867, 198-203.

XII

1. Foli 153r, *inc.*: «Al Exmo Sor D. Gaspar de Guzman conde de Oliuares, Duque de San Lucar La mayor. Quien creyera S^{or} que auiendo tan pocos dias que escriui a V. E. Dandole las buenas Pasquas con el deuido reconocimiento de mi obligacion aora con la misma no pueda faltar a significarle (en Estado tan diferente) mi sentimiento ...».

Fol. 156r, *exp.*: «... pues tendra en remuneracion la bienaventuranza; y por el mundo terreno el Reyno Celestial, y por vna uida caduca y transitoria, la feliz eterna, que dios de a VE. como deseo para el Mundo. De Febrero 2 de 1643. Menor criado de VE. R. N. O. Zc. A.».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Lletra al comte-duc d'Olivares}*.

XIII

1. Foli 156r, *inc.*: «Memorial contra el Conde Duque. S^{or}. Auiedo Reconocido V. M. (Dios le g.) el amor de sus vasallos y con la separacion del conde Duque ...».

Fol. 158v, *exp.*: «... Esto dice el mas humilde de los Vassallos de V. M. y que ha seruido muchos años con atencion y limpieza, y que quando se trate de estas materias boluera por sus razones como Virgilio por sus versos».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Memorial contra el comte-duc}*.

5. Edició: PALAU 161820?

XIV

1. Fol. 158v, *inc.*: «Troba indigna del Te Deum Laudamus al Principe de Orange Rei intruso de Inglaterra. Te Gulielmum damnamus, te hereticum confitemur. Te Errorum Patrem omnis Ecclesia detestatur ...».

Ib., *exp.*: «... in te Guilielme sperantes confundantur in eternum».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Troba indigna del Te Deum Laudamus al Príncipe de Orange*.

XV

1. Fol. 159r, *inc.*: «Copia de el papel que dio a Su Magestad el Duque de Medina Sidonia en 21 de septiembre de 1641 y lo que Su Magestad respondió. Señor. Sin auer sido necesaria ninguna fuerza, ni aduertencia de lo que contra mi se ha imaginado ...».

Fol. 161r, *exp.*: «... y para que conste en todo tiempo ser esta la Verdad lo signè y firmè en los dichos dias mes y año. Don Gaspar de Guzman. En testimonio de Verdad. Jeronimo de Villanueva».

2. Identificació de l'autor i obra: Duc de MEDINA SIDONIA, *{Lletra al rei i decret de resposta de part del rei, amb transcripció d'una lletra del comte-duc d'Olivares}*.

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 954, fol. 145; ms. 5801, fol. 108-124v; ms. 7968, fol. 252v-259r; ms. 8180, fol. 16-23r; ms. 8512, fol. 264v-267r; ms. 9394, fol. 453-456v; ms. 10129, fol. 559r-567; ms. 10939, fol. 174v-186r; ms. 10994, fol. 75r-90r; ms. 11031, fol. 333r-348r; ms. 12979, fol. 559-567; ms. 18634/69.

XVI

1. Fol. 161r, *inc.*: «Epitafio de vna muger que fue casada tres veces y a todos tres maridos puso los cuernos, y luego la azotaron y murio de Bubas, y la enterraron en vna sepultura, donde auian poco antes enterrado vn astrologo, y por la competencia decia ella auia de ser la primera por los doze signos del cielo en que fundaua el Astrologo.

Aqui estoy pasajero, en competencia mas perito en la confusa ciencia, si el alza al sol figuras yo muchas a las sombras y mas â oscuras. Hize el papel de Virgo muchas veces, nadaron en mi Aquario varios peces. Del Geminis retrato passè lo mas del tiempo, en cuyo trato a tres maridos (de quien fui tesoro) conuerti en Arias, Capricornio y Toro. Si el peso dice Libra en muchos pesos sisè la caña a quien Royô mis huesos. Y fui (con aspecto fiero) Venenoso Escorpion al sin dinero. Leon de todas presas que asi despacho humildes como gruesas. Y en infausto suceso y aduersario pareci en lo caualllo Sagitario. Y puso en lo mejor destes engaños Galico Cancer termino a mis años».

Fol. 161v buit.

XVII

1. Fol. 162r, *inc.*: «Vidi in quodam libello manuscripto tesseram quamdam numeralem ex numeris litteris nominis Ludouici XIII correspondentibus confectam vel melius confictam ...».

Ib., *exp.*: «... 1692».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Acròstics sobre el nom de Lluís XIV, amb els epítets afegits de «rex impivs», «rex maivs», rex maivs viuet», en lloança del dit rei}*.

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 5558 (1).

XVIII

1a. Fol. 162v, *inc.*: «Distichus a quodam Gallo suo Regi Ludouico XIII dictus ...».

Ib., «Vrbi par domus haec, Vrbs Orbis neutra triumphis | et belli et pacis par Ludouice juris».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Dístic en lloança de Lluís XIV}*.

1b. Ib., *inc.*: «Cuiusdam Burgundi Glossema. Par Vati verssus (*sic*) quia bis mentitur, Uterque ...».

Ib., *exp.*: «... et belli et pacis par Ludouice tuis».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Glossema cuiusdam Burgundi*.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 150 x 260, a columna tirada, de 35-60 línies constataades. Impaginació del foli 10r: 30 + 150 + 35 x 23 + 260 + 30.

2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVII, de diverses mans: a) fol. 1-14, 34v-36r, 42r-43v, 65r-67v, 75r-76v, 82v-87r; b) fol. 14v-34v, 36v-42r, 44r-64v, 67v-74r, 76v-82v; c) fol. 88r-93v; d) 94r-97v, 99r-103v, 116r-120v, 143r-152v; e) fol. 97v-98r; f) 104r-109v, 114v-115v; g) fol. 110r-114v; h) fol. 121r-142v; i) fol. 153r-158v; j) fol. 159r-161r; k) fol. 162.

4. Reclams horitzontals, de foli a foli, a l'extrem dret del marge inferior dret, sota el marge dret de la caixa d'escriptura.

6. Notes als folis 6r-19r, 21r, 23r, 25r-28r, 30v-32v, 35r-42r, 45r-52r, 54r, 56r-61v, 63r, 67r-80v, 82v-86v, 97r-101r, 103r-112v, 114r-122v, 140r-142v, 153r-155v

7. Timbre del «Seminario Episcopal de la Diocesis de Gerona» al foli 2r; de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol. 79r.

9. Copistes: Onze.

10. Revisions i correccions: No se'n veuen.

11. Antigues signatures: Cf. supra, I, 1, c).

12. Notícies històriques: Els textos que reporta el ms. tenen en comú que han estat recopilats per i per a algú de punts de vista catalans i pro francesos. Ni els Àustries, ni el comte-duc no en surten ben parats, contrastant amb el

bon tracte dispensat a la figura de Lluís XIV. El darrer detall fa pensar que el recull fou orientat per un català de l'obediència francesa en temps posteriors al 1659.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte, gràcies a la qualitat del paper.
2. Datació: Segle XVII.
3. Origen catalano-francès.
4. Propietaris i procedència: No en consten d'anteriors a Benet Pañelles i Escardó (cf. supra, III, II, 1), que el va poder adquirir a Madrid entre 1730 i 1735.

14

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes.
  - a) Mides de superfície i gruix: 225 x 318 x 35.
  - b) Material: Pergamí enfosquit, amb trencs.
  - c) Indicacions escrites: Tapa I, dalt de tot, en tinta sèpia: «Pujades | 10». Contratapa II, a baix, en llapis, signatura donada el 1936 per Pere Bohigas: «Ms. 184 | VI-I-16».
2. Llom del mateix pergamí, fatigat.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns de pell, que en treuen altres tants d'externs, formant cinc seccions.
  - b) Descripció de les seccions: 1) i 5) traç de tinta decoratiu; 2)-4), de baix a dalt, inscripció de títol en la mateixa tinta: «POBLET | PRINCEP DON | KARLES».
3. Altres elements:
  - b) Tancadors de cinta de pergamí. Només s'ha conservat un tros de la cinta superior.
  - c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del manuscrit.
  - d) Talls fatigats.
  - e) Capçaleres fatigades.
  - g) Llavis del mateix pergamí, trencats
4. Conclusió. Data: Segle XVII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani i factici.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: 204.
5. Dimensions: 217 x 315 x 33.
6. Plecs:
  - 1) Plec de 5 x 2, folis 1-10, buits i sense reclam.
  - 2) Un foli escadusser, pàgina de títol, foli 11.
  - 3) Plec de 12 x 2, folis 12-35, sense reclam.
  - 4) Plec de 12 x 2, folis 36-59, sense reclam.
  - 5) Plec de 12 x 2, folis 60-83, sense reclam.
  - 6) Plec de 12 x 2, folis 84-107, sense reclam.
  - 7) Plec de 12 x 2, folis 108-131, sense reclam.
  - 8) Plec de 3 x 2, folis 132-137, amb reclam: «imitar a sus».
  - 9) Plec de 3 x 2, folis 138-143, amb reclam: «y catorze».
  - 10) Plec de 3 x 2, folis 144-149, amb reclam: «verdad».
  - 11) Plec de 3 x 2, folis 150-155, amb reclam: «le acompañauan».
  - 12) Plec de 3 x 2, folis 156-161, amb reclam: «tanta».
  - 13) Plec coix, de 3/5, folis 162-166, amb reclam: «Luis».
  - 14) Plec de 4 x 2, folis 167-174, amb reclam: «todos».
  - 15) Plec de 2 x 2, folis 175-178, amb reclam: «hizieronse».
  - 16) Plec de 4 x 2, folis 179-186, amb reclam: «populi».
  - 17) Plec de 2 x 2, folis 187-190, amb reclam: «mas voces».
  - 18) Plec de 4 x 2, folis 191-198, amb reclam: «uolutabis».
  - 19) Plec coix, de 2/4, folis 199-204.

El manuscrit es compon de tres parts ben diferenciades: Els folis 1-11 foren afegits al principi del ms. com a plec en funció de folis de guarda (fol. 1-10) i pàgina de títol (fol. 11), respectivament. Els folis 12-131 [plecs 3)-7)] i els folis 132-199 [plecs 8)-19)] contenen dues obres literàries diverses.

7. Fragments. Entre els folis 131 i 132 hi ha un quaternió de paper, amb un foli solter intercalat al bell mig del plec; amida 160 x 220 i els folis són escrits per totes dues cares, llevat del darrer foli, en blanc.

8. Foliació. Hi ha una foliació de Pere Bohigas, que comença a l'actual foli 12 (1) i arriba fins a l'actual foli 130 (118, perquè itera el seu foli 43); és en llapis, en xifres aràbigues, i és posada a la part inferior del marge dret, al costat de la caixa d'escriptura. Hi ha, a més, la foliació que li hem donat el dia 18 de gener del 2011, contínua, en llapis i xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plecs. N'hi ha rastres al principi de l'actual plec 4), foli 36 («secundus»), de l'actual plec 5), foli 60 («tertius»), de l'actual plec 6), foli 84 («6»), de l'actual plec 7), foli 108 («5»)

10. Filigranes: a) Fol. 1-11, 192-204, de la creu posada dins oval acabat en punxa, amb les lletres «GBL» al capdavall; no l'hem sabut identificar.

b) folis 12-131, de la creu posada dins oval somat de (?), amb dues lletres «C» amb trompa; no l'hem identificada.

c) folis 132-190, de l'estela de set puntes, del tipus BRIQUET 6052, documentada a Perpinyà el 1589.

12. Sistema de ratllat: Plegatges tabel·liònics per a definir la caixa d'escriptura i els corondells.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Folis 11-130. Fol. 11r, pàg de títol: «[*man J. Pujades*] LAS NOTAS O | Fragmentos del | ARCHIU REAL DE | POBLET | Copiats dels que trague lo Pare fra | Marti Marquina,¹⁶⁵ Monjo del | Monastir de S^a Maria de | Poblet | Mori lo pare fra Marti Marquina a 16. | de Abril 1586. apres de esser | estat Archiuer quoranta añs | Requiescat in pace | Amen».

Fol. 12r, *inc.*: «Lo infant don henrich duch de sogorb y compte de Ampurias dexa en son testament a poblet apres obte del duch don alonso son fill y hereu vna creu de or en la qual ha del lignum crucis ...».

Fol. 130v, *exp.*: «... cessarent sciens id comes supradictus deuotione accensus extraxit monasterium anno domini 1159».

2. Identificació de l'autor i obra: Martí MARQUINA, [*Extractes de l'arxiu reial de Poblet*].

6. Contingut:

1. Fol. 12r: «Lo infant henrich duch de sogorb y compte de Ampurias lexa en son testament a poblet apres obte del duch don alonso ...»: [*Diverses anotacions cronístiques (segles XI-XVI)*]. Cf. RMC, IV, 81].

2. Fol. 17v: Index contentorum in hoc libello.

3. Fol. 18r: Sacado de la coronica del Rey don Pedro de Aragon (IV) segon fray Gauberto¹⁶⁶ lo scriue.

4. Fol. 20r: Reyes de Aragon y de Nauarra juntamente.

5. Fol. 21r: Reyes de Nauarra.

6. Fol. 21v: Los Reyes christianos son.

7. Fol. 22v: Ex authenticis scripturis.

8. Fol. 24v: Ad templum Joanni Penyani doctoris egregii ac medici Populeteni epitaphium. | Tamaritus fauebat.

9. Fol. 25r: Status antiquus monasterii Populeti («Vn llibret de lletra prou bona scrit en pregami y cubert de posts engrutades y de aluda blanca es vengut en

¹⁶⁵. Monjo de Poblet, † ca. 1536, primer historiador de monestir, per al qual cf. TORRES AMAT, 378; DHEC, II, 559.

¹⁶⁶. Fabricio Gauberto de Vagad, historiador aragonés, autor de la *Crónica de Aragón*, Saragossa, P. Hurus 1499.

- males mans, lo qual ad verbum es del tenor subsequens») [*segueix còpia d'una consuetud del segle XV*].
10. Fol. 37v: Miraculum a beato Stephano Prothomartire in Galcerandum de Pinos gestum.
  11. Fol. 39r. Granate ad Pedes catholicorum Regum.
  12. Fol. 40r: Epigrama domini Regis fernandi in Populeto sepulti.
  13. Fol. 40v: Carmina in laudem huius domus Populeti ab eximio longeque obseruando in Christo Patre egregioque magistro dominico Porta, artium et Sacre Pagine celeberrimo professore atque Populeti 41° felicissimo abbate.
  14. Fol. 41r: Carmina in laudem grangie vulgariter Mitjana.
  15. Fol. 41v: Epytaphion ad tumulum illustrissime domine Beatricis infantisse vxoris quondam illustrissimi domini henrici infantis Aragonie et Sicilie mestre de Sanctiago. | Regi dum coronatur hec sequentia dantur.
  16. Fol. 42r: [*Notes en llatí sobre els Cardona, el miracle de les mosques de sant Narcís, etc.*] Epitafio de Ramon folch Conde Cardona enterrado en Poblet con corona. | Verba quarumdam Sibillarum.
  17. Fol. 42v: De origine Regum Sicilie [*Notes sobre el trasllat a Poblet de les despulles de Martí I i Violant de Bar*].
  18. Fol. 43v: De origine Comitum Barcinone ac aliorum nobilium (*sic*) Prouincie Cathalonie.
  19. Fol. 44r: Institutio Dignitatum Cathalonie per Carolum Magnum Imperatorem facta.
  20. Fol. 44v: Epigramma Sepulchri Regis catholici et Helisabeth Regine apud Granatam. | Superscriptio epistolarum Alfonsi Aragonum Regis huius nominis quinti ad Presbiterum Joannem Indorum.
  21. Fol. 45r: [*Nota sobre l'expulsió dels moriscs dels anys 1610 i 1611*]. | Historia de la translatio del bras de sancta Tecla en Tarragona.
  22. Fol. 54v: [*Notes cronístiques*].
  23. Fol. 55r: De pitanciis conuentui assignatis quas debet facere pitanciarius et alii officiales.
  24. Fol. 57r: [*Notes cronístiques dels anys 1352, 1469 i 1579*].
  25. Fol. 57v: De primis Aragonie Regibus compendium.
  26. Fol. 60r: De Comitibus Barcinone quedam excerpta.
  27. Fol. 62r: De Comitibus Vrgelli compendium.
  28. Fol. 63v: Ex quadam chronica figuris potius quam verbis loquente.
  29. Fol. 64r: De osse brachii sancti Roberti [*i altres notes diverses*].
  30. Fol. 65r: Ex libro qui faciculus (*sic*) temporis inscribitur legi sanctum Benedictum decuisse circa annos domini 514.
  31. Fol. 77v: Senan.
  32. Fol. 78r: Mestre Pere Antoni Beuter valentia Teolech.
  33. Fol. 81r: [*Notes sobre vida pobletana*].
  34. Fol. 82v: Nonnulla notatu digna.
  35. Fol. 85r: Sancta Columbina.
  36. Fol. 85v: Versus ad sanctam Columbinam
  37. Fol. 86r: Caperons de donats (furt).
  38. Fol. 86v: Epitaphium ad tumulum Martini Regis Sicilie primogeniti Martini Regis Aragonum.
  39. Fol. 87r: De la historia que feu lo Rey en Jaume de Arago.

40. Fol. 88v: Carmina in obitum alfonsi ab Aragonia primogeniti alfonsi ducis Sugurbii et Cardone lo qual mori en Arbeca a xxiii de janer del any 1550. | [*Lletres a diversos abats de Poblet i altres notícies pobletanes*].
41. Fol. 91v: [Joan MARTINEZ DE MENGUCHO, abat de Poblet,¹⁶⁷ *Lletra a l'abat Castells de l'any 1429*].
42. Fol. 93v: La venguda del Rey en Poblet (1498).
43. Fol. 94v: [*Notes de vida pobletana, d'òbits i d'enterraments reials i d'altres personatges de la noblesa*].
44. Fol. 98v: Brevis memoria successionis abbatum Populeti.
45. Fol. 100v: Ex libris Sancti Michaelis Coixanensis, olim Sancti Andrea (*sic*) de Exalata.
46. Fol. 101r. De hun memorial Antich.
47. Fol. 102r: Ex quaterno pergameneo qui est en lo cal[a]ix dels capbreus vells al archiu. | Subsidi dels vassalls de Poblet promes per ells al abbat fra Miquel Roure¹⁶⁸ lany 1436 graciosament.
48. Fol. 103v: Anglasola. Epitaphium ad sepulcrum huius in Monte albo interempti, i *altres notes*.
49. Fol. 104r: Aço es estat tralladat de hun cuern qui es en la sacristia lany 1562.
50. Fol. 105v: Epitahium sepulcro domine eremite sororis Jacobi vltimi Vrgellen-sis Comititis. | Hostal de Poblet. [*Notes cronístiques*].
51. Fol. 106v: Ex fasciculo temporum.
52. Fol. 108r: [*Diverses notes sobre pactes i vots de nobles, i activitats eclesiàstiques pobletanes*].
53. Fol. 110v: Donacion del monte de Poblet hecha por el rey moro traduzida de arabico en castellano trasladada de arabico por Joan Botaller qui fue gran alfaqui en Castella en temps del rey catholich e apres fue buen cristiano en cathalunya baptizat en tortosa e fillol de boteller.
54. Fol. 111r: Otra traduzion fecha por don fernando infante de Granada en el anyo 1493. [*Altres notes*].
55. Fol. 112r: Isti fuerunt abbates huius domus Populeti.
56. Fol. 114v: Reges Aragonum et comites barcinonis. [*Notes sobre campanes i la inundació de l'any 1617*].
57. Fol. 120v: De quibusdam aliis in ecclesia Populeti sepultis.
58. Fol. 127v: Epistola Imperatoris Constantini generalis ad omnes episcopos quam inter decreta Patrum Isidorus collocavit.
59. Fol. 129v: [*Notes de vida pobletana*].

3. Altres manuscrits relacionats: Vilanova i la Geltrú, Biblioteca Museu Balaguer, ms. 24.

4. Catàlegs i bibliografia: RMC, IV, 81-93; Joaquim GUITERT I FONTSE-RÉ, en la *Col·lecció de manuscrits inèdits de monjos del Reial Monestir de Santa Maria de Poblet. Manuscrit nº 1, atribuït als PP. Martí Marquina i Jaume Fines-*

---

167. Abat entre 1413 i 1443, actiu durant la darrera etapa del Cisma a favor del papa Martí V.

168. Abat entre 1435 i 1437, com es llegeix al nostre manuscrit, fol. 99v.

tres. Barcelona, Impremta Altés 1947, 9-13, dóna notícia del ms. 24 de la biblioteca Museu Balaguer, amb el qual el nostre té molts contactes.

5. Edicions: GUITERT, *ib.*, p. 28-29, edita el n. 53; p. 29-30, edita el n. 12; p. 66-73, edita el n. 10; p. 76-80, edita el n. 42. El mateix GUITERT, al fascicle *Manuscrit nº 4. Primer dels quaderns del Pare Jaume Fortuny. Historia de Poblet*, Barcelona, Impremta Altés 1948, 38-39, edita el n. 13. Al fascicle *Manuscrit nº 7. Tercer dels quaderns del P. Jaume Fortuny. Abadiologi, Sepultures Reials i Noblesa. Vida de fra Marginet. Varons il·lustres de Poblet*, Barcelona, Impremta Altés 1949, 38, edita el n. 8

Una versió en català del n. 10 és publicada per GUITERT, *ib.*, 66-73.

II

1a. Folis 132-199. Fol. 132r, títol: «Historia del principe don Carlos hijo del Rey don Joan Secundo de Aragon. Sacada de los escritos de Fray Joan Vinyoles, su limosnero y Confessor. Trata en ella la decendencia de los condes de Barcelona y la de los Reyes de Aragon y Nauarra, hasta el Rey don Joan Segundo, la vida y muerte y los grandes Milagros del dicho Principe. | Conpuesta por el R. P. Fray Joan Vallespinosa Monje del sagrado orden de Cistell, del Monasterio Poblete. | Jhs».

Fol. 133r, *inc.*: «Dicho Autor al Bendito Principe. Por entrar en un abismo | don Carlos de tu lohor | para alcançarme fauor | creo bastaras tu mismo...»; *ib.*, *exp.*: «... Alcança alomenos de aquel | que tanto te dio de si, | que assi te imite yo a ti | como tu imitaste a el». *Ib.*, *inc.*: «El mismo Autor al dicho Bendito Principe. No le leuanta el honor | ni el deshonor le entriste...»; *ib.*, *exp.*: «... y en hazer o desahzer | con solo dios se compassa».

2a. Identificació de l'autor i obra: *{Versos proemials de l'autor}*.

1b. Fol. 133ra, *inc.*: «Prologo al lector. Quatro titulos principales (Benignissimo lector) me an mouido a emprender cosa para mi entendimiento casi imposible...».

Fol. 134ra, *exp.*: «... paraque si eres sabio, me reprendas, si xpiano, que te ceues (*sic*): si curioso, que lo mires: si historiador, que me ajudes: si malo, que me persiguas: si amigo, que me auises: y si nescio que calles. Vale».

2b. Identificació de l'autor i obra: *{Pròleg}*.

1c. Fol. 134rb, *inc.*: «Historia del principe Don Carlos hijo del Rey don Joan Segundo de Aragon y de dona Blanca. Cap. I en que se trata el principio de los Condes de Barcelona. No quiero tomar el agua de muy lexos, por no conturbar a los que no an muy leydo muchas historias...».

Fol. 199, *exp.*: «... que quiero mas ser corregido de vn sabio solo, que de todos los nescios juntos, mas con todo esto a toda correction le submeto: mayormente al de la Santa Madre Iglesia».

2c. Identificació de l'autor i obra: Joan VALLESPINOSA,¹⁶⁹ *Historia del Príncipe don Carlos*,¹⁷⁰ *hijo del rey don Joan Segundo de Aragon*.¹⁷¹

Malgrat que la sèrie dels capítols és contínua, una nota adverteix en català al fol. 148rb: «Asi faltan xexanta capítols que per no tenir temps los ha dexats de escriure (*al man:*) lo autor y perço faltan en lo copiar».

3. Altres manuscrits desconeguts.¹⁷²

4. Catàlegs i bibliografia: Rafael TORRENT ORRI, *La crónica de Jeroni Puja-des*, dins «Anales del Instituto de Estudios Ampurdaneses» (1962), 53-99; RMC (1474-1620) IV, 87-93; Francesc FELIU, *Catàleg dels manuscrits filològics d'Antonio de Bastero*, Barcelona, IEC 2000, 243.

6. Contingut:

Fol. 134ra: Cap. I en que se trata el principio de los Condes de Barcelona.

Fol. 134vb: Capítol 2 que trata del primero Conde que fue don Vuifredo, y del 2º y del 3º que fue don Miron.

Fol. 135vb: Capítol Tercero que trata de (*sic*) quarto Conde de Barcelona y de quinto y sexto.

Fol. 136va: Capítol 4º que trata del septimo y octauo y nono Condes de Barcelona.

Fol. 137rb: Capítol quinto que trata del Decimo [y] Vndecimo Condes de Barcelona.

Fol. 138ra: Capítol sexto que trata el principio y origen de los Reyes de Aragon y de Nauarra.

Fol. 139vb: Capítol septimo que trata del segundo y Tercero y Quarto Reyes de Nauarra y del principio de los Condes de Aragon y como se juntaron Aragon y Nauarra.

Fol. 139rb: Capítol octauo qua trata del quinto y sexto y septimo Reyes de Nauarra y Aragon.

Fol. 140ra: Capítol nono que trata del octauo y nono y decimo Reyes de Nauarra y Aragon, y de la diuision de los dichos Reynos.

Fol. 140rb: Capítol decimo que trata del Vndecimo y duodecimo Reyes de Aragon y de las Armas que hazen los reyes de Aragon.

169. Joan Vallespinosa (ca. 1580-1638?), monjo de Poblet, arxiver i notari, per al qual cf. TORRES AMAT, 636; DHEC, III, 626.

170. Carles de Viana (1421-1461), fill de Joan d'Aragó i Blanca de Navarra, reis de Navarra, per al qual Cf. DBA, I, 464-467 i l'*o. c.* en la nota següent, *ib.*

171. Joan II d'Aragó (1458-1479), per al qual Cf. J. VICENS I VIVES, *Els Trastàmars (segle XV)*, Barcelona, Editorial Vicens i Vives 1061, 148-198.

172. El DHEC, *l. c.*, dóna com a perduda una *Vida y milagros de don Carlos*, sense precisar de quin Carles es tracta. Segur que l'obra donada per perduda és aquesta. Cal advertir, d'altra banda que la *Vida del Príncipe de Viana Don Carlos*, publicada per L. GUITERT I FONTSERÉ a *Col·lecció de manuscrits inèdits de monjos del Reial Monestir de Santa Maria de Poblet. Manuscrit nº 3. Vida del Príncipe de Viana original del pare Josep Queral i Noet*, Mas Catalonia, La Selva del Camp 1948, 95 p., provinent d'una còpia del P. Jaume Fortuny guardada ara a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, l'original de la qual —segons Guitert— fou escrita el 1706 i ara es guarda a l'Archi-vo Nacional de Madrid, no té res a veure amb el text de Vallespinosa ni es pot relacionar amb els «xexanta capítols que per no tenir temps los ha dexats de escriure», esmentats suara.

- Fol. 141va: Capit (*sic*) vndecimo que trata del Treçero (*sic*) y Catorseno Reyes de Aragon, y de la Vnion y ajuntamiento Felissimo (*sic*) del Reyno de Aragon con el Condado de Barcelona.
- Fol. 142rb: Cap. 12 del principe don Raymundo Berenguer.
- Fol. 142vb: Cap. 13 de don Idelfonso (*sic*) primero Rey de Aragon y Conde de Barcelona.
- Fol. 143rb: Cap. 14 de don Pedro el Catolico Segundo Rey de Aragon y Conde de Barcelona.
- Fol. 144ra: Cap. 15 que trata del Rey don Jayme de buena memoria llamado el Conquistador.
- Fol. 144vb: Cap. 16 que trata del Rey don Pedro llamado de los franceses y del Rey don Alonso el Franco.
- Fol. 145rb: Cap. 17 que trata de don Jayme hijo de don Pedro y hermano de don Alonso todos Reyes de Aragon.
- Fol. 145vb: Cap. 18 que trata de don Alonso el piadoso y de don Pedro del punyalete Reyes de Aragon.
- Fol. 146rb: Cap. 19 que trata de don Joan y de don Martin Reyes de Aragon.
- Fol. 146vb: Cap. 20 de como el Reyno hizo jueses para que eligiessen Rey y como fue electo don Fernando hijo de don Joan Rey de Castilla de sus costumbres y hechos.
- Fol. 147rb: Cap. 21 que trata del Magnanimo y sapientissimo don Alonso Rey de aragon y de Napoles.
- Fol. 147vb: Cap. 22 que trata del Rey don Joan el Segundo y de su muger doña blanca, padres del principe don Carlos.
- Fol. 148va: Capitol 23 que trata de la ocasion que tuvieron los pueblos para levantarse contra el Rey y como principio la guerra.
- Fol. 149ra: Cap. 24 de la respuesta que el bendito Principe hizo a los embaxadores de Lussa y de como profetizo lo que auia de ser de don Ferrando.
- Fol. 149va: Cap. 25 de como passo la guerra adelante y de la embaxada que el Rey don Joan embio al dicho Bendito Principe.
- Fol. 150rb: Cap. 26 Del sentimiento que hizo el Bendito Principe por la embaxa (*sic*) que su padre le embio, y de la respuesta que dio a los embaxadores.
- Fol. 150vb: Capitol 27 de lo que hizo el Rey despues de la respuesta del bendito Principe su hijo y de la batalla que tuuo con el Rey don Henrique que venia por fauorescer al Principe y no pudo por ser vencido.
- Fol. 151va: Cap. 238 de las batallas que tuuieron el rey y el Príncipe, y como fue vencido y preso el Principe.
- Fol. 151vb: Cap. 29 de como voluieron otra vez a la guerra, y como el Principe dexo el Reyno y se fue a Napoles.
- Fol. 153ra: Cap. 30 de lo que passo en este tiempo en Nauarra.
- Fol. 153va: Cap. 31 que trata de lo que passo en Napoles y de como el Principe se fue a Sicilia.
- Fol. 154vb: Cap. 32 de las fiestas que hizieron los sicilianos al Bendito principe, y como quisieron hazerle Rey y el no quiso antes tomo la possession por su padre.
- Fol. 155rb: Cap. 33 de como quedo el Principe en Sicilia aguardando la respuesta de su padre.
- Fol. 156ra: Cap. 34 de como subyector a Serdenya y despues se uino a Salou y despues a Mallorca.

- Fol. 156vb: Cap. 35 de la venida del Beato Principe a Cathalunya y del recibimiento y fiestas que se le hizo.
- Fol. 157va: Cap. 36 de como fue jurado por sucesor y heredero llegalitimo del Principado y de las fiestas que se hizieron.
- Fol. 159rb: Cap. 37 de los loores y cosas excelentes de la muy noble ciudad de Barcelona.
- Fol. 159rb: Cap. 38 de como acusaron falsamente al Bendito Principe, insitando al Rey le castigase.
- Fol. 160ra: Cap. 39 va prosiguiendo en la misma falsa sospecha.
- Fol. 160vb: Cap. 40 de como el Principe Beato fue a Lerida y de lo que passo.
- Fol. 161ra: Cap. 41 Del razonamiento que el Rey hizo a su hijo antes de mandar poner a la carcel.
- Fol. 162rb: Cap. 42 De como el rey prendio al Bendito principe y de lo que el Principe hizo.
- Fol. 162vb: Cap. 43 De la oration que el Bendito principe hizo el mismo dia que su padre el Rey le prendio.
- Fol. 163va: Cap. [44] de como prendio el Rey a don Joan de Beamonte por causa del Principe, y como fue lleuado el Bendito Principe presso a Mirauete y despues a la Alfaria (*sic*) de Çaragoça, y de alli al Castillo de Morella.
- Fol. 164vb: Cap. 45 de lo que hizo la Tierra quando entendieron que el Beato Principe estaua preso, y sobre todo lo que hizo Barcelona.
- Fol. 165rb: Cap. 46 De como hizieron su embaxada al Rey y de la habla y razonamiento de don Pedro Vrrea, Arçabispo (*sic*) de Tarragona.
- Fol. 165vb: Cap. 47 de la respuesta que el Rey dio a los embaxadores.
- Fol. 166vb: Cap. 48 de lo que determino Barcelona vista la respuesta del Rey, y como eligieron la vienteçetena (*sic*) que llaman.
- Fol. 167va: Cap. 49 De como voluio el Rey a Lerida y de la Embaxada que le hizieron y de los dos Embaxadores que el Rey embio.
- Fol. 168ra: Cap. 50 de lo que determinaron en el concejo que fue pedir socorro al Rey de Castilla y a los valentianos en sierta manera, y como embiaron vltimamente Embaxadores al Rey.
- Fol. 168va: Cap. 51 De la embaxada vltima y lo que hablo el Abat de Ager.
- Fol. 169rb: Cap. 52 de la respuesta que el Rey dio a los Embaxadores y les despio (*sic*).
- Fol. 169vb: Cap. 53 de como algunos nobles quisieron tomar a la persona Real, y como el Rey fue auissado.
- Fol. 170rb: Cap. 54 Del parescer de don Pedro Vrrea y del contrario que dio [el] Rey no queriendo seguir lo del concejo.
- Fol. 171ra: Cap. 55 de como hizo el Rey y como entraron a media noche los enemigos suyos al Palatio y no le hallaron.
- Fol. 171va: Cap. 56 de como se fue el Rey a Çaragoça y los Embaxadores a Barcelona, y como vino la Reyna por lugarteniente del marido en Cataluña.
- Fol. 172ra: Cap. 57 de como el Bendito Principe se molestaua en la carcel, quando supo lo que passaua.
- Fol. 173ra: Cap. 58 de lo que hizo Barcelona, y como fue tomado don Galceran de Requesens, y como quebranto el Rey la Capitulacion que la Reyna su muger auia firmada.
- Fol. 173va: Cap. 59 de como la Reyna huyo de Barcelona a Gerona, y como la quisieron tomar y no podieron, y se fue a Çaragoça.

- Fol. 173vb: Cap. 60 De las guerras que en todo el Reyno y Señorío se aparejauan y como lo supo todo el Rey.
- Fol. 174rb: Cap. 61 de como determino el Rey con todo el conçejo de sacar el Bendito Principe de la carcel, y como por negociar lo mejor embio dos embaxadores a Barcelona.
- Fol. 175ra: Cap. 62 de lo que negociaron los Embaxadores, y como se supo la Nueva que el Rey librau a Principe.
- Fol. 175va: Cap. 63 de como voluieron los Embaxadores con la respuesta al Rey y como Barcelona embio quatro Embaxadores a dar las gratias a la Reyna de lo que hizo el Rey don Joan, y como supo la nueva el Principe.
- Fol. 175vb: Cap. 64 de como la Reyna fue a Morella y saco al Principe con los demas, y como lo supo barcellona y lo que en ella passo.
- Fol. 176va: Cap. 65 De como entraron en Tortosa y la Reyna entrago al Bendito principe a los embaxadores de Barcelona.
- Fol. 177ra: Cap. 66 De como llego a Vilafranca y despues a Barcelona y de la Entrada que le hizieron.
- Fol. 177vb: Cap. 67 que va prosiguiendo la Entrada y grandissimas fiestas que la Rica Barcelona hizo a su Bendito Principe.
- Fol. 178rb: Cap. 68 de lo que determino el Principado despues de auer Recebido al Bendito Principe.
- Fol. 178vb: Cap. 69 de como embiaron las Capitulaciones a la reyna para que las firmasse.
- Fol. 179va: Cap. 70 De como el Principe embio embaxadores a la Reyna, y como firmo las Capitulaciones.
- Fol. 180ra: Cap. 71 De las Capitulaciones que firmo al Principado de Catalunya la reyna donya Joana como a procuratriz y tutora y lugarteniente del dicho Principado por su marido el Rey don Joan.
- Fol. 181va: Cap. 72 De como fue jurado el Bendito Principe por lugarteniente yrreucable.
- Fol. 182ra: Cap. 73 de como el Bendito Principe escriuio a su Padre, y de lo que algunos le aconsejaron.
- Fol. 182vb: Cap. 74 De como el Bendito pusso su estado en forma, y en cosas que se ocupaua, y de sus virtudes algo se toca en el.
- Fol. 183vb: Cap. 75 De como fue a visitar la Reyna secretamente, y como le persuadian se cassasse, y el Principe no lo quiso hazer.
- Fol. 184rb: Cap. 76 de como enfermo el Bendito Principe, y vino don Joan de Beamonte.
- Fol. 184vb: Cap. 77 de como recebio el Bendito Principe los santissimos sacramentos de penitencia y Eucaristia, y despusso y ordeno su Alma.
- Fol. 185vb: Cap. 78 del perdon que pido en ausencia a su Padre delante testigos, y como hizo testamento.
- Fol. 186va: Cap. 79 Va prosiguiendo en la fermedad del Bendito Principe, en algo tocando a sus Virtudes.
- Fol. 187rb: Cap. 80 de vna platica espiritual que hizo despues de auer recebida la Santa Vnion (*sic*).
- Fol. 188ra: Cap. 81 Del transito del Bendito Principe.
- Fol. 188va: Cap. 82 Del sentimiento grandissimo que hizo la Tierra por la muerte del Bendito Principe.

- Fol. 189ra: Cap. 83 de los innumerables milagros que obro Dios por la intercession deste Bendito principe en el Palacio do acabo sus dias.
- Fol. 189vb: Cap. 84 Va prosiguiendo en la misma materia de los milagros.
- Fol. 190rb: Cap. 85 en el qual se trata como determinaron lleuar el cuerpo alla Seo, y el orden que tuuieron.
- Fol. 191ra: Cap. 86 De las obsequias que li hizieron en la Seo de Barcelona.
- Fol. 191vb: Cap. 87 de las obsequias y recibimiento que le hizieron desde Ygolada hasta ponerle do esta hoy en dia
- Fol. 193rb: Cap. [88] de lugar honradissimo que tiene por sepultura.
- Fol. 193vb: Cap. [89] Como meritamente quizo elegir sepultura en Poblete.
- Fol. 194rb: Cap. [90] De la entereza de su Bendita Carne, y de como esta el braço.
- Fol. 195ra: Cap. [91] en que se prueua como es milagroso esta entero.
- Fol. 196ra: Cap. [92] Como cura todas las enfermedades.
- Fol. 197va: Cap. [93] De que no solo en la vida amo la limpiesa de Consciencia, pero aun hoy la ama, como en sus milagros claramente pasesce.
- Fol. 198ra: Cap. Vltimo de una satisfaccion que haze el mismo Autor.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escritura: a) Folis 1-130: 143 x 285, a columna tirada, de 37-44 línies en pàgina plena. Impaginació del foli 84r: 20 + 143 + 50 x 15 + 285 + 18.

b) Folis 132-199: 183 x 270, a dos corondells, de 34-36 línies constatades. Impaginació del foli 150r: 25 + 80 + 20 + 80 + 3 x 15 + 270 + 25.

2. Tipus de ratllat: Línies verticals del plegat tabel·liònic.

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura cursiva del segle XVII, fonamentalment de dues mans: a) fol. 1-130; b) fol. 132-199.

4. Reclams horitzontals.

6. Notes marginals, poques, del mateix copista, que ordinàriament fan referència a la matèria del paràgraf.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol. 91r.

8. Fragments. El fragment esmentat més amunt amida 160 x 223, i és constituït per un plec de 2 x 2 sense cosir, amb un foli solter intercalat al mig del plec. El binió es escrit per tots els folis llevat del darrer, en blanc. L'escriuen dues mans diferents i conté: «Hec ex annalibus fr. Gabrielis Fores¹⁷³ postea abbatis abbreviata in epilogo operis». Són escrits on es fa memòria dels sants i dels monjos notables de Poblet, pels estudis o pels càrrecs que van obtenir dins i fora del monestir.

9. Copistes: Dos.

11. Antigues signatures: Cf. supra, I, 1, c).

12. Notícies històriques: El manuscrit conté parts escrites per Jeroni Puja-des. Arriba a la BDSG formant part del grup de llibres del bisbe Bastero. Per

173. Abat de Poblet des del 1545 al 1546: DBA, II, 254.

a la compilació d'extractes de l'arxiu cde Poblet, cf. RMC, IV, 88-89; per a la biografia de Carles de Viana del monjo Vallespinosa, cf. RMC, IV, 90-93

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari.
2. Datació: Segle XVII.
3. Origen pobletà.
4. Propietaris i procedència: Monestir de Poblet, Jeroni Pujades (Cf. I, 1, c), bisbe Bastero, BDSG.

15

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 227 x 333 x 60
- b) Material: Coberta de pergamí groc pigallat.

2. Llom ras del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns, que no en treuen d'externs i no formen seccions.

b) Descripció de sectors: Al mig, escrit amb tinta fosca: «Manuscritos». A baix etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 15».

3. Altres elements

a) Folis de protecció i de guarda: IX al principi, de paper, amb filigrana italiana dels tres cercles, del tipus VALLS I SUBIRÀ 1393, documentada a Besalú el 1737; amb el folre de la contratapa I formen plec de 5 x 2. Foli de guarda inicial Ir, a dalt de tot: «Ad Vsum Patris Palmes 1739». A baix, al marge dret, cota del manuscrit: «Ms | 15».

b) Tancadors de tires de pell, complets.

c) Cobertes (folres): Al principi del mateix paper que els folis de guarda, al final del mateix paper que la resta del manuscrit, a baix de tot a la dreta, signatura de Pere Bohigas: « Ms 185 | VI-II-14».

d) Talls sense peculiaritats.

e) Capçalera sense capçada.

g) Llavís del mateix pergamí amb un trenc a la part superior de la tapa I.

4. Conclusió. Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Ms. miscel·lani i factici.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: IX + 542 pàg.
5. Dimensions: 213 x 311 x 58.
6. Plecs:
  - 1) Plec de 5 x 2, folis 1-10.
  - 2) Plec de 7 x 2, folis 11-24.
  - 3) Plec de 6 x 2, folis 25-36.
  - 4) Bifoli, folis 37-38.
  - 5) Bifoli, folis 39-40.
  - 6) Bifoli, folis 41-42.
  - 7) Bifoli, folis 43-44.
  - 8) Bifoli, folis 45-46.
  - 9) Bifoli, folis 47-48.
  - 10) Bifoli, folis 49-50.
  - 11) Bifoli, folis 51-52.
  - 12) Bifoli, folis [65]-66.
  - 13) Plec coix, de 4/5, folis 67-75.
  - 14) Plec de 4 x 2, folis 76-83.
  - 15) Plec de 3 x 2, folis 84-89.
  - 16) Plec de 2 x 2, folis 90-93.
  - 17) Plec coix de 1/2, folis 94-97.
  - 18) Plec de 3 x 2, folis 98-103.
  - 19) Plec coix de 5/4, folis 104-132.
  - 20) Bifoli, folis 133-134.
  - 21) Bifoli, folis 135-136.
  - 22) Plec de 5 x 2, folis 137-146.
  - 23) Bifoli, folis 147-148.
  - 24) Plec coix de 2/1, folis 149-151, amb taló al començament de la segona meitat de plec.
  - 25) Bifoli, folis 152-153, amb reclam: «suposicion».
  - 26) Bifoli, folis 154-155,
  - 27) Bifoli, folis 156-157, amb reclam: «No obstante».
  - 28) Bifoli, folis 158-159, amb reclam: «sus».
  - 29) Bifoli, foli 160-161, amb reclam: «supuesto».
  - 30) Bifoli, folis, 162-163, amb reclam: «-copum».
  - 31) Bifoli, folis, 164-165, amb reclam: «-mentina».
  - 32) Bifoli, folis 166-167.
  - 33) Plec de 3 x 2, folis 168-171ter.
  - 34) Plec de 3 x 2, folis 172-177.
  - 35) Bifoli, folis 178-179.
  - 36) Bifoli, folis 180-181.
  - 37) Plec de 3 x 2, folis 182-187.
  - 38) Plec de 3 x 2, folis 188-193.
  - 39) Bifoli, folis 194-195.
  - 40) Bifoli, folis 196-197.

- 41) Bifoli, folis 198-199.
- 42) Bifoli, folis 200-201.
- 43) Bifoli, folis 202-203.
- 44) Bifoli, folis 204-205.
- 45) Plec coix de 1/2, folis 206-208.
- 46) Plec de 2 x 2, folis 209-212.
- 47) Bifoli, folis 213-214.
- 48) Bifoli, folis 215-216.
- 49) Plec de 4 x 2, folis 217-224.
- 50) Plec de 5 x 2, folis 225-234.
- 51) Plec de 2 x 2, folis 235-238.
- 52) Bifoli, folis 239-240.
- 53) Bifoli, folis 241-242.
- 54) Plec de 2 x 2, folis 243-246.
- 55) Bifoli, folis 247-248.
- 56) Plec de 2 x 2, folis 249-252.
- 57) Plec de 5 x 2, folis 253-262.
- 58) Plec de 5 x 2, folis 263-272.
- 59) Plec de 4 x 2, folis 273-280.
- 60) Plec coix de 6/5, folis 281-291.
- 61) Plec de 5 x 2, folis 292-301.
- 62) Plec coix de 4/3, folis 302-308.
- 63) Plec de 4 x 2, folis 309-316.
- 64) Plec de 2 x 2, folis 317-320.
- 65) Plec de 3 x 2, folis 321-326.
- 66) Plec de 8/6, folis 327-340
- 67) Bifoli, folis 341-342.
- 68) Bifoli, folis 343-344.
- 69) Bifoli, folis 345-346.
- 70) Bifoli, folis 347-348.
- 71) Bifoli, folis 349-350.
- 72) Bifoli, folis 351-352.
- 73) Bifoli, folis 353-354.
- 74) Bifoli, folis 355-356.
- 75) Bifoli, folis 357-358.
- 76) Bifoli, folis 359-360.
- 77) Bifoli, folis 361-362.
- 78) Bifoli, folis 363-364.
- 79) Bifoli, folis 365-366.
- 80) Bifoli, folis 367-368.
- 81) Bifoli, folis 369-370.
- 82) Bifoli, folis 371-372.
- 83) Bifoli, folis 373-374.
- 84) Bifoli, folis 375-376.
- 85) Bifoli, folis 377-378.
- 87) Bifoli, folis 379-380.
- 88) Bifoli, folis 381-382.
- 89) Bifoli, folis 383-384.

- 90) Bifoli, folis, 385-386.
- 91) Bifoli, folis 387-388.
- 92) Bifoli, folis 389-390.
- 93) Bifoli, folis 391-392.
- 94) Bifoli, folis 393-394.
- 95) Bifoli, folis 395-396.
- 96) Bifoli, folis 397-398.
- 97) Bifoli, folis 399-400.
- 98) Bifoli, folis 401-402.
- 99) Bifoli, folis 403-404.
- 100) Bifoli, folis 405-406.
- 101) Bifoli, folis 407-408.
- 102) Bifoli, folis 409-410.
- 103) Bifoli, folis 411-412.
- 104) Bifoli, folis 413-414.
- 105) Plec de 2 x 2, folis 415-418.
- 106) Plec de 6 x 2, folis 419-430.
- 107) Plec de 2 x 2, folis 431-434.
- 108) Plec de 4 x 2, folis 435-442.
- 109) Plec de 4 x 2, folis 443-450.
- 110) Plec de 3 x 2, folis 451-456.
- 111) Plec de 3 x 2, folis 457-462.
- 112) Plec de 2 x 2, folis 463-466.
- 113) Bifoli, folis 467-468.
- 114) Plec de 2 x 2, folis 469-472.
- 115) Bifoli, folis 473-474.
- 116) Plec de 2 x 2, folis 475-478.
- 117) Plec de 5 x 2, folis 479-488.
- 118) Plec de 2 x 2, folis 489-492.
- 119) Bifoli, folis 493-494.
- 120) Bifoli, folis 495-496.
- 121) Foli solter, foli 497, que treu taló enrere, entre els folis 492 i 493.
- 122) Bifoli, folis 498-499.
- 123) Bifoli, folis 450-451.
- 124) Bifoli, folis 502-503.
- 125) Bifoli, folis 504-505.
- 126) Bifoli, folis 506-507.
- 127) Bifoli, folis 508-509.
- 128) Bifoli, folis 510-511.
- 129) Bifoli, folis 512-513.
- 130) Bifoli, folis 514-515.
- 131) Bifoli, folis 516-517.
- 132) Plec de 2 x 2, folis 518-521.
- 133) Plec de 2 x 2, folis 522-525.
- 134) Plec de 2 x 2, folis 526-529.
- 135) Plec de 2 x 2, folis 530- 533.
- 136) Plec de 2 x 2, folis 534-537.
- 137) Plec de 3 x 2, folis 538-folre de la contratapa II.

Entre els plec 11) i 12) manquen els folis 53-64, que haurien format un plec de 6 x 2.

Al plec 11) el foli 94 es dobla, perquè porta al verso el n. 95.

Al plec 12) hi ha un salt de numeració del foli 109 al 130.

7. Fragments: a) Entre la tapa I i el cos del volum, fragment de paper escrit per les dues cares.

b) Entre els folis 31 i 32, fragment de paper ratllat, escrit per una cara.

c) Entre els folis 133 i 134, fragment de paper enganxat, escrit per una cara.

8. Foliació en tinta sèpia i en xifres aràbigues, coetània de la relligadura del manuscrit, a l'angle superior dret del rectó dels folis, contínua des del foli 1 al 176. Del foli 177 endavant, foliació en llapis, moderna.

9. Numeració de plec: Del foli 37 al 52, cada bifoli té numeració numèrica, posada al seu primer foli, en xifres aràbigues.

10. Filigranes: a) Fol. 1-24, dels tres cercles somats de creu, amb un creixent a l'interior del primer, uns signes que semblen les lletres «G A/C» dins el segon i una «V» a l'interior del tercer.

b) Folis 25-52, del tres cercles somats de creu, amb un creixent a l'interior del primer, les lletres «G B/B» a l'interior del segon i les lletres «I S» a l'interior del tercer. Al folis 303, variant idèntica amb les lletres «GMB» dins el segon cercle.

c) Folis [65]-66, del raïm, amb contramarca.

d) Folis 67-70, dels tres cercles somats de corona, amb creu grega dins el primer cercle i basilisc a cada costat, les inicials «B V» dins el segon i una mena de «p» dins el tercer. Als folis 306-326, variant idèntica amb les lletres «C O / A» dins el segon cercle.

e) Folis 71-74, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les inicials «GI» dins el segon cercle, i buit el tercer.

f) Folis 76-82, 451-456, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle, les inicials «E R» dins el segon i un gran «3» dins el tercer.

g) Folis 84-132, 465-466, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer, les inicials «GDG» dins el segon i un gran «3» dins el tercer.

h) Foli 134, dels tres cercles somats de creu, amb sengles majúscules a l'interior de cadascun.

i) Foli 136, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les inicials «GBC» dins el segon i el tercer buit.

j) Folis 137-146, 188-200, 210, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, amb les inicials «C O / A» dins el segon i una mena de «4» girat a l'inrevés en el tercer.

k) Foli 148, dels tres cercles somats de creu, amb un creixent dins el primer, una «R» dins el segon i el tercer buit.

l) Folis 149, 437, 504, 507-510, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les inicials «F B» dins el segon i la inicial «I» dins el tercer.

m) Foli 150, dels tres cercles somats de creu, amb creixent dins el primer, les lletres «G G / A» dins el segon i «BC» dins el tercer.

n) Foli 152, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les lletres «GAM» dins el segon i una mena de gran «3» dins el tercer.

o) Folis 155-167, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les lletres «S P / D A» dins el segon i una «I» dins el tercer. Als folis 281-289, 294 variant idèntica, amb les lletres «QR» aglutinades sota el tercer cercle. Als folis 500, 513-515, variant similar, amb les lletres «L B» dins el tercer cercle. Als folis 291, 295-300, variant similar, amb un «2» dins el tercer cercle

p) Folis 168-171ter, dels tres cercles somats de creu, amb creixent dins el primer, lletra «M» dins el segon i lletres «T R» aglutinades dins el tercer, relacionable amb el tipus VALLS I SUBIRÀ 1388, documentada a Cardedeu el 1700. Al foli 419, variant similar, amb una «I» sospesa sota el tercer cercle.

q) Folis 172-176, dels tres cercles somats de creu, amb creixent i estrella de sis puntes dins el primer, dibuix com el de VALLS I SUBIRÀ 1393 dins el segon i una mena d'ypylon dins el tercer.

r) Foli 178, 327-330, dels tres cercles somats de creu, amb creixent dins el primer, les lletres «A / CC» donat-se l'esquena { X } dins el segon i dibuix d'una mena de cor dins el tercer.

s) Foli 181, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basilisc a cada costat, les lletres «S P / D A» dins el segon, estrella de set puntes (o margarita) i lletres «LB» dins el tercer i un ganxo a sota en forma de «3».

t) Folis 183-187, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer i basilisc a cada costat, les lletres «S P» dins el segon i la lletra «I» dins el tercer.

u) Folis 202-208, 213 dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les lletres «d s / b» dins el segon i dibuix d'un cor dins el tercer. Als folis 341-414, variant similar amb les lletres «A / CC {donant-se l'esquena}» dins el segon cercle.

v) Folis 215-241, 253-280, 332, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les lletres «S P» dins el segon i un «2» dins el tercer.

w) Foli 245, 333, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, les lletres «S P» dins el segon i estrella de sis puntes dins el tercer.

x) Foli 247, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, dibuix dins el segon i les lletres majúscules «I S» dins el tercer.

y) Folis 249-252, dels tres cercles somats de creu, amb creixent dins el primer, anagrama «IHS» somat de creu en el segon, i les lletres «B P» en el tercer.

z) Folis 336-340, dels tres cercles somats de creu, amb creixent dins el primer, cadeneta dins el segon i les lletres «C C [*donant-se l'esquena*] / B»; sota el tercer cercle, una «A» penjada. Semblant, no igual, a la de VALLS I SUBIRÀ 1392, documentada a Olot el 1735.

aa) Foli 415, dels tres cercles somats de corona, amb una creu dins el primer cercle, les lletres «GAD» dins el segon i una «c» girada dins el tercer.

bb) Folis 420, 425-428, dels tres cercles buits somats de creu petita.

cc) Folis 421-424, 429, filigrana del nom «CARNÉ», del tipus VALLS I SUBIRÀ 190, documentada a Capellades i Barcelona l'any 1801.

dd) Folis 431-434, filigrana dels tres cercles somats de creu, amb una creu dins el primer cercle, el qual incorpora com unes aletes de margarita, dues per banda; els altres dos cercles buits.

ee) Foli 441, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu dins el primer i basiliscs a banda i banda, lletres «C B» dins el segon i mena de número «2» dins el tercer.

ff) Foli 442, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu dins el primer i basiliscs a banda i banda, lletres «BP» dins el segon i lletra «A» girada dins el tercer.

gg) Folis 443-449, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu dins el primer i basilisc a cada costat, dues rodones enllaçades dins el segon i número «3» dins el tercer.

hh) Folis 458-461, filigrana dels tres cercles somats de creu, amb creu dins el primer, les lletres «C C» dins el segon i un cor dins el tercer.

ii) Foli 462, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu dins el primer, lletres «B C» dins el segon i sembla buit el tercer.

jj) Folis 468-471, filigrana dels tres cercles somats de creu, semblant a VALLS I SUBIRÀ 1393, documentada el 1737.

kk) Folis 480-486, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb una creu dins el primer i basiliscs a cada costat, les lletres «E R» dins el segon i una «I» dins el tercer.

ll) Folis 489-492, dels tres cercles somats de creu, incerta la inscripció del primer i tercer cercles i amb les lletres «G [...] B» en el segon.

mm) Folis 493-494, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, lletra «T» dins el segon i lletra «C» dins el tercer.

nn) Folis 495-496, filigrana dels tres cercles somats de creu, amb creixent dins el primer, lletres «CC [*donant-se l'esquena*] / P» dins el segon, i lletres «I S» dins el tercer.

oo) Folis 499, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basilisc a cada costat, lletres «E B» dins el segon i buit el tercer.

pp) Folis 520-533, filigrana dels tres cercles somats de corona amb creu llatina dins el primer cercle i basilisc a cada costat, lletres «C B» dins el segon i una mena de gran «2» dins el tercer.

qq) Folis 535-537, filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer, lletres «C E» dins el segon i lletra «D» dins el tercer.

rr) Folis 539-540, filigrana dels tres cercles somats de creu, amb creixent dins el primer, lletres «G B | B» dins el segon i lletres «I S» dins el tercer.

Com es veu, no hem pogut identificar amb exactitud la majoria d'aquestes filigranes. Tant poden ésser italianes com franceses. La diversitat de lletres que les acompanyen demostra, segons Briquet, que la marca dels tres cercles era apreciada i emprada en molins diversos.

12. Sistemes de ratllat: Plegats tabel·liònics i plegatges de lletra. Els tabel·liònics defineixen el marge on comença l'escriptura, els altres en són independents.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Folis 1-24. Fol. 1r, *inc.*: «Copia de carta escripta por el Exmo. Sr. Conde de Aguilar, señor de los Cameros, a Don Gonzalo de la Fuente. Muy Señor mio, Respecto ala natural ingenuidad que professo ... ».

Fol. 24v, *exp.*: «... terminos en el Campo de San Juan».

2. Identificació de l'autor i obra: [*Lletres entre el comte d'Aguilar, Gonzalo de la Fuente, i Fernando de Herrera sobre delmes de l'encomienda de Manzanares de l'orde de Calatrava, any 1522*].

II

1. Folis 25-52. Fol. 25r, *inc.*: «Reflexiones â un papel llamado Estado de la Monarchia de España, y medio para su exaltación. En todo este papel se deja ver por mas que se dissimule vn perpetuo artificio y engaño, que amagando a dezir mucho, no dize nada: ofreciendo medios faziles y prontos, ninguno declara ...».

Fol. 52r, *exp.*: «... la grey que contanto dolor de sus Hijos fue separada y dominada del enemigo comun manteniendo tantos años en captividad los sacrosantos lugares donde se hobró nuestra Redempción».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Reflexiones a un papel llamado «Estado de la Monarquía en España y medio para su exaltación»*.

III

Folis 65v-66r: Planisferi, amb indicació d'itinerari marítim: «derrota de Magallan».

IV

1. Folis 67-69. Fol. 67r, *inc.*: «No puedo omitir a más de lo expresado el dezir a V. Excelencia que quando el Rey nuestro Señor no pueda dirimir ni desazer el Matrimonio Espiritual que contraxo el Señor Don fray Angel con la Iglesia su Esposa ...».

Fol. 69v: «... fecho En esta Ciudad de Antequera Valle de Oaxaca En veinte y quatro dias del mes de Octubre de mill setecientos y treze años. Nicolas Carrion Notario Publico. Bartolome Ramirez Notario de Gouierno. Antonio Enríquez Notario de visita.»

2. Identificació de l'autor i obra: [*Lletres i altres documents referents a fra Manuel de Mimbela*,¹⁷⁴ *bisbe electe d'Oaxaca, i la seva renúncia a la diòcesi de Panamá, a. 1713*].

V

1. Folis 70-73. Fol. 70r, *inc.*: «Eminentissime et collendissime Princeps, vestri que senatus fidei Patres gravissimi zelum Dei habentes et secundum scientiam, quorum ope ac remigio tuta Petri navis, secura ad littora tendit ...».

Fol. 73r, *exp.*: «... Vos facietis iuditium primatui Romani Pontificis, honori Regis, immunitati Episcopalis dignitatis in Mimbela actibus iniuriam patientibus. Fr. Ang. Episcopus Antequerae».

Fol. 74r, *inc.*: «Copia de los Capítulos de las Cartas de Onze de octubre de setecientos y nueue y diez y siete del mismo mes y año ...».

Ib., *exp.*: «... para que a los pies de VM y de Su Santidad me exhonere del infructuoso cuydado que tengo de ellas».

2. Identificació de l'autor i obra: Fra Àngel MALDONADO, bisbe d'Antequera,¹⁷⁵ [*Al·legacions sobre la renúncia anterior, original, i còpies d'extractes sobre el mateix assumpte*].

Foli 75 en blanc.

174. Cf. EUBEL, V, 214; PALAU 170107-179109.

175. Cf. EUBEL, V, 88.

VI

1. Folis 76-82. Fol. 76r, *inc.*: «Ha llegado a esta uniuersidad vna Noticia tan assegurada que ni toda la admiracion con que es oida se atreue a disputar su certidumbre ...».

Fol. 82r, *exp.*: «... Me sinite atque auferte metus: ego foedera faxo prima manu: (?) iam debent haec mihi sacra. Virg. 12. Aeneid. Maestro Fr. Manuel Navarro».

2. Identificació de l'autor i obra: Fra Manuel NAVARRO, OSB, [*Sobre les càtedres de la universitat de Salamanca*].

Foli 83, blanc.

VII

1. Folis 84-132 i 151. Fol. 84r, *inc.*: «Defensa Censoria de el libro de la Vida Interior de el venerable é Ilmo. Señor D. Juan de Palafox y Mendoza: en que se satisfacen los Reparos echos por autor ignorado, en vn papel impresso que intitula Indiçe del dicho Libro de la Vida Interior ...».

Fol. 132v, *exp.*: «... tenga el mismo sentido que la contiene esta exposición {fol. 151r, signat:} Fray Manuel Navarro».

2. Identificació de l'autor i obra: Manuel NAVARRO, *Defensa Censoria del libro de la vida Interior del venerable Juan de Palafox y Mendoza*.¹⁷⁶

VIII

1. Folis 133-134. Fol. 133r, *inc.*: «Copia de carta del Ilmo. P. Rubinet, confesor del Rei catholico escripta a la serenissima Reina de la gran Bretaña, exortandola a la religion Catholica. Serenissima Señora: Hauiendo sido V. Magestad no solamente el iris de paz sino el sol que disipo las tinieblas que nos embarazaban amirarle delejos ...».

Fol. 134v, *exp.*: «... vuestra mas benigna Respuesta para que aquellos a quien reconoçemos vnidos en vn mesmo espiritu, veamos abraçados en la Pro-testa de vna misma Religion».

2. Identificació de l'autor i obra: P. RUBINET, [*Lletra a la reina d'Anglaterra exhortant-la a abraçar el catolicisme*].

IX

1. Folis 135r, *inc.*: « Jamdiu, religiosissimi atque omnibus titulis venerandi mihi Patres, proposueram animo ad vos scribere ... »

¹⁷⁶. Cf. DS, XX, cols. 73-81; DHEE, III, 1862. Per a la *Vida interior*, cf. PALAU 209798-209812-ii.

Fol. 135v, *exp.*: «... et universum Benedictinum ordinem splendoribus late diffusis illustrem redditis, atque totius Ecclesiae bono, et nostrum gloria inestimabilibus monumentis locupletatis. Valete. Salmanticae X Kalendas Junii Anno M DCC XI».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Endreça als professors de Salamanca d'un «Liber de Trinitate», un «Prolegomenon de philosophia spirituum» i unes «Disputationes theologicae de Angelis»*].

Foli 136 buit.

X

1. Folis 137-146. Fol. 137r, *inc.*: «Copia de la carta de un sacerdote que salió de la Compañía al P. Ministro de Jerez de la frontera ... ».

Fol. 146r, *exp.*: «... reciba esto con la Caridad que se lo escriuo, pues no pueden da ñarle (*sic*) mis auisos, que son de amigo, y pueden aprouechar desengaños. El Señor Cuia Gloria pretendemos se la dé a Vuestra Paternidad a medidas de mi buen deseo Como se lo pido, y a Vuestra Paternidad que le ruegue por mi».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Copia de la carta de un sacerdote que salió de la Compañía al P. Ministro de Jerez de la Frontera*.

XI

1. Folis 147-148. Fol. 147r, *inc.*: «Señor. | Yo, el infraescrito fr. Melchor de Fanon, definidor de la Religion de San Benito ante V. A., parezco y delato en toda forma vn Papel manuscrito de diez pliegos que presento, el qual tambien anda impreso sin nombre de Author cuiuo titulo es *Espejo clarissimo*¹⁷⁷ y conluie *Exaltacion de la Fee catholica ...*».

Fol. 148r, *exp.*: «... Por todos Estos motivos y por otros muchos que V. A. facilmente podrá reconocer, suplico a V. A. lo mande con toda brevedad reconocer, para obviar los Escandalos que se reconocen. Madrid y junio 26 de 1717».

2. Identificació de l'autor i obra (títol del dors, fol. 148v): Fr. Melchor DE FANÓN, *Suplica a la Inquisicion para que se mande recoger un papel que se escriuio en Galicia contra nosotros (= els monjos benedictins)*.

---

177. No hem pogut identificar aquesta obra. En tot cas, el títol suggereix una contraposició intencionada amb l'obra del franciscà Pedro DE LA ASUMPCION, *Clarissimo Espejo en que se miran copiadas las luzes de santidad del sol de Occidente San Benito. Vida prodigiosa del venerable padre Fr. Sebastian de Naxera, conocido por el apellido de Villoslada, monge profeso del monasterio de Nuestra Señora de Valvanera y el abad primero del Real de Sant Martin de Madrid*, Valladolid 1746.

XII

1. Folis 149-150. Fol. 149r, *inc.*: «Ilustrísimo Señor | Porque tengo presente que V. Illustrisima (*sic*) me escriuio quando se digno mober a mi precioso desengaño y aprouechamiento con su santo y discreto papel de las pobrezas y prouidencias, me atreuo a escribir este, que ni siendo solo curiosidad de mi sumo aprecio ni deseando aun serle censura ...».

Fol. 149v, *exp.*: «... su apacible disimulo de lo molesto que soi en mis vistas me haze serlo tambien en mis papeles. Nuestro Señor guarde Su Illustrisima persona».

Fol. 150r, *endreça*: «(*al man*) Rmo. P. Maestro. Porque no salgan los colores del rostro de quien envio ese papel, se escusa el leerlo en la presencia de V. Rma., y no ia a la muy estimable curiosidad, sino a la juiciosa Censura de V. Rma. se apela para su correccion, porque se puede asegurar y aun jurar, que ni aun se a buuelto a leer, ni a corregir despues que se escrivio currente calamo, y sin intento de que lo viesen ojos tan doctos como los de V. Rma. | Rmo. P. (*ratllat*: Maestro) Manuel Navarro»

Fol. 151r, título de l'endreça: «En su santa gracia los mas años que deseo le suplico y le mando des | de este Colegio de S. Ildefonso y Viernes 27 de febrero | Illustrísimo Señor | F[ie]l S[ervidor] de V. Illustrisima su mas fauorecido | y rendido capellan y sieruo | P. Manuel Nauarro».

2. Identificació de l'autor i obra: Manuel NAVARRO, [*Dos escrits a destinatari eclesiàstic no indicat*].

XIII

1. Folis 152-167. Fol. 152r, *inc.*: «Consulta en pleito entre el obispo de Urgel y archipreste de Ager. En vista de los papeles escritos a fauor de la Jurisdiccion quassi episcopal de el Archipreste Agerense en todo su territorio, y otro contra dicha Jurisdiccion, pretendiendola para la Santa Iglesia de la Seo de Vrgel y para su dignidad el Sr. Obispo de dicha Iglesia, siento estar bien fundada la resolucion del Dr. Lazaro Romeo a la consulta echa por el Archipreste ...».

Fol 167v, *exp.*: «... Es mi sentir. Saluo etc. en este Real Monasterio de Ntra. Sra. De Monserrate de Madrid, a 12 de agosto de 1702».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Dictamen a favor de la jurisdicció quasi episcopal de l'arxiprest d'Àger*].

XIV

1. Folis 168-171. Fol. 168r: «Manifiesto jurídico sobre el Procedimiento en una Causa de Regulares. | En vno de los dias de septiembre passado deste presente año de mill Setecientos y diez y ocho ...».

Fol.171v, *exp.*: «... De donde consta con quan poco fundamento y con quan mucha ignoranzia dizen, los que lo dizen, que procedí como no debiera contra la Querella, contra la razon y mouido de Passion alguna».

2. Identificació de l'autor i obra: [José PÉREZ ? Manuel DE LOMBRAÑA († 1739)?], abat de Sahagún, *Manifiesto jurídico sobre el Procedimiento en una Causa de Regulares*.

Folis 171bis-171ter buits. Al verso del 171ter, cap a l'extrem dret i escrit en vertical: «Procedimiento en Causa de | Regulares», títol dorsal de tot el conjunt quan es guardava plegat en tres plecs.

XV

1. Folis 172-177. Fol. 172r, *inc.*: «Mi señora Da. Catalina Muñoz de Otalora en el testamento cerrado que hizo en Madrit en el año de 1614, debajo de cuja disposicion murio en dicha villa ...».

Fol. 177, *exp.*: «... Esto siento. Salvo etc. Valladolid, y Marzo veinte y siete de mill septecientos y catorze. Don Miguel Antonio Garcia de Jalon cathedratico de Sexto».

2. Identificació de l'autor i obra: Miguel Antonio GARCÍA DE JALÓN,¹⁷⁸ [*Dictamen sobre la capellania fundada per Catalina Muñoz de Otalora i l'adaptació de les càrregues al valor real de la moneda*].

XVI

1. Folis 178-179. Fol. 178r, *inc.*: «Decreto de su Magestad que bajó a Consejo de Estado. Asegurar que las coronas de España y de Francia no adornen vnas mismas sienas ha sido vno de los principales motivos ponderados dela Guerra que hasta aqui afligen (*sic*) a Europa...».

Fol. 179r: «... en dezirme lo que se le ofreziere asi por lo que vrge la breuedad como por auer escripto al Rey mi Abuelo, le embiare un proyecto de la mia. Madrid 5 de Jullio de 1712. | A Don Manuel de Badillo».

2. Identificació de l'autor i obra: FELIP V, [*Decret sobre la renúncia dels prínceps francesos a qualsevol dret de successió a la corona d'Espanya*].¹⁷⁹

3. Altres manuscrits: BNM, ms. 10129, fol. 282r-285v.

178. Advocat de Valladolid del segle XVIII. Cf. PALAU 99152-99159.

179. La decisió es complementava amb una ordre reial del mateix Felip V, en la qual renunciava als drets que pogués tenir a la Corona de França: Cf. BUB, ms. 322, fol. 80v-90r; BNM, ms. 10129, fol. 282r-285v; 12026, fol. 13r-14r; PALAU 87384.

XVII

1. Folis 180-181. Fol. 180r, *inc.*: «El marqués de Mançera dice que auiendo buelto a reconocer el extracto que V. Magestad se siruio de hacer leer a los Ministros del Consejo de Estado el dia dos del Corriente ...».

Fol. 181r, *exp.*: «... hauiendose retirado enttero el exercito de los Portugueses del sittio de Badajos, y estando tan disminuidas nuestras Armas defensiuas que es quanto puede representar a V. Magestad».

2. Identificació de l'autor i obra: *Voto en el Consejo de Estado del Marquès de Manzera*¹⁸⁰ *sobre la pérdida de Barcelona el año 1705.*

XVIII

1. Folis 182-186. Fol. 182r, *inc.*: «Copia de carta que el embajador de Alemania que residia en la Corte de España escriuió al emperador Rodulfo segundo su amo en 10 de henero de el año de 1606, satisfaciendo a lo que le mando auisase con la persona de su confianza que le escriuió el estado que tenia el Gouierno de la priuanza de el duque de Lerma. | Clementisimo Cesar | y Señor | Porque v. M. Cesarea embio a su Aiuda de Camara Julio Huser... ».

Fol. 186r, *exp.*: «... en la buelta de Julio Huser, persona de conocido silencio, para que V. M. Cesarea tenga cierta noticia de el estado de las cosas de acà, y pueda con lo que adelante fuere mas auisado, mejor gouernarse. De Valladolid a 10 de henero de 1606. Señor. de v. M. Cesarea Catholica y Real Magestad su mas humildissimo y fiel Criado. El Conde de Franckeburg (*sic*)».

2. Identificació de l'autor i obra: Comte de FRANKENBURG, *Copia de carta que el embajador de Alemania que residia en la Corte de España escriuió al emperador Rodulfo segundo su amo en 10 de henero de el año de 1606, satisfaciendo a lo que le mando auisase con la persona de su confianza que le escriuió el estado que tenia el Gouierno de la priuanza de el duque de Lerma.*

Fol. 187 buit

XIX

1. Folis 188-195. Fol. 188r, *inc.*: «Papel que salió en Madrid el año de 1706 sobre el mayor poder y fuerza de la Francia, respecto del de todos los aliados. | En nuestra conversacion de la Semana precedente se ofrecio ponderar los grandes esfuerzos que los dos enemigos de las dos Coronas de españa y Francia estan disponiendo para la Ventura Campaña ...».

Fol. 195v, *exp.*: «... Auiendo expresado hasta aqui lo que siento, para estar mas que cierto, de los triunfos que han de lograr los dos Reyes contra sus

---

180. Antonio Sebastián de Toledo (+ 13 febrer 1715), partidari del duc de Baviera.

enemigos, reciuire a particular fauor qualquiera objecion quese haga amis proposiciones por el desenganyo que pretendo ganar, si acaso fuere errado mi discurso».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIMO, *Papel que salió en Madrid el año de 1706 sobre el mayor poder y fuerza de la Francia, respecto del de todos los aliados*.

5. Edició: PALAU 211715.

XX

1. Folis 196-197. Fol. 196r, *inc.*: «Carta del Sr. Rey Philipe 5º escrita toda de su Puño al Rey Christianismio a su abuelo al otro dia del que levanto el sitio de Barcelona en el Maio de 1706. | con el mas Viuo dolor escriuo esta a v. magestad oy pues es para noticiarle el lebantamiento del sitio de Barcelona ...».

Fol. 197r, *exp.*: «... Posdata. Como aqui no tengo persona de confianza que lleuar conmigo para las tropas, he dado horden al duque de Noalles para queme siga, y quando yo entre en España le boluere a ymbiar a donde v. M. juzgare convenir».

2. Identificació de l'autor i obra: FELIP V, [*Lletra a Luís XIV del maig de 1706*].

XXI

1. Folis 198-199. Fol. 198r, *inc.*: «Copia de carta escrita por los grandes de España al rey Christianisimo des de Valladolid el mes de Septiembre de 1710. | Señor. | Por los mouimientos de las armas enemigas encaminadas a Madrid resoluo el rey Nuestro Señor salir de aquella Corte antes de aguardar la forzosa Vltima necesidad...».

Fol. 199r, *exp.*: «... y porque nada mas permite la breuedad dela salida deste expreso Zesamos rogando a Nuestro Señor te guarde. Fecha Valladolid Septiembre 19 de 1710. Esta carta se firmo en la misma forma que la antecedente».

2. Identificació de l'autor i obra: *Copia de carta escrita por los grandes de España al rey Christianisimo des de Valladolid el mes de Septiembre de 1710*.

3. Altres manuscrits: BNM, ms. 10907, fol. 1-4.

5. Edició: CASTELLVÍ, III, 188-189, amb diferències al final.

XXII

1. Foli 200r, *inc.*: «Copia de Carta del Rey Christianisimo en respuesta a los grandes de españa, traducida del idioma frances al castellano. Carisimos y bien amados primos ...».

Ib., *exp.*: «...por lo que pedimos a Dios os tenga carisimos y bien amados Primos en su santisima gracia. Versalles 1º de octubre de 1710. | Luis | Colbert».

2. Identificació de l'autor i obra: LLUÍS XIV, *Copia de Carta del Rey Christianisimo en respuesta a los Grandes de España, traducida del idioma francés al castellano*.

3. Altres manuscrits: BNM, ms. 10907, fol. 5r-6v.

5. Edició: CASTELLVÍ, III, 190.

XXIII

1. Fol. 201r, *inc.*: «Copia de Carta del Duque de Alba a los Grandes. | Amigos y Señores míos. Luego que recibí el extraordinario que me despachasteis el día 19 de septiembre pasé a Versalles aunque me allaba muy incomodado por no diferirme de momento la honra de poner en manos de S. M. Christianisima una carta que sera de todas las naciones admirada ...».

Fol. 201v. *exp.*: «... Vuestro amigo y seruidor el Duque de Alba. A Monseñores mis señores y amigos».

2. Identificació de l'autor i obra: Duc d'ALBA, *Copia de Carta del Duque de Alba a los Grandes, octubre 1710*.¹⁸¹

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 10712, fol. 344-347; ms. 10907, fol. 6v-9; ms. 11010, fol. 35rv; ms. 11046, fol. 370-372.

5. Edició: CASTELLVÍ, III, 191.

XXIV

1. Folis 202-208. Fol. 202r, *inc.*: «Copia de vn papel francés que se allo entre otros reservados de la Reyna nuestra senyora que este en el Cielo. | Madama. | Las mujeres que nacen en tan alta y esclarecida esfera como vos deuen ymitar a los planetas que no tienen mouimientos sin operacion ni aspecto sin influencia ...».

Fol. 208r. *exp.*: «... y no os temen que en los coracones flacos se yntroduce (*sic*) con facilidad las sospechas y que no son menester fuerzas para vna crueldad».

2. Identificació de l'autor i obra: *Copia de un papel francés que se halló entre otros reservados de la Reina*.

3. Altres manuscrits: Barcelona, BUB, ms. 465, fol. 263-276; BNM, ms. 18055, fol. 63r-68v. Cf. BU de Santiago de Compostela, ms. 228.

---

181. Cf. text de la lletra dels grans al duc d'Alba, antecedent de la resposta, dins BNM, ms. 10907, fol. 4r-5r, i CASTELLVÍ, III, 190.

XXV

1. Folis 209-212. Fol. 209r, *inc.*: «Consulta al rey Nuestro Señor don Phelipe quinto de la Junta formada por su orden sobre la dependiencia del Maestro fray Froylan Diaz confessor que fue del señor Carlos segundo ...».

Fol. 212v, *exp.*: «... semejantes impresiones y desconfianzas. Este es nuestro parecer. V. M. resoluera lo que fuere seruido. Madrid y Abril 26 de 1705».

2. Identificació de l'autor i obra: *Consulta al rey don Felipe V de la Junta formada por su orden sobre la dependiencia del ministro señor fray Froilan Diaz, confesor que fue de Carlos II.*

XXVI

1. Foli 214r, *inc.*: «Señor. | El Abbad y Monasterio de la villa de San Felio de Guixols de la orden de san Benito del Principado de Cathaluña ...».

Fol. 214v, *exp.*: «... considerando el Abbad y Monasterio que del terreno que ocupan las referidas ruinas, propio del dicho Monasterio se puede sacar algun Vtil, recurre a la Real justificacion de V. Magestad, suplicando a V. Magestad se digne concederle el permiso de reintegrarse en el dominio directo y allodial del terreno que ocupan oy las ruinas de dichos fossos, y murallas, y poder vtilizar del fabricando casas o concediendo en Emphytheusim que lo reziuira a singular gracia de V. Magestad».

2. Identificació de l'autor i obra: [*Petició del monestir de Sant Feliu de Guíxols al rei de poder disposar del terreny ocupat per les ruïnes de les fosses i fortificacions circumdants*].

XXVII

1. Folis 217-238. Fol. 217r, *inc.*: «Don Phelipe por la gracia de Dios etc. Sea notorio a todos los presentes, ausentes y futuros como hallandome ya en la hedad de 40 años...».

Fol. 238v, *exp.*: «... en presencia de los quales lo firmo su Alteza, de su propia mano, ante mi Don Joseph De Grimaldo Consejero y secretario de Estado, y notario destos Reynos. Yo el Principe. Ante mi don Josphe de Grimaldo».

2. Identificació de l'autor i obra: FELIP V, [*Escriptura d'abdicació, del 15 de gener del 1724*].

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 5866, fol. 64v-65r; ms. 6657, fol. 116r-127r; ms. 8280, fol. 107v-135r; ms. 17744, fol. 82-87; Madrid, Biblioteca Lázaro Galdiano, ms. 415, p. 256-306; Barcelona, BUB, ms. 322, fol. 179.

5. Edició: *Copia de carta que escriuio al rey D. Luis I el rey D. Phelipe V, su padre, en S. Ildefonso a 14 de enero de 1724. Con el motivo de la renuncia que avia hecho en su magestad de esta Monarquía de España*, Barcelona, por Joseph Texidó Año 1724, 3 fol.

XXVIII

1. Folis 239-240. Fol. 239, *inc.*: «Sobre la residencia de los abades en sus Monasterios se deuen tomar prouidencias imponiendo graues penas a los que no residen y haziendo manifestas las que incluye el derecho ...».

Fol. 240, *exp.*: «... â donde fuere necesaria ô por medio del General ô de Comisarios nombrados por su Reverendisima».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Sobre la residencia de los abades en sus Monasterios*.

XXIX

1. Folis 241-242. Fol. 241r, *inc.*: «Al punto del n. 12 digo que para facilitar el curso de artes todos los años y las dos Cathedras, que todo sin duda es conuenientisimo, puede regentar las Cathedras de artes, que sola ha de seruir a estudiantes ...».

Fol. 242, *exp.*: «... y sera mas vtil mandar à los lectores, que abreuien las questiones, y cuyden mas de la extension que de la intension».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Sobre les càtedres de Salamanca*].

XXX

1. Folis 243-246. Fol. 243, *inc.*: «Consulta de el Ilmo. Sr. Dn. Andrés de Orueta i Barasorda,¹⁸² obispo de Vall[...] ...».

Fol. 246, *exp.*: «... Ruego a Dios guarde a V. S. los muchos años que deseo. Diziembre Treinta de mill Setecientos Treze».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Consulta sobre col·legis tridentins, 1713*].

XXXI

1. Foli 247r, *inc.*: «Santissimo Padre. | El duque de Vzeda Embajador de S. M. Ca. â V. Santidad con el maior respeto, veneracion a la sagrada persona y dignidad de v. Santidad le representa haber entendido que v. Beatitud aya prometido de reconocer à Serenisimo Archiduque Don Carlos de austria con el caracter de Rey in genere, y atributos que le corresponden, ô como Rey Catholico, ô de España ...».

Fol. 247v, *exp.*: «... La qual dicha Protesta fue notificada en 26 de enero de 1709 por Don Joseph Garzia del Pino Secretario de la Nazion Casa, y Hospital de Santiago de los Españoles en roma en presencia del Illustrisimo Señor don

---

182. Bisbe de Valladolid des del 1708 al 1716: EUBEL, V, 403.

Joseph Molines, y dos Testigos en el Palazio Appostolico de San Pedro donde actualmente reside su Santidad».

2. Identificació de l'autor i obra: Duc d'UCEDA, ambaixador prop de la Santa Seu, *Protesta al papa pel reconeixement de l'arxiduc com a rei d'Espanya*, 26 de gener del 1709.¹⁸³

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 7178, fol. 334-338v; ms. 10712, fol. 312-317; ms. 11010, fol. 19rv; ms. 13159; ms. 18213, fol. 133r-136v; ms. 19712, fol. 312-317.

Fol. 248 buit.

XXXII

1. Folis 249-252. Fol. 249r, *inc.*: «Eminentísimo y Reverendísimo señor mio. Haiendose publicado en toda la Europa que con nuevo vigor y nuevas circunstancias se prosigue mi prozesso llego tamuien esta notizia a este angulo del mundo donde me hallo ...».

Fol 252v, *exp.*: «..No pongo fecha, porque es escusado, sauiendo v. Ilustrísima en donde me allo, y seria exponerme a que se publicase mi criterio, y haziendo a v. Ilustrísima, vmildísimo reuerencia, señor. De V. Ilustrísima humildísimo, deuotísimo y obligadísimo sieruo. Julio Cardenal Alberoni».¹⁸⁴

2. Identificació de l'autor i obra: Card. ALBERONI, [*Lletra a un altre cardenal, sense data*].

XXXIII

1. Folis 253-269r. Fol. 253r, *inc.*: «Eminentísimo y Reverendísimo Señor. | Realmente yo desearia de poder antes de aora presentar delante de V. Emi-nencia las notorias angustias entre las quales estoy constituido...».

Fol. 269r, *exp.*: «...Sestri de leuante 20 de Marzo de 1720. Deuotísimo seruidor Julio Cardenal Alberoni».

2. Identificació de l'autor i obra: Card. ALBERONI, *Tramesa al cardenal Sacripanti de còpia de la lletra tramesa per ell al cardenal Paolucci, abril del 1720; còpia de dues lletres del duc de Populi al rei (a. 1717); còpia de la lletra del comte Alberoni al duc de Populi i resposta d'aquest (a. 1717), còpia de la lletra del duc de Populi al rei (a. 1717), còpia de la lletra del marquès de Grimaldo¹⁸⁵ al duc de Populi (a. 1717), còpia de la lletra del P. Dubanton (Daubenton), confessor del rei, al duc de Populi i resposta d'aquest (a. 1717), còpia de lletra del duc de Populi al comte Alberoni (a. 1717), còpia de la lletra del Cardenal Paolucci al Cardenal Alberoni*

183. Cf. supra, p. 91-92.

184. Creat cardenal per Climent XI el 15 de març del 1717: EUBEL, V, 30-31; DBI, 1, 662-668.

185. José Gutiérrez de Solórzano.

(gener 1720) i resposta d'aquest (febrer 1720), còpia de lletra del Cardenal Alberoni al Cardenal Gastaldi,¹⁸⁶ degà del Sacre Col·legi (març 1720).

3. Altres manuscrits: Cf. Madrid, BN, ms. 6657, fol. 1-32; ms. 7139, fol. 68r-115r; Barcelona, BUB, ms. 322, fol. 150-160; ms. 465, fol. 215-219; ms. 466, fol. 1-37, 69-132.

XXXIV

1. Folis 269r-280r. Fol. 269r, *inc.*: «Eminentísimo y Reverendísimo Sr. mio estimadísimo. Me ha sido combeniente escriuir de nueuo una Cartta (*sic*) al sr. Cardenal Pauluchi del tenor siguiente ...».

Fol. 280r, *exp.*: «... y quantas se vieren correr sin queio las aia escrito a v. Eminencia se deberan mirar como apocrifas y como imbenziones dignas de menosprecio. Hasta mi protestazion desseo que sea publica attodo el mundo. Maio 19 de 1720. De Vuestra Eminencia mui Humilde y mui deuoto seruidor Verdadero Julio Cardenal Alueroni».

2. Identificació de l'autor i obra: Card. ALBERONI, [*Lletres al cardenal Sacripanti del 1 de maig del 1720*].

3. Altres manuscrits: BNM, ms. 6657, fol. 33-65v.

XXXV

1. Folis 282-301v. Fol. 282, *inc.*: «Memorial que dio D. Francisco de Mendoza i Bobadilla, cardenal arzobispo,¹⁸⁷ al rey don Phelipe segundo, de algunos linages de España».

Fol. 301v, *exp.*: «...descendientes de Don Alonso y Don Pedro, pero don Pedro vino de otra, y de los de Castro llamados de la Guerra; y esto han tenido siempre por verdad los antiguos».

2. Identificació de l'autor i obra: FRANCISCO DE MENDOZA Y BOBADILLA, *Memorial al rey don Felipe II de algunos linajes de España* (= *Tizón de España*).

3. Altres manuscrits:

Lisboa, BN, ms. 1440; ms. F. G. 1192; ms. 9149¹;

Londres, BL, ms. Egerton 554, fol. 1-20; ms. Egerton 360, fol. 125-153; ms. Egerton 469, 476;

Madrid RAH, ms. 9-3454/18;

Madrid, Biblioteca Municipal ms. 556, pàgs. 137-184;

Madrid, BN, ms. 1443, fol. 18-21; ms. 3071; ms. 3140-42; ms. 3239; ms. 3274; ms. 3440, fol. 342r-384v; ms. 3471, fol. 116-138; ms. 3991, fol. 178r-200v; ms. 6014, fol. 245-287; ms. 7061; ms. 7068, fol. 440r-502r; ms. 7139, fol. 1r-22r; ms. 9453; ms. 10588, fol. 33r-124r; ms. 10903, fol. 122r-198r [sego-

186. Gerolamo Gastaldi, bisbe de Benevento, creat cardenal el 17 de juliol del 1673, mort el 8 d'abril del 1685: EUBEL, V, 8, 118.

187. Bisbe de Còria (1533-1537), i de Burgos (1537-1550), fou creat cardenal per Pau III: Cf. EUBEL, III, 31, 157, 176.

na part]; ms. 10903, fol. 202v-205r [índex]; ms. 11047, fol. 285-318v; ms. 11206, fol. 81v-89r; ms. 11268/33; ms. 11458; ms. 11465; ms. 11706; ms. 12934/10; ms. 12941/55; ms. 13836, fol. 253r-267v; ms. 17937; ms. 18063 (en francès); ms. 18180, fol. 146r-174v; ms. 18310, fol. 247-279; ms. 18452, fol. 1r-3v; ms. 18549, fol. 1-10, 32-30, 31-85; ms. 18579/15; ms. 18657/31; ms. 19321, fol. 227r-267v.

Madrid, Biblioteca Lázaro Galdiano, ms. 44, p. 245-354; ms. 268, fol. 20r-40r; Monserrat, Biblioteca de l'Abadia, ms. 88 (1); ms. 383 (3); ms. 668; ms. 1158, fol. 262 ss.

París, BNF, ms. esp. 377; ms. esp. 423, fol. 350r-369r i 370r-389v; ms. esp. 424, fol. 338-359;

Salamanca, BU, ms. 2767, fol. 1r-27v;

San Lorenzo del Escorial, Biblioteca del monestir, ms. cast. I. III. 32. (1) i (3);

Santiago de Compostela, BU, ms. 375;

Sevilla, Biblioteca Universitaria, ms. 333-92; ms. 331-203 (2);

Sevilla, Biblioteca Capitular y Colombina, ms. 85-4-3;

Toledo, Biblioteca Pública, ms. 462;

Valladolid, Biblioteca de Santa Cruz, ms. 317;

Viena, BN, ms. 5880⁴, fol. 177r-197r.

4. Catàlegs i bibliografia: R. FOULCHÉ-DELBOSC, *El «Tizón de España»*, dins «Revue Hispanique», VII (1900), 246-247; José SIMÓN DÍAZ, *Bibliografía de la Literatura Hispánica*, IX, 718; XIV, 623-627.

5. Edicions amb el nom de *Tizón de la nobleza de España*: Gibraltar 1821; Madrid 1827, 1844, 1848, 1849, 1871; Cuenca 1852; Sevilla 1854; Madrid 1871; Barcelona 1880. Cf. PALAU 163879-163884.

Fol. 302 buit.

XXXVI

1. Foli 303, *inc.*: «Sentencia de Antonio Pérez, dada por el santo tribunal de la Inquisición. Certifico y doi fe yo, Pedro Perez de san Vicente, secretario de la Inquisicion de Aragon, que en el Palacio Real de la Aljaferia de Zaragoza, a diez y seis dias del mes de Junio deeste presente año de mil seiscientos y quince, estando en su Audiencia de la tarde los srs. Inquisidores...».

Ib., *exp.*: «... en el Palacio Real de la dicha Aljaferia de Zaragoza, â diez y nueve dias del mes de Junio de mil seiscientos y quince años. Don Pedro Perez de San Vicente, secretario de la Inquisicion de Aragon».

2. Identificació de l'autor i obra: {*Sentència absolutòria pòstuma d'Antonio Pérez, donada pel tribunal de la Inquisició d'Aragó el 9 de juny del 1615*}.

3. Altres manuscrits: Barcelona, BUB, ms. 1009, fol. 134v-135;

Madrid, BN, ms. 1762, fol. 121; ms. 2341, fol. 219v; ms. 7175, fol. 113r-117r; París, BNF, ms. esp. 91, fol. 181-643; Salamanca, BU, ms. 429, fol. 47r-49r.

5. Edició: B. J. GALLARDO – D. M. R. ZARCO DEL VALLE – D. J. SANCHO RAYÓN, *Ensayo de una Biblioteca Española de libros raros y curiosos*, t. III, Madrid 1888, 1158-1159; PALAU 219073.

XXXVII

1. Folis 304-306. Fol. 304, *inc.*: «Copia de carta que el Duque de Alva, siendo Virrey de Napoles, escribió a la Santidad de Paulo 4º sobre los agravios que hazía a España. He receuido el breue que me trujo Dominico del Meno, y he entendido del lo que de parte de s. Santidad me ha dicho â Voca ...».

Fol. 306, *exp.*: «... se debe esperar y haran en esto el fruto, que al seruicio de Dios y al bien publico conuine, no me alargo mas. Fecha De Napoles 21 de Agosto de 1556».

2. Identificació de l'autor i obra: Duc d'ALBA, *Carta al papa Paulo IV sobre los agravios que hacía a España, 1556*.

3. Altres manuscrits: San Lorenzo del Escorial, biblioteca del Monestir, ms. cast. V. II. 4, fol. 467; Madrid, BN, ms. 954, fol. 9v; ms. 977, fol. 127r; ms. 1429, fol. 28r; ms. 1750, fol. 402r; ms. 2341, fol. 99r; ms. 4013, fol. 113v-116v; ms. 9175, fol. 165-166v; ms. 9393, fol. 8-9v; ms. 9442, fol. 37-39; ms. 10300, fol. 3-22; ms. 10436, fol. 103r-118r; ms. 10857, fol. 188v-193v; ms. 11008, fol. 1-17; ms. 11023, fol. 86r-97v; ms. 11087, fol. 192-198; ms. 13198, fol. 96v-101r; ms. 13298, fol. 19-27; París, BNF, ms. esp. 161 (1).

5. Edició: Juan Antonio DE VERA Y FIGUEROA, *Resultas de la vida de don Fernando Álvarez de Toledo, tercero duque de Alba*, 1643, 46 p.; *Papiers d'État du Cardinal Granvele*, t. IV, París 1843, 666-675.

Folis 307-308 buits.

XXXVIII

1. Folis 309-314. Fol. 309, *inc.*: «Copia de carta que el Rei D. Fernando el Catholico, Rey de España, escriuió al conde de Riuagorza, Virrey de Nápoles, sobre la conserbación de la jurizdición en respuesta de Cartas del Conde, su fecha de 6. de Maio del mismo año ...».

Fol. 314v, *exp.*: «... en un libro que escriuo, con este titulo *Mundo caduco*».

2. Identificació de l'autor i obra: Lupercio Leonardo DE ARGENSOLA,¹⁸⁸ *Comento de la carta del Rey don Fernando el Catholico a Don Baltbasar de Zuniga*.

3. Altres manuscrits: Lisboa, mss. Ajuda, 50-V-25, fol. 107v-108r;

Londres, BL, ms. Egerton 534, fol. 317; ms. Additions 18289, fol. 305;

Madrid RAH, ms. Salazar 9-1.044, fol. 72-75; ms. Salazar 9-1.060, fol. 248-250;

188. Malgrat l'atribució a Argensola, l'obra és adscrita avui a Francisco de Quevedo.

Madrid BN, ms. 1323, fol. 5-8; ms. 1763, fol. 255-260; ms. 3202, fol. 72-82; ms. 3207, pàgs. 97-100; ms. 5972, fol. 134r-138v; ms. 6043, fol. 188-200; ms. 7370, fol. 177r-179v; ms. 8512, fol. 102r-107v; ms. 8755, fol. 167r-177r; ms. 10767, fol. 79r-89r; ms. 11036, fol. 150v-164v; ms. 11031, fol. 19r-24r; ms. 13298, fol. 38r-46bisv; ms. 13458, fol. 17-26; ms. 17635, fol. 332-338; ms. 18171, fol. 91-100; ms. 18635/12, fol. 2-3; ms. 19834, fol. 90r-96r;

Madrid, Biblioteca Lázaro Galdiano, ms. 273, p. 119-132;

Roma, BAV, ms. Barb. lat. 2648, fol. 68r-72v;

Salamanca, Biblioteca Universitaria, ms. 337, fol. 96r-98v; ms. 2067, fol. 140r-143r;

Valladolid, Biblioteca de Santa Cruz, ms. 48, fol. 96-99.

XXXIX

1. Foli 315. Fol. 315r, *inc.*:

«Dos desuarios de la Verdad: en los años de 1613 hasta 20: Aunque me admira que tenga permission para andar impresa esta Respuesta de Phelipe Rey de Francia al Papa Bonifacio, por estar en Auferio y ser tan ponderada su demasia en esta razon, las he querido juntar; por que se vea que el Rei Catholico escriuio con templanza, ô que no fue el primer Rey que tocandole en la Jurisdiccion, y soberania, azorò el estilo y enfurecio la nota:

Epistolae notauilissimae quas refert Stephanus Auferius in repetitione ad Clement. I de off. ordinarii, cap. 21° ad principium.

Bulla Bonifacii 8. ad Philipum Phebeum Regem francorum. Bonifacius Episcopus Seruus seruorum Dei, Philipo francorum Regi. Deum time et mandata eius obserua, scire te volumus quod in spiritualibus et temporalibus nobis subes, beneficiorum et prebendarum ad te collatio nulla spectat, et si aliquarum vacantium custodiam habebas, fructus eorum, sic decernimus, et quantum de facto proceserint, reuocamus; aliud credentes hereticos reprobamus. Dat. Lateranens., nonas Decembris Pontificatus nostri anno 1.

Responsum Regis francorum.

Philippus Dei gratia Francorum Rex, Bonifatio 8° se gerenti pro summo Pontifice, salutem modicam, tolle, nullam. Sciat tua maxima fatuitas in temporalibus non alicui nos subesse, aliquarum prouinciarum et prebendarum ad nos iure regio prouisiones pertinere et fructus eorum, vacatione durante, nostros facere; collationes autem faciendas fore validas et illarum vigore posesores contra omnes viriliter nos tueri. Secus | autem credentes, fatuos et dementes reputamus. Datum etc.».

2. Identificació de l'autor i oba: Lupercio Leonardo DE ARGENSOLA, [*Còpia de dues lletres falses, una suposadament de Bonifaci VIII i la resposta suposada del rei Felip de França*].

3. Altres manuscrits: Madrid, RAH, ms. 102, fol. 11v-12r; Madrid, BN, ms. 10712, fol. 260-261; ms. 11010, fol. 23r.

Foli 316 buit.

XL

1. Folis 317-319. Fol. 317, *inc.*: «Relación de la prisión y muerte del Príncipe D. Carlos, hijo vnico del Rey Phelipe 2º escrita por autor desapasionado y de aquellos tiempos. Dizen vnos que queriendo el Principe tomar devajo de su proteccion a los flamencos oprimidos de las inhumanidades y violencias del Duque de Alba, fue preso y muerto por horden del rey su Padre...».

Fol. 319v, *exp.*: «...mas la Seueridad de las cosas del Padre, no daba lugar a tratar con mas blandura los atreuimientos de tan mal hijo».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Relación de la prisión y muerte del príncipe don Carlos, hijo único del rey Felipe II.*

Fol. 320 buit.

XLI

1. Folis 321-325. Fol. 321. *Inc.*: «Consulta del Consejo de Castilla sobre la prisión de Dn. Bernardo Patiño y de la que la Reina Madre mandó al Marqués de Salinas hiciese de la Persona de don Juan de Austria, y la fuga que este ejecuto desde Consuegra â Aragon. Señora. En el Consejo se auisto con Real Decreto de V. M. del 25 de este del tenor siguiente. Auiendome referido â voca un Capitan las noticias yndividuales ...».

Fol. 325v, *exp.*: «... la guiara â su entera Quietud de V. Magestad y a su maior seruicio. Ottubre 29 de 1668».

2. Identificació de l'autor i obra: *Consulta del Consejo de Castilla sobre la prisión de Dn. Bernardo Patiño y de la que la Reina Madre mandó al Marqués de Salinas hiciese de la persona de don Juan de Austria, y la fuga que este ejecutó desde Consuegra a Aragon (29 octubre 1668).*

Fol. 326 buit.

XLII

1. Folis 327-330. Fol. 237r, *inc.*: «Carta escripta a un amigo, Respuesta de otra en que le pregunta si sabe el motibo de âver salido de España el cardenal Alberoni, y que le diga su sentir en este punto. Amigo mi Retiro pudiera ser disculpa de su curiosidad y su amistad mas poderosa para no precusarme a la obligacion de dezir verdades en tiempo que la Nouedad del Asunto abre la puerta a dictámenes opuestos ...»..

Fol. 330v, *exp.*: «... se quede con toda salud y gusto como desseo Peña de franzia a 12 de octubre de 1719. Y Besa La mano su sieruo y Amigo fr. Lazaro de Espera en Dios».

2. Identificació de l'autor i obra: Fra Lázaro DE ESPERA EN DIOS, *Carta a un amigo sobre el motivo de haber salido de España el cardenal Alberoni* (12 octubre 1719).

XLIII

1. Folis 331-332. Fol. 331r, *inc.*: «Justificaciones que dize tiene promptas el Cardenal Alueroni, traducidas de Italiano en Español. Al primer Capitulo. Del delito de haber faltado a la promesa hecha a su Santidad del socorro contra turcos, y despues de haber hecho la guerra a Principes christianos ...».

Fol. 332r, *exp.*: «...y habiendo referido el emisario que no tenia ninguna subsistencia fue luego llamado».

2. Identificació de l'autor i obra: Cardenal ALBERONI, *Justificaciones*.

XLIV

1. Folis 333-340. Fol. 333r, *inc.*: «Eminentissimo y Reverendissimo Señor. Ciertamente que a mi mas que a V. Eminencia debe ocasionar reparo la empresa de mi Justificacion, pues yo, que satisfecho de mi recto obrar, no creia por lo mismo ser combatido de otros, que de los poco noticiosos del mundo con sus vanas voces, habia determinado el no hazer caso de su desprecio ...».

Fol. 340r, *exp.*: «... Perdone v. Eminencia la dilatada molestia que le he dado, y con animo benigno admita la respetuosa confianza que en v. Eminencia sobre todo le dedico, y le beso humildemente la mano».

2. Identificació de l'autor i obra: Cardenal ALBERONI, *Memorial a un cardenal*.

XLV

1. Folis 341-344. Fol. 341r, *inc.*: «Papel que se ha supuesto ser del sr. Marqués de Manzera. Quando los tudescos triunfantes en la Lombardia pasaron sus armas â Napoles, con la noticia de âuer V. M. publicado su perdida en el Gauinete ...».

Fol. 344r, *exp.*: «... que lo ruego a la Diuina Guarde a la R. P. de V. M. como la christiandad ha menester. Madrid, 28 de Abril de 1709. El Marques de Manzera».

2. Identificació de l'autor i obra: Marqués de MANZERA, [*Memorial a Felip V* (28 d'abril del 1709)].

XLVI

1. Folis 345-348. Fol. 345r, *inc.*: «Manifiesto del conde de la Roca respondiendolo aloque dizen deel en la Caída del Conde Duque de Olibares. Y que pregunto a su Capellan si aquella ostia con que le comulgaba cada dia era

consagrada ô no. Salio en Abril de 1622. Oy llego a mi mano un papel que dize ser estampado en Ybrea este año de 1622 Cuyo titulo es la Caída deel Conde de Ôlibares ên el año de 1623. Y en las ultimas ojas deel se leen las Palabras siguientes ...»

Fol. 348v, *exp.*: «...ha sido en la de mi memoria de que Tambien me aparto quanto puedo. en Milan a 16 de Abril de 1622 años. El conde de las Rocas. Aunque este papel no es de el casso de Antonio Perez, se traslado por estar en vnion con el».

2. Identificació de l'autor i obra: Juan Antonio DE VERA ZÚÑIGA, Comte DE LAS ROCAS, *Manifiesto sobre la caída del conde-duque de Olivares* (1644).

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 7371, fol. 154-162v; ms. 7968, fol. 95r-147r; ms. 9163, fol. 188r-195v; ms. 10858, fol. 414r-422r; ms. 11331, fol. 43-52; ms. 13685, fol. 193r-199v.

XLVII

1. Folis 349-414. Fol. 349r, *inc.*: «Processo de Antonio Pérez, secretario de Estado deel rey Phelipe segundo y todo lo que passo en la fuga de su prission en Aragon àsta su segunda sentencia por el Santo Tribunal de inquisicion de âquel Reyno. Con el manifiesto deel Conde de la Roca sobre el Conde Duque. Este proceso se fulmino contra el siendo secretario de Estado y deel despacho vniuersal de don Phelipe Segundo...».

Fol. 414v, *exp.*: «...si no es que Ya de muy aduertido y Reparado le tenga como dizen olvidado. Dios guarde la Ilustrisima Persona de V. Se. Como desseo. Don balthasar Alamos de Varientos».

2. Identificació de l'autor i obra: *Processo de Antonio Pérez, secretario de estado de el rey Felipe II, [amb una lletra de Fernando de Albia a Baltasar Alamos de Barrientos]*.¹⁸⁹

3. Altres manuscrits: a) *Procés d' A. P.*: Cf. Madrid, BN 6035, fol. 95r-101r; ms. 6552; ms. 10582; ms. 10732; ms. 10749; ms. 10856, fol. 1r-97r; ms. 10915; ms. 12193, fol. 76-198; ms. 12193, fol. 76-198; ms. 13202; ms. 13686, fol. 89-263; ms. 18550/5; ms. 22988/4; París, BNF, mss. esp. 88-90; ms. esp. 273, fol. 158-184, 198v-202; Valladolid, Biblioteca de Santa Cruz, ms. 407, fol. 1-185v.

b) *Manifiesto*: Madrid, BN, ms. 9163, fol. 188r-195v; ms. 10858, fol. 414r-422r; Valladolid, Biblioteca de Santa Cruz, ms. 407, fol. 186r-194r.

4. Catàlegs i bibliografia: J. A. LLORENTE, *Histoire critique de l'Inquisition d'Espagne*, t. III; MIGNET, *Antonio Pérez et Philippe II*, Paris 1854; Salvador

189. Amic d'Antonio Pérez, empresonat com ell: Cf. BN, ms. 10343 fol. 233r-236v; ms. 10732, fol. 109r-114v, ms. 10733, fol. 133-138; ms. 10749, fol. 197r-206r; ms. 10818; ms. 13177, fol. 75-79; ms. 18191, fol. 38r-42v: «Memorial que dió a Felipe 2º don Baltasar Alamos de Barrientos, estando preso en la cárcel de Corte de esta villa, por la amistad que tuvo este con Antonio Pérez».

BERMÚDEZ DE CASTRO *Antonio Pérez, secretario de Estado del rey Felipe II*, Madrid 1841; PIDAL, Marqués de, *Historia de las alteraciones de Aragón en el reinado de Felipe II*, 3 vols., Madrid 1862-1863; *Colección de documentos inéditos para la historia de España*, t. XII; B. SÁNCHEZ ALONSO, *Historia de la historiografía española*, Madrid 1941-1944, t. II, n. 6059, p. 193.

5. Edició: Segons Alfred MOREL-FATIO, p. 28, el procés fou publicat en *Proceso criminal que se fulminó contra Antonio Pérez*, Madrid 1788, p. 230, i pel marquès de PIDAL, *Historia de las alteraciones del reyno de Aragon en el reinado de Felipe II*, en l'edició francesa de París 1867, tom I, p. 410 ss.

Fol. 415 buit.

XLVIII

1a. Folis 416-418. Fol. 416ra, *inc.*: «Diuus Bernardus. Lib. I de precepto. Et quoniam verus obediens mandatum non procrastinat, sed statim parat manus operi ...».

Fol. 418va, *exp.*: «... Plini L. 7 ep. 57: Cogito quam sit magnum dare aliquid in manibus hominum, nec persuadere mihi possum non et cum multis et saepe tractandum, quod placere et semper et omnibus cupias».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Cent frases antològiques d'autors clàssics llatins*].

1b. Fol. 416rb, *inc.*: «Señor mio al punto que Reçiui su papel de V. merced obedeciendo su mandato le comense a leer, Y con tanto gusto que sin dejarle de la mano le pase todo ...».

Fol.418vb, *exp.*: «... Y temeroso de que lo mal diferido y prolixo de este papel no canse a V. merced ceso aquí. Rogando a nuestro Señor le de muchos años de vida para que la enplee en cosas grandes».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Lletra a personatge no indicat*].

XLIX

1. Folis 419-429. Fol. 419r, *inc.*: «Respuesta aun papel que salió sin firma en el pleito de San Juan de Corias con el Rmo. P. General de San Benito | Fol. 419v *buit*. Fol. 420r | Respuesta â un papel que salio de mano y sin firma, cuyo assumpto fue inmpugnar otro impreso, que avia salido por la parte de los Monges de Coria: en el qual justificavan asi el aver apelado ellos de vna sentencia del Padre General de San Benito ...».

Fol. 429r, *exp.*: «... si ven que los impiden con ruido, y demostraciones tan grandes, este recurso que la mesma congregacion les dan dentro, para su defensa y desagrauió. | Fol. 429v | Pleyto de Valles (*al man al incaust*) digo de Corias».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Respuesta a un papel que salio sin firma en el pleito de Sant Juan de Corias con el Rvm. P. General de San Benito*.

Fol. 430 buit.

L

1. Folis 431-433. Fol. 431r, *inc.*: «Hauiendo llegado a mis manos un memorial que por parte de un individuo hijo del Monasterio de Santo Domingo de Silos se puso en manos del Rey Nuestro Señor ...».

Fol. 433v, *exp.*: «... los quales no son fáciles de penetrar, ni yo los expreso, porque nolos alcanzo, ni soy hixo de aquella casa para sauerlos: todo lo qual certifico y juro si fuere necesario en este Real Monasterio de San Millan».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Resposta als punts d'un memorial lliurat al rei pels monjos de Sant Domingo de Silos*].

Foli 434 buit.

LI

1. Foli 435r, *inc.*: «Hauiendo la Religion congregada en su capitulo General dado toda su comission complida...».

Fol 435v, *exp.*: «... Certifico ser esto lo acordado Por el Santo Definitorio y lo firmo en San Benito el Mayor de Valladolid a quatro dias del Mes de Mayo del Año de mill settecientos y nueue dias. Ante mi P. Claudio Estevez.

2. Identificació de l'autor i obra: [*Acta del capítol general benedictí del 9 de maig del 1709 per a satisfer les peticions del monestir de Silos*].

LII

1. Foli 436r, *inc.*: «Señor. La Noticia que v. M. se ha seruido darnos por su Real carta, leida en nuestro claustro pleno el dia 11 deeste ...».

Fol. 436v, *exp.*: «... De nuestro claustro pleno de la Vniuersidad de Salamanca y febrero 13 de 1704. B. L. R. p. de V. Magestad sus mas rendidos y vmildes vasallos».

2. Identificació de l'autor i obra: [*Lletra de la Universitat de Salamanca a Felip V del 13 de febrer del 1704*].

LIII

1. Foli 437r, *inc.*: «Padre Nuestro y muy [...]. Pareceme muy bien que V. P. se aya ido a divertir los melancolicos humores que consigo traen las continuas tareas de los estudios, que no ha de ser todo estar atado a las amarras de la cathedra ...».

Fol. 437v, *exp.*: «... N. P. Abbad del Monasterio de Salamanca mi dueño y señor».

2. Identificació de l'autor i obra: Fr. Luís ALVAREZ, [*Lletra a l'abat del monestir de Salamanca del 31 de juliol del 1699*].

LIV

1. Folis 443-448. Fol. 443, *inc.*: «El colegio de S. Vicente de Salamanca posehe una casa que hace frente con su Portada a la de la Iglesia de S. Vicente...».

Fol. 448, *exp.*: «... Pero assi esto, como lo demas, se sujeta en todo y por todo con veneracion e Ingenuidad al dictamen y disposicion del Excmo. Sr. Cardenal de Aguirre, para que o lo admita, o lo desprecie conforme le pareciere merecerlo el Assumpto. M^o fray Manuel Nauarro».

2. Identificació de l'autor i obra: M. NAVARRO, [*Paper sobre el col·legi de San Vicente de Salamanca*].

LV

1. Folis 451-456. Fol. 451, *inc.*: «Siendo cierto que las Cathedras de Prima y Vísperas perpetuas que tiene la Religion en la Vniuersidad de Salamanca La ilustran mucho por su calidad, y la aliuian no poco de los precisos gastos que hubiera de hacer en graduar sujetos...».

Fol. 456, *exp.*: «...conque puede la Religion ocurrir a sus inconvenientes, se puede esperar, que produzcan todo el fruto, y Vtilidad, ygual a su honor que de su fundacion nos prometimos».

2. Identificació de l'autor i obra: M. NAVARRO, [*Dictamen acerca de las cátedras de Salamanca y sobre los ejercicios de estudios de el colegio de San Vicente y sus colegiales*].

LVI

1a. Folis 457-462. Fol. 457r, *inc.*: «Dictamen del M. Navarro acerca de las cathedras de Salamanca y sobre los ejercicios de estudios de el colegio de San Vicente y sus colegiales. Siendo cierto que las Cathedras de Prima y Vísperas perpetuas que tiene la Religion en la Vniuersidad de Salamanca, la ilustran mucho por su calidad y la alivian no poco de los precisos gastos que hubiera de hacer en graduar sujetos ...».

Fol. 460v, *exp.*: «... con que puede la Religion ocurrir a sus inconvenientes, se puede esperar que produzcan todo el fruto, y vtilidad igual a su honor, que de su fundacion nos prometimos ».

2a. Identificació de l'autor i obra: [*És un segon exemplar de la peça anterior*].

1b. Folis 460v-462r. Fol. 460v, *inc.*: «Condiziones en que se fundaron las dos Cathedras de Prima y Visperas de la Religion en la Vniuersidad de

Salamanca, y segun ellas sin añadir ni quitar nada se hizo la Escripura entre la Religion y la Vniuersidad. Y el Rey las admitio en su real Patronato, que todo consta de la Cedula de su Magestad, que es como sigue. EL REY. Rector y Claustro de la Vniuersidad de Salamanca, ya sabéis ...».

Fol. 462r, *exp.*: «... Esto es lo que entonces se resolvió; y despues no me consta que el Rmo. Royo consultase al Señor Cardenal. Con que la materia esta en estado de podersele dar oy el que ha de tener siempre. Es quanto se ofrece sobre este punto dezir a V. Paternidad».

2b. Identificació de l'autor i obra: *{Reial Cèdula per la qual el rei admet en el seu Patronat les catedres de Prima i Vespres fundades a Salamanca per la religió dels benedictins}*.

Foli 463 buit.

LVII

1. Folis 464-466. Fol. 464, *inc.*: «S. Mio: Executando lo que su Magestad se sirue de Mandarme, He visto los Memoriales que en nombre de la Vniuersidad de Salamanca y de la Religion de San Benito sean puesto en las Reales manos de su Magestad sobre las Cathedras que esta pretende sele concedan en ella, y la consulta del consexo de 25 del passado sobre la misma materia, con los demas papeles que la acompañan...».

Fol. 466, *exp.*: «...Por cuyo motiuo es mi obligacion, y dictamen, decir a su Magestad que no es obligado ni deue remitir este negocio a Justicia».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Al·legacions sobre l'afer de les catedres de Salamanca reclamades pels benedictins}*.

LVIII

1. Folis 467-468. Fol. 467r, *inc.*: «Rmo. P. General. No dudando que se hallara V. reverencia noticioso de quanto han obrado sus súbditos los Reverendos Padres Maestros de este Colegio de Salamanca contra la Religion de N. P. San Benito en la pretension que ha tenido de que se le funden sus Cathedras de Prima y Vísperas ...».

Fol. 468v, *ex.*: «... quedamos a la obdiencia de v. Reverencia cuya persona guarde dios los mas años que deseamos y Le pedimos de este Nuestro Colegio de s. Vicente de la ciudad de Salamanca a 13 de diziembre de 1692».

Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Memorial al P. General O. P. sobre el col·legi de San Vicente de Salamanca, 1692}*.

LIX

1. Folis 469-471. Fol. 469r, *inc.*: «Señor. En Decreto de veinte y tres de febrero de este año se sirve Vuestra Magestad deçir. Por parte de la Religion

de S. Benito seme a dado el Memorial incluso como de la resolucion tomada de que se pida nueuo informe a la Vniversidad de Salamanca sobre la pretension que tiene de fundar en ella sus Cathedras ...».

Fol. 471r, *exp.*: «... V. Mgd. En vista de todo, y de lo que ya tiene consultado el consejo çerca de esta pretension, resolvera lo que fuere mas de su Real agrado pues depende unicamente esta graçia del soberano arbitrio de V. mgd.».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Consell al rei sobre l'afer de les càtedres de Salamanca*].

Foli 472 buit.

LX

1a. Folis 473-477. Fol. 473r, *inc.*: «Ser ardua la materia de esta propuesta, y como tal pedir la pausada reflexion y madura deliberacion ...».

Fol. 474, *exp.*: «... dijese no tener por reparables los inconbenientes para imposibilitar dicha graçia».

2a. Identificació de l'autor i obra: Dr. D. Joseph DE LA SERNA, Cantoral, Cauallero de la Orden de Calatrava y Catedrático de Prima de Leyes, [*Vot sobre l'afer de les càtedres de Salamanca*].

1b. Fol. 475r, *inc.*: «En el claustro de la fundazion de las cathedras de la compañía de jesus se confirio luego que entraron si hauia de votar ...».

Fol 475v, *exp.*: «... dezimos que en este particular venimos con mucho gusto en que se haga assí».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Vot sobre l'afer de les càtedres de Salamanca*].

1c. Folis 476-477. Fol. 476, *inc.*: «Dixo que los Señores del Real Consejo en el decreto que se ha leido ...».

Fol. 477, *exp.*: «... quien debe dar las gracias al Sr. Cardenal y su religion, por la ocasion que he dado de manifestar su gratitud y rendimiento [*al man*] Voto de [*seq* D. Andres *cancel*] el Dr. D. Andres Garcia Samaniego Cathedratico de Prima de Canones».

2c. Identificació de l'autor i obra: Dr. D. Andrés GARCÍA SAMANIEGO, Cathedratico de Prima de Canones, [*Vot sobre l'afer de les càtedres de Salamanca*].

LXI

1. Folis 479-517. Fol. 479, *inc.*: «Señor. En el Consejo se han visto dos decretos de su Magestad ...».

Fol. 517v, *exp.*: «... para que V. M. tome el expediente mas conveniente al bien publico, Servicio de Dios y de V. M. que assi lo esperamos de tan justo y piadoso Principe. La vniversidad de Salamanca. La Vniversidad de Alcala».

Fol. 486v, *exp.*: «... en lo que llebaba dicho».

2. Identificació de l'autor i obra: [*El Consell al rei, sobre la universitat i l'afer de les càtedres de Salamanca, Fragment sobre el col·legi de San Vicente, Memorials i correspondència del P. Manuel Navarro, Dictàmens de diversos i fragmentaris contraris a la fundació de les càtedres demanades pels benedictins*].

Folis 478, 487-488 buits.

LXII

1. Folis 489r-492v. Fol. 489r, *inc.*: «Quae fuit durum pati meminisse dulce est. Sen. in Her. furen. Fue en Salamanca celebre y bien notoria en toda España y aun no ignorada fuera de ella ...».

Fol. 492v, *exp.*: «... meritos del ingenio suponiendo tan fea culpa y enorme delito al suceso para que pareciese achacoso el entendimiento. Tan primero se fixo el M^o Roio en aquel animo y proposito ... (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Estado del Colegio de San Vicente y motivos que tubo para pretender estas Cábhedras*.

LXIII

1. Folis 493-494. Fol. 493r, *inc.*: «Iussus a Regio ac supremo Castelle senatu calculum mee approbationis adiicere ...».

Fol. 494v, *exp.*: «... Sanctum Iudicium nostrum est et de Iudicio testimonium dico in hoc Benedictinorum Salmantino Collegio s. Vincentio sacrum die 13 septembris Anno 1705. V^r frater Emmanuel Navarro Primarius Theologiae».

2. Identificació de l'autor i obra: Manuel NAVARRO, [*Opinió sobre el llibre del mestre Miguel Pérez «Tractatus theologico-biblicus»*].¹⁹⁰

LXIV

1. Foli 495rv. Fol. 495r, *inc.*: «Señor. El dia 16 de el presente fuimos llamados los Maestros de la facultad de Sagrada Theologia alha Junta de esta Vniuersidad de Salamanca por cedula de nuestro Decano ...»

Fol. 495v, *exp.*: «... todos los indiuiduos de nuestra facultad queremos obedecer asegurados que V. A. la atenderà man teniendo la en su decoro y

190. AGUILAR PIÑAL, VI, 344-346, n. 2388.

preeminencias como hasta aora se ha conseruado en ellas por su estimacion y patrozinio. Dios guarde a V. A.».

2. Identificació de l'autor i obra: ELS MESTRES DE TEOLOGIA DE SALAMANCA, [*Lletra al Rei post 1786*].

Fol. 496 buit.

LXV

1. Fol. 497r, *inc.*: «Eminentissime et Colendissime Domine. Que ad me delatae sunt ...».

Ib., exp.: «... quodque votis omnibus faustissimum iam auguratus sum orbi christiano. Datum Salmantice die 28 Augusti 1709. Eminentissime domine Eminentie Tue obseruantissimus. F. Emmanuel Nauarro. Eminentissimo domino meo cardinali Paulutio».

2. Identificació de l'autor i obra: MANUEL NAVARRO, [*Lletra al cardenal Paolucci del 28 d'Agost del 1709*].

Fol. 497v buit.

LXVI

1. Folis 498r-517r. Fol. 498r, *inc.*: «(*initio mutilus*) cum olim cl 2. num. 9 de priuilegiis Guido Papa questione 360. Y pues estas fundaciones se impiden con sola la contradiccion del Parrocho de la Parrochia que alega el perjuicio ...».

Fol. 517r, *exp.*: «... remitiendo el examen de todo al Consexo de Justicia para que V. M. tome el expediente mas conveniente al bien publico, Servicio de Dios y de V. M. que assi lo esperamos de tan justo y piadoso Principe. La Universidad de Salamanca. La Universidad de Alcala».

2. Identificació de l'autor i obra: UNIVERSITATS DE SALAMANCA I ALCALÀ, [*Memorial al rei sobre la fundació universitària que volen fer els Jesuïtes*].

6. Contingut:

Fol. 498r: Que se debe examinar si puede Vuestra Magestad en buen gobierno y conciencia consentir esta fundacion con tanta casta.

Fol. 500v: Que esta fundacion implica segun Las Doctrinas De los mismos Padres de la Compañia y forma que Proponen.

Fol. 506r: Que no es conveniente que esta Vniversidad o estudios se funde, ni en Religion particular, y menos en la Corte.

Fol. 507r: En quanto al peligro de esta fundacion hecha en vn colegio particular.

Fol. 512: Daños del Reyno y Vniversidades por la fundacion destas nuevas Escuelas que se pretenden fundar.

Fol. 513v: Ponderanse los fundamentos y razones de los Padres de la Compañia y respondese a ellos.

El memorial té 130 punts numerats, i el ms. comença al bell mig del núm. 20.

LXVII

1. Folis 518–536v. Fol. 518, *inc.*: «Reflexiones políticas y morales hechas sobre la historia de Asuero Artaxerxes Longimano, rey de Persia. Escrivíalas D. Lorenzo de las Llamosas, estando preso de orden de Su Magestad en la real carçel de Valladolid. Empezola a 18 de juliol de 1704. Capitulo 1. Exordio necesario de la obra. Emprendemos el asunto de esta obra con todo aquel temor y reuerencia que pide nuestra ignorancia ...».

Fol. 536v, *exp.*: «...que fuesen eficaces al buen logro de su ya obstinada reueldia. Combocados todos y llegada la hora de ... (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: LORENZO DE LAS LLAMOSAS, *Reflexiones políticas y morales hechas sobre la historia de Asuero Artaxerxes Longimano, rey de Persia*.

3. Altres manuscrits: Madrid, BN, ms. 9989; Biblioteca Lázaro Galdiano, ms. 159.

4. Catàlegs i bibliografia: F. AGUILAR PIÑAL, *Bibliografía de autores Españoles del siglo XVIII*, t. V, n. 2000, p. 294.

Folis 537-542 buits.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura de mides i línies variables.

2. Tipus de ratllat: Hi ha diversos plegas tabel·liònics en un, en dos i en tres plec, els quals sovint defineixen marges de la caixa d'escriptura.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVIII, de moltes mans.

4. Reclams. Els folis 457-462 i 498-517 tenen numeració particular (2-7 i 9-47 respectivament) i reclams de foli a foli.

7. Timbre del «Seminario | Episcopal | de la | Diocesis | de | Gerona» al foli 1r; de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol. 79r.

8. Fragments: Es poden considerar tals els folis 134 (153 x 109) i 473-478 (155 x 215). Dels tres fragments que hem esmentat supra, II, 7, el que presenta més interès és el primer. És de paper, amida 205 x 296, és escrit per ambdues cares i porta els senyals inconfusibles d'haver estat plegat com una missiva: té dos plec horitzontals i dos de verticals, amb una osca al centre del marge esquerre i, al centre del marge dret, el fragment regular de paper que correspon al que falta al sector de l'osca, per on la carta fou oberta. En el seu recto hi ha l'adreça: «Al P. fray Joseph de Santa Maria | Guarde dios muchos años Religioso | en el Real monasterio de | Cataluña | Barcelona | Gerona | San Feliu de Guixols». Al verso hi ha un índex dels folis 1-133 del volum, escrit per una mà que sembla del segle XVIII.

9. Copistes diversos.

11. Antigues signatures: Cf. supra, I, 3, c).

12. Notícies històriques: És probable que el ms. hagi estat remès al monjo Josep de Santa Maria, del monestir de Sant Feliu de Guíxols, per l'interès que hi podia tenir a causa de l'afer de les càtedres de Salamanca. El P. Palmés, propietari del ms. l'any 1734, no sabem qui és. Pel que fa al primer, no és temerari suposar que fos el «fray Joseph de Santa Maria ... Religioso | en el Real monasterio de ... San Feliu de Guixols», al qual va dirigit l'índex parcial o sumari del volum contingut al fragment que acabem d'esmentar.

La inscripció del llom reportada més amunt, «Manuscritos», fa pensar que el ms. té el mateix origen, la mateixa formació material i la mateixa provenença dels mss. 13 i 19. Per tant, per bé que no hi hem sabut trobar cap ex-libris del monjo i bisbe Pañelles, el més probable és que aquest prelat l'hagi comprat també a Madrid quan es va vendre la llibreria i arxiu Gallo.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació acceptable.
2. Datació: Segle XVII-XVIII.
3. Origen castellà.
4. Propietaris i procedència: Monestir de Sant Feliu de Guíxols, P. Palmés el 1739.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 215 x 308 x 30.

b) Material: Ànima de cartró, coberta de pergamí de color groc en part descolorit en part enfosquit, tacat, malmès a l'angle superior dret i a l'angle inferior esquerre de la tapa I.

2. Llom del mateix pergamí, més enfosquit, desaparegut a la zona dels nervis.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns, que en treuen d'externs i formen cinc seccions.

b) Descripció de les seccions: 1) buida; 2) INSCRIP; 3) ANTI-; 4) – que GO-; 5) damunt etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 16». Sota l'etiqueta s'endevina l'acabament de la inscripció del llom: -[TOLAUNIAE]; 6) signatura de la biblioteca de Jeroni Pujades: «70».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: II folis de guarda inicials. Foli de guarda inicial Ir, a baix, al marge dret, cota del manuscrit: «Ms | 16».

b) Tancadors: n'hi havia dos de pell, en queden restes.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda i de la resta dels folis del ms. Al folre de la contratapa II, a l'angle inferior dret, cota de Pere Bohigas, escrita en llapis: «Ms 186| VI-I-17».

d) Talls sense peculiaritats.

e) Capçaleres desaparegudes, capçada a dal i a baix.

g) Llavis del mateix pergamí amb cantons trencats.

4. Conclusió. Data: Segle XVII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani. El copista va començar a copiar textos a partir de la tapa I i el mateix copista en va començar a copiar d'altres a partir de la tapa II, de manera que ara el manuscrit es pot començar a llegir pels dos caps.

2. Matèria: Paper

4. Folis: III + [A] 1-40 + I + [B] 1-78.

5. Dimensions: 212 x 303 x 24.

6. Plecs:

[A]

1) Bifoli coix, foli de guarda inicial I, amb taló final.

2) Bifoli coix, foli de guarda inicial II, amb cinc talons a la primera meitat de plec i dos a la segona.

3) Plec coix de 1/4, folis 1-5, amb 2 talons a la primera meitat del plec.

4) Plec de 4 x 2, folis 6-13, amb reclam «M. S. P. Memorie sue»

5) Plec coix de 4/3, folis 14-20.

6) Plec coix de 4/5, folis 21-29, amb reclam «P.LICI-»

7) Plec coix de 3/4, folis 30-36.

[B]

1) Plec de 3 x 2, folis 1²-5².

2) Plec de 5 x 2, folis 6²-15².

3) Plec de 3 x 2, folis 16²-21².

4) Plec de 5 x 2, folis 22²-31².

5) Plec de 3 x 2, folis 32²-37².

6) Plec coix de 5/4, folis 38²-45².

7) Plec de 4 x 2, folis 46²-53².

8) Plec coix de 4/3, folis 54²-60².

9) Plec de 3 x 2, folis 61²-66².

10) Plec de 4 x 2, folis 67²-74².

11) Plec de 4 x 2 folis 75²-37¹.

7. Fragments: N'hi ha 6 de mides diferents entre les pàg. 43-44. Contenen la transcripció de diverses làpides romanes amb indicacions sobre els llocs i els anys on foren trobades.

a) Fragment de paper, de 310 x 60, plegat en forma de bifoli i escrit per totes les seves cares. *Inc.*: «L. LICINIO SECUNDO ...». *Exp.*: «... ibi citatus in canone Ne quis, 22, q. 2».

b) Fragment de paper, de 317 x 220, plegat en forma de bifoli, escrit només per la primera cara. *Inc.*: «L. PEDANIO...». *Exp.*: «BARCINONESIVM».

c) Fragment de paper, de 160 x 107, escrit per una sola cara. *Inc.*: «MARIVS...». *Exp.*: «... terme de Argentona».

d) Fragment de paper, de 155 x 214, escrit per una sola cara. *Inc.*: «Al carrer de santa Anna ...». *Exp.*: «...L.D.D.D».

e) Fragment de paper, de 147 x 208, escrit per una sola cara. *Inc.*: «Tarracone ...». *Exp.*: «... PECUNIAPOSVIT».

f) Fragment de paper, de 194 x 252, escrit per totes dues cares. *Inc.*: «Morales en las antiquitats en lo . 13 . modo ...». *Exp.*: «... treinta años a la cifra».

8. Foliació moderna, feta el dia 7 de febrer de 2011, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis. Com s'ha vist, distingim dues numeracions, perquè el manuscrit és començat pel seu principi i pel seu final; la primera meitat arriba fins al foli 40, la segona meitat fins al foli 78. Els folis i l'escriptura de la segona numeració són posats a l'inrevés.

9. Numeració de plec: No n'hi ha.

10. Filigrana de la creu llatina dins escut en forma de fulla, amb lletra «m» al capdamunt i lletres «n g» enllaçades al capdavant. No la trobem reportada.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistemes de ratllat: Plegat tabel·liònic de tres plec. Del foli 1 al 38, dues ratlles verticals i una d'horitzontal a la mina de plom.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1a. Fol. 1^r, *inc.*: «INSCRIPTIONES SACCRO SANCTAE: ANTIQVITATIS: CATHALONIE A VARIIS SCRIPTORIBVS EXCERPTE ET PARTIM PROPRIO LABORE ACQUISITE ET VOLVMINE HOC CONGESTE. Per Hieronimum Pujadas Decretorum Doctorem Barcinone ac in Regio Senatu PrinciPatus Cathalonie Causarum Patronum ...».

2a. Identificació de l'autor i obra: *{Títol}*.

1b. Fol. 2^{1r}, *inc.*: «LECTORI SALUTEM EX APIANO ET BARTHOLOMAEO AMANTIO. Ut veterum monumenta non ubique integre conscripta legere possis...».

Ib., *exp.*: «... insumpsimus te boni aquiue (*sic*) consulturum. Vale».

2b. Identificació de l'autor i obra: {*Dedicatòria*}.

1c. Folis 2¹-20¹. Fol. 2^{1r}, *inc.*: «ABBREVIATIONES VETUSTORUM MONUMENTORUM IN ORDINEM ALPHABETICUM DIGESTE...».

Fol. 20^{1r}, *exp.*: «...I S[*espai*] Iudicium solvi FINIS».

2c. Identificació de l'autor i obra: Jeroni PUJADES, *Abbreviationes vetustorum monumentorum in ordinem alphabeticum digeste*.

1d. Fol. 21^{1r}, *inc.*: «Cardinalis Cesar Baronius¹⁹¹ Vol. 10. Annalium occasione tumuli inscriptionis Joannis Nepesini Episcopi sequentia refert ...».

Fol. 20^{1v}, *exp.*: «... Tu autem cum curriculo annorum, confer concurrentiam personarum ad tollendam omnem dubietatem».

2d. Identificació de l'autor i obra: {*Nota sobre una inscripció dels Annales de Baronio, vol. X*}.

1e. Folis 26¹-33¹. Fol. 26^{1r}, *inc.*: «EXPLICITO MODO LEGENDI ABBREVIATIONES TRADUNT prae-fati auctores, inter alia consulto a me pretermissa tanquam ex-tera mei instituli (*sic*) que secuntur ab isdem ex CHIRIACO ANCONITANO¹⁹² DEPROMPTE ...».

Fol. 33^{1v}, *exp.*: «... Hec et non plura â prae-fatis auctoribus ex KIRIACO referuntur».

2e. Identificació de l'autor i obra: Jeroni PUJADES, {*Inscripcions de Tarragona, Les Borges i Vinaixa, Barcelona i Isona*}.

1f. Folis 34¹-38¹. Fol. 34^{1r}, *inc.*: «EX ANTONIO BEVTERIO¹⁹³ PARTE PRIMA, CAPITULO 15, ET FLORIANO DO CAMPO¹⁹⁴ LIBRO 4, CAPITULO 41 IN CHRONICIS HISPANIARUM...».

Fol. 38^{1r}, *exp.*: «... Alia que dictus comes congesit [*ratllat*: sunt] jam sunt».

2f. Identificació de l'autor i obra: Jeroni PUJADES, {*Inscripcions de Blanes, Barcelona (inscripció d'Ataülf) i Tarragona*}.

1g. Folis 44^{2v}-44^{2r}. Fol. 44^{2v}, *inc.*: «PROPIO LABORE PARCTAE barcinone In domibus Archidiaconi mayoris ...».

191. Per al cardenal Cesare Baronio, cf. DBI, 6, 470-478.

192. És Ciriaco Pizzicollì (1391-1452), mercader, humanista, col·leccionista i epigrafista, que va deixar sis volums de *Commentarii*, on havia recollir molt material epigràfic grec i llatí, volums desapareguts en l'incendi de la biblioteca Alessandro e Costanzo Sforza, a Pesaro, on es guardaven. N'han quedat alguns quaderns autògrafs i còpies tretes per amics.

193. FUSTER, I, 93.

194. Florián de Ocampo (Zamora 1593-Còrdova 1590), deixeble de Nebrija, autor de *Los cinco libros primeros de la Cronica general de España*, obra continuada per Ambrosio de Morales, per a les edicions de la qual cf. PALAU 198378-198389.

Fol. 44^{2r}, *exp.*: «... SOLO SVO ET FECERVNT».

2g. Identificació de l'autor i obra: Jeroni PUJADES, [*Inscripcions de Ca l'Ardiaca de Barcelona*].

4. Catàlegs i bibliografia: R. TORRENT ORRI, *La crònica de J. Pujades*, dins «AIEE» 1962, p. 95-96; G. FABRE, M. MAYER, I. RODÀ, *Inscriptions romaines de Catalogne*, vols. I-V, París, Diffusion de Boccard 1984-2002, 249 + LXVIII pl., 175 + LVII pl., 221 + LVIII pl., 422 + CXXXVII pl., 248 + XCI pl.; RMC, IV, 93-95

II

1. Folis 1²-77. Fol. 1^{2r}, *inc.*: «VARIARUM ADNOTATIONVM VTRIVSQUE IURIS TAM P[UBLICI] QVAM C[IVILIS] LIBER AVREVS. PER ORDINEM ALPHABETICVM A HIERONIMO PUJADES VTRIVSQUE IURIS DOCTORE ANNO DOMINI 1589 ILERDE IN COLLEGIO CONCEPCIONIS BEATE MARIE EDITVS ».

Fol. 2^{2r}, *inc.*: «A. Acusatio, et quibus prohibeatur ... ».

Fol. 77r, *exp.*: «... et lingua est eis abcindenda et resecanda can. Delatori, 5, q. 6»

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni PUJADES, [*Inici de repertori jurídic*].

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 164 x 257, a columna tirada, de 21-26 línies. Impaginació del foli 4r: 24 + 164 + 19 x 20 + 257 + 28.

2. Tipus de ratllat: No n'hi ha. UR variable

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva humanística de final del segle XVI. Lletres d'una sola mà.

4. Reclams: Fol. 2¹ al 33¹ reclams de foli a foli.

5. Decoració: Fol. 1^{1r}, escut de Jeroni Pujades. Al fol. 34^{1r}, al costat de la inscripció d'Ataülf, escut heràldic: Escartellé: tres faixes de gules, corona, dos lleons rampants i llengués. El text de les abreviacions i de les inscripcions és donat en caràcters de lletra romana majúscula, imitant els caràcters epigràfics.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de| Girona», al foli 1r.

6. Notes marginals que assenyalen la ubicació de les inscripcions o els reculls d'on les pren l'autor. Algunes d'aquestes notes van signades amb les inicials del nom de Pujades: «H. P.».

8. Fragments: a) Inscripcions trobades a Barcelona, sota Sant Francesc, i al carrer dels Banyes Nous; inscripció trobada a Sant Julià d'Altura.

b) Inscripció de Luci Pedani.

c) Inscripció d'Argentona.

d) Inscripció de casa Torroja, al carrer de Santa Anna de Barcelona.

e) Inscripció de Tarragona.
 f) Abreviacions lapidàries desenvolupades per Morales en les *Antiguedades*¹⁹⁵ i per fra Antonio Yepes a la *Coronica Benedictina*.¹⁹⁶

9. Copista: Jeroni Pujades.

11. Antigues signatures: Cf. I, 2, b); 3, c).

12. Notícies històriques: Autògraf de Jeroni Pujades. El volum havia de servir al seu propietari per a confeccionar un diccionari jurídic; sota algunes de les lletres de l'alfabet previstes hom arribà a escriure-hi algun concepte, quedant el projecte afollat.

Des del punt de vista de l'epigrafia, el treball de Pujades recollit en els folis inicials d'aquest manuscrit ha passat desapercebut, potser perquè en gran part és de segona mà. Els fragments mereixerien un estudi més detallat, car semblen respondre a un treball de camp efectuat *in situ*. Seria impropï d'un catàleg entrar ara en la troca complexa de la transmissió, la pèrdua i la falsificació d'inscripcions antigues.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Oxidació notable, amb forats produïts per la corrosió de la tinta.

2. Datació: Segles XVI-XVII.

3. Origen barceloní.

4. Propietaris i procedència: Jeroni Pujades, bisbe Bastero, Seminari de Girona.

17

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 212 x 304 x 42.

b) Material: Ànima de cartró recoberta de pell marron força esquinçada.

2. Llom de la mateixa pell.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant cinc nervis interns que en treuen altres tants d'externs formant sis seccions.

b) Descripció de les seccions: 1)-5) ferros daurats; sobre els nervis externs, serpentí daurat; 6) damunt ferro daurat, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 17».

195. Cf. PALAU 198382.

196. Cf. PALAU 377805.

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: I + I , que formen bifoli amb el folre de les contratapetes. Al recto del foli de guarda final, a baix, al marge dret, cota del manuscrit posada per Pere Bohigas el 1936: «Ms 187 | VI-I-18».

c) Cobertes (folres) de paper d'aigües.

d) Talls pintats de color vermell.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix. La capçalera inferior força malmesa.

g) Llavís del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segona meitat del segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: paper.

4. Folis: I + 304 + I.

5. Dimensions: 208 x 295 x 39.

6. Plecs:

1) Plec de 4 x 2, folis 1-8.

2) Plec de 3 x 2, folis 9-14.

3) Plec de 6 x 2, folis 15-26.

4) Plec de 3 x 2, folis 27-32.

5) Plec coix de 6/5, folis 33-43, amb taló.

6) Plec de 2 x 2, folis 44-47.

7) Plec de 4 x 2, folis 48-55.

8) Plec de 2 x 2, folis 56-59.

9) Plec coix 5/6, folis 60-70.

10) Plec de 2 x 2, folis 71-74.

11) Plec de 6 x 2, folis 75-86.

12) Plec de 2 x 2, folis 87-90.

13) Plec de 6 x 2, folis 91-102.

14) Plec de 2 x 2, folis 103-106.

15) Plec coix de 5/6, folis 107-117, amb taló.

16) Plec de 2 x 2, folis 118-121.

17) Plec de 6 x 2, folis 122-133.

18) Plec de 2 x 2, folis 134-137.

19) Plec de 6 x 2, folis 138-149.

20) Plec de 2 x 2, folis 150-153.

21) Plec de 6 x 2, folis 154-165.

22) Plec de 2 x 2, folis de 166-169.

23) Plec de 6 x 2, folis de 170-181.

24) Plec coix de 3/4, folis 182-188, amb taló final.

25) Plec de 4 x 2, folis 189-196.

26) Plec de 4 x 2, folis 197-204.

27) Plec de 3 x 2, folis 205-210.

28) Plec de 4 x 2, folis 211-218.

- 29) Plec de 4 x 2, folis 219-226.
- 30) Plec de 4 x 2, folis 227-234.
- 31) Plec de 4 x 2, folis 235-242.
- 32) Plec de 4 x 2, folis 243-250.
- 33) Plec de 4 x 2, folis 251-258.
- 34) Plec de 4 x 2, folis 259-266.
- 35) Plec de 4 x 2, folis 267-274.
- 36) Plec de 4 x 2, folis 275-282.
- 37) Plec de 4 x 2, folis 283-290.
- 38) Plec de 4 x 2, folis 291-298.
- 39) Plec de 4 x 2, folis 299-305.

8. Foliació moderna i contínua, feta el dia 10 de febrer de 2011, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plecs: No n'hi ha.

10. Filigrana de «JAUME ESTEVE», de Capellades, del tipus VALLS I SUBIRÀ 325, documentada a Olot els anys 1751-1754.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 1-2 buits. Folis 3-298. Fol. 3r, *inc.*: «VTILIDAD Y NECESIDAD DEL ESTADO, DE SEMINARIOS ECLESIASTICOS EN TODO OBISPADO. Instrucciones Especulativas, i Practicas para su mejor gobierno en lo Espiritual, y Económico, Por el Doctor Don Francisco González Presidente del Real Seminario de San Carlos Borromeo de la Ciudad de Zaragoza, Misionero Apostolico, Calificador del Santo Tribunal de la Inquisicion y Examinador Sinodal del Arzobispado y Obispados, de Huesca, Lerida, y Jáca. | fol 4r | PROLOGO. Siempre fue la experiencia Maestra de los aciertos; èsta demas de quarenta años de residencia, y exercicio en el Seminario eclesiastico ...».

Fol. 298v, *exp.*: «... en premio tendran lo que â Todos dice San Pedro: pascite qui in vobis est gregem Dei providentes non cohactè, sed espontaneè secundum Deum. neque dominantes in Cleris, sed forma facti gregis ex animo, et cum apparuerit Princeps Pastórum, percipietis innarccesibilem (*sic*) gloriae corónam. Epistola 1. Capitulo 5.».

2. Identificació de l'autor i l'obra: Francisco GONZÁLEZ, *Utilidad y necesidad del estado de seminarios eclesiásticos en todo obispado*.

B

1. Folis 299-302. Fol. 299r, *inc.*: «ÍNDICE DE LO CONTENIDO EN ESTA OBRA. Discurso preliminar ...».

Fol 302v, *exp.*: «... Titulo quarto, Lista de Libros para formár las dichas Platicas, y Conferencias, 579.».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ID., {*Índex*}.
6. Contingut:
- Prologo, fol. 4r.
- Discurso Peliminár (*sic*), fol. 8r.
- Tratádo Priméro. Establecimiento y orden del seminario, fol. 34r.
- Titulo Primero, del Presidente y Directóres del Seminario, fol. 35r.
- Titulo Segundo, de los Domesticos y sirvientes del seminario, fol. 39v.
- Titulo Tercero, del Sacristán, fol. 44v.
- Titulo Quarto, del Portéro, fol. 50r.
- Titulo Quinto, del Vice-Portéro, fol. 53r.
- Titulo Sexto, del Dispenséro, fol. 54v.
- Titulo Septimo, del Rifitoléro, fol. 57r.
- Titulo Octavo, del Cocinéro, y su Aiudante, fol. 59v.
- Titulo Nono, del Aposentadór, fol. 62r.
- Titulo Decimo, del sirviente Procuradór, fol. 65r.
- Titulo Undecimo, del Sirviente de los directóres, fol. 66v.
- Tratádo Segundo de los Ordenandos, fol. 68r.
- Titulo Primero, Avisos generales â los Ordenandos, fol. 69v.
- Titulo Segundo, Funciones de los Exercicios rigurosos, fol. 72r.
- Titulo Tercero, Distribucion de la honras para las Funciones referidas, fol. 79r.
- Titulo Quarto, Asuntos de las Platicas que se hacen en los diez dias de los primeros Exercicios rigurosos, fol. 81r.
- Titulo Quinto, Asuntos de las Conferencias que se hacen en los diez dias de los primeros Exercicios rigurosos, fol. 87r.
- Titulo Sexto, Asuntos de las Platicas que se hacen en los diez dias de los Exercicios rigurosos, inmediatos â los Ordenes, fol. 93v.
- Titulo Septimo, Asuntos de las Comferencias (*sic*) que se hacen en los diez dias de los Exercicios rigurosos inmediatos â los Ordenes, fol. 100r.
- Titulo Octávo, Funciones de los Exercicios menos rigurosos, fol. 108r.
- Titulo Nono, Distribucion de la horas para las Funciones referidas, fol. 115v.
- Titulo Decimo, Puntos del examen particular por la mañana para antes de Comér, fol. 117r.
- Titulo Undecimo, Puntos del examen de todo el dia, para antes de Cenár, fol. 118r.
- Titulo Duodecim, Advertencias necesarias para practicár las funciones de la Disciplina y Santo Rosario, fol. 119r.
- Titulo Decimo Tercio, Libros que deberán tener los Ordenandos para su uso, fol. 123r.
- Titulo Decimo Quarto, Arreglo de Vida que deben observár los ordenandos en saliendo del Seminario, fol. 124r.
- Titulo Decimo Quinto de quanta importancia sea, que los Ilustrisimos Preládos hagan observar la Bula de Inocencio XIII. *Apostolici Ministerii*, fol. 126v.
- Tratádo Tercéro, de los curas, fol. 129r.
- Titulo Primero, Asuntos de las Conferencias que se hacen â los Curas electos conformes â su ministerio, fol. 130r.
- Titulo Segundo, Instrucciones particulares para el desempeño del ministerio de Cura, fol. 140r.
- Titulo Tercéro, Lista de los Libros para más instruccion de los Curas, fol. 179r.

- Titulo Quarto, Idéa practica para que en todas las Diocesis tengan los Señores Ilustrisimos Curas idoneos para su Ministério, fol. 185r.
- Tratádo Quarto, de los Exercicios que se dán en el Seminário al Clero congregádo por el Preládo, fol. 189r.
- Titulo Primero, Methodo para dár los Exercicios al Clero, fol. 190r.
- Titulo Segundo, Asuntos, y orden de las Platicas que se hacen al Clero, fol. 191r.
- Titulo Tercero, Asuntos de las Conferencias que se hacen â los Sacerdotes por la mañana, fol. 205r.
- Titulo Quarto, Providencias para dár los Exercicios al Clero en el retiro de un Santuario, fol. 225v.
- Titulo Quinto, Methodo que deben observar los Directóres en estos Exercicios, fol. 229r.
- Titulo Sexto, Providencias para dár los Exercicios al Clero en lugar abierto, fol. 231r.
- Titulo Septimo, Methodo que deben observár los Directóres en estos Exercicios, fol. 233v.
- Titulo Octávo, De la necesidad de darse estos Exercicios de três en três años lo más tarde, fol. 240r.
- Titulo Nono, Autores para formár las Platicas, y Conferencias propuestas para Ordenandos, Curas, y Sacerdótes, fol. 242v.
- Apendix, Necesidad de Seminário Eclesiastico para los Eclesiasticos Corrigendos, fol. 246r.
- Tratádo Quinto, de los Exercicios â los Seculares, fol. 250r
- Titulo Primero, Providencias para la Convocatória, fol. 251r.
- Titulo Segundo, Methodo para dár los Exercicios cerrádos â los Seculáres, fol. 252v.
- Titulo Tercero, Methodo de dár los Exercicios abiertos â los Seculáres, fol. 257r.
- Titulo Quarto, Platicas que se hacen â los Seculáres en los Exercicios cerrádos, ô abiertos, fol. 260v.
- Titulo Quinto, Conferencias â los Seculares, fol. 264r.
- Tratádo Sexto, de las Misiones, fol. 266r.
- Titulo Primero, Providencias previas â la Missión, y Methodo que se observa, fol. 266v.
- Titulo Segundo, Asuntos de las Platicas para la Missión, fol. 271r.
- Titulo Tercero, Lista de Libros para formár las idéas propuestas, fol. 279r.
- Titulo Quarto, avisos al Doctrinéro, fol. 279v.
- Tratádo Septimo, de los Exercicios â Religiosas, fol. 281r.
- Titulo Primero, Methodo para dárlas, fol. 281v
- Titulo Segundo, Asuntos de las Platicas â Religiosas, fol. 284r.
- Titulo Tercéro, Asuntos de las Conferencias que se hacen â las Religiosas, fol. 291r.
- Titulo Quarto, Lista de Libros para formár las dichas Platicas y Conferencias, fol. 297v.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 145 x 255, a columna tirada, de 18-19 línies. Impaginació del foli 4r: 20 + 145 + 45 x 20 + 255 + 28.
2. Tipus de ratllat: No n'hi ha. UR = 14, 1 i 13, 4.
3. Tipus de lletra i mans: Escriitura cursiva de la segona meitat del segle XVIII, d'una sola mà.
5. Decoració: La pàgina de títol i les pàgines inicials de capítols i paràgrafs porten majúscules cal·ligràfiques, executades en tinta més forta que l'habitual del manuscrit.
6. Notes marginals d'una altra mà als folis 5v-7r, 8r-10r, 11r, 10v, 13v-14r, 15v, 19r-21r, 26v-28r, 175v.
7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», al foli 3r i al 47r.
9. Copista desconegut.
11. Antigues signatures: Cf. supra, I, 3, a).
12. Notícies històriques: Forma part del grup de manuscrits del bisbe Bastero.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Pelada a la tapa I.
2. Datació: Segle XVIII.
3. Origen aragonès.
4. Propietaris i procedència: Bisbe Bastero, BDSG.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 30 x 335 x 45.
  - b) Material: Pergamí enfosquit.
  - c) Indicacions escrites: Contratapa II, signatura donada per Pere Bohigas al ms. durant el 1936: «Ms. 188 | VI-II-15».
2. Llom ras, del mateix pergamí.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant cinc nervis interns que no en treuen d'externs.
  - b) Descripció de les seccions. A dalt, en tinta sèpia i escriptura coetània del ms.: «Discepta-|tiones Be-|-neficiales». A baix, etiqueta quadrada de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 18».

3. Altres elements:

- b) Tancadors: Han desaparegut.
- c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del ms.
- d) Talls sense particularitats.
- e) Capçalera a dalt i a baix.
- g) Llavís del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani i factici.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 303 folis manuscrits + XXIX folis impresos.

5. Dimensions: 217 x 310 x 40.

6. Plecs:

- 1) Plec coix, de 1/2, folis 1-3.
- 2) Plec de 4 x 2, folis 4-11.
- 3) Plec de 3 x 2, folis 12-17.
- 4) Plec de 8 x 2, folis 18-33.
- 5) Plec de 16 x 2, folis 34-65.
- 6) Plec de 9 x 2, folis 66-83.
- 7) Plec de 6 x 2, folis 84-95.
- 8) Plec de 11 x 2, folis 96-117.
- 9) Plec de 9 x 2, folis 118-135.
- 10) Plec de 14 x 2, folis 136-163.
- 11) Plec de 3 x 2, folis 164-169.
- 12) Bifoli, folis 170-171.
- 13) Bifoli, folis 172-173.
- 14) Bifoli, folis 174-175.
- 15) Plec coix, de 1/2, folis 176-178, amb taló inicial.
- 16) Plec de 5 x 2, folis 179-188.
- 17) Plec de 3 x 2, folis 189-194.
- 18) Bifoli, folis 195-196.
- 19) Bifoli, folis 197-198.
- 20) Bifoli, folis 199-200.
- 21) Bifoli, folis 201-202.
- 22) Plec de 2 x 2, folis 203-206.
- 23) Bifoli, folis 207-208.
- 24) Plec de 6 x 2, folis 209-220.
- 25) Plec de 6 x 2, folis 221-232.
- 26) Plec de 6 x 2, folis 233-244.
- 27) Plec de 7 x 2, folis 245-258.
- 28) Plec de 5 x 2, folis 259-268.
- 29) Plec de 6 x 2, folis 269-280.
- 30) Plec de 6 x 2, folis 281-292.

31) Plec coix, de 6/5, folis 293-303.7. Fragments: a) En el plec 8), entre els folis 97 i 98, hi ha intercalat un imprès, format per un plec de 2 x 2, de les mateixes mides que la resta dels folis, numerat I-IV.

b) En el plec 9), entre els folis 126 i 127, hi ha intercalat un altre imprès, format per un plec de 2 x 2, de la mateixa mida que l'anterior, numerat V-VIII.

c) Després del plec 10), hi ha intercalat un altre imprès, que amida 200 x 300 i forma plec de 3 x 2, numerat IX-XIV.

d) A continuació, hi ha intercalat un altre imprès, que amida 203 x 296 i forma plec de 5 x 2, numerat XV-XXIV.

8. Foliació acabada el 19 d'abril del 2011, contínua, en llaips i xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis manuscrits; els impresos intercalats duen numeració correlativa en xifres romanes.

9. Numeració de plects començant al quart (foli 18ss.) i arribant fins al desè, en tinta i xifres aràbigues, posada a l'angle superior esquerre del primer foli de plec (1-7).

10. Filigrana de la creu dins escut o fulla, del tipus VALLS I SUBIRÀ 1488, documentada a Olot el 1506 i el 1531, a Capellades el 1557, filigrana abundant des del s. XVI al XVIII i originada a Catalunya.

12. Sistema de ratllat en forma de plegats tabel·lionics, generalment tres.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1a. Folis 3r-4r. Fol. 3r, *inc.*: «Clausula verificato prius coram ordinario loci iure patronatus ...».

Fol. 4r, *exp.*: «... ad Regiam Cancell. glos. 16, n. 19 et sequent. Vivan. De iure patronatus p^o 2. lib. 5. cap 2. n. 96».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Diverses notes jurídiques sobre el dret de patronat en causes beneficials*].

II

1a. Fol. 4v, *inc.*: «Arbor ...». Ib., *exp.*: «... son Pare del dit llorens casá ab la dita Mancía».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Arbre genealògic de la família Colom, de Mont-ras, patrona del benefici fundat a Sant Iscle d'Empordà per Pere Colom, 197 prevere, el 6 de juny del 1582*].

---

197. L'escriptura de fundació del benefici, del dia 6 de juny del 1582, s'ha conservat: ADG, G-78, fol. 159v-162r. Aquest mateix dia Pere Colom dotava el benefici dels sants Pere i Jaume, de Mont-ras, G-78, fol. 162v-165r, i fundava una causapia per donzelles del mas Colom, de Mont-ras, a maridar, G-78, fol. 166r-170r; D-8, fol. 247r-262r. També s'ha conservat l'època

1b. Folis 5r-11r. Fol. 5r, *inc.*: «Jesus. Maria. Joseph. Pro Reverendo Laurentio Perals,¹⁹⁸ et Colom presbytero et Beneficiario Ecclesiae parochialis villae Turricellae de Monte Garino Gerundensis Diocesis, contra Reverendum Martinum Roig¹⁹⁹ presbyterum et Beneficiatum Ecclesiae parochialis Villae de

---

de 50 lliures per drets de notaria dels beneficis fundats, del 3 de juliol del 1582, D-241, fol. 78r. Qui era Pere Colom? A l'ADG hi ha dos Pere Colom, segurament oncle i nebot, en barreja en els mateixos documents. L'oncle, clergue i fundador del benefici i de la causapia, el 17 de novembre del 1554 permutava el diaconil de Sant Gregori amb Pere Cases, canonge de Sant Feliu de Girona i obtentor del benefici de Sant Pere del Mercadal, ADG, G-73, fol. 291r. És prevere de Sant Iscle d'Empordà, on segurament havia arribat el març del 1556 en permutar el diaconil de Sant Gregori (altra vegada, i això fa pensar que el diaconil era un personat) amb la sagristia de Sant Iscle, obtinguda per Miquel Safont Cella, ADG, G-74, fol. 115r. Des de Sant Iscle, el 1577 feia patrimoni a favor de Pere Colom, el nebot suposat, clergue de Mont-ras, D-238, fol. 158r. El 1588 el vicari general conferia el benefici acabat d'instituir per Pere Colom sènior a Pere Colom júnior, clergue de Mont-ras, D-241, fol. 77r. A finals de maig del 1588, concretament el 28, s'esdevenen actes indicatius de la mort de Pere Colom sènior i de l'execució de les seves voluntats: Ponç Bonet dota efectivament la causapia fundada per Pere Colom a favor del mas Colom, G-83, fol. 30r-38r, i el benefici dels sants Pere i Jaume a l'església parroquial de Mont-ras, de béns del dit Colom, G-83, fol. 38v-45r. Encontinent el 29 de maig de 1588 el vicari general confereix a Pere Colom —júnior— el benefici de sant Pere de Mont-ras, D-241, fol. 49v, i és ratificat pel vicari general al benefici de Sant Iscle el 10 de juny següent, D-244, fol. 52r. Encara el 12 de maig del 1591, hom consigna uns censals de la marmessoria de Pere Colom, prevere, al benefici de santa Maria de Sant Iscle d'Empordà, G-85, fol. 110r. La primera declaració de la causapia fundada per Pere Colom que coneixem, a favor d'Antiga Betlem, casada amb Bernat Valls, pagès de Vilaromà, és del 30 d'octubre del 1597, G-93, fol. 112r. L'any 1609 era administrada per Vicenç Carreras, àlies Marquès, de Palafrugell, D-262, fol. 136v. Se sap que el Pere Colom júnior era mort el 1611, perquè aquell any Ponç Colom, pagès de Mont-ras, presentava Pere Coderch i Colom al benefici de Sant Iscle, D-264, fol. 55r. Aquest benefici queda en mans dels Colom de Mont-ras: D-284, fol. 145v; D-287, fol. 83r; A-126, fol. 145r.

198. Com diu l'explicit de l'al·legació, la sentència del litigi fou favorable a Llorenç Perals, i el vicari general li conferia el benefici de Santa Maria de Sant Iscle d'Empordà aquell mateix any 1705, ADG, D-359, fol. 91v. El 1735 Llorenç Perals, titular del benefici diaconil de Torroella de Montgrí, el permutava amb el de Sant Joan, del mateix Torroella, i un personat fundat per Isidre Hugas, l'altre actor de la permuta, D-359, fol. 124r. Perals consta mort el 1749, quan hom presentava al benefici de Sant Joan de Torroella de Montgrí, vacant per la seva mort, D-403, fol. 60r.

199. Martí Roig i Colom devia ésser parent de Llorenç Perals i Colom, i ambdós havien de tenir vinculació familiar amb els Colom de Mont-ras. El 1696, essent clergue de Palafrugell, instava la col·lació del benefici de santa Maria l'Antiga, de Peratallada, vacant per òbit, ADG, D-351, fol. 111v. El 1699 fundava un personat dotat amb 300 lliures, D-353, fol. 198r, i el permutava immediatament amb Josep Ribera, rector de Torrent, a canvi del benefici de santa Maria l'Antiga, de Pals, D-353, fol. 199r, que el 1700 renunciava, D-354, fol. 184v. L'any 1707 és titular del benefici de santa Maria l'Antiga, de Pals, D-361, fol. 53r, i el permuta amb un personat que tenia Josep Piferrer, clergue de Calonge, D-361, fol. 88r. El 1711 el vicari general li conferia el benefici de santa Maria, de Fontanilles, D-365, fol. 80v. Aquell mateix any permutava el seu benefici de sant Ponç, de Cruïlles, amb Salvador Romaguera, obtentor del benefici de santa Elena de la Seu, D-365, fol. 133r. El 1712 Martí Roig preparava el seu darrer assalt: augmentava amb 875 lliures el personat que tenia fundat, D-366, fol. 122v, i el permutava amb Joan Pla, prevere de Palafrugell, obtentor del benefici de la Trinitat i santa

Pals etiam huius Diocesis Gerundensis. Referente Illustrissimo et Admodum Reverendo Domino Josepho Gallart,²⁰⁰ I. C. et D. D. Doctore meritissimo, V[icario] G[enerali] et Officiali, Judice huius causae ...».

Fol. 11r, *exp.*: «... Ex quibus omnibus in favorem dicti Laurentii declarandum venit, et ita speratur, salvo semper. Dat. Gerundae die 18 Martii anni 1705. Dominicus Miró²⁰¹ V. I. D. Obtinui pro dicto Perals et Colom sententia lata die 20 dicti mensis et anni. Scriba C. E. Francisco Serradell».²⁰²

Maria, de Palafrugell, D- 366, fol. 123v. Havent-se quedat sense benefici personat, aviat n'adquiria un altre, permutant el seu benefici de sant Domènec i sant Bernardí, de Pals, amb un personat d'Ignasi Moret, D-366, fol. 142r. L'afició als personats és una constant en la vida de Martí Roig. Una notícia del 1713 permet saber que el vicari general autoritzava la traslació del personat fundat per Martí Roig, llegat per Josep Ribera, rector de Torrent, a favor de Jaume Riera, clergue de Lladó, D-367, fol. 186r. Al cap de dos anys, el 1715, Martí Roig es fa càrrec de la tutoria dels fills d'Antoni Gallart i Hereu, pagès de Pals, D-369, fol. 62v. El mateix any cedia el benefici de santa Maria, de Fontanilles, a Jaume Massaguer, a canvi d'un personat fundat per Masseguer, D-369, fol. 250r. La darrera notícia coneguda sobre Martí Roig és que l'any 1734 cedia el personat fundat per Ignasi Moret, de 600 lliures, a Domènec Roig, clergue i possible parent, D- 388, fol. 169v.

200. Hi ha un Josep Gallart, originari de Perpinyà, on havia fundat un personat dotat amb 20 dobles d'or, que l'any 1668 permutava aquest benefici amb Gaspar Dotart, capellà de Santa Maria del Palau de Barcelona i obtentor del benefici de Sant Joan de Perpinyà, ADG, D-323, fol. 156r-157v. Hi ha també un Josep Gallart, clergue de Tremp i vicari general del bisbe de Girona, que el 1703 fa procures a Domènec de Castells, donzell, a Joan Gallart, metge de Tremp, D-357, fol. 28r, i a Francesc de Valls, cambrer del monestir de Sant Pere de Camprodon, D-357, fol. 83r. Siguin o no idèntics els dos personatges, Josep Gallart és documentat com a vicari general de Girona des del 1703, on intervé en qüestions beneficials diocesanes, D-357, fol. 128v, i en d'altres de la diòcesi d'Urgell, D-358, fol. 168v, G-144, fol. 216v. Rector de Vilablareix el 1705, D-359, fol. 165r i 174r, l'any 1706 permuta aquesta rectoria amb Fermí Pons, prevere d'Arbúcies i titular d'un personat de 4.950 lliures, D-360, fol. 40r. Ràpidament extingeix aquest personat i en funda un altre a l'església de Valldeflors, de Tremp, dotat amb els censals del primer, D-360, fol. 230r. Potser per tal de controlar aquesta operació i les seves conseqüències, el 1706 mateix fa procura a Joan Antoni Areny, ardiaca major d'Urgell, D-360, fol. 229r. Aquesta procura també pot tenir relació amb el fet que el 1708 Josep Gallart obté el benefici de santa Brígida de Mur, D-362, fol. 203v. Com a vicari general de Girona, el 1707 taxava el nombre de residents de la comunitat de preveres de Castelló d'Empúries, que tenia una renda de 3.000 lliures anyals, en 25: 18 beneficiats, 2 rectors, 4 domers i un xantre, D-12, fol. 326r-327r, estructura que es va mantenir fins a la Desamortització i que es va reflectir en l'armari esplèndid del s. XVIII de la sagristia, on hom pot comptar encara avui vint-i-cinc calaixos, un per a cada clergue. El 1709 rep del papa el benefici de la sagristia de Figueres i n'encarrega la procura a Josep Anglada, domer de Figueres, D-363, fol. 48v i 91v. L'any 1710 permuta aquest darrer benefici amb un personat fundat per Francesc Garrofa, D-364, fol. 46v. La darrera notícia sobre Josep Gallart és la més significativa: L'any 1711 el bisbe Miquel Joan de Taverner i Rubí el destituïa del càrrec de vicari general, a causa d'haver estat partidari de l'Arxiduc, D-365, fol. 5v.

201. Si el procés s'esdevenia essent vicari general Josep Gallart, era anterior a l'any 1711; en aquest cas, el Domènec Miró que hi intervenia no podia ésser el canonge esmentat per PONTICH, *Series*, fol. 300r, i prouament documentat a l'ADG a partir del 1715: ADG, D-369, fol. 172r-173; D-375, fol. 24v, etc.

202. El 1707 és clergue de Girona i el vicari general li confereix el benefici de sant Pere de Cassà de la Selva, vacant per òbit del titular anterior, ADG, D-361, fol. 141r. Era escrivà de

2b. Identificació de l'autor i obra: Domènec MIRÓ, [*Al·legacions jurídiques a favor del dret de Llorenç Peral i Colom al benefici fundat per Pere Colom a Sant Iscle d'Empordà*].

Fol. 11v en blanc.

1c. Folis 12r-15. Fol. 12r, *inc.*: «J. M. J. Cum diuo Narciso ...».

Fol. 15r, *exp.*: «... Ita vt diffamatio requiritur quando sit apud bonos et viros gravatos ne aliquid ... (*fine mutilus*)».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Pro Reverendo Martino Roig et Colom Presbytero contra Reverendum Laurentium Paralls Presbyterum (esborranys)*.

Folis 15v-17v buits.

III

1. Folis 18r-24r. Fol. 18r. *inc.*: «Argumentum. Beneficium, cuius sunt patroni Reverendus Claviger Ecclesiae de Vidreras, et tres operarii dictae Ecclesiae, praesentatum Reverendo Francesch²⁰³ a dicto Reverendo Clavigero et Operario Majori an sit ei adjudicandum amoto (*seq alio cancell*) praesentato ab aliis duobus operariis dictae Ecclesiae de Vidreras».

Fol. 24r, *exp.*: «... stante statuto vel consuetudine quod beneficia dentur certo generi personarum illis et non aliis sunt danda et conferenda, Barthola in vot. lib. 2, vot. 33, n. 9. Dr. Geroni Fontdevila».²⁰⁴

---

la Cúria el 1710, D-364, fol. 203v.

203. El 1669 Francesc Salvador és domer de Maçanet de la Selva, i Antoni Vallmanya, obrer, el presenta per al benefici de sant Sebastià de Maçanet, vacant per òbit, ADG, D-324, fol. 66r. El 1672 són executades lletres papals que confereixen la rectoria de Palamós a Francesc Salvador, clergue de Lloret, G-133, fol. 221v. L'any següent, com a rector de Palamós, fa la professió de fe preceptiva, D-328, fol. 122r.

204. És possible que sigui el jurista de Girona esmentat com a tal el 1683, quan substitueix Joan Pla en la procura d'Isidre Fontdevila, clergue, ADG, D-338, fol. 52 bis; però la notícia no és segura. Hi ha, efectivament, dos Jeroni Fontdevila, pare i fill. L'any 1718 el Jeroni Fontdevila pare fa patrimoni a favor del seu fill, vidu i clergue, de 20 lliures sobre el mas Boïls de Riudellots de la Selva, D-372, fol. 208r. Si el Jeroni Fontdevila fill és el personatge que intentem documentar, aleshores probablement es tractaria d'un vidu posteriorment incardinat. En tot cas el 1702 és nomenat jutge de les baronies episcopals, D-356, fol. 109v, subrogant-se a Miquel Falcó en el càrrec de jutge de les baronies de Bàscara, Crespià i Dosquers, D-356, fol. 110r, i fiscal de la Cúria, G-144, fol. 6v, càrrec que encara ostentarà el 1705, D-359, fol. 187r. El 1711 se subroga a Miquel Serralta, de la Bisbal, com a jutge en les baronies de la mitra, D-365, fol. 23v. El 1721 el vicari general el nomena advocat fiscal, D-375, fol. 64r, i el bisbe jutge de les baronies, D-375, fol. 74v, subrogant-se a Concordi Llaudés, jurista de Besalú, D-375, fol. 91r, i a Pere Saüc, jurista de la Bisbal, D-375, fol. 102v. El 1724 Jeroni Fontdevila és prevere i hom el presenta al benefici dels sants Isidre i Miquel, de Blanes, D-378, fol. 138r. El 1729 torna a ésser nomenat advocat fiscal de la Cúria i de la mensa episcopal i jutge de les

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, [*Al·legacions a favor del dret de Francesc Salvador a obtenir un benefici de Vidreres*].

IV

1a. Folis 24r-29. Fol. 24r, *inc.*: «Pro Capella²⁰⁵ contra Barnés.²⁰⁶ Argumentum. Vocato a fundatore beneficii est ei adjudicandum in casu vacationis, praecipue si ei est praesentatum idem Beneficium ...».

Fol. 29v, *exp.*: «...Ex quibus salvo. Doctor Hjeronimus Fontdevila. Obtinui pro dicto Capella».

2a. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro D. Hyeronimo Capellà contra D. Michaellem Barnés (sobre un benefici de Torroella de Montgrí)*.

1b. Folis 30-31. Fol. 30r, *inc.*: «Pro Doctore Hjeronimo Capellà contra Reverendum Michaellem Bernés Addisio ad immediatum juris discurssum (*sic*). Dubium noviter susceptum an teneat praesentatio facta de dicto Doctore Capella ...».

Fol. 31v, *exp.*: «... Sed imo potius illum magis confirmare. Et ita».

2b. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, [*Addició al discurs precedent*].

3b. Altres manuscrits: BUB, ms. 771, fol. 260-265. Cf. també fol. 49 i 98.

V

1. Folis 32r-36v. Fol. 32r, *inc.*: «Argumentum. In institutione Beneficii in qua reperitur dispositum praesentari deberi consanguineum fundatoris, illum videlicet qui sit eidem proximior in gradu parentelae parentum suorum vel alterius ipsorum, si aliqui fuerint, in casu vacationis, consanguineo fundatoris seu proximiori est de jure conferendum beneficium, etsi non praesentato a patrono ...».

---

baronies, on se subroga a diversos: D-380, fol. 240r; D-381, fol. 6r; D-382, fol. 82r; D-383, fol. 52v, 55v, 56r.

205. Ja a finals del segle XVII el benefici de Torroella de Montgrí havia estat controvertit entre Jeroni Capellà i Miquel Barnés. Al mateix temps que Narcís Monràs i Bernés, pagès de Cervià, on radiquen els Barnés, presentava el 1687 Miquel Barnés, prevere de Cervià per al benefici de Torroella de Montgrí vacant per òbit de Salvi Busquets, el vicari general de Girona conferia l'any 1688 en virtut de sentència a Jeroni Capellà, clergue de Torroella de Montgrí, el benefici instat per Barnés, ADG, D-342, fol. 215r; D-343, fol. 119v. El litigi devia ésser el guanyat per Fontdevila, perquè més endavant Jeroni Capellà segueix gaudint el benefici de Torroella fins a la seva mort (1731), sense que això li impedís d'anar darrera altres beneficis: D-363, fol. 43v, 75v; D-376, fol. 88v; D-385, fol. 222v.

206. Per a Miquel Barnés o Bernés, cf. nota anterior.

Fol. 36v, *exp.*: «... Ex quibus salvo. Doctor Hjeronimus Fontdevila. Obtinuit pro dicto Michaelle²⁰⁷ sententia lata die 28 Junii 1681 Sebastia Xambó».²⁰⁸

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro Rdo. Michaelle Estanyol Batlle contra Joannem Negrell*²⁰⁹ (*sobre un benefici de Fontanilles*).

3. Altres manuscrits: BUB, ms. 771, fol. 258-259.

VI

1. Folis 37r-43r. Fol. 37r, *inc.*: «Argumentum. Fundator alicuius Beneficii qui ad jus patronatus passivum ipssius vocat consanguineos suos cum qualitate quod presentandus in casu vacationis sit aetatis 14 annorum, an in casu presentationis requiratur quod consanguineus presentatus habeat annos 14 completos vel suff[ic]iat quod habeat annos 13 completos, et annum 14 inceptum ...».

Fol. 43r, *exp.*: «.. Et ita salvo. Doctor Hjeronijmus Fontdevila».

---

207. Els Estanyol i Batlle són de Cruïlles. Miquel Estanyol i Batlle és fill de Joan Puig Estanyol i Batlle, el qual l'any 1660 el presentava per al benefici de sant Ponç, de Cruïlles, vacant per matrimoni del seu germà Antoni Estanyol Batlle, ADG, D-315, fol. 146r. Més endavant, el 1672, Miquel Estanyol ha reunit prou diners per a fundar un personat, que li és formalment conferit pel vicari general, D-327, fol. 61v. Aquell mateix any Miquel Estanyol permuta el seu personat per la rectoria de Castell d'Empordà, per a la qual és declarat hàbil, amb Josep Solà, el qual permuta de seguida amb Joan Clausells, obtentor de la claveria de la Bisbal: D-327, fol. 62r, 63v; D-328, fol. 97r. El 1676 Estanyol permutarà la rectoria de Castell d'Empordà pel benefici personat fundat per Josep Gomis, bo i augmentant-lo amb 625 lliures, D-331, fol. 112r, 113v, i permutant-lo amb Felicià Soler per la sagristia de Sant Feliu de Boada, d'on ja no es mourà mes, D-336, fol. 86v. Acumulà el benefici de santa Maria, de Fontanilles, conferit el 1681 pel vicari general en virtut de sentència, D-336, fol. 167v, que suposem que és l'obtinguda per Jeroni Fontdevila. L'any 1685 fou presentat per Joan Ribot i de Vinyals i obtingué el benefici de sant Vicenç, de Fontclara, D-340, fol. 94v. El 1696 consta mort, perquè hom procedia a proveir aquest darrer benefici, D-351, fol. 115r.

208. Només trobem documentat com a notari de la Cúria l'any 1674 un Francesc Xambó: ADG, D-329, fol. 214v.

209. S'ha conservat el document amb el qual Joan Negrell i Hereu, clergue de Cruïlles, instava la col·lació del benefici de santa Maria, de Fontanilles, controvertit amb Miquel Estanyol, vacant per òbit de Salvi Estanyol Batlle, D-336, fol. 110r. Posteriorment el 1687 Joan Negrell fundà un personat de 625 lliures i el permutà amb la rectoria de Cruïlles, D-342, fol. 147r i 149r, on també l'any 1695 acumulà el benefici diaconil, D-351, fol. 74v. El 1699 permutà la rectoria de Cruïlles amb un personat fundat per Miquel Esteve, D-353, fol. 184r. En data incerta, en tot cas després del 1696, obtingué el benefici de santa Maria, de Fontanilles, car l'any 1711 vacava a causa de la seva mort, D- 365, fol. 57v.

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro Baudilio Carós*²¹⁰ {en causa amb Narcís Rosselló}.²¹¹

3. Altres manuscrits: BUB, ms. 771, fol. 268-271, 342-344, 386-390.

VII

1. Folis 43r-47r. Fol. 43r, *inc.*: «Argumentum. Patronus post elapsum terminum edicti obtenti et publicati per primo presentatum, an possit alium praesentare. Et edicti termino elapso non admititur tertii comparentis oppositio, nec etiam post reproductionem dictarum literatum edicti ...».

Fol. 47r, *exp.*: «... Et ita salvo. Dr. Hjeronijmus Fontdevila. Obtinuit pro dicto Texidor sententia lata 25 septembris 1684. Scriba Xifra.».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, [Josep Teixidor²¹² en causa amb Joan Solés,²¹³ pel benefici de Santa Cristina de Corçà, 1684].

3. Altres manuscrits: BUB, ms. 771, fol. 4-5.

---

210. Baldiri Carós instava el 1693 la col·lació del benefici de sant Esteve, de la Seu, vacant, al qual havia estat presentat per Jaume Busquets, moliner de Riudellots de la Selva, D-348, fol. 183v, sense èxit. El 1696 era rector de Sant Andreu Salou, D-350, fol. 135r. Poc abans o poc després, prenia possessió de la rectoria de Sadernes, G-142, fol. 72v, acte no transcrit. El 1698 permutava la rectoria de Sadernes amb Jaume Güell, obtentor d'un personat, D-352, fol. 146v. Carós augmentava de seguida el personat amb 600 lliures, apujant-lo així a 1.800, i el permutava amb Galceran Nató, rector de Sant Andreu Salou, D-352, fol. 148r i 149r. Carós era mort el 1728, puix que l'abat de Sant Pere de Galligants conferia la rectoria de Sant Andreu, vacant per òbit del titular, a un altre, D-382, fol. 32r.

211. L'any 1693 el vicari general conferia a Narcís Rosselló en virtut de sentència el benefici de sant Esteve, de la Seu, D-348, fol. 232r. El 1699 Narcís Roselló, canonge, era mort i el benefici passava a Joan Rosselló, presentat per Joan Rovira, D-353, fol. 181v.

212. L'any 1669 Josep Teixidor és un clergue de Jafre que funda un personat dotat amb 160 lliures, D-324, fol. 258r, i el permuta amb el benefici diaconil de Rupjà de Jeroni Camps, rector de Saus, D-324, fol. 259v. El 1671, essent ja prevere de Jafre, funda un altre personat dotat amb 98 dobles d'or i el permuta amb la sagristia de Rupjà, en mans d'Antoni Carbó, D-326, fol. 205r i 207r. El 1679 Teixidor permuta el seu diaconil de Rupjà amb Isidre Quintana, que ha fundat un personat, D-334, fol. 122r, i tres anys més tard, el 1682, permuta la sagristia de Rupjà amb Joan Mas, detentor d'un personat que acaba d'augmentar, D-337, fol. 179v. No consta com el 1683 Teixidor era clergue de Sant Llorenç de les Arenes; aleshores Jaume Ros Llogaia, pagès de Sant Jordi Desvallés i de Garrigoles, de can Ros de les Olives, el presentava per al benefici de la seva parroquial, D-338, fol. 55r. La sentència en virtut de la qual el vicari general conferia a Teixidor el benefici de santa Cristina de Corçà es conserva a l'ADG, D-339, fol. 136v. El 1695 els confreres de sant Esteve de Rupjà el presentaven per al benefici de sant Esteve segon, de Rupjà, vacant per òbit del titular, D-351, fol. 47. L'any següent instava i aconseguia la col·lació del benefici de sant Antoni de Cadaqués, al qual el presentava Joan Bruquera, pagès de la Bisbal, D-351, fol. 263r. Consta mort el 1699, deixant vacants els beneficis de Cadaqués i Corçà, D-353, fol. 211r i 242r.

213. Hi ha més d'un Joan Solés, només un en relació amb Corçà, d'on és clergue abans del 1686. És plausible que el 1684 plegés per obtenir el benefici de santa Cristina; més tard, l'ardiaca major li conferia la sagristia de Torroella, D-341, fol. 87v, després d'haver perdut el plet amb Josep Teixidor.

VIII

1a. Folis 47v-54r. Fol. 47v, *inc.*: «Argumentum. Praesentatus in aliquo beneficio ab existente in quasi possessione praesentandi est in illo instituendus. Jus Patronatus alicuius Beneficii relictum heredi alicuius loci seu Mansi dicitur annexum tali manso seu loco, et spectat eius possessoribus. Jus Patronatus passivum alicuius Beneficii relictum decedentibus proximioribus talis mansi seu domus est illis conferendum in casu vacationis si habent qualitates ...».

Fol. 54r, *exp.*: «... Ex quibus omnibus in favorem dicti Corsellas declarandum venit salvo semper. Doctor Hjeronimus Fontdevila».

2a. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, [*Llorenç Corsellas*²¹⁴ *contra Pau*²¹⁵ *i Antoni Camps*,²¹⁶ *pel benefici de Santa Maria de les Preses*].

3a. Altres manuscrits: BUB, ms. 771, fol. 247-257.

1b. Folis 54r-58r. Fol. 54r, *inc.*: «Additio ad immediatum juris discursum pro dicto Reverendo Laurentio Corsellas».

Fol. 58r, *exp.*: «...5. Llorens Corsellas oppositor».

2b. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, [*Addició al discurs precedent*].

---

214. Llorenç Corsellas va perdre el plet, i per això en la documentació de l'ADG que hi fa referència no hi surt per res el benefici de les Preses. Se sap que era d'Olot i que devers el 1669 havia fundat un personat dotat amb 500 lliures, que permutava amb Jaume Masmitjà per la rectoria del Torn, d'on prenia possessió el 1669: D-324, fol. 127r, 128v i 285v. El personat que havia fundat i permutat es traslladava l'any 1678, en virtut de llegat de Jaume Masmitjà i amb confirmació del vicari general, a favor de Baldiri Camps, nebot del vicari, D-330, fol. 235r. Corsellas mantenia la rectoria del Torn el 1679, quan feia procura a un notari de Girona, D-334, fol.94r.

215. El 1666 és clergue d'Olot i insta la col·lació del benefici de santa Maria, de les Preses, D-321, fol. 122r, no se sap amb quin resultat. Des del 1681 és canonge de Santa Maria de Besalú, i des d'allí insta la col·lació del benefici de santa Maria, de l'església del Tura d'Olot, que el vicari general li confereix en virtut de sentència, D-336, fol. 42v i 106r. El 1684 obté de manera semblant el benefici dels sants Simon i Judes, de Sant Esteve d'Olot, D-339, fol. 162v i 203v. El 1686 consta mort, perquè hom procedia a proveir aquests beneficis, D-341, fol. 105v i 146v.

216. Hi ha un Antoni Camps, botiguer d'Olot, que el 1684 presentava al benefici dels sants Simon i Judes Pau Camps, fill, oncle o d'alguna manera parent seu, D-339, fol. 162v. Un altre Antoni Camps és clergue; aquest rep del vicari general i en virtut de sentència el benefici de santa Maria, de les Preses, a la mort de Baldiri Camps, sobrevinguda el 1685, D-340, fol. 209r. El 1688 Camps permuta el benefici amb un personat que havia fundat Jacint Coromina, D-343, fol. 45v. Acumulà també el benefici dels sants Prim, Felicià i Teresa, de Sant Esteve d'Olot, fins al 1692, data aproximada de la seva mort i certa de la provisió d'aquest darrer benefici per òbit del titular anterior, D-347, fol. 14r.

IX

1. Folis 58v-64r. Fol. 58v, *inc.*: «Pro Michaelle Quintana²¹⁷ contra Joannem Gay.²¹⁸ Argumentum. Demonstratur impossibilitas decendentiae seu filiationis et aequivocatio Antonii Camps adversarii. Patronatus alicuius beneficii relictus heredi alicuius Domus seu Mansi an dicatur annexus manso taliter quod dominus Domus qui pro tempore erit sit patronus ipsius semper vel dicatur hereditarius hoc est proprius illius qui tempore foundationis erat dominus illius mansi seu domus ...».

Fol. 64r, *exp.*: «...Salvo. Doctor Hjeronimus Fontdevila. Obtinuit pro dicto Quintana».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, [*Miquel Quintana contra Joan Gay*].

3. Altres manuscrits: BUB , ms. 771, fol. 328-331.

X

1. Folis 64v-74r. Fol. 64v, *inc.*: «Pro Hjeronimo Dalmau²¹⁹ clerico. Factum. Raymundus de Mansionem et Petrus de Rideblanca de anno 1375

---

217. Atès que l'activitat de Jeroni Fontdevila es documenta des del 1683 al 1729, els dos Miquel Quintana documentats a l'ADG s'avenen malament amb el del nostre ms. Hi ha un Miquel Quintana, clergue d'Oristà i de Barcelona, que pren possessió de beneficis gironins el 1671, D-326, fol. 359r; G-133, fol. 163v. Un altre Miquel Quintana, escolar de Vilopriu, insta col·lacions els anys 1732 i 1743, D-386, fol. 15r; D-397, fol. 47r.

218. El Joan Gay documentat a l'ADG resigna, pledeja i permuta beneficis els anys 1673-1675, D-328, fol. 227r, 228v; D-330, fol. 177v. Des del 1678 resideix a Roma, D-333, fol. 50v; G-136, fol. 122r. No sembla, doncs, que hagi pogut coincidir amb Fontdevila.

219. Jeroni Dalmau és presentat al benefici de sant Isidre, de la Cellera, per Anna Perarnau el 1689, i torna a ésser-hi presentat el 1693, aquesta vegada per Segimon Casadevall, Perarnau i Masó, D-344, fol. 16v; D-348, fol. 161v. L'ADG conserva la instància de Jeroni Dalmau i el document de col·lació en virtut de sentència del benefici de santa Margarida i del Roser de la Seu, al qual també era presentat per Segimon Casadevall, de l'any 1693: D-348, fol. 168v i 198v. La carrera posterior de Dalmau és coneguda en relació amb altres beneficis i personats. El 1703 permuta la doma de Batet per un personat d'Onofre Prat que puja a 1.800 lliures, D-357, fol. 270v. El 1704 s'ha apoderat d'un personat fundat per Baldiri Puigdevall, i se sap perquè Dalmau signa a Baldiri Puigdevall rebut de 100 lliures a lluçió d'un censal i agnició de bona fe, D-358, fol. 45. Al mateix temps permuta amb Narcís Costa un personat de 700 lliures, fundat per Costa, a canvi del benefici de Santa Margarida de la Seu, D-358, 121r. Seguidament Dalmau augmenta el personat amb 650 lliures i el prorroga a una vida, D-358, fol. 122r, 123r, bo i permutant tots dos personats aquell mateix any 1704 amb Josep Molas per la doma de Sant Gregori, D-358, fol. 124r. Dalmau posseïa també el benefici de les Onze Mil Verges, d'Amer, i aquell any 1704 el permutava amb Pere Dalmau pel benefici de santa Elena de la Seu, D-358, fol. 156r. Continua éssent domer de Sant Gregori fins al 1714. El 26 de març d'aquell any demanava i obtenia llicència de sepultura a la parroquial de la Cellera, U-273, fol. 170r, on no devia trigar massa a fer cap, car la doma de Sant Gregori llugia titular nou el 14 de maig del mateix any, G-146, fol. 229.

fundarunt beneficium Beatae Margaritae Sedis Gerundae vacans nunch per obitum...».

Fol. 74r, *exp.*: «... non ex Facto antecessoris Sed ex dispositione fundatorum competit haec vicitudo (*sic*). N. Burgués²²⁰ V. G. et Officialis».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro Hyeronimo Dalmau, clerico {pel benefici de Santa Margarida de la Seu}*, 1693.

3. Altres manuscrits: BUB, ms. 771, fol. 104-106.

---

220. Narcís Burgués, probablement de can Burgués d'Estanyol, és documentat a l'ADG des del 1649, quan era un simple clergue d'Estanyol i ja instava la canongia que havia deixat vacant Alfons Çaconomina, obtenint-la i procedint a la confessió de fe preceptiva davant el Capítol, D-304, fol. 70r, 105v. L'any 1650 hi ha un ball de permutes entre Narcís Burgués, Simó Garrofa i Jaume Burgués, també canonge de la Seu, els quals mouen diverses peces: Simó Garrofa cedeix a Narcís Burgués un personat i aquest el permuta amb el benefici de sant Tomàs de la confraria de la Seu, que posseïa Jaume Burgués; el vicari general confereix el benefici dels sants Iu i Honorat, del Mercadal, a Narcís Burgués i aquest el cedeix a Jaume Burgués a canvi de la capellania de Pineda; a Simó Garrofa, Narcís Burgués li cedeix el benefici del claustre de la Seu que havia fundat Ponç Traver: D-305, fol. 203v, 205r, 206v, 267rv, 307r. Al cap de sis anys Burgués resignarà el benefici de sant Tomàs, amb consentiment dels pabordes de la confraria de Santa Maria de la Seu, i el permutarà amb Francesc Blanquer a canvi de la doma simple de l'Armentera, D-311, fol. 54v. Aquell mateix any 1656, en esdevenir la Seu vacant, el Capítol nomenava vicaris generals Narcís Cassart, Narcís Burgués i Salvi Estanyol i Batlle, D-311, fol. 128r. La vicaria general no fou obstacle perquè Burgués acumulés altres beneficis, assenyaladament el dels sants Iu i Honorat, del Mercadal: D-312, fol. 25r, 26v; D-314, fol. 116v. Tampoc no és estrany que essent vicari general i després, quan ho tornà a ésser el 1662-1663 i el 1684, acceptés i atorgués procures diverses: D-316, fol. 174v; D-317, fol. 10r, 133v, 148v; D-320, fol. 62v; D-325, fol. 1v; D-327, fol. 233v; D-328, fol. 46v, 88r; D-332, fol. 162r; D-336, fol. 1v; G-129, fol. 287r. Essent canonge ocupà les pabordies d'agost, de Castelló i de febrer, i en qualitat de tal va consentir a resignacions de beneficis, D-317, fol. 148v; D-320, fol. 28v; D-326, fol. 277r; D-327, fol. 289r; D-329, fol. 25v; D-330, fol. 52v i 108bisv. Va administrar el Ferial i les capellanies de la Seu, D-327, fol. 289r; D-334, fol. 213v. Conferí beneficis, D-307, fol. 174r, i va seguir permutant-ne, resignant-ne i acumulant-ne: el de santa Anna, d'Argelaguer, D-312, fol. 25r; D-326, fol. 277r; el de sant Cristòfol, de Girona, D-312, fol. 26v; el personat fundat per Miquel Catà, D-323, fol. 186r; el de Salvador Castellà, D-327, fol. 101v. Durant el seu segon vicariat general va tenir desavinences amb el cardenal Ginetti; aquest ordenà al bisbe la destitució de Burgués, però en un segon moment se'n va desdir, G-130, fol. 162v. En aquella avinentesa, Narcís Cassart, que havia estat vicari amb ell el 1656, va donar testimoni dels càrrecs coberts per Narcís Burgués, D-318, fol. 85r. El 1680 el monestir de Sant Feliu de Guíxols va nomenar-lo jutge conservador, G-136, fol. 224r. Encara el 1682 s'interessava pel benefici de les Puel·les, car s'han conservat les lletres inhibidores de la Cúria romana a favor de Narcís Burgués, G-137, fol. 196v. Morí el 1702. Cf. PONTICH, *Serjes*, fol. 171v.

XI

1. Folis 74v-84v. Fol. 74v, *inc.*: «Jesus. Maria Joseph. Pro doctore Joanne Salvany²²¹ contra Jacobum Ciurana y Dedeu²²² Argumentum. Vocatus a fundatore Beneficii ad jus Patronatus passivum ipsius habetur tanquam presentatus in casu vacationis. Presentatus non qualificatus in concursu (*sic*) qualificati etiam absque praesentatione se oponentis non venit atendum nec instituentus in beneficio. Fundator alicuius beneficii qui relinquit jus patronatus passivum ipsius (*sic*) personae de genere suo ex parte patris, in casu vacationis qui habet jus patronatus activum ipsius debet praesentare personam quae habeat dictam qualitatem, rejecta non atenta qualibet alia presentatione per ipsum facta in concursu alicuius qui sit de genere fundatoris ex parte patris ...».

Fol. 84v, *exp.*: «... Narcisus de Burgués V. G. et Officialis».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro Dre. Joanne Salvany contra Jacobum Ciurana y Dedeu*.

3. Altres manuscrits: Cf. BUB, ms. 771, fol. 2-3, que conté un al·legat de la part altra.

---

221. Joan Salvany seria un clergue amb estudis de dret, que la documentació de l'ADG presenta des del 1678 fent de procurador d'altres clergues, de pagesos i de senyors: D-333, fol. 33r, 127r; D-335, fol. 166v; D-337, fol. 180v; D-339, fol. 199r. El 1686 obté el benefici de sant Miquel de Vilamarí, D-341, fol. 159r, i el 1687, en virtut de sentència, el dels sants Miquel i Dalmau, de Blanes, fundat per Bernat Boades com es dirà més avall, D-342, fol. 161v. Salvany, però, actuava a Roma en causes processals; se sap perquè el 1690 cobrava 18 dobles d'or per gestions menades a Roma, D-345, fol. 94r. El 1694 el bisbe li conferia la rectoria de Castell d'Aro, D-349, fol. 195r; D-350, fol. 1r. El conflicte que va tenir amb Jaume Ciurana i Dedeu devia ésser a propòsit del benefici de Blanes; ho fa pensar el fet que el 1699 Salvany i Ciurana es posessin d'acord a permutar aquell benefici de Salvany amb un personat de Ciurana, D-353, fol. 67r. Anys abans, el 1693, s'havien posat d'acord sobre la provisió papal d'aquell benefici, G-141, fol. 188v. Al cap d'un temps, el 1706 Llorenç Barril, de Palau Sacosta, el presentava per un benefici de Palau, D-360, fol. 123r, i el 1709 consentia a la resignació i permuta que en feia amb Josep Perals, a canvi d'un personat, D-363, fol. 207v. El 1720 permutava la rectoria de Castell d'Aro amb Vicenç Maimó, per un personat de 3.525 lliures, D-374, fol. 61v, segurament per retirar-se. Era mort el 1721, puix que aquest any hom instava la col·lació del benefici de sant Miquel, de Vilamarí, que havia estat seu, D-375, fol. 163v. El 1722 els seus marmessors havien fundat el benefici de Sant Joan, a la capella homònima de Sant Feliu de Guíxols, benefici que era proveït a presentació de Joan Salvany i Calderó, de Cornellà [de Terri], D-376, fol. 13v. L'aparició d'aquest patró de benefici fa recordar dues coses: que en el document de col·lació de la rectoria de Castell d'Aro Joan Salvany és anomenat «prevere de Cornellà»; i que a Cornellà encara hi ha can Salvany.

222. Jaume Ciurana i Dedeu, clergue de Riudellots de la Selva, aspira el 1686 al benefici del Roser, de Caldes, D-341, fol. 110v, 112r. L'any 1687 es feia presentar al benefici dels sants Miquel i Dalmau, de Blanes, per Joan Pau Boades, de Salitja, descendent de la família del fundador del benefici, D-342, fol. 25r. Al cap de deu anys és titular de la doma simple d'Ullastret i la permuta amb un personat fundat per Genís Comes, D-351, fol. 318v. El 1699 detreu 350 lliures d'aquest personat per a fundar-ne un altre i permutar-lo pel benefici dels sants Miquel i Dalmau, de Blanes, que obtenia Joan Salvany, com hem vist, D-353, fol. 64v i 67r. El 1724 encara era viu i vivia a Blanes, on nomenava procurador, D-368, fol. 172r.

XII

1. Folis 84v-85v. Fol. 84v, *inc.*: «Pro Petro Joanne Ros,²²³ Canonico Sancti Felicis Gerundae. Argumentum. An Petrus Joannes Ros, provisu gratia Apostolica praepositura de Tordera, sit immitendus in possessionem absque eo quod teneatur cavere porsionariis in moneta specifica argenti ...».

Fol. 85v, *exp.*: «...nec vocatione adhibita procedendum venit. Et ita. Doctor Hjeronimus Fontdevila. Obtinui pro dicto Canonico Ros provisione facta die 23 Junii 1681».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro Petro Joanne Ros, canonico Sti. Felicis Gerunde (sobre dret a prendre possessió de la pabordia de Tordera), 1681*.

XIII

1. Folis 86-91. Fol. 86r, *inc.*: «Pro Francisco Serran²²⁴ presbytero contra Sebastianum Sabater.²²⁵ Argumentum. Ex quibus aliquod Beneficium dicatur sacerdotale, taliter quod non possit praesentari non existenti actualiter sacerdoti, vel in aetate quod possit intra annum ad sacrum presbyteratus ordinem promoveri ...».

Fol. 91v, *exp.*: «... Et ita fieri et declarari speratur. Salvo. Gerundae 26 May 1708».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro Francisco Serran contra Sebastianum Sabater (pel benefici dels sants Pere i Llúcia de Blanes), 1708*.

---

223. El 1681 hom executa les lletres papals que confereixen la pabordia de Tordera, de Sant Feliu de Girona, a Pere Joan Ros, G-137, fol. 139v. Aleshores devia sorgir el conflicte [mínim] que es reflecteix en el nostre ms., símptoma d'un filar molt prim en matèria jurídica. La seva vida prou llarga és més aviat pacífica. El 1696 permuta un benefici sots-diaconil de la seva església amb un personat de Joan Moret, D-351, fol. 186r. El 1701 consenteix a la resignació d'aquest benefici per part de Bernat Castells, D-355, fol. 47v. El 1717 passa comptes d'una tutoria amb Francesc Verdalet, de Girona, D-371, fol. 59r. Fa procures i consenteix a resignacions de beneficis, D-378, fol. 5v; D-381, fol. 149r. El 1728 és rellevat per causa de vellesa del càrrec de vicari general de l'església de Sant Feliu de Girona, D-382, fol. 59v. Encara viurà un grapatet d'anys. El 1729 fa procura a un clergue, D-378, fol. 5v, i el 1731 intervé, mitjançant procurador, en la marmessoria de Pere Albareda, canonge de Sant Feliu, D-385, fol. 75r. Va morir entre aquesta data i el 27 d'abril del 1732, quan el bisbe, el vicari general i Isidre Ros, també canonge de Sant Feliu de Girona, i marmessor, es van fer càrrec dels seus llegats, G-153, fol. 310r; D-389, fol. 54v, 55v.

224. A l'ADG hi ha documentat un Francesc Serrà o Serra, clergue de Barcelona i beneficiat a Santa Maria de Castelló des del 1708, mort el 1726, D-362, fol. 124r, 269v; D-380, fol. 66v. No és el del nostre ms. Aquest seria un Francesc Serra, clergue de Blanes, que l'any 1696 instava la col·lació del benefici personat fundat per Francesc Cassà, al qual havia estat presentat per Marc Romà i Roura, negociant de Blanes, D-350, fol. 152r.

225. Sebastià Sabater també és un clergue de Blanes; ja instava la col·lació del benefici controvertit amb Francesc Serra el 1707, D-361, fol. 300v. El 1760 encara n'era titular, D-414, fol. 204v.

XIV

1. Folis 92-97r. Fol. 92r, *inc.*: «Pro Illustrissimo Antonio Quintana²²⁶ contra Reverendum Joannem Gispert.²²⁷ Argumentum. Presentatus a vero Patro, vel ad minus ab existente in quasi pocsessione praesentandi, debet institui in Beneficio, praemaxime si presentatus est qualificatus qualitatibus petitis a fundatore in presentandis ...».

Fol. 97r, *exp.*: «...Per tot lo que y altrament spera esta part conseguir en son favor la institucio del dit Benefici. Salvo semper. Doctor Petrus Paullus Mallol.²²⁸ Obtinuit in favorem dictus Quintana sententia lata die 8. Octobris 1708. Scriba Francisco Lagrifa».²²⁹

2. Identificació de l'autor i obra: Pere Pau MALLOL, *Pro Antonio Quintana contra Joannem Gispert. 1708 (amb la sentència del vicari general Francesc de Puig,²³⁰ impresa).*

226. El document de col·lació en virtut de sentència a Antoni Quintana, canonge de la Seu, és a l'ADG, D-362, fol. 220v. El benefici en qüestió és de sant Quirze, de Viladamat.

227. Els dos o tres Joan Gispert documentats a l'ADG no allarguen llurs activitats més enllà de l'any 1700. Ha resultat impossible esbrinar quin dels tres podria ésser el del nostre ms.

228. El 1711 el bisbe nomenava Pere Pau Mallol vicari general, D-365, fol. 124r, nomenament reiterat un any després, D-369, fol. 90r. El 1714 lletres papals li conferien una canongia de la Seu, G-147, fol. 9r. Aquell mateix any el bisbe el facultava per a privar els eclesiàstics de llurs beneficis, mitjançant procés, D-368, fol. 39v, mesura que s'adiu al context de política agressiva menada per Felip V a l'esguard de la clerecia gironina, tal com es dedueix infra, n. XLV-XLVI i IV, 12. El 1729, en Seu vacant, fou nomenat vicari general amb altres, protestant el Capítol, D-383, fol. 19r; G-152, fol. 114r; G-156, fol. 144r. El 18 de febrer de l'any 1756 el nomenament es va repetir, G- 159, fol. 68v-77. Morí el 1763. Cf. PONTICH, *Series*, fol. 299v.

229. Francesc Lagrifa té una llarga carrera des del 1682 fins al 1731 com a escrivà de la Cúria, D-337, fol. 181v; D-341, fol. 135r; D-353, fol. 230r; D-365, fol. 213r; D-374, fol. 64r; d'on serà escrivà major el 1721, D-375, fol. 171r; D-380, fol. 239r; D-383, fol. 51r. El 1690, el 1693 i el 1712 el governador de les baronies del bisbe li arrenda els censos amortitzats per la mitra per 250 lliures, D-345, fol. 193v; D-348, fol. 176r, D-374, fol. 3v. Del 1691 al 1731 rep diverses procures, D-346, fol. 254r; D-350, fol. 106r; D-351, fol. 329v; D-354, fol. 74r; D-367, fol. 56v; D-374, fol. 10v; D-375, fol. 171r (del bisbe). L'any 1701 els canonges comissaris de l'obra de la façana de la catedral li signen rebut de 41 lliures per ingressos de nuvis a la casa de les núvies, D-355, fol. 11r. L'any 1703 el bisbe li confereix el benefici de santa Elena, de la Seu, D-357, fol. 122r, que el mateix any permuta amb el benefici de santa Maria de Vilamacolum, en mans del rector del Mercadal, D-357, fol. 122v, i el torna a recuperar el 1715, D-369, fol. 311r, per a permutar-lo immediatament amb Francesc Lagrifa júnior, clergue, al qual havia cedit el benefici de Vilamacolum, D-369, fol. 311v. El 1717 els cònsols de la universitat de Sant Llorenç de la Muga el presenten al benefici de santa Anna del lloc, D-371, fol. 6r, A-44, fol. 15r. El 1731 fundarà un personat dotat amb 742 lliures, augmentant-lo de seguida amb 500 més, i el cedeix a Pere Lagrifa, D-385, fol. 89v, 178v. Morí devers 1731: aquest any hom procedeix a proveir el benefici de santa Anna, de Sant Llorenç de la Muga, vacant per òbit de Francesc Lagrifa, D-385, fol. 222r.

230. Francesc de Puig, molt probablement barceloní, es presenta a Girona el 1683, procedent d'Elna, i els examinadors sinodals el declaren hàbil per a tota mena de beneficis, D-338, fol. 190r. El 13 de desembre del 1684, procedent de Tarragona, pren possessió de la coadjutoria

Cf. infra, fragment a).

XV

1a. Folis 98r-109v. Fol. 98r, *inc.*: «Argumentum. Proximitas in materia beneficiali respectu cuius sit attendenda, an fundatoris beneficii an Patroni illud praesentantis, seu illius ultimi obtentoris. Idempritas (*sic*) alicuius personae ex quo probetur, et an in antiquis probet unica enunciativa ...».

Fol. 109v, *exp.*: «... decidendum fore speratur salva semper. Gerundae 15 septembris 1695. Doctor Petrus Ignacius Deu.²³¹ Obtinuit in favorem huius memorialis sententia lata per Illustrem D. Narcisum de Burgues, canonicum et V. G. et Officiale Episcopatus Gerundae».

---

de la sagristia segona de la Seu, G-138, fol. 171r. Des del 1686 és sagristà segon de la Seu i exerceix les funcions pròpies del càrrec, D-341, fol. 176v; D-346, fol. 292r; D-348, fol. 209v; D-353, fol. 144v; D-362, fol. 11r. El 1687 organitza un tripijoc beneficià lucratiu: Dóna el dret de patronat del benefici dels sants Andreu i Restitut, de la Seu, al seu germà, Rafael de Puig, jurista, i aquest el presenta a ell al dit benefici, vacant per òbit del titular: D-342, fol. 4v-5r. El 1668 el permuta amb un personat, D-343, fol. 22r, i n'aplica els fruits a la sacristia, amb reserves per a dues germanes que té al convent de Montsió de Barcelona, D-343, fol. 145r. El 1699 el bisbe el nomena vicari general, D-353, fol. 225v. Com a tal, el 1704 torna al domer de Palautordera un calze d'aquella parròquia que havia estat furatat i trobat a Arbúcies, D-358, fol. 47r. El 1707, en plena guerra de Successió, rep ordre reial de l'Axiduc de cedir als caputxins per a fer-hi convent la casa de l'ardiaca de la Selva, Narcís Camps, que ha anat a Madrid amb els partidaris de Felip V, G-145, fol. 48r. El 1708 permuta el benefici de sant Joan o de l'Aiguaderia amb un personat de Pere Joan Borràs, D-362, fol. 291r. Durant el seu vicariat general exercí la procura del dit Borràs i la de Marià Sahonès, notari de Barcelona, D-363, fol. 49r i 90r. El 1714, al·legant motius de salut, renuncià al càrrec de vicari general, encara que es pot suposar raonablement que la renúncia tingué motivacions o almenys circumstàncies de color polític, D-368, fol. 133v. Un personat que havia fundat fou conferit el 1716 a Francesc Salamó, clergue de la Bisbal, D-370, fol. 280v. Havia rebut per concessió papal el dret de percebre una pensió anyal de 200 lliures sobre els fruits de l'abadia de Camprodon; el 1717 en signava rebut de 40, el 1718 i el 1719 de 180, D-372, fol. 74r, D-372, fol. 61v; D-373, fol. 68v. El 1719 augmentava el personat de la permuta del 1668 amb 250 lliures i el cedia a Francesc Salamó, de la Bisbal, D-373, fol. 126v-127r. El 1723 presentava Jeroni de Puig i Montclar, clergue de Barcelona resident a Girona, per al benefici dels sants Andreu i Restitut, de la Seu, vacant per òbit, D-377, fol. 233r. Jeroni de Puig no era l'únic parent que Francesc tenia a Girona; el 1725 presentava Josep Gelcèn i de Puig, rector de Salt, per al benefici dels sants Andreu i Restitut, vacant per òbit de Jeroni de Puig, D-379, fol. 30v. Al seu torn, Josep Gelcèn resignava el sobredit benefici, consentint-hi Francesc de Puig, D-379, fol. 63r. És de l'any 1726 un procés de concòrdia entre el Capítol de la Seu i Francesc de Puig, sagristà segon. Morí el 1727. Cf. PONTICH, *Series*, fol. 332v.

231. Pere Ignasi Deu és un jurista de Girona que el 1679, amb el vicari general, ha d'arbitrar en la qüestió d'un llegat i causapia fundada per Jaume Ravell, que puja a 360 lliures, en causa entre els protectors de la comunitat de preveres de Palamós i l'administrador de la causapia, Joan Ravell, pagès de Sant Feliu de Guíxols, amb sentència, D-334, fol. 86r; G-136, fol. 141. El 1694 presenta dos candidats al benefici de sant Sebastià de la Seu, D-349, fol. 212v, 222v.

2. Identificació de l'autor i obra: Pere Ignasi DEU, *Pro Michaelle Ginesta*,²³² *canonico de Vilabertran, contra Michaellem Comas et Romaguera*,²³³ *Josephum Teixidor*²³⁴ *et Salvatorem Romaguera*²³⁵ {*pel benefici de Sant Llorenç de la Bisbal*}.

XVI

1. Folis 110r-111v. Fol. 110r, *inc.*: «Argumentum. Proximitas in materia Beneficiali in casu vacationis benefici (*sic*) an attendatur et reguletur respectu ipsius fundatoris vel ultimi pocessoris, seu patroni de tempore existendi, seu qui fuit de tempore vacationis ...».

Fol. 111v, *exp.*: «...quare illi beneficium esse conferendum et adjudicandum. Salvo semper. Doctor et canonicus Guitart».

2. Identificació de l'autor i obra: Dr. Jeroni GUITART,²³⁶ *Pro Josepho Teixidor contra Michaellem Ginesta, canonicum ecclesiae de Vilabertran*.

---

232. El 1684 Miquel Ginesta instava la col·lació del benefici porcioner de Santa Maria de Vilabertran, vacant per òbit de Joan Salvany; el capítol de la Col·legiata l'hi havia presentat, D-339, fol. 142r.

233. Miquel Comas i Romaguera té un peu a Vulpellac-la Bisbal, d'on prové la seva família, i un altre a Barcelona. El 1686 és rector de Ripollet i funda un personat dotat amb 400 lliures que li serveix per a permutar-lo immediatament amb el benefici de santa Maria l'Antiga, de la Bisbal: D-341, fol. 131r, 207r-208r. El 1690 resigna aquest benefici, D-345, fol. 224r, i el 1695 entre ell, aleshores dit prevere de Vulpellac, Josep Comas del Brugar, ciutadà honorat de Barcelona, natural de la Bisbal, i la seva esposa Margarida Castelló i Comas, paguen 1.400 lliures i doten el benefici dels Dolors amb 200 lliures, D-15 fol. 331r-342r. El 1700 obtenia el benefici de santa Cecília, de Vulpellac, D-354, fol. 188r, que el 1708, bo i residint a Barcelona, permutava amb un personat d'Ignasi Fillosa, D-362, fol. 55v. No hi ha més notícies segures, llevat d'una del 1730: Francesc Comas del Brugar, marmessor de Miquel Comas, beneficiat de Santa Maria del Mar, de Barcelona, augmentava una causapia fundada per Miquel Comas a Barcelona el 1678 amb censals de valor de 1.800 lliures, procedents d'un personat fundat per Fèlix Padrós a Vic, a favor dels descendents de la casa Comas de Vulpellac, D-383, fol. 41r.

234. Cf. supra, nota 212.

235. Salvador Romaguera, clergue i jurista, és actiu des del 1691, quan rep dispensa per a poder tractar causes criminals, G-141, fol. 47r. El 1710 extingia tres personats, fundats respectivament per Jeroni Pujol el 1702, Josep Casamitjana el 1705 a Vic, i per ell mateix a Vic el 1707, i funda un benefici a l'ermita dels Àngels, de Sant Martí Vell, intitulat a santa Maria, dotat amb 4.075 lliures, D-364, fol. 325r. El 1711 obté el benefici de santa Elena, de la Seu, conferit pel cabiscol, i el permuta amb el benefici de Sant Ponç, de Cruïlles, a Pals, D-365, fol. 132r i 133r, que l'any 1718 permutarà amb el benefici de sant Epifani, de la Seu, D-372, fol. 60v. Romaguera fou filipista declarat o de conveniència, perquè el 7 de novembre del 1716 rebia testimonial de penalitats passades per fidelitat a Felip V, U-274, fol. 88v. El 1730 és presentat i obté el benefici de santa Cristina, de Corçà, D-384, fol. 271r. Consta mort el 1739, quan hom procedeix a proveir el seus beneficis de Corçà i dels Àngels, D-393, fol. 56v, 59v.

236. Canonge des del 1692, exerceix procures, D-347, fol. 161r. Pretengué els beneficis de santa Teresa, de Tordera, de santa Caterina, d'Espasens, i de sant Miquel, de Siurana, als quals fou presentat per patrons parents, i els obtingué, D-351, fol. 32r, 299r; D-353, fol. 89v. El 1696 rebé confirmació del vicari general del trasllat a favor seu d'un personat llegat per Pere Quintana, canonge de la Seu, destinat després de la seva mort a dotar el benefici del Roser, de Pals, D-351, fol. 299r. El 1699 el fiscal de la Cúria li trameté requisitòria, G-143, fol. 56v.

XVII

1. Folis 111v-116r. Fol. 111v, *inc.*: «Pro Calixto Ferrer²³⁷ clerico contra Franciscum Roca Sitjar y Montaner,²³⁸ clericum, et dominum Joannem Llu-nell,²³⁹ presbyterum. Argumentum. Beneficium debet conferri qualificato et praesentato a vero patrono, seu ab existenti in quasi possessione praesentandi. Transactio an possit fieri super jure patronatus gentilicio, seu familiari, in prae-judicium vocatorum ad illud, taliter quod ipsi vocati sint stricti transactione facta per suos antecessores ...».

Fol. 116r, *exp.*: «... Et sic sentit. Salvo semper. Gerundae anno 1708. I. Doctor Domingo Mir.²⁴⁰ Fuit decisum contra hanc partem sententia lata die 19 Octobris 1709. Scriba Francisco Lagrifa».

2. Identificació de l'autor i obra: Domingo MIRÓ, *Pro Calixto Ferrer contra Francesch Fausto Roca, Sitjar y Montaner, i Joan Llu-nell, prevere, 1708.*

XVIII

1. Folis 116v-121r. Fol. 116v, *inc.*: «Pro Joanne Negra²⁴¹ contra Salvi Puig²⁴² clericum. Argumentum. Identitas alicuius personae, ex quo probetur, an destruatur ex pluralitate nominum et cognominum, dummodo non varietur in uno illorum. An aliqua qualitas adjecta a fundatore in parte dispositiva juris patronatus passi habito respectu repetita habito respectu ad alias perso-

---

Consta mort el 1706, perquè hom proveïa els seus beneficis d'Espasens i de Siurana. Cf. PONTICH, *Series*, fol. 258r.

237. El conflicte era a propòsit del benefici de sant Jaume, de Verges, al qual Calixte Ferrer havia estat presentat per Esteve Negre, pagès de la Tallada, D-362, fol. 184r. Perdut el plet, el vicari general li conferia el 1710 en virtut de sentència el benefici de sant Quirze, a Verges mateix, D-364, fol. 190r. Havia estat jutge subrogat de les baronies episcopals, perquè el 1728 Jeroni Fontdevila, subrogador, revocava la subrogació, D-382, fol. 82r.

238. Francesc Faust Roca, Sitjar i Montaner guanyà el plet a Calixte Ferrer i l'any 1709 el vicari general li conferia en virtut de sentència el benefici de sant Jaume de Verges, D-363, fol. 241v.

239. El 1676 és rector de Cabanelles, D-331, fol. 151r. El 1700, essent clergue d'Arenys de Mar, pretén i obté el benefici vacant de sant Joan Degollaci, de Foixà, D-354, fol. 147v. El 1709, sempre clergue d'Arenys, l'abadessa de Sant Daniel li confereix la rectoria del lloc, D-363, fol. 94v. El mateix any permuta el benefici de Foixà amb un personat, D-363, fol. 179v. El 1716 resigna la rectoria de Sant Daniel, D-370, fol. 5r, que permuta amb Josep Guixeres per un personat de 1.680 lliures, D-370, fol. 18v.

240. És Domènec Miró, per al qual cf. supra, nota 201.

241. Ja el 1703 Joan Negre, clergue de Llançà, instava la col·lació del benefici vacant del Roser, de Garriguella, que aleshores no obtingué, car el guanyà Jaume Cervera, D-357, fol. 42v. El 1709 hi tornà i guanyà el benefici amb plet i sentència, executada pel vicari general, D-363, fol. 72r i 199r. El 1733 era mort, puix que hom procedia a proveir dit benefici, D-387, fol. 229r.

242. A l'ADG hi ha dades sobre un Salvi Puig, clergue d'Anglès i fundador d'un personat, que no ultrapassen l'any 1676, per la qual cosa no el podríem identificar amb el del nostre ms.

nas comprehensas in ipsa dispositione, licet non expresse adjecta quantum ad istas ...».

Fol. 121r, *exp.*: «... Et ita. Salvo. I. Hieronymus Fontdevila V. I. D. Obtinuit in huius partis favorem sententia lata die 27 Julii 1709. Scriba Francisco Lagrifa».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *Pro Joanne Negra contra Salvi Puig, 1709*.

3. Altres manuscrits: Cf. BUB, ms. 771, fol. 233-236, on hi ha la «descendència de Joan Negra» i la causa de Fontdevila en català.

XIX

1. Folis 121v-126v. Fol. 121v, *inc.*: «Gerundensis Beneficii. Pro Reverendo Doctore Joanne Gruart²⁴³ contra Reverendum Franciscum Corney.²⁴⁴ Argumentum. An maior septem annorum, minor vero 14 possit praesentare beneficium, et an in casu quo praesentat indignum seu inhabilem illa inhabilitate quae provenit a lege fundatoris privetur pro illa vice a jure praesentandi sicut caeteri patroni, si fecit praesentationem de inhabili scienter, et hoc an procedat absque beneficio restitutionis quamvis simus intra quadrimestre statutum patronis laicis ad praesentandum. Enumerantur aliquae circumstantiae ex quibus debetur gratificatio insignito cum illis in casu possit habere locum ...».

Fol. 126v, *exp.*: «... seu eligentis. Lambartin in jure patronatus parte I. lib 2. qu. 1. art. 12. n. 49».

2. Identificació de l'autor i obra: Domènec MIRÓ, *Pro Joanne Gruart contra Franciscum Corney {pel benefici segon de Sant Llorenç de la Bisbal}, (amb la sentència del vicari general Gallart, impresa)*.

XX

1. Folis 127r-128r. Fol. 127r, *inc.*: «En la causa de la claveria de Calonge se troba una desisio exemplar sobre esta mateixa materia del dret de presentar ...».

Fol. 128r, *exp.*: «... Riccius in *Prax. rerum forensium Ecclesiasticarum*, resolut. 143. n. 1».

243. Joan Gruart, clergue de Cassà de la Selva, l'any 1702 funda un personat dotat amb 1.800 lliures, D-356, fol. 78v, del qual el 1703 Jacint Mitjà detreu 1.100 lliures per fundar-ne un altre, D-357, fol. 221r. El 1709 guanyava el benefici de sant Llorenç, de la Bisbal, controvertit amb Francisc Corney, i aleshores ja era canonge de Vilabertran, D-363, fol. 195v; D-365, fol. 84v. Ja devia ésser mort el 1716, quan el vicari general conferia un personat posseït per Gruart al clergue Llorenç Gelabert, D-370, fol. 105v.

244. Un any abans de pledejar amb Joan Gruart, el 1708, els examinadors sinodals declaraven Francisc Corney, clergue de Corçà, hàbil per a la rectoria de Fontclara, D-362, fol. 275r. Aquell mateix any fundava un personat de 1.250 lliures i el permutava amb la rectoria de Fontclara, D-362, fol. 175r; D-363, fol. 12v; D-440, fol. 718r.

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Diverses anotacions jurídiques sobre el dret de presentació*].

XXI

1. Folis 128v-134r. Fol. 128v, *inc.*: «Pro Joanne Payet²⁴⁵ clerico contra Mariannum Marti²⁴⁶ presbyterum. Argumentum. Beneficium Ecclesiasticum ex quibus inducatur esse actu Sacerdotale ex lege fundatoris, taliter quod actuale Sacerdotium requiratur de tempore praesentationis quin sufficiat habituale, hoc est quod praesentandus sit in aetate quod possit infra annum ad sacerdotium promoveri ...».

Fol. 134r, *exp.*: «... aptitudine. Salvo semper saniori iudicio Romae. Franciscus Fares,²⁴⁷ V. I. D. De Collegio Patronorum Causarum S. P. Apostolici».

2. Identificació de l'autor i obra: Francesc FARES, *Pro Joanne Payet contra Marianum Martí*.

XXII

1. Folis 134v-137r. Fol. 134v, *inc.*: «Pro Calixto Ferrer clerico contra Franciscum Puig²⁴⁸ clericum. Argumentum. An pendente lite super institutione,

---

245. A l'ADG hi ha documentat un Joan Payet, prevere resident a Sant Mer (Sant Esteve de Guialbes), que el 1742 obtenia el benefici de sant Andreu, de Sant Andreu del Terri, presentat per Jeroni Mitjà, pagès del lloc, D-396, fol. 150r. També havia obtingut el de santa Maria l'Antiga, de Vilamalla, que el 1747, amb l'anterior, quedava vacant per òbit de Payet, D-401, fol. 13v, 23r.

246. El 1708 Marià Martí fundava un personat de 1.200 lliures i el permutava amb la doma simple de Corçà, D-362, fol. 4r i 26v. El 1711 el vicari general li conferia en virtut de sentència el benefici de sant Miquel, de la Seu, D-365, fol. 203r, que el 1722 permutava amb un personat fundat per Salvador Banyes, D-376, fol. 105v. El 1729 optava al benefici de santa Maria, d'Ultramort, que obtenia el 1730, D-383, fol. 217r; A-57, fol. 7r. El 1734 permutava la doma simple de Corçà amb un personat fundat per Josep Feliu i Coll, D-388, fol. 238r. El 1740 renunciava el benefici de santa Maria l'Antiga, d'Ultramort, D-394, fol. 18r.

247. De Francesc Fares i Pau, clergue d'Avinyonet, se sap que obtingué el benefici de sant Miquel, de Figueres, al qual havia estat presentat per Lúcia Pau, àlias Giró, Fares i Pujades, d'Avinyonet, D-347, fol. 237v. Era mort el 1751, havent deixat vacant aquest benefici, D-405, fol. 26v.

248. Potser hi ha tres clergues coetanis d'aquest nom. Hi ha un Francesc Puig, clergue de Sant Vicenç de Besalú, que el 1701 permuta el seu benefici de santa Maria de Gràcia, de Sant Vicenç, amb un altre benefici de la mateixa església i un personat de Rafael Gayolà, D-355, fol. 183v. L'any següent el sacristà de Sant Vicenç de Besalú consenteix a la resignació del benefici de Francesc Puig, que el permuta amb un altre personat, de Joan Pujol, D-356, fol. 204r. El 1708, si no és la mateixa persona, un clergue homònim de Camprodon, mitjançant permuta de personat amb Miquel Seguí, obté el benefici de sant Miquel, de Santa Maria de Castelló, D-362, fol. 250v. El 1717 el vicari general confereix el benefici de sant Epifani, de la Seu, a Francesc Puig, clergue de Torroella de Montgrí, D-371, fol. 170r, que Puig permuta encontinent amb el benefici dels sants Nazari i Cels, de Serra, D-371, fol. 170v. Francesc Puig detreu el 1732 d'un personat 595 lliures per fundar-ne un altre, D-386, fol. 29r, i el permuta amb la doma simple

altero ex litigantibus descendente seu renunciante, possit admitti novus oppositor in loco istius, vel sit Beneficium conferendum alteri ex litigantibus, seu uni etsi solo remanenti. Et de restitutionis beneficio in hac materia beneficiali, an possit implorari per litigantes super institutione ...».

Fol. 137r, *exp.*: «...et in collectan. super consil. trident. cess. 24. de reformatione cap. 18. n. 13 et 14 ibi occurrente ».

2. Identificació de l'autor i obra: Domènec MIRÓ, *Pro Calixto Ferrer contra Franciscum Puig*.

XXIII

1. Folis 137v-141v. Fol. 137v, *inc.*: «Pro Isidro Vincencio Miró²⁴⁹ contra Franciscum Ribera.²⁵⁰ Argumentum. Tractatur quid requiratur ad hoc ut Beneficium Ecclesiasticum sit actu Sacerdotale ex dispositione hominis, taliter quod debeat praesentari et conferri actu sacerdoti ...».

Fol. 141v, *exp.*: «... venit idem Beneficium adjudicandum Isidro Vincencio Miró praesbytero, et sic sperat et sentit salvo. I. Dominicus Miró V. I. D. Causa vertitur in Curia Ecclesiastica Gerundensi Scriba Josepho Gilart²⁵¹ anno 1712 et fuit decisum esse actu sacerdotale».

---

de Cornellà, D-386, fol. 33r. Consta mort el 1747, quan es proveeix el benefici de sant Miquel, de Santa Maria de Castelló, D-401, fol. 128v.

249. A l'ADG hi ha documentat un Vicenç Miró, clergue de Navata, que el 1707 funda un personat dotat amb 1.000 lliures, i el permuta amb la rectoria de Vilamacolum, D-361, fol. 222v i 246r. El 1708 permuta la rectoria de Vilamacolum amb un personat fundat per Francesc Xavier Simon, D-362, fol. 111v; ràpidament Miró en detreu 300 lliures per a fundar-ne un altre, D-362, fol. 113r, i el permuta amb el benefici de la clau de Sant Genís de Palafolls, D-362, fol. 115r. El 1709 permuta aquest benefici amb un personat de Joan Puigvert i Oliu, D-363, fol. 254r. El 1710 l'augmenta amb un altre personat seu de 300 lliures i amb 1.040 lliures més, i el permuta amb la doma de Vilanant, D-364, fol. 259r, D-365, fol. 88r. L'any 1715 Miró permuta la doma de Vilanant amb la sacristia de Cabanes i un personat fundat per Bernat Puntonet, D-369, fol. 243r. El 1735 Vicenç Miró és mort, car el vicari general confirma la traslació del personat fundat per Puntonet i llegat per Miró a un seu nebot, clergue de Llers, i el bisbe confereix a un altre la sagristia de Cabanes, D-389, fol. 107r i 271r. Aquest clergue empordanès creiem que és diferent del Vicenç Miró, fill de Jaume Miró, doctor en medicina de Girona, que el 1711 fa patrimoni de 70 lliures al seu fill, D-365, fol. 89r, i al qual el vicari general confereix el benefici de santa Maria de les Puel·les segon, de Girona, D-365, fol. 88r. El 1713 el mateix vicari el proveeix amb el benefici del Sant Sepulcre o de les cinc Plagues, de Sant Feliu de Girona, D-367, fol. 134r, al mateix temps que renuncia al de santa Maria de les Puel·les, D-367, fol. 279r. Era mort el 1744, quan ja es proveïa el benefici de les cinc Plagues, D-398, fol. 47r.

250. Francesc Ribera és un clergue de Barcelona que el 1712 obté el benefici dels sants Pere i Pau, de la Seu, A-39, fol. 11r; D-366, fol. 17v. El 1715 pretenia el de la Mare de Déu i de sant Baldiri, de la mateixa Seu, també pretès per Ignasi Sala; arribaren a una concòrdia renunciant Ribera a la seva pretensió i rebent de Sala un personat de 600 lliures, D-369, fol. 180v, 183v, 216r.

251. Josep Gilart és un clergue de la Bisbal que el 1695 pretén el benefici de sant Gabriel i sant Rafael, de la Seu, al qual ha estat presentat per Louis de Vendôme, virrei de Catalunya,

2. Identificació de l'autor i obra: Domènec MIRÓ, *Pro Isidoro Vincencio Miró contra Franciscum Ribera*, 1712.

XXIV

1. Folis 142r-145v. Fol. 142r, *inc.*: «Pro Petro Estiu²⁵² clerico contra alios oppositores. Factum enarratur per numeros sequentes ...».

Fol. 145v, *exp.*: «... non obstante ultimo statu pro libertate beneficij, et sic fuit expletum, cum ordinarius seu Dominus Episcopus consenserit ad hoc».

2. Identificació de l'autor i obra: Francesc ROMAGUERA²⁵³ i Domènec MIRÓ, [*Per Pere Estiu, clergue de Tordera, contra diferents oposants*].

D-351, fol. 52v. El 1699 pretén el de santa Maria, de Castelló, fundat per n'Estagalella, D-353, fol. 172v, que no li fou conferit pel vicari general fins al 1708, D-362, fol. 161v, renunciant-lo aquest mateix any, D-362, fol. 269r. El 1704 instava la col·lació del benefici de santa Elena, del Mercadal, D-358, fol. 191r, que acabà obtenint. El vicari general li conferia també el de sant Miquel, de Viladasens, l'any 1708, D-362, fol. 206r. El 1709 permuta el benefici de sant Andreu, de Santa Maria de Castelló, amb un personat de Josep Ferrussola, D-363, fol. 69v. Entre 1700 i 1716, exerceix diverses procures, D-354, fol. 186v; D-355, fol. 166r; D-358, fol. 173r; D-360, fol. 263r; D-370, fol. 76r. El 1710 el vicari el nomenava notari de la Cúria, la qual cosa significa que tenia una certa formació jurídica, aspecte que la documentació anterior no deixava endevinar, D-364, fol. 340v, D-365, fol. 153v; G-146, fol. 110r. El 1711 resignava el benefici dels sants Gabriel i Rafael, de la Seu, D-365, fol. 80r. Aquell mateix any intervenia en la marmessoria de Montserrat Orench, que havia disposat la fundació d'un benefici dels sants Isidre i Antoni de Pàdua a l'església parroquial de Blanes; constatant que les disposicions del fundador eren contràries al dret, Gilart orientà la fundació d'un benefici de santa Maria a l'altar de Santa Elena de la Seu dotat amb 1.000 lliures, D-365, fol. 171r. El 1713 permutava el benefici del Mercadal amb un personat de Pius Amalric, D-367, fol. 198r. L'any 1715 augmenta el personat de Ferrussola amb un altre fundat per Miquel Llaudés el 1663, i l'extingeix, D-369, fol. 44r; a més aquell any el vicari general li conferia el personat fundat per Feliu Benages el 1672, D-369, fol. 69v, i el claver de la Seu el presentava per al benefici de sant Gregori, de la mateixa Seu, D-369, fol. 166v; al seu torn ell permutava el benefici dels sants Gabriel i Rafael amb un personat de Francesc Ifern, D-369, fol. 184v, que immediatament permutà, afegint-hi el de Ferrussola, amb el benefici de santa Maria i sant Baldiri, de la Seu, D-369, fol. 184v. L'any 1716 renuncia el benefici de Viladasens, D-370, fol. 211v, i emprèn una ofensiva formal sobre el benefici de sant Gregori, de la Seu, pledejat per Antoni Camps, fent procura a Josep Arquer, canonge de la Seu, resident a Roma, G-147, fol. 188r. El 1717 obtingué les lletres papals que li conferien el benefici cobejat, del qual prenia possessió, G-148, fol. 150r, 155r. El 1721 el vicari general el nomenava escrivà de la Cúria, D-375, fol. 64r. Moria entre aquest any i el 1723, perquè hom procedia a proveir de titular nou el benefici de santa Maria i sant Baldiri, de la Seu, D-377, fol. 44v. L'any 1726 els seus marmessors fundaven misses a la Seu, dotades amb el personat de Pius Amalric, de valor de 480 lliures, D-380, fol. 200v.

252. De Pere Estiu s'ha conservat a l'ADG el document pel qual el vicari general li conferia l'any 1690, en virtut de sentència, el benefici de sant Miquel, de Tordera, D-345, fol. 115v, i la instància de Pere Thió, beneficiat de Sant Feliu de Girona, de l'any 1698, de col·lació del mateix benefici, vacant per òbit de Pere Estiu, Pas i Cura, al qual Thió ha estat presentat per Mariàngela Font, Pas, Terrades i Cura, de Tordera, D-352, fol. 5r.

253. Francesc Romaguera fou nomenat pel bisbe procurador de la bisbalia el 1657, D-312, fol. 69v, i és germà i procurador de Miquel Romaguera, abat de Sant Feliu de Guíxols, D-341, fol. 88v.

XXV

1. Folis 145v-150v. Fol. 145v, *inc.*: «Pro Raymundo Vilar²⁵⁴ Praesbyterum. Argumentum. Patronus praesentans contra formam foundationis privatam jure praesentandi et fit devolutio ad ordinarium. Et quando dicatur expleta praesentatio seu nominatio quae fieri debet per aliud Collegium quod componitur ex pluribus corporibus in unum junctis ...».

Fol. 150v, *exp.*: «... Et ita pro veritate Romae».

2. Identificació de l'autor i obra: Vitus Angelus CAVALLETTI, *Pro Raimundo Vilar {sobre el benefici de Sant Daniel de Calonge}*.

XXVI

1. Folis 150v-152v. Fol. 150v, *inc.*: «Pro Mariano Martí Praesbytero. Argumentum. Beneficium debitum certo generi personarum cum vocatione praesbiterorum seu clericorum, an clericis praeferantur qualificati qui sint actu praesbiteri, ita ut patronus teneatur istos praesentare ...».

Fol. 152v, *exp.*: «...Et ita sentio pro veritate salvo semper Romae».

2. Identificació de l'autor i obra: Joannes Andreas RINALDUS, *Pro Mariano Martí contra Joannem Payet {sobre el benefici de Sant Miquel fundat a la seu de Girona per Pere Ribas}*.²⁵⁵

XXVII

1. Folis 153r-155v. Fol. 153r, *inc.*: «Sobra la dificultat si en lo temps de 25 anys es algun prevera, ó sacerdot habitu se deu reparar que fins a tenir ordras menors no se pot dir tal ...».

Fol. 155v, *exp.*: «... post hunc tractatum in decis. Rot. des. 5. n. 3 et 4».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Diverses anotacions jurídiques sobre matèria benefical, inclosa una nota «Pro iure patronatus beneficii Stigmatum Christi in ecclesia Sancti Felicis Gerundae fundati»*].

Folis 156-163 en blanc.

254. El 1705 Ramon Vilar, clergue de Calonge, funda un personat dotat amb 200 lliures i l'augmenta amb 675, permutant-lo amb la capellania major curada de Sant Miquel de Fluvià, D-359, fol. 28v, 48r i 117v. El 1707 Vilar permuta la rectoria de Sant Miquel amb la sagristia de Sant Sadurní, D-361, fol. 102r. L'any 1711 el vicari general confereix a Ramon Vilar, en virtut de sentència, el benefici de sant Daniel, de Calonge, D-365, fol. 237v, que el 1714 permutarà amb un personat fundat per Josep Bajandas, posseït per Narcís Lloret, D-368, fol. 115r. Era mort el 1757, car aquest any hom proveïa la sagristia de Sant Sadurní, D-411, fol. 210v.

255. Pere Ribas és presentat l'any 1718 per Salvi Ribas, propietari del mas Ribas, de Campdorà, a un benefici del claustre de la Seu, fundat per Miquel Ribas, A-45, fol. 157r.

XXVIII

1. Folis 164r-169v. Fol. 164r, *inc.*: «Est certum apud theologos et iuristas hanc conditionem posse apponere fundatorem iuris patronatus in limine foundationis quod de linea vel descendens aut consanguineus habeat ad illud praesentari ...».

Fol. 169v, *exp.*: «... Addo quod fundator quando mandat ut praesentetur aliquis de linea solet exprimere, vt sit proximior, vt in decisione 241. caualer. Et aduertit de Leon. quaest. 4. prax. 6. num. 149».

2. Identificació de l'autor i obra: J. B. LUCA,²⁵⁶ *De fideicomisso, disceptatio* 30, n. 11. (?)

XXIX

1. Folis 170r-171v. Fol. 170r, *inc.*: «Instrucció per lo Procurador Fiscal de la Curia Ecclesiastica de Gerona, per la Causa que contra ell ha introduhit per via de appellació lo Procurador de Mosen Baldiri Rexach Beneficiat de Palafrugell en la Curia Metropolitana de Tarragona ...».

Fol. 171v, *exp.*: «... havent ab est fonament reuocat la Rota la Sentencia del V. G. de Gerona que proferi contra lo dit Rexach».

2. Identificació de l'autor i obra: *Instrucció per al procurador fiscal de la cúria eclesiàstica de Girona per la causa que contra ell ha introduit per via d'apel·lació el procurador de mossèn Baldiri Reixach, beneficiat de Palafrugell*,²⁵⁷ en la cúria metropolitana de Tarragona, any 1712.

256. És Joan Baptista de Lucca, creat cardenal per Innocenci XI el 1 de setembre del 1681: EUBEL, V, 11; DBI, 38, 340-347.

257. Salomó MARQUÈS i Albert ROSSICH van aclarir fa anys que aquest Baldiri Reixach és persona diferent del pedagog homònim (1703-1781): cf. *Instruccions per a l'ensenyança de minyons, tom II, a cura de ...*, Girona, Col·legi Universitari de Girona 1981, xxxiii-xxxiv; Josep RIERA i BERGA, *El testament de Mn. Baldiri Reixach, rector d'Ollers*, dins «Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles», desembre 1979; ID., *Id.*, dins «Revista de Banyoles», 585 (2ª quinzena de febrer del 1981), 6-9. No s'ha investigat la possible relació familiar entre el Baldiri Reixach pedagog i l'altre, tasca enutjosa, atesa la gran quantitat de clergues de cognom Reixach, sense comptar amb els laics que duen aquest nom al bisbat de Girona durant el segle XVIII. El Baldiri Reixach del nostre ms. és un clergue de Palafrugell a qui el vicari general confereix l'any 1688 el benefici de Santa Elena, que permuta amb un benefici d'Antoni Vilanova, beneficiat a la Real de Perpinyà i obtentor del benefici de santa Maria l'Antiga, de Peralada, D-343, fol. 10v i 11r; és beneficiat a Palafrugell entre 1704 i 1732, segons els registres de visites pastorals de l'ADG, P-112, fol. 266, i P-114, fol. 144. El 1714 renunciava el benefici de santa Maria l'Antiga, de Palafrugell, D-368, fol. 69r, però hom no li acceptava la resigna, fins que l'obtingué del bisbe, G-146, fol. 219r. Amb tot, els patrons del benefici insistiren a presentar Baldiri Reixach, el qual finalment l'acceptà i en prengué possessió el 13 de març del 1716, G-146, fol. 220v; G-147, fol. 130v. Morí el 3 de febrer del 1738.

XXX

1. Folis 172r-173r. Fol. 172r, *inc.*: « R. P. D. Benincasa. Gerundensis beneficii Merc. 24 januarii 1691. Sacerdos Bernardus de Buadas²⁵⁸ in Testamento ab illo condito usque de anno 1444 fundavit Beneficium simplex sanctorum Michaelis et Dalmacii in Ecclesia Parrochiali de Blanes sub expressa reseruatione iuris patronatus actiui ad fauorem Possessoris mansi de Buadas ...».

Fol. 172r, *exp.*: «... Et ita sepius auditis partibus causa mature discussa et omnibus dominis suffragantibus decisum fuit».

2. Identificació de l'autor i obra: [BENINCASA], *{Sobre dret de patronat del mas Boades de Salitja al benefici dels sants Miquel i Dalmau de Blanes}*.

XXXI

1. Folis 174r-175v. Fol. 174r, *inc.*: «Gerunden. Capellaniae. 1. De anno 1333 admodum R. Dominus frater Bernardus, Abbas Monasterii Sancti Stephani Balneolarum²⁵⁹ Gerunden. cum consensu totius Conuentus seu Capituli Monasterii ejusdem instituit unum Sacerdotem seu Capellanium ...».

Fol. 175v, *exp.*: «... non intendit derogare priori nisi quatenus ista esset invalida. Quare sic censeo salvo semper etc. Casanoves canonicus Illerdensis».

2. Identificació de l'autor i obra: CASANOVES, canonge de Lleida, *{Allegacions per al plet Padró-Roca entorn del benefici de sant Martí del monestir de Banyoles}*.

Cf. infra, fragment c).

---

258. Deixant de banda ací la polèmica i la bibliografia sobre Bernat Boades com a no autor del *Libre de Feyts d'armes de Catalunya*, ens limitarem a assenyalar tres documents de l'ADG sobre la seva persona, tots tres del 1444: El testament en el qual institueix el benefici dels sants Miquel i Dalmau a la parroquial de Blanes, D-5, fol. 69r-73r; la primera col·lació de la rectoria de Blanes després de la mort de Boades, D-192, fol. 10r; la provisió del benefici dels sants Macari, Abdon i Senén, de Fornells, fundat per Arnau Guerau, sagristà de Vilavenut, que havia obtingut Bernat Boades, i que el 31 de març del 1444 Joan Ferrer, clergue de Riudellots de la Selva, de 15 anys, insta del bisbe, a presentació del propietari del mas Guerau, de Fornells, D-192, fol. 2v-22r.

259. És l'abat Bernat de Vallespirans (1300-1333).

XXXII

1. Folis 176r-178r. Fol. 176r, *inc.*: «Gerundensis Beneficii. Praepositi et Confratres Confraternitatis erectae sub inuocatione Sancti Bartholomei in Capella sita infra limites Parochialis Ecclesie Sancti Gregorii Gerundensis diocesis, fundarunt ab anno 1403 perpetuum simplex beneficium ...».

Fol. 178r, *exp.*: «... Et ita etc. Saluo etc. Julius Tomis,²⁶⁰ I. C.».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Sobre provisió del benefici de Sant Bartomeu de Segalars, parròquia de Sant Gregori}*.

Folis 178v-179v en blanc.

XXXIII

1. Folis 180r-187v. Fol. 180r, *inc.*: «Per Francisco Fausto Rocha Sitjar y Montaner Clergue y lo Reverent Joan Lluell Prevere contra Calixto Ferrer Clergue. Lo arbre que Calixto Ferrer ha format per prouar esser descendent de Ermesendis Bordila muller de Bernat Ferrer²⁶¹ y germana del fundador falta en molts graus ...».

Fol. 187v, *exp.*: «... segons la matexa fundacio a algu qui no sie del linatge y tinga la edat. Et ita saluo. Fontdevila I. Doctor».

2. Identificació de l'autor i obra: Jeroni FONTDEVILA, *{Per Francesc Faust Roca, Sitjar i Montaner, clergue i Joan Lluell, contra Calixte Ferrer}*.

Fol. 188 en blanc.

XXXIV

1. Folis 189r-194r. Fol. 189r, *inc.*: «Jesus Maria Joseph cum Divis Tutelaribus Pro Reverendo Josepho Gelabert²⁶² presbitero loci Sancti Laurentii de la

260. Lliçó ambígua, que també pot ésser llegida com «Bonus» i «Comes». No ha estat identificat el personatge a l'ADG.

261. No troberm documentats a l'ADG ni Ermessenda Bordils ni el mullerat Bernat Ferrer.

262. Hi ha dos clergues de nom Josep Gelabert, un dels quals mor el 1693, l'altre el 1717. Creiem que el darrer és del nostre ms. El primer Josep Gelabert, rector de Sant Llorenç de la Muga, possible fill d'un homònim pareire de Sant Llorenç, l'any 1663 insta la col·lació del benefici de santa Anna, del lloc, al qual ha estat presentat per la universitat de Sant Llorenç, D-318, fol. 163v. Molt probablement el 1666 va fundar un personat que el vicari general li conferia a ell mateix i que ell permutava immediatament amb el benefici de sant Ponç, de Sant Llorenç de la Muga, D-321, fol. 190rv. El 1668 funda un personat dotat amb 200 lliures de plata, que permuta de seguida amb la doma de Sant Llorenç de la Muga, D-323, fol. 216v, 218r. El 1672 permutava el benefici de sant Ponç, de Sant Llorenç, amb el de santa Elena, de la Seu, D-327, fol. 204. No se'n sap res més fins al cap de 10 anys, el 1682, quan cedeix 95 lliures de censals, fruit de certes lluçions al seu benefici de santa Anna, de Sant Llorenç, D-337, fol. 204v.

Muga contra Reverendum Michaellem Blanchat²⁶³ presbiterum ejusdem Loci.
Sub examine Illustris et admodum Reverendi Domini Francisci Ferrer²⁶⁴ V. I.

El 1689 permuta la doma de Sant Llorenç amb Pere Cortada, obtentor d'un personat i de la rectoria dels Horts, D-344, fol. 101r, rectoria que l'any següent permuta amb un altre personat, fundat per Pere Joan Agustí, D-345, fol. 55v. El 1691 compra un censal de 300 lliures a Josep Tocavent, ferrer d'Horta, a Barcelona, D-346, fol. 253v. El 1692 el vicari general li confereix dos personats, D-347, fol. 74v. Morí el 1693, D-348, fol. 86r, 103v. El segon Josep Gelabert és identificable a partir del 1696; és dit antic domer de Sant Llorenç de la Muga i permuta el benefici del Corpus d'aquest lloc amb Josep Gelabert i Auger, clergue de Sant Llorenç de la Muga, obtentor del benefici dels sants Joan i Bernat, de Crespià, D-351, fol. 267r. Gelabert havia obtingut el benefici del Corpus amb lletres papals, G-142, fol. 204r. Aquest segon Josep Gelabert també fou titular del benefici de santa Anna, de Sant Llorenç, que havia obtingut el primer, puix que, a la seva mort, escaiguda el 1717, hom procedia a proveir-los tots dos, D-370, fol. 203r, D-371, fol. 6r. Fou versemblantment sebollit a la parroquial de Sant Llorenç de la Muga, on tenia llicència episcopal de sepultura, U-272, fol. 33r.

263. L'any 1685 Miquel Blancat, clergue de Maçanet de Cabrenys, pretén el benefici de les Onze Mil Verges, de Navata, que va obtenir, D-340, fol. 135v. El 1696 discuteix el benefici del Corpus, de Sant Llorenç de la Muga, a Josep Gelabert, sense èxit, D-351, fol. 208v. El 1701 permuta el benefici de la Consolació, de Maçanet, amb Josep Cortada, obtentor d'un personat, D-355, fol. 8r. El 1714 és mort i Josep Cortada, beneficiat de Maçanet i marmessor de Blancat, prevere de Navata, funda misses a Maçanet, dotades amb 10 dobles d'or i 13 lliures de plata, D-368, fol. 162r.

264. Marc Antoni Ferrer, d'Arenys de Mar, Francesc Ferrer, canonge de Lleida, Amadeu Ferrer, canonge de Girona, i el nostre Francesc Ferrer, també arenyenc, són parents en diversos graus dins una família que controla el benefici de santa Caterina, d'Arenys: D-299, fol. 96rv; D-323, fol. 142r. El Francesc Ferrer del nostre ms. és clergue d'Arenys de Mar, i el 1671 és confirmat en el benefici diaconil d'Arenys, D-326, fol. 95r. El 1673 és titular del benefici del Roser, d'Arenys, i el permuta amb un personat fundat per Miquel Lligada, D-328, fol. 238r. El 1674 ja és canonge de Girona i obté el benefici dels sants Joan i Antoni, d'Arenys, al qual ha estat presentat per Fèlix Ferrer (pare, germà, cosí?), D-329, fol. 225r. Entre 1676 i 1677 renuncia aquest darrer benefici en mans de Mònica Corçà i Serinyana (muller de Fèlix Ferrer?) i el permuta amb el benefici de santa Elena, de la Seu, D-331, fol. 282v; D-332, fol. 97r. L'any 1680 el bisbe el nomena vicari general del gremi dels canonges, D-335, fol. 14v, G-136, fol. 229v. El 1681 és procurador del Francesc Ferrer cabiscol de Lleida, i permuta el benefici de santa Caterina, d'Arenys de Mar, amb el benefici de santa Elena, de la Seu, D-336, fol. 169r. El 1682 dóna relíquies de sant Alexandre al beneficiat de la capella de la Pietat d'Arenys de Mar, D-337, fol. 293v. El 1685 un altre dels vicaris generals li confereix un personat fundat per Pere Fàbrega, D-340, fol. 50r. Aquell mateix any el bisbe li signava rebut de 61 rituals diocesans de la darrera impressió (Barcelona, Lacavalleria 1676; PALAU, nota al n° 269625), D-340, fol. 213r, i l'any sobre el nomenava vicari general amb Narcís de Burgués i Pere Barril, D-341, fol. 128v. No per això es desinteressava dels seus interessos d'Arenys de Mar. El 1687 és presentat al benefici de la Pietat per Fèlix Ferrer, que finalment obté amb execució de lletres papals, D-342, fol. 115r; G-139, fol. 188r i 191r. Cristòfol Cabirol, clergue d'Arenys de Mar, dissentí de la provisió i va fer citar Ferrer al tribunal romà de la Signatura, la qual cosa obligà Ferrer a fer procura a Francesc Dorca, canonge i tresorer de la Seu, per a pledejar a Roma, G-140, fol. 127v, 129v. Finalment Ferrer va perdre el plet i es va veure obligat a resignar el benefici de la Pietat a Roma, i no va trobar millor procurador que el Cristòfol Cabirol que havia instigada l'actuació, G-140, fol. 240v. El 1688 és procurador del bisbe de Vic, D-343, fol. 130v, i el 1695, essent encara vicari general i segrestador de l'ardiaconat de Besalú, fa procura a Francesc Codina, rector de Sant Miquel de Campmajor, D-351, fol. 60v. El 1698 obté la doma simple de Sant Pere Pescador, conferida pel procurador

D., canonici Sanctae Ecclesiae Gerundae ac V. G. et Officialis hujus diocesis Gerundensis ...».

Fol. 194r, *exp.*: «... dum negocium sapienti comendatur. Et sic senso salva semper meliori censura. Guitart».

2. Identificació de l'autor i obra: J. GUITART, *Pro Josepho Gelabert contra Michaellem Blanchat {pel benefici del Corpus de Sant Llorenç de la Muga}*.

Foli 195v en blanc.

XXXV

1. Folis 195r-196v. Fol. 195r, *inc.*: «Jesus Maria Joseph. Pro Reverendo Emmanuele Oller²⁶⁵ presbytero et sacrista Ecclesie Parochialis loci de Monrras presentis diocesis Gerunde contra Reverendum Joannem Sicars²⁶⁶ V. I. D. et

---

del Capítol, i l'any següent la permuta amb un personat fundat per Joan Coll, D-352, fol. 50v; D-353, fol. 2v. Com a compensació, el 14 de mars del 1692 lletres papals li conferien el benefici dels sants Prim, Felicià i Teresa, d'Olot, controlat pel cenobi de Besalú, G-141, fol. 78r, i més tard el de sant Miquel, de Sant Esteve de Banyoles, G-142, fol. 91r. És evident que al final de la seva carrera va tenir bones relacions amb els benedictins. El 1701 Narcís de Burgués i Francesc Ferrer havien de donar testimoni que tots els cabals dipositats a la caixa de la Croada, de la Seu, havien estat aplicats a la Croada, D-355, fol. 143v. La darrera notícia sobre Francesc Ferrer és el seu nomenament (o ratificació) com a vicari general de l'any 1704, D-358, fol. 80v. Morí el 1705. Cf. PONTICH, *Series*, fol. 240v.

265. L'any 1700 Manuel Oller, clergue de Torrent, funda un personat dotat amb 700 lliures, que l'any següent permuta amb la sagristia de Mont-ras, prèvia declaració d'habilitat dels examinadors sinodals, D-354, fol. 161v, 181r; D-355, fol. 2v. El 1705 instava la col·lació del benefici de Santa Elisabet de Palamós, vacant per òbit de Joan Gorgoll, al qual havia estat presentat per Francesc Font i Pasqual, i el vicari general li conferia en virtut de sentència, D-359, fol. 40r i 92r. El 1707 permutava la sagristia de Mont-ras amb un personat de Marià Tauler, D-361, fol. 150v.

266. El 1679 Joan Sicars, prevere, és beneficiari de la traslació d'uns personats que li llega Joan Font, prevere, amb confirmació del vicari general, D-334, fol. 27v. El 1685 permuta el benefici de santa Anna, de Palamós, amb un personat fundat per Domènec Assols, D-340, fol. 90r. No se'n sap res més fins al 1695, quan ja és beneficiat de la Seu: Ha de donar testimoni de les circumstàncies de l'enterrament d'un soldat estranger mort al convent dels dominicans de Girona, D-351, fol. 34v. El 1698 permuta el benefici de santa Magdalena, de la Seu, amb un personat fundat per Salvi Reixach, D-352, fol. 16v. Al cap de tres anys, el 1702, permuta el seu benefici de sant Vicenç, de la Seu, que té unit el dels Quatre Evangelistes, amb Pere Albareda, personatge expert en matèria de personats, obtentor d'un personat de 1.100 lliures, D-356, fol. 222r. El 1706, després d'haver perdut el plet pel benefici de santa Elisabet, de Palamós, el vicari general li confereix el benefici de santa Maria del Puig, de Calonge, D-360, fol. 120v. Però el 1709 apareix com a obtentor del benefici de santa Elisabet, guat des del 1705, i en acte de permutar-lo amb un personat de Joan Mascort, D-363, fol. 262r. Consta mort el 1714, perquè Bernat Terme, marmessor seu, signava rebuts de pensions de personats de Sicars, i el col·legi de dignitats de la Seu definia els seus comptes en tant que procurador estat del dit col·legi, D-368, fol. 161v; D-369, fol. 156v.

Monserratum Margarit²⁶⁷ presbyterum et sacristam Ecclesie Parochialis Sancti Martini loci de Calonge. Sub Examine (*seq* Litteratissimi *cancell*) Illustris et admodum Reverendi D. Josephi Gallart, V. I. D., Vicarii Generalis meritisimi ...».

Fol. 196v, *exp.*: «... et ideo non requirunt audiendi».

2. Identificació de l'autor i obra: J. GUITART, *Pro Emanuele Oller contra Joannem Sicars* {*pel benefici de Santa Isabel de Palamós*}.

---

267. Gairebé tota la documentació que coneixem sobre Montserrat Margarit és anterior al plet del 1705 pel benefici de Santa Maria de Palamós, i va des del 1663 al 1669. El 1663 és dit clergue de Calonge, el vicari general li confereix el benefici de santa Elena, de la Seu, que permuta amb el de sant Martí, de Calonge, cedint-li Antoni Jofre, clergue, un personat, la traslació del qual el vicari general confirma, D-138, fol. 90r, 95v, 103v. L'any 1667 els examinadors sinodals el declaren hàbil per a la sagristia de Calonge, que el papa li acaba de conferir, D-322, fol. 129r, habilitació reiterada el 1669, D-324, fol. 159v. La provisió papal del 1667 originà plet o almenys dilació, perquè Margarit no feia la professió de fe preceptiva per a pendre possessió de la sacristia de Calonge fins al 1669, després de la segona habilitació sinodal, D-324, fol. 198v, i hi ha nota d'aquell any de l'execució de les lletres papals que li conferien la sacristia, G-132, fol. 115r. Aquell mateix any 1669 prometia pagar 400 lliures a Joan de Semir, donzell de la Vall d'Aro, preu d'un censal que aquest havia venut a Joan Foret, oncle de Margarit, D-324, fol. 199v; i permutava el benefici de sant Martí, de Peralada, amb el benefici de santa Elena, de la Seu, del qual havia estat titular el 1663 només per a procedir a una permuta, D-324, fol. 253v. Al cap de deu anys, el 1679, insta i obté el benefici de santa Elisabet, de Palamós, vacant per òbit de Joan Font, prevere, D-334, fol. 12r, al mateix temps que el vicari general li confirma la traslació d'un personat llegat pel mateix Joan Font, i que Margarit permuta el benefici de Palamós amb Joan Gorgoll, per un personat fundat per aquest, D-334, fol. 22r i 58v. El 1684 prorrogava per una vida el personat fundat per Joan Gorgoll, i el cedia a Joan Agustí Font, prevere de Calonge, D-339, fol. 184r i 185r. L'any 1690 torna a ésser actiu en matèria benefICIAL: Permuta el benefici de santa Elena, de la Seu, amb el benefici de sant Joan, de l'hospital de Calonge, que obtenia un homònim Montserrat Margarit, probable nebot, al qual el vicari general confirmava el benefici de la Seu: D-345, fol. 87r i 88r. Aquest segon Montserrat Margarit, el 1684 havia instat i obtingut el benefici de sant Joan, de l'hospital de Calonge, D-339, fol. 52v. El 1698 el Montserrat Margarit, oncle, encara posseïa la sacristia de Calonge, i el vicari general li confirmava la traslació d'un personat que li llegava Joan Marturià, D-352, fol. 201v. El 1709 permutava la sagristia de Calonge amb el seu nebot, dit en el document de permuta Francesc Montserrat Margarit, a canvi d'un personat que aquest posseïa, D-363, fol. 128v.

XXXVI

1. Folis 197r-199r. Fol. 197r, *inc.*: «Jesus Maria Joseph. Pro Francisco Ventós²⁶⁸ Presbytero Villae Oloti contra Raphaellem Feu y Puigrubi²⁶⁹ de Caralto ...».

Fol. 199r, *exp.*: «... Ex quibus omnibus in favorem dicti Reverendi Francisci Ventós concludendum censeo Saluo etc.».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Pro Francisco Ventós contra Raphaellem Feu*.

Fol. 200 en blanc.

XXXVII

1. Folis 201r-202r. Fol. 201r, *inc.*: «Vista la clausula del Dret Patronat dels Beneficis fundats per Sagimon Solà,²⁷⁰ com tambe las aduertencias y Dubtes proposats en lo paper adjunt ...».

---

268. Francesc Ventós és clergue, membre de la família Ventós de Sant Cristòfol les Fonts, que controla el benefici de sant Francesc, de sant Esteve d'Olot, al qual era presentat el 1694 per Francesca Ventós, D-349, fol. 217r. L'any 1700 obtenia el benefici de les santes Bàrbara i Magdalena, de Castellfollit, D-354, fol. 22v, i el 1701 gruava sense èxit el dels sants Segimon, Cosme i Damià, de Sant Esteve d'Olot, vacant per òbit d'Isidre Ventós, al qual el presentava Joan Ventós i Papagalls, de Santa Maria de Finestres, D-355, fol. 22v. El 1703 era obtentor del benefici de sant Francesc segon, de Sant Esteve d'Olot, i el permutava amb un personat de Jacint Mitjà, prevere natural d'Olot, D-357, fol. 224r. El 1711 Joan Ventós i Papagalls el presentava al benefici de sant Francesc, de Sant Esteve d'Olot, que obtenia, A-38, fol. 208r; G-146, fol. 21r. Aquell any permutava el benefici del Santíssim, d'Olot, amb un personat de Julià Gelencas, sagristà de la Cellera, D-365, fol. 154r. No se'n sap res més fins al 1730, quan permuta el benefici de les santes Bàrbara i Magdalena, de Castellfollit, amb un homònim clergue Francesc Ventós, probable nebot, detentor del benefici de sant Epifani, de la Seu, D-384, fol. 1v, 2r. Del 1731 hi ha notícia que cedeix el personat fundat per Jacint Mitjà a Francesc Ventós, clergue resident a Girona, que reputeu ésser nebot seu, D-385, fol. 111v. Era mort el 1741, quan el nebot Francesc Ventós instava i obtenia la col·lació del benefici dels sants Segimon, Cosme i Damià, de Sant Esteve d'Olot, vacant per òbit de Francesc Ventós, prevere major de dies —no se sap quan l'havia obtingut—, al qual el presentava Esteve Ventós i Papagalls, pagès de Sant Cristòfol les Fonts, propietari del mas Ventós de Finestres, D-395, fol. 54v, A-62, fol. 82r. L'oncle havia llegat al nebot el personat de Julià Gelencas, traslació que el vicari general autoritzava el 1741, D-395, fol. 73r. El nebot, a més, succeïa l'oncle en el benefici de sant Francesc, de Sant Esteve d'Olot, amb tota naturalitat, el 1743, A-64, fol. 436r.

269. Rafael Feu i Puigrubí va obtenir en virtut de sentència el benefici, que li fou conferit pel vicari general el 1791, D-355, fol. 42v

270. Segimon Solà fundà el benefici de santa Maria i sant Josep a la capella nova del claustre de la Seu i un altre a invocació de sant Segimon a Sant Feliu de Pallerols, G-116, fol. 165r-171r.

Fol. 202r, *exp.*: «... inter Christophorum Puig ex una, ac simon et fabrega ex alia referente Mallol. Scriba vilalba²⁷¹ die 14 decembris 1713».

2. Identificació de l'autor i obra: Iu CASSANY, [*Al·legacions sobre el dret de patronat dels beneficis fundats per Segimon Solà, en causa de Cristòfol Puig contra Simó i Fàbrega. Vic, 1708*].²⁷²

Fol. 202v en blanc.

XXXVIII

1. Folis 203r-206v. Fol. 203r, *inc.*: «Dubium. An et cui spectet ducere verbum in obsequio prestando per capitulum ecclesiae Gerundensis domino Regi, absente vel impedito episcopo ...».

Fol. 206v, *exp.*: «... et contra Capitulum juxta tradita a Gracian. discep. 210. n. 55. et sequent. et ita speratur salvo semper etc.».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Dubium. An et cui spectet ducere verbum in obsequio prestando per capitulum ecclesiae Gerundensis domino Regi, absente vel impedito episcopo* {1710}.

XXXIX

1. Folis 207r-208v. Fol. 207r, *inc.*: «Jesus Maria Joseph. En lo fet consultat per part de Pere Coromina pages del lloch de Santa Pau y Casilda Sitjar y Fexes,²⁷³ (*in marg*) natural y habitant del lloch de Crexenturri (*fi de marge*), Viuda relicta del quondam Anthoni Fexes,²⁷⁴ en y sobre si la dispensacio Apostolica per aquells obtinguda per a contractar matrimoni, no obstant la afinitat in tertio gradu ...».

Fol. 208v, *exp.*: «... Y axi ho sentan saluo semper etc. en barcelona, y setembre 12 de 1696. Debadloc. Dr. Francisco Ameller».

271. Francesc Vilalba és documentat com escrivà de la Cúria des del 1716 al 1729: D-370, fol. 42v; D-375, fol. 64r; D-380, fol. 239r; D-383, fol. 51r. El 1717 és procurador de Francesc Verdalet, clergue de Girona, D-371, fol. 135r. El 1722, com a marmessor subrogat de Pere Sanç, mercader de Sant Feliu de Guíxols, que el segle XV havia fundat el benefici dels sants Joan i Antoni a la parroquial de Sant Feliu, cedia al benefici un censal de 7.000 sous fundat per la universitat de Sant Feliu en data no precisada, D-376, fol. 29v. Déu n'hi do quant de temps podia durar una marmessoria! El mateix any era administrador de la causapia Civila, D-376, fol. 157v. El 1727 era fiscal subrogat a la Cúria, D-381, fol. 195r.

272. Iu Cassany, Cristòfol Puig i Simó i Fàbrega són probablement vigatans; per això no els trobem documentats a l'ADG.

273. El document de dispensa és a l'ADG, *Dispenses matrimoniales, Impediments*, referència 1421.

274. No documentat per ara a l'ADG.

2. Identificació de l'autor i obra: Francesc AMELLER, *{Informe sobre la dispensa papal per al matrimoni entre Pere Coromina, de Santa Pau, i Casilda Sitjar i Feixes, 1696}*.

Fol. 209 en blanc.

XL

1. Folis 210r-213r. Fol. 210r, *inc.*: «Gerundensis Canonicatus. Pro Reverendissimo Petro Paulo Mallol contra Assertum nominatum a Canonico Turnario Capituli Gerundensis ...».

Fol. 213r, *exp.*: «... pro qua iterum obsequentissime supplicamus. Quare etc. J. Antonius Gerardus.²⁷⁵ Decisum fuit in favorem Dicti Mallol coram R. P. D. Lancetta lunae 25 junii 1714».

2. Identificació de l'autor i obra: J. Antoni GERARD, *Pro Petro Paulo Mallol contra assertum nominatum a canonico Turnario capituli Gerundensis*.

XLI

1. Folis 213v-214r. Fol. 213v, *inc.*: «Tarraconensis Canonicatus. Vener. 21 Februarij 1681 coram R. P. D. Emerio ...».

Fol. 214, *exp.*: «... non obstante coram Reverendissimo Bourlemont».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Sobre execució de lletres papals de provisió d'una canongia a Tarragona}*.

Fol. 214v en blanc.

XLII

1. Folis 215r-217v. Fol. 215r, *inc.*: «Gerundensis de Vilabertran Canonicatus. Religiosus viuens extra Claustra si est ejectus a religione ...».

Fol. 217v, *exp.*: «... Gayol. ad req. 8. cansel. Glos. 15. § 1. n. 60. 61. et 81».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *[Notes diverses sobre intervencions del papa en qüestions beneficials]*.

XLIII

1. Folis 218r-221r. Fol. 218r, *inc.*: «Gerundensis Irregularitatis. Responsum pro Veritate. Oppugnata Gerunda per exercitum confederatum Hispaniarum Regi Filipo Quinto, quamvis ciuitas congruenti Militum praesidio

---

275. No documentat per ara a l'ADG.

muniretur, cives aliique connationales advenae, ac insimul Scholares tam laici quam clerici arma ultro ac libenti animo praesinxerunt (*sic*) ...».

Fol. 221r, *exp.*: «... sic a beneficii et ordinum asequitione, omnino verius est solam difamationem de facto criminis aut impedimenti deficere, ne scandalum Populo praebetur ut pluries iudicavit Rota (19). Quare. Quaestio de irregularitate in occidente ad propriam defensionem Julius Capon. tom. 3 discep. for. discep. 185».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Responsum pro veritate in quaestione de irregularitate in occidente ad propriam defensionem*.

4. Catàlegs i bibliografia: Jaume DE PUIG I OLIVER, *Notes sobre la repressió filipista a la diòcesi de Girona*, dins «AIEG», LV (2014), 347-392.

5. Edició: ID, *ib.*, 387-391.

Fol. 221v en blanc.

XLIV

1. Folis 222r-223r. Fol. 222r, *inc.*: «La Qualitat de algun Benefici Ecclesiastich per a poderse immutar, ço es de Sacerdotal ferse Clerical ...».

Fol. 223r, *exp.*: «... rosa de execut. lit. Apost. parte 1. cap. 6. n. 95, 104 et 112 et n. 5».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Notes de dret benefical*].²⁷⁶

Fol. 223v en blanc.

XLV

1. Folis 224r-226r. Fol. 224r, *inc.*: «Disputationes de beneficio jure devolutionis ab uno patrono ad alium praesentato, super praesentatione, seu posse Procuratoris ad praesentandum, et de qualitate residentiae praecisae, seu causativae. Gerundensis de Banyolas Beneficii ...».

Fol. 226, *exp.*: «... Et de distinctione si beneficium est fundatum in Ecclesia Simplici, ubi non datur Chori interventio, vel potius in ecclesia ubi residetur in choro, Fragnan. in cap. ut Abbates n. 88, et 105, de aetate et qualitate».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Disputationes de beneficio jure devolutionis ab uno patrono ad alium praesentato, super praesentatione, seu posse procuratoris ad praesentandum, et de qualitate residentiae praecisae, seu causativae*.

276. Al marge del fol. 222r, hom llegeix: «Estas doctrinas y Proposiciones quedan aprobadas ex voto et juicio en lo proces que sobra la execucio de ciertas llettras Apostolicas se trova actitat penes lo Dr. Narcis Nalda, prevere y Regint lo Vicariat Ecclesiastich entre parts de Antoni Camps clergue qui produhi las ditas llettras Apostolicas, y lo Reverent Joseph Gilart prevere oposat a la execucio del any 1715 y de 1716, ahont se trovan la Sentencia y los vots en que esta fundada».

XLVI

1. Foli 227r, *inc.*: «Illustris et admodum Reverende Domine. Vacante per obitum etc. Ecclesia parrochiali etc. previo concursu ad normam S. C. Tridentini vel alias *narra* provisos extitit ab ordinario etc. in concursu aprobatus ...».

Fol. 227v, *exp.*: «... et ut a lite recedatur disposuerit et ordinaverit Deum Optimum maximum pro incolumitate V. R. deprecantes. Altissimus etc».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Esborrany per a sollicitar que un benefici proveït papalment amb motiu de «jus devolutum» per haver privat el rei al bisbe l'exercici de la seva jurisdicció, sigui transformat pel bisbe en personat i així en pugui disposar el beneficiat*].

4. Catàlegs i bibliografia: Jaume DE PUIG I OLIVER, *Notes sobre la repressió filipista a la diòcesi de Girona*, dins «AIEG», LV (2014), 347-392.

5. Edició: ID., *ib.*, 391-392.

Folis 228-303 en blanc.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura variable. És constant una caixa de 125 x 245, a columna tirada, de nombre de línies molt variables. Impaginació del fol. 18r: 43 + 125 + 40 x 33 + 245 + 33.

2. Tipus de ratllat: Tres plecs tabel·liònics verticals. En alguns folis del principi s'hi distingeixen algunes línies verticals traçades a punta seca: <<>>.

3. Tipus de lletra i mans: Cursives derivades de la humanística, des de finals del segle XVI fins a principis del segle XVIII.

7. Tímbrs de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol. 3r

8. Fragments impresos: a) «SENTENTIA BENEFICIALIS | LATA IN CURIA ECCLESIASTICA | Gerundae | *Die 8. Octobris 1708* | PER | ILLUSTRUM ET ADMODUM REVERENDUM | D. D. FRANCISCUM DE PUIG | V. J. D. CANONICUM, ET SACRISTAM | Secundum almae Sedis Gerundae, meritissimum | Vic. Gen. et Offic. Episcopatus | Gerundensis | IN FAVOREM | ILLUSTRIS ET ADMODUM REVERENDI | ANTONII QUINTANA | V. J. D. ET CANONICI DICTAE | Almae Sedis | CONTRA | REVERENDUM JOANNEM GISPERT | Presbyterum, et beneficiatum Parochialis Ecclesiae | Beatae Mariae Castilionis Empuriarum | *In Actis Francisci Lagrifa* | Gerundae: Ex Typ. Francisci Oliva Bibliop.» [1708-1709].

b) «EXEMPLARIS | SENTENTIA PROVISIONALIS | LATA 20. JULII 1709 | PER | ILLUSTRUM ET ADMODUM REVERENDUM DOMINUM | JOSEPHUM GALLART | PRESBYTERUM SACRORVM CANONVM ET JVRIS | Civilis Doctorem, Sacristam Curatum Parochialis | Ecclesiae villae Figueriarum | (*ratllat*) CAPELLANUM HONORIS S. | C. M. domini Nostri CAROLI III Hispaniarum Regis | (quem Deus incolumem servet) [*fi de ratllat*] | necnon Dioecesis. | IN

CAUSA | GERVNDENSIS BENEFICII SECVNDI, SVB | invocatione SS. Laurentii Martyris, et Antonii Con-|fessoris parochialis Ecclesiae villae Episcopalis | IN FAVOREM | R. JOANNIS GRVART PRESBYTERI | Sacrorum Canonum Doctoris et Canonici Ecclesiae | Collegiatae Beatae mariae de Vilabertran | CONTRA | R. FRANCISCVM CORNEY PRESBYTERUM ET RECTO-|rem Ecclesiae Parochialis Oppidi de Fontclara. | *actuário Francisco Lagrifa Scrib. Maj. C. E. G. | Gerundae: Ex Typ. Francisci Oliva Bibliop.*».

c) «SENTENTIA LATA | Die 28 Martii 1713. | PER ILLUSTREM ET AD-|MODUM REVERENDUM PETRUM PAULUM | Mallol Clericum V. G. et Off. Pro Illustrissimo, et | Reverendissimo D. D. Michaële Joanne de | Taverner, et Rubi²⁷⁷ Epis. Gerun. | IN CAUSA GERUNDEN (*sic*) BENE-|FICIJ IN ECCLESIA MONACHALI VILLAE | Balneolarum Fundati vertente in curia Ecclesiastica Gerunden. | IN FAVOREM | DOCTORIS JOANNIS | PADRÓ ET SERRALS²⁷⁸ PRAESBYTERI VILLAE | Aquelatae Dioecs. Vicen. | CONTRA | HIERONYMUM ROCHA²⁷⁹ | PRAESBYTERUM VILLAE BALNEOLARUM | *Scriba Franciscus Vilalba. | GERVNDAE. | ex Typ. GABRIELLIS Brò Bibliop. Anno 1713*» {*pel benefici de Sant Martí del monestir de Sant Esteve de Banyoles*}. *Girona, Gabriel Bró, 1713*].

d) «AD MAJOREM DEI GLORIAM. |PRO | IURE DEVOLUTO | Nominandi et praesentandi ad | Canonicatum et praebendam | Ecclesiae Helenensis. | IN Favorem Illustris et Admodum R. JOSEPHI | SELVA,²⁸⁰ ejusdem Ecclesiae | Canonici Regiique Senatoris. JURIS PONTIFICII ALLEGATIONES». PERPINIANI, *Typis Viduae FRANCISCI VIGE, 1711, 20 pp.*

9. Copistes diversos.

11. Antiques signatures: Cf. I, 1, c).

12. Notícies històriques: La correspondència entre les dades que forneix el ms. sobre persones, accions jurídiques, dates i resultats amb les que hem extret de l'ADG referents a les mateixes persones, accions jurídiques, dates i resultats, indica que el ms. fou compilat a Girona, segurament amb la finalitat

277. Bisbe des del 1699 al 1726. Cf. PONTICH, *Episcopologi*, fol. 115-124; DHEC, III, 511, amb la bibliografia que s'hi cita.

278. El 1716 l'escrivà de la Cúria Francesc Vilalba signava rebut a Joan Padró i Serrals, prevere d'Igualada, de 30 lliures de despeses processals, D-370, fol. 42v.

279. El 1698 Jeroni Roca, clergue de Banyoles, fundava un personat dotat amb 500 lliures, i el permutava amb el benefici de sant Joan, de la Seu, que obtenia Miquel Vila, D-352, fol. 19v, 21r. Immediatament en fundava un altre dotat amb 150 lliures i el permutava amb el benefici de la Mare de Déu de l'Escala, de Sant Esteve de Banyoles, de Miquel Pujades i Andreu, D-352, fol. 32r i 34r. El 1711 gruà endebades el benefici de sant Martí, de Sant Esteve de Banyoles, vacant per òbit de Miquel Vila, al qual havia estat presentat per Josep Descatllar, monjo de Sant Pere de Galligants, administrador de l'abat de Banyoles, D-365, fol. 116r. El 1723 permutava el benefici de santa Maria de l'Escala amb un personat de Josep Puig de la Bellacasa, D-377, fol. 208r.

280. A l'ADG consta que el 1670 Josep Selva permutava el personat que havia fundat amb Pere Camp, canonge de la Real, de Perpinyà, obtentor del benefici dels sants Julià i Basilissa, de Vinçà, D-325, fol. 310v.

de confeccionar un repertori d'arguments jurídics útils en els plets beneficials. El ms. revela el seu sentit pràctic rellevant si es té en compte que el(s) seu(s) compilador(s) coneixia(en) perfectament els resultats de cadascuna de les causes. El fet que avui sigui possible procedir a establir la correspondència entre el ms. i els fets històrics per mitjans arxivístics, diu quelcom sobre la riquesa documental de l'ADG, i ho deixem a la ponderació particular del lector.

Els paràgrafs XLIII-XLVI són interessants per a documentar les conseqüències de la desfeta del 1714 en l'àmbit eclesiàstic.²⁸¹ Privant el bisbe d'exercir la seva jurisdicció i declarant irregulars els qui havien pres part en actes armats hostils, Felip V esdevenia l'amo absolut del clergat gironí. El ms. documenta les solucions que van trobar els clergues per a desactivar la maniobra reial: la provisió de beneficis fou remesa a Roma, en virtut del *ius devolutum*, i el bisbe, si no podia conferir beneficis, sí que podia transformar qualsevol benefici proveït per Roma en personat,²⁸² de manera que el beneficiari podia actuar lliurement en el gaudi del benifet, sense que el rei pogués controlar cap moment del procés. Caldria aprofundir la qüestió, per tal de veure quina fou la causa real que mogué el rei borbònic a suprimir els personats a mitjan segle XVIII.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: La tapa I i els tres primers folis s'aguanten per un fil al primer nervi. El paper és de qualitat mitjana i és en bon estat de conservació.
2. Datació: Segle XVII-XVIII.
3. Origen gironí.
4. Propietaris i procedència: ADG.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 233 x 332 x 65.
  - b) Material: Pergamí brut.

---

281. Sobre la qüestió, Cf. el nostre treball *Notes sobre la repressió felipista a la diòcesi de Girona*, dins «AIEG», LIV (2014), 347-392.

282. Sobre els beneficis personats a la diòcesi de Girona, Cf. Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Els personats i permutes de beneficis al bisbat de Girona (s. XVI-XVIII)*, dins «AIEG», 40 (1998), 99-130.

c) Indicacions escrites: Contratapa II, a l'extrem dret, en llapis, signatures donades al ms. l'any 1936 per Pere Bohigas: «Ms. 189 | VI-II-16», «Ms. 189 | VI-II-16».

2. Llom ras, del mateix pergamí, escrit d'esquerra a dreta i de dalt a baix, en tinta sèpia, amb un índex resumit del contingut del volum: «Pap. sob. la conversion de [los] | moriscos de Valencia | Cartas de Gregorio Gallo desde Trento | sobre el Concilio | Ereccion del Obispado de Orihuela | Facultates concesse Nuntio | Gobierno de la Orden de Santiago de Leon | Parecer del Emperador sobre el Concilio | Papel de [Communionem sub utraque] laicis et de coniugio Cleric. | Rentas y gasto de Santa Clara de Salamanca | Cartas Reales, Bulas y consultas pro Anno | Jubilei | Cartas de Antonio de Leyva al Emperador | Oficios con el papa Clemente VII | Carta de Aretino a Francisco Rey de Francia | Papel sobre el Expurgatorio del Concilio | Letra sobre Proposicion de los freiles de Alcantara | Reformatio in capite et in membris Ecclesie | Consulta sobre celebrar el Concilio | Perjuicios de la [cu]ria de Roma | [...] y Decreta reformationis | Consulta del Maestro Gallo sobre el Concilio | Advertimiento por los Moriscos de Valencia | Instrucciones sobre los nuevos cristianos | D. Diego de [Mendoza] dixo s[...] | Respuesta del Papa | Cartas sobre los Moriscos | Carta de respuesta [...] | Cartas para el honorable [...] | Cartas y papeles del Obi[spado de Orihuela] | | Colloquium August. et Ratisponen. Theologos | cum [...] ...». Sobre els epígrafs del centre del llom, escrit *al man* de dalt a baix: «Manuescritos», amb la mateixa lletra del llom dels mss. 13 i 15.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón relligats entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs.

b) Descripció de les seccions: A baix, etiqueta quadrada, de paper blanc, amb la cota actual del manuscrit: «BDSG | Ms | 19».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: I + I. Foli de guarda Ir, a baix, cap a l'extrem dret, cota actual del ms: «Ms | 19».

b) Tancadors de cinta de pergamí, dels quals només queden els forats a la contratapa I, un fragment de cinta a la mateixa contratapa i els forats de la contratapa II, ocupats encara per un manyoc de cinta.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda.

d) Talls sense particularitat.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix, fatigades les de baix.

g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani i factici.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: I + 400 + I.

5. Dimensions: 222 x 317 x 60.

6. Plecs irregulars, de mal discernir, a causa d'un cosit molt atapeït. En general són conjunts formats per sèries de bifolis cosits seguit l'un de l'altre, amb folis tallats quan eren sobrers; cada conjunt correspon a les peces diverses aplegades en el ms., i per això al final de cada peça hi sol haver un títol que en defineix el contingut.

Entre els folis 253 i 254 hi ha el foli 328¹. Entre els folis 331 i 332 hi ha el foli 386¹.

8. Foliació en tinta a l'angle superior dret del recto dels folis. Una primera numeració, ara taxxada, era contínua i anava del 1 al 478. Una segona foliació, en la qual és notable el salt que hi ha del fol. 259 al 300, omet els folis no escrits i folia el bifoli que formen moltes lletres i documents com si es tractés d'un únic foli, encara que en el verso del segon hi figurin l'adreça, altres anotacions i restes de segells de cera; distingim aquests folis no numerats bisant-los; afegim superíndexs quan els folis són repetits.

10. Filigranes: a) Fol. de g. inicial i final, dels tres cercles, amb creu llatina somada de corona dins el primer i amb dos basiliscs al costat, les lletres «E R» dins el segon i un signe com el «2» o la «S» dins el tercer cercle.

b) Folis 1-2, 15-23, 29-37, 118-126, 136, 164, 211-221, 227 bis-241, 301, 310, 346, de la creu llatina dins un oval, amb les lletres «ARA» al capdavant, amb altres lletres i àdhuc sense lletres, d'un tipus semblant al de VALLS I SUBIRÀ II, 87, documentada el 1567.

c) Folis 3-11, 39-42, 75 bis-76, 143-148, 162, 245-246 bis, 312 bis-315 bis, 324 bis, 328 bis, 333, 338-341 bis, del pelegrí dins cercle, amb les lletres «M – I, B – I, B – R, R – D» a sota, que hom pot posar en relació amb els tipus BRIQUET 7582-7607, filigranes totes de la segona meitat del segle XVI, algunes molt a tocar del segle XVII.

d) Fol. 24-27, de la serp coronada, del tipus VALLS I SUBIRÀ 1761, documentada a Vic el 1410.

e) Folis 43, de l'home dins cercle, amb les lletres «ARA» a sota, semblant al tipus BRIQUET 7583, documentada a Gènova el entre 1583 i 1586.

f) Folis 44-52, 196-200, 322, de la mà amb el dit gros separat i els altres quatre junts, somada amb margarita de sis pètals, semblant al tipus BRIQUET 11245, documentada a Tours el 1548.

g) Folis 53-66, de les claus somada de creu de Malta, del tipus BRIQUET 3828, documentada al Tirol entre els anys 1555-1558.

h) Folis 67-73, 139-141, del capell, del tipus BRIQUET 3415, documentada a Laibach l'any 1530.

i) Foli 74, de l'àngel dins cercle, del tipus BRIQUET 674, documentada a Salerno l'any 1568.

j) Foli 77, 345 bis, de la flor de lis dins doble cercle, del tipus BRIQUET 7125, documentada a Vicenza el 1577.

k) Fol. 79 bis, 96-110², 114, 149-161, 196, 224-226, 395-396, de la mà somada d'estel de cinc puntes, del tipus VALLS I SUBIRÀ II, 182, documentada a Madrid el 1541.

l) Fol. 78-92 bis, 336, 347 de l'home dins cercle amb les lletres «CGR» a sota, semblant al tipus BRIQUET 7593, documentada a Draguignan el 1561.

m) Fol. 93-95, filigrana indiscernible.

n) Fol. 111-113, 115-117, de la mà somada d'estel de cinc puntes, d'un tipus que no trobem repertoriat.

o) Fol. 117², de la doble àliga, d'un tipus que no trobem repertoriat.

p) Fol. 130-132, 231, de la serp, relacionable amb els tipus BRIQUET 13694-13696, documentades a Milà els anys 1579, 1590, 1590-1600 i 1530.

q) Fol. 133-136, filigrana indiscernible.

r) Fol. 136², d'una altra mà somada d'estel de cinc puntes, semblant a BRIQUET 11285, documentada a Montauban el 1572 .

s) Fol. 142, del cercle amb creixent, somat de creu, amb les lletres «S P» a dins, d'un tipus que no trobem repertoriat.

t) Fol. fol. 146, dels tres cercles, tots tres somats de creu i amb creixent, amb lletres dins el segon, semblant als tipus BRIQUET 3258 i 3261, la primera de Likhatscheff, n. 3963, la segona documentada a València el 1555.

u) Fol. 168-175, de l'àncora encerclada, somada d'estela de sis puntes i amb una lletra «B» al capdavant i fora del cercle, del tipus BRIQUET 502, documentada a Vicenza el 1520, amb variants similars a Arnold-Stein de l'any 1530 i a Villach dels anys 1533-1534.

v) Fol. 176-181, de l'àncora sense encerclar, somada de creu de Malta, d'un tipus que no trobem repertoriat.

w) Fol. 183-191, del gos, d'un tipus que no trobem repertoriat.

x) Fol. 192-195, 342-343, filigrana indiscernible.

y) Fol. 201, 251, de la flor de lis encerclada, del tipus BRIQUET 7102, documentada a Roma els anys 1550-1551.

z) Fol. 205, d'unes possibles balances.

α) Fol. 208, d'una altra mà, amb el dit gros separat i els altres quatre dits junts, somada d'estela de cinc puntes, semblant als tipus BRIQUET 11269 i 11270, documentades a Clermont-Ferrand el 1595 i a Carcassona el 1593.

β) Fol. 247-250, 300, 321, 327, 335 bis, de la serp coronada, del tipus VALLS I SUBIRÀ II, 239, documentada el 1543.

γ) Fol. 328¹, 318 bis, de les armes amb banda acompanyada de dues esteles, una al cap, l'altra en punta, del tipus BRIQUET 1008, documentada a Munic el 1533, amb variants similars a Linz els anys 1531-1538, a Munic i a Ingolstadt el 1535, a Praga els anys 1535-1575, a Innsbruck els anys 1538-1579, a

Gratz entre 1538 i 1581, a Pressburg els anys 1538-1586, a Augsburg entre 1540 i 1563, a Nuremberg el 1542, a Nordlingen i Pforzheim l'any 1545, a Hochstädt el 1546, a Viena els anys 1546-1566, a Pest i altres llocs d'Hongria entre 1546 i 1589, a Millstatt el 1547, a Olmütz el 1550; a Wiener-Neusatdt els anys 1560-1580, a Laibach els anys 1563-1570, a Villach els anys 1564-1580, a Issni el 1565, a Someregg el 1570, a Gösting el 1572, a Neudenstein el 1575, a Colnitz el 1575, a Bruck-an-der Murg el 1578, a Glaneck el 1584 i a Praga el 1603.

δ) Fol. 254, del boc, d'un tipus que no trobem repertoriat .

ε) Fol. 256 bis, 317, de la doble àliga amb corona, del tipus BRIQUET 249, documentada a Augsburg el 1559, amb una variant similar documentada a Memmingen el 1563.

ζ) Fol. 258, 309, de l'àncora encerclada, del tipus BRIQUET, 485, documentada a Pàdua el 1547, amb una variant similar a Palerm del 1553.

η) Fol. 303-305, d'una altra mà somada de margarida de quatre pètals, semblant al tipus BRIQUET 11428, documentada a Namur el 1530.

θ) Fol. 306, de les dues claus encerclades i somades d'una «R», que no trobem repertoriada.

ι) Fol. 323, de l'escut barrat en diagonal, relacionable amb BRIQUET 977 i 978, filigranes documentades a Hongria el 1540 i a Augsburg el 1544 la primera, i a Basilea i a Dresda el 1543, i a Pforzheim el 1550 la segona.

κ) Fol. 325 bis, 330, 348 bis de la creu dins òval, amb lletres a banda i banda del pal inferior de la creu, semblant a VALLS I SUBIRÀ II, 85, documentada el 1562.

λ) Fol. 386¹, dels creixents, disposats 1, 3, 1, carregats sobre creu grega i inscrits dins un cercle somat d'estela de sis puntes, relacionables amb els tipus BRIQUET 5376 i 5377, documentats aquests darrers respectivament a Nàpols, Salern i Fabriano entre 1567 i 1573, i a Nàpols els anys 1577 i 1593.

μ) Fol. 332, de la mà amb el dit gros separat i els altres quatre tancats, somada de tija i margarida de sis pètals, del tipus BRIQUET 11305, documentada a Espanya el 1562.

ν) Fol. 351 bis, 398 bis, de les armes d'un besant en abisme, somat de creu de dos travessers, que no trobem repertoriada.

ξ) Fol. 353, de creu grega posada dins cercle, semblant al tipus BRIQUET 5472, documentada a Parma entre 1560 i 1590.

ο) Fol. 3543 bis, de la lletra «R» encerclada, del tipus BRIQUET 8975, documentada a Praga el 1573.

π) Fol. 354-393, de la lletra «P» somada d'escut amb bola somada amb creu arquebisbal, del tipus BRIQUET 8823-8830, de la segona meitat del segle XVI.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1a. Foli 1r, *inc.*: «S C. R. Magestad. He recibido la carta de V. Magestad ...». Fol. 1v, *exp.*: «... a su Magestad en 20 de septiembre 1560».

2a. Identificació de l'autor i obra: [*Còpia de lletra al rei, escrita pel bisbe d'Oriola des de Villena el 20 de setembre del 1560*].

1b. Foli 2r, *inc.*: «S. C. R. Magestad. [*Ex-libris*: Reverendissimi Pañelles] La carta de V. Magestad de 25 de hebrero recibí en onze de Abril y vsando de la liçençia ...». Foli sense numerar, verso, *exp.*: «... copia de lo que scribio el obispo mi señor desu mano al Rey nuestro señor en 21 de Abril de 1573».

2b. Identificació de l'autor i obra: [*Còpia de lletra del bisbe d'Oriola*²⁸³ *a Felip II, del 21 d'abril del 1573*].

1c. Foli 3, *inc.*: «Muy Amados y Magnificos senyores ...». Foli sense numerar, *exp.*: «copia de lo que se scribio a los vicarios generales de Orihuela en 5 de Agosto de 1573».

2c. Identificació de l'autor i obra: [*Còpia de lletra del bisbe d'Oriola als vicaris generals de la diòcesi el 5 d'Agost del 1573*].

1d. Foli 4, *inc.*: «Acabada la Junta que aqui en Valencia se hizo el año de 6 8 ...». Fol. 11v, *exp.*: «... Los Vasalos de vuesta Magestad de valencia 28 de septiembre 1573».

2d. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Sobre l'edicte publicat donant gràcia als moriscs i lletra al rei sobre el mateix afer des de València, el 28 setembre 1573*].

1e. Foli 12, *inc.*: «Con mayor brevedad de tiempo quisieramos auer respondido a los advertimientos que V. Magestad nos mando embiar sobre la reformaçion e instruccion de los nuevos Christianos des te Reyno ...». Fol. 23r, *exp.*: «... reciba V. Magestad en seruicio nuestra voluntad si el trabajo de nuestra Junta no yguala a lo que devia ser».

2e. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Sobre instrucció de moriscs convertits*].

1f. Foli 24r, *inc.*: «Muy Magnifico Senyor ...». Ib., *exp.*: «... al obispo de tortosa y al virrey».

2f. Identificació de l'autor i obra: [*Lletra sense signatura, data ni destinada-ri*].

---

283. Cf. infra, IV, 12.

1g. Foli 25r, *inc.*: «S. C. R. Magestad. En cumplimiento de lo que v. Magestad fue seruido mandar, emos (*sic*) comenzado aplaticar en la reduction eynstruction de los nuevamente conuertidos deste reyno ...». Fol. sense numerar, *exp.*: «... Copia de la carta que scribió la congregación de los Perlados a Su Magestad sobre la erection de las Rectorias».

2g. Identificació de l'autor i obra: *{Còpia de la lletra dels Prelats al rei sobre erecció de rectories per a la instrucció dels moriscs}*.

1h. Foli 28, *inc.*: «Aqui van algunas cosas apuntadas que parece que se deuen poner tras lo que esta escrito en los aduertimientos o en la carta como mejor pareçiere ...».

Fol. 37, *exp.*: «Respuesta de los advertimientos que vinieron de Madrid sobre el negocio de los moriscos».

2h. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Resposta als advertiments vinguts de Madrid sobre la qüestió dels moriscs}*.

[Folis 211-218. *Esborrany del mateix text en lletra encadenada, infra 10A*].

1i. Fol. 38r, *inc.*: «El horden que mandamos que tengan el cura y rector de la yglesia de Sant Juan desta villa dElche de los nuevamente convertidos de moros ...». Fol sense numerar, *exp.*: «... hordenaciones del obispo decarthagena para el cura y Rector dela Iglesia de Sant Juan de los nueuamente convertidos».

2i. Identificació de l'autor i obra: *{Ordinacions del bisbe de Cartagena per al rector de l'església de Sant Joan dels conversos}*.

1j. Fol. 40r, *inc.*: «Memorial de lo que en particular se offreçe al obispo de Orihuela en su diocesis çerca del negocio de los nuevamente convertidos ...». Foli sense numerar, *exp.*: «Copia de un memorial que scribio el obispo mi señor a su Magestad en 13 de Agosto de 1573 tocante a las Rectorias».

2j. Identificació de l'autor i obra: GREGORIO GALLO, *{Memorial a Felip II pertocant a les rectories}*.

1k. Foli 43r, *inc.*: «Copia de un capitulo de la carta que el obispo de Orihuela mi señor escriuio a su Magestad estando en Valencia en Vltimo de deziembre 1567 ...». Foli 43v, *exp.*: «... que son mas christianos de cumplimiento y de palabra que de coraçon etc.».

2k. Identificació de l'autor i obra: *{Còpia d'un capítol de la carta del bisbe d'Oriola al rei del 31 de desembre del 1567}*.

1l. Foli 44, *inc.*: «Este es un traslado bien y fielmente sacado de la congregacion que se hizo en la ciudad de toledo ...». Fol. sense numerar, *exp.*: «Copia de la congregaçion que se hizo en toledo por mandado del emperador en el año de 1539 sobre lo que toca a los nuebos conuertidos de granada».

2l. Identificació de l'autor i obra: *{Congregació de la Inquisició sobre moriscs. Toledo, 4 febrer 1539}*.

1m. Foli 49r, *inc.*: «Illustre marques tio muy caro y muy Amado primo ...». Fol. 50r, *exp.*: «... con la voluntad de dios y nuestra dada en Toledo el 21 de Septiembre 1525. Yo el Rei. Vvries Secretario».

2m. Identificació de l'autor i obra: *{Una lletra de la reina Joana la Boja i tres lletres de Carles I al marquès de Eliche sobre conversió dels moriscs, 21 de setembre 1525}*.

1n. Foli 51r, *inc.*: «La Reyna. Presidente e oydores de la nuestra audiencia e chancilleria que reside en la ciudad de Granada ...». Fol. sense numerar, *exp.*: «Copia de la congregaçion de la Capilla Real de Granada hecha por mandado del emperador en el Año de xxvi dirigida al Arçobispo. Y tambien dela carta de la serenissima (*ratllat*: Reyna nuestra Señora) (*interlin*: Emperatriz al Arçobispo de Granada escrita en el año de xxx sobre diuersas cosas tocantes a los nuevos conuertidos».

2n. Identificació de l'autor i obra: *{La reina emperadriu a l'Audiència de Granada sobre conversos, 22 febrer 1530, i l'emperador a Pedro de Alba,²⁸⁴ arquebisbe electe de Granada, sobre el mateix, s.d.}*.

II

1a. Foli 53r, *inc.*: «Muy Magnifico Señor. Con el correo que de aqui partio el mes pasado escreui a V. m. largo ...».

Fol 55r, *exp.*: «... Guarde nuestro Señor la muy magnifica persona de V. m. con el acrecentamiento que a su seruicio mas conuiene. De Trento. A 21 de Julio 1563. Besa las manos de V. m. su sieruo. Fr. Juan Gallo».

2a. Identificació de l'autor i obra: *{F. Juan Gallo a Gregorio Gallo, mestrescola de Salamanca, Trento, 21 juliol 1563}*.

5a. Edició: José M. COLL, *Cartas inéditas del maestro Fr. Juan Gallo, O.P., teólogo del concilio de Trento*, dins «AIEG», 17 (1964-65), 93-98.

1b. Foli 56r, *inc.*: «Muy Magnifico Señor. De Milan escreuí a v. m. por mano de Nicolas Çid thesorero Antes de mi partida vn dia ...».

Foli 58r, *exp.*: «... Guarde nuestro Señor la muy magnifica persona de V. m. en su seruicio como yo deseo. De Trento. A 10 de Septiembre 1562. Besa las manos de V. m. su sieruo. Fr. Juan Gallo».

2b. Identificació de l'autor i obra: *{Del mateix al mateix, Trento, 10 setembre 1562}*.

---

284. No hi ha cap arquebisbe de Granada d'aquest nom durant el segle XVI, de manera que l'elecció de Pedro de Alba no arribà a bona fi.

5b. Edició: José M. COLL, *Cartas inéditas del maestro Fr. Juan Gallo, O.P., teólogo del concilio de Trento*, dins «AIEG», 17 (1964-65), 86-89.

1c. Folis 59-60. Fol. 59r, *inc.*: «Estandose las cosas tractando por su ordinario camino en las deputaciones echas pareçia que podria haber dilacion ansi sobre la doctrina de indulgentiis y de lo demas ...»

Fol. 60r, *exp.*: «... los procuradores quitan el diffiniens. Entiendese que se llevaran todas a Roma para que las firme su Santidad y despues todos los cardenales. Deinde finis».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [fol. 60v:] *Relación de lo que passó en el fin del santo concilio de Trento*.

1d. Folis 61-64. Fol. 61r, *inc.*: «Iste solum tres doctrinae quae sequuntur fuerunt a patribus deputatis conceptae, ut a Patribus in concilio Tridentino examinarentur et approbarentur, scilicet de imaginibus, purgatorio et indulgentiis ...».

Fol. 64v, *exp.*: «... ut contra haec poenis adhibitibus diligenter inuigilent curentque ecclesiasticam doctrinam pure atque incorrupte verbo et opere populo comendari. Finis».

2d. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Doctrina de indulgentiis, imaginibus et de Purgatorio que non sunt patribus exhibita sed tantum a deputatis compositis*.

1e. Folis 65-73. Fol. 65r, *inc.*: «Muy Magnifico Señor. La vltima que a v. m. escriui fue con cartas del secretario Gaztelu despues ni antes no he recebido carta de v. md. y agora que la quaresma ha pasado ...».

Fol. 66v, *exp.*: «... Y por la prisa no puedo responder ni embio mas. Guarde Nuestro S. la muy magnifica persona de V. m. en su servicio. De Trento a 2 de mayo 1563. Besa las manos de V. m. su siervo. fr. Juan Gallo».

2e. Identificació de l'autor i obra: *Lletres de fr. Juan Gallo a Gregorio Gallo, mestrescola de Salamanca, des de Trento, 2 maig 1563*.

5e. Edició: José M. COLL, *Cartas inéditas del maestro Fr. Juan Gallo, O.P., teólogo del concilio de Trento*, dins «AIEG», 17 (1964-65), 90-93.

1f. Folis 67r-70v. Fol. 67r, *inc.*: «Muy magnifico señor: La de v. m. de 29 julio reçebi en 10 de septiembre con otras muchas que con ella venian ...».

Fol. 70v, *exp.*: «... antes no hubiere alguna cosa que fuerce a tomar nuevo consejo- Guarde nuestro Señor la muy magnifica persona de V. m. en su servicio con el acrecentamiento que yo deseo. De Trento, a 2 de octubre 1563. Besa las manos de V. m. su siervo Fr. Juan Gallo».

2f. Identificació de l'autor i obra: *Lletres de fr. Juan Gallo a Gregorio Gallo, mestrescola de Salamanca, des de Trento, 12 d'octubre de 1563*.

5f. Edició: José M. COLL, *Cartas inéditas del maestro Fr. Juan Gallo, O.P., teólogo del concilio de Trento*, dins «AIEG», 17 (1964-65), 98-105.

1g. Fol. 71-73. Fol. 71r. *inc.*: «Muy magnifico señor. La de v. merced de 29 de julio...».

Fol. 73v, *exp.*: «... Suplicando a nuestro Señor Guarde la muy magnifica persona de v. m. en su seruicio con el acrecentamiento que yo deseo. De Trento a 30 de Setiembre 1563. Besa las manos de v.m. su sieruo. Fr. Juan Gallo».

2g. Identificació de l'autor i obra: *{Lletres de fr. Juan Gallo a Gregorio Gallo, mestrescola de Salamanca, des de Trento, 30 de setembre de 1563, rebuda el 26 de novembre}*.

III

1a. Fol. 74r, *inc.*: «Muy Illustrisimo y reverendisimo señor. Este correo lleva las bulas de vuestra senyoria para lo qual a sido bien menester la diligencia y cuydado quel cardenal Pacheco²⁸⁵ ha puesto ...».

Fol. 74v, *exp.*: «... Roma 1566 | de don Francisco Sarmiento de 30 de Nouiembre | recibida a 1 de enero. | al muy llustre y reverendisimo señor obispo de Oriuela del | magnifico etc. Misenor ...».

2a. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Francisco Sarmiento²⁸⁶ al bisbe d'Oriola des de Roma, 30 de novembre del 1566, sobre butlles}*.

1b. Fol. 75, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo señor. Bien puede v. s. creher que con su carta Resceby ...».

Fol. 75v, *exp.*: «... Al muy Illustre y Reverendisimo Señor el señor obispo de oriuela».

2b. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra del duc de Gandia²⁸⁷ al bisbe d'Oriola, des de Gandia, 23 setembre 1566, desenganyant-lo de les capacitats d'un músic}*.

1c. Folis 76-77. Fol. 76r, *inc.*: «Memoria para el muy Illustrisimo Señor obispo de oriuela mi señor. El por quien se suplica es francisco ortiz valenciano ...».

Fol. 77v, *exp.*: «... Roma 1566 | De Lope rodriguez gallo de 2 de diciembre | Recibida a 1 de enero | *(ratllat)* Al muy Illustre y reverendisimo señor | al muy Illustre y reverendisimo señor mi señor | obispo de origuela en corte | sententia del Illustre señor | Fernan Lopez del Campo del | consejo de su magestad en Corte».

2c. Identificació de l'autor i obra: *{Dues lletres de Lope Rodríguez Gallo al bisbe d'Oriola, Roma, 2 desembre 1565. Memoria a favor de Francisco Ortiz i sobre el pagament de les butlles}*.

285. Francisco Pacheco, arquebisbe de Burgos (1567-1579), creat cardenal per Pius IV el 26 de febrer del 1561, mort el 23 d'agost del 1579.

286. És possible que sigui Francisco Sarmiento de Mendoza, bisbe d'Astorga des del 1555 al 1574: EUBEL, III, 135

287. Francesc, duc de Gandia i primer marquès de Llombai, mort el 1572, casat amb Alienor de Castro.

1d. Fol. 78r, *inc.*: «Muy magnifico y muy Reverendo señor. Vuestra merced me ha mandado que como escriuano que he sido desta Corte le diesse aviso que Capellanias o beneficios vaccan a disposicion de su Señoria Reverendissima ...».

Fol. 78v, *exp.*: «... bessa las manos de v. m. su muy creido secretario Pero consessa notario etc. Memoria de mi Conesa secretario desta corte sobre lo que vaco»

2d. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Pere Conesa, secretari, al bisbe sobre provisió de beneficis vacants}*.

1e. Fol. 79r, *inc.*: «Por cumplir lo que v. m. me ha mandado tuue atreuiamiento de hazer el memorial siguiente. Primeramente el official y vicario general que v. s. a de tener en su tribunal conuiene que no sea natural ... ».

Fol. 79v, *exp.*: «... para el obispo mi señor del Pauorde».

2e. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra del Pabordre al bisbe d'Oriola, sense lloc ni data, pintant-li les circumstàncies personals que haurien de concòrrer en el vicari general, en el visitador, en el personal de l'escrivania i les relacions que hauria d'establir amb el Capítol}*.

1f. Folis 80-83. Fol. 80r, *inc.*: «Memoria de la casa de Horiuela que alli labro el obispo de Cartagena. La dicha casa esta en la calle mayor de horiuela frontero de la Iglesia mayor de la dicha ciudad ...».

Fol. 83rv, *exp.*: «... y la disimulacion de no solo cobrar y esto es todo lo que del obispado he podido fasta oy saber | Memoria de lo que sepa sobre lo que mando el señor mio fray Juan Gallo en horiuela».

1f. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Nota de los aposentos de la casa que labró en Horibuela el obispo de Cartagena*.

1g. Folis 84-85. Fol. 84r, *inc.*: «Memorial de lo que pretiende el chantre de Origuela acerca de la mudança que quieren se ha de su silla el Pauorde. Primo que la Pauordria es la mas principal dignidad post pontificalem ...».

Fol. 84v, *exp.*: «... y estar a la derecha del Perlado y hazerle todo seruicio y ministerio. El chantre de orihuela».

2g. Identificació de l'autor i obra: XANTRE D'ORIOLA, *Memorial de lo que pretiende el chantre de Origuela acerca de la mudança que quieren se ha de su silla el Pauorde* [amb dibuix de la distribució de les cadires del cor al fol. 85r].

1h. Folis 86-88. Fol. 86r, *inc.*: «Memorial de lo que he sabido en Horihuela tocante al nuevo obispado de la dicha ciudad. La ciudad de horiuela tiene tres yglesias parrochiales las quales estan todas dentro de la ciudad ...».

Fol. 88v, *exp.*: «... Nota de los aposentos de la casa que labró en Horihuela el obispo de Cartagena».

2h. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Memorial de lo que he sabido en Horibuela tocante al nuevo obispado de la dicha ciudad*.

1i. Foli 89r, *inc.*: «Admodum magnificus et multum Reverendus dominus michael ciprianus legum doctor ac capellanus sue maiestatis pro admodum Illustrissimo et Reverendissimo domino domino don Gregorio Gallo dei et apostolice Sedis gracia episcopo oriolensi ...».

Fol. 89v, *exp.*: «Copia de lo que se proueyo para que el pabordre y chantre entren en el choro por 50 dias suspendiendo otro mandato»

2i. Identificació de l'autor i obra: Miquel CEBRIÀ, *{Llicència perquè el pabordre i el chantre entrin al cor de la catedral d'Oriola durant 50 dies}*.

1j. Foli 90-91. Fol. 90r, *inc.*: «Illustrisimo y reverendisimo señor: el señor doctor yuanez llego a esta Ciudad a los XXIII del presente con los poderes de v. senyoria Illustrissima para tomar la posesion deste obispado, la qual se le dio ...».

Fol. 91rv, *exp.*: «... besa pies y manos su servidor y capellan el chantre de orihuela | Al Illustrisimo y Reverendisimo mi señor don Gregorio Gallo, obispo de Oriuela y del consejo de su Magestad mi señor. | Orihuela 1566. Del Chantre de orihuela de 26 de Março. Recibida a 2 de Abril. Trata de la diferencia de silla del choro entre el y el Chantre».

2j. Identificació de l'autor i obra: XANTRE D'ORIOLA, *{Sobre la presa de possessió del bisbat i sobre la diferència entre la cadira del xantre i la del Pabordre}*.

1k. Foli 92r, *inc.*: «Muy Illustre y Excelentisimo Señor. Llegamos a esta ciudad el doctor yuanez i yo a los 22 del presente en la noche y el dia siguiente por la mañana se tomo la posesion del obispado ...».

Fol. 92v, *exp.*: «Al muy Illustre y reverendisimo señor don gregorio gallo obispo de horiuela del Consejo de su magestad. Madrid. | Orihuela de 1566. Del Pabordre de Orihuela. Dia 27 de Março. Recibida a 2 de Abril. Trata de la diferencia de la silla entre el y el chantre».

2k. Identificació de l'autor i obra: PABORDRE D'ORIOLA: *{Lletra del pabordre d'Oriola a Gregorio Gallo, bisbe, 27 març 1566, sobre la diferència entre la cadira del pabordre i la del xantre}*.

1l. Folis 93-95. Fol. 95r, *inc.*: «Facultates concessae Reverendisimo domino Nuntio comittendi quascumque causas beneficiales et ecclesiasticas et prophanas ...».

Fol. 95v, *exp.*: «... Absuelue de symonia y toma seis ducados y nueue Reales 6. 9».

2l. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Facultates concessae Rmo. D. Nuntio, Taxae per nuntios in Regis Hispaniarum eiusque officiales percipi solitae, Lo que se expide ultra de las facultades es esto*.

IV. MISCEL·LÀNIA

1a. Foli 96r, *inc.*: «Memoria de lo que toca a la buena governacion Ecclesiastica de la provincia De León de la orden de Santiago ...».

Fol. 96v, *exp.*: «Pareçer sobre que resida el prior de Sant marcos en la prouincia de leon. | (*al man*) Orden de Santiago».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Memoria de lo que toca a la buena gobernación eclesiástica de la provincia de León de la Orden de Santiago*.

1b. Folis 97-110. Fol. 97r, *inc.*: «Sacra Cesarea Maiestas Dominus meus clementissimus intellexit a Reverendo domino episcopo Warmiensi, Sanctissimi D. N. etc. Sancte Sedis Apostolice ad Maiestatem suam Cesaream destinato Nuntio, quid consilii aceperit Sanctitas eius de generali Christiano Concilio prima Oportunitate celebrando ...».

Fol. 100v, *exp.*: «Memorial a su Magestas (*sic*) in materia Concilii anno 1560».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Memorial a Carles V sobre el Concili, 1560*].

1c. Folis 111-114. Fol. 111r, *inc.*: «Memoria de las religiosas que el convento de Sta. Clara de la ciudad de Salamanca al presente tiene...».

Fol. 114v, *exp.*: «... Y mas se halla por orden de las sacristanas que se gasta en la yglesia cada vn año en çera y lumbre del santissimo sacramento y adereços de hornamentos quarenta mill maravedis. xLU | Del conuento de santa Clara».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Memòria de despeses del convent de religioses de santa Clara de Salamanca*].

1d. Folis 115-116. Fol. 115r, *inc.*: «Relacion de la rrenta quel m^o de Santi Spiritus tiene con los gastos y salarios forçosos que paga y otras cosas como parece se uera ...».

Fol. 116rv, *exp.*: «... Demas desto ay diez esiete doncellas seglares de seruiçio atento que debo regentar por ser viejas y enfermas no ay aprovechamiento».

2d. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Rendes del monestir de l'Esperit Sant*].

1e. Folis 117r, *inc.*: «Muy magnifico y muy Reverendo señor. Dos cartas de v. m. rescibi de quinze de henero a xxvii del y con ellas gran contentamiento porque tenia deseado saber de su salud y todo lo demas queme haze merced de avisarme ...».

Fol. 117v, *exp.*: «... Augusta 1559 | y del conde de Luna de | postremo de Henero | Recibida en 6 de Hebrero».

2e. Identificació de l'autor i obra: Comte de LUNA, [*Lletra al mestre Gallo, des d'Augsburg (Augusta), 31 gener 1559*].

1f. Folis 118-126. Fol. 118r, *inc.*: «El Rey (*al man*) a la vuelta dela imposicion que El rey de francia echo a las yglesias (*prima man*) sobre el campo que

don antonio enriquez de Nauarra pidio contra don Pedro de Nauarra ...». Fol. 118v: «el Rey. (*al man*) sobre la imposición que echo el Rey de francia a las yglesias de su Reyno ...». Fol. 120r: «El Rey (*al man*) Sobre la reformation delas ordenes de san benito y san bernardo ...». Fol. 120v: «El principe (*al man*) Sobre la vacatura dela encomienda de sanct Anton ...». Fol. 121r: «El Rey (*al man*) diuersos negocios». Fol. 123fr: «El Rey (*al man*) Pidese dispensacion para que el licenciado Gasca pueda proceder en lo ciuil y criminal en el Reyno de Valencia ...». Fol. 124r: «Serenisimo Principe (*al man*) de las treguas con el Rey de francia ...».

Fol. 126v, *exp.*: «... lo qual a pocos oy o ley en este mismo lugar».

2f. Identificació de l'autor i obra: {*Còpies de sis cartes de Carles V a Diego Hurtado de Mendoza, ambaixador a Venècia i Roma, 1540-49 i d'una de Mendoza al príncep Felip*}.

1g. Foli 127-128. Fol. 127r, *inc.*: «Por este breue declara su Sanctidad que la Bulla de la sancta Cruzada no esta suspendida por este año del Jubileo çentesimo y que se puede publicar, preicar, y ganar en todos los Reynos y señorios desu Magestad, y en las Indias e Prouincias del mar Oceano, para donde fue concedida ...».

Fol 128v, *exp.*: «Nichoalus marty notarius apostolicus et regius et scriba curie ecclesiastice Alicantis. | Cedula desu magestad sobre bula de Cruzada».

2g. Identificació de l'autor i obra: GREGORI XIII,²⁸⁸ {*Breu sobre la validesa de la butlla de Croada durant el jubileu de 1574*}.

1h. Fol. 129ra. Fol. 129r, *inc.*: «Literae S. D. N. D. Gregorii Papae XIII suspensionis omnium indulgentiarum plenarium ad beneplacitum causa proximo anni Jubilei. GREGORIUS Episcopus ...».

Fol. 129v, *exp.*: «... Nicholaus marti auctoritatibus regia et apostolica notarius et curie ecclesiastice [ ] Alicantis scriba».

2h. Identificació de l'autor i obra: GREGORI XIII, {*Butlla sobre suspensió d'indulgències per causa del Jubileu vinent*}.

1i. Folis 130-132. Foli 130r, *inc.*: «Sacratissima Cesarea Magestad Recibi las cartas de vuestra Magestad fechas en Barcelona a VI y X de junio ...».

Fol. 132v, *exp.*: «De Antonio de Leyva a II de julio 29».

2i. Identificació de l'autor i obra: {*Carta xifrada d'Antonio de Leyva a Carles V, 2 juliol 1529, amb el desxifrat als folis 146-147, iterats, que vénen després del foli 149*}.

1j. Folis 133-136. Fol. 133r, *inc.*: «Mui Magnifico y Excelentissimo Señor. Dos cartas recibi juntamente de V. Excelencia de los XVI de este abril en las

288. Cf. *EaP*, III, 180-202.

quales responde a mi consulta y en fin me dise que no embargante ninguna de aquella cosas que me scriue no rompa con el papa ...».

Fol. 136v, *exp.*: «... que no sara peligro si no salutifero para el i para toda su posteridad y si manyana me dan audiencia como spero yo le passare otra Carrera | [*fol. sense numerar després del foli 136*] Roma miser mai».

2j. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra no signada a personatge no indicat del temps de Carles I}*.

1k. Folis 137-138. Fol. 137r, *inc.*: «Al Rey Francisco. Pedro Aretino. Vuestra magestad a entendido la Religiosa, optima y terrible deliberacion fecha por la obligacion y costumbre de los Religiosos optimos y terribles veneçianos ...»

Fol. 138r, *exp.*: «... concluyendo que la Raçon que le parezca tener con los hombres es un tuerto que se haze a Cristo. De Veneçia a 19 de setiembre 1537. [*fol. 138v*] Carta embiada al Rey de França por vn veneçiano».

2k. Identificació de l'autor i obra: Pietro ARETINO,²⁸⁹ *{Lletra a Francesc I, rei de França, traduïda en castellà}*.

1l. Folis 139-142. Fol. 139r, *inc.*: «Sacra Cesarea Catholica Magestad. A los XXI deste abril scriui a Vuestra Magestad por vn gentilhombre que de Napoles venia despachado de mi llegada aqui en Roma y de todo lo demas que en aquella hora se offresçia ...».

Fol. 142r, *exp.*: «... besa los pyes y manos de vuestra s. c. c. magestad | Daelferiz».

2l. Identificació de l'autor i obra: *{Carta en part xifrada de Pérez a Carles I, Roma, 28 abril 1533, amb el desxifrat al fol. 142r}*.

1m. Folis 143-149. Fol. 143r, *inc.*: «A quatro años que estoy fuera de Vniuersidad a donde suelen venir libros nueuos y imprimir se otros y esto me puede desculpar de no dar Relacion de muchos libros que en este tiempo avran salido aluz y no venido a mis manos ...».

Fol. 149v, *exp.*: «... Deuese mandar que todos los Doctores en Theologia o publicos lectores de ella y predicadores seglares tengan el catalogo que se imprimiere y que en cada conuento de religiosos aya vno y que qualquier Perlado o visitador le lleue consigo a la visita de su diocesis».

2m. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Informe sobre confecció d'un índex de llibres prohibits}*.

1n. Folis 148²-161. Fol. 148², *inc.*: «Memoria de lo que se puede proponer a un letrado por que de su parecer en conciencia sobre este negoçio de la comunidad del conuento de alcantara. Primeramente se a de saber el hecho

289. Cf. DBI, 4, 89-104.

como vinieron los frailes de Alcantara a esta manera de viuir antigua que tienen ...».

Fol. 161v, *exp.*: «... y prudentes no se deuen en tan poco tiempo tornar a reuocar, pues aunque no estuiera hecho ay muchas razones de gran fuerça para persuadir que conuenia hacello de nueuo. Esto es lo que saluo mejor parecer siento en este negoçio».

2n. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Dues memòries sobre les reformes del convent d'Alcàntara}*.

1o. Foli 162r, *inc.*: «In constituendo lectore sacre scripture aut magistro ...».

Fol. 162v, *exp.*: «... coram notario Episcopi procedatur etc. ses. 25, cap. 6».

2o. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Notes de jurisprudència sobre el concili de Trento}*.

1p. Folis 163-164. Fol. 163r, *inc.*: «El Rey. Concierto con Barbarrosa. Diuersos negocios. Don Diego de Mendoza del nuestro consejo y nuestro Embajador en Venecia. Despues que vltimamente os escreuimos de Valencianos ...».

Fol.164r, *exp.*: «... Despues de escripta esta venimos a Gante y quedamos en ella con toda Pacificaçion. Yo el Rey. Dia que supra».

2p. Identificació de l'autor i obra: *{Carles V a Diego de Mendoza, Terramonda, 13 febrer 1540}*.

1q. Folis 165-[165²]. Fol. 165r, *inc.*: «Sacratissima Cesarea Magestad. Anoche escribí y ymbie a V. Magestad el Capitan Sarria dal qual haura entendido ...».

Fol. [165²]v, *exp.*: «... A la Sacratissima Cesarea Magestad | A su Magestad de antonio de Leyva xx de setiembre 1529».

2q. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra d'Antonio de Leyva a Carles V, Campana, 20 setembre 1529}*.

1r. Folis 166-175. Fol. 166r, *inc.*: «Reformatione digna in Capite et in membris in christiana republica sequentia indicantur | in prelatiis ...».

Fol. 175v, *exp.*: «... Episcopi titulares non creentur, vilescit enim episcopalis dignitas ipsique cum continua laborent inedia inhonestis dant operam questionibus».

2r. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{De Reformatione in capite et in membris in christiana republica}*.

1s. Folis 176-181. Fol. 176r, *inc.*: «Cumplido lo que vuestra magestad tiene mandado en lo que toca a la celebracion del concilio se ha pensado y

comunicado con toda diligencia con las personas de doctrina y consciencia ...».

Fol. 181v, *exp.*: «... y no lo que conuerria al bien de la iglesia como sea hecho en lo que en trento se ha tractado hallandose ellos sienpre superyores de todos».

2s. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Informe al rei sobre el concili de Trento}*.

1t. Folis 182-191. Fol. 182r, *inc.*: «Muchas cosas son en que estos reynos Reciuen agrauio e de que los fieles christianos dello estan escandalizados ...»

Fol. 191v, *exp.*: «... traese a la memoria a V. M. para que sobre ellos se acuerde como fue respondido a estos Reynos e sobretodo se haga lo que fuere seruicio de dios y de V. M.».

2t. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Informe sobre abusos en l'àmbit eclesiàstic que cal corregir}*.

1u. Folis 192-195. Fol. 192r, *inc.*: «Quanta oporteat uti moderatione in concedendo calicis usu, ut Caesaris orator expetit ...».

Fol. 195, *exp.*: «... haec est vox christiani populi cui sua sanctitas clementer intendere dignetur».

2u. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Informe a Pius IV sobre la inconveniència de concedir la comunió sota les dues espècies a la nació germànica i necessitat d'una definició papal sobre la matèria}*.

1v. Folis 196-200. Fol. 196r, *inc.*: «Decretum super reformatione publicatum in sessione habita XI octobris 1551».

Fol. 200r, *exp.*: «... una cum sacrificio misse agendum et tractandum etiam esse de sacramento ordinis et prosequendam esse materiam de reformatione».

2v. Identificació de l'autor i obra: CONCILI DE TRENTO, *Decretum super reformatione publicatum in sessione habita XI octobris 1551*.

5. Edició: LABBÉ, vol. XXI, col. 86-89; *Canones et Decreta sacrosancti oecumenici Concilii Tridentini sub Paulo III, Julio III et Pio IV pontificibus maximis*, Torí, P. Marietti 1913, 93-102.

1w. Folis 201-202. Fol. 201r, *inc.*: «Copia reformationis per summarium».

Fol. 202r, *exp.*: «... Dispensationes dentur gratis et raro et pro urgenti Causa. Pro delicto tamen commisso possit quis mulctari».

2w. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Copia de la reformacion uenida de Trento por sumario por que aca se viesse y se inbiase a proponer en la sesion de 15 de setiembre* (fol. 202v).

1x. Folis 203-206. Fol. 203r, *inc.*: «Mirando con mas particular attention el proçeso que las cosas aqui han tenido hasta agora hy (*sic*) el estado en que al presente estan y tomando de aqui coniectura del suççeso ...».

Fol. 204r, *exp.*: «... de aqui salen leyes o limitaciones para los que las suelen poner y quitar como agora en buena razon se vee ser imposible en el suççeso el tiempo lo mostrara | [fol. 204v] Copia del discurso | [fol. 205r] «Mirando con mas particular attention el proçeso que las cosas aqui han tenido hasta agora hy el estado en que al presente estan y tomando de aqui coniectura del suççeso ...».

[fol. 206v] Al muy magnifico señor maestro gallo | [*restes de segell*]].

2x. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {*Informe sobre el concili de Trento, amb dues còpies: fol. 203-204 i fol. 205-206*}.

1y. Folis 207-208. Fol. 207r, *inc.*: «Al maestro gallo. Julius episcopus seruus seruorum dei et ad futuram rei memoriam. cum ad tollenda religionis nostre desidia quae in Germania longo tempore non sine totius christiani orbis perturbatione et scandalo vigerunt ...».

Fol. 208v, *exp.*: «...Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice Millesimo quingentesimo quinquagesimo decimo octauo kalendas Decembris pontificatus nostri anno primo. (*al man*) Concordat cum originali | Jacobus Gratianus | Apostolica et Regia Notarius».

2y. Identificació de l'autor i obra: JULI III, *Còpia autenticada de la butlla «Cum ad tollenda» (1550 desembre 1), que convoca sessió del concili a Trento*.

5y. Edició: MANSI, vol. 33, Graz 1961, cols. 69-70.

1z. Folis 209-210. Fol. 209r, *inc.*: «Sobre los dos negoçios que mas principales se han ofreçido va aqui aparte la razon que me ha pareçido dar ...».

Fol. 210v, *exp.*: «... ya que el negoçio esta tam adelante se vea que en todo ay tam pia intencion del bien vniuersal que por ningun particular respecto se dexa de seguir. | Para el muy magnifico señor Maestro gallo maestrescuola de salamanca».

2z. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {*Memorial a Gregorio Gallo, sobre pastoral dels bisbes envers els moriscs*}.²⁹⁰

1α. Folis 219-221. Fol. 219r, *inc.*: « Aquí van algunas cossas apuntadas que parece que se deuen poner tras lo que esta escrito en los aduertimientos ...».

Fol. 221, *exp.*: «... que assi se deue proveer por su Magestad y por el inquisidor general y los ministros a quien tocare».

2α. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {*Instruccions sobre capteniment dels i amb els moriscs, complementàries de l'escrit anterior*} , supra, 1h.

290. Cf. supra, ad fol. 28-31.

1β. Folis 222-243. Fol. 222r, *inc.*: «Instruction y doctrina para los christianos nuevos conuertidos de Moros. Primeramente que todos ellos hombres y mugeres reçiban los santos sacramentos del baptismo, penitencia y confirmacion a los tiempos y en la edad y con las çeremonias que manda la sancta iglesia ...».

Fol. 243r, *exp.*: «... siete constituciones la mayor parte dellas se an tomado del concilio diocesano deste Arzobispado de Valencia añadiendoles algunas cosas que conuenian ala reformation destos nuevos christianos».

2β. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Instruction y doctrina para los christianos nuevos conuertidos de moros del reino de Valencia*.

[Comencen al foli 222r i queden interrompudes al foli 226v; segueix el foli 227rv amb notes sobre el text anterior, i reprenen al foli 228r.]

1γ. Folis 244-246. Fol. 244r, *inc.*: «Segun el christiano zelo y gran vigilancia y cuidado con que su Sanctidad gouierna las ovejas de que dios le hizo su vicario... ».

Fol. 246v, *exo.*: «... se procurasse de su Sanctidad algun fauor spiritual de algunos Jubileos para que se sacase limosna para obra tan necesaria y de que tanto seruicio a de resultar a nuestro señor. | [fol. 246^v] Sobre las rectorias de los lugares de moriscos».

2γ. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Súplica al papa entorn de les rectories de moriscs al regne de València, especialment al bisbat d'Oriola*].

1δ. Folis 247-250. Fol. 247r, *inc.*: «Lo que yo don Diego de Mendoça dixé al papa de Palabra en consistorio a los 14 de deziembre 1547 en preferencia delos Embaxadores delos principes etc. ...».

Fol. 250r, *exp.*: «... me daría Respuesta en el primer consistorio con asistencia de todos los Embaxadores que se hallauan presentes y de los notarios a los quales amonestaua que no hiziesen auto Ninguno de lo que hauia passado hasta que se diese la Respuesta. | [fol.250] Lo que don diego hablo a su Sanctidad en consistorio».

2δ. Identificació de l'autor i obra: DIEGO DE MENDOZA, [*Informe sobre el que va expressar en consistori el 14 de desembre del 1547 sobre la conveniència de reprendre el Concili a Trento*].

1ε. Folis 251-252. Fol. 251r, *inc.*: «Hauiendo el senor don diego hecho grande instancia a su santidad para que le mandase dar una respuesta sobre lo del concilio ...».

Fol. 252v, *exp.*: «... por acetar la dicha respuesta y recibirla y con esto hecho su debido acatamiento y reuerencia se despidio y saliose. | Lo que se respondió a 22 diciembre en la congregacion».

2ε. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Resposta donada a Diego de Mendoza en la congregació del 22 de desembre del 1547*].

1ζ. Foli 253r, *inc.*: «Muy magnifico muy Reverendo señor. Yo tengo escritas muchas cartas a su magestad dandole cuenta larga ...».

Fol. 253v, «... de Viena y de março a xxviii 1560. | a seruiçio de vuestra merced | El conde de luna. | [*fol (següent) 328 (!)*] Al muy magnifico y muy reverendo el señor maestro astrescuela (*sic*) de Salamanca».

2ζ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra del comte de Luna al maestro Gallo, Viena, 28 març 1560*}.

1η. Folis 254-255. Fol. 254r, *inc.* : «Muy magnifico y muy Reverendo señor. A la de vuestra paternidad de 16 deste reçibi y a buena razon el mesmo dia abria vuestra paternidad de recibir otra mia ...».

Fol. 254v, *exp.*. «... besa las manos de vuestra paternidad su capellan el maestro gallo. | [*fol. 255^{2v}*] Al muy magnifico y muy reverendo señor e padre mio el padre fray Bernardo confesor de su magestad en Arras (*al man*) sobre el negocio del confesor de la Reyna de Bohemia».

2η. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra del mestre Gallo al P. Bernardo, confessor del rei que es troba a Arras, sobre el confessor de la reina de Bobèmia, Spa, 25 setembre, sense indicació d'any*}.

1θ. Foli 256r, *inc.*: «Muy Illustre señor. Yo quisiera mucho que se offreciera otra ocasion para que V. S. entendiera lo que le desseo serbir antes que la necesidad metraxesse a suplicar ...».

Fol. 256v, *exp.*: «... De Oriuela a 21 de octubre 1567».

2θ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletres del comte de Fuentes al bisbe d'Oriola i resposta d'aquest, 26 setembre 1567*}.

1ι. Folis 257-258. Fol. 257r, *inc.*: «Señor. Bien a parezido que ...».

Fol. 258^{2v}, *exp.*: «... 1559. Vienna y de doña Catalina Laso de 9 de julio. Recibida en 15 del dicho».

2ι. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de Catalina Laso al mestre Gallo, 9 juliol 1559*}.

1κ. Foli 259-300 (*Error de numeració: només són dos folis*). Fol. 259r, *inc.*: «Muy illustre señor. Aunque no aya sido romero ...».

Fol. 300v, *exp.*: «... Don Pedro de Deça. Arcipreste de granada cosas de moriscos. Al muy Illustre Obispo de Oriuela».

2κ. Pedro DE DEÇA, {*Al bisbe d'Oriola sobre moriscs*}.

1λ. Foli 301-302. Fol. 301r, *inc.*: «S. C. R. M. Don Pedro de Deça Presidente de V. Magestad en la chancilleria de granada digo que Recebi las prouisiones y la çedula de V. M. del tenor siguiente ...».

Fol. 302r, *exp.*: «... y ay esperança que muchas haran lo mismo ansi por tapar los Rostros de que se huelgan los moriscos Como porque ellas estan muy

contentas dever que se les haze mas honra con traer habito castellano y porque todos les dizen que les esta mejor».

2λ. Pedro DE DEZA, [*Certificació al rei Carles I sobre mesures preses a propòsit dels moriscs*].

1μ. Folis 303-305. Fol. 303r, *inc.*: «Muy magnifico y Doctissimo señor. Muy creçida merçed me hizo con sus cartas de 10 y de veynte y dos con los memoriales de lo que se hizo en francafort ...».

Fol. 305^v, *exp.*: «... 1557 San Quintin de fr. Bernardo de fresneda de 8 de septiembre Recibida en 17 de octubre».

2μ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de fra Bernardo de Fresneda*²⁹¹ al mestre Gallo, San Quintín 8 setembre 1557}.

1ν. Folis 306-308. Fol. 306r, *inc.*: «Muy magnifico y mi reverendo señor. Dos cartas de Vuestra Señoria recibi ...».

Fol. 308v, *exp.*: «... Al muy magnifico y muy reverendo maestro gallo. Ratisbona del conde de luna de 27 de Deziembre. Recibida en 4 de Henero 1559.

2ν. Identificació de l'autor i obra: {*El comte de Luna al maestro Gallo, Ratisbona, 27 desembre 1558*}.

1ξ. Foli 309r *inc.*: «Muy magnifico y muy Reverendo señor. El conde de luna me mostro vna carta de v. m. y junto con ella me dixo la buena voluntad que auia siempre conocido ...».

Fol. 309^v, *exp.*: «... Al muy magnifico y muy Reverendo señor el maestro gallo my señor |1559 Vienna de don francisco laso 9 de julio. Recibida en 15 del dicho».

2ξ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de Francisco Laso al mestre Gallo, 9 juliol 1559*}.

10. Folis 310-312. Fol. 310r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo Señor. Con pedro Conesa hemos receuido la carta de V^a S^a de 2 del presente junta mente con la Relacion de los delictos que Resultan contra Ysael Viues ...».

Fol. 312^v, *exp.*: «... Al Muy Illustre y Reverendissimo señor obispo de la sancta iglesia de origuela del Consejo Magestad. Inquisicion orihuela. | Murcia 586 de la inquisicion de Murcia de 8 de agosto recibida a 9 del mysmo».

20. Identificació de l'autor i obra: {*Tres lletres dels inquisidors de Múrcia Diego González, del Soto Calderón i del Poço al bisbe d'Oriola, la primera en dues còpies, any 1586*}.

---

291. Bisbe de Conca (1555-1562), de Còrdova (1562-1571), i de Saragossa (1571-1577), [EUBEL, III, 159, 190 i 194], possessor dels dos mss. de trasllats de documents pontificis continguts als mss. 621-622 de la BNM, i autoritzats per ell amb signatura i segell.

1π. Folis 313-315. Fol. 313r, *inc.*: «Arrabal de Elche. Docientas y noventa casas. No pagan primiçias».

Fol. 315r, *exp.*: «... Suman estas tres partidas 58423. [fol. 315^{2v}] Valor de los diezmos de elche, Azpe y creuillante».

2π. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Notes i comptes sobre delmes d'Elx, Crevillent i Asp*].

1ρ. Folis 316-317. Fo9l. 316r, *inc.*: «Muy magnifico my Reverendo señor. Despues desto ...».

Fol. 317r, *exp.*: «... de augusta a VIII de Junio 1559. A seruicio de v. Señoria. El conde de luna. | Augusta del conde de luna de 8 Recibida a 22 de Junio».

2ρ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra del comte de Luna al mestre Gallo, Augsburg 8 de juny del 1559*}.

1σ. Foli 318r, *inc.*: «Muy magnifico y muy reverendo señor. A x deste recebi vna carta de v. m. en respuesta de tres o quatro que yo escrito ...».

Fol. 318^{2v}, *exp.*: «...1559 Vienna de don Francisco Laso de 17 de mayo. Recibida en primero de junio».

2σ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de Francisco Laso al mestre Gallo, Viena, 17 de maig 1559*}.

1ς. Folis 319-320. Fol. 319r, *inc.*: «S. C. R. M. En los negocios que son comunes a todas la yglesias de este Reyno me Remitto a lo que en nombre de todos los Prelados de esta congregaçion se escriue a V. Magestad y assi solo tratare en esta de lo que particularmente toca a la yglesia de orihuela en que ay specialidad diferente de las otras ...».

Fol. 320v, *exp.*: «... embiando al consejo de Aragon las minutas del fauor y despachos que sera menester. De Valencia 20 de enero de 1568. (*al man*) del obispo mi señor a su Magestad sobre el negocio de los moriscos».

2ς. Identificació de l'autor i obra: {*Memorial del bisbe d'Oriola al rei sobre moriscs, València, 20 gener 1568*}.

1τ. Foli 321r, *inc.*: «Illustrissime et Reverendissime Domine. Harum litterarum quarum nunc copiam mitto responsum hactenus non accepi ...».

Ib., *exp.*: «... vt seruet diu in sue ecclesie vtilitatem. Ex regia curia Hanonia secunda die augusti 1558. | [fol següent 371 (!) *al man*] littere ad illustrissimum cardinalem Augustanum».

2τ. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Carta llatina al cardenal d'Augsburg, Hanonia, 2 agost 1558*].

1υ. Foli 322r, *inc.*: «El capitulo particular que en 9 de mayo se escribio al conde de luna ...».

Ib., *exp.*: «... y el Rey no puede sino servir se muy encarecida mente de v. s. (*al man*) El turco enemigo necesidad de Catholicos vezindad saxonia mas a proposito de bohemia».

2v. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *El capítulo particular que en 9 de mayo se escribió al conde de Luna*.

1φ. Foli 323r, *inc.*: «Muy magnifico señor. Vna carta de vuestra señoría reçibi a los seis del presente hecha de quinze de octubre ...».

Fol. 322v, *exp.*: «... a seruiçio de v. Señoría el conde de luna. | [fol. 323^{2v} *al man*] Praga del conde de luna de 14 de diziembre Recibida en 7 de enero de 1559 (*al man*) Al muy magnifico y my reverendo señor el señor gallo».

2φ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra del comte de Luna al mestre Gallo, Praga, 14 desembre 1558*}.

1χ. Foli 324r, *inc.*: «Muy illustre y Reverendissimo Señor. La carta de v. s. y venida del señor Doctor Yuanez nos ha dado tanto gozo y alegría ...».

Fol. 324v, *exp.*: «... Bessan las manos a v. s. sus humildes subditos El Chantre de orihuela El canonigo Rocca De mandamiento del Paborde y Cabil-do de la santa yglesia de Orihuela Joseph Minguez Secretario | [fol. 324^{2v}] Al muy Illustre y reverendissimo Señor don Gregorio Gallo, obispo de Orihuela y del consejo de su Magestad».

2χ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra a Gregorio Gallo, bisbe d'Oriola, del Capítol de la seva seu, 27 març 1566*}.

1ψ. Foli 325r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo señor. La carta de v. s. ...».

Ib., *exp.*: «... como por nos sus servidores se desea de alicante a 20 de agosto 1566. de v. s. servidores (?) pedro de franquis | [fol. 325^{2v}] Al muy Illustre y Reverendisimo Señor obispo de origuela del Consejo de su Magestad y my señor | origuela».

2ψ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de Pedro de Franquis al bisbe d'Oriola, 20 agost 1566*}.

1ω. Foli 326r, *inc.*: «Muy magnifico y muy reverendo Señor. Respondiendo a lo que Vuestra merced nos a dicho que le avisasemos ...».

Ib ., *exp.*: «... mas vn pectoral y tunicela y lo de mas que bastare hasta trezientos escudos. | [fol. 326^{2v}] memoria de lo que dize el cabildo o parrochia que proueeran para los actos pontificales».

2ω. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM [CAPÍTOL D'ORIOLA], [*Informe sobre ornamentos que seran necessaris per als actes pontificals*].

1A. Foli 327r, *inc.*: «Muy Illustre y reverendisimo señor. Yo he procurado esta tarde informarme de la persona que v. s. me mando digo del doctor Juannes ...».

Ib., *exp.*: «... besa las manos a v. s. el Paborde de origuela. [fol. 327v] al muy Illustre y reverendisimo señor el obispo de origuela my señor».

2A. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra del paborde d'Oriola al bisbe}*.

1B. Foli 328r, *inc.*: «Illustre y reverendisimo señor. Jhesus vera salus et vita nostra. Como la institucion y creacion desta yglesia a sido por inspiracion divina ...».

Ib., *exp.*: «... como sus servidores deseamos de oriola 27 marz. 1566. De vuestra S. R. menor capellan fr. Jacobus gauarda. | Al Muy Illustre y reverendisimo el Señor obispo de orihuela mi señor. | Orihuela 1566 de fray jacobo gauarda de 27 de Março. Recibida a 2 de Abril».

2B. Identificació de l'autor i obra: FRA JAUME GAVARDÀ, *{Lletra al bisbe d'Oriola, del 27 març 1566}*.

1Γ. Folis 329–330. Fol. 329r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo señor. Las de v. s. triplicadas he recibido la segunda fue la primera y ayer rescebi la primera e la tercera ...».

Fol. 330v, *exp.*: «... Besa las manos de v. s. Reverendisima su criatura diego de Madina. | [fol. 330²v] Alicante 1566 de diego de medina de 12 de agosto. Recibida en 13 del mismo. | al muy Illustre e reverendisimo señor obispo de horihuela del consejo de su magestad my señor en su mano propia».

2Γ. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Diego de Medina al bisbe d'Oriola, Alacant, 12 agost 1566}*.

1Δ. Foli 331r, *inc.*: «Muy Illustre y reverendisimo señor. He dexado de escreuir a v. s. hasta ahora por que del negotio del qual le hauia de escreuir no pudiera escreuir sino trabajos ...».

Ib., *exp.*: «... besa las muy Illustres y Reverendisimas manos de v. s. su servidor Francisco Despuche. | [fol. 331²v] Roma 1566 De Francisco Espuche de 24 de Nouiembre. Recibida a 1 de enero. | Al muy Illustre y reverendisimo señor señor de oriuela en corte de su magestad».

2Δ. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Francisco Espuche al bisbe d'Oriola, Roma, 24 novembre 1565}*.

1E. Foli 332r, *inc.*: «Muy Illustre señor. Yo me dado toda la prisa posible aespedit estas bulas que embio con el presente correo ...».

Fol. 332v, *exp.*: «... besa las manos de v. s. F. cardinalis pacheco de (?)».

2E. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra del cardenal Pacheco²⁹² al bisbe d'Oriola, Roma, 2 desembre 1565}*.

292. Cf. supra, nota 285.

1Z. Fol. 333r, *inc.*: «Muy Illustre y reverendisimo señor. Yo me detube en helche medio dia por hablar alli al gobernador sobre la prision de vn hombre de burgos parale dar fauor...».

Ib, *exp.*: «... besa las manos de v. s. Reverendisima su criado diego de medina. | El correo lleua las alforjas en que traxe los dineros dense a cuyos son de casa y v. s. le mande pagar los (?) de su trabajo. | [fol. 333^{2v}] al muy Illustre e Reverendisimo señor obispo de horihuela del consejo de su magestad mi señor».

2Z. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de Diego de Medina al bisbe d'Oriola, Alacant 30 de juliol del 1566*}.

1Θ. Fol. 334r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo señor. Con alonso lopez recebi el dinero que gasto...».

Fol. 334v, *exp.*: «... de v. s. Reverendisima servidor El dean Roca. | [fol. 334^{2v}] al muy Illustre y Reverendo señor obispo de orihuela mi señor. | Valencia 1566. Del dean Roca de 18 de jullio. Recibida a 23 del mismo».

2Θ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra del degà Roca al bisbe d'Oriola, de València, 18 de juliol del 1566*}.

1I. Fol. 335r, *inc.*: «El districto que tiene el partido de Orihuela es lo siguiente. Tiene la ciudad de Orihuela mil y quinientos vezinos ...».

Fol. 335v, *exp.*: «... Si v. s. manda que haga diligencia alguna en saber que les responden lo hare. | [fol. 335^{2v}] Al muy Illustre y Reverendisimo señor mi señor don Gregorio gallo electo obispo de origuela mi señor. | Avisos que Juan Lopez enbio dela yglesia de origuela en III de junio 1564».

2I. Identificació de l'autor i obra: JUAN LÓPEZ, {*Avisos de la iglesia de Orihuela*}.

1K. Fol. 336r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo señor. Por el señor doctor Yuanec Recebimos la de v. s. Reverendisima la qual a dado tanto contentamiento a esta ciudad ...».

Fol. 336v, *exp.*: «... Besan las manos a v. s. Reverendisima sus seruidores Los justicia y jurados de la Ciudad de Orihuela. | [fol. 336^{2v}] Al muy Illustre y Reverendisimo señor don Grigorio Gallo obispo de Orihuela del consejo de su magestad. | Origuela 1566. De la Juzticia y ciudad de Origuela de 26 de Março. Recibida a 2 de Abril».

2K. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra del Justicia i dels jurats d'Oriola al bisbe, 26 març 1566*}.

1A. Folis 337-340. Fol. 337r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo Señor. Yo llegue aquí Viernes á xxii del presente y aunque en el camino supe que aqui se aparalauan para hazerme gran recibimiento y fiesta...».

Fol. 340v, *exp.*: «Muy cierto seruidor que sus manos besa El Doctor Yuñes. | [fol. 340^{2v}] Al muy Illustre y Reverendisimo señor don gregorio

gallo mi señor obispo de orihuela del consejo de su magestad en Corte. | Oriuela 1566 Del doctor Yuanez de 28 de Março. Recibida a 2 de Abril. Da cuenta de como se tomó la posesion y otros puntos y responde a lo mas substancial del memorial que lleuo».

2Λ. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra del doctor Iváñez al bisbe d'Oriola sobre la presa de possessió del bisbat i altres assumptes, 28 març 1566}*.

1M. Foli 341r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo Señor. Dezir a v. s. Excelentissima el regosijo que esta Ciudad a recebido ...».

Ib., exp.: «... muy cierto seruidor que sus manos besa. Ysidro Conesa notario. | *[fol. 341^{2v}]* Al muy Illustre y Reverendisimo Señor el Señor don grigorio gallo obispo de origuela y del consejo de su magestad mi señor. | Orihuela 1566. De Ysidro Conesa notario de 27 de Março. Recibida a 2 de Abril».

2M. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Ysidro Conesa, notari, al bisbe d'Oriola, 27 març 1566}*.

1N. Folis 342-344. Fol. 342r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo Señor. En 17 y en 27 del presente he scripto a v. s. Reverendissima dando quenta y la dare por esta por parte del cabildo de murzia...».

Fol. 344r, *exp.*: «... besa las Reverendisimas manos de v. s. Lope Rodriguez gallo. | *[fol. 344^v]* Al muy Illustre y Reverendisimo señor don gregorio gallo obispo de origuela y del consejo de su magestad mi señor. | Roma 1565. De Lope Rodriguez gallo de 30 de Agosto. Recibida a 25 de septiembre».

2N. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Lope Rodríguez Gallo al bisbe d'Oriola, Roma, 30 agost 1565}*.

1Ξ. Fol. 345r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo Señor. Esta solo es dar auiso que a v. s. Reverendissima lleuaa el portador las bulas...».

Ib., exp.: «... besa las Reverendisimas manos de v. s. Lope Rodriguez Gallo. | *[fol. 344^{2v}]* Al muy Illustre y Reverendisimo señor mi señor el obispo de Oriuela y del consejo de su magestad en Corte y en su [...] Muy Illustre señor fernan lopez del campo mi señor en Corte. | Roma 1566 de lope Rodriguez gallo de 1 de deziembre. Recebida a 1 de Enero».

2Ξ. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Lope Rodríguez Gallo al bisbe d'Oriola, 1 desembre 1566}*.

1O. Foli 346r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo señor. Con deseo stoy de saber de la salud de v. s. porque temo los calores de la tierra...».

Ib., exp.: «... muy sierto serbidor que sus manos besa de Miguel Vich. | *[fol. següent (409!)^v]* Al muy Illustre y Reverendisimo señor el s. obispo de Oriuela ettc. mi señor. | Valencia 1566. De don Miguel Vich de 17 de Agosto. Recibida a 24 del mismo».

2O. Identificació de l'autor i obra: *{Lletra de Miguel Vich al bisbe d'Oriola, València 17 agost 1566}*.

1Π. Foli 347r, *inc.*: «Illustrisimo y Reverendisimo señor. No podre encarecer a v. s. lo mucho que he holgado con la possision que por v. s. se ha tomado deste obispado...».

Ib, *exp.*: «... besa las manos de v. s. Reverendisima su servidor Honorat Togores. | [fol 347^{2v}] Al Illustrisimo y Reverendisimo señor don gregorio gallo obispo de orihuela del consejo de su magestad mi señor en Corte. | Origuela 1566. De Honorato Togores de 27 de Março. Recibida a 2 de Abril».

2Π. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra d'Honorat Togores al bisbe d'Oriola, 27 març 1566*}.

1P. Foli 348r, *inc.*: «Muy Illustre y Reverendisimo Señor. Luego como Reçebi la de v. s. con el portador desta puse por obra lo que v. s. por ella me manda y el tesorero de la cruzada esta en lorca...».

Ib, *exp.*: «... besa a v. s. las manos su mas seruidor Jeronimo Brizeño de Mendoza. | Al muy Illustre y Reverendisimo señor Gregorio gallo obispo de Origuela y del consejo de su magestad etc. mi señor. | Murcia 1566. De Hieronymo Brizeño de 24 de Agosto. Recibida a 25 del mismo».

2P. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de Jerónimo Brizeño al bisbe d'Oriola*}.

1Σ. Folis 349-350. Fol. 349r, *inc.*: «S. C C. Magestad. Hasta agora con mejor esperanza que alguno de nosotros fuera el que a vuestra magestad diera rrelacion çierta aboca del susçeso de castil nouo...».

Fol. 350r, *exp.*: «... y el Reino del çielo para sienpre de castilnouo del canal del mar negro primero de março 1540 años. humildes vasallos y menores criados de v. magestad que sus pies besamos. | [fol. 350v] 1540 Luis de haro Primero de março. | A la s. c. c. magestad del emperador nuestro señor | Castil nouo».

2Σ. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra de Luis de Haro a l'emperador, Castilnouo del canal del Mar Negro, 1 març 1540*}.

V. DOCUMENTS SOBRE EL COL·LOQUI DE WORMS (1557)²⁹³

1a. Foli 351r, *inc.*: «Sacrae Romanorum et Cesaree Regie Magestatis Domini nostri clementissimi substitutus Presidens Princeps et Dominus meus

293. No ha estat possible de consultar les sèries «Reichstagsakten», «Monumenta Reformationis» i «Monumenta Reformationis Catholicae Germaniam spectantia». El col·loqui havia estat previst pel Reichstag d'Augsburg del 1555 i s'havia de celebrar a Regensburg el 1556, però finalment se celebrà a Worms des de l'onze de setembre al 8 d'octubre del 1557. La delegació catòlica era portada per Michael Helling (DEER 261-262), Johann Gropper (DEER 244-254) i Pere Canisi (DEER 89-91); la protestant per Philipp Melanchthon (DEER 380-383), Johannes Gropper i Erhard Schnepf (DEER 505-506).

gratiosus²⁹⁴ deputatis Dominorum Assessorum et Auditorum Augustanae Confessionis ad nouissimam ipsorum propositionem beneuole ac clementer significat ...».

Ib., *exp.*: «... Eaque propter amice et benigne petit ut Domini deputati conyderato omni rerum statu hac resolutione contenti esse, eamque ceteris etiam ipsorum consortibus declarare et promouere uelint».

2a. Identificació de l'autor i obra: *{Inibició del delegat de l'emperador a l'esguard dels treballs dels partidaris de la «Confessio Augustana» duts a terme a Francfurt el juny del 1557}*.

1b. Folis 352-353. Fol. 352r, *inc.*: «Reverende sincere nobis dilecte. Accipimus binas litteras D. T. alteras Bruxellis decima septima Aprilis, alteras uero ex Curia Regia Hanoniae secunda die Augusti datas ...».

Fol. 353v, *exp.*: «... in multa tempora Reipublicae Christi conseruet. Dilingae. Reverende D. V. vestri frater Amantissimus Otho Cardinalis Augustanus.²⁹⁵ | *[fol. 353^{2v}]* Ex dilinga a Eminentissimo Cardinali Augustano 20 septembris. | Reverendo ac magnifico tanquam fratri amatissimo Domino Gregorio Gallo sacrae Theologiae Doctori Excellenti. In curia serenissimi Regis Catholici».

2b. Identificació de l'autor i obra: *[Lletra del cardenal Otto Truchsess a Gregorio Gallo, Dilinga, 20 setembre 1557, dia de la suspensió del col·loqui de Worms]*.

1c. Folis 354-357. Fol. 354r, *inc.*: «ARTICULI PER THEOLOGOS hic congregatos super quatuor punctis seu membris propositionis ipsis factae et compositi ...».

Fol. 357r, *exp.*: «... Subscripserunt Joannes Marpach D.²⁹⁶ | M. Joannes Stall²⁹⁷ | Jacobus Andree D.²⁹⁸ | M. Michael Dillerus²⁹⁹ | Joannes Isemannus³⁰⁰

294. El delegat de l'emperador Ferran al col·loqui de Worms fou el bisbe de Naumburg, Julius Pflug, darrer bisbe d'aquesta diòcesi (1542-1564), que morí amb ell: EUBEL, III, 279. Personatge destacat en la lluita per a preservar la unitat de catòlics i protestants, ha estat diversament valorat: Cf. DTC, 12, cols. 1366-1369; DEER 442-444.

295. Otto Truchsess de Waldburg, bisbe d'Augsburg (1543-1573), creat cardenal per Pau III (1545): EUBEL, III, 32.

296. També dit Marbach. Cf. DU PIN, I-2, 551; TRE, XXII, 66-68; DEER 366. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 13, M 901-912.

297. L'identifiquem amb Johannes Mathesius, predicador a Joachimsthal, Bohèmia, per al qual Cf. EKL, IV (*Register*), 639a-b, DU PIN, I-2, 441-442. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 13, M 1408-1600.

298. Cf. DU PIN, I-2, 525-52; TRE, II, 672-680; DEER 22-23. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 1, A 2478-2726.

299. Cf. EKL, IV (*Register*), 397a; VD 16, I. Abteilung, Band 3, B 7851-7853, 7855; Band 10, K 1041-1045.

300. També dit Eisermann. Cf. EKL, IV (*Register*), 556b. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 5, E 873-897.

| Joannes Pistorius³⁰¹ | Andreas Hipperinus D.³⁰² | Nicolaus Roddingus³⁰³ | Jacobus Herbrandus D.³⁰⁴ | N. Georgius Karg³⁰⁵ | Nicolaus Gallus³⁰⁶ | Joannes Hartmannus³⁰⁷ | Caspar Goldtwurm Athesinus³⁰⁸ | Joannes Nicennus Haidelbergensis³⁰⁹ | Joannes Meccardus³¹⁰ | Mathias Erbius Reichenmeisen-sis pastor³¹¹ | Petrus Thossanus [M]ompelgartensis³¹² | Andreas Stolzius³¹³ | M. Joannes Conradus Vlmerus³¹⁴ | Colomannus Flischpa[r]chius³¹⁵ | Joannes Schawruck Bipatanus³¹⁶ | Georgius Neccerus Lindaiensis³¹⁷ | M. Petrus Geltnerus³¹⁸ | M. Ritt[n]erus³¹⁹ | Valentinus Herz Ecclesiae Pfathaimensis minister.³²⁰ | [*fol 357v*] Exemplum duarum conformium consultationum quas Theologi Franckfordiae existentes super propositione fecerunt et 23 Junii 1557 exhibuerunt».

---

301. Johannes Becker, superintendent a Alsfeld el 1541, mort el 1583. Cf. EKL, IV (*Register*), 722b. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 16, P 3033-3062.

302. També dit Hypperius, Gheeraerds/Gerhard/Gerardi. Cf. DU PIN, I, 102-104, V; DEER 283. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 7, G 1398-1432.

303. Dit també Roding. Cf. EKL, IV (*Register*), 758a. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 17, R 2709-2712.

304. També dit Heerbrand. Cf. DU PIN, I-2, 536-537; DEER 259-260. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 8, H 950-1092.

305. També dit Fuhrmann. Cf. EKL, IV (*Register*), 564b. Per al seu catecisme, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 10, K 116-118.

306. Cf. TRE, XII, 21-23; DEER 224. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 7, G 250-317.

307. L'identifiquem amb Johannes Hartmann aus Astern, autor d'una *Elegia* composta per a les exèquies de Joan Beltzii, editada conjuntament amb la de Joannes Fertsch: VD 16, I. Abteilung, Band 8, H 666.

308. Mort probablement després de 1571. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 8, G 2585-2603.

309. No identificat.

310. També dit Meckhart. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 13, M 1800-1808.

311. Cf. EKL, IV (*Register*), 422b. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 6, E 3699-3702.

312. És Pierre Toussaint, de Montbéliard, per al qual Cf. «Die Religion in Geschichte und Gegenwart³», VI, 965; DEER 558-559.

313. L'identifiquem amb Andreas Stoltzig, «Pfarrherr zu Michelstatt»: VD, I. Abteilung, Band 15, O 447.

314. Cf. *Historisch-biographisches Lexikon der Schweiz*, vol. 7, Neuchâtel 1934, 115. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 20, U 65-70.

315. També dit Cunmann Flinspach. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 7, F 1632-1634.

316. No identificat.

317. No identificat.

318. No identificat.

319. També Ritter i Rittern. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 17, R 2535-2537.

320. No identificat.

2c. Identificació de l'autor i obra: *Articuli per theologos hic congregatos super quatuor punctis seu membris propositionis ipsius factae et compositi*, Francfurt, 23 juny 1557.

1d. Folis 358-361. Fol. 358r, *inc.*: «Post exortam diuisionem et dissensionem intrinsecam Theologorum hic existentium, qui Augustanam Confessionem sequi dicuntur de qua nuper scripsi ...».

Fol. 361r, *exp.*: «... ad Acta publica referri, siquidem id Catholicis magnopere et multifariam profuturum uindicent. Datum Wormatae sexta Octobris 1557. | [fol. 361v] Secreta informatio personae cuiusdam fidedignae de hiis que post enatam dissensionem intrinsecam Theologorum Augustanae Confessionis et intercessionem et tractationem a Domino Presidente inter susceptam Wormatae usque ad sextam Octobris 1557 ibidem acta sunt».

2d. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Informació secreta sobre el Col·loqui de Worms, fins al 6 d'octubre del 1557*].

[Altra còpia als fol. 395-397.]

1e. Folis 362-365. Fol. 362r, *inc.*: «Reverendissime Princeps, Venerabiles strenui nobiles doctissimi, gratiosi et obseruandi domini. Officiorum nostrorum paratissimorum in gratiam ...».

Fol. 365r, *exp.*: «... Saxoniorum Principum et Ciuitatis Brunswicensis ad praesens Colloquium euocati Theologi. Erhardus Schnepff D.,³²¹ Joachimus Mörlin D.,³²² Victorinus Strigel,³²³ Joannes Stössel.³²⁴ | [fol. 365v] Scriptum a Schnepffio et eius sequacibus domino Praesidenti secunda Octobris 1557 exhibitum».

2e. Identificació de l'autor i obra: Erhard SCHNEPFF, Joachim MÖRLIN, Victorinus STRIGEL, Johannes STÖSSEL, [*Escrit a l'assemblea, 2 octubre 1557*].

1f. Folis 366-368. Fol. 366r, *inc.*: «Serenissime et Potentissime Rex. Posteaquam litterae Maiestatis v. Regiae die nona praeteriti mensis Nouembris

321. Delegat de l'elector del Palatinat, Otto-Enric. Cf. DU PIN, *Table universelle des auteurs hérétiques du XVI et XVII siècles, tome IV*, París, André Pralard MDCCIV, 397-398; TRE, XXX, 233-235; DEER 505-506. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 18, S 3314-3323.

322. Delegat de l'elector del Palatinat, Otto-Enric. Cf. DU PIN, I-2, 454-456; TRE, XXIII, 193-196; DEER 388. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 14, M 5861-5897.

323. Cf. DU PIN, I-2, 446-448, TRE, XXXII, 252-255; DEER 542. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 20, S 9580-9648.

324. Fou superintendent del príncep elector de Saxònia, August I (1526-1586); aquest el va fer empresonar amb motiu de la polèmica protestant sobre l'Eucaristia: Hubert JEDIN, *Manual de Historia de la Iglesia*, t. 5, Barcelona, Herder 1972, 502. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 19, S 9218-9227.

ad me et Assessores mihi adiunctos datae mihi ad 16 diem eiusdem mensis vesperi redditae fuissent...».

Fol. 368v, *exp.*: «... tamquam humillimum eius Capellanum submise commendo. Datum Wormatiae 7 Decembris 1557. E. Ro. Regiae Maiestatis infimus Capellanus Julius confirmatus Naumburgensis.³²⁵ | [fol. 368^v] Litterae Episcopi Naumburgensis ad Sacram Romanorum Regiam Maiestatem de 7 Decembris 1557».

2f. Identificació de l'autor i obra: {*Lletra del bisbe de Naumburg a l'emperador, 7 desembre 1557*}.

1g. Folis 369-372. Fol. 369r, *inc.*: «Reverendissime Princeps Sacrae Romanorum Regiae Maiestatis Praeses Domine observantissime. Dominatio v. Reverendissima benigne recordari potest quo studio nos Augustanae Confessionis substituti Assessores loco et nomine Illustrissimorum Electorum et Principum nostrorum...».

Fol. 372v, *exp.*: «... hanc quoque oblationem nostram Romanorum Regiae Maiestati significaturam esse. Actum Wormatiae prima Decembris Anno 1557°. Ludouicus comes in Eberstain, dominus in Neurgarten, Illustrissimi Electoris Saxonici³²⁶ substitutus Assessor. Henricus comes et dominus in Castel Wirtenbergensis substitutus Assessor».

2g. Identificació de l'autor i obra: {*Escrit del comte d'Eberstain³²⁷ i del comte de Wirtenberg³²⁸ al President del Col·loqui de Worms, 1 desembre 1557*}.

1h. Folis 373-379. Fol. 373r, *inc.*: «Notum sit quod in proximo Imperiali Ratisponensi Conuentu Sacra Romanorum Regia Maiestas dominus noster clementissimus et status ac Ordines Imperii, inter alia ardua Imperii negotia simul conuenerint ...».

Fol. 379r, *exp.*: «... et demum pro maiori rei certitudine presentem recessum manibus suis subscripserunt. Qui datus est Franckfordiae. | [fol. 379v] Recessus Franckfordiae publicatus 30 iunii 1557. | Collationata».

2h. Identificació de l'autor i obra: {*Acta del Recés de Frankfurt, 30 de juny 1557*}.

1i. Foli 380r, *inc.*: «Reverendissime Princeps Romanorum Regiae Maiestatis domini nostri clementissimi Praesidens ad praesens Colloquium deputate. Reverendissima Dominatio v. haud dubie recordatur quo pacto ...».

325. És Julius Pflug, per al qual Cf. supra, nota 294.

326. És Maurici de Saxònia.

327. No identificat.

328. No identificat.

Fol. 380v, *exp.*: «... cui omni tempore inseruire prompti sumus. Humiles³²⁹ Fridericus Dhun a Leyningen D. Officialis in Lauttern, Wernherus Eysen D., Christianus Kusten, Fridericus a Thanknebel, Samianus Knebel a Kazenelenpogen iunior. | Collationata».

2i. Identificació de l'autor i obra: F. DHUN, W. EYSEN, Chr. KUSTEN. F. THANKNEBEL, S. KNEBEL, [*Requisitòria al President del Col·loqui de Worms perquè insti la part catòlica que aclareixi si volen continuar o no*].

1j. Foli 381r, *inc.*: «Reverendissime Princeps Domine Praesidens Regie. Praemissa obsequiorum nostrorum promptitudine, Gratiose domine, agitur hodie septimus dies quo ob partis aduersae sophismata et quaesitas undique ambages frustra detinemur...».

Ib., *exp.*: «... Cui nos prompta obsequia nostra ubique declarare cupimus. Datum WORMATIAE XXIII Nouembris Anno 1557. Ludouicus Comes ab Eberstain et Dominus in Neugart, Henricus comes et Dominus in Cassel. | Collationata».

2j. Identificació de l'autor i obra: *Escrit al President del Col·loqui de Worms del comte d'Eberstain i del comte de Cassel (i Wirtemberg), 23 novembre 1557*.

1k. Folis 382-384. Fol. 382r, *inc.*: «Ad litteras Regias Collocutorum et adiunctorum ueteris religionis responsio. Testes nobis esse possunt omnes qui actibus Colloquii ab initio interfuerunt...».

Fol. 384r, *exp.*: «... Nec dubitamus has rationes recessui Imperiali Ratisponensi per omnia conformes esse, a quo recedendi nec potestatem nobis nec uoluntatem esse liquido testamur. Colloquutores et Adiuncti ex parte ueteris et Catholicae religionis».

2k. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Escrit al Col·loqui de Worms dels interlocutors i adjunts de la part catòlica*].

1l. Folis 385-387. Fol. 385r, *inc.*: «Reverendissime Domine praeses. Tametsi non dubitamus quin Reverendissima Dominatio v. locuples testis semper futura sit de diligentia et sincera fide nostra...».

Fol. 387v, *exp.*: «... gratias agimus, praecantes ut illa quam diutissime valeat incolumis. Datum WORMATIAE die septima Mensis Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo quinquagesimo septimo. Assessores substituti Catholicae partis».

---

329. Els noms dels signants vinents corresponen als representants dels prínceps reformats.

2l. Identificació de l'autor i obra: *{Escrit al President del Col·loqui de Worms dels assessors substituïts de la part catòlica, 7 desembre 1557}*.

1m. Folis 388-394. Fol. 388r, *inc.*: «Reverendissime Domine Praeses. Principio ingentes debemus et reuerenter agimus gratias Reverendissime Celsitudi tuae pro singulari studio suo, quod hactenus abunde declarat hac in Colloquii plus satis molesta causa ...».

Fol. 394r, *exp.*: «... instituti huius uel impediri uel abrumpi, sed frustra omnia. Omnipotens Deus conseruet nobis Reverendissimam Celsitudinem tuam incolumem. Datum Wormatiae vi Decembris 1557. Colloquutores et adiuncti Theologi ueteris et Catholicae religionis».

2m. Identificació de l'autor i obra: *{Escrit al President del Col·loqui de Worms dels interlocutors i adjunts de la part catòlica, 6 desembre 1557}*.

1n. Folis 395-397. Cf. supra, ad 1d.

1o. Folis 398r, *inc.*: «Reverendissime Princeps Romanorum Regiae Maies-tatis Domini nostri clementissimi Praesidens, gratiose domine. Posteaquam ab Illustrissimis, Illustribus, Generosis necnoc Magnificis et Nobilibus nostris gratiosissimis et gratiosis Dominis Electoribus, Principibus et Comitibus Augustanae Confessionis ad satisfaciendum...».

Fol. 398v, *exp.*: «... Id quod in perpetuum erga Reverendissimam Dominationem vestram promereri studebimus. Reverendissime Dominationis Vestre Humiles Fridericus Cdune (*sic*) a Leyning D. Officialis in Lauttern. Wernerus Eysen D. Christianus Kusten. Fridericus de Thanknebel de Kazenelenbogen Junior».

2o. Identificació de l'autor i obra: F. DHUN, W. EYSEN, Chr. KUSTEN. F. THANKNEBEL, *{Escrit de la part protestant al President del Col·loqui de Worms}*.

1p. Folis 399-400. Fol. 399r, *inc.*: «Reverendissime Domine praeses. Existimamus bono studio et ab inclito Rege et a Senatu Imperii hanc doctrinae collationem institutam esse. Ideo nos quidem qui ex nostra parte adsumus ...».

Fol. 400r, *exp.*: «... ut collatio doctrinae procederet, quam tamen ipsi detrec-terunt. Die Calendarum Decembris Anno 1557. Philippus Melanchton,³³⁰ Joannes Brentius,³³¹ Joannes Marbachius,³³² Joannes Pistorius Niddanus,³³³

330. Cf. TRE, XXII, 371-410.

331. Cf. TRE, VII, 170-181; DEER 66-67. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 3, B 7469-8000.

332. Cf. supra, nota 296.

333. Cf. supra, nota 301.

Michaël Dillerus,³³⁴ Jacobus Rungius,³³⁵ Jacobus Andrea D.,³³⁶ Georgius Cargius,³³⁷ Paulus Eberus».³³⁸

2p. Identificació de l'autor i obra: *{Declaració dels caps protestants al president del Col·loqui de Worms, 1 Desembre 1557}*.

4p. Catàlegs i bibliografia: a) Fonts: *Abschied | der gesandten Augspurgischer Confession | zum Colloquio inn Wormbs | welche so lang allda verbarret | biss die Widersacher | nicht haben weyter darinn Procediren woellen*, s. l., [Worms] 1557, Frankfurt a. M. 1557, Hamburg, Paul van Eitzen 1558 [VD 16, I. Abteilung, Band 18, S 5144-5146, 5150]; *Vom Abschied des Colloquii oder Gesprächs zu Wormbs | Bericht der Theologen vnd Gelehrten der Augspurgischen Confession zugethan*, s. l. [Wittenberg], 1557 [VD 16, I. Abteilung, Band 18, S 5147-5149, 5152-5153]; *Vom Abschied des Colloquii zu Wormbs M. D. LVII. Warhafftiger gegenbericht auff das Buechlin zu Frankfurt am Mein den VI. Dezember aussgegangen*, s. l. [1557?]; *Scriptum collocutorum Augustanae confessionis, qui in urbe Vangiorum fuerunt, donec adversarii colloquium abruperunt anno 1557*, Strassburg 1557 [VD 16, I. Abteilung, Band 18, S 5138-5139, 5142-5143]; *Ein Schrifft der Augspurgischen Confession zugethanen Colloquenten, | so zu Worms versamlet gewesen, | biss endtlich das Colloquium durch die Widerparth ist zertrennt worden | Im jar | 1557*, Pforzheim, bei Georg Raben 1557 [VD 16, I. Abteilung, Band 18, S 5151]; *Scriptum collocutorum Augustanae confessionis, qui un urbe Vangiorum fuerunt, donec adversarii colloquium diruperunt anno 1557, cum oppositis annotationibus, quae causam alterius partis declarant, ut ex hac collatione veritas intelligatur et ab aequis lectoribus indicetur*, s. l., 1558 [VD 16, I. Abteilung, Band 18, S 5140-5141]; *Historia et apologia vtriusque partis, Catholicae et Confessionariae de dissolutione colloquii nuper Vuormatiae instituti, ad omnes Catholicae fidei protestores*, per Fridericum Staphylum, Neisse 1558 [VD 16, I. Abteilung, Band 19, S 8585]; *Historia vnmdd Gegenbericht beyder partheyen, der Catholischen und Confessionisten, von zertrennung des Colloquiums, so amb juengsten zu Wormbs angestellt worden, an alle des Catholischen Glaubens beschuetzer. Erstlich durch D. Fridericum Staphylum in latein beschriben vnd newlich ... durch einen Catholischen Priester verteütscht*, Ingolstadt 1562 [VD 16, I. Abteilung, Band 19, S 8586]; *Wahrhaffte vnd Bestendige Antwort auff den unbegruendten Abschied der Confessionisten darinne angezeigt wirt das nit die Catholischen beklagten sondern die Confessionisten Ankleger selbst vrsach sind an zertrennung dises zu Worms Anno 1557 gehaltenes Colloquii. Durch D. Johann a Via Dhomprediger zu Wormbs*, s. l., s. a. [VD 16, I. Abteilung, Band 22, Z 657]; *Protestationschrift der Fürstlichen Sächsischen*,

334. Cf. supra, nota 299.

335. Dit també Runge. Cf. EKL, IV (*Register*), 765a. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 17, R 3751-3766.

336. Cf. supra, nota 298.

337. Cf. supra, nota 305.

338. Cf. DU PIN, I-2, 448-449; DEER 169-170. Per a les seves obres, Cf. VD 16, I. Abteilung, Band 5, E 10-72.

Mannsfeldischen und Braunschweigischen Theologen Den Herren Assessoribus und Notariis auff dem Colloquio zu Worms im 1557. jar vberantwortet. Eisleben. quarto (Die Messkataloge Georg Willers, Herbstmesse 1565 bis Herbstmesse 1573, Hildesheim – New York, Georg Olms Verlag 1972, 225) [VD 16, I. Abteilung, Band 16, P 5103 (s. 1.)].

b) Estudis: Gustav BOSSERT, *Beiträge zur Geschichte des Religionsgesprächs in Worms 1557*, dins «Blätter für württembergische Kirchengeschichte», NS 4 (1900), 35-56; Gustav KAWERAU, *Wormser Religionsgespräche*, dins «Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche»³, 21 (1908), 489-496; Hans BARON, *Religion and Politics in the German Imperial Cities during the Reformation*, dins «English Historical Review», 52 (1937), 402-427, 614-633; SCHOTTENLOHER, *Bibliographie zur deutschen Geschichte im Zeitalter der Glaubensspaltung 1517-1585*, tom. 4, nn. 538ss; Hubert JEDIN, *An welchen Gegensätzen sind die vortridentinischen Religionsgespräche zwischen Katholiken und Protestanten gescheitert*, dins «Theologie und Glaube», 48 (1958), 50-55; M. HOLLERBACH, *Das Religionsgespräch als Mittel der konfessionellen und politischen Auseinandersetzung im Deutschland des 16. Jahrhunderts*, Frankfurt 1982; Gustav Adolf BENRATH, *Konfessionelle Irenik und Konkordienversuche im 16. und 17. Jahrhundert. Eine Skizze*, dins «Kirche und Traditionspflege. Referate des 5. Internationale Kirchenarchivtags», Budapest, Helmut Bauer 1987 – Neustadt a. d. Aisch 1989, 155-166; Benno von BUNDSCHUH, *Das Wormser Religionsgespräch von 1577 unter besondere Berücksichtigung der kaiserlichen Religionspolitik*, 1988 (Reformationsgeschichtliche Studien und Texte 124); Rolf DECOT, *Religionsgespräch und Reichstag. Der Regensburger Reichstag von 1556/1557 und das Problem der Religionsgespräche auf Reichstagen*, dins Erich MEUTEN, *Reichstage und Kirche* (Schriftenreihe der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 42) 1991, 220-235; TRE, XXVIII, 672, 675-681.

5p. Edició: Cf. supra, 4p, a). «Corpus Reformatorum», IX, 451-461, publica les dues relacions de Melancton del col·loqui de Worms, la primera en tudescc, la segona en llatí. És prevista l'edició dels documents gironins en un estudi ulterior.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura variable, a columna tirada. Als folis 93r-94v, a dos corondells.

2. Tipus de ratllat: No n'hi ha.

3. Tipus de lletra i mans: Cursives diverses de la segona meitat del segle XVI.

4. Reclams de foli a foli als fol. 97-104, 166-174.

5. Decoració: Al foli 85r, dibuix de la distribució dins el chor de la catedral d'Oriola de les dignitats i canonges.

6. Notes als fol. 4rv, 5v, 14r, 211r-212v, 214v-219v, 223v-226r, 229rv, 230v-231v, 233r, 234r, 237rv, 238v-240v, 242r, 243r.

7. Segells i timbres: Al foli 1r, timbre del «Seminario Episcopal de la Diocesis de Girona»; al foli 79r, timbre de la «Biblioteca | Seminario | de | Girona». Segells i restes de segell de cera als folis 55v, 58v, 66v, 70²v, 73²v, 74v, 75²v (del duc de Gandia), 77²v, 91v, 92²v, 114³v, 117²v, 128r, 129v, 129³v, 165²v, 206v, 253²v, 255²v, 256²v, 258²v, 300v, 305²v, 308v, 309²v, 310²v, 311²v, 312²v, 317v, 318²v, 323²v, 324²v, 328²v, 331²v, 333²v, 334²v, 335²v, 336²v, 340²v, 341²v, 344v, 345²v, 346²v, 347²v, 348²v, 353²v.

9. Copistes diversos.

10. Revisions i correccions als fol. 4r, 105r, 126r, 211r-221v, 228v, 229r-234r, 237v, 238v-239r.

12. Notícies històriques: Tota la documentació continguda en la primera part del manuscrit es refereix al problema de la conversió, instrucció i assimilació dels moriscs. En la segona hi predomina la temàtica relativa al Concili de Trento. La tercera conté documents referents a la gestió del bisbat d'Oriola. La quarta és una miscel·lània on hom hi ha aplegat materials que podrien haver format part de qualsevol de les tres seccions anteriors. La cinquena recull documents del moment del Col·loqui de Worms.

El fil conductor de tot el ms. és la persona de Gregorio Gallo y de Andrade, bisbe d'Oriola entre 1565-1577 i de Segòvia entre 1577 i 1579, per al qual cf. EUBEL, III, 281, 314. Deixeble de Francisco de Vitoria i de Soto, és un bon representant de la primera escola teològica salmanticense. Autor d'una *Super epistolam ad Romanos c. 1-9 glossa*, conservada al ms. 2762, fol. 359-438, de la Bibl. Univ. de Salamanca, i d'un sermó sobre l'Assumpció de Maria, conservat al ms. 7874, fol. 134-154, de la BNM, treballà en l'elaboració dels estatuts de la Universitat salmantina del 1538. El ms. és un volum miscel·lani fet amb fragments de la correspondència rebuda per ell. Cf. C. GUTIÉRREZ, *Españoles en Trento*, Valencia 1951, 540-546.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació. Hi ha folis despresos, alguns amb trencadures (fol. 45), d'altres amb oxidació avançada.

2. Datació: Segona meitat del segle XVI.

3. Origen oriolà.

4. Propietaris i procedència: Gregorio Gallo. Al fol. 2r, ex-libris de Benet Pañelles i Escardó,³³⁹ que el va poder adquirir a Madrid entre 1730 i 1735; monestir de Sant Feliu de Guíxols; BDSG.

339. Cf. supra, nota 161.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 190 x 267 x 15.

b) Material: Cartró recobert de pergamí esgrogueït.

2. Llom del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant cinc nervis interns que en treuen altres tants d'externs, formant sis seccions.

b) Descripció de les seccions: 1)-5) buides; 6) etiqueta de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG |Ms | 20».

3. Altres elements:

c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del ms.

d) Talls jaspiats.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavís del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: {5} + 61 + {1}.

5. Dimensions: 188 x 258 x 12.

6. Plecs:

1) Un foli escadusser que forma bifoli amb el paper de folre de la contratapa I, foli {1}.

2) Un bifoli, folis [2]-[3], sense reclam.

3) Un bifoli, folis [4]-[5], sense reclam.

4) Plec de 2 x 2, folis 1-4, sense reclam.

5) Plec de 4 x 2, folis 5-12, amb reclam: «Paro».

6) Plec de 4 x 2, folis 13-20, sense reclam.

7) Plec coix, de 3 /2, folis 21-25.

8) Un bifoli, folis 26-27, amb reclam: «bonam».

9) Plec de 4 x 2, folis 28-35, amb reclam: «Subrinus».

10) Plec de 3 x 2, folis 36-41, sense reclam.

11) Plec de 3 x 2, folis 42-47, sense reclam.

12) Un bifoli, folis 48-49, sense reclam.

13) Plec de 3 x 2, folis 50-55, amb reclam: «fol.».

14) Plec de 2 x 2, folis 56-59, sense reclam.

15) Plec coix, de 3/0 (= folre de la contratapa II).

Al capdavall del foli [1]r, al marge dret, escrit en llapis, signatura actual del ms.: «Ms | 20».

Al plec 7) després del foli 21 hi ha un foli en blanc que no ha estat numerat.

8. Foliació: El cinc primers folis no tenen numeració, com el darrer, no escrit, característica aquesta que sembla desautoritzar la feina del foliador. A partir del plec 4) la foliació és escrita en xifres aràbigues i en la mateixa tinta que la resta del ms.; se situa a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigrana de l'àncora encerclada i somada d'estela de sis puntes, d'un tipus que no hem trobat repertoriat.

12. Sistema de ratllat en sec, amb la particularitat que en el mateix foli hi ha al costat esquerre el solc, >, i al dret el relleu, <.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Folis [2]-[3]. Fol. [2]r, *inc.*: «Illmo y Rm. Señor En execució dels venerats ordres de V. S. Illustrissima y Rma. che se digná imposarme alasoras che logré la sort mes desiderable de presentarme personalmente a la sua obediencia ...».

Fol. [3]r, *exp.*: «... quedant sempre a la sua disposició y suplicant S. D. M. la conserui y guarde sempre. De Roma 22 juliol 1730. B. L. M. de V. S. Ilma. y Rma. son mes vmlid seruidor obligat Gerardo Suri».

2. Identificació de l'autor i obra: GERARDO SURI, [*Endreça del contingut del ms. al bisbe de Girona Baltasar de Bastero i Lledó (1729-1745)*].

II

1. Folis [4]-[5]. Fol. [4]r, *inc.*: «Index. Avvertenza per la visita de Sagri Limini, che devono fare li signori vescovi f. 1 ...».

Ib., *exp.*: «... Decreto della congregazione de Vescovi sopra le disposizioni testamentarie f. 60».

Fol. [4]v-[5]v, buits.

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Índex del contingut del ms.*].

III

1. Folis 1-4. Fol. 1r, *inc.*: «Avvertenza per la visita de SS. Limini, o sia informazione, che devono dare gl'ordinari alla Sagra Congregazione del Concilio. Sulla richiesta fattami da V. S. Illma. nei mesi passati di darle un

instruïone sopra il modo col quale deve un zelante vescovo dar conto alla S Sede ...».

Fol. 4r, *exp.*: «... pregando la di lei bontá a gradirlo, mentre rasegnandole sempre piu la mia ubbidienza, mi soferivo».

2. Identificació de l'autor i obra: [Gerardo SURI], *Avvertenza per la visita de SS. Limini*.

IV

1. Folis 5-20. Fol. 5r, *inc.*: «Eminentissimi et Reverendissimi Domini, Domini mei Coelsissimi. Cum statutum sit in constitutione felicis recordationis Sixti Papae Quinti,³⁴⁰ vt cuncti christiani orbis Antistites ad Apostolicam Sedem (*iter* ad Apostolicam Sedem) accedant ad rationem reddendam sui Regiminis ...».

Fol. 20v, *exp.*: «... absolutionem et indulgentiam humillime peto, quantum iudicio praeceptisque et monitis mei animi sensum humillime subdens sacrarum purpurarum fimbrias reuerenter deoscolor. EE VV. In ciuitate Portalegrensi 1 septembris 1712 Deuotissimus obiedientissimus (*sic*) et obligatus seruus D. Aluarez Perez de Castro Noronsa (*sic*)³⁴¹ Episcopus Portalegrensis».

2. Identificació de l'autor i obra: Alvarez Perez de CASTRO NORONSA, bisbe de Portalegre (Portugal), *Relatio et status Ecclesiae et Dioecesis Portalegrensis in Regno Lusitaniae*.

V

1. Folis 21-22. Fol. 21r, *inc.*: «Eminentissimi et Reuerendissimi Patres. Cum jam placuerit Domino nostro Papae Clementi XI et EE. VV. humillimas meas preces super admissione Abbatis Antonii Fiocca ad sacra Apostolorum Limina visitanda reicere ...».

Fol. 21v, *exp.*: «... et animarum salutem et EE VV sacras purpuras cernuus deoscolor. EE. VV. Portolegri die 15 Martii 1713. Humillimus obligatissimus Deuotissimus Seruus D. Alvarus Episcopus Portolagrensis. Die 18 Novembris 1713. Die 1 Decembris 1713. Dentur sic cum attestazione pro 32 quadriennio».

2. Identificació de l'autor i obra: ÍD., *Epistola Reverendissimi Episcopi Portalegrensis ad Sacram Congregationem Concilii*.

Segueix un foli en blanc i no foliat.

340. Cf. *EdP*, vol. III, 202-222.

341. Alvaro Pires de Castro e Noronha, bisbe de Portalegre, Portugal, des del 1711 al 1740: EUBEL, V, 321; VI, 344.

VI

1. Folis 22-23. Fol. 22r, *inc.*: «Die 1 Decembris 1713. Portalegrensi Episcopo. Sacerdos Antonius Machado de Pacia, Procurator ab Amplitudine tua ad Sacra Limina prolabenti trigesimo secundo quadriennio visitanda ...».

Fol. 23v, *exp.*: «... Tenet ergo amplitudo tua Sacrae Congregationis laudes et responsa, eique interim de obito visitationis munere testantes, diuturnam felicitatem a Domino precamur».

2. Identificació de l'autor i obra: *Responsio Sacrae Congregationis*.

VII

1. Folis 24r-33r. Fol. 24r, *inc.*: «Eminentissimi et Reverendissimi Domini Domini mei Coelssissimi. In Episcopali Portalegrensis Ecclesie Sede, meritis licet imparibus, Deo ita disponente constitutus illam semper precipuam inter reliquas Pastoralis sollicitudinis curas ...».

Fol. 33r, *exp.*: «... sub quarum protectione me meamque Ecclesiam commendo sacras purpuras profunde inclinatus humiliter veneror. Portalegrie Aprilis 1719 die 30. Humillimus, Deuotissimus et obedientissimus seruus».

2. Identificació de l'autor i obra: *Secunda relatio status eiusdem Ecclesiae et Dioecesis Portalegrensis*.

VIII

1. Folis 34r-37v. Fol. 34r, *inc.*: «Visita de SS. Limini 1711. Nos Bandinus tituli S. Praxedis S. R. E. Presbyter Cardinalis Panciaticus³⁴² fidem facimus et attestamus qualiter Reverendissimus Dominus Episcopus Sutrinus et Nepesinus juxta constitutionem S. M. Sixti V sacra limina personaliter visitavit ...».

Fol. 37v, *exp.*: «... A me si pro tuo gerendo munere quidpiam dari adiumenti possit, cave dubites non daturum. Amplitudini tuae. Romae 6 Maii 1724. Vti frater Cardinalis Orighus³⁴³ Praefectus. P. de Lambertinis Secretarius».

2. Identificació de l'autor i obra: *Responsiones Sacrae Congregationis Concilii Reverendissimo Domino Episcopo Sutrino et Negresino*.

---

342. Bandino Panciatici, patriarca titular de Jerusalem el 1689, creat cardenal per Alexandre VIII el 13 de febrer del 1690, mort el 21 d'abril del 1718: EUBEL, V, 16, 220. 220.

343. Curtius de Urighis, creat cardenal per Climent XI el 18 de maig del 1712, mort el 18 de març del 1737: EUBEL, V, 28-29.

IX

1. Folis 38r-39v. Fol. 38r, *inc.*: «Mechliniensi Archiepiscopo. Postquam Sanctissimus D. N. benigne annuit ut Dominus Egidius uti Amplitudinis tuae procurator ad sacra limina eius nomine visitanda pro hac vice admitteretur ipseque demandati sibi muneris partes explevit, relatio hodierni status ...».

Fol. 39v, *exp.*: «... eique omnia prospera precamur a Domino, nostraque officia dedimus ex animo. Romae 6 Julii 1680».

2. Identificació de l'autor i obra: *Responsio Reverendissimo Archiepiscopo Mechliniensi*.

X

1. Folis 40-41. Fol. 40r, *inc.*: «Episcopo Cariensi Perillustrissimo. Ingemuerunt quidem Illustrissimi Patres Tridentino Concilio interpretando, ac praelatorum limina Beatorum Apostolorum Petri et Pauli visitantium postulatis audiendis praepositi ...».

Fol. 42v, *exp.*: «... Et bene valebit in Domino, quam ei beneficentissimum ex animo cupimus. Romae die 8 Julii 160[?].».

2. Identificació de l'autor i obra: *Responsio Reverendissimo Episcopo Cariensi*.

XI

1. Folis 42-44. Fol. 42r, *inc.*: «Die 8 Augusti 1716. Vassionensi Episcopo. Data fuit attestatio V. SS. L. pro 32 et 33 quadrienniis eique responsum super infrascriptis postulatis ...».

Fol. 44v, *exp.*: «... Ad XII. Nullum ius competere Episcopo pro executione piorum Legatorum, negligentibus administratoribus a testatore designatis».

2. Identificació de l'autor i obra: *Responsio ad Postulata Reverendissimi Episcopi Vassionensis* (Vaison, França).

XII

1. Folis 45-47. Fol. 45r, *inc.*: «Die 12 Decembris 1716. Cracoviensi. In relatione hodierni status Ecclesiae D. Episcopus sacra limina canonici ablegatus visitans infra exponit et sacram Congregationem consulit super eisdem ...».

Fol. 47v, *exp.*: «... eius operosum zelum collaudarunt; nosque de expleto visitationis munere testantes eidem omnimodam felicitatem precamur a Domino».

2. Identificació de l'autor i obra: *Responsio similis Reverendissimo Episcopo Cracoviensi*.

XIII

1. Folis 48-49. Fol. 48r, *exp.*: «Auriensi Episcopo Perillustrissimo. Est quidem in Amplitudine tua quicquid bene ac prudenter gerenti Episcopale munus, gravissimum illud quidem ac laboriosum convenit, summa scilicet vigilantia, pietas, religio ...».

Fol. 49v, *exp.*: «... tuoque gregi sanctitatis suae benedictionem deferam, de sacra huius Congregationis erga te benevolentiam, de mea in tua commoda voluntate commonefaciam. Romae 29 Februarii 1723».

2. Identificació de l'autor i obra: *Responsio similis Reverendissimo Episcopo Auriensi* (Ourense, Galícia).

XIV

1. Folis 50-59. Fol. 50r, *inc.*: «Decreti della Congregatione de Vescovi e Regolari. Napoli. Fa bene V. S. a non permettere che li caualieri di S. Pio Jerosolimitano vadino à parlare à Monache senza licenza di questa Sacra Congregatione ...».

Fol. 59v, *exp.*: «... ut intersint processionibus, nec ab eis discedant, nisi finitis, et in eis Magistro Ceremoniarum obediant».

Identificació de l'autor i obra: *Decreta Sacrarum Congregationum Episcoporum et Regularium et Concilii Tridentini*. Adreçats a Nàpols, al regulars en general, als observants, a Bolonya, Spoleto, Gènova, Belluno (2), Sabina, Auximan, Cività Castellana, Verulana, Forosempronensi, Cracòvia.

XV

1. Folis 60-61. Fol. 60r, *inc.*: «Decreto della Congregazione de Vescovi e Regolari, in torno alle Disposizioni Testamentarie...».

Fol. 61v, *exp.*: «... eseguirà con applicazione, et diligenza, et il Signore Iddio la felicità. Roma 19 Agosto 1678. Ita reperitur in Registro authografo Sacrae Congregationis Episcoporum et Regularium. In fidem C. hac die 15 Martii 1724. V. Archiepiscopus Damascenus Loco + sigilli Eminentissimi Praefecti Paulucci».

2. Identificació de l'autor i obra: *Decreto della Congregazione de Vescovi sopra le disposizioni Testamentarie* (1678).

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 140 x 210, a columna tirada, de 25 línies. Impaginació del foli 6r: 25 + 140 + 23 x 25 + 215 + 20.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues verticals de justificació. Escripura de justificació a justificació. UR = 7, 1.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura cursiva itàlica del segle XVIII, molt regular, d'una mateixa mà.

4. Reclams de foli a foli a l'interior de cada document.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al fol. [2]r.

9. Copista únic.

12. Notícies històriques: La lletra-endreça de les peces contingudes al ms., escrita en català per un curial de Roma —que reproduïm en apèndix—, és indicativa d'una pràctica o és un fet singular? Si la darrera hipòtesi fos la bona, caldria posar en relació el seu autor, Gerardo Suri —cognom altrament conegut a Barcelona— amb el cercle romà d'Antoni de Bastero i Lledó,³⁴⁴ canonge i germà del bisbe, que va residir a Roma des del 1709 al 1724, menant la seva particular batalla intel·lectual a propòsit de les qüestions filològiques relatives al provençal i al català.

Tal com indica l'endreça que es transcriu tot d'una, el volum és un recull d'escriptures relatives a la visita ad limina que els bisbes han de fer cada quatre anys a Roma. Gerardo Suri ja havia fet aquest favor l'any 1724 al bisbe portuguès de Portoalegre, i per això al ms. hi ha quatre documents que es refereixen al prelat d'aquella diòcesi, Alvarez Perez de Castro Noronsa. Gerardo Suri es perfila així com l'agent o l'home de confiança del bisbe Bastero a Roma.

D'altra banda, cal remarcar l'esment d'Antonio Fiocca supra, III, V, 1, autor dels mss. 6 i 7 del nostre catàleg, personatge que pren un relleu remarcable en l'estada o en les estades del bisbe Bastero a Roma, com a contacte amb la Cúria o en virtut d'afinitats intel·lectuals i polítiques que estudis ulteriors hauran d'aclarir.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació bo.

2. Datació: Segle XVIII, amb l'any 1730 com a *terminus ad quem*.

3. Origen: Cúria Romana.

4. Propietaris i procedència: Baltasar de Bastero (*ca.* 1730), Biblioteca del Seminari de Girona (1760-1770).

Apèndix

Transcripció de l'endreça del contingut del ms. al bisbe de Girona Baltasar de Bastero i Lledó (1728-1745), feta en català per Gerardo Suri:

(Fol. [2]r) Illustrissimo y Reverendissim Señor: En execucio dels venerats ordres de V. S. Illustrissima y Reverendissima, che se dignà imposarme alasoras,

---

344. Nasqué a Barcelona el 1675 i morí a Girona el 1737. Va sojornar molts anys a Roma com a encarregat dels negocis que hi tenia la Cúria gironina, i també a causa de la seva adscripció al partit austriacista. Cf. DBA I, 240.

che logré la sort mes desirabile de presentarme personalment a la sua obediencia, rebentne moltes gracias y onors, vmilio à Sua Illustrissima algunas escripturas appartenents a la visita ad Sacra Limina, che deuen fer los Señors Prelats de quatre en quatre anys, donant compte a la S. Sede Apostolica de llurs Dioceses per lo che toca a la Disciplina Ecclesiastica, ab la Resposta, che se los dona de la mateixa S. Sede, y per eixa della Sagrada Congregacio del Conclili (*sic*) Tridentino, no ja perche io supposia, che V. S. Illustrissima ne hage menester per son regolament, sabentse qual sia la recitit, ab che feruorosament de zelantissim Pastor governa lo seu Grege, de che ne corre publica la fama, fentseli la deguda alabança y justizia entre eixos doctes y exemplars Ecclesiastichs, y també entre los secolars de totes condicions; sino perche en las oras menos ocupadas de son Pastoral ministeri se entretinga en la lectura de ellas per una simple curio-(fol. [2]v)-sitat de saber la manera, ab che adimpleixen tal offici altres doctes y vigilants Prelats de diferents Regnas y Prouincias; no dubtant io, che li enconterà una qualche satisfació almenos en los Postulats, che se fan, y suas Respostas, che se los dona de la Dita Sagrada Congregació nomine et auctoritate Summi Pontificis.

Totes eixas Escripturas remetí à Portugal en lo any 1724 à Monseñor Illustrissim y Reverendissim Señor D. Alvaro Pérez de Castro y Noronha Bisbe dignissim de Portalegre del qual remeto tambe lo Sinodo, en ocasió, che me ordenà de enuiarli una particular instrucció sobre lo modo de complir à son offici envers la S. Sede. Y encaraque fos dita instrucció en ydioma italià ne envio la copia, che trobarà en primer lloch, y despues las Relaciones, o gran (*sic*) Enformacions, che lo dit zelantíssim Prelat remeté als Señors Cardenals de la Sagrada Congregació del Concili, y seguidament algunas Respostas de ella fetas à diferents Prelats; portant en fi los Decrets citats en aque-(fol. [3]r)-llas de Monseñor de Portalegre, che men donà lo precís ordre, y altres com veurà.

Si per cas V. S. Illustrissima fos anziós de altres semblants noticies, y de qual-seuulla altra cosa de esta Curia Romana, me farà grazia de donarmen son autoreuol manament, indiuiduant lo Bisbat, y lo temps, che ab tota la deguda puntualitat sarà obeida, conforme demana lo seu alt merit, y com io me considero obligat a seruir-la, quedant sempre a la sua disposició, y suplicant S. D. M. la conserui, y guarde sempre.

De Roma, 22 Juliol 1730.

B. L. M. de V. S. Illustrissima y Reverendissima

Son mes vmil seruidor obligat

Gerardo Suri.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 188 x 272 x 20.

b) Material: Pergamí de color groc.

2. Llom ras, del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs i no formen seccions.

b) Descripció dels sectors: 1) buit; 2) escrit en tinta sèpia: «Discursos | Variables»; 3) a baix, etiqueta de paper blanc enganxada, amb la cota actual del manuscrit: «BDSG | Ms | 21».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: I + I, que, de fet, formen bifoli amb el folre de les dues contratapes. Foli de guarda inicial Ir, a dalt i centrat, escrit en tinta per una mà diferent de la de la resta del volum: «Govèrn Canonge»,³⁴⁵ a baix, cap al marge dret, escrita en llapis, signatura actual del volum: «Ms | 21».

c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda.

d) Talls sense particularitat.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

f) Queix del mateix pergami, de 6 mm.

g) Llavis del mateix pergami.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: I + 01 + [142] + I.

5. Dimensions: 190 x 265 x 15.

6. Plects:

1) Plec de 3 x 2, pàgines 01-9, amb reclam: «Dis-».

2) Plec de 6 x 2, folis 10-21, amb reclam: «bas-».

3) Plec de 4 x 2, folis 22-29, amb reclam: «en».

4) Plec de 5 x 2, folis 30-38, amb reclam: «Ga-».

5) Plec de 6 x 2, folis 39-50, amb reclam: «tempe-».

6) Plec de 4 x 2, folis 51-58, amb reclam: «-ferme-».

7) Plec de 6 x 2, folis 59-70, amb reclam: «-nen».

8) Plec de 4 x 2, folis 71-78, amb reclam afollat: «Passi».

9) Plec de 6 x 2, folis 79-90, amb reclam: «leyes».

10) Plec de 4 x 2, folis 91-98, amb reclam: «toparemos».

---

345. El 1780 Sebastià Govern, jurista de Girona, feia patrimoni al seu fill Narcís, D-435, fol. 187r. El 1783 hom certificava els seus mèrits, G-166, fol. 127r, i el 1784 ja era prevere, conferint-li el vicari general la rectoria de Garrigàs, D-439, fol. 109r, 165r. El 1795 el rei el presentava a una canongia de la Seu, vacant per òbit de Faust Feliu, D-450, fol. 216r, i el mateix rei presentava un altre candidat a la rectoria de Garrigàs, vacant per promoció de Narcís Govern, D-450, fol. 431r.

- 11) Plec de 6 x 2, folis 99-110, amb reclam: «es el».
- 12) Plec de 4 x 2, folis 111-118, amb reclam: «de los».
- 13) Plec de 6 x 2, folis 119-129 bis, amb reclam: «Discurso».
- 14) Plec de 4 x 2, folis 130-137, amb reclam: «alabanza».
- 15) Tres folis escadussers enganxats al plec anterior, folis 138-140.

El foli 01 ha perdut uns mm. del marge superior, que deuen haver estat retallats amb una certa cura, tal com ho delata la nitidesa del tall. Per això el text de l'endreaça que hi havia escrita a partir de dalt de tot del marge ha estat afegit per una altra mà (Cf. infra, III, A), que no pot haver estat diferent de la del qui va fer el tall.

Al plec 4) hi ha el foli 37bis.

8. Foliació contínua, en xifres aràbigues, posada a l'angle superior dret del recto dels folis. Fins al foli 9r hi ha paginació escrita en tinta; bo i no comptant el foli 9v, des del foli 10 fins al final hi ha foliació.

10. Filigrana dels tres cercles coronats, grifolls a les dues bandes, amb creu a l'interior del primer cercle i amb les lletres «BD» a l'interior del cercle central, d'un tipus que no hem trobat repertoriat.

12. Sistema de ratllat: Plegat tabel·liònic, amb relleu en el sector del marge esquerre i solc en el del marge dret.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Foli 01r: «*al man*) Muy señor mio: En los discursos remito a Vd, en que dezeava mi (*fin al man*) cariño y veneracion verlos juntos, enel enque se hallauan, sinque hubiesen reciuído la ultima mano de correccion, ni acauadose otro no pequeño numero de semejantes discursos, que aun estan del todo imperfectos conque no ha sido posible unirlos aestos. Me fue preciso hacerlos poner en limpio, y enquadernarlos juntos para satisfacer asu gusto prefiriendole al mio como lopiden las leyes dela Verdadera Amistad».

2 Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Endreaça del volum a un destinatari no expressat*].

B

1. Folis1-140. Fol 1r, *inc.*: «EL HOMBRE PRACTICO. DISCURSO PRIMERO. De la capacidad del Hombre. No se puede negar que hay en el Hombre ciertos principios naturales, capaces por si solos de darle atodas las hauilidades Artes y ciencias que veemos se han sauido ...».

Fol. 140v, *exp.*: «... La introduccion y amistad de aquellos con quien no hemos tratado y la entrada y lugar de que seamos capaces en las Cortes y otras partes donde nos sea honroso, Vtil o instructiuo tenerla».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *El Hombre Práctico*.

6. Contingut:

Pàg. 5: Discurso Segundo De la Generacion.

Pàg. 7: Discurso 3º De la Instruccion Infantil.

Fol. 11v: Discurso 5º De los egercicios corporales Artes y Ciencias en general.

Fol. 12v: Discurso Sexto Exercicios Corporales.

Fol. 13r: Discurso Septimo De las Lenguas.

Fol. 15v: Discurso Octauo De las matematicas en general y del Aritmetica Geometria y sus dependencias en especial.

Fol. 17v: Discurso Septimo (*sic*) Pintura y escultura.

Fol. 18v: Discurso X Musica.

Fol. 19v: Discurso XI Astrologia

Fol. 21r: Discurso XII Magia y Encantaciones.

Fol. 23v: Discurso XIII De la Historia.

Fol. 31r: Discurso XIV De la Filosofia en general y de la Chimica.

Fol. 36v: Discurso XV Leyes y Cánones.

Fol. 37v: Discurso XVI Medicina.

Fol. 42v: Discurso XVII Poessia (*sic*).

Fol. 45r: Discurso XVIII Teologia.

Fol. 48r: Discurso XIX De el miedo y el Valor.

Fol. 52v: Discurso XX De la prudente y sauia desconfianza.

Fol. 54r: Discurso XXI De las Virtudes y de los Vicios.

Fol. 61v: Discurso XXII Del aplauso y amor de las gentes y de las amistades y promessas.

Fol. 70r: Discurso XXIII De la virtud y Arte Militar.

Fol. 74v: Discurso XXIV De la nobleza.

Fol. 77r: Discurso XXV De la cortesia y de la estimacion.

Fol. 81r: Discurso XXVI De la Fortuna y de la desgracia.

Fol. 83v: Discurso XXVII Del Teatro y Representaciones.

Fol. 88r: Discurso XXVIII De la eleccion de empleos merito y agrado de las gentes.

Fol. 90r: Discurso XXIX De la sociedad y Magistrados o Imperio entre los Hombres.

Fol. 96r: Discurso XXX Del ocio y del Trauajo.

Fol. 101r: Discurso XXXI De la mentira y de la Verdad.

Fol. 103r: Discurso XXXII Del Imperio Romano y su ruina.

Fol. 109v: Discurso XXXIII De las Pendencias y desafíos.

Fol. 112v: Discurso XXXIV De los Tributos y Rentas publicas y Monedas.

Fol. 121v: Discurso XXXV Del campo su cultura y recreacion.

Fol. 123r: Discurso XXXVI De el conocimiento y tolerancia en la Justicia y otros defectos de los Hombres.

Fol. 124v: Discurso XXXVII De las pasiones en general y de su Vencimiento.

Fol. 129bis: Discurso XXXVIII Del conocimiento propio.

Fol. 133v: Discurso XXXIX De los mayorazgos o bienes Muertos.

Fol. 137r: Discurso XL De la Adulacion y sequedad.

Fol. 130v: Discurso XLI De la Cortedad y del entrometimiento.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 125 x 220, a columna tirada, de 19-21 línies. Impaginació del foli 11r: 35 + 125 + 28 x 25 + 220 + 18.

2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals de justificació, escriptura de justificació a justificació.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva cal·ligràfica del segle XVIII.

4. Reclams de foli a foli, directament posats sota la caixa d'escriptura, a tocar del marge dret.

5. Decoració pròpiament dita no n'hi ha; a partir del foli 22 potser un canvi de ploma determina en l'escriptura una tendència que no farà res més que agumentar: el contrast entre traços febles i traços forts, sobretot en astes, majúscules, llaços i corbes.

6. Notes marginals als folis 18r, 121r.7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» als folis 1r, 79r.

9. Copista únic.

10. Revisions i correccions: El volum és realment una còpia en net, tal com es diu en l'endrea; només hi ha quatre pulcres correccions al foli 89v, 104v, 114v i 123v.

12. Notícies històriques: Alguns mots («Europenses», pàg. 2, fol. 50r, 77r; «infante», pàg. 9), alguns encadenaments sintàctics poc flexibles i naturals fan sospitar que el volum és una traducció o, almenys, un volum que ha estat confegit sobre un text precedent. Ho corrobora el discurs setè, que tracta de l'ensenyament de les llengües (fol. 12v-15v): després d'establir com imprescindible l'estudi del llatí, dóna la llista de les altres llengües que cal estudiar: francès, italià i alemany.³⁴⁶ Ni un mot de l'anglès ni del castellà.

Traducció directa o suma de discursos escrits sota la influència abassegadora d'una obra escrita per un altre, el text apunta cap a un original francès del segle XVIII. Això es veu en la recomanació de la llengua francesa: «La Lengua Francesa es preciso sauer oy con perfeccion, assi por lo mucho y bueno que hay escrito en ella como por lo general que es en casi toda Europa donde hay rara Corte de Principe o Republica donde no se hable mejor o igualmente que las Maternas», fol. 14v. L'italià es recomana «por lo mucho que hay que aprender en sus excelentes escritores, mas que por lo que sirve a el comercio de las gentes Europeas», *ib.* Finalment la llengua alemanya «es vtilissima en los egercitos donde ha hauido siempre gran numero de esta velicosa nacion, no

³⁴⁶ L'estudi del francès i de l'italià també és recomanat, perquè en aquestes dues llengües «han florit las cièncias naturals, històricas y dogmáticas ab gran primor per los molt ingenis vius y de sutil discurs que han tingut ditas nacions», en l'*Advertència final* d'una edició sense data de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, probablement de principis del segle XIX, ara conservada a la Biblioteca Lambert Mata, de Ripoll, p. 358-366. Cf. Pep VILA, *Una edició gironina del segle XIX de les «Instruccions per la ensenyança de minyons» de Baldiri Reixac*, dins «AIEG», XLIX (2008), 595-618, esp. 602-606.

solo oy sino en todo lo que alcanza la memoria de las gentes», fol. 14v-15r. Cal recordar-ho a Girona, on hi ha el carrer i caserna dels «Alemanys»? Un altre tret que situaria a França l'original del text es pot collir al final del discurs dedicat a les llengües: «... no se deue contar por Sauduria la noticia de las lenguas pues ellas no siruen (como queda dicho) mas que a la comunicacion de las gentes y a explicarnos lo que en ellas se ha sauido y se saue. Y en quanto a la Comunicacion, Lo primero es que *no habiendo de andar siempre peregrinando la redondez de la Tierra*, basta con entender las Naciones mas vecinas y frequentadas de la parte dellas donde se viue. Y en quanto a el sauer solo necesitamos de las lenguas de los Pueblos mas cultos de que | hemos tenido noticias, que son las que dejamos referidas como necesarias y en donde hallamos todo lo que saueamos ser scible».

Un altre aspecte que conuenç de la font francesa del nostre volum és la condemna de la filosofia i lògica aristotèlica de les escoles i la recomanació de Gassendi, així com la inclusió de «Renato Descartes» en una llista abreujada de grans filòsofs, entre els quals un admirador de Gassendi havia d'incloure Epicur (fol. 33v). La diatriba contra la filosofia Hermètica és una altra conseqüència de la devoció gassendiana de l'autor dels *discursos*, home pràctic, antidogmàtic i antimetafísic, partidari de l'experiència, de la racionalitat i de la mesura. És un il·lustrat o, almenys, un pre-il·lustrat.

Coneix els Argensola, Solís (i Rivadeneyra) i els posa al costat del Tasso, Cornelio (Corneille), Voilo (Boileau) i dels clàssics antics, fol. 44r; amb la qual cosa delata el seu gust pel [Neo]classicisme i el seu disgust pel Barroc, recomanant el cultiu de la poesia mitològica, entesa com a «mundo aparte», fol. 44rv.

En alguns passos l'autor del ms., si és traductor, esdevé adaptador: «El Teatro ... ha llegado a la perfeccion en diferentes tiempos y Naciones y ha padecido la corrupcion, *de que en parte nos puede seruir de exemplo la que oy vemos en el nuestro español*; contra esta y no contra el es contra lo que han hablado y hablan tantos Barones Santos ...», fol. 83v. Més avall fustiga les «comedias de capa y espada», fol. 84r, el galan que «se llame Don Pedro de Guzman o de Mendoza», *ib.*, etc. Al fol. 94r es refereix al ministre com a «valido».

En un sol moment l'autor es refereix a la guerra dels Trenta Anys com «los tiempos de nuestros abuelos», fol. 104v, cosa que el situaria dins el segle XVIII. El discurs XXXIX contra «los mayorazgos», escrit des del punt de vista dels interessos del fisc, sembla inequívocament castellà.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació satisfactori, llevat del procés d'oxidació, que ja es comença de menjar parts de text, sobretot majúscules i astes, on la tinta és més carregada. Estrip al foli 139. A les pàgines 5-7, reforços de paper han recobert estrips antics per causa d'oxidació.

2. Datació: Segle XVIII.

3. Origen castellà.
4. Propietaris i procedència desconeguts.

22

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 215 x 315 x 18.
  - b) Material: Ànima de pasta, recoberta amb un pergamí envellit i tacat. La tapa II presenta a partir del llom una gran taca obscura rectangular, produïda pel contacte amb algun llibre o lligall la coberta del qual havia entrat francament en estat de descomposició.
2. Llom ras, del mateix pergamí.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs.
  - b) Descripció de les seccions: 1) A dalt, escrit en tinta sèpia: «Coll»; 2) a baix, etiqueta rectangular de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 22».
3. Altres elements:
  - a) Folis de protecció i de guarda: I + I, amb la cota del ms. escrita en llapis a l'angle inferior dret del foli de guarda inicial Ir: «Ms | 22». Filigrana de «GASPAR RIBAS», del tipus VALLS I SUBIRÀ 729, documentada a Barcelona el 1814.
  - c) Cobertes (folres) del mateix paper que el foli de guarda inicial.
  - d) Talls sense particularitats.
  - e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
  - g) Llavis del mateix pergamí.
4. Conclusió. Data: Principis del XIX.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: I + 178 + I.
5. Dimensions: 211 + 305 + 10.
6. Plecs:
  - 1) Plec de 5 x 2, pàgs. 1-20, sense reclam.
  - 2) Plec de 5 x 2, pàgs. 21-40, amb reclam: «y este».
  - 3) Plec de 5 x 2, pàgs. 41-60, amb reclam: «cum».
  - 4) Plec de 5 x 2, pàgs. 61-80, amb reclam: «inimi».

- 5) Plec de 5 x 2, pàgs. 81-100, amb reclam: «pleyto».
- 6) Plec de 5 x 2, pàgs. 101-120, sense reclam.
- 7) Plec coix, de de 5/4, pàgs. 121-138, sense reclam.
- 8) Plec de 5 x 2, pàgs. 139-158, sense reclam.
- 9) Plec de 5 x 2, pàgs. 159-178.

Al plec 7) entre la pàg. 128 i la 129 hi ha dues pàgines no numerades.

8. Foliació: El ms. és paginat per una mà coetània en tinta sèpia i xifres romanes fins a la pàgina 39; després una mà del segle XX ha continuat la paginació posant únicament els números corresponents a les pàgines senars; ambdues paginacions són a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plecs: Al recto de cada primer foli de plec, centrada i al capdamunt del marge superior, hi ha la numeració de plecs, que consta del mot «Codern» i el número que correspon fins al plec 6); després només hi ha el número («7», «8», «9»).

10. Filigrana «ALVA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 18, documentada a Olot els anys 1769-1770.

12. Sistema de ratllat en sec: >>>><<<<.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Pàg. 1, *exergue en majúscules romanes*: «Pegueram volvant | alii tu quis quis | agendum esse | forum censes hac | gradiare via».

Pàg. 3, *títol i díptic*: «PRAXIS | Juris prudentiae Cataloniae quam optime | et facillime explanatae. | Authore D. Raymundo Coll, et Faure, jam | pridem editae. | Nuperrime vero ejusdem Curis non parum lo-|cupletata et augta (sic).| Disticon Authoris opusculum modestissime com-|-mendans | Vos Juvenes, temidos, qui vultis munia sacra | efficere: en librum; pandite ritus adest. | Barcinone anno â nativitate Domini 1763 | Scriptis mandavit».

Pàg. 5, *inc.*: «Gregorio Vendrell Jornalero vecino de la presente Ciudad contra Salvador Rull Maestro Hortelano de la misma. Original proceso En la Curia ordinaria y Juzgado de la presente Ciudad de Barcelona El señor Pedro Alier, Nottario publico de Barcelona [pàg. 7] Petición presentada por Gregorio Vendrell. Magnifico Señor ...».

Pàg. 177, *exp.*: «... en la Ciudadela de esta plaza y sus adjacentes por 4 años y devolviendose los autos al Bayle Real de la Villa de Olot escriba el señor Fiscal cierta orden de estilo».

2. Identificació de l'autor i obra: Ramon COLL I FAURE, *Praxis iurisprudentiae Cataloniae*.

3. Altres manuscrits: BC, ms. 411, de l'any 1817; Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona, ms. 154, fol. 1-92.

6. Contingut: Transcrit el primer document, l'autor desenvolupa la matèria en els capítols següents:

Pàg. 10: C. 1. De citatione seu in jus vocatione.

- Pàg. 14: C. 2. De iniciandarum actionum modis. Capibrevium.
 Pàg. 17: C. 3. Causa redditionis compotorum.
 Pàg. 18: C. 4. Causa recisionis alicuius contractus.
 Pàg. 19: C. 5. In causa qua quis compellere vult creditores ad firmandam concordiam.
 Pàg. 21: C. 6. Causa qua quis Precarium reuocare vult.
 Pàg. 22: C. 7. Clamum vel retroclamum.
 Pàg. 23: C. 8. De domibus euacuandis.
 Pàg. 27: C. 9. Causa nuntiationis novi operis.
 Pàg. 28: C. 10. De empara.
 Pàg. 30: C. 11. Decretum operarum.
 Pàg. 31: C. 12. Stabilimentum a Bajulia.
 Pàg. 32: C. 13. De Rey Revendicatione.
 Pàg. 34: C. 14. Sequestrum.
 Pàg. 36: C. 15. Quando quis a duobus molestatur super decimae prestatione suam quisque pretendens dicas.
 Pàg. 37: C. 16. De Legitima.
 Pàg. 39: C. 18 (*sic*). De alimentis et quando principaliter petuntur.
 Pàg. 40: C. 19. De iudicio concursus creditorum.
 Pàg. 45: C. 20. Si Aduocatus vult compellere suum clientulum ut sibi solvat salarium dicat.
 Pàg. 45: C. 21. Praxis Beneficialium causarum ex occasione quod Beneficium vacans ad se pertinere quis pretendat.
 Pàg. 47: C. 22. De tollenda empara sigilli curiae ecclesiasticae.
 Pàg. 48: C. 23. De pretensione alicuius ad distributionem causae piae.
 Pàg. 49: C. 24. Modus petendi aliquem subrogari in manumissorem testamentarium.
 Pàg. 50: C. 25. De interdictis.
 Pàg. 52: C. 26. Bannum quo modo ab intendente generali petatur.
 Pàg. 53: C. 27. Reproductio litterarum.
 Pàg. 59: [C. 28]. De variis articulandi modis.
 Pàg. 63: C. 29. Comparitio Rey.
 Pàg. 64: C. 30. De exceptionibus que a Reo opponi solent in litis ingressu.
 Pàg. 67: C. 31. De exceptione excutionis.
 Pàg. 69: C. 32. Articuli ex parte rey offerendi.
 Pàg. 71: C. 33. Citatio Tertii.
 Pàg. 72: C. 34. Citatio heredis Rey decedentis inter litis moras.
 Pàg. 72: C. 35. Cum causa diu dormierit.
 Pàg. 73: C. 36. De tertio opponente.
 Pàg. 73: C. 37. De productione plicae.
 Pàg. 74: C. 38. De publicatione testium et processus denuntiatione.
 Pàg. 76: C. 39. De schedulis resolutivis: resolutiva actoris.
 Pàg. 77: C. 40. Resolutiva Rey.
 Pàg. 77: C. 41. Formula quaedam variarum schedularum pro diversitate casuum inter litium moras incidentium.
 Pàg. 78: C. 42. Comparitio et deductio facienda per partem instantem visuram in loco questionis.
 Pàg. 79: C. 43. Miserabilitatis allegatio.

- Pàg. 80: C. 44. *Schedula qua petitur a pauperi solemnitate, ut pars altera salarii sententiae deponat.*
- Pàg. 80: C. 45. *Modus petendi notarium causae ut suspectum cum testes recipiendi sunt.*
- Pàg. 80: C. 46. *Scripturarum adprehentio.*
- Pàg. 81: C. 47. *Manualis Adprehentio.*
- Pàg. 82: C. 48. *Unio Processus.*
- Pàg. 83: C. 49. *De attentatorum revocatione.*
- Pàg. 84: C. 50. *Revocatio attentatorum via privilegiata.*
- Pàg. 85: C. 51. *De instantiae renuntiatione.*
- Pàg. 85: C. 52. *De falliti creditoribus consulendo.*
- Pàg. 86: C. 53. *De apellatione et comodo (sic) interponatur.*
- Pàg. 88: C. 54. *Interpositio apellationis apud Iudicem ad quem (ratllat: scedula) scedula.*
- Pàg. 88: C. 55. *De executione sententiae.*
- Pàg. 90: C. 56. *Designa bonorum.*
- Pàg. 95: C. 57. *Specialia quaedam que inter exequendum accidere solent vel possunt. De executione contra Cive Barcinonensem.*
- Pàg. 96: C. 58. *De tertio executioni se opponente.*
- Pàg. 97: C. 59. *De opositione (sic) seu optione dotali.*
- Pàg. 98: C. 60. *De iure offerendi.*
- Pàg. 99: C. 61. *De executione ad actionem hipotecariam consequente.*
- Pàg. 100: C. 62. *De liquidationis decreto.*
- Pàg. 102: C. 63. *De Capitulis ex parte Rey.*
- Pàg. 104: C. 64. *De scedula Resolutiva Actoris.*
- Pàg. 105: C. 65. *De scedula resolutiva ex parte Rey.*
- Pàg. 106: C. 66. *Schedula circa liquidationem seu verius purgationem quae pocsorium (sic) spectat.*
- Pàg. 107: C. 67. *De testamento Sacramentali.*
- Pàg. 108: C. 68. *De priuilegio dotali et quibus competat.*
- Pàg. 110: C. 69. *Petrus Rex in Curia Perpiniani anno 1351 cap. 32 [const. Hac nostra].*
- Pàg. 110: C. 80 (sic). *Transcripta quae a Francisco Ferrer adducuntur super constitutionem Hac nostra supra scripta; quae prima est sub titulo «soluto matrimonio»; eaque est ex insignioribus cathaloniae constitutionibus.*
- Pàg. 117: C. 72 (sic). *Petrus 3us in Curia Montissionis (sic) anno 1363 [const. Los impúbers].*
- Pàg. 118: [C. 73] *Transcripta quaedam depropmta ex commentario Francisci super supra adductam constitut. Los Impubers.*
- Pàg. 123: C. 74. *An et quando emptor rei subhastatae maneat securus.*
- Pàg. 125: C. 75. *De iure contrahentis ex aliquo privato titulo super re hypotecata, tum respectu rei tum creditorum anteriorum.*
- Pàg. 128: C. 76. *De iure contrahentis non creditoris.*
- Pàg. [128ter]: *De liquidationis decreto.*
- Pàg. 130: *De Capitulis ex parte Rey [interromput a partir del títol].*
- Pàg. 131-138 *buides.*
- Pàg. 139-161: *Metodo para substanciar las causas Criminales de officio de parte formada, y por denuncia.*

Pàg. 161-177: Forma de hacer una Sumaria quando se tiene noticia haberse encontrado en despoblado un cadaver con diferentes heridas sin saber quien es ni quien lo mato.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 162 x 250, a columna tirada, de 36-41 línies constatades.

2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals de justificació, escriptura de justificació a justificació.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVIII.

4. Reclams a l'extrem inferior dret, immediatament sota la caixa d'escriptura.

5. Decoració: No n'hi ha.

6. Notes d'una altra mà [versemblantment, un usuari posterior] a les pàg. 11, 79

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» a la pàgina 1.

9. Copista únic, probablement el mateix autor, Ramon Coll.

10. Revisions i correccions *passim*.

12. Notícies històriques: Ramon Coll contraposa en l'exergue preliminar la seva *Praxis* a la de Lluís de Peguera (1540-1610), juriconsult famós, autor d'obres celebrades sobre dret penal i procediment criminal i civil, els *Usatges*, el dret feudal, emfitèutic i públic, per al qual i per a les edicions de les obres del qual remetem a TORRES AMAT, 464-465, BROCÀ, 415-416 i, del mateix Brocà, a *Autores catalanes que antes del siglo XVIII se ocuparon del Derecho penal y procedimiento criminal*, dins «Revista Jurídica de Cataluña», VII (1901), 145-155.³⁴⁷ Tenint en compte que Peguera és un dels juristes catalans més prestigiosos de l'època de la monarquia federal, l'esperit amb què s'hi contraposa Coll delata l'absoluta falta de crítica davant la situació jurídica creada per la Nova Planta a Catalunya i el caràcter servil-instrumental de la seva *Praxis*. No causa estranyesa que Brocà se'n desentengui.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.

2. Datació: Anys 1763-1779.

3. Origen barceloní.

4. Propietaris i procedència desconeguts.

---

347. Cf. també Jordi NIEVA FENOLL, *Praxis Civilis (Estudi introductori)*, dins «Revista Catalana de Dret Privat», 11 (2010 [2011]), 121-165, on s'anuncia la reedició anastàtica de la *Praxis* de Peguera, es valora l'obra com a font del dret processal català i s'indexa.

23

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 220 x 320 x 28.

b) Material: Pergamí enfosquit.

c) Indicacions escrites. Tapa I, dalt de tot i centrat, restes d'escriptura en tinta sèpia: «Puj» (?)

2. Llom del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns que no en treuen d'externs.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta quadrada de paper blanc amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms. | 23».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: I + I. Foli de guarda inicial Ir: «RESVMEN HISTORIAL QVE TRATA DE LA fundacion, fundadores y progressos de la Ciudad de Gerona. Hecho por fray Juan Gaspar Roig y Jalpi, del orden de los mínimos, natural de la muy Antigua y leal Villa de Blanes, Chronista de Su Magestad en todos los Reynos de la Corona de Aragón». Dessota, dos timbres, amb escut episcopal i inscripció entorn: «Bibliotheca Seminarii Gervndensis». A l'extrem dret, en llapis, signatura actual: «Ms | 23». Foli de guarda final, gargots en tinta a totes dues cares.

b) Tancadors de cintes de pergamí; s'han conservat les dues de la tapa II.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que el foli de guarda.

d) Talls sense particularitat, fatigats.

e) Capçalera a dalt i a baix.

g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 0 + 323 pàgs. + 50 pàgs. + I.

5. Dimensions: 214 x 310 x 25.

6. Plecs:

1) Foli que forma plec de 1 x 1 amb el folre de la contratapa I, numerat 0.

2) Plec de 9 x 2, pàgs. 1-36.

3) Plec de 5 x 2, pàgs. 37-56, amb reclam: «que».

- 4) Plec de 6 x 2, pàgs. 57-80, amb reclam: «que».
- 5) Bifoli, pàgs. 81-84, amb reclam: «y».
- 6) Plec de 5 x 2, pàgs. 85-104.
- 7) Plec coix, de 25/24, pàgs. 105-202, amb reclam: «-rias».
- 8) Plec de 25 x 2, pàgs. 203-[326], amb el plec següent intercalat entre les pàgs. 288 i 309.
- 9) Plec de 5 x 2, pàgs. 289-308.
- 10) Plec de 6 x 2, pàgs. 1²-24², amb reclam: «haze».
- 11) Plec coix, de 7/6, pàgs. 25²-50².

8. Foliació: Dues paginacions. La primera abasta els nou primers plecs, la segona els dos darrers. És coetània de l'escriptura del ms., en tinta i xifres aràbigues, posada a l'angle superior dret del recto i a l'angle superior esquerre del verso dels folis.

10. Filigranes: a) Pàg. 0, armes de la ciutat de Girona dins escut pompòs somat de corona i lleons a cada costat, del tipus VALLS I SUBIRÀ III, *Cataluña* 6, documentada el 1737.

b) Pàgs. 1-104, 211-323, 1²-12², de l'aspa posada dins quadre o escut quadrat, molt semblant, si no igual, a la de VALLS I SUBIRÀ III, *Cataluña* 57, documentada entre 1769 i 1789.

c) Pàgs. 105-202, 26²-, 50², de les armes de Girona, posades dins escut escut tancat per rombe somat de corona gran, semblant a la de VALLS I SUBIRÀ III, *Cataluña* 22, documentada el 1821, del molí d'Agustí Domènech, de Borgonyà. La del nostre ms. no porta el nom de Domènech, de manera que pot ésser diferent i més antiga.

11. Forats per a marcar la construcció de la caixa d'escriptura, visibles a la part superior.

12. Sistema de ratllat en sec: >>>><<<<. Primera línia escrita.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Pàgines 1-323. Pàg. 1r, *inc.*: «RESVMEN QVE trata de la fundacion y fundadores de la ciudad de Gerona. La nobilissima Ciudad de Gerona, siempre inclita y fidelissima, reconoce por su primer fundador al Rey que fue de toda España llamado Gerion ...».

Pàg. 323, *exp.*: «... Padeció grandes trabajos por sacar y saber la verdad de lo que buscaua; y no fue el menor auer de tratar con gente idiota, de quien auia de sacar y uer autos para mejor escribir. Mucho de esto me ha sucedido, por todo lo qual sea dios alabado. Amen».

2. Identificació de l'autor i obra: Joan Gaspar ROIG I JALPÍ, *Resumen historial que trata de la fundación y fundadores de la ciudad de Gerona*.

4. Catàlegs i bibliografia: Dolors CONDOM I GRATACÒS, *Notes sobre una interpretació de Titus Livi en la nostra historiografia*, dins «AIEG», XXV (1979-1980), 79-95.

5. Edicions: J. G. ROIG I JALPÍ, *Resvmen historial de las grandezas y antigüedades de la Ciudad de Gerona, y cosas memorables suyas Eclesiasticas, y Seculares, assi de nuestros tiempos como de los passados. Vida martyrio y patrocinio de San Narciso natural della, y su Obispo. Y defensa de la entrada de Carlos el Grande en Cataluña en una carta apologética*, Barcelona, Jacinto Andrew M. DC. LXXVIII, 17 fols., 526 + 48 p.

II

1. Pàgines [325] + 1²-50². Pàg. [325]r, *inc.*: «AL QVE LEIERE LA SIGVIEN-TE CARTA APOLOGETICA. La Carta Apologetica que se sigue dirigida al Exce-lentissimo Señor don Joseph Galceran de Pinos contiene la respuesta que ha ocasionado lo que escribió el Illustrissimo Señor Don Gaspar de Ivañez Peralta y Segovia ...».

Pàg. 49²-50², *exp.*: «... de este convento de los minimos de Barcelona. Junio 17 de 1677. EXCELENTISSIMO SEÑOR B. L. M. D. S. E. SV AFFECTVOSIS-SIMO SERVIDOR F. IVAN GASPAR ROIG Y IALPI CHRONISTA DE SV MAGESTAD. ERRATAS CORREGIDAS. Pagina 6 linea 57. Esperia; lege Hispania. Pagina 8, linea 44. Arçobispo; lege Arcediano. Pagina 30 linea 35. Carlo Magno; lege Carlomano. Pagina 31 linea 5. hablan; se ha de acabar con Interrogacion di-ziendo hablan? Pagina 38 linea 20. Sitio Real; lege Solio Real. Pagina 39 linea 11. habla; lege hablava. Otras erratillas ay, aunque pocas, que facilmente se pueden corregir».

2. Identificació de l'autor i obra: Joan Gaspar ROIG I JALPÍ, *Carta Apologé-tica por la entrada de Carlos el Grande en Cataluña*.

3. Altres manuscrits: BC ms. 508.

5. Edició: Cf. supra, III, I, 5

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 139 x 270, a columna tirada, de 49 línies en pàgina plena dels primers folis, més endavant arriba fins a les 71 línies. Impaginació del foli 1r: 20 + 139 + 20 x 22 + 270 + 50.

2. Tipus de ratllat: Tres línies horitzontals i tres línies verticals de justifica-ció, escriptura de justificació a justificació. De les línies horitzontals, dues són dalt de tot, la tercera tanca la caixa per baix; de les verticals una tanca la caixa per l'extrem esquerre, les altres dues per l'extrem dret; l'espai que queda entre l'extrem dret i el marge és aprofitat per a posar-hi les notes. UR variable.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva minúscula dels segles XVII-XVIII.

4. Reclams de foli a foli, posats sota l'angle inferior dret de la caixa d'es-criptura.

6. Notes *passim*, la major part citacions bibliogràfiques.

7. Segells i timbres: Ultra els timbres ementats, n'hi ha un altre a la pàg. 79: «Biblioteca | Seminari | de | Girona».

9. Copistes: a) pàgs. 1-36, 84-104, 279-323; b) pàgs. 37-83, 105-204; c) pàgs. 205-278; d) 1²- 50².

12. Notícies històriques: Les filigranes del paper obliguen a datar el ms. durant el segle XVIII. Manifestament és una còpia de l'edició de 1678, ometent la carregosa pàgina de títol, les llicències, censures i aprovacions, la dedicatòria al bisbe de Tortosa, Josep Fageda (1664-1685), el pròleg i l'índex, i les lloances de Joan Pau Gener i de Narcís Cassart.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari. La contratapa II és estripada

2. Datació: Segle XVIII.

3. Origen català, probablement gironí.

4. Propietaris i procedència: ADG.

24

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 223 x 325 x 34.

b) Material: Coberta de pergamí aprofitat, de color groc, força gastat, tacat i amb forats.

c) Indicacions escrites: Tapa I, a dalt, «Constitutiones Episcopatus Taracoenensis | Constitutiones Sinodales Vicensis». Les dues contratapes contenen un document de Pedro de Burgos, abat de Montserrat entre 1512-1536, adreçat a l'arquebisbe de Tarragona i als bisbes de Barcelona i Mallorca, datat l'any 1526. Al capdavant del document, *probationes pennae* en tinta vermella.

2. Llom del mateix pergamí, ras, estripat als extrems superior i inferior, amb dos reforços de cuir marró fosc.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes amb quatre nervis que treuen els cordills d'unió a l'exterior, travessant els reforços.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 24».

3. Altres elements:

d) Talls sense particularitats.

e) Capçalera i capçada inexistents.

g) Llavis del mateix pergamí, tapa I, part inferior, força recremada. Tapa II, part dreta, ratada.

4. Conclusió. Data: Segle XVI, segona meitat.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani, amb el plec final factici.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 0-187.

5. Dimensions: 220 x 320 x 31.

6. Plecs:

1) Plec de 13 x 2, folis 0-XXVII; entre els folis II i V hi ha intercalat un bifoli, folis III-IV.

2) Plec de 15 x 2, folis XXVIII-LVII.

3) Plec de 14 x 2, folis LVIII-LXXXV.

4) Plec de 13 x 2, folis LXXXVI-CXI.

5) Plec de 14 x 2, folis CXII-CXXXVIII.

6) Plec de 13 x 2, folis 140-165.

7) Plec de 6 x 2, folis 166-177.

8) Plec de 5 x 2, folis 178-187.

8. Foliació: Al començament, un foli 0. Del foli I al CXXXVIII, foliació coetània de l'escriptura del manuscrit, en tinta i xifres romanes, a l'angle superior dret del recto dels folis. Del foli 140 al 187, foliació moderna, en llapis i xifres aràbigues, feta per M. Ll. X, el dia 28 d'abril de 2011, també a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigranes: a) Folis III-XXVI, LXXXVI-CXXXVIII, de la mà somada d'estela de cinc puntes, amb les lletres «GRA» al palmell, d'un tipus que no trobem repertoriat.

b) Folis XXVII, LXXXVI, de la mà somada de margarida de cinc pètals, amb les lletres «ARA» encerclades al palmell, d'un tipus que es pot relacionar amb BRIQUET 10733, documentada aquesta a Gènova entre 1572 i 1590.

c) Folis XXVIII-LXXXV, 140, 161, 164, de la mà somada de margarida de cinc pètals, semblant al tipus BRIQUET 10790, documentada a Roma els anys 1567-1568.

d) Folis 143, 161-163, de la columna somada de creu, del tipus BRIQUET 4361, documentada a Narbona el 1488.

e) Folis 146-160, 166-176, de la mà somada d'estela de cinc puntes, amb les lletres «RM» al palmell, que no trobem repertoriada.

12. Sistemes de ratllat, en sec, a la mina de plom i en tinta sèpia: >>>><<<<, i 1111 2222. Als folis 142-171, plegat tabel·liònic de dos plegatges. Als folis 179-186, plegat tabel·liònic d'un sol plegatge.

III. CONTINGUT LITERARI

I

Foli 0, dalt de tot, notes de propietat: «(en tinta negra) Es de mi Jonot de valgornera y de Montagut | (en tinta sèpia i al man) 1591 | Es del magnifich Senyor Josephi de Vallgornera | et de monteacuto domini Inferioris loci | Villenoue Sambuce Gerundensis diocesis | (al man) Qui hunc inuenerit conforme la Scriptura | en lo seu cami tenetur reddere [?] | (al man) Ex libris Balthasaris de Vallgorne-|-ra, Montagut, olim de Llunés, Oloti».

II

1. Folis Ir-IIr. Fol. Ir, *inc.*: «(rúbrica) Libellus in causa matrimoniali (fi de rúbrica). Coram vobis venerabilibus officialibus etc. Eo meliori modo et forma quo melius valeat dicit et proponit Maria filia etc contra ...».

Fol. IIr, *exp.*: «... in castro de Sancta perpetua xv^a die octobris anno a natiuitate domini M^o CCCCL quinto».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Libellus in causa matrimoniali* (1455).

III

1. Folis IIv, *inc.*: «(rúbrica) Computum regum francie (fi de rúbrica) Primus rex franchorum qui fuit pipinus qui regnauit xxxxi annis ...».

Ib., *exp.*: «... Et per consequens quilibet alius Et sic inuenies certum numerum eorumdem».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Llista de reis francesos, des de Pipí fins a Lluís el Jove*].

IV

1. Folis IIIra-IVvb. Fol. IIIra, *inc.*: «(rúbrica) Taxie Archiepiscopatus et Episcopatum Tarrachonensis prouincie congeritur inferius vt sequitur (fi de rúbrica)». Archiepiscopatus tarrachonensis est taxatus ad xxii^m ccxv libras xii sol. ...».

Fol. IVvb, *exp.*: «... Sunt xiii^m libre».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Taxes de l'arquebisbat i bisbats de les províncies tarraconense i saragossana, amb detall de les taxes de les dècimes de les rectories de l'arquebisbat de Tarragona (Camp, Conca de Barberà i Muntanyes de Prades), i de les ciutats de Tarragona, València, Tortosa, Lleida, Vic Seu d'Urgell, Girona, Barcelona i abadia d'Àger*].

V

1. Fol. Vra, *inc.*: «(rúbrica) Hec sunt Capitula que requiri debent a Sinodalibus testibus super inquisitionem clericorum (*fi de rúbrica*). interrogentur (*sic*) testes Sinodales si clericus bene facit officium ecclesiasticum de cantico gradu (*sic*) vsque ad completorium ...».

Fol. Vrb, *exp.*: «... Item si requisitus infra mensem denegauerit facere copiam de ipso rescripto excommunicationis».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Capítols que han d'ésser exigits als testimonis sinodals en la informació sobre els clergues*].

VI

1. Folis VIra-VIIrb. Fol. VIra, *inc.*: «infrascripti (*sic*) per ordinem fuerunt Archiepiscopi Tarrachonenses ab vetera populacione Ciutatis Tarrachone citra Et vide quot annis mensibus et diebus quilibet ipsorum sedit ...».

Fol. VIIrb, *exp.*: «... Vicesimus sextus fuit Reverendissimus dominus Petrus de Vrrea prouisus per dominum Eugenium papam quartum anno M^o CCCC XLV°».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Archiepiscopologi de Tarragona, des de Berenguer {Sunifred de Lluçà, 1091-1099}, fins a Pero Urrea {1445-1489}*.

Fol. VIIv en blanc.

VII

1. Folis VIIIr-XIIIv. Fol. VIIIr, *inc.*: «(rúbrica) Primus ordo quomodo fiat processus per constitutionem sacri concilii Tarrachone contra inuasores, raptores et malefactores etc. (*fi de rúbrica*)».

Fol. VIIIr, *inc.*: «(rúbrica) Secundus ordo qualiter fiat processus per constitutiones sacri concilii Tarrachone contra inuasores, raptores et malefactores (*fi de rúbrica*)».

Fol. VIIIr, *inc.*: «(rúbrica) Ordo tertius procedendi vsitatus per constitutiones sacri concilii Tarrachone contra inuasores, raptores et depredatores hominum bonorum et rerum ecclesiasticorum in Curia tarrachone, qui etiam variatur ad arbitrium iudicis secundum accidenciam ac qualitatem, condiciones et statum personarum delinquentium et in quas delinquitur, consideratis, editus et ordinatus per venerabilem Bartholomeum çesanares (?), decretorum doctorem (*fi de rúbrica*)».

Fol. Xr, *inc.*: «(rúbrica) Sequitur quartus modus siue ordo procedendi vsitatus et editus tempore domini Eneci archiepiscopi Tarrachone³⁴⁸ si quomodo

348. Ènnec de Vallterra, bisbe de Girona (1362-1369), de Sogorb (1369-1380) i arquebisbe de Tarragona (1380-1407).

de cetero fiat processus per constitutiones sacri concilii Tarrachone contra inuasores, raptores, et depredatores hominum ecclesiasticorum rerum ecclesiasticorum locorum, religiosorum et sanctorum et receptores eorumdem. Et hoc quomodo agitur contra minores personas (*fi de rúbrica*)».

Fol. XIr, *inc.*: «(*rúbrica*) Si vero agitur contra maiores personas ciuitatis, ville uel loci vbi est informacio recipienda (*fi de rúbrica*)».

Fol. XIIr, *exp.*: «... debet semper salarium temperatum habere vt in cunctis constitutionibus plenius habetur».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {*Quatre formularis per a procedir contra els invasors, raptors i malefactors de persones i béns eclesiàstics, el tercer obra de Bartomeu Çesanares*}.

VIII

1. Fol. XIIv, *inc.*: «(*rúbrica*) De exempditare (*sic*) decime domorum leprosororum, hospitalium et ordinis captiuuorum (*fi de rúbrica*)».

Ib., *exp.*: «... se nouerit incursum. Datum Viterbii xv^o kalendas Nouembris pontificatus nostri anno primo».

2. Identificació de l'autor i obra: Papa JOAN XXII, *Butlla* «*Ipsa nos cogit pietas*», *d'exempció de delme a favor de les cases de leprosos, hospitals i de l'orde de la Mercè*.

IX

1. Folis XIIv-XIIIv. Fol. XIIv, *inc.*: «(*rúbrica*) De indempnitate minorum beneficiorum (*fi de rúbrica*). | fol. XIIIr | Johannes episcopus seruus seruorum dei ad perpetuam rei memoriam. Sancta Romana Ecclesia ...».

Fol. XIIIv, *exp.*: «... ase nouerit incursum. Datum Auinione tertio idus junii pontificatus nostri Anno decimo septimo».

2. Identificació de l'autor i obra: JOAN XXII, *Butlla* «*Sancta Romana Ecclesia*»

5. Edició: C. EUBEL, *Bullarium Franciscanum*, t. V, n. 297, p. 137.

X

1. Folis XIIIv-XIIIr. Fol. XIIIv, *inc.*: «Petrus dei gratia rex Aragonum Valentie Maioricarum Sardinie et Corsice, comesque Barchinone et rosilionis (*sic*) et Ceritanie, Nobili et dilecto nostro Dalmacio de queralto militi, salutem et dilecionem ...».

Fol. XIIIr, *exp.*: «... nec permittatis eum in possessione ipsa inquietari a quocumque nec aliqua litera perturbari. Datum Barchinone XXIII die aprilis Anno a natiuitate domini m^o CCCLXXX^o».

2. Identificació de l'autor i obra: PERE III, *Lletra a Pere de Queralt*.³⁴⁹

XI

1. Folis XIIIv, *inc.*: «Nota bene quod quando habet fieri aliqua exempcio super aliquam constitutionem vel constitutiones ...».

Ib., *exp.*: «... e apres compte XIII dies en la següent dominica auras pascha sens fallir».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Notes sobre exempcions i sobre la manera de trobar la data de Septuagèsima i de Pasqua*].

XII

1a. Folis XVra-XXra. Fol. XVra, *inc.*: «(rúbrica) TABULA libri constitutionum sacrorum prouincialium consiliorum tarrachonensium. Et primo de inuasoribus (fi de rúbrica). De pena incendiariorum et raptorum fol. 29».

Fol. XXva, *exp.*: «... eorum suffraganeis absoluendi etc».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Taula del llibre de les Constitucions dels Concilis Provincials Tarraconenses*.

Fol. XXv-XXVIIIv en blanc.

1b. Folis XXVIIIra-LXXXXIII. Fol. XXVIIIra, *inc.*: «(rúbrica) Constitutiones prouinciales (seq et sinodales ciuitatis et diocesis et cancell) prouincie Tarrachonensis. Et primo prouincialium. Iohannes patriarcha alexandrinus ac administrator ecclesie Tarrachonensis in spiritualibus et temporalibus a sede apostolica deputatus in primo concilio celebrato Tarrachone quarto kalendas Marcii anno domini Millesimo Tercentesimo vicesimo nono redigi fecit subscriptas constitutiones editas a predecessoribus suis aliis constitutionibus reseratis. Que quidem constitutiones redacte sunt sequentes (fi de rúbrica). Ad officium pertinet presidentis constitutiones a se vel a predecessoribus suis editas quas obesse conspicit potius quam prodesse reserare simpliciter vel in melius reformare ...».

Fol. LXXXXIIIv, *exp.*: «... Copia huiusmodi constitutionum prouincialium sacri concilii Tarrachonensis nouiter per Illustrissimum et Reverendissimum dominum Petrum de Cardona diuina prouidencia concilio Barchinone celebrato editarum tres foleas cum presenti continens et manu aliena scriptas (sic) fuit abstracta a suo vero originali et cum eodem veridice et fideliter comprobata et collacionata per me anthonium de Ferraria notarium ac secularium

³⁴⁹. Poeta i diplomàtic, per al qual Cf. M. de RIQUER, *Miscelánea de poesía medieval catalana*, dins «BRABLB», XXVI (1954-1956), 156-168; *Història de la Literatura Catalana*², vol. II, 112-116; J. MOLAS – J. MASSOT I MUNTANER, *Diccionari de la literatura catalana*, Barcelona 1979, 590-591.

dicti Reverendissimi domini Archiepiscopi et prefati concilii prouincialis scribani sic), et vt fides eidem copie in iudicio et extra adhibeatur meum sic quo vtor notarii Appono | Sig † num».

2b. Identificació de l'autor i obra: *Constitutiones provinciales sacrorum Conciliorum Tarraconensium*.

3. Altres manuscrits: París, BNF, ms. lat. 4670-A; Barcelona, Biblioteca del Col·legi d'Advocats, ms. 3, fol. 22r-26; Girona, ADG, ms. 4; Vic, BE, ms. 147, fol. 27-64; ms. 148, fol. 1-50; ms. 258, fol. XXXIII-104; Tortosa, Arxiu de la Catedral, ms. 187, fol. 2-52; Barcelona, BUB, ms. 588; AHMB, ms. A-349; Madrid, RAH, *Papeles de Jaime Villanueva*, lligalls I i II.

4. Catàlegs i bibliografia: F. FITA, *Concilio de Tarragona en 1318. Revisión crítica*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», 28 (1896), 237-259; *Concilios tarraconenses en 1248, 1249 y 1250*, dins *ib.*, 40 (1902), 444-459; *Concilio inédito de San Celoni en 1168. Bulas inéditas de Alejandro III y Benedicto VII*, dins *ib.*, 41 (1902), 256-271; SANÇ CAPDEVILA, *Un concilio provincial de Tarragona desconegut*, dins «AST», 2 (1926), 495-251; F. VALLS I TAVERNER, *Notes sobre la legislació eclesiàstica provincial que integra la compilació canònica tarraconense del Patriarca d'Alexandria*, dins «AST», 11 (1935), 251-272; J. M. MADURELL MARIMON, *El Concilio de Tarragona de 1530*, dins «AST», 16 (1943), 173-199; *El Concilio de Tarragona de 1533*, dins «AST», 17 (1944), 145-160; *Concilios Tarraconenses (1455-1469)*, dins «AST», 20 (1947), 103-149; J. ZUNZUNEGUI, *Para la historia del Concilio Provincial Tarraconense de 1357*, dins «Scriptorium Victoriense», 5 (1958), 339-343; J. M. MADURELL MARIMON, *Edición de las Constitutiones Provinciales Tarraconenses de 1557*, dins «Gutenberg Jahrbuch», 41 (1966), 209-213; O. ENGELS, *Los reyes Jaime II y Alfonso IV de Aragón y los concilios provinciales de Tarragona*, dins «VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Valencia, 1 a 8 de octubre de 1967. II. La Corona de Aragón en el siglo XIV», vol. II, Valencia 1970, 253-262; G. MARTÍNEZ-F. M. TULLA-P. J. TORRENT-D. LOMAS, *Concilios nacionales y provinciales*, dins DHEE I 537-577; M. PÉREZ GUALLAR, *Los concilios tarraconenses celebrados en Lérida (siglos VI-XV)*, Lleida 1975; J. A. BRUNDAGE, *The Provincial Council of Tarragona 1239: a New Text*, dins «Bulletin of Medieval Canon Law», 8 (1978), 21-27; J. PERARNAU I ESPELT, *Sobre el Concilio Provincial de 1312*, dins «AST», 20 (1978), 145-154; G. GONZALVO BOU, *Cànons del concili de Lleida de 1173 al·lusius a la Pau i Treva*, dins «Mediaevalia», 9 (1990), 153-160; J. RAVENTÓS I GIRALT, *Concilis Provincials Tarraconenses. Revisió de la cronologia*, dins «25 Anys de servei episcopal. Miscel·lània Dr. Ramon Torrella i Cascante», Tarragona 1993, 179-191; Josep Maria MARQUÈS, *Concilis Provincials Tarraconenses* (Clàssics del Cristianisme 50bis), Barcelona, Edicions Proa 1994, 195 p., amb bibliografia; DHEC I 591-608.

5. Edició: a) Cardenal d'ÒRIA, *Constitutiones Sacrorum conciliorum Tarraconensium sub illustri et Reverendissimo in Christo patre D. D. Hieronymo de Aurea, miseratione divina tituli divi Thomae in Parione sanctae Romanae Ecclesiae diacono cardinali et Terraconensi perpetuo administratore, collectae decreto sacri concilii Tarra-*

conensis celebrati anno MDLV. Barcinone, cum gratia et privilegio. Apud Claudium Bornatium 1557, 216 p.; l'edició compila les constitucions segons l'ordre de les Decretals i conté un *Index rerum memorabilium*.

b) Antoni AGOSTÍ, *Constitutionum Provincialium Tarraconensium libri quinque*, Tarragona, Felip Mey 1580, 411 p.; reproduïda dins Antoni AGUSTÍ, *Opera omnia*, t. III, Lucca 1767, 371-520.

c) Joan TERÉS, *Constitutionum Provincialium Tarraconensium libri V*, Tarragona, Phil. Robert 1593, 395 i 132 p.

d) J. D. COSTA I BORRÀS, *Collectio novissima Constitutionum Provincialium Tarraconensium*, dins *Obras*, ed. Ramon de Ezenarro, Barcelona, 2 vols, 1866-1867.

e) Josep M. PONS I GURI, *Els Concilis Tarraconenses de la primera compilació (1229-1330)*, dins «AST» XLVII (1974), 65-128, i XLVIII (1975), 241-363; reeditat amb el títol *Constitucions Conciliars Tarraconenses*, dins *Id.*, *Recull d'estudis d'Història jurídica Catalana*, vol. II, Barcelona, Fundació Noguera 1989, 223-387.

6. Contingut:

Fol. XXIIIra-XXXVIIv, [Compilació conciliar de l'infant Joan, patriarca d'Alexandria, any 1330].

Fol. XXXVIIIr-Lr, [Constitucions del concili de 1331].

Fol. Lv-LIIIr, [Constitucions del concili de 1333].

Fol. LIIIr-LVIIIv, [Constitucions i documentació complementària del concili de 1338].

Fol. LVIIIr, [Constitucions del concili de 1354].

Fol. LX-LXIIIr, [Constitucions del concili de 1357].

Fol. LXIIIr, [Prima confirmatio apostolica constitutionum de invasoribus domini Clementis papae VI impetrata per dictum dominum fratrem Sancium Archiepiscopum].

Fol. LXIIIv-LXVIr, [Constitució de Pere I contra els perseverants en l'excomunió i contra els assassins de clergues i confirmació de la mateixa pel papa Gregori IX].

Fol. LXVIv-LXXIv, [Constitucions del concili de 1364].

Fol. LXXIv-LXIIIv, [Constitucions del concili de 1370].

Fol. LXXIIIv-LXXVIIIv, [Constitucions del concili de 1391].

Fol. LXXVIIIv-LXXXr, [Constitucions del concili de 1395].

Fol. LXXXv-LXXXIIIv, [Constitucions del concili de 1407].

Fol. LXXXIIIv-LXXXIIIv, [Confirmacions papal i reial de les constitucions contra els invasors de béns eclesiàstics].

Fol. LXXXVr-LXXXVIr, [Constitucions del concili de 1414].

Fol. LXXXVIr-LXXXIv, [Constitucions del concili de l'arquebisbe Dalmau de Mur (1419-1431)].

Fol. LXXXIv-LXXXIIIv, [Constitucions del concili de Pere de Cardona, 1517].

XIII

1. Folis LXXXXVr-LXXXXVIIIv. Fol. LXXXXVr, *inc.*: «(rúbrica) Constitutio domini Jacobi Sabinensis Episcopi apostolice sedis legati Quod clerici in sacris ordinibus constituti et beneficiatum (*sic*) in domo vel aliud detinentes publice concubinas sunt suspensi. Et concubine excommunicate. Et sobolem in bonis paternis non succedit (*fi de rúbrica*). Ad extirpandam clericorum incontinentiam statuimus ...».

Fol. LXXXXVIIIv, *exp.*: «... nichilominus tam ipsi quam ipse careant ecclesiastica sepultura. Datum Gerunde Nono kalendas Nouembris Pontificatus domini nostri domini clementis pape Septimi Anno duodecimo».

2. Identificació de l'autor i obra: {*Constitució del cardenal Sabinense contra els clergues concubinaris. Constitució del cardenal Gil que confirma l'anterior. Constitució del cardenal Pere de Luna, legat papal, sobre el mateix*}.

XIV

1. Folis Cr-CIIIv. Fol. Cr, *inc.*: «(rúbrica al fol. LXXXVIIIv) Concordia inter dominum regem Petrum et prelatos super quibusdam grauaminibus intercedentibus Regina et Cardinali Conuenarum³⁵⁰ apostolice Sedis legato (*fi de rúbrica*) In dei nomine Amen. Super pretensis quatuor grauaminibus ...».

Fol. CIIIv, *exp.*: «... Datum Rome apud sanctum Petrum anno Incarnationis domini M^o CCCC^o XXX tertio VII Kalendas junii Pontificatus nostri anno tercio».

2. Identificació de l'autor i obra: {*Concòrdia de la reina Elionor (1372). Butlla del papa Martí V sobre la festa de Corpus. Butlla del papa Eugeni IV sobre el mateix*}.

XV

1. Foli CIIIr-CV. Fol. CIIIr, *inc.*: «Nicolaus episcopus seruus seruorum dei ad futuram rei memoriam. Sedis Apostolice circumspecta benignitate circa concessionum gratias ...».

Fol. CV, *exp.*: «... Datum Rome apud Sanctum Petrum sub anniculo piscatoris die xxvi ffebroarii M DXV Pontificatus nostri Anno Sexto.».

2. Identificació de l'autor i obra: {*Butlles del papa Nicolau V, del papa Eugeni IV i del papa Lleó X*}.

Folis CVI-CXII, en blanc.

---

350. Probablement es tracta de Joan de Comminges (de Convenis), canonge de Narbona, bisbe de Magalona (1309-1317), arquebisbe de Tolosa (1317-1327), creat cardenal per Joan XXII el 18 de desembre del 1327, mort el 20 de Novembre del 1344: EUBEL, I, 15, 334, 515.

XVI

1. Folis CXIIIr-CXXXVIIIv. Fol. CXIIIr, *inc.*: «(rúbrica) Constitutiones sinodales Episcopatus Vicensis (fi de rúbrica). Galcerandus ...».

Fol. CXXXVIIIv, *exp.*: «... Expliciunt constitutiones sinodales domini Gregorii episcopi Vicensis facte in prima sinodo per eum celebrata XXII die aprilis anno Domini MCCCCXXXIII».

2. Identificació de l'autor i obra: *Constitutiones Synodales Episcopatus Vicensis*.

3. Altres manuscrits: Vic, BE, ms. 147, fol. 1-24; ms. 148, fol. 56-77; ms. 220, fol. 41-66; ms. 221; ms. 258, fol. I-XXXIV.

4. Catàlegs i bibliografia: E. JUNYENT, *Constitucions sinodals vigatanes*, dins «Ausa», VII (1972-1974), 325-329.

Fol. CXXXIX i 140-141 en blanc.

XVII

1. Folis 142-171. Fol 142r, *inc.*: «(rúbrica) Formae practicarum vtilium Iurisperitis nouiter in practica rementibus In curiis ordinariorum ciuitatis Barcinone et Regis et Gubernatoris Cathalonie composite per me, Petrum de Vallo, Intitulate Thesaurus pauperum. | Forma clami seu querele. (fi de rúbrica). Conqueritur P. notarius ciuis Barchinone de scilicet mercatore et siue (sic) Barchinone ...».

Fol. 171v, *exp.*: «... et premissa dicto tali adiudicari et iustitie complementum super premissis sibi administrari iuxta constitutiones».

2. Identificació de l'autor i obra: Pere de VALL,³⁵¹ *Thesaurus pauperum*.

---

351. Pere de Vall, Desvall o deç Vall, conseller i tresorer de Pere III, fou el destinatari de la lletra en la qual el rei catalano-aragonès feia l'elogi del Partenó d'Atenes, RUBIÓ, *Documents*, I 286-287; el 1360 comprava un astrolabi per al rei, *ib.*, 192-193; el 1371 paga per al rei un ms. de la *Vida del sant rei en Jacme*, *ib.*, II, 163; l'any sobre paga una imatge de Maria pintada en un drap, *ib.*, II, 163-164; i un astrolabi i un llibre de Marco Polo, *ib.*, II, 165-166; el 1373 el rei li fa pagar 50 florins d'or a fra Francesc Eiximenis perquè es doctori a Tolosa, *ib.*, II, 168; el 1374 compra un astrolabi, uns llibres d'astrologia i un Marco Polo per al rei, *ib.*, II, 171; aquest mateix any pagava 30 florins a fra Francesc Martí per obtenir el mestratge en teologia a París, *ib.*, II, 216; l'any 1377 el rei li feia pagar 2000 sous a Berenguer Veray, de l'escrivania reial, pel treball de copiar-li uns llibres, *ib.*, II, 182-183; el 1378 paga 9.000 sous a Pere Bernés, argenter, *ib.*, II, 191-194; el 1380 el rei li feia pagar 100 florins per reparar una clau de volta de Santa Maria del Mar, que ostentava una efígie del rei Alfons III, destruïda per un incendi, *ib.*, II, 217; el mateix any pagava 5000 sous a Francesc Pereta per haver copiat per al rei una gran obra d'astrologia, *ib.*, II, 212; i encara 30 florins d'or a Joan d'Arràs, «maestre en art de trovar de la casa del duc de Bar», *ib.*, II, 221-222; el 1381 li feia pagar 100 florins a Guillem Nicolau pel treball de traduir les *Cròniques d'Aragó i de Sicília*, *ib.*, I, 288; i el recriminava perquè no havia volgut donar recapte a Dalmau Planes per a escriure una obra d'astrologia, *ib.*, I, 290-291; l'any 1382 ha de pagar 150 florins d'or d'Aragó a Cresques Abraham per un mapamundi, *ib.*,

6. Contingut:

- Fol. 142r: Forma clami seu querele. Forma firme rei ad querelam. Forma petitionis et demande.
- Fol. 142v: Forma proponendarum exceptionum dilatoriarum et litis ingressum impediendum.
- Fol. 143r: Forma petitionis missionis ex primo decreto. Forma declarationis super dicta missione. Forma petitionis missionis realis post declarationem. Forma prouisionis iudicis. Forma interlocutorie super dictis exceptionibus dilatoriis et litis ingressum impediendum. Forma reclamacionis.
- Fol. 143v: Forma petitionis restitutionis in integrum in reclamacionis causa. Forma declarationis in reclamacionis causa. Forma alia declarationis reclamacionis.
- Fol. 144r: Forma articulationis in causa ciuili. Forma responsionis ad articulos medio calumnie Juramento. Forma declarationis articulos pro confessis habere.
- Fol. 144v: Forma litis contestationis. Forma reconuentionis. Forma reconuentionis iudicis.
- Fol. 145r: Forma petitionis publicationis testium et qualiter publicantur. Forma obiectionis testium.
- Fol. 145v: Forma petitionis Sententie. Forma diffinitiuie Sententie iudicis delegati. Forma taxationis expensarum.
- Fol. 146r: Forma appellationis.
- Fol. 146v: Forma apostolorum reuerentialium. Forma apostolorum negatiuorum. Forma libelli in appellationis causa per appellanem. Forma libelli in appellationis causa per appellatum. Forma libelli cum non est delatum appellationi.
- Fol. 147r: Forma sententie in causa appellationis. Forma secunde appellationis et alia in tertia instantia.
- Fol. 147v: Forma petitionis executionis. Forma consilii executionis. Forma oppositionis vxoris ad executionem.
- Fol. 148r: Forma oppositionis uxoris mortuo viro. Forma petitionis tutoris assignandi pro parte agnatorum et cognatorum.
- Fol. 148v: Forma petitionis curatoris bonis indeffensis. Forma declarationis cum curator assignatur. Forma pronunciandi contra tutorem super quantitate in

---

II, 253; el 1383 li fa comprar una Bíblia, «la pus bella que si puix trobar», *ib.*, I, 312-313; el 1384 el rei li manava de pagar 3.000 sous de Barcelona a Joan de Barbastre, de l'escrivania reial, pel treball de copiar les *Ordinacions de la Casa Reial*, *ib.*, II, 273; el 1385 pagava 26 florins a fra Joan de Montçó, OP, com ajuda d'estudis a París, *ib.*, II, 178; i 100 florins d'or a fra Joan de Fornells, bisbe de Torres, perquè es pugui comprar una Bíblia, *ib.*, II, 280; el 1386 pagava 40 florins d'or a fra Francesc Marmany «per ço com lo tramet per alguns afers secrets de la sua cort», *ib.*, II, 181; el seu nom també apareix en una lletra d'ACA, Canc., reg. 1825, fol. 173r, que vam publicar dins *Alguns documents sobre Antoni de Ginebreda, O. P. (1340-1395)*, dins «ATCA», 19 (2000), 515-516; i en una que li adreça el rei Pere III el 10 de juny de 1374 manant que no pagui el salari a l'inquisidor Eimeric, publicada en *El pagament dels inquisidors a la Corona d'Aragó durant els segles XIII i XIV*, dins «ATCA», 22 (2003), 211. Pere deç Vall també és esmentat a *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña publicadas por la Real Academia de la Historia*, t. III, 419.

- litem jurata per pupillum factum adultum. Forma cum petitur tutor seu curator minori furioso seu prodigo.
- Fol. 149r: Forma declarationis cum tutor vel curator predictis assignatur. Forma petitionis licentie vendendi bona tutele vel cure. Forma concessionis licentie vendendi bona tutele vel cure.
- Fol. 149v: Forma libelli Jactatorii. Forma Sententie cum Jactans nullam petitionem obtulit. Forma cessionis bonorum.
- Fol. 150r: Forma admissionis cessionis bonorum. Forma Sententie Graduationis.
- Fol. 150v: Forma generalis precepti de soluendo. Forma proponendarum rationum ad predictum preceptum.
- Fol. 151r: Forma precepti vt quis exeat domum. Forma rationum proponendarum ad predicta. Forma declarationis seu consilii super predictis.
- Fol. 151v: Forma quelele in processu de Sono a Sacramentali. Forma sententie in dicto proximo processu.
- Fol. 152r: Forma quelele processus de Sono emissio. Forma sententie in processu de Sono emissio.
- Fol. 152v: Forma petitionis juxta vsaticum «Mariti vxores». Forma sententie in processus vsaticvi «Mariti vxores».
- Fol. 153r: Forma preuentionis in Inquisitionis causa. Forma petitionis fisci in Inquisitionis causa. Forma deffensionis reorum.
- Fol. 153v: Forma sententie interlocutorie tormentorum. Forma sententie diffinitive cum delatus absoluitur.
- Fol. 154r: Forma quelele pacis et treuge. Forma declarationis fori per querelatum simpliciter tonsuratum.
- Fol. 154v: Forma comparitionis cum pignoribus tenentibus. Forma comparitionis cum vno anulo.
- Fol. 155r: Forma comparitionis in forma pauperum.
- Fol. 155v: Forma comparitionis plurium citatorum et querelatorum.
- Fol. 156r: Forma adiudicationis clami seu quelele.
- Fol. 156v: Forma comparitionis eictorum post adiudicationem cum non sunt soluendo (*sic*). Forma quelele contra fautores.
- Fol. 157r: Forma comparitionis per fautores querelatos. Forma sententie contra fautores.
- Fol. 157v: Forma quelele pacis et treuge pro pensionibus censualium.
- Fol. 158r: Forma firme Juris per acydatum seu diffidatum. Forma litterarum monitoriarum de predictis. Forma sententie arbitrorum et arbitratorum.
- Fol. 159r: Forma practicarum in Curia Gubernatoris Cathalonie. Forma Supplicationis. Forma supplicationis euocationis cause. Forma supplicationis cum causa euocata in regio consilio continuatur in Audientia Gubernatoris. Forma Sententie interlocutorie Gubernatoris.
- Fol. 159v: Forma reclamationis ad interlocutoria in curia Gubernatoris. Forma sententie in causa reclamationis per Gubernatorem. Forma sententie diffinitive Gubernatoris. Forma taxationis expensarum Gubernatoris.
- Fol. 160r: Forma appellationis a sententia Gubernatoris. Forma apostolorum traditorum per Gubernatorem. Forma petitionis executionis coram Gubernatore. Forma prouisionis ad petitam executionem. Forma prouisionis fiende ad predicta per consiliarium. Forma consilii prestiti portario de exequendo.

- Fol. 160v: Forma consilii quando pars non vult firmare venditionem et in eius contumacia firmatur per curiam.
- Fol. 161r: Forma practicarum in Curia, audientia et consilio Regio. Forma supplicationis ad Regem.
- Fol. 166r: Forma processus in vsatico «Auctoritate et rogatu». Et primo querimonia clami seu processus. Littera commissionis super informatione recipienda.
- Fol. 167r: Forma processus et primo querele in vsatico «Simili modo». Fforma responsionis ad querelam. Forma replicationis ad responsionem. Forma sententie condemnatorie in processu vsatici «Simili modo». Alia forma sententie in vsatico «Simili modo».
- Fol. 167v: Alia forma querele in vsatico «Simili modo». Forma comparitionis citati pro processu «Simili modo».
- Fol. 168r: Forma supplicationis in vsatico «Camini et strate». Forma littere monitorie super dicto vsatico
- Fol. 168v: Forma comparitionis in hoc vsatico in aliis terminis.
- Fol. 169r: Forma querele secundum Constitutiones Sacri Concilii Tarracone.
- Fol. 170r: Forma supplicationis per quam petitur quod aliquis citetur pro pacibus et treugis violatis et quod causa euocetur. Forma querele pacis et treuge secundum Barchinonenses aduocatos.
- Fol. 170v: Forma alia eiusdem querele per eosdem aduocatos. Forma querele seu clami contra sustentatores ieictorum pacium et treugarum.
- Fol. 171r: Forma comparitionis et firme et tornandi pignora pro citatione pacis et treuge. Forma acusationis contumatie citati pro pacibus et treugis coram rege. Forma sententie pacis et treuge.
- Fol. 171v: Forma apostolorum quando appellatur a predicta sententia. Forma publicationis a pace et treuga. Forma cedula quam querelans post publicationem facere debet.

Folis 161v-165v i 172-177 en blanc.

XVIII

1. Foli 178rv. Fol. 178r, *inc.*: «Hanc constitutionem fecit patriarcha a Sede apostolica legatus super beneficiorum seruiciis et notariis et de pertinentiis eorum in suo proximo Consilio. Et in sui forma publica in curia venerabilis Vicarii Ceruarie ...».

Fol. 178v, *exp.*: «... Fuit facta fides quod dictus Rex Petrus fecit seu licenciam dedit Rectori de Pratis quod non obstante prouisione etc. Barcinone die XXVI aprilis M CCC LXXIII°».

2. Identificació de l'autor i obra: {*Constitució conciliar tarraconense del 1329, i Pragmàtica de Pere III prohibint que les notaries eclesiàstiques intervinguin en testaments i contractes dels civils, 18 octubre 1373*}.

4. Catàlegs i bibliografia: Josep M. PONS I GURI, *El conflicte de la notaria de Girona*, dins «AIEG», XXV-I (1980), 167-236; reeditat dins ID., *Recull d'estudis d'Història jurídica Catalana*, vol. I, 33-93.

XIX

1. Folis 179r-186v. Fol. 179r, *inc.*: «F | 30 Festa que compelluntur colere in prouincia tarraconensi videlicet festa Domini Jhesuchristi, Sancti Vincentii, Purificationis Beate Marie, Apostolorum et Evangelistarum ...».

Fol. 186v, *exp.*: «... Liber Ceremoniarum vltra consuetam sit in vnaquaque ecclesia vbi sunt vltra duodecim officiantes iuxta constitutionem fol. 75 quam innouat; et Episcopus vel capitulum Cathedralis contrafacientes 25 librarum alii vero decem librarum penam eo ipso incurrant».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Índex de les Constitucions contingudes en el volum, amb remissió al foli on són transcrites*].

L'índex sembla mal embastat, segons l'ordre que presenten els encapçalaments alfabètics:

Fol. 179r:v F, G, C.

Fol. 180rv: A.

Fol. 181rv: C.

Fol. 182r: C, D.

Fol. 182v: E.

Fol. 183r: M N.

Fol. 183v: O, P.

Fol. 184fr: Q, R.

Fol. 184v: S.

Fol. 185r: T, V.

Fol. 185v-186r: Constitutiones legatorum apostolice Sedis.

Fol. 187v: L.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: a) Folis I-II, VIII-XIV, XXVIII-CV, CXIII-CXXX-VIII, 122 x 241, a columna tirada, 45 línies constatades; impaginació del foli Ir: 52 + 122 + 46 x 31 + 241 + 47.

b) Folis III-IV, 165 x 265, a columna tirada, línies, 27 línies constatades; impaginació del foli IIIr: 27 + 165 + 28 x 37 + 215 + 67.

c) Folis V-VII, XV-XX, 172 x 248, a dos corondells, 40 línies constatades; impaginació del foli Vr: 23 + 80 + 21 + 70 + 26 x 35 + 248 + 37.

d) Folis 142-171, 110 x 240, a columna tirada, 50 línies constatades; impaginació del foli 156r: 53 + 110 + 57 x 29 + 240 + 50.

e) Folis 179-186, 185 x 270 a dos corondells, 50-56 línies constatades; impaginació del foli 181r: 24 + 185 + 6 x 9 + 270 + 27.

2. Tipus de ratllat: En els folis a columna tirada, llevat dels folis III-IV, dues línies horitzontals i dues línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació. En els folis a dos corondells, llevat dels folis 179-186, quatre línies verticals de justificació; escriptura de justificació a justificació i de justificació a justificació. UR variable.

3. Tipus de lletra i mans: a) Folis I-XX, LXXXVI-CV, escriptura cursiva humanística del segle XVI.

b) Folis XXVIII-LXXXV, escriptura humanística del segle XV, amb influències de la gòtico-bastarda.

c) Fol. CXIII-CXXXVIII, escriptura humanística del segle XV.

d) Fol. 142-171, humanística amb influències de la bastarda, d'una mà molt regular i segura, amb el *ductus* lleugerament decantat a la dreta.

e) Fol. 179-186, escriptura humanística cursiva del segle XVI, diferent de la primera, més aviat dextrogira.

5. Decoració: Rúbriques i calderons vermells. Hom ha deixat espais per a les capitals, no executades.

6. Notes als fol. XXXr-XXXIIr, XXXVIIv, LIIr. És profusament anotat als marges, pràcticament glossat, i amb el mateix tipus d'escriptura que el text principal, el text del *Thesaurus pauperum*, fol. 142r-168v.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al foli Ir i al LXX-VIIIr.

9. Copistes: Cinc.

10. Revisions i correccions abundoses a l'interior dels paràgrafs; hom en troba de marginals als fol XXXr, XXXIv, XXXIIrv, XXXVIr, XXXVIIIv, XXXXVIIIrv, LXIIIr, LXVIIIr, LXXXVIIIr, LXXXVIIIr, LXXXVIV, CXIIIr-CXVIIr, CXXrv, CXXIIIr.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació mediocre, per culpa de l'oxidació de les pàgines, particularment avançada en els folis escrits per mans del segle XVI.

2. Datació: Segle XVI.

3. Origen català, probablement tarragoní.

4. Propietaris i procedència: ADG.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 215 x 233 x 29.

b) Material: Cobertes de pergamí groc clar, amb taques més fosques a la part inferior. Ànima de cartró.

c) Indicacions escrites: A la tapa I, part superior, «Nº 1 | Para la Inquisición de Valencia.».

2. Llom del mateix pergamí, amb una inscripció ratllada, probablement escrita de dalt a baix.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis de pell, que afloren a l'exterior.

b) Descripció dels sectors: A dalt «LIBRO | AVREO», A baix etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 25».

3. Altres elements:

c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del pergamí.

d) Talls sense peculiaritats.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data. Segle XVIII, últim quart.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: paper.

4. Folis: 204.

5. Dimensions: 209 x 298 x 25.

6. Plecs:

1) Bifoli, folis 1-2.

2) Plec coix de 6/5, folis 3-13.

3) Plec de 5 x 2, folis 14-23.

4) Plec de 5 x 2, folis 24-33.

5) Plec de 5 x 2, folis 34-43.

6) Plec de 5 x 2, folis 44-53.

7) Plec de 5 x 2, folis 54-63.

8) Plec de 5 x 2, folis 64-73.

9) Plec de 5 x 2, folis 74-83.

10) Plec de 5 x 2, folis 84-93.

11) Plec de 5 x 2, folis 94-103.

12) Plec de 5 x 2, folis 104-113.

13) Plec de 4 x 2, folis 114-121.

14) Plec de 5 x 2, folis 122-131.

15) Plec de 5 x 2, folis 132-141.

16) Plec de 5 x 2, folis 142-151.

17) Plec de 5 x 2, folis 152-161.

18) Plec de 5 x 2, folis 162-171.

19) Plec de 5 x 2, folis 172-181.

20) Plec de 6 x 2, folis 182-193.

21) Plec coix de 4/5, folis 194-202.

22) Bifoli, folis 203-204.

Fol. 1r, angle inferior dret, en llapis «Ms | 25».

8. Foliació moderna, contínua, feta el dia 21 d'abril de 2011, en llapis, a l'angle superior dret de recto dels folis. Hi ha una altra numeració, paginada, coetània de l'escriptura del manuscrit, contínua, en tinta i xifres aràbigues, que comença a l'actual foli 24.

9. Numeració de plecs: Del foli 24 al foli 194 cada plec va numerat amb xifres aràbigues a l'angle superior esquerre del recto del foli inicial de plec.

10. Filigranes: a) Foli 1, filigrana dels tres cercles somada de corona, amb una creu dins el primer cercle, una lletra «P» dins el segon, i el tercer buit, que no trobem repertoriada.

b) Foli 5, filigrana dels tres cercles somats de corona reial amb creu; el primer cercle és un òval dins el qual hi ha una creu i a banda i banda hi ha sengles grifolls; dins el segon cercle hi ha les majúscules «A» i «C»; dins el tercer cercle hi ha un «3». Es pot relacionar aquesta filigrana amb les de VALLS i SUBIRÀ III, *Italy*, n. 24, documentada a Toledo el 1669, i n. 29, documentada el 1693 a Càceres.

12. Sistemes de ratllat en sec.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Folis 1-24. Folis 1-2 buit. Fol. 3r, *títol*: «Copia completa del Libro Aureo. Remitida por los testamentarios del sr. Xaramillo en Febrero de 1782». Fol. 4r, *inc.*: «Tractatus qui hoc Volumine continentur ...». Fol. 7r, *inc.*: «Index rerum et materiarum que continentur in hoc volumine. A. Absentia vell infirmitate Regens detentus ...».

Fol. 23r, *exp.*: «... et interim nihil nouandum. Pag 1. Num. 2. Vide Verbo Competentia Verbo Contentiones».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Taula del volum i Índex alfabètic de matèries*].

1b. Folis 24r-176v. Fol. 24r, *inc.*: «De forma et praxi ineundae contentionis inter Nostrum Sancti Officii Tribunal et reliqua regia Tribunalia in hoc Regno Valentiae. Tractatus Primus. Praxim firmandae contentionis inter haec Tribunalia Sancti Officii et Regii in hoc Valentiae Regno refert D. Laurens Matheu³⁵² Senator Valentinus in suo «de Regimine Regni Valentiae»³⁵³ tom. 2, cap. 7 ...».

Fol. 176v, *exp.*: «... Sospechosa que dicha Adiccion fue êcha por el Consejo de Aragon y no por su Magestad pues huuiera conformidad en ambos Decretos remitidos a este Tribunal y a la Real audiencia. SIT DEO LAVS».

352. Per a Llorenç Matheu i Sanç, Cf. J. P. FUSTER, *Biblioteca Valenciana*, t. I, València 1827, 271.

353. Obra impresa a València el 1655 i a Lió els anys 1677 i 1704: PALAU, 158132-158134.

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Copia del Libro Aureo de la Inquisición de Valencia*].

6b. Contingut:

Fol. 4r: Tractatus primus. De forma, et Praxi ineunde contentionis inter Nostrum Sancti Officii Tribunal et Reliqua Regia Tribunalia in hoc Regno Valentie tam in Ciuilibus, quam in criminalibus causis, fol. 24r.

Tractatus secundus. De contentione Jurisdictionis, inter hec tribunalia Sancti Officii et Judicis Ordinarii Ecclesiastici, fol. 41r.

Tractatus tertius. De casibus mixti fori inter Nostrum et Regium Tribunal, fol. 44v.

Tractatus quartus. De familiari Sancti Officii, reo absenti, et contumace, fol. 51r.

Tractatus quintus. De remissione Reorum ad suum Judicem competencia Jurisdictionis declaratione Sedata, fol. 54v.

Tractatus sextus. In quibus casibus, DD. Inquissitores cognoscunt an sua sit jurisdictionis, fol. 59r.

Tractatus septimus. De jurisdictione DD. Inquissitorum in exemptos (*sic*) a sua jurisdictione, fol. 61r.

Tractatus octavus. De potestate Principis in concedendo Jurisdictionem et ipsam limitando, iddem (*sic*) quod in largiendis et temperandis privilegiis ministris Santi Officii concessis, fol. 73v.

Tractatus nonus. De potestate pro regis et eiusdem jurisdictione in exemptos, fol. 75r.

Tractatus decimus. Quibus modis privilegium fori Sancti Officii a familiaribus et reliquis ministris amittatur, ad tempus etiam (*sic*) perpetuum, fol. 78v.

Tractatus undecimus. De firmis juris, ad materiam Legis *difamari C de ingen. manu miss.* et Legis *si contendat ff de fideiusoribus* pro oficialibus et familiaribus Sancti Officii firmantibus de iure in tribunali Sancti Officii, vel judicis secularis, fol. 91v.

Tractatus duodecimus. De personis gaudentibus privilegio fori Sancti Officii, fol. 96v.

Tractatus decimus tertius. De preventionem Jurisdictionis, in casibus mixti fori inter nostrum, et regium tribunal, fol. 100r.

Tractatus decimus quartus. De concordiarum nostrarum obseruantia et earum stricta intelligencia, fol. 104v.

Tractatus decimus quintus. Privilegios y exempciones que gozan los oficiales titulados y salariados del Sancto Oficio, fol. 116r.

Tratado decimo sexto. Arancel de derechos y salarios que llevan los Ministros del Santo Oficio, de las pruebas de limpieza, causas criminales, de sodomia, de honor de oficio, y otros diversos, fol. 119r.

Tratado decimo septimo. Practica y orden de procesar en el Santo Oficio de la Inquisicion en el crimen, y delicto de sodomia, y bestialidad, cum notis, in jure et facto, fol. 121v.

Appendix ad tractatus contentionum jurisdictionis. Questio prima. De competencia jurisdictionis cum Consulibus Magistratus Longie maris, fol. 130r.

Questio secunda. De competencia jurisdictionis ratione concursus privilegiatorum fori, fol. 231v.

Questio tertia. De competencia jurisdictionis cum tribunali Sanctae Cruciatæ, fol. 132r.

- Questio quarta. De competentia jurisdictionis cum equitibus militaribus in hoc Regno Valentiae, fol. 132v.
- Questio quinta. Comisarios, notarios, y calificadores del Santo Oficio si gosan de este fuero?, fol. 141r.
- Questio sexta. Familiaris Sancti Officii recurrens ad judicem secularem per viam violentiae a gravamine illato a iudice ordinario eclesiastico, num censeatur ex hoc facto prorogase (*sic*) jurisdictionem eclesiastici, vel iudicis laici, ita ut nequeat amplius declinare eorum jurisdictionem, et recurrere ad tribunal Sancti Officii, fol. 143r.
- Allegationes pro jurisdictione Sancti Officii. Allegatio prima. Sobre eleccion de fuero en concurso de litigantes para que se siga su fuero, fol. 144r.
- Allegatio secunda. Si aviendo procedido ambos tribunales, el del Santo Oficio, y Real Audiencia por procesos de ausencia contra un reo executada primero la sentencia del seglar, en la pena pecuniaria que le impuso, si podra executar la de su sentencia el Santo Oficio, extat ibidem decisio, fol. 150r.
- Allegatio tertia. Si los familiares del Sancto Oficio pueden ser compelidos con carceles y otras vexaciones, a testificar en causas criminales ante los jueces Reales y de la inteligencia del capitulo 16 de la segunda concordia, fol. 150r.
- Allegatio quarta. Si es caso de proceder contra los Ministros Reales sobre no remitir el proceso informatiuo, echo contra algun familiar reo a quien capturaron y encarçeraron antes de moverse formiter competentia de jurisdiccio, fol. 156r.
- Allegatio quinta. Si los oficiales titulados y salariados, estan comprendidos en la Prematica del año 1613. Y cedula Real del año 1633. sobre la prohibicion de llevar, y tener en sus casas Armas de fuego prohibidas, y que se ha observado respecto de los familiares, fol. 162r.

1c. Folis 177r-196v. Fol. 177r, *inc.*: «Índice de los Libros de Contenciones âsta el folio 168 del tom. 4º que ês asta donde ôy se allan continuadas en 1º de Noviembre 1663. A. Abogado de Presos goza en causas ciuiles active et pasive del fuero del Santo oficio ...».

Fol. 196v, *exp.*: «... Vandoleros siendo receptador dellos el familiar Vide Verbo receptador de bandoleros».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Índex dels llibres de Contencions}*

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 140 x 262 a columna tirada, de 35 línies. Impaginació del foli 52r: 37 + 135 + 37 x 17 + 263 + 17.

3. Tipus de lletra i mans: escriptura de finals del segle XVIII. Lletra d'una sola mà.

5. Decoració: Lletres adornades amb dibuixos a la ploma.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», al foli 3r i al 63r.

9. Copista únic.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació bo.
2. Datació: El *terminus ad quem* és el febrer del 1782.
3. Origen valencià.
4. Propietaris i procedència: Tribunal de la Inquisició valenciana, ADG.

26

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 211 x 315 x 34.

b) Material: Cobertes de pergami groc embrutit, ànima de pasta.

c) Indicacions escrites: La contratapa I és farcida amb tres elements. El primer és una inscripció on s'hi arriben a distingir tres mans: «[1ª man] Die 29 augusti 1766 F. C. G. B. | Die 10 septembris dixit Salvi nil teneri me | vi illius, et ipsum praesumere debere | omnia esse facta [2ª man] Dixi Postilla primo somnuque uti et dubia e necessita-|-te C. P. [1ª man] Bene – ita Frisonell – Pere Pau [3^a man] Celles | qui et quando non faciundo G. P. Pons quando | mihi esset nociva». El sentit de les tres notes escrites és opac per ara.

El segon element és un dibuix en tinta, situat al bell mig de la pàgina, que reproduceix una rosa dels vents, amb el cercle format per tres circumferències concèntriques, amb diàmetre extern de 155 mm., diàmetre intern de 124 mm., i distància entre la circumferència exterior i la interior de 15 mm.; a l'interior del cercle hi ha dues línies diametral que s'intersequen perpendicularment i serveixen per assenyalar els quatre punts cardinals, N, E, S, O, amb cada lletra inserida en l'espai que hi ha entre la primera i la segona circumferència. Fora la primera circumferència, a pic sobre els quatre punts cardinals, hi ha sengles qualificacions genèriques: [N] «sere saludable», [E] «saludable sutil y colonich», [S] «Plujos tempestuos Pestifero», [O] «tonitruos flematich». Els quadrants formats pels dos diàmetres perpendiculars són dividits en setze quartes. Al primer quadrant, dins el cercle superior, hi ha sigles de vents ratllades. Al segon quadrant, dins el cercle superior hi ha aquestes abreviacions: segona quarta «LSE», tercera quarta «S.E.», quarta «SSE». Al tercer quadrant, segona quarta «SSO», tercera quarta «SO», quarta «OSO». Al quart quadrant les abreviacions han estat tatxades. En el cercle inferior, hi ha més abreviacions: Primer quadrant, primera quarta «nort», segona quarta «NNS», tercera quarta «NE», quarta «LESTNE». Segon quadrant, primera quarta «LESTE», segona quarta «LSE», tercera quarta «SE», quarta «SSE». Tercer quadrant, primera quarta «SUD ESTSE», segona quarta «SS OUESTE», tercera quarta «SO», quarta «OUEST SO». Quart quadrant, primera quarta «oueste», segona quarta «ONO», tercera quarta «NO», quarta «NNO». Sota la tercera circumferència concèntrica que limita l'interior del cercle, hi ha més inscripcions: Sota el pri-

mer quadrant, «frescs y sechs»; entre les quartes, «Boreas | Nudos», «Decias | grech». Sota el segon quadrant, «calents y sechs»; entre les quartes, «creburno | sec furios | nebulos», «cuanoto». Sota el tercer quadrant, «calents y humits»; entre les quartes, «Libonot», «llebeig | tempestuos». Sota el quart quadrant, «Frets y humits»; entre les quartes, «mestral», «Cierço | o | Gallego».

El tercer element és una inscripció que es llegeix sota la rosa dels vents i que no hi té res a veure: «Illustrissimo Sr. Al cura y comunidad de S. Jayme venimos à rendirnos a su obediencia alegran-|donos que haya llegado con toda felicidad á esta silla Episcopal tan devida | á sus meritos y virtudes, y á expresarle los deseos de que Dios le conceda | mucha gracia y dilatados años de vida para gobernarla prosperamente | y tambien a solicitar su santa bendicion como â Primicias de | la dichosa suerte que nos ha cabido de un Prelado tan Benemerito». El lector veu clarament que es tracta d'un borrador de la literatura que ha circulat en aquestes diòcesis per a llagotejar el bisbe nou de torn i, tractant-se d'un bisbe del segle XVIII, naturalment en castellà.

Contratapa II, a dalt, escrit en tinta per la mateixa mà que ha intervingut en les inscripcions de la rosa dels vents: «Die 3 April. 1767 vi Regiae Pragmaticae publicatae Barci-|none die 14. eiusdem expulsi fuerunt Jesuitae Patres á | collegio Betleemitico ob motiva Regi reseruata», nota que no pot ésser més explícita. A sota, nota sobre equivalència en pams del *colze* bíblic: «Cubitus sunt septem palmi siue pes cum dimidio. Alapide in Pentateuch. pag. 82». Finalment, nota en català: «Deu ans auxi de camera valet. 4 Julios. Ferrarii v. pensio n° 118 | 29 (*ratllant la inscripció i entreescrit per una altra mà*) 46». Al capdavant de la pàgina, nota de propietat: «De Mn. Joseph A. doctore in iure canonico».

Tota aquesta part fou escrita quan el ms. ja era acabat i relligat.

2. Llom ras, del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis que es marquen a l'exterior formant cinc seccions.

b) Descripció de les seccions: 1) «SOLATIUM PAROCHORUM»; 5) Etiqueta de paper blanc quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 26»

3. Altres elements:

b) Tancadors: dos de metall, en molt bon estat.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del manuscrit.

d) Talls sense particularitats.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix, ben conservades.

g) Llavís del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data. Segona meitat del segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: III + 288.
5. Dimensions: 209 x 304 x 29.
6. Plecs:
  - 1) Plec de 2 x 2, folis 1-4.
  - 2) Plec coix de 6/2, folis 5-12, amb 4 talons al final de plec, corresponents als folis 13-16 arrencats.
  - 3) Plec coix de 1/4, folis 20-24, amb 3 talons a l'inici del plec, corresponents als folis 17-19 arrencats.
  - 4) Plec coix, de 5/0, folis 35-39, amb 6 talons al final, corresponents als folis 40-45, arrencats.
  - 5) Plec coix, de 3/5, folis, 46-55, amb dos talons, corresponents als folis 49-50, arrencats.
  - 6) Plec de 5 x 2, folis 56-65.
  - 7) Plec coix 0/2, folis 74-75, amb 8 talons a davant, corresponents als folis 66-83, arrencats.
  - 8) Plec de 5 x 2, folis 76-85.
  - 9) Plec de 5 x 2, folis 86-95.
  - 10) Plec de 5 x 2, folis 96-105.
  - 11) Plec de 5 x 2, folis 106-115.
  - 12) Plec de 5 x 2, folis 116-125.
  - 13) Plec de 5 x 2, folis 126-135.
  - 14) Plec de 5 x 2, folis 136-145.
  - 15) Plec de 5 x 2, folis 146-155.
  - 16) Plec de 4 x 2, folis 156-163.
  - 17) Plec de 5 x 2, folis 164-173.
  - 18) Plec de 5 x 2, folis 174-183.
  - 19) Plec de 5 x 2, folis 184-193.
  - 20) Plec de 5 x 2, folis 194-203.
  - 21) Plec de 5 x 2, folis 204-213.
  - 22) Plec de 5 x 2, folis 214-223.
  - 23) Plec coix de 5/1, folis 224-229, amb 4 talons a final de plec, corresponents als folis 230-233, arrencats.
  - 24) Plec coix de 3/5, folis 236-242, amb 2 talons a començament de plec, corresponents als folis 234-235, arrencats.
  - 25) Plec de 5 x 2, folis 243-252.
  - 26) Plec de 5 x 2, folis 253-262.
  - 27) Plec de 4 x 2, folis 263-270.
  - 28) Plec de 5 x 2, folis 271-280.
  - 29) Plec coix de 5/4, folis 281- folre.

Al plec 24, entre els folis 238-239 hi ha un foli sense numerar.

8. a) Foliació contínua, coetània de l'escriptura del manuscrit, en tinta, a l'angle superior dret de recto dels folis, en xifres romanes, folis I-III; b) foliació contínua, coetània de l'escriptura del manuscrit, en tinta, a l'angle superior dret del recto dels folis, en xifres aràbigues, folis 1-288.

10. Filigrana «ROMEUV», posada dins òval somat de gran corona, del tipus VALLS I SUBIRÀ 854, documentada a Barcelona l'any 1764.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1a. Folis I-II. Fol. Ir, *inc.*: «INDEX | rerum notabilium ex Theologia et Jure. | A | De Apellationibus fol 1 ...».

Fol. Iir, *exp.*: «... virtutibus moral. seu cardin. 246».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {*Índex alfabètic del contingut del volum*}.

1b. Fol. Iir, *inc.*: «Yo etc. considerando mi adelantada edad ...». Ib., *exp.*: «... como lo espero de la conocida Bondad de su Señoria Illustrissimo. Barcelona y enero de 1793. firma».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Model d'instància per a renunciar a un benefici amb cura d'ànimes i sol·licitar una pensió*].

1c. Fol. IIIr, *inc.*: «Advertentia de Thesibus damnatis á Clemente 13. Die 26 Februarii 1761 per Inquisitionem Romanam iussu Clementis 13 damnata fuerunt quaedam theses ...».

Ib., *exp.*: «... solum ergo damnatus est folium dictarum Theseum non autem singulae propositiones in eo contentae, sed solum illae quae censura dignae sunt».

2c. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Advertentia de thesibus damnatis a Clemente XIII* [relacionades amb el probabilisme].

B

Folis 1-248. Fol. 1r, *inc.*: «De Apellationibus. De recursu Innocentium ab Ecclesiasticis ad laicam Potestatem, Liguori³⁵⁴ in *Append. de Privileg.* tom I, pag. 56, n° 24 ...».

Fol. 248v, *exp.*: «... Parochi nequeunt impedire Regulares ne funus associet quando defunctus in eorum Ecclesiis tumulatur. bene tamen possunt

³⁵⁴. Per sant Alfons Maria de Liguori, les seves obres i la seva bibliografia, cf. DBI, 2, 342-350.

impedire ne associet cum Cruce si non sit talis consuetudo, Amostazo,³⁵⁵ de locis Piiis lib. 6, cap. 3, n° 30 et 70 S. Cong. 15 Junii 1633».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Solatium Parochorum*.

6. Contingut: [Llevat del cas de la primera entrada, cal suposar la proposició llatina *de* davant totes les altres. Davant l'índex hi ha un advertiment: «(al man) Nota lo señal en esta forma ◊ significa que lo titol no esta tractat allí hont se cita». Quan ha estat possible, hem suplert entre claudàtors el lloc correcte. La majoria de les entrades que duen el senyal vindrien en folis que han estat arrancats.]

De appellationibus fol. 1.	◊ Dote fol. 67 [<i>bi ha una llacuna entre els folis 66-73</i>].
Administratoribus fol. 4.	Dispensationibus fol. 247.
Alienatione fol. 5.	Denuntiatione vide Correctione
Abortu fol. 25	Dictionarium ciuitatum fol. 163.
	Dubis fol. 188.
Beneficiis fol. 8.	
Benedictionibus fol. 20.	◊ Exemptis fol. 71 [<i>íd.</i>]
Baptismo fol. 21.	Eucharistia fol. 74.
Biblia fol. 237.	◊ Ecclesiis fol. 76 [<i>foli buit</i>].
	Episcopi potestate fol. 80.
Concurso fol. 23.	
Confraternitatibus fol. 24.	Funeribus fol. 85.
◊ Causis piis fol. 26 [<i>bi ha una llacuna entre els folis 25-34</i>].	Fide fol. 84.
◊ Censuris fol. 33 [<i>íd.</i>].	Festis fol. 115.
Consuetudine fol. 36.	
◊ Conservatoribus fol. 37 [<i>foli buit</i>].	Gabellis fol. 88, 132; vide Contributionibus.
Contractibus fol. 39.	
Correctione Fraterna fol. 46.	◊ Historicis fol. 90 ³⁵⁶ [<i>foli buit</i>].
Contentione fol. fol. 47, 48, 204.	
Circumstantiis peccatorum fol. 53.	Jejunio fol. 100.
Consuetudinario fol. 55.	Irregularitate fol. 101.
◊ Canonicis et Dignitatibus fol. 56.	◊ Judiciis fol. 102 [<i>foli buit</i>].
Concordia de la casa Delmera y escusado fol. 245.	Immunitate fol. 111.
Constitutionibus Cataloniae fol. 93.	Jure Patronatus fol. 119.
Capellania fol. 201.	
Contributionibus fol. 121.	
	Legatis fol. 125.
Distributionibus fol. 58.	◊ Licentiis fol. 130 [<i>foli buit</i>].
Decimis fol. 61 et 245.	Legibus fol. 132.
◊ Delictis fol. 63.	◊ Laudemiis fol. 134 [<i>íd.</i>].

355. Es tracta de Francisco Amostazo i de la seva obra *De causis piis in genere et in specie*, Lugduni 1717.

356. El foli 90 és en blanc.

- Missis et Anniversariis fol. 136.
 Monialibus fol. 139.
 Meretricibus fol. 142.
 Matrimonio fol. 143.
- Naturalibus rebus fol. 150.
 Necessitate fol. 159.
 Notabilia ex Sanchez fol. 203.
- Oblationibus fol. de Parocho fol. 60.
 Oratorii fol. 161.
 Occasione proxima fol. 162.
 ◇ Operariis fol. 163 [*ocupat pel* «Dic-
 tionarium civitatum»].
 ◇ Officiis fol. 165 [*íd.*].
 Odio et dilectione inimicorum fol.
 170.
- Parocho ex Thoul[onensi Episcopo]
 fol. 63, 171 et 225.³⁵⁷
 Peccatis 180.
 Privilegiis fol. 181.
 Poenitentia fol. 183.
 Praeceptis Decalogi fol. 185.
 Praescriptionibus fol. 268.
 Praesumptionibus fol. 188; vide
 Dubiis.
 ◇ Probationibus fol. 190 [*foli buit*].
 ◇ Possessione fol. 191 [*foli buit*].
 Praecedentia fol. 193.
 Peculio clericorum fol. 88.
 Probabilismus fol. III.
- Restitutione fol. 194.
 Rubricis fol. 197, 241.
 Regularibus fol. 248.
- Sacramentis fol. 200.
 Statu clericali fol. 202.
 ◇ Statu Regulari fol. 209 [*foli buit*].
 ◇ Sacramentalibus fol. 215 [*foli buit*].
 Sepulturis fol. 216.
 ◇ Sententiis fol. 218 [*foli buit*].
 Sigillo fol. 219.
 Simonia fol. 220.
 Stupro fol. 221.
 Successionibus ab intestato fol. 222.
 ◇ Synodo fol. 223 [*foli buit*].
 Scandalo fol. 224.
 (*ratllat*) S. Scriptura fol. 225.
 (*ratllat*) Scrupolis fol. 230.
 Scrupolis fol. 227.
 Sanchez Notabilia fol. 203.
 Salarium vide in Abecedario fol. 273.
- ◇ Testamentis fol. 231 [*hi ha una lla-
 cuna entre els folis 230-235*].
 ◇ Transactionibus fol. 234 [*íd.*].
 ◇ Tutoribus fol. 236 [*foli en blanc*].
 ◇ Testibus fol. 237 [276].
- Vicario Generali fol. 239.
 Vsuris fol. 241.
 Uxoribus fol. 243.
 Unionibus fol. 244.
 Viduis fol. 245.
 Virtutibus fol. 244 et 246.
 Variis rebus Juris fol. 252.
 Vocabularium vide Dictionarium.
 Vitiis capitalibus et virtutibus oppo-
 sitis fol. 244.
 Virtutibus moralibus seu cardinalibus
 fol. 246.

---

357. Foli també en blanc.

Folis 249-251 buits

C

1. Folis 252-282. Fol. 252, *inc.*: «A. de Absolutione Juramenti vide Peguera³⁵⁸ in Praxi, Cortiada³⁵⁹ et Ventriglia ...».

Fol. 282, *exp.*: «... X. Z.»

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Abecedarium*.

Folis 282v-288r buits.

D

1. Fol. 288v, *inc.*: «Tutius semper est ordinarium contra subditum procedere juris ordine servato quam ex informata conscientia ...».

Ib., *exp.*: «... id tamen debet facere idem Episcopus, non Vicarius (*al man recent.*) idem tenet Benedictus XIV de synodo lib. 123, cap. 8, n° 3».³⁶⁰

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Nota sobre quan és millor que el bisbe procedeixi judicialment o «ex informata conscientia»*].

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 142 x 290, a columna tirada, de 45 línies. Impaginació del foli 2r: 28 + 142 + 39 x 7 + 291 + 6.

2. Tipus de ratllat: No n'hi ha.

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura del segle XVIII.

6. Notes *passim*.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», al foli Ir i al 79r.

9. Copista únic.

12. Notícies històriques: L'obra és un directori de caràcter més pastoral que no pas jurídic, per a ús de rectors i clergues amb cura d'ànimes. El seu caràcter pràctic es demostra en el fet que les matèries hi són organitzades per ordre alfabètic. S'hi tracten matèries litúrgiques, jurídiques i morals, sempre en relació amb la cura d'ànimes. D'aquí el nom de l'obra que ostenta el lloc: *Solatum parochorum*. En l'epígraf «*Dictionarium civitatum*» dels folis 163r-169v, es donen els noms llatins de moltes ciutats europees i hispàniques i llur equivalent en vulgar.

358. Cf. supra, n. 22, IV, 12.

359. Cf. supra, nota 70.

360. Per a Prospero Lambertini (1675-1758), papa Benet XIV (1740-1758), cf. *EdP*, III, 446-461.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació acceptable.
2. Datació: Segle XVIII, darrer quart.
3. Origen barceloní.
4. Propietaris i procedència desconeguts.

27

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 227 x 326 x 35.
  - b) Material: Pergamí enfosquit.
2. Llom del mateix pergamí, ras
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns de cinta de pergamí, que no en treuen d'externs.
  - b) Descripció dels sectors: De dalt a baix, escrit en tinta negra i caràcters humanístics: «VARIAE MATERIAE JUR[ISDICTION]NUM».
3. Altres elements:
  - b) Tancadors: Eren de cinta de pergamí. N'han subsistit els forats i la cinta inferior de la tapa I.
  - d) Talls irregulars, tal com correspon a un conjunt del tot factici.
  - e) Capçalera i capçada a dalt i a baix, molt fatigades.
  - f) Queix del mateix pergamí.
  - g) Llavis del mateix pergamí.
4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani i factici.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: XX + 168 pàgs. + 262² pàgs.
5. Dimensions: 222 x 317 x 30.
6. Plecs:
  - 1) Plec coix, de 11/10, folis I-XX, amb taló final.
  - 2) Plec de 12 x 2, pàgs. 1-48, sense reclam.
  - 3) Plec de 8 x 2, pàgs. 49-80.
  - 4) Plec de 5 x 2, pàgs. 81-100.
  - 5) Plec de 6 x 2, pàgs. 101-124.

6) Plec coix, de 5/6, pàgs. 125-146, amb taló a la primera meitat de plec, entre pàg. 134 i 135.

7) Plec coix, de 6/5, pàgs. 147-168, amb taló a la segona meitat de plec, entre pàg. 162 i 163.

8) Plec de 12 x 2, pàgs. 1²-48².

9) Plec 23 x 2, pàgs. 49²-140².

10) Bifoli, pàgs. 141²-144².

11) Plec de 12 x 2, pàgs. 145²-192².

12) Plec coix, de 12/11, pàgs. 193²-238², amb taló final.

13) Plec de 3 x 2, pàgs. 239²-250², descosit.

14) Tres bifolis, pàgs. 251²-261², sense senyals d'haver estat mai cosits.

Al foli Ir, a l'extrem dret inferior, escrit en llapis, signatura actual del ms.: «Ms | 27».

7. Fragments: Entre pàgs. 138 i 139 hi ha tres fragments: a) Bifoli de paper sense filigrana visible, de 151 x 205, escrit per dues mans en totes dues cares. La primera mà escriu el recto del primer foli, la segona mà el verso del primer i el recto del segon, quedant en blanc el darrer verso.

b) Bifoli de paper amb filigrana de la creu encerclada dins escut, del tipus VALLS I SUBIRÀ 1488, documentada a Olot el 1506, de 207 x 307, escrit des del recto del primer foli fins al recto del segon per una mateixa mà, diferent de les anteriors.

c) Bifoli de paper sense filigrana visible, de 159 x 213, escrit com els altres, per una tercera mà.

d) Entre les pàgs, 22²-23², bifoli de paper amb filigrana de les armes de Girona posades dins escut somat de corona i amb una creu al final, escrit només al recto i verso del primer foli.

Entre pàgs. 32²-33², hi ha quatre fragments: e) Bifoli de paper, de 157 x 212, escrits per les tres primeres cares.

f) Dins el bifoli precedent, hi ha un tros de paper, de 133 x 94, escrit al recto i amb un sol mot al verso.

g) Foli solter, de 159 x 208, escrit només per una cara.

h) Foli solter, de la mateixa mida que els dos anteriors, escrit per les dues cares, amb filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i grifolls al voltant, lletres «AM[.]» dins el segon cercle i buit el tercer; no la trobem repertoriada. En el recto hi ha unes anotacions de caràcter jurídic i al verso el nom d'un destinatari, amb restes de segell de cera vermella; els plegatges múltiples del paper demostren que era una lletra o un paper que serví per a embolicar-hi i trametre una quantitat mòdica de diners.

i) Entre pàgs. 44²-45², bifoli de paper amb filigrana de creu posada dins cercle i voltada per una aurèola ampla, escrit al primer foli i quatre línies al segon.

j) Entre pàgines 48²-49², bifoli de paper, de 201 x 310, amb filigrana de creu grega, del tipus VALLS I SUBIRÀ 1488, documentada el 1506, amb el primer foli escrit i una data al recto del segon.

k) A l'interior del susdit bifoli, fragment de paper amb inici de filigrana escapçat, de 153 x 205, amb anotacions de caràcter jurídic en una cara i restes de segell i nota de deu misses per al canonge Domingo Miró,³⁶¹ tresorer de la catedral de Girona.

l) Entre pàgs. 62² i 63², bifoli de paper amb filigrana com la de l'apartat j), de 205 x 310, escrit per totes quatre cares.

m) Dins el mateix bifoli, un altre bifoli de paper amb la mateixa filigrana, de 162 x 210, escrit per les tres primeres cares.

n) Entre pàgs. 100² i 101², un fragment de paper sense filigrana visible, de 210 x 161, escrit pel recto i amb dues línies al verso.

o) Allí mateix, un bifoli de paper sense filigrana, de 160 x 215, escrit per tres cares.

p) Entre pàgs. 120² i 121², fragment de paper sense filigrana, de 211 x 320, escrit per totes dues cares.

q) Allí mateix, dos folis solters de paper amb filigrana de la creu posada dins cercle del tipus VALLS I SUBIRÀ 1488, documentada el 1506, l'un escrit per totes dues cares, l'altre només per una, tots dos per mà de Domingo Miró.

r) Allí mateix encara, bifoli de paper sense filigrana, de 162 x 203, escrit per totes les cares.

s) Finalment, un altre bifoli amb un full solter al seu interior, tots de paper amb filigrana de la creu posada dins cercle del tipus VALLS I SUBIRÀ 1488, documentada el 1506, de 162 x 210; el bifoli és escrit per totes les cares, el foli solter només per una.

t) Entre pàgs. 144² i 145², foli solter de paper amb filigrana de les armes de Girona dins escut simple, que no trobem repertoriada, de 152 x 202, escrit per una sola cara.

u) Allí mateix, foli solter de paper sense filigrana, de 157 x 205, escrit per totes dues cares.

v) Allí mateix encara, un altre foli solter de paper amb filigrana de les armes de Girona posades dins escut somat de corona i amb creu al final, del tipus VALLS I SUBIRÀ 474, documentada el 1700, de 212 x 199, escrit per una sola cara.

x) Entre pàgs. 162² i 163², bifoli de paper amb filigrana de creu posada dins cercle del tipus VALLS I SUBIRÀ 1488, documentada el 1506, de 154 x 204, escrit per les dues primeres cares.

y) Allí mateix, bifoli i foli de paper amb filigrana de les armes de Girona posades dins escut somat de corona i amb creu al final del tipus VALLS I SUBIRÀ 474, documentada el 1700, de 163 x 212, escrit per totes les cares.

z) Allí mateix encara, bifoli de paper sense filigrana, de 160 x 212, escrit per tres cares.

---

361. Cf. supra, nota 201.

α) Allí mateix finalment, foli solter de paper sense filigrana, de 150 x 209, escrit per una sola cara.

β) Entre pàgs. 208² i 209², foli solter de paper de 143 x 252, escrit per les dues cares.

γ) Allí mateix, foli solter de paper sense filigrana i amb restes de segell de cera vermella, de 160 x 212, escrit per les dues cares.

δ) Allí mateix, un altre foli solter de les mateixes característiques que el precedent, escrit per una sola cara.

ε) Allí mateix, un altre bifoli solter de paper amb filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer cercle i basiliscs a cada costat, lletres aglutinades «TR» dins el segon cercle i lletra «D» dins el tercer, que no trobem repertoriada, de 150 x 214, escrit per tres cares.

ζ) Allí mateix, un altre foli de paper sense filigrana, de 161 x 206, escrit per una sola cara.

η) Allí mateix finalment, un altre foli solter de les mateixes característiques que l'anterior, escrit per les dues cares.

θ) Entre pàgs. 250² i 251², foli solter de paper amb filigrana truncada de les armes de Girona posades dins escut i somades de corona, per a la qual Cf. infra, 10, g), de 160 x 211, escrit per les dues cares.

ι) Allí mateix, bifoli de paper amb filigrana com la del fragment b), de 160 x 210, escrit per tres cares.

8. Foliació: Els folis I-XVIII han estat foliats el mes d'abril del 2011. Una primera paginació coetània del ms. abastava des de l'actual pàg. 1 fins a la 65. Fins a la pàg. 168 la paginació és moderna i acompanya pàgines buides. En endavant comença la segona paginació, contínua fins al final del volum; la paginació de les pàgs. 1²-35² és antiga, la resta ha estat acabada l'abril del 2011. Els fragments s'han deixat en el lloc on eren i han estat assenyalats amb la lletra que els ha estat atribuïda ací. El caràcter factici del volum és del tot evident.

10. Filigranes: a) Folis I-XX, 82-168, 51²-140², de la creu posada dins òval que per la part inferior es revinclu per anar a tocar el pal inferior de la creu; no la trobem repertoriada.

b) Pàgs. 1-40, 49-78, 1²-44², 149²-230², dels tres cercles somats de corona, amb una creu dins el primer, les lletres «C | CC» dins el segon i el tercer buit. No és igual, però es pot posar en relació amb les de VALLS I SUBIRÀ 1385 i 1386, documentades respectivament el 1653 i el 1661.

c) Pàgs. 45-48, dels tres cercles somats de corona, amb basilisc a cada costat, creu dins el primer cercle; no la trobem repertoriada.

d) Pàgs. 143², com la del fragment b)

e) Pàgs. 233²-236², filigrana dels tres cercles somats de corona i amb basilisc a cada costat, amb creu dins el primer, lletres «AO» dins el segon i lletra «B» dins el tercer; no la trobem repertoriada.

f) Pàg. 237², filigrana dels tres cercles somats de corona, amb creu dins el primer, lletres «D S | C A» dins el segon i buit el tercer; no la trobem reperiada.

g) Pàgs. 239²-262², de les armes de Girona posades dins escut somat de corona, com la del fragment θ . Semblant a les del tipus VALLS I SUBIRÀ 474-477, però amb cul de llàntia com la 473, documentades a Olot el 1700, a Olot el 1715, a Vic el 1721, a Vic a l'any 1754. La 473 és documentada a Capellades l'any 1669.

12. Sistema de ratllat: Als folis XIX-XX, línia vertical en sec per a separar dues columnes.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1a. Folis I-XVIII buits. Fol. XIXra, *inc.*: «Index omnium materiarum quae continentur in sequenti Foleo³⁶² continens 63. Foleos; numerus paginam indicat. A. Acceptilationibus pag 50 ...».

Fol. XXvb, *exp.*: «... Vsurpantibus jurisdictionem 62».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Índex de la primera part del volum}*.

1b. Pàgines 1-65. Pàg. 1r, *inc.*: «De priuilegiis Collectanea. Tractant de hac materia DD in rubrica codicis de mun. prin. et in rubrica ... ».

Fol. 65r, *exp.*: «... vbi citat Antonel.³⁶³ *De loco legali* lib. 2 cap 35 et alia».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Repertori bibliogràfic jurídic}*.

6. Contingut: *{Davant cada entrada cal suposar la preposició llatina de}*

Acceptilationibus p. 50

Adquirenda vel amittenda hereditate p. 17

Adquisitione dominii p. 6

Ageribus p. 9.

Agnationis contemplatione, verbo contemplatione.

Alienari per quos possint res subiectae fideicommissariae, vide res etc.

Alienationibus et dominii translatione p. 12.

Alienationibus meticulosus p. 13.

Alienationibus rerum dotalium, vide dotalium etc.

Alimentis p. 45.

Allodio et dominio directo p. 43.

Alluione p. 8.

Amortitzatione p. 44.

Angaribus vide prestationibus.

Apellatione vocatorum qui veniant, vide vocatorum etc.

Apertura testamenti p. 14.

Aphocis publicis p. 50.

362. Hauria de dir «codice»: cf. infra, II, 1a.

363. Es tracta de Giovanni Carlo Antonelli i del seu *Tractatus de loco legali in tres libros distributus, in quibus nedum utriusque Iuris controversiae difficiliore et in Foro frequentiores quod locum singulariter tractantur et resolvuntur ... argumentis, summaris et diversis indicibus et praesertim materiarum decoratum*, Venetiis, apud Nicolaum Pezzana 1687, [14] + 306 + [32] p.

- Apostasia et apostasis p. 58.
 Aqueductis p. 9.
 Arbitres y arbitradors p. 65.
 Argentariis, vide campsoribus.
 Armis licitis et illicitis et quae nomine eorum veniant p. 63.
 Assueto et solito p. 4.
 Atrocitate criminis lesae magestatis p. 63.
 Atrositate (*sic*) criminis heresis p. 58.
 Auctoritate Notariorum Regii Concilii, regiae audienciae et Senatus p. 1.
 Augmento dotis, vide dotis augmento.
 Bannis p. 3.
 Bannitis, vide [*ratllat deporta*] pena deportationis.
 Banqueriis, vide campsoribus p. 38.
 Bello et adquisitione illius p. 7.
 Benefitio ne egeat p. 52.
 Bigamia p. 59.
 Blasphemia et maledictione p. 59.
 Bonorum possessionibus p. 30.
 Caducatione fideicommissi p. 28.
 Cambiis p. 32.
 Campsoribus p. 33.
 Captura, vide pena carceris.
 Carceratis, vide pena carceris.
 Carceres priuatos facientibus p. 62.
 Carceribus, vide pena carceris.
 Casibus fortuitis p. 42.
 Censibus p. 46.
 Censibus publicis p. 29.
 Censualibus p. 48.
 Codicillis p. 29.
 Collatione bonorum p. 29.
 Collectis, vide talleis.
 Collegiis illicitis p. 62.
 Comenda p. 33.
 Commentariensibus p. 55.
 Commercio, vide mercatura.
 Commodato p. 32.
 Compensationibus p. 50.
 Compulsione per censuras p. 14.
 Comuni diuidundo p. 50.
 Conatu in crimine Lezae Magestatis p. 63.
 Conditionibus p. 32.
 Conditionibus et demonstrationibus p. 28.
 Conductione, vide locatione.
 Conductoribus rerum ecclesiae p. 48.
 Confessione dotis, vide solutione etc.
 Confidentia p. 33.
 Confiscatione, vide pena confiscationis.
 Congregationibus p. 62.
 Coniuratione contra principem p. 61.
 Consensu p. 39.
 Conspiratione p. 61.
 Constitutionibus p. 2.
 Consuetudine p. 3.
 Consulentibus opemque ferentibus reis criminis Lezae Magestatis p. 62.
 Contementibus mandata principum p. 61.
 Contemplatione qualitatium ad inducendum fideicommissum p. 22.
 Contrabando p. 52.
 Contractibus p. 31.
 Contributionibus p. 48.
 Conuenticulis p. 62.
 Conuentionibus p. 31.
 Crimine Lezae Magestatis p. 60.
 Culpa p. 42.
 Custodia p. 33.
 Custodibus carcerum p. 55.
 Dationibus in solutum p. 51.
 Datis bullis etc. p. 48.
 Debitore suspecto et fugitio p. 34.
 Decimis, primitiis taschaque p. 46.
 Delegationibus p. 51.
 Delictis et criminibus p. 53.
 Delictis Militum p. 61.
 Deposito p. 33.
 Die p. 28.
 Diffidamento p. 7.

- Districtualibus p. 10.
 Diuisione haereditatis et familiae hersiscundae p. 18.
 Domini acquisitione, vide acquisitione etc.
 Domini translatione, vide alienationibus etc.
 Dominio directo, vide allodio etc.
 Donatione propter nuptias p. 35.
 Donationibus p. 12.
 Donationibus quae fiunt in Capitulis nuptialibus p. ibid.
 Dos an sit soluenda ex bonis vinculis p. 38.
 Dotalium rerum locatione alienatione etc. ibid.
 Dote de paratico p. ibid.
 Dote legata et prelegata ibid.
 Dote p. 35.
 Dote stimata et inestimata et fundo dotali ibid.
 Dotibus inoficiosi congruitate etc. p. 36.
 Dotis augmento propter nuptias ibid.
 Dotis constitutione obligatione etc. p. ibid.
 Dotis hypotheca prelatione, vide prelatione etc.
 Dotis interesse vsuris etc. ibid.
 Dotis repe[ti]tione constante matrimonio p. 38.
 Dotis repetitione soluto matrimonio ibid.
 Dotis solutione confessione etc. p. 37.
 Duello p. 7.
 Edificatione p. 8.
 Edilitio edicto p. 65.
 Educatione et instructione pupilli p. 6.
 Efractoribus carcerum p. 55.
 Emancipatione p. 5.
 Empara carceratorum, vide Recommendatione etc.
 Emphiteusi p. 43.
 Emptione et venditione p. 40.
 Encantu, vide maleficiis.
 Et que requirant (*sic*) ad illius probationem ibid.
 Euictionibus p. 41.
 Exceptione non numeratae pecuniae p. 39.
 Exemptione clericorum a gabellis, vide immunitas clericorum.
 Exemptione gabellarum, vide immunitas.
 Exemptione reorum captorum e manibus iustitiae.
 Exheredatione p. 15.
 Facientes carceres priuatos et illicitis (*sic*), vide Carceres etc.
 Falcidia p. 20.
 Familiae hersiscundae, vide diuisione etc.
 Feudis p. 44.
 Feudo Regali et non Regali p. 45.
 Fideicommisso progeniae et primogeniturae p. 27.
 Filiationis probatione p. 4.
 Fructibus intereseque (*sic*) dotalibus, vide dotis fructibus etc.
 Fructibus p. 7.
 Fuga carceratorum, vide efractoribus etc.
 Gabellis p. 47.
 Generatione et conceptione p. 5.
 Guidaticis et saluoconducto etc. p. 56.
 Herede ibid.
 Hereditare p. 14.
 Hereditatis diuisione, vide diuisione etc.
 Hereditatis petitione, vide petitione etc.
 Heresis crimen, vide atrocitate etc.
 Honore, vide pena infamiae etc.
 Hypotheca dotis, vide dotis etc.
 Immunitate clericorum a gabellis p. 47.
 Immunitate conductorum rerum ecclesiae a gabellis p. 48.

- Immunitate gabellarum ibid.
 Impositionibus ibid.
 Impunitate promissa delinquentibus
 p. 56.
 Inobediencia principis, vide contem-
 nentibus etc.
 Inoficiosis dotibus, vide dotibus etc.
 Inquisitoribus hereticae prauitatis p.
 58.
 Insolutum dationibus p. 51.
 Instigationibus, vide pena fustigatio-
 nis etc.
 Institutione et nominatione heredis
 p. 16.
 Inuentario p. 17.
 Inuocatione brachii secularis p. 64.
 Itinere, vide viis etc.

 Judici comuni diuidundo, vide Comuni
 etc.
 Jure accrescendi p. 18.
 Jure deliberandi p. 17.
 Jure dicendi nullum testamentum,
 vide exheredatione.
 Jure offerendi p. 34.
 Jure protomiseos et iure congrui,
 vide retractu.
 Juribus Generalitatis, vide Datis etc.
 Jurisdictione eorum ibid.

 Laudemiis p. 44.
 Legatis et fideicommissis p. 19.
 Legibus p. 2.
 Legitima p. 15.
 Lesdis (*sic*) et pedagiis p. 48.
 Literarum obligationibus p. 39.
 Litteris Requisitoriis p. 64.
 Locatione et conductione p. 42.
 Locatione predecessorum qui tenean-
 tur stare p. 43.
 Locatione rerum dotalium, vide Dota-
 lium etc.
 Loco in relictis appposito p. 28.
 Logia maris, vide Mercatura.

 Maledicentibus Principi aut Impera-
 tori p. 62.
 Maledictione, vide Blasphemia.

 Maleficiis p. 59.
 Mandato Generali cum Libera ibid.
 Mandato p. 49.
 Masculinitatis contemplatione, vide
 Contemplatione etc.
 Matrimonio p. 52.
 Mense, vide Conditionibus etc.
 Mercatoribus p. 32.
 Mercatura ibid.
 Mercedis remissione, vide Remissio-
 ne etc.
 Metu et timore p. 63.
 Modo, vide Conditionibus etc.
 Molendinis p. 9.
 Moneta et nummis p. 40.
 Monopoliis p. 62.
 Mota p. 34.
 Mulcta p. 57.
 Muneribus etc., vide Prestationibus
 etc.
 Mutuo p. 31.

 Negotii gestis p. 50.
 Nominatione heredis, vide Institu-
 tionem.
 Nouationibus p. 51.
 Noui operis nuntiatione p. 64.
 Nudis sollicitationibus, vide Sollici-
 tationibus etc.
 Nummis, vide Moneta.
 Nundinis p. 65.

 Obligationibus p. 30.
 Obseruantia p. 4.
 Occultantibus et offendentibus obsi-
 des p. 61.
 Oneribus publicis, vide Prestationi-
 bus etc.

 Pactis p. 30.
 Pacto de retrouendendo p. 40.
 Peculio p. 53.
 Pedagiis, verbo Lezdiis.
 Pena berlinae ibid.
 Pena bullationis in scapulis ibid.
 Pena capitali et ordinaria p. 54.
 Pena carceris p. 55.
 Pena certa et arbitraria ibid.

- Pena confiscationis bonorum ibid.
 Pena damnationis in metallum ibid.
 Pena demolitionis castris domus etc.
 ibid.
 Pena deportationis ibid.
 Pena exilii ibid.
 Pena fustigationis seu verberationis
 ibid.
 Pena indignationis Principis p. 56.
 Pena infamiae p. 57.
 Pena mortis naturalis et civilis ibid.
 Pena palydoniae (*sic*) ibid.
 Pena priuationis officii ibid.
 Pena relegationis ibid.
 Pena seruiendi in trirremibus ibid.
 Pena tallionis ibid.
 Pena ultimi supplicii ibid.
 Penis criminis heresis p. 58.
 Penis delictorum p. 53.
 Penis temperandis commutandis etc.
 Pensionis remissione, vide Remis-
 sione.
 Perduellione et rebellione p. 61.
 Perjurio p. 59.
 Permutationibus, vide Rerum per-
 mutatione etc.
 Petitione hereditatis p. 19.
 Pignoribus et hypothecis p. 33.
 Plantatione p. 8.
 Plateis, vide Viis etc.
 Pollicitationibus p. 30.
 Pontibus, vide Viis etc.
 Posthumis p. 5.
 Prelatione ad fideicommissum p. 22.
 Prelatione dotis, vide Dotis etc.
 Prescriptione immemoriali p. 11.
 Prescriptionibus et vsucapionibus p.
 10.
 Prescriptionibus statutariis ibid.
 Prestationibus in genere, vide Red-
 ditibus etc.
 Prestationibus publicis p. 48.
 Preteritione, vide Exheredatione.
 Primitiis p. 46.
 Primogenitura p. 27.
 Priuilegiis p. 1.
 Probatione filiationis, vide Filiationis
 etc.
- Processu et penis Criminis Leze
 Magestatis p. 63.
 Proditoribus p. 61.
 Querela inoficiosi testamenti p. 15.
 Questionibus, vide Tortura.
 Qui teneantur vel non stare locationi
 predecessorum p. 43.
 Rebellibus p. 60.
 Recomendatione et empara carcera-
 torum p. 56.
 Redditibus et prestationibus in gene-
 re p. 45.
 Redemptione rei venditae p. 41.
 Regaliis p. 45.
 Releuantibus secreta Principum,
 magistratuum et congregatio-
 num p. 62.
 Remissione mercedis propter stereli-
 tatem (*sic*) aut alias p. 42.
 Renuntiatione filiarum dote conten-
 tarum p. 36.
 Repetitione dotis, vide Dotis repe-
 titione.
 Representatione et subingressione
 graduum in fideicommissis p.
 26.
 Rerum permutatione p. 41.
 Res fideicommissariae quando alie-
 nari possunt p. 22.
 Rescriptis p. 1.
 Retractu ibid.
 S. Compendiosa ibid.
 S. Exemplari ibid.
 S. fideicommissaria p. 22.
 S. Pupillari ibid.
 S. Reciproca ibid.
 S. uulgaris p. 21.
 Sacrilegio p. 59.
 Saluo conducto, vide Guidaticis.
 Schisma et schismaticis p. 58.
 Scripturis p. 8.
 Secundis nuptiis et secundo nubentium
 p. 52.
 Securitate, vide Guidaticis etc.
 Seditio, vide Tumultu.

- Separatione bonorum p. 19.
 Seruitutibus p. 9.
 Simonia p. 60.
 Societate p. 49.
 Solito et assueta p. 4.
 Solutione dotis p. 37.
 Solutionibus p. 50.
 Sono emisso et sacramentali (*sic*)
     vulgo somatent p. 7.
 Sortilegio, vide Maleficiis.
 Sponsalibus p. 51.
 Sponsalio et augmento dotis p. 37.
 Statica p. 43.
 Statutis p. 2.
 Stipulationibus p. 39.
 Strata, vide Viis.
 Stylo p. 4.
 Subingressione graduum p. 26.
 Substitutionibus p. 20.
 Successione p. 13.
 Successionibus ab intestato p. 29.
 Superficiebus et superficiariis p. 44.
 Superstitione, vide Maleficiis.

 Tabulariis p. 33.
 Taciturnitate, vide Consensu.
 Talleis p. 49.
 Tasca p. 46.
 Tempore, vide Conditionibus

 Testamentis p. 13.
 Thesauris p. 6.
 Timore, vide Metu.
 Tortura et quaestionibus p. 54.
 Traditione p. 6.
 Transactionibus p. 51.
 Transactionibus p. 64.
 Transfugis p. 61.
 Transgredientibus mandata Principum p. 61.
 Transmissionibus p. 18.
 Trebellianica p. 28
 Tributis p. 48.
 Tumultu p. 61.
 Turbantibus jurisdictionem p. 62.
 Tutelis p. 5.

 Verborum obligationibus p. 39.
 Vi publica et priuata p. 63.
 Viis publicis p. 9.
 Violariis, vide Censualibus.
 Vocatorum appellatione qui veniant p. 22.
 Vsu ibid.
 Vsufructu p. 10.
 Vsuris p. 31.
 Vsurpantibus jurisdictionem p. 62.
 Vsurpationibus, vide prescriptionibus.

Pàgs. 66-162 buides.

II

1a. Pàgines 163¹-35²r. Pàg. 163, *inc.*: «Index materiarum aliarumque rerum in sequenti codice contentorum; numerus paginam significat. A. Abbatibus Abbatyi 24 ...».

Pàg. 167, *exp.*: «... Virtutibus Theologalibus 30. Voto 30».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Index de la segona part del volum*].

1b. Pàgines 1²-35². Pàg. 1², *inc.*: «De clericis et clericatu in genere. Nauar.³⁶⁴ in indice *consil. libr.* hoc verbo ...».

³⁶⁴. El *doctor Nauarrus* és el canonista navarrès Martín de Azpilcueta (1492-1586), cosí de sant Francesc Xavier, de jove legitimista navarrès, canonge regular de Roncesvalles, professor

Pàg. 35^{2r}, *exp.*: «... Peguera Decisiones aureae cap. 13 et cap. 77 per tot. Cortiada Decis. 99 n° 55 et authores ibi citati».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Repertori bibliogràfic jurídic*].

6. Contingut: [Davant cada entrada cal suposar la preposició llatina *de*]

Abbatibus p. 24 ² .	Beneficiis de genere ibid.
Abbatyi (<i>sic</i>) p. 24 ² .	Beneficiis de parentela ibid.
Abiuratione p. 25 ² .	Beneficiis de sanguine ibid.
Absentia distributionum p. 3 ² .	Beneficiis Ecclesiasticis Electiuis p. 15 ² .
Abstinentia p. 26 ² .	Beneficiis Litigiosis 20 ² .
Accessu et regressu ad beneficia p. 10 ² .	Beneficiis perpetuis et temporalibus p. 14 ² .
Adjunctis capitularibus p. 10 ² .	Beneficiis Regularibus ibid.
Adjunctis p. 11 ² .	Beneficiis secularibus ibid.
Affectatione p. 18 ² .	Beneficiis simplicibus ibid.
Affinitate spirituali et carnali p. 5 ² .	Beneficio titulado et qualificato ibid.
Aggrauatione, v. Censuris.	Beneplacitis Apostolicis p. 31 ² .
Agnatione spirituali et carnali p. 5 ² .	Bigamia p. 22 ² .
Alienatione rerum Ecclesiasticarum p. 11 ² .	Bonis clericorum p. 5 ² .
Altaribus p. 13 ² .	Camera apostolica p. 21 ² .
Amortitzatione rerum Ecclesiasticarum p. 32 ² .	Canonica portione et Episcopali p. 12 ² .
Anatematitzatione, vide Censuris.	Canonicatibus p. 6 ² .
Aniuersariis p. 31 ² .	Canonicatibus penitentiariis ibid.
Annatis p. 25 ² .	Canonicatu Doctorali ibid.
Apellatione et Comissione p. 2 ² .	Canonicatu magistrali ibid.
Approbatione, oppositione, vide Examine etc.	Canonicatu Theologali, Lecturae et Sacrae Scripturae p. 28 ² .
Archidiaconis p. 27 ² .	Canonicis p. 6 ² et 28 ² .
Archiepiscopis p. 19 ² .	Canonitzatione sanctorum 31 ² .
Archipresbiteris ibid.	Cantoribus ibid.
Arris p. 32 ² .	Capella ibid.
Baculo Pastoralis et Pontificali p. 19 ² .	Capellaniis ibid.
Beneficii fundatione etc. Ibid.	Capellanis ibid.
Beneficiis amobilibus et manualibus ibid.	Capellis p. 13 ² .
Beneficiis arctatis p. 12 ² .	Capitulo Cathedralium et Collegiarum Ecclesiarum p. 7 ² .
Beneficiis Curatis ibid.	Capitulo p. 4 ² .
Beneficiis de descendencia ibid.	Cardinalibus p. 18 ² .
	Carnium esu et abstinentia p. 26 ² .

de dret canònic a Cahors, Tolosa del Llenguadoc, Salamanca i Coimbra, defensor a Roma de l'arquebisbe Carranza. L'obra citada és *Consiliorum et responsorum libri quinque iuxta quinque libros et titulos Decretalium distincti*. Per a la seva biobibliografia Cf. DDC, I, 1579-1583; *Dictionnaire d'Histoire Ecclésiastique*, V, 1370-1373; DHEE, I, 167-169.

- Causis beneficialibus p. 32².
 Causis Ecclesiasticis p. 8².
 Celebratione missarum diuinorum-
 que officiorum p. 19².
 Cementeriis et Sepulturis p. 13².
 Censuris p. 9².
 Cessatione a diuinis ibid.
 Chatachismatis ibid.
 Chatachismo p. 25².
 Chrismate p. 14².
 Cimiliarca p. 28².
 Clausura p. 9².
 Clericatu in genere ibid.
 Clericis Coniugatis p. 22².
 Clericis p. 1².
 Cognatione spirituali et carnali p.
 5².
 Cohadjutoriis (*sic*) et futura successio-
 ne p. 11².
 Collatione beneficiorum p. 7².
 Collectoribus Camerae Apostolicae
 p. 21².
 Comenda beneficiorum p. 15².
 Comenda Ordinum Militarium p.
 16².
 Comissione p. 2².
 Commissariis ibid.
 Commissariis iudicibus p. 21².
 Commissionibus p. 31².
 Commutatione vltimarum volunta-
 tum p. 4².
 Concilio Synodali et Diocesano ibid.
 Concubinis p. 5².
 Concursu ad Beneficia p. 8².
 Confessione peccatorum p. 30².
 Confidentialia p. 25².
 Confirmatione prelatorum p. 5².
 Coniugibus ibid.
 Coniugio ibid.
 Consanguinitate ibid.
 Consecratione Ecclesiae p. 3².
 Consecratione oleorum p. 14².
 Consilio Irritanti ibid.
 Consuersione Beneficiorum p. 6².
 Contributione propter Ecclesias
 ibid.
 Conuentibus p. 9².
 Correctione fraterna p. 25².
 Criminibus clericorum, vide Delictis
 etc.
 Cultu Sanctorum p. 31².
 Curialitate p. 17².
 Custodibus p. 22².
 Decanis p. 26².
 Decimis p. 11².
 Deductionibus Ecclesiasticis p. 6².
 Degredandis (*sic*) ibid.
 Delictis variis clericorum p. 22².
 Deponendis p. 2².
 Depositario fructuum beneficiorum
 p. 20².
 Deuolutione beneficiorum p. 20².
 Diebus festiuis et feriatis p. 10².
 Diffidamento p. 12².
 Dignitatibus in genere p. 20².
 Diocesanis p. 3².
 Dispensationibus p. 4².
 Distributionibus quotidianis p. 3².
 Domicilio prouidentorum p. 22².
 Donationibus eisdem factis ibid.
 Donis factis Deo et sanctis p. 14².
 Ducatis aureis Camerae p. 21².
 Duello p. 12².
 Ecclesia Collegiata p. 13².
 Ecclesia Parrochiali, vide Parrochiali
 etc.
 Edificatione Ecclesiarum p. 3².
 Egidiana p. 31².
 Electione Prelatorum et aliorum p.
 5².
 Ereptione Ecclesiarum p. 3².
 Eremitis p. 29².
 Esu Carnium p. 26
 Etate prouidentorum p. 22².
 Euocatione causarum ad Metropolita-
 tanum p. 32².
 Examine ad beneficia p. 8².
 Excommunicatione p. 9².
 Execratione Ecclesiae p. 14².
 Executoribus gratiarum Apostolica-
 rum p. 21².
 Exemptionibus clericorum p. 13².
 Extinctione beneficiorum p. 6².
 Familia Episcopi p. 12².

- Feriatis et festiuis diebus, vide Diebus etc.
 Fide Catholica et humana p. 6².
 Filiis clericorum p. 12².
 Fori Priuilegio p. 5².
 Foro Ecclesiastico competenti p. 8².
 Fructibus Ecclesiasticis p. 4².
 Fundatione Beneficii p. 15².
 Funere, vide Sepulturis.
 Funerum impensa, vide Priuilegia.
 Futura successione prebendarum p. 11².

 Graduatione prouidendorum p. 29².
 Gratificatione p. 31².
 Gratiis p. 2².

 Habilitate Litterarum p. 22².
 Habitu clericorum p. 2².
 Hebdomedariis p. 32².
 Honestate Clericorum p. 2².
 Hospitalibus p. 11².

 Idoneitate prouidendorum p. 22².
 Illegitimis clericorum p. 12².
 Imaginibus sanctorum p. 9².
 Impensis funerum p. 13².
 Incompatibilitate beneficiorum p. 20².
 Instantia p. 8².
 Institutione beneficiorum ibid.
 Institutione beneficiorum p. 16².
 Instrumento Guarentigio p. 12².
 Insufficiencia ad beneficia p. 6².
 Interdicto Ecclesiastico ibid.
 Introductione Causarum ad Metropolitanum p. 32².
 Intrusus p. 21².
 Inuestitura beneficiorum p. 7².
 Inuocatione brachii secularis p. 13².
 Inuocatione sanctorum p. 9².
 Irregularitate p. 6².

 Jejunio p. 26².
 Iudicibus Commissariis p. 21².
 Iudicibus delegatis p. 31².
 Jure in re et ad rem p. 21².

 Jure Patronatus Ecclesiae secularis et mixto p. 16².
 Jurisdictione Ordinaria Ecclesiastica p. 82².
 Justificatione narratiuarum gratiarum p. 19².

 Legatione p. 18².
 Legatis a Latere p. 8².
 Legatis Apostolicis ibid.
 Legatis et relictis piis causis p. 1².
 Libellis famosis seu famosis libellis p. 34².
 Litterarum habilitate etc. p. 22².
 Litteris declaratoriis ibid.
 Litteris in genere p. 2².
 Litteris Monitoriis p. 21².
 Litteris reuelatoriis p. 32².
 Locatione rerum Ecclesiasticarum p. 11².

 Magistris Puerorum, vide Pedagogis.
 Magistro scholae p. 22².
 Matrimonio p. 32².
 Mensibus reseruatis p. 18².
 Mentione narratiua gratiarum p. 19².
 Monialibus p. 9².
 Mulieribus Deo datis ibid.

 Narrandis Pontifici propter gratias obtinendas p. 19².
 Narratiue gratiarum ibid.
 Naturalitate prouidendorum p. 22².
 Nominatione prouidendorum ad beneficia p. 29².
 Noualiis p. 33².
 Nouitiis p. 9².
 Nuntiis Apostolicis p. 19².
 Nuptiis, vide Matrimonio.

 Obedientia p. 26².
 Obitu beneficiorum p. 17².
 Obligationibus clericorum celebrandi, recitandi etc. p. 21².
 Obrreptione gratiarum p. 19².

- Officialibus Episcoporum p. 12².
 Oleis Sacris p. 14².
 Oppositione ad beneficia p. 8².
 Optione beneficiorum dignitatum et
 prebendarum p. 17².
 Oratoriis p. 13².
 Ordinibus Sacris p. 1².
 Ordinibus, vide Regularibus.
 Origine prouidendorum p. 22².

 Pallio Episcopali p. 19².
 Parrochiali Ecclesia ibid.
 Parrochianis p. 3².
 Parrochis ibid.
 Patriarchis ibid.
 Patrimonio clericorum p. 4².
 Pauperibus ibid.
 Paupertate p. 26².
 Peccatis mortalibus, vide Septem p.
 30².
 Peculio clericorum p. 4².
 Pedagogis ibid.
 Penitentiariis p. 28².
 Pensionibus Ecclesiasticis p. 6².
 Percussentibus (*sic*) clericos p. 29².
 Permissionibus p. 30².
 Permutatione beneficiorum p. 17².
 Personatibus p. 26².
 Plebania p. 28².
 Plebaniis ibid.
 Pluralitate beneficiorum p. 20².
 Pollutione Ecclesiarum p. 14².
 Pontifice, vide Summo ibid.
 Portioneriis p. 28².
 Possessione beneficiorum p. 20².
 Possessione violento et intruso p.
 21².
 Postulatione prelatorum p. 5².
 Precedentiis p. 10².
 Precentore p. 27² et 28².
 Preceptis decalogi p. 30².
 Prepositis p. 27².
 Presentatione beneficiorum p. 7² et
 16².
 Prestimoniis p. 16².
 Primatibus p. 27².
 Primitiis (*sic*) p. 28².
 Primitiis p. 11².

 Prioratibus ibid.
 Prioribus p. 28².
 Priuilegiis clericorum p. 13².
 Priuilegiis funerum impensarum p.
 13².
 Processionibus ibid.
 Procuracione portionata p. 17².
 Procuratoria ibid.
 Profanatione Ecclesiarum p. 14².
 Professione fidei p. 6².
 Proposito etc. p. 30².
 Protonotariis Apostolicis p. 27².
 Prouisione beneficiorum p. 7².

 Qualitate beneficiorum p. 21².
 Qualitatibus prouidendorum p. 22².
 Quarta funerali et parrochiali p. 12².
 Quarta subsidii et excusati p. 1².
 Quotidianis distributionibus, vide
 Distributionibus etc.

 Rationeriis p. 28².
 Rebus Sacris p. 14².
 Rectoribus p. 3².
 Redditibus Ecclesiasticis p. 4².
 Reductione beneficiorum p. 6².
 Referendariis p. 22².
 Regrauatione etc. ibid.
 Regressu ad beneficia p. 10².
 Regularibus p. 9².
 Regulis Cancellariae p. 21².
 Religiosis p. 9².
 Remissione peccatorum p. 30².
 Renuntiatione etc. p. 17².
 Renuntiatione proprii fori, vide Ins-
 trumento guarentigio.
 Reseruacione beneficiorum, dignita-
 tum prebendarumque p. 18².
 Reseruacionibus pensionum p. 8².
 Residentia p. 3².
 Resignatione beneficiorum p. 17².

 Sacramentis in genere p. 29².
 Sacramento babtismi p. 25².
 Sacramento confirmationis p. 30².
 Sacramento Eucharistiae p. 25².
 Sacramento extremae unctionis ibid.
 Sacramento penitentiae p. 30².

- Sacrificiis p. 19².
 Sacrista p. 27².
 Sacrosanctis Ecclesiis p. 3².
 Satisfactione peccatorum p. 30².
 Scrutinio p. 4².
 Sede vacante p. 26².
 Septem peccatis mortalibus p. 30².
 Sepulcris p. 13².
 Sepulcris ibid.
 Sequestratione beneficiorum p. 22².
 Seruitoribus Episcoporum p. 12².
 Signo Crucis p. 25².
 Simonia p. 19².
 Spectatiuis p. 8².
 Spolio clericorum p. 21² et 29².
 Sponsalibus p. 32².
 Subcollectoribus Camerae Apostolicae p. 21².
 Successione clericorum p. 29².
 Successione in beneficiis ibid.
 Suffraganeis ibid.
 Suffragio etc. p. 4².
 Summa Trinitate p. 26².
 Summo Pontifice p. 18².
 Supplenda negligencia prelatorum ibid.
 Suppressione beneficiorum p. 6².
 Surreptione gratiarum p. 19².
 Suspensione p. 2².
 Sustentatione Ecclesiae p. 3².
 Testamentis clericorum p. 29².
 Thesaurariis p. 27².
 Turnariis p. 12².
 Turno ibid.
 Vacatione beneficiorum etc. p. 17².
 Vacationibus p. 10².
 Valore beneficiorum p. 21².
 Variis delictis et criminibus clericorum p. 22².
 Vasis sacris p. 14².
 Veneratione sanctorum p. 9².
 Verberantibus clericos p. 29².
 Vicariis conductricibus et amobilibus ibid.
 Vicariis perpetuis p. 16².
 Vicariis temporalibus ibid.
 Vicario Generali Capituli Sede Vacante ibid.
 Vicario Generali Episcopi p. 7².
 Violenti possessione p. 21².
 Virtutibus Theologalibus p. 30².
 Vita clericorum p. 2².
 Voce in Capitulo p. 4².
 Voto p. 30².

Pàgs. 36²-140² en blanc.

III

1a. Pàgines 141²-143². Pàg. 141², *inc.*: «Index de tots los titols y materies se contenen en lo present Codern. Lo numero significa lo foleo. A. Aduocats y patrons fol. 5 ...».

Pàg. 143², *exp.*: «... Variacio fol. 36».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Índex dels títols i matèries contingudes en el quadern*].

1b. Pàgines 145²-234² Pàg. 145², *inc.* : «tit. 1. De tribunalibus Concistoriis Magistratibus Curiis foro ...».

Pàg. 234², *exp.*: «... Excellentissime domine. Non indebite molestatur ... (*fine mutilus*)».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Repertori bibliogràfic jurídic i pràctica judicial*].

6. Contingut:

- Absolucio de juraments, p. 198².
 Aduertencias per causas summarias,
   p. 171².
 Aduocats fiscals, p. 155².
 Aduocats y patrons, p. 153².
 Aliments, p. 171².
 Assegurament de diners, p. 223².
 Assessors, p. 153².
 Assignacio de Curador, p. 197².
 Assignacio de Tudor, p. 197².

 Batxillers, p. 155².
 Bras Real y Secular, p. 209².

 Causa Ciuil quant perjudica a la Cri-
   minal y al Contrari, p. 217².
 Causes de mixto for, p. 213².
 Causes de pencions de Censals, p.
   172².
 Causes executiuas y rigurosas, p.
   168².
 Causes executiuas, p. 157².
 Causes mes summarias, p. 184².
 Causes plenarias, p. 192².
 Causes possessorias, p. 180².
 Causes Spirituals y altres Species, p.
   193².
 Causes summarias, p. 169².
 Causes Verbals, p. 184².
 Causes y plets, p. 156².
 Causidichs y Solicitadors, p. 156².
 Comutacio de Judici o Causa Ciuil y
   Criminal, p. 221².
 Concistoris, p. 145².
 Concurs de acrehadors, p. 233².
 Contentions, p. 205².
 Continentia de causes, p. 193².
 Corts, p. 145².
 Cosas litigiosas, p. 193².

 Decimas, p. 177².
 Doctors, p. 155².
 Dots, p. 176².

 Empara Real, p. 168².
 Executio en virtut de Carta de Coman-
   da, p. 166².
 Extractio de portas, p. 167².

 Falcedat incident, p. 180².
 For competent de Comanadors, p.
   212².
 For Competent per raho de altre, p.
   198².
 For competent per raho de la Admi-
   nistracio de offici o dignitat, p.
   206².
 For competent per raho de la Cosa
   situada, p. 205².
 For competent per raho de la Patria
   Comuna, p. 202².
 For competent per raho de origen o
   domicili, p. 199².
 For competent per raho del delicte,
   p. 203³.
 For competent per raho del llegat o
   fidei commis, p. 203².
 For competent per raho del lloch del
   Contracte, p. 202².
 For Competent, p. 198².
 For e priuilegi de aquell, vide Pri-
   uilegi
 For Ecclesiastich y Secular, p. 206².
 Fors, p. 145².

 Instrument Guarentigi, p. 157².
 Interdits, p. 180².

 Jactats, p. 223²-234².
 Judicis, p. 145² i 151².
 Jurisdiccio, p. 146².
 Jutges, p. 152².

 Licenciats, p. 155².
 Lletres de manutentio, vide Manu-
   tencio
 Lletres executorias, p. 191².

 Magistrats, p. 145².
 Manutentio y lletres della, p. 188².
 Mutacio, p. 216².

 Nullitat de execucions, p. 165².

 Opp[osi]tions, p. 163²-165².
 Oppositions contra execucions, p.
   163².

- Plets, vide Causas
 Precari, p. 174².
 Preparatoris per introductio de Causas, p. 196².
 Preparatoris per la cognitio si la Causa es Ciuil o Criminal, p. 217².
 Preuencio de judici, p. 224².
 Preuencio en Causes Ciuils, p. 225².
 Preuencio en Causes Criminals, p. 224².
 Preuencio per Causes de mixto for, p. 213².
 Priuilegi de Aduocats, p. 155².
 Priuilegi de for y qui pujan allegar aquell, p. 214².
 Procurador, p. 156².
- Quorum bonorum | Quorum Legatorum | Saluià | de la L. Fin. Cod. de interd. diui Adriani | Retinendae p. | Recuperandae p., p. 181².
- Remissio de delictes, p. 203².
 Renuntiatio, p. 216².
 Represalias, p. 168².
 Reuocar precari, vide Precari
- Scriptura de ters, p. 157².
 Secret y preparatoris per ell, p. 224².
 Seguretat en judici, p. 166².
 Sobrechiments, p. 159².
 Spoli, vide interdum Recuperandae Summarissim o interim, p. 185².
- Tribunals, p. 145².
 Turbants jurisdiccio, p. 151².
- Variacio, p. 216².
 Vnitat de Causas, p. 193².
 Vsuras, p. 179².

Pàgs. 235-238 en blanc

IV

1. Pàgines 239²- 262². Pàg. 239², *inc.*: «Duda 1^a. Si el señor don Gregorio de Matas con el poder atribuhido por el Muy Illustre Don F. Manuel de Mir y Cadena,³⁶⁵ y por consiguiente su substituto Juan Bautista Prats pudo, o no hazer la gracia del foriscapio ...».

Pàg. 262², *exp.*: «... como esta en practica esa consuetud en todo el presente obispado, se sigue que no aviendo el Señor de Matas echo mencion ... (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Solució de quatre dubtes en matèria jurídica, en dues còpies*].

6. Contingut:

Pàg. 239², Duda 1^a. Si el Sr. Don Gregorio de Matas con el poder atribuhido por dicho Muy Illustre Don F. Manuel de Mir i Cadena, y por consiguiente

365. Manuel de Mir i Cadena, natural de Puigcerdà, monjo de Montserrat des del 1685, estudià a Salamanca i obtingué el doctorat en teologia. Fou elegit abat de Sant Pere de Galligans el 1708 i prengué possessió el 1712. Filipista i conseller reial, morí el 1735. Cf. E. ZARAGOZA PASQUAL, *Abaciologi benedictí de la Tarraconense*, Balmes, Fundació Balmesiana MMII, 192-193.

su substituto Juan Bautista Prats pudo, o no hazer la gracia del foriscapio que se disputa en la presente Causa, siendo la dicha venta voluntaria, y si aquella queda ratificada por dicho Muy Illustre Señor Abad.

Pàg. 245², Duda 2^a. Si, en caso que no constase aver dicha gracia ratificado el referido Muy Illustre Abad, está obligado a ratificarla, y tenerla por firme en fuerza de las palabras contenidas en dicha Procura, allí «que à todo releva en forma, y aver por firme este poder, y todo lo que en su virtud se otorgase».

Pàg. 247², Duda 3^a. Si en virtud de la definicion echa por el mencionado Muy Illustre Abad a favor de dicho Sr. Don Gregorio de Matas à 22 Abril 1718, quede aquel abdicado de poder poder pedir la cantidad, que pretende de dicho Narciso Viñas en atencion de la Carta de pago del foriscapio echa por Juan Bautista Prats Procurador en el referido nombre.

Pàg. 249², Duda 4^a. Si consta como se requiere, que en tiempo, que hizo la dicha venta, que Juan Bautista Prats fuese arrendatario de los foriscapios pertenecientes á dicha Abadía, si y en caso de no subsistir lo referido, la mitad, de la cantidad que pretende del foriscapio el mencionado Muy Illustre Abad perteneceria al dicho Juan Bautista Prats, como arrendatario pretendido.

Pàg. 251², Duda 1. *Repeteix el text de la p. 239².*

Pàg. 256², Duda 2. *Repeteix el text de la p. 245².*

Pàg. 258², Duda 3. *Repeteix el text de la p. 247².*

Pàg. 260², Duda 4. *Repeteix el text de la p. 249².*

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: a) Folis XIX-XX i pàgs. 163-167: 190 x 295, a dos corondells, de 52 línies constatades. Impaginació del foli XIXr: 6 + 190 + 7 x 10 + 295 + 10.

b) Resta de ms.: 165 x 290, a columna tirada, de 44 línies constatades. Impaginació de la pàg 5: 50 + 165 + 05 x 10 + 290 + 15.

2. Tipus de ratllat: a) Una línia vertical que separa les columnes. b) Tres línies verticals de plegat tabel·liònic. Només la de l'esquerra defineix per aquella banda la caixa d'escriptura.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVII, derivada de la humanística, de diverses mans.

6. Notes marginals escasses.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de| Girona» a les pàgs. 1 i 79.

8. Fragments: a) Fol. 1r, *inc.*: «Dub. 1. Tempora probatoria in causis Emphiteoticariis an terminentur vnica dilatione vel potius sint concedenda secunda, et tertia dilaciones ...». Fol. 2r, *exp.*: «... ad difinitivam restricte bistracta».

*Solució de dos dubtes sobre petició de dilació del temps probatori en causes emfiteu-
tiques, d'autor anònim.*

b) Fol. 1r: *inc.*: «Satisfactio pro parte Ignatii de Pera et de Cortada, et Raphaelis Parra, ad dubia tradita per Magnificum Dominicum Miró³⁶⁶ V. I. D. Judicem Emphiteoticarium causae vertentis inter Illustrem Joannem de Ciurana³⁶⁷ V. I. D., Precentorem Maiorem Ecclesiae sedis Gerundae ex vna, et supradictos de Pera et Parra ex altera, scriba Ignatio Roig nottario. Dubium 1. Tempora probatoria in causis Emphiteoticariis ...». Fol. 2r, *exp.*: «... Ex quo fortius conuincitur in minimo p̄fatam et concessam dilationem currere potuisse, et casu quo iam expirauisset, aliam nouam ad articulandum et probandum huic parti indulgeri debere. Et ita sentio etc., saluo semper etc. Gerundae die 30 Iunii 1722. Petrus Rossellò V. I. Doctoris».

Solució dels mateixos dubtes donada per Pere Rosselló, doctor en quiscun dret.

c) Fol. 1r, *inc.*: «Se destrueix la resposta feta al 1° dubte donada per part de Rafel Parra y de Ignaci de Pera³⁶⁸ en la qual volen justificar ...». Fol. 2r, *exp.*: «... apar que ante Omnia se deu declarar hauerhi lloch à la publicacio de berbis nous. Ita saluo semper. Dr. Paner».

Solució dels mateixos dubtes proposada pel dr. Paner.

d) Fol. 1r, *inc.*: «J. M. J. En lo fet consultat per Ramon Vila Notari publich de Gerona als Aduocats infrascrits sobre si pot repetir³⁶⁹ de Jacinta Soler sa mija germana los aliments de menjar y beurer que li ha prestat en sa casa ...». Fol. 1v, *exp.*: «... Per tant y altremet son de vot y parer que dit Ramon Vila pot repetir dits aliments mentres que dita Jacinta Soler no justifique ab conjecturas mes vrgents y poderosas, que dit Ramon Vila son mitg germá li hagues prestat dits aliments ab animo de donar. Saluo semper etc. Barcelona a 10 de febrer 1724. Rouira. Serra y Portell».

Dictamen dels advocats Rovira i Serra i Portell, de Barcelona, sobre el dret de Ramon Vila, notari públic de Girona, de demanar a la seva germanastra Jacinta Soler, vídua, el preu dels aliments que li ha subministrat a casa d'ell durant els darrens 13 anys.

e) Fol. 1r, *inc.*: «Dubitatur an Joannes Ravell Agricola Vicinatus de St. Amans termini Sancti Felicis Guixolensis possit repetere quod impendit in alendo Franciscum Reig nepotem suum per spatium 18 annorum ...». Fol. 2r, *exp.*: «... et cum in nostro casu dictus Franciscus Reig esset dominus bonorum et hereditatis quae fuit patris sui recte potuit impendere suum patrimonium

366. Cf. supra, nota 201.

367. Cf. PONTICH, fol. 210v.

368. En un context de causes beneficials escau de recordar que Ignasi de Pera i Cortada, de Puigcerdà, senyor del Castell de Palol d'Onyar, procurador de Joan Canci de Pera i Tord (oncle, fill, nebot?), resident a Cervera, l'any 1758 instava la col·lació del benefici de Santa Maria de les Puel·les de Girona, vacant per òbit de Jaume de Tord i de Cortada (parent dels dos sobredits), al qual havia estat presentat pel dit Ignasi de Pera: ADG, D-412, fol. 5r. En aquest document no deixa de causar un cert efecte el triangle geogràfic des del qual es mouen els fils de familia per a capturar un bé tan relatiu com un benefici: Puigcerdà-Girona-Cervera.

369. Traducció literal del llatí *repetere*, ací amb el sentit de *demanar, recuperar*.

ad se alendum non sufficientibus redditibus ut deductum est. Et ita sentit saluo semper etc. Miró».

Dictamen de {D.} Miró sobre el dret de Joan Ravell, pagès de Sant Amans, de demanar al seu nebot Francesc Reig el preu dels aliments subministrats durant 18 anys.

f) Recto: «Surdus de Alimentis tit. 4, qu. 9 á n. 19 et 21, 23 et 24.³⁷⁰ Alimenta presumuntur prestita animo repetendi ab eo qui non tenebatur alere Niger Ciriac *controversia* 163, n. 12³⁷¹ et ibi Surdus citat». Verso: «grupera».

Fitxa separada de la citació de Surdus i de Niger Ciriac sobre el preu dels aliments que es pot recuperar.

g) *Inc.*: «Quod semper prevaleat resolutum a majori parte Capituli et plus quam certum et ita comuniter (*sic*) receptum ...». *Exp.*: «... ut fuit firmatum a rota in dicta Gerunde. Anniversariorum et comuniter tenetur á repetentibus ad cap. *cum omnes* lib. I decretal tit 2 de constitutionibus».

Notes jurídiques sobre capacitat dels Capítols de resoldre per majoria.

h) Recto, *inc.*: «Personalis residentia non probatur nisi in fundatione dicatur quod qui obtinebit beneficium per alium celebrare et servire non valeat ...». *Exp.*: «... (*al man*) Canonicus Camps et Benedictus Turó contra Joan Pons |26 octobris».

Notes sobre residència de beneficis.

Verso: «Al dr. Domingo Miro guarde | Deu molts anys com desitjo | Sis diners. Gerona».

i) Fol. 1r, *inc.*: «Jesus Maria Joseph. Juridica Respuesta. Ala duda dada en esta causa de Apellacion por el Magnifico Antonio Miro en A. D. D. de la Ciudad de Gerona, Juez Comisario de ella, Por Eulalia Gispert y Perramon, viuda de Raymundo Gispert y Verdalet, Ciudadano honrado de Barcelona en la villa de la Bisbal domiciliada, Contra Ines Canija, viuda de Juan Canija, del manso Labrador de dicha villa, en Auctos de Antonio Pares, Notario, y otro de los Escrivanos de la Curia de vulpellach ...». Fol. 2r, *exp.*: «... Por lo que siento assi saluo semper etc. Bisbal y mayo 21 de 1729. Savch y Casas V. I. D.».

Solució donada pel dr. Sauch a un dubte en el plet entre Eulàlia Gispert i Agnès Canijà, de la Bisbal. Escrit per dues mans.

j) Fol. 1r, *inc.*: «En lo fet consultat als DD. infrascrits sobre si lo Illustre Sr. Dr. Don Francisco de Bertran Ardiaca Major de la Santa Iglesia de Gerona pot preténder com á hereu o donatari que es de la quondam Misenyora dona Mariangela de Massa y de Bertran la manutencio en la pcessio, que en un ó altre de dits noms ha presa dels bens de la casa de Massa los quals tenia y

370. Es tracta de Giovanni Pietro Sordi, autor del *Tractatus de alimentis plenissimus et omni boninum generi praesertim in praxi et foro utilissimus*, Coloniae Allobrogum, Petrus de la Roviere 1613; Genevae, Stephanus Gamonetus 1645.

371. És Franciscus Niger Cyriacus, autor d'unes *Controversiarum forensium*, Genevae, Samuel Chouët 1652, i Lugduni apud Math. Liberal et socios 1672. Autor també d'una *Grammatica*, Venècia 1480, i d'un *Modus epistolandi*, Venècia 1490.

pocehia la dita Misenyora en lo temps de sa mort per son dot ...». Fol. 2r, *exp.*: «... en Gerona als 6 Agost 1709».

Dictamen sobre el dret de Francesc de Bertran, Ardiaca de Girona, a succeir en béns dotals de Mariàgnela de Massa i de Bertran.

k) Recto: «Fructus recompensativi debentur ex equitate Lex Curabit ...». Verso: «Al perinllustre Dr. Domingo Miró Canonge y Tesorer de la Iglesia Catredal (*sic*) Guarde Deu nostre Senyor | Per Feruor | Gerona».

Notes sobre la llei *Curabit*, en relació amb el dictamen anterior.

l) Fol. 1r. *inc.*: «Jesus Maria Joseph Juridicus Discursus Pro Jacobo Miró Medico Gerundensi contra Petrum Vergoynós Agricola villae Castilionis Empuriarum Diocesis Gerundensis Sub examine egregii Don Christophori de Potau,³⁷² comitis de Vallcabra litteratissimi, ac Regii Senatoris. In actis Galceràn ...». Fo.12v, *exp.*: «... Quare et alias saluo semper etc. Barcinone 7 Decembris 1703. Franciscus Hortet V.I.D.».

Solució donada per Francesc Hortet a dos dubtes en el plet entre Jaume Miró,³⁷³ metge de Girona, contra Pere Vergonyós, pagès de Castelló d'Empúries, a propòsit de lletres citatòries.

m) Fol. 1r, *inc.*: «Respondetur magis esse tutam opinionem inter Authores personalem partis citationem non requiri ...». Fol. 2r, *exp.*: «... Peguera in sua *praxi* rub. 29 a n° 21 ad 22 et n° 28 cum multis ibi relatis fit inde etc. Palleja et Riera V.I.D.».

Dictamen de Pallejà i Riera sobre el mateix assumpte.

n) Recto: «Heredum nomen in jure patronatus denotat illud esse simpliciter hereditarium ...». Verso: «Quis teneatur probare gravatum sine filiis decederisse Censal ad Peregrin.³⁷⁴ art. 43 vers. secundo observa».

Notes sobre hereus i successors en matèria de patronat.

372. L'any 1693 Cristòfol Potau, Ferran i de Lladó presentava Narcís Camps, ardiaca de la Selva, al benefici de sant Bernat III de la Seu, ADG, D-348, fol. 250v. Per al personatge, jutge de Cort el 1681 i austriacista repressaliat, cf. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Barcelona, Fundació Noguera 2006, 263 i 279

373. No podem saber amb seguretat des de quan Jaume Miró exercia la medicina a Girona. El seu nom apareix en un document del 1685, en el qual els marmessors de Mateu Pellisser, rector de Fornells, funden una causapia a favor dels descendents de Pau Pellisser, de Sant Feliu de Guíxols, d'Antoni Pellisser, metge de Girona, i de Jaume Miró, metge també de Girona, dotada amb 900 lliures: ADG, D-340, fol. 62r. L'any 1711 Jaume Miró fa patrimoni al seu fill Vicenç Miró clergue, de 70 lliures, ADG, D-365, fol. 89r; i el 1715 fa patrimoni del mas Caça, de Fontclara, i d'una casa situada al carrer de la Força al seu fill Domènec Miró, ADG, D-369, fol. 172r. Més endavant, el 1747, s'aclareix el vincle familiar dels Pellisser amb els Miró i concretament amb Jaume Miró. Aquell any Domènec Miró, canonge de la Seu, com a marmessor de Joan Portell, de Garriguella, havia fundat el benefici dels sants Joan i Josep a la capella de Sant Sebastià de Garriguella, i declarava que el patronat havia d'ésser dels hereus d'Antoni Miró i Pellisser, jurista de Girona, i dels hereus de Jaume Miró, metge de Girona, progenitor seu, ADG, D-401, fol. 89v.

374. Es tracta de Francesco Censali i de la seva obra *Observationes singulares cum additionibus ad Tractatum de Fideicommissis Marci Antonii Peregrini*, Nàpols, J. Gaffari 1645.

o) Fol. 1r, *inc.*: «Sub prohibitione alienationis minime comprehenditur in feudatario ...». Fol. 2r, *exp.*: «... Marquilles³⁷⁵ in *Vsatic.* de Regulis Vertic. 2 fol. 287».

Notes bibliogràfiques sobre alienacions.

p) Recto, *inc.*: «En lo fet consultat per part del Capítol de la Insigne Col·legiata y Secular Iglesia de Vilabertran sobre si pot donar llicència al Archipastr (sic) de dita Iglesia de mudar en alguna manera los Abits de Chor o llur color diferent del que fins avui han acostumat los Artchipastras usar ...». Verso, *exp.*: «... que dit Capítol fes la desimulació se ha dit en lo capítol antecedent y axí ho sentan salvo sempre etc.».

Dictamen anònim sobre el dret de l'Arxiprest de Vilabertran de portar alguna diferència en l'hàbit de cor o en la seva color.

q) Fol. 1r, *inc.*: «En lo fet consultat per part de Joan Pasapera de la vila de Lloret sobre si Pere Feliu sastre de la mateixa vila pot assisenar o fer nova oferta al arrendament del vint que feu y firma la universitat de la dita vila al dit Pasapera y Bernat Pla arrendadors ...». Fol. 2r, *exp.*: «... (*in marg*) se pot admetrer y donar lloch à las novas y majors offertas».

Dictàmens de Domingo Miró sobre l'arrendament del vintè a Lloret de Mar per part de Pere Feliu, sastre.

r) Fol. 1r, *inc.*: «Josephus Barnoy agricola termini Castri de Palafrugell et alii litis consortes pretendunt in presenti iudicio quod Reverendus Josephus Deulofeu presbyter et Beneficiatus Ecclesiae dicti Castri debet restringi ad eos liberandum ab aliqua obligatione fideijussoria per ipsos contracta pro maiori tuitione et securitate alicuius arrendamenti cuius ipse Reverendus Deulofeu est Principalis debitor ...». Fol. 2v, *exp.*: «... adhuc hac peculiari ratione essent reyiciendi articuli per adversam oblati declarando in favorem huius partis punctum principale et ita etc.».

Dictamen anònim sobre el dret de Josep Deulofeu, prevere i beneficiat, d'exigir a uns fideijussors les obligacions contretes en un arrendament del qual Deulofeu és el deutor principal.

s) Fol. 1r, *inc.*: «Pro Joanne Pou. F. Simon agricola de Monjuich locavit Johanni Pou per spacium 5 annorum aliquas versanas terrae, cum pacto in instrumento ipsius locationis adjecto, quod si dictus Simon elapsis 5 annis non satisfecerit ipsi Pou pretium certi censualis quod antea ei vendiderat et creaverat, curreret locatio seu arrendamentum ipsarum versanarum terrae per alios 5 annos ...». Fol. 3rv, *exp.*: «... Ex quibus sentit salvo sempre etc. non teneri dictum Pou (*in marge*) Domino directo (*fi de marg*) ad solutionem laudemii ex locatione, prout in hypotesi ei facta etc.».

Dictamen anònim sobre si procedeix o no pagar l'luïsmè d'un arrendament de terres amb certes condicions estipulades en el pacte.

---

375. Cf. TORRES AMAT, 377; BROCA, 394; DBA, 77.

t) *Inc.*: «Censuale creatum ex luitione alterius censualis non capit prioritatem pro pensionibus secundi censualis ...». *Exp.*: «... Ita Senatus referente D. Narciso de Anglasell³⁷⁶ 8 septembris 1630 inter Raymundum Romà et eius creditores notario Ceruera».

Nota bibliogràfica sobre prioritat de pensions en censals encavallats, amb esment de jurisprudència.

u) *Recto, inc.*: «Dominus directus alicuius petiae terrae de pertinentiis alicuius mansi quando ipsa venditur separatim potest uti jure praelationis seu faticae ...». *Verso, exp.*: «... Confines ponuntur ad certificandum rem confinatum, L. *Forma* in princ., ff. de censibus, L. *Cum servo* § 1, ff. de *contrahenda emptione*, Gratianus³⁷⁷ discep. fori, cap. 657, n. 29».

Notes jurídiques bibliogràfiques sobre dret de fatiga, necessitat d'escriure per parts, el concepte d'indemnitat, canvis de nom i confins de les coses.

v) *Inc.*: «Venditor anuncians rem venditam existere sub dominio directo non probat dominium in favorem personae anunciatae ...». *Exp.*: «... an tribuat jus illam petendi personae nominatae Cancer³⁷⁸ Var. 3 cap 1 á n. 29».

Tres notes jurídiques tretes de Cancer.

x) Fol. 1r, *inc.*: «Responent esta part de Sist Verdera y dant satisfacio anal dubta per V. R. donat que es com segueix: Lata et publicata aliqua sententia etc. ... ». Fol. 1v, *exp.*: «... Et sic in favorem huius partis esperatur (*sic*) saluo semper. Parer V. I. D.».

Resposta de Parer a una consulta sobre la jurisdicció del Vicari General quan no hi ha bisbe i si la seva jurisdicció és perpètua per citació o per contestació del plet.

y) Fol. 1r, *inc.*: «Dels merits del present proces resta exclosa la pretencio de la part altra de Jacinta Soler ...». *Exp.*: «... ab esmena de bon propos y com millor sia de justicia y per a tos. D. Miró».

Peça solta i complementària de d).

z) Fol. 1r, *inc.*: «(*initio mutilus*) ... se pot demanar per via privilegiata spoliis sia restihuida antes de tot la Dona al Marit segons los textos literals del Cap. *litteras de restitutione spoliat.*, y lo Capitol *ex transmissa eodem* ...». Fol. 2r, *exp.*: «... Caldero³⁷⁹ decis. 1 n. 33, et decis. 71 n. 9, et decis. 72 n. 5».

Notes anònimes sobre restitució d'expoli.

376. Narcís d'Anglasell i Roca fou col·legial de la Universitat d'Alcalà i oïdor del regent de l'Audiència de Catalunya el 1670: cf. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Barcelona, Fundació Noguera 2006, 226-227, 230, 242-244, 255, 262-264 i 281 A l'ADG hi ha notícia que l'any 1663 Narcís d'Anglasell i Roca, assessor de la Batllia General de Catalunya feia patrimoni de 70 lliures anyals a Francesc Roca clergue de Barcelona, D-318, fol. 84r.

377. Cf. DBI, 59, 1-9.

378. Per al jurista Jaume Càncer i les seves *Variarum resolutionum juris caesarei, pontificii et municipalis Principatus Cathaloniae*, Barcelona, Cendrat 1594-1598, cf. BROCA, 401-402.

379. Per al jurista Miquel de Calderó i les seves *Decisiones Sacri Regii Criminalis concilii Cathaloniae*, Barcelona 1688-1701, cf. TORRES AMAT, 130; BROCA, 412.

α) *Inc.*: «Barbosa³⁸⁰ seu 24 de reform. Matrim. cap. 5. N. 13. Quod cum dicta oratrix in dicto loco propter illius angustiam virum sibi non consanguineum vel affinem paris conditionis cui nubere possit inuenire nequeat ...». *Exp.*: «... Los 2 la donzella falta de pares y tenir laazienda en paratge hun esta grossana la guerra, de modo que los exercits del frances han entrat y campejat los dos anys passats (*fine mutilus?*)».

Raons per a pledejar a favor d'un matrimoni entre parents, escrites per una mà anònima.

β) *Recto, inc.*: «Praescriptio interrumpitur lite de Luca³⁸¹ de Cred. Disc. 129, n. 11 ...». *Verso, exp.*: «... Al Dr. i Canonge Pere Pau Mallol garde Deu molts anys en Gerona».

Notes anònimes sobre prescripció per causa de plet.

γ) *Recto, inc.*: «Fructus fundi in quo est proprietarius et usufructuarius a jure comuni pertinent ad proprietarium ...». *Verso, exp.*: «Al Dr. Domingo Miró garde Deu molts anys en Gerona».

Notes sobre dret dels successors d'un clergue usufructuari sobre fruits d'una peça de terra o de vinya.

δ) *Inc.*: «Periculum rei locatae non expectat conductori imo locatori ...». *Exp.*: «... Pactum quod fieri non debeat remissio mercedis in casibus fortuitis est iniquum, dictus Pacion.³⁸² de locat., cap. 49 n. 72 et 74 et a n. 75».

Notes jurídiques sobre lloguers i llogaters.

ε) *Fol. 1r, inc.*: «Monachi et Religiosi in comuni viventes sub regula et instituto a sede Apostolica approbatis, civiliter nec criminaliter non possunt conveniri coram iudicibus ecclesiasticis ordinariis sed exempti sunt». *Fol. 2r, exp.*: «... observant doctores allegati nec creditur quod inveniatur doctor aliquis qui contrarium teneat».

Nota sobre exempció judicial dels religiosos.

ζ) *Inc.*: «Biretum venire nomine vestium tenet Alex. in cons. 5, col. vlt. ...». *Exp.*: «... per no haveri ningun senyal en tota la dita Iglesia en ninguna pedra per lo qual se puga dir hi aje sepultura propria de la casa y familia dels Carbonells, com axi ho diran los testimonis ministradors practichs y novicios del sobredit, que si hi agues algun senyal ells ho sabrian per las rahons de sciencia individuaran, y es ver public y notori».

Notes sobre vestits i sepultura de la família Carbonell en l'església.

380. Molt probablement es tracta de Pedro Barbosa, del llinatge de juristes portuguesos d'aquest nom, mort el 1606 i autor, entre d'altres obres, d'un tractat *De soluto matrimonio*, Madrid 1595.

381. Podria tractar-se del jurista del segle XIV Luca da Penne, per al qual i per als seus comentaris del dret civil i canònic cf. DBI, 66, 251-254.

382. Es tracta probablement de Giulio Pacio de Beriga (nascut a Vicenza el 1550, mort a Valence el 1635). L'obra citada ací, en la mesura que va de lloguer, pot pertànyer al seu *De contractibus*, o a les *Definitiones*.

η) Fol 1r, *inc.*: «Parochus habet ius sepeliendi decedentes absque electione sepulturae, Luca *de Parochis*³⁸³ ...». Fol. 1v, *exp.*: «... y en sa consecuencia en haver de cessar de totas y qualsevols turbacions y molestias forçan fetas y fahedoras, y entretant sobresegut».

Notes sobre dret de sepultura

θ) Recto, *inc.*: « (*initio mutilus*) ... cum forma et mandatum sit quid indivisible ...». Verso, *exp.*: «... L. *cum mandati* 12 Cod. Eodem tit.».

Nota sobre el mandat hereditari.

ι) Fol. 1r, *inc.*: «Tropeçamos otra vez en el ingreso de esta duda con la definicion, de que se ha echo ya mencion en la inmediata respuesta ...». Fol. 2r, *exp.*: «... quando en el poder a que se refiere no ser de Matas se comprende facultad para hazer semejantes gracias».

Nota referent als dubtes tractats en les pàgs. 382-383, supra III, IV, 1.

9. Copistes diversos.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari.
2. Datació: Segle XVII-XVIII.
3. Origen gironí.
4. Propietaris i procedència: ADG.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 210 x 300 x 75.

b) Material: Ànima de cartró, recoberta de pergamí enfosquit, que presenta a l'exterior el costat pèl. Al costat carn, interior, hi ha un instrument públic, amb lletra de finals del segle XV o principis del segle XVI. Com que les tapes són pràcticament despreses del cos del volum, pel llom interior es pot veure que l'escriptura és en català i molt probablement pertany a literatura de Corts.

2. Llom del mateix pergamí, ras, pràcticament després del volum.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs. En els espais entre els nervis interns quatre tires de paper imprès enganxades reforcen per dintre el llom. El paper imprès sembla correspondre a una edició moderna de les *Constitucions* o dels *Capítols i Actes de Cort de Catalunya*.

---

383. Cf. supra, nota 381.

b) Descripció dels sectors: 1) A dalt, en tinta sèpia: «Decisiones | Senatus | tº I»; 2) a baix, etiqueta rectangular de paper blanc enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 28».

c) Indicacions escrites: A la tapa Ir, dalt de tot, molt esvaït: «L. P[...]».

3. Altres elements.

a) Folis de guarda: I + I. Al foli de guarda inicial Ir, a baix, cap al marge dret, signatura actual del ms., escrita en llapis: «Ms | 28».

b) Tancadors de cordill. S'ha conservat el superior, de l'inferior només en queda un tros; els botons s'han perdut.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del manuscrit.

d) Talls sense particularitat.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavis del mateix pergami.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: {2} + 511 + {1}.

5. Dimensions: 206 x 296 x 70.

6. Plecs:

1) Plec de 5 x 2, folis {0}-9, sense reclam.

2) Plec de 5 x 2, folis 10-19, sense reclam.

3) Plec de 5 x 2, folis 20-29, sense reclam.

4) Plec de 5 x 2, folis 30-39, sense reclam.

5) Plec de 5 x 2, folis 40-49, sense reclam.

6) Plec de 5 x 2, folis 50-59, sense reclam.

7) Plec de 5 x 2, folis 60-69, sense reclam.

8) Plec de 5 x 2, folis 70-79, sense reclam.

9) Plec de 5 x 2, folis 80-89, sense reclam.

10) Plec de 5 x 2, folis 90-99, sense reclam.

11) Plec de 5 x 2, folis 100-109, sense reclam.

12) Plec de 5 x 2, folis 110-119, sense reclam.

13) Plec de 5 x 2, folis 120-129, sense reclam.

14) Plec de 5 x 2, folis 130-139, sense reclam.

15) Plec de 5 x 2, folis 140-149, sense reclam.

16) Plec de 5 x 2, folis 150-159, sense reclam.

17) Plec de 5 x 2, folis 160-169, sense reclam.

18) Plec de 5 x 2, folis 170-179, sense reclam.

19) Plec de 5 x 2, folis 180-189, sense reclam.

20) Plec de 5 x 2, folis 190-199, sense reclam.

21) Plec de 5 x 2, folis 200-209, sense reclam.

22) Plec de 5 x 2, folis 210-219, sense reclam.

- 23) Plec de 5 x 2, folis 220-229, sense reclam.
- 24) Plec de 5 x 2, folis 230-239, sense reclam.
- 25) Plec de 5 x 2, folis 240-249, sense reclam.
- 26) Plec de 5 x 2, folis 250-259, sense reclam.
- 27) Plec de 5 x 2, folis 260-269, sense reclam.
- 28) Plec de 5 x 2, folis 270-279, sense reclam.
- 29) Plec de 5 x 2, folis 280-289, sense reclam.
- 30) Plec de 5 x 2, folis 290-299, sense reclam.
- 31) Plec de 5 x 2, folis 300-309, sense reclam.
- 32) Plec de 5 x 2, folis 310-319, sense reclam.
- 33) Plec de 5 x 2, folis 320-329, sense reclam.
- 34) Plec de 5 x 2, folis 330-339, sense reclam.
- 35) Plec de 5 x 2, folis 340-349, sense reclam.
- 36) Plec de 5 x 2, folis 350-359, sense reclam.
- 37) Plec de 6 x 2, folis 360-371, sense reclam.
- 38) Plec de 5 x 2, folis 372-381, sense reclam.
- 39) Plec de 5 x 2, folis 382-391, sense reclam.
- 40) Plec de 5 x 2, folis 392-401, sense reclam.
- 41) Plec de 5 x 2, folia 402-411, sense reclam.
- 42) Plec de 5 x 2, folis 412-421, sense reclam.
- 43) Plec de 5 x 2, folis 422-431, sense reclam.
- 44) Plec de 5 x 2, folis 432-441, sense reclam.
- 45) Plec de 5 x 2, folis 442-451, sense reclam.
- 46) Plec de 5 x 2, folis 452-461, sense reclam.
- 47) Plec de 5 x 2, folis 462-471, sense reclam.
- 48) Plec de 5 x 2, folis 472-481, sense reclam.
- 49) Plec de 5 x 2, folis 482-491, sense reclam.
- 50) Plec de 5 x 2, folis 492-501, sense reclam.
- 51) Plec de 5 x 2, folis 502-511, sense reclam.

8. Foliació contínua, contemporània de l'escriptura del ms., en tinta sèpia i xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis, deixant fora de numeració un foli [0].

9. Numeració de plec a partir del segon, numèrica, amb la xifra posada a l'angle superior esquerre del recto del primer foli de cada plec.

10. Filigranes: a) Folis 1-217, 270-309, 475-476, 483-511, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dintre el primer i basilisc a cada costat, les inicials «TB» dins el segon i el tercer buit.

b) Folis 221-239, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer i basilisc a cada costat, lletres «AIB» dins el segon i signe semblant a un «2» dins el tercer. Es pot posar en relació amb la de VALLS I SUBIRÀ III, n. 24, documentada el 1669.

c) Folis 240-266, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dins el primer i basilisc a cada costat, lletres «AR» dins el segon i el tercer buit.

d) Folis 310-470, 479-481, dels tres cercles somats de corona, amb creu llatina dintre el primer i basilisc a cada costat, les inicials «GOS» dins el segon i una «M» dins el tercer.

Tal com es presenten, llevat de b), no les trobem repertoriades.

12. Sistema de ratllat: Plegat tabel·liònic de tres plegatges verticals per a definir la caixa d'escriptura.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-511. Fol. 1r, inc.: «Decisio 1. Alimenta praestanda sunt a creditore Debitori Inopi qui carceribus eo instanti Mancipatus fuit ...».

Fol. 511v, *exp.*: «... Ita Senatus in dicta causa die 16 Januarii 1687 sententia verbalis Torres et Mesierà».

2. Identificació de l'autor i obra: [Josep DE PASTOR I MORA],³⁸⁴ *Decisiones Senatus 1498-1700*.

3. Altres manuscrits: a) Barcelona, Biblioteca del Col·legi d'Advocats, ms. 95 (dos vols., de 737 i 511 pàgines respectivament, amb 997 decisions numerades.

b) Barcelona, Biblioteca del Col·legi d'Advocats, ms. 181, amb 617 decisions numerades, índex i addenda.

c) Lleida, Arxiu Capitular de Lleida, plec de paper relligats dins un incunable de les *Constitucions i altres drets de Catalunya*, edició del 1495.

d) Girona, Arxiu Diocesà de Girona, ms. 14, de 186 folis, amb índex (fol. 1-34) i 439 decisions.

4. Catàlegs i bibliografia: Johannes-Michael SCHOLZ, «Rechtsprechungsammlungen. Spanien», dins Helmut COING, *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, II-2, München 1976, 1271-1309; Maria Elena FARAUDO GUILOCHE, *Catàleg de l'Exposició Bibliogràfica*, dins «Llibre del II Congrés Jurídic Català», Barcelona 1972, 882; Antoni VAQUER I ALOY, *Catàleg del fons jurídic de la biblioteca del Seminari Diocesà de*

384. Josep de Pastor i Mora, oïdor del regent a la Reial Audiència de Catalunya el 1682, és un dels aprovadors de l'obra de Bonaventura de TRISTANY, *Sacri Supremi Regii Cathaloniae Senatus Decisiones. Tomus Primus*, Barcelona, Rafael Figueró 1686, [pàg. inicials sense numerar 27-31]; de la de Miquel CALDERÓ, *Sacri Regii Criminalis Concilii Cathaloniae Decisiones ... Pars Secunda*, Barcelona, Rafael Figueró 1687, [pàg. inicials sense numerar 18-19]; de la de Miquel de CORTIADA, *Decisiones Reverendi Cancellarii et Sacri Regii Senatus Cathaloniae pro recto contentionum, et competentiarum Regnorum Inclytae Coronae Aragonum super Iurisdictione Ecclesiastica in Clericos et Laicos, et iurisdictione seculari in Laicos et Clericos. Pars Quarta*, Barcelona, Rafael Figueró 1689, [pàg. inicials sense numerar 11-14]; i de la de Pere D'AMIGANT, *Decisiones et evocaciones criminales, sev Praxis Regii Criminalis Consilii Cathaloniae*, Barcelona, Rafael Figueró 1691, [pàg. inicials sense numerar 40-43]. El ms. 118 del Col·legi d'Advocats de Barcelona conté una altra obra de Pastor i Mora: *Questiuncule iuris que de facto ut plurimum evenire solent in Administratione Domus et Civitatis Barcinone et aliarum*, 137 fol. Cf. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Barcelona, Fundació Noguera 2006, 266 i 281.

Lleida (s. XVI-XIX), Lleida 1992, 67-78; *La Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona*, Barcelona 1997 p. LXXIV.

5. Edició: Antoni VAQUER ALOY, dins *Un fragment de les Decisions de la Reial Audiència de Catalunya* (de Josep Pastor i Mora?) *descobert a l'Arxiu de la catedral de Lleida*, dins «Ilerda. Segona època. Humanitats», LII (1998), 163-185, edita les 74 primeres decisions, encapçalades amb un pròleg sobre el dret únic inherent a la persona del rei de convocar i celebrar Corts i els casos especials en els quals pot delegar la facultat en la reina o en el primogènit, amb ratificació i aprovació de la Cort. Aquest pròleg o nota introductòria manca en el nostre ms. gironí. Com que també es troba al ms. 95 de la Biblioteca del Col·legi d'Advocats, es transcriu en apèndix.

6. Contingut:

- Fol. 1r: Decisio 1. Alimenta praestanda sunt a creditore debitori inopi ...
 Fol. 1v: Decisio 2. Absens a provincia hoc modo citari oportet vt si domum habeat in Provincia ...
 Fol. 2r: Decisio 3. Depositum factum fuit in Tabula Civitatis Barcinone de mense may 1653 pro luitione censualis et pentione ...
 Fol. 2v: Decisio 4. Testes recepti contra formam Constitutionis et contra iuris dispositionem ...
 Fol. 3r: Decisio 5. Tenuta conceditur cum beneficio faciendi fructus suos filiis heredibus vxoris ...
 Fol. 3v: Decisio 6. Ius acresendi locum habet inter fideicommissarios vniversales ...
 Fol. 4r: Decisio 7. Inter creditorem et debitorem fuit conventum vt certa die pecunia non soluta creditor faceret fructus suos predii a debitore assignati quosque satisfactus esset ...
 Fol. 4v: Decisio 8. Causa mota a ciuitate Dertusae in R. Audientia concursus et graduationis contra creditores ...
 Fol. 5r: Decisio 9. Decretum quod requiritur in alienatione rerum minoris requiritur ...
 Fol. 5v: Decisio 10. Scribae Mandati huius Principatus non possunt se cohoperire in aulis Regalis Audientiae ...
 Fol. 6r: Decisio [11]. Placuit decisio Vincentis de Franch ad evitandum inutiles circuitus Senatui ...
 Decisio 12. Bello stante in hoc Principatu, vnus ex Gallis exhegit pentiones censualis quod praestabat Vniversitas sub eius ditione et armis subjecta militi fideli suae Magestatis in locis suae obedientiae commoranti ...
 Fol. 6v: Decisio 13. Curia Ecclesiastica tenetur firmare contentionem cum Ministerio Curiae Ecclesiasticae illius Civitatis in qua iudicet Realis Audientia ...
 Fol. 7r: Decisio 14. Evocari nequit ad R. Audientiam Causa iudicii Tabulae officialis Regii non solum ad instantiam officialis verum etiam nec ad instantiam querelantis ...
 Fol. 7v: Decisio 15. Exceptio dilatoria qua reddit iudicium retronullum potest apponi post litem contestatam, et ideo in Cathalonia etiam lapsis 8 diebus intra quos opponenda est dilatoria ...

- Fol. 8r: Decisio 16. Etsi pro exceptione escussionis iudicem ex officio, si voluerit, posse rationem habere scripserit Cancer³⁸⁵ ...
- Fol. 8v: Decisio 17. Feriae estivales deducuntur e dilatione seu temporibus probatoriis, etsi maiorem dilationis partem non absorbeant ex Senatus decisione...
- Fol. 9r: Decisio 18. Fructus in iudicio summarissimi pocesorii veniunt a die intentati interdicti pendente lite ...
- Fol. 9v-10r: Decisio 19. Venditio rei immobilis facta in incantu aut sub hasta fiscali parvo pretio in triplo vel saltem in duplo minus iusto rei valore (*sic*) rescindit tamquam facta mala fide et ob gratiam et favorem emptoris ...
- Fol. 10v: Decisio 20. Licet tempora probatoria in causis plenariis ad articulandum non currant reo ...
- Fol. 11r: Decisio 21. Tertius possessor etiam anterior omissis posterioribus potest a creditore conveniri hypothecario ac ei agendi electione concessa ...
- Fol. 11v: Decisio 22. Aditio hereditatis inducitur ex eo quod filius possidebat bona et hereditatem patris ...
- Fol. 12r: Decisio 23. Dummodo apellans a sententia producat copiam sententiae et instrumentum apellationis, apellatus tenetur justificare sententiam, cum alias apellans fundatam habeat intentionem ...
- Fol. 12v: Decisio 24. Dote constituta in legato annuo ad vitam vxoris, soluto matrimonio, non restituuntur ab heredibus mariti defuncti redditus ab eo percepti, sed jus ipsius legati annui ad vxorem superviventem, ad instar vsufructus ad dotem constitutus, revertitur, ideoque dum vixit maritus fructus suos fecit ...
- Fol. 13r: Decisio 25. Electione heredis nominandi concessa, an et quando sufficiat generalis que inducitur ex institutione heredis, vel specialis necessaria sit ...
- Fol. 13v: Decisio 26. In causis graduationis creditorum in distributione facienda bonorum debitoris fit condemnatio expensarum hoc pacto, quia primo loco graduatur salarium iudicis et ceterae expensae ...
- Fol. 14r: Decisio 27. Sententia nulla etiam ex defectu iurisdictionis confirmata a iudice competenti, cum tamen primitiva sit justa et equa, nullitas sententiae primitive non influit in secundam confirmantem, sed executionem meretur et decernitur executio ex confirmante ...
- Fol. 14v: Decisio 28. Fidejussor qui ut principalis accessit obligationi censualis nulliter a tutoribus minoris factae absque decreto tenetur ...
- Fol. 15r: Decisio 29. Procurator fisci regii patrimonii, etsi justa (*sic*) Constitutionem 5 de officio Advocati, *Procurador ve*, non possit petitionem facere de re ad regem pertinente, nisi consultis duobus Dominis Regii concilii ac habito voto illorum in scriptis, nihilominus (*sic*) potest se opponere causae ab alio introductae pro interesse Regii Patrimonii ...
- Fol. 15v: Decisio 30. Vbi in eadem causa et processu contra plures contenditur respectu vnus sententiam ferri posse et quoad alios, suspendi, vti ferri posse super vno capitulo seperato (*sic*), alio reservato ...
- Fol. 16r: Decisio 31: Vt habeat locum dispositio L. *Quicumque* Cod. de *apochis pub.* lib. 10, oportet quod constet de solutione per tres distinctas et separatas solutiones ...

---

385. Cf. supra, nota 378.

- Fol. 16v: Decisio 32. Testes citati et jurati intra decem dies contrarii Imperii recipi possunt post elapsos dictos decem dies ...
- Fol. 17r: Decisio 33. Magistratus minores aut ad beneplacitum creati aut perpetui, etsi durante officio conveniri possunt, temporales tamen Magistratus Majores durante officio conveniri prohibentur ...
- Fol. 17v-18vr: Decisio 34. Emptio et venditio solo consensu contrahitur, nec ad illius validitatem requiritur scriptura, nisi inter partes conuentum sit vt contractus celebretur in scriptis ...
- Fol. 18v: Decisio 35. Causa reclamationis de faciendo verbo: Non posse recedere ab oblatione facta in subhastatione, quamvis actum esset de instrumento faciendo, quia venditio fiebat judicialiter et coacte, quo casu oblatores coguntur adimplere, secus si extrajudicialiter et voluntarie res vendatur ...
- Fol. 19r: Decisio 36. Sententia lata in Consolatu Logiae Maris, appellacione introducta in R. Audientia, executioni mandatur, prestita cautione usque ad quantitatem 400 ll. ...
- Fol. 19v: Decisio 37. Appellatio non admittitur a provisionibus latis in Baiulia Generali, etsi vim diffinitive habeant, sed solummodo reclamatur et ita observatur ...
- Fol. 20r: Decisio 38. In causis feudalibus, etsi iudicium subeundum sit coram iudicibus de partibus Curiae, de consensu tamen domini feudi et vasalli potest litigari coram iudice a domino feudi assignato ex doctrina Joannis Andree ...
- Fol. 20v: Decisio 39. Depositum conventum fieri in uno banco non relevatur, si fiat in aliquo eque idoneo, quia non potuit mutare depositarius concordatus ...
- Fol. 21r: Decisio 40. Si locus in quo conventum est fieri deposita est impeditus, puta occasione pestis vel belli, tenetur debitor requirere creditorem ut designet alium locum, vel velit pecuniam recipere ...
- Fol. 21v: Decisio 41. Exemptio (*sic*) solutionis opposita in diffinitiva non potest iterum opponi in decreto executionis, quamvis impleretur restitutio in integrum ex clausula generali, sed ea repulsa decretum executionis deserendum (*sic*) est ...
- Fol. 22r: Decisio 42. Supplicare non licet a sententia revocatoria prolata in causa Supplicationis in forma a provisione mere interlocutoria, sed a revocatione prolata in causa Supplicationis contrarii Imperii a simili provisione supplicare licet ...
- Fol. 22v: Decisio 43. Alimenta relicta in domo heredis prestanda sunt alimentario, quamvis recedat a domo heredis, dummodo habeat justam causam ...
- Fol. 23r: Decisio 44. Bona acquisita per viduam intra annum luctus presumuntur mariti et ex illius bonis acquisita ...
- Fol. 23v: Decisio 45. Universitas habens privilegium faciendi ternam pro officio Bajuli, et in terna proposuerit domino regi vel baroni aliquem vel aliquos inhabiles, an ad dominum regem seu baronem devolvatur pro illa vice tantum totum jus eligendi libere et absolute personam sibi bene visam absque terna; an vero licitum sit Vniversitati novam ternam proponere ...
- Fol. 24r: Decisio 46. Amortizare non tenetur emptor cum pacto de retro, quia dominium est revocabile ...
- Fol. 24v: Decisio 47. Licet in conditionibus alternativis sufficiat vnam adimplere, vt sit locus conditionali dispositioni, si tamen inter conditiones alternativas

- in aliqua dispositione apposita adjecta fuerit conditio vt sine liberis, tunc favore liberorum resolvuntur omnes conditiones ...
- Fol. 25r: Decisio 48. In praestationibus quae scilicet (*sic*) non debentur ratione re, sed solum virtute personalis obligationis aliquando datur manentio ...
- Fol. 25v: Decisio 49. Melioramenta seu expensae factae in reficiendis domibus aut re pignori aut hypothecae obnoxia, licet tribuant alias possessori retentionem, attamen quando ad instantiam creditorum ...
- Fol. 26r: Decisio 50. Responsiones personales, licet post conclusum in causa exigi valeant, super articulos oblatos ante conclusiones ...
- Fol. 26v: Decisio 51. Manentio in possessione exigendi censuale conceditur ex solutionibus factis a tertio, dummodo intercesserint adminicula ...
- Fol. 27r: Decisio 52. Ad officia cursoris civitatis Barchinonae in incultatione (*sic*) anni 1656 sua Magestas sex personas nominavit ...
- Fol. 27v: Decisio 53. Quando reconventio est summaria et conventio plenaria separato processu debent tractari ...
- Fol. 28r: Decisio 54. Manentio concedenda est viduae agentis pro dote virtute Constitutionis *Hac nostra* ...
- Fol. 28v: Decisio 55. Manentionis articulus, quando ad diffinitivam reservetur, ne in summarissimo pandantur merita causae principalis ...
- Fol. 29r: Decisio 56. Oppositiones quas mulieres et alii creditores faciunt pro dotibus de rebus (*sic*) suis respective in bonis confiscatis an sint proponendae et tractandae in regio Criminali Concilio et citato fisci Procuratore Regiae Curiae, an vero in Regia Audientia citato fisci procuratore Patrimoniali ...
- Fol. 29v: Decisio 57. Ex duobus ad officii administrationem electis an precedere debet qui prius possessionem accepit ei qui prius fuit nominatus posterior tamen in possessione, anceps questio est ...
- Fol. 30r: Decisio 58. In incorporalibus quasi possessio transit active et passive ad haeredes et successores ...
- Fol. 30r: Decisio 59. Provisio taxationis alimentorum executioni demandatur, non obstante supplicatione contrarii imperii interposita, quia, atenta necessitate alimenta suscipiendi, dicitur facta in iudicio executivo et privilegiato ...
- Fol. 31r: Decisio 60. Advocati et procuratores non possunt petere pensiones seu salaria sua ad Conductionum (*sic*) ultra tres annos ...
- Fol. 31v: Decisio 61. Mater ab intestato non succedit filio spurio nato ex damnato et punibili coitu, etsi legitimato ...
- Fol. 32r: Decisio 62. Matrimonium nec sub spe lucri cohereri potest, quo circa conditio nubendi de concensu (*sic*) talis elegato (*sic*) reycitur ...
- Fol. 32v: Decisio 63. Milites forenses gaudent in Cathalonia Privilegiis et Immunitatibus Militibus concessis ...
- Fol. 33r: Decisio 64. Vidua et tenentaria bonorum que fuerunt viri sui, cuius sunt haeredes minores viginti quinque annorum, propter eorum inseparabile principale interesse, gaudet beneficio restitutionis in integrum adversus lapsum temporis probatorii ...
- Fol. 34r: Decisio 65. Actus qui dedit causam liti sufficit pro manentione vbi contradictio fuit facta post actum perfectum, quia per actionem praecedentem fuit quaesita possessio (*sic*) ...

- Fol. 34v: Decisio 66. Assistentia difert ab invocatione Brachii Secularis, quia in invocatione requiritur citatio partis et aliae solemnitates, in assistentia autem nulla solemnitas requiritur, sed petitur extra iudicialiter ...
- Fol. 35r: Decisio 67. Circa tutorum et curatorum administrationem, si plures fuerint assignati vel a testatore vel a iudice, disposuit expresse Imperator noster Iustinianus ...
- Fol. 35v: Decisio 68. Aestimatio valoris rei an per partes singulares ipsius rei an vero totius rei aestimatio in vniversum fieri debet, difficilis valde et confusa est quaestio ...
- Fol. 36r: Decisio 69. Barones quicumque sint exempti sunt a iurisdictione aliorum baronum et de iurisdictione vicariorum regionum, sicut milites ...
- Fol. 36v: Decisio 70. Correi inter se fide iubere censentur ...
- Fol. 37r: Decisio 71. Causa in qua jus partis tempore periret summarissime est tractanda et sic tales causae in Cathalonia tractari solent per *Compareant partes*, quod est iudicium ex summarissimis magis summarissimum ...
- Fol. 37v: Decisio 72. Clerici nomine seu apellatione in favorabili materia continentur ...
- Fol. 38r: Decisio 73. Cautionem de iudicio solvendo tenetur praestare in civilibus Procurator et quilibet alius defendens litem alienam ex parte rei ...
- Fol. 38v: Decisio 74. Terminus praefixus per statutum an sit continuus vel vtilis ...
- Fol. 39r: Decisio 75. Dilatio vltamarina seu extra regnum concedenda est cum termino novem mensium praestito juramento per partem illam petentem quod non petit maliciose et animo protelandi litem ...
- Fol. 39v: Decisio 76. Denuntiatio processus facta intempesive, ante scilicet lapsum tempus probatorium, confirmata fuit ...
- Fol. 40r: Decisio 77. Emphiteuta vel feudatarius conventus ratione domini, etsi respectu juris quod est apud alium, potest nominare dominum in iudicio et per talem nominationem liberatur ab illo iudicio, quatenus non repugnat domino suo vtili, cum enim haberet vnum vel alterum dominum directum nihil interest ipsi emphiteutae seu feudatario, fit inde ut non cogatur ipse litigare super dicto dominio directo quod ad se nihil attinet, sed liberatur a iudicio per solam nominationem domini; que quidem nominatio debet fieri ante litem contestatam, cum sit exceptio dilatoria seu intra tempus quo possunt exceptiones dilatoriae opponi; alias emphiteuta seu feudatarius qui praedictam exceptionem (*sic*) non opposuerunt suo tempore condemnari debent tamquam litti se offerentes, citra tamen domini praeiudicium ...
- Fol. 40v: Decisio 78. Domini iurisdictionales habent fundatam intentionem in toto territorio quoad iurisdictionalia, non autem quoad dominium directum ...
- Fol. 41r: Decisio 79. Empara realis per firmam juris factam domino per vassallum suspenditur et posita tollitur, sed fructus interim percepti non restituuntur ...
- Fol. 41v: Decisio 80. Mater per transitum ad securanda vota liberorum educatione privari non debet ...
- Fol. 42r: Decisio 81. Pupillus aduari non debet penes eum qui ipsi successurus est sive ex testamento, sive ab intestato ...

- Fol. 42v: Decisio 82. Si testator commiserit alicui nominationem personae penes quam pupillus aeducetur, poterit talis persona, cui electio a testatore commissa fuit, personam pupilli aeducationem nominare seu proponere; quae si iudici apta et idonea videatur, debet talis nominatio confirmari, vt sic est (*sic*) testatoris voluntas observetur et indemnitati pupilli consulatur ...
- Fol. 43r: Decisio 83. Fideicommissum iniunctum a testatore in re propria haeredis quae ad ipsum spectabat, titulo donationis vel fideicommissi antiqui seu alias, an subsistat ...
- Fol. 44r: Decisio 84. Si nec in haeredis institutione nec vi (*sic*) substitutione de rebus propriis haeredis facta sit mentio, tunc haeres de fidecommissio vniversali simpliciter institutus res proprias detrahare poterit ...
- Fol. 44v: Decisio 84. Fidejussores de iudicato solvendo qui pro certa quantitate se obligarunt non tenentur pro sorte et interesse intra quantitatem pro qua interesserunt ...
- Fol. 45r: Decisio 86. Dominus directus post factam declarationem quod vult vti fatica tenetur intra 30 dies a die dictae declarationis praetium solvere aut deponere ...
- Fol. 45v: Decisio 87. Quod dictum est supra, quod dominus directus post factam declarationem quod vult vti fatica teneatur intra 30 dies a die dictae declarationis praetium solvere aut deponere, intelligendum est ita ut dominus intra dictos 30 dies teneatur vere et realiter solvere praetium in pecunia numerata, et non sufficit quod consignet pecuniam inclusam in crumena vel in sacco absque numeratione ...
- Fol. 46r: Decisio 88. Id quod dictum fuit supra decis. 86 quod dominus directus tenetur intra 30 dies post factam declarationem quod vult vti fatica deponere praetium in pecunia numerata, limitatur casu quo emptor promissit censuale redimere, ad quod venditor erat obnoxius ...
- Fol. 46v: Decisio 89. Promissio facta per venditorem cum pacto de retrovendendo quod alteri non vendet jus luendi et casu quo vendat, quod praelatio seu fatica sit pro emptore ac pacto de retro et possessione rei, valida est et alienatio facta in prejudicium dictae faticae erit nulla ...
- Fol. 47r: Decisio 90. Pactum autem supra enarratum non potest aliquod prejudicium inferre domino directo in fatica quae ipsi competit de iure, ita ut in illa praeferratur tali emptori ...
- Fol. 47v: Decisio 91. Dominus directus approbando seu firmando instrumentum venditionis in quo adest fatica conventionalis, ex tali firma solum inducitur consensus domini circa venditionem et renuntiatio vsu faticae ...
- Fol. 48r: Decisio 92. An executio nulliter facta possit convalidari ex instrumentis seu probationibus post eam factis et productis ex quibus de vero debito appareat ...
- Fol. 49v: Decisio 94. Restitutio in integrum non datur Ecclesiae in censualibus propter successionem et mutationem beneficiorum et praelatorum vltra centum annos ...
- Fol. 50r: Decisio 95. Socius etsi axiarius seu administrator, qui pecuniam societati mutuavit ..., potest executive agere contra alios consocios qui cum scriptura texti se obligarunt, quin valeat inpediri exceptione non redditae rationis administrationis seu societatis, cum ille representet duas personas diversas,

- videlicet alteram tamquam socius et axiarius, et alteram tamquam quemdam tertium seu extraneum, Gracian, Discept. Forenses, tom 5, cap. 948, n° 2 ...
- Fol. 51r: Decisio 96. Quae dicta sunt in decisione anteriori procedunt etiam in tutore ... Limitatur tamen si tutor non confecerit inventarium, nam cum tunch (*sic*) praesumatur satisfactus propriis creditis, non potest suas actiones expediri ...
- Fol. 51v: Decisio 97. Actio mere personalis, licet experiri nequeat contra singularem successorem seu tertium possessorem ...
- Fol. 52r: Decisio 98. Vtrum intentata actione personali et litte contestata res efficiatur litigiosa, discrepant Canc.³⁸⁶ et Carleval³⁸⁷ ...
- Fol. 52v: Decisio 99. Quae dicta sunt in decisione anteriori intelliguntur quando agitur actione personali ex empto vel donato, quia tunch agitur ad rem aliquam petendam ita ut in ea sit executio necessaria fienda, et sic tunc per litis contestationem res ista petita efficitur litigiosa, et in his terminis liquuntur et intelligendi sunt Canc. et Carleval ...
- Fol. 53r: Decisio 100. Instantia perempta non per renuntiationem partis, sed per lapsum temporis vel quia pars noviter iudicium introduxit super eadem re eademque actione, omissa primo, an fructus venient liquidandi a die primae litis contestate an vero a die renovationis instantiae, videlicet littis modernae, duae sunt pugnantibus ad invicem sententiae ...
- Fol. 54v: Decisio 101. Sponsalium, si non adest pecunia in haereditate ex qua solvatur, vtrum possit per haeridem solvi ...
- Fol. 55r: Decisio 102. Testium dictis super interrogatoriis potius quam super articulis standum, cum in illis cesset subornationis praesumptio ...
- Fol. 55v: Decisio 103. Accipiens seu expendens pensionem census et ratam depositam cum sorte, etsi cum diversis partibus sortis ad solutam pensionem et rate libere videatur acceptasse sortis depositae solutionem, ex quo pensiones et ratae depositae et commixtae cum sorte faciunt vnum corpus seu vnum totum integrale ...
- Fol. 56v: Decisio 104. Ex receptione trium pro centenario facta per creditores ex pecuniis sibi scriptis in Banco presentis Civitatis de computo veteri vel decem librarum, iuxta deliberationem Civitatis, non inducitur approbatio depositi ...
- Fol. 57v: Decisio 105. Filius familiae non potest contrahere, nisi cum patris consensu, et ideo contractus per filium familias celebratus in favorem patris et iuratus est nullus ...
- Fol. 58r: Decisio 106. Quae dicta sunt in antecedenti decisione procedunt quando pater et filius familias contrahunt inter se, quid vero dicendum sit quando contrahunt cum tertia parte ad patrem pertinente seu in eius commodum et utilitatem, valde intricata, difficilis et anceps est quaestio ...
- Fol. 59v: Decisio 107. Recognitio seu agnitio per debitorem, cessione facta in actu notificationis seu intimationis instante cessionario sibi factae, respondendo a caetero solvere pensiones censuales prout illas cedenti soluebat et praetium

---

386. Cf. supra, nota 378.

387. És Tomás Carleval (Baeza 1576 – Nàpols 1645), filòsof i jurista, autor d'unes *Disputationum iuris variarum ad interpretationem Regiarum legum Regni Castellae*, per a les edicions de les quals cf. PALAU, 44238-44244.

- in casu solutionis, probat veram existentiam censualis cessi, etsi parti illius originali creatione non constet ...
- Fol. 60r: Decisio 108. Dominus directus, nedum expresse, verum et tacite consentiens alienationi rei emphiteoticarum in manum mortuam seu incapacem, utpote per receptionem laudismi et census super firmam instrumenti, de opere non potest manum mortuam vt rem emphiteoticariam evacuet seu transferat in manum habilem ...
- Fol. 60v: Decisio 109. Causae capibrevationum cum incipiant per mandatum de soluendo sunt summarum ...
- Fol. 61r: Decisio 110. In fidei commisso dispositio et ordinatio a transversali non primi sed vltioris gradus non fit locus iuri representationis ...
- Fol. 61v: Decisio 111. Vtrum in successione ex dispositione hominis, id est, in fidei commisso ascendenti vel collateralis primi gradus (quiquid sit in primo genialibus) filius ingrediatur in locum patris praedefuncti, sive an et quando in fidei commisso sit locus representationi etiam nepos cum patruo concurrat quando non sunt fratres diversi et distincti gradus substitutionum pro filiis et nepotibus, pro fratribus et filiis fratrum, et non proprio et singulari nomine substituti superstites aut superuiuentes, nec in stirpes sed nomine colectivo vocati non constituto contraria mente testatoris, valde agitata et non minus controuersa questio est ...
- Fol. 63v: Decisio 112. Ex coniectura vocationum filiorum remotioris substituti nedum censentur vocati filii in conditione positi, sed etiam nepotes et omnes descendentes pariter in conditione positi, quia non potest dari ratio quare magis filii primi gradus in conditione positi sint vocati quam alii remotioris gradus, qui sunt pariter in conditione positi, cum non debeant diverso iure censeret et pro eis etiam militet coniectura praedilectionis ...
- Fol. 64r: Decisio 113. In executorialibus quae expediuntur solet opponi paena quingentorum florennorum auri contrafacientibus contra aliquem ex istis qui obtinuerit instaverit executionem pro praedicta poena ...
- Fol. 64v: Decisio 114. In provisionibus quae fiunt in calce supplicationis pro exequenda pena incurta delicti quando continuari potest, clausula post executionem intimetur, eo quia per eam impeditur purgatio morae, sed tantum clausula incontinenti.
- Fol. 65r: Decisio 115. Quando dies vltima termini est feriata, an computetur in termino ita ut non extendatur ad sequentem ...
- Fol. 65v: Decisio 116. Contradictio facta traditis litteris compulsoriis parti, non tamen plica articulorum, impedit istius traditionem, cum res adhuc sit integra.
- Fol. 66r: Decisio 117. Fidejussor soluens pensiones censualis pro principali recuperare potest non solum pensiones per eum solutas, sed etiam interesse illarum a die litis motae ...
- Fol. 66v: Decisio 118. Fidejussor luens seu redimens censuale recuperat a principali pensiones per eum solutas et pretium cum interesse pensionum ...
- Fol. 67r: Decisio 119. Fidejussor censualis qui diu stetit in obligatione nempe per decennium et passus fuit molestias vel soluit duas pensiones potest cogere principalem vt eum a fidei iussione liberet ...
- Fol. 67v: Decisio 120. Attentata non habent locum nec declarantur in causis interdicti interim summarissimi retinendae possessionis, nec littere de nihil

innovando penales conceduntur, quia per declarationem attentatorum et concessionem dictarum litterarum panderentur merita causae interdicti intentati, cum an sit attentatum nunch (*sic*) pendeat ex eo, an qui praetenditur attentasse sit in possessione vel non ...

- Fol. 68r: Decisio 121. Laudimium ex pluribus locationibus simul accedentibus tempus decem annorum quamvis sigillatim diversis personis, diversis instrumentis multo minoribus, nempe solum trium vel quatuor vel quinque annorum, eadem tamen die penes eundem notarium coram eiusdem testibus sic quod vnico contextu, contemplatione vnus personae tantum, sed alicuius societatis, tanquam ad longum tempus in fraudem domini directi factis debet ...
- Fol. 68v: Decisio 122. Ex recognitionis acceptatione, nisi protestatio fuerit adjecta, praesumitur dominus directus satisfactus in censibus et pensionibus vsque nunc decursis, nec non in laudimiis, cum non nisi in illis solutis existimetur se solum possessorem ad emphiteusim approbaturum ...
- Fol. 69r: Decisio 123. Ad excludendam remissionem censuum et laudemiorum de qua in decisione anteriori sufficit clausula *iuribus meis semper saluis vel iuribus tamen dicti domini principalis* ...
- Fol. 69v: Decisio 124. Quae dicta sunt in decisione anteriori procedunt etiam si eadem die fuerit factum instrumentum recognitionis cum dicta protestatione seu clausula et aliud instrumentum cartae precariae, absque ea coram eisdem testibus in posse eiusdemmet notarii, quia tamquam vnico contextu confecta censetur vnum inesse alteri, et perinde habetur ac si in uno instrumento actum esset ...
- Fol. 70r: Decisio 125. Clerici ratione emphiteusis quam tenent possunt conveniri coram iudice seculari nominato seu electo per dominum directum ...
- Fol. 70v: Decisio 126. Laudimium debetur domino directo qui reperitur tempore contractus et traditionis res emphiteoticariae seu successionis cum acceptatione possessionis qui illud iudicialiter petiit.
- Fol. 71r: Decisio 127. Legato praedicto super quo censuale erat constitutum seu illi specialiter hypothecatum non tenetur solvere, sed heres tenetur tale praedium a nexu dictae obligationis liberare.
- Fol. 71v: Decisio 128. Condomino in re comuni per alium condominum vendita competit jus praelationis seu faticae.
- Fol. 72r: Decisio 129. Dotis inter vsuria matrimonio durante decursa per maritum non exacta nec petita, eo soluto ad vxorem pertinent et ipsa habet plenam et veram actionem ad illa petenda, cum inter uzurium istud sit accessio dotis; idcirco dotem sequitur.
- Fol. 72v: Decisio 130. Pater recipiendo dotem simul cum filio tenetur ad dotis augmentum et aliorum jurium dotalium restitutionem seu solutionem, quamvis dicat se non firmasse nuptialia instrumenta ejus nurus.
- Fol. 73r: Decisio 131. Non potest agi contra debitorem conditionalem vel in diem ante conditionis adimplementum.
- Fol. 73v: Decisio 132. Commissarius qui dominus est rerum eligibilium eligere censetur instituendo heredem vniversalem vel bona vniversaliter dando absque vlla specifica (*sic*) mentione quod vti velit facultate eligendi (prout dictum est supra, decisione 25), quod procedit etiam si in casu non factae electionis alii

sint vocati per testatorem seu mandantem, quando electio est commissa in contractu ...

- Fol. 74r: Decisio 133. Dispositio L. *quicumque*, Codicis, *de apocbis publicis*, Lib. 10, solum habet locum quando solutiones sunt factae principali, secus si Procuratori cessionario et tutoribus.
- Fol. 75v: Decisio 134. Causa possessorii summarissimi evocata praetextu clausularum renunciationis proprii fori, vti maior quinquaginta librarum, si per reum conventum seu debitorem opponatur exceptio inevocabilitatis in viam dilatoriae, allegando non constare de instrumento creationis censualis cuius praetenditur manutentio, consequenter quae nec clausulis quarum pretextu fuit evocata, etsi non producaturs exceptio (*sic*).
- Fol. 76r: Decisio 135. Judex possessorii an sit judex inter personas diversi fori, imputa (*sic*) inter Ecclesiasticum et Secularem, quando laicus qui possessorium coram Iudice seculari etiam principaliter non intentato prius petitorio.

No és donen els íncipits de tot el contingut del ms., perquè implicaria gairebé copiar-lo de dalt a baix. Amb els fragments transcrits, creiem que és possible fer-se una idea de la coincidència quasi exacta del text de les 74 primeres decisions del nostre manuscrit amb les que edita Vaquer Aloy, el qual assegura que el text fragmentari del manuscrit de Lleida correspon fil per randa al del manuscrit 95 de la Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Hi hem afegit els inicis de les seixanta decisions que segueixen per facilitar ulteriors comprovacions, tant amb els mss. del col·legi d'Advocats de Barcelona com amb d'altres que ara com ara són desconeguts.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: a) 136 x 257, a columna tirada. Impaginació del fol. 1r: 50 + 136 + 17 x 12 + 241 + 41.
- b) 134 x 265, a columna tirada. Impaginació del foli 333r: 52 + 158 + 16 x 15 + 257 + 14.
3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVII, de dues mans: a) fol. 1r-182v; b) fol. 183r-511v.
7. Timbre blau de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» als fol. 1r i 79r.
9. Copistes: Dos.
10. Revisions i correccions als fol. 74r, 83v, 89v, 112r, 119r, 153v, 333r.
12. Notícies històriques: La majoria de *decisiones* recollides en el volum pertanyen al segle XVII i són especialment abundants les dels últims trenta anys. La que hem recollit de finals del segle XVI és única (Decisio 78, del 19 de novembre del 1580).

Segons els títols de les aprobacions esmentades *supra*, Josep de Pastor i Mora fou assessor en el Reial Consell de la Batllia General de Catalunya i del Mestre Racional, i, almenys a partir del 1686, membre del Reial Consell de

la Reial Audiència de Catalunya. És desconegut en l'obra de Brocà i, en conseqüència, tant en el DBA com en la GEC.

A la Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona hi ha dos mss. més que contenen *Decisiones* de l'Audiència. El ms. 177 conté les *Decisiones* de Miquel Calderó. N'hi hem vistes que coincideixen amb les de Pastor, encara que no totes i, a més, presenten un altre ordre.

El ms. 71 de la mateixa biblioteca, anònim, miscel·lani i factici, conté 653 decisions, amb un ordre diferent del de Pastor (fol. 1-181). Deprés hi ha un aplec d'altres 58 *Decisiones*, amb l'índex corresponent (fol. 182-200). Finalment conté un *Tractatus variarum resolutionum de laudimiis*.

Deixant a part l'interès jurídic d'aquests aplecs, són interessants per a la història dels juristes catalans d'època moderna, puix que esmenten el nom del jutge autor de la *decisio* o *resolutio*.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Coberta despresa.
2. Datació: Segle XVII ex., post 1700 (Decisio 93, 100).
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència: Biblioteca del Seminari de Girona.

Apèndix

Barcelona, Biblioteca del Col·legi d'Advocats, ms. 95, , fol. 4:

[*Fol. 4r*]: Curias in Catalonia, etsi non nisi Rex personaliter celebrare possit, cum autem ipse fuerit expeditione belli vel alias occupatus belli negotiis, Regina cum speciali mandato convocandi et celebrandi Curias cum refectione et approbatione Curiae celebrat, et convocat illas, et fuit observatum quod Rex illas convocat ut testatur Peg[uera] *de celebrar Cortes*, cap. 1, n. 4 et 5, Vinyes *de celebrar Cortes*, dic. 3. Late de hac Ferrer *obs. generalis Guber.* pag. 1, cap. 12, 13 et 14.

Ita fuit observatum de anno 1693 vbi Serenissimus D. Ioannes de Austria, filius Regis Philippi 4, virtute specialis mandati quod in privilegio suo locumtenentis Generalis (sicut in aliis privilegiis locumtenentis apponi est assuetum) expressum fuit, convocavit Parlamentum Generale in civitate Barcinonae; quod Parlamentum per Presidentes brachiorum et alias duas personas cuiuscumque brachii praesentarunt requisitionem dicto Serenissimo D. Ioanne (*sic*) de Austria quod pro ea vice ex causa pestis in Cathalonia quae maxime in hac civitate aduch durabat (legitima causa ne Dominus Rex interesset dictae convocationi Parliamenti) habilitabant illius personam. Qua supplicationis requisitione praesentata respondit dictus Serenissimus Dominus se illa [*fol. 4v*] gerere sine praeiudicio constitutionum generalium et iurium Patriae, et quod nullus (*sic*) praeiudicium exinde iuribus fieret.

In Curiis ubi duo Sindici admituntur ad unius vocem admitantur. Ita observat Peg[uera] *de celebrar Cortes* cap. 16.

Contrarium fuit observatum in Parlamento congregato de anno 1653 per Serenissimum D. Ioannem de Austria, nam tot Sindici cuiuscumque Civitatis tot voces ac suffragia habebant.

29

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 209 x 310 x 39.
- b) Material: Ànima de cartró recoberta de pergamí de color clar.

2. Llom del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis de pell, visibles a la sortida del llom.

b) Descripció de les seccions: 1)-4) buides; 5) a baix, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 29».

3. Altres elements: Al recto del foli 1, a baix, marge dret, cota del manuscrit: «Ms | 187».

b) Tancadors: N'hi ha dos de cordill, desapareguts totalment de la tapa II.

- c) Cobertes (folres) del mateix paper que el de la resta del manuscrit.
- d) Talls sense cap peculiaritats.
- e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
- g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Primera meitat del segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 290.

5. Dimensions: 204 x 304 x 36.

6. Plecs:

- 1) Plec de 3 x 2, folis 1-6.
- 2) Plec de 6 x 2, folis 7-18.
- 3) Plec de de 4 x 2, folis 19-26.
- 4) Plec de 6 x 2, folis 27-38.

- 5) Plec de 4 x 2, folis 39-46.
- 6) Plec de 6 x 2, folis 47-58.
- 7) Plec de 4 x 2, folis 59-66.
- 8) Plec de 6 x 2, folis 67-78.
- 9) Plec de 4 x 2, folis 79-86.
- 10) Plec de 6 x 2, folis 87-98.
- 11) Plec de 4 x 2, folis 99-106.
- 12) Plec de 6 x 2, folis 107-118.
- 13) Plec de 4x 2, folis 119-126.
- 14) Plec de 6 x 2, folis 127-138.
- 15) Plec de 4 x 2, folis 139-146.
- 16) Plec de 6 x 2, folis 147-158.
- 17) Plec de 4 x 2, folis 159-166.
- 18) Plec de 6 x 2, folis 167-178.
- 19) Plec de 4 x 2, folis 179-186.
- 20) Plec de 6 x 2, folis 187-198.
- 21) Plec de 4 x 2, folis 199-206.
- 22) Plec de 6 x 2, folis 207-218.
- 23) Plec de 4 x 2, folis 219-226.
- 24) Plec de 6 x 2, folis 227-238.
- 25) Plec de 4 x 2, folis 239-246.
- 26) Plec de 6 x 2, folis 247-258.
- 27) Plec de 4 x 2, folis 259-266.
- 28) Plec de 6 x 2, folis 267-278.
- 29) Plec de 4 x 2, folis 279-286.
- 30) Plec de coix de 3/1, folis 287-290.

8. Foliació moderna, feta per Marta Lleopart el dia 21 de març de 2012, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plecs inexistent.

10. Filigrana «MARÍ», del tipus VALLS I SUBIRÀ 578, documentada a Olot el 1737.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistema de ratllat a la mina de plom.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-284. Fol 8r, *inc.*: «Can. Placuit omnibus residentibus. 1.-Can. 16 q. 1. Gonz. lib. 3 Tit. 28. Cap. 1. n. 3 et lib. Tit. 33. Cap. 16. n. 10. (*in marg*) Pro hac Quest. vid. D. Thom. 2.2. q. 187. art. 1. et q. 188. Art. 2.».

Fol. 284v, exp: «Can. Si quatuor aut quinque. 34. Can.23. q. 8. S. Raymundus in Summa lib. 2. Tit. 1.§. 7. et lib. 3. Tit. 3. §6. Gonzales lib. 5. Tit. 12. cap. 18. n. 4 et per tot.».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Títols de capítols per a un repertori jurídic canònic*].

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 170 x 250 (fol. 54). Impaginació del foli 10r: 17 + 170 + 17.
2. Tipus de ratllat: Només hi ha tres línies verticals per a definir una caixa d'escriptura.
3. Tipus de lletra i mans: Lletra cursiva del segle XVIII d'una sola mà.
7. Segells i timbres: Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de| Girona», al foli 8r i 104r.
9. Copista únic.
12. Notes històriques: Es tracta d'un manuscrit començat i no realitzat.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: bo.
2. Datació: Primera meitat del segle XVIII.
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència: ADG.

30

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 219 x 318 x 40.
  - b) Material: Ànima de cartró recoberta amb paper d'aigües de tons de color marron.
  - c) Indicacions escrites: A la tapa I, part superior, etiqueta de paper, centrada, de forma hexagonal: «Catàlogo». Contratapa I, angle superior esquerre: «N Ptas»
2. Llom de pell de color vermell granat, ras, força gastat.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament lligats a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs.
  - b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 30»
3. Altres elements:
  - a) Folis de protecció i de guarda: I foli de guarda inicial; al recto, a baix, al marge dret, cota antiga del manuscrit: «Ms | 33».
  - c) Cobertes (folres) de paper blanc esgrogueït, del mateix paper que el foli de guarda.

- d) Talls sense cap particularitat.
  - e) Capçalera a dalt i a baix.
  - g) Llavis: havien estat recoberts amb el mateix paper que les tapes.
  - h) Cantoneres de metall; falta la inferior de la tapa II.
4. Conclusió. Data: Segle XIX.

II. COS DEL VOLUM

- 1. Composició material: Manuscrit homogeni.
- 2. Matèria: Paper de fabricació industrial.
- 4. Folis: I + 269.
- 5. Dimensions: 215 x 314 x 36.

6. Plects:

- 1) Plec de 4 x 2, folis 2-9.
- 2) Plec de 5 x 2, folis 10-19.
- 3) Plec de 5 x 2, folis 20-29.
- 4) Plec de 5 x 2, folis 30-39.
- 5) Plec de 4 x 2, folis 40-47.
- 6) Plec de 5 x 2, folis 48-57.
- 7) Plec de 5 x 2, folis 58-67.
- 8) Plec de 5 x 2, folis de 68-77.
- 9) Plec de 5 x 2, folis de 78-87.
- 10) Plec de 5 x 2, folis 88-97.
- 11) Plec de 5 x 2, folis 98-107.
- 12) Plec de 5 x 2, folis 108-117.
- 13) Plec de 5 x 2, folis 118-127.
- 14) Plec de 5 x 2, folis 128-137.
- 15) Plec de 5 x 2, folis 138-147.
- 16) Plec de 5 x 2, folis 148-157.
- 17) Plec de 5 x 2, folis 158-167.
- 18) Plec de 5 x 2, folis 168-177.
- 19) Plec de 3 x 2, folis 178-183.
- 20) Plec de 4 x 2, folis 184-191.
- 21) Plec de 5 x 2, folis 192-201.
- 22) Plec de 5 x 2, folis 202-211.
- 23) Plec de 5 x 2, folis 212-221.
- 24) Plec de 5 x 2, folis 222-231.
- 25) Plec de 5 x 2, folis 232-241.
- 26) Plec de 5 x 2, folis 242-251.
- 27) Plec de 9 x 2, folis 252-269.

7. Fragments: N'hi ha tres, ubicats entre la tapa I i el foli 1.

- a) Fragment de paper de 212 x 303, format per quatre folis. *Inc.*: «Llibre de memorias del Seminari Conciliar de la ciutat y Diocesis de Gerona que comensa en lo any 1850 ...». *Exp.*: «... 1852 ... fent un nou colador que las encamina per defora de la comuna.».

b) Fragment de paper de 211 x 303, format per vuit folis. «Comunicaciones entradas y salidas desde el curso de 1923-24». Dins d'aquest fragment n'hi ha un de paper quadriculat de 220 x 161, escrit per les dues cares. *Inc.*: «Supplementum in kalendarium diocesanum ...». *Exp.*: «... Hermenegildo Planadecursach».³⁸⁸

c) Fragment de paper de color cafè amb llet, format per onze fitxes bibliogràfiques, de 224 x 166, i una mitja fitxa. Descriuen dotze manuscrits del fons de sant Feliu, incorporats després del 1939 a la Biblioteca del Seminari. Sembla que es tracta dels dotze primers i reben cotes a continuació de les que tenien aleshores els mss. del Seminari.

8. Foliació contínua, fins al foli 193 coetània de l'escriptura del manuscrit, en tinta i xifres aràbigues, centrada a l'angle superior del recto dels folis; des de foli 194 fins al 255 continuada en llapis per Marta Lleopart Xifre, el dia 14 d'abril de 2011.

12. Sistema de ratllat industrial de llibre de comptabilitat, imprès a dues tintes.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1a. Fol. 2r, títol: « BIBLIOTECA del Seminario conciliar de Gerona.». Fol 3r, *Inc.*: «Catálogos de las obras. 1º segun el orden de los estantes ...».

Foli 12r, *exp.*: «... Total de los volumnes contenidos en los estantes: 8401.»

1b. Fol. 13r, *Inc.*: «Catalogo de los armarios ...».

Foli 28r, *exp.*: «... y estan sin numerar por tratar todas de igual materia. Sumas 5337, 10435, 15772.».

2b: Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {*Catàleg de la Biblioteca del Seminari de Girona segons l'ordre dels volums en les estanteries*}.

B

1a. Foli 29r, *Inc.*: «Resumen de los volùmenes contenidos en la presente Biblioteca ...».

---

388. Nasqué a la Fajula, pairalia de Riudaura, el 27 d'octubre del 1877. Estudià al Seminari de Girona i fou ordenat prevere el 20 de setembre del 1902. Des d'aquest mateix any ensenyà al seminari menor de Girona fins al 1904, obtingué el doctorat en teologia i fou professor al seminari major a partir del 1909. També fou professor auxiliar de Religió a l'escola Normal de Girona, examinador sinodal, censor d'ofici, vocal de la Junta de Conferències diocesanes, capellà de les monges velladores des del 1916 i vocal de la Junta Provincial de Protecció de Menors. Canonge des del 1934, morí el 27 de maig del 1946.

Foli 30v, *exp.*: «... 98 pergaminos sin numerar. Total de los volúmenes: 17035.».

2^a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Resumen de los volúmenes contenidos en la presente Biblioteca.*

C

1a. Fol. 41r, *Inc.*: «Catálogo alfabético del título de las obras ...»

Fol. 194r, *exp.*: «... pero la materia especial de que tratan podra verse por medio de los rotulos de los volumenes, como se ha escrito en el folio 27 y 28.».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Catàleg alfabètic de la Biblioteca del Seminari de Girona}*.

D

1a. Fol. 196r, *Inc.*: «Biblioteca del señor Porcalla ...».

Fol. 226r, *exp.*: «... 1179. Legislacion de beneficencia, 1, Eustaquio Nenclares».³⁸⁹

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Catàleg de la biblioteca del sr. Porcalla}*.

E

1a. Fol. 228v, *Inc.*: «Registro de Salidas ...».

Fol. 237r, *exp.*: «... Teologia Dogmática, Mazella³⁹⁰ Bosch».³⁹¹

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *{Anotacions de préstecs efectuats entre 1940 i 1944}*.

F

1a. Fol. 252, *Inc.*: «Catálogo Autores. Título de las obras. Volumenes. Armarios 1 y 2. ».

Fol. 253, *exp.*: «... Total 111.».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *{Catàleg de la Biblioteca del Seminari de Girona per autors}*.

389. Es tracta d'Eustaquio María NENCLARES, autor, entre altres obres, del *Manual de la legislación vigente de beneficencia*, Madrid, Cuesta 1869.

390. Es pot tractar de Cesare Mazzella (mitjan segle XVI – primers anys del s. XVII), historiador napolità, per al qual Cf. CBI, LXXII, 554-557.

391. Es pot identificar amb Andreu BOSCH, autor del *Sumari, index o epítome dels admirables títols de honor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya, y de les gracies, privilegis y prerrogatives, prebeminècies, llibertats e immunitats gosan segons les propies y naturals lleys*, Perpinyà, Lacavalleria, 1628.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura variable.
2. Tipus de ratllat: Pautat de 35 línies horitzontals, de color blau; al marge esquerre, dues línies verticals en tinta vermella; al marge dret una línia doble vertical de color vermell, sis de verticals en tinta blava i dues de verticals en tinta vermella.
3. Tipus de lletra i mans: a) del segle XIX: fol. 2r-226r i 252r-253r; b) del segle XX: fol. 229v-237r
7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de| Girona», al foli 2r i al 79r.

8. Fragments: a) Escriptura del anys centrals del segle XIX. b) Escriptura dels anys 1923-1924. c) Escriptura de la segona meitat del segle XX.

11. Antiques signatures: Cf. I, , 2, b.

12. Notícies històriques: És l'únic testimoni de l'estat de la biblioteca del Seminari a mitjan segle XIX. No s'hi aprecien descripcions del fons de manuscrits, a part de les dotze fitxes de mss. de Sant Feliu. Però hi ha una al·lusió a pergamins, fol. 30v: «Además los 21 rollos de pergaminos, escluidos los 21 que están numerados, contienen 98 pergaminos sin numerar».

No cal dir que ara aquests pergamins no són a la biblioteca; es tracta probablement d'un grup de pergamins dels que més tard foren incorporats a l'ADG, on hi ha un número elevat de pergamins procedents de les dependències externes de la Catedral: Ardiaconats, Sacristia Major, Claveria i beneficis annexes a tals administracions. Aquesta seria la primera al·lusió a tal grup de pergamins o a una seva partida.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte, llevat dels folis 251-269, despresos, i el darrer estripat.
2. Datació: Segona meitat del segle XIX.
3. Origen: Seminari de Girona
4. Propietaris i procedència: Seminari de Girona.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 210 x 302 x 14.
  - b) Material: Pergamí groc tacat i enfosquit.
2. Llom del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis de pell, visibles a la sortida del llom.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 31».

3. Altres elements:

b) Tancadors de cordill, només en queden restes.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del manuscrit.

d) Talls fatigats.

e) Capçalera només a baix, la de dalt desapareguda. Capçada a dalt esfilagarsada, a baix en bon estat.

g) Llavis del mateix pergamí, ratats.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 98.

5. Dimensions: 210 x 296 x 11.

6. Plecs:

1) Plec de 5 x 2, folre contratapa I-foli 9.

2) Plec de 5 x 2, folis 10-19.

3) Plec de 5 x 2, folis 20-29.

4) Plec de 5 x 2, folis 30-39.

5) Plec de 5 x 2, folis 40-49.

6) Plec de 5 x 2, folis 50-59.

7) Plec de 5 x 2, folis 60-69.

8) Plec de 5 x 2, folis 70-79.

9) Plec de 5 x 2, folis 80-89.

10) Plec de 5 x 2, folis 90 + folre contratapa II.

7. Fragments: N'hi ha un de col·locat entre el foli 88 i 89. Amida 152 x 205 mm., i és escrit per les dues cares. Al recto hi ha esborrany d'una lletra que Narcís Fages, ardiaca de Girona, escriu el 22 de maig del 1727 a un seu corresponent eclesiàstic de Tortosa, demanat-li les *Decisiones* del Tribunal de la Rota de Veralló i la quarta part dels *Diversorum*. Al verso hi ha còpia de la resposta del tortosí del 28 del mateix mes i any; per dissort, hom no va copiar la signatura del corresponent.

8. Foliació moderna, contínua, feta el dia 27 març de 2012, en llapis, a l'angle superior dret de recto dels folis.

9. Numeració de plec: No n'hi ha.

10. Filigrana dels tres cercles somada de corona, amb una creu dins el primer cercle, dues lletres «C» dins el segon, i un cor al tercer, del tipus VALLS I SUBIRÀ 1391, documentada a Olot al 1722, de procedència italiana.

12. Sistemes de ratllat a la mina de plom.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis: 1-89. Fol. 2r, *inc.*: «Folio. Matheus de Affictis³⁹² decissiones Neapolit ...».

Fol 89r, *exp.*: «... Caspar Zieglerius, de Juribus Majestatis opus.³⁹³ Idem, de Episcopis, eorumque iuribus et privilegiis opus».³⁹⁴

2. Identificació de l'autor i l'obra: JOSEPHI DEHONA, *Bibliotheca, seu Index librorum Josephi Dehona vtriusque Iuris Doctoris*.

Folis 89v-98 buits.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 160 x 252, a columna tirada. Impaginació del foli 13r: 17 + 160 + 29 x 23 + 252 + 30.

2. Tipus de ratllat: Tres línies verticals de justificació.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva magistral del segle XVIII.

5. Decoració: Al foli 1, títol escrit amb tinta negra.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de| Girona», al foli 1r.

8. Fragments: Escripcions cursives del segle XVIII, diferents de les del manuscrit i entre elles mateixes.

9. Copista únic.

12. Notícies històriques: Com tot el material del fons Dehona (pergamins i papers diversos), el ms. prové del llegat de Cirus Valls i Geli (Rupià 1741-Barcelona ca. 1818).³⁹⁵

392. Per a Matteo d'Afflitto, Cf. DBI, 31, 652-657. L'obra citada són les *Decisiones Sacri Regii Consilii Neapolitani*, Nàpols, Caneto 1509, títol familiar en l'àmbit de la jurisprudència catalana.

393. Es tracta de Caspar Ziegler i de la seva obra *De juribus maiestatis tractatus academicus*, Wittenbergae, sumptibus Haered. Doctoris Tobiae Mevii et Elerti Schumacherii, typ. Matthaei Henkelli 1681.

394. És l'obra *De Episcopis eorumque iuribus, privilegiis et vivendi ratione Liber Commentarius*, Norimbergae, impensis Johannis Hoffmanni, typ. Hebrici Meyeri 1686, del mateix Ziegler.

395. Per a Cirus Valls, Cf. Salomó MARQUÈS I SUREDA, *El «Discurso sobre la educación que se dirige a los padres y ayos» de mossèn Cirus Valls i Geli, de l'any 1790*, dins «AIEG», XXVI (1980-1983), 559-572; Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *El Dr. Cirus Valls, pedagog, orador i acadèmic (1741-1818?)*, dins «Revista de Girona», 106 (1984) 39-44.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Deteriorat.
2. Datació: Any 1704
3. Origen: Família Dehona.
4. Propietaris i procedència: Família Dehona, BDSG.

32

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 208 x 315 x 25.
  - b) Material: Ànima de cartró recoberta de pergamí grogenc, tacat i enfosquit pel pas del temps i l'ús. Tapa II, a la part superior, taques vermelles.
2. Llom del mateix pergamí, força deteriorat.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant cinc nervis que es marquen a l'exterior formant sis seccions.
  - b) Descripció de les seccions: 1)-5) Buides 6) Etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 32»
3. Altres elements:
  - a) Folis de protecció i de guarda: : I + I, que formen bifoli amb el folre de les contratapes, del mateix paper que la resta de manuscrit. Foli de guarda inicial Ir, angle inferior dret: « Ms | 38».
  - b) Tancadors: N'hi havia hagut dos de pell.
  - c) Cobertes (folres): Del mateix paper del manuscrit.
  - d) Talls: sense cap particularitat.
  - e) Capçalera i capçada a dalt i a baix, ben conservades.
  - g) Llavis de la mateixa pell.
4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: 148.
5. Dimensions: 205 x 310 x 20.
6. Plecs:
  - 1) Plec de 6 x 2, folis 1-12.

- 2) Plec de 6 x 2, folis 13-24.
- 3) Plec de 6 x 2, folis 25-36.
- 4) Plec de 6 x 2, folis 37-48.
- 5) Plec de 6 x 2, folis 49-60.
- 6) Plec de 6 x 2, folis 61-72.
- 7) Plec de 6 x 2, folis 73-84.
- 8) Plec de 6 x 2, folis 85-96.
- 9) Plec de 6 x 2, folis 97-108.
- 10) Plec de 6 x 2, folis 109-120.
- 11) Plec de 6 x 2, folis 121-132.
- 12) Plec de 6 x 2, folis 133-144.
- 13) Plec coix de 4/0, folis 145-148, amb talons finals.

8. Foliació moderna i contínua, feta el dia 16 d'Abril de 2012, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigranes: a) Folis 1-44, filigrana «FRIGOLA», semblant a la de VALLS I SUBIRÀ 431, documentada a Barcelona al 1735.

b) Folis 45-101, filigrana «BADIA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 65, documentada a Olot al 1737.

c) Folis 107-148, filigrana «GERMÀ», del tipus VALLS I SUBIRÀ 458, documentada a Barcelona 1754.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-148. Fol. 4r, *inc.*: «A. Año Cristiano. 2 toms en 4. Estante y Letra G. And^a. 3 Número 83...».

Fol. 52r, *esp.*: « ... Zelt clericus curatus instructio. 3 tomos en 8. Estante y letra B. And^a 1. Numero 29».

Ibidem, colofó d'un usuari de la biblioteca: «Dia 20 de Janer de 1808. Jo Francesc Teixidor estudiant he portat a Mossèn Ramon Coma el Diccionario en castellano de Francesc de Sobrino. 2 tomos en 4.»³⁹⁶

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Catàleg d'una biblioteca*].

Folis 53-148 buits.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura a pàgina plena a dues columnes, de vint-i-dues línies.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVIII.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», al foli 4r.

396. Es tracta de l'obra de la qual coneixem l'edició *Sobrino aumentado o Nuevo diccionario de las lenguas española, francesa y latina*, 3 vols., Anvers, germans de Tournes 1775-1776.

9. Copistes: Un sol copista.
10. Correccions: Fol. 49v. Afegits: Fol. 11v, 14r, 16v.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.
2. Datació: Segle XVIII.
3. Origen desconegut.
4. Propietaris i procedència: BDSG.

33

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 225 x 325 x 10.
  - b) Material: Pasta recoberta de paper de color verd amb aigües.
  - c) Indicacions escrites: Tapa I, etiqueta de paper blanc rectangular enganxada, amb sanefa i títol: «NOCIONES | DE | HISTORIA SAGRADA | por | DON ANTONIO DE BORDONS». Sota la sanefa inferior, en lletres molt petites: «Imprenta Torres - Gerona».
2. Llom ras, de tela marron,
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns que no en treuen d'externs.
  - b) Descripció de les seccions: A baix, etiqueta de paper blanc rectangular enganxada, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 33».
3. Altres elements:
  - a) Folis de protecció i de guarda: I + I. Foli de guarda inicia Ir, cota del ms.: «Ms | 40». c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda.
  - d) Talls sense particularitats.
  - e) Capçalera a dalt i a baix.
4. Conclusió. Data: Segle XIX-XX.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: I + 60 + I.
5. Dimensions: 218 x 320 x 7.
6. Plecs: El ms. és format per 30 bifolis, folis 1-60, sense cap anomalia.

7. Fragments: Entre els folis 41 i 42, hi ha un fragment de paper, bifoli de 160 x 220, escrit pel recto i pel verso del primer foli, qua analitzarem més avall.

8. Foliació en llapis i xifres romanes, a l'angle superior dret del recto dels folis, feta el 23 d'octubre del 2010.

9. Numeració de plecs coetània de l'escriptura i relligadura del ms., en tinta i xifres aràbigues, posada a l'extrem superior esquerre del recto de cada primer foli de plec.

10. Filigranes: a) Folis 1-40, de «J. VILASECA»; b) folis 42-59, de «A. SABATER»; c) filigrana del fragment: «J G R», totes tres del darrer quart del segle XIX.

12. Sistema de ratllat en sec: ><.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis1-60. Fol 1r, títol: «Nociones de Historia Sagrada | al alcance intelectual de los niños y niñas que concurren | a las Escuelas de primera enseñanza | por | Don Antonio de Bordons y Guillot | Director de la Escuela Normal de Maestros de Gerona | 1892 | la propiedad del Autor».

Fol. 2r, *inc.*: «Prologo | Proclamada por los más notables é ilustres Teólogos modernos y contemporáneos la grande importancia de la fé en todo lo que se relaciona con la Vida y Pasión de Nuestro divino Redentor ...».

Fol. 56v, *exp.*: «... los judios se convertirán y entrarán en el gremio de su Santa Iglesia. Esta última misericordia que Dios les reserva tendrá el más exacto cumplimiento, como tambien lo ha tenido la obra de su inexorable justicia».

Fol. 57r, *inc.* de la taula: «Tabla cronológica de los Papas que han venido rigiendo la Iglesia de Jesucristo, indicando el año de elevación al Trono Pontificio. | Años de J. C. | San Pedro ... ».

Fol. 59r, *exp.*: «... León XIII 1878. | Fin | 3 Abril 1892».

2. Identificació de l'autor i obra: Antoni DE BORDONS Y GUILLOT, *Nociones de Historia Sagrada*.

6. Contingut:

Fol. 2r: Prólogo. Introducción

Fol. 2v: Nociones de Historia Sagrada. Primera Sección. Lección 1ª. Preliminares.

Fol. 3v: Historia del antiguo Testamento. Epoca primera de la antigua ley. De la creación al Diluvio. Año primero del mundo – 1656. Antes de Jesucristo 4004-2348. Duración 1656 años.

Fol. 4v: Sección 3ª. Epoca segunda. Del Diluvio hasta la vocación de Abraham. Año del mundo 1656-2083. Antes de J. C. 2348-1921. Duración 427 años.

Fol. 6r: Segunda Sección. Lección 4ª. Epoca tercera. Desde la vocación de Abraham hasta la promulgación de la Ley por Moisés. Año del mundo 2083-2513. Antes de J. C., 1921-1491. Duración 430 años.

- Fol. 8v: Lección 6ª. Época cuarta. Desde la promulgación de la ley de Moisés hasta Salomón. Año del mundo 2513-2992. Antes de J. C. 1491-1012. Duración 479 años.
- Fol. 11v: Tercera Sección. Lección 8ª. Época quinta. Desde Salomón hasta el fin de la cautividad de Babilonia. Año del mundo 2992-3468. Antes de J. C. 1012-536. Duración 476 años.
- Fol. 14v: Lección 10. Época sexta. Desde el fin de la cautividad de Babilonia hasta la venida de Jesucristo. Año del mundo 3468-4004. Antes de J. C. 536-1. Duración 536 años.
- Fol. 16v: Cuarta Sección. Nuevo Testamento. Primera parte. Historia de Nuestro Señor Jesucristo.
- Fol. 22v: Quinta Sección. Vida pública de Jesucristo. Primer año.
- Fol. 26v: Año segundo de la predicación de Jesucristo.
- Fol. 31r: Sexta Sección. Tercer año del ministerio de Jesucristo.
- Fol. 39r: Séptima Sección. Pasión y muerte de Jesucristo.
- Fol. 49r: Octava Sección. Segunda parte. Historia de los Apóstoles.
- Fol. 54v: Lección 30. Conclusión.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 195 x 305, a columna tirada, de 34-37 línies a pàgina plena. Impaginació del foli 7r: 20 + 195 + 3 x 10 + 305 + 7.
2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues línies verticals de justificació, escriptura de justificació a justificació. UR variable.
3. Tipus de lletra i mans: Cursiva de finals del segle XIX, d'una mateixa mà.
7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de |Girona» al fol 2r.
8. Fragments: Fol. 1r, *inc.*: «Excmo. Sor. El opúsculo presentado a la censura por D. Antonio de Bordons Guillot ...». Fol. 1v, *exp.*: «... Dios guarde a V. E. Rvdma. Gerona 10 de Junio de 1892. Antonio M. Oms. Excmo é Ilmo Sor. Obispo de esta Diócesis». És l'escrit d'aprovació del censor eclesiàstic.
9. Copista: Probablement el mateix autor.
10. Revisions i correccions escasses.
11. Antiques signatures: Havia estat el ms. 40 de la Biblioteca del Seminari.
12. Notícies històriques. Antoni de Bordons fou director de l'Escola Normal de Girona del 1891 al 1893.³⁹⁷ Probablement originari de família madrilenya, fou col·laborador de «La Escuela Moderna. Revista Pedagógica Hispano-Americana», des del primer número de la revista, i això el vincula amb els moviments renovadors de la pedagogia espanyola de finals del segle XIX. Acaba el seu manuscrit el 3 d'abril del 1892 i el porta a les oficines del *nihil*

---

397. Cf. Joan PUIGBERT, *La Normal de Girona i el Magisteri públic (1914-1936). Edició commemorativa del 150è aniversari dels Estudis de magisteri a Girona*, Girona, Universitat de Girona 1994, 19

obstat de Girona, on fou informat favorablement, com s'ha vist, el 10 de juny següent. Com que la pàgina de títol duu esment de l'any 1892, és probable que el ms. hagi estat relligat aquell mateix any.

El 1891 Bordons havia publicat un *Ensayo histórico sobre la Edad Media* dins «La Escuela Moderna. Revista Pedagógica Hispano-Americana», n° 8 (1891), treball del qual n'hi ha un elogi al diari «El País. Diario Republicano Progresista» del dilluns 23 de novembre del 1891. Més tard, l'autor va publicar *Nociones de la Historia de España para los alumnos y alumnas de las Escuelas Normales*, Gerona, Imprenta y Librería de Paciano Torres 1896, 217 p., on cita com a fons del seu treball la *Crítica*³⁹⁸ de Masdeu, el P. Mariana,³⁹⁹ Ortíz,⁴⁰⁰ Modesto Lafuente,⁴⁰¹ el comte de Toreno⁴⁰² i Antonio Piralá.⁴⁰³ Aquel mateix any publicava *La mujer en la educación*, dins el n° 65 (agost 1896) de «La Escuela Moderna. Revista Pedagógica Hispano-Americana». El personatge i el seu pas per Girona seria mereixedor d'estudi.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.
2. Datació: Any 1892.
3. Origen gironí.
4. Propietaris i procedència: Antoni de Bordons Guillot, Biblioteca del Seminari.

34

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 225 x 326 x 60.

398. És la *Storia critica della Spagna e della coltura Spagnuola in ogni genere*, de Joan Francesc MASDEU I DE MONTERO (1744-1817), començada a publicar a Itàlia el 1781, traduïda en castellà i publicada a Madrid des del 1784 al 1805. Cf. PALAU 157061-157064

399. És Juan DE MARIANA (1536-1623), jesuïta i autor de la *Historia general de España*, apareguda el 1601. Cf. PALAU 151667-151706.

400. És molt probable que es tracti de José ORTIZ Y SANZ (s. XVIII-XIX), autor d'un *Compendio cronológico de la Historia de España desde los tiempos más antiguos hasta nuestros días*, Madrid 1795-1803. Cf. PALAU 206020-206022.

401. És Modesto LAFUENTE Y ZAMALLOA (1806-1866), autor d'una celebrada *Historia general de España*, publicada entre 1850 i 1859 en trenta volums. Cf. PALAU 129783-129785.

402. És José María QUEIPO DE LLANO RUIZ DE SARAVIA (Oviedo 1786-París 1843), autor de la *Historia del levantamiento, guerra y revolución de España*, per a les edicions de la qual cf. PALAU 243006-243008.

403. És Antonio PIRALA (Madrid 1824-1903), autor d'uns *Anales de la guerra civil* (1853), d'una *Historia de la guerra y de los partidos liberal y carlista, aumentada con la regencia de Espartero* (1868) i una *Historia contemporánea* (1890-1895). Cf. PALAU 227300-227304.

b) Material: Ànima de cartró recoberta de pell groga. Taca ben definida, de color marron, a la tapa I, a baix al costat dret.

d) Elements decoratius: A la tapa I, part superior, etiqueta de 141 x 91, de paper blanc amb orla negra. Sense cap inscripció.

2. Llom ras, de la mateixa pell que les tapes, més enfosquit.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis de cordill. El nervi del mig és visible a la sortida del llom.

b) Descripció dels sectors: A baix etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 34».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: II + II (folis I-IV). Foli de guarda inicial Ir, angle inferior dret: «Ms | 41».

b) Tancadors: No n'hi ha.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda.

d) Talls irregulars.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavis de la mateixa pell.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 489

5. Dimensions: 223 x 315 x 54.

6. Plecs:

1) Plec de 5 x 2, folis 1-10.

2) Plec coix de 6/5, folis 11-21.

3) Bifoli, folis 22-23.

4) Plec de 5 x 2, folis 24-33

5) Plec de 5 x 2, folis 34-43.

6) Plec de 5 x 2, folis 44-53.

7) Plec de 5 x 2, folis 54-63.

8) Plec de 5 x 2, folis 64-73.

9) Plec de 5 x 2, folis 74-83.

10) Plec de 5 x 2, folis 84-93.

11) Plec de 5 x 2, folis 94-103.

12) Plec de 5 x 2, folis 104-113.

13) Plec de 5 x 2, folis 114-123.

- 14) Plec coix de 6/5, folis 124-134.
- 15) Plec de 6 x 2, folis 135-146.
- 16) Plec de 3 x 2, folis 147-152.
- 17) Plec de 4 x 2, folis 153-160.
- 18) Plec de 5 x 2, folis 161-170.
- 19) Plec de 2 x 2, folis 171-174.
- 20) Plec de 5 x 2, folis 175-184.
- 21) Plec de 5 x 2, folis 185-194.
- 22) Plec de 5 x 2, folis 195-204.
- 23) Plec de 5 x 2, folis 205-214.
- 24) Plec de 5 x 2, folis 215-224.
- 25) Plec de 2 x 2, folis 225-228.
- 26) Plec de 5 x 2, folis 229-238.
- 27) Plec de 5 x 2, folis 239-248.
- 28) Plec de 3 x 2, folis 249-254.
- 29) Plec coix de 6/5, folis 255-265.
- 30) Plec de 2 x 2, folis 266-275.
- 31) Plec de 4 x 2, folis 276-283.
- 32) Plec de 5 x 2, folis 284-293.
- 33) Plec de 7 x 2, folis 294-307.
- 34) Plec de 5 x 2, folis 308-317.
- 35) Plec de 5 x 2, folis 318-327.
- 36) Plec de 5 x 2, folis 328-337.
- 37) Plec de 5 x 2, més un bifoli intercalat abans de l'últim foli del plec, folis 338-349.
- 38) Plec de 5 x 2, folis 350-359.
- 39) Plec 5 x 2, folis 360-369.
- 40) Plec de 5 x 2, folis 370-379.
- 41) Plec de 5 x 2, folis 380-389.
- 42) Plec de 5 x 2, folis 390-399.
- 43) Plec de 5 x 2, folis 400-409.
- 44) Plec de 5 x 2, folis 410-419.
- 45) Plec de coix de 10/11, folis 420-440.
- 46) Plec 5 x 2, folis 441-450.
- 47) Plec 5 x 2, folis 451-460.
- 48) Plec de 5 x 2, folis 461-470.
- 49) Plec de 5 x 2, folis de 471-480.
- 50) Plec de 5 x 2, folis 481-490.

Al plec 14), el foli 126 és col·locat a l'inrevés.

Al plec 1), folis 2r al 10v, en blanc.

Al plec 2), folis 17r al 21v, en blanc.

Al plec 4), folis 27r-28v, 30v-33r, en blanc.

Al plec 6), folis 38r-43v, en blanc.

Al plec 7), folis 56v-57r, 62r-63v, en blanc.

Al plec 8), folis 66v-68v, 71r-73v, en blanc.

Al plec 9), folis 78 i 83, en blanc.

Al plec 10), folis 92v-93v, en blanc.

- Al plec 11), folis 99r-103v, en blanc.
 Al plec 12), folis 109r-113v, en blanc.
 Al plec 13), folis 122v-123v, en blanc.
 Al plec 14), folis 132v-134v, en blanc.
 Al plec 17), folis 156v-160v, en blanc.
 Al plec 19), folis 172r-174v, en blanc.
 Al plec 21), folis 182r-184v, 192r-194v, en blanc.
 Al plec 22), folis 197v-199v, 202r-204v, en blanc.
 Al plec 23), folis 208v-211r, 213v-214v, en blanc.
 Al plec 25), folis 227v-228v, en blanc.
 Al plec 26), foli 234, en blanc.
 Al plec 27), foli 248, en blanc.
 Al plec 28), folis 250v-254v, en blanc.
 Al plec 29), folis 262 i 265, en blanc.
 Al plec 30), folis 268v-269v, 270v-275v, en blanc.
 Al plec 32), folis 280v-283v, 290v-293v, en blanc.
 Al plec 33), folis 297v-298v, 300v-301v, 304r-307v, en blanc.
 Al plec 34), folis 316v-317v, en blanc.
 Al plec 35), folis 326v-327v, en blanc.
 Al plec 36), folis 329r-330v, 332v-33v, 335v-337v, en blanc.
 Al plec 37), folis 340 i 342, en blanc.
 Al plec 38), folis 357v-359v, en blanc.
 Al plec 39), folis 364v-369v, en blanc.
 Al plec 40), folis 373, 376r-377v, 378v-379v, en blanc.
 Al plec 41), folis 382r-389v, en blanc.
 Al plec 42), folis 392v-393v, 396v, 398v-399r, en blanc.
 Al plec 43), folis 401v-403v, 408v-409v, en blanc.
 Al plec 44), folis 414, 417v, 418v-419v, en blanc.
 Al plec 45), folis 432v-440v, en blanc.
 Al plec 46), folis 443r-444v, en blanc.
 Al plec 47), folis 457r-460v, en blanc.
 Al plec 48), folis 463v-464v, 467r-470v, en blanc.
 Al plec 49), folis 475, 476v-477v, 480v, en blanc.
 Al plec 50), folis 484v-485v, 487v-IV, en blanc.

7. Fragments:

- a) Fragment de paper de 109 x 154, plegat en quatre plecs, col·locat entre el plec 25 i 26.
- b) Fragment de paper de 151 x 50, col·locat entre el foli 442 i el 443.
- c) Fragment de paper de 151 x 50, col·locat entre el foli 445 i el 446.
- d) Fragment de 153 x 217, format per un plec de 2 x 2. Col·locat entre el foli 454 i el de 455.
- e) Col·locat al foli 431v.

8. Foliació moderna i contínua, feta el dia 24 d'Abril de 2012, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigrana «ALVA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 20, documentada a Olot al 1774.

12. Sistemes de ratllat a la mina de plom.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-487. Fol. 1r, *inc.*: «Avus in Catalonia Nepotibus tutores relinquere non potest neque habet usumfructum in bonis Nepotis ...».

Exp.: «... Pactum, vel consuetudo, quod nec vxor nec eius filii de bonis mariti nihil capere possint praeter illud, quod in pactis dotalibus conventum est valet: Canc.⁴⁰⁴ Loc. Cit. n 332...».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Repertori jurídic*].

3. Altres manuscrits desconeguts.

6. Contingut:

De Avo, et Avia, foli 1.	De Fideicomissario, foli 175.
De Alimentis, foli 11.	De Fideicomissis, foli 185.
Attentata et Alimenta, foli 22.	De Interdictis et de Idempnitare (<i>sic</i>), foli 195.
De Arboribus, et de Adjudicatione Creditori, foli 24.	De Idempnitare, foli 200.
De Adjudicationibus, foli 29.	De Inventario, foli 205.
De Curatoribus, foli 34.	De Locatore et Conductore, foli 213r.
De Creditoribus, foli 44.	De Instrumentis privatis, publicis, et guarentigiis, foli 215r.
De Cautionibus, et Confessionibus, foli 54.	De Instrumentis publicis, foli 218r.
De Confessione, foli 58.	De instrumentis, et eius fide, foli 221r.
De Compensatione, et de Contumacia, foli 64.	De Instrumento guarentigio, foli 224r.
De Contumacia, foli 69.	De Juramento... De Supletorio... Litis decisivo.. in Litem, foli 229r.
De Censibus, et de Censualibus, foli 74.	De Juramento Supletorio, foli 232r.
De Censualibus, foli 79.	De Juramento Litis desisivo, foli 235r.
De Dominio Directo, foli 84.	De Juramento in Litem, foli 237r.
De Debitore, foli 94.	De Haerede, et De Fratere, foli 239r.
De Expensis, foli 104.	De Fratere, foli 249r.
De Exemptionibus (<i>sic</i>), foli 114.	De legitima, et de trebellianica, foli 255r.
De executione (<i>sic</i>), et De Executoribus testamentorum, foli 124.	De trebellianica, foli 263r.
De Emptore, et Venditore, foli 135.	De Libris computorum, et racionum, foli 266r.
De Venditore, foli 143.	
De Filiis, et de Successione amb intestato, foli 161.	
De Successione amb intestato, foli 169.	

404. Cf. supra, nota 378.

- De Locatore et Conductore, foli 270r.
 De Matre, foli 276r.
 De Marito, foli 284r.
 De Mulieris Obligatonibus, et de Repetitione Dotis, foli 294r.
 De repetitione Dotis, foli 303r.
 De Mulieris oppositione, et obtione (*sic*) dotali, thenuta (*sic*), et Sponsalitio, foli 308r.
 De Mulieris thenuta, foli 311r.
 De Sponsalitio, 315r
 De Minoribus, et restitutione in integrum, foli 318r.
 De restitutione in integrum, foli 325r.
 De Nullitatibus, Negativa, et de Novatione, foli 328r.
 De Negativa, foli 331r.
 De Novatione, foli 334r.
 De Observantia, Operariis, et Operibus: De Operis novi nuntiat. et oblatione, foli 338r.
 De Operariis et Operibus, foli 341r.
 De Operis novi nuntiatione, foli 343r.
 De Oblatione, foli 346r.
 De Posessione, foli 347v.
 De Inscriptione, foli 350r.
 De Pactis, foli 360r.
 De probationibus, et de Posessione (*sic*) immemoriali et Instrumentali, foli 370.
 De Posessione (*sic*) immemoriali, foli 374.
 De Posessione Instrumentali, foli 378.
 De Postoribus, foli 380.
 De Servitutibus, et Servitute aqueductus, et haustus, foli 390.
 De Servitute Aqueductus, et Haustus, foli 394.
 De Seviturum actionibus, foli 397.
 De Simulatione, et de Solutionibus, foli 400.
 De Solutionibus, foli 404.
 De Sequestro, et de Suplicatione contrario imperio, foli 410.
 De Suplicatione contrario imperio, foli 415.
 De testibus, foli 420.
 De Testore, et De Testamentis, foli 441.
 De Testamentis, foli 445.
 De transactionibus, foli 451.
 De tertio opositore, et De tertio possessore (*sic*), foli 461.
 De tertio possessore, foli 465.
 De Usufructuario, de Usufructu, et de Fructibus, foli 471.
 De Usufructu, foli 476.
 De Fructibus, foli 478.
 De Vidua, et De Quarta maritali, foli 481.
 De Quarta Maritali, foli 486.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 189 x 285, a columna tirada, de 30 línies. Impaginació del foli 12r: 20 + 189 + 5 x 18 + 285 + 7.

2. Tipus de ratllat: Dues ratlles verticals per a definir la caixa d'escriptura.

3. Tipus de lletra i mans: Diverses: a) Fol. Iv-IIv, 16r, 22v-23r, 56r, 70v, 126r, 270r, 347r, 395v-396r, 418r, 456v.

b) Fol. 1r-14v, 16r, 22r-22v, 24r-55v, 58r-70v, 74r-125v, 127r-256r, 257r-268v, 276r-347r, 349r-395v, 397r-417v, 420r-439v, 432r, 441r-442v, 445r-456v, 461r-487v.

c) Fol. 15r-15v, 256, 431r.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», al foli IIr.

8. Fragments: Tots els fragments són de la mateixa mà que escriu el manuscrit menys a) i e). A més, e) és posterior i porta referències a una instrucció i a una cèdula Reials respectivament de 1805 i 1808.

a) «Textos jurídics de l'advocat Antoni Prim. 8 vols en fol. 1 vols en 8va».

b) «Notifique a Dⁿ Domingo Rigau Promotor Fiscal, que su Exª en la causa criminal que contra Sixto Puig, Isidro Suro y otros Sigue (C^{co} Prat Plana) ha provisto vn auto Señalando para Sentencia el dia primer Juridico despues del triduo de la notificacion y hagase saber».

c) «Notifique a Teresa Gruart en casa de Dⁿ Domingo Rigau que el Actor de su Exª a la peticion por el apoderado de Rosa Pujals (C^{co} Prat Plana) ha proveido por acetado. Por admitidas, mandare en todo como se pide y bajo pena de seis libras y notifique».

d) *Inc.*: «Periculum litis vel controversiae futurae sufficit...».

Exp.: «... In iuditiis non sufficit dicere, sed oportet probare ibidem. 4».

e) *Inc.*: «se inten[.] por el nombre apelido vecindad estado oficio y edad...».

Exp.: «... Real Cedula de 18 de Marzo de 1808».

9. Copistes: Tres.

10. Revisions i correccions: Fol. 44r, 88v, 120r, 127r, 217r, 238v, 240v, 250r, 266r, 296v, 325r, 341r, 348v, 405r, 441r, 442r, 447r, 451r, 466v, 474v-476r.

11. Antigues signatures: Cf. I, 3, a).

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Correcte.
2. Datació: Segle XVIII.
3. Origen català, de procedència incerta.
4. Propietaris i procedència: ADG.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 200 x 297x 23.

b) Material: Ànima de cartró recobert de paper d'aigües de color ocre i vermelloses amb fons verd.

d) Elements decoratius: A la tapa I, part superior, etiqueta de 98 x 56, de paper blanc amb orla verdosa. Sense cap inscripció.

2. Llom ras, de pell fosca, trencat.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis interns de cordill que no en treuen d'externs.

b) Descripció dels sectors: A baix etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 35».

3. Altres elements:

c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta del manuscrit.

d) Talls sense cap peculiaritat.

e) Capçalera a dalt i a baix.

h) Cantoneres de pell.

4. Conclusió. Data. Segle XIX.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 189.

5. Dimensions: 192 x 287 x 17.

6. Plecs:

1) Plec de 4 x 2, folis 1-8.

2) Plec coix de 5/4, folis 9-17, amb taló a l'últim full del plec.

3) Plec de 5 x 2, folis 18-27.

4) Plec coix, de 4/5, folis 28-36, amb taló entre el foli 30 i 31.

5) Plec de 5 x 2, folis 37-46.

6) Plec de 5 x 2, folis 47-56.

7) Plec de 5 x 2, folis 57-66.

8) Plec de 5 x 2, folis 67-76.

9) Plec coix de 4/5, folis 77-85, amb taló entre el foli 78 i 79.

10) Plec de 5 x 2, folis 86-95.

11) Plec de 5 x 2, folis 96-105.

12) Plec coix de 4/3, folis 106-112, amb taló a l'inici de la segona part del plec.

13) Plec de 5 x 2, folis 113-122.

14) Plec de 5 x 2, folis 123-132.

15) Plec de 5 x 2, folis 133-142.

16) Plec de 4 x 2, folis 143-150.

17) Plec de 5 x 2, folis 151-160.

18) Plec de 5 x 2, folis 161-170.

19) Plec de 5 x 2, folis 171-180.

20) Plec coix de 5/4, folis 181-189.

Al plec 1), folis 1r-2v i 8v en blanc.

Al plec 2), folis 17r-21v, en blanc.

Al plec 4), folis 27r-28v, 30v-33r, en blanc.

Al plec 6), folis 38r-43v, en blanc.

- Al plec 7), folis 56v-57r, 62r-63v, en blanc.
 Al plec 8), folis 66v-68v, 71r-73v, en blanc.
 Al plec 9), folis 78 i 83, en blanc.
 Al plec 10), folis 92v-93v, en blanc.
 Al plec 11), folis 99r-103v, en blanc.
 Al plec 12), folis 109r-113v, en blanc.
 Al plec 13), folis 122v-123v, en blanc.
 Al plec 14), folis 132v-134v, en blanc.
 Al plec 17), folis 156v-160v, en blanc.
 Al plec 19), folis 172r-174v, en blanc.
 Al plec 21), folis 182r-184v, 192r-194v, en blanc.

Foli 1r, angle inferior dret: « Ms | 41 ».

8. Foliació moderna i contínua, feta el dia 29 de maig de 2012, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis. Del foli 146 al 164, numeració antiga, del 1 al 12, feta a llapis.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 3-28. Fol. 1r, *inc.*: «Problema 1º. Por un punto de una recta indefinida levantar una perpendicular...».
 Fol. 28r, *esp.*: « ... Dividir una en media y extrema razon.».
2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Problemas de geometria*].

B

1. Folis 29-57. Fol. 29r, *inc.*: «Inscripcion y circunscripcion de los poligonos regulares. Dado un círculo inscribirle y circunscribirle un exagono regular ...».
 Fol. 55r, *esp.*: «... Dada la elipse determinar los ejes.».
2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Inscripción y circunscripción de los polígonos regulares*].

C

1. Folis 58-77. Fol. 58r, *inc.*: «Ejercicios de geometria plana». Fol 59r, *inc.*: «Teoremas. Las bisectrices de dos ángulos addiacentes son perpendiculares entre si...».
 Fol. 77r, *esp.*: «.... area = 22'5 (30-26) = 22'5 x 4 = 90'0».
2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Ejercicios de geometria plana*].

D

1. Folis 78-94. Fol. 78r, *inc.*: «Geometria del espacio». Fol 79r, *inc.*: «Desde un punto fuera de un plano bajar una perpendicular a dicho plano...».

Fol. 93r, *esp.*: «... Pero como que el octaedro tiene dos piramides iguales tendremos que $235 \times 2 = 471 \text{ m}^3$ ».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Geometria del espacio*.

E

1. Folis 95-142. Fol. 95r, *inc.*: «Trigonometria». Fol 96r, *inc.*: «Caso de que radio = r. Conociendo una linea trigonometrica de un arco determinar las otras del mismo arco en funcion de ella ...».

Fol. 121r, *esp.*: «... $T878891 = 2,777153 - c = 598'6$ ».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Trigonometría*.

F

1. Folis 143-189. Fol. 143r, *inc.*: «Problemas de dibujo lineal». Fol 146r, *inc.*: «Tirar una perpendicular en medio de la recta dada A B...».

Fol. 181r, *esp.*: «... Trazar la curva del uevo determinado su eje A B y su anchura C D».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Problemas de dibujo lineal*.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: Irregular.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura del segle XIX, d'una mateixa mà.

7. Tímbrs: a) «Bibliotheca | Seminarii | Gervndensis» al foli 2r, 54r, 64r, 175v i 176r.

b) «Biblioteca | Seminari | de | Girona» al foli 3r i 43r.

9. Copista únic.

10. Revisions i correccions: Fol. 4r, 12r, 35r, 88r.

11. Antiques signatures: Cf. II, 6.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Correcte.

2. Datació: Segle XIX.

3. Origen: Desconegut.

4. Propietaris i procedència: BDSG.

36

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 200 x 297 x 25.

b) Material: Ànima de pasta de paper, recoberta de pergamí groc clar.

2. Llom ras, del mateix pergamí, trencat a la part superior.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis de pell que afloren a l'inici del llom.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 36».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: I al principi del volum, que forma plec (bifoli) amb el folre de la contratapa I.

b) Tancadors: A la tapa I, dos, de cordill. A la tapa II, desapareguts.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que la resta de folis del seu plec.

d) Talls sense peculiaritats.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 67.

5. Dimensions: 200 x 290 x 20.

6. Plecs:

1) Plec de 3 x 2, folis 1-6.

2) Plec de 3 x 2, folis 7-12.

3) Plec de 5 x 2, folis 13-22.

4) Plec de 4 x 2, folis 23-30.

5) Plec de 5 x 2, folis 31-40.

6) Plec de 5 x 2, folis 41-50.

7) Plec de 5 x 2, folis 51-60.

8) Plec de 4 x 2, folis 61-foli de folre.

Al plec 2), els folis 11r-12v són en blanc.

Al plec 5), els folis 37v i 40 són en blanc.

Al plec 7), els folis 59 i 60 són, en blanc.

Al plec 8), els folis 61r-67v són en blanc.

8. Foliació moderna i contínua, feta el dia 19 de juny de 2012, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigranes: a) Foli de folre-II, folis1-6, fol. 61-foli de folre final, filigrana «BADIA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 65, documentada a Olot el 1737.

b) Folis 7-12, filigrana «MARÍ», del tipus VALLS I SUBIRÀ 578, documentada a Olot el 1737.

c) Folis 13-60, filigrana «GERMÀ», del tipus VALLS I SUBIRÀ 458, documentada a Barcelona el 1754, i en aquest manuscrit a Roma el 1732.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1a. Folis 1-6. Fol. 1r, *inc.*: «Nos Don Balthasar de Bastero, y Lledó per la gracia de Deu, y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Gerona, y del Consell de sa Magestat etcetera. Com vn dels principals medis ab que los Ecclesiastichs se vajan sempre instruint mes y mes per la major observancia y cumpliment de las altas funcions de sos ministeris ...».

Fol. 4r, *exp.*: «... Y perque esta nostra disposicio vinga â noticia de tots los dits Ecclesiastichs manam que lo R^t Rector la Regesca estant tots congregats per est fi, y despues se registre y guarde en lo Arxiu per sa perpetua memoria u observancia. Dattum (*sic*) en la present Parroquia de Santa Maria de Hostalrich continuant los actes de Nostra Visita Pastoral als 13 del mes de mars del any de la Nativitat del S^{or} 1743. Balthazar bisbe de Gerona. De Manament de dit Illm. Y R.. Sor Bisbe misenyor Don Rafel bataller Prevere secretari de Camera y Visita. Lloch del sell+o».

2a. Identificació de l'autor i obra: Baltasar BASTERO I LLEDÓ, [*Decret del 13 de març del 1743 instituint les conferències sacerdotals setmanals a la parròquia de Santa Maria d'Hostalric*].

1b. Folis 4v-6v. Fol. 4v, *inc.*: « Nos Don Balthasar de Bastero, y Lledó per la gracia de Deu, y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Gerona, y del Consell de sa Magestat etcetera. La gravissima obligacio de ensenyar la Doctrina Christiana als Feligresos en la Missa en los Diumenges y dias de Festa ...»

Fol. 6v, *exp.*: «... invigilaran sobre sa deguda execució y observancia. Dattum etcetera. La qual clausula per cents motius se deixá de posár en lo despaix sobrescrit».

2b. Identificació de l'autor i l'obra: Baltasar BASTERO I LLEDÓ, [*Decret del 14 de juny de 1743 sobre ensenyament de la Doctrina Cristiana a la parròquia d'Avinyonet*].

B

1a. Folis 7-10. Fol. 7r, *inc.*: «Providencia en assumptos de Doctrina Christiana. Mandata. Nos Don Balthazar de Bastero y Lledó per la gracia de Deu, y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Gerona, y del Consell de sa Magestat etcetera. A tots los amats Feligresos de la present Vila y Parroquia de Sant Vicens de Besalú ...».

Fol. 10v, *esp.*: «... Dattum en la parroquia de Sant Vicens de Besalú continuant los actes de Nostra Visita Pastoral als tretse del Mes de Juliol del any de la natiuitat del S^{or} de mil set cents quaranta y tres. Balthasar Bisbe de Gerona. De manament de dit Il·lustríssim y Reverendíssim Senyor Bisbe misenyor Don Rafel de Bataller Prevera Secretari de Camera y de Visita. Lloc del Sell†o».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: Baltasar BASTERO I LLEDÓ, [*Decret del 14 de juliol de 1743 sobre ensenyament de la Doctrina Cristiana a la parròquia de Sant Vicens de Besalú*].

C

1a. Folis 13-37. Fol. 13r, *inc.*: «Excellentissime Pater. Prius erat in votis Visitationem Pastoralem totius hujus peramplae Dioecesis ...».

Fol. 37r, *esp.*: «... Datum Gerundae die 27 Martii 1732. Eminentissimi et Reverendissimi Patres. EE. VV. Humillimus et obsequentissimus servus Balthazar Episcopus Gerundensis. Eminentissimi et Reverendissimi Domini mei Domini Cardinales Sacrae Congregationis Concilii ...».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: Baltasar BASTERO I LLEDÓ, [*Informació a la Sagrada Congregació del Concili sobre l'estat de la diòcesi (1732)*].

6a. Contingut:

Fol. 13v: 1. De statu materiali Dioecesis.

Fol. 16r: 2. De Persona referente.

Fol. 25v: 3. De clero seculare.

Fol. 32v: 4. De Regularibus vtriusque Sexus, Seminario, Ecclesiis, Locis Piis et Populo.

Fol. 34v: 5. Postulata.

Fol. 36v: Conclusio

D

1a. Folis 38-39. Fol. 38r, *inc.*: «Epistola Sacrae Congregationis Concilii praecedenti relationi responsiva. Per Illustris et Reverendissime Domine vti Frater ...».

Fol. 39v, *esp.*: «... Hoc ejus nomine. Reliquum est, ut meam erga te voluntatem plenam benevolentia, data de tuis commodis aliqua agendi occasione,

sepius explores. Romae 13 Septembris 1732. Amplitudinis tuae. Uti Frater Studiosus. C. Cardinalis Origus⁴⁰⁵ Praefectus. Pater Amadorius Olim de Sanfredinij secretarius. Domino Balthazari Episcopo Gerundensi».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: Cardenal URIGHIS, [*Resposta de la Sagrada Congregació del Concili a la relació del bisbe Bastero sobre l'estat de la diòcesi*].

E

1a. Folis 41-57. Fol. 41r, *inc.*: «Excellentissimi et Reverendissimi Patres. In hac secunda mea Visitatione Sacrorum Liminum in adimplementum meae obligationis, et conformiter...».

Fol. 57v, *esp.*: «... Excellentissimorum incolumitate in totius Ecclesiae decus et ornamentum. Gerundae die 31 octubris 1741. Eminentissimi et Reverendissimi Patres. EE VV humillimus et obsequentissimus Servus. Balthazar Episcopus Gerundensis. Eminentissimi et Reverendissimi Domini mei Domini Cardinales Sacrae Congregationis Concilii.».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: Baltasar BASTERO I LLEDÓ, [*Informació a la Sagrada Congregació del Concili sobre l'estat de la diòcesi (1741)*].

F

1a. Foli 58. Fol. 58r, *inc.*: «Epistola Sacrae Congregationis Concilii praecedenti relationi responsiva. Per Illustris et Reverendissime Domine vti frater. Literae ab amplitudine tua de Gerundensis ecclesiae statu...».

Fol. 58v, *esp.*: «... Apostolicam Benedictionem peramanter, et cumulate impertitur Ego profecto semper ostendam, vbi se ferat occasio, quam sim ex animo. Romae 15 februarii 1744. Amplitudinis tuae. Vti Frater Studiosus. A. Cardinalis Gentili⁴⁰⁶ Praefectus. A. Furiettus Secretarius. Domino Balthazari Episcopo Gerundensis Gerundam.».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: Cardenal GENTILI, [*Resposta de la Sagrada Congregació del Concili a la relació del bisbe Bastero sobre l'estat de la diòcesi*].

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: a) a columna tirada, de 24 línies constatades; impaginació del foli 3r: 50 + 133 + 11 x 12 + 259 + 17.

b) a columna tirada, de 34 línies constatades; impaginació del foli 8r: 59 + 129 + 6 x 11 + 266 + 10.

405. És Curzio de Urighis, creat cardenal per Climent XI el 1716, mort el 1737. Cf. EUBEL V, 28-29 i 53.

406. Antonio Xaverio Gentili, creat cardenal per Climent XII el 24 de setembre del 1731, mort el 13 de març del 1753: EUBEL, VI, 6. Cf. DBI, 53, 253-255.

3. Tipus de lletra i mans: Lletra cursiva dextrogira, de mans diverses: a) fol. 1r-6v; b) fol. 7r-10v; c) fol. 13r-58v.

9. Copistes: Tres.

10. Revisions i correccions: Fol. 14v, 16v, 25v, 27v, 29v, 31r, 33r, 34r, 34v, 35r, 36r, 45r, 55v, 56r i 58osr.

12. Notícies històriques: El manuscrit és precedit per un recull d'impresos de Baltasar Bastero, dels quals donem notícia perquè en la seva major partida no són ressenyats en PALAU ni els hem sabut detectar en l'obra de Mirambell,⁴⁰⁷ per bé que almenys de dos n'hi ha exemplar a la BDSG:

a) *Carta circular que el ilustrissimo señor Don Balthasar de Bastero y Lledò, Por la gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostolica, electo Obispo de Gerona, del Consejo de su Magestad, &c. Escribe a los reverendos, Parrocos y curas de almas de su diocesi: En que despues de excitarles brevemente al mas exacto cumplimiento de su oficio, les exhorta a la continuacion, y progreso de las Conferencias Morales, enviandoles los assumptos (sic) para las que se han de tener en este presente año de 1729, XIX pag.*⁴⁰⁸

b) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el año que viene de 1730, {VIII pag.}.*

c) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1731, {VIII pag.}.*

d) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1732, {VIII pag.}.*

e) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el año que viene de 1733, {VIII pag.}.*

f) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1734, {VIII pag.}.*

g) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1735, {VIII pag.}.*

h) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1736, {VIII pag.}.*

i) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1737, {VIII pag.}.*

j) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1738, {VIII pag.}.*

k) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1739, {VIII pag.}.*

l) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1740, {VIII pag.}.*

m) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1741, {VIII pag.}.*

n) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1742, {VIII pag.}.*

o) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1743, {VIII pag.}.*

407. Cf. ENRIC MIRAMBELL I BELLOC, *Història de la impremta a la ciutat de Girona*, Girona 1988, 237 p.

408. Cf. MARQUÈS, n. 70.

p) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1744, {VIII pag.}.*

q) *Assumptos para las conferencias que se han de tener en esta diocesi de Gerona, en el Año que viene de 1745, {VIII pag.}.*

r) *Nos Don Balthasar de Bastero, y Lledó per la gracia de Deu y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Gerona del Consell de sa Magestat, &c. A tots los Parrocos y demès Regint cura de Animas de est nostre Bisbat, Salut en nostre Senyor. La obligació de celebrar, y aplicar la Missa..., Gerona als 25 Agost del any 1743, {IV pag.}.*

s) *Nos Don Balthasar de Bastero, et Lledó, Dei, et Sanctae ac sedis apostolicae gratia Episcopus Gerunden. Regiusque Consiliarius, &c. Universis, et singulis parochis, seu curatis, et sacerdotibus, tam saecularibus, quàm Regularibus, per Civitatem, & Diocesim nostram Gerunden. & aliàs ubilibet constitutis, ac per Nos aut Praedecessores nostros, ad excipiendas confesiones approbatis, & deputatis, ac approbandis, & deputandis, praesentibus, & futuris, salutem in Domino. Noveritis, Eminentissimum Dominum Cardinalem Barni⁴⁰⁹ ..., Januarii anno Domini 1744, {VIII pag.}.⁴¹⁰*

t) *Nos Don Balthasar de Bastero, y Lledó per la Gracia de Dev, y de la Santa Sede Apostolica Bisbe de Gerona del Concill de sa Magestat, &c. A tots los RR. PP. Predicadors de un, y altre Clero Seculár, y Regular de esta nostra Diocesi; Salùt en nostre Senyor Jesu-Christ. Atenent, y considerant, que los RR. PP. Predicadors, de un, y altre Clero Seculár, y Regular de esta..., Gerona, als 27 de Desembre de 1731 {I full}.*

Les conferències morals per als preveres curats de la diòcesi de Girona foren instituïdes mitjançant un edicte del bisbe Bastero del 16 de juliol del 1718, ADG, G-148, fol. 193r.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació bo.
2. Datació: Primera meitat del segle XVIII.
3. Origen gironí.
4. Propietaris i procedència: Baltasar de Bastero i Lledó.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes: No n'hi ha. Les supleixen dues tapes solteres de cartró gris.
2. Llom recobert pel mateix paper del foli de guarda inicial I i del foli de guarda final II.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecés són cosits entre ells mitjançant sis nervis de cordill.

409. Cf. EUBEL, VI, 13, 205.

410. Cf. MARQUÈS, n. 85.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 37».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: II + II. Foli de guarda inicial Iv, escrit en llapis de color vermell: «1-Camps».

c) Cobertes sense folre.

d) Talls sense particularitat.

e) Capçalera i capçada desaparegudes.

3. Conclusió. Data: Segle XXI in.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 168.

5. Dimensions: 210 x 300 x 22.

6. Plecs:

1) Bifoli, folis 1-2.

2) Bifoli, folis 3-4.

3) Bifoli, folis 5-6.

4) Bifoli, folis 7-8.

5) Bifoli, folis 9-10.

6) Bifoli, folis 11-12.

7) Bifoli, folis 13-14.

8) Bifoli, folis 15-16.

9) Bifoli, folis 17-18.

10) Bifoli, folis 19-20.

11) Bifoli, folis 21-22.

12) Bifoli, folis 23-24.

13) Bifoli, folis 25-26.

14) Bifoli, folis 27-28.

15) Bifoli, folis 29-30.

16) Bifoli, folis 31-32.

17) Bifoli, folis 33-34.

18) Bifoli, folis 35-36.

19) Bifoli, folis 37-38.

20) Bifoli, folis 39-40.

21) Bifoli, folis 41-42.

22) Bifoli, folis 43-44.

23) Bifoli, folis 45-46.

24) Bifoli, folis 47-48.

25) Bifoli, folis 49-50.

26) Bifoli, folis 51-52.

27) Bifoli, folis 53-54.

- 28) Bifoli, folis 55-56.
- 29) Bifoli, folis 57-58.
- 30) Bifoli, folis 59-60.
- 31) Bifoli, folis 61-62.
- 32) Bifoli, folis 63-64.
- 33) Bifoli, folis 65-66.
- 34) Bifoli, folis 67-68.
- 35) Bifoli, folis 69-70.
- 36) Bifoli, folis 71-72.
- 37) Bifoli, folis 73-74.
- 38) Bifoli, folis 75-76.
- 39) Bifoli, folis 77-78.
- 40) Bifoli, folis 79-80.
- 41) Bifoli, folis 81-82.
- 42) Bifoli, folis 83-84.
- 43) Bifoli, folis 85-86.
- 44) Bifoli, folis 87-88.
- 45) Bifoli, folis 89-90.
- 46) Bifoli, folis 91-92.
- 47) Bifoli, folis 93-94.
- 48) Bifoli, folis, 95-96.
- 49) Bifoli, folis 97-98.
- 50) Bifoli, folis 99-100.
- 51) Bifoli, folis 101-102.
- 52) Bifoli, folis 103-104.
- 53) Bifoli, folis 105-106.
- 54) Bifoli, folis 107-108.
- 55) Bifoli, folis 109-110.
- 56) Bifoli, folis 111-112.
- 57) Bifoli, folis 113-114.
- 58) Bifoli, folis 115-116.
- 59) Bifoli, folis 117-118.
- 60) Bifoli, folis 119-120.
- 61) Bifoli, folis 121-122.
- 62) Bifoli, folis 123-124.
- 63) Bifoli, folis 125-126.
- 64) Bifoli, folis 127-128.
- 65) Bifoli, folis 129-130.
- 66) Bifoli, folis 131-132.
- 67) Bifoli, folis 133-134.
- 68) Bifoli, folis 135-136.
- 69) Bifoli, folis 137-138.
- 70) Bifoli, folis 139-140.
- 71) Bifoli, folis 141-142.
- 72) Bifoli, folis 143-144.
- 73) Bifoli, folis 145- 146.
- 74) Bifoli, folis 147-148.
- 75) Bifoli, folis 149-150.

- 76) Bifoli, folis 151-152.
- 77) Bifoli, folis 153-154.
- 78) Bifoli, folis 155-156.
- 79) Bifoli, folis 157-158.
- 80) Bifoli, folis 159-160.
- 81) Bifoli, folis 161-162.
- 82) Bifoli, folis 163-164.
- 83) Bifoli, folis 165-166.
- 84) Bifoli, folis 167-168.

8. Foliació moderna i contínua, feta per Marta Lleopart Xifre el dia 23 de octubre de 2012, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plecs coetània de l'escriptura del manuscrit, amb xifres aràbigues del 1 al 84, posada a l'extrem superior esquerre del primer full de cada bifoli. A partir del bifoli 26, numeració antiga, corregida, substituïda per l'actual.

10. Filigrana d'«ANTONI LLOSAS», del tipus VALLS I SUBIRÀ 554, documentada a Barcelona el 1770.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistemes de ratllat: a) folis 1-6, plegat tabel·liònic de quatre dobles, la caixa d'escriptura ocupant-ne tres. b) folis 7-168, plegat tabel·liònic de sis dobles, la caixa d'escriptura ocupant-ne quatre.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 7-168. Fol. 1r, *inc.*: «Discurso | Historico, Politico, y Legal por la verdad , y justicia, notoria de los Gremios y Artesanos unidos de la ciudad de Gerona | En el Pleyto pendiente en la Real Junta de Comercio, Moneda, y Minas | Con [*ratllat*: extranjeros] | Los tenderos de Lienzos [*interlin*: extranjeros] de aquella ciudad | Sobre | La facultad privativa de vender, y revender cada uno las maniobras, y extructuras proprias de cada Oficio, i que los Tenderos se contenten puramente con la venta de los Lienzos, y menudencias que no se hallan en el Pahis ...».

Fol. 168v, *esp.*: «... Esperando justamente confiados en su justicia, que sin dejar sin castigo la infidelidad, y malicia notoria del mismo Es^{no} se dignara de diferir en favor de los gremios y Artes unidas, revocando el auto definitivo del Subdelegado, y reintegrando a todos los Menestrales en la privativa y prohibitiva de que lastimosamente se hallan despojados. Assi lo esperan Sus Excelencias de todo su servidor. Madrid 10 de Junio de 1771.».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM [*Al·legacions jurídiques del gremis i artesans de Girona contra els botiguers que venen roba estrangera*].

3. Altres manuscrits: Cf. BUB, ms. 771, fol. 322-323, on s'exposen les raons dels botiguers contra els gremis i artesans.

6. Contingut:

a) Foli 1r-7v: Breve noticia de este pleyto y de los motibos (*sic*) que obligan a escribir sobre el y á procurar que lo escrito se dé al Publico.

b) Foli 7v-14r: Primer Argumento. Antigüedad de los Artesanos, y de los Gremios que litigan.

c) Foli 14r-20r: Segundo Argumento. En que se manifiesta la Posesión Pacifica Antigua, y moderna en que los gremios y artesanos unidos han estado, y conserban aun de vender cada uno privativamente todas las Maniobras correspondientes á su oficio: Ya sean fabricadas en sus obradores, o ya sean adquiridas de qualesquiera Naturales ó Estraños.

d) Foli 20r-26v: Tercer Argumento. En que se propone la utilidad de los Gremios y Artesanos unidos: Quanto importa que sus ordenanzas se obserben, y que por consiguiente nadie las interrumpa, ni se meta en vender si no las cosas, y maniobras de su oficio.

e) Foli 26v-36v: Cuarto Argumento. Los gremios, Artes y Fabricas siempre son utiles en qualesquiera Pueblo, y por esto han sido en lo antiguo, y son aun en nuestros dias muy particularmente estimados en los Reynos y Provincias mas cultas.

f) Foli 36v-48r: Quinto Argumento. Las Artes, Gremios y Fabricas han merecido siempre prerrogativas, y privilegios muy singulares.

g) Foli 48r-131v: Sexto Argumento. Los Gremios prescindiendo de su utilidad en todos tiempos, tienen acreditado lo que necesitan, y mucho mas para el intento que se proponen.

h) Foli 131v-140v: Argumento septimo. En que se insignuan (*sic*) como de paso las varias equivocaciones en que incurrio el Subdelegado Don Francisco Montero hasta en lo material de la Sentencia que promulgó con vista de Autos en la Ciudad de Barcelona el dia trece del mes de Febrero del año 1755.

i) Foli 140v-153r: Argumento octavo. En que se describe la ereccion del Gremio de los Tenderos Mercaderes de Gerona, y se demuestra que no tienen las facultades que dicen, y que las pocas que les corresponden, reducidas á Lienzos, y algunas Quincallas estrangeras: No las deven ni á sus Privilegios, ni á su ereccion, sino á la bondad, y tolerancia de los mismos Gremios que litigan.

j) Foli 153r-158v: Argumento noveno. Que significa la voz Merceria: Que importa esta voz en Latin, y Español; Y se demuestra que aun siendo Merceros los Tenderos, no pasan sus facultades de Lienzos, y Quincallas que no se fabrican ni en Cathaluña, ni en España; y aun esto sin facultat privativa.

k) Foli 158v-168v: Ultimo, y décimo Argumento. En que se manifiesta que a lo menos en Geròna son perniciosos los Mercaderes; y se demuestra como en un espexo, que en esta causa no dicen, ni justifican nada que pueda aprovecharles; y que asi muy lejos de ser atendidos en lo que piden, deben ser condenados en todas las Costas, y condenado el excelentísimo Ignacio Bayer, de quien se valieron en primera instancia, por el defecto de legalidad, y por los demas vicios que de los Autos resulten.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: a) Folis 1-7: 160 x 272, a columna tirada, de 22 línies constatades. Impaginació del foli 3r: 50 + 160 x 11 + 272 + 14.

b) Folis 8-168: 134 x 280, a columna tirada, de 24 línies constatades. Impaginació del foli 22r: 80 + 134 x 10 + 280 + 10. En tots dos tipus de caixa no queda espai al marge dret.

2. Tipus de ratllat: a) Folis 1-6, quatre línies de plegat tabel·liònic.

b) Folis 7-168, sis línies de plegat tabel·liònic.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura del segle XVIII, d'una sola mà.

6. Notes als fol. 16r («Es digno de lectura el Privilegio del Señor Infante Don Juan en favor de los veleros, dado en Gerona, 30 de diciembre de 1377, de que habla el primer Sup. Del memorial...»); fol. 52v, manícula; fol. 142r («Primera ereccion de Albadiveros en Cuerpo solemne de Comunidad»); fol. 142v (Quales oficios se entendieron por Albadiveros en los principios.), fol. 143r («Oficios que se agregaron á los Albadiveros despues del Real Privilegio, y entre ellos los tenderos que oy litigan»); fol. 167r («Al que fue Joan Geli»).

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», al foli 1r i al 39r.

9. Copista únic.

10. Revisions i correccions: Fol. 127r, 129v,

11. Antiques signatures: Fol. de guarda IIr, a baix, a la dreta: «Ms | 44».

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Els folis de guarda són fatigats.

2. Datació: Segle XVIII, post 1755.

3. Origen gironí.

4. Propietaris i procedència: Narcís Camps, prevere de finals del segle XVIII i principis del segle XIX,⁴¹¹ BDGS.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes. El ms. és protegit per una membrana de plàstic transparent.

411. El 13 de novembre del 1798, a presentació reial, Narcís Camps era promogut a la càtedra de Retòrica del Seminari de Girona, G-169, fol. 9r, que tenia unit el benefici de Sant Domènec de la Seu; càtedra i benefici vacaven per la promoció de Cirus Valls a una canongia de la Seu d'Urgell, D-453, fol. 354r. Més endavant, el 1814, obtenia la doma de Parlavà, G-469, fol. 165r. L'any 1818 el vicari general li conferia els beneficis de Sant Antoni i dels Àngels, de Cabanes, i del Corpus, del Roser i de Sant Miquel, de Riudellots, en qualitat de llegats piadosos, D-473, fol. 156r. El 1821 renunciava la doma de Parlavà, D-476, fol. 109.

a) Mides de superfície i gruix: 210 x 300 x 40.

b) Material: Fins fa pocs anys hi havia una ànima de pasta, recoberta de pell gastada i corcada, de color marron fosc. A la tapa II, al marge inferior esquerre, trencadura i, en bona part, desaparició de la coberta. Ara, després de la restauració de tot el ms. al Taller de Restauració de documents gràfics del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona l'any 2014, l'ànima és de post i la pell és l'antiga restaurada.

c) Indicacions escrites: En l'antiga contratapa I s'hi podia llegir: «4 - Camps». Avui a la contratapa II, a l'angle inferior esquerre, hi ha l'etiqueta del taller que ha restuarat el ms.: «Monestir | Sant Pere de les Puel·les | Taller de Restauració de Documents Gràfics».

d) Elements decoratius: En totes dues tapes, ferros en sec: Dos rectangles de bordó i mitja canya, entre els quals corre una sanefa de cercles. A l'interior del rectangle menor, rombe doble. A l'interior del rombe menor, un altre rombe que conté la creu de Sant Jordi, en ferro daurat clapejat d'estrelles. La tapa II és igual, més fatigada i tenia un gran estrip a la part inferior, ara completament solventat i salvades les parts mínimes que en subsistien.

2. Llom ras, de pell nova, amb un fragment del llom primitiu.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns de pell, tres dels quals, a la tapa I, eren trencats i ara han estat adobats; els nervis interns en treuen quatre d'externs.

b) Descripció dels sectors: Buits. Abans de la restauració, a baix hi havia hagut una etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 38».

4. Altres elements:

a) Folis de guarda: II + III, amb filigrana «TORREJON | cotton» somada de torre, sense cap anotació.

b) Tancadors de cinta, de color marron clar, que surten de les dues tapes.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda.

d) Talls sense particularitats.

e) Capçaleres i capçades a dalt i a baix, refetes.

g) Llavis de la mateixa pell, restaurats.

4. Conclusió. Data: La coberta originària és del segle XVII, restaurada el 2014.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 152.

5. Dimensions: 193 x 294 x 30.

6. Plects:

- 1) Plect de 4 x 2, folis 1-8.
- 2) Un foli solter, foli 9.
- 3) Plect de 5 x 2, folis 10-19.
- 5) Plect de 5 x 2, folis 20-29.
- 6) Plect de 5 x 2, folis 30-29.
- 7) Plect de 5 x 2, folis 30-39.
- 8) Plect de 5 x 2, folis 40-49.
- 9) Plect de 5 x 2, folis 50-59.
- 10) Plect de 5 x 2, folis 60-69.
- 11) Plect de 5 x 2, folis 70-79.
- 12) Plect de 5 x 2, folis 80-89.
- 13) Plect de 5 x 2, folis 90-99.
- 14) Plect de 5 x 2, folis 100-109.
- 15) Plect de 5 x 2, folis 110-119.
- 16) Plect de 5 x 2, folis 120-129.
- 17) Plect de 5 x 2, folis 130-139.
- 18) Plect coix 5/3, folis 140-147.
- 19) Plect coix de 2/3, folis 148-152.

Al fol. 1r, angle inferior dret, en llapis «Ms | 45». Al foli 3r, angle superior esquerre, d'una mà del segle XVIII: «de Roselló».

7. Fragments: a) Bifoli de 163 x 216, escrit per les quatre cares, antigament col·locat entre la tapa I i el cos del volum.

b) Bifoli de 157 x 209, escrit per tres cares, antigament col·locat entre la tapa I i el cos del volum.

c) Fragment de 76 x 208, escrit per les dues cares, antigament col·locat entre els folis 89 i 90.

Després de la restauració els tres fragments són posats per ordre dins una bossa de paper enganxada a la contratapa II.

8. Foliació moderna, contínua, feta el dia 20 d'octubre de 2012, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigrana de la creu, semblant a la de VALLS I SUBIRÀ 1487, documentada a Olot entre 1543 i 1548.

12. Sistemes de ratllat: Plegat tabel·liònic i pautat a punta seca, >>>><<<<. Després de la restauració el plegat tabel·liònic s'ha atenuat.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 3-102 Fol. 3r, *inc.*: «[*al man*] de Roselló [*fin al man*]. Tornetix (*sic*) de Peu. Diumenge a XVIII de Janer de MDCXIII. En aquest dia despres dinar

en la plassa del vi de la present Ciutat de Gerona se feu en la forma y modo acostumats un torneig a peu que quiscun any per ordre dels molt Il·lustríssims Diputats del general de Catalunya La confraria del Glorios Sant Jordi de la present Ciutat acostuma de fer ...».

Exp.: « ... de todas las quals cosas fonch llevat acte per mi Salvi Fabrega notari de gerona i escriua del ofici de la deputatio local de la dita Ciutat y Collecta».

2. Identificació de l'autor i l'obra: CONFRARIA DE SANT JORDI, [*Torneigs, èpoques, extraccions (= eleccions), lletres de la Confraria, 1614-1631*].

3. Altres manuscrits desconeguts.

B

1. Folis 103-105 Fol. 103r, *inc.*: «REDRES, O, NOVES ORDINATIONS de la Confraria del Glorios Sant Jordi de la Ciutat de Gerona fet en lo Any MDCXXXI. Primerament ordenam que en la inseculatio dels confreres de dita confraria...».

Esp.: « ... es assaber en la firma de dits Cerda Nuet y albanya Antoni Busquets estudiant y Bernat Boris Seruent de Gerona aestes coses spacialment (*sic*) Cridats».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Redreç o noves ordinacions de la confraria del gloriós Sant Jordi de la ciutat de Girona de l'any 1631*.

C

1. Folis 106r-150r. fol. 106r, *inc.*: «Dimarts XXII de Abril MDCXXXI conuocada etc. Joan Agusti de Sauarrés Prior ...».

Fol. 150r, *exp.*: «... altro orde donat per lo prior y clauari de dita confraria prenent per testimoni montserrat Cassanyes [...] y Michael Janer perayre de gerona».

2. Identificació de l'autor i obra: CONFRARIA DE SANT JORDI, [*Torneigs, èpoques, extraccions (= eleccions), lletres de la Confraria, 1631-1640*].

A-C

3. Altres manuscrits: AHMG, *Liber actorum et negotiorum admodum Illustris confratriae Sancti Georgii personarum militarium in civitate et statione Gerundae {1643-1709}*.

4. Catàlegs i bibliografia: Enric-Claudi GIRBAL, *Noticias sobre los antiguos gremios y cofradías de Gerona*, dins «*Revista de Gerona*», XI (1887), 33-39; Pelai NEGRE I PASTELL, *La cofradía de Sant Jorge y la nobleza gerundense*, dins «*AIEG*», VI (1951), 271-322.

Folis 150v-152v buits.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura irregular en altura i amplada.

2. Tipus de ratllat: Tres línies verticals de plegat tabel·liònic, la segona de les quals defineix el cantó esquerre de la caixa d'escriptura, quedant els marges superior, inferior i dret a l'albir dels diferents copistes.

3. Tipus de lletra i mans: Cursives del segle XVII.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», als folis 3r i 49r.

8. Fragments: a) [Fol. 1r], *inc.*: «Comte del gastat per la cofradria de Sant Jordi de Gerona comensant vuy als 14 mars 1650 ...».

[Fol. 2v], *exp.*: «... y per deliberacio de dita confraria. [...] riera Bernat Famada per la conducta del [...] Ber]nat famada».

b)[Fol. 1v], *inc.*: «[...] de torrent, clauari de St Jordi que a 24 de abril 1650 ...».

[Fol. 2v], a l'angle inferior dret del verso del foli, *exp.*: «comptes de la confraria de St. Jordi».

c) [Entre folis 89 i 90], recto: «Me toca tot a mi | bo que Talleda ha | promes acabar de | pagar per Nadal prop | vinent | Gerona e de Juliol | de 1824 | Camps».

Verso: «Señor [ms.] Don Narciso Camps Pbro. [fi de ms.] | Esta Ilustre y Venerable Congre-|gacion de los Dolores de MARÍA | ha resuelto concluir el Septena-|rio, con una funcion de rogativa, | que se celebrará con Esposicion | del SANTISIMO SACRAMENTO, y cu-|yo objeto es suplicar al Señor por | intercesion de su Santisima Madre | se digne conceder la lluvia que | es de tanta urgencia para asegu-|-rar la cosecha, que está amena-|-zada de perderse enteramente; | Para la vela se convida á V. y | se espera tendrá la bondad de asistir desde la [ms.] una y media á las dos [fi de ms.] | con esto | concurrirá V. al alivio temporal, | si nos conviene, y ganará el me-|-rito correspondiente á tan devo-|-to acto».

9. Copistes: a) un copista escriu els folis 1-75v; b) un segon copista escriu els folis 76r-97v; c) un tercer copista escriu els folis 97v-102v, 116r-140r; ; d) el quart copista escriu els folis 103r-112v; e) el cinquè copia els folis 113r-116vr; f) un sisè copista és responsable dels folis 141r-147v; g) i un setè i darrer copista escriu els folis 148r-150r.

12. Notícies històriques: Es tracta d'un dietari o llibre d'actes de la confraria de Sant Jordi, secció de Girona, que el braç militar de la Generalitat de Catalunya organitzà el 1565, amb ordinacions d'aquell any, reformades el 1573.

La confraria de Sant Jordi és la corporació del braç militar més antiga de Catalunya. La primera confraria fou justament la de Girona, creada el 1386 pel primogènit Joan, duc de Girona, després que el 1371 Pere III hagués fundat l'orde dels cavallers de Sant Jordi.⁴¹²

412. Cf. Armand DE FLUVIÀ I ESCORSA, *Manual de nobiliària catalana*, Barcelona 2012, 31.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació bo.
2. Datació: Segle XVII (1614-1640).
3. Origen: Confraria de Sant Jordi de Girona.
4. Propietaris i procedència: Narcís Camps, prevere, BDSG.

39

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 210 x 300 x 25.
  - b) Material: Ànima de pasta, recoberta de pergamí fosc i embrutit.
2. Llom del mateix pergamí.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant dos nervis interns que a l'exterior treuen sengles teixells de cuir amb quatre fils del cosit, formant tres seccions rases.
  - b) Descripció de les seccions: 1)-2) buides; 3) al capdavant, etiqueta quadrada de paper blanc, amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms | 39».
3. Altres elements:
  - a) Folis de protecció i de guarda: I al final, del mateix paper que els altres folis del ms.
  - b) Tancadors de cintes de roba conservats (2), llevat de la inferior de la tapa I.
  - c) Cobertes (folres) del mateix paper que el de la resta del ms.
  - d) Talls sense particularitat.
  - e) Capçalera a dalt i a baix; no hi ha capçada perquè els fils del cosit intern es recullen a l'exterior del llom.
  - g) Llavis del mateix pergamí.
4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: 46-[95] + I.
5. Dimensions: 205 x 298 x 10.
6. Plecs: 1) Restes d'un plec de 9 x 2, del qual només es conserven en forma semblant a talons els fragments mutilats de la meitat inferior dels folis.

2) Restes d'un plec de 11 x 2, del qual només es conserven en forma semblant a talons els fragments mutilats de la meitat central dels folis.

3) Plec de 13 x 2, folis 46-71, sense reclam.

4) Plec de 12 x 2, folis 72-95.

Al foli 46r, marge inferior dret, escrita en llapis, signatura antiga del ms.: «Ms | 48».

8. Foliació contínua, coetània de l'escriptura del ms., en tinta i xifres aràbigues, a l'angle inferior dret del recto dels folis, des del foli 46 al 87; continuada per l'autor d'aquest catàleg en llapis fins al final.

9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.

10. Filigrana de «GASPAR RIBAS», semblant al tipus VALLS I SUBIRÀ 729, documentada l'any 1814.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 46-87. Fol. 46r, *inc.*: «... (*initio mutilus*) cum hoc discrimine quod justus potest petere ut sibi actiones cedantur, et ad id creditor cogi potest minime vero injustus (q. 65) ...».

Fol. 87r, *exp.*: «... R. Porque en las criminales es prohibido por constitucion, exceptuada la provision de tormentos».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Praxis iudiciaria}*.

B

1. Folis 88-89. Fol., 88r, *inc.*: «Index titulorum qui hocce libro continentur. A. Addita ad titulum de jure contrahentis ... 62 ...».

Fol. 89 r, *exp.*: «... De variis initiendarum (*sic*) actionum modis ... 53 vuel.».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Praxis iudiciaria*.

3. Altres manuscrits desconeguts.

6. Contingut:

Amb ajut de l'índex final es pot reconstituir el contingut tant de les parts perdudes com de les parts conservades del volum:

Fol. 1r: De libelli oblatione.

Fol. 3r: Circa citationem notae.

Fol. 6r: Reproductio litterarum et de articulando.

Fol. 8v: De responsionibus.

Fol. 9v: De interrogatoriis seu interrogationibus.

Fol. 10r: De testibus et plica.

- Fol. 11r: De dilationibus.
 Fol. 11r: De domibus evacuandis.
 Fol. 12r: De variis articulandi modis.
 Fol. 14r: De probatione privatae scripturae.
 Fol. 16r: Comparitio rei.
 Fol. 17r: De communicatione processus.
 Fol. 18r: De exceptionibus quae a reo opponi solent in litis ingressu.
 Fol. 19r: De exceptione fori declinatoria.
 Fol. 20r: De reconventionem.
 Fol. 20r: De exceptionibus dilatoria et peremptoria.
 Fol. 21r: De exceptionem excussionis.
 Fol. 23r: Articuli ex parte rei offerendi.
 Fol. 25r: De productione instrumentorum.
 Fol. 25v: De productione plicae.
 Fol. 27r: De publicatione testium et processus denuntiationis.
 Fol. 29r: De schedulis resolutivis. Resolutiva actoris.
 Fol. 30r: De resolutiva rei.
 Fol. 31r: De Apellatione, et quando interponatur.
 Fol. 32v: Scheda interpositionis appellationis apud iudicem ad quem.
 Fol. 33r: De executione sententiae.
 Fol. 34r: Designa bonorum.
 Fol. 40r: De executione contra civem Barcinonensem.
 Fol. 41r: De tertio executioni se opponenti.
 Fol. 45r: De iure contrahentis ex aliquo privato titulo super re hypothecata, tum respectu rei, tum creditorum anteriorum.
 Fol. 46v: De executione ad actionem hypothecariam consequendam.
 Fol. 47r: De liquidationis decreto.
 Fol. 49r: De capitulis ex parte rei.
 Fol. 50r: De scedula resolutiva actoris.
 Fol. 50v: De scedula resolutiva ex parte rei.
 Fol. 51r: Spetialia (*sic*) quaedam circa liquidationem, seu verius purgationem, quae possessorium spectant.
 Fol. 52r: Addita ad titulum De iure contrahentis etc., citum (*sic*) in pag. ss.
 Fol. 53v: Titulus 13us. De variis initiendarum (*sic*) actionum modis.
 Fol. 54v: Causa redditionis computorum.
 Fol. 55v: Decretum operarum.
 Fol. 56r: Causa rescissionis alicujus contractus in causa qua quis compellere vult creditores ad firmandam concordiam.
 Fol. 57v: De causa qua quis praecarium reuocare vult.
 Fol. 58v: De clamore et retroclamo.
 Fol. 59r: Provisio iudicis.
 Fol. 59v: De domibus evacuandis.
 Fol. 61r: De causa nuntiationis novi operis.
 Fol. 61v: De Empara.
 Fol. 62v: Stabilimentum à Baiulia.
 Fol. 63r: De Rei vindicatione.
 Fol. 64v: De Sequestro.
 Fol. 65v: Quando quis à duobus molestatur super decimae praestatione.

- Fol. 66r: De Legitima.
 Fol. 67v: De Judicio concursus creditorum.
 Fol. 70r: Si advocatus vult compellere suum clientulum, ut sibi solvat salarium.
 Fol. 70v: Praxis beneficialium causarum, ea occasione, quod beneficium vacans ad se pertinere quis pretendat.
 Fol. 71v: De tollenda empara sigilli curiae ecclesiasticae. De pretentione alicujus ad distributionem Causae piae.
 Fol. 72r: Modus petendi aliquem subrogari in manumissorem testamentarium.
 Fol. 72v: De Interdictis.
 Fol. 73v: De tertii citatione. De citatione haeredis rei decedentis inter litis moras.
 Fol. 74r: De causa diu dormiente.
 Fol. 74v: De tertio liti sese opponenti. De quibusdam formulis variarum schedularum pro diversitate casuum inter litium moras incidentium.
 Fol. 75r: Comparitio et deductio facienda per partem instantem visuram in loco quaestionis.
 Fol. 76r: De miserabilitatis allegatione.
 Fol. 76v: De schedula quâ petitur a paupere solemnitate, ut pars altera salarium deponat. De modo petendi Notarium Causae ut suspectum, cum testes recipiendi sunt. De scripturarum adprehensione
 Fol. 77r: Manualis adprehensio.
 Fol. 78r: De unione processus.
 Fol. 78v: De attentatorum revocatione.
 Fol. 79r: De revocatione attentatorum via privilegiata.
 Fol. 79v: De instantiae renuntiatione.
 Fol. 80r: De falliti creditoribus consulendo.
 Fol. 82r: Titulus 15us. De rescissione sententiae in iudicatum transactae vigore instrumenti de novo reperti.
 Fol. 82v: Bannum quomodo ab Intendenti Generali petatur.
 Fol. 84v: Formula absolutionis juramenti.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura irregular, a columna tirada, de 20-31 línies constata-des. Impaginació del foli 72r: 15 + 175 + 10 x 15 + 260 + 20.
3. Tipus de lletra i mans: Escriptura cursiva del segle XVIII, de diverses mans: a) fol. 46-70; b) fol. 71-79r; c) fol. 79r-87r; d) fol. 88-89.
7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de |Girona» als folis 46r i 79r.
9. Copistes: Quatre.
10. Revisions i correccions escasses.
11. Antigues signatures: *Olim* ms. 48.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari, a causa de les taques d'humitat que han estovats el paper.

2. Datació: Principis del segle XIX.
3. Origen barceloní.
4. Propietaris i procedència: No consten.

40

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 215 x 308 x 27.
- b) Material: Ànima de cartró recobert de pell jaspiada, de color marron.
- d) Elements decoratius: A totes dues tapes, orla de ferros daurats que ressegueix els quatre cantells; al centre i als quatre angles ferros daurats.

2. Llom de la mateixa pell que la resta del manuscrit, gastat.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres dobles nervis interns, que no en treuen d'externs.

b) Descripció dels sectors: 1)-5), ferro daurat en forma de gerra; 6) el ferro és amagat per una etiqueta quadrada de paper blanc, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 40». Entre aquest sector i la capçalera que manca hi trobem quatre línies de ferros daurats.

3. Altres elements:

- a) Folis de protecció i de guarda: I + I, formant bifoli amb el folre de les dues tapes. Porta filigrana de «LLUBIÀ», del tipus VALLS I SUBIRÀ 569, documentada a Barcelona al 1801.
- c) Cobertes (folres) de paper d'aigües, de color verd predominant.
- d) Talls sense particularitats.
- e) Capçalera a dalt, desapareguda pel desgast la de baix.
- g) Llavís de la mateixa pell, els inferiors molt deteriorats.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: I-V fol. + 231 pàgs. + 84² pàgs.
5. Dimensions: 205 x 299 x 20.
6. Plecs:
  - 1) Plec coix de 2 x 1, folis I-III.
  - 2) Bifoli, folis IV-V.
  - 3) Bifoli, pàgines 1-4.

- 4) Bifoli, pàgines 5-8.
- 5) Plec de 3 x 2, pàgines 9-20.
- 6) Plec de 4 x 2, pàgines 21-36.
- 7) Plec de 4 x 2, pàgines 37-52.
- 8) Plec coix, de 5/4, pàgines 53-72.
- 9) Plec de 4 x 2, pàgines 73-88.
- 10) Plec de 4 x 2, pàgines 89-104.
- 11) Plec de 2 x 2, pàgines 105-112.
- 12) Plec de 2 x 2, pàgines 113-120.
- 13) Plec de 5 x 2, pàgines 121-140.
- 14) Plec de 5 x 2, pàgines 141-160.
- 15) Plec de 5 x 2, pàgines 161-180.
- 16) Plec de 10 x 2, pàgines 181-218.
- 17) Plec de 4 x 2, pàgines 219-6², amb un bifoli intercalat entre la pàg. 224 i la 229 (pàg. 225-228).
- 18) Plec de 5 x 2, pàgines 7²-26².
- 18) Plec de 5 x 2, pàgines 7²-26².
- 19) Bifoli, pàgines 27²-30².
- 20) Bifoli, pàgines 31²-34².
- 21) Plec de 5 x 2, pàgines 35²-54².
- 22) Plec de 2 x 2, pàgines 55²-62².
- 23) Plec coix, de 5/6, pàgines 63²-83².

Al fol. IIIr, al marge inferior dret, possible signatura antiga: «S-5».

8. Foliació: a) Folis I-V, feta el dia 20 de novembre de 2012, en llapis, a l'angle superior dret recto dels folis. b) Pàgines 1-190, antiga, en tinta i xifres aràbigues, a la l'angle superior dret/esquerre del recto/verso dels folis. c) Pàgines 191-232, feta el dia 29 de novembre de 2012, en llapis, a l'angle superior dret/esquerre del recto/verso dels folis. d) Pàgines 1²-57², antiga, en tinta i xifres aràbigues, a l'angle superior dret/esquerre del recto/verso dels folis. e) Pàgines 59²-84², feta el dia 4 de desembre de 2012, en llapis, a l'angle superior dret/esquerre del recto/verso dels folis.

10. Filigranes: a) Fol. II, pàg. 121-180, 181-190, 209-228, 17²-26², filigrana «PUIGDENGOLAS», molt semblant a la del tipus VALLS I SUBIRÀ 713, documentada a Capellades del 1800 al 1817.

b) Fol. V, pàg. 229, filigrana «ANTON FERRER», de Capellades, com la de VALLS I SUBIRÀ 360, documentada a Manresa el 1809.

c) Pàg. 1-36, 53-72, 105-112, filigrana «ALMIRALL», del tipus VALLS I SUBIRÀ 11, documentada a Barcelona el 1807.

d) Pàg. 37-52, 113-120, filigrana «MIQUEL», del tipus VALLS I SUBIRÀ 601, documentada a Lleida el 1811.

e) Pàg. 73-104, filigrana amb les lletres «An» i «G» dins rosari, que no trobem repertoriada.

f) Pàg. 191-208, 63²-82², filigrana «ROMANÍ», semblant a la del tipus VALLS I SUBIRÀ 813, documentada a Capellades el 1823. Presenta alguna

variació en la figura de l'ocell i, a més, li manca a sota la inscripció «CAPEL·LADDES».

g) Pàg. 27²-34², filigrana «MIQUEL», del tipus VALLS I SUBIRÀ 601, documentada a Manresa el 1811.

h) Pàg. 45²-62², filigrana «PASQUAL», del tipus VALLS I SUBIRÀ 676, documentada a Capellades al 1817, a Barcelona els anys 1818-1819 i a Cardedeu l'any 1820.

i) Pàg. 83²-84², filigrana «ROMANÍ», del tipus VALL I SUBIRÀ 827, documentada a Capellades el 1804.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Foli III- Pàg. 189. Fol. IIIr, *tit.*: «Praxis utraque civilis nempe et criminalis. Ad recentiorem hocque seculo vigentem, fori Catalonici stilum municipalesque Leges accomodata. Pars Prima civilem Praxim continens Auctore Anonimo. In Meliorem vero quo nunc husque metodum ordinatore et adictionatore Don Joanne Stephano Anglada et Torrents⁴¹³ Causarum Patro- no Barcinonensi Iuris Civilis Cervariensi et hujus florentissimae Academiae Professorum Competitore».

Fol. IIIv buit.

Folis IVr-Vv. Fol. IVr, *inc. de l'índex*: «Index ad praxim civilem. Petitio prima, quae introductoria dicitur... ».

Fol. Vv, *exp. de l'índex*: «... De modo petendi ab Advocato sua honoraria solvenda a Clientulo 1888».

Pàg: 1, *inc. del tractat*: «Petitio prima, quae introductoria dicitur. Maginifico Señor ... ».

413. Desconegut de BROCÀ i de VILA. Cf. TORRES AMAT, 44, que el cita com autor d'un discurs sobre el *Sumari de batalla a ultrança* de Pere Joan Ferrer, en estat manuscrit el 1799. Segurament Torres es referia al que ara és el volum IX del ms. 729 de la BC, fol. 183s., on hi ha, efectivament, el «Sumari de batalla a ultrança fet per mosèn Pere Joan Farrer, cavaller. Proceheix (*sic*) un breu discurs del doctor en dret don Joan Esteve Anglada y Torrents, advocat de la Reial Audiència de Catalunya, en què descobreix les circumstàncies de l'escrit i de son autor, ab altres curiositats que fan apreciable est manuscrit. Any de 1799», citat a RMC, I, 231. És coautor del *Informe de Manuel Argemi, administrador de censos y censales del Principado de Cataluña, sobre el modo de redimir y vender, en particular, los censos perpétuos de las temporalidades y sus dominios* [signat per] *Manuel Argemir, Juan Esteban Anglada y Torrents, ante Ignacio Clos y Vilar, notario* [1793], obra conservada a la BNM, ms. 18572/17, 12 fol. També va escriure un pròleg a un exemplar de les *Consuetudines Episcopatus Gerundensis*, el ms. 67 de l'ACG, esmentat supra, ms. num. 8, III, III, 3, (L).

Pàg. 189, *exp.*: «... por lo que trabajé T. día y siguientes para formar los articulos presentados t. dia, tanto, et sic de ceteris, infine. Vid. Mich. Ferrer part 3. observant⁴¹⁴ Cap. 6».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM i Joan Esteve ANGLADA I TORRENTS, [*Praxis Civilis*].

6. Contingut:

Index ad praxim civilem.

- Pàg. 1. Petitio prima que introductoria dicitur.
- Pàg. 8. De assignatione (*sic*) Curatoris.
- Pàg. 9. De reproductione Litterarum.
- Pàg. 10. De presentatione Articulorum.
- Pàg. 15. De Interrogatoriis.
- Pàg. 16. De exhibitione Litterarum, earumque speciebus.
- Pàg. 18. De dilationibus.
- Pàg. 20. Variis articulandi modis.
- Pàg. 25. De Rei comparitione.
- Pàg. 27. De Processu Communicatione petenda.
- Pàg. 29. De exceptionibus que â Reo opponi solent in littis ingressu.
- Pàg. 32. De Reconvencione.
- Pàg. 34. De Exceptione executionis.
- Pàg. 37. De articulis ex parte Rei offerendis.
- Pàg. 42. De Citatione Tertii.
- Pàg. 43. De Citatione Heredis Rei descedentis (*sic*) inter Littis moras.
- Pàg. 44. De Tertio se litti opponente.
- Pàg. 45. Cum causa diu dormierit.
- Pàg. 46. De productione plicae.
- Pàg. 47. De publicatione testium, et Processus denuntiatione.
- Pàg. 51. De Schedulis Resolutivis. Resolutiva Actoris.
- Pàg. 54. Resolutiva (*sic*) Rei.
- Pàg. 55. De Sententiis.
- Pàg. 56. De Appellationibus.
- Pàg. 60. De Supplicationibus (*sic*).
- Pàg. 63. De Apellatione ad Regium Concilium.
- Pàg. 64. De Nullitatibus.
- Pàg. 65. De Reclamationibus.
- Pàg. 65. De Executione Sententiae.
- Pàg. 82. Specialia quedam que inter exequendum accidere solent vel possunt.
- Pàg. 82. De Executione contra Civem Barcelonae.
- Pàg. 83. Respontio (*sic*) Requisitionis.
- Pàg. 84. De tertio se executioni opponente.

---

⁴¹⁴. Per a Miquel Ferrer, conseller de la Reial Audiència de Barcelona, cf. TORRES AMAT, 246; BROCA 402. L'obra citada és *Observantiarum Sacri Regii Cathaloniae Senatus eius olim celebrimi conciliarii Michaelis Ferrer Editio*, Barcelona, Joan Simon 1608. Per a les altres obres de M. Ferrer, cf. PALAU 90357-90362.

- Pàg. 85. De oppositione seu optione Dotali.
 Pàg. 90. De Jure offerendi.
 Pàg. 91. De executione contra obligatum per Hipotecarium.
 Pàg. 93. De Securitate exemptoris Rei subhastatae.
 Pàg. 95. De Liquidationis Decreto. Articuli ex parte Actoris.
 Pàg. 99. Articuli ex parte Rei.
 Pàg. 101. Melioramenta.
 Pàg. 103. Resulatoria (*sic*) Actoris.
 Pàg. 104. Resulatoria Rei.
 Pàg. 109. De Clamo et Retroclamo.
 Pàg. 113. De Varis (*sic*) intendarum (*sic*) Actionum modis. De Domibus euacuan-
 dis.
 Pàg. 117. De Novi operis Nuntiatione.
 Pàg. 120. De Exempara.
 Pàg. 122. De Sequestro.
 Pàg. 124. De Judicio concursus Creditorum.
 Pàg. 132. De Falliti Creditoribus Consulendo.
 Pàg. 134. De modo compellendo Creditores ad transigendum.
 Pàg. 137. De jure contrahentis non Creditoris.
 Pàg. 139. De attentatorum revocatione.
 Pàg. 140. De attentatorum revocatione via privilegiata.
 Pàg. 142. De Resisione (*sic*) sententiae et in integrum restitutione adversus eam.
 Pàg. 143. De Resisione Contractus.
 Pàg. 144. De Judicio redditionis computorum.
 Pàg. 146. De Judicio Emphiteutico.
 Pàg. 150. De Fidejussoris liberatione invito principaliter obligato.
 Pàg. 151. De Revocatione Precarii.
 Pàg. 153. De Revendicatione (*sic*) rei in vim pacti de retro.
 Pàg. 157. De Interdictis.
 Pàg. 161. De Alimentis.
 Pàg. 163. De Legitima.
 Pàg. 166. De Decimis.
 Pàg. 168. De his quae obligando contingunt litte pendente. De Attentatorum
 revocatione.
 Pàg. 169. De attentatorum revocatione via privilegiata.
 Pàg. 171. De probatione quae fit per ocularem inspectionem vulgo visura.
 Pàg. 172. De comparatione et deductione facienda per partem instantem visuram
 in loco quaestionis.
 Pàg. 175. De Actorum cumulatione.
 Pàg. 176. De Manuali sive Protocoli apprehensione.
 Pàg. 178. De Escripturarum apprehensione.
 Pàg. 179. De recusatione scribae in testium receptione.
 Pàg. 180. De modo cogendi à Paupere Divitem ut deponat Salar[i]um pro sua
 parte.
 Pàg. 180. De Miserabilitatis allegatione.
 Pàg. 181. De Littis renuntiatione.
 Pàg. 182. Extraordinaria quaedam. De operarum faciendarum licentia et Judicis
 Decreto.

- Pàg. 183. De Subrogatione Manumissorum, et ipsorum excusatione.
 Pàg. 184. De Modo petendi Stabilimentum â Bajulia generali.
 Pàg. 185. De Banno.
 Pàg. 188. De modo petendi ab advocato sua honoraria solvenda â Clientulo.
- Pàgs. 190-208 buides.

B

1. Pàgs. 209-212, *inc.*: «Index ad praxim civilem ...» [*Repeteix índex dels folis IV-V*].
 Pàgs. 213-226. Pàg. 213, *inc.*: «Additiones ad Praxim Civilem. A. ad. tit. de Dilationibus fol. 20 adde quod ad impediendam Dilationem ...».
 Pàg. 225, *exp.*: «... y particular de la Ciudad de Barcelona ex extensivo â la Ciudad de Gerona que le tiene comunicado por una de sus costumbres escritas como expresa Mieres lugar ultimamente citado. n 9.».
2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM i Joan Esteve ANGLADA I TORRENTS, *Index ad praxim civilem* i *Additiones ad Praxim civilem*.

C

1. Pàgines 227-57². Pàg. 227, *tit.*: «Praxis utraque Civilis nempe et Criminalis ad recentiore, hocque Seculo vigentem, fori Catalonici stilum, municipalesque Leges accomodata. Pars altera Criminales Praxim complectens».
- Pàg 229-230: «Indice de los tratados».
- Pàg. 231-232 buides.
- Pàg. 1²-57². Pàg 1², *inc.*: «Praxis Criminalis. Suplica criminalis introductoria Instante Parte. N. De la villa de ... ».
- Pàg. 57², *exp.*: «... Y al ultimo de la Sumaria, despues de Concluido todo, pondra la cuenta de todas las costas.».
2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM i Joan Esteve ANGLADA I TORRENTS, [*Praxis Criminalis*].
6. Contingut:

Indice de los Tratados.

- Pàg. 1. Suplica criminalis Introductoria Instante Parte.
 Pàg. 3. Supplicatio venia impetrata facienda.
 Pàg. 5. Instancia Fiscii quando quis iterum acusat ob tenta remissione (*sic*).
 Pàg. 6. Supplicatio pro parte Fiscii.
 Pàg. 7. Comparatio Rei in Causa Criminali.
 Pàg. 7. De evocatione Causae Criminalis in Regia Audientia.
 Pàg. 8. Evocatio per simplicem Recursum arreptionis Itineris.
 Pàg. 9. Accusatio Delicti ab eo qui Injuriam passus est.
 Pàg. 10. Supplicatio liberationis Rei.

- Pàg. 11. Relaxatio Opretionis (*sic*) Rei.
 Pàg. 11. De Paupertate Rei.
 Pàg. 12. Comparitio Rei.
 Pàg. 12. Discussio Allegationum.
 Pàg. 12. Supplicatio Agentis Fiscalis.
 Pàg. 13. Communicatio Processus Criminalis.
 Pàg. 14. De Injuria Verbalis illata.
 Pàg. 14. Demanda de Strupo.
 Pàg. 16. De denuntiatione delicti Instante Parte.
 Pàg. 17. Inquisitio Fiscalis.
 Pàg. 18. Forma praeventionis Inquisitionis de Processu via ordinaria et per inquisitionem coram Domino Rege vel eius Locumtenente generali aut alio quocumque iudice.
 Pàg. 18. Provision de captura.
 Pàg. 25. Provision de tortura.
 Pàg. 26. Sentencia.
 Pàg. 27. Preguntas, Respuestas, que enseñan el modo de proceder con toda rectitud en las Sumarias Criminales, con sus respective Peticiones para empezar dichos Juicios en los tres modos que se deben empezar, quales son, por acusacion, Denunciacion, y de officio.
 Pàg. 35. Pedimento de acusacion.
 Pàg. 40. Pedimento de officio.
 Pàg. 48. Pedimento de denunciacion.
 Pàg. 49. Formulario para substanciar toda especie de causas, al estilo de la Real Sala Criminal de la Real Audiencia del Principado de Catalunya.
 Pàg. 55. Cabeza, y pie de la deposicion de un Testigo.
 Pàg. 56. Auto de Embargo de Bienes.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escritura: 155 x 270, de 27-34 línies. Impaginació de la pàgina 3: 30 + 155 + 20 x 10 + 270 + 15.
3. Tipus de lletra i mans: Lletra cursiva del segle XVIII, de diverses mans.
6. Notes a les pàg. 219, 220, 221.
7. Timbres: Bibliotheca | Seminarii | Gervndensis, al foli III i a la pàg. 79.
9. Copistes diversos.
10. Revisions i correccions a les pàg. 32, 33, 37, 46, 93, 98, 114, 120, 128, 133, 19².
12. Notícies històriques: Tal com diu la pàgina de títol, l'obra era anònima i fou reorganitzada i ampliada per Joan Esteve ANGLADA I TORRENTS, causídic a Barcelona i a Cervera en dret civil.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació acceptable.

2. Datació: Segle XIX in.
3. Origen barceloní.
4. Propietaris i procedència: No consten.

41

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 155 x 222 x 45.
  - b) Material: Ànima de cartró recoberta de pell marron, molt gastada, trençada a les tapes I i II, a la part superior de la banda del llom.

2. Llom de la mateixa pell que la resta del manuscrit, força trencat.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecés són cosits entre ells i a les tapes mitjançant cinc nervis interns que en treuen d'externs i formen sis seccions.
  - b) Sis seccions separades per set ferros daurats en forma de flors; a la secció cinquena, el ferro daurat és amagat per l'etiqueta quadrada de paper blanc, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 41». Sota l'etiqueta sobresurt un paper blanc, probablement d'una cota antiga, ara tapada.
3. Altres elements:
  - a) Folis de protecció i de guarda: I + I. Tots dos folis de guarda formen bifoli amb el paper de folre de les tapes.
  - c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda.
  - d) Talls jaspiats, amb aigües de color vermell força esvaït.
  - e) Capçaleres desaparegudes, conservada la capçada inferior.
  - g) Llavis fatigats.

4. Conclusió. Data. Segona meitat del segle XVII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: 362.
5. Dimensions: 150 x 207 x 38.
6. Plecs:
  - 1) Plec coix, de 5/4, folis 1-9.
  - 2) Plec de 4 x 2, folis 10-17.
  - 3) Plec de 4 x 2, folis 18-25.
  - 4) Plec de 4 x 2, folis 26-33.
  - 5) Plec de 4 x 2, folis 34-41.
  - 6) Plec de 4 x 2, folis 42-49.

- 7) Plec de 4 x 2, folis 50-57.
- 8) Plec de 4 x 2, folis 58-65.
- 9) Plec de 4 x 2, folis 66-73.
- 10) Plec de 4 x 2, folis 74-81.
- 11) Plec de 4 x 2, folis 82-89.
- 12) Plec de 4 x 2, folis 90-97.
- 13) Plec de 4 x 2, folis 98-105.
- 14) Plec de 4 x 2, folis 106-113.
- 15) Plec de 4 x 2, folis 114-121.
- 16) Plec de 4 x 2, folis 122-129.
- 17) Plec de 4 x 2, folis 130-137.
- 18) Plec de 4 x 2, folis 138-145.
- 19) Plec de 4 x 2, folis 146-153.
- 20) Plec de 4 x 2, folis 154-161.
- 21) Plec de 4 x 2, folis 162-169.
- 22) Plec de 4 x 2, folis 170-177.
- 23) Plec de 4 x 2, folis 178-185.
- 24) Plec de 4 x 2, folis 186-193.
- 25) Plec de 4 x 2, folis 194-201.
- 26) Plec de 4 x 2, folis 202-209.
- 27) Plec de 4 x 2, folis 210-217.
- 28) Plec de 4 x 2, folis 218-225.
- 29) Plec de 4 x 2, folis 226-233.
- 30) Plec de 4 x 2, folis 234-241.
- 31) Plec de 4 x 2, folis 242-249.
- 32) Plec de 4 x 2, folis 250-257.
- 33) Plec de 4 x 2, folis 258-265.
- 34) Plec de 4 x 2, folis 266-273.
- 35) Plec de 4 x 2, folis 274-281.
- 36) Plec de 4 x 2, folis 282-289.
- 37) Plec de 4 x 2, folis 290-297.
- 38) Plec coix de 5/3, folis 298-305.
- 39) Plec de 4 x 2, folis 306-313.
- 40) Plec de 4 x 2, folis 314-321.
- 41) Plec de 4 x 2, folis 322-329.
- 42) Plec de 4 x 2, folis 330-337.
- 43) Plec de 4 x 2, folis 338-345.
- 44) Plec de 4 x 2, folis 346-353.
- 45) Plec coix, de 4/5, folis 354-362.

8. Foliació moderna i contínua, feta per Marta Lleopart Xifre el dia 8 gener de 2013, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigranes: a) Fol. 1, filigrana dels tres cercles, d'un tipus relacionable amb VALLS I SUBIRÀ, III, *Italy*, n. 25, documentada el 1725.

b) Folis 3-4, 7-8, 10, 13-14, 17, 19-20, 23-24, 26, 28, 31, 33, 35, 37-38, 40, 42, 44, 47, 49, 52-55, 59-60, 63-64, 67, 69-70, 72, 74, 77-78, 81-82, 85-86, 89-90, 92, 95, 97, 99, 101-102, 105, 106, 109-110, 113, 115, 117-

118, 120, 123, 124-125, 127, 130, 133-134, 137-138, 140, 143, 145-146, 149-150, 153, 155-156, 159-160, 162, 165-166, 169-170, 173-174, 177, 181-182, 187, 188-189, 192, 195, 197-198, 199, 202, 204, 207, 209, 211, 213-214, 216, 219-220, 223-224, 291, 296, 298-299, 302-303, 307-308, 311-312, 315, 317-318, 319, 322, 325-326, 339, 331-332, 335-336, 340-343, 346, 353, 356, 359, filigrana dels tres cercles, somats de corona reial amb creu; el primer cercle és un oval dins el qual hi ha una creu llatina i a banda i banda hi ha sengles grifolls; dins el segon cercle hi ha unes lletres indiscernibles; dins el tercer cercle hi ha una «I» majúscula; es pot relacionar aquesta filigrana amb les de VALLS I SUBIRÀ, III, *Italy*, n. 24, documentada a Toledo el 1669, i n. 29, documentada el 1693 a Càceres.

c) Folis 227-228, 232, 234, 237-238, 241, 244, 245-246, 248, 250, 253-254, 257-258, 265, 267, 269-270, 271, 273, 277-278, 280, 283, 285-286, 288, 293-294, 296, filigrana dels tres cercles, somats de corona reial amb creu; el primer cercle és un oval dins el qual hi ha una creu llatina i a banda i banda hi ha sengles grifolls; dins el segon cercle hi ha unes lletres indiscernibles; dins el tercer cercle hi ha el número quatre; no la trobem repertoriada.

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-358. Fol. 1r, *inc.*: «Agit gratianus in 2a c.1ª questione ostendere quod sine iudiciario ordine nemo damnari debet...».

Fol. 358v, *exp.*: « .... si episcopus gravet clericos possunt recurrere ad eorum Metropolitanum [...]».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Comentaris al Decret de Graciana, II, Causa II, q. I – Causa X, q. III*].

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 90 x 160, a columna tirada, de 21/23 línies Impaginació del foli 4r: 20 + 90 + 30 x 17 + 160 + 30.

3. Tipus de lletra i mans: Cursiva del segle XVII, amb llaços en les astes ascendents, nexos i enllaços entre lletres del mateix mot i de mots diferents, d'una sola i mateixa mà.

6. Notes al marge, de la mateixa mà, per a indicar els passos del *Decretum* que són objecte de comentari.

7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de| Girona», als fol. 2r i 89r.

9. Copista únic.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació passable.

2. Datació: Segle XVII.

3. Origen incert, català o italià.

4. Propietaris i procedència: BDSG.

42

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 151 x 203 x 22.

b) Material: Pasta de paper recoberta de pergamí groc enfosquit.

2. Llom ras, del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant dos nervis de cordill que treuen els cordills d'unió a l'exterior del llom.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta quadrada de paper blanc amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms. | 42».

3. Altres elements:

b) Tancadors de cordill, desapareguts a la tapa II.

c) Cobertes (folres) de paper.

d) Talls sense cap particularitat.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data. Segona meitat del segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Ms. homogeni.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 150

5. Dimensions: 150 x 201 x 20.

6. Plecs:

1) Plec de 9 x 2, folis I-17.

2) Plec de 10 x 2, folis 18-38.

3) Plec de 10 x 2, folis 39-58.

4) Plec de 10 x 2, folis 59-77.

5) Plec de 10 x 2, folis 78-97.

6) Plec de 10 x 2, folis 98-117.

7) Plec de 10 x 2, folis 118-137.

8) Plec coix de 7/6, folis 138-150.

Al plec 2 hi ha un salt del foli 36 al 38.

Al plec 4 hi ha el foli 63 bis.

Entre foli 149 i 150, foli retallat.

7. Fragment al fol. 150v, que conté una «Glosa».

8. Foliació: a) Folis 1-28, foliació coetània de l'escriptura del manuscrit, en tinta i en xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis.

b) Folis 29-150, foliació moderna, en llapis i xifres aràbigues, feta a finals del segle XX, posada a l'angle superior dret del recto dels folis, corregida el 29 de gener de 2013.

10. Filigranes: a) Folis I, 17, filigrana «LLOSAS», del tipus VALLS I SUBIRÀ, 558, documentada a Olot, el 1750, 1760, 1768; a Lleida, el 1752; a Vic, el 1790.

b) Folis 6-12, filigrana «LLOSAS», semblant a la de VALLS I SUBIRÀ III, *Catalunya*, 53, i a la del tipus VALLS I SUBIRÀ, 560, documentada a Barcelona, el 1762. Se'n diferencia per la creu.

c) Folis 23-32, filigrana «LLOSAS», semblant a la de VALLS I SUBIRÀ, 558, esmentada suara mateix.

d) Folis 39, 45-52, 58, 60-64, 72-79, 83-88, 96-102, 113-117, 120-123, 126, 129, 132-135, 138, 140-142, 147-150, filigrana «OLOT», del tipus VALLS I SUBIRÀ, 663, documentada a Barcelona, el 1761.

12. Sistemes de ratllat: Plegat tabel·liònic.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis: 1r-35v. Foli 1r, *inc.*: «+ Amando Pedro a Dios alcanzó a la Gloria. Cum Petrus amaret Deum, impretavit Gloriam. SVMMARIUM ARTIS NOTARIATUS EX SUMMA DOMINI ROLENDINI ET FLORE VLTIMARVM VOLVNTATUM COMPENDIUM. Fundamentum artis Notariae consistit in Theorica, et Practica ...».

Foli 35v, *exp.*: «... conventionem recipientis, promitionem dantis arras, clausulam finalem. Finis Compendy.».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Summarium artis notariatus ex summa domini Rolandini*⁴¹⁵ *et Compendium ultimarum voluntatum*.

3-5. Altres manuscrits, catàlegs i bibliografia, edicions: Per a l'obra de Rolandino, Cf. Friedrich Karl von SAVIGNY, *Histoire du droit romain*, vol. II, 542-545.

6. Contingut:

Fundamentum artis Notariae consistit in Theorica, et Practica, fol. 2.

De contractibus, fol. 6.

---

415. Rolandino Passageri (1215-1297), mestre de la ciència bolonyesa del notariat, autor de la *Summa artis notariae*; se li atribueix també un *Flos ultimarum voluntatum* i altres obres, per al qual cf. DDC, VI, 1251-1253.

- Personarum divisionibus, fol. 8.
 Prima divisio personarum est, fol. 8.
 Secunda divisio, fol. 9.
 Tertia divisio, fol. 9.
 Quarta divisio, fol. 10.
 Quinta divisio, fol. 10.
 Sexta divisio, fol. 11.
 De contractibus inutilibus ratione Personarum, fol. 11.
 De infante, fol. 12.
 De proximo infantiae, fol. 12.
 De proximo Pubertati, fol. 12.
 De Pubere, fol. 13.
 De Filio Familias, fol. 13.
 De Furioso, fol. 15.
 De Muto et surdo, fol. 15.
 De prodigo, fol. 15.
 De Heretico, fol. 16.
 De Apostata, fol. 16.
 De Comitente Crimen lesae, fol. 16.
 De Rebus super quibus contrahi non potest, fol. 16.
 De fundo dotali, fol. 17.
 De Re Litigiosa, fol. 18.
 De Pignore, fol. 18.
 De Obligationibus, fol. 19.
 Expositio definitionis, fol. 19.
 De Stipulatione, fol. 20.
 Explicatur definitio, fol. 20.
 De Pactis, fol. 21.
 Pacta consistunt alia, fol. 22.
 Accidentalibus fiunt tribus modis, fol. 24.
 Et Valent dita pacta, fol. 24.
 De pena, fol. 24.
 De Renuntiationibus, fol. 25.
 Macedonianum, fol. 26.
 Restitutio in Integrum, fol. 26.
 Fori beneficium, fol. 26.
 Juri revocandi Domum, fol. 26.
 Nova Constitutio de pluribus rebus debendis, fol. 27.
 Epistola divi Adriani, fol. 27.
 Quod prius Conveniatur (*sic*) Principalis (*sic*) quam fideissuor, fol. 28.
 Cedendarum actionum, fol. 28.
 Errori Calculi, fol. 28.
 Doli Mali, fol. 29.
 Conditionis incertum, fol. 29.
 Hipothecarium, fol. 29.
 De Meyanum, fol. 29.
 Si qua Mulier ad Velleyanum, fol. 29.
 Actio redditoria, fol. 30.

Quanto Minoris, fol. 30.
 Legis qua deceptis, fol. 30.
 Lex Juliae de fundo dotali, fol. 30.
 Arbitrio boni viri, fol. 31.
 Insinuatio donationum, fol. 31.
 Vbi Ceptum est Juditium, fol. 31.
 Metus, fol. 31.
 Ferys, fol. 31.
 Legibus ff *comunibus de legatis*, fol. 32.
 De Actionibus, fol. 32.
 De Instrumentis, fol. 33.
 De Arris, fol. 35.

B

1. Folis: 36r-147v. Foli 36r, *inc.*: «Capitulum primum Emptionis et Venditionis membrum primum. Venditio est ...».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Theorica artis Notariae ex summa domini Rolandini et Compendium ultimarum voluntatum*.

3-5. Altres manuscrits, catàlegs i bibliografia, edicions: Cf. supra, A, 3-5.

6. Contingut:

Capitulum Primum Emptionis et Venditionis membrum primum, fol. 36.

De Possessione, fol. 41.

De Evictione, fol. 42.

De Fidejusione (*sic*), fol. 43.

De Terrenario et Superficiario (*sic*), fol. 44.

De Permutatione secundum membrum, fol. 45.

De Insolutum (*sic*) datione tertium membrum, fol. 47.

De Donatione quartum membrum, fol. 47.

De Revocatione huius simplicis donationis, fol. 49.

De Feudis quintum membrum, fol. 51.

De Emphiteosi Sextum membrum, fol. 54.

De Natura Emphiteosis sunt Quinque, fol. 56.

De Amortizatione Septimum membrum, fol. 57.

De Usufructu Octavum membrum, fol. 60.

De Servitutibus Nonum membrum, fol. 61.

Secundum Capitulum de Dotibus, membrum primum, fol. 62.

De Donatione propter nuptias (*sic*) secundum membrum, fol. 63.

De Esponsalibus (*sic*) tertium membrum, fol. 65.

De Matrimonio quartum membrum, fol. 67.

Tertium capitulum de Debitis et Creditis de mutuo primum membrum, fol. 68.

De Precario secundum membrum, fol. 70.

De commodato tertio membrum, fol. 70.

De deposito quartum membrum, fol. 72.

De Delegatione quintum membrum, fol. 73.

Quartum Capitulum de Cessionibus primum membrum, fol. 74.

De Transactione secundum membrum, fol. 75.

De Pacto de non petendo tertio membrum, fol. 76.

De Acceptilatione (*sic*) quartum membrum, fol. 76.

De Aquiliana stipulatione quintum membrum, fol. 76.

De solutione quintum membrum, fol. 77.

Quintum Capitulum de Locatione, et Conductione primum et secundum membrum, fol. 78.

De Socida tertium membrum, fol. 79.

De Electione quartum membrum, fol. 79.

Sextum capitulum de Compromissis membrum primum, fol. 80.

De Pace et concordia secundum membrum, fol. 84.

De Societate tertium membrum, fol. 85.

De Divisione quartum membrum, fol. 86.

Septimum Capitulum De Adopcione et Arrogatione Primum Membrum, fol. 87.

De Professione et ofertione, secundum membrum, fol. 89.

De Manumissione tertium membrum, fol. 89.

De Emancipatione quartum membrum, fol. 90.

De Tutela quintum membrum, fol. 92.

De Cura sextum membrum, fol. 94.

De Inventario. Septimum membrum, fol. 95.

De Procuracione octavum membrum, fol. 97.

De Repudiatione nonum membrum, fol. 99.

Octavum Capitulum de Ultimis Voluntatibus. Testamenti primum membrum, fol. 100.

De Legatis, fol. 105.

De Heredum Institutione, fol. 107.

De Heredum qualitate et differentia, fol. 109.

De Linea Parentela, fol. 109.

De Liberis seu Descendentibus secundi gradus, id est, nepotibus, fol. 111.

De legitimis tantum, fol. 112

De Spuriis 1. Illegitimis nec naturalibus, fol. 113.

De Ascendentibus

De transversalibus, vel Collateralibus, seu extraneis heredibus seu voluntariis, fol. 115.

De Exheredatione et praeteritione. Fol. 115.

De Substitutionibus, fol. 117.

De Vulgari substitutione, fol. 118.

De Pupillari Substitutione, fol. 121.

De Exemplari substitutione, fol. 124.

De Breviloqua seu reciproca substitutione, fol. 126.

De Compendiosa Substitutione, fol. 128.

De Trebellianica, fol. 131.

- De Falcidia, fol. 131.
- De Codicillis secundum membrum, fol. 132.
- De Donatione causa mortis tertium membrum, fol. 134.
- De testibus Ultimarum Voluntatum, fol. 136.
- De Juditiys (*sic*) nonum Capitulum, fol. 137.
- De Criminali Juditio, fol. 142.
- De exemplificationibus Scripturarum decimum et ultimum Capitulum, fol. 145.

C

1. Folis: 147v-148r. Foli 147v, *inc.*: «Aliqua pars quae deficit in sumulis ...».
- Foli 148r, *exp.*: «... Officium notariae cum Divinis intendere debeat».
2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, {*Aliqua pars que deficit in sumulis*}.

D

1. Fol. 151v, *inc.*: «Glosa ...».
- Ib., *exp.*: «... la primera».
2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Glossa*:

«Es preciso vaya fuera
Lo que en el pecho me pesa
Y asi no estranes Tresa
Que seas tu la primera».

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 116 x 175, a columna tirada, de 27-33 línies. Impaginació del fol. 2r: 20 + 116 + 14 x 11 + 175 + 15.
2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals; únicament la de l'esquerra defineix el marge del recto dels folis.
3. Tipus de lletra i mans: a) Folis 1r-17v, 28r-148r, lletra cursiva de la segona meitat del segle XVIII.
- b) Folis 18r-28r, lletra cursiva d'una altra mà, de la segona meitat del segle XVIII.
6. Notes als fol. 2v, 3v, 18r.
7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona» als fol. 1r i 79r.
10. Revisions i correccions als fol. 12v, 52r, 71r, 74v, 120v.
12. Notícies històriques: La nota inicial posada davant del títol i la *glosa* final són notes d'un possessor, del qual tot el que es pot conjecturar és que potser es deia Pere.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.
2. Datació: Segona meitat del segle XVIII.
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència: BDSG.

43

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 160 x 204 x 27.
  - b) Material: Pergamí groc, tacat, esquinçat a la part superior de la tapa I.
2. Llom ras, del mateix pergamí.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis de pell, sobressortint a l'exterior els punts d'unió.
  - b) Descripció de sectors: A baix, etiqueta quadrada de paper blanc amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms. | 43».
3. Altres elements:
  - b) Tancadors de pell, en queden restes a la tapa II.
  - c) Cobertes (fòlres) del mateix paper que els folis de la resta del ms.
  - d) Talls sense particularitats.
  - e) Capçalera i capçada a dalt i a baix. Capçalera inferior fatigada.
  - g) Llavis de la mateixa pell, desapareguts els superiors.
4. Conclusió. Data. Segle XVI.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Ms. homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: XI + 165.
5. Dimensions: 152 x 196 x 21.
6. Plecs:
  - 1) Bifoli, folis I-II.
  - 2) Plec de 16 x 2, folis III-23.
  - 3) Plec de 11 x 2, folis 24-45.
  - 4) Plec de 13 x 2, folis 46-71.
  - 5) Plec de 13 x 2, folis 72-97.
  - 6) Plec de 14 x 2, folis 98-125.

- 7) Plec de 11 x 2, folis 126-147.
- 8) Plec de 7 x 2, folis 148-162.
- 9) Plec coix de 2/1, folis 163-165, amb taló final.

7. Fragments: a) Fragment entre el foli 97 i 98, de paper, bifoli, 114 x 168, 3 línies, escrit només en el recto del primer foli.

b) Fragment entre el foli 116 i el 117, de paper, de 117 x 55, 8 línies, escrit per una sola cara.

8. Foliació: Folis I-XI, foliació moderna, en xifres romanes, a l'angle superior dret del recto dels folis; folis 149-165, foliació moderna, en xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis, fetes en llapis el dia 12 de febrer de 2013.

Folis 1-148, foliació coetània de l'escriptura del manuscrit, en tinta, en xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigrana de la creu posada dins escut ovalat, del tipus VALLS I SUBIRÀ, 1488, documentada a Olot el 1506.

12. Sistemes de ratllat en tinta sèpia.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Folis: VIII-XI, foli VIIr, *inc.*: «Adeo Celebris Vetusta est...»

Foli Xv, *exp.*: «... Benefitium obtentum obsequio gratitudinis prestito rependam. Dixi.».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, {*Pròleg*}.

1b. Foli XIr, *inc.*: «Gratiarum actio Ad Impossibile nemo Tenetur. Igitur cum...»

Foli XIr, *exp.*: «.... Cum grata recordatione versabitur, et me Deuictum obligatumque Cognoscetis».

2b. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, {*Acció de gràcies pel benefici rebut*}.

1c. Folis 1-12, foli 1r, *inc.*: «Jhesus Sacri ventris Fructus pie matris prece Ductus Sit via dux et conductis liber, in hoc opere Amen. Quoniam prima cuiuscumque tractationis parts (*sic*) est earum rerum que explicandae sumuntur diffinitio, recte atque ordine faciemus si ab ipsis Notariatus et Notarii Diffinitionibus presens de Arte Notariatus compendium exordiamur ...».

Fol. 4v, *exp.*: «... Decimum Capitulum de exemplificatione continet tria membra: 1. Exemplificationis scripturae alienae. 2. Exemplificationis propriae et refectionis emisse. 3. Suspectionis instrumentorum et comparitionis literarum».

2c. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, {*Definicions prèvies i divisió del tractat*}.

1d. Fol. 5r-145r. Fol. 5r, *inc.*: «Ars Notariae versatur seu diuiditur circa contractus, vltimas voluntates, iudicia ...».

Fol. 145r, *exp.*: «... Presens capitulum per tria diuiditur membra. 1. Exemplificationis scripturae alienae. 2. Exemplificatonis proprie et refectionis amisse. 3. Suspectionis Instrumentorum et comparitionis literarum».

2d. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Theorica Artis Notariae*.

6. Contingut:

Taula Theorica Artis Notariae, (fol. 155r-159r).

Primo Incipit

[Quid sit contractus et de contratum diuisionibus, fol. 5r.]

[De contractibus innominatis, fol. 6r.]

[De contractibus magis innominatis, fol. 6v.]

[Quotuplex est contractus, fol. 77.]

[De personis et personarum diuisionibus, fol. 8r.]

De Contractibus Inutilibus ratione personarum, fol. 12.

De Infante, fol. 12.

De proximo Infantiae, fol. 12.

De proximo pubertati, fol. 13.

De Pubere, fol. 13.

De quibus operatur Juramentum, fol. 14.

De Deffinitione Juramenti, fol. 14.

De Juramento Corporali, fol. 15.

De filio familias, fol. 15.

De Servo, fol. 16.

De furioso, fol. 16.

De muto et Surdo, foli. 17.

De Prodigio, fol. 17.

De Heretico, fol. 17.

De Apostata, fol. 17.

De Comitente Crimen lezae magestatis, fol.17.

De Muliere, fol. 18.

De Inutilibus Contractibus ratione rerum, fol. 18.

De aduentitio Peculio, fol. 19.

De Castrense Peculio, fol. 20.

De quasi Castrense Peculio, fol. 20.

De fundo Dotali, fol. 20.

De quasi Dotali fundo, fol. 20.

De re litigiosa, fol. 21.

De Pignore, fol. 21.

De Hypotheca, fol. 21.

De rebus esemptis (*sic*) a Comertio (*sic*) hominum, fol. 22.

De Jure naturali, fol. 22.

De Jure Gentium, fol. 23.

De Jure Civili, fol. 23.

De Prescriptione, fol. 24.

De obligationibus, fol. 24.

De Ciuili obligatione, fol. 24.

- De Naturali et Ciuili simul, fol. 24
De obligationibus que nascuntur ex Malifitio (*sic*), fol. 25.
De Stipulationibus, fol. 25.
De Dolo, fol. 26.
De Renuntiationibus, fol. 26.
De Macedoniano, fol. 26.
De Benefitio (*sic*) restitutionis in Integrum, fol. 27.
De Benefitio fori, fol. 27.
De lege *si Conuenerit* -- de Jurisdictione, fol. 27.
De Jure reuocandi Domum, fol. 28.
De Foro Clericorum, fol. 28
De Exceptione non numeratae pecuniae, fol. 28.
De noua Constitutione, fol. 29.
De Epistola Diui Adriani, fol. 29
De lege quid prius conueniatur principalis, fol. 29.
De consuetudine Bar., fol. 29.
De Cedendarum accionum, fol. 29.
De Conditione Indebiti, fol. 30.
De Conditione sine Causa, fol. 30.
De errore Calculi, fol. 30.
De Dolo malo, fol. 30.
De foro Escolario (*sic*), fol. 31
De Benefitio Conditionis Incerti, fol. 31.
De Jure hypothecar., fol. 31.
De Benefitio valleyani, fol. 31.
De Benefitio *si qua mulier*, fol. 31.
De accione reddibitoria, fol. 32.
De Benefitio quanto minoris, fol. 32.
De lege *Deceptis*, fol. 32
De Benefitio auctentice *sine a me*, fol. 32.
De lege Julia de fundo Dotali, foli. 32.
De Arbitrio Boni viri, fol. 33.
De Insinuatione Donationum, fol. 33
De Benefitio vbi Ceptum est Juditium, fol. 33.
De metu, fol. 33.
De Renuntiatione utili, fol. 33.
De Ferys, fol. 33.
De generali Renuntiatione, fol. 33.
De pactis, fol. 34.
De pena, fol. 38.
De Alienatione pprohibita (*sic*) a testatore, fol. 39.
De Instrumentis, fol. 39.
De Instrumento quarentigiato, fol. 40.
De Arris, fol. 40.
Primum Capitulum Emptionis et venditionis, fol. 41.
De venditione, fol. 42.
De Decima, fol. 44.
De pcessione (*sic*), fol. 45.

De fidejussore, fol. 47.
 De Terrenario et superficiario, fol. 47.
 De Permutatione, fol. 48.
 De Insolutumdatone, fol. 49.
 De Donatione, fol. 50.
 De Reuocatione hujus simplicis Donationis, fol. 52.
 De feudis, fol. 52.
 De Emphiteosi, fol. 56.
 De Vsufructu, fol. 59.
 De Servitutibus, fol. 60.

Secundum Capitulum de Dotibus, fol. 61.
 De Dote, fol. 61.
 De Donatione propter nubtias (*sic*), fol. 63.
 De sponsalitäts, fol. 64.
 De pactis nubtialibus (*sic*) siue Screxio, fol. 65.
 De matrimonio, fol. 66.

Tertium Capitulum de Debitis et Creditis, fol. 68.
 De mutuo, fol. 68.
 De Precario, fol. 70.
 De Commodato, fol. 70.
 De Deposito, fol. 71.
 De Delegatione, fol. 73.

Quartum Capitulum de Cessionibus, fol. 73.
 De Cessione, fol. 73.
 De Transactione, fol. 74.
 De pacto de non petendo, fol. 75.
 De acceptilatione, fol. 76.
 De Aquiliana Stipulatione, fol. 76.
 De Forma Aquiliana Stipulationis, fol. 76.
 De solutione, fol. 76.

Quintum Capitulum de locatione et Conductione, fol. 78.
 De locatione et Conductione, fol. 78.
 De Socida, fol. 80.
 De Electione, fol. 80.

Sextum Capitulum de Compromissis, fol. 81.
 De Compromissis, fol. 81.
 De Pace et Concordia, fol. 84.
 De Societate, fol. 85.
 De Diuisione, fol. 86.

Septimum Capitulum de Contractibus et pactis, fol. 87.
 De Adoptione et Arrogatione, fol. 87.
 De Efectu Arrogationis, fol. 88.

- De Professione et ofertione, fol. 88.
 De Efectu Professionis, fol. 88.
 De manumissione, fol. 89.
 De Efectu manumissionis, fol. 89.
 De Emancipatione, fol. 89.
 De Efectu Emancipationis, fol. 90.
 De Tutelis, fol. 90.
 De Cura, fol. 92.
 De Inuentarys (*sic*), fol. 93.
 De procuratione, fol. 95.
 De Repudiatione, fol. 96.
- Octauum Capitulum de Testamentis et vltimis voluntatibus, fol. 97.
 Quibus prohibitum sit facere Testamentum, fol. 98.
 De Subscriptionibus ponendis In Testamentum Seci (*sic*), fol. 99.
 De Definitione Testamenti, fol. 100.
 De Diuisione (*sic*) Testamentorum, fol. 101.
 Que sint necessaria In Testamentum, fol. 102.
 De ordine Testatoris, fol. 102.
 Que et quod Solempnitates requiruntur In Testamentum In scriptis, fol. 103.
 De legatis, fol. 103.
 Que res possit legari, fol. 103.
 De heredum Institutione, fol. 104.
 In qua vltima voluntate fit heredis Institutio, fol. 105.
 De heredum qualitate et Differentia, fol. 107.
 De hijs qui omnino Institui vel Exeredari (*sic*) debent, fol. 107.
 De Exeredatione (*sic*), fol. 108.
 De Posthumis, fol. 109.
 De liberis secundi gradus utrum et quando Instituendi vel Exeredandi, fol. 110.
 De legitimis Tantum, fol. 112.
 De naturalibus Tantum, fol. 112.
 De spurys (*sic*), fol. 113.
 De legitima filiorum, fol. 114.
 De Assendentibus (*sic*), fol. 114.
 De Extraneis, fol. 115.
 De substitutionibus, fol. 117.
 De vulgari substitutione, fol. 118.
 De Pupillari substitutione, fol. 119.
 De Exemplari substitutione, fol. 124.
 De Forma Exemplaris substitutionis, fol. 127.
 De Compendiosa substitutione, fol. 127.
 De prima forma hujus substitutionis, fol. 129.
 De secunda forma, fol. 130.
 De tertia forma, fol. 130.
 De quarta forma, fol. 130.
 De Breuiloqua seu reciproca substitutione, fol. 131.
 De quarta trabellianica, fol. 133.
 De falcidia, fol. 134.

- De prohibita alienatione alicujus Rei a testatore facta, fol. 135.
 De preceptis et Dispositionibus testatoris quibus adjicienda est pena, fol. 136.
 De verbis Degoratorijs, fol. 136.
 De Codicillis, fol. 137.
 De Donatione Causa Mortis, fol. 138.
 De Clausula finali, fol. 141.
 Quid operatur Clausula finalis, fol. 141.
 De Testibus, fol. 141.
 Qui prohibentur esse testes, fol. 142.
- Nonum Capitulum de Juditijs, fol. 142.
 Qui possunt vel non possunt In Juditio Interesse, fol. 143.
 Decimum et vltimum Capitulum de Exemplificationibus Scripturarum, fol. 144.
 De accionibus, fol. 145.
 De Amortitzatione, fol. 146.

E

1. Fol. 145v-148v. Fol. 145v, *inc.*: «De actionibus. Actio est jus prosequendi in Iudicio que sibi debentur ...».
 Fol. 148v, *exp.*: «... resurgit dominium directum cum eius iuribus asmartitzatione (*sic*) in aliquo non obstante».
2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *De actionibus* (fol. 145v). *De successionibus ab intestato* (fol. 145v-146r). *De amortitzatione* (fol. 146v-148v).

Fol. 149r-154v i 159v-165v buits.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 113 x 173 a columna tirada, de 28 línies a pàgina plena. Impaginació del foli 13r: 26 + 113 + 11 x 9 + 173 + 12.
2. Tipus de ratllat: Dues ratlles verticals per a definir la caixa d'escriptura.
3. Tipus de lletra i mans: Humanística cancelleresca del segle XVI.
5. Decoració: Foli VIIIr, lletra inicial decorada en tinta.
6. Notes: Fol. 37r, 37v.
7. Timbre de la «Biblioteca | Seminari | de | Girona», al foli VIIIr i al 79.
8. Fragments: a) Possible nota de compra: [*al man*] «Pera cervia 2 Pa del | mes moreno 10 mitja | 18 St Jordi mitja».
- b) Petit vocabulari llatí-català de termes familiars útils en literatura jurídica [s. XVI-XVII]: «Stirps, la planta o generacio | Matertera, la germana de la mare | Matertera magna la germana da (*sic*) la auia | Auunculus magnus germa de la auia | Proauus lo besauí pare del auí | Proamita la germana del besauí | Patruus patruí oncle germa del pare | amita magna tia germana del Auí».

9. Copista únic.

10. Revisions i correccions als fol. viii^r, ix^r, xr, 1r, 10v, 11v, 20v, 36r, 53r, 59v, 63v, 66r, 68r, 76v, 78v, 79v, 81r, 82r, 84r, 87v, 88r, 89v, 92v, 95v, 97v, 99r, 102r, 111r, 111v, 125r, 148v.

11. Antigues signatures: Al fol. 165r, signatura de Pere Bohigas: «Reg. 1649».

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Bo.
2. Datació: Segle XVI.
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència: BDSG.

44

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 150 x 208 x 25.
- b) Material: Pergamí aprofitat.
- c) Indicacions escrites: A la contratapa II hi ha el text d'un document datat a la Bisbal el 1611.

2. Llom del mateix pergamí, ras.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec s'ón cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant dos nervis interns que no en treuen d'externs.

b) Descripció de les seccions: A dalt, etiqueta rectangular de paper blanc enganxada, amb el títol del ms. escrit a màquina durant el segle XX: «Liber Psalmorum | s. XVII».

3. Altres elements:

- b) Tancadors de cordill i botons de fusta.
- c) Coberta (folre) només a la contratapa I, del mateix paper que la resta del ms., tapant el text del document esmentat suara.
- d) Talls sense particularitats.
- e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
- f) Queix del mateix pergamí.
- g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: IV + 154 +
5. Dimensions: 155 x 198 x 20.
6. Plecs:
  - 1) Plec coix, de 10/7, folis I-13, amb tres talons doblegats al final i sense reclam.
  - 2) Plec de 6 x 2, folis 14- 25, sense reclam.
  - 3) Plec de 6 x 2, folis 26-37, sense reclam.
  - 4) Plec de 6 x 2, folis 38-49, sense reclam.
  - 5) Plec de 6 x 2, folis 50-61, sense reclam.
  - 6) Plec de 6 x 2, folis 62-73, sense reclam.
  - 7) Plec de 6 x 2, folis 74-85, sense reclam.
  - 8) Plec de 6 x 2, folis 86-97, sense reclam.
  - 9) Plec de 6 x 2, folis 98-109, sense reclam.
  - 10) Plec de 6 x 2, folis 110-121, sense reclam.
  - 11) Plec de 6 x 2, folis 122-133, sense reclam.
  - 12) Plec de 6 x 2, folis 134-145, sense reclam.
  - 13) Plec coix, de 5/9, folis 146-[159], amb quatre talons inicials doblegats.

El foli 56, primer de la segona meitat del plec, ha estat retallat i ara té la forma d'un simple taló; sense pèrdua de text.

8. Foliació coetània del ms., després de quatre folis inicials, en tinta, del 1 al 154 (folis escrits), completada el 8 de novembre del 2010.

10. Filigrana de la creu posada dins escut acabat en punxa, d'un tipus semblant a VALLS I SUBIRÀ, 1488, documentada a partir del 1506.

12. Sistema de ratllat de plegat tabel·liònic.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Foli IVr, títol: «LIBER | PSAL-|-MORVM | DAVID».

1b. Folis 1-154. Fol. 1r, *inc.*: «Psalmus primus. Beatus vir qui non abiit in concilio impiorum et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit ...».

Fol. 154r, *exp.*: «... Laudate eum in cymbalis bene sonantibus. Laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet Dominum. Alleluÿa».

2. Identificació de l'autor i obra: *Saltiri en llatí*.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 93 x 165, a columna tirada i caixa ordinàriament depassada; 18-24 línies. Impaginació del foli 14r: 20 + 93 + 40 x 20 + 165 + 10.

2. Tipus de ratllat: Dues línies de justificació verticals per a definir la caixa d'escriptura. UR variable.

3. Tipus de lletra i mans: Lletra del segle XVIII d'una sola mà.

5. Decoració: Al foli IVr, el títol és escrit en tinta i amb majúscules calligràfiques; sota el títol, dibuix d'un cap d'àngel.

9. Copista únic desconegut.

10. Revisions i correccions interliniades, escasses.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte.

2. Datació: Segle XVIII.

3. Origen gironí.

4. Propietaris i procedència desconeguts.

45

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 150 x 211 x 20.

b) Material: Pergamí esgrogueït.

2. Llom ras, del mateix pergamí.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant dos nervis interns que no en treuen d'externs.

b) Descripció de les seccions: A baix, etiqueta blanca de paper rectangular enganxada, amb la cota actual del ms: «BDSG | Ms | 45».

3. Altres elements:

a) Folis de guarda: I al principi, amb escrits. Al recto: «Paulino ferrer Petraescisae | Diocesis Gerundae incipit Philosophia | Sexto Kalendas Decembris | anno á nativitate Domini Millesimo | Septingentesimo nonagesimo. | Sub Doctore Josepho | Blanch Praesbitero | et Cathedra thico». Més avall, *al man*: «Sant Climent». Al verso: «Signos del Any començan lo die de sta. | llucia y lo endema de Nadal | est any lo signo de juny significa Pluja | 1800».

b) Tancadors de cordill, el segon malmès, i faltant el segon botó d'os o d'ivori a la tapa II.

c) Cobertes (fòlres) del mateix paper que el del pergamí.

d) Talls sense particularitats.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

f) Queix del mateix pergamí.

g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani
2. Matèria: Paper.
4. Folis: I + 198 pàgs.
5. Dimensions: 148 x 203 x 13.
6. Plecs: 1) Plec de 7 x 2, pàgs. 1-28, amb reclam: «in fide».
- 2) Plec coix de 6/7, pàgs. 29-54, amb taló inicial i reclam: «universales».
- 3) Plec de 4 x 2, pàgs. 55-70, amb reclam: «quod».
- 4) Plec de 6 x 2, pàgs. 71-96, amb reclam: «Circa».
- 5) Plec de 4 x 2, pàgs. 97-112, sense reclam.
- 6) Plec de 5 x 2, pàgs. 113-134, amb reclam: «et».
- 7) Plec de 5 x 2, pàgs. 135-154, sense reclam.
- 8) Plec de 5 x 2, pàgs. 155-174, sense reclam.
- 9) Plec coix de 4/2, pàgs. 175-186, amb dos talons finals i sense reclam.
- 10) Plec de 3 x 2, pàgs. 187-198.

7. Fragments: Entre les pàgines 28 i 29 hi ha un fragment de paper que amida 102 x 154, amb filigrana «ALVA», del tipus VALLS I SUBIRÀ, escrit per les dues cares. Al recto es llegeix: «als 5 de Agost de 1781 se feu la comedia dels Pecats Mortals en Peratallada». Al costat, llista dels personatges: «Luxuria, Angel ...». Al verso continua la llista: «Porter Prolech Angel al Prolech ...»; *exp.*: «... Avaricia Liberalitat (clau que abraça les dues paruales anteriors) Angel».

8. Paginació coetània de l'escriptura del manuscrit, en tinta i xifres àrabi-gues a l'angle superior dret de la pàgina senar i a l'angle superior esquerre de la pàgina parella.

10. Filigrana: a) Pàgs. 1-96, filigrana «ELB».

b) Pàgs. 101-134, filigrana «RIBÉ», d'un tipus que no trobem repertoriat.

c) Pàgs. 135-186, filigrana «ROMEUV», del tipus VALLS I SUBIRÀ 856, documentada el 1771.

12. Sistema de ratllat amb màstara. >>>><<<<. Primera línia escrita, sovint línia escrita sota la línia de justificació horitzontal inferior.

III. CONTINGUT LITERARI

I

1. Pàgines 1-183. Pàg. 1, *inc.*: «PHILOSOPHIA A R. P. F. A VILLALPANDO CERVARIENSIS ACADEMIAE AVDITORIBUS ACCOMODATA. PROOEMIUM. Facul-

tatem aggredimur lectissimi et dilectissimi Juvenes virtutum Magistram scientiarum matrem legum inventricem morumque ...».

Pàg. 183, *exp.*: «... Philosophiae dignitatem quam maximam de qua in tractus (*sic*) propte (*sic*) locuti fuimus, vobis in memoriam religimus (*sic*), quod si mentibus vestris perpetuo alteque infixam spectatissimos reddet atque omnibus aetate vivendum praesidiis cumulavit. Finis».

2. Identificació de l'autor i obra: Francisco de VILLALPANDO,⁴¹⁶ *Logica*.

3. Altres manuscrits: BC, ms. 1642, 1649, 1651; BUB 1272.

4. Edicions: Cf. F. de VILLALPANDO, *Philosophia ad usum Scholae FF. Minorum S. Francisci Capuccinorum accomodata, auctore...*, Matriti, apud Joachim Ybarra, Typ., MDCCLLVII [MDCCLXXVII-MDCLXXVIII], 3 vols.; PALAU 366966-7.

6. Contingut: Cf. infra, III, ad pàg. 185-186.

II

1. Pàg. 184, *inc.*: «Oracio ques deu dir quant se passa devant de alguna imatge de Cristo. Divino Jesús y Deu meu per aquellas mortals agonias ...».

Ib.: «Altre al mateix intent. Señor Deu meu Jesu-Crist, Pare Dulcissim, per lo goig que tingue vostre querida Mare ...».

Ib., *exp.*: «... Vostra Santissima voluntat tots los dias de la mia Vida. Amen».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Oració que es deu dir en passar per davant d'alguna imatge del Sant Crist*.

III

1. Pàg. 185-186. Pàg. 185, *inc.*: «INDEX capitum quae in hoc libello continentur.

Caput 1um De philosophia universim spectata, fol. 2. Solvuntur Objectiones, folio 10.

Philosophia pars 1^a, seu Logica, folio 14.

Logica pars 1^a. De simplici rerum perceptione, 27.

Caput 1um. De ideis, folio 27.

416. Caputxí i filòsof de tendència eclèctica. Un cop publicada la seva obra, fou adoptada oficialment a Cervera com a llibre de text entre 1779 i 1792 per ordre del consell reial. Villalpando és un pensador magre, l'obra del qual fou qualificada per Francisco Alvarado (*Cartas aristotélicas* [1825], 273) com una «moixiganga». De fet, la universitat de Cervera no va obeir l'ordre del rei fins al 1788. I és curiós que el nostre ms. digui que l'obra de Villalpando ha estat «acomodada» als estudiants de Cervera. Deu voler dir que fou revisada. La comparació del text dels manuscrits amb l'edició d'Ibarra podria, doncs, donar sorpreses. És opinió de Federico VILA, *Reseña histórica científica y literaria de la Universidad de Cervera*, 1981², 231ss., que després de l'expulsió dels jesuïtes i la mort de Josep Finestres, les ingerències contínues d'altres instàncies en la vida de Cervera van precipitar la decadència inexorable d'aquella universitat.

- Caput 2um. An admitenda (*sic*) sint ideae innatae, 38. Solvuntur Objectiones, folio 43.
- Caput 3. Nun (*sic*) idea, seu rerum simplex perceptio possit esse falsa, folio 49.
- Caput 4. De erroribus qui ex ideis derivant, de regulis quibus vitari possunt, fol. 53.
- Caput 5. De signis, de vocibus quibus idae (*sic*) manifestantur, folio 55.
- Caput 6. Vtrum voces naturaliter significant cogitationes et res, aut solum ex hominum arbitrio, fol. 61. Solvuntur Objectiones, folio 63.
- Caput 7. De secundaria, de accessoria vocum significatione, folio 66.
- Caput 8. De recto vocabulorum usu, folio 70.
- Disputatio 2da. De 2^a mentis operatione, seu iudicium et ejusdem signis, 73.
- Caput 1um. De iudicii natura et divisionibus, 73.
- | *pàg.* 186 | Caput 2. De varia iudiciorum divisione, 77.
- Caput 3. De iudiciorum motivis, 79
- Caput 4. De probabilitate, 84.
- Caput 5. De fide, 100.
- Caput 6. De scientia, 105.
- Caput 7. De Veritatis Criterio, 109. Solvuntur Objectiones, 111.
- Caput 8. De iudiciorum signis, 123. Articulus 1us. De propositionis natura, 124. Articulus 2us. De propositionis divisione, 125. Articulus 3. De proprietatibus propositionis, 131. Articulus 4us. De difinitione, de divisione, 137.
- Disputatio 3^{ia}. De 3^{ia} mentis operatione, seu discursu, 140.
- Caput 2um. De argumentationis speciebus, 145.
- Caput 3. De materia, de forma sillogismorum, 150.
- Caput 4um. De sillogismorum regulis, 156.
- Caput 5um. De variis sillogismorum speciebus, 162.
- Caput Vltimum. Da argumentationum fallaciis, 166.
- Disputatio 4ta. De methodo, 170.
- Paragraphus 1us. De methodo Analitica, 172.
- Paragraphus 2us. De methodo sintetica, 175.
- Caput 2um. De methodo disputandi, 176.
- Caput 3um. De methodo studendi, 177.
- [*Exp.*] Apendix De errorum quibus obnoxiae sunt mentis operationes, fontibus et remediis, 179. Finis.

IV

1. Pàgs. 188-198. Pàg. 188, *inc.*: «Noticias que â de Fer lo bon Jardinér per cultivar las flors; compostas per un curiòs y molt experimentat en semblant Materia. Capítol 1. De algunas Reglas Generales y es: que lo Jardinér tinga cuýdado de plantar las plantas cada especies de ella en sas horas ...».

Pàg. 198, *exp.*: «... Lo mateix cuidado volen los tolipans despues de esser arrencadas volen esser en secas y posadas en part aixuta fins que se agian de plantar».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Què ha de fer lo bon jardiner per cultivar les flors*.

V

1. Pàg. 198, *inc.*: «Dia 15 desembre de 1831. Amado y carisimo ...».
Ib., *exp.*: «... mania de son seruidor Jaume Vilahur».
2. Identificació de l'autor i obra: Jaume VILAHUR,⁴¹⁷ [*Esborrany de lletra a Miquel Casellas*].⁴¹⁸

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 110 x 173, a columna tirada, de 34-36 línies.
2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues línies verticals de justificació, escriptura de justificació a justificació. UR = 5-4, 8.
3. Tipus de lletra i mans: Lletra cursiva de principis del segle XIX de tres mans: a) pàgs. 1-186; b) pàgs. 188-198; c) pàg. 198.
4. Reclams de pàgina a pàgina.
5. Decoració: A les pàgs. 1-186, els encapçalaments de tractats, disputacions i capítols són en majúscules, que ocupen dues i tres ratlles ordinàries de pautat, sovint executades amb calats puntejats.
8. Fragments: La lletra del fragment és més semblant a la del qui escriu el tractadet de jardineria que a la del qui escriu el tractat de *Lògica* del volum.
9. Copistes: a) pàgs. 1-186, Paulí Ferrer, de Peratallada; b) pàgs. 188-198, anònim; c) pàg. 198, Jaume Vilahur.
10. Revisions i correccions escasses.
12. Notícies històriques: Paulí Ferrer, de Peratallada, escriu la nota del foli de guarda inicial Ir, datada el desembre del 1790, quan comença els seus estudis de Filosofia sota la direcció de Josep Blanch.⁴¹⁹ La mateixa escriptura és la que trobem a les pàgs. 1-186. Per tant, la part principal del ms. fou escrita entre 1790 i 1791. La nota del foli inicial de guarda Iv, datada el 1800, és escrita en una lletra molt semblant a la del qui escriu el tractadet de jardineria, pàgs. 188-198. En un marge inferior d'aquest tractadet, pàg.188, s'hi llegeix

417. L'ADG documenta un Jaume Vilahur i Vallmanya, de Sant Climent de Peralta, que Martí Carreras, jornalero de Fonteta presenta el 1806 al benefici de sant Sebastià i santa Llúcia de Palau-Sator, A-122, fol. 91r.

418. L'ADG documenta un Miquel Casellas o Caselles, prevere de Foixà, que el 1830 és presentat per al benefici de sant Antoni de la Seu, D-484, fol. 120v; A-138, fol. 1r. Consta mort el 1863, D-494, fol. 307r.

419. Josep Blanch, d'Olot, rep llicència episcopal d'ensenyar a Sant Feliu de Guíxols el 7 d'abril del 1801, G-169, fol. 169r. El 1815, a presentació reial, obté la rectoria del Mercadal, vacant per promoció de Miquel Blanch, parent probable, D-470, fol. 85r. El 1826 optava per al benefici dels sants Bartomeu i Nicolau, cinquè d'aquesta advocació, de la Seu, renunciant-hi tot d'una, D-480, fol. 197r. L'any sobre Miquel Blanch, claver, el presentava al benefici de santa Anna, primer d'aquesta advocació, de la Seu, que obtenia, A-136, fol. 497r; D-481, fol. 121r. Fins al 1832 Josep Blanch, beneficiat de la Seu, no renunciaria a la rectoria del Mercadal, D-486, fol. 284r, a la qual el 1833 fou presentat Salvi Cabruja, D-487, fol. 153r.

la data «1806». L'esborrany de lletra final escrit per Jaume Vilahur porta data del 1831. El fragment sobre la representació de la comèdia dels *Pecats Mortals* a Peratallada és del 1781; aquest fragment sembla incorporat al ms. com a punt de llibre o altra funció purament externa. Per tant, és clar que el *terminus a quo* del ms. és l'any 1790 i el *terminus ad quem* és el 1831, passant pels anys intermedis 1800-1806.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació correcte, llevat del foli inicial de guarda, que és a punt de desprendre's del cos del volum.
2. Datació: 1790-1831.
3. Origen gironí.
4. Propietaris i procedència: Paulí Ferrer, de Peratallada, BDSG.

46

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

- a) Mides de superfície i gruix: 150 x 210 x 18.
- b) Material: Ànima de cartró, coberta de pergamí groc tacat.

2. Llom ras, del mateix pergamí.

- a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant dos nervis interns de cordill, que no en treuen d'externs.
- b) Descripció dels sectors: De dalt a baix, títol en tinta: «Tarifa de Notaris, y Varias R...». A baix, etiqueta quadrada de paper blanc, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 46».

3. Altres elements:

- a) Folis de protecció i de guarda: I foli de guarda inicial que forma bifoli amb el foli de guarda. Al recto del foli, a dalt: «Ex lib. D Hierony Ros⁴²⁰ precio una pesseta Any 1786».

---

420. Tenint en compte que la filigrana orienta cap al darrer terç del segle XVIII, caldria identificar el copista del ms. amb el clergue homònim al qual l'any 1793 el vicari general confereix el benefici del Roser, de Juià, acabat de fundar pel seu germà, ADG, D-448, fol. 69r. Aquest germà és possiblement Josep Ros i Caldes, que l'any 1794 presenta un altre germà seu, Joan Ros, prevere, per al benefici de Sant Jaume de Juià, vacant per mort de Jeroni Ros, D-449, fol. 129r. Podria ésser que el Jeroni Ros mort el 1794 no fos el nostre copista, perquè molts pocs anys després, el 1805, hi ha notícia que el vicari general confereix en virtut de sentència el benefici de Sant Joan de l'Erm, de Juià, a Jeroni Ros, prevere, D-460, fol. 204r, que podria ésser el copista. Cal advertir que durant tot el segle XVIII hi ha algun pagès de Juià, de nom

- c) Cobertes (folres) de paper; la coberta de la tapa II és escrita.
- d) Talls irregulars.
- e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.
- g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani i factici.
2. Matèria: Paper.
4. Folis: 43.
5. Dimensions: 152 x 210 x 15.
6. Plects: 1) Plec de 3 x 2, folis 1-6.
- 2) Plec de 2 x 2, folis 7-10.
- 3) Plec de 2 x 2, folis 11-16.
- 4) Bifoli intercalat a la primera part del plec anterior, folis 13-14.
- 5) Bifoli, folis 17-18.
- 6) Plec de 6 x 2, folis 19-30.
- 7) Bifoli, folis 31-32.
- 8) Plec de 2 x 2, folis 33-36.
- 9) Bifoli, folis 37-38.
- 10) Bifoli, folis 39-40.
- 11) Plec coix de 2/3, folis 41-43.

8. Foliació moderna i contínua, feta el dia 21 de febrer de 2013, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigranes. a) Foli 2-5, filigrana «BES», del tipus VALLS I SUBIRÀ, 100, documentada a Cardedeu el 1746.

b) Folis 12-13, 14-15, filigrana «ALVA», semblant a la del tipus VALLS I SUBIRÀ, 24, documentada a Capellades el 1786 i a Olot el 1787.

c) Folis 20-21, 28-29, filigrana «ALVA», semblant a la del tipus VALLS I SUBIRÀ, 19, documentada a Olot el 1769 i el 1770.

d) Folis 23, 26, filigrana «LLADÓ», del tipus VALLS I SUBIRÀ, 532, documentada a Barcelona el 1754.

e) Folis 31-32, filigrana «FARRÉ», del tipus VALLS I SUBIRÀ, 381, documentada a Barcelona el 1787.

f) Folis 33, 36, filigrana «LLOSA», del tipus VALLS I SUBIRÀ, 556, documentada a Lleida el 1772, a Barcelona el 1773 i a Olot el 1773 i el 1794.

Ros, que fa actes diversos a favor d'algun Jeroni Ros, clergue, i d'algun altre Ros, o el presenta a benefici: Cf. D-337, fol. 270r; D-388, fol. 175v; D-393, fol. 142v, 144v; D-395, fol. 74v, 84v; D-408, fol. 111v; D-420, fol. 115r; D-432, fol. 48r; D-434, fol. 123r; D-465, fol. 324r; D-472, fol. 50r; G-155, fol. 93v; G-163, fol. 64r; G-169, fol. 222v, 226r; U-2893, fol. 98r.

- g) Folis 37-38, filigrana molt poc visible, que no s'ha pogut identificar.
- h) Foli 43, filigrana en forma de sol, d'un tipus que no trobem repertoriat.

12. Sistema de ratllat en sec.

III. CONTINGUT LITERARI

1a. Folis 4-10, foli 4r, *inc.*: «Algunas de las ordenansas de la Real Audiencia de el Principado de Cathaluña mandadas imprimir por su Magestad año 1742.».

Foli 10v, *exp.*: «..... se tomarà por la persona que dessinare la... (*fine mutilus*)».

2a. Identificació de l'autor i l'obra: *{Ordenances de la Reial Audiència del Principat de Catalunya del 1742}*.

4a-5a. Catàlegs, bibliografia i edició: PALAU 202661.

1b. Folis 12-13, foli 12r, *inc.*: «Real Pragmatica de la reduccion de los censales de 5 al 3 por ciento publicada en todo el Principado de Cathaluña el dia ...».

Foli 13v, *exp.*: «... todo lo que va expresado quando cumplan, dado a Barna â 18 de Julio de 1750.».

2b. Identificació de l'autor i l'obra: *{Pragmàtica Reial sobre reducció de censos del 5 al 3 per cent}*.

1c. Folis 14-16, foli 14r, *inc.*: «Real Provision sobre la inteligencia de la precedente Real pragmatica de reduccion de censales ...».

Foli 16r, *exp.*: «... dado en Barna a 14 de Agosto de 1753. Publicado en Barna â 19 Agosto de 1753.».

2c. Identificació de l'autor i l'obra: *{Provisió reial sobre la interpretació de la pragmàtica reial de reducció de censos}*.

1d. Folis 17-18, foli 17r, *inc.*: «Real Decreto, que el Rey se ha servido expedir con fecha de 10 Abril 1803. Deben ceñirse a el todos los Tribunales, y...».

Foli 18r, *exp.*: «... Tendrase entendido en el Consejo, y se dispondrá por el lo correspondiente â su cumplimiento.».

2d. Identificació de l'autor i l'obra: *{Decret reial del 10 d'abril del 1803}*.

1e. Foli 18r, *inc.*: «Real Orden comunicada al Consejo sobre lo precedente, por el ministerio de Gràcia y Justicia con fecha de 26 de Mayo 1803. Para evitar las dudas, que se han suscitado ...».

Foli 18v, *exp.*: «... se gobiernen, substancien, y determinen por las cédulas, y ordenes, que gobernaban hasta entonces.».

Identificació de l'autor i l'obra: *{Ordre reial sobre el decret anterior}*.

1f. Folis 19-20, foli 19r, *inc.*: «Real Determinacion sobre los instrumentos de Notarios, y curas Parrocos. Don Felipe por la gracia de Dios Rey de Castilla...».

Foli 20v, *exp.*: «... en la falta de gastarse el papel sellado; y que lo mas negociable y de maior perjuicio â la jurisdiccion .».

2f. Identificació de l'autor i l'obra: *{Determini reial sobre les escriptures de notaris i rectors}*.

1g. Foli 21r, *inc.*: «Cedula de 26 Octubre de 1784 relativa a otra de 16 de setiembre anterior, y dispone que los artesanos, menestrales, jornaleros, criados, y acreedores...».

Foli 21r, *exp.*: «... se halla en la gazeta de 13 de Noviembre de 1787.».

2g. Identificació de l'autor i l'obra: *{Cèdula del 26 d'octubre del 1784}*.

1h. Foli 21r, *inc.*: «Edicto del Conde de Ricla⁴²¹ Capitan General de Cathaluña publicado en Barña, â 23 de Noviembre de 1768 que dice que el Supremo...».

Foli 21r, *exp.*: «... porque deben ser los intereses correspondientes al daño o lucro, que comunmente se considera â los comerciantes.».

2h. Identificació de l'autor i l'obra: *{Edicte del comte de Ricla del 23 de novembre del 1768}*.

1i. Foli 23r, *inc.*: «En el libro, ô registro tercero intitulado de Acordados de la Real Audiencia de Cathaluña...».

Foli 26r, *exp.*: «... señalado de la Mano de su Magestat; En Buen-Retiro â 3 Octubre de 1748 de qua Martinez lib. de Jueces⁴²² tomo. A. verb. Patronato.».

2i. Identificació de l'autor i l'obra: *{Acords de la reial Audiència de Catalunya}*.

1j. Foli 27r, *inc.*: «Pregon para que los Notarios observen ciertas reglas. Don Ignacio Francisco de...».

Foli 30v, *exp.*: «... dada en Madrid â 29 de noviembre de 1736. Publicada en Barña â los 8 enero de 1737.».

2j. Identificació de l'autor i l'obra: *{Pregó del 29 de novembre del 1736 sobre notaris}*.

---

421. Ambrosio Funes de Villalpando Abarca de Bolea, comte de Ricla, fou capità general des del 1767 al 1772: Cf. Joan MERCADER, *Els Capitans Generals*, Barcelona, Ed. Vicens i Vives 1963, 1, 104,107. L'edict no figura en PALAU.

422. L'autor és Manuel Silvestre Martínez, *Librería de Jueces*, 4 vols., Madrid 1763-1768 (PALAU 154486).

1k. Foli 31r, *inc.*: «Real cedula de 25 de Noviembre de 1764 en que se dice: que por la inobservancia (*sic*) de los reales decretos expedidos para que los Eclesiasticos Seculares y Regulares ...».

Foli 31v, *exp.*: «... y cobran los estraños por medio de personas à la causa publica y al real servicio.».

2k. Identificació de l'autor i l'obra: *{Reial Cèdula del 25 de novembre del 1764}*.

4k. Catàlegs i bibliografia: PALAU 249310.

1l. Foli 31v, *inc.*: «Real Pragmatica de 18 enero de 1762 En que el Rey como Protector de la quietud publica, con consulta de hombres doctos...».

Foli 32r, *exp.*: «... y en seguida à los demas segun el ministerio que ocupan Publicada en Barña à 6 Marzo de 1762».

2l. Identificació de l'autor i l'obra: *{Pragmàtica reial del 18 de gener del 1762}*.

1m. Foli 32r, *inc.*: «Real Pragmatica de 6 Febrero de 1766. En que se dispone que los bienes de los que mueren sin testamento vengan à los ...».

Foli 32v, *exp.*: «... y aunque no se ha establecido por ley, se ha observado siempre la convocacion del Curado secular à los Sinodos V. Salcedo⁴²³ de leg. Polit. Lib 2 posth. Cap. 9&3. Elizondo⁴²⁴ tom. 3 pag. 46. et 47.».

2m. Identificació de l'autor i l'obra: *{Pragmàtica reial del 6 de febrer del 1766}*.

1n. Foli 33r, *inc.*: «Concordato de España con el Papa de 1753. Concordato por el ...».

Foli 40r, *exp.*: «... Vid Benedict XIV⁴²⁵ de Synod. dioces. lib 12.⁴²⁶ Cap. 9 nov. Edit. Ubi congrua beneficis (*sic*) assignat».

2n. Identificació de l'autor i l'obra: *{Concordat del 1753}*.

1o. Foli 41r, *inc.*: «Sobre esponsales real cedula de 23 Octubre de 1785. Don Carlos...».

Foli 41v, *exp.*: «... Dada en San Lorenzo a 23 de Octubre de 1785. Yo el Rey».

2o. Identificació de l'autor i l'obra: *{Cèdula Reial del 23 d'octubre del 1785 sobre esposalles}*.

4o. Catàlegs i bibliografia: PALAU 249981.

423. No creiem que es tracti de l'obra de Jerónimo SALCEDO, *Commentarii ... in opusculum D. Thomae ... De Regimine Principum ...*, Frankfurt 1665 (PALAU 286976).

424. AGUILAR PIÑAL, III, 148. L'obra citada és la *Práctica Universal forense de los Tribunales de esta Corte, Reales Chancillerías de Valladolid y granada y Audiencia de Sevilla*, 3 vols., Madrid 1774 (PALAU 79112).

425. Cf. supra, nota 360.

426. És l'obra *De Synodo diocesana libri tredecim*, Roma 1748, 1755, Ferrara 1750, Roma 1767 i ss., 1806.

1p. Folí 41v, *inc.*: «Sobre esponsales real cedula de 25 de Febrero de 1786. Don Carlos, â los de mi consejo, sabed que a consecuencia de una circular ...».

Folí 42v, *exp.*: «... dada en el Pardo de 1 Febrero de 1785. Yo el Rey, Publicada en Barña â los 25 Febrero de 1786».

2p. Identificació de l'autor i l'obra: {*Cèdula Reial sobre esposalles del 1 de febrer del 1786*}.

1q. Folí 43r, *inc.*: «Otra cedula real sobre esponsales de 18 de Setiembre de 1788. Don Carlos por la gracia de Dios ...».

Folí de folre, tapa II, *exp.*: «... y subtanciacion de las causas. Nuestro Colegio de Abogados de Madrid en su informe al Consejo que comprende la provision de 6 setiembre de 1770. n. 146».

2q. Identificació de l'autor i l'obra: {*Cèdula Reial sobre esposalles del 18 de setembre del 1788*}.

4q. Catàlegs i bibliografia: PALAU 250090.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 110 x 200, a columna tirada, de 29 línies q2r, 3v-5v, 7r-10v, 12r-16r, 19r-folí de folre II.

b) Fol. 2r-3v, 5v-7r.

c) Fol. 17r-18v.

6. Notes: Signes de nota *passim*.

9. Copistes: Tres.

10. Revisions i correccions als fol. 31r, 32v, 39r, 39v, 40r, 42r, 42v, 43r, 43v, folí de folre II.

12. Notícies històriques: El volum conté els impresos següents:

a) *Nueva Planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña. Real Cedula instructora de su Magestad sobre el Gobierno Político, y Económico de los Ayuntamientos. Real Decreto de 8. De Enero de 1775.* Cf. MIRAMBELL, 150, 187.

b) *Nueva Planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña. En Barcelona: Por Joseph Texido, Impresor del Rey Nuestro Señor. Y Reimpreso en Gerona; Por Joseph Bró, Impresor del Rey Nuestro Señor.* Cf. MIRAMBELL, 150, 187; PALAU 196266.

c) *Real Cedula Instructora en la Qual su Magestad establece, y declara diferentes puntos al gobierno Político, y Económico de los Regimientos de la Ciudad de Barcelona, y demás Ciudades, y Villas Cabezas de Corregimientos del Principado de Cathaluña. Dada en Balsain à treze de Octubre de mil setecientos diez y ocho.* Cf. PALAU 249251.

d) *Confirmacion de la Nueva Planta de Cataluña. El Rey. Barcelona siete de Marzo de mil setecientos setenta y cinco.*

e) *Edicto. Publicado en 22. Marzo de 1734. Para la observancia de los nuevos aranzales generales. Barcelona: Por Joseph Teixidó, Impresor del Rey. Y Reimpreso en Gerona; Por Josef Bró, Impresor del Rey.* Cf. MIRAMBELL 148, 174; MARQUÈS 248; PALAU 78404.

- f) *Aranzeles Generales*. Cf. PALAU 14821-14827.
- g) *Esponsales, y Matrimonios. Pragmatica-Sancion*. Cf. PALAU 235652-55.
- h) *Real Cedula de S. M. y Señores del Consejo. 23. de Marzo de 1776*.
- i) Pàg. 343-346, d'un imprès fragmentari del segle XVIII, al qual li falten els dos primers folis, i que conté decrets del rei Carles IV.
- j) *Real Cedula de S. M. y Señores del Consejo. Declarando por punto general que todos los Oficiales artistas, o Menestrales, naturales de estos Reynos...*
- k) *A Don Bernardo O-conor, señor de Ophalia, Gentil-Hombre de Cámara con entrada de S. M., Comendador de Bedmar, y Albanchez en la Orden de Santiago, Teniente General de los Reales Exércitos, y Gobernador Militar, y Político de esta Plaza, y Ciudad de Barcelona, y su distrito. Dado en Barcelona à 13. De Abril de 1769.*
- l) *Real Cedula de S. M. y Señores del Consejo, por la qual se establecen las reglas y providencias que deben observarse en lo sucesivo para el modo de proveerse y servirse los Corregimientos y Alcaldías mayores de los Reynos de Castilla y Aragon, è Islas adyacentes. Año 1783. En Madrid. Y Reimpreso en Gerona: Por Joseph Bró, Impresor del Rey.*
- m) *El secretario del Real Acuerdo de este Principado. Gerona 9 de Febrero de 1784.*

Es tracta, doncs, d'un volum factici de temàtica jurídica, per a ús d'un professional de la matèria.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Fatigat.
2. Datació: 1736-1803.
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència: Jeroni Ros [cf. supra, I, 3, a)], BDSG.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes
  - a) Mides de superfície i gruix: 158 x 205 x 20.
  - b) Material: Pergamí color groc, tacat.
2. Llom ras, del mateix pergamí.
  - a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis de pell que afluïren a l'inici del llom.
  - b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta quadrada de paper blanc esgroguet: «LOGICA DIALECTICA | 1724», etiqueta quadrada de paper blanc, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 47».
3. Altres elements
  - a) Folis de protecció i de guarda: II +II. El segon foli de guarda inicial i els dos folis finals porten filigrana amb pedestal triangular sobre el qual reposa

una creu llatina encerclada, remuntada de creu grega de braços concaus, i coronada de creu llatina, amb braç inferior acabat amb forma de punta de llança, que no trobem repertoriada.

c) Cobertes (folres) del mateix paper que els folis de guarda. S'observa part de la filigrana esmentada, Cf. supra, I, 3, a).

d) Talls sense particularitats.

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavis del mateix pergamí.

4. Conclusió. Data: Primer quart del segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit factici.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 161.

5. Dimensions: 154 x 201 x 18.

6. Plecs:

1) Plec coix de 6/5, folis 1-9.

2) Plec de 5 x 2, folis 10-19.

3) Plec de 5 x 2, folis 20-29.

4) Plec de 5 x 2, folis 30-39.

5) Plec de 5 x 2, folis 40-48.

6) Plec de 5 x 2, folis 49-58.

7) Plec de 5 x 2, folis 59-68.

8) Plec coix de 2/5, folis 69-75.

9) Plec de 5 x 2, folis 76-85.

10) Plec de 5 x 2, folis 86-95.

11) Plec de 5 x 2, folis 96-105.

12) Plec de 5 x 2, folis 106-115.

13) Plec de 5 x 2, folis 116-125.

14) Plec de 5 x 2, folis 126-135.

15) Plec de 5 x 2, folis 136-145.

16) Plec de coix de 7/9, folis 146-161.

Hi ha folis sense numerar entre els folis 5 i 6, 8 i 9, 44 i 45.

8. Foliació moderna i contínua, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigrana de la creu grega posada dins cercle somat de corona i creu, amb fullatge als dos costats, en la meitat superior de la qual esdevi doble cercle amb sanefa interior a la part inferior. No l'hem sabut trobar repertoriada.

12. Sistemes de ratllat en sec: <<>>.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 2-68. Foli 2r, *inc.*: «Tractatus sumularum juxta miram Altissimi et angeli praeconii domini Thomae Aquinatis doctrinam Desumptis. Proemium. Scientiarum omnium ...»

Foli 68v, *exp.*: «... constanti animo defendere promitto. Sumularum omnium FINIS sexto idus Februarii anni 1724. ».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÓNIM, *Tractatus sumularum (sic) juxta miram Altissimi et angelici praeconii divi Thomae Aquinatis doctrinam Desumptus. Proemium.*

3. Altres manuscrits: BC, ms. 446, folis 4-46, segueix el mateix ordre que BDSG, ms. 47, folis 2-68.

6. Contingut:

Questio proemialis de operatione intellectus, fol. 2r.

Articulus primus quot sunt operationes intellectus, fol. 2r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 3r.

Articulus secundus. comodo operationes intellectus nostri distinguantur inter se, fol. 5v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 5bis recto.

Liber primus de his que pertinent ad primam mentis operationem, fol. 6v.

Questio prima de signo, fol. 6v.

Articulus primus. Quid sit signum, fol. 7r

Solvuntur argumenta contraria, fol. 8r.

Articulus secundus vtrum detur signum sui ipsius, fol. 8bis recto

Solvuntur argumenta contraria, fol. 9r.

Articulus tertius quenam sit differentia essentialis (*sic*) constitutiva signi, fol. 10v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 12r.

Articulus quartus Vtrum relatio signi ad signatum sit predicamentalis vel transcendentalis (*sic*), fol. 14r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 15r.

Articulus quintus Quotuplex sit signum, fol. 17r.

Articulus sextus Vtrum divisio signi in formale et instrumentale sit adequata, fol. 18r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 18v.

Articulus septimus Vtrum divisio signi naturale et applicitum (*sic*) sit adequata, fol. 19r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 19v.

Articulus vltimus. Vtrum signum formale sit vere et proprie signum, fol. 20v.

Solvuntur Argumenta contraria, fol. 21r.

Questio 2. De termino, fol. 24r.

Articulus primus quid sit Terminus, fol. 24r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 24v.

Articulus secundus Vtrum actu componere sit de essentia termini vel solum posse componere, fol. 27r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 28r.

Articulus tertius Vtrum copula verbalis abeat (*sic*) rationem termini logicalis, fol. 30r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 30v.

Articulus quartus in quo diuisiones termini traduntur, fol. 31v.

§ 1. Quotuplex sit terminus ex parte materie remote, fol. 32r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 33r.

§ 2. Quotuplex sit terminus ex parte materie proxime, fol. 33v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 34v.

§ 3. Quotuplex sit terminus ex parte forme constitutive, fol. 35r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 35v.

§ Vltimus in quo relique divisiones termini traduntur, fol. 35v.

Questio 3. De nomine et verbo, fol. 36.

Articulus primus Quid sit nomen logicale, fol. 36v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 37v.

Queres primo an nomen infinitum sit vere et proprie nomen, fol. 38r.

Queres secundo an casus obliqui sint vere nomen, fol. 38v.

Articulus secundus quid sit verbum logicale, fol. 39r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 39v.

Articulus vltimus vtrum verum in propositionibus eterne veritatis possit absovi (*sic*) a tempore, fol. 40v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 41v.

Liber 2. Sumularum. De his que pertinent ad secundam operationem intellectus, f. 41v.

Questio prima de oratione et modo sciendi, fol. 41v.

Articulus primus quid sit oratio dialectica, et quotuplex, fol. 41v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 42v.

Articulus secundus qid (*sic*) et quotuplex sit modus sciendi, fol. 43r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 44r.

Questio 2 de difinitione, (*sic*) et divisione, fol. 45r.

Articulus primus qid (*sic*) et quotuplex sit difinico, fol. 45r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 46r.

Articulus secundus de legibus bone definitionis et difiniti, fol. 46v.

Articulus tertius quid, et quotuplex sit divisio, fol. 47v.

Articulus quartus de legibus bone divisionis et de locis arguendi, in divisione, fol. 48r.

Questio tertia de enuntiatione, fol. 49r.

Articulus primus quid sit enuntiatio, fol. 49r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 49v.

Articulus secundus quotuplex sit enuntiatio, fol. 50r.

Questio tertia de proprietatibus terminorum, fol. 50v.

Articulus primus quid sit suppositio, fol. 51r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 51v.

Articulus secundus quotuplex sit suppositio, fol. 52r.

Articulus tertius de apellatione, et illius regulis, fol. 53v.

Articulus vltimus de aliis proprietatibus terminorum, fol. 54v.

Questio tertia de proprietatibus enuntiationis, fol. 55v.

Articulus primus quid, et quotuplex sit opositio, fol. 55v.

Articulus secundus quid et quotuplex sit equipollentia, et de illius regulis, fol. 56v.

Articulus tertius quid et quotuplex sit convertio (*sic*), fol. 57r.

Questio 4 de propositionibus modo hypothetica et exponibili, fol. 57v.

Articulus primus quid et quotuplex sit propositio modalis, fol. 57v.

Articulus secundus de proprietatibus propositionum modalium, fol. 59r.

Articulus tertius de propositionibus hypotheticis et exponibilibus, fol. 60r.

Liber tertius de his que pertinent ad terciam mentis operationem, fol. 61v.

Questio de argumentatione, fol. 61v.

Articulus primus quid et quotuplex sit argumentatio, fol. 62r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 62r.

Articulus secundus de regulis bone concequentie (*sic*), fol. 62v.

Questio vltima de silogismo, fol. 63r.

Articulus primus quid et quotuplex sit silogismus, fol. 63r.

Articulus secundus quid, et quotuplex sit figura et modus silogismorum, fol. 63v.

Articulus tertius de regulis silogismorum, fol. 65v.

Articulus quartus de reduccione silogismorum, fol. 65v.

Reductio per impossibile, fol. 66v.

Articulus sextus (*sic*) de fallatiis sophistarum, fol. 67r.

Articulus vltimus quenam sit ars inveniendi medium verum, fol. 68v.

B

1. Folis 72-157v. Foli 72r, *inc.*: «TRACTATVS IN VERAM PORPHIRII ET ARISTOTELIS LOGICAM JUXTA VERIDICAM MENTEM ANGELICI PRECEPTORIS DIVUM TOMAM AQUINATEM. die 4 Februarii PROEMIUM 1724. Postquam totius dialectice ...».

Fol. 157v, *exp.*: «... Et hec de toto longo tractatu sint satis dicta, FINIS LOGICE KALENDIS JULII ANNO 1724».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Tractatus in veram Porphirii et Aristotelis logicam juxta veridicam mentem angelici praeconii divi Thomae Aquinatis*.

6. Contingut:

Proemivm [questio proemialis], fol. 72r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 72v.

Articulus secundus vtrum logica dirigat operationes intellectus, fol. 74r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 74v.

Articulus tertius vtrum logica sit simpliciter nessesaria (*sic*) ad alias ciencias adquirendas, fol. 76r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 78v.

Articulus quartus vtrum logica sit scientia et ars, fol. 80v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 82r.

Articulus quintus vtrum logica sit scientia practica vel speculativa, fol. 83v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 85r.

Articulus sextus Vtrum logica sit simplex qualitas fol. 87r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 88r.

Articulus septimus Vtrum abitus logice docentis et vtentis realiter distingvatur, fol. 90v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 91v.

[Dubium primum Quodnam sit obiectum materiale logice], fol. 93v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 95r.

[Dubium secundum Quodnam sit obiectum formale logice], fol. 96v.

[Paragraphus primus An operationes intellectus vt dirigibiles sint obiectum formale logice, fol. 96v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 97r.

[§ secundus vtrum operationes intellectus vt actualiter directe sint obiectum formale logice], fol. 98r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 99v.

[§ tertius vtrum ens rationis sit obiectum formale logice], fol. 101v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 102r.

[§ vltimus vtrum obiectum attributionis logice sit tamen modus sciendi obiectiuus], fol. 104r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 104v.

[Questio secunda. De ente rationis], fol. 105v.

[Articulus primus an detur ens rationis], fol. 105v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 106v.

[Articulus secundus Quid sit seu in quo consistat ens rationis], fol. 106v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 107v.

[Articulus tertius Quotuplex sit ens rationis], fol. 110r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 110v.

[Articulus quartus Vtrum ens rationis potuit existere per essentiam sui fundamenti], fol. 111v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 112r.

[Articulus quintus Per quam portam eformetur ens rationis], fol. 113r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 114v.

[Articulus sextus Vtrum intellectus diuinus causet ens rationis], fol. 117r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 118r.

[Articulus vltimus Vtrum ens rationis fiat per actum comparatiuum et an abeat
spesiem (*sic*) propriam per quam representetur], fol. 120v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 121v.

[Questio 3 De vniuersalibus], fol. 122r.

[Articulus primus Vtrum detur vniuersale in rebus], fol. 122r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 123v.

[Articulus secundus Vtrum gradus superiores et inferiores distinguantur formaliter
ex natura rei], fol. 124v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 125v.

[Articulus tertius Vtrum inter gradus superiores et inferiores detur distinctio
uirtualis intrinseca], fol. 126v.

[Articulus quartus Vtrum inter predicata identificata detur precisio obiectiua],
fol. 128v.

[Articulus quintus In quonam sensu sit natura una in pluribus comunis],
fol. 131v.

[Articulus sextus In quo consistat et per quem actum fiat vniuersale methaphy-
sicum], fol. 134v.

[Articulus vltimus In quo consistat vniuersale logicum formaliter et per quem
actum fiat], fol. 136v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 137v.

[Questio quarta De predicabilibus in comuni], fol. 139r

[Articulus primus Vtrum predicabilia sint tantum 5], fol. 139v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 139v.

[Articulus secundus Vtrum vniuersale sit genus ad 5 predicabilia], fol. 140r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 140r.

[Questio quinta De genere, specie et indiuiduo], fol. 141r.

[Articulus primus An definitio generis sit vera], fol. 141r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 141v.

[Articulus secundus Quodnam sit definiens in definitione generis], fol. 143r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 143v.

[Articulus tertius Quomodo et de quibus predicetur genus], fol. 144v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 145v.

[Articulus quartus de speciei definitione]

Solvuntur argumenta contraria, fol. 148r.

[Articulus quintus Vtrum natura specifica angeli supposita sententia divi Thome
sit positue vniuersalis et species predicabilis], fol. 148v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 150r.

[Articulus vltimus De indiuiduo], fol. 152v.

[Questio sexta De differentia, proprio et accidenti], fol. 153r.

[Articulus primus Quid et quotuplex sit differentia], fol. 153v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 154r.

[Articulus secundus Vtrum differentia sit vniuersalis per ordinem ad inferiora],
fol. 154r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 154r.

[Articulus tertius De proprio predicabili], fol. 154v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 155r.
 [Articulus vltimus De accidenti quinto predicabili], fol. 155v.

[Questio vltima De predicationibus], fol. 156r.
 [Articulus primus Quid sit predicatio], fol. 156v.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: Caixa d'escriptura irregular, a columna tirada, de 37-45 línies. Impaginació del foli 4r: 2 + 110 + 24 x 12 + 178 + 11. Impaginació del foli 67v: 33 + 115 + 6 x 18 + 161 + 22.

2. Tipus de ratllat: Dues línies de justificació horitzontals i tres de verticals per a definir la caixa d'escriptura. UR variable.

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura cursiva del primer terç del segle XVIII, d'una sola mà.

5. Decoració: Als fol. 1v i 158r, làmina impresa amb tinta negra, estampa de sant Tomàs d'Aquino; a baix, angle esquerre, inscripció: «F. R. lemuli d.».

Al fol. 71v, làmina impresa amb tinta negra, estampa de la Puríssima Concepció; a baix, angle esquerre, inscripció: «Dominicus Pauner⁴²⁷ Fecit.».

Als fol. 72r, 87r, 90v, títols de lletres majúscules aglutinades i decorades a tinta negra intensa amb traços diversos.

9. Copista únic.

10. Revisions i correccions marginals als fol. 14v, 113v, 149r. Revisions dins la caixa d'escriptura *passim*.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Correcte.
2. Datació al títol: Any 1724.
3. Origen català.
4. Propietaris i procedència: BDSG.

48

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes.
  - a) Mides de superfície i gruix: 149 x 200 x 32.
  - b) Material: Pergamí groc, molt enfosquit.
2. Llom ras, del mateix pergamí, fatigat.

---

427. Per a Domènec Pauner, cf. RÀFOLS II 314; PÁEZ RÍOS II ; *Allgemeines Künstlerlexikon. Biobibliographischer Index A-Z*, vol. 7, 611 b.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant tres nervis de pell que afloren a l'inici del llom.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta quadrada de paper blanc amb la cota actual del ms.: «BDSG | Ms. | 48».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: IV, formant plec de 2 x 2. Al foli de guarda inicial Ir, dalt de tot, inscripció: «Ad Usam Josephi Tomae Vilar | Sacri Ordinis Praedicatorum Professi». «David [...] Cor [mundum] crea in me Deus | et spiritum rectum [inn]ova in visceribus meis.». A baix, al centre, escut esvaït.

b) Tancadors de pell. Eren dos; en queden restes a les dues tapes.

c) Cobertes (folres) de paper.

d) Talls irregulars, inscripció: «JOSEPHI THO. VILAR».

e) Capçalera i capçada a dalt i a baix.

g) Llavís del mateix pergamí, ratats a la tapa II.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani i factici.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 286.

5. Dimensions: 149 x 196 x 31.

6. Plecs:

1) 5 x 2, folis 1-10.

2) Plec de 6 x 2, folis 11-22.

3) Plec de 6 x 2, folis 23-34.

4) Plec de 6 x 2, folis 35-46.

5) Plec de 5 x 2, folis 47-56.

6) Plec de 5 x 2, folis 57-66.

7) Plec de 4 x 2, folis 68-75.

8) Plec de 6 x 2, folis 76-87.

9) Plec de 4 x 2, folis 88-95.

10) Plec de 6 x 2, folis 96-107.

11) Plec de 5 x 2, folis 108-117.

12) Plec de 3 x 2, folis 118-123.

13) Plec de 4 x 2, folis 124-131

14) Plec de 6 x 2, folis 132-143.

15) Plec de 4 x 2, folis 144-151.

16) Plec de 6 x 2, folis 152-163.

17) Plec desaparegut, segurament coix, de 3/4 o 4/3, del qual subsisteixen quatre talons, dos de cada meitat de plec, folis [164-170].

- 18) Plec de 4 x 2, folis 171-178.
- 19) Plec de 6 x 2, folis 179-190.
- 20) Plec de 4 x 2, folis 191-198.
- 21) Plec de 6 x 2, folis 199-210.
- 22) Plec de 4 x 2, folis 211-218.
- 23) Plec de 6 x 2, folis 219-230.
- 24) Plec de 4 x 2, folis 231-238.
- 25) Plec de 6 x 2, folis 239-250.
- 26) Bifoli, folis 251-252.
- 27) Plec de 6 x 2, folis 253-264.
- 28) Plec de 4 x 2, folis 265-272.
- 29) Plec de 6 x 2, folis 273-284.
- 30) Bifoli, folis 285-286.

Al plec 5, retallats el tres últims folis del plec.

Entre el plec 6 i 7, hi ha un salt en la numeració.

Al plec 12, retallats els quatre folis del mig del plec.

Al plec 25, retallats els dos últims folis del plec.

Al plec 26, retallats tots els folis, només se'n veuen 2 talons.

Al plec 27, retallat el foli inicial del plec.

8. Foliació antiga en tinta sèpia i xifres aràbigues, a l'angle superior dret del recto dels folis.

10. Filigranes: a) Folis 3-34, 123-152, 160-186, 237-281, filigrana de la creu, del tipus VALLS I SUBIRÀ 1488, documentada a Olot el 1506 i 1531, i a Capellades el 1557.

b) Folis 28, 60-103, 114-118, filigrana semblant a la del tipus «BADIA» de VALLS I SUBIRÀ 59, documentada a Barcelona el 1715.

c) Folis 47-53, 112-113, filigrana «BADIA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 59, documentada a Barcelona el 1715.

d) Folis 156-159, 190-264, filigrana que no trobem repertoriada.

12. Sistemes de ratllat: Plegat tabel·liònic.

I. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 2-53, foli 2r, *inc.*: «Cursus Philosophicus Juxta Miram Aristotelis et Divi Thomae Aliorunque Philosophorum Doctrinam. Fauste ac felicissime nobis illuxit dies dum jucundissimum ingredimur minerve theatrum augustumque suscipimus sapientiae munus ...».

Foli 53r, *exp.*: «... angelici preceptoris Aquinatis et Dalmatii moneri, Beati Josephi et omnium Santorum Celestis Curiae AMEN.».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Cursus Philosophicus Juxta Miram Aristotelis et Divi Thomae Aliorunque Philosophorum Doctrinam*.

3. Altres manuscrits: BC, ms. 446, fol. 142-205, correspon a BDSG, ms. 48, fol. 123-163.

6. Contingut:

Questio Vnica Proemialis Sumularum de Operationibus Intellectus, fol. 2r.

Articulus Vnicus Vtrum Operationes Intellectus Sint Tres, fol. 2r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 3r.

Liber Primus De Pertinentibus Ad Primam Mentis Operationem.

Questio Prima De Signo. Articulus Primus Quid Sit signum, fol. 5r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 5v.

Articulus Secundus Vtrum Omne Signum Aliud a Se Representet, fol. 6v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 7r.

Articulus Tertius Quotuplex Sit Signum, fol. 8v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 9r.

Articulus Quartus Vtrum Signum Formale Sit Vere Et Proprie Signum, fol. 10v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 12r.

Questio Secunda De Termino Comuni, fol. 14r.

Articulus Primus Quid Sit Terminus Logicalis, fol. 14r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 14v.

Articulus Secundus Vtrum propositio Sit Terminus, fol. 15v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 15v.

Articulus Tertius Utrum Verbum Sit terminus enuntiativus, fol. 16v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 17r.

Articulus Quartus Vtrum Voces Extra Orationem Logicalem Sint Actu et formaliter termini, fol. 18r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 19v.

Articulus Quintus De Divisionibus Termini, fol. 20v.

§ Primus Quotuplex Sit Terminus Ex Parte Materiae Remote (*sic*), fol. 20v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 21v.

§ Secundus Quotuplex Sit Terminus Ex Parte Materiae Proximae, fol. 22r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 23v.

§ Tertius Quotuplex Sit Terminus Ex Parte Formae, fol. 23v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 24r.

§ Vltimus De Reliquis Divisionibus Termini, fol. 24v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 25r.

Articulus Ultimus Utrum Terminus Deus Sit Terminus Communis (*sic*), fol. 25r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 26v.

Questio Tertia De Nomine Et Verbo Logicali, fol. 27r.

Articulus Primus Quid Sit Nomen Logicale, fol. 27r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 27v.

Articulus secundus Quid Sit Verbvm, fol. 28v.

Solvuntur Argumenta Contraria, fol. 28v.

Sed Queres utrum Verbum Possit Informati Intra Propositionem, fol. 30r.

Questio Quarta De Oratione et modo sciendi, fol. 30r.

[Articulus primus Quid et quotuplex sit oratio logicalis], fol. 30r.

- Solvuntur argumenta contraria, fol. 30v.
 Articulus Secundus Quid Sit Modus Sciendi, fol. 31r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 31v.
 Articulus Tertius Quotuplex sit Modus Sciendi, fol. 32r.
- Questio Quinta De Definitione et Divisione, fol. 33r.
 [Quid et quotuplex sit definitio], fol. 33r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 33v
 [Articulus secundus de deffinitione absoluta et per additamentum], fol. 34r.
 [Apendix de legibus bone deffinitionis], fol. 34v.
 Articulus Ultimus Quid Et Quotuplex Sit Divisio, fol. 35r.
 [Solvuntur argumenta contraria, fol. 35v.
- Liber Secundus Sumularum, fol. 36r.
 [Questio prima De secunda operatione mentis], fol. 36v.
 [Articulus primus De enunciatione (*sic*)], fol. 36v.
 [Articulus secundus Quotuplex sit enuntiatio], fol. 38r.
- [Questio secunda De suppositione et aliis proprietatibus termini], fol. 39r.
 [Articulus primus Quid sit suppositio], fol. 39r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 39r.
 [Articulus secundus Quotuplex sit suppositio], fol. 39v.
 [Articulus tertius de signis que diversificant suppositionem], fol. 40r.
 [Articulus quartus De ampliacione, alienacione, remotione], fol. 40r.
 [Articulus ultimus De apelacione et eius regulis], fol. 41r.
- [Questio tertia De proprietatibus enuntiationis], fol. 42r.
 [Articulus primus Quid et quotuplex sit opositio (*sic*)], fol. 42r.
 [Articulus secundus De equipollentia], fol. 43r.
 [Articulus ultimus De conversione simplicium propositionum], fol. 43v.
- [Questio quarta De propositione modali], fol. 44r.
 [Articulus primus quid et quotuplex sit propositio modalis], fol. 44r.
 [Articulus secundus De proprietatibus propositionum modalium], fol. 44v.
 [Articulus tertius De propositionibus hipotheticis], fol. 45v.
 [Articulus ultimus de exponibilibus], fol. 46v.
- [Questio quinta De argumentatione], fol. 47v.
 [Articulus primus Quid et quotuplex argumentatio], fol. 47v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 48r.
 [Articulus secundus Vtrum mala contraria sit bona contraria et de regulis bone contrarie], fol. 48v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 49r.
- [Questio ultima De sillogismo et figuris], fol. 49r.
 [Articulus primus Quid et quotuplex sit sillogismus], fol. 49r.
 [Articulus secundus Vtrum conclusio sit de essentia sillogismi], fol. 49v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 50r.

[Articulus tertius Quid et quotuplex sit figura et modus sillogismorum], fol. 50v.

[Articulus quartus De reductione sillogismorum imperfectorum ad perfectos], fol. 51v.

[Articulus ultimus De fallacia], fol. 52v.

B

1. Folis 57-116, foli 57r, *inc.*: «Comentaria In Universam Aristotelis Logicam Juxta Angelici Preceptoris Divi aquinatis doctrinam. Proemium. Absolutis iam dialecticis questionibus ad logicam pergo ...».

Foli 116r, *exp.*: «... contineat totum id quod abstractum, non tamen supponit pro eodem pro quo supponit abstractum. Hec dicta sufficient».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Commentaria In Universam Aristotelis Logicam Juxta Angelici Preceptoris Divi Aquinatis doctrinam*.

6. Contingut:

Proemium, fol. 57r.

Questio Prima Proemialis. Hec Est Prima Totius logicae, fol. 57r.

Articulus Primus An Detur logica artificialis dirigens operationes intellectus, fol. 57r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 57v.

Articulus Secundus Utrum Logica Sit simpliciter necessaria ad alias scientias acquirendas, fol. 58.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 59v.

Articulus Tertius quomodo Distingantur logica docens et utens, fol. 62r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 62v.

Articulus quartus Utrum logica Sit Scientia et ars liberalis, fol. 63v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 64r.

Articulus quintus utrum logica sit habitus practicus vel speculativus, fol. 65r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 65v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 68r.

Questio secunda De Obiecto logicae, fol. 69v.

Articulus Unicus Quodnam Sit Objectum materiale et formale logice, fol. 69v.

§ Primus in quo Traduntur Divisiones Objecti, fol. 69v.

§ Secundus Quodnam Sit Obiectum Materiale Logice, fol. 70v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 71r.

§ Tertius In quo Contrariorum Sententiae Refutantur, fol. 71v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 72r.

§ Quartus In quo conclusio Stabilitur, fol. 73r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 73r.

§ Ultimus in quo resolvitur ultimo nostra sententia circa obiectum formale logice.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 74v.

[Questio tertia De ente rationis], fol. 75r.

[Articulus primus An detur et quid sit ens rationis], fol. 75r.

- Solvuntur argumenta contraria, fol. 76r.
 [Articulus secundus De existentia entis rationis], fol. 76v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 77v.
 [Articulus tertius Quotuplex sit ens rationis], fol. 78v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 79r.
 [Articulus quartus Per quam potentiam efformetur ens rationis], fol. 79v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 80r.
 [Articulus quintus Vtrum sensus interni et intellectus essent ens rationis], fol. 80v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 81r.
 [Articulus sextus Per quem actus intellectus efformetur ens rationis], fol. 82r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 82r.
 [Articulus septimus Vtrum intellectus diuinus efformet ens rationis], fol. 82v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 83v.
 [Articulus ultimus Per quam speciem cognoscatur ens rationis], fol. 85r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 86r.
- [Questio quarta De particulari ente rationis], fol. 87r.
 [Titulus articuli primi deest]
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 88r.
 [Articulus secundus Quomodo distinguantur gradus superiores et inferiores], fol. 89r.
 § 1. In quo aliqua probabilia proponuntur et in quo distinctio scotica incipit impugnari, fol. 89r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 89v.
 § 2. In quo totaliter impugnatur sententia Scoti circa distinctionem inter gradus superiores et inferiores, fol. 90r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 90r.
 § 3. Vtrum inter gradus metaphisicos detur distinctio virtualis intrinseca, fol. 91r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 92r.
 § Ultimus. An inter gradus superiores in inferiores detur precisio obiectiva, fol. 93r.
 [Articulus tertius In quo statu natura habeat unitatem requisitam ad uniuersalitatem formaliter], fol. 94r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 94v.
 [Articulus quartus In quo statu conservatur nature aptitudo requisita ad uniuersalitatem], fol. 96r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 96v.
 [Articulus quintus Quid constituat uniuersalitatem], fol. 97r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 97v.
 [Articulus sextus Per quem actum intellectus fiat uniuersum metafisicum], fol. 98r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 99r.
 [Articulus ultimus Per quos actus intellectus fiat uniuersum logicum formaliter], fol. 99v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 100v.

- [Questio quinta De predicabilibus], fol. 101r.
 [Articulus 1. An predicabilia sint tantum quinque], fol. 101v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 101v.
 [Articulus 2. Vtrum universum sit genus ad 5 predicabilia], fol. 102r.
- [Questio sexta De genere primo predicabili], fol. 103r.
 [Articulus primus Quid sit genus], fol. 103r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 103v.
 [Articulus secundus Quodnam sit deffinitum formale in deffinitione generis], fol. 104r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 104v.
 [Articulus tertius Vtrum genus possit conservari in unica specie et species conservari in vnico indiuiduo], fol. 105v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 106r.
 [Articulus ultimus in quo plures difficultates resolvuntur], fol. 106v.
- [Questio septima De specie et indiuiduo], fol. 107v.
 [Articulus 1. Quid sit species subiicibilis et predicabilis], fol. 108r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 108r.
 [Articulus 2. Vtrum species subiicibilis ut talis sit formaliter universalis], fol. 108v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 108v.
 [Adhuc de potentia Dei absoluta non possunt repetiri duo angeli solo numero distincti sub eadem specie], fol. 109r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 110r.
 [Articulus ultimus De indiuiduo], fol. 111v.
- [Questio octava De differentia], fol. 112r.
 [Articulus 1. Vtrum differentia bene dividatur a Porfirio], fol. 112r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 112v.
 [Articulus 2. Quid sit differentia constituens tertii predicabilis], fol. 112v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 113r.
 [Articulus 3. Per ordinem ad quod differentia constituatur universalis], fol. 113r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 113v.
- [Questio ultima De proprio et accidentali], fol. 114r.
 [Articulus 1. Quod et quale sit proprium constituens quartum predicabile], fol. 114r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 114v.
 [Articulus 2. Quid sit accidens quintum predicabile], fol. 114v.
 [Articulus ultimus Utrum omne predicatum conveniens alicui subpossit predicanti de ipso], fol. 115r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 116r.

Folis 116-117 buits.

C

1. Folis 123-163, foli 123r, *inc.*: «Liber Cathegoriarum Aristotelis. Liber iste quem Philosophus Cathegoriarum apellat in coordinatione predicamentorum consistit...».

Fol. 153v, *exp.*: «... et hec sint satis de toto libro Cathegoriarum Aristotelis».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ARISTÒTIL, [*Exposició sobre el Liber Cathegoriarum d'Aristòtil*].

6. Contingut:

Questio Prima de Antepredicamentis, fol. 123r.

Articulus primus quid sint univoca, echivoca (*sic*) et denominativa, fol. 123r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 123v.

Articulus ultimus utrum divisiones et regulae antipredicamentales recte a philosopho tradantur, fol. 123v.

Questio secunda de analogis, fol. 124r.

Articulus primus quid et quotuplex sit analogum, fol. 124r.

Articulus secundus utrum transcendentia (*sic*) rationis superioris respectu inferiorum causet analogiam, fol. 124v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 125r.

Articulus tertius utrum dependentia sit causa suficiens analogiae, fol. 125v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 126r.

Articulus quartus utrum ratio communis entis transcendat omnes differentias, fol. 126v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 126.

Articulus quintus utrum ens sit analogum in ordine ad sua inferiora, fol. 127r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 127v.

Articulus sextus qua analogia ens sit analogum in ordine ad Deum et creaturas, substantiam et accidens, fol. 128r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 128v.

Articulus ultimus utrum detur unus conceptus entis perfecte precisus a differentiis, fol. 129r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 129v.

[Questio 3. De obiecto metafisice], fol. 130v.

[Articulus unicus Quodnam sit obiectum metafisice], fol. 130v.

[Questio 4. De ente predicamentali], fol. 131v.

[Articulus 1. Quid sit predicamentum et que condiciones requirantur ut aliquid collocetur directe in aliquo predicamento], fol. 131v.

[Articulus 2. Utrum ens reale creatum a Deo dividatur in decem predicamenta], fol. 132r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 132r.

[Questio 5. De substantia], fol. 132v.

[Articulus 1. Quid sit substantia], fol. 132v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 132v.

[Articulus 2. De divisionibus substantie eiusque partibus], fol. 133v.

[Articulus 3. Utrum Deus collocatur in predicamento substantie], fol. 134v.

[Articulus 4. Utrum collocetur Christus in predicamento substantie], fol. 135v.

[Questio 6. De accidenti in comuni], fol. 136v.

[Articulus 1. Quodnam sit constitutum essentiale accidentis], fol. 136v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 137r.

[Articulus 2. De existentia accidentis], fol. 137v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 137v.

[Questio 7. De predicamento quantitatis], fol. 138r.

[Articulus 1. Quodnam sit constitutum essentiale quantitatis], fol. 138r.

[Articulus 2. Utrum quantitas distinguatur realiter a re quanta], fol. 138v.

[Articulus 3. Utrum substantia corporea ante quantitatem habeat partes extensas], fol. 139v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 140r.

[Articulus 4. Utrum substantia corporea ante quantitatem habeat partes discretas], fol. 140r.

[Articulus 5. Utrum linea, superficies et corpus sint partes quantitatis continuæ], fol. 142r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 142v.

[Articulus ultimus. De speciebus quantitatis discretæ], fol. 143r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 143v.

[Questio 8. De Relatione], fol. 144r.

[Articulus 1. Quid sit relatio *deest*], fol. 144r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 144r.

[Articulus 2. Quot sint fundamenta relationis et quotuplex ista sint], fol. 145r.

[Articulus 3. Utrum substantia possit immediate fundare relationem predicamentalem et una relatio aliam], fol. 146r.

[Articulus 4. Utrum relatio predicamentalis distinguatur realiter a predicamento], fol. 147v.

[Articulus 5. Utrum omnis relatio terminetur ad relativum formaliter], fol. 148v.

[Articulus ultimus. A quo sumatur unitas relationis], fol. 150r.

[Questio 9. De qualitate], fol. 151r.

[Articulus 1. Quid et quotuplex sit qualitas], fol. 151r.

[Questio decima. De sex ultimis predicamentis], fol. 152r.

[Articulus 1. De predicamento actionis et pationis (*sic*)], fol. 152v.

[Articulus ultimus. De ubi, quo, situ et habitu], fol. 152v.

[Questio undecima. De postpredicamentis], fol. 153r.

[Articulus unicus in quo explicantur omnia postpredicamenta], fol. 153r.

D

Folis 154r-163v. Fol. 154r, *inc.*. «Quia Aristoteles Logicam dividit in 3 partes juxta 3 operationes intellectus, in parte 1 agit de terminis ...».

Fol. 156r, *exp.*: «... precedit natura terminum, aut est contraria, sed simul sunt natura et cognitione».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *De signo*.

6. Contingut:

[Articulus 1. Quenam sit differentia essentialis adequata constitutiva signi], fol. 154r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 154r.

[Articulus 2. Utrum relatio signi ad significatum transcendentis vel predicamentalis sit], fol. 155r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 155v.

E

1. Folis 156r-163v. Fol. 156r, *inc.*. «Questio 1. De demonstratione. Quia enim demonstratio ad tertiam mentis operationem pertinet, ordinem doctrine servant, de his que prerequiruntur ad demonstrationem prius tractare debemus ...».

Fol. 163v, *exp.*: «... potest Philosophus Christianus habere scientiam de hac propositione: Deus est; sed acquisita scientia circa illam non predicatur (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *De demonstratione. De scientia*.

6. Contingut:

[Questio 1. De demonstratione], fol. 156r.

[Articulus 1. De his que prerequiruntur ad demonstrationem], fol. 156r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 156v.

[Articulus 2. Quid et quotuplex sit propositio immediate et per se nota], fol. 157r.

[Articulus 3. Quid et quotuplex sit demonstratio], fol. 157v.

[Articulus 4. Utrum assensus premissarum efficienter concurrat ad assensum conclusionis], fol. 158v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 158v.

[Articulus 5. *deest*].

Solvuntur argumenta contraria, fol. 159v

[Articulus 6. Utrum intellectus ex assensu premissarum quo ad exercitium ad assensum conclusionis necessitetur], fol. 160r

Solvuntur argumenta contraria, fol. 161v.

[Questio ultima. De scientia], fol. 162r.

[Articulus 1. Quid et quotuplex sit scientia], fol. 162r.

[Articulus 2. De unitate scienciarum], fol. 162v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 162v.

Folis 164-170 manquen.

F

1. Folis 171-282, foli 171r, *inc.*: «Peractis his que ad rationalem philosophiam et metafisicam pertinent nunc acturi sumus de Philosophia Naturali que precipue philosophia debet appellari ...».

Foli 282r, *exp.*: «... quia agens naturale non potest recuperare actionem numero eandem quam antea habuit ».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Philosophia Naturalis*.

3. Altres manuscrits: BC, ms. 403, 597.

6. Contingut:

[Questio proemialis], fol. 171r.

Articulus 1. Utrum philosophia sit scientia, fol. 171r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 171r.

Articulus 2. Utrum philosophia (*sic*) sit una scientia secundum spetiem (*sic*) atomam, fol. 171v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 172r.

Articulus unicus [ultimus] quodnam sit objectum filosofie naturalis, fol. 172v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 173v.

Questio prima de ordine cognoscendi, fol. 174v.

Articulus 1. Utrum in cognitione sit procedendum ab universalioribus ad minus universalia, fol. 174v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 174v.

[Articulus 2. *deest*].

Solvuntur argumenta contraria, fol. 175v.

[Questio 2. De principiis entis naturalis in comuni], fol. 176v.

Articulus 1. Quid sint principia et an sint contraria, fol. 177r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 177r.

Articulus 2. Quot sint principia entis naturalis, fol. 177v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 178r.

[Questio 3. De materia prima], fol. 179v.

Articulus 1. An sit et quid sit materia prima, fol. 179v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 179v.

Articulus 2. Utrum materia prima habeat ex se aliquem actum entitativum, fol. 180r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 180v.

[Articulus 3. An materia prima habeat actum ex se metafisicum], fol. 181r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 181v.

[Articulus 4. Utrum materia prima ex se habeat propriam existentiam], fol. 182v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 182v.

[Articulus 6 [5]. Utrum materia prima possit existere sine omni forma], fol. 183v.

[Articulus 6. Utrum materia prima habeat appetitum ad formam], fol. 184v.

[Articulus 7. Utrum materia prima appetat (*sic*) formas amissas], fol. 185v.

- [Questio 4. De forma substantiali], fol. 186v.
 [Articulus 1. An detur forma substantialis et quid ista sit], fol. 186v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 187r.
 [Articulus 2. Quid sit formam educi de potentia materie], fol. 187r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 187v.
 [Articulus 3. Utrum anima rationalis educatur de potentia materie], fol. 187v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 188r.
 [Articulus 4. Utrum forma celorum et elementorum in prima productione fuerint de facto educendae de potentia materiae], fol. 189r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 189v.
 Articulus 5. Utrum formae celorum et elementorum in prima productione potuerint educi de potentia materiae, fol. 190r.
 [Articulus 6. Utrum formae accidentales educantur de potentia subiecti], fol. 190v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 192r.
 [Articulus 7. Utrum duae formae substantiales possint informare eandem numero materiam], fol. 192r.
 [Articulus 8. Utrum in composito naturali detur forma corporeitatis discreta], fol. 192r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 192r.
- [Questio 4 {5} De toto composito], fol. 193r.
 [Articulus 1. Utrum totum distinguatur a partibus simul sumptis et unitis], fol. 193r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 193v.
 [Articulus 2. Utrum in composito naturali detur unio discreta realiter a materia prima et forma], fol. 194r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 194v.
 [Articulus 3. Quid sit subsistentia et quisnam sit effectus proximus illius], fol. 196r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 196v.
 [Articulus ultimus. Utrum subsistentia creata distinguatur realiter ab existentia], fol. 197r.
- [Liber secundus Phisicorum], fol. 198v.
 [Questio 1. De natura, arte et violento], fol. 199r.
 [Articulus Quid sit natura], fol. 199r.
 Articulus 2. Quibus conveniat ratio naturae, fol. 200r.
 [Articulus 3. Utrum ars possit perficere opera naturae], fol. 201r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 201r.
 [Articulus quartus de violento], fol. 201v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 202r.
- [Questio 2. De causis in communi], fol. 202v.
 [Articulus 1. Quid et quotuplex sit causa], fol. 202v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 203r.
 [Articulus 2. Utrum omnis causa distinguatur realiter a suo effectu et sit prior et practior illo et an sint sibi ad invicem causae], fol. 203v.

- [Solvuntur argumenta contraria], fol. 204r.
 [Articulus 3. Utrum idem numero effectus possit provenire a duplici causa totali et adequata], fol. 204r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 205r.
 [Articulus quartus. Quid et quotuplex sit causa efficiens], fol. 206r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 206v.
 [Articulus 5. Utrum forma substantialis sit principium quo radicale operationis], fol. 206v.
 [Articulus 6. Utrum substantia creata sit immediate operativa], fol. 207v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 208r.
 [De causa mali], fol. 210r
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 210v.
 Articulus ultimus utrum omne instrumentum debeat habere aliquam actionem previam ad producendum effectum principalis agentis, fol. 211r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 211v.
 [De predeterminatione], fol. 211v.
 § Primus in quo aliqua sponuntur et explicantur, fol. 211v.
 § 2. Utrum causa 1^a actu et immediate concurrat ad omnes operationes cuiuslibet causae creatae, fol. 212r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 212v.
 § 3. Utrum Deus physice predeterminet causas secundas necessarias ad operandum, fol. 212v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 213r.
 § 4. Utrum Deus predeterminet fisice creaturas ad operandum seu causas secundas liberas, fol. 213v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 214r.
 § 5. Utrum Deus predeterminet voluntatem ad materiale peccati, fol. 216v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 217v.
 [De causa finali], fol. 218v.
 Articulus primus. Quid et quotuplex sit finis et an sit vera causa realis], fol. 218v
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 218v.
 Articulus secundus quaenam sit ratio formalis finalisandi (*sic*) in fine, fol. 219r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 219v.
 Articulus 3. Quaenam sit causalitas finis, fol. 220r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 220v.
- Questio ultima de casu, fortuna et fato, fol. 221r.
 Articulus unicus de casu, fortuna et fato, fol. 221r.
 Queres secundo ad quid sint huiusmodi monstrua, fol. 221v.
- [Liber 3 Physicorum. Summa textus], fol. 222r.
 Articulus primus Quid sit motus, fol. 222r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 222v.
 Articulus 2. Quibus conveniat deffinitio motus, fol. 223r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 223v.
 Articulus 3. Utrum motus distinguatur realiter a termino ad quem, fol. 223v.
 Articulus 4. Utrum actio et motus distinguantur realiter, fol. 224r.

- Articulus 5. Utrum actio transiens subjectetur in agente vel in passo, fol. 224v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 225r.
 [De infinito], fol. 226r.
 Articulus unicus Utrum sit possibile infinitum in actu, fol. 226r.
 [§ 1. Utrum possit dari infinitum in actu secundum essentiam], fol. 226v.
 [§ secundus. Utrum possit dari infinitum in actu secundum magnitudinem], fol. 227r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 227r.
 [§ 3. Utrum sit possibile infinitum in actu secundum multitudinem], fol. 227v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 228r.
 [§ 4. Utrum possit dari infinitum in actu secundum intencionem], fol. 228v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 229r.
- [Liber 4 Physicorum], fol. 229r.
 [Questio 1. De loco], fol. 229r.
 [Articulus 1. De loco circumscriptivo], fol. 229v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 230r.
 Articulus 2. Utrum corpora sint in loco, fol. 231v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 231r.
 [Articulus tertius. Utrum duo corpora possint esse simul circumscriptive in eodem loco], fol. 231r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 231v.
 [Articulus 4. Utrum idem corpus possit esse circumscriptive in duplici loco], fol. 232r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 233r.
- [Questio 2. De vacuo], fol. 233v.
 [Articulus 1. Utrum detur vacuum in rerum natura], fol. 233v.
 [Articulus ultimus. An si daretur vacuum posset corpus moveri per illum et an moveretur in instanti], fol. 234r.
- [Questio 3. De tempore], fol. 235r.
 [An detur tempus et an sit aliquid reale et quid sit], fol. 235r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 235v.
 [Articulus ultimus. An tempus existat ratione partis vel ratione instantis], fol. 235v.
- [Liber 5 Physicorum. Summa textus], fol. 237r.
 [Articulus unicus. Ad que predicamenta detur per se motus], fol. 237r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 237v.
- [Questio ultima. De unitate et varietate motus], fol. 238r.
 [Articulus 1. A quo sumitur unitas specifica motus], fol. 238r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 238r.
 [Articulus ultimus. De varietate motus], fol. 238v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 238v.
- [Liber Sextus Physicorum. Summa textus], fol. 239r.

[Questio prima. De compositione compositi], fol. 239r.
 [Articulus 1. Utrum in continuo dentur indivisibilia], fol. 239r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 239v.
 [Articulus 2. Utrum continuum componatur ex solis indivisibilibus], fol. 239v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 239v.
 [Articulus ultimus. Utrum in continuo dentur infinitae partes proportionales], fol. 240r.

[Questio secunda. De inceptio et decisione motus], fol. 242r.
 [Articulus primus *deest*].
 [Articulus ultimus. Quomodo incipiant et desinant res permanentes], fol. 242v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 243r.

[Questio ultima. De termino magnitudinis et parvitatatis rerum naturalium], fol. 243r.
 [Articulus *deest*].
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 244r.

[Liber 7 Physicorum. Summa textus], fol. 244r.
 [Questio De conditionibus requisitis ad motum], fol. 244r.
 [Articulus 1. Utrum omne quod movetur ab alio moveatur], fol. 244v.
 [Articulus 2. Utrum gravia et levia moveantur a se vel a generante], fol. 245r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 246r.

[Liber 8 Physicorum. Summa textus], fol. 246v.
 [Questio unica de eternitate mundi et primo motore], fol. 246v.
 [Articulus 1. Utrum mundus potuerit esse ab eterno quantum ad res permanentes], fol. 246v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 247r.
 [Articulus 2. Utrum mundus potuerit esse ab eterno quantum ad res successivas], fol. 247v.
 [Articulus ultimus. De primo motore], fol. 248r.

Foli 248v buit. Folis 249-253 manquen. Foli 254r buit.

G

1. Folis 254v-266v. Fol. 254v, *inc.*: «(*initio mutilus*) ... Nota tamquam certum dari animam cum experiemur ...».

Fol. 266v. *exp.*: «... ad aliud arguitur quando scilicet dictio est prior intentione. Respondetur quod hec prioritas est inadequata et praecisiva».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Comentari als llibres sobre l'ànima d'Aristòtil*].

6. Contigut:

[Questio proemialis], fol. ?

[Articulus 1. An sit et quid sit anima], fol. 254v.

- [Solvuntur argumenta contraria], fol. 254v.
 [Articulus 2. Quotuplex sit anima et quot modi vivendi], fol. 254v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 255r.
 [Articulus 3. Utrum anima vegetativa contineatur in sensitiva et utraque in rationali], fol. 255r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 255v.
 [Articulus 4. Utrum anima sit indivisibilis], fol. 256r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 256r.
 [Articulus 5. Utrum anima omnes partes corporis informet], fol. 256r.
- [Questio 1. Utrum animae diversae spetiei (*sic*) possint esse equales in essentiali perfectione], fol. 257r.
 [§ 1. Utrum anima viri sit substantialiter perfectior anima feminae], fol. 257r.
 [§ 2. De proprietatibus anime in comuni (*sic*)], fol. 257r.
 [Articulus 1. Utrum potentiae animae specificentur ab actibus et obiectis], fol. 257r.
 [Articulus 2. Quot sint genera potentiarum anime], fol. 257v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 258r.
- [Questio 1 (2). Quot sint potentiae animae vegetativae et quid sint], fol. 258r.
- [Questio 3. De sensibus externis in comuni], fol. 258v.
 [Articulus 1. Quid et quotuplex sit sensus exterior et sensibile], fol. 258v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 259r.
 [Articulus 2. Utrum sensibile positum supra sensum impediatur sensationem (*sic*)], fol. 259r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 259v.
- [Questio 1 (4). Utrum vehemens sensibile ledat sensum], fol. 259v.
- [Questio 2 (5). An obiectum non extensum possit per sensum externum attingi], fol. 260r.
- [Questio 4 (6). De sensibus externis in particulari], fol. 260r.
 [Articulus 1. De sensu visus], fol. 260r.
 [Articulus 2. De sensu auditus], fol. 260v.
 [Articulus 3. De sensu odoratus], fol. 260v.
 [Articulus 4. De sensu gustus], fol. 261r.
 [Articulus 6. De sensu tactus], fol. 261r.
- [Liber 3 de anima], fol. 261v.
 [Questio 1. De sensibus internis], fol. 261v.
 [Articulus 1. De sensu comuni], fol. 261v.
 [Articulus 2. De sensu interno qui dicitur fantasia], fol. 262r.
 [Articulus 3. An detur sensus internus qui dicitur estimativa], fol. 262r.
 [Articulus 4. An detur sensus qui est internus et dicitur memoria], fol. 262v.
- [Questio 2. De anima rationali et eius potentiis], fol. 262v.

[Articulus 1. Utrum detur in nobis intellectus agens a patibili (*sic*) realiter distinctus], fol. 262v.

[Articulus. Utrum intellectus sit perfectior voluntate], fol. 263r.

[Solvuntur argumenta contraria], fol. 263r.

[Articulus 3. An in potentia intellectiva detur memoria], fol. 263v.

[Questio 3. De spetiebus intellectivis impressis et intelligibilibus], fol. 264r.

[Articulus 1. An species impressae concurrant effective ad intellectionem], fol. 264r.

[Solvuntur argumenta contraria], fol. 264r.

[Questio 1 (4). An species impressa sit formalis similitudo obiecti], fol. 265r.

[Questio 2 (6). An obiectum habeat esse perfectiori modo in specie impressa quam in se ipso], fol. 265r.

[Questio 3 (7). An species distinguatur ab intellectu et sit eiusdem naturae cum obiecto], fol. 265r.

H

1. Folis 267r-281r. fol. 276r, *inc.*: «Hic liber continet decem capita in quorum 1. intendit tractare de generatione secundum opinionem antiquorum et in 2. querit in quo consistat generatio ...».

Fol. 281r, *exp.*: «... Ratio autem quare repugnat quod reproducantur naturaliter est quia agens naturale non potest recuperare actionem numero eandem quam antea habuit».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{Comentari al llibre sobre la generació i la corrupció d'Aristòtil}*.

3. Altres manuscrits: BC, ms. 403.

6. Contingut:

[Questio 1. De generatione substantiali], fol. 267r.

[Articulus 1. Utrum detur generatio substantialis], fol. 267r.

[Articulus 2. Quid sit generatio], fol. 267v.

[Articulus 3. An generatio substantiae creatae sit essentialiter mutatio], fol. 268r.

[Articulus 4. Utrum generatio substantialis creata sit actio realiter distincta ab alteratione], fol. 268r.

[Solvuntur argumenta contraria], fol. 268v.

[Articulus 5. Quodnam sit subiectum generationis substantialis], fol. 269r.

[Articulus 3 (6). Quisnam sit terminus generationis substantialis], fol. 269r.

[Solvuntur argumenta contraria], fol. 269v.

[Articulus 7. Utrum dispositiones causent formam genitam], fol. 269v.

[Solvuntur argumenta contraria], fol. 270r.

[Questio 2. De corruptione], fol. 270v.

[Articulus 1. Quid sit corruptio], fol. 270v.

[Articulus 2. Utrum corruptio sit naturalis et per se], fol. 271r.

- [Questio 3. De alteratione in comuni], fol. 272r.
 [Articulus 1. Quid sit alteratio], fol. 272r.
 [Articulus 3. Ad quas species qualitatis detur per se alteratio], fol. 272v.
 [Articulus 3. Ad quas formas detur intentio et remissio], fol. 273r.
 [Articulus ultimus. Quomodo fiat intentio qualitatis], fol. 273v.
- [Questio 4. De nutritione et aumentatione (*sic*)], fol. 274v.
 [Articulus 1. Quid sit nutritio et aumentatio], fol. 274v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 274v.
 [Articulus secundus. In qua actione consistat formaliter nutritio], fol. 275r.
 [Articulus 3. Utrum nutritio et aumentatio fiant toto tempore vitae], fol. 275r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 275v.
- [Questio 5. De actione et reactione], fol. 275v.
 [Articulus 1. Utrum simile possit agere in suum simile], fol. 275v.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 276r.
 [Articulus 2. Utrum activitas agentis debeat esse maxima resistentia passi], fol. 276r.
 [Articulus ultimus. An agens in agendo repatiatur a suo passo], fol. 276r.
- [Questio 6. De mixtione, condensatione et rarefactione], fol. 276v.
 [Articulus 1. De mixtione], fol. 276v.
 [Questio (Articulus) 2. Utrum mixta maneant in elemento et elementa maneant formaliter in mixto], fol. 277r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 277v.
 [Articulus ultimus. Quid sit condensatio et rarefactio et qui termini earum], fol. 278r.
- [Questio 7. De principio indivisibili rerum naturalium], fol. 278r.
 [Solvuntur argumenta contraria], fol. 278v, 279r.
- [Liber secundus de generatione. Suma (*sic*) textus], fol. 279r.
 [Questio 1. De generatione elementorum], fol. 279v.
 [Articulus 1. Quid sit elementum et quotuplex sit], fol. 279v.
 [Articulus 2. Utrum elementa habeant unam qualitatem in summo et aliam citra summum], fol. 280r.
 [Articulus 3. De primis qualitibus elementorum], fol. 280r.
- [Questio ultima. De temperamento et reproductione rei], fol. 280v.
 [Articulus 1. Utrum possit dari temperametum ad pondus], fol. 280v.
 [Articulus ultimus. Utrum repugnet rem corruptam reproduci], fol. 280v.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: a) Fol. : 93 x 156, a columna tirada, de 43 línies.
 Impaginació del foli 11: 21 + 90 + 36 x 21 + 153 + 20.

b) Fol. : 112 x 157, a columna tirada, de 48 línies. Impaginació del foli 159: 12 + 112 + 19 x 16 + 157 + 18.

2. Tipus de ratllat: Dues línies verticals per definir els marges de la caixa d'escriptura.

3. Tipus de lletra i mans: Escripura cursiva del segle XVIII, d'una sola mà.

4. Reclam de foli a foli als fol. 2-36.

5. Decoració: Als fol. 42v i 45r figures de la contrarietat de les proposicions, la primer plena, la segona buida. Al foli 282v, dibuix infantil de dos velers, un de gran i un de petit. Al 284v, dibuix infantil d'una creu. Al foli 285v, dibuix infantil d'un Sant Crist.

6. Notes: Al fol. 11r, «Codex 2». Al fol. 23r, «Codex 3». Al fol. 35r, «Codex 4». Al fol. 57r, «Codex Logicae primus». Al fol. 61v, «codex primus Logicae». Al fol. 77r «codex 3». Al fol. 87r, «codex 4». Al fol. 97r, «codex 5». Al fol. 133r, «codex secundus Metaphysicae». Al fol. 112r, «F. Josephus Th. Vila». Al fol. 123r, «Codex Primus Methaphysicae». Al fol. 133r, «Codex Secundus Metaphysice». Al fol 143r, «Codex Tertius Metaphysicae». Al fol. 153r, «Codex Quartus Metaphysicae». Al fol. 1r3r, «Codex ultimus methaphysicae». Al fol. 180r, «Codex Secundus». Al fol. 190r, «Codex Tertius». Al fol. 200r, «Codex quartus». Al fol. 210r, «Codex quintus». Al fol. 220r, «Codex Sextus». Al fol. 230r, «Codex septimus». Al fol. 240r, «Codex octavus» fol. 240r.

Al foli 286v, *probationes pennaee*: «Jaume Coll | Jaume Coll [*espaï*] Francisco | Marul des dez [*espaï*] Al F. Jaume Coll».

Als folis 125r i 221v notes sobre la matèria annexa.

9. Copista únic.

10. Revisions: Una de llarga al foli 78r. Correccions *passim*.

12. Notícies històriques: L'autor, tomista integral, coneix les teories modernes sobre l'existència del buit.

Les notes que hi ha al recto dels folis suara ressenyades evidencien la cura esmerçada pel copista en l'ordenació del material que anava copiant, per tal d'orientar la feina del relligador del volum.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari, amb els primers folis en mal estat.

2. Datació: 3 març 1721 (fol. 248r).

3. Origen gironí. L'autor és dominicà i tomista; quan al fol. 53r acaba el seu primer tractat de lògica, invoca el beat Dalmau Moner, santedat del convent gironí O. P. de Sant Domènec.

4. Propietaris i procedència: Als folis 61r, 80r, 106v, escrit al marge: F. Josephus Thomas Vilar, dominicà; entenem que és el possessor del ms., perquè res no autoritza a pensar que sigui l'autor dels textos.

49

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes: No hi ha cobertes pròpiament dites. Les supleixen dues tapes solteres de cartró i un full independent de paper de barba que envolta el cos del volum.

a) Mides de superfície i gruix: a) de les tapes de cartró: 164 x 206 x 29;
b) del full independent: 334 x 200.

b) Material: Cartró.

2. Llom suplert pel paper esmentat anteriorment.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plecs són cosits entre ells mitjançant tres nervis de pell, gairebé desaparegut el primer.

b) Descripció dels sectors: A baix, etiqueta de paper blanca, quadrada, enganxada al paper que envolta el cos del volum, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 49».

3. Altres elements:

a) Folis de protecció i de guarda: II, formant bifoli. Al foli de guarda Ir hi ha la inscripció «EX LIBRIS HIERONIMUS | ROS PLUYA | JESUS MARIA JOSEP | Hic liber pertinet ad me | Hieronimum Ros [... ...] | [... ...] dabo [... ...] | [... ...] Ros [... ...]».

d) Talls irregulars.

e) Capçada a dalt i a baix.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit miscel·lani.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 146.

5. Dimensions: 150 x 200 x 39.

6. Plecs:

1) Plec de coix de 7/5, folis 1-12, amb un taló al final.

2) Plec coix de 6/4, folis 13-22, amb dos talons.

3) Plec coix de 6/5, folis 23-33, amb un taló.

4) Plec de 5 x 2, folis 34-43.

5) Plec de 5 x 2, folis 44-53.

6) Plec de 5 x 2, folis 54-63.

7) Bifoli, folis 64-65.

8) Plec coix de 7/4, folis 66-76, amb dos talons.

9) Plec de 5 x 2, folis 77-86, gairebé desaparegut l'últim foli.

10) Plec de 5 x 2, folis 87-96.

- 11) Plec de 5 x 2, folis 97-106.
- 12) Plec de 6 x 2, folis 107-118.
- 13) Plec de 5 x 2, folis 119-128.
- 14) Plec de 5 x 2, folis 129-138.
- 15) Plec coix de 5/3, folis 139-146.

Dels folis 64-66 en queda la meitat inferior. Del foli 86 en queden restes.

8. Foliació moderna i contínua, feta el dia 11 d'abril de 2013, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis. Hi ha indicis d'una paginació antiga, en tinta, de l'època de l'escriptura del manuscrit.

10. Filigranes: a) Foli I-12, i 13-146, de la creu llatina posada dins escut, relacionable amb VALLS I SUBIRÀ, n. 1029 i 1030, de l'any 1779.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis: 4r-62v. Fol. 4r, *inc.*: «TRACTATVS SVMMVLARVM IVXTA MIRAM ANGELICI PRECEPTORIS DIVI THOME AQVINATIS ET ARISTOTELIS DOCTRINAM. PROEMIUM. Cum vim ...».

Fol. 62v, *exp.*: «... beati patris nostri Dominici et sancti Geronimi et omnium sanctorum uisionem dei fruentium».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Tractatus summularum*.

6. Contingut:

Questio Proemialis. Articvlvs primus quot sunt opera nostri intellectus, fol. 4r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 5r.

Articvlvs 2. Qvo modo opera nostri intellectus infra se distinguantur, fol. 6r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 7r.

Liber I De Pertinentibus ad primam mentis operationem. Questio de Signo, fol. 7v.

Articvlvs 1. Quid sit Signum, fol. 8r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 8v.

Articvlvs 2. Vtrum Detur Signum, fol. 9r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 9v.

Articvlvs 3. Vtrum Significatum debeat esse imperfectius suo signo, fol. 11r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 11v.

Articvlvs 4us in quo aliqua queruntur et resoluuntur. Queres 1º utrum unum simile sit signum alterius, fol. 13r.

Queres 2 an omnis causa sit signvm svi efectvs, fol. 13v.

Articvlvs 5vs. Qvotvplex sit signvm, fol. 14v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 15v.

Queres an detur signum naturale, fol. 16v,

Questio 2a. De Termino, fol. 17r.

Articulus primus. Quid sit terminus logicalis, fol. 17r.

- Solvuntur argumenta contraria, fol. 17v.
 Articvlvs 2. Qvenam sit diferentia ultima constitutiva termini, fol. 18v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 19v.
 Articulus 3us. Quibus conueniat ratio termini, fol. 21v.
 Paragrafus 1us. An ratio termini conueniat vocibus extra orationem logicalem, fol. 21v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 22r.
 Paragrafus 2. An ratio termini conueniat copule uervali, fol. 23v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 24r.
 Paragrafus 3. An ratio termini conueniat termino sincattegorematico (*sic*), fol. 25r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 25r.
 Articulus 4. Quotuplex sit terminvs, fol. 25v.
 Paragrafus 1. Quotuplex sit terminus ex parte materie remote, fol. 25v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 26v.
 Paragrafus 2. Quotuplex sit terminus ex parte materiae proxime, fol. 27r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 28r.
 Paragrafus 3. Quotuplex sit terminus ex parte forme, fol. 28v.
 Paragrafus 4. De reliquis definitionibus termini, fol. 29v.
- Questio 3. De nomine et verbo.
 Articulus primvs. Quid sit nomen Logicale, fol. 30r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 30v.
 Articvlvs 2. An nomen infinitvm et casvs obliqui sint vera nomina, fol. 32r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 33r.
 Articvlvs 3. Quod sit verbum, fol. 34v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 35r.
- Qvestio 4. De numero, ratione et modo sciendi.
 Articvlvs primus. Quod et qvotvplex sit ratio logicalis, fol. 35v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 36r.
 Articvlvs 2. Quod et qvotvplex sit modus sciendi, fol. 37r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 38r.
- Questio 5. De definitione, et divisione. Articvlvs I Qvot et qvotvplex sit definitio, fol. 39r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 40v.
 Articvlvs 2. De regvlis definitionis et definiti, fol. 41r.
 Articvlvs 3. An definitio formaliter pertineat ad primam mentis operationem, fol. 41v.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 42v.
 Articvlvs 4. Quod et qvotvplex sit divisio et de eivs regvlis, fol. 43r.
- Liber 2. De his qve pertinent ad secvndam mentis operationem.
 Qvestio prima. De enuntiatione.
 Articvlvs 1. Quid sit enuntiatio, fol. 44r.
 Solvuntur argumenta contraria, fol. 44v.
 Articvlvs 2. Quotvplex sit enuntiatio, fol. 45v.

Qveres an aliqva divisio propositionis sit essentialis et univoca, fol. 47r.

Questio 2. De proprietatibus enuntiationis.

Articulus 1. Quid et quotuplex sit sypositio, fol. 48r.

Articulus 2. De reliquis proprietatibus terminorum, fol. 49v.

Articulus 3. Quid et quotvplex sit appellatio et eivs regulis, fol. 50v.

Articulus 4. De oppositione prepositionvm (*sic*) absolvtarvm, fol. 51r.

Articulus 5. De equipolentia prepositionvm (*sic*) absolvtarvm, fol. 52r.

Articulus 6. De convertione prepositionvm (*sic*) absolvtarvm, fol. 52v

Questio 3. De propositione modali et exponibili.

Articulus 1. Quid et quotvplex sit propositio modalis, fol. 53r.

Articulus 2. De equipollentia et conversione propositionum modalium, fol. 53v.

Articulus 3. De propositionibvs exponibilibvs, fol. 54v.

Liber 3. De his que pertinent ad tertiam mentis operationem, fol. 55v.

Questio Vltima. De argumentatione.

Articulus 1. Quid et quotvplex sit argumentatio, fol. 55v.

Articulus 2. De silogismo (*sic*) et eivs legibvs, fol. 57r.

Qveres quot et que sint principia Artis silogistiche, fol. 57v.

Articulus 3. Quid et quotuplex sit figvra, fol. 58r.

Articulus 4. De modis silogismorum, fol. 58v.

Articulus 5. De redvctione ostensiuia silogismorum, fol. 59v.

Articulus 6. De reductione silogismorum ad impossibile, fol. 60v.

Articulus 7. De locis arguendi, et silogismis sofisticis, fol. 61rv.

B

1. Folis 67-145. Fol. 67r, *inc.*: «*initio mutilus*» [PRAECEPTORIS DIVI THOMAE AQUINATIS DOCTRINAM. PROEMIUM. Finita iam logica parua, que aliis terminis dialectica vocatur, uenit nunc de logica magna tractare ...».

Fol. 145, *exp.*: «... secula. AMEN».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, *Logica maior*.

6. Contingut:

...

Solvuntur argumenta contraria, fol. 69r.

Articulus 3. An logica sit simpliciter practica et speculativa, fol. 70v.

Articulus 4. An logica sit scientia, et ars, fol. 76r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 77v.

Articulus 5. Qvomodo distingvantur habitvs logice ut docentis et vtentis, fol. 80r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 81v.

Articulus 6. An logica sit vna scientia simpliciter atoma siue infima, fol. 83v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 84r.

Articulus 7. An logica sit vna simplex qualitas, fol. 84v.

Articulus 8. An logica sit simpliciter nessessaria (*sic*) ad alias scientias acquirendas, fol. 88v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 91r.

Questio 2. De obiecto logice.

Articvlvs I. Quodnam sit obiectvm materiale logice, fol. 94v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 96r.

Articvlvs 2. Qvod nam sit obiectvm formale logice.

§ I in qvo aliqua notabilia [...] signa adducentur et sententiae referuntur, fol. 97.

§ 2 in qvo statvitur prima conclusio, fol. 97r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 97v.

§ 3 in qvo statvitur secunda conclusio, fol. 98r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 98v.

§ 4 in qvo statvitvr tertia conclusio, fol. 99v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 100v.

§ 5 in qvo resolvitur nostra sententia circa obiectum metafisice et logice, fol. 103r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 103v.

Questio 3. De ente rationis.

Articvlvs I. An detvr ens rationis, fol. 104r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 104v.

Articvlvs 2. In qvo consistat essentia entis rationis.

§ I in quo statuitur prima conclusio, fol. 106r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 106r.

§ 2 in quo statuitur secunda conclusio, fol. 106v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 107r.

§ 3 in qvo statuitur tertia conclusio, fol. 107v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 108r.

Articvlvs 3. Per quam speciem cognominatur ens rationis, fol. 109r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 110r.

Articvlvs 4. An ens rationis possit existere per existentiam svi fvndamenti, fol. 111r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 112r.

Articvlvs 5. Qvovplex sit ens rationis, fol. 113r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 114r.

Articvlvs 6. Per qvam potentiam eformetvr ens rationis, fol. 114v.

§ I in qvo statvitvr 1a conclusio, fol. 115r.

§ 2 in qvo statvitvr 2a conclusio, fol. 115v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 115v.

§ 3 in qvo statvitvr 3a conclusio, fol. 116r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 116v.

Qveres per quem actvm intellectvs eformetvr ens rationis, fol. 118r.

Articvlvs 7. An intellectvs divinus posit eformare ens rationis, fol. 118v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 119v.

Questio 4. De vniverso in comvni.

Articvlvs I. An a parte rei dentvr naturae fvndamentaliter vniversales et an sint realiter identificate (*sic*) cvm singlaribvs, fol. 121v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 122r.

Articvlvs 2. An gradvs syperiores et inferiores distinguantur distinctione reali ex natura rei, fol. 122v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 123v.

Articvlvs 3. An inter gradvs metafisicos detur distinctio virtvalis intrinseca, fol. 124v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 125r.

Articvlvs 4. An inter gradus metafisicos detur precisio obiectiva, fol. 125v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 126r.

Articvlvs 5. In quo substantia sit vna, fol. 126v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 127v.

Articvlvs 6. In quo statv conueniat aptitudo requisita ad vniversalitatem, fol. 128r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 128v.

Articvlvs 7. De vniuerso metafisico, fol. 128v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 129v.

Articvlvs 8. Quenam sit forma constitutiua uniuersi logici, fol. 130r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 131v.

Articvlvs 9. An diuisio vniuersi in qvinque predicabilibus sit adequata, fol. 132r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 132r.

Articvlvs 10. An vniuersum sit genus ad quinque predicabilia, fol. 133r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 133r.

Questio 5. De genere.

Articvlvs I. Quid sit genvs, fol. 134r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 134v.

Articvlvs 2. Quodnam sit definitum reale in definitione generis, fol. 135r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 136r.

Articvlvs 3. Quomodo et de quibvs genvs, fol. 137r.

§ 1. In qvo statvitvr prima conclusio, fol. 137r.

§ 2. In quo statvitvr secunda conclusio, fol. 137v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 137v.

§ 3. In quo statvitvr tertia conclusio, fol. 138r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 138r.

§ 4. In quo pro questionis intelligentia aliqua sententia digna adducitur, fol. 138v.

Questio 6, De specie.

Articulus 1. Quid sit speties, fol. 139r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 139r.

Articvlvs 2. An natura angelica sit speties [...] et vniuersalis, fol. 139v.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 141r.

Articvlvs 3. De individuo, fol. 142r.

Solvuntur argumenta contraria, fol. 142v.

Questio 7. De differentia.

Articvlvs 1. Quid et quotvplex sit differentia, fol. 143r.

Articvlvs 2. In ordine ad quod differentia constituatur, fol. 143v.

Questio 8. De proprietate.

Articvlvs 1. Quid sit proprium, fol. 143v.

Articvlvs 2. Quid sit accidens quantum predicabile, fol. 144r.

Articvlvs 3. In qvo aliqva circa predicabile queres primo quid et quotuplex sit predicatio, fol. 144v.

Queres secundo qvomodo abstracta predicentur de concretis et [... ..], fol. 144v.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 115 x 172, a columna tirada, de 44 línies. Impaginació del foli 12v: 20 + 115 + 15 x 8 + 172 + 15.

3. Tipus de lletra i mans: Lletra d'una sola mà, cursiva del segle XVIII.

5. Decoració: Tots els epígrafs transcrits en l'apartat del contingut són executats amb lletres majúscules i aglutinacions de lletres. Als fol. 52v i 54r, figura de la contrarietat de les proposicions. Al marge dret del fol. 97r, dibuix en tinta de dues corones. Una altra al marge dret dels fol. 111r, 116r i 140r. Una altra encara al marge esquerre del fol. 118v.

6. Notes: Potser cal interpretar com a signes d'atenció les corones acabades d'esmentar.

9. Copista: Jeroni Ros⁴²⁸ (fol. 62v).

10. Revisions i correccions als fol. 96r, 119v, 124v, 126r, 131v (addicions).

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: Molt deteriorat. Dels fol. 64-76 en queda una mica més del terç inferior. Molt danyat per taques d'humitat, que han esvaït gran part del text quasi en totes les pàgines. Als fol. 138-145 hi ha un gran estrip al primer terç de la pàgina, amb pèrdua de text. Els folis inicials i finals han estat devastats pels insectes.

2. Datació: Segle XVIII.

3. Origen barceloní.

4. Propietaris i procedència: Jeroni Ros, BDSG.

I. ENQUADERNACIÓ

1. Cobertes

a) Mides de superfície i gruix: 170 x 215 x 40.

---

428. Cf. supra, nota 420.

b) Material: Ànima de cartró recoberta de pergamí groc, brut, amb sola-pa.

2. Llom del mateix pergamí, ras, estripat a l'extrem inferior, amb dos reforços de cuir marron fosc.

a) Tipus, tècnica i nombre de relligadures: Els plec són cosits entre ells i directament a les tapes mitjançant quatre nervis interns que treuen els cordills d'unió a l'exterior, travessant els reforços.

b) Descripció dels sectors: Al centre, entre els dos reforços, etiqueta de paper blanca rectangular: «*Apunts d'un estudiant | de Dret. Barna 1785 ca.*», A baix, etiqueta de paper blanca quadrada, amb la cota del ms.: «BDSG | Ms | 50».

3. Altres elements:

b) Tanca d'un sol cordill.

c) Cobertes (folres) de paper. A la contratapa I, *probationes pennae*:

1) a dalt, «l. 23 de liberali causa» | «An errato In d. tertia | quidlibet quod grac (?)».

2) Cum [*inscripció ratllada*] | Berardi de rebus ad canonum scientiam pertinentibus comentaria in jus ecclesiasticum universum tom 1. et 2. tom 3. et 4.»⁴²⁹ | «requeem» | «l. 16 § 6 quando dies legaliter cedat»

3) A baix: «Magí Donant Relotger viu â la Rambla â dos o tres portas antes de entrar an lo Carrer del Conde de Assalto, y me ha assegurat est any de 1791 lo relotge per quatre Anys dins quals mel adobaria de franch, y que fins a deu Anys lo assegura anirà be».

A la contratapa II, a dalt, remeis per arreglar problemes casolans:

1) «Per traura tacas de oli de robas blanques desmarta midó ab aiguardent y esto ho posarás a la taca Per trauer tacas de oli de robas negras posaras un poch de sabó per la taca y despres hi tiraràs aygua calenta y mentres si tirarà laygua aniras fregant la taca fent com dos dobles a la roba y dobla ab doblo (*sic*) fregaras la taca fins que lo sabó sia fos y de quant en quant expremaras la aygoa.»

2) «Altre probada: picaràs herba caxalera y lo picát ho posaras sobre la taca y quant será aixút la respallarás trehentne dit picát.»

3) «Altre millor per trauer tacas de roba negra: vullirás fullas de taronger ben bullidas, y despres de bullidas un bon rato, fregarás de esta aygua la taca ab un drapet negra».

⁴²⁹. Es tracta molt probablement d'una al·lusió a l'obra *Gratiani canones genuini ab apocryphis, discreti, corrupti ad emendationum codicum fidem exacti, difficiliores commoda interpretatione illustrati*, Torino 1752ss., de Carlo Sebastiano BERARDI, canonista partidari del regalisme contra les pretensions de la Cúria romana, per al qual cf. DBI, 8, 750-755.

4) «Per adobár pega de Violi: la fonderà ab rascal, o sendra armada que se derristesca poch a poch, y aixís bollint, hi tirarás 5 o sis gotas de vinagre , y sug de llimona de una mitad de ella, y desores ho deixarás continuar bollir per un quart de hora que bagia sempre bollint lentament.».

5) A l'extrem inferior: «Clausula comuniter impedit quin nova problemata finant in eadem instantia can. var. 3, cap. 17 n. 569».

d) Talls sense particularitats.

e) Capçalera inferior desapareguda, no hi ha capçades.

g) Llavís del mateix pergamí de les tapes.

4. Conclusió. Data: Segle XVIII ex.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Ms. factici.

2. Matèria: Paper.

4. Folis: 243.

5. Dimensions: 150 x 205 x 35.

6. Plecs:

1) Plec de 10 x 2, foli de folre de la contratapa I-19.

2) Plec de 10 x 2, folis 20-39.

3) Plec de 2 x 2, folis 40-43.

4) Bifoli, folis 44-45.

5) Plec de 10 x 2, folis 46-65.

6) Plec de 10 x 2, folis 66-86. Hi ha el foli 71b. Entre els folis 68 i 71, hi ha un bifoli intercalat sense cosir, folis 69-70, que fou afegit per compensar text omès.

7) Plec de 10 x 2, folis 87-109. Entre els folis 94 i 91, hi ha cosit un fragment de 210 x 156, amb taló, escrit per les dues bandes, foli 95. Entre els folis 104 i 107, hi ha un bifoli intercalat, folis 105-106. Darrera el plec hi intercalat un foli amb taló, foli 110.

8) Plec de 10 x 2, folis 111-131. Entre els folis 115 i 117, hi ha cosit el foli 116.

9) Plec de 10 x 2, folis 132-169. Intercalat entre els folis 133 i 150 s'hi troba un plec de 2 x 2, folis 134-137; un plec de 2 x 2 folis 138-141 i un plec de 4 x 2, folis 142-149.

10) Plec de 10 x 2, folis 170- 189.

11) Plec de 10 x 2, folis 190-209. Intercalat entre els folis 161 i 164 hi ha un bifoli, folis 162-163.

12) Plec coix de 4/3, folis 210-243. Intercalat entre els folis 214 i 241 s'hi troba un bifoli, folis 215-216, un altre bifoli, folis 217-218, i un plec de 10 x 2, folis 219-241 amb un bifoli inercalat entre els folis 220 i 223, folis 221-222.

7. Fragments: a) Fragment de paper de 153 x 45, escrit per una cara, intercalat entre els folis 110 i 111.

b) Fragment de paper de 144 x 208, escrit per una sola cara, entre els folis 115 i 116.

c) Fragment de 205 x 200, plegat en bifoli, escrit per les dues cares, entre els folis 142 i 143.

d) Fragment de 147 x 106, escrit per les dues cares, entre els folis 160 i 161.

e) Fragment de 75 x 219, escrit per les dues cares, entre els folis 165 i 166.

8. Foliació moderna i contínua, feta per Marta Lleopart Xifre el dia 30 d'abril de 2013, en llapis, a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plec: No se'n veuen.

10. Filigranes: a) Folis 1-39, 46-68, 71-104, 107-115, 117-133, 150-161, 164-214, filigrana «ANTONI TOMÀS», semblant a la del tipus VALLS I SUBIRÀ 998 i 999 documentada a Barcelona el 1748.

b) Folis 40, 43, filigrana no identificada. Són les inicials «J P», que poden correspondre a Jaume Pertegàs, a Joan Plana, a Jaume Planas, a Jaume Pons, a Josep Prats, als dos Jacints i a Josep Puigdemoglas.

c) Folis 69-70, filigrana semblant, mancant les lletres, a la del tipus «ALVA» de VALLS I SUBIRÀ 17, documentada a Olot el 1757.

d) Folis 105-106, filigrana «ALVA» del tipus VALLS I SUBIRÀ 21, documentada a Olot el 1777 i a Barcelona 1797, 1798 i 1799.

e) Folis 135-136, 217-218, filigrana difícil d'observar, semblant a la de «GARDELA», del tipus VALLS I SUBIRÀ 437, documentada a Lleida el 1771.

f) Folis 139-148, 221-222, fragments molt residuals de filigranes.

g) Folis 219-220, 227-240, filigrana de «PERE MILÀ» de Capellades, del tipus VALLS I SUBIRÀ 596, documentada a Barcelona el 1780.

12. Sistemes de ratllat: Folis 26-33, plegat tabel·liònic central per a definir el text en dues columnes. Folis 40-45, 59-75, 105-106, 134-137, 139-140, 142-149, 162-163, ratllat en sec per definir el marge esquerre del recto i el dret del verso. Folis 215-222, plegat tabel·liònic de tres plec per a definir els marges. Fol. 223-241, ratllat en sec per definir el marge esquerre del recto i el dret del verso.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Foli 1r, *inc.*: «Sicut societas utpote iuris gentium per deportationem socii extinguitur ...».

Ib., *exp.*: «... si conualescat in alterius favorem sicque in [actorem?] l. 82, § 2 de legat. 2».

2. Identificació de l'autor i l'obra: ANÒNIM, [*Nota sobre els drets del desposat*].

Folis 1v-2v buits.

B

1. Folis 3r-14r. Fol. 3r, *inc.*: «LIBER | PRIMUS | Titulus primus | DE | iustitia et iure | Princip. titul.: Justitia est constans ...».

Fol. 14r, *exp.*: «... § 2 Inter eas quoque personas».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Index d'un tractat de dret romà*].

6. Contingut:

Fol. 3r: Titulus primus, De iustitia et iure.

Fol. 4r: Titulus 2. De jure naturali gentium

Fol. 7r: Titulus 3. De jure Personarum.

Fol. 8v: Titulus 4tus. De ingenuis.

Fol. 9r: Titulus 5tus. De libertinis.

Fol. 9v: Titulus 6. Cui et quibus ex causis.

Fol. 11v: Titulus 7. De lege Furia Caninia.

Fol. 10r: Titulus 8. De his qui sui vel alieni.

Fol. 10v: Titulus 9. De patria potestate.

Fol. 13v: Titulus 10. De nuptiis.

Fol. 14v buit.

C

1a. Fol. 15r-22. Fol. 15r, *inc.*: «Conjugaciones de los verbos. Tres son las conjugaciones de los verbos en lengua castellana ...».

Fol. 22r, *esp.*: «... y lo mesmo dezimos de las demas particulas, *me, te, nos, vos le*».

2a. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Conjugaciones de los verbos*.

Fol. 22v-24r, buits.

1b. Fol. 24v-25v. Fol. 24v, *inc.*: «Declinacion del articulo masculino o particula *el* ...».

Fol. 25v, *exp.*: «... ciento pierde la ultima syllaba como cien estudiantes cien doctores».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Articles i pronoms*].

D

1. Fol. 26r-28r. Fol. 26r, *inc.*: «Resumen de la practica civil del Sr. Don Luis de Peguera. 1. Absolucion de juramento ...».

Fol. 28r, *exp.*: «... el juez no esta tenido à declarar sobre las costas».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Resumen de la práctica civil de Peguera*.

6. Contingut:

1. Absolucion de juramento, fol. 26r.
2. Peticion de tutor y curador, fol. 26v.
3. Ante que juez se ha de poner la demanda, fol. 27r.
4. Casos en que puede la carta tratarse en primera instancia en la Audiencia, fol. 27r.
5. Lo que se ha de pedir y como en la peticion introductoria, fol. 27r.
6. Citacion, fol. 27v.
7. De la contumacia, fol. 28r.
7. Presentacion de libelo, fol. 28r.

Fol. 29v-33v buits.

E

1. Fol. 34r-45r. Fol. 34r, *inc.*: «Resumen de una disertació del Dr. Vicens Domenech⁴³⁰ Relator de esta Real Audiencia qual feu en la Academia de Jurisprudencia Tehorico-practica de Barcelona sobre recursos de forsa y competencias entre los Jutges Seculars y Ecclesiastichs ...».

Fol. 45r, *exp.*: «... La execucion de las Reales Letras de manutencencia acostumbra cometerse en esta ciudad de Barcelona â uno de los Tenientes Correidores de la misma [*fine mutilus*]».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {*Resum d'una dissertació del dr. Vicens Domènech, relator de la Reial Audiència de Catalunya, feta a l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona sobre recursos de força i competències entre jutges seculars i eclesiàstics*}.

6. Contingut:

1. Recursos de jurisdicció notòria, fol. 34r.
2. De la contenció o jurisdicció dubtosa, fol. 37v. Addició sobre la immunitat de sagrat, fol. 40v.
3. Dels recursos protectius o de força, fol. 41r.
4. De les manutencions, fol. 44v.

Fol. 46r buit.

F

1. Fol. 46v-49r. Fol. 46v, *inc.*: «Tit. de exheredationibus liber. lib. 2, tit 18. Circa exheredationes postumorum, scias eos succedere tamquam suos ab intestato ...».

Fol. 49v, *exp.*: «... extraneus solus reperitur institutus a quo videbatur defficere exheredari, nec a nepote, cum hic cum natus erit instituitur».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *De exheredationibus*.

---

430. Desconegut de BROCÀ.

G

1. Fol. 50r-104v. Fol. 50r, *inc.*: «Aranzels dels titols continguts en esta practica ...».

Fol. 104v, *exp.*: «... los siguientes para formar los articulos presentados a tal dia et in fine Dr. Tal, Facit Rieff, lib. 2, tit 20, n. 193, 195, 271 et seqq. et Cancer,⁴³¹ Var 1, cap. 20, n. 5, engel, lib. 2, tit 20, § 4, n. fin».

2. Identificació de l'autor i obra: T. COLL,⁴³² *Formulario con sus instrucciones para pedimentos conforme a la práctica recibida en el Principado de Cataluña. Su autor el Dr. T. Coll Murió en el año de 1785.*

6. Contingut:

1. Peticio (*sic*) introductoria litis, fol. 51v.
2. Aliqua specialia notanda circa citationem, fol. 54r.
3. Reproductio litterarum, fol. 56v.
4. De variis articulandi modis, fol. 62v.
5. Comparitio Rei, fol. 65v.
6. De exceptionibus quae a Reo opponi Solent in litis ingressu, fol. 68.
7. De excusionis exceptione, fol. 68v.
8. Articuli ex parte Rei offerendi, fol. 71bis recto.
9. Citatio tertii, fol. 73r.
10. Citato Heredis Rei decedentis inter litis moras, fol. 74r.
11. De tertio se liti oponente (*sic*), fol. 74v.
12. Cum causa diu dormierit, fol. 75r.
13. De productione plicae, fol. 75v.
14. De publicatione et processus denuntiatione, fol. 76r.
15. De Scheda resolutiva Actoris, fol. 78r.
16. Resolutiva Rei, fol. 79r.
17. De probatione quae admititur denuntiato procesu scilicet visura, fol. 79r.
18. Comparitio, et deductio facienda per partem instantem visuram in loco quaestionis, fol. 79v.
19. Scheda qua petitur a paupere solemnitate ut pars altera salarium deponat, fol. 81r.
20. Modus petendi Notarium causae ut suspectum quando testes recipiendi sunt, fol. 81r.
- [S. n. Scripturarum apprehensio, fol. 81r.]
21. Manualis apprehensio, fol. 81v.
22. Vnio Processus, fol. 82v.
23. De attentatorum revocatione, fol. 83r.
24. Revocatio attentatorum via privilegiata, fol. 83v.
25. De instantiae renuntiatione, fol. 84v.
26. De variis incidendarum actionum modis. Capibrevium, fol. 84v.
- [S. n. Provisio iudicis, fol. 85v.]
27. Causa rescisionis alicuyus contractus, fol. 86.

431. Cf. supra, nota 378.

432. Deconegut de BROCA.

28. Miserabilitatis allegatio, fol. 86v.
 [29. Causa redditionis computorum, fol. 87r.]
 [30. In causa qua quis vult compellere creditores ad firmandam concordiam, fol. 88v.]
 [31. Causa qua quis precarium vult revocare fol. 89v.]
 [32. Clamum et reclamum, fol. 90v.]
 [33. De domibus evacuandis, fol. 92r.]
 [34. Causa nuntiationis novi operis, fol. 93v.]
 [35. De Empara, fol. 94v.]
 [36. Decretum operarum, fol. 96r.]
 [37. Stabilimentum a baiulia, fol. 96v.]
 [38. De rei revendicatione, fol. 97r.]
 [39. Sequestrum, fol. 98v.]
 [40. Quando quis a duobus molestatur super decimae praestatione, suam quisquam praetendens dicat, fol. 99v].
 [41. De Legittima, fol. 100r.]
 [42. De alimentis et quomodo principaliter petantur, fol. 101r.]
 [43. De iudicio concursus creditorum, fol. 101v.]
 [44. Si advocatus vult compellere suum clientulum ut sibi solvat salarium dicat, fol. 104v.]

H

1a. Fol. 105r-106v. Fol. 105r, *inc.*: «Praxis Beneficiorum, ex Martinez libreria de Jueces, tom. 2, cap. 6, pag. 226, n. 103.⁴³³ El que es presentado para un Beneficio u Capellania passa con el testimonio de su presentacion ...».

Fol. 106v, *exp.*: «... si quisiessen o no evitar los gastos de passar â Roma. Martinez d. loc. pag. 225, § 3, n. 101 y siguientes».

2a. Identificació de l'autor i obra: MARTÍNEZ, *Praxis beneficiorum* {fragment}.

1b. Fol. 106v, *inc.*: «Lo que he vist es que de la sentencia del Metropolità ...».

Ib., *exp.*: «... Y de la sentencia de dit jutge synodal se apella altre vegada al mateix Nunci».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, {Nota sobre apel·lació al Nunci}.

I

1. Fol. 107r-149r. Fol. 107r, *inc.*: «Praxis beneficialium causarum ea occasione quod beneficium vacans ad se pertinere quis pretendat ...».

433. Cf. supra, nota 422.

Fol. 149r, *exp.*: «... Sententia absolutoria in favorem rei, fol. 88».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Miscel·lània jurídica*].

6. Contingut:

Praxis beneficialium causarum ea occasione quod beneficium vacans ad se pertinere quis pretendat, fol. 107r.

De tollenda empara sigilli curiae ecclesiasticae, fol. 108r.

De pretentione alicuius ad distributionem causae piae, fol. 108v.

Modus petendi aliquem subrogari in manumissorem testamentarium, fol. 109r.

De interdictis, fol. 109r.

Bannum quomodo ab intendente generali petatur, fol. 111v.

De fallitis siue aere alieno gravatis, fol. 112v.

De attestacione et quomodo interponatur, fol. 113v.

Interpositio appellacionis apud iudicem ad quem, fol. 114v.

De rescisione sententiae, fol. 114v.

De executione sententiae, fol. 115r.

Designa bonorum, fol. 117r.

Specialia quedam quae inter exequendum accidere solent vel possunt. De executione contra civem Barchinone, fol. 120r.

De tercio executioni se opponente, fol. 120v.

De optione seu oppositione dotali, fol. 121r.

De oppositione contra testes, fol. 122v.

De schedula resolutive actoris in liquidatione, fol. 123r.

De schedula resolutoria ex parte rei, fol. 124r.

Specialia circa liquidationem seu versus purgationem quae pecessorio (*sic*) spectant, fol. 124v.

De iure oferendi, fol. 126r.

De exequutione ad actionem hypothecariam subsequenter, fol. 126v.

De liquidationis decreto, fol. 127v.

De capitulis ex parte rei in liquidatione, fol. 129v.

Conclusion para quando hay contencion si una causa es civil o criminal, fol. 132v.

Formulae introducendi causas contentionum inter Regiam Audienciam et Baiuliam Generalem, fol. 133r.

Supplicatio ad faciendam bonorum cessionem, fol. 134v.

Supplicatio ad petendum in Bajulia stabilimentum cuiusdam peciae terrae pre-textu vacantis sicque Regii Patrimonii, fol. 135.

Supplicatio quae petit receptio (*sic*) testium de recessu die feriata, fol. 136r.

Supplicatio ad petendum litigantem tractari ut pauperem, fol. 136r.

Supplicatio ad petendum nuncupativum testamentum in publica scriptura et forma redigi, fol. 136v.

Supplicatio ad petendum declarari competere privilegium 12. filiorum una cum privilegio, fol. 137r.

Modus petendi securitatem iudicii, fol. 138r.

Peticio pro obtinenda absolute iuramenti ubi sequuntur alia circa istud, fol. 139r.

Pedimento para que el vicario General expida censuras contra quien haia hurtado alguna alaja ô la oculte, fol. 141r.

- Requeriment en forma de memorial per presentarse a una Persona distingida per un Notari, fol. 142r.
- Para que queden aseguradas las mejoras à favor de quien posehe una finca y esta expuesto à salir de su posesion, fol. 143r.
- Supplicatio qua petitur interponi decretum superioris in deliberationibus confraternitatum ad imponendas collectas seu taleas ex *praxi formularum* doctoris Carrera,⁴³⁴ fol. 144v.
- Praxis redditionum computorum quam extraxi a quodam processu vertenti in Regia Audientia, fol. 145r.
- Petitio pro reddenda ratione contra tutores ex Gonzalo Suarez de Paz in praxi ecclesiasticata et seculari,⁴³⁵ tom. 3, p. 53, fol. 146v.
- Supplicatio qua tutor petit veniam ad alienationem immobilium pupilli vel adulti ex formulis doctoris Carrera, fol. 147v.
- Supplicatio ad petendum decretum pro concordia pupilli, fol. 147v.
- Sententia restitutionis in integrum adversus omissam probationem, fol. 148r
- Sentencia en la que se concede espera al deudor, fol. 148r.
- Auto en que el juez provee de curador a los bienes, Paz, fol. 90, fol. 148v.
- Sentencia absolutoria in favorem rei, fol. 88, fol. 149r (*no executada*).

J

1. Folis 150r-152r. fol. 150r, *inc.*: «Liber 3. titulus 1. De haereditatibus quae ad ...».
- Fol. 152r, *exp.*: «... ex lec. si post, § Cohæredi, ff. 2^a, et § 2 Post, de assignatione liberti».
2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Còpia d'alguns paràgrafs del títol «De haereditatibus», tit. 1.*

K

1. Folis 152v-161v. Fol. 152v, *inc.*: «Instrucciones brebes para pedimentos conforme a la practica recibida en los Tribunales de Cataluña sobre el criminal ...»
- Fol. 161v, *exp.*: «... pido y suplico se proveha en esta cosa un escrutinio secreto describiendose por el escribano lo que se supiere ô sospechare sea de dicho N».
2. Identificació de l'autor i obra: [Tomàs] COLL,⁴³⁶ *Instrucciones breves para pedimentos.*

434. Obra i autor desconeguts de TORRES AMAT i de BROCÀ.

435. Es tracta de la *Praxis ecclesiastica et saecularis, cum actionum formulis et actis processum Hispano sermone compositis*, 3 vols., de Gonzalo Suárez de Paz, editada primer a Salamanca el 1583. Per a les altres edicions Cf. PALAU 334022-324037.

436. Desconegut de TORRES AMAT, BROCÀ, del DBA i de la GEC.

L

1. Folis 162r-165r. Fol. 162r, *inc.*: «Sentencia arbitral. Sia a tots notori com en la ciutat de N als dias de Abril de 1788 lo magnifich ...».

Fol. 165r, *exp.*: «... y costas de esta declaracion â cargo de los que lo han instado y que se nothe. D. Ramon Vilar J. Comisionado».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Una sentència arbitral, dues pro interdicto i una provisio altercati seu interloquatoria*].

M

1. Folis 165v-199r. Fol. 165v, *inc.*: «Tit. 15 lib. 3 quibus modis de con. Primus tit. ...».

Fol. 199r, *exp.*: «... quod si alius posuit haec actio non suficit sicque non tenetur et merito cum quod posuit auferre non possit posuit namque in alieno, sicque dici non potest dici positum habuisse quod acquirit § 6».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Notes i comentaris sobre els títols 15-22, 24-27, 30 i 38 del lib. III, i sobre els títols 3-4 del lib. IV del Còdex, algunes de les notes i comentaris previstos i no realitzats*].

Folis 173-174, 176-177r, 178-179r, 190-193v buits.

N

1a. Folis 200r-202v. Fol. 200r, *inc.*: «Despacho de la Intendencia para franquicia de Catastro y otras cargas a favor de unos Padres de 12 hijos. Don Manuel de Teran etc Intendente General de este corregimiento y Principado de Catalunya ...».

Fol. 201r, *exp.*: «... imposicion de catastro y demas daños que correspondan. Dado en Barcelona a los 10 Marzo 1786».

2a. Identificació de l'autor i obra: Manuel de TERÁN, *Franquicia de catastro y otras cargas a favor de unos padres de 12 hijos*.

Follis 201v-202v buits.

1b. Foli 203. fol. 203r, *inc.*: «Tit. 5 lib. 4 de actionibus. Primus tit. § 1. Nota quod actio in re sive vindicatrix ...».

Fol. 203v, *exp.*: «... quod tamen temperatur in glosa ex l. de procura.».

2b. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Nota o comentari sobre el títol 5 del llibre IV del Còdex*].

O

1. Folis 203v-209v. Fol. 203v, *inc.*: «Breves instrucciones sobre materias de dote y otras en especial sobre la celeberrima constitucion *hac nostra* segun lo que se practica en el Principado de Cataluña. su autor el dr. T. Coll Abogado en la ciudad de Barcelona (*al man*) mortuus jam est anno 1786 obiit anno praecedente ...».

Fol. 209v, *exp.*: «... De ultima declaratione vide supra notata ad notabilia ad 3 temp.».

2. Identificació de l'autor i obra: Tomàs COLL, *Tractatus de privilegio dotali et quibus competat*. [*inc.*: Iustinianus ut mulieribus in dote].

P

1. Folis 209v-212r. Fol. 209v, *inc.*: «Petrus III in Curia Montissonis anno 1363 cap. 1. Impuberibus ab intestato deffunctis ...».

Fol. 212r, *exp.*: «... possit esse nullum».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *{De impuberibus}*.

Q

1. Folis 212r-243r. Fol. 212r, *inc.*: «An et quando emptor rei subhastatae maneat securus ...».

Fol. 243r, *exp.*: «... solicitarlo de la Posshedora actual de los bienes de casa Jofre mediante declaracion».

2. Identificació de l'autor i obra: AA VV, *{Miscel·lània de notes i models d'escrits jurídics}*.

6. Contingut:

Fol. 212r: An et quando emptor rei subhastatae maneat securus.

Fol. 212v: De iure contrahentis aliquo privato titulo super re hipotecata tum respectu rei tum creditorum anteriorum.

Fol. 214r: De iure contrahentis non creditoris (*fine mutilus*).

Fol. 215r: Para vindicar unas fincas enagenadas por quien era gravado y assi no podia venderlas.

Fol. 219r: Para instar ante el ordinario electo se sirva diligenciar dispensa de parentesco.

Fol. 219v: Otra por impedimento publicae honestatis.

Fol. 220r: Otra por cognacion espiritual.

Fol. 221r: Para sequestro de una que dio palabra de casamiento.

Fol. 223r: Forma supplicationis in Regia audiencia contra iudicem ecclesiasticum, ut compareat ad informandum Banchem Regium.

Fol. 225r: Forma supplicationis ad adjudicationem Beneficii obtinendam ex vi praesentationis.

- Fol. 226r: Ad instandum collationem alicuius Beneficii coram executore Apostolico in vim litterarum Apostolicarum, facta gratia in forma *dignum*, pendente lite.
- Fol. 227r: Supplicatio ad invocandum brachium seculare.
- Fol. 228r: Supplicatio qua mulier petit assecurationem dotis ob vergentiam mariti ad inopiam, faciendo optionem dotalem.
- Fol. 230r: Ad petendam assistenciam in regio criminali consilio pro conservanda possessione.
- Fol. 231r: Para articular en causa de pedir legitima.
- Fol. 232r: Para articular en possessorio de la constitucion *Hac nostra*.
- Fol. 232v: Para articular en causa que se pide el importe de unos vales.
- Fol. 233r: Para articular en possessorio sumarissimo â fin de cobrar las pensiones de un censal y su luicion.
- Fol. 234r: Ad corrigendum errorem in articulis.
- Fol. 234v: Ad eximendum se â captura ex vi scripturae tercii.
- Fol. 235r: Ad alimenta consequenda per carceratum â creditoribus quorum instantia detinetur.
- Fol. 235v: Ad petendam absolutionem juramenti.
- Fol. 236r: Para conseguir la Muger alimentos pendiente la causa de option dotal estando sequestrados los bienes del marido a instancia de los acreedores.
- Fol. 236v: Para aconseguir alimentos debidos *officio iudicis*, pendiente la causa en que se pide la legitima Paterna.
- Fol. 237r: Para conseguir alimentos *iudicis officio* del Padre.
- Fol. 238v: Para pedir alimentos *jure actionis*. Para pedir alimentos *jure actionis* quando sobre ellos está pendiente pleito.
- Fol. 239v: Requirimiento vulgo requesta para reivindicar una pieza de tierra.
- Fol. 241r: Para excepcionar de no haverse citado en juicio verbal precediendo los ritos de atencion quien goza de fuero militar.
- Fol. 222 i 242r buits.

R

1. Folis 242v-243r. Fol. 242r, *inc.*: «Dia 16 [*ratllat*: he entregad] de Juliol de 1793 he entregat a la sra. Maria vna dobla de 20 pessetas ...».
2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Petit dietari des del 16 de juliol del 1791 al 5 de juliol del 1793*].

S

1. Folis 243rv. Fol. 243r, *inc.*: «Treballs per Jaume Bañas en la causa segueix contra Anton Bañas son Pare en lo Any 1793 ...».
- Fol. 243v, *exp.*: «... Item per un pedimento de Pigem dia 4 Juny 1 hora».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, *Comptes dels treballs fets per compte d'un advocat els anys 1793 i 1781*.

T

1. Fol. 243v, *inc.*. «Remey facil y provát per curar ronyá. Pendras baladra ...».

Ib., *exp.*: «... fragaràs ab la llet que haurá resultat».

2. Identificació de l'autor i obra: ANÒNIM, [*Recepta per curar ronyá*].

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: Diverses i variades, regularment de 30 línies. Impaginació del foli 35r: 12 + 133 + 1 x 5 + 196 + 3.

2. Tipus de ratllat: Cf. supra, II, 12.

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura cursiva de finals del segle XVIII, de mans diverses.

6. Notes als folis 40rv, 44r.

8. Fragments: a) Entre els folis 110 i 111, fragment de 153 x 44, escrit per una sola cara: «Notifiquese al R. D. D. Geronimo Ros⁴³⁷ Patrono del R. Juan Jorda,⁴³⁸ que el Señor Provisor â la peticion del Patron del R. Cabildo de St. Feliu (Canonigo Burchboris) há provehido Restituyanse dentre el triduo de la notificacion baxo pena de 60 s. y no verificandolo, mandase como se pide y notifiquese».

b) Entre els folis 142 i 143, fragment de 127 x 122, amb un doblec al mig que distribueix les dues pàgines en quatre columnes, escrit i reescrit per les dues cares amb notes de tipus jurídic, una amb ratlladures. En una de les columnes es llegeix «A D. Geronimo Ros | guarde Dios m. a. En | Gerona Juyá». Al verso, escrit a l'inrevés: «A Dn. Pedro Bonet⁴³⁹ Agente | de los Reales Consejos | Madrid».

c) Entre els folis 160 i 161, fragment de 154 x 110, restes d'una pàgina escrita per dues cares, amb un text sobre la tutela.

d) Entre els folis 165 i 166, fragment de 75 x 218, escrit per les dues cares, amb notes jurídiques en una cara i comptes en l'altra.

9. Copistes diversos.

10. Revisions i correccions *passim*.

437. Cf. supra, nota 420.

438. A l'ADG hi ha documentat un Joan Jordà a qui l'any 1794 el vicari general confereix la claveria de Sant Feliu, D-499, fol. 48r. Consta mort el 1814, quan la claveria és conferida a un altre titular per òbit de Jordà, D-469, fol. 469r.

439. A l'ADG hi ha documentat un Pere Bonet, de Vulpellac, que el 1790 renuncia el benefici de Sant Miquel de la Seu, D-445, fol. 1r.

12. Notícies històriques: El volum és un aplec de textos jurídics, constituït sobretot per models de documents de tipus processal, que devia ésser propietat d'un estudiant o professional instal·lat a Barcelona entre 1793 i 1795. Pensem que el brevíssim dietari del final, amb anotacions de tipus comptable, i les dues minuts de treball que l'acompanyen han estat redactades pel propietari i compilador del volum. La lletra de les receptes és de la mateixa mà, i les receptes indiquen una certa preocupació per la netedat. S'avenen, doncs, amb un jove estudiant o un passant jove, que viu a dispesa, com revela el dietari, i ha de tenir cura de la seva indumentària.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació millorable.
2. Datació: Final del segle XVIII.
3. Origen gironí. Ho fa pensar que en les sentències del folis 164-165 és esmentat el nom del bisbe Tomàs de Lorenzana (1775-1796), en un context de models de documents datats els anys 1788 i 1795.
4. Propietaris i procedència: BDSG.

Josep PERARNAU I ESPELT

ELS MANUSCRITS LUL·LIANS MEDIEVALS
DE LA BIBLIOTECA AMBROSIANA DE MILÀ*

Aquestes pàgines són el resultat de la constància a superar obstacles: heus ací allò que escrivia ja ben enllà de la dècada del 1990: “En el volum novè d’aquest anuari¹ l’autor d’aquestes pàgines va deixar constància del seu desfici davant el fet que el maig del 1990 la Biblioteca Ambrosiana de Milà era tancada i la consulta dels seus fons bibliogràfics impossible. Aquella situació que en un primer moment semblava que només duraria poc més o menys un any i mig s’anà allargant i, per allò que hom sent a dir, les perspectives no semblen pas preveure una reobertura gaire pròxima”. La biblioteca, però, fou reoberta i posada a l’abast dels recercadors: hi vaig reprendre el treball i, quan ja el considerava pràcticament acabat, el 28 de gener del 2003, a Avignon (France) entorn les set del vespre, en un instant, un lladre em deixava totalment a zero, robant-me el cotxe i tot allò que hi havia, en particular els dos ordinadors, un dels quals contenia la nova elaboració de les descripcions dels volums lul·lians medievals de la Biblioteca Ambrosiana de Milà. Res no se n’ha pogut recuperar.

Després, atès que ja fa anys que he entrat en la vellesa, he considerat que l’objectiu primordial havia d’ésser una descripció bàsica, entorn la qual hom pogués tenir la seguretat que podia ésser acabada i publicada abans que la mateixa vellesa o l’altra raó més imperiosa ho fes impossible. El lector s’haurà de fer càrrec que la situació esmentada incideix en allò que ací és exposat, car, encara que les notícies relatives als manuscrits analitzats han pogut ésser confrontades amb els originals, la limitació del temps a disposició de l’autor no li ha pas permès de realitzar la feina sense presses. Per això, tot i que crec que en general les dades ací ofertes responen a la realitat dels volums, reafirmo amb molta claredat que no puc respondre de la justesa de totes i cada una de les

---

* L’estada a Milà per a l’elaboració d’aquestes descripcions dels manuscrits lul·lians fou possible gràcies a una borsa de treball atorgada per la Generalitat de Catalunya a través de la CIRIT, a la qual és un deure de manifestar el meu agraïment; també ho és de manifestar-lo a la comunitat de franciscans de Sant’Angelo, de Milà, els quals, a fi que pogués completar la feina, m’han acollit amb esperit franciscà dues setmanes del 2009. Aquest també ha d’ésser manifestat als encarregats de la Biblioteca Ambrosiana per l’amabilitat amb què sempre em facilitaren la feina. Durant la situació en la qual fou impossible l’accés als fons manuscrits de la Biblioteca Ambrosiana, pogué representar una certa solució el recurs al fons de manuscrits de la Universitat de Notre Dame (Indiana), als Estats Units d’Amèrica (vegeu en la llista d’abreviatures inicial, la de Jordan).

1. *El Llibre contra Anticrist de Ramon Llull. Edició i estudi del text*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», IX (1990), 9, nota 3.

dades que ací es consignen. Així, per exemple, la identificació de les filigranes del paper dels manuscrits amb les corresponents de les sèries fins ara publicades (Bofarull, Briquet, Piccard, Valls i Subirà) va sempre precedida amb un cf., senyal que la identificació només és genèrica. Un altre punt en el qual es noterà la dita mancança és el de les consideracions diacròniques que, a diferència de les formulades en relació als manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic,² han hagut d'ésser redactades no pas en contacte immediat amb el conjunt dels exemplars manuscrits, ans sense cap contacte immediat i amb una certa distància, tant geogràfica com cronològica.

La metodologia seguida en aquestes descripcions de volums manuscrits medievals és la que he exposat en les pàgines i utilitzat en els dos volums dels *Manuscrits lul·lians medievals de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic*.³ Hi ha un altre element que acomuna aquestes pàgines amb les muniqueses, el fet de limitar-se a presentar els manuscrits medievals; en cap dels dos casos no han estat analitzats tots els manuscrits de les respectives biblioteques, ans només els medievals; això vol dir que n'hi ha de copiats en els segles moderns, la descripció dels quals no es troba en aquestes pàgines.⁴

D'acord amb allò que s'acaba d'indicar, el lector pot trobar ací primer l'anàlisi dels divuit volums;⁵ després les taules d'incipits i de títols de les obres presents en els volums ací descrits; i en darrer lloc algunes consideracions diacròniques sobre els manuscrits lul·lians medievals de l'Ambrosiana.

Dit això, celebraria que tal com són aquestes pàgines encara fessin algun servei als estudiosos.

2. *Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», II (1983), 123-169.

3. *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. I. Volums amb textos catalans*. Apèndix: *Inventari d'obres lul·lianes en català* (Studia, textus, subsidia, III), Barcelona, Facultat de Teologia 1982, 10-16.

4. El volum A 66 Inf., descrit per Rossi, 93-95, tot i ésser datat del s. XVI (fora dels dos primers folis, del XIV), i contenir gairebé de forma exclusiva texts alquímics atribuïts a Llull, té en els folis 108-110v un fragment d'exposició de l'*Ars Magna* (un fragment [d'una altra?] exposició de la mateixa art ocupa els ff. 27-46 del ms. A 70 Inf.: 98, núm. 7); i en les 111-120 un text italià, que fa referència al títol del primitiu lul·lisme valencià, *De longitudine et brevitae vitae* (95, núms. 29 i 21).

5. Considerats ara materialment, les unitats bibliogràfiques són divuit. Però si els dos que tenen la còpia del *Llibre de contemplació en Déu* (A 168 inf – D 549 inf) es consideren, tal com foren en el seu origen, formant una unitat, són disset. Recordem que no són els únics manuscrits lul·lians de l'Ambrosiana, posseïdora d'un nombre considerable de còpies del segle XVI i següents, tal com hom pot veure en OTTAVIANO.

SIGLES

En les pàgines següents són citats mitjançant sigla o abreviatura aquests treballs:

- AV = Joan AVINYÓ, *Les obres autèntiques del beat Ramon Llull*, Barcelona, MCMXXXV, 320 pp.
- AVOLIO = F. AVOLIO, *Guarnerio, Pier Enea*, dins "Dizionario Biografico degli Italiani", vol. 60, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana 2003, 419-422.
- BO = Anthony BONNER, *Catàleg cronològic d'obres de Ramon Llull*, dins *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*. Volum II. Edició, introducció i notes d'A. B. (Els treballs i els dies, 32), Ciutat de Mallorca, Editorial Moll 1989, 539-589.
- BRIQUET = Charles Moïse BRIQUET, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*. I-IV. Ginebra 1907; ²Leipzig 1923.
- BRUMMER = Rudolf BRUMMER, *Die älteste Handschrift des «Llibre de contemplació» von Ramon Llull*, dins «Estudios Lulianos», XV (1971), 143-152.
- CA = Tomàs i Joaquim CARRERAS ARTAU, *Catálogo sistemático de las obras lulianas con indicaciones filosóficas y bibliográficas*, dins *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*. Tomo I, Madrid, Asociación Española para el progreso de las Ciencias 1939, 285-334.
- DO = Fernando DOMÍNGUEZ, *Works*, dins RAIMUNDUS LULLUS, *An Introduction to his Life, Works and Thought*, edited by Alexander FIDORA and Josep E. RUBIO. Contributions by Óscar de la CRUZ, Fernando DOMÍNGUEZ, Jordi GAYÀ, Marta M. M. ROMANO and Josep RUBIO. Translated by Robert D. HUGHES, Anna A. ARASOY and Magnus RYAN (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 214. Supplementum Lullianum, II), Turnhout, Brepols and Publishers 2008, 125-242.
- HILLGARTH = Jocelyn N. HILLGARTH, *An unpublished lullian sermon by Pere Deguí*, dins *Aristotelica et Lulliana magistro doctissimo Charles H. Lobr septuagesimum annum feliciter agenti dicata* ediderunt Fernando DOMÍNGUEZ, Ruedi IMBACH, Theodor PINDL et Peter WALTER (INSTRUMENTA PATRISTICA, XXVI), Steenbrughe - The Hague, Abbatia Sancti Petri - Martinus Nijhoff International 1995, 561-569.
- JORDAN = Louis JORDAN, *Inventory of western Manuscripts in the Biblioteca Ambrosiana. From the Medieval Institute of the University of Notre Dame. The Frank M. Folsom Microfilm Collection Part Three - E Superior* (Publications of Medieval Studies, XXII/ 3), Notre Dame (Indiana), University of Notre Dame Press 1989.
- LO = Ephrem LONGPRÉ, *Lulle Raymond (le bienheureux)*, dins «Dictionnaire de Théologie Catholique», IX (1926), cols. 1072-1141.

- MASSÓ = J[au]me MASSÓ I TORRENTS, *Bibliografia dels antics poetes catalans*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari», V (1913-1914), 3-276.
- MASSÓ, *Repertori* = Jaume MASSÓ I TORRENTS, *Repertori de l'antiga literatura catalana*. I. *La poesia*, Barcelona 1932, XII i 620 pp.
- MOG = *Beati Raimundi Lulli doctoris illuminati et martyris opera quinque saeculorum vicissitudinibus illaesa et integra servata, ex omnibus terrarum orbis partibus iam collecta, recognita, a mendis purgata et in unum corpus adunata...*, I-IX, Magúncia MDCCXXI ss.
- OBRADOR = Mateu OBRADOR, *Viatge d'investigació a les biblioteques de Munic i Milà*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari», [III] (1908), 598-613.
- Obras RL = *Obras de Ramón Lull*, I-III, Ciutat de Mallorca 1901-1903.
- OE = Ramon LLULL, *Obres essencials*, I-II (Biblioteca Perenne, 16 i 17), Barcelona 1957-1961.
- ORL = *Obres originals del Il·luminat Mestre Ramon Lull*. I-XXI, Ciutat de Mallorca 1906-1950.
- OTTAVIANO = Carmelo OTTAVIANO, *L'ars compendiosa de Lulle. Avec une étude sur la bibliographie et le fond ambrosien de Lulle* (Études de philosophie médiévale, XII), París, Librairie Philosophique J. Vrin 1939, 164 pp.
- PER = Josep PERARNAU, *Inventari d'obres lul·lianes en català*, dins *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*. I. Volums amb textos catalans (Studia, textus, subsidia III), Barcelona, Facultat de Teologia MCMLXXXII, 181-204.
- PL = Erhard Wolfram PLATZECK, *Raimund Lull. Sein Leben. Seine Werke - Die Grundlagen seines Denkens (Prinzipienlehre)*. Band I, *Darstellung*, Band II, *Kataloge und Anmerkungen* (Bibliotheca Franciscana. Studia quae spiritum et vitam franciscalem illustrant, 5-6), Düsseldorf 1962-1964, XXIV i 470; XI i 340 pp.
- RD = Elies ROGENT, Estanislaw DURAN, *Bibliografia de les impressions lul·lianes* (Estudis de bibliografia lul·liana, II), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1927, XVI i 406 pp.
- ROL = *Raimundi Lulli Opera Latina* I-V, Ciutat de Mallorca, Maioricensis Schola Lullistica 1959-1967; VIII, ss., (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis) Turnholt, Brepols,
- ROSSI = Pietro ROSSI, *Milano. Biblioteca Ambrosiana: Mss. A inf.*, dins *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*. Volume 6: Atri, Bergamo, Cosenza, Milano, Perugia, Pistoia, Roma, Siena, a cura di G. M. CAO, M. CORTESI, M. CURANDAI, E. DI MATTIA, G. ITALIANI, F. W. LUPI, P. ROSSI, A. M. VELLI, S. ZAMPONI, Premessa di Claudio LEONARDI, Firenze, Leo S. Olschki editore 1992, 384 pp., 77-138.
- SOLER = Albert SOLER, *Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXV (2006), 229-266.

PRIMERA PART: DESCRIPCIÓ DELS VOLUMS

A 5 Sup.

OBRADOR, 611; OTTAVIANO 5-6, núm. 1; JORDAN, I

Volum enquadernat amb pergamí blanc. La superfície de la coberta és de 167 x 117 mm; el llom és llis. Al peu del llom hi ha una etiqueta verda, on és escrit ,5'. Sota i fora l'etiqueta, amb tinta ,101'. A la cara interior de la coberta hi ha unes xifres que podrien haver estat signatures successives: ,Y', ratllat; sota: ,101', ratllat; una línia més avall: ,X', ratllat; i, finalment, la signatura actual: «A. 5. P^{te} Sup^{ri}».

Tant entre la coberta com entre la contracoberta i el cos del volum hi ha tres folis de paper per cada banda, fent de guarda. Els tres primers són numerats amb xifres romanes, ,I-III'; dels darrers, només el primer, amb ,I'. El primer dels inicials porta les inscripcions següents, en la seva cara recto: «*Quinque sapientum dialogus / De arcanis nostrae fidei*». «*Characteris antiqui, anni 1294*» (aquesta xifra indicadora de l'any és escrita damunt dues paraules ratllades); sota, lletra menor i posterior: «*Vide in fine*». I amb llapis vermell: ,A. 5. Sup.'; al fons de la pàgina: «*Felicibus auspiciis Illmi. Card. Federici Borrh. / Olgiatus vidit anno 1603*».

El cos del volum és constituït per seixanta-set folis de pergamí, numerats amb xifres romanes, amb llapis. La superfície de la pàgina és de 160 x 113 mm; els folis són agrupats en set plecs. En la constitució dels plecs es dibuixen dues parts o grups. Els tres primers són tots de sis fulls doblats (6 x 2), amb relligat normal al mig del plec, sense reforç; en tots hi ha reclam al final del plec. Hi ha numeració dels fulls del quadern en la primera part d'aquest; la dita numeració és en tots tres plecs doble: a) amb lletres minúscules, de la ,a' a la ,f' en els fulls del primer plec, i amb les mateixes lletres, però completades amb línia vertical sota cada una d'elles en el plec segon i amb les mateixes lletres completades amb línia horitzontal sota cada una en el terç; b) i amb ratlles com si fossin xifres romanes; al final de cada plec, vora el reclam, hom ha escrit modernament amb llapis la xifra romana corresponent al plec, de I a III. Aquest primer conjunt fou completat amb un únic full doblat (1 x 2, ff. 37-38); essent, però, únic, no té cap de les dues numeracions dels fulls; i pel fet d'acabar-s'hi un text, no té reclam; en canvi, té la numeració moderna del foli en el plec, amb llapis, ,IV', en el f. 38^v.

La segona part del cos del volum és constituïda per altres dos plecs de sis fulls doblats (6 x 2 = 12 folis); els fulls a l'interior dels plecs només són numerats amb la segona de les numeracions que hem trobat en el primer plec del volum, la de les línies com si fossin xifres romanes; el relligat és normal al mig del plec, sense reforç; torna el reclam i segueix la numeració de cada

plec amb xifres romanes escrites amb llapis, ,V' i ,VI'. El darrer plec és coix, inicialment de tres fulls doblats, ara de 3/2 (per tant, cinc folis, ff. 63-67) per pèrdua de la segona meitat del primer full del plec, foli que hauria estat el darrer del volum, el 68, del qual encara hi ha restes; com en els plecs anteriors, els fulls són numerats amb línies a tall de xifres romanes; relligat al mig del plec, sense reforç; no hi ha reclam, perquè s'acaba el text; tampoc no hi ha la numeració del plec amb llapis.

A. Ff. 1^r-38^v. *deus habundans et perfectus in omnibus, in uirtute tue gratie incipit disputatio .v. hominum sapientum*. Inc.: IN quadam silua magna, sub umbra cuiusdam arboris pulcherrime... Exp.: ...et tunc latinus incepit quartam partem et primo de trinitate diuina. B. Ff. 39^r-67^r. *de quarta parte*. Inc.: Ad inquirendum et inueniendum propositum nostrum sequimur modum artis... Exp.: ...uiuuit et regnat deus in secula seculorum A m e n.

Ramon LLULL, *Disputatio quinque hominum sapientum*.

Av 55; Lo IV, 13; CA 86; PL 72; Bo III.14; DO 11.

Edicions del text llatí: RD 42; MOG II

Edició crítica del text català: PERARNAU, «Arxiu de Textos Catalans Antics», V (1986), 7-187; la part quarta és publicada en columnes paral·leles en les llengües llatina i catalana, *ibid.*, 101-187.

La caixa d'escriptura és de 116 x 72 mm; el text és escrit en línies de tota l'amplària de la pàgina, dins caixa i ratlles marcades, aquestes en nombre de trenta per pàgina. Copista únic, lletra gòtica, minúscula, librària. El copista no va respectar el marge en tres de les línies. Els títols són escrits en vermell. En les lletres capitals alternen les tintes vermella i blava. Les lletres capitals són ornamentades amb algunes línies en el marge esquerre de la caixa d'escriptura, dibuixades amb tintes vermella i blava. Una altra mà escriví «R. L.» al peu de la primera pàgina i introduí algunes correccions, tant al text com al marge (per exemple, en el foli 2^r). Un corrector divers, però contemporani, deixà abundant mostra del seu treball en els marges de tot el tractat. En temps molt posterior, un «Piero di...» aprofità espais en blanc dels folis 38^v i 67 per a ,probationes pennae'. Les tres darreres pàgines del text són afectades per la humitat i la 67^r difícilment és legible, raó per la qual durant el segle XVI algú repetí al final del f. 67^r les tres primeres línies de la pàgina. El corrector contemporani escriví amb un tipus de lletra, que sembla italiana. Hom la pot veure en la reproducció de la pàgina inicial d'aquest manuscrit publicada per Louis JORDAN, *Western Manuscripts...* En el marge inferior de la primera pàgina (f. 1r) és copiada amb lletra microscòpica la pauta del títol per al rubricador.

Dos detalls fan suposar que el llibre fou copiat en dos temps, encara que pel mateix copista: la composició material del volum en dues tongades clarament distintes, separades per aquell ,plec' quart tan anormal, de només un full doblat (cosa que vol dir que, en ésser copiades les tres primeres parts del tractat, aquest de fet s'acabava amb la terça, encara que no en la intenció de

l'autor); i el detall que, a diferència d'allò que s'esdevé en les seccions anteriors, entre la tercera i la quarta resti tot un espai en blanc desaprofitat pel copista (f. 38^v), i que la quarta, en comptes d'ésser copiada tot seguit deixi en blanc l'espai esmentat i enceti foli i plec (f. 39^r). Les observacions anteriors encaixen amb el fet que la quarta part de l'obra no és una simple traducció de l'original català, ans una reelaboració, en alguns punts força més extensa que l'original, tal com hom pot veure en l'edició d'ATCA, indicada més amunt. Diria, doncs, que l'exemplar milanès fou escrit a mesura que hom feia la traducció llatina de l'obra i que, en arribar a la quarta part, hom hagué d'esperar a copiar-la, tant que, quan aquesta estigué enllestida, fou copiada com si es tractés d'un text independent.

Per això, creuria que el volum fou copiat a Itàlia a darreries del segle XIII.

Hi ha reproducció fotogràfica d'una pàgina d'aquest manuscrit dins JORDAN, III, Plate II. 2.

E 4 Sup.

OTTAVIANO, 6, núm. 2; JORDAN, III, 6-7

Volum enquadrnat amb pell damunt tapes de fusta. Inicialment, aquestes es tancaven amb un gafet, del qual només s'han conservat els dos claus que asseguraven la llengüeta de cuir. El llom també és de pell, apedaçat i reforçat en els dos extrems. El reforç inferior porta un escrit que devia ésser un ,4'. La superfície de la tapa és de 188 x 128 mm; la cara interior, tant de la coberta com de la contracoberta, és tapada amb dos fragments de pergamí enganxat a la tapa de fusta; el de la coberta és clarament reaprofitat perquè és ben visible la resta de les línies escrites; el de la contracoberta no manifesta haver estat reaprofitat; entre les dues tapes de coberta i de contracoberta i el cos del volum hi ha dos fulls, un de pergamí i un de paper, doblats, que formen quatre folis de guarda; el full de pergamí doblat, dóna els folis I-II: fou escrit en la cara de carn, esborrada la que dóna a la coberta, encara legible la que dóna al cos del volum; en la cara de pèl, inicialment en blanc, hi ha hagut successives anotacions de propietat, de les quals només és legible «Aquest libre...» o «Iste liber est...»; el segon foli de pergamí ha conservat un fragment de conveni. El full de paper, doblat, dóna dos folis, ara numerats III-IV; en el IVr trobem: «Elementa doctrine puerilis seu...», i amb lletra més antiga, del s. XVIII(?) «Theologica quaedam de Christo, vitiis, virtutibus etc., gallico sed mixto idioma» (i ara torna la lletra de l'encapçalament, «cum Hispanico»). E. 4»; segueix encara la signatura actual. El segon dels folis en paper (f. IVv) diu «Discorsi varii Boecii».

El cos del volum consta de setanta-dos folis de pergamí, un de numerat amb xifra romana ,V', i setanta-un amb xifres aràbiques ja en època moder-

na. La col·locació dels fulls de pergamí en el plec és de carn-pèl-pèl-carn. La superfície dels folis és de 185 x 127 mm; els setanta-dos folis són aplegats en nou quaderns de composició uniforme de quatre fulls doblats (4 x 2); els plecs són relligats pel mig, sense reforç. Tots, tret del darrer per acabament del text, tenen reclam en la pàgina final del quadern. No s'hi veu ni numeració dels fulls en el plec ni dels plecs.

1. A). F. V^{a-d}. [*Taula dels capítols del llibre*]. *Inc.*: *Dels .xiiij. articles. De .I. diu .I. ... Exp.*: ... *De paradís .C.- B)*. Ff. V^{d-71^r}. *Inc.*: *Dieus bonratz, gloriós, sénbers nostre, ab gràcia e benedictió vostra comensa aquestz libres, que és dels comensamens de doctrina pueril*. Ba). Ff. V^{d-1^a}. *Inc.*: *Aysí comensa le pròlogues*. Dieus uol que nos trebailhem... *Exp.*: ... e en témer dieu e cossent a bos nuirimens. Bb. Ff. 1^{a-71^r}. *Inc.*: *Dels .XIIIJ. articles. De .I. diu. I. Fils, tu sapchas que article... Exp.*: ... e en benedictió de Nostra Dona sancta Maria uerge gloriosa e de son fill, nostre senhor dieu Jhesu Crist. Amén.

Ramon LLULL, *Començaments de doctrina pueril*

Av 14; Lo IX, 2; CA 211; PL 14; BO A 3bis; DO 8

Ed. catalana: 1732 (SCHIB, «Els Nostres Clàssics», Barcelona; SANTANACH, NEORL, VII.

2. F. 71^{r-v}:

{Ryt(b)mus de uana mundi gloria}

Cur mundus militat sub uana gloria

Cuius prosperitas est transitoria;

Tam cito labitur eius potencia

Quam uasa figuli, que sunt fragilia.

Plus crede li[t]teris scriptis in glacie

quam mundi fragilis uane fallacie:

fallax in premiis uirtutis specie

quid unquam habuit tempus fiducie

Credendum magis est auris fallacibus

quam mundi miheris (miseris) prosperitatibus

falçis insompnii[s] quam uanitatibus

falcis et studiis ac uoluptatibus.

Dic ubi Salomon, olim tam nobilis,

vel Samson ubi est, dux inuicibilis,

vel pulcer Absalon multum mirabilis

uel dulcis Jonatas multum amabilis

quo Sezar abiit, celsus imperio,

vel diues splendidus totus in prandio. {f. 71v}

Dic ubi Tullius, clarus eloquio,

vel Aristotiles, summus ingenio:

Tot clari proceres, tot rerum spacia,

Tot ora presulum, tot regum forcia
 Tot miri principes tanta potencia?
 In ictu occli clauduntur omnia,
 Quam breue festum est hoc mundi gaudio:
 Ut umbra hominis est eius gloria,
 Que semper subtra[h]unt eterna premia
 Et ducunt homines a[d] rura deuia:
 O esca uermium, o massa pulueris,
 O ros, o uanitas, cur sic extolleris,
 Ignoras penitus utrum cras uixeris.
 Fac bonum omnibus quam diu poteris.
 Hec carnis gloria, que magni penditur,
 Sacris in literis flos feni dicitur /
 Vel leue folium, quod uento rapitur.
Qui scripcit scribat, semper cum domino uiuat.
{Rbhtmus de uana mundi gloria}

La caixa d'escriptura és de 130 x 100 mm, partida en dos corondells, entre els quals hi ha 6 mm de separació. Fins al f. 31^r, aquesta columna de separació és partida mitjançant una línia vertical al mig; ja en el f. 31v l'espai entre els dos corondells no té línia de separació. El darrer foli, aquell en el qual hi és copiat el 'rythmus', és escrit a tota amplària de línia. En el cos del volum, són assenyalats tant el marc de la pàgina com cada una de les línies al seu interior. Això no obstant, el nombre de línies no és uniforme: trenta fins al f. 31^r, trenta-dues a partir del f. 32^r, trenta-set a partir del f. 55^c, trenta-vuit en el f. 66^c. Copista únic. Lletra gòtica librària. Els títols són en vermell, en les capitals alternen les línies blava i la vermella fins al f. 44b, després desapareix l'alternància i resta només el color vermell. Les línies inicial i final d'algunes pàgines són aprofitades per allargar els pals d'algunes lletres. La composició final: «Cur mundus militat...» és escrita amb tipus de lletra més gran, l'emprat per a llibres destinats a escoles de gramàtica.

El *Rbhtmus* és una reelaboració del conegut tema *Ubi sunt?*

Volum copiat al Llenguadoc (Montpelher?), fou després propietat d'algú de parla catalana.

Aquest volum és esmentat, però, si no m'erro, no analitzat per Lola BADIA, Joan SANTANACH, Albert SOLER, *Le rôle de l'occitan dans la production et la diffusion des oeuvres de Raymond Lulle (1274-289)*, dins *La voix occitane*, par Guy LATRY, I, Presses Universitaires de Bordeaux, s. a., 369-408; esment a pàg. 402.

I 117 Sup.

OBRADOR, 612-613; OTTAVIANO, 7, núm. 3

Volum restaurat recentment tal com fa constar la inscripció de l'actual foli inicial de guarda: «Restaurato a Praglia nel febbraio 1953». Enquadernació amb pell rossa recobrint fusta. Superfície de coberta: 312 x 205 mm. El volum és tancat amb dos gafets, potser salvats de l'enquadernació primitiva. El lloc és llis, partit en quatre seccions per tres cosits; la secció inferior porta escrit amb lletres daurades: «I. 117 SUP.» Ultra l'actual foli inicial de guarda, introduït en la darrera enquadernació, abans esmentada, tenim al començament quatre folis protectors (numerats 1-IV) i un a l'acabament (numerat I ult.). En aquests i en els quatre folis finals del cos del volum, romasos en blanc, trobem anotacions que permeten de resseguir les grans etapes de la història del volum. La més antiga, ratllada, es troba en el f. 183^v i diu: «Aquest libre de Principis de [philosophia] lo é rebut io, gabriel dez clapés, / de sor Catharina, mare de las resclusas de Sancta / Margarita, lo qual era de las scolas et de [...]»; en el mateix foli, cara recto, hi ha un escrit de deu línies i mitja, en clau. Al f. 180r trobem aquesta altra: «Este libro houo Juan de Arzeo en Barcelona por .18. reales y más, por trasladar en castellano y de su mano un otro libro de Raymundo contra el antixristo. Teníale un honrrado viejo y cavallero, llamado Francisco Roser Badia, y avíale costado 51 reales y él le estimava mucho. Y la vía por do vino a sus manos es estraña y larga de contar, ,quia in terra deserta, in via et in aquosa, sic in sancto apparuit sibi, ut videret virtutem eius, etc. Laus Deo, omnium rerum A et OMEGA». I en la cara verso del mateix foli: «I ult.», una altra anotació en un fragment de pergamí, que conté nova informació, escrita amb lletra diversa de la de Juan de Arzeo: «Al muy magnífico señor don Juan Mercader, señor de Chest del Campo». Un altre fragment de pergamí es troba en el f. I inicial; porta aquesta frase: «Déu qui és ens conplit coué bé». Les altres notes, escrites en el f. II^r, són italianes: «Filosofia divisa in varii trattati». I amb lletra diversa, posterior: «Con un trattato di medicina in lingua antica catalana, come pare, di Raimondo Lullo». I més avall l'actual signatura: «I. 117 Sup.».

El cos del volum és constituït per 181 folis de paper, numerats amb xifres àrabis, escrites aquestes en general amb llapis i algunes amb tinta. La superfície de la pàgina és de 288 x 202 mm. Els 181 folis són actualment repartits en quinze plec. Només d'obrir-lo per la primera pàgina, hom veu que la lletra és de la mateixa mà del *Blanquerna* de Munic, BSB, Cod. Hisp. [Cat.] 67 (cf. *Els manuscrits...*, I, 89-93).

El primer plec és coix, de 6 / 7 (ff. 1-13); manca, doncs, la primera meitat del full exterior, que segurament no fou escrita, com l'actual f. 126, que precedeix el segon tractat. Filigrana: M de cames corbes somada de creu (Cf. BRIQUET, núm. 8349). Reclam a la darrera pàgina. La restauració ha introduït

dos relligats en el plec, un de reforçat entre els actuals folis 6 i 7, i un altre de senzill entre els actuals folis 12 i 13. L'existència de numeració combinada de lletra i xifres romanes en els fulls dels plecs IV i següents i el fet que les lletres numeradores dels plecs siguin la ,d' i següents condueix a suposar que també el primer plec tenia els fulls numerats, que la numeració era ,aj' - ,avij', i que aquesta ha desaparegut, potser tallada per la guillotina en l'enquadernació.

Els plecs segon (ff. 14-25) i terç (ff. 26-37) tenen característiques idèntiques: constituïts per sis fulls doblats (6 x 2) i, per tant, dotze folis; tenen la mateixa filigrana del primer plec; el relligat és normal, reforçat amb franja de vitel·la. La numeració dels fulls, ara inexistent, devia ésser feta amb ,bj' - ,bvj' en el segon plec i ,cj' - ,cvj' en el tercer.

Els plecs quart (ff. 38-49), cinquè (ff. 50-61), sisè (ff. 62-73), setè (ff. 74-85), vuitè (ff. 86-111), dotzè (ff. 140-151), tretzè (ff. 152-163) i catorzè (ff. 164-175) tenen les mateixes característiques que els dos anteriors, amb la sola diferència de la numeració dels fulls dins cada plec, que és, respectivament ,dj' - [,dvj']; ,ej' - [,evj']; ,fj' - [,fvj']; ,gj' - [,gvj']; i ,hj' - [,hvj']; i ,mj' - [,mvj']; [,nj'] - [,nvj']; i ,oj' - [,ovj'].

Els tres plecs novè (ff. 98-111), desè (ff. 112-125) i onzè (ff. 126-139) són formats per set fulls doblats i, per tant, tenen catorze folis; les respectives numeracions dels fulls en el plec són: ,ji' - [,jvij']; ,kj' - [,kvij']; i ,lj' - [,lvij']. En el plec onzè, de més a més hi ha novetat en la filigrana: el full exterior del plec, corresponent als actuals folis 126 i 139, té la marca d'unicorn rampant de cos sencer (cf. BOFARULL, 690).

El darrer plec, finalment, és format de quatre fulls doblats (4 x 2), equivalents a vuit folis (ff. 176-183). La filigrana és la de l'unicorn que acabem de trobar. La numeració és ,pj' - [,pvj']. No hi ha reclam perquè s'acaba el text.

1. *Déus, qui és ens complit e prima causa de tot quant és, per ta veritat e uirtut e a ta honor començam a encerchar començaments de philosophia.* Ff. 1^r-123^v. A. Inc.: Con (+m) philosophia sia effecti (+e) de la primera co[sa] (+ausa) e sia instrument e mirall, ab lo qual hom aia conexença de teologia... *Exp.*: ...Questió. Si los apetits naturals estan per les essències o per los éssers composts d'aquelles etcètera. [F. 123^v] Fení Ramon les qüestions del terç cercle de philosophia en la Çiutat de Mallorcha en l'ayn de Mill .CCC. en la encarnatió de déu. E car los .iij. cercles són abastans, e ell era ocupat per l'Estudi aràbich, no uolch tractar dels altres cercles, dels quals cercles tracte encara alcun home deuot e saui ha glòria e ha laor de nostre senyor déus. B. *De la pràcticha d'aquesta sciència a en solve qüestions.* Ff. 123^v-124^v. Inc.: A solre qüestions pelegrines per esta sciència, pot home hauer arts e manera encerchant les solucions en les rúbriques... *Exp.*: ... De essència, ésser e natura.

Ramon LLULL, *Començaments de filosofia*

Av 81; Lo I, 3; CA 3; PL 100; Bo III, 43; Do 86

Edició: DO NEORL VI.

2. *Déus, qui sots sobirana uirtut, de la qual totes altres virtuts reben començament e perfecció, ab gràcia e ab ajuda uostra, e per entenció de uós honrar e servir, començ l'art qui és dels començaments e dels graus de medicina, per la qual l'umà enteniment s'exalça, sigüent la manera de la art abreyada de trobar ueritat a entende los secrets mediçinals e naturals.* Ff.127^r-179^r. A. *Del pròlech.* F. 127^r. *Inc.*: Com cascuna art aja sos començaments, per ço nós comensam... *Exp.*: ... Dècima és de metàfora. B. Ff. 127^r-179^r. *Inc.*: *De la primera distinció de la desposició d'esta art.* Natura és de enteniment que entena mils per demostració feta per vista e per o-ment que per ohir tant... *Exp.*: ...coué que donem fi als començaments de medicina, los quals són acabats ab ajuda e benedicció de nostre senyor déus. Amén. Amén.

Ramon LLULL, *Art dels començaments e dels graus de medicina*

Av 9; LO VIII, 1; CA 4; PL 11; BO II, A, 9; DO 15

Edició: BO OS II

La caixa d'escriptura és de 190 x 138 mm, sense marca ni de caixa ni de ratlles. S'hi troben vint-i-nou línies per pàgina, escrites a tota amplària. Lletra gòtica librària amb traços corbats, gran i clara, de traç gruixut en les línies verticals. Títols en vermell, capitals i calderons en vermell o blau. Una mà diversa de la del copista, de lletra humanística, escriví revisions de text, tant dins la caixa d'escriptura com en els marges. En general, la còpia es troba en bon estat de conservació, però cap al final, a partir del f. 171, la tinta ha anat cremant progressivament el paper i serà difícil, en algun cas, de reconstruir el text. Al f. 125^v-126^r, hi ha un arbre que presenta realitats naturals, innaturals i contranaturals. Al final del f. 123, són recomptats en llengua catalana els folis tant de la primera part del volum com de la segona. Al f. 181^r, amb la mateixa lletra amb què fou escrita la nota relativa a Juan de Arzeo (f. 180^r), hi ha un text llatí, escrit en clau, però al final del text consten les equivalències entre les lletres. Feta la transcripció, tal fragment comença: «Beatus Petrus...».

Aquest llibre és ric d'història: Llull mateix diu en el colofó que l'acabà a Ciutat de Mallorca el 1300 (és a dir, entre el 25 de març del nostre 1300 i el mateix dia del 1301) i exactament igual que havia passat a París uns quants mesos abans, seguia «ocupat en l'estudi aràbich» (el llatí ‚praeoccupatus‘ és, més que ‚ocupat‘, ‚capficat‘), i la causa era la de salvar Miramar de les mans ‚estudicides‘ de Jaume II de Mallorca, que acabà matant el dit estudi. S'ho vadria un estudi comparatiu entre els dos colofons, el llatí de París 1299 i el català de Mallorca 1300, entre d'altres raons per saber si a l'illa de Mallorca el 1300 Miramar seguia funcionant com a ‚studium arabicum‘.

La còpia de l'*Art sobre començaments i graus de medicina*, deu significar que el primer exemplar dels dos texts copiats ací, fou per a un metge (de l'exemplar més primitiu llegat per Lull a la seva casa familiar de Palma de Mallorca?); d'ell passà a les ‚escoles‘, segurament de gramàtica (de la Seu?), i d'aquestes a les Rescluses de Santa Margarita, on anà a mans de sor Catharina, mare (superiora?) d'aquella casa, d'on anà a les de mossèn Gabriel Desclapers. D'alguna

forma, el llibre, i sobretot el colofó, sembla relacionar-nos directament amb Ramon Llull a Mallorca l'any 1300.

El volum sembla copiat en el pas del segle XIV al XV segurament a Palma de Mallorca, però la seva primera localització sembla ésser la de Barcelona en la segona meitat del segle XV, on fou propietat d'un conegut lul·lista, Gabriel Desclapers; després, ací mateix, en el pas del segle XV al XVI o en començar el XVI fou propietat de Francesc Roser i Badia i després de Juan de Arzeo; de Barcelona passà a València, on el posseí Joan Mercader (ben conegut durant els regnats de Martí l'Humà i Ferran I Trastámara), quan els Mercader valencians ja havien estat ennoblits, i era baró de Xest del Camp. A començaments del segle XVII ja es devia trobar a Milà, on havia ingressat a la Biblioteca Ambrosiana. I a fi de completar el capítol d'informacions, ens assabentem que Juan de Arzeo cap a mitjan segle XVI, sembla a Barcelona, traduï al castellà el *Llibre qui és contra anticrist*, que ell degué trobar en la biblioteca de l'Escola Lul·liana.

N 4 Sup., nunc S. P. 72

OTTAVIANO, 7, núm. 4.

A diferència dels altres exemplars d'aquesta descripció, el que ara ens ocupa és un fascicle de pergamí, de 154 x 134 mm de superfície. Les cobertes també són de pergamí llis, reforçades en el llom amb una franja de pergamí més blanquinos. Presideix la coberta el títol de *Figurae Artis Raymundi Lulli*.

El cos del fascicle és constituït per un plec de cinc fulls de pergamí doblats (5 x 2), cosits al mig del plec, sense numeració antiga. La superfície dels folis resultants del doblatge dels fulls és de 154 x 130 mm; la numeració moderna és escrita amb llapis i amb xifres aràbigues.

El fascicle conté vuit figures circulars en la cara recto dels vuit primers folis, la dels quatre elements en el f. 8^v, altra figura circular presidida per una flor de lis en el f. 9^r, i tres figures de cambres en els ff. 9^v-10^r, de deu, vint-i-vuit i cent trenta-sis cambres, respectivament. Les vuit primeres figures circulars porten en llur respectiu centre les lletres ,A', ,S', ,T', ,V' i ,X'; ,Theologia', ,Philosophia', ,Ius'. No són, però, les figures lul·lianes definitives, car la ,A' no és dividida en nou dignitats, ans en setze, les nou conegudes i, de més a més, ,Perfectio', ,Iustitia', ,Largitas', ,Simplicitas', ,Nobilitas', ,Misericordia' i ,Dominium'.

Són, en realitat, les figures pròpies de l'anomenada època quaternària del Art, que comença amb l'*Ars inveniendi veritatem*, i s'acaba amb motiu de la primera visita a París, entorn el 1290 (cf. ATCA, XXVI (2007), 637-649).

La lletra és gòtica, de transició vers la humanística, i diria que és italiana. Diria, doncs, que el fascicle fou copiat a Itàlia durant el primer quart del segle XV.

N 101 Sup.

OTTAVIANO, 7-8, núm. 7

És un volum enquadernat amb pergamí llis, blanquinós. La superfície de la coberta és de 205 x 157 mm; el llom també és llis; al peu del llom hi ha una etiqueta verda, dins la qual és escrit ,101'. Hi ha un foli de paper per a guarda entre el cos del volum i la coberta i la contracoberta. En la cara recto del primer dels dits folis, trobem la signatura actual i, ja escrit amb bolígraf: «Leonardus Ortiganensis / vide fol. 114^r»; en la cara verso del mateix, hi ha un títol: «Raymondi Lulli, Ars principiorum et graduum medicine, Ars demonstrativa et Ars iuris». Més avall, una ,S' posteriorment ratllada i després ,N. 101'.

El cos del volum és constituït de 124 folis de paper (cf. més avall l'explicació de com és constituït el plec sisè) aplegats en vuit plecs. Els primers cent tretze folis, ultra dos de no numerats, ho han estat amb llapis i amb xifres àrabiques, el darrer amb la xifra romana ,I'. La superfície de cada foli resultant del doblatge dels plecs és de 202 x 150 mm; els vuit plecs resulten constituïts de la forma següent: els dos primers són formats de deu fulls doblats (10 x 2), equivalents a vint folis; la filigrana del primer són unes tisores i una ,Y', la del segon només les tisores (cf. BRIQUET, 3742); el relligat del plec és a la seva meitat i sense reforç; no hi ha ni numeració dels fulls en el plec, ni del plec, ni reclam (aquest segurament tallat per la guillotina amb motiu d'alguna enquadernació, car s'han conservat restes del reclam d'algun plec, tal com anirem veient); els plecs terç i quart són formats de vuit fulls doblats (8 x 2 = setze folis cada un), tenen les mateixes característiques que el segon, amb la diferència que en aquests s'han salvat els reclams; el plec cinquè és de 6 x 2 (dotze folis, ff. 73-84), el sisè de vuit fulls doblats (8 x 2, setze folis), amb una numeració molt estranya: el primer foli del quadern té el núm. 85, en segueix un en blanc, vénen tretze folis amb numeració pròpia i aberrant, del f. 79 al 91, i finalment el darrer en blanc, en conjunt setze folis, corresponents al 8 x 2 i els dos plecs darrers (setè, ff. 92-103, i vuitè, ff. 104-114 i I) de sis fulls doblats (6 x 2 = dotze folis); el setè té reclam, el vuitè no, perquè el text s'ha acabat; les altres característiques són les del quadern segon.

1. Ff. 1^r-40^v. *Deus, qui es summa virtus, a quo omnes alie virtutes recipiunt principium et perfectionem, cum gratia et auxilio tuo et intentione honorandi te ac seruiendi,*

incipio condere librum de arte principiorum et graduum medicine, per quam humanus intellectus auxiliatur sequendo modum artis abreuiate inuentine ueritatis ad intelligendum secreta medicinalia atque naturalia. Inc.: [.]UM quelibet ars habeat sua propria principia, ideo nos componimus... Exp.: ... oportet quod demus finem principii medicine, que perfecimus cum auxilio et benedictione omnipotentis dei domini nostri, cui sit laus, honor et gloria, nunc et semper et in secula seculorum A.M.E.N. Explicit liber magistri R. Lull de primis principii medicine artis
 Ramon LLULL, *Ars principiorum et graduum medicine*
 Av 9; Lo VIII, 1; CA 4; PL 11; Bo II A, Do 15
 SALZINGER, MOG I, 1721; SÁNCHEZ MANZANO, ROL XXXI, 533-560.

2. F. 40^v. *Inc.: A rubeum dat callidum, B nigrum quoque siccum... Exp.: ... Y viridum primo fringentes dant medicinas.*

Alphabetum undecim versuum de gradibus et qualitatibus medicinarum

3. Ff. 41^r-54^r. *Ihs./ Diuina essentia adjuuante incipit liber de regionibus sanitatis magistri Raymundi. Ihs. Inc.: [.]oniam multum est difficilis scientia Medicine eo quia sua principia sunt secreta... Exp.: ... Questio: uita et mors quando indicantur. Solutio. In eodem capitulo jn fine. Deo gracias. Amen.*

M. CCCC. LXXXIIIJ die xiiiiij mensis aprilis Maioricis in domo fratris bartholomei, ordinis sancti Spiritus, quando fuit instratum in Burneo.

Ramon LLULL, *Liber de regionibus sanitatis*

Av 99; Lo VIII, 8; CA 10; PL 118; Bo III, 60; Do 107

MALLORCA 1752; GAYÀ ROL XX (1995).

4. F. 54^{r-v}. A. *Sequitur declaratio figure utilis. Inc.: [.]ec figura significat quod elementa tanto plus maiorem habent intensitatem ... Exp.: ... quod apparet ad sensum per a. b.- B. F. 54^v. Figura.*

Declaratio figure utilis (et sequitur figura utilis in f. 54v)

5. Ff. 55^r-58^v. *Deus, in uirtute tua datur doctrina et modus logice nove ad scientiam iuris et medicine. Inc.: [.]vm jurista et medicus debeant jnuestigare principia generalia... Exp.: ... potest aplicari ad theologiam et omnes alias scientias et ad artificialem praticam ipsam reduci. Deo gracias. Amen.*

Scriptus in Insulis ualeareis die xviiij mensis aprilis M. cccc. lxxxiiiij. Finis.

Ramon LLULL, *Doctrina et modus applicandi novam logicam ad scientiam iuris et medicine*

Av 93; Lo III, 26; CA 47; PL 113; Bo III, 57; Do 102 (*apocryphal work*)

EULER, ROL XXIII, 1998.

6. Ff. 58^v-73^v. *Deus, cum tua gratia et auxilio incipit liber de leuitate et ponderositate Elementorum. Inc.: [.]d requisitionem medicorum Ciuitatis Neapolitane hunc tractatum facimus... Exp.: ... Ideo de ipso recipit fleuma maiorem generationem quam aliquis de aliis humoribus. Deo gracias. Amen.*

Perfectus Maioricis in domo fratris Bartholomei Vitalis, ordinis sancti Spiritus, die prima maii M° CCCC Lxxxiiiij. tempore studii mei. *Explicit iste tractatus gratia et auxilio domini Dei nostri Yhesu Christi et eius genitricis virginis gloriose domine nostre, sancte Maria. Amen.*

Ramon LLULL, *De leuitate et ponderositate elementorum*
Av 58; Lo VIII, 3; CA 6; PL 74; Bo III, 18; Do 62
Ed.: Mallorca 1752.

7. Ff. 73^v-74^v. *Sequuntur hic inferius figure breuiter anotatae quatuor elementorum, et primo de figura ignis*

8. Ff. 75^v-78^v. *Yhesus. Deus, in uirtute potentie tue incipit ars medicine extracta nouiter de arte demonstrativa. Inc.: [.]rs ista hac intentione compilata est ut medicus sub compendiosa speculatione... Exp.: ... per quam utilitatem nos doctrinam dedimus, ut dictum est...*

Ramon LLULL, *Ars compendiosa medicine (sequatur quinta figura de gradibus)*
Av 29; Lo VIII, 2; CA 5; PL 29; Bo II. B. 9; Do 35
Ed.: Mallorca 1752; Barcelona 1978.

Ff. 78-86: en blanc.

9. Ff. 79^r-91^v. *Suscipiant montes pacem et colles iustitiam, psalmo 7°*, 1°. *Inc.: [.]t si alique materie pro populo in sacra Theologia non sint predicande... Exp.: ...sumam misericordiam nobis donare dignetur, qui in trinitate perfecta uivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.*

Maioricis jn Payrone.

Explicit sermo siue predica composita per Magistrum (deguí cancell) petrum deguí, insequentem doctrinam R. Lullij, quam presens Maioricis audiui in Payrone, et tunc audiuj ab eo artem Raymundi Lullij, Maioricis M° CCCC° LXXXV.

Pere DEGUÍ, *Sermo de corpore Christi* (1485)
HILLGARTH 1995.

10. Ff. 92^r-114^r. *Ars juris magistri Raymundi Lull Maioricensis p.: [.]vm uita hominis breuis sit et scientia juris multum proluxa, jccirco ars ista... Exp.: ... quod est impossibile et contra regulas et principia huius artis.*

Explicit Ars juris R. Lullii perscripta Maioricis per me Leonardum Ortezanensem de mense Augusti 1484.

Ramon LLULL, *Ars iuris*
Av 28; Lo III, 50; CA 15; PL 28; Bo B.8; Do 34
Roma 1515; Mallorca 1745.

La caixa d'escriptura té una superfície de 162 x 95 mm i és marcada i ratllada fins al f. 40, amb trenta-tres línies a tota amplària. Després varia i així

trobem, per exemple, 161 x 110 mm i 30 línies al f. 42^v; 165 x 105 mm i 26 línies al f. 53^r. Mà única, la de Leonardus Ortezianensis. Lletra humanística, que diria italiana, cursiva. Títols i lletres capitals amb tinta que vol ésser vermella. Alguna nota fora de text, de la mateixa mà. El text núm. 8 (ff. 75r-78^v) és incomplet, car manca tota l'explicació de la cinquena figura (*Quinta figura, de gradibus*), la de la sisena i tota la segona part del tractat, *De questionibus*. Els ff. 78-85, numerats però romanos en blanc, i el següent, entre el 85 i el 86, no numerat i també en blanc, potser eren previstos per a acabar-hi de copiar allò que manca en el text esmentat.

Leonardus Ortezianensis, a Ciutat de Mallorca entre el 1484 i el 1489.

O 12 Sup.

OTTAVIANO, 15, núm. 17

Volum enquadernat amb pergamí llis. La superfície de la coberta és de 167 x 116 mm; el llom també és llis i porta escrits amb tinta els títols de les obres copiades en el volum: *Ars Notandi, Contexendi, Viendi et Viuendi / atque Inuestigandi particularia in suis uniuersalibus / manoscritto*; al peu del llom hi ha una etiqueta verda que porta la xifra ,11'. Entre la coberta i el cos del volum hi ha dos folis de paper de guarda i entre la contracoberta i el dit cos, un; al recto del primer foli inicial: *Ars Notandi, Contexendi / et investigandi particularia / in suis uniuersalibus, / Opus, ut reor, Raymundi Lulli*: títol i signatura, amb tinta.

El cos del volum és constituït per cent tretze folis de paper, agrupats en set quaderns i numerats amb llaipsis. La superfície del foli és de 150 x 110 mm; les característiques dels plecs són les següents: el primer és constituït per tres folis doblats (3 x 2 = 6 folis), el primer dels quals folis és enganxat a la cara interior de la coberta de pergamí; no hi ha numeració ni dels fulls dins el plec, ni dels plecs en el volum. La filigrana és la corona (cf. PICCARD, *Krone*); el relligat és al centre del quadern, sense reforç. La filigrana segueix essent la mateixa en el paper dels plecs següents, dels quals només canvia el nombre de fulls de què estan formats; i així, el plec segon és constituït de 14 fulls doblats (14 x 2 = 28 folis, ff. 6-33), els següents, del terç al vuitè, per vuit fulls doblats (8 x 2 = 16 folis).

+Jhs+. DE TITULO ARTIS NOTANDI. *DEus, summe recollibilis, intelligibilis et amabilis, propter te Jncipit Ars Notandi, Contexendi, Viendi et Viuendi atque Inuestigandi particularia in suis uniuersalibus / (De undecim gradibus propositionis) canc.* a. F. 1^r. *De prologo. Inc.: Vnde sermoni et traditioni, de quibus infra, totius predictae artis... Exp.: ... agresus ad sermonem formalem, qui de ipsa arte.* b. Ff. 1^r-33^r. *De vndecim gradibus. Inc.: Primus gradus fertur de titulo, de*

quo supra... *Exp.*: ... Contextura nomen est consistentia ymaginum et loccarum (?) notarum sub et in terris unitatis. c. Ff. 34^r-57^v. *Deus Summe recolibilis, intelligibilis et amabilis, propter te incipit brevis (!) introductorium artis notandi, contexendi Et inuestigandi particularia in suis uniuersalibus. Et preparatio ad ipsam artem adipiscendam. Inc.*: Et primo, ars ipsa notandi, ideo dicitur ars propter precepta in ipsa contenta... *Exp.*: ... cuius titulus subinfertur in penitentiarum. d. Ff. 58^r-65^r. *Deus summe Recolibilis, Jntelligibilis et Amabilis, propter te incipit ars notandi, contexendi et inuestigandi particularia in et sub suis uniuersalibus. Inc.*: Que supra tamquam ymago omnibus proposita et tamquam... *Exp.*: ... et sic actenus incipit sermo, qui de 2^a nota. e. Ff. 66^r-93^r. *De arte notandi, contexendi et inuestigandi particularia in suis universalibus per secundam notam. Deus, summe Recolibilis, Intelligibilis et amabilis, qui sine Minoritate et Maioritate perseueras in summa equalitate durationis, veritatis et bonitatis absque mixtione, propter te incipit 2° nota artis notandi, etc., in qua de gradatione nostre ymaginis. Inc.*: Hec nota secunda fertur de gradatione nostre ymaginis... *Exp.*: ...et summe amabilis et desiderabilis. Explicite secunda nota artis notandi, contexendi, viandi atque vivendi atque inquirendi particularia in suis universalibus. Anno Domini M. 4. 67. Et incipit .3^a. nota, in qua et sub qua de uniuersis contexturis rerum omnium. f. Ff. 93^r-99^r. *Deus, Summe Recolibilis, intelligibilis et Amabilis atque immaterialis et tua infinitate dignitatibus incomprehensibilis, immensus et eternus, propter te incipit .3^a. nota artis notandi, in qua et sub qua atque per quam investigatur multitudo et uniuersalitas particularium contexturarum peculiarium ymaginis secundum vtramque proportionem, videlicet prime que refertur ad theoreticam et secunde que refertur ad practicam aut continuationem theoretice. Inc.*: [.]ota secunda artis notandi explicata, id est, nota gradationis... *Exp.*: ... quantum ad continuationem theoretice sub contextu 3^e note. Incipit .2^a. contextura sub (pnâ: qua?) via scolastica fertur de voce. g. Ff. 99^v-113^v. *Deus, dignitatibus ineffabilis, qui summe es Recolibilis, intelligibilis et amabilis, propter te secundo incipit contextura, que fertur de voce in 3^a. nota. Inc.*: [.]ec contextura secunda sub contextura .3e. note fertur de voce... *Exp.*: ...N. finit antecedentem sillabam... (text tallat ací).

AUCTORIS IGNOTI, *Ars notandi, contexendi et inuestigandi particularia in suis uniuersalibus*

La caixa d'escriptura és ben marcada i puntuada en les pàgines romanes en blanc (ff. 6-13) i amida 89 x 65 mm; en les pàgines escrites té mides més grans: 104 x 75 mm en el f. 2^r, 107 x 72 mm al f. 18^r; 91 x 67 mm al f. 50^r. El nombre de ratlles és també divers: vint-i-cinc, trenta-set i vint-i-cinc, respectivament. El llibre fou escrit per almenys tres mans diverses, que escriviren amb tipus diferents de lletra humanística entre els folis 1-33; segueix lletra gòtica semibastarda força rodona del f. 34^r al 104^r; i torna una de les lletres humanístiques, tirant a librària, fins al final. Títols i calderons en vermell. Moltes notes marginals de mans diverses.

M'inclinaria a pensar que fou escrit a Itàlia durant la segona meitat del segle XV, entorn de l'any 1467.

O 87 Sup.

P[ier] E[nea] GUARNERIO, *Contributo agli studi lulliani*, dins «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», II (1908), 497-519; OBRADOR, 606-607; OTTAVIANO, 15, núm. 18; Josep PERARNAU I ESPELT, *Entorn d'una afirmació d'A. Bonner relativa al ms. de Milà, Ambrosiana, O 87 Sup.*, dins «Studia Lulliana olim Estudios Lulianos», XXXI (1991), 67-72; TENGE-WOLF, CCCM, CLXXXI, 78* i notes 146-147.

Volum enquadrerat amb pergami blanquinós. La superfície de la coberta és de 222 x 154 mm; el llom també és de pergami llis; al seu peu, una etiqueta verda, dins la qual hi ha la xifra ,87'; al capdamunt, l'anagrama de Crist, estilitzat. La cara interior de la coberta té inscripció-títol: «Raymundo Lullo, le figure dell'arte Cabalistica in spagnolo», i la signatura actual. Hi ha tres folis de paper de guarda al començament del volum i un a l'acabament; en el primer dels inicials, cara recto: «Raymundi Lulli Ars magna, lingua hispanica. Item, La doctrina dels infants».

El cos del volum és constituït per noranta-vuit folis de paper, amb superfície de 211 x 149 mm. Volum factici, suma de tres unitats: I: ff. I-V i 1-62; II: ff. 63-80; III: ff. 81-98.

I

El primer bloc és constituït per sis plecs de paper. El primer és un únic full doblat (1 x 2, ff. IV-V); la filigrana és del cap de bou amb quart de lluna entre les banyes; relligat pel mig, sense reforç. El segon plec és de cinc fulls doblats (5 x 2), equivalents a deu folis (ff. 1-10); la filigrana és la dels tres turons somats de sageta. No s'hi veu numeració ni del plec ni dels fulls dins aquest. Relligat pel mig del quadern; reclam final. Els tres plecs següents són uniformes, tots de sis fulls doblats o de dotze folis; la filigrana és el cap de bou traient la llengua per la boca; no s'hi veu numeració ni de fulls ni del plec; relligats pel mig del quadern, sense reforç; reclam al final. El plec sisè o darrer d'aquesta primera unitat és de vuit fulls doblats (8 x 2, ff. 47-62) i, tret del reclam, ací inexistent per ésser final de text copiat, les altres característiques són les dels tres plecs anteriors.

1. Ff. IV-V. En aquests dos folis, que ja pertanyen a la primera unitat bibliogràfica, hi ha: f. IVr: Est Francisci Torrella; f. Vr: tres anotacions, la segona i tercera idèntiques, encara que escrites de mà diversa, sobre el concepte de ,composició'; f. Vv: Encapçalament de l'*Art breu* en llengua catalana, corregint la més primitiva, que es troba en la pàgina següent (f. 1r).

2. Ff. 1^r-44^r. *Inc.*: *Senyor déu, ab ta gràcia {gran}, sauiesa e amor comença aquest libre, lo qual és apel·lat {l'art} breu, lo qual {que} és yma{t}ge {e semblansa} de l'art, que axí és apel·lada {magna, (que canç) la qual axçi és intititada: O déus, ab la tua sobirana perfecció comensa l'Art General e Darrera. a). {Pròlech e diujsió d'aquest libre}. F. 1^v. *Inc.*: La raó per què fem aquesta art breu és per ço que l'art gran [magna] pus leugerament sia (con)sa/ebuda... *Exp.*: ...La viij. de la manera de mostrar o ensenyar aquesta art. E primerament de la primera part direm, axí com se seguirà. b). Ff. 1^v-44^r. *Inc.*: *De la primera part, la qual {que} és del alfabet d'aquesta art.* Nosaltres posam nom alfabet en aquesta art... *Exp.*: ...l'artista o lo mestre deu ensenyar a aquells scolans de les coses damunt dites.*

A honor e a lahor de déu e de la pública vtilitat acabà Ramon aquesta (!) libre en Pisa en lo monester [monestjr] de sent domingo lo mes de gener en l'any de la encarnació de nostro senyor ihesu christ M ccc e set (1308).

Ramon LLULL, *Art breu en traducció catalana*

Av 121; Lo III, 38; CA 53; PL 142; Bo III, 85; DO 126

Bo OS, I, 533-599.

3. Ff. 44^v-61^r. *De la regla de B. Inc.*: AQUESTA regla és de posibilitat, la qual en tres maneres consideram, ço és, segons afirmatió, dubitatió e negatió. Segons la afirmació, per ço que, ençercant veritat en lo principi de la inquisitió, la vn o l'altra dels contraris sia sopusat ésser possible... *Exp.*: ... Car dife-rència no és innada, mas és adquirida. Car per ocasió són principis. Finis.

Ramon LLULL?, *Explicació de les regles i de la segona figura*

4. F. 61^v. Taula d'equivalències de les nou lletres de l'alfabet lul·lià i de les sis altres llistes.

5. F. 62^r-v. Dues notes: una sobre la mixtió de bondat i grandesa; i una altra desplegant la prova lul·liana de l'Encarnació.

La caixa d'escriptura és de 136 x 87 mm i vint-i-una línies en el f. 5^r. Tant marc com línies són assenyalats amb plom fins al f. 10, després només segueixen les dues línies verticals del marc, fetes a pressió. Al f. 24^v trobem vint-i-dues línies. Dues mans predominants: els folis 1-10 són escrits amb lletra gòtica semibastarda; els ff. 10-62 ho són amb lletra humanística. Els títols, els calderons i les majúscules només són escrits en vermell. Moltes notes, tant interliniars com marginals, afegides a l'*Art breu*, són escrites amb un tipus de lletra de transició al ja plenament humanístic. D'entre tals notes destaquem les següents: «Est Francici(!) Torrella» en el f. IV^r, i un guarisme que sembla ,23', sota el qual hi ha un ,13'; «Lo món és .j. e és en .iij. coses, ço és, sensualitat, entel·lectuïtat e animalitat»; al f. V^r; «Matèria, forma e privació són principi de generació e corrupció en los éssers elementats»; «Axí com composició no pot ésser sens matèria e forma e priuació, axí simplicitat és en ésser sens matèria e forma e priuació» (totes aquestes notes es troben en la

mateixa pàgina i han estat escrites amb lletra humanística primitiva, no gaire posterior a mitjan segle XV). «Axí com composició no pot ésser sens matèria e forma e priuació, axí simplicitat és en ésser sens matèria e forma e priuasió» (aquesta nota és escrita amb lletra humanística més tardana, potser del pas del segle XV al XVI). Al f. V^r hi ha una revisió del títol-invocació de l'*Art breu*, revisió que es reflecteix en la nostra transcripció del dit fragment, car les correccions posteriors són col·locades dins parèntesis quadrats [ ].

II

Aquesta segona unitat és constituïda per un sol plec de paper, format per nou fulls doblats (9 x 2) o divuit folis, els 63-80. La filigrana és la dels darrers plecs de la primera unitat, el bou traient la llengua per la boca. No es veu numeració de fulls. El relligat és al mig del plec, sense reforç. Essent únic el plec, no hi ha reclam.

1. Ff. 63^r-64^r. *Inc.*: No prechs Déu més per lo teu bé / que per honor que li coué... *Exp.*: ...Cascan prouerbi és escrit / per ço que en son loch sia dit. Deo gratias.

Ramon LLULL, *Proverbis d'ensenyament*. Extrets

Av 143; Lo VI, 15; CA 242; Pl 161; Bo IV, 7; Do 142

Ed. d'aquesta còpia: OBRADOR, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», [II] (1908), 606-607.

2. F. 64^r. «Justa cosa és que aquells que no volgueren mentre pogueren, que com voltran, que no pugen. E axí, féu penitència en aquest món, mentre sou vius, fructuosa y profitosa, perquè labores aprofita al home la penitència, com ell pot peccar e no pecca».

3. F. 65^v. Sis notes en català sobre diversos punts filosòfics en perspectiva lul·liana.

4. F. 66^r. Fragments diversos: sis esquemes ternaris de conceptes (p. e., ,Malicia', ,paruitas', ,defectus'). Després: «Sensuale est illud ens... Intellectuale... Ars generalis est quoddam divinum donum...»

Ramon LLULL, *Ars generalis in pagina una* (?). *Extrets*

5. Ff. 67^r-76^r. *Déu, ab {ta} suma clemència e karitat, comensam aquest libre anomenat La doctrina dels infants*. *Inc.*: Com los infells sien en arror e en falcedat e no creen ni atribuexen a déu compliment ni perfectió, segons que fan los cristians qui a Déu... *Exp.*: ...pinet-se de açò que ha fet de bé per paor o per amor.

Acabada és ab la ajuda del sant spirit la doctrina de aquest dictat dells infans, la qual és fort necessària a saber o mostrar de cor als infants petits per

tal que-s disponguen a servir e honrar déu de manera que puxen e sàpien atènyer la fi per què déus los ha creats.

Sia lo nom de nostre senyor déu ihesu christ beneyt e loat per totes les gents del món. Amén.

Finis.

AUCTORIS IGNOTI, *La doctrina dels infants*

Ed. Pier Enea GUARNERIO, dins «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans» [II] (1908), 514-519.

6. F. 76^v. «Yo, Toni Calaf, fas recort com ha deu del present mes de dezembre any 1565 vingí de Llavant per via de barsalona hanb un llondró del patron Garau d'En Saff, a-nbarquí en Capdepedre y comansí ha-pandra de cantar y d'escriura. Nostro Senyor m'encamín a son sarviti amén».

7. FF. 77^v-79r. *De regulis. Inc.*: ,Vtrum' habet dubitationem, affirmationem, negationem... *Exp.*: ...et sic bonum est et agit bonum finaliter.

¿Fragment de Ramon LLULL, *Ars generalis in pagina una?*

8. F. 79^v. «Deus est illud ens, in quo bonitas, magnitudo, eternitas... et aliquo non indiget».

Ramon LLULL, *Definitio Dei ex Arbore Philosophie desiderate*

9. Ff. 79^v-80^r. *De arte morali. Inc.*: Ars moralis est ordinare potencias et aplicare ipsas ad virtutes per multiplicacionem suorum actum (!) et per mortificationem vitiorum. Artificiare moralitatis est inquirere propria obiecta potenciarum et presentare quo[d]libet obiectum sue proprie potencie omnibus. Duracio est proprium obiectum memorie et veritas intellectus et bonitas voluntatis. Cum recolis veritatem, facias durare illud recolere, ut intellectus ipsam multum posit intellegere. Cum recolis bonitatem facias multum durare illud recolere, ut voluntas ipsam amare posit. Intellege et dilige duracionem bonitatis et veritatis, ut duret tuum intellegere et diligere. Intellege duracionem bonitatis ut voluntas diligat duracionem veritatis. Dilige duracionem veritatis, ut intellectus intellegat duracionem bonitatis. Quilibet (!) potencia placitum habet quando alia suum accipit obiectum. Intellectus appetitum habet [f. 80r] quod voluntas diligat suam potestatem, et voluntas habet appetitum quod intellectus intelligat suam potestatem. Cum recolis justiciam aut aliam virtutem, in ipsa recolas suam duracionem, veritatem et bonitatem. Sicut intelligis et amas virtutem, perseueres in recolendo ipsam. Tradas obiectum justicie aliis virtutibus, ut ipsum custodiant et multipliquent. Obiectum cuiuslibet vicii representa cuilibet virtuti, ut virtutes ipsum destruant. Obiecta tuorum sensuum representa cum virtutibus, potenciis tue anime. In obiecto oculorum recolas finem videndi secundum bonitatem, veritatem et secundum alias virtutes. Concorda virtutem cum virtute et pone contrarietatem inter virtutem et vicium. Pone ordinem in concordancia potenciarum virtutum et

in contrarietate virtutis et vicii. Multiplica duracionem recolendi, intelligendi et amandi virtutes et in odiendo vicia. In tua inuestigacione pone ante intellectum et pone modum voluntatem et memoria (!) in medio et habeas spem in auxilio dei.

AUCTORIS IGNOTI, *De arte morali*.

La caixa d'escriptura és de 127 x 80 mm en el f. 72^r. Les característiques del text de la part central del plec i també les dels ff. 77^v-78^r són les de la segona mà del conjunt anterior. Les anotacions dels folis inicials també semblen de la mateixa mà que escriví la major part de les anotacions en el conjunt primer. Les darreres pàgines (ff. 78^v-79^v) semblen del mateix copista que les immediatament anteriors, però la seva lletra hauria evolucionat vers la humanística, bo i aprofitant tot l'espai de la pàgina. El *De arte morali* (ff. 79^v-80^r) és escrit amb lletra plenament humanística dins caixa de 173 x 125 mm; els títols, les capitals i els calderons del text núm. 5 són en vermell.

III

Aquest darrer conjunt és constituït per un sol plec de vuit fulls doblats (8 x 2), per tant, per setze folis (ff. 81-96). El relligat és al mig del plec, sense reforç. La filigrana és un cap amb elm, antena i estrella, semblant al de BRIQUET, 15692. Es conserva la numeració primitiva dels folis en vermell, amb xifres romanes.

Ff. 81^r-95^v. (I^r-XV^v). (*De Diffinitionibus* man saec. XVI). *Diferència. Concor-dança. Contrarietat. Inc.*: Sensual és aquella cosa que sent o és sentida per los senys corporals, ço és a saber veent, hoynt, odorant, etc., axí com són... *Exp.*: ... Odoratiua, gustatiua, tactiua e affatiua. *De la ffi.* [F.95^v] [ab] correcció de santa mare església és acabat aquest petit libre a honor, laor, glòria e reuerència del gloriós vnjuerssal redemptor e de la sua gloriosa mare. / deo gracias.

AUTOR DESCONEGUT, *Llibre de definicions lul·lianes*

Ed. BADIA, 1983 (cf. ATCA, IV [1986], 467-470; i «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», II (1988), 197-199).

La caixa d'escriptura és de 160 x 102 mm al f. 91^r (XI^r), amb vint-i-set línies en la mateixa pàgina, les quals són vint-i-nou en la pàgina anterior. Lletra única, humanística incipient, clara. Les xifres a l'interior del text són aràbigues. Els títols, les lletres capitals, els calderons, els subratllats, les paraules-guia al marge del text són escrits amb tinta vermella.

Es possible de resseguir el procés de formació de l'actual conjunt. Les dues primeres unitats, tot i haver sorgit de forma independent, deuen procedir del mateix obrador i, de fet, semblen haver-se unificat en un moment anterior a la constitució del conjunt actual, car sembla assenyalar-ho la nota indicadora del contingut que hi ha en el primer dels actuals folis de guarda inicials, on no és

esmentat el *Llibre de definicions*. Aquest, en canvi, té origen totalment divers, tal com demostra la seva numeració primitiva dels folis amb xifres romanes, exclusiva d'aquesta tercera unitat; i la nota inicial, a la qual m'acabo de referir, sembla indicar que els dos conjunts primers ja eren units en un moment en el qual la tercera unitat encara no se'ls havia afegit, constituint així el conjunt actual; si les dades a les que m'acabo de referir fossin segures, el conjunt actual hauria estat constituït ja a Itàlia (recordem que la nota indicadora del contingut és en italià).

Tercer quart del segle XV.

P 198 Sup.

OBRADOR, 612; OTTAVIANO, 17, núm. 23; RUBIO, ROL, XXXII, XLII-XLIII.

Volum enquadernat amb pergamí blanquinós i llis, la superfície del qual és de 280 x 220 mm; llom també llis, al capdamunt del qual hi ha una xifra, que sembla ,181', més avall ,56' i al capdavant, dins etiqueta verda, ,198'. La signatura actual figura en la cara interior de la portada "P. 198. Parte superiore". Al començament, tres folis de paper, de guarda; en el primer d'aquests folis, cara recto, hi ha els títols de les cinc obres copiades en aquest volum: *Ars demonstrativa / De XIV articulis catholicae Fidei Romanae Ecclesiae / Liber propositionum secundum Artem Demonstrativam sive Ars propositionum inventionum omnium particularium in omni scientia / Liber super Psalmum Quicumque vult, in quo fides traditur, sive expositio fidei catholicae / Liber Amici et Amati*"; al final, entre el cos del volum i la contraportada, un sol foli de paper de guarda, en blanc. En el f. 1^r de pergamí, de dalt a baix, hom pot llegir: ,1492' / ,Ventura' / «Iste liber est Johannis Gancii [*lect dub* Sancii? / Nancii?] de Lur...». / «Jste liber / est congregationis sancte Justine, deputatus monasterio sancti Nicolai de Littore / signatus numero 7».

El cos del volum és constituït de 182 folis de pergamí, la superfície dels quals és de 265 x 200 mm; són distribuïts en setze plecs; la numeració consecutiva dels folis és amb llapis i amb xifres àrabiques. Els quatre primers plecs són constituïts per sis fulls doblats (6 x 2: dotze folis) (ff. 1-48); el cinquè (ff. 49-56), per quatre fulls doblats (4 x 2: vuit folis); els quaderns sisè a onzè, altra vegada de sis fulls doblats cada un (6 x 2), ff. 57-128: el quadern dotzè torna a ésser de quatre fulls doblats (4 x 2 = ff. 129-136); els dos següents, tretzè i catorzè, de sis fulls doblats (6 x 2 = ff. 137-160); el quinzè de cinc fulls doblats (5 x 2 = ff. 161-170) i el setzè i darrer, altra vegada de sis fulls doblats (6 x 2 = ff. 171-182). Els plecs són relligats pel mig, sense reforç; al final, cada un té reclam, fora del cinquè, dotzè i setzè, perquè en tots tres s'acaba un text. La numeració de fulls dins el plec i dels plecs és ben particular: en

general, la numeració dels fulls a l'interior del plec és escrita amb tinta verda en l'angle inferior dret dels folis de la primera part del plec, recto, però cada plec té la seva numeració especial; i així, els fulls del primer plec són numerats amb xifres romanes; els del segon amb lletres minúscules que van de la [a] a la f; els del tercer amb ratlles horitzontals sobreposades para·lelament; els del quart tenen una ratlla vertical i sota d'aquesta una lletra minúscula; els del cinquè, al revés, una lletra minúscula, i sota ella hi ha una línia vertical; els del sisè porten el conjunt ,oa' - ,of'; els del setè, lletra minúscula i sota ella una ,o' vermella; els del vuitè, lletra minúscula i damunt ella, la ,o' amb tinta vermella; els del novè, el conjunt ,ao' - ,fo'; els del desè són numerats amb xifres romanes ajagudes; els de l'onzè amb les minúscules ,a' -,f', amb tinta vermella; els del dotzè, lletra minúscula i damunt ella ,o' vermella; els del tretzè, el conjunt ,ao - ,af', amb tinta verda; els del catorzè, lletra minúscula somada de línia vertical, amb verd; els del quinzè amb lletres minúscules, amb línia vertical sota; i els del setzè, repeteixen les xifres romanes, però amb tinta vermella. Els plecs tenen una creu del mateix color de la numeració respectiva, marcada en el primer foli de la segona meitat de cada plec. Hi ha numeració moderna amb llapis en l'angle superior dret de les pàgines recto.

1. Ff. 1^v-55^v. A. Ff. 1^v-2^r. Les nou figures circulars i les quatre dels elements de la primera versió de l'Art Lul·liana. B. Ff. 2^c-55^v. *Deus, qui clarificatio es totius intellectus dum ipse te cognoscit et qui es beatitudo totius uoluntatis, dum ipsa te diligit, tua excellentissima uirtute, gratia et benedictione, Jncipit ars demonstratiua.*
a). F. 2^{c-d}. *De prologo. Inc.:* Qvoniã hec ars demonstratiua sequitur regulam artis compendiose... *Exp.:* ... quarta et vltima est de questionibus in quibus ipsa ars exemplificatur. b). Ff. 2^d-55^v. *Jncipit prima distinctio.* Prima igitur distinctio diuiditur in .xij. figuras... *Exp.:* ...solutio. Nouum nouum, appetitus actus, digestio alteratio, maioritas finis. Explicit ars demonstratiua. Jn nomine domini dei nostri, conseruationi cuius et auxilio eam submitimus, qui regnat per omnia secula verus deus. AmeN.

Ramon LLULL, *Ars demonstratiua*

Av 18; Lo III, 5; CA 17; PL 21; Bo II. B. 1.; Do 27

SALZINGER, MOG III 1721; RUBIO, ROL XXXII.

2. F. 56^a. *Inc.:* «Qui scripsit spribat (!) /
semper cum domino uiuat. /

Viuat in celis iacobus homo fidelis /

Qui sit frenare linguam sensumque domare /

forrior est illo qui frangit viribus urbes. /

Sunt tria que uere faciunt me sepe dolere: /

Est primum ducum (?) Quoniam scio me moriturum /

Est aliud dando fletus quia nescio quando /

Inde magis flendo quia nescio quo [remena *canc*] remanebo.

Si tu sentires quo uadis et unde uenires /

Nunquam gauderes, sed in omni tempore fleres /
 Sunt tria que puerum faciunt dimittere clerum /
 Sumere sepe merum, gula uentris, amor mulierum. /
 Sunt tria gaudia: pax, sapientia, copia rerum: /
 Hec tria destruit, hec tria poluit ars mulierum. /
 Rusticus est uere, qui turpia de muliere /
 Dicit, nem uere quia sumus de muliere. /
 Femina res fragilis, res lubrica, res puerilis,
 Debilis, indocilis, nil in ea nisi lis.
 Omnes scire uolunt, sed penam ponere nolunt. /
 Omnis homo deum debet amare suum
 Qui bene uult fari bene debet premeditari. /
 Qui be...».

F. 56v, en blanc.

3. Ff. 57^a-136^c. *{d}eus alme, qui cunctipotens es, gloriosissimus et in cunctis tuis nobilitatibus preciosis ineffabiliter infinitus: quoniam tu, Domine mi Deus, creasti me de nichilo ad cognoscendum et diligendum te et honorandum te et tua opera gloriosa, Ideo ego indignus confidens tui gracia, benedictione et auxilio premuniri, hunc librum compilare nunc incipio, qui est de quatuordecim articulis catholice fidei romane ecclesie sacrosancte, quem siquidem compilo ut gentes infideles, que ignorant nomen tuum, domine, te discant cognoscere et amare, qui uiuis et regnas benedictus per omnia secula seculorum. amen.* a). F. 57^{a-d}. *De prologo. Inc.: Quoniam fides est intellectus illuminationis, Ideo in huius libri principio... Exp.: ... Duodecima, de die iudicij, ad quam securi possimus peruenire.* b). Ff. 57^d-136^c. *Inc.: Incipit prima distinctio, que est de dei uinitate. Presens distinctio in tres partes diuiditur... Exp.: ...uiam ueritatis ignorantibus pandere desiderant et cognitionem et amorem domini Ihesu Christi.*

Amen sit pro nobis. / Qui scripsit scribat. / Deus sit nobis et virginem...

Ramon LLULL, *Liber de quatuordecim articulis fidei*

Av 27; Lo IV, 7; CA 19; PL 24; Bo II.B.2.; Do 28

SALZINGER, MOG II (INT. VI), 1722.

4. Ff. 137^v-161^v. [A]. Ff. 137^v-139^f. Dinou figures circulars corresponents a la primera versió de l'Art (la figura A té setze dignitats; hi ha les figures S i T i les de les tres facultats universitàries: teologia, filosofia, dret, virtuts i vicis). [B]. Ff. 139^c-161^v. *[.]eus omnipotens, qui solus et altissimus imperas, ad cognoscendum et diligendum te, domine, incipit liber propositionum secundum artem demonstratiuam compilatus.* a). F. 139^c. *De Prologo. Inc.: Ab arte demonstratiua trahit hoc opus exordium. Et quoniam per ipsius artis modos et regulas... Exp.: ... Quarta uero et ultima modum continet practicandi.* b). Ff. 139^c-161^v. *Inc.: Incipit prima distinctio. Prima huius libri distinctio in .x. partes diuiditur, uidelicet in x. figuras... Exp.: ... Solutio. forma, materia, nutritivum, esse, substantia,*

accidens. *De fine huius libri*. In illius bonitate, largitate, gratia et benedictione, a quo singule emanant bonitates, largitates, gratie et benedictiones, explicit ars propositionum inuentionis omnium particularium in omni scientia breue compendium, theologis breue auxilium, directio philosophantium, necnon in omni casu (!) iuristis uerum reuelans iudicium secundum ordinem ueritatis. Hec siquidem ars est in diuersa ydiomata translationi aptissima ad conuertendum infideles in ueritatis semitam, ut cognoscant et diligant illum, qui regnat et imperat altissimus et omnipotens uerax deus, trinus et unus. Amen.

Ramon LLULL, *Liber propositionum secundum artem demonstratiuam*
Av 23; Lo III, 11; CA 23; PL 26; Bo II.B.6.; Do 32
SALZINGER, MOG III (INT. VIII), 1722.

5. Ff. 162^a173^b. [*Ieus omnipotens, qui es presens esse existens in eternum, per quod esse est quicquid est, quoniam tu, domine mi deus, tam summus es quod omnia comprehendis nec est qui de manu tua possit eruere, ut ergo cognoscaris et diligaris ab ignorantibus te, Incipit iste liber super Psalmum 'Quicumque uult', in quo fides traditur, per quam te credimus, Qui uiuis et regnas (benedictus add in mg) per omnia secula seculorum amen.* a). Ff. 162^a-163^d. *De prologo. Inc.: Multum enim est negocium apertum et adoptabile necnon ualde salutare tractare modum per quem... Exp.: ... quando (?) autem non uult supponere, tunc eius intellectus potest minime operari.* b). Ff. 163^d-173^b. *Incipit prima pars, scilicet: Quicumque uult saluus esse, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem, quam nisi quisque integram inuiolatamque tanquam seruauerit, absque dubio in eternum peribit. Inc.: Blaqueria in principio signum crucis faciens... Exp.: ... quorum solutionem debitam expectamus ad honorem illius qui trinus regnat et unus, omnipotens summus deus.*

Ramon LLULL, *Liber super Psalmum 'Quicumque uult'*
Av 34; Lo IV, 8; CA 79; PL 46; Bo II.13; Do 39
WOLF, MOG IV (INT. V), 1729.

6. Ff. 173^b-183^d. *Quomodo blaqueria librum amici et amati compilauit [A]. F. 173^{b-d}. Inc.: Quadam die contingit heremitam, qui rome conuersabatur, prout supra dictum est... Exp.: ...homines quos desideraret a diuino amore et desiderio philocapi. [B]. Ff. 173^d-183^d. Incipit liber amici et amati. Inc.: Blaqueria, igitur, consistebat orationibus considerans modum per quem deum cum suis uirtutibus contemplatus erat... Exp.: ...et labores sine premio, ubi homines puniuntur. Quoniam Blaqueria tractaturus(?) erat de libro artis contemplationis, uoluit ideo terminare hunc librum amici et amati, qui explicit ad laudem et gloriam domini dei nostri, qui uiuit et regnat in secula seculorum Amen.*

Ramon LLULL, *Liber amici et amati*
Lo V, 2; CA 199; PL 44g; Bo II.A.17c.; Do 216
LEFÈVRE D'ÉTALES 1505; PAX 1517 i 1585; DU MANS 1632; LOHR-DOMÍNGUEZ, "TRADITIO", 1988-1989.

La caixa d'escriptura té 198 x 144 mm i n'és assenyalat tant el marc com les línies, amb el corresponent puntejat. Dos corondells amb 12 mm de separació. Les línies són quaranta-quatre. La lletra és la gòtica formada, menuda (les lletres que no tenen ni pals ni cues, no arriben a amidar ni tres mil·límetres damunt la línia marcada), de traç relativament gros, en conjunt ben proporcionada, amb incipient tendència a la cursivitat. Mà única en tot el volum, diria italiana. Notes als marges, de correcció textual, escrites amb lletra gòtica formada. Hi ha diversos senyals d'atenció, per exemple, als folis 42^v, 98^c; d'altres notes als ff. 91^v i 106^v. Al f. 111^r hi ha un fragment textual esborrat. Títols en vermell, lletres capitals i calderons amb tinta vermella i blava, alternant. Les lletres inicials de llibre o de capítol són ornamentades amb dibuix linial en forma d'arabesc, emprant tinta de colors vermell (predominant), i/o morat, alguna vegada també blau. Bon estat de conservació.

Copiat a Itàlia? La datació seria del pas del segle XIII al XIV.

Y 21 Sup.

OBRADOR, 607-608; OTTAVIANO, 20-21, núm. 35

Aquest volum és enquadrernat amb pergamí blanquinós i llis; la superfície de coberta és de 145 x 103 mm; el llom és llis, al capdavant del qual hi ha una etiqueta blava i en ella la xifra ,21'. A la cara interior de la coberta, figura la nota següent: «Parzialmente restaurato. Nov. 1928. G. Galbiati». Hi ha tres folis de paper de guarda al començament i dos a l'acabament; els dos primers dels tres inicials no són numerats; el segon, verso té la signatura actual amb lletra del s. XVII: "Y.21. p. sup."; sota, s'ha salvat un fragment de paper enganxat al foli, de 65 x 60 mm, escrit en el pas del s. XV al XVI: "Ars parua et varii trattatus. In artem Raymundi / 12"; el terç foli afegit, ara f. 1r, té aquesta presentació: "Raymundi Lulli,/ opuscula varia/ , quorum postremum inscriptum est / Bonifacio VIII, ut ex / praevis versiculis./ Maynardi Monachi compendio/sa notitia Librorum Bibliae / ad Jacobum de Ysenaco"; el f. 1v és en blanc.

El cos del volum consta de dos-cents vint-i-dos folis, en general de paper, la superfície dels quals és de 136 x 96 mm; en el seu estat actual, el volum és factici. Els folis 6-32 corresponen a un exemplar imprès, mancat tant d'indicació de lloc com d'any d'impressió, però possiblement incunable; és escrit no pas amb tipus gòtico-germànics, ans llatins i clars; al seu final hi ha la següent nota de possessió: «Pertine (!) conuentui maioricarum», amb lletra segurament del segle XV; el text imprès és el de l'*Ars brevis* de Ramon Llull. La taula del llibre té la seva setena columna aplanada al peu de la pàgina.

I

Un sol conjunt de quatre folis, ff. 2-5. A l'actual foli 4, hom pot veure un fragment de la filigrana, un guant. Els folis són molt malmesos de la part del llom, raó per la qual no m'ha estat possible de reconstruir el plec inicial, el qual tant podia haver estat de 2 x 2 com de 3/1 com de 1/3.

1. F. 2^r. Quadre de sis equivalències de les nou dignitats i dels principis relatius. (És possible que hi hagués hagut una altra columna abans de l'actual primera, amb les nou lletres de l'alfabet lul·lià, però ara no és visible).

2. Ff. 2^v-5^v. (Sequuntur) Sinonima B et aliorum principiorum. *Inc.*: Bonitas, honestum, pertinens... *Exp.*: ... et etiam magnitudini cum quadranti minutione.

AUCTORIS IGNOTI, *Synonima principiorum*

La caixa d'escriptura és de 106 x 75 mm i dinou línies en el f. 5^r. Lletra humanística semibastarda. En el primer foli, prop el llom, manca text. Cap canvi de color en la tinta ni cap nota.

II

Un plec de pergami, constituït de quatre fulls doblats (4 x 2). Ff. 33-40. Relligat al mig del plec, sense reforç.

1. Sobre els ff. 6-32 hi ha informació en el segon dels paràgrafs inicials de la present descripció. L'èxplícit de l'*Ars brevis* diu "finiuit Raymundus hunc librum pisis in monasterio sancti Dominici in mense ianuarii in anno domini Mcccvij incarnationis D.N.I.C" (f. 32v); en el decurs del text hi ha notes manuscrites contemporànies sobre naturalesa dels successius paràgrafs; algunes són més doctrinals, p., e., al f. 10r, sobre el concepte de 'duratio', o al f. 24r, sobre els correlatius; segons ROGENT-DURAN, les primeres edicions de l'*L'Ars brevis* són dels anys 1481 (núm. 3: Barcelona), 1485 (núm. 6: Roma), 1489 (núm. 10: Barcelona), 1500(?) (Núm. 28: sense indicacions tipogràfiques), 1511 (núm. 44: Barcelona)...

2. F. 33^r-36^r. Quatre figures i set taules de cambres. Al final *Explicít ars generalis*. La figura A té només nou dignitats i per tant és de la versió definitiva de l'Art. El f. 35, dedicat a cambres, té al capdamunt A R C E O.

Els ff. 36^v-40^r han restat en blanc.

Copiat el segle XV.

2. F. 40^v. Una mà posterior, ja del segle XVI, copià aquest sonet:

Conscientia de vnidad artificiosa
 Los muchos conferir en sus respetos
 Juntar principios altos y perfetos
 Con medio natural en toda cosa.

Hazer diffinición no peligrosa
 Y descubrir del ente los secretos
 Sacar de falsedad fuertes obietos
 Con varia mezcla de disputa hermosa.

Perficionar las proprias cognitiones
 Ordenar las agenas mal compuestas
 Hallar con proporti3n saber profundo.

Traer a vna verdad muchas propuestas
 Y proponer altísimas questiones
 Mostrado lo ha Raymundo solo al mundo.

[Juan de] Arzeo

III

Bloc de setanta folis de paper, ff. 41-110, agrupats en vuit plecs; els tres primers (ff. 41-70) són constituïts per cinc fulls doblats (5 x 2: deu folis); el paper té la filigrana de balança (cf. BRIQUET 2372-2413); el lligat de cada un dels plecs té reforç en el centre del quadern i, de més a més, el terç també ha estat reforçat per la banda del llom; hi ha reclam al final de cada plec; no es veu numeració dels fulls dins el plec ni dels plecs en el conjunt. Els altres sis plecs només són formats de quatre fulls doblats (4 x 4: vuit folis); la filigrana del paper sembla ésser la de la mitja lluna; el relligat també té reforç; només manca reclam en el plec i pàgina darrers, per acabament de text; tampoc no hi ha numeració de fulls ni de plecs.

1. Ff. 41^r-104^v. A). Ff. 41^r-67^v. *Inc.*: *Ars generalis est quoddam diuinum donum ut sit humano Jntellektui generale Jnstrumentum... Exp. {f. 67rv): ...Et est in tanta veritate maiorifice quod eternaliter absque omni {seq mo canc} minoritate. Et ita de aliis cameris potest fieri, etc.* (Els folis 68-70 han restat en blanc). B). Ff. 71^r-104^v. *Inc.*: *Sequitur de fundamento artis generalis, quod quidem diuiditur in .6. partes... Exp.*: *...et habet se ad altiorem finem quam aliqua alia creatura.*

(Segueixen dues columnes de noms, una amb els dels signes del zodíac, l'altra amb els de les set planetes; i entre les dues columnes, les adients línies de correspondència).

AUCTORIS IGNOTI, *Commentum artis generalis*

2. Ff. 104^v-109^v. *Inc.*: B. Bonitas. Differentia. Vtrum. Deus. Justitia. Avaritia... *Exp.*: ...Inconstantia est vitium cum quo Inconstans est multifarie variabilis, etc. (Enmig, definicions dels principis, tant absoluts com relatius: ff. 104^v-105^v; *Sensuale est illud ens quodsensibus percipitur...*, fins a l'explicit)

Explicit Ars breuis.

Pertinet Sancte Marie de Ihesu (*ratllat, i damunt: Angelis*) maioricarum.

Ramon LLULL(?), *Ars brevissima in pagina una*

Mà única, que escriu amb lletra gòtica semibastarda, amb tendència a escriure amb lletra cada cop més atapeïda; i així, al f. 41^r trobem una caixa d'escriptura de 95 x 80 mm i vint-i-cinc línies; al f. 74^r, 92 x 77 mm, i 30 línies; al f. 99^r, en canvi, trobem una caixa de 92 x 75 mm i trenta-una línies.

En el segon text, la lletra és més gran, com per exemple, en el f. 107^r, la caixa d'escriptura del qual és de 90 x 80 mm i vint línies. Les dues lletres inicials i els calderons són en vermell. També és vermella la ratlla que assenyala les lletres majúscules. Caldria poder comparar aquest segon text amb el del conjunt II, ff. 33-36 del mateix volum.

Mallorca (?), començament del segle XV (?).

IV

Inicialment, aquest quart conjunt era constituït per un sol plec de paper, de nou fulls doblats (9 x 9: divuit folis); però li fou afegit un sotsplec de dos fulls doblats (2 x 2: quatre folis) en la segona meitat del quadern originari, entre els folis quart i cinquè, que ara són els folis 123 i 128 (els 124-127 són els dos fulls doblats o quatre folis sobrefegits). Ara, doncs, el conjunt és de 11 x 2, ff. 111-132. La filigrana del plec principal és una variant del carro (els raigs de la roda són paral·lels els uns i perpendiculars a l'espiga els altres, cf. BRIQUET 3527-3528). No sembla haver-hi filigrana en els fulls del sotsplec. Els dos relligats són al centre dels plecs respectius, i sense reforç.

1. Ff. 112^r-115^v. Jhs. *Inc.*: Principia prime figure dupliciter considerantur. Aut considerantur in tota suj comjnitae aut respectu substantie spiritualis... *Exp.*: ...quod minoritas est ens circa nichil.

AUCTORIS IGNOTI, *De principiis primae figurae*

2. Ff. 116^r-119^v. *De identitate in communj. Inc.*: Jdemtitas est vnica plurium vnitas cuius species sunt .ix^{em}., scilicet... *Exp.*: ...cuius est albedo substantie albe, sic quod accidencia sunt substantiarum.

AUCTORIS IGNOTI, *De identitate in communi*

3. Ff. 121^r-126^f. *De novem predicamentis. Inc.*: Postquam in parte precedenti determinatum est de creatione primorum principiorum et constitutione substantie... *Exp.*: ...ita quod per naturam non est regressus.

AUCTORIS IGNOTI, *De novem praedicamentis*

4. Ff. 128^r-129^v. *Inc.*: Ad tractandum de Deo quidquid in ipso est essentialiter, oportet considerari duobus modis... *Exp.*: ... et respective perfectum et in omnibus completum sine aliqua imperfectione.

AUCTORIS IGNOTI, *De essentialibus Dei*

5. Ff. 129^v-130^f. *Declaratio primi principii. Inc.*: Bonitas est ens ratione cuius bonum agit bonum... *Exp.*: ... mediante suo bonificare, per quod talis res est bonificata.

AUCTORIS IGNOTI, *Declaratio primi principii*

6. F. 130^f. *Explanacio Speculativa. Inc.*: Explanacio speculatiua duobus modis habetur, scilicet determinate et indeterminate... *Exp.*: ... mediante suo bonificare, per quod talis res est bonificata.

AUCTORIS IGNOTI, *Explanatio speculativa*

7. Ff. 130^v-132^v. *Sequitur de quaestionibus. Inc.*: Primo, queritur quid sit questio. Est dubitabilis propositio que certam et expressam requirit responsonem... *Exp.*: ... scilicet, in magnitudine magnas, in eternitate durabiles et sich de vbi, de quomodo.

AUCTORIS IGNOTI, *De quaestionibus*

Aquest bloc ha estat escrit per dues mans; la primera copià el text dels ff. 112-119 i el dels ff. 128^r-132^v; és bàsicament gòtica, fortament influïda per la humanística; escrit dins una caixa d'escriptura de 120 x 70 mm, en la qual hi ha trenta-quatre línies en el f. 116^r; però en caixa de 112 x 75 mm amb trenta línies en el f. 128. L'altra mà és humanística molt evolucionada, dins caixa de 100 x 75 mm, amb vint línies en el f. 125^r.

Escrit, tot fa suposar que a Mallorca, entre la segona meitat del segle XV i la primera del segle XVI.

V

Aquest cinquè conjunt és format pels ff. 133-170, agrupats en tres plecs de paper; el relligat és al mig de cada plec, sense reforç. Els dos primers quaderns són de sis fulls doblats (6 x 2: dotze folis), de filigrana que sembla una columna, però deu ésser una torre (cf. PICCARD, *Turm*); tenen reclam al final. El plec tercer és de set fulls doblats (7 x 2 = ff. 157-170); la filigrana és un guant somat d'estrella i de corona, clarament visible en el f. 167; no hi ha reclam, per acabament de text.

Ff. 133r-163v. (*In mg sinist ab imis ad altum Deus, in uirtute tue trinitatis, incipit hec arbor philosophie desiderate. Al man Ars siue arbor philosophie desiderate ad filium. Al man De prohemio*). *Inc.*: Solus eram in ueridario sub vmbra pulcre cuiusdam arboris et considerabam de deo... *Exp.*: ...et de secretis nature noticiam cum ipso poteris habere. *Finis. Deo gracias. Al man* Finita est arbor ista ad honorem et gloriam diuine et sancte trinitatis.

In pag sequenti: "Començó la hera de Maboma ano domini 619".

Ramon LLULL, *Arbor philosophiae desideratae*

Av 44; Lo V, 6; CA 202; PL 59; Bo III, 16; Do 61

Ed.: WOLF, MOG VI, 1737

La caixa d'escriptura és de 100 x 67 mm i vint-i-nou línies al f. 149; la lletra dels ff. 133-159 és gòtica; hi ha trenta-quatre línies al f. 160^r, on predomina una segona mà humanística de la segona meitat del segle XV. És assenyalat el marc de la caixa.

Segona meitat del segle XV. Mallorca (?)

VI

Aquest sisè conjunt és format per dos plecs, un de pergamí-vitel·la i un de paper, més un foli escadusser. Ff. 171-193. El primer quadern té cinc fulls de pergamí-vitel·la doblats (5 x 2: 10 folis). El relligat, sense reforç, és al centre del plec. El quadern segon (f. 181-192), és de sis fulls de paper, doblats, amb relligat al mig del plec, sense reforç; la filigrana és un guant. No hi ha reclam. El darrer foli, el 193, és de paper i és escadusser.

Ff. 171^a-193^v. A). F. 171^a. [*Apostrophe ad Bonifacium VIII*]. *Inc.*: Suscipiat sublimis apex... *Exp.*: ...ut in robur fidei transeat istud. B). Ff. 171^a-193^v. *De probatione articulorum fidei catholicae per necessarias rationes. Et primo probabitur quod Deus est. Inc.*: Ad probationem articulorum fidei accedentes, antequam probemus... *Exp.*: ...arma clericorum sunt armis eorum nobiliora et eciam forciora. C).

De fine huius libri. Factus fuit iste liber vel iste tractatus Rome anno domini .M^o.CC^o. nonagesimo .vj^o. Et completus ibidem in vigilia beati iohannis baptiste precursoris domini nostri ihesu xristi. Cui placeat dominum deprecari ut, sicut ipse fuit preco lucis et luminis et ipsum, qui vera lux est, digito demonstravit suoque tempore fuit gracia inchoata, sic placeat domino ihesu xristo novam lucem mundo infundere, ad cuius lumen ambulantes infideles conuersi nobiscum recurrere occurrant eidem domino nostro ihesu christo, cui est honor et laus et gloria in secula seculorum Amen Deo gracias.

Al final del text una mà italiana del segle XVI afegí: "Papa Bonifacio octavo tenne il pontificato anni octo, mesi octo; cominciò l'anno 1294".

Ramon LLULL, *Liber Apostrophe sive Liber de probatione articulorum fidei catholicae per necessarias rationes*

Av 61; LO IV, 14; CA 87; PL 78; BO III, 24; DO 66

POSA, Barcelona 1504, i en llocs diversos: 1509, 1578, 1598, 1609, 1617, 1651, 1688; WOLF, MOG IV, 1729; ed. parcial: Mallorca 1689

La caixa d'escriptura en el plec de vitel·la és de 88 x 65 mm; dos corondells separats per sis mm; hi ha marca i puntejat tant del marc com de les línies. En el plec de paper, la caixa d'escriptura és de 89 x 67 mm, escrita a tota amplària; en ambdós casos, les línies són trenta-sis. Lletra gòtica menuda, de traç relativament gruixut, proporcionada, inclinada a la dreta. Títols, capitals i calderons, en vermell. La lletra dels títols és recta. El text dels ff. 178-181 s'ha de llegir seguint aquest ordre: 178, 180 (aquest foli és assenyalat amb la lletra ,b'), 179 (foli assenyalat amb la lletra ,c') i 181 (foli assenyalat amb la lletra ,d'). Els ff. 194-201 resten en blanc, equivalents a tot un plec.

Mallorca. Segona meitat del segle XIV.

VII

Aquest setè i darrer conjunt és constituït per dos plecs de paper. Ff. 202-222. El primer és format per sis fulls doblats (6 x 2: dotze folis); la filigrana del paper són les tisores (cf. BRIQUET 3742); el segon és coix, de 6/5 (ff. 212-222), en el qual no he reeixit a veure la filigrana; és característic d'aquest conjunt el fet que, en comptes de trobar-se només al final del plec quan el text continua en el següent, el reclam corresponent es troba en cada un dels folis de la primera part dels dos plecs (no, però, en el foli sisè de la primera meitat del plec segon, f. 217). No he vista altra numeració ni de fulls ni de plecs.

Ff. 204^r-222^r.

Anno Domini Millesimo CCCC^o lxxiii^o. Jhs. Venerabili viro, domino Jacobo de Ysenaco, maynardus solo nomine monachus, utinam xristi seruus. *Inc.*: Rogatus a vobis in loco solitudinis... Quoniam, sicut ayt venerabilis pater

beatus bernardus... *Exp.*: ... de premiis que susceptatur est in vita beata et habet capita 22.

Laudetur deus. Explicit brevis et compendiosa noticia librorum biblie.

Fr. MAINARDUS, *Brevis et compendiosa noticia librorum Biblie*

La caixa d'escriptura és de 116 x 77 mm i 21 línies al f. 210^f. Mà gòtica semibastarda castellana, tal com ho demostra la grafia de les ,rr' dobles, semblant a la lletra ,pi' grega, i la duplicació de les ,ss'. Al f. 203^{r-v} hi ha dues llargues notes. La primera diu: «MARIA. Diu sant Bernat: "Ans que pecas, mira lo qui és ofès, Ihesu Xrist, mira la mort, mira lo juý de déu e axí no pecaràs". Capitulus. Com deuem asaborir totas cossas per lo gust, per lo huyr, per lo palpar, per lo mjrar, per lo anar, no fer axí com lo dragon o tragon, qui com ho coma, coma tanto e presto, que lo gosa o feya; o com la nau, qui ab molt vent passa molts vellas e trabuchs, ho com lo payex de la sua sament e hom com lo cauallín, qui confiant de si mesmo hix solo al camp de la paleha e roman morto al soll; e quidquid agagas prodeutes et agas respice finem. L'ome peca per malícia e supèrbia e la muxer per horadura e fada amor, mulier fortis quid (!) inueniet. Nemo, nisi virginem Mariam et illas qui (!) sunt in paradiso, qual (!), qualsauol obra que fan los hòmens, sols la intenció los judicha».

La nota del f. 203^v diu així: «JHS. ix Madij anno domini Mill^o CCCC^o Lxxiij. Per la orella, que no se hou, recipe un poch de sagí de cunil ab vn poch de cotó en volt. *De octaves*: És vingut corpus xristi en la octaua de sent entthoni, feén commemoració de sent entthoni, cap de octaua solemne. Fo en dilluns sent entthoni, corpus xristi en digous. Venc set Johan e cau en lo cap de la octaua de sent Johan [¿s'ha de llegir Corpus Christi?]. ¿Com ho farem? Axí com sa saguex: en la vigília de se[n]t Johan, missa lagide e, après, la missa del corpus xristi cantada. A vespres de sent Johan, commemoració del corpus xristi; e axí matex a matinas, missa e secundes vespres».

El f. 213^v porta «Jhesus Xristus, Maria, Franciscus», encapçalament d'un text no copiat, que confirma que el volum pertanyia a un franciscà o almenys es trobava al seu servei (,ad usum') essent propietat d'un convent franciscà, sembla de Mallorca (¿Sant Francesc o Santa Maria de Jesús de Ciutat de Mallorca?) el 1473.

A 66 Inf.

ROSSI, 93-95.

Només són medievals els dos primers folis, de pergamí, a diferència de tot el volum, que és de paper; pel fet de no ésser texts copiats durant l'Edat Mitjana (al f. 34^r trobem una data: 31 X 1566) em limito a remetre a les

infomacions d'En Pietro Rossi, que permeten d'endevinar un autor interessat sobretot per les possibilitats alquímiques d'obres atribuïdes a Llull, com permet de comprendre el títol reportat en el f. 22r: "Brevis et lucida expositio librorum Testamenti Raymundi Lullij..."

Dels dos folis inicials en pergamí Rossi en diu: "ff. 1r-2r: «Disegni geometrici con simboli riguardanti opere di Raimondo Lullo». En realitat són figures en el sentit lul·lià de la paraula, però reelaborades entorn la data abans transcrita; les quatre de la primera pàgina (f.1r), copiades per aquest ordre: S, T, V i A, pertanyen a la primerenca redacció de l'Art, l'anterior al 1290; després, sobretot la central del segon foli (F. 2r), és una reelaboració de la figura circular, amb deu cercles de pergamí o vitel·la sobreposats damunt el foli estable de base (en el f. 106r trobem una prova (o ho sembla) amb cinc cercles sobreposats damunt el del full de paper estable; en el f. 1v, hi ha el quadre de possibilitats dels quatre elements. I així, en el núm. 12, trobem un títol que podria fer referència a les discussions del s. XIV entorn al concepte de demostració i a les seves conseqüències teològiques, però fa referència a la problemàtica de la segona meitat del segle XVI, sobre si l'art de Llull podia pretendre en aquell moment presentar-se com l'epistemologia o la metodologia universal:

12. Ff. 47r: Adversantes Arti Raymundi, duobus modis adversantur (94): la primera branca engloba els que menyspreen: "Spurnunt, dicentes Artem illam esse a) barbaram, b) vanam, c) et laetabundam atque ridiculam; la segona branca inclouria els qui "calumniantur dicentes Principia et regulas Artis esse: a) aequivoca; b) non [veras] causas; c) impossibilia; d) falsa; e) incongrua et impertinentia.

16. Ff. 53r-56v: *Exemplum questionis examinatae per Regulas Artis Raymundi Lullij*. Dubium est in medicina vel in philosophia utrum epar sit organum spirituum naturalium, sicut cor est spirituum vitalium et cerebrum spirituum animalium.

21. Ff. 111r-120r: La vitta di sciascuna cosa che vive si diffinisse nel libro intitolato *De longitudine et brevitate vitae* a questo modo: Intelligendum est animal natura humidum calidumque esse, cuiusmodi vita quoque ipsa habetur...

22. Ff. 120/121r-126r: Appunti e anotazioni su discipline e argomenti vari, fra cui (f. 124r-v): Loca Aristotelis, pro compositione, que probat principia Raymundi esse necessaria...

Temàtica com la d'aquest recull de fragments es troba en d'altres manuscrits de l'Ambrosiana, com és ara A 70 inf, ff.27r-46r, *De quinta parte, nemper de tabula* (...in qua quidem parte ostendi D. Raymundus...) (ROSSI, 98, 7).

A 208 Inf.

ROSSI, 125-127.

Volum factici per juxtaposició dels dos folis inicials i dels dos finals, de pergamí, restes d'un gradual dels ss. X-XI, amb notació musical de Nonantola; dels onze de paper inicials, segurament destinats a taula del contingut, que han restat en blanc; i del cos del volum, de 117 folis de paper; abans d'entrar a l'Ambrosiana havia pertangut a fra Agostino M. Folitini, que ha deixat anotacions diverses en el primer i darrer foli; en aquest hi ha constància del pas a la biblioteca actual: «Hunc codicem, qui fuit S. Mariae Coronatae Mediolani, Illustrissimo Cardinali Federico Borromaeo, bibliothecae Ambrosianae fundatori religiosissimi eiusdem Coronatae Patres simili munere donati humanissime tradiderunt anno 1607. Antonio Olgiato eiusdem bibliothecae, quam primus omnium tractavit, Praefecto».

El cos del volum és constituït per onze plecs, de cinc (els primer, desè i onzè) de cinc fulls doblats o deu folis, els altres (del segon al novè) per sis fulls doblats o dotze folis. Els cinc primers plecs, el setè i el novè tenen reclam. Hi ha numeració antiga dels plecs amb xifres aràbigues en l'angle superior dret de la corresponent primera pàgina; i moderna dels folis amb llapis; conté els següents texts de Ramon Llull:

1. Ff. 2^a-55^a: *Deus excellentissime, cuius imperium quantitate non mensuratur nec tempore, cui nonquam honoris materia deficit neque consistit in termino, cum tua (corr vestra) benedictione et gratia tuoque (corr vestroque) auxilio, intentione qua tue (corr vestre) maiestati celsitudinis ut creaturarum sustinet considerationis parvitas tribuatur, incipit liber de gentili et tribus sapientibus.* a). F. 1a-b. *Prologus: Inc.: [C]um longi temporis participatione infidelium conversationem... Exp.: ... quam fidem iudeorum ac etiam christianorum sattagit demonstrare.* b). Ff. 2a-55a. *Inc.: De statu gentilis et congregatione trium sapientum et domine intelligentie. [O]rdinatione divina contigit quod in quadam terra... Exp.: ... Qui huiusmodi disputam scripsit et composuit et qui hunc librum legerit et inspexerit in gloria summi dei sit gratus et placabilis, ut preservetur in hoc seculo ab itineribus, quibus ad inferiorum (?) ignem vadunt illi qui in ira existunt iustitiae summi Dei. Amen.*

Ramon LLULL, *Liber de gentili et tribus sapientibus*

AV 4; LO IV, 4; CA 71; PL 6; BO II.A.4.; DO 11

SALZINGER, MOG II, 1722.

2. Ff. 62^a-85^a: *Inc.: [Q]uoniam anima rationalis est substantia invisibilis et multi sunt... Exp.: ... quod non possit homo ipsas scribere nec extimare. [F]initus fuit hic liber in Rome Civitatis, anno incarnationis Domini nostri*

Yesu Christi MCCXCIII, liber in quo significata est essentia anima (!) rationalis, sua natura, sue potentie et sui actus intrinseci et extrinseci; unde, cum anima sit una pars hominis et melior pars, idcirco iste liber et (!) multum utilis homini ad ciendum (!). Sciatur, ergo, hic liber per hominem, ut per ipsum de se ipso cognitionem obtineat seu habeat, et per cognitionem sui ipsius sciat melius intelligere, recolere Deum et amare. Amen.

Ramon LLULL, *Liber de anima rationali*

Av 62; Lo III, 19; CA 33; PL 79; Bo III, 25; Do 67

PACS, Alcalá 1517; WOLF, MOG VI, 1737.

3. Ff. 86_a-103_b; *Inc.*: [C]um sit decens quod homo sciat quid est homo postquam est homo... *Exp.*: ... adoro te, domine deus sive spiritus, qui amorifics omnes homines bene amantes. Amen.

Ramon LLULL, *Liber de homine*.

Av 86; Lo III, 23; CA 37; PL 105; Bo III, 47; Do 94

WOLF, MOG VI, 1737; Do ROL XXI, 2000.

Han restat en blanc els ff. III-XI, el 1v, els 55v-61v i els 103v-117v. Només el títol inicial del f. 2 és en vermell.

A partir de la pàgina 195 trobem fragments, com en el dit foli, on hi ha un text de vint-i-una línies, disset de les quals són ratllades; les quatre primeres comencen dues vegades així; “Amsus cem clic do tulunudru...”, i “Amsuso cem clic do sursure...”; F. 203r: “MARIA: Diu sant Bernat, ans que pecas, mira... / Capitulus com deuem asaborir totas cossas...”; f. 2’3v: “IHEOSUS, nona Madii anno. Per la orella que no sa hou pren(?) vn poch de sagí de cunil...”. F. 204r-222r: “Anno Domini Millesimo ccccº lxxiij / Venerabili viro domino Jacobo de Ysenaco, Meynardus solo nomine monacus..., de libris Sacrae Scripturae”.

Caixa d’escriptura de 222 x 130 mm, a dos corondells amb separació de 15 mm; 43 línies; lletra semicursiva de mà italiana, única en tot el volum, que ha deixat un nombre considerable d’anotacions marginals; tendeix a reduir-se a mesura que passen les pàgines. Els reclams es troben dins dibuixos, alguns d’ells notables.

Del pas del segle XIV al XV?

D 248 Inf.

OTTAVIANO, 22, núm. 40

Aquest volum és encara enquadrnat amb el seu pergamí primitiu. La superfície de coberta és de 317 x 223 mm; el llom és reforçat amb dues tires

de cuir, recosits amb catorze passades de cordill; des de dalt a baix del llom, trobem les següents xifres: ,114' i ,248', xifres escrites amb tinta directament damunt el pergamí; i etiqueta negra, en la qual hi ha ,248'. Trobem dos folis de guarda al començament (ff. I-II); al f. I^r hi ha, de dalt a baix, les anotacions següents: «D. n. 248 Pte. INF.» / «Volumen hoc evadit Raymundi Lulli» / «In calce habes questiones propositas Raymundo Lullo a Magtro. Thoma At[t]rabatensi, cum ipsius Lulli responsionibus. De anno 1299» / «D. 248 inf.».

El cos del volum és format per 169 folis de paper, de 305 x 218 mm de superfície, distribuïts en catorze plec. El primer era inicialment de set fulls doblats, ara és coix de 6/7, per pèrdua del primer foli o de la primera meitat del primer full. La filigrana és la columna (cf. BRIQUET 4364), fora del primer full, que sembla tenir la filigrana que trobarem en el plec vuitè i en els tres següents (ff. 87-134); el relligat és al mig del plec i sense reforç; hi ha reclam al final del plec; els cinc plec següents són tots de sis fulls doblats (6 x 2 i dotze folis) i en ells continuen les característiques del primer, com també la filigrana predominant en aquell (ff. 14-73); el plec setè continua tenint les mateixes característiques, tret de dues: és de set fulls doblats (7 x 2 o catorze folis) i no té reclam, perquè s'acaba una secció del text que hi és copiat; en el quadern vuitè torna i ja fins al final, la composició de 6 x 2 o dotze folis, i les altres característiques dels anteriors, fora de la filigrana, un cap, ben visible en el f. 90 (cf. BRIQUET 15673); en el quadern dotzè (ff. 135-146) trobem les dues filigranes dels anteriors, cap i columna, que es repeteixen en el següent (ff. 147-158); el plec catorzè i darrer, també de 6 x 2 (dotze folis), és completat amb un foli enganxat a la contracoberta, té filigrana de colom (cf. BRIQUET 12186) i sembla tenir numeració dels fulls en el plec, amb xifres romanes, pràcticament desaparegudes; manca el reclam, per acabament del text.

1. Ff. 1^a-154^a. A). Ff. 1^a-153^a. *Inc.*: Compendium summarium est copiosus quod in presenti juuativus... *Exp.*: ... que ab ipso distinguntur deo implicantur in hac rubrica. B). F. 154^a. *Compendii prohemium. Inc.*: Ars generalis Raymundi habitu et actu est generalis et in generalitate... *Exp.*: ... et videtur esse in illo termino essendi.

AUCTORIS IGNOTI, *Compendium artis generalis*

2. Ff. 159^a-164^d. [A]. F. 159^{a-c}. *Tabula de questionibus dubitabilibus solutis a magistro Raimundo Lulij, sibi missis per magistrum Thomam Atrabatensem. Inc.*: Cum xristus fuerit vnum suppositum... *Inc.*: ... questionem de diuina trinitate et yncarnatione. B). Ff. 159c-164d. *Inc.*: In xristo domino deo nostro et beata virgine matre eius... *Exp.*: ... Et ista sufficiunt ad ea que vos queritis. Ffinitus est iste liber siue tractatus parisius Anno domini .M. CC^o. XC^o. nono mense Julij ad honorem domini nostri ihesu xristi. Amen. Deo gracias.

Ramon LLULL(?), *Tabula de quaestionibus dubitabilibus ad magistrum Thomam Attrabatensem*

Av 72; Lo III, 22; CA 36; Pl 96; Bo III, 40; Do 85

Lió 1491; Venècia 1507; *Opera parva*, V: Mallorca 1746.

3. Ff. 165^c-166^a. *Artis laudes. Inc.*: Semper enim in illa fui sententia, quam Socrati apud Platonem inuenio... *Exp.*: ... significantibus suo modo ad res significatas accommodare.

AUCTORIS IGNOTI, *Artis laudes*

La caixa d'escriptura és de 210 x 150 mm, a dos corondells, amb separació de dinou mm; marca i puntejat dels corondells, no pas de les línies; per això varia llur nombre: trenta-vuit al f. 64^a, trenta-sis al f. 14^a. Lletre humanística cursiva. Rúbriques, caplletres, corondells i subratllats, només en vermell. El text núm. 2 és copiat en caixa d'escriptura de 200 x 157 mm, a dos corondells, marcats, però sense puntejat, amb 15 mm de separació; trobem cinquanta-quatre línies al f. 160^b; lletra gòtica menuda, que sembla escrita amb traços paral·lels. Rúbriques i calderons en vermell. La tinta ja ha produït alguns forats al paper. Els textos 1b i 3 són escrits amb lletra del segle XVI. El text núm. 3 sembla una lliçó inicial de curs. Diria que al cos del volum, escrit en terra catalana o veïna, hi fou afegit el darrer plec, ja escrit en terra i per mà estrangera, potser al nord de França, completant així el volum amb els dos textos del segle XVI.

El text 1a seria de la segona meitat del segle XV; el segon, de darreries del segle XV; els textos 1b i 3, del segle XVI.

D 535 Inf.

OTTAVIANO, 23, núm. 43

Aquest volum és enquadernat amb tapes de cartó recobert de pergami. La seva superfície de coberta és de 418 x 292 mm, en el quart superior dret de la qual figura la xifra ,535'. El lloc és de mitja pell rossa, amb quatre separacions corresponents als relligats; la pell és reforçada en els dos extrems amb cinta també rossa; entre el quart relligat i l'extrem inferior del lloc, hi ha una etiqueta ovalada fosca, amb el número que ja coneixem. Ni la portada ni la contraportada no proporcionen cap altra dada.

És volum factici, de dos-cents trenta-tres folis numerats modernament amb llapis; fan 412 x 290 mm de superfície.

I

Aquest primer conjunt és constituït de vint-i-vuit folis (els O i 1-27), repartits en cinc plecs, els quals, respectivament, consten de 1 x 2 (dos folis), de 4 x 2 (vuit folis) els segon i terç, de 3 x 2 (sis folis) i de 2 x 2 fulls doblats (quatre folis). El paper és modern, sense filigrana, sembla del segle XVII. Tot aquest conjunt fou afegit en realitzar la darrera enquadernació del colum. Al f. 0^r, de dalt a baix, trobem: ‚D. n° 535 PTE. INF.: «Raymundi Lulli / Arbor Scientiae / Lingua Hispanica (sic!)»; ‚D. 535 Inf.’.

1. F. 1^v. «In hoc volumine desunt paginae sexdecim: prima videlicet in ordine, 6, 7, 12, 13, 18, 19, 24, 48, 49, 59, 180, 186, 187, el 2° 193, el p^o 207. Errore autem librarii, numerus 42, 192, 193 et 213 binis paginis est inscriptus. Omissus vero qui denarium conficit, a numero 149 usque ad imum».

2. Ff. 2^a-26^b. Raymundi Lulli codicis, qui Arbor Scientiae inscribitur, Index. *Inc.*: Arboris Scientiae Typus sexdecim diversarum arborum propagatione conspicuus... ¹ ...De huius libri fine .535.

AUCTORIS IGNOTI, {*Index i esquema dels paràgrafs de l'Arbor scientiae' de Ramon Llull*}

La caixa d'escriptura és de 313 x 188 mm, amb vint-i-quatre línies. Lletra de darreries del segle XVI o del XVII.

II

Conjunt de dos-cents trenta-tres folis de pergamí o de paper, aplegats en disset plecs. N'és conservada la numeració primitiva dels folis de tot el conjunt amb xifres romanes, de la II a la CCXVIII. El primer plec és de cinc fulls doblats (5 x 2, ff. 28-37), el primer i més extern de pergamí, els altres de paper; en aquests, la filigrana és única: els tres turons dins cercle somats de creu (cf. BRIQUET 11684-11889); assenyallem el detall que totes les filigranes es troben en els folis de la segona meitat del plec; hi ha numeració dels fulls, amb xifres romanes minúscules, ‚i-v’; el relligat és al mig del quadern, sense reforç; d'acord amb la manca del f. I, la *Taula* inicial és incompleta del començament.

Els dos plecs següents, el segon (ff. 38-45) i el terç (ff. 46-53), són ara de 4 x 2, però pel fet d'haver-se conservat la numeració primitiva tant de folis com, en part, de fulls, sabem que l'actual no és la composició originària: la numeració de folis del plec segon va del II a l'XI i la dels fulls no té la xifra romana minúscula ‚i’; per tant, s'ha perdut el full més extern del plec, el qual segurament era de pergamí i corresponia als folis I i XII; la filigrana dels de paper

és la del primer quadern; també és idèntic el relligat; mancant el full més extern, tampoc no hi ha reclam. El plec terç (ff. 46-53), que inicialment era de 6 x 2 (dotze folis), ha perdut dos fulls o quatre folis: el més extern i el central del quadern, que correspondrien, respectivament, als folis XIII i XXIV i als XVIII-XIX primitius; les altres característiques són com les dels precedents. Els plecs quart (ff. 54-65) i cinquè (ff. 66-77) són finalment complets, de 6 x 2, amb numeració originària tant de fulls (i-vj) com de folis (XXV-XXXVI i XXXVII-XLVII i un foli no numerat, respectivament), més reclam al final; les altres característiques de filigrana i relligat continuen les dels precedents; també la composició originària dels plecs, que devia ésser d'1P-5p. En el sisè (ff. 78-87, de 5 x 2) torna a mancar el full més extern, segurament de pergami, cosa demostrada per les dues numeracions de fulls (ii-vj) i de folis (XLVIII-LVIII -recordem que la del plec anterior acaba amb el foli XLVII, per tant, manca el primitiu f. XLVIII, de la mateixa manera que al final del plec mancarà el foli LIX, car el plec següent comença amb el f. LX); el full central del plec és de pergami (per tant, el quadern era constituït així: [1P]-4p-1P); en conseqüència, manca el reclam del final. En el plec setè (ff. 88-99) aquesta composició és completa: 6 x 2 de pergami i paper: 1P-4p-1P; són conservades les dues numeracions primitives; la dels folis és especial, escrita amb una C i la xifra romana corresponent, d'i a vj; segueixen les altres característiques dels plecs anteriors, però en aquest hi ha reclam.

Els plecs del vuitè al catorzè, cada un són de set fulls doblats (7 x 2 o catorze folis), segueixen essent complets i tenen les mateixes característiques de composició: 1P-5p-1P, i filigrana idèntica; només varia la numeració dels fulls dins el plec, que en el quadern vuitè (100-113) és una ,a' completada amb la corresponent xifra romana en lletra minúscula (aj-avij) i en els següents fins al plec tretzè són només les xifres romanes en lletra minúscula; en el quadern tretzè torna la forma de comptar els fulls a base d'una ,a' (en aquest cas escrita amb tinta verda) i la corresponent xifra romana ,aj-aij'; en el quadern catorzè (ff. 184-197), la numeració dels fulls dins el plec és realitzada amb una ,b' i les xifres romanes en lletra minúscula: ,bj-bvij'. El plec quinze (ff. 198-207) ha perdut els dos fulls de pergami, el de més enfora i el de més endins del quadern; ara, doncs, és només constituït de cinc fulls de paper doblats (5 x 2), de la mateixa filigrana que la dels anteriors; la numeració dels fulls reflecteix la pèrdua del primer, car comença amb ,kij' i arriba a ,kvj'; manquen, per tant, els folis primitius CLXXX-CLXCIII i els CLXXXVI-CLXXXVII, respectivament; la manca del darrer foli del plec explica que l'actual no tingui reclam. El quadern setzè (ff. 208-221, de set fulls doblats, 1P-5p-1P) és complet i la seva numeració de fulls és realitzada amb ,hj-hvij'; les altres característiques són les que ja coneixem dels plecs anteriors sencers; té reclam. El quadern dissetè (ff. 222-233) és constituït de 6 x 2, cinc dels quals són de paper i un de pergami (dotze folis); manca el full més exterior, que hauria equivalgut als ff. CCVII i CCXIX; la numeració dels fulls és amb ,eij-evij'; les altres característiques són les dels plecs anteriors.

Abans de començar el volum primitiu, els 27 primers folis, afegits, tenen la taula en llatí de tot el llibre, amb indicació de la numeració originària del volum. El f. 1v avisa: "In hoc voluminedesunt paginae sexdecim / Prima videlicet in ordine, 6, 7, 12, 13, 18, 19, 24, 48, 59, 180, / 186, 187, 192, et secundo 193 et primo 207./ Errore autem librarii numerus 42, 192, 193 et 213 binis paginis est / inscriptus. / Omissus vero qui denarium conficit à / numero 149 usque ad 160".

Ff. 29^a-233^a. A). Ff. 29^a-35^b. [Taula de l'Arbre de ciència]. *Inc.*: ...el fruyt del arbre humanal... *Exp.*: ...De la fi d'aquest libre. Acabada és la Taula del Arbre de Sciència. B). Ba) F. 37v: Dibuix acolorit de l'Arbre de ciència, amb Llull agenollat a l'esquerra i un deixeble (?) a la dreta de l'arbre. Bb) Ff. 38r-233^r / II^a-CCXVIII^a. *Inc.*: ...Per les branques entenem los quatre elements simples, ço és a saber, lo foch, l'ær, l'aygua e la terra... *Exp.*: ...algun sant hom lo presentàs a honor de déu tot poderós, lo qual sia beneit sens fi Amén. Acabat és lo libre del Arbre de Sciència.

"Petrus eximéneç de la torre vocatur / qui suis manibus scripsit. Benedicatur". El f. Ccxviii/233b, c, d, en blanc.

Ramon LLULL, *Arbre de ciència* (còpia incompleta, per pèrdua de tretze folis escrits).

Av 60; Lo I, 2; CA 2; PL 77; Bo III, 23; Do 65

Ed.: GALMÉS, ORL XI-XIII, 1917-1926; CARRERAS I ARTAU, OE I, 1957.

Ed. fragmentàries: D'ALÓS, 1932; MOLL, Ciutat de Mallorca 1971 (*De l'arbre exemplifical*); BATLLORI, 1984.

La caixa d'escriptura és de 310 x 212 mm, escrita a dos corondells, amb vint-i-tres mm de separació; marca i puntejat dels corondells; cinquanta-set línies al f. 40^c i 41^a. Mà única, la de Pere Eiximèneç de la Torre; lletra gòtica semibastarda, recta; rúbriques en vermell; en les lletres inicials de capítols i en els calderons alternen els colors vermell i blau. Al marge superior de les pàgines recto, una mà contemporània, que escriu amb lletra gòtica, indicà la part o secció de l'obra que hi és copiada. El copista aprofita alguns espais en blanc a fi d'allargar i de jugar amb els pals d'aquelles lletres que en tenen. És notable en aquest volum l'abundància de notes marginals de mà diversa i de tipus doctrinal, afegides després d'enllestir el volum; la majoria són en llatí, només algunes en català (p. e., en els ff. 104^v, 111^r, 124^r). Algunes d'aquestes notes remetent a d'altres parts de la mateixa obra o a d'altres obres de Ramon Llull, com és ara al *De ascensu et descensu intellectus* (p. e., f. 48^{b-c}).

Surt del normal la nota següent: «Hec recepta est pro memoria augmentanda. Recipe cerebrum arietis et coque bene, taliter quod possit comedi. Et, dum coquitur, ruxia ipsum cum aqua ardentis, et ruxiando coquatur donec perfecte sit bene cogtum (! coctum). Et tunc accipe et micte in ipso de pulveribus infrascriptis, cum sale, ad hoc ut sit sapidum, et comede dictum cerebrum. Et facta digestionem dicti cerebri, tunc senties tuam memoriam

augmentari. Et non credas quod tua potentia memorativa in sua natura seu essencia valeat minui vel augeri, sed locus, ubi exercet suum officium sive actum, disponitur et proporcionatur virtute cerebri et pulverum. Et debent fieri dicte (!) pulveres de rebus subscriptis. Recipe: geroffe, una onça. Canella, una onça. Flors de mans, una onça. Nou d'exarch, un quart. Nou moscada, mija onça. Pebre lonch, mija onça. Gíngebre blanch, mija onça. Comí comú e comí barrané, equaliter an., mija onça. Galange caperí(s), an. equaliter, mija onça. Esperdí, tres dragmes. Sicoval, mija onça. Atorus (?), mija onça. De omnibus hiis fient pulveres et pone de hiis in cerebro arietis preparato ut dictum est, et comede».

Ultra l',arbre de ciència', pintat al començament del tractat (f. 37^v) damunt pergami amb colors verd i vermell, no sembla que hi hagi il·lustracions, si no eren en els folis perduts; han restat en blanc els espais destinats a cada un dels arbres al començament del respectiu tractat, per exemple en els folis 47^d, 49^d, 65^c, 96^a, 109^{a-b}, 111^d.

Copiat les darreres dècades del segle XIV; ¿a Catalunya?

H 8 Inf.

OTTAVIANO, 24, núm. 47; Jaume MASSÓ I TORRENTS, *Bibliografia dels antics poetes catalans*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari», V (1913-1914), 212

Aquest volum és enquadrernat amb pergami blanquinós i llis. La superfície de la coberta és de 209 x 150 mm; el llom és llis; en la seva part inferior hi ha una etiqueta negra dins la qual hi ha la xifra ,8'. Trobem quatre folis de paper, de guarda, al començament i un a l'acabament. De més a més, al començament hi ha un plec de tres fulls de paper doblats, equivalents a sis folis, on hi ha taula detallada dels escrits d'aquest volum i de cadascun dels mateixos (ff. IV-XI).

El cos del volum és constituït per 124 folis de paper repartits en onze plecs; la superfície de pàgina és de 199 x 141. El primer plec és format per dos fulls doblats (2 x 2 = ff. 1-4); la filigrana és un guant estès, en la palma del qual hi ha una ,X' i una ,Y' capiculades. Aquest plec és sobrevingut al cos del volum; els seus tres primers folis són esquinçats, raó per la qual els manca més d'una quarta part d'extensió i de text; també hi ha un foli de protecció abans dels ff. 2, 3 i 4. Els dos plecs següents, segon i terç, són coixos, el segon de 5/4 (ff. 5-13), el terç de 5/6 (ff. 14-24); en aquest manca la primera meitat del full segon, foli que aniria entre els actuals ff. 14-15; en el terç és visible la numeració dels fulls dins el quadern, amb la lletra ,j' i números romans: ,ji-jvi'; en tots dos la filigrana és una ,R' (cf. BRIQUET, 8935), i el relligat és

al centre, reforçat amb franja de pergamí, reforç que en el tercer plec també es troba per la part del lloç; en tots dos hi ha reclam. El quart és complet, de 6 x 2 (ff. 25-36); segueix la filigrana ,R' i compareix la de cap de cavall (visible en el f. 27); la numeració dels fulls és ,ki-kvj'; relligat, reforç i reclam, com en els plecs anteriors. El quadern cinquè és de 7 x 2 (ff. 37-50), la filigrana és la lletra ,R', la numeració de fulls dins el plec és ,li-lvij'; les altres característiques com les dels plecs precedents, tret el reclam, ací mancant per final de text. Els sis plecs restants són uniformes, de 6 x 2; la filigrana del sisè és el carro (ff. 51-62, cf. BRIQUET 3527-3544), que segueix en el setè (ff. 63-74), en el qual, però, torna la ,R', que serà única en els plecs del vuitè a l'onzè; en la numeració dels fulls dins el plec es repeteix la ,li-lvij' en el quadern sisè, però en els següents les lletres se segueixen amb normalitat, de la ,m' a la ,p' (el darrer plec, l'onzè, no té numeració de fulls); les altres característiques són les dels precedents, fora del reforç en el relligat, perdut en el plec sisè, i la manca de reclam en el darrer.

1. Ff. 1^r-50^r. A). Ff. 1^r-4^v. Hores de nos[tra... .. Ra]mon Lull, Doc[tor...]. *Inc.*: A Honor de l[a]... *Exp.*: ... Déu los sants de la glòria glorifica reuelant. B). Ff. 5^r-50^r. *Inc.*: (f. 11^r) ...més alguna cosa que vn déu e una dona santa maria... *Exp.*: ...Per tu, mare uerge, e consolació dels peccadors, Ramon ha acabades les tues ores, les quals sien dites cascun dia a honor de tu, santa Maria. Amén.

Ramon LLULL, *Hores a honor de Nostra Dona*

Av 17; Lo VI, 3; CA 231; PL 39; Bo III, 8b; Do 50

GALMÉS, ORL 1915.

2. Ff. 51^r-72^v. *Déu gloriós, de tots béns abundós, per uostra sauiesa e amor, comencam aquest libre, qui és de consolació d'ermità* *Inc.*: Per vn boscatge anaua ramon trist e consirós per ço com uehia... *Exp.*: ...Déu és general fi. Donchs, déu obliga a si mateix tota fi particular. *Conclusió*. A glòria hi a laor de nostre senyor déu fení Ramon aquest libre en la çitutat de meçina en lo mes de agost en l'any de M.CCC.Xiiij. de la encarnació de nostre senyor déu ihesu crist. Amén.

Quant Ramon hagué fenit son libre dix al ermità aquestes paraules: «Ermità, segons lo procés de aquest libre, t'és donada doctrina com dejes amar més déu que tu mateix. E com sàpies contrastar a temptacions per la coneixença que hauràs de déu. Car, qui sap déu entendre per ço que de déu coneix e entén, pot fugir a errors e pot en déu multiplicar ssa amor. E car aquest libre és de gran auctoritat, prech-te que'l ports a vn noble caualler, lo qual és hermità e ha nom frare G. de Sent Viçent, e que ell lo aprena e-l entena e-l do a entendre als altres hermitans de çaçilia per ço que sàpien déu entendre e contrastar a temptacions.

Ramon LLULL, *Llibre de consolació d'ermità*

Av 114; Lo IV, 56; CA 141; PL 233; Bo IV, 73; Do 214

BARNILS, 1911-1912; SPONER, 1935.

3. Ff. 73^r-78^v. A). F. 72v. *Presentació. Inc.:* . Quant Ramon hagué fenit aquestes paraules... *Exp.:* ...per ço que sàpien Déu entendre e contrastar a temptacions. B) F. 73^r. *Inc.:* Los uerssos deual·l scrits són .cc., que féu maestre Ramon Lull... *Exp.:* ...segons se conté en los uerssos deual·l scrits. C). Ff. 73r-78v. *Inc.:* Un Rey senyor qui bé entén / Se marauella molt souén... *Exp.:* ...Vos enamor de sa amor / E a mj, las peccador. Amén.

Ramon LLULL, *Lo peccat de N'Adam*

Av 30; LO VI, 4; CA 232; PL 41; Bo II.A.15; Do 23

ROSSELLÓ 1859; MOLL 1932 i 1982; GALMÉS, ORL XIX 1936.

4. Ff. 79^r-123^r. Déu, qui sots primera causa, e nós effectu, per ço, senyor, que uostres excel·lents dignjats conegudes sien e amades, l'umà enteniment per uostra uirtut se exalça ab tot son poder a conèixer aquelles e la uolentat les desira amar e seruir en la exaltació del enteniment. E, per ço, vn hominitxol peccador, en la uostra benedicció confiant, fa aquest libre, qui és apellat libre de oracions e contemplacions del entenjment. F. 79^rv. [A]. D e l p r ò l e c h. *Inc.:* En la ignorància que-l effectu ha de la primera causa... *Exp.:* ...déus ésser segons estes paraules. [B]. Ff. 78^v-123^r. *Inc.:* Déus ésser. Considera lo humà enteniment com uirtut hix de substància... *Exp.:* ...E per açò dix al enteniment que finàs aquest libre.

Ramon LLULL, *Llibre d'oracions e contemplacions de l'enteniment*

Av 11; LO V, 1; CA 198; PL 16; Bo II.A.12; Do 9

BO NLAVI, 1521 i 1975; GALMÉS ORL XVIII, 1935.

Cal distingir entre els nou primers folis i els restants: aquells són escrits en un plec de paper modern, que conté l'*Index contentorum in hoc codice* La caixa d'escriptura és de 133 x 97 mm al f. 39^r; amb; segueixen quatre folis també de paper, on una mà diversa tant de l'anterior com de la següent copià el text inicial de les *Horres de Nostra Dona* amb lletra segurament del segle XVII. El cos del volum presenta una caixa d'escriptura de 133 x 97 mm al f. 39r, amb dinou línies; és de 130 x 100 mm al f. 87^r, i vint línies; escrit a tota amplària de pàgina. La lletra és la mateixa que escriví la còpia del *Blanquerna* de Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Hisp. [Cat.] 67. En les *Hores* (ff. 1-50), totes les lletres majúscules són escrites amb tinta vermella o blava. Després, només les lletres inicials dels capítols. Hi ha ‚probationes pennaë‘ en tot el llibre; i notes de correcció del text de mà diversa de la del copista, però contemporània. En el f. 123^v, un dibuix maldestre representa don Pero Maça damunt son cavall contra un lluitador de peu, el qual sembla anomenar-se ‚Deonze d'Euersa‘; hi ha lloc assenyalat per a mossèn Cauarena i per a mossèn Centelles. Al foli següent hi ha una llista de misses: «Primerament, vij missas de la verge maria... Item, tres missa[s] de rèquiem».

Copiat en terres catalanes en el pas del segle XIV al XV.

I 34 Inf.

OBRADOR, 612; OTTAVIANO, 24, núm. 48

Aquest volum és enquadrat amb pergamí llis; la seva superfície de coberta és de 300 x 230 mm; tant en coberta com en contracoberta hi ha restes de la tira de pell que tancava el volum per la banda del tall; el llom és del mateix pergamí, tot llis; hi ha la següent inscripció: «90 / De mirabilibus orbis: / Manuscr.»; en temps posterior, sota el ,90', hom escriví ,248'; ja vora el peu del llom hi ha una etiqueta fosca dins la qual és escrita la xifra ,34'. Hi ha un foli de paper en blanc, de guarda, tant entre la coberta com entre la contracoberta i el cos del volum; en la pàgina verso del primer, al centre ,I. 34. inf.'. El volum havia pertangut a Thomàs Piquer, prevere.

El cos del volum té dos-cents dotze folis de pergamí i paper, de 295 x 213 mm, numerats poc després de format el volum i recentment amb llapis, en totes dues ocasions amb xifres aràbigues; són repartits en catorze plec.

El primer quadern és constituït per tres folis de pergamí i un full de paper doblat; els folis de pergamí només són tres, perquè manca la primera meitat del segon full; en lloc seu ha estat col·locat el full de paper doblat. El primer foli (actual f. I) té ,probationes penna' i, repetida, la inscripció de propietat: «Aquest libre és del reverend Thomàs Piquer (indigne) prevere»; el full de paper afegit porta, de dalt a baix: «J. n.º. 218 / Felix / Meraviglie di Dio nelle sue creature in lingua (ut conijci potest) catalana / J / J. 34 P^{te}. INF.».

Amb el segon plec comença el volum en el seu estat originari; per això, cada foli té dues numeracions, la primitiva, que en aquest plec és de ff. 1-14, i la moderna, ja afegit el plec actualment primer, i en aquest segon és de ff. 6-19; el plec és de 7 x 2 (1P, 5p, 1P); no s'hi veu numeració ni de fulls dins el plec, ni del plec en el volum; la filigrana dels fulls de paper és el carro (cf. BRIQUET 3544); el relligat és al centre del quadern, sense reforç; al final del plec hi ha reclam. Els quaderns que van del terç (ff. 15-30 / 20-35) al novè són pràcticament idèntics: de 8 x 2 (1P, 6p, 1P), filigrana, relligat i reclam, com en el plec anterior; però a partir del quadern núm. cinquè (ff. 47-62 / 52-67) al vuitè (ff. 95-110 / 100-115), compareix en la darrera pàgina una xifra romana, respectivament ,iiij', ,v' (aquestes dues xifres coincideixen amb el número del plec en la composició primitiva del volum), ,viiij' (en l'actual setè!) i ,viiiij' (en l'actual vuitè!); en el novè no es veu numeració. Els plec del desè (ff. 127-142 / 132-147) al catorzè tenen la mateixa composició i característiques, llevat de la filigrana els quaderns desè i onzè (ff. 143-158 / 148-163), tretzè (ff. 175-190 / 180-195) i catorzè (ff. 191-205 / 195-212), en els quals trobem una una ,T' majúscula, basada en un triangle invertit, de la punxa del qual surt una línia, a la qual s'enrosca una ,S'; la del plec dotzè (ff. 159-174 / 164-179) torna a ésser el carro dels primers quaderns.

Ff. 4^a-208^a. A). Ff. 4^a-5^a. *Ací comensa lo libre de Fèlix. E primerament comença la taula del primer libre, que és de Déu. Inc.: Ací comensa la taula del molt noble e excellent e marauellós libre... Exp.:... Del segon Fèlix.* - B). Ff. 6^a-208^a. *Déus, es (!) Uirtut de tota boneea, grnea, eternitat, poder, sauiea e voluntat. Comença aquest libre de merauelles. Del pròlech.* a). Ff. 6^a-8^a. *Inc.: EN tristícia hi en languiment... Exp.: ...saujasa e amor, en conèxer e amar nostre senyor déus.* b). *Què és Déus.* Ff. 8^a-32^a. *Inc.: Senyor hermità, dix ffèlix, sebríets me vós dir... Exp.: ...pogués conèxer e amar Déu. Ffenit és lo primer libre e seguex-se lo segon libre.* c). *Comensa lo segon libre, qui és dels àngels.* Ff. 32^b-35^b. *Inc.: Com ffèlix fon petit de blanquerna, ell se'n anà... Exp.: ... e al maligne sperit parlaua ab se ànima.* d). *Comensa lo terç libre, qui és del cel.* Ff. 36^a-38^c. *Inc.: Con ffèlix hac longament parlat dels Àngells... Exp.: ...en la luna com era sa fas en lo mirall.* e). *Comensa lo quart libre, qui és dels elements.* Ff. 38^c-46^a. *Inc.: Con ffèlix hac estat longament ab lo pastor... Exp.: ... al pare de castadat, paciència e caritat.* f). *Comensa lo quint libre, qui és de plantes.* Ff. 46^a- 51^c. *Inc.: Fèlix se pertí de la cort, on abdosos los fills del Rey... Exp.: ... a la deïtat e homanitat de xrist.* g). *Comensa lo .viè. libre, qui és dels matayls.* Ff. 51^c-56^b. *Inc.: Com lo philosop hac longament parlat... Exp.: ...vna terra molt luny de aquella Ciutat.* h). *Comensa lo .viijè. Libre de les bèsties.* Ff. 56^b-74^d. *Inc.: Con ffèlix hac pres comjat del philosop... Exp.: ... guardar de maluat consell e de ffalsos hòmens.* i). *Comensa lo .viijè. libre, qui és d'ome.* Ff. 75^a-195^d. *Inc.: Longament anà ffèlix per vna via... Exp.: ... adonchs se marauelle de aquella cosa.* j). *Comensa lo primer (!) libre, qui és de paraýs e primerament de la glòria dels àngels.* Ff. 195^d-200^d. *Inc.: Dix l'ermità a ffèlix que la glòria que los Àngels... Exp.: ... si encontinent que és mort resucitava, assò seria altre cosa.* k). *Comensa lo .Xè. libre, qui és d'infern, e primerament de la pena dels diables.* Ff. 200d-208a. *Inc.: Sènyer, dix ffèlix, gran merauella-m do... Exp.: ... hagués aquell offici e qui hagués nom ffèlix.*

Ramon LLULL, *Fèlix, de les meravelles*

Av 36; Lo II, 2; CA 227; PL 51; Bo II.B.16; Do 41

ROSSELLÓ, Barcelona 1872-1904; ROSSELLÓ, Mallorca 1903; GALMÉS, 1931-1934; OE, II; GUSTÀ-MOLAS 1980; BONNER, 1989.

La caixa d'escriptura és de 205 x 150 mm en el f. 20^a, dividida en dos corondells, entre els quals hi ha 10 mm de separació; es veu el marc i el puntejat dels corondells, no pas el de les línies; trenta-nou ratlles en el f. 20^b, només trenta-una en el f. 37^b. Lletra humanística cursiva, de dues mans (hom pot veure canvis de mà en els ff. 121, 123, 132-133). Les caplletres són escrites amb tinta vermella o blava, els calderons només amb vermella. Ornamentació geomètrica; manquen les figures que existeixen en d'altres còpies, més o menys contemporànies d'aquesta. Notes marginals de mans diverses de fins a començaments del segle XVI, en català (f. 80^b) o en llatí (f. 92^b). Cap al final del *Llibre d'home*, en el capítol *De fe e de creença*, a l'altura de la frase: «Poch val al jutglar so que de-a, cor descreença hauia en sa virtut aquell prelat, ab lo qual lo jutglar de ffe parlaue. Aquell jutglar era vestit de negre...», trobem:

«Nota: aquest jutglar era mestre Ramon» (f. 100^c); aquesta nota potser podria haver estat escrita per la mateixa mà que escriví les notes marginals de l'actual Clm. 10505. També trobem alguna mà d'atenció, p. e., als ff. 108^r, 110^v. Molts fragments són subratllats. Una de les darreres mans a intervenir en el llibre, ja en ple segle XVI, omplí el f. 212 amb diverses ‚probationes pennae‘, que contenen dos noms: «Per vos, magnifichum Johannem de Rosselló, ciuis (!) Maiorich.»; «Sit omnibus notum quod ego Miquael Burgès, civis Ilerdensis...»; a l'actual f. 210^v, hi ha aquesta nota, darrera: «Nota: quien traduxese este libro podría, sin mudar lo sustancial, conforme a la mente del author, enxerir otras muchas cosas maravillosas que ay en el mundo, sacadas de los hystoriadores, fingiendo que Félix pasase por varias partes del mundo, donde aquellas maravillas se hallan, y aun podría auer aplicaciones dellas de intento del author».

Hi ha numeració unitària amb llapis des del primer dels actuals folis de farciment i taula i per això, quan comença la numeració antiga amb el text del llibre hi ha cinc unitats de diferència entre la primitiva (1) i la posterior en llapis (6), diferència que segueix fins al final.

Segona meitat del segle XV, copiat a Mallorca (?).

I 121 Inf.

OTTAVIANO, 25-26, núm. 50;

Aquest volum és encobertat amb cartó. La superfície de coberta és de 331 x 237 mm; el lloc és de mitja pell rossa, llisa, al capdavant del qual hi ha una etiqueta negra, que porta el número ‚121‘. Entre el cos del volum i la coberta i la contracoberta hi ha un full de paper, de guarda. Al centre d'aquest foli de paper hi ha la signatura actual escrita amb tinta. Segueix un foli de pergami, que inicialment degué ésser coberta, i després fou enganxat a un full de paper, i conserva restes d'anotacions diverses. Les copiades a continuació es refereixen al mateix volum: «Jn hoc volumine sunt quatuor [libri] <scilicet Comentum>, de as<tronomia>, algorismus, ars j<uris et> / in jure et introductorium theologie». Segueix una anotació, repetida dues vegades, la primera escrita amb lletra gòtica, la segona amb lletra humanística: «sia donat per sis ff[orenis]» / «Hic liber est Martini» i segueix amb lletra humanística: «fratris cantoris». Una nota, gairebé il·legible, escrita en la part inferior de la pàgina, diu: «Die .xxj. mensis marcii, ano a nativitate domini M^o CCCC^o XXXX secundi in villa Canfriu (?)». Segueixen dos altres folis de paper blanc, moderns, el primer dels quals té, de dalt a baix, les següents inscripcions: «J. 473» (*Cancell.*) / ‚R' (*Cancell.*) / «Raymundi Lulli ars compendiosa et ars juris» / ‚j' / «J. 121 P^o Inf.».

El cos del volum és format de vint-i-un folis de pergamí; la superfície de pàgina és de 331 x 225 mm; els folis són repartits en quatre plec i modernament han estat numerats amb llapis. El primer quadern és de 4 x 2 (ff. 1-8); no hi ha numeració ni dels fulls ni del plec; el relligat és al centre del plec, sense reforç; reclam. Del segon plec només en resta un foli, el 9, que és la primera meitat d'un full doblat; de la segona part només n'hi ha restes; aquesta segona part fou tallada amb ganivet o navalla quan el volum ja era enquadernat; el foli de pergamí que manca, ha estat substituït per un de paper, l'actual f. 10. El plec terç és de 5 x 2 (ff. 11-20); no hi ha numeració de fulls ni de plec; el relligat al és centre del plec, sense reforç; reclam. El quadern IV només té un foli, el 21.

Si tenim en compte les anotacions del foli inicial, aquest no és el volum primitiu, car sembla que li manquen els dos tractats que anaven entre el primer i el quart; la pèrdua dels dos tractats intermitjos comportà la del darrer foli del primer, el qual per aquesta raó s'acaba amb el text mancant escrit ja en el segle XVI en un foli de paper.

1. Ff. 1^a-10^b. *Inc.*: Alfabetum tabule generalis est hoc quod cordetenus scrii oportet... *Exp.*: ...k. t. b. k. cum quo imaginari mouet sentiri. Finita est hec ars compendiosa ad honorem dei parisiis. Anno domini 1298 [1299] mense Januarii. Deo gratias.

Ramon LLULL, *Ars compendiosa*

Av 70; Lo III, 21; CA 34; PL 92; Bo III, 36; Do 80

OTTAVIANO 1930.

2. Ff. 11^a-21^b. A). *Deus, cum uirtute tua, gratia et benedictione, Incipit ars de iure. Inc.*: Quoniam scientia iuris est ualde prolixa et difficilis... *Exp.*: ... inuenire ea que pertinent articvlis pertinentibus incarnationi dei, procedendo secundum modum istius sciencie. Ad honorem beatissime trinitatis et incarnationis, finiuit R. Lullj istam artem iuris in montepesullano mense janeri .M^o.CCC^o. iij^o. incarnationis [1304]. B). *Glossa*. Ff. 11^a-13^a. *Inc.*: Hic tractatur de modo artis iuris et eius utilitate... *Exp.*: ... et sic esset destructa diffinico potestatis, quod est impossibile...

Ramon LLULL, *Ars iuris naturalis cum glossa eiusdem imperfecta*

Av 100; Lo III, 32; CA 39; PL 121; Bo III, 61; Do 108

GAYÀ 1995.

La caixa d'escriptura és de 230 x 150 mm, dividida en dos corondells, separats per un espai de 15 mm; hi ha marca i puntejat dels corondells; marca, també, de les ratlles; seixanta línies al f. 7^a. Les pàgines de l'*Ars iuris naturalis* presenten l'aspecte normal de les que contenen text i glossa; el text pròpiament dit és al centre, amb superfície de 180 x 135 mm, i 13 mm de separació i trenta-nou línies al f. 12^a; 297 x 200 mm i noranta-dues línies en la glossa de la mateixa pàgina. Lletra gòtica formada librària, de dues mans;

estilitzada, recta i clara la del segon tractat, menys recta i tirant a fracta la del primer. Colors blau i vermell alternen en inicials i corondells, les rúbriques només en vermell. En la primera pàgina del segon tractat hi ha, al peu de la caixa d'escriptura, l'Arbor iuris' acolorit amb vermell, verd i blau, de 80 x 67 mm; l'ornamentació de les caplletres és geomètrica. Alguna nota esporàdica de mà molt posterior, com la que encapçala el primer text (*Ars compendiosa*) o la del marge inferior de la pàgina inicial del segon: «Iste liber presupponit *Librum de lumine et Artem generalem*».

De començaments del segle XIV. Potser cada part és contemporània de la publicació del text respectiu. Em pregunto si la còpia de l'*Ars iuris naturalis* no és l'original del dit llibre.

A 268 Inf. – D 549 Inf.

OBRADOR, 605; OTTAVIANO, 21, núm. 36, i 23-24, núm. 54; Rudolf BRUMMER, *Die älteste Handschrift des «Llibre de contemplació» von Ramon Llull*, dins «Estudios Lulianos», XV (1971), 143-152; PERARNAU, *El manuscrit lul·lià ,princeps': el del Llibre de contemplacio en Déu de Milà*, dins *Studia lullistica et philologica*. Miscellanea in honorem Francisci B. Moll et Michaelis Colom, Ciutat de Mallorca, Maioricensis Schola Lullistica 1990, 53-60; ROSSI, 137-138; Albert SOLER, *Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès (ca. 1274-1301)*, dins "Arxiu de Textos Catalans Antics", XXV (2006), 229-266.

Els primer dels dos volums, en els quals ara és partit el *Llibre de contemplació en Déu*, de Milà, Biblioteca Ambrosiana, té cobertes de cartó llis. L'enquadració és de mitjan segle XIX i amida 360 x 262 mm de superfície; el llom i les cantoneres són de pell; el llom és dividit per sis línies daurades que assenyalen l'entrellat de la relligadura; entre les línies segona i terça, imprès amb majúscules daurades: RAM. LVLL / LIBRE DE / CONTEMPL. / EN DEV; i entre la cinquena i la sisena GOD (sic! COD) SAEC. / XIV; sota, en el mateix segment, etiqueta oval negra, en la qual llegim: ,268'. A la cara interior, tant de la coberta com de la contracoberta, trobem segell rodó de la «Ambrosiana - Milano». Hi ha un foli de paper en blanc, de guarda, tant entre la coberta com entre la contracoberta i el cos del volum, amb filigrana de lluna, que no he sabuda trobar en els volums d'En Charles M. Briquet; en la cara recto del foli inicial, al centre, hi ha «A. 268 inf», escrit amb bolígraf i, sota, el segell rodó ja conegut; en l'angle inferior esquerre, amb tinta: «A 268 inf» / «(Cfr. D 549 inf)».

Entre el foli de guarda i el cos primitiu del volum hi ha, afegit en època moderna, un plec de cinc fulls de paper doblats o deu folis, de 362 x 254 mm

de superfície, numerats recentment amb xifres romanes de bolígraf, el qual conté una taula en llatí del text d'aquest volum.

F. I-IX'. *Inc.*: «raymundi lulli de Divina contemplatione ex Arabico in maternam linguam versi, libri quattuor in tomos duos, alias in tres, digesti. Primi tomi index... *Exp.*: ... Reliquum indicis quaere in altero tomo», i amb lletra posterior: «D 549 inf»; al marge de la primera pàgina d'aquest plec, de la mateixa mà que el segle XVII escriví aquest índex del primer volum, hi ha la nota següent: «Nusquam in his libris legitur nomen auctoris. Joannes autem Cabasper non auctoris nomen est, sed eius, qui librum possidebat, qui se lullistam dici voluit» (referència a la nota existent en el marge inferior del f. 1°: «Hic liber est Magistri Joannis Cabaspre, lullistae», escrita amb lletra humanística).

Entre els darrer foli del cos del volum i el foli final de guarda s'ha conservat un paper de 107 x 202 mm, part d'un foli o full, en el qual hom havia escrit alguna anotació comptable durant la segona meitat del segle XV (el fragment conservat és escrit amb lletra humanística), relativa a vint-i-dos sous i vuit diners «per ssenssals que fa...»; el bitllet diu: «+ Mason Pera. Molt pler ma faríeu, si fer-se podia, que·m dexàseu portar la ego a la vostre possessió fins a pasquo, puyth are no y à holjves. Si manera aurà, aga vostre rasposta. No més. Jhesús ab tots de la possashó (*lect dub* possassió). A quatre de fabrer any mil cinc-cents trenta-vuit. Margarita d'En Berga, tia vostre»; al dors: «Al magnífich moson Pera Cabaspre sia dada». Els dos volums (o almenys el primer) eren, doncs, a Mallorca, segurament en una possessió de Part Forana, en poder de Pere Cabaspre (hereu de Joan Cabaspre?) encara pel febrer del 1538, en què col·locà al final del volum la lletra, que segurament acabava de rebre, de la seva tia, Margarita d'En Berga, demanant-li de poder enviar l'euga a ,la possessió', a pasturar, atès que en aquell moment ja s'havien collit les olives i per tant, l'euga no hi podia fer cap mal.

El segon dels dos volums presenta algunes variants en l'enquadrernació. Les tapes són de cartó, recobert de pergamí clar. El llom és de pell marró, dividida en cinc seccions per les quatre lligadures; comptant de dalt a baix, manca de tan desgastada la pell de les seccions segona i tercera i de part de la quarta; la part restant d'aquesta i la cinquena són reforçades amb franges d'esparadrap. Els folis de guarda per banda són dos, de paper blanc; en el primer dels inicials, cara recto, angle superior dret, amb tinta: «D 549 Pte. Inf.» / «(Cfr. A 268 inf.)» i sota, amb llapis blau: «D 549 inf»; en el sgon foli, inscripció escrita en tinta durant el segle XVII: «Raymundus Lulli ex arabico in maternam linguam versi volumen primum (<S1>*sic!*<S2>) con contemplationum. Jacobus Philippus Butius vidit. Scriptum volumen hoc a Guillelmo Pagesii Presbitero in civitate Maioricarum anno 1280»; sota, amb llapis: «D. 549 INF.».

El cos de l'obra és constituït per quaranta-sis plecs regulars, de sis fulls doblats cada un (6 x 2 = 12 folis), equivalents a 552 folis de pergamí, de 365 x 260 mm; aquest nombre de folis és el resultat de sumar els cinc inicials destinats a taula i originàriament no numerats, però sí darrerament amb xifres

romanes del XI al XV, continuació dels deu folis de paper col·locats entre el cos del volum i les tapes o cobertes del mateix en el tom A 268 inf., destinats a contenir l'índex en llatí del volum acabat d'esmentar, tal com ja sabem, i els folis del cos del volum, numerats amb xifres aràbigues i tinta vermella durant la primera meitat del segle XIV, amb numeració unitària o seguida per als dos volums, però equivocada, car conté set errors en el volum D 549 inf: quatre repeticions d'un número i tres salts d'una xifra a una altra que no és la seva immediata successora; són repetits els folis 280, 305, 435 i 462 i no existeixen els folis numerats amb les xifres 364-368, 408 i 518. Hi ha restes de la primitiva numeració dels fulls en els plec, amb lletres minúscules encara visibles en els folis 92 i 94, amb tinta vermella en els folis 224-229, o amb lletres minúscules i xifres romanes majúscules aJ-fVJ, en els folis 236-241; des del foli 102 al 121 hi ha una numeració amb xifres romanes soles o amb romanes i aràbigues combinades en una sola xifra, com per exemple ,C2-C9' = ,102-109'. La numeració de folis amb xifres aràbigues col·locades en l'angle superior dret de la cara recto dels folis és, com ja hem dit, unitària per als dos volums actuals, detall que permet d'afirmar que fou realitzada abans que el volum primitiu, únic, fos separat en les dues meitats actuals, cosa que s'esdevingué durant el darrer quart del segle XIV. Al començament del volum segon (D 549 inf. f. 1 de la numeració moderna feta amb llapis), hom afegí (no té numeració primitiva amb números vermells), sembla a darreries del segle XV, aquest sol foli de pergami destinat a contenir una taula en llatí de les distincions escrites en aquest volum segon, començada en l'època acabada d'indicar quant a les distincions 33-36 (la darrera no sencera) i prosseguit i acabat durant el segle XVI, resum molt abreujat de la taula primitiva en català que ocupa els folis inicials del volum primer (A 268 inf, ff. XI-XV) i concretament d'aquella seva part que omple els folis XIII^r-XV; la dita taula llatina abreujada s'acaba en la darrera pàgina del volum (D 549 inf, f. 537^c); és evident que aquesta taula inicial del volum segon fou necessària després que s'hagué consumada la separació de les dues meitats del volum primitiu en els darrers decennis del segle XIV. L'ordenació dels fulls de pergami en els plec és la de carn / pèl / pèl / carn, etc. Al final de cada plec hi ha reclam, que en qualche cas manca, menjat segurament per la guillotina, com és ara en els folis 353^v, 381^v i següents, fins al final (el del f. 369^v s'ha conservat mig retallat).

A). Ff. XI^r-XV^v. *Inc.: Déus gloriós, en lo uostre nom e en la uostra aiuda comensam la primera distinció en alegre.* CON hom se deu alegrar per so con déus és en éser .j.... *Exp.: ...Con hom fa gràcies a Déu d'aquest libre de contemplació. Romanum dogma super omnja njtor habere. Sj tamen hoc contra respicis, oro moue.* B). Ff. 1^a-537^b. *Déus unit en trenitat e trenitat unida en unitat, ab la uostra benedicció, confiantz en la uostra aiuda, comensam, Sényer, aquest libre, lo qual apelam libre de contemplació en Déu.* a). F. 1^{a-c}. *Inc.: Comensa lo pròlec d'est libre. O Jhesu crist, senyor nostre, en axí com uós sots en dualitat... Exp.: ...e ela, séyer, atrebuyse e do a uós, qui sotz nostre séyner déus.* b). Ff. 1^c-94^a. *Inc.: De*

la primera distinció en alegre. Com hom se deu alegrar per so cor Déus és en ésser. Déus Pare e senyor de tot quant és... Exp.: ...e sa disposició per est libre en la uostra gloriosa essència diujna. Acabat és lo primer uolum del libre de contemplançió a glòria e a lausor de nostre senyor déus. c). Inc.: Comensa lo segon uolum en lo ters libre. De la .xx.iiij. Distinció, qui tracta de ueser Con hom se pren guarda de l'entrament e l'iximent que home fa en aquest món. D'Éus gloriós, uertuós, a uós, sényer, sia donada e coneguda tota glòria... Exp.: ...e exaltament de la sancta fe romana e de son gloriós senyor déus. Acabat és lo segon uolum del libre de contemplançió, lo qual uolum és dels .V. seyns sensuals e dels .V. seyns entallectuals a glòria e a lausor e a reuerència e honor de nostre sényer déus.

[SEGON VOLUM: D 549 inf.] d). Ff. 260^a-437^b [2^a-277^b]. *Inc.: Déus gloriós, ab entenció de donar glòria e lausor de uós, comensam lo ters uolum e-l quart libre del Libre de contemplançió. De la .xxx.iiija. distinció en l'arbre qui tracta de ésser en la potència e en la actualitat e en la possibilitat e en la impossibilitat. A Déus gran, marauelós... Exp.: ...perdurablement de uós, quj sots nostre gloriós déu.*

«Acabada e complida és aquesta translasió del libre de contemplançió d'aràbic en romans, la qual translasió fo fenida lo primer dia del ayn en uolgar. E la compilatió d'aràbic fo fenida e termenada en lo sant diuenres de pascha, en lo qual prèns mort e passió nostre sényer déus Jhesu crist, fil de la verge gloriosa, nostra dona santa Maria.

«Benedicció e glòria, sényer déus, sia donada a totz aquels e aqueles qui uos adoraran e us contemplaran ab aquesta obra e qui per mi, pobre peccador, uisciós, coupable, mesquí, en lo qual no són los béns que nós dejm que són en mi, los quals auem ditz, per tal que la obra-n sia e-n parega pus enamorada e que-n sia més contemplada, uos pregaran, e qui a auant metran esta obra de contemplançió a glòria e a loor de uós, qui sotz nostre honrat senyor déus Jhesu crist.

«Hic liber est scriptus, qui scripsit sit benedictus.

«A M E N. Ego Guillelmus Pagesii, presbiter, diuina gratia auxiliante, hunc librum consolationis in Ciuitate Maioricharum ab originali translatione penitus translataui .viii. Idus Julii. Anno domini .M^o. CC^o. LXXX°. et hoc sig+num feci».

Ramon LLULL, *Llibre de contemplançió en Déu*

Av 3, Lo I, 1; CA I, 1; PL 2; Bo I, 2; Do 2

Ed. del text català: OBRADOR, FERRÀ, ALCOVER, GALMÉS, ORL II-VIII, Mallorca 1906-1914; OE II, Barcelona 1960; ENC, Barcelona 2009.

Ed. fragmentària: Batllori 1984.

La caixa d'escriptura és emmarcada per quatre línies, que assenyalen una superfície de 278 x 198 mm, escrita a dos corondells, entre els quals resta una columna en blanc de 15 mm, la qual també és partida per una línia vertical, de dalt a baix; cada corondell té assenyalades i escrites 47 línies, constants. La lletra és gòtica formada, però no librària ni ,rotunda', de traç vertical,

catalana, que presenta encara quelque tret comú amb la provençal i així la lletra dels dos volums ara milanesos (i la dels altres del mateix obrador, cf. ATCA, II (1983), 124-131; i XXV (2006), 229-266) és semblant a la de *Lo codi* provençal, actual manuscrit de París, Bibliothèque nationale, franç. 1070, el f. 15 del qual fou reproduït per Hermann SUCHIE, *Fünf neue Handschriften des provenzalischen Rechtsbuch Lo Codi*, Halle 1899, Tafel II. Mà única, la de Guillem Pagès, tendint a engrandir la lletra i així trobem cinquanta lletres o espais en alguna de les línies del f. 261^c, cinquanta-un en alguna del f. 262^a, però només trenta-set en la línia darrera del f. 425^b i quaranta-un també en la darrera del f. 427 (167)^b.

Els títols de les successives distincions són escrits amb tinta vermella, tant en l'índex o taula general com en el cos del volum; en les caplletres i en els calderons alternen les tintes vermella i blava (però al f. 94b, línia 6 el final de columna, abans d',On, enaxf', el calderó que diferencia els paràgrafs ha estat afegit amb tinta no acolorida), com també en les xifres romanes indicadores dels números dels capítols, escrites en els marges de la caixa d'escriptura, a l'altura de les respectives rúbriques. Les caplletres són ornades amb dibuixos de traç lineal o formant arabescs, en els quals, ultra el vermell, hi alternen els colors groc i verd, i també es troben en la cenefa d'arabesc que emmarca tres de les vores de la caixa d'escriptura de la primera pàgina (volum A 268 inf, f. 1^v); els dits colors es troben també en les figures 'artístiques', que comencen en el primer foli del segon volum (D 549 inf, f. 260^a) i es poden veure en els folis 260^r, 265^v, 272^r, 276^r, 278^v, 305^v, 318^r, potser de mà de Guillem Pagès; i en els folis 417^v, 427^r, 432^v, 438^r, 442^v, 443^r, 445^v, 447^v, 450^{r-v}, 452^r, 453^v, 454^v, 456^r, 458^r, 459^v, 460^v, 461^v, 463^v, 466^r, 467^v, 469^v, 471^v, 473^v, 475^v, 478^r, 480^r, 483^r, 513^v, 519^v-522^v, 524^v-530^r, de mà diversa, segurament italiana, ja de la primera meitat del segle XIV, raó per la qual caldrà estudiar si aquestes figures pertanyen a l'obra primitiva o són sobreafegides. La procedència italiana d'aquesta mà és suggerida no sols per la tipologia de la lletra, ans encara perquè l'autor es traïx ja en començar el seu recompte de les distincions en la taula inicial i primitiva (A 268 inf. f. XI^r), car escriu: «A carte .una.» i en una nota marginal del f. 397^c, en la qual, en correspondència a un text que parla del ,séyer' o del ,senyor', ell escriu ,segnor' (,carte' i ,segnor' em semblen indicis clars de mà italiana).

Aquesta mateixa mà, des del f. 1^v fins al final, assenyala al marge superior de cada pàgina el desplegament de les successives parts de l'obra, d'aquesta manera: en la cara verso hi ha la xifra romana, corresponent a la distinció i a la mateixa altura de la cara recto l'epígraf de la mateixa; un centímetre sota, trobem en la cara verso una ,L', equivalent a ,Libre', i en la recto el número del llibre, escrit amb xifra o xifres romanes; en els casos, en què una distinció comença en la cara recto d'un foli, el marge superior de la mateixa conté tres indicacions en altres tantes línies: número de la distinció; epígraf; i número del llibre; des del f. 213^c fins al f. 533^r, hi ha indicacions en els marges laterals i en l'inferior, en forma d'una sola paraula o de brevíssim epígraf, sempre

escrites en vermell per la mateixa mà de la primera meitat del segle XIV, la qual potser deixà una pista per a la seva identificació en l'anagrama, també escrit amb tinta vermella, del f. 535^a, al final d'aquest corondell. Un primer intent de lectura dóna ‚Antonius‘.

L'estudi de les mans que han deixat rastre del seu pas per aquest exemplar del *Llibre de contemplació* constituïria tema per a una monografia. En aquesta descripció, ens hem de limitar a indicar-les globalment i a subratllar allò que sembla més interessant. D'acord amb la indicació de Guillem Pagès en el colofó, aquest volum no és l'original ni de l'àrab *Llibre de contemplació en Déu* ni de la seva traducció en català, ans còpia realitzada directament a partir de l'original d'aquesta traducció («...ab originali translatione penitus translatavi...»), és a dir, còpia de l'exemplar bàsic i definitiu de la, sempre segons el colofó, «translasió... d'aràbic en romans». És, doncs, explicable que es trobin correccions de complement textual, resultat de la revisió, de la mateixa mà del copista Guillem Pagès, per exemple en els folis 4^v, 5^r, 20^r, 34^r, 39^r, 200^v i en molts d'altres; hi ha, encara, una altra intervenció en el text: el de resseguir-lo, quan resultava esbalait, per exemple en el f. 260^b (una mostra de text esbalait, però no resseguit, es pot veure en el f. 177^d); també podem trobar complements textuais escrits per mà força posterior, per exemple, el paràgraf del cap. IX, copiat en sentit vertical en el marge esquerre del f. 7^v, i és, almenys, una versió diversa del núm. 25 del dit capítol en l'edició de les *Obres essencials* (II, 122, columna primera):

«Senyor déu, al qual neguna cosa no-s pot amagar, necessari és a nós que som dobles de uoluntat e plens de falssies e d'engans, qu-ens sotz metam d'ací auant als uostres manaments. Cor uós, Senyor, sots tan fort en unitat que la uostra uolentat no-s muda ne la uostra sentència no-s camia.»

I no manquen els afegits de mà contemporània a la còpia dels ara dos volums, tant entre línies (per exemple, f. 421^a, línia 16 del final de pàgina) com en els marges (per exemple, en els folis 31^v, 261^v, 360^a, 384^r); tampoc, qualche correcció textual, com la del marge esquerre del f. 93c, ‚alegrans‘, que substitueix un ‚alegraans‘ del text. La comparació entre el text primitiu i les introduccions posteriors ens fa adonar que la llengua d'aquests nostres volums és clarament arcaica.

Però, per ventura, les anotacions més interessants d'entre les escrites abans d'acabar el segle XIV són les autògrafes de Nicolau Eimeric, que ja compareixen en el primer volum (p. e, en el f. 189c, corresponent al cap. 179), però es concentren en els folis 287^c-537 del tom segon, i són de dos tipus. Hi ha, d'una banda, els subratllats verticals, equivalents a reclam d'atenció en un text (per exemple, en els folis 286^v, 287, 288, 328-329, 342, 347, 358, 410^v, 411, 512, 515, 526, 531, 533-534, 536, i 537); es tracta de línies verticals curtes, completades entorn del seu punt central per algun petit cercle. L'altre tipus és el constituït per les anotacions pròpiament dites, les quals es troben en els

folis 286^b, 286^c, 287^a, 289^d, 298^b, 291^c, 293^a, 296^d, 298^d, 299^c, 300^c, 301^a, 302^a, 304^a, 305^b, 370^c, 471, 480^a, 483^a, 485^b, 490^a, 492^c, 495a, 511^a, 511^c, 511^d, i 534^c; en general són resum en llatí del tema d'un capítol o abreviacions del títol; només en algun cas excepcional fan referència directa a algun fragment del text, com és ara la darrera de les expressades, «De destructione huius libri», corresponent a una afirmació, que es troba cap al final de la primera part del capítol 366; abans, en referència al títol del cap. 342: “Com hom adora e contempla son gloriós Déus, que li complezca e li do los desigs que sa ànima desiga”, l'inquisidor ho transforma en “De arte complendi desiderium suum per litteras” (f. 471/213, marge superior); o entre els ff. 244-254, en referència als successius articles de la fe del *Crec en un Déu*, l'inquisidor anota a cada pas: “Probatur”.

L'anotació més interessant, però, es troba en el f. 299^c, i fa referència a un text del capítol 251, que diu així: «Cor, si los nostres peccats no fossen, ia la uostra humanitat [de Jesucrist!] no agra natura mortal per si metexa, per so cor no era corrompuda per lo peccat origenal. Cor la sancta deïtat gloriosa, ab la qual és unida aquela, la purifica e la garda e la nedeia del peccat origenal, que no fo en ela»; Eimeric escriví en el marge inferior d'aquell corondell: «Quod Christus fuit purgatus et mundatus a peccato originali». Un lul·lista, que no signa, i escriví amb la lletra catalana típica de començaments del segle XV (un tipus de lletra que recorda el del notari barceloní Gabriel Canyelles, tan ben representat a l'ACB), deixà en el marge esquerre del corondell, a l'altura del text, aquesta contraposició: «Verissima intentio auctoris fuit quod Redemptor, cum purissima et immaculata humanitate natus fuit, eo quia filio dei unitus. Et cum humanitate mortali natus fuit, eo quia cum morte et passione oportebat redimere humanum genus. Et ut talis fuit a Deo eternaliter electus, scilicet, purus et mortalis. Ideo, cum dicitur ,purgavit et mundavit', id est [*int. lin.*: intelligendum est] ,puram et mundam' creavit». I encara la mateixa mà deixà tres comentaris més entorn de la frase autògrafa d'Eimeric: a l'esquerra del lector: «Verba intelligenda sunt secundum sanam intentionem doctoris et non secundum interpretationem maligni persecutoris, hic manu propria insertam»; a la dreta del lector: «Hoc fuit manu propria maligni persecutoris scriptum»; i sota mateix de la frase eimericiana: «Quia numquam fuit per doctorem intellectum maculatum. Non potest cum veritate dici quod per ipsum doctorem fuerit intellectum purgatum, nec mundatum, sed purum et mundum creatum».

La mateixa necessitat de clarificació davant l'atac d'Eimeric crec que explica les quatre frases, afegides en l'espai romà en blanc en acabar la taula general, al començament del volum A 268 inf. f. XV^v:

«Con en aquest libre deïm qualitats de Déu, entenem a dir dignitats de Déu o vertuts.

Item, con deïm falsa fe, entenem a dir fe sens forma.

Item, con deïm falsa raó, entenem a dir falsa significasion.

Item, con deïm falsa predestinasió, entenem a dir que raó à a uegades falsa openió de predestinasió».

Durant el segle XVe, hom seguí deixant anotacions, com la del marge del colofó, f. 537^b, escrita en lletra humanística en la segona meitat del segle, en la qual l'anotador remet al final del capítol 352, on el text diu que l'obra havia estat escrita primer en aràbic.

Una mà, ja del segle XVI, escriví amb lletra clarament catalana, una quarteta castellana en el marge inferior del f. 399^c:

«Después que a Dios offreçí,
mi voluntad y mi fee:
muero de amores de mi;
per què también me empleé».

Encara entre els folis 497 i 498 han estat enganxats dos fragments, escrits en el darrer quart del segle XVI, sota el títol de *Zamorensis fructuum*, quan ja els dos volums segurament es trobaven a Itàlia.

En la darrera pàgina del cos del volum o en la cara verso del darrer foli, hi ha al centre una inscripció en àrab, que tant el prof. Traini com mons. Enrico Galbiati, aquest 'scriptor arabicus', de la Biblioteca Ambrosiana, llegeixen: «D[a]u Bjalaras» i el darrer pensa que pot ésser: 'Deo gratias' escrit amb lletres aràbigues.

Còpia acabada per Guillem Pagès a Ciutat de Mallorca el 8 de juliol del 1280.

El fragment del colofó és reproduït fotogràficament dins el volum d'OE II, en làmina col·locada entre les pàgines 96 i 97.

La llengua d'aquesta còpia ha estat estudiada per Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Notes per a una caracterització lingüística dels manuscrits del Llibre de contemplació*, dins «Estudis Romànics», X (1962-1967), 92-129; darrerament s'ha referit a un dels aspectes del mateix llenguatge Joseph GULSOY, *El desenvolupament de la -l implosiva en català*, dins «Homenatge a Josep Roca-Pons». *Estudis de Llengua i Literatura* (Biblioteca Abat Oliba, 89), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1991, 167-203, en particular 187-188.

Barcelona, maig 1993 – maig 2009

SEGONA PART. TAULES

I. D'ÍNCIPITS

- A honor de la Dona major...* (*Hores a honor de Nostra Dona*), H 8 inf.
- A rubeum dat calidum...* (*Alphabetum de gradibus et qualitatibus medicinarum*) N 101 Sup.
- Ab arte demonstrativa trahit hoc opus exordium...* (*Liber propositionum secundum artem demonstrativam*) P 198 Sup.
- Ad probationem articulorum fidei accedentes...* (*Liber de probatione articulorum fidei*) Y 21 Sup.
- Ad requisitionem medicorum civitatis Neapolitanae...* (*De levitate et ponderositate elementorum*) N 101 Sup.
- Ad tractandum de Deo quidquid in ipso est...* (*Duo modi tractanti de Deo*) Y 21 Sup.
- Alphabetum tabulae generalis est hoc...* (*Ars compendiosa*) I 121 inf.
- Aquesta regla és de possibilitat...* (*Explicació de les regles i de la segona figura*) O 87 Sup.
- Ars generalis est quoddam divinum donum...* (*Commentum artis generalis*) Y 21 Sup.
- Ars ista hac intentione compilata est...* (*Ars compendiosa medicinae*) N 101 Sup.
- Ars moralis est ordinare potentias...* (*De arte morali*) O 87 Sup
- Bonitas. Differentia. Utrum...* (*Ars brevissima in pagina una*) Y 21 Sup.
- Bonitas est ens ratione cuius...* (*Declaratio primi principii*) Y 21 Sup.
- Bonitas. Honestum. Pertinens...* (*Synonima principiorum*) Y 21 Sup.
- Com cascuna art aja sos començaments...* (*Art dels començaments e dels graus de medicina*) I 117 Sup.
- Com los infells sien en error...* (*Doctrina dels infants*) O 87 Sup.
- Compendium summarium est copiosum, quod...* (*Compendium summarium*) D 248 inf.
- Con hom se deu alegrar...* (*Llibre de contemplació en Déu*) A 268 inf i D 541 inf.
- Con philosophia sia effectu de la primera cosa...* (*Començaments de filosofia*) I 117 Sup.
- Conscientia de unidat artificiosa...* (*Soneto de Juan de Arceo*) Y 21 Sup.
- Cum Christus fuerit unum suppositum...* (*Tabula de quaestionibus dubitabilibus*) D 248 inf.
- Cum iurista et medicus debeat investigare...* (*Doctrina et modus applicandi novam logicam ad scientiam iuris et medicinae*) N 101 Sup.
- Cum quaelibet ars habeat sua principia...* (*Ars principiorum et graduum medicinae*) N 101 Sup.
- Cum vita hominis brevis sit...* (*Ars iuris*) N 101 Sup.
- Cur mundus militat sub uana gloria...* (*Rhythmus de vana mundi gloria*) E 4 Sup.
- Déu, qui sots primera causa e nós effectu...* (*Llibre d'oracions i contemplacions de l'enteniment en Déu*) H 8 inf.

- Deus est illud ens...* (*Definitio Dei ex Arbore philosophiae desideratae*) O 87 Sup.
Dieus vol que nos trebailhem... (*Començaments de doctrina pueril en provençal*) E 4 Sup.
- En tristícia i en languiment...* (*Fèlix, de les meravelles*) I 34 inf.
Etsi aliquae materiae pro populo... (*Pere Deguí, Sermo de Corpore Christi*) N 101 Sup.
- Explanatio speculativa duobus modis habetur...* (*Explanatio speculativa*) Y 21 Sup.
Haec figura significat quod elementa... (*Declaratio figurae utilis*) N 101 Sup.
Identitas est unica plurium unitas... (*De identitate in communi*) Y 21 Sup.
In quadam silva magna... (*Disputatio quinque hominum sapientum*) A 5 Sup.
La raó per què fem aquesta art breu... (*Art breu*) O 87 Sup.
Los versos davall scrits són dos-cents... (*Lo pecat de N'Adam*) H 8 inf.
Multum enim est negotium apertum... (*Liber super psalmum Quicumque vult*) P 198 Sup.
- No precis Déu més per lo teu bé...* (*Proverbis*) O 87 Sup.
...per les branques entenem los quatre elements... (*Arbre de ciència*) D 535 inf.
Per un boscatge anava Ramon... (*Llibre de consolació d'ermità*) H 8 inf.
Postquam in parte praecedenti... (*De novem praedicamentis*) Y 21 Sup.
Primo quaeritur quid sit quaestio... (*De quaestionibus*) Y 21 Sup.
Principia primae figurae dupliciter considerantur... (*De principiis primae figurae*) Y 21 Sup.
- Quadam die contigit heremitam, qui Romae conversabatur...* (*Liber amici et amati*) P 198 Sup.
- Quoniam fides est intellectus illuminatio...* (*Liber de quatuordecim articulis fidei*) P 198 Sup.
- Quoniam haec ars demonstrativa sequitur regulam...* (*Ars demonstrativa*) P 198 Sup.
- Quoniam multum est difficilis scientia medicinae...* (*Liber de regionibus sanitatis*) N 101 Sup.
- Quoniam scientia iuris est valde prolixa...* (*Ars iuris naturalis cum glossa*) I 121 inf.
- Rogatus a vobis in loco solitudinis...* (*Brevis et compendiosa notitia librorum Bibliae*) Y 21 Sup.
- Semper enim in illa fui sententia...* (*Artis laudes*) D 248 inf.
- Sensual és aquella cosa...* (*De definicions*) O 87 Sup.
Sensuale est illud ens... (*De definitionibus*) O 87 Sup.
Solus eram in viridario... (*Arbor philosophiae desideratae*) Y 21 Sup.
Suscipiat sublimis apex... (*Apostrophe*) Y 21 Sup.
Unde sermoni et traditioni, de quibus infra... (*Ars notandi, contexendi...*) O 12 Sup.
- Utrum habet dubitationem, affirmationem, negationem...* (*Explanatio regularum*) O 87 Sup.

II. DE TÍTOLS D'OBRES

- Alphabetum de gradibus et qualitatibus medicinarum* N 101 Sup.
Apostrophe Y 21 Sup.
Arbor philosophiae desideratae Y 21 Sup.
Arbre de ciència D 535 inf.
Arbre de filosofia desiderat (fragment) O 87 Sup, ff. 44r-57r.
Ars compendiosa I 121 inf.
Ars compandiosa medicinae N 101 Sup.
Ars demonsatrativa P 198 Sup.
Ars iuris N 101 Sup
Ars iuris naturalis I 121 inf.
Ars notandi, contexendi... O 12 Sup.
Ars principiorum et graduum medicinae N 101 Sup.
Art breu O 87 Sup.
Art dels començaments i dels graus de medicina I 117 Sup.
Artis laudes O 248 inf.
Brevis et compendiosa notitia librorum Bibliae Y 21 Sup.
Començaments de doctrina pueril E 4 Sup.
Començaments de filosofia I 117 Sup.
Compendium summarium D 248 inf.
Cur mundus militat sub vana gloria... E 4 Sup.
De identitate in communi Y 21 Sup.
De levitate et ponderositate elementorum N 101 Sup.
De novem praedicamentis Y 21 Sup.
De principiis Y 21 Sup.
De principiis primae figurae Y 21 Sup.
Declaratio figurae utilis N 101 Sup.
Declaratio primi principii Y 21 Sup.
Disputatio quinque hominum sapientum A 5 Sup.
Doctrina dels infants O 87 Sup.
Doctrina et modus applicandi novam logicam ad scientiam iuris et medicinae N 101 Sup.
Duo modi tractandi de Deo Y 21 Sup.
Explanatio regularum O 87 Sup.
Explanatio speculativa Y 21 Sup.
Explicació de les regles i de la segona figura O 87 Sup.
Fèlix, de les meravelles I 34 inf.
Figures N 4 Sup (S. P. 72); N 101 Sup; P 198 Sup; A 66 inf.
Hores a honor de Nostra Dona H 8 inf.
Liber amici et amati P 198 Sup
Liber de probatione articulorum fidei Y 21 Sup.
Liber de quatuordecim articulis fidei P 198 Sup.
Liber de regionibus sanitatis... N 101 Sup.

Liber propositionum secundum artem demonstrativam P 198 Sup.

Liber super psalmum Quicumque vult P 198 Sup.

Llibre d'oracions i contemplacions de l'enteniment en Déu H 8 inf.

Llibre de consolació d'ermità H 8 inf.

Llibre de contemplació en Déu A 268 inf. i D 549 inf.

Llibre qui és contra anticrist I 117 Sup.

Lo pecat de N'Adam H 8 inf.

Nota sobre mixtió de bondat i granesa O 87 Sup.

Nota sobre prova lul·liana de l'encarnació O 87 Sup.

Proverbis O 87 Sup.

Rhythmus de vana mundi gloria E 4 Sup.

Soneto de Juan de Arceo Y 21 Sup.

Synonima principiorum Y 21 Sup.

Taula d'equivalències O 87 Sup.

TERCERA PART: CONSIDERACIONS DIACRÒNIQUES

De bell antuvi, és possible de fer una constatació: almenys jutjant pels manuscrits de l'Ambrosiana, durant el segle XIV no hi hauria hagut altra activitat lul·liana que la de copiar texts de Ramon Llull o de lul·lisme primitiu, com pot ésser la *Doctrina dels infants*; durant el segle XV, en canvi, prossegueix la còpia de textos i, de més a més, despunta el resultat de reflexió, en un moment declaradament pedagògica en el sentit d'explicitar conceptes propis del corpus lul·lià i després en el més avançat de reflexionar sobre temes teòrics a partir de principis lul·lians.

Complint la indicació evangèlica, també en el nostre cas, els darrers seran els primers, perquè abastant els nostres exemplars des del 8 de juliol del 1280 al pas del segle XV al XVI, no hi ha cap dubte que les consideracions en diacronia han de començar per l'exemplar datat el 8 de juliol del 1280, que és l'exemplar del *Llibre de contemplació*, darrer de la llista.

I per molt que no manqui qui cregui que la referència a un original escrit en àrab i després traduït en català és una forma d'atribuir-se l'autor un mèrit irreal, no crec que sigui possible passar per alt les tres frases en les quals la dita traducció és afirmada en el colofó de l'obra; la primera es limita a constatar que s'ha complit "aquesta translació del *Llibre de contemplació* d'aràbic en romans"; la segona precisa que "la compilació d'aràbic fo fenida e termenada en lo sant diuenres de Pascha"; i la terça ens diu que la translació d'aràbic en romans "fo fenida lo primer dia del ayn en uolgar" ('en uolgar', en contraposició a ,any de la Nativitat' o ,any de la Encarnació', voldrà dir el primer dia de l'any que correspon a la successió dels mesos començant pel gener i, doncs, el dia primer de gener?).

Tenim, fins i tot, tres datacions dels tres passos:

- a) "... la compilació d'aràbic", que s'acabà el divendres sant, de quin any?;
- b) "... aquesta translació... d'aràbic en romans", que s'acabà el dia primer de l'any, però de quin any?; i
- c) "... hunc librum... ab originali translatione penitus translavi, viij^o Idus Julii anno Domini .M^o. cc^o. Lxxx^o."

Hi ha encara una altra datació: en el f. 415v/155v del segon volum (D 549 Inf.) i en el seu angle inferior esquerre, corresponent al capítol 315, he vist, gairebé amagada, la data següent: "xii de mars"; la nova data desemboca en una pregunta: si els cinquanta-dos capítols que van del 315 al 366 han estat copiats durant els cent-dinou dies que van del 12 de març al 8 de juliol, quants dies calgueren per copiar els 314 capítols anteriors? Diria que uns 718, i per tant tot el volum hauria exigut 837 dies de feina, més de dos anys, ens n'aniríem, doncs, cap a mitjan 1278, al començament del qual any s'hauria acabat "aquesta translació... d'aràbic en romans".

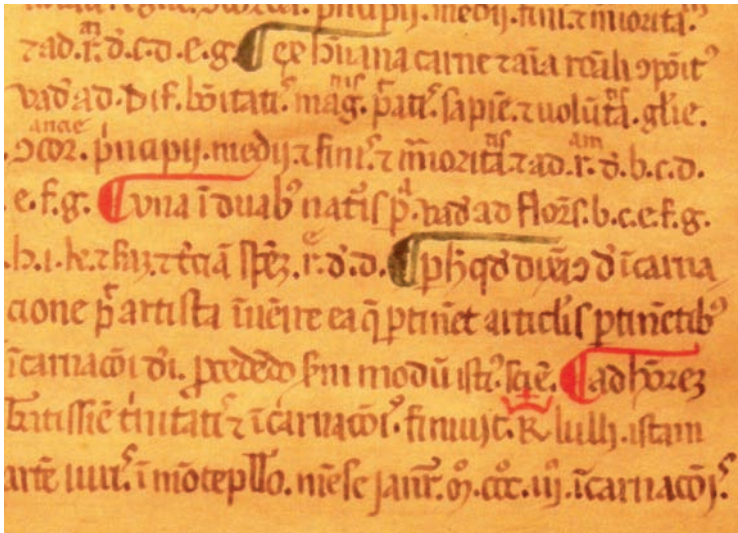
La *Disputació de cinc savis* forma part dels títols escrits a Nàpols en el pas del pontificat de Celestí V al de Bonifaci VIII, datat al final el 1294 de l'Encaranció (25 III 1294-24 III 1295). El text copiat en el manuscrit ambrosià A 5 Sup és el de la seva traducció llatina, que, tal com és sabut des de la meua edició de l'original català (ATCA, V (1986), 7-187), resulta ésser paral·lel en ambdues versions fins que s'arriba al final del llibre tercer, mentre el quart resulta tan allunyat en les dues llengües que en la dita publicació meua, constatada la impossibilitat que les diferències del llatí fossin introduïdes a tall de variants en l'aparat crític de l'edició catalana em vaig veure obligat a donar les dues versions en columnes paral·leles, tal com hom pot veure en les pàgines 101-187 de l'edició acabada d'indicar. L'exemplar ambrosià encaixa en la situació acabada de descriure, car en un primer moment la *Disputació dels cinc savis* s'hi acabava amb el llibre terç, al qual calgué afegir un full doblat a fi que hi fos copiat tot el text d'aquells tres primers llibres. Un detall em sembla segur: en acabar el llibre terç no existia encara el text del quart, car si hagués existit, a fi d'acabar la còpia del llibre terç i de tot el quart no s'hauria agafat un sol full doblat, ans hauria començat un plec o quadern nou. L'exemplar ambrosià documenta el temps que calgué esperar a fi de completar el *Disputació dels cinc savis* amb el llibre quart, el qual, de més a més, no sempre és paral·lel en les dues llengües i en aquest sentit és un testimoni d'aquell parèntesi entre les tres primeres parts i la quarta.

Passats pocs anys, a Montpeller el gener del 1303 any de l'Encarnació (1304), Ramon Llull posava fi al text de la seva *Ars iuris naturalis*; és copiada en el volum ambrosià I 121 inf., i en el colofó, línia penúltima del f. 21b, trobem: "finiuit R. Lullj artem..."; res que cridi l'atenció, però la majúscula de R[aimundus] porta damunt dibuixada amb tinta vermella una esquemàtica corona, que, no podent ésser ni reial ni baronial, sembla que només pot ésser de naturalesa religiosa, manifestació de veneració i respecte envers l'autor: és la primera manifestació d'una incipient devoció a Ramon Llull? Per les informacions aplegades per Jordi GAYÀ en la introducció a la seva edició de l'*Ars iuris naturalis* (CC CM 113, 121-123) sabem que hi ha d'altres manuscrits que contenen el mateix text, però només del nostre l'editor diu que el text lul·lià és "acompañado de comentario marginal" (123). Del fet que el dit ,comentario', és a dir la *Glossa marginalis a l'Ars iuris naturalis* només es trobi en el nostre text crec que se'n pot deduir que la còpia de l'Ambrosià I 121 inf. fou copiada mentre el text de la *Glossa* encara no era acabat d'escriure o, dit d'altra manera, fou copiat en un moment immediat a l'elaboració de l'*Ars iuris naturalis*, que encara no era completada. La immediatesa, doncs entre la nostre còpia i l'original no pot ésser major: el gener del 1303 (1304).

Aquest no és l'únic volum ambrosià molt primitiu a contenir obres escrites a Montpeller: el P 198 Sup, fa tota la impressió de pertànyer a la primera hora i quatre almenys dels seus cinc títols són datats a Montpeller en els catàlegs d'obres lul·lianes, totes contemporànies d'entorn el 1285 i escrits a Montpeller (el *Super Psalmum Quicumque vult*, de Roma 1288 podria haver estat

començat i escrit en gran part a la capital llenguadociana, com el *Blanquerna*, del qual és continuació); la mateixa composició de títols ens indica dues coses: que els cinc no són consecutius en el temps, ans saltats entre els anys 1275-1288 (o en d'altres, entre 1283-1288) i indiquen, en qui n'encarregà la còpia, una voluntat clara de posseir literatura lul·liana sobre dos extrems: el de l'Art primitiva de l'època quaternària, i el de l'exposició racional dels articles de la fe, amb un complement en el tema d'ascètica (*Llibre d'amic e amat*); de més a més, una de les anotacions del f. 1r, ens innova que, temps a venir, el llibre hauria pertangut a la Congregació Benedictina de Santa Justina, i es trobava en el seu monestir de Sant Nicolau de Littore, en la biblioteca del qual portava el núm. 7, cosa que ens obliga a preguntar-nos (sense resposta) si era un dels destinats per Ramon Llull a casa de Persivallo Spinola, de Gènova.

Entre els manuscrits ambrosians de la primera hora s'hi pot afegir el volum I 121 inf., aplicació de l',Art' a temàtica jurídica. Allò que crida l'atenció en aquest exemplar és la corona vermella clarament dibuixada damunt la ,R' inicial de ,Raymundus' en la línia penúltima de la còpia, ben visible en la nostra reproducció d'aquelles línies finals.

Biblioteca Ambrosiana. Milà, ms. I 121 inf, fol. 21^b.

En la meua recerca sobre el possible significat de la dita corona, el prof. Enric Cortès, especialista en literatura intertestamentària, tingué l'amabilitat de respondre per escrit, amb una nota, que, en remerciar-lo, em limito o copiar:

“Els rotlles hebreus per a la lectura de la Torà (Pentateuc) en la sinagoga, les filactèries i les ‚mezuzot‘ (capses col·locades als muntants de les portes de les llars jueves) contenen un costum molt estès des dels temps més antics (primers segles pC.) entre els copistes jueus del text bíblic, els ‚tagin‘; set o nou lletres (segons com es faci el recompte tenen el privilegi d’una ornamentació en forma de coronetes; aquestes són en realitat pals verticals que de vegades segueixen bastant bé el dibuix de la lletra hebrea ‚zayin‘, com fa el primer pal de la corona del manuscrit en qüestió; les lletres hebres sempre fan la impressió de ser corones, amb el pal central més elevat que els laterals. La impressió passa a ésser seguretat quan els trets verticals toquen per baix el transversal de la lletra coronada. R. Aquiba (s. II) els donà una gran importància mística, com diu el *Talmud* (Men 29b). També ho féu al s. XII Maimònides (cf. ‚Tagin‘ en EJ) i el nostre Bonastruc de Porta, Nahmànides, al segle XIII, entre molts d’altres (cf. el seu comentari a la Torà en Dt 27,8).

“Aquests ornaments són del tot obligatoris en el ritus asquenasa; [s’hi al·ludeix segurament en els Evangelis, encara que la traducció de la de la BCI no ho reflecteixi prou bé al meu entendre (cf. Mt 5,18; Lc 16,17). Potser el nostre copista no veié mai les corones o ‚tagin‘ en un rotlle de la Torà, però aquestes corones eren del tot cèlebres per als místics i cabalistes del seu temps i s’esqueien d’allò més en una obra de Ramon Llull.

“Fem un petit resum: aquesta notorietat provenia, com dèiem, dels rotlles de la *Bíblia*, però més tard també fou objecte de la reflexió talmúdica, pel que sembla a partir d’un llibre fonamental de la mística jueva, el conegudíssim *Sefer Yesirab / Llibre de la creació*, obra sovint datada del s. VI, més o menys; l’obra fa menció constant d’aquests ornaments i els aplica a totes les vint-i-dues lletres de l’alefat hebreu, assenyalant-ne així la seva força teúrgica per a la creació de l’univers. És una obra bàsica per la càbala de les ‚sefirot‘ i és contínuament llegida, venerada i comentada per molts místics jueus i pels posteriors cabalistes.

“Fou traduïda sovint al llatí. De tal manera que, com obra impresa, apareix primer en llatí que en hebreu. Es coneixen diverses traduccions al llatí a Itàlia del s. X, del s. XIV, p. e., a Roma, en la Biblioteca Angelica), a la Màntua del s. XVI, etc. Alguna versió molt difosa en les llengües modernes explica deficientment l’expressió que apareix vint-i-dues vegades en l’obra, com si digués simplement que Déu ‚coronà‘ (= convertí en poder regnant) les vint-i-dues lletres de l’alefat. En tot cas, aquest tipus de traduccions (un exemple, la de I. KALISCH, del s. XIX, —ara en versió castellana: *Sefer Yetzirab. El libro de la formación*, Madrid, Edaf 1993, pp. 34, 38, 40, 46, 48, 50 i nota 28—) obliden el matís important de l’original hebreu, que en els vint-i-dos casos conté la mateixa expressió: ‚qasar lo keter‘, lit. ‚li va lligar una corona‘. No es tracta, doncs, solament d’una metàfora que al·ludeix al poder teúrgic de les lletres sagrades, sinó que es refereix a la vegada al dibuix de les corones. Allò que, al meu entendre, féu el copista del ms. Ambrosià I. 121. Inf., f. 21b, és simplement cristianitzar la corona amb el seu petit tret transversal del pal central, convertint-lo en creu presidida per la corona. R. Llull s’ho mereixia.”.

Sembla que no hi ha possibilitats d’altra explicació entorn de lletres coronades.

Ara ens toca de fer un salt al pas del ss. XIV al XV, fixant-nos en el ms. H 8 inf., cèlebre des de fa un segle perquè fou escrit pel mateix copista que copià

el *Blanquerna* de Munic (BSB, Cod. Hisp. [Cat.] 67). Són també còpia d'ell el ms. De l'Ambrosiana Y/I 117 Sup., els de Munic, BSB, Cod. Hisp. [Cat.] 52 i Cod. Hisp. [Cat.] 58, i els de Mainz, Bibliothek des Priesterseminars, mss. 220k i 220i, tal com vaig exposar en les *Consideracions diacròniques entorn els manuscrits lul-lians medievals de la "Bayerische Staatsbibliothek" de Munic*, dins "Arxiu de Textos Catalans Antics", II (1983), 137-139, on, de més a més, subratllo que el dit copista sembla haver tingut accés, mediat o immediat (a casa Spinola de Gènova?), a exemplars de la Biblioteca del rei Frederic de Trinària/Sicília i, doncs, molt primitius.

Ens acabem de referir al volum ambrosià Y/I 117 Sup., que, de més a més, ens permet d'afirmar que els *Principia philosophiae complexa*, començats i tallats en sec a París el 1299, davant el perill d'extinció que planava damunt Miramar, foren traduïts en català durant la subsegüent estada a Mallorca, tal com diu el colofó del f. 123v: "Fení Ramon les qüestions del terç cercle de philosophia en la Ciutat de Mallorcha en l'any de Mill.CCC. En la encarnació de Déu...", per tant entre el 25 de març del 1300 i el 24 de març del 1301. El text llatí, doncs, és el primitiu

El còdex I 34 inf., potser no molt llunyà en el temps dels que acabem d'esmentar, és sense cap dubte copiat a Mallorca; esperem que algun dia surti algun document que ens permeti d'identificar aquell prevere, 'Thomàs Piquer', que l'havia posseït.

Hem desembotat en el segle XV: a ell pertanyen alguns dels nostres manuscrits, que presenten una característica especial, la d'ésser, tal com hem dit, testimonis de l'activitat pedagògica concentrada en doctrina i texts de mestre Ramon: el O 87 Sup. es concentra en l'ensenyament en llengua catalana (traducció catalana de l'*Art breu*, còpia única del *Llibre de definicions lul-lianes*, ultra el lul-lià *La doctrina dels infants* i alguns altres conceptes bàsics). El Y 21 Sup. sembla paral·lel de l'anterior, però en llatí, atent a conceptes fonamentals.

El N 101 Sup. ens permet d'assistir a una experiència similar, la d'un italià, Leonardus Ortezansis, "in domo fratris Bartholomei Vitalis, de ordine Sancti Spiritus", introduït en el camp del lul·lisme per Pere Deguí després d'haver-li escoltat i copiat un sermó, 'in Payrone', (el sermó fou escoltat a Palma de Mallorca o a Barcelona? Hi era a Palma un 'peiró'? A Barcelona era a l'actual carrer del Carme, en la placeta davant la Casa dels Mesells) i, detall ben adient, copia tractats de mestre Ramon de tema mèdic.

Posem punt final amb dos títols de nova creació, que diria escrits a Itàlia: l'*Ars notandi, contexendi, videndi et vivendi atque investigandi particularia in suis universalibus*, escrit entorn el 1467 i copiat en l'actual O 12 Sup.; i el *Compendium summarium* i les *Artis laudes* del D 248 inf.

Jaume DE PUIG I OLIVER

QUINZE DOCUMENTS DEL SEGLE X,
SETZE DEL SEGLE XI I TRES DEL SEGLE XII DESCONEGUTS,
REGESTATS AL PERGAMÍ 446
DE L'ARXIU CAPITULAR DE GIRONA,
RELATIUS A VILADASENS.¹

Descripció del document

El pergamí 446 de l'ACG és format per dues peces cosides mitjançant una tira del mateix material. El primer tros amida 592 x 750 mm., i el segon 570

---

1. En aquest estudi emprem les sigles següents:

ACG = Arxiu Capitular de Girona.

ADG = Arxiu Diocesà de Girona.

AIEE = «Anales del Institut de Estudios Empordaneses» / «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», Figueres, 1963 ss.

AIEG = «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses» / «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», Girona 1946 ss.

ASD = Arxiu del Monestir de Sant Daniel de Girona.

CatCar V = *Catalunya Carolíngia*, obra fundada per R. d'Abadal i de Vinyals i dirigida per Josep M. Font i Rius i Anscari Mundó, vol. V, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada. Primera i Segona Part*, a cura de Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL, Sebastià RIERA I VIADER, i Manuel ROVIRA I SOLÀ, revist i completat per Ramon ORDEIG I MATA, Barcelona, I. E. C., 1-344 [docs. 1-386], i 345-696 p. [docs. 387-630 + VII falsos].

CC = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Cartoral dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatari, 1-2), 1993, 1-436 [docs. 1-282] i 437-861 [docs. 283-625] p.

CR = *Catalunya Romànica*, 27 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1984-1998.

MARTÍ = Ramon MARTÍ, *Col·lecció Diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatari,) 1997, 605 p.

MH = Petrus DE MARCA, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus, hoc est, geographica et historica descriptio Cataloniae, Ruscinonis et circumjacentium populorum*, Parisiis, apud Franciscum Muguet MDCLXXXVIII, 1490 cols.

MONSALVATJE = J. MONSALVATJE, *Notícies Històriques*, XXV volums, Olot 1889-1917.

n. = número.

ORDEIG, *Dotalies* = Ramon ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I Primera part, Vic 1993; vol. I Segona part, Vic 1994; vol. II Primera part, Vic 1996; vol. II Segona part, Vic 1997; vol. III Primera part, Vic 2001; vol. III Segona part, Vic 2002; vol. IV Estudi, Vic 2004.

PA = ADG, Arxius incorporats. Pia Almoïna.

PM = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Pergamins de la Mitra (891-1687). Arxiu Diocesà de Girona*, Girona, Generalitat de Catalunya. Servei d'Arxius – Diputació de Girona. Patronat Francesc Eiximenis, 1984, 191 p.

x 193; en total la peça fa 943 mm. de llarg, gairebé un metre, i més de mig metre d'ample. És escrit pel cantó carn, en escriptura pregòtica, sobre pautat en sec: ><. Havia estat plegat amb set dobles horitzontals i un de vertical. Té sengles estrips a la part alta dels marges laterals, sense que l'escriptura se'n vegi perjudicada.

Dors: 1) Al marge esquerre, dalt de tot, escrit de baix a dalt, nota arxivística moderna: «Capellania de Viladasens | Plech 1, n°. 1».

2) Al marge superior, a) data i cota de Gabriel Roura: «1183. 15. II | N° 446».

b) Nota arxivística moderna: [s. XVI-XVII] «pro capellania villeasinorum | est quid antiquissimum pauci valoris».

c) A mig aire entre a) i c), una altra nota arxivística més antiga, pràcticament esvaïda: [s. XIII-XIV] «villa asinorum».

d) Dalt de tot, cap a la dreta, una altra nota arxivística moderna: [s. XVI] «dos capellanie de villa asinorum».

3) Al marge inferior, nota arxivística moderna, aparentment de la mateixa mà que l'anterior: «Capud breve ville asinorum».

El pergamí conté un sol document, llarg i complex. L'estat de conservació del suport és acceptable. Prové llunyanament de Viladasens i les consideracions que seguiran inclinen a pensar que es va acabar d'elaborar a la catedral de Girona sota la direcció dels capitulars.

L'interès de la peça rau en el seu contingut, poc comú. Segons les notes dorsals, els arxivers antics el van veure adés com un capbreu («capud breve ville asinorum»), adés com l'instrument de dotació de la capellania («dos capellanie ville asinorum»); finalment un arxiver modern en va constatar l'antiguitat i el valor mòdic en rèdits: «Pro capellania villeasinorum | est quid antiquissimum pauci valoris».

Sant Daniel = Josep. M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomataris, 11) 1997, 723 p.

VILABERTRAN = Josep Maria MARQUÈS [I PLANAGUMÀ], *Esriptures de Vilabertran (968-1300)*, Figueres 1995, 404 p.

VL = Jaime VILLANUEVA, *Viage Literario a las Iglesias de España*, XXII vols. XII-XV, Madrid 1850-1851.

ZARAGOZA = Ernest ZARAGOZA PASCUAL, *Abaciologi benedictí de la Tarraconense*, Barcelona, Fundació Balmes (Biblioteca Balmes) MMII, 429 p.

ZIMMERMANN = Michel ZIMMERMANN, *Écrire et lire en Catalogne (IXe-XIIe siècle)*, 2 vols., Madrid 2003, 1403 p.

*Transcripció del text del pergami 446 de l'ACG, Pergamins s. I-XII.*²

1184 febrer 15. Viladasens

ACG, perg. 446

Pere de Mata, prevere i capellà de la parròquia de Sant Vicenç de Viladesens, amb avinença dels seus parroquians, fa regest dels títols de propietat de la parròquia i sumari de tots els béns de la capellania, otorgats en diverses escriptures i èpoques.

O. ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446.

[Preàmbul]

Etsi omnipotens Deus sit eternus et immensus et immutabilis, cuncta tamen que creavit mutabilia fecit. Quapropter certum et manifestum est enim quia ego, Petrus de Mata, presbiter et kapellanus Uille Asinorum, cum consilio et uoluntate omnibus parroechianis ecclesie Sancti Uincencii, volo sub breuitate translatum facere et capud breue secundum ueteres scripturas et ancianas cartas quas antecessores nostri olim fecerunt et scripserunt et adhucserunt in iam dicta ecclesia, scilicet de omnibus suis alodiis ubicumque sint et in qualiscumque (*sic*) locis prenominatis, et nomen de omnibus illis qui ista alodia reliquerunt et dederunt Deo et Sancto Vincencio pro redemcione animarum suarum, ut Dominus adiutor et protector sit illis et nobis ad suum iudicium, et nomen de omnibus testimoniis qui ancianas cartas firmauerunt et laudauerunt, et nomen de illis qui ueteras cartas scripserunt, et nomen de omnibus mansis et hominibus qui iam dicta alodia modo abent et tenent et mihi presencialiter ostenderunt.

[Regests]

1 [922] (3). Scilicet ego, iam dictus kapellanus, abeo et teneo de istis alodiis supradictis vnam vineam cum terra in qua sedet, quam emi a Petro Bernardo, qui est in loco qui uocatur Arnera, ad collum de Uallibus. Et ista terra fuit data et relicta Deo et Sancto Vincencio de manu Alaricho, presbitero, et Vusila, femina, et Uiatorio pro anima Mauricii, condam defuncti. Et affrontat iam dicta terra a parte orientis in ipsa strata que diuidit inter Impuritanum et Ierundensem (*sic*), secundum cartam veteram et ancianam que fuit facta de ista terra et aduc (*sic*) est in ecclesia Sancti Vincencii; facta fuit carta ista donacionis uel tradicionis sub die XI kalendas iuuii anno xxv regnante Karolo rege, filium Ledouici; firmata fuit a predictis donatoribus nomine Alaricus, presbiter, et Vusile, femine, et Viatorio, qui hanc donacionem uel uendicionem pariter fecerunt et firmauerunt et istis testibus firmare rogauerunt nomine Adila et Sunifredo et Enegod, leuita, et Fredarius, subdiachonus, qui iamdictam cartam firmauerunt. Et Sauogus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit et die et anno quod supra.

2. En la nostra transcripció, després del preàmbul, donem tres números a cada regest. El primer indica l'ordre topològic dels regests en el pergami; el segon, entre claudàtors, indica l'any del regest, quan en té; el tercer, posat entre parèntesis, indica l'ordre cronològic de cada regest.

2 [926] (5). Mansum P. Martino Uillaucio tenet in IIII locis. Primum in loco qui uocatur Fosses, et ista terra fuit data et relicta a Iohanne et vxori sua Kastellana, secundum cartam que fuit facta ista donacione sub die VII kalendas aprilis anno XXVI-III regnante Karolo rege, filium Ledouici; firmata fuit a Iohanne vxorique sue Kastellane et firmare rogauerunt istis testibus nomine Caretoso et Stefredus, subdiachonus, et alius qui non paret in illa carta que de hac donacione fuit facta. Sauogus, presbiter, qui de supradicta donacione rogatus fuit ut scriberet, et scripsit die et anno quo supra.

3 [1005] (17). Alia terra est in loco que uocatur Val, et ista terra fuit data et relicta Deo et Sancto Vincencio de manu Ballofred et Guadamir, et Tansinde, femina, et Argesinda, femina, qui fuerunt testatores uel elemosinarii condam defuncto nomine Seniofredo, et Argesinda, femina, cum uiro suo nomine Ballofredo similiter fecerunt donacionem de alia terra sua que ibidem est. Facta fuit carta istius donacionis III idus JANUARIi anno VIII regni Rodbertus rege; firmata fuit a a Ballofredo et Guadamiro et Tansinde, femine, et Argesinde femine, et his testibus firmare rogauerunt nomine Guitardo et Tassio et Guielmo, et Guitardus, subdiachonus, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra.

4 [1030] (22). Alia terra est in loco quem uocant Val chalent, quam Leopardus dedit ad dedicacionem Sancti Vincencii. Carta fuit facta istius donacionis II NOVEMBRIS anno XXXV regnante Roberto rege, firmata fuit a Leutardo et istis testibus firmare rogauit nomine Adalberto et Sonifredo et Suniario; Suniarius, presbiter, qui hoc rogatus fuit ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

5 [1008-1009] (19). Alia terra et in loco quem uocant Podio Oriol, et ista fuit data et relicta de manu Segario, presbitero, et Gigone et Ariuonso et Ermengadis femina, qui fuerunt tutores et elemosinarii condam de Guielmo, qui in iunxit illis ut sua terra de Podio Oriol dedissent Deo et Sancto Vincenio, et ita fecerunt. Facta fuit carta istius donacionis II idus AVGVSTI anno XIII regni Rodberto rege. Firmata fuit a supradictis elemosinariis nomine Segario, presbitero, et Gigone et Ariuonso et Ermegardis femina et Stefredus, presbiter; et Argefredus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

6 [1025] (20). Mansum P. Amato Villauencio tenet in uno loco quem uocatur (*sic*) Alebea (Albea?), et ista fuit data a Donucho nomine. Facta fuit carta istius donacionis I idus marcii anno XXVIII regnante Rodberto rege; firmata fuit ab isto datore nomine Donucho et firmare rogauit istis testibus nomine Lobetus et Holiba et Argenado, et Suniarius, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

7 [1072] (31). Ad Podium Enrici. Mansum Guielmo de Fonte tenet in III locis. Primum in loco quem uocatur Salices et in alio loco quem uocatur Comela, et iste terre fuerunt date et relicte de manu Guielmo [Par]do et Arnallo Pardo et Gerberga, femina, et Fredol et Bremundo, qui fuerunt testatores et elemosinarii condam de Suniario Lopardo et sororis sue Guile; facta fuit carta istarum donacionum VI KAL. APRILIS anno XII regnante Filipo rege; firmata fuit a supradictis elemosinariis et firmare [rogauit] istis testimoniis nomine Raimundo Guielmo, presbitero, et Bernardo Seger et Seger, presbiter. Segarius, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

8 [1030] (26). Alia terra que est super mansum suum fuit data et relicta nomine Adrouario et uxori sue Engradia. Carta fuit facta ista donacione X kalendas decembris anno XXXV regnante Rodberto rege. Firmata fuit istis datoribus nomine Adroario et Engradia, et firmare rogauerunt istis testimoniis, nomine Fredolo et Gadamiro et Sonifredo. Suniarius, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra.

9 [1030] (24). Mansum P. Burd tenet in II locis. Primum in loco quem uocantur Salices et alia in loco qui uocatur Chomela; iste fuerunt date et relicte condam Lobeto uxorique sue Ago. Facta fuit carta istarum donacionum XVI kalendas decembris anno XXXV regnante Rodberto rege. Firmata fuit istis datoribus nomine Lobeto et uxori sue Ago; et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Oriol et Adroario et Bonusomo. Suniarius, presbiter, qui rogatus fuit ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

10. Mansum R. Karrera in I loco tenet subtus mansum G. de Fonte, cum oliuaria que ibi sedet, et ista terra cum oliuaria fuit data et relicta condam per Blancuciam, sororem Oliba Suniarii, cum alia terra que est in loco quem uocatur Comela, quam (*sic*) mansum P. Barcha tenet.

11 [972] (11). Mansum R. Podio Enrici tenet in III locis. Primum in loco [qui] uocatur Romegera, et ista terra fuit data et relicta condam Adroario et Igilo, femina, propter animam de uiro suo nomine Giscfredi condam defuncti. Facta fuit carta ista donacione XIII kalendas februarii anno XVIII regnante Leutario rege, filium condam Ledouici. Firmata fuit istis donatoribus nomine Adroario et Igul, femina, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Ennegod et Fredarius, presbiter, et Daniel, leuita, et Argefredus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

12 [925] (4). Alia terra est in loco qui uocatur Serra, et ista fuit data et relicta a Salomone uxorique sue Auria. Facta fuit carta donacione III nonas iulii anno XXVIII regnante Charolo rege, filium Ledouici. Firmata fuit a supradictis datoribus nomine Salomone et Auria, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Feriolo et Fredario et Rago. Sauogus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

13. Alia est subtus triliam suam in uinea quam Gilius, netus suus, iam dicto Raimundo plantauit, et ista fuit de iamdicta Blancucia, sororis Oliba Suniarii.

14 [986] (12). Mansum A. Karrera tenet in I loco quem uocatur Pujals, et ista terra fuit data et tradita condam Adroario vxorique sue Ella. Facta fuit carta ista donacione V idus iunii anno I R. regnante (*sic*) Ledouico rege, filii Leutario condam. Firmata fuit a supradictis datoribus nomine Adroario et vxori sue nomine Ella, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Constantino et Aurulfo et Godemario (*sic*). Angefredus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

15 [958] (9). Mansus G. Garriga tenet in II locis, scilicet in loco quem uocatur Ioncher, et iste terre fuerunt date et relicte de manu Argela et uxori sue Sindilo. Facta fuit carta ista donacionum XVI kalendas iunii anno V^o Leutario R. rege filio condam Leouici. firmata fuit istis donatoribus nomine Argela et uxori sue Sindilo, femina, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Adelio et Guifredo et Iorgus, leuita. Terdesindus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra.

16 [1030] (27). Mansum P. Fortuno tenet in V locis. Primum in loco quem uocatur Champerár ad Uilardel de Mata, uersus oriente, et ista terra fuit data et tradita Deo et Sancto Vincencio ad suam dedicacionem de manu condam Blancucia et de filio suo Adaulfo uel de filiabus suis nomine Gansalna et Bonadona et Bela et Madrona. Facta fuit carta ista donacione X kalendas decembris. Firmata fuit a supra donatoribus dictis nomine Blancucia et Adaulfo et Gansalna et Bonadona et Bela et Madrona, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Raimundo et Odo et alium qui non paret in illa carta donacionis. Suniarius, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die ano quo supra.

17 [915] (1). Alia est in eodem loco uersus occidentem, et ista fuit data de manu condam Elderico. Facta fuit carta ista donacione IIII kalendas marcii anno XVIII R. Karolo rege, filium Ledouici. firmata fuit ab isto donatore nomine Elderico et firmare rogauit istis testibus nomine Salomone et Daniele et Modario et Durabile. Sauogus, leuita, qui fuit scriptor die et anno quo supra.

18. Alia terra est in ipso Uilardel, iusta fexam Berengarii Menrresan, et affrontat de occidente in uia que uadit per Campum Maiorem ad Maura et ad mansum Petri Barcha.

19 [1030] (23). Alia est in loco quin uocatur Ioncher, et ista fuit data et relicta de manu condam nomine Odo vxorique sue Vlliardis. Facta fuit carta istius donacionis XVII kalendas decembris anno XXXV R. Rodberto rege. Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Odo et Vlliardis, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Gadamiro et Guimara et Guinaldo. Sunarius, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra. Et est ista terra subtus mansum Petri Barca et Petri de Pera.

20. Alia est in eodem loco, iusta champum Guielmi Bezoni ad Pererol.

21 [927] (6) Mansum P. de Pera tenet in II locis iusta suum mansum apud occidentem. Et iste terre fuerunt date et relicte condam de manu Gonta nomine vxorique sue nomine Godegeua. Facta fuit carta istius donacionis uel tradicionis VII kalendas aprilis anno XXX R. rege Karolo, filium Ledouici. Firmata fuit de istis donatoribus nomine Gonta et Gondegeua, vxor sua, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Ferriolo et Salomone et Sunario et Fredario et Zehoe et Argila et Guistrimiro. Sauogus, presbiter, qui fuit rogatus scriptor DIE anno quo supra.

22 [916] (2). Mansum Petri Villeasinorum, militis, tenet in I loco qui uocatur Pererol. Et ista terra fuit data et tradita de manu condam Adela, presbier, et Comparato, presbitero. Affrontat occidentis in uia que uenit de Mora ad domum Sancti Vincencii. Facta fuit ista donacione IIII kalendas maii anno XVIII R. Karolo rege, filium Ledouici. Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Adela, presbitero, et Comparato, presbitero, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Danielo, presbitero, et Terdesindus, presbiter, et Deodatus, presbiter, et Faua et Durabiles et Chalapodio et Codescalco et Ennegod, leuita et Seruusdei, subdiachonus. Anadagillus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

23. Mansum Guielmi Betzoni tenet in I loco quem uocatur Clot de Ciniana, subtus Rabazades.

24. Mansum R. Peleti in V locis prenominitis. Primum in loco quem uocatur Costa de Mata.

25. Alia est in loco qui uocatur Pujol.

26. Alia est in loco quem uocatur Crosas de Ciniana.

27. Alia est in ibidem loco supra fexam Berengarii Menrresani, que est supra^a uiam que inde pergit.

28. Alia est in eodem loco qui uocatur Rabascada, subtus uineam Boneto de Mata.

29 [1110] (32). Mansum R. Guadamir tenet in II locis. Primum in loco qui uocatur Costa de Mata, et alia in locum qui uocatur Isoles damont de Ciniana. Et iste terre fuerunt date et tradite de manu Arnallo Isárn et Guila Guadamir et Andreas Belel, qui fuerunt elemosinarii de condam Arnallo Guadamiro. Facta fuit carta istarum donacionum XII kalendas madi anno II R. Ledouico rege. Firmata fuit ex istis testis nomine Arnallo Isarno et Guila Guadamir et Andreas Belel, et firmare

rogauerunt aliis testibus nomine Guielmus, presbiter, et Petrus, subdiachonus, et Gaucefredus Guielmi. Et Petrus, presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripist die et anno quo supra.

30 [1037] (28). Mansum Adaledis Sabatera tenet in I locum quem uocatur Puntils. Ista terra fuit data et relicta a Raimundo II nonas jvnii. Firmata fuit a supradicto donatore, et firmare rogauit istis testibus nomine Seger et Oliba, leuita, et Bremun, et aliis testibus nomine Guinaldo et Archimballo et Domenicus anno VI R. Henrico rege. Argefredus, presbiter, qui fuit scriptor die anno quo supra.

31 [992] (14). Mansum Petro Torna tenet in IIII locis. Primum in loco qui uocatur Podium Oriol. Et alia est in locum quem uocatur Bragalades. Iste fuerunt date et tradite de manu Ariuonso et Ermenisculo, qui fuerunt elemosinarii de condam El, femina defuncta. Facta fuit carta istius donacione uel tradicionis XVIII kalendas septembris anno VII R. Vgone rege. Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Ariuonso et Ermenisculo, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Rasindus et Guitardus et Anagod. Argefredus, leuita, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

32 [958] (8). Alia est in locum quem uocatur Podium, et ista fuit data et relicta nomine Tonna. Facta fuit carta ista donacione VI kalendas marcii anno V R. Leutario rege, filium (*sic*) condam Ledouici. Firmata fuit ab isto donatore nomine Tonna et firmare rogauit istis testibus nomine Ermomirus et Recosindus et Giga. Terdesindus, presbiter, qui hoc scripsit die anno quo supra.

33 [1132] (33). Alia est in loco quo uocatur Ioncher, et ista fuit data et relicta de manu Odegario vxorique sue Gondosalua. Facta fuit carta istius donacionis V X kalendas marcii anno XXIII R. rege Ledouice. Firmata fuit ab istis donatoribus nomine Odegario et Gondosalua, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Gaucefredus et Deodatus, qui uocatur Caluone, et Amelio. Arcemirus, leuita, qui hoc scripsit die anno quo supra.

34 [1037] (29). Mansum Berengarii Isarni tenet in II locis. Primum in loco quo (*sic*) uocatur Contenta, et ista terra fuit data et tradita de manu Segarii et Oliba, leuita, et Bremun, qui fuerunt testatores et elemosinarii de condam Ermengardis, femina defuncta. Facta fuit carta ista donacione uel tradicionis II nonas iunii anno VI R. Enrice (*sic*) rege. Firmata fuit a supradictis elemosinariis, nomine Seguer, Oliba, leuita, et Bremun, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Guinaldo et Archimballo et Domenicus. Argefredus, presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

35. Alia est in loco quo uocatur mansum Guielmi Arnalli, quam ego, Petrus, abebam kapellanus et tenebam in dominio et dedi ei solummodo ex uita sua.

36 [992] (13). Mansum Belleli tenet in duobus locis. Primum ad collum Villauencii, et alia est in suo ferragenale, subtus orto Moreti quod est uinario, et iste fuerunt date et relicte de manu condam Gondafredus. Facta fuit carta istius donacionis VII X kalendas JANUARIi anno V R. Vgone rege. Firmata fuit a supradicto donatore nomine Gondafredus, et firmare rogauit istis testibus nomine Enegod et Odegarius et Ermenisclo et Recosindus et Ginberga, femina. Anadagillus, presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

37 [1004] (16). Mansum R. de Rocha de Mata tenet in I locum qui uocatur Costa Callida, uersus occidentem, et ista terra fuit data et relicta de manu condam Giscalfredi Deo et Sancto Vincencio. Facta fuit carta istius donacionis VIII idus iunii anno VIII R. Rodberto rege. Firmata fuit a supradicto donatore nomine Giscalfredo, et firmare rogauit istis testibus nomine Flamidia et Suniario et Seniofredo et Bernardo. Guitardus, presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

38. Mansum Bernardi Guifredi tenet in II locis. Primum in loco quem uocatur Serreta de Mata, et alia in loco quem uocatur Brugerol.

39 [960] (10). Mansum Guielmi Burdi tenet qui fuit condam in I loco qui uocatur Podium Sancti Felicis. Et ista terra fuit data et relicta de condam Iuliano vxorique sue Barrilo. Facta fuit carta istius donacionis VII kalendas nouembris anno VI. R. Leutario rege, filio condam Ledouico. Firmata fuit ab istis donatoribus nomine Iulianus et Barrila, femina, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Dardelio et Petro et Leotario et Fredarius, presbiter, et Seniofredus. Terdesindus, presbiter, qui hoc scripsit die anno quo supra.

40. Mansum Andree de Mata tenet in I loco ad torrentem Villeasinorum.

41 [1030] (25). Mansum Gerunda, femina de Mata, tenet in IIII locis. Primum ad Podium Sancti Felicis, et ista terra fuit data et relicta a Bonefilio uel filiorum suorum nomine Guadamiro et Adroario et Andrea et Guitardo. Facta fuit carta istius donacionis IIII X kalendas decembris anno XXXV R. Rodberto rege. Firmata fuit a suprapredictis donatoribus nomine Bonifilio et Guadamiro et Adroario et Andrea et Guitardo, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Anssulfo et Iaues et Miro. Suniarius, presbiter, qui hoc scripsit die annoque prefixo.

42 [1046] (30). Et in alio loco quem uocatur Campo de Paulo. Istud fuit datum a Semundo et Guielmo et Cinquagesma, femina, qui fuerunt elemosinarii et testatores de condam Guitardo. Facta fuit carta istius donacionis VIII X kalendas augusti anno XV R. Enrico rege. Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Seimundus et Guielmus et Cinquagesma, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Stephanus et Vidal et Arbertus, presbiter. Segarius, presbiter, qui hoc scripsit die anno quo supra.

43 [942] (7). Statim in ipso Brugerol aliqua in alio loco qui uocatur Prato de Mata aliam. Iste fuerunt date et tradite a Salfredo vxorique sue Ago. Facta fuit carta ista-
nionum II kalendas marcii anno VI R. Ledouico rege, Leutarius rex filius eo. Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Salfredo et Ago, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Tresericho et Rodegario et Fredario, presbitero. Terdesindus, presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

44 [1029] (21). Mansum Bernardi Rustici, de Urriols, tenet in I loco, ad uillare de Sancia, et ista fuit data et tradita Deo et Sancto Vincencio ad suam dedicacionem de manu condam femina nomine Tansen et de filiis suis et de filia sua, nomine Bernardo et Guitardo et Arduca. Facta fuit carta istius donacionis X kalendas decembris anno XXXIIII R. Rodbertus rex. Firmata fuit a supradictis datoribus nomine Tansen et Bernardo et Guitardo et Arduca, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Raro et Seniofredo et Guadamiro. Argefredus, presbiter, qui hoc scripsit DIE anno quo supra.

45 [996] (15). Mansum Guielmi Sanz de Locata tenet in II locis, et sunt in loco quem uocatur uinea Balaschun. Et iste terre fuerunt date et tradite de manu condam Guielmo et Engilberto et Segouino, qui fuerunt elemosinarii de condam Ermellone et Auruera, femina. Facta fuit carta istius donacionis idus madii anno VIII R. Vgo rege. Firmata fuit a supradictis donatoribus³ nomine Seniullus et Oliba et alius qui non paret in anciana carta. Argefredus, presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

---

3. O són omesos els noms dels donadors, segurament per lapsus del copista, i els qui segueixen són mers testimonis, o han estat omesos els testimonis, sigui per lapsus, sigui perquè el document no en duia, sigui perquè era en mal estat.

46 [1007] (18). Mansum Petri Guielmi de Rareto tenet in I loco quo uocatur Champ de Fáms. Istud fuit datum et relictum a Raimundo. Facta fuit carta XVI kalendas iulii anno XI R. Rodberto rege. Firmata fuit a supradictro donatore nomine Raimundo, et firmare rogauit istis testibus nomine Enegod et Altimirus et Bonefilio. Argefredus, presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

[*Primer sumari*]

47. Et sunt ista alodia LVII pecie terre inter terras et uineas et III domos, scilicet illas quas Bernardus, presbiter, tenebat

[*Darrer regest*]

48 [1167] (34) et alias quas fuerunt date et relicte de manu Bernardo, milite Uilleasinorum, et sunt ante mansum Moreti. Facta fuit carta istius donacionis II nonas novembris anno XXXVI R. Ledouici rege junioris. Firmata fuit a supradictro donatore nomine Bernardo, milite, vxorique sue nomine Estephanie et Petri, filii eorum, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Guielmo Uilleasinorum, militis, et Raimundi Podioenrici et Berengarii Isarni et Bernardo, presbitero domedario, et Raimundo Ruffo, presbitero, et Petrus, prior Ceruiano. Arnallus, presbiter et monachus, qui fuit scriptor die annoque prefixo.

[*Segon sumari*]

De omnibus predictis alodiis ubicumque sint accipit kapellanus et acceperunt antecessores sui tascham et braciaticum et decimas et primicias eorum, exceptis illis alodiis que fuerunt de Beatrice, femina, et de Petro Tedballo, que sunt de omnibus domedariis similibus partibus. Et aduc accipit kapellanus et acceperunt antecessores sui decimas et primicias de omni feuo ubicumque sit Sancte Marie, et decimam et primiciam de ipsa mansata que est Uoca de Alborns, quam tenet Berengarius Isarn et sui; et omne scensum quem mansum Berengarii Isarni facit ad ecclesiam, scilicet agnos et porcellos et anseres ac pullos et caseos et oua et lanam. Et iterum accipit kapellanus et acceperunt antecessores sui omnes decimas et primicias tam (sic) frugibus quam de aliis rebus, scilicet de manso Petri Amati Villauencii et Petro Martino et Raimundo de Maura, milite.

[*Escatocol*]

Actum est translatum istud V X KALENDAS MARCII ANNO M^o C^o LXXXIII° ab Incarnatione Christi.

[Signatures autògrafes] Ego, Petrus de Mata, presbiter et kapellanus Uilleasinorum, qui hoc translatum feci scribi sicut superius scriptum est et firmo et la[u]do [senyal]. Ioannes, subdiachonus et domedarius sancti Vincentii, qui hoc firmo et laudo + [fin signatures autògrafes].

+ARNALLUS, leuita, qui hoc translatum feci secundum anciacianas (sic) cartas et veteras + DIE ANNOQUE PREFIXO. Et in presencia predicti kapellani et predictis domedariis et in presencia Boneto de Mata et Bernardo Guifredo et Berengarii Isarni,

Villeasinorum, et Arnalli Bernardi et Guelmi de Uillaasinorum, militis, et Petrus Villeasinorum et Raimundus de Maura, militis, et Petri Amato et Petro Martino et Bernardo de Maura, milite, et Arnalli Karrera et Guielmo de Fonte Podio Enrici, et de aliis parrochianis qui supra scripti sunt. Translato expleto in die PREFATO.

^aiter

Autenticitat del document

No es pot negar que un pergamí del XII farcit de registos de documents anteriors en el temps, dels quals no se'n ha conservat ni un, de bell antuvi suscita dubtes seriosos. En canvi, creiem que l'anàlisi del document, a través de l'estudi del seu context social, de la identificació segura d'alguns noms de personatges que hi són esmentats i també compareixen en altra documentació ja editada, i gràcies a d'altres circumstàncies pertinents, tant de tipus històric com de tipus estrictament diplomàtic, oferirà elements de judici suficients per acceptar la seva autenticitat.

Context històric

Els registres de documents que avui s'exhumen fan recular una mica més d'un segle la història de Viladasens. Fins avui se sabia que la «uilla de asinis» ja era esmentada en el document de dotació de la Canonja de Girona del 20 de novembre del 1019,⁴ quan el clergue Guitard Gaufred, altrament desconegut, deixava a la dita Canonja l'alou que posseïa a l'indret. Aquest document esmenta una vil·la, no una parròquia. L'església, però, ja existia, com es veurà tot d'una, feia una mica més d'un segle. Era una església parroquial? No hi ha notícia de l'acta de consagració de l'església de Viladasens, amb la fixació corresponent dels termes parroquials, anterior al segle XI, de manera que no és fàcil fer conjectures sobre el moment que el territori de la «villa de asinis» fou parroquialitzat. El pergamí que avui analitzem permet de saber que una (primera?, segona?) consagració de l'església de Sant Vicenç s'esdevingué devers 1030, sense cap element per a poder esbrinar quin tipus d'edifici era aleshores objecte de consagració. L'església actual, bastiment ampliat i reorganitzat els segles XVIII-XIX, guarda estructures i peces decoratives que remunten tot just al segle XII.⁵ No hi ha per ara cap informació arqueològica de l'existència d'una església precedent, no obstant que el nostre pergamí en documenta l'existència el 915.

En absència d'indicis arqueològics segurs, semblaria per proves indirectes que la primitiva església del segle IX ha d'ésser situada a l'indret del mateix

4. CC 79.

5. CR, V, 209-211.

edifici actual. Tal com s'ha pogut veure en el document transcrit, en una afrontació de l'any 916 hom distingeix l'indret veí de Móra de la «domus Sancti Vincencii»: ambdós llocs són separats per una carretera («via que uenit de Mora ad domum Sancti Vincencii»). El veïnat de la Móra, situat a un quilòmetre de Viladasens, encara no ha estat estudiat de forma completa. A part del mas homònim, l'estructura del seu hàbitat revela, segons Badia i Homs, un origen alt-medieval.⁶ L'església que s'hi bastí, Sant Martí de la Móra, és del segle XII. També és del segle XII l'actual església homònima de Fellines, a un quilòmetre i mig de Viladasens.⁷ La intitulació a Sant Vicenç en una església del segle X delata la continuïtat i el prestigi dels sants honorats per l'església visigòtica. La intitulació a Sant Martí, de Fellines i de la Móra, és molt probable que sigui un efecte de la irrupció franca. Potser el dia que es pugui excavar l'edifici de la parroquial de Viladasens s'aclariran les coses. Ara com ara, només hi ha la seguretat que Sant Vicenç existia a principis del segle X i que no es pot identificar amb una església situada al veïnat de la Móra. Pel que fa a Fellines, no consta que es pugui parlar ni de veïnat ni d'església abans de la primera meitat del segle XI.

Deixant, doncs, momentàniament a part el document del 1019 i ara també la documentació exhumada avui, la parròquia de Sant Vicenç de Viladasens és esmentada en un document del 18 de març del 1044, quan Gerbert i Trudgarda venen el vilar Llogaia a Bremon,⁸ i en un altre del 26 de març del 1046, quan Silví i Adaleus, esposos, venen a Seguer Onofred i Bremon Ramon un alou que hi tenen.⁹

A partir de mitjan segle XI es documenten les primeres donacions i restitucions de béns radicats a la parròquia. El 31 de maig del 1054 el clergue Guitardóna a la Canonja gironina un alou situat a Viladasens,¹⁰ dada significativa per l'evolució dels fets que es produiran. L'església amb les seves

6. JOAN BADIA I HOMS, *El nostre patrimoni. El Gironès*, Girona, Caixa d'Estalvis Provincial 1987, 255. L'asseveració de Badia fou confirmada el 1993, en ésser publicat el document esmentat infra, nota 9.

7. Per ambdues esglésies cf. CR, V, 211-212. Pel que es dirà en endavant, cal tenir en compte que encara avui el municipi de Viladasens és format pel nucli homònim, els veïnats de la Móra i la Mata, i el mas Nicolau.

8. ADG, PA, Viladasens (Fellines), n. 433 (6212). El document ja era conegut de J. M. MARQUÈS, *Una història de la diòcesi de Girona*, PAM 2007, p. 299.

9. CC 106, document que haurà d'ésser esmentat sovint. Silví, senyor de Cervià, fill de Sunyer Llobet, i Adaleus, matrimoni sense fills, fundaran el 1053 el monestir benedictí de Santa Maria de Cervià, amb el consentiment del comte de Barcelona, Ramon Berenguer, de la comtessa Ermessenda i del bisbe de Girona, Berenguer; dos anys més tard els mateixos fundadors supeditaran el monestir a l'abadia italiana de San Michele della Chiusa/Klausen/Clusa: MH, ap. CCXXXVIII, col. 1099; MONSALVATJE, XIV, 446-447; Antoni PLADEVALL, *Els monestirs catalans*, Barcelona, Editorial Destino 1970², 48; M. Teresa MATAS i BLANXART, Josep M. PALAU i BADUELL, Pere ROVIRA i PONS, *Santa Maria de Cervià de Ter: Estudi de les pintures murals del transsepte*, Barcelona, IEC 2008, 49-52 (editen el text de MH, amb traducció catalana).

10. CC 114.

propietats fou restituïda a la mitra per la comtessa Ermessenda entre 1051 i 1058,¹¹ la qual cosa vol dir que ella la tenia en propietat. A partir d'aquest moment, la Canonja ampliarà de forma progressiva els seus interessos materials a Viladasens. Remarquem d'altra banda que la parròquia (des de quin principi?) ha estat possessió de particulars laics, el darrer dels quals és la comtessa Ermessenda, si ja no és que els comtes de Girona l'haguessin fundada o refundada i retinguda des dels primers anys carolingis fins a l'època de la comtessa gironina més famosa.

Cap al final del segle XI i a principis del següent comença el procés d'infeudacions. L'octubre del 1094, Alba i els seus fills Bernat, Gaubert, Guillem i Pere es lliuren a la Canonja amb els seus alous.¹² L'abril del 1139 Pere Goltred, el seu nebot Pere Bernat, ambdós clergues, el germà del darrer, Guillem Bernat, i el seu cosí, Pere Guillem, donen a la Canonja llur alou de Viladasens, al terme de Mata.¹³ Per ventura la casa que anava amb aquest alou l'any 1157 l'estableix el clergue de la Seu, Ponç, a Bonet i Saurina a cens, per dos sous d'entrada.¹⁴ També podria ésser que calgués identificar el Ponç acabat d'esmentar amb el Ponç de Mata que el maig del 1164 és prevere i batlle de la Seu i estableix al clergue Bernat un camp situat a Viladasens per plantar-hi vinya a rabassa morta.¹⁵ El 1183 el clergue Bernat vendrà la dita vinya a Pere, capellà de Viladasens.¹⁶ Que la vinya és la mateixa es dedueix de les afrontacions, idèntiques en els dos documents. Entre les dues transaccions hi ha hagut un canvi: Bernat comprava a un *batlle* de la Seu; quan ven, divuit anys després, la vinya pertany a la *pabordia de gener* de la Seu. El Pere, capellà de Viladasens, és el mateix individu que fa redactar el pergamí 446 de l'ACG; en aquest és anomenat Pere de Mata, topònim de la rogalia de Viladasens, pel qual s'anomenava també el clergue Ponç suara esmentat. Per acabar, reportarem que entre 1183 i 1186 Pere, el capellà, va cedir la vinya en qüestió a Ponç de Vall, clergue d'Empúries, i aquest al seu torn la venia a Arnau, canonge de la Seu, per 100 sous barcelonesos, i pel mateix preu aquest la revenia el 1186 a Arnau de Vilafant.¹⁷ Remarquem tot passant que des de la recepció d'un (primer?) alou a Viladasens el 1019 fins a la revenda del 1186 acabada d'esmentar, la Canonja ha reforçat el seu pes a Viladasens.

---

11. CC 120. Aquest és el document més antic de Sant Vicenç de Viladasens que cita F. MONSALVATJE, *Nomenclátor histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la prvincia y diócesis de Gerona (Noticias Históricas, vol. XVIII)*, 78.

12. CC 171.

13. CC 269.

14. CC 295.

15. CC 310.

16. CC 345.

17. CC 353-354.

Antecedents històrics del perg. 446 de l'ACG

Un document gironí de l'any 1210 fa veure el caràcter estantís d'aquella societat, on la propietat útil de la terra podia canviar de mans bruscament. El 16 de febrer d'aquest any, un dia després de testar, Arnau de Llerç definia al bisbe Arnau de Creixell les exaccions practicades en diverses esglésies del bisbat,¹⁸ entre altres la de Viladasens.¹⁹ No consta en el document quan van començar les dites exaccions. La cessió que hem esmentat d'una vinya a Ponç de Vall i d'aquest a un canonge de la Seu podria ésser una manera de sostreure la vinya a cobejances iníques, i aleshores es podria treballar amb la hipòtesi que Arnau de Llerç, senyor de Cervià i Raset, senyor dels castells de Cervià, Bordils, Talaixà, Llerç, Sant Llorenç de la Muga, Púbol, Hostoles, Colltort, Rocacorba, Roca de Bassegoda, Rocabrúna i Roca de Palencar, entre 1184 i 1186 havia començat a fer de les seves contra les esglésies —contra els homes i les possessions de les esglésies— de Viladasens, Bordils, Cervià, la Pera, Caça de Pelràs, Fellines i Beget, que són les esglésies definides al bisbe en el document del 1210, totes situades en llocs dels quals Arnau de Llerç controlava el castell que els termenava. Per al cas de Viladasens, el de Cervià. Aleshores també s'entendrien fàcilment les circumstàncies que donen origen al text del pergami 446 de l'ACG.

Ja s'ha dit que el document és de l'any 1184 i que arxivers posteriors, amb fonament en el preàmbul i en l'escatocol, l'havien considerat un capbreu. Però no és un capbreu. Ni, encara menys, no és una dotàlia. Pere de Mata també l'anomena «translatum», que ja ho és, però tampoc no ho és ben bé des del punt de vista tècnic estricte. En el sentit que hi ha una enumeració de propietats i tinents, agrupats per mesos, certament té quelcom que l'acomuna amb el capbreu; en canvi, no hi consten els censos o rendiments dels béns en detall. Com a llista de béns de Sant Vicenç de Viladasens, s'assembla a una dotàlia; però el document no té res a veure amb l'acte formal d'erecció d'una parròquia i el bisbe no apareix en cap racó de l'escriptura. Tampoc no és còpia o trasllat autèntic dels extractes de documents que conté, certificada per un notari,

18. PM 86. L'acte, però, ja tenia almenys un precedent dins la família dels Llerç: El 14 de novembre del 1160, Arnau de Llerç, presumiblement el pare del qui testa el 1210, definia a la Seu de Girona nou esglésies situades als seus honors de Llerç (Sant Feliu de Rocabrúna, Sant Cristòfol de Beget, Sant Llorenç de la Muga, Sant Julià de Llerç i Santa Maria de Segueró) i de Cervià (Sant Esteve de Bordils, Sant Pere de Julià, Sant Isidre de la Pera i Sant Martí de Caça), CC 305. Aquest acte s'ha d'emmarcar en la política eclesiàstica de Ramon Berenguer IV, el qual el 15 de juliol del 1159 havia definit al bisbe de Girona les esglésies i capellanies que aquest li havia reclamades, CC 303, i el 13 d'agost del 1160 ratificava una promesa anterior de no espoliar els béns episcopals a la mort dels prelats, CC 304. A la llum d'aquests documents i de molts que hom podria aportar del bisbat de Girona (assenyaladament alguns dels comtes d'Empúries), hom es pregunta si el control sobre les parròquies en el domini dels titulars de castells era un simple costum inveterat, amb una certa força jurídica, o si era un intent de domini practicat obsessivament una i altra vegada, en un clima d'exaccions i d'inseguretat jurídica habitual.

19. CC 397.

perquè si el perg. 446 conté registres de documents, en canvi cap document no hi és copiat íntegrament ni tampoc no hi ha cap mena de validació notarial. Avui, *mutatis mutandis*, el veuríem com un extracte del registre de la propietat fet a benefici d'un propietari. Aquí rau la seva singularitat, perquè tals documents no sobreabunden els anys que pertanyen, segons la nomenclatura habitual, a l'alta edat mitjana. Consisteix en un enfilall de registres d'escriptures que l'escriptor del pergamí tenia davant seu o s'havia fet mostrar. El compilador, ben entès, no és cap notari, ans el titular de la parròquia i, com a tal, responsable de la gestió de les propietats.

El document s'obre amb un preàmbul molt curt: «Etsi omnipotens Deus sit eternus et immensus et immutabilis, cuncta tamen que creavit mutabilia fecit». Caldria posar l'accent sobre el mot *mutabilia*, indicador de canvis sobrevinguts, segurament no desitjats. La naturalesa d'aquests canvis s'endevina gràcies a la clàusula que segueix: «Quapropter certum et manifestum est enim quia ego, Petrus de Mata, presbiter et kapellanus Uille Asinorum,²⁰ cum consilio et uoluntate omnibus parrochianis ecclesie Sancti Vincencii, volo sub breuitate translatum facere et capud breue secundum scripturas et ancianas cartas quas antecessores nostri olim fecerunt et scripserunt et adhucserunt in iam dicta ecclesia, scilicet de omnibus suis alodiis ubicumque sint et in qualiscumque (*sic*) locis prenomatis, et nomen de omnibus illis qui ista alodia reliquerunt et dederunt Deo et Sancto Vincencio pro redemcione animarum suarum, ut Dominus adiutor et protector sit illis et nobis ad suum iudicium, et nomen de omnibus testimoniis qui ancianas cartas firmauerunt et laudauerunt, et nomen de illis qui ueteras cartas scripserunt, et nomen de omnibus mansis et hominibus qui iam dicta alodia modo abent et tenent et mihi presencialiter ostenderunt». Què ha passat?

Si hom analitza el que fa Pere de Mata amb detall, es constata que el capellà de Viladasens:

- a) es posa d'acord amb els feligresos
- b) per fer inventari de les escriptures velles
- c) que els avantpassats van fer i dur a l'església
- d) referents als alous concrets que havien donat a la parròquia
- e) amb els noms dels testimonis que van subscriure els documents de donació
- f) els noms dels qui van redactar les escriptures
- g) i els noms del masos i dels homes que ara tenen les propietats
- h) i les han mostrades al mateix Pere de Mata.

---

20. Pere, capellà de Viladasens, és documentat fora de la nostra font en el document citat supra, nota 16. I consta mort el maig del 1186, CC 353-354.

La intenció de Pere de Mata és mobilitzar els documents que acrediten les propietats vinculades a la parròquia de Sant Vicenç de Viladasens. Els canvis sobrevinguts no representen només una pertorbació en la percepció de les rendes de l'església. Pere de Mata no sembla gens preocupat per feudataris mal pagadors, sinó per la seguretat de la propietat, i per això branda documents notariais autèntics. Els revisa un per un i n'extracta les dades essencials: nom dels donadors, bé donat, eventuais afrontacions, data de l'acte, signatures dels donadors i dels testimonis, nom del notari o *scriptor*. És a dir, en fa un regist complet. I la feina, diu, té el suport dels habitants de la parròquia. És evident que no som ni davant un capbreu, ni davant una dotalia, ni davant una escriptura notarial.

Al final del document hi haurà un recompte: «Et sunt ista alodia LVII pecie terre inter terras et uineas et III domos...». I una enumeració de la distribució de la renda global que se'n extreu en el seu temps, sense estimació detallada de quantitats en diner o en espècie: «De omnibus predictis alodiis ubicumque sint accipit kapellanus et acceperunt antecessores sui tascham et braciaticum et decimas et primicias eorum, exceptis illis alodiis que fuerunt de Beatrice femina et de Petro Tedballo,²¹ que sunt de omnibus domedariis similibus partibus. Et aduc accipit kapellanus et acceperunt antecessores sui decimas et primicias de omni feuo ubicumque sit Sancte Marie, et decimam et primiciam de ipsa mansata que est Uoca de Alborns, quam tenet Berengarius Isarn et sui; et omne scensum quem mansum Berengarii Isarni facit ad ecclesiam, scilicet agnos et porcellos et anseres ac pullos et caseos et oua et lanam. Et iterum accipit kapellanus et acceperunt antecessores sui omnes decimas et primicias tam (*sic*) frugibus quam de aliis rebus, scilicet de manso Petri Amati Villauencii et Petro Martino et Raimundo de Maura, milite».

El document apareix, doncs, com un acte d'afirmació de propietats, dels drets censals sobre les mateixes i del dret del capellà i altres clergues de Viladasens de percebre determinats delmes i primícies. Un memoràndum sobre els béns vinculats a la parròquia de Viladasens i del que hi té Santa Maria —la catedral—, amb descripció precisa i sumària alhora dels béns, dels tinents i de les escriptures que fonamenten la possessió d'aquells drets. La confecció del document, incomplet perquè és resumit («caput breve»), lliga bé amb una situació d'exaccions i de violència sobre els homes i les propietats, i amb la urgència de fer un inventari de cara a poder presentar les reclamacions oportunes el dia de demà. És a dir, lliga amb el moment que Arnau de Llerç comença a fer de les seves, i precisa la cronologia de les malifetes: devers 1184, presumiblement abans.

El pergamí 446 de l'ACG també permet d'endevinar que Pere de Mata actuava paral·lelament amb o impulsat pels canonges de Girona, que tenien interessos a Viladasens. Al final del document, després de la data, Pere de Mata

---

21. Noms de tinents, que no surten en els registres de les escriptures de donació.

i un Joan, sotsdiaca i domer de Sant Vicenç, el subscriuen i lloen. Pere de Mata subscriu en el lloc on les escriptures són signades pels atorgants de l'acte jurídic corresponent, i afegeix la clàusula «qui hoc translatum feci scribi ... et firmo et laudo»; la darrera clàusula es repeteix en la signatura del sotsdiaca Joan. Però el document és «traslladat», és a dir, copiat, amb la mateixa data, pel levita Arnau, un efectiu de la catedral.²²

En aquest punt, s'insinua una certa ambigüitat en la naturalesa jurídica del document. Ja hem vist que Pere de Mata, el compilador de les escriptures que hi són regestades, l'anomena «translatum» i «capud breve», sense que sigui ni una cosa ni l'altra. Per la seva banda, el levita Arnau es presenta com «qui hoc translatum feci». No és un trasllat o còpia d'escriptures antigues, sinó un trasllat de registres d'escriptures. Es pot considerar que el levita Arnau cauciona notarialment els registres? Tan Pere de Mata com el levita Arnau insisteixen una i altra vegada, fins a sis, en les «ancianas» i «veteres cartas» d'on extreuen les dades que reporta el document. Des del punt de vista jurídic, el document no és res sense el rerefons de les escriptures antigues que Pere de Mata reuneix i el levita Arnau d'alguna manera cauciona. La importància donada a les escriptures antigues és el que explica la cura amb què Pere de Mata les busca i les regista de forma exemplar.²³ I si avui pot sobtar que en el document hi apareguin esmentats béns que no tenen el suport de cap escriptura, cal no oblidar que aleshores el dret oral encara tenia tanta o més força que el dret escrit: n'hi havia prou amb l'aportació de testimonis fefaents (els «probi homines») per a garantir en judici un determinat dret o per donar validesa a un fet de naturalesa i conseqüències jurídiques. En una paraula, el pergami 446 de l'ACG és una col·lecció de registres d'escriptures antigues referents als béns de l'església de Viladasens, feta fer pel capellà de la parròquia i finalment acceptada, caucionada i redactada l'any 1184 per un canonge de la catedral. El document és més un instrument de control de naturalesa privada, que no pas una peça que pugui tenir la consideració d'un capbreu o de qualsevol altre tipus de document amb força jurídica.

I això explicaria que el document s'hagi conservat a l'ACG. Altrament s'hauria perdut, com s'han perdut, ai las, els documents que hi són regestats i que l'any 1184 el capellà de Viladasens podia extractar, perquè encara eren a disposició de la parròquia. Els canonges el van guardar i el van tornar a posar sobre la taula el 1210, quan Arnau de Llerç, els seus hereus o els seus marmessors es van veure obligats a renunciar a les injustícies i exaccions comeses. Al capdavant, el document s'havia redactat amb aquesta intenció. No per

22. Cf. infra, nota 403.

23. El lector haurà pogut constatar que en els registres 2, 16 i 45, quan Pere de Mata transcriu els noms dels testimonis de l'acte de donació, s'adona que falta un nom: «... et alius/m qui non pariet in illa/anciana carta». Que pogués adonar-se de la falta, indica que havia tingut a les mans escriptures antigues amb senyals d'una subscripció mutilada. És un detall que pesa a favor de l'autenticitat dels registres i del document. Cf. també regist 1.

adduir-lo en judici, sinó perquè obrés els efectes corresponents quan Arnau de Llerç es trobés davant les darrereries de l'home: mort, judici, infern i glòria. Deixarem constància una altra vegada de l'instint i de la força de conservació —documental en aquest cas— de l'Església.

Església i parròquia

La conservació dels registos que avui es publiquen és un fet excepcional per motius diversos.²⁴ D'antuvi replanteja algunes qüestions i dóna pistes per a entendre el procés de la parroquialització al bisbat de Girona.

Per començar, reputem simptomàtica la distància cronològica entre la primera notícia d'una «domus Sancti Vincencii» (915) i la consagració de l'església de Viladasens (devers 1030). Si la nostra cronologia és correcta, els 21 registos anteriors a 1030 (1-3, 5-6, 11-12, 14-15, 17, 21-22, 31-32, 36-37, 39, 43, 45-46), en els quals es recullen donacions a Sant Vicenç de Viladasens, obliguen a admetre que hi hauria hagut una església, anterior de poc o de molt a l'any 915, a partir dels primers temps carolingis, entre 785 i 915, si no perdurava d'abans. Malhauradament, ni sobre una existència de l'església anterior al 915 ni sobre una continuïtat hipotètica des dels temps visigòtics avui no podem saber res de cert.²⁵ En tot cas, es verifica una vegada més el principi que l'existència d'una església és sempre anterior a la seva consagració i constitució en parròquia.²⁶

El fet que no s'hagi transmès l'acta de consagració de l'església de Viladasens impedeix de saber si la parròquia es constituï per subdivisió d'una més antiga i més gran, per agregació (que, per començar, hauria hagut d'ésser del veïnat de la Móra), o per colonització directa d'un territori pràcticament deshabitat. En el cas de Viladasens, l'existència de Sant Vicenç als moments inicials del segle X obliga a preguntar-se de qui fou la iniciativa de construir la «domus Sancti Vincencii», o de reviscolar-la, si és que ja existia abans.

La pregunta no es pot contestar directament, però de forma indirecta és possible obtenir alguna informació. La consagració de l'església s'esdevé devers el 1030, i val la pena remarcar que el bisbe consagra i organitza la parròquia, no obstant que l'església era propietat d'un senyor laic. Efectivament, com hem vist, fins al cap de vint anys, pel cap baix, la comtessa Ermessenda no res-

24. Però cf. *infra*, nota 32.

25. Escau, però, de citar el que deia J. M. MARQUÈS, *o. c.*, p. 45: «Es pot assegurar que la majoria d'esglésies dedicades a sants que reberen culte en època visigòtica, o bé perduraren des d'abans de la invasió àrab, o bé foren fundades a finals del segle VIII i principis del IX pels hispans que tornaren al seu territori d'origen en aquells anys».

26. Tal com oportunament havia determinat un concili peninsular: «Hoc tantum unusquisque episcoporum meminerit ut non prius dedicet ecclesiam aut basilicam nisi antea dotem basilicae et obsequium ipsius per donationem chartulae confirmatum accipiat»: Concili de Braga, any 572, PL 84, 572, n. V.

tituirà l'església de Sant Vicenç de Viladasens a la Canonja de Santa Maria i al bisbe de Girona. La restitució fou un efecte (el darrer, jurídicament parlant) de la parroquialització de Viladasens? Val més acceptar el fet evident que la parroquialització es feia amb independència de la titularitat jurídica de l'església parroquial.²⁷ Pel que fa a l'església de Sant Vicenç de Viladasens, els indicis documentals que hem assenyalat fins ara juguen a favor d'una iniciativa laica, potser directament comtal, en la seva construcció o en el seu reviscolament a partir de l'entrada dels francs a Girona. La parroquialització s'esdevindria un segle —ben gras— més tard i, finalment, en el marc de la reforma gregoriana, l'església seria restituïda o simplement lliurada al bisbe i a la Canonja.

Un tresor documental ocult

En el seu resum final, Pere de Mata anota 57 peces de terra entre camps i vinyes, i 3 cases. No fa recompte dels documents, sinó de les peces contingudes als diversos documents, de la propietat efectiva, que era el que Arnau de Llerç havia pertorbat. Trenta quatre escriptures són perfectament identificables segons el criteri de regest complet, amb el nom del/s donador/s, bé donat, eventualment afrontacions, data, signatures dels actors i dels testimonis, nom del notari o *scriptor*. Pere de Mata no esmenta amb el mateix detall l'escriptura d'unes altres tretze peces de terra, per raons no expressades al document; potser la urgència que per ventura en presidí la confecció no va permetre l'anàlisi detallada de les corresponents escriptures; o potser, més probablement, aquestes ja eren aleshores introbables. Tant el número de propietats efectives, entre peces de terra i cases (57), com el dels documents regestats (34), com el dels masos que articulen les diverses peces (26) el trobem elevat, atès que Viladasens és un nucli rural de dimensions modestes, aleshores i ara.²⁸ Es podria trobar una primera explicació fent la hipòtesi que les peces donades serien petites, però aquesta explicació té l'inconvenient que només serveix per aplacar dubtes subjectius hodierns i no aporta cap solució objectiva. Valdrà més examinar de prop, i ho farem més endavant, la toponímia frondosa del document per veure què se'n pot deduir. Així i tot, el conjunt de peces contingudes als regests fets el 1184 fa una certa impressió. Sobretot si el cas de Viladasens havia d'ésser pres com una pauta indicativa per a entendre l'estructuració patrimonial d'una parròquia rural gironina d'aquell temps.

En tres dels documents regestats es fa esment de l'any de la dedicació de l'església (4, 16, 44), que se situa devers 1029-1030. Són molts anys, ja s'ha

27. Cf. P. IMBART DE LA TOUR, *Les paroisses rurales du IVe au XIe siècle*, París 1900, 175-345.

28. I atès també que en el document hi puguin haver estat regestades escriptures de propietat de Santa Maria: «Et aduc accipit kapellanus et acceperunt antecessores sui decimas et primicias de omni feuo ubicumque sit Sancte Marie ...».

dit, després del 915, data del regest més antic que documenta la «domus Sancti Vincencii». Aquesta, doncs, es pot suposar existent ja a finals del segle IX, certament en condicions precàries, perquè durant el segle IX no manquen les expedicions punitives dels sarraïns contra el territori peninsular dels francs, i van afectar Girona i el seu territori circumdant: 828 (expedició d'Abderraman II contra Barcelona i Girona), 845-846 (setge de Girona), 860 (els homes del nord —normands, víkings— destrueixen Roses i Empúries). En tot cas, la raresa d'un document com el que publiquem també obliga a pensar en possible documentació semblant d'altres parròquies d'aquell temps, que haurà sucumbit.

Hi ha, doncs, un document del 1029 i sis del 1030, que s'han de relacionar amb la consagració de l'església.²⁹ És normal que en un moment tan significatiu i solemne es concentrin les donacions. La festa de la dedicació, assistint-hi diversos mitrats i altres jerarquies sacerdotals i monàstiques, era una avinentesa apta per a promoure actes pietosos. Erigir una parròquia, però, era obra lenta. Dels 34 regestos que publiquem, 21 porten data anterior al moment de la consagració de l'església; només 13 registren donacions posteriors. Si l'església parroquial fou consagrada el 1030, com fan pensar els regestos del novembre d'aquell any, cal ponderar que la primera donació regestada és del 915, és a dir, de 115 anys abans. De fet, no hi ha manera de saber si la dedicació del 1030 era la primera o si havia estat motivada per la renovació del temple, i aleshores caldria comptar amb una consagració anterior, que no hauria deixat cap rastre documental; només això faria plausible pensar en una eventual continuïtat antiga de l'església.

Problemes de cronologia

La major part dels regestos continguts al pergamí 446 de l'ACG són datats pels rei de França (1-9, 11-12, 14-15, 17, 19, 21-22, 29-36, 38, 40-47); alguns no porten data (10, 13, 16, 18, 38); alguns, encara, són notícies molt escarides, també sense data, sobre peces de terra esmentades en el pergamí perquè el 1184 ningú no discuteix que pertanyen a la parròquia (20, 23-28, 38, 40). En els n. 4, 16 i 44 es diu que la donació fou feta en el moment de la dedicació de l'església, dades puntuals que permeten precisar-ne el moment. No hi ha cap més element cronològic paral·lel: ni anys de l'Encarnació, ni indiccions, ni anys de l'Era. En canvi, en l'escatocol Pere de Mata data per l'Encarnació, seguint estrictament les indicacions que acabava de donar el concili de Tarragona de 1180, en el sentit d'abandonar la datació pels anys

29. D'aquest moment i del bisbat de Girona només és coneguda l'acta de consagració de l'església de Sant Silvestre del vilar Renoal o de Vilamala, avui la Valleta, a Llançà: ORDEIG, II-I, n. 149, p. 52-54; MARTÍ, 198. La fórmula de la dotalia és la mateixa que la de les esglésies de Fitor, el Coll, el Bac, Vallcanera i Vallmala.

dels reis francs i substituir-la pels anys de l'Encarnació en els documents públics.³⁰

La cronologia d'una gran part dels regestos datats pel rei de França no ofereix dificultats insalvables: Respectant l'ordre dels regests tal com vénen en la transcripció de més amunt, es tracta dels regests datats pels anys dels reis Robert (3-6, 8-9, 19, 37, 41, 44, 46), Felip (7), Lotari (11, 15, 32, 39), Lluís, fill de Lotari (14, 43), Enric (30, 34, 42), Hug (31, 36, 45), Lluís el Jove (47). Els regests 1-2, 12, 17 i 21-22 són datats pels anys del rei «Karolus, filius Ludouici». Els regests 29 i 33 són datats pels anys del rei Lluís, sense cap especificació. Només aquests vuit, doncs, presentarien en línia de principi algunes dificultats, tanmateix del tot salvables. No hem detectat ni un sol element objectiu que imposi una revisió del sistema cronològic aplicat en els dos volums publicats de *Catalunya Carolíngia* que recullen els actes dels comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada.

Prosopografia

Però ha semblat oportú provar de confirmar aquell sistema cronològic de manera indirecta, escorcollant amb atenció i cautela l'índex de topònims i antropònims d'aquells volums i d'altres col·leccions documentals gironines publicades. Creiem que mitjançant aquest estudi a la menuda ha estat possible d'arribar a la identificació segura, en alguns casos, i probablement segura, en d'altres, d'una part dels personatges que apareixen en els regestos que publiquem, fins i tot d'alguns dels personatges que apareixen en els regests de cronologia dubtosa, car molts d'ells també apareixen en la documentació dels volums de *Catalunya Carolíngia* referents al bisbat de Girona i en altres sèries documentals, editades o inèdites, del mateix bisbat. Cal dir, tanmateix, que no tots els personatges dels regestos de Viladasens del segle X s'hi troben documentats. Es constataria, una vegada més, el forat negre recurrent en documentació catalana antiga. Per als regestos de documents posteriors al segle X, hem utilitzat la *Col·lecció Diplomàtica de la Seu de Girona* de Ramon Martí, l'edició de Josep Maria Marquès del *Cartoral de Carlemany* i el catàleg en curs dels pergamins de la Catedral de Girona dels segles IX-XII.

Som conscients que un projecte de recerca prosopogràfica en documentació altmedieval és arriscat, a causa de la pobresa d'elements d'identificació disponibles. En el cas dels regestos que avui es publiquen la pobresa és accentuada pel fet que el seu compilador sol donar el nom dels personatges que intervenen en cada acte, ometent llur estat, ofici, qualitat o dignitat (laic, clergue, prevere, canonge, ardiaca, jutge, etc); tals característiques només es consignen molt de tant en tant. Tampoc no podem saber, naturalment, en quina propor-

30. Cf. Cfr Anscari MUNDÓ, *El Concili de Tarragona de 1180: dels anys dels reis francs als de l'Encarnació*, dins «AST», 67/1 (1994), xxiii-xlIII.

ció els estats i qualitats dels personatges van ésser —o no— consignats en els originals. Per tal d'obviar els perills que sotgen una recerca tan girella, hem reduït a molt pocs anys (un màxim de deu per dalt o per baix) el període d'actualitat concedit als personatges dels nostres registres que creiem que es poden identificar amb homònims que també són actius els mateixos anys als volums de *Catalunya Carolíngia*, del *Cartoral de Carlemany* i en d'altres fonts documentals. Fem constar com a hàpax les referències dels registres a personatges que no hem sabut trobar documentats enlloc més.

Val a dir que ens ha esperonat a prosseguir una tasca ambíguament reditícia el fet que partíem d'alguna dada ferma. Per començar, el personatge que redacta el perg. 466 de l'ACG, Pere de Mata, també és documentat al *Cartoral de Carlemany*, com ja s'ha vist. En els registres 22 i 23 hi compareixen el prevere Adilà i uns altres clergues, tots altrament ja documentats entre 892 i 922, amb convergència temporal clara amb els registres. Algun personatge, com és ara el Ramon de Puig Enric del registre 11, és possiblement documentat al *Cartoral de Carlemany* o en altres sèries, com es fa notar oportunament en les notes de l'apèndix I. No hem pas trobat pocs testimonis que surten als nostres registres i que paral·lelament també són documentats en altres transaccions relatives a béns de les engires de Viladasens. I si no ha estat possible identificar tots i cadascun dels *scriptores* consignats als registres, creiem que alguns, com és ara el *Guitardus* del registre 37, són casos en els quals la identificació és del tot viable.

Hom podrà objectar que en les identificacions proposades és molt elevat el nombre del personal clerical, com a conseqüència del fet que la major part de la documentació carolíngia i postcarolíngia gironina és eclesiàstica, i això representa una limitació seriosa. *Rebus sic stantibus*, l'estudi dels registres de Viladasens ens porta a enfocar el problema des d'un altre punt de vista. Vet aquí un conjunt notable de documentació altmedieval originada en medi rural en un temps on les condicions de la vida al camp eren més aviat allunyades d'una qualsevol *Aufklärung*. Qui sabia escriure durant els segles X i XI? Alguns clergues i alguns monjos. Qui feia de notari o de *scriptor*? Sempre o gairebé sempre un o altre clergue. La condició clerical de molts testimonis consta en els nostres registres. No creiem que hagi de sobtar la presència del clergat en les escriptures, tant a l'hora de redactar els actes com a l'hora de fer de testimonis. Una i altra cosa formaven part de la garantia jurídica que envoltava el fet de consignar per escrit les decisions preses. L'escrit era cosa de clergues.³¹

Finalment, pel que fa al valor de la troballa d'aquests trenta-quatre registres, val a dir que és una victòria —petita i relativa— sobre els hàbits de parsimònia que han tendit a imperar en el treball als arxius catalans. Trobar més referències documentals carolíngies, després d'haver estat buscades amb

31. Tesi clàssica, estudiada i matisada per Michel ZIMMERMANN, 113-135, que distingeix períodes cronològics, medis (rural, monàstic, urbà) i funcions (jutge, escriptor, notari).

afany i haver-se editat la col·lecció reputada completa dels documents d'aquell temps, té precedents honorables³² i és gairebé segur que tindrà continuïtats. Això és degut, d'una banda, al refinament progressiu dels mètodes d'anàlisi dels documents i, de l'altra, a l'exhumació progressiva de documents desconeguts fins avui i a l'anàlisi acurada dels fons arxivístics medievals i moderns on molta documentació antiga, ara perduda, fou regestada o almenys citada. En absència de regestació sistemàtica de tots els documents notariais i de totes les sèries de pergamins adormits en els arxius, no hauria de sobtar que de tant en tant es produeixin sorpreses.

Toponímia

Una altra adquisició específicament —i relativament— notable del pergami 446 de l'ACG és el reguitzell de topònims que transmeten els regests. Fins ara es coneixien els topònims de la Móra, la Mata, el puig Ermeric i Llogaia. Caldrà afegir-hi:³³ Pererol (2, 37), Arnera (3), coll de Valls (3), Serra (4), Fosses (5), Bruguerol (7, 45), prat de Mata (7), el Puig (8), Joncher (9, 23, 33), Puig de Sant Feliu (10), Romaguera (11), Pujals (12), Costa de Mata (29, 39), Isoles (29), coll de Vilavenç (13), Puig Oriol (14, 19), vinya Balaschun (15), Costa Calenta (16), Vall (17), camp de Fams (18), Alibea (19), vilar de Sança (20), Vall calent (21), Salzes (22, 32), Comella (23, 32), Puig de Sant Feliu (25), Camperar (26), Vilardell de Mata (27, 35), Puntils (28), Contenta (29), Camp de Paul (30), Puig Enric (31), Clot de Cinyana (38), Rabassades-Rabascada (38, 43), Pujol (40), Croses de Cinyana (41), Serreta de Mata (45). Una part important dels topònims dels regests del segle X són transcrits en català: Pererol, Serra, Fosses, prat de Mata, Jonquer, Romaguera, Pujals, Costa de Mata, Oriol, Balascun. Queda el dubte si tal transcripció és del regestador del darrer quart del segle XII o del document original.

Ara bé, tots aquests topònims es vinculen amb indrets de Viladasens? No se'n pot dubtar de Pererol, lloc documentat el 916 entre el veïnat de la Móra

32. Cf. Ignasi J. BAIGES ET ALII, *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV. Volum I*, Barcelona, Fundació Noguera 2010 (Col·lecció Diplomatari, 48), 69-70, on els autors informen que cinquanta-vuit documents anteriors al 1076 havien estat datats com de l'època de Ramon Berenguer II (1076-1082) i successors, quan de fet eren anteriors, i entre aquests cinquanta-vuit n'hi ha catorze del segle X. Per sort, aquests catorze documents podran ésser inclosos en els volums de *Catalunya Carolíngia* dedicats al comtat de Barcelona. Per als altres que han sortit i sortiran un dia referents als comtats de Pallars, Ribagorça, Osona, Manresa, Girona, Empúries, Peralada, Besalú, Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet, caldrà preveure alguna forma d'apèndix als volums ja editats de *Catalunya Carolíngia* referents a aquells comtats.

33. En endavant numerem els regests segons llur ordre cronològic, és a dir, tal com vénen en l'Apèndix I.

i l'església de Sant Vicenç.³⁴ El lloc d'Arnera i el coll de Valls on és situat afronten amb la carretera que divideix el comtat d'Empúries del de Girona,³⁵ i això ubicaria aquest indret relativament a prop del nucli parroquial de Viladasens.³⁶ El Bruguerol i Prat de Mata, llocs que sembla que no es poden desvincular, orbiten entorn de l'indret de Mata, veí de Viladasens i prou documentat.³⁷ El topònim Puig a seques i altres puigs esmentats (de Sant Feliu, el puig Enric i el de Sant Pere) no es deixen identificar amb precisió i romanen dubtosos.³⁸ Possiblement el topònim Jonquer i certament el seu diminutiu Jonquerol són de Viladasens.³⁹ De Romaguera, Pujals, Costa de Mata, Isoles i Vilavenç cap notícia per ara. Pel que fa al topònim puig Oriol, l'identificaríem amb l'homònim actual, aquella elevació que partint del pla de Bàscara puja cap a Orriols a partir del mas Espolla, de Bàscara, i sobrepassa el mas Gustà. Per cert, a l'altre cantó del Puig Oriol, vers el sud, hi ha el paratge conegut encara avui com el Bruguerar i la Bruguera.⁴⁰ Llogaia és lloc veí de Fellines i, per tant, no molt allunyat de Viladasens.⁴¹ Per això mateix és probable que Balascun sigui també de la rodalia de Llogaia-Viladasens.⁴² El vilar de Sança, en canvi, és probable que s'hagi de situar prop d'Orriols.⁴³ Vilardell de Mata no dubtaríem a identificar-lo amb el veïnat de Mata actual. El Clot de Cinyana i Croses de Cinyana, que segurament és el mateix topònim,⁴⁴ han de designar un indret relacionat amb la riera del mateix nom o Cinyanella, al sud de Viladasens. Serreta de Mata pot designar l'elevació que del veïnat actual de la Mata va cap a les Roques Pelades en direcció nord-est. Costa Calenta el rela-

34. Cf. infra, n. 2 i nota 56.

35. Cf. infra, n. 3 i notes 72 i 73.

36. Jordi BOLÒS i Víctor HURTADO, en *Atlas del comtat de Girona (785-993)*, Barcelona, Rafael Dalmau, editor 2000, no integren el lloc de Viladasens en els seus mapes, pel que hem dit més amunt, p. 610. Amb tot, coneixen i situen el topònim Palau Arner —que reputen «un palau de l'alta edat mitjana potser colgat per la sorra, com el poble de Sidillà», p. 67— en el sector de Cervià, és a dir, prop de Viladasens.

37. CC 295. Cf. infra, n. 7 i notes 110 i 111.

38. Cf. infra, n. 8 i nota 118. Prop de la Móra, una mica al nord-est, hi ha avui encara el mas Puig.

39. CC 106. El topònim «Jonqueroles» també existeix a Orriols. Cf. Carles BOSCH PARER – Antoni EGEA CODINA, *L'antic municipi d'Orriols*, Girona 2007, 19.

40. Potser caldria afinar i/o comprovar *in situ* si el «collell o la Bruguera del mas Espolla» de Bàscara (BOSCH-EGEA, *ib.*) és el pas cap a l'indret de «la Bruguera» que hi ha al sud del Puig Oriol o si és una altra «Bruguera».

41. CC 106. Cf. supra, nota 8.

42. «Balascun» remet al topònim «Balaschone», nom de molí que figura en l'afrontació dels dominis de Sant Pere de Roda d'un document del 974, MH 903. Cf. Joan COROMINES, *Onomasticon Cataloniae*, II, 399-400.

43. Encara avui, abans d'arribar a Orriols i arran de la carretera Nacional II, hi ha «ca la Sausa», pronunciat «Sauça». El nom original, en llatí escrit «Santia» (= Sança), ha pogut evolucionar per la confusió paleogràfica habitual entre les lletres «u» i «n»?

44. Es confirmaria així en un topònim de Viladasens la teoria de Joan Coromines, segons el qual el mot «cros» designa el mateix que el mot «clot»: cf. *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, IV, 646-647; *Onomasticon Cataloniae*, III, 389.

cionariem amb l'indret de Costa Caula, encara avui assenyalat com a topònim del sud d'Orriols,⁴⁵ i aleshores el topònim «Vall calent» podria ésser-ne complementari. Camp de Paul podria haver-se transformat en el topònim actual Sant Pol o Campots, sobre el poble d'Orriols, direcció nord-est.⁴⁶ Rabassades-Rabascada són topònims de Bàscara i Calabuig.⁴⁷ Els topònims Bragalades, Vall, Camp de Fams, Alibea, Salzes, Comella, Puig de Sant Feliu, Camperar, Puntils, Contenta, i Pujol ara com ara no es deixen identificar.

A part, doncs, aquest punt negatiu, sembla clar que s'imposen tres conclusions:

a) L'abundància i la varietat de topònims del conjunt dels registres és una dada que pledeja a favor de llur autenticitat, almenys en el sentit que no és tan fàcil com això manipular topònims precisos quan el testimoni oral i, per tant, la memòria són elements decisius de la vida jurídica. En unes circumstàncies de polèmica i discussió de drets de propietat sobre béns seents en indrets de toponímia fàcilment identificable per un grup humà concret, tindria sentit pràctic falsejar una quarantena de documents?

b) Els topònims que s'han deixat identificar, amb cotes d'aproximació més o menys altes, indiquen amb una certa coherència que els béns esmentats en els registres no s'escampen fora de l'àrea dels actuals municipis de Viladasens i Bàscara. Les cinquanta-set peces de terra havien d'ésser més aviat petites.

c) Finalment el conjunt de tots els topònims, identificats o no, suggereixen una ocupació intensa de l'espai agrari entorn de Viladasens i una demografia si no molt alta no pas baixa.

«Ratio editionis» dels registres per ordre cronològic

Publicat més amunt el text del perg. 446 de l'ACG, ara, omès el preàmbul, cada registre és publicat per ordre cronològic. En nota se cita documentació coneguda sobre els personatges que surten als registres. No tots, ni de bon tros, no han pogut ésser documentats. D'alguns se'n pot documentar la nissaga, no l'individu concret que apareix en el document. Creiem que les identifications segures, les probables i les indirectes en el cas de la nissaga contribueixen a dissipar qualsevol dubte sobre l'autenticitat dels registres. Tals identifications han estat en algun cas del tot oportunes per a apuntalar la cronologia que presentem.

45. BOSCH-EGEA, *o. c.*, 19.

46. *Ib.*

47. Cf. Carles BOSCH PARER – Antoni EGEA CODINA, *Mil anys de domini episcopal a Bàscara (817-1845)*, Girona 2002, 29; Carles BOSCH PARER – Antoni EGEA CODINA, *L'antic municipi de Calabuig*, Girona 2007, 20.

APÈNDIX I

Transcripció dels registres del pergami 446 de l'ACG, Pergamins s. IX-XII, segons l'ordre cronològic, amb notes prosopogràfiques.

1

915 febrer 26-27

ACG, perg. 446/17

Elderic dóna una terra a l'església de Sant Vicenç de Viladasens.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/17.

... Alia est in eodem loco uersus occidentem, et ista fuit data de manu condam Elderico.⁴⁸

Facta fuit carta ista donacione IIII kalendas marcii anno XVIII R. Karolo rege, filium Ledouici.⁴⁹

---

48. És possible que es tracti del prevere Elderic, que el novembre del 908 assisteix a l'entronització del bisbe Guigó i en signa l'acta, ACG, perg. 10bis, CatCar V-I, n. 127, p. 146-148.

49. Els sis primers documents són datats pels anys del rei Carles, fill de Lluís, des de l'any 18 del regnat (doc. 1) fins a l'any 30 (doc. 6). Durant el segle IX només Carles II el Calb, fill de Lluís el Piadós, va regnar més de trenta anys (840-877). El segle X no hi ha cap rei Carles, fill de Lluís, que hagi regnat més de vint-i-cinc anys, fora de Carles III el Simple, fill de Lluís el Quec: comparteix el regne amb Odó el 896, és rei solitari a partir del 898 i és depositat el 922 pel duc Robert, germà del rei Odó; encara que Carles va desfer Robert al camp de batalla el 923, ja no va recuperar el reialme; perseguit i empresonat, morí el 929. Segons la cronologia adoptada, Savogus, redactor del document original, encara el considerava rei efectiu i, per tant, era legitimista. El regnat de Carles III s'inicià amb la voluntat de restaurar la sobirania carolíngia i fer-la sentir a les terres de l'antiga Gòtia. Sobre les circumstàncies històriques del canvi i la seva significació i influència, cf. ABADAL, *El domini carolíngi a Catalunya*, 249-261.

Firmata fuit ab isto donatore nomine Elderico et firmare rogavit istis testibus nomine Salomone⁵⁰ et Daniele⁵¹ et Modario⁵² et Durabile.⁵³

Sauogus,⁵⁴ leuita, qui fuit scriptor die et anno quo supra.

2

916 abril 28

ACG, perg. 446/22

Adilà i Comparat, preveres, donen a Sant Vicenç de Viladasens el mas que ara té Pere de Viladasens, a l'indret anomenat Pererol.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/22.

---

50. Hi ha un sacerdot o prevere de nom Salomó que el novembre del 892 és present als malls del bisbe contra Revell i Guadamir per terres, una sisena part d'una vinya de Bàscara i figueres tallades, CatCar V-I, n. 80-82 i 86, p. 115-118 i 122-123.

51. Ultra ésser esmentat en el n. 2 vinent, nota 60, el desembre de l'any 911 el prevere Daniel és testimoni de la compra que fa el bisbe Guigó d'una vinya a la Bisbal, CatCar, V-I, n. 137, p. 157. És possible que sigui el testimoni jurat del mall del 6 de maig del 913 celebrat a Vilamacolum contra pretesos drets d'host del comte d'Empúries sobre els habitants del poble, CatCar V-I, n. 143, p. 161-162, i el testimoni que sis dies després signa la venda que fan els habitants de Vilamacolum de la meitat del poble a Guifré, CatCar V-I, n. 144, p. 162-164; i àdhuc el mateix individu que l'agost del 922 assisteix a la consagració de l'església de Fontcoberta, CatCar V-I, n. 183, p. 185-186, i el març del 924 és testimoni en una venda entre particulars, CatCar V-I, n. 192, p. 193.

52. Sota aquest nom, esment hàpax. Amb el nom *Modegarius* és conegut un canonge de Girona que el gener del 926 és testimoni en l'acte de donació que fa el canonge Olibà al monestir de la Grassa de la meitat d'un gran alou que té a Flaçà i Mollet, CatCar V-I, n. 199, p. 196-199.

53. El seu nom apareix a l'acta del mall del 913 acabat de citar a la nota 51. També apareix en una afrontació de la dotàlia de l'església de Sant Quirze, a la vall d'Arbúcies, any 923, CatCar V-I, n. 189, p. 190-191. No és gens segur que es pugui identificar amb el Durables que el 8 d'abril del 928, amb altres tretze persones, venen al comte Sunyer de Barcelona-Girona unes vinyes a Castellar de la Selva per quaranta-sis sous, CatCar V-I, n. 211, p. 205-207. És menys probable encara la identificació amb el Durables que el juny del 932 és marmessor de la devota Àuria, amb altres, entre ells Comparat, CatCar V-I, n. 228, p. 218-219.

54. No altrament documentat per ara.

... Mansum Petri Villeasinorum, militis,⁵⁵ tenet in i loco qui uocatur Pererol.⁵⁶ Et ista terra fuit data et tradita de manu condam Adela,⁵⁷ presbiter, et Comparato,⁵⁸ presbitero.

Affrontat occidentis in uia que uenit de Mora⁵⁹ ad domum Sancti Vincencii.

Facta fuit ista donacione IIII kalendas maii anno XVIII R. Karolo rege, filium Ledouici.

Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Adela, presbitero, et Comparato, presbitero, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Danielo,⁶⁰ presbitero, et

---

55. Personatge contemporani de l'escriptura del document, per ara no documentat. El llinatge, però, ho és. El juliol del 1181 un Joan de Viladasens signa com a testimoni en la venda que Arnau de Forn fa a Berenguer de Sitjar i a Bru Calvet d'un forn per 110 morabatins d'or: ACG, *Llibre Gran de la Sagristia Major*, fol. Lrb-va.

56. Esment hàpax.

57. Des del 13 de novembre del 892 fins al 1 de març del 913 apareix un «Adila, Adilane» que és dit successivament prevere i mandatari del bisbe Servusdei (anys 892-893: CatCar V-I, n. 80, p. 116; n. 81, p. 117; n. 82, p. 118; n. 84, p. 121; n. 86, p. 122-123), prevere i escriptor (any 900: CatCar V-II, n. 104, p. 135), prevere i jutge (any 903: CatCar V-II, n. 113, p. 139), prevere (any 908: CatCar V-II, n. 127, p. 147); finalment en el judici del 913 són esmentats un Adilà arxiprest i un Adilà canonge. No es coneix cap més Adilà gironí anterior ni posterior.

58. El 888 hi ha un canonge homònim, CatCar V-I, n. 66, p. 105. És testimoni amb el Daniel anterior al mall de Vilamacolum del 6 de maig de 913, CatCar V-I, n. 143, p. 161-162. Amb el darrer Durabile citat a la nota 53 és marmessor de la devota i difunta Àuria el juny del 932, CatCar V-I, n. 228, p. 218-219.

59. El lloc és citat més tard en la venda d'un alou situat a Sant Vicenç de Viladasens que fan els esposos Silví i Adaleds, ja esmentats més amunt, el 26 de març del 1046, CC 106.

60. Cf. supra, nota 51.

Terdesindus,⁶¹ presbiter, et Deodatus,⁶² presbiter, et Faua⁶³ et Durabiles⁶⁴ et Chalapodio⁶⁵ et Codescalco⁶⁶ et Ennegod,⁶⁷ leuita, et Seruusdei,⁶⁸ subdiachonus.

Anadagillus,⁶⁹ presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

3

922 maig 22

ACG, perg. 446/1

Alaric, prevere, Usila, fembra, i Viader donen a l'església de Sant Vicenç de Viladasens una vinya a l'indret d'Arnera, al coll dels Valls, per remei d'ànima del difunt Maurici.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/1.

---

61. És el prevere que signa els regests dels n. 7-10 següents. Probablement cal identificar-lo amb el qui fa de testimoni en una venda d'una vinya de la Bisbal al bisbe Guigó el 21 de gener del 916, CatCar V-I, n. 150, p. 166.

62. El 22 de novembre del 932 un prevere Deodat escriu el document amb el qual Eldric fa una donació al monestir de la Grassa i a l'església de Canelles d'una vinya i una peça de terra que té a Canelles mateix, CatCar V-I, n. 229, p. 219.

63. Amb el nom Fàfila és conegut un prevere de la catedral que el novembre del 888 fa de testimoni en l'acte pel qual el bisbe Teuter dona a Santa Maria i Sant Feliu de Girona diverses esglésies del pla de Girona, CatCar V-I, n. 65, p. 103-104. El març del 889 és al costat del bisbe Serfdedéu, quan aquest s'ha de refugiar a Banyoles, CatCar V-I, n. 68 p. 106-108. L'abril del 893 fa de testimoni en l'escriptura del mall del bisbe contra Revell per possessions de Bàscara, CatCar V-I, n. 84, p. 120-122.

El nom Fauane apareix en una afrontació de la dotàlia de la Bisbal, any 904, CatCar V-I, n. 115, p. 140-142.

64. Cfr supra, nota 53.

65. Personatge no documentat per ara.

66. Amb el nom *Godescalvus*, signa com a testimoni en l'acte de venda de la meitat del poble de Vilamacolum que els habitants fan a Guifré, CatCar V-I, n. 144, p. 162-164.

67. El març del 913 assisteix al mall en el qual l'abat de la Grassa reclama i obté la possessió de l'església de Sant Esteve de Canelles, CatCar V-I, n. 142, p. 159-160. No és improbable, però resta incert, si cal identificar-lo amb el personatge que a partir el 922 serà ardiaca de Girona: CatCar V-I, n. 183, 199, 222, 233-234, 248, p. 185-186, 196-199, 213-214, 222-225, 233-235.

68. Esment hàpax.

69. Amb el nom correcte, Adanagillus, assisteix l'any 908 a l'entronització del bisbe Guigó, CatCar V-I, n. 127, p. 146-148.

... Scilicet ego, iam dictus kapellanus,⁷⁰ abeo et teneo de istis alodiis supradictis vnam vineam cum terra in qua sedet, quam emi a Petro Bernardo,⁷¹ qui est in loco qui uocatur Arnera,⁷² ad collum de Uallibus.⁷³ Et ista terra fuit data et relicta Deo et Sancto Vincencio de manu Alaricho, presbitero,⁷⁴ et Vusila femina⁷⁵ et Uiatorio⁷⁶ pro anima Mauricii condam defuncti.⁷⁷

Et affrontat iam dicta terra a parte orientis in ipsa strata que diuidit inter Impuritanum et Ierundensem (*sic*), secundum cartam veterem et ancianam que fuit facta de ista terra et aduc (*sic*) est in ecclesia Sancti Vicencii.

Facta fuit carta ista donacionis uel tradicionis sub die XI kalendas iunii anno xxv regnante Karolo rege, filium Ledouici.

Firmata fuit a predictis donatoribus nomine Alaricus, presbiter, et Vusile, femine, et Viatorio, qui hanc donacionem uel uendicionem pariter fecerunt et firmauerunt et

70. En aquest regest cal distingir tres moments diferents: a) el present, any 1184, en el qual el capellà posseeix una vinya; b) el passat recent, quan la comprà a Pere Bernat; c) el passat remot, quan la vinya fou donada per Alaric, Usila i Viader a Sant Vicenç. Per informacions no precisades —pel tenor de les afrontacions o per altres documents no transmesos—, el capellà de Viladasens sabia que la seva vinya era la que havia estat donada per Alaric, Usila i Viader. El Pere Bernat venedor de la vinya podia ésser vell o ja mort en el moment de la redacció dels regests. La venda, altrament, sembla ésser una transmissió de propietat útil, no de domini. Fa pensar en aquest tipus de transmissió una transacció precedent, de l'abril del 1139, en la qual Pere Goltred, clergue, el seu nebot Pere Bernat, també clergue, el germà d'aquest, Guillem Bernat, i Pere Guillem, nebot també de Goltred, donen a la Canonja l'alou que tenen a Viladasens i al terme de Mata, amb el celler veí de l'església de Sant Vicenç, que en endavant tindran per la Seu a cens i tasca, CC 269. L'esment del celler porta a pensar que l'alou podria ésser terra de vinya. Com l'havien obtinguda els parents de Pere Goltred? La dita vinya havia estat objecte de transmissions diverses, sempre dins la clerecia?

71. L'operació de compra-venda és documentada el 24 de gener del 1182: ACG, perg. 429 (= CC 345). La vinya afrontava a orient amb l'alou del capellà Pere [de Mata]; a migdia, amb l'alou de sant Pere de Roda; a occident, amb el camí públic; a cerç, amb l'alou de Ramon Aduver. El preu de la venda fou de 80 sous barcelonesos. Arnau de Darnius, sacristà i paborde, lloà l'acte. Cal remarcar que tant el perg. 429 com CC 345 diuen que la vinya afrontava a occident amb la via pública, no a orient, com es llegeix en el regest de Pere de Mata. O hi ha hagut canvis en la forma termenada de la propietat —i per això Pere de Mata s'estudiria a fer constar l'afrontació de l'«anciana carta»— o error en el regest.

72. El topònim no és documentat, encara que cal tenir en compte que l'Arner és un torrent del sud-oest de Viladasens. Arnera és el nom d'un riu afluent de la Muga, que discorre pel terme de Maçanet de Cabrenys, documentat el 951 en un acte del comte Guifré de Besalú, CatCat V-I, n. 296, p. 276. En un precepte del rei Lotari del 9 de juliol del 981 a favor del monestir de Sant Genís de Fontanes és esmentat un alou a *Arrenaria*, indret del comtat de Besalú, CatCar II-I, p. 210-213; CatCar V-II, n. 472, p. 430, per ara no identificat amb certesa.

73. Esment hàpax.

74. Un «Alaricus presbiter» és documentat el 908 en l'acta d'entronització del bisbe Guigó, CatCar V-I, n. 127, p. 148; un altre, més tardà (any 959: Cat Car V-II, n. 335, p. 304), no entra en la cronologia de cap rei Carles.

75. Esment hàpax.

76. Esment hàpax.

77. Esment hàpax.

istis testibus firmare rogauerunt nomine Adila⁷⁸ et Sunifredo⁷⁹ et Enegod,⁸⁰ leuita, et Fredarius,⁸¹ subdiachonus, qui iamdictam cartam firmauerunt.

Et Sauogus,⁸² presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit et die et anno quod supra.⁸³

4

925 juliol 5

ACG, perg. 446/12

Salomó i la seva esposa Àuria donen una terra a Sant Vicenç de Viladasens, a l'indret de Serra.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/12.

---

78. Cfr supra, nota 57.

79. És conegut un Sunifred, arxilevita, actiu el 907 i els anys 921-922: CarCar V-I, n. 127, p. 147; n. 171, p. 177; n. 183, p. 186. I un altre Sunifred, levita, actiu el febrer del 921: CarCar V-I, n. 171, p. 177; n. 172, p. 178. Aquest podria ésser el subdiaca del 916: CarCar V-I, n. 150, p. 166.

80. L'any 921 és documentat un «Ennego presbiter», justament al costat del Seniofred de la nota anterior: CarCar V-I, n. 172, p. 178. Podria ésser el mateix que l'any 908 signava l'acta d'entronització del bisbe Guigó: CarCar V-I, n. 127, p. 148. A partir de l'agost del 922 és arxilevita: CarCat V-I, n. 183, p. 186; CarCat V-I, n. 199, p. 199 (any 926); CarCat V-I, n. 233, p. 223 (any 934); CarCat V-I, n. 234, p. 225 (any 935); CarCat V-I, n. 240, p. 229 (any 936); CarCat V-I, n. 248, p. 235 (any 939).

81. No és conegut cap Fredari sotsdiaca en la documentació del segon decenni del segle X a Girona. En canvi, el març del 913 apareix un Fredari en la llista de canonges que assisteixen al mall celebrat a Santa Maria de Girona, CarCar V-I, n. 142, p. 812-913. Un «Fredario siue Revello» assisteix el desembre del 892 a un judici en el qual l'anterior Adilà actuava com a mandatari del bisbe Servusdei: CarCat V-I, n. 82, p. 118. Revell apareix en altres actes semblants del mateix període, al costat d'Adilà: CarCat V-I, n. 80, p. 116 (any 892); n. 81, p. 117 (any 892); n. 84, p. 121 (any 893); n. 86, p. 122-123 (any 893), però en aquests altres documents no és dit «siue Fredario», de manera que no es pot assegurar la seva identitat amb el «Fredario siue Revello». El Fredari del regest també es podria posar en relació amb el «Fredarius presbiter» documentat l'any 921 en els judicis celebrats a Besalú contra uns particulars que havien usurpat al bisbe terres i cases a Bàscara i Cassinyola: CarCat V-I, n. 171, p. 178, i n. 172, p. 179.

82. Cfr supra, nota 54.

83. Alaric, el donador, és prevere. Adilà, Sonifred, Ennegó i Fredari són clergues, amb convergència temporal documentada clara: Adilà 892-913, Sonifred 907-922, Ennegó 913-922, i un o altre dels possibles Fedaris 913-921. El fet de no conèixer, per ara, cap Adilà gironí anterior al darrer decenni del segle IX (cf. supra, nota 57), obliga a descartar rodonament l'opció de Carles el Calb i a situar el document en el regnat de Carles III el Simple. Seguint CarCar V, prenem com a punt de partida del regnat de Carles III el 3 de gener del 898, data de la mort del seu predecessor, el rei Odó, i datem en conseqüència.

... Alia terra est in loco qui uocatur Serra,⁸⁴ et ista fuit data et relicta a Salomone⁸⁵ uxori que sue Auria.⁸⁶

Facta fuit carta donacione III nonas iulii anno xxviii regnante Charolo rege, filium Ledouici.

Firmata fuit a supradictis datoribus nomine Salomone et Auria, et firmare rogaerunt istis testibus nomine Feriolo⁸⁷ et Fredario⁸⁸ et Rago.⁸⁹

Sauogus,⁹⁰ presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

5

926 març 26

ACG, perg. 446/2

Joan i Castellana, esposos, donen una terra anomenada Fosses a l'església de Sant Vicenç de Viladasens.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/2.

... Mansum P. Martino Uillauencio⁹¹ tenet in IIII locis. Primum in loco qui uocatur Fosses,⁹² et ista terra fuit data et relicta a Iohanne⁹³ et vxori sua Kastellana,⁹⁴ secundum cartam que fuit facta ista donacione sub die VII kalendas aprilis anno xxviii regnante Karolo rege, filium Ledouici.⁹⁵

84. En el període només és esmentat un topònim *Serra* a les Preses, CatCar V-I, n. 200, p. 200.

85. Per al període, probable esment hàpax. Cf. supra, nota 50.

86. No es pot identificar amb la devota Àuria, els marmessors de la qual —alguns d'ells esmentat supra— executen el seu testament el 932, CatCar V-I, n. 228, p. 218-219, perquè en aquest darrer document sembla que el seu marit és un tal Guilarà.

87. Per al temps del document és esmentat un sacerdot o prevere Ferriol, CatCar V-I, n. 63, 80, 199, p. 101-102, 115-116, 196-199.

88. Cf. supra, nota 81.

89. Esment hàpax.

90. Cf. supra, nota 54.

91. Esment hàpax.

92. Hi ha una referència al topònim en un testament del 15 d'octubre del 1153, en aquest cas situat a Sant Marçal de Quarentella: CC 291.

93. Per falta d'indicis suficients no sembla possible identificar-lo amb el «Iohannes» que l'any 913 fa de testimoni en l'acte de jurament de trenta-dos testimonis, veïns de Vilamacolum, segons els quals el comte d'Empúries no té drets sobre la vila: CarCat V-I, n. 143, p. 162. Ni tampoc el que apareix el 904 en l'acta de consagració de l'església de Sant Pere de Camprodon, CarCat V-I, n. 116, p. 143.

94. No es troba documentada.

95. Dataríem el document pels anys del rei Carles III el Simple: 26 de març del 926. Cal fer notar altra vegada que el redactor del document mantenia la vigència del regnat de Carles, a despit del seu destronament. Per tant, no era partidari del rei Odó.

Firmata fuit a Iohanne vxorique sue Kastelane et firmare rogauerunt istis testibus nomine Caretoso⁹⁶ et Stefredus,⁹⁷ subdiachonus, et alius qui non paret in illa carta que de hac donacione fuit facta.

Sauogus,⁹⁸ presbiter, qui de supradicta donacione rogatus fuit ut scriberet, et scripsit die et anno quo supra.

6

927 març 26

ACG, perg. 446/21

Gonta i la seva esposa Godegeva donen a Sant Vicenç de Viladasens dues terres a ponent del mas de Pere de Pera.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/21.

... Mansum P. de Pera⁹⁹ tenet in II locis iusta suum mansum apud occidentem. Et iste terre fuerunt date et relicte condam de manu Gonta¹⁰⁰ nomine vxorique sue nomine Godegeua.¹⁰¹

Facta fuit carta istius donacionis uel tradicionis VII kalendas aprilis anno xxx R. rege Karolo, filium Ledouici.

Firmata fuit de istis donatoribus nomine Gonta et Gondegeua, vxor sua, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Ferriolo¹⁰² et Salomone¹⁰³ et Suniario¹⁰⁴ et Fredario¹⁰⁵ et Zehoae¹⁰⁶ et Argila¹⁰⁷ et Guistrimiro.¹⁰⁸

Sauogus,¹⁰⁹ presbiter, qui fuit rogatus scriptor DIE anno quo supra.

96. No es troba documentat

97. No es troba documentat.

98. Cfr supra, nota 54.

99. Esment hàpax.

100. Amb el nom de Gontarius, apareix com a testimoni als documents del maig 913 referents a Vilamacolum, CatCar V-I, n. 143 i 144, p. 161-164.

101. Esment hàpax.

102. Cf. supra, nota 87.

103. Per aquests anys és conegut únicament un homònim propietari de vinya a Fontanet (la Bisbal), testimoni en una venda que Llop i Biada fan al bisbe Guigó d'una terra a Fontanet, CatCar V-I, n. 174-176, p. 180-183.

104. Aquest nom apareix el 30 d'octubre del 919 com a testimoni d'una venda que els esposos Formesèn i Sanló fan al bisbe, també a Fontanet, CatCar V-I, n. 163, p. 172.

105. Cf. supra, nota 81.

106. Esment hàpax.

107. És aventurat identificar-lo amb l'hàpax Àrgila, testimoni en una venda entre particulars de cases i terres de Llambilles el juny del 910, CatCar V-I, n. 130, p. 150-151.

108. En el període esmentat, hàpax.

109. Cf. supra, nota 54.

7

942 febrer 28 ACG, perg. 446/43

Salfred i la seva esposa Ago donen a Sant Vicenç de Viladasens dues peces de terra, una al Bruguerol, l'altra al prat de Mata.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/43.

... Statim in ipso Brugerol¹¹⁰ aliqua, in alio loco qui uocatur Prato de Mata¹¹¹ aliam. Iste fuerunt date et tradite a Salfredo¹¹² vxorique sue Ago.¹¹³

Facta fuit carta istarum donacionum II kalendas marcii anno VI R. Ledouico rege, Leutarius rex filius eo.

Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Salfredo et Ago, et firmare rogaerunt istis testibus nomine Tresericho¹¹⁴ et Rodegario¹¹⁵ et Fredario, presbitero.¹¹⁶

Terdesindus, presbiter,¹¹⁷ qui hoc scripsit die et anno quo supra.

8

958 febrer 24-25 ACG, perg. 446/32

Tonna dóna a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra situada al Puig.

O. Perdut.

110. Esment hàpax.

111. Esment hàpax del *Prat*. Primer esment, cronològicament parlant, de l'indret de Mata, integrat a la parròquia de Viladasens. Un establiment del març del 1157, CC 295, era la primera menció coneguda fins ara del lloc. Però cfr infra, n. 16 (a. 1004), n. 25 (a. 1030), n. 27, nota 286 (Vilardell de Mata, a. 1030), n. 32, nota 341 (a. 1110).

112. Esment hàpax.

113. En les afrontacions d'una venda feta el maig del 932 d'una vinya de Monells apareix el nom d'una «Agone femina», CatCar V-I, n. 227, p. 217-218.

114. No es troba documentat aquests anys.

115. Un prevere Rodegari assistirà a la consagració de l'església del castell de Finestres el 15 d'octubre del 947, CatCar V-I, n. 274, p. 252-254.

116. És improbable que es tracti del *Fredarius* esmentat supra, nota 81. Per aquests anys no es troba documentat cap més prevere d'aquest nom.

117. Terdesind és grafia errada de Teudesind, o Todesèn. No es troba documentat cap Teudesind aquests anys, i creiem que no es pot identificar aquest prevere-notari amb el futur Teudesind, ardiaca i abat de Sant Feliu de Girona, actiu en temps del bisbe Gotmar i documentat des del maig del 948 al gener del 951: CatCar V-I, n. 276, p. 255-256; n. 285-287, p. 263-266; n. 291, p. 270-272. La raó fonamental és que el nostre *Terdesindus* continua exercint el seu ofici més endavant. Cf. infra, notes 123, 131, 141.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/32.

... Alia est in locum quem uocatur Podium,¹¹⁸ et ista fuit data et relicta nomine Tonna.¹¹⁹

Facta fuit carta ista donacione vi kalendas marcii anno v R. Leutario rege, filium (sic) condam Ledouici.

Firmata fuit ab isto donatore nomine Tonna et firmare rogauit istis testibus nomine Ermomirus¹²⁰ et Recosindus¹²¹ et Giga.¹²²

Terdesindus, presbiter,¹²³ qui hoc scripsit die anno quo supra.

9

958 maig 17

ACG, perg. 446/15

Àrgela i la seva esposa Sindilo donen a Sant Vicenç de Viladasens dues peces de terra a l'indret de Jonquer.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/15.

... Mansus G. Garriga¹²⁴ tenet in ii locis, scilicet in loco quem uocatur Ioncher,¹²⁵ et iste terre fuerunt date et relicte de manu Argela¹²⁶ et uxori sue Sindilo.¹²⁷

Facta fuit carta ista donacionum xvi kalendas jvnii anno v^o Leutario R. rege filio condam Leouici.

118. Indret de mal identificar en documentació anterior al segle XI. Segons els regestos i altra documentació, a Viladasens no hi manquen puigs: Cfr infra, n. 10 (*podium Sancti Felicis*), n. 11 i n. 32 (*podio Enrici*); CC 106 (*pugo de Ermerico*), 310, 353 (*podium Sancti Petri*).

119. No es troba documentat.

120. No es troba documentat aquests anys.

121. L'agost del 959 un prevere Recosind és jutge en el mall públic celebrat a Empúries pel comte Gausfred, CatCar V-I, n. 335, p. 303-305.

122. No es troba documentat.

123. Cf. supra, nota 117.

124. Personatge del segle XII. El 21 de setembre del 1183 ell i la seva dona Maria defineixen i evacuen a Gaufred de Medinyà, cabiscol de la Seu, una casa situada a Sant Esteve de Riudellots de la Selva, a canvi de tres *squillatas* d'ordi i de mill: CC 349.

125. El lloc, ultra infra, n. 23 i 33, i amb la forma diminutiva «Goncherol», serà encara esmentat en una escriptura de compra-venda del març del 1046, CC 106.

126. Per aquests anys només és conegut un Àrgela, probablement clergue, que fa de testimoni en un establiment fet l'onze de febrer del 956 per l'abat de Sant Cugat del Vallès d'un bruguerar situat al comtat de Girona, indret de Guardiola (la Bisbal?), CatCar V-I, n. 314, p. 287-288.

127. No es troba documentada.

Firmata fuit istis donatoribus nomine Argela et uxori sue Sindilo, femina, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Adelio¹²⁸ et Guifredo¹²⁹ et Iorgus,¹³⁰ leuita.

Terdesindus, presbiter,¹³¹ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra.

Cfr supra, n. 12

10

960 octubre 26

ACG, perg. 446/39

Julià i la seva esposa Barrilo donen una peça de terra a Sant Vicenç de Viladasens al puig de Sant Felii.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/39.

... Mansum Guielmi Burdi¹³² tenet qui fuit condam in I loco qui uocatur Podium Sancti Felicis.¹³³ Et ista terra fuit data et relicta de condam Iuliano¹³⁴ vxorique sue Barrilo.¹³⁵

Facta fuit carta istius donacionis VII kalendas nouembris anno VI. R. Leutario rege, filio condam Ledouico.

128. No es troba documentat.

129. Per aquests anys només és documentat un prevere Guifred que el 16 d'octubre del 957, dia de la consagració de l'església de Sant Esteve de Banyoles, dóna al monestir dues mujades de vinya a Porqueres, CatCar V-I, n. 325, p. 295-297.

130. Només es troba documentat el 12 de febrer del 979 un prevere Iorio que compra peces de terra a la costa de «Lacione», CatCar V-I, n. 452, p. 408-409.

131. Cfr supra, nota 117.

132. Personatge del segle XII. El 27 d'octubre del 1172 Guillem Bord i Maria, esposos, empenyoren a Pere de Vilabella i a la seva esposa, Gincana, la meitat d'una vinya que tenen a Cassà, indret de Prat d'Escler, a condició que, per l'altra meitat de la vinya, ja empenyorada, els paguin allò que Bernat de Llagostera rebrà pel mas que habita Pere de Caner: ADG, PA, Cassà de la Selva, n. 162 (2209).

133. Esment hàpax.

134. Esment hàpax.

135. Esment hàpax.

Firmata fuit ab istis donatoribus nomine Iulianus et Barrila, femina, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Dardelio¹³⁶ et Petro¹³⁷ et Leotario¹³⁸ et Fredarius,¹³⁹ presbiter, et Seniofredus.¹⁴⁰

Terdesindus, presbiter,¹⁴¹ qui hoc scripsit die anno quo supra.

11

972 gener 20

ACG, perg. 446/11

Adroer i la seva esposa Igilo donen un peça de terra a Sant Vicenç de Viladasens a l'indret de Romaguera.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/11.

... Mansum R. Podio Enrici¹⁴² tenet in III locis. Primum in loco [qui] uocatur Romegera,¹⁴³ et ista terra fuit data et relicta condam Adroario¹⁴⁴ et Igilo, femina,¹⁴⁵ propter animam de uiro suo nomine Giscafredi¹⁴⁶ condam defuncti.

Facta fuit carta ista donacione XIII kalendas februarii anno XVIII regnante Leutario rege, filium condam Ledouici.

---

136. Esment hàpax.

137. Per aquest període, només trobem un Pere *bonus homo* que apareix en el document citat infra, nota 139.

138. Esment hàpax.

139. Es podria tractar del prevere i *scriptor* Fredari, que redacta un document del comte d'Empúries, Gausfred, el 30 d'agost del 959, CatCar V-I, n. 335, p. 303-305.

140. Esmentat com a *bonus homo* en el document citat a la nota 139.

141. Cfr supra, nota 117.

142. Topònim no documentat fins ara a Viladasens. Al bisbat de Girona només hi ha documentat un *Puio Aniarico* a la vall de Mieres, CatCar V-II, n. 432, p. 380-382 (any 975). Cal preguntar-se, però, si no hi pot haver relació entre aquest *podium Enrici* i el *pugo de Ermerico*, ambdós de Viladasens, documentat el darrer l'any 1046 a CC 106.

Com antropònim, és lícit preguntar-se si el Ramon de Puig Enric del regest podria tenir quelcom a veure amb el Ramon de Puig a seques que l'any 1157 signarà com a testimoni en l'establiment que Ponç, clergue de la Seu, fa a Bonet i Saurina, esposos, d'una casa situada a Viladasens, CC 295.

143. Esment hàpax per Viladasens.

144. És improbable, no impossible, que es pugui identificar amb el testimoni homònim de la donació que el febrer del 975 Ariülf i Càndida fan a l'església de Santa Maria de Girona de l'alou que tenen a Sant Aniol de Finestres, CatCar V-II, n. 427, p. 377-378.

145. Per aquests anys, només hi ha documentada una Igilo de la qual l'onze de març de l'any 984 es diu que ella i els seus hereus tenen un planter a Puigferrós, indret de Marenyà, que el mateix dia ven a Llandric, CatCar V-II, n. 492-493, p. 444-445.

146. Esment hàpax.

Firmata fuit istis donatoribus nomine Adroario et Igul, femina, et firmare rogaerunt istis testimoniis nomine Ennegod¹⁴⁷ et Fredarius, presbiter,¹⁴⁸ et Daniel, leuita,¹⁴⁹ et Argefredus, presbiter,¹⁵⁰ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

12

986 juny 9

ACG, perg. 446/14

Adroer i la seva esposa El·la donen a l'església de Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra a Pujals.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/14.

Mansum A. Karrera¹⁵¹ tenet in i loco quem uocatur Pujals,¹⁵² et ista terra fuit data et tradita condam Adroario¹⁵³ vxorique sue Ella.¹⁵⁴

Facta fuit carta ista donacione v idus iunii anno i R. regnante (*sic*) Ledouico rege, filii Leuitario condam.

Firmata fuit a supradictis datoribus nomine Adroario et vxori sue nomine Ella, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Constantino¹⁵⁵ et Aurulfo¹⁵⁶ et Godemario (*sic*).¹⁵⁷

Angefreddus, presbiter,¹⁵⁸ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

147. Pot ésser el prevere Ennegó que el 4 de gener del 974 fa de testimoni en l'acte de donació que el comte Gausfred d'Empúries i el seu fill Sunyer, bisbe d'Elna, fan al monestir de Sant Pere de Roda, CatCar V-II, n. 420, p. 368-371.

148. És documentat un prevere Fredari que el 21 de novembre del 979 compra casa a Girona i vinyes a la vall de Noves, CatCar V-II, n. 459, p. 420-421.

149. No es troba documentat.

150. Només es troba documentat en aquests regests de Viladasens.

151. Per ara, Arnau Carrera només es troba documentat ací i més avall, a l'escatocol del pergami, infra, nota 414.

152. Topònim esmentat a l'acta de consagració de l'església de Sant Esteve, de Banyoles, el 6 d'octubre del 957: CatCar V-II, n. 325, p. 293-295. En un principi sembla aplicar-se indistintament als hodierns Pujals dels Cavallers i Pujals dels Pagesos. En el regest fa de mal dir si es tracta d'un topònim local, qui sap si relacionable amb el *Podium* del n. 8, nota 118.

153. Esment hàpax.

154. Esment hàpax.

155. Aquests anys només hi ha un Constantí documentat com a testimoni en una venda de vinya que es fa a Valveralla el 26 de febrer del 982, CatCar V-II, n. 480, p. 433-434.

156. Esment hàpax.

157. No es troba documentat.

158. Cf. supra, nota 150.

992 desembre 16

ACG, perg. 446/36

Gondafred dona a Sant Vicenç de Viladasens dues peces de terra, una al coll de Vilavenç, l'altra al seu ferragenal.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/36.

Mansum Belleli¹⁵⁹ tenet in duobus locis. Primum ad collum Villauencii,¹⁶⁰ et alia est in suo ferragenale, subtus orto Moreti¹⁶¹ quod est uinario, et iste fuerunt date et relicte de manu condam Gondafredus.¹⁶²

Facta fuit carta istius donacionis VII X kalendas JANUARIi anno V R. Vgone rege.

Firmata a supradicto donatore nomine Gondafredus, et firmare rogauit istis testibus nomine Enegod¹⁶³ et Odegarius¹⁶⁴ et Ermenisclo¹⁶⁵ et Recosindus¹⁶⁶ et Ginberga, femina.¹⁶⁷

Anadagillus (*sic*), presbiter,¹⁶⁸ qui hoc scripsit die et anno quo supra.

159. Un Bevell signa com a testimoni en una venda entre privats d'una terra de Llambilles l'onze de maig del 996: CatCar V-II, n. 574, p. 500-501.

160. Topònim fins ara no documentat.

161. Topònim no identificat; cf. infra, n. 34.

162. Sota la forma Gudofred, és esmentat en una afrontació del document del 7 de setembre del 994, en virtut del qual el bisbe Gotmar i els canonges permuten unes possessions a Cervià de Ter, indret d'Espells, CatCar V-II, n. 554, p. 487; Lluís To, *El monestir de Santa Maria de Cervià i la pagesia, una anàlisi local del canvi feudal*, Barcelona 1991, ap. 2, p. 197-199.

163. Per aquests anys és conegut un Ennegó, prevere, que l'any 984 escriptura la venda que Icol fa a Llandric d'una vinya a la Tallada, indret de Puigferrós, CatCar V-II, n. 493, p. 445; i el 20 de febrer del 989 escriptura el testament del comte Gausfred d'Empúries, CatCar V-II, n. 519, p. 462-464.

164. El 14 de juny del 983 el prevere Odegari és testimoni en l'adveració sacramental del testament del clergue Guigó, fill de Guitizà, feta a l'església de Sant Pere de Darnius, CatCar V-II, n. 486, p. 441. Potser és el mateix que entre 988 i 995 apareix com a levita en el pergami trobat dins l'arca de relíquies de sant Patró a l'església de Sant Pere de Besalú, en el qual els monjos del monestir i altres persones s'encomanen a la protecció del sant, CatCar V-II, n. 567, p. 486.

165. L'únic Ermeniscle conegut d'aquests anys és el que signa com a testimoni en la venda d'un erm a Llambilles el gener del 995, CatCar V-II, n. 557, p. 490; MARTÍ, 140.

166. Per aquests anys no es troba documentat.

167. Per aquests anys no es troba documentada.

168. Per aquests anys no es troba documentat.

993 agost 15

ACG, perg. 446/31

Arivonsus i Ermeniscle, marmessors de la difunta El-la, donen dues peces de terra a Sant Vicenç de Viladasens, una al puig Oriol, l'altra a Bragalades.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/36.

Mansum Petro Torna¹⁶⁹ tenet in IIII locis. Primum in loco qui uocatur Podium Oriol.¹⁷⁰ Et alia est in locum quem uocatur Bragalades.¹⁷¹ Iste fuerunt date et tradite de manu Ariuonso¹⁷² et Ermenisculo,¹⁷³ qui fuerunt elemosinarii de condam El,¹⁷⁴ femina defuncta.

Facta fuit carta istius donacione uel tradicionis XVIII kalendas septembris anno VII R. Vgone rege.

Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Ariuonso et Ermenisculo, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Rasindus¹⁷⁵ et Guitardus¹⁷⁶ et Anagod.¹⁷⁷

Argefredus,¹⁷⁸ leuita, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

---

169. Esment hàpax.

170. Com a topònim de Viladasens no havia estat esmentat fins ara. Cfr supra, p. 623. Però sí que nou anys abans, l'abril del 984, consta l'existència del vilar Oriol al comtat d'Empúries, CC 61. Més endavant, el 1078, és esmentat un altre puig Oriol, a la vall de Noes, prop de la ciutat de Girona, CC 144.

171. Esment hàpax.

172. Esment hàpax, si no s'identifica amb l'Arivons que el gener del 996 signa com a testimoni en una escriptura de venda entre privats celebrada a Celrà, CatCar V-II, 569, p. 497. La possible identificació vindria donada per la proximitat geogràfica relativa de Celrà i Viladasens.

173. Esment hàpax, perquè difícilment es pot identificar amb l'esmentat supra, nota 165.

174. La identificaríem amb l'El o El-lo que devers 983 formava part d'un grup de vint-i-quatre persones que havien usurpat un alou situat a Juïgues i Coscoll (terme de Vilademuls). Aquest alou el comte Delà l'havia comprat a uns jueus i l'havia deixat a la seva filla Ranló, abadesa de Sant Joan; aquesta l'havia venut al monestir de Ripoll, i l'abat Sunifred el feia reclamar en judici, amb sentència favorable. En conseqüència, El i els altres usurpadors, representats en el judici per un tal Guistremir, feien evacuació de l'alou a l'abat ripollès: CatCar V-II, n. 485, p. 436-437. Altra vegada juga a favor de la identificació la proximitat geogràfica de Viladasens i Vilademuls, a part del fet que El fos propietària.

175. Amb aquesta forma, esment hàpax.

176. En una data que pot anar del 995 al 1010, un Guitard subscriu el document on consten les relíquies que el bisbe Odó ha depositat dins l'altar de l'església de Sant Gregori: CatCar V-II, n. 628, p. 530.

177. Esment hàpax.

178. Cf. supra, nota 150.

996 maig 15

ACG, perg. 446/45

Guillem, Engilbert i Segoví, marmessors dels difunts Ermelló i Auruera, donen a Sant Vicenç de Viladasens dues peces de terra a l'indret de la vinya Balascun.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/45.

Mansum Guielmi Sanz¹⁷⁹ de Locata¹⁸⁰ tenet in ii locis, et sunt in loco quem uocatur uinea Balaschun.¹⁸¹ Et iste terre fuerunt date et tradite de manu condam Guielmo¹⁸² et Engilberto¹⁸³ et Segouino,¹⁸⁴ qui fuerunt elemosinarii de condam Erme-lone¹⁸⁵ et Auruera,¹⁸⁶ femina.

Facta fuit carta istius donacionis idus madii anno viiii R. Vgo rege.

Firmata fuit a supradictis donatoribus¹⁸⁷ nomine Seniullus¹⁸⁸ et Oliba¹⁸⁹ et alius qui non paret in anciana carta.

Argefredus,¹⁹⁰ presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

---

179. Esment hàpax.

180. Lloc veí de Fellines, a tocar Viladasens, esmentat en una venda que el comte Borrell fa a Sunyer Llobet de l'alou d'Espiells, a Cervià i Raset, CatCar V-II, n. 542, p. 478-479. Apareix també en el document citat supra, nota 8.

181. Cf. supra, nota 42.

182. No faltarien candidats a la identificació: L'ardiac Guillem, actiu els anys 987 i 994, CatCar V-II, n. 508, p. 456; n. 554, p. 487-488. O l'escriptor Guillem, de CatCar V-II, 533, p. 473-474 (13 febrer 992). O el clergue homònim, fill d'Avierna, que rep diversos béns en el testament de son pare, CatCar V-II, n. 612, p. 518. O un dels dos marmessors homònims del comte d'Empúries, Gausfred; i encara el Guillem, fill de Guitizà, fidel del mateix comte, tots documentats el febrer del 989, CatCar V-II, n. 519, p. 462-463.

183. Esment hàpax.

184. Esment hàpax.

185. Esment hàpax. Possible diminutiu d'Ermelle (dona).

186. Esment hàpax.

187. Cf. supra, nota 3.

188. L'abril del 994 un Seniüld, versemblantment clergue, signa com a testimoni en la donació que el comte Ramon Borrell de Barcelona i la comessa Ermessenda fan a la Seu de Girona de tres alous situats a Pals, Boada i Mollet, CatCar V-II, n. 552, p. 485-486.

189. En el document citat en la nota anterior signen també com a testimonis un ardiaca Oliba, que és l'ardiac de Girona Olibà Llobató (per al qual cfr CatCar V-II, n. 456, p. 417-418; n. 488, p. 442-443; n. 498, p. 448-449; n. 508, p. 456-457; n. 518, p. 461-462), i un altre Oliba, versemblantment també clergue.

190. Cf. supra, nota 150.

1004 juny 6

ACG, perg. 446/37

Giscafred dona a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra a l'indret de Costa Calenta.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/37.

Mansum R. de Rocha,¹⁹¹ de Mata,¹⁹² tenet in i locum qui uocatur Costa Callida,¹⁹³ uersus occidentem, et ista terra fuit data et relicta de manu condam Giscafredi¹⁹⁴ Deo et Sancto Vincencio.

Facta fuit carta istius donacionis VIII idus iunii anno VIII R. Rodberto rege.

Firmata fuit a supradicto donatore nomine Giscafredo, et firmare rogauit istis testibus nomine Flamidia¹⁹⁵ et Suniario¹⁹⁶ et Seniofredo¹⁹⁷ et Bernardo.¹⁹⁸

Guitardus, presbiter,¹⁹⁹ qui hoc scripsit die et anno quo supra.

---

191. Personatge del segle XII, tinent del mas en el moment de la redacció del pergami. És documentat el 1186, quan Berenguer de Cistella, paborde de gener de la Seu, firma al clergue Arnau de Vilafant una vinya que aquest havia comprat a Ponç de Vall, després d'haver-la redimida de Ramon de Roca. El capellà de Viladasens, Pere [de Mata], l'havia donada a Ponç de Vall i aquest l'hauria haver hagut de revendre en tot o en part a Ramon de Roca, que per això treu el cap en la transacció. Finalment la vinya quedarà en poder de la pabordia de gener de la Seu: CC 354.

192. Cf. supra, n. 7, nota 111.

193. Topònim no identificat.

194. Hi hauria dues identificacions idònies: Encaixaria amb el Giscafred, marit de Quixol, que el 5 de desembre del 995 compra a Celidònia una terra a Llambilles: CatCar V-II, n. 566, p. 494-495. També encaixaria amb el Giscafred que apareix com a testimoni en tres escriptures: Una marmessoria del comtat d'Empúries el juny del 997, CatCar V-II, n. 592 (ACG, perg. 26); una venda entre privats a Llambilles el setembre del 999, CatCar V-II, n. 617, p. 523 (ADG, PA, Llambilles n. 4); una compra al Mercadal del bisbe Ot el febrer del 1007, ACG, perg. 31.

195. No la trobem documentada.

196. Encaixa amb el Sunyer que signa després de Giscafred en el primer document citat a la nota 194.

197. Encaixaria amb el Sunyer que el 7 d'agost del 996 fa de testimoni en una venda entre particulars al terme de Corça, CatCar V-II, n. 580, p. 504; i amb el que fa de marmessor de Guifré el juliol del 997, CatCar V-II, n. 595, p. 510-511. Com que en el pergami no és dit clergue, no indiquem altres possibles identificacions amb Sunifreds tonsurats.

198. No el trobem documentat.

199. La cronologia inclina a identificar-lo amb l'ardiaca Guitard, nebot de l'ardiaca Olibà Llobató. En efecte, aquest Guitard el 20 de gener del 995 llega a Santa Maria les cases que heretà de l'oncle Llobató al costat del palau episcopal de Girona, llevat de l'hospici de pobres i pelegrins construït allí mateix per l'oncle, CatCar V-II, n. 556, p. 489-490. El setembre del 1003 assisteix a la consagració de l'església del monestir de Sant Pere de Besalú, VL, XV, ap. XXVII, p. 266-269. El 18 de juny del 1015 signa la venda que el bisbe Pere Roger fa als comtes de Barcelona,

1005 gener 11

ACG, perg. 446/3

Baldofred, Guadamir, Tansèn i Argesèn, marmessors del difunt Seniofred, fan donació d'una terra a Sant Vicenç de Viladesens.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/3.

Alia terra est in loco que uocatur Val,²⁰⁰ et ista terra fuit data et relicta Deo et Sancto Vincencio de manu Ballofred et Guadamir,²⁰¹ et Tansinde,²⁰² femina, et Argesinda,²⁰³ femina, qui fuerunt testatores uel elemosinariii condam defuncto nomine Seniofredo,²⁰⁴ et Argesinda, femina, cum uiro suo nomine Ballofredo²⁰⁵ similiter fecerunt donacionem de alia terra sua que ibidem est.

Facta fuit carta istius donacionis III idus JANUARIi anno VIII regni Rodbertus rege.

Firmata fuit a a Ballofredo et Guadamiro et Tansinde, femine, et Argesinde femine, et his testibus firmare rogauerunt nomine Guitardo²⁰⁶ et Tassio²⁰⁷ et Guielmo,²⁰⁸

Ramon Borrell i Ermessenda, de l'església de Sant Daniel per 100 unces d'or, ja aplicades pels comtes a la construcció de parets i teulada de l'edifici de la Seu nova, *Sant Daniel*, 5.

200. Topònim de Viladasens no esmentat ni identificat.

201. És forta la temptació d'identificar Bal-lofred i Guadamir amb els homònims que vint-i-dos anys abans, el 983, formant part d'un grup de vint-i-quatre veïns dels llocs de Juïgues i Coscoll, terme de Vilademuls, havien hagut d'evacuar la propietat de l'alou dels dos llocs a favor del monestir de Ripoll, *CatCar V-II*, n. 485, p. 436-437. No hi ha cap altre Bal-lofred, laic, conegut en el període de temps que va de finals del segle X a principis del XI. Pel que fa a Guadamir, només trobem documentat un homònim que el novembre del 1007 fa de testimoni en la venda que els esposos Tedmar i Trotil-la fan al bisbe Ot de llur alou de Castelló, *ACG*, Pergamins s. IX-XII, n. 32, editat per MARTÍ 162.

202. No documentada.

203. No documentada.

204. En el document del 983 citat en les notes 174 i 201 hi figuren dos Seniofreds, i ens inclinaríem a pensar que el difunt donador és un dels dos de la llista dels vint-i-quatre veïns de Juïgues i Coscoll, forçosament coneguts l'un i l'altre dels Bal-lofred i Guadamir esmentats en el mateix document.

205. Són els mateixos marmessors esmentats suara.

206. Els tres personatges que fan de testimonis poden ésser tres clergues vinculats a la catedral. Hi ha un ardiaca de nom Guitard, actiu entre 994 i 1029: *CatCar V-II*, n. 554 i 556, p. 487-488 i 489-490; MARTÍ 139, 145, 155, 169, 179, 198.

207. El prevere Tassi és actiu des del juny de 983 fins al 1018. El 1007 és «scriptor»; el 1018, com a prevere de Santa Maria i amb el sagristà Bonshom i amb Vives, també prevere, rep l'alou que la difunta Guisla els deixa en testament. Cfr *CatCar V-II*, n. 486 i 584, p. 438-441 i 506-507; MARTÍ 123, 143, 160, 162, 174.

208. Es pot tractar de l'ardiaca gironí Guillem, que el 26 de maig del 987 assistia al mall públic celebrat a Girona, en el qual Hildesind, bisbe d'Elna i abat de Sant Pere de Roda, reclamava a les filles de Gerberga un alou situat al comtat de Girona, al lloc dit Olivars, terme de

et Guitardus, subdiachonus,²⁰⁹ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra.

18

1007 juny 16

ACG, perg. 446/46

Ramon dóna a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra a l'indret dit camp de Fams.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/46.

Mansum Petri Guielmi de Rareto²¹⁰ tenet in I loco quo uocatur Champ de Fáms.²¹¹ Istud fuit datum et relictum a Raimundo.²¹²

Facta fuit carta XVI kalendas iulii anno XI R. Rodberto rege.

Firmata fuit a supradicto donatore nomine Raimundo, et firmare rogauit istis testibus nomine Enegod²¹³ et Altimirus²¹⁴ et Bonefilio.²¹⁵

Argefredus,²¹⁶ presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

19

1008-1009 agost 12

ACG, perg. 446/5

Seguer, prevere, Guigó, Arivons i Ermengarda, marmessors de Guillem, donen a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra al Puig Oriol.

Sant Julià de Ramis, i li era legalment evacuat, CatCar V-II, n. 508, p. 456-457. Era testimoni en una permuta que el bisbe de Girona i els canonges feien amb Sunyer, dit Llobet, d'unes cases a la vil·la de Cervià, indret d'Espells, CatCar V-II, n. 554, p. 487-488.

209. No es troba documentat.

210. Topònim esmentat en una venda dels comtes Borrell i Ermeruds a Sunyer Llobet del maig del 993, CatCar V-II, n. 542, p. 479; i en el testament d'Avierna, muller de Sunyer Llobet, del desembre del 998, CatCar V-II, n. 612, p. 518.

211. Esment hàpax.

212. L'abril del 1005 hi ha documentat un Ramon que fa de testimoni en una venda entre privats d'una possessió situada a Fellines: CC 72.

213. Un Ennegó fa de testimoni l'any 1015 en una venda entre dos matrimonis de Pruneres, al comtat de Besalú; és difícil que es pugui relacionar amb el del document.

214. No es troba documentat.

215. El 1003 un canonge Bonfill intervé en el reconeixment que el comte de Besalú fa al bisbe de Girona que les esglésies de Sant Pere de Montagut i Sant Feliu de Begudà pertanyen a la Seu de Girona, CC 71. És difícil, no impossible, que es pugui identificar amb el del document.

216. Cf. supra, nota 150.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/5.

Alia terra et in loco quem uocant Podio Oriol,²¹⁷ et ista fuit data et relicta de manu Segario,²¹⁸ presbitero, et Gigone²¹⁹ et Ariuonso²²⁰ et Ermengardis²²¹ femina, qui fuerunt tutores et elemosinarii condam de Guielmo,²²² qui in iuncxit illis ut sua terra de Podio Oriol dedissent Deo et Sancto Vincencio, et ita fecerunt.

Facta fuit carta istius donacionis II idus AVGUSTI anno XIII regni Rodberto rege.

Firmata fuit a supradictis elemosinariis nomine Segario, presbitero, et Gigone et Ariuonso et Ermengardis femina et Stefredus, presbiter;²²³ et Argefredus, presbiter,²²⁴ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

20

1025 març 15

ACG, perg. 446/6

Donuç dóna a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra a l'indret d'Alibea-Albea.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/6.

217. Cf. supra, n. 14, nota 170.

218. Circa 1020 és esmentada l'heretat que Seguer, clergue de la Seu, havia tingut a Llambilles, MARTÍ 180.

219. El 1037 és documentat en unes afrontacions un Guigó que té terra a Celrà, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 43, editat per MARTÍ 221.

220. El 1007 és documentat en afrontacions un Arivons que té terra vora a tocar l'estany de Castelló, MARTÍ 162.

221. No documentada. Però cf. infra, n. 29, nota 311.

222. No es pot tractar del jutge Guillem que intervé en l'evacuació que el juny del 1003 el comte Bernat Tallaferró de Besalú feia al bisbe de Girona que les parròquies de Sant Pere de Montagut i Sant Feliu de Beuda, amb llurs delmes i primícies, petanyien a la Seu, CC 71, MARTÍ 153, perquè el 1019 encara actuava, MARTÍ 176. El setembre del mateix any 1003 un Guillem arxilevita és present a la consagració de l'església de Sant Pere de Besalú, ORDEIG, II-1, n. 121, p. 1-4. I el 1007 un levita Guillem escriu una carta de venda d'un alou de Castelló d'Empúries que els esposos Tedmar i Trotil·la fan al bisbe Ot de Girona, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 32, editat per MARTÍ 162. Com sigui, el difunt Guillem és propietari a Canet d'Adri, lloc on la Canonja i els seus titulars tenen béns, i per això cercaríem un Guillem benefactor de Viladasens entre el clergat gironí.

223. No documentat.

224. Cf. supra, nota 150.

Mansum P. Amato Villauencio²²⁵ tenet in uno loco quem uocatur (*sic*) Alibea²²⁶ (Albea?), et ista fuit data a Donucho²²⁷ nomine.

Facta fuit carta istius donacionis I idus marcii anno xxviii regnante Rodberto rege.

Firmata fuita ab isto datore nomine Donucho et firmare rogauit istis testibus nomine Lobetus²²⁸ et Holiba²²⁹ et Argenado,²³⁰ et Suniarius,²³¹ presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

21

1029 novembre 22

ACG, perg. 446/44

En la seva dedicació, els fills de Tansèn, difunta, Bernat, Guitard i Arduca, donen a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra a l'indret del vilar Sança.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/44.

Mansum Bernardi Rustici,²³² de Urriols, tenet in I loco, ad uillare de Sancia,²³³ et ista fuit data et tradita Deo et Sancto Vincencio ad suam dedicacionem de manu condam femina nomine Tansen²³⁴ et de filiis suis et de filia sua, nomine Bernardo²³⁵ et Guitardo²³⁶ et Arduca.²³⁷

---

225. Esment hàpax.

226. Lloc no identificat.

227. No documentat.

228. No documentat, si no l'identifiquem amb el Llobet que amb la seva esposa Adelaida l'any 1024 ven una peça de vinya a Celrà, CC 82, MARTÍ 190.

229. Un Oliba fa de testimoni el gener del 1025 en l'acte d'evacuació que fa Gausbert a favor de Santa Maria, del bisbe i de la Canonja de la part d'alous, delmes i primícies que havia posseït injustament durant 15 anys a l'església de Sant Sadurní d'Arenys d'Empordà, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 39, editat per MARTÍ 191.

230. No documentat.

231. Es podria identificar amb el Sunyer *sacer* que fa de testimoni en l'acte d'evacuació acabat d'esmentar a la nota 222. Però un Sunyer *scriptor* només es troba documentat, en tal període, en aquests regests: Cf. infra, n. 22 i 23-27.

232. No documentat.

233. Esment hàpax.

234. No documentada.

235. No documentat.

236. No documentat.

237. No documentada.

Facta fuit carta istius donacionis x kalendas decembris anno xxxiiii R. Rodbertus rex.

Firmata fuit a supradictis datoribus nomine Tansen et Bernardo et Guitardo et Arduca, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Raro²³⁸ et Seniofredo²³⁹ et Guadamiro.²⁴⁰

Argefredus,²⁴¹ presbiter, qui hoc scripsit DIE anno quo supra.

22

1030 octubre 31

ACG, perg. 446/4

En la dedicació de l'església de Sant Vicenç de Viladasens, Lleopart dóna una peça de terra a l'indret de Vallcalent.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/4.

Alia terra est in loco quem uocant Val chalent, quam Leopardus²⁴² dedit ad dedicationem Sancti Vincencii.

Carta fuit facta istius donacionis II NOVEMBRIS anno xxxv regnante Roberto rege.

---

238. No documentat.

239. No documentat.

240. Es podria tractar del prevere homònim que el juny del 1035 venia una casa de l'escala de la Seu de Girona al prevere Bonuç, ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. 63v, editat per MARTÍ 214.

241. Cf. supra, nota 150.

242. Cf. nota següent.

Firmata fuit a Leutardo²⁴³ et istis testibus firmare rogavit nomine Adalberto²⁴⁴ et Sonifredo²⁴⁵ et Suniario.²⁴⁶

Suniarius, presbiter,²⁴⁷ qui hoc rogatus fuit ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

23

1030 novembre 15

ACG, perg. 446/19

Odó i la seva esposa Uliardis donen a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra al Jonquer.

O. Perdut.

---

243. Ha d'ésser identificat amb el «Leopardus» anterior, puix que és el donador qui fa ferm l'acte jurídic. Una de les dues grafies, doncs, és errònia. Si la primera era la bona, es podria identificar el personatge amb el Llopard que l'any 1047 vendrà a Engilrada les seves possessions de Llambilles, ADG, PA, cal. 7, n. 9, i *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. 14v-15r, editats per MARTÍ 252 i 255. Si es tractava de Leotard, hauríem de recular a l'homònim que amb la seva esposa venia el desembre del 1015 el seu alou de Pruneres, i el 1020 apareix com a testimoni en unes vendes a Fonteta, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 34, CC 81, editat el primer i regestat el segon per MARTÍ 172 i 185.

244. El 21 de febrer del 993 un sacerdot Adalbert és marmessor i executor testamentari, amb altres, del difunt Llobard, que llega a Santa Maria de Girona una peça de terra a Examins, indret de Vulpellera, comtat de Girona, CatCar V-II, n. 541, p. 478. No és segur que es pugui identificar amb l'homònim Adalbert, prevere, almoiner, amb altres, l'any 996, de la comtessa de Besalú, Ermengars, la qual deixa un alou al monestir de Sant Pere de Camprodon, CatCar V-II, n. 569, p. 496-497. Aquest darrer Adalbert podria ésser identificat amb l'homònim abat de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú que el març de l'any 1000 fa permutes amb el comte Bernat I de Besalú i en rep aous situats a Beuda, Jou, Toralles i Freixenet, CatCar v-II, n. 622-624, p. 525-529; i és present en actes de l'any 1003 en els quals intervé el sobredit comte Bernat, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 27 i VL, XV, ap. XXVII, p. 266-269, editat el primer i regestat el segon per MARTÍ 154-155. Entenem que l'Adalbert del nostre regest és un clergue vinculat a la catedral i al bisbe, i com a tal és testimoni en la venda que l'any 1007 els esposos Tedmar i Trotil-la fan al bisbe Ot de llur alou de Castelló, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 32, editat, traduït al castellà i comentat per Jaume MARQUÈS CASANOVAS, *Documentos sobre Castelló d'Empúries*, dins «AIEE» 11 (1976) 180-186, i per MARTÍ 162, i en la venda que l'any 1010 els esposos Ricsaló i Bonafilla, jueus, fan al sagristà Bonshom d'una casa a la costa de Sant Martí de Girona, ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. 84r, editat per MARTÍ 166.

245. Suposant, com acabem de fer per Adalbert, que Sunifred sigui un clergue vinculat a la Seu, s'ofereix un homònim que el 1022 assisteix i signa l'acta de consagració de Santa Maria de la Pinya, ORDEIG, II-1, 33-34; ES 44, p. XIII, i regestat per MARTÍ 188; el 1027 fa de testimoni en la donació d'un hort del Mercadal a la Seu, CC 83, el 1033 en una venda entre esposos a Buscarons, parròquia de Sant Andreu de Serinyà, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 42, editat per MARTÍ 206, i el 1035 és marmessor del testament de Gilabert de Cruïlles, CC 92.

246. Com l'anterior, un *Sunierius* assisteix el 1002 i signa l'acta de consagració de Santa Maria de la Pinya, ORDEIG, *ib.*; ES, *ib.*, regestat per MARTÍ 188, i el 1039 és testimoni en l'evacuació judicial de Ramon Gausfred a favor del cabiscol Ponç de l'alou de Puigalt, a la parròquia de Santa Eulàlia de Cruïlles, CC 100.

247. Cf. supra, nota 231.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/19.

Alia est in loco quin uocatur Ioncher,²⁴⁸ et ista fuit data et relicta de manu condam nomine Odo²⁴⁹ vxorique sue Vlliardis.²⁵⁰

Facta fuit carta istius donacionis xvii kalendas decembris anno xxxv R. Rodberto rege.

Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Odo et Vlliardis, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Gadamiro²⁵¹ et Guimara²⁵² et Guinaldo.²⁵³

Suniarius,²⁵⁴ presbiter, qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra.

Et est ista terra subtus mansum Petri Barca²⁵⁵ et Petri de Pera.²⁵⁶

24

1030 novembre 16

ACG, perg. 446/9

Llobet i la seva esposa Ago donen a Sant Vicenç de Viladasens dues peçes de terra, una a l'indret de Salzes, l'altra al de Comelles.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/9.

---

248. Cf. supra, n. 9, nota 125.

249. No documentat.

250. No documentada.

251. Entre 1025 i 1031 el bisbe Pere Roger i el sagristà Bonshom, consentint els canonges, estableixen al prevere Guadamir una peça de terra al Mercadal, en servei de Santa Maria, CC 86. I el desembre del 1032 el vescomte i arxilevita Eribau li dóna l'alou que posseïa per son germà Bremon, difunt, al lloc dit Sigberta, terme de Fornellets, parròquia de Sant Cugat de Fornells de la Selva, ACG Pergamins s. IX-XII perg. 41, editat per MARTÍ 205. El juny del 1035 vendrà al prevere Bonuç una casa a l'escala de Santa Maria de Girona, ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major* fol. 63v, editat per MARTÍ 214.

252. No documentat.

253. No documentat.

254. Cf. supra, nota 231.

255. No documentat.

256. No documentat.

Mansum P. Burd²⁵⁷ tenet in ii locis. Primum in loco quem uocantur Salices²⁵⁸ et alia in loco qui uocatur Chomela;²⁵⁹ iste fuerunt date et relicte condam Lobeto²⁶⁰ uxorique sue Ago.²⁶¹

Facta fuit carta istarum donacionum xvi kalendas decembris anno xxxv regnante Rodberto rege.

Firmata fuit istis datoribus nomine Lobeto et uxori sue Ago; et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Oriol²⁶² et Adroario²⁶³ et Bonusomo.²⁶⁴

Suniarius, presbiter,²⁶⁵ qui rogatus fuit ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

25

1030 novembre 18

ACG, perg. 446/41

Bonfill i els seus fills Guadamir, Adroer, Andreu i Guitard donen una terra a Sant Vicenç de Viladasens al Puig de Sant Feliu.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/41.

---

257. No documentat.

258. Indret no documentat.

259. Indret no documentat.

260. No documentat.

261. No documentada amb la forma «Ago». En canvi sí que és coneguda una dona anomenada «Ego» que el maig del 1036 comprava terres al terme de Raset, CC 97. Anys a venir, el juliol del 1069, Dalmau Vidal, fill d'Eg, les vendrà al levita Berenguer per vuit unces d'or de Barcelona, CC 137.

262. El gener del 1029 un suposat clergue Oriol assisteix i signa l'acta de consagració de l'església de Sant Silvestre de Vilamala, comtat de Peralada, MARTÍ 198.

263. Des de l'agost del 1031 fins a l'agost del 1045 hi ha documentat un escrivà «Adroarius levita», ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. 84v, editat per MARTÍ 202; Pergamins s. IX-XII, n. 46, editat per MARTÍ 231; n. 49, editat per MARTÍ 243; n. 47bis, editat per MARTÍ 244; n. 48bis, editat per MARTÍ 245.

264. Un clergue Bonus Homo és marmessor del testament de Gilibert de Cruïlles l'abril del 1035, CC 92. Per la data, es pot tractar de l'homònim sagristà Bonshom, actiu des del 1015 fins al 1031: ASD, perg. 3, editat a *Sant Daniel* 5 i per MARTÍ 169; ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 37-39, editats per MARTÍ 174, 186 i 191; VL, XIX, ap. XXVI, p. 317-319, regestat per MARTÍ 178; ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. 22v, editat per MARTÍ 180; BNE, ms. Baluze 234, fol. 217v, regestat per MARTÍ 198; CC 86.

265. Cf. supra, nota 231.

Mansum Gerunda,²⁶⁶ femina de Mata²⁶⁷ tenet in IIII locis. Primum ad Podium Sancti Felicis,²⁶⁸ et ista terra fuit data et relicta a Bonefilio²⁶⁹ uel filiorum suorum nomine Guadamiro²⁷⁰ et Adroario²⁷¹ et Andrea²⁷² et Guitardo.²⁷³

Facta fuit carta istius donacionis IIII x kalendas decembris anno xxxv R. Roderberto rege.

Firmata fuit a predictis donatoribus nomine Bonifilio et Guadamiro et Adroario et Andrea et Guitardo, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Anssulfo²⁷⁴ et Iaues²⁷⁵ et Miro.²⁷⁶

Suniarius, presbiter,²⁷⁷ qui hoc scripsit die annoque prefixo.

26

1030 novembre 22

ACG, perg. 446/8

Adroer i la seva esposa Engradia donen a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/8.

---

266. No documentada.

267. Cf. supra, n. 7, nota 111.

268. Indret no documentat.

269. No essent dit clergue ni prevere, no es troba documentat.

270. Id.

271. Id.

272. Id.

273. No documentat, si no s'accepta que sigui el testimoni signant de la venda que el març del 1044 els esposos Gerbert i Trudgarda fan a Bremon del vilar dit «Leocata» als termes de Sant Martí de Fellines i Sant Vicenç de Viladasens, ADG PA Viladasens 433 (Fellines), editat per MARTÍ 242.

274. Per al període només és documentat un Ansulfo que el setembre del 1033 fa de testimoni en una compra-venda a Serinyà, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 42, editat per MARTÍ 206; i el març del 1039 en una altra al terme de Matamors, indret de Coronella, CC 99.

275. No documentat.

276. És documentat almenys des del setembre del 1024 un Mir que aquell any fa de testimoni en una venda a Celrà, CC 82, el 1028 en una altra a Sant Martí de Viladrau, ADG, Mitra cal. 16 n. 2, editat per MARTÍ 195, el 1034 en una altra a Corts, CC 88, el juny del 1035 en una venda d'immoble a Girona, ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major* fol. 63v, editat per MARTÍ 214, el 1036 en una donació a Santa Maria de dos alous de la paròquia de Sant Feliu de Boada, CC 96, i el 1038 en una altra venda al terme de Raset, CC 97.

277. Cf. supra, nota 231.

Alia terra que est super mansum suum fuit data et relicta nomine Adrouario²⁷⁸ et uxori sue Engradia.²⁷⁹

Carta fuit facta ista donacione x kalendas decembris anno xxxv regnante Rodberto rege.

Firmata fuit istis datoribus nomine Adroario et Engradia, et firmare rogauerunt istis testimoniis, nomine Fredolo²⁸⁰ et Gadamiro²⁸¹ et Sonifredo.²⁸²

Suniarius, presbiter,²⁸³ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die anno quo supra.

27

1030 novembre 22

ACG, perg. 446/16

En la dedicació de Sant Vicenç de Viladasens, Blancúcia i els seus fills Adaiulf, Gansalna, Bonadona, Bella i Madrona donen una peça de terra a Camperar, indret de Vilardell de Mata.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/16.

Mansum P. Fortuno²⁸⁴ tenet in v locis. Primum in loco quem uocatur Champerár²⁸⁵ ad Uilardel de Mata,²⁸⁶ uersus oriente, et ista terra fuit data et tradita Deo et Sancto Vincencio ad suam dedicacionem de manu condam Blancucia²⁸⁷ et de filio suo Adaulfo²⁸⁸ uel de filiabus suis nomine Gansalna²⁸⁹ et Bonadona²⁹⁰ et Bela²⁹¹ et Madrona.²⁹²

Facta fuit carta ista donacione x kalendas decembris.

---

278. No documentat.

279. No documentada.

280. No documentat.

281. Cf. supra, n. 22 i nota 240.

282. Cf. supra, nota 251.

283. Cf. supra, nota 231.

284. No documentat.

285. Indret no documentat.

286. Amb la forma «uilard de Mata», el lloc serà esmentat en una venda del 1219, CC 402.

287. No altrament documentada.

288. En el període només es troba documentat un prevere Ataiulf que el 1029 assisteix a la consagració de l'església de Vilamalla, BNF, ms. Baluze 234, fol. 217v-218v, regestat per MARTÍ 198; i el 1035 és testimoni en una compra-venda efectuada a Montbosí (Llambilles), CC 89.

289. No documentada.

290. No documentada.

291. No documentada.

292. No documentada.

Firmata fuit a supra donatoribus dictis nomine Blancucia et Aaulfo et Gansalna et Bonadona et Bela et Madrona, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Raimundo²⁹³ et Odo²⁹⁴ et alium qui non paret in illa carta donacionis.

Suniarius, presbiter,²⁹⁵ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die ano (sic) quo supra.

28

1037 juny 4

ACG, perg. 446/30

Ramon dóna a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra a l'indret de Puntils.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/30.

Mansum Adaledis Sabatera²⁹⁶ tenet in i locum quem uocatur Puntils.²⁹⁷

Ista terra fuit data et relicta a Raimundo²⁹⁸ II nonas jvnii.

Firmata fuit a supradicto donatore, qui firmare rogauit istis testibus nomine Seger²⁹⁹ et Oliba,³⁰⁰ Ieuita, et Bremun,³⁰¹ et aliis testibus nomine Guinaldo³⁰² et Archimballo³⁰³ et Domenicus³⁰⁴ anno VI R. Henrico rege.

Argefredus, presbiter,³⁰⁵ qui fuit scriptor die anno quo supra.

293. Si s'admet que és eclesiàstic, hi ha un homònim que encaixa en el període, un Ramon que fa d'escriptor i de testimoni en documents que van del 1028 al 1047: ADG, PA, Fornells 1, editat per MARTÍ 193; CC 92 i 97; ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 43, 46 i 50, editats per MARTÍ 221, 231 i 251.

294. En la hipòtesi que també sigui eclesiàstic, es pot identificar amb l'Odó *leuita* que el 1020 tenia un alou o paret que afrontava amb la torre rodona que la comtessa Ermessenda i el seu fill Berenguer Ramon donaven a la Seu de Girona, CC 80, i amb l'Odó que el desembre del 1029 assisteix a la consagració de l'església de Sant Silvestre de Vilar Renal o de Vilamala, al comtat de Peralada, BNF, ms. Baluze 234, fol. 217v-218v, regestat per MARTÍ 198.

295. Cf. supra, nota 231.

296. No documentada.

297. Al bisbat de Girona el mas o l'indret de Pontils només és documentat l'any 965 devers Montagut, CatCar V-I, n. 365, p. 329, i l'any 975 devers Mieres, CatCar V-II, n. 432, p. 381.

298. No documentat.

299. Entre 1025 i 1031, és documentat un prevere Seguer, *sacerdos et monachus*, que fa d'escrivà, CC 86, 93.

300. Cf. supra, nota 229.

301. No documentat.

302. No documentat.

303. No documentat.

304. No documentat.

305. Cf. supra, n. 21, nota 241.

1037 juny 4

ACG, perg. 446/34

Seguer, Oliba, levita, i Bremon, marmessors de la difunta Ermengarda, donen una terra a Sant Vicenç de Viladasens.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/34.

Mansum Berengarii Isarni³⁰⁶ tenet in II locis. Primum in loco quo uocatur Contenta,³⁰⁷ et ista terra fuit data et tradita de manu Segarii³⁰⁸ et Oliba, leuita,³⁰⁹ et Bremun,³¹⁰ qui fuerunt testatores et elemosinarii de condam Ermengardis³¹¹ femina defuncta.

Facta fuit carta ista donacione uel tradicionem II nonas iunii anno VI R. Enrico rege.

Firmata fuit a supradictis elemosinariis, nomine Seguer, Oliba, leuita, et Bremun, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Guinaldo³¹² et Archimballo³¹³ et Domenicus,³¹⁴

Argefredus,³¹⁵ presbiter, qui hoc scripsit die et anno quo supra.

1046 juliol 15

ACG, perg. 446/42

Asemund, Guillem i Cinquagesma, marmessors de Guitard, donen una peça de terra a Sant Vicenç de Viladasens.

O. Perdut.

---

306. No documentat. Però el nom reapareix en documentació de Viladasens l'any 1157, CC 295, i l'any 1165, CC 310.

307. Indret no documentat.

308. Cf. supra, n. 28, nota 299.

309. Cf. supra, n. 28, nota 300.

310. Cf. supra, n. 28, nota 301.

311. És possible que es tracti de la mateixa Ermengarda que l'agost del 1034 vendrà, amb Bernat i Sunyer, unes terres situades al terme de Corts, CC 88, i el juliol del 1035 fa una donació a Sant Feliu de Cartellà de la meitat del quadró de terra que té a l'indret de Bodega, CC 93.

312. Cf. supra, n. 28, nota 302.

313. Cf. supra, n. 28, nota 303.

314. Cf. supra, n. 28, nota 304.

315. Cf. supra, nota 150.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/42.

Et in alio loco quem uocatur Campo de Paulo.³¹⁶ Istud fuit datum Asemundo³¹⁷ et Guielmo³¹⁸ et Cinquagesma femina,³¹⁹ qui fuerunt elemosinarii et testatores de condam Guitardo.³²⁰

Facta fuit carta istius donacionis VIII x kalendas augusti anno xv R. Enrico rege.

Firmata fuit a supradictis donatoribus nomine Seimundus et Guielmus et Cinquagesma, et firmare rogauerunt istis testibus nomine Stephanus³²¹ et Vidal³²² et Arbertus, presbiter.³²³

Segarius,³²⁴ presbiter, qui hoc scripsit die anno quo supra.

31

1072 març 27

ACG, perg. 446/7

Guillem Pard, Arnau Pard, Gerberga, Fredol i Bremon, marmessors de Sunyer Llopart i de la seva germana Guila, donen terra a Sant Vicenç de Viladasens als indrets de Salzes i de Comelles.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/7.

[Apud] Podium Enrici.³²⁵ Mansum Guielmo de Fonte³²⁶ tenet in III locis. Primum in loco quem uocatur Salices³²⁷ et in alio loco quem uocatur Comela,³²⁸ et iste fuerunt

---

316. Indret no documentat.

317. No documentat.

318. No documentat.

319. No documentada.

320. És probable que es tracti del Guitard que el març del 1044 signa com a testimoni l'escriptura de venda del vilar dit *Leocata*, situat als termes de Sant Martí de Fellines i de Sant Vicenç de Viladasens, que els esposos Gerbert i Trudgarda fan a Bremon, ADG, PA, Viladasens 433 (Fellines), editat per MARTÍ 242.

321. No documentat.

322. Podria tractar-se del Vidal que fa de testimoni en una venda de terres a Llambilles el juny del 1047, ADG, PA, ca. 7, n. 9 i ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. 17rv, editat per MARTÍ 252.

323. No documentat.

324. El juny del 1040 un prevere Seguer rep dues ovelles en el testament d'Adelaida, que deixa alous a la Seu de Girona, CC 102.

325. Cf. supra, n. 11, nota 142.

326. No documentat.

327. Cf. supra, n. 24, nota 258.

328. Cf. supra, n. 24, nota 259.

date et relicte de manu Guielmo [Par]do³²⁹ et Arnallo Pardo³³⁰ et Gerberga femina³³¹ et Fredol³³² et Bremundo,³³³ qui fuerunt testatores et elemosinarii condam de Suniario Lopardo³³⁴ et sororis sue Guile.³³⁵

Facta fuit carta istarum donacionum VI KAL APRILIS anno XII regnante Filipo rege.

Firmata fuit a supradictis elemosinariis et firmare [rogauit] istis testimoniis nomine Raimundo Guielmo, presbitero,³³⁶ et Bernardo Seger³³⁷ et Seger, presbiter.³³⁸

Segarius, presbiter,³³⁹ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

32

1110 abril 20

ACG, perg. 446/29

Arnau Isarn, Guilla Guadamir i Andreu Bellell, marmessors d'Arnau Guadamir, donen dues peces de terra a Sant Vicenç de Viladasens, una a la costa de Mata i l'altra a l'indret de Issoles.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/29.

---

329. No documentat.

330. No documentat.

331. Possiblement és la mateixa Gerberga que el juny del 1066 actua, amb Pere Freder i Arnau Odó, com a marmessora de Guillem Tedmar, i tots tres lliuren a la Canonja una terra situada a Orriols, CC 133.

332. No documentat.

333. No documentat.

334. Un Sunyer Llopart l'any 1046 signa com a testimoni en l'escriptura de venda que Silví i Adalets, esposos, fan a Seguer Onofred i Bremon Ramon d'un alou situat a Viladasens, CC 106.

335. No documentada.

336. Podria tractar-se del Ramon Guillem, que el maig del 1054 signava com a testimoni en l'escriptura de donació de Guitart a la Canonja d'alous situats a Fornells, Campdorà, Mata i Viladasens, CC 114. És més segur que calgui indentificar-lo amb el laic Guillem Ramon que el 1064 fa de testimoni en l'adveració sacramental del testament de Guitard, jutge i canonge, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 64, regestat per MARTÍ 298.

337. El seu nom apareix l'any 1066 en les afrontacions d'una escriptura de donació d'una terra d'Orriols a la Canonja, CC 133.

338. Segurament cal identificar-lo amb el següent.

339. Probablement és el mateix *scriptor* de l'ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 67, de l'any 1065, allí amb la forma del nom *Sicharius*.

Mansum R. Guadamir³⁴⁰ tenet in ii locis. Primum in loco qui uocatur Costa de Mata,³⁴¹ et alia in locum qui uocatur Issoles³⁴² damont de Ciniana.³⁴³ Et iste terre fuerunt date et tradite de manu Arnallo Isárn³⁴⁴ et Guila Guadamir³⁴⁵ et Andreas Belel,³⁴⁶ qui fuerunt elemosinarii de condam Arnallo Guadamiro.³⁴⁷

Facta fuit carta istarum donacionum xii kalendas madii anno ii R. Ledouico rege.

Firmata fuit ex istis testis (sic) nomine Arnallo Isarno et Guila Guadamir et Andreas Belel, et firmare rogauerunt aliis testibus nomine Guielmus, presbiter,³⁴⁸ et Petrus, subdiachonus,³⁴⁹ et Gaucefredus Guielmi.³⁵⁰

Et Petrus, presbiter,³⁵¹ qui fuit rogatus ut scriberet et scripsit die et anno quo supra.

33

1132 febrer 15

ACG, perg. 446/33

Odeguer i la seva esposa Gondosalva donen a Sant Vicenç de Viladasens una peça de terra al Jonquer.

O. Perdut.

α.* Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/33.

---

340. Per al període, esment hàpax.

341. Cf. infra, n. 39, nota 386.

342. Esment hàpax.

343. És la riera Cinyana, ja documentada el maig del 993, CatCat V-II, n. 542, p. 479.

344. Per al període, esment hàpax. A Paret de Empordà és documentat el gener del 1090 un Arnau Isarn que signa com a testimoni en el testament d'un Guillem Domènec que disposa de béns situats a Paret de Empordà en diversos violaris i, en substitució d'aquests, a favor de la Seu, CC 162. El febrer del 1106 fa testament a favor dels seus fills, filles i néts, CC 197.

345. Esment hàpax.

346. Esment hàpax.

347. Esment hàpax.

348. Un Guillem, prevere, signa el 1106 com a testimoni en el testament d'Arnau Isarn, esmentat suara, nota 344, i és actiu com a *scriptor* des del 1104 al 1122: CC 192, 210, 222 i 229.

349. No es troba documentat.

350. El novembre del 1096 és documentat un Gaufred Guillem que signa com a testimoni en la donació que Guillem Bernat de Cornellà i Bernat Ramon de Mata fan a Santa Maria de la Seu de Girona i Sant Julià de Corts de la batllia que tenen en els béns que Adalbert Esteve havia donat a les esglésies esmentades, CC 174.

351. En el període és ben documentat: CC 173, 174, 175, 204, 208, 216a, 221 (anys 1096-1117).

Alia est in loco quo uocatur Ioncher,³⁵² et ista fuit data et relicta de manu Odegario³⁵³ vxorique sue Gondesalua.³⁵⁴

Facta fuit carta istius donacionis v x kalendas marcii anno XXIII R. rege Ledouice.³⁵⁵

Firmata fuit ab istis donatoribus nomine Odegarius et Gondesalua, et firmare rogauerunt istis testimoniis nomine Gaucefredus³⁵⁶ et Deodatus, qui uocatur Caluone,³⁵⁷ et Amelio.³⁵⁸

Arcemirus, leuita,³⁵⁹ qui hoc scripsit die anno quo supra.

34

1167 novembre 4

ACG, perg. 446/47

Bernat, cavaller de Viladasens, dona a Sant Vicenç de Viladasens tres cases que hi ha davant el mas Moret.

O. Perdut.

α. Regest del 15 de febrer del 1184: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 446/47.

... alias [domos] quas fuerunt date et relicte de manu Bernardo, milite Uilleasinorum,³⁶⁰ et sunt ante mansum Moreti.³⁶¹

Facta fuit carta istius donacionis II nonas novembris anno xxxvi R. Ledouici rege junioris.

Firmata fuit a supradicto donatore nomine Bernardo, milite, vxorique sue nomine Stephanie³⁶² et Petri, filii eorum,³⁶³ et firmare rogauerunt istis testibus nomine

352. Cf. supra, n. 9 nota 125, n. 23 nota 248.

353. No documentat.

354. No documentada.

355. Només Lluís el Gras (1108-1137) i Lluís el jove (1137-1180) han regnat més de vint-i-quatre anys. Com que el pergami 446 de l'ACG ja distingeix el segon Lluís amb el qualificatiu «iunioris», interpretem que aquest Lluís és el «senior» i datem en conseqüència.

356. No documentat.

357. No documentat.

358. No documentat.

359. No documentat, hàpax probable.

360. El maig de 1250 són documentats un Arnau i un Bernat de Viladasens, probablement germans i titulars d'un propietat que finalment havia recalat a Vilabertran, *Vilabertran* 830.

361. Cf. supra, n. 13, nota 161.

362. No documentada.

363. No documentat.

Guielmi Uilleasinorum, militis,³⁶⁴ et Raimundi Podioenrici³⁶⁵ et Berengarii Isarni³⁶⁶ et Bernardo, presbitero domedario,³⁶⁷ et Raimundo Ruffo, presbitero,³⁶⁸ et Petrus, prior Ceruiano.³⁶⁹

Arnallus, presbiter et monachus,³⁷⁰ qui fuit scriptor die annoque prefixo.

APÈNDIX II

Transcripció de les notícies no datades ni registades sobre béns de la parròquia de Sant Vicenç de Viladasens contingudes al perg. 446 de l'ACG, Pergamins s. IX-XII.

35

ACG, perg. 446/13

Alia est subtrus triliam suam in uinea quam Gilius,³⁷¹ netus suus, iam dicto Raimundo³⁷² plantauit, et ista fuit de iamdicta Blancucia,³⁷³ sororis Oliba Suniarii.³⁷⁴

---

364. El maig del 1152 és marmessor de Bernat Amat, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 267.

365. No documentat.

366. El març del 1157 un Berenguer Isarn és testimoni en l'establiment que Ponç, clergue de la Seu, fa a Bonet i Saurina d'una casa de Viladasens, CC 295; el maig del 1164 fa de testimoni en l'establiment que fa Ponç de Mata, prevere i batlle de la Seu, d'un camp situat a Viladasens, CC 310; potser encara és el mateix que el maig del 1187 signa l'escriptura de la venda que Ponç de Vall, clergue d'Empúries, fa al canonge Arnau de la vinya de Viladasens situada al Puig de Sant Pere, CC 353.

367. No documentat.

368. És documentat el maig del 1164 en l'escriptura d'establiment que fa Pere de Mata, prevere i batlle de la Seu, a Bernat, clergue, d'un camp a Viladasens, CC 310.

369. És l'abat Pere de Franciscis (1160): CR, V, 98 i ZARAGOZA, p. 126.

370. No documentat.

371. No documentat.

372. No identificat.

373. No documentada.

374. No documentat.

36

ACG, perg. 446/18

Alia terra est in ipso Uilardel,³⁷⁵ iusta fexam Berengarii Menrresan,³⁷⁶ et affrontat de occidente in uia que uadit per Campum Maiorem³⁷⁷ ad Maura³⁷⁸ et ad mansum Petri Barcha.³⁷⁹

37

ACG, perg. 446/20

Alia est in eodem loco, iusta champum Guielmi Bezoni³⁸⁰ ad Pererol.³⁸¹

38

ACG, perg. 446/21

Mansum Guielmi Betzoni³⁸² tenet in i loco quem uocatur Clot de Ciniana,³⁸³ subtus Rabazades.³⁸⁴

39

ACG, perg. 446/24

Mansum R. Peleti³⁸⁵ in v locis prenominitis. Primum in loco quem uocatur Costa de Mata.³⁸⁶

---

375. Cf. supra, n. 27, nota 286.

376. No documentat.

377. No documentat com a topònim de Viladasens.

378. Cf. supra, n. 2, nota 59.

379. Cf. supra, n. 23, nota 255. Atès que aquell regest, on apareix Pere de Barca, porta data 16 de novembre de 1030, cal situar la notícia present en aquestes engires cronològiques.

380. No documentat.

381. Cf. supra, n. 2, nota 56.

382. Cf. supra, nota 380.

383. Com a *Clot*, indret no documentat. Per a la riera Cinyana, cfr supra, n. 32, nota 343.

384. Topònim no documentat.

385. No documentat. El cognom, però, ho és: *Soniofredo qui uocatur Pelet*, CC 339 (a. 1071), 341 (a. 1071).

386. Cf. n. 32 i nota 341.

40

ACG, perg. 446/25

Alia est in loco qui uocatur Pujol.³⁸⁷

41

ACG, perg. 446/26

Alia est in loco quem uocatur Crosas de Ciniana.³⁸⁸

42

ACG, perg. 446/27

Alia est in ibidem loco supra fexam Berengarii Menresani,³⁸⁹ que est supra^a uiam que inde pergit.

43

ACG, perg. 446/28

Alia est in eodem loco qui uocatur Rabascada,³⁹⁰ subtus uineam Boneto de Mata.³⁹¹

---

387. És probable que el topònim sigui el mateix que el *Podium* de supra, n. 8 i nota 118.

388. *Crosas* és topònim no documentat a Viladasens. Equival al *Clot* de Cinyana de supra, nota 383.

389. Cf. supra, n. 36, nota 376.

390. Podria ésser una mala lectura de *Rabasada*. Altrament, topònim no documentat.

391. Es pot identificar amb el Bonet, espòs de Saurina, al qual Ponç, clergue de la Seu, estableix una casa a Viladasens, indret de Mata, el 14 de març del 1157, CC 295. El maig del 1164 signa com a testimoni en un establiment que fa Ponç de Mata, prevere i batlle de la Seu (probablement el mareix de la notícia anterior), al clergue Bernat d'un camp per a plantar-hi vinya a rabassa morta, CC 310. El maig del 1186 ho fa en l'escriptura de venda, atorgada per Ponç de Vall, clergue d'Empúries, a Arnau, canonge de la Seu, d'una vinya situada a Sant Vicenç de Viladasens, indret del Puig de Sant Pere, CC 353. Amb això la cronologia de la notícia queda un poc precisada.

44

ACG, perg. 446/35

Alia est in loco quo uocatur mansum Guielmi Arnalli,³⁹² quam ego, Petrus³⁹³ abebam kapellanus et tenebam in dominio et dedi ei solummodo ex uita sua.

45

ACG, perg. 446/38

Mansum Bernardi Guifredi³⁹⁴ tenet in ii locis. Primum in loco quem uocatur Serreta de Mata,³⁹⁵ et alia in loco quem uocatur Brugerol.³⁹⁶

46

ACG, perg. 446/46

Mansum Andree de Mata³⁹⁷ tenet in i loco ad torrentem Villeasinorum.³⁹⁸

---

392. El març del 1046 un Guillem Arnau, probablement de Viladasens, signa com a testimoni en l'escriptura de la venda que els esposos Silví i Adaleds fan a Seguer Onofred i Bremon Ramon d'un alou situat a Viladasens, CC 106. El gener del 1064 un Guillem Arnau signa com a testimoni l'adverció sacramental del testament de Guitard, jutge i canonge de Girona, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 64, regestat per MARTÍ, 298. El febrer del 1066 ho fa en la cessió de terra a Vilaroja prop de Girona, ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. 91rv, editat per MARTÍ 320. El desembre del 1073 un Guillem Arnau de situació impossible es beneficia d'un alou de Biert que li llega Arnau Radulf en el seu testament, CC 349. El gener del 1076 és testimoni en una venda feta al sagristà de la Seu d'un alou a Sant Martí Sapresa, CC 359. El setembre-octubre del 1081 Guillem Arnau rep una unça en el testament del sagristà de Girona Bernat Guillem, ACG, *Llibre Gran de la Sagristia Major*, fol. 65r-68r, docs. editats per MARTÍ 377 i 379. El gener del 1090 un Guillem Arnau és marmessor de Guillem Domènec, habitant de Parets, CC 162. L'abril del 1098 signa com a testimoni en la definició que fa Flandina de l'alou llegat pel seu marit a la Canonja, CC 176. El juny del 1113 un Guillem Arnau, probablement clergue, és esmentat entre altres clergues gironins com a beneficiari d'un sou de plata llegat per Ramon Güell, CC 211. El novembre del 1120 un Guillem Arnau, possiblement clergue, fa de testimoni en una escriptura d'establiment d'una casa al burg de Sant Feliu de Girona, CC 226. Però cap d'aquests no reuneix la condició indispensable d'haver estat contemporani de Pere de Mata.

393. Cf. supra, notes 20 i 23.

394. No documentat. Però el cognom ho és el maig del 1236, en l'arbitratge que el bisbe Guillem de Girona fa en la causa entre Guillem de Cornella, canonge i paborde de gener de la Seu, i Ramon Guifred, de Mata, sobre la batllia de Mata de Viladasens i el cens de les cases de Gultred i Joan Lluçà, CC 458.

395. Topònim no documentat.

396. Topònim no documentat.

397. No documentat.

398. És probablement el torrent Arner, al sud-oest de Viladasens.

47

ACG, perg. 446/47

[47]. Et sunt ista alodia LVII pecie terre inter terras et uineas et III domos, scilicet illas quas Bernardus, presbiter,³⁹⁹ tenebat

48

ACG, perg. 446/49

et alias quas Petrus Bellelus, domedarius,⁴⁰⁰ tenet iusta cimiterium.

APÈNDIX III

Data i escatocol amb notes prosopogràfiques.

Actum est translatum istud V X KALENDAS MARCII ANNO M^o C^o LXXXIII° ab Incarnacione Christi.

[Signatures autògrafes] Ego, Petrus de Mata,⁴⁰¹ presbiter et kapellanus Uilleasinorum, qui hoc translatum feci scribi sicut superius scriptum est et firmo et la[u]do [senyal]. Ioannes, subdiachonus et domedarius sancti Vincentii,⁴⁰² qui hoc firmo et laudo + [fin signatures autògrafes].

+ARNALLUS, leuita,⁴⁰³ qvi hoc translatum feci secundum ancianas (*sic*) cartas et veteras +DIE ANNOQUE PREFIXO. Et in presencia predicti kapellani et predictis

---

399. El juliol del 1069 un homònim és testimoni en la venda que Dalmau Vidal fa a Berenguer, levita, d'un alou situat a Cervià, indret de Raset, CC 137. El setembre del 1099 un altre Bernat, prevere, és testimoni en el testament de Pere Blidguer, que llega a la Canonja aous situats a Monell, Orriols, Llampaias i Celrà, CC 180. El desembre del 1121 un (altre?) prevere Berenguer fa de testimoni en una venda entre clergues d'una dominicatura al burg de Sant Feliu de Girona, CC 227. També és present el juny del 1123 a la definició que Pere Llobet fa de les seves possessions a l'església de Celrà, CC 233; i el novembre del 1127 a la que fa Ramon Ademar, de Rabós, a l'església de Sant Esteve de Pedret d'allò que en rebia. Més ençà, és documentat un Bernat, prevere i escrivà, els anys 1157, 1173 i 1190, CC 296, 326 i 361.

400. No documentat.

401. Cf. supra, notes 20 i 23.

402. No documentat.

403. Per al període contemplat ací, prenem el primer esment d'un Arnau, levita i en funcions d'escriptor, l'any 1173, en un document del bisbe Guillem de Monells, en el qual annexa a la mensa episcopal l'església de Santa Eulàlia Sacosta, una vinya de la muntanya Bascona i un hort del Mercadal, CC 325. El 1177 escriu la definició a favor del paborde de gener de la Seu del mas Lleó de Borgonyà, CC 331 El 1181 redacta el procés de la causa entre el bisbe Ramon Guissall i Gilibert de Cruilles sobre la castellania de la Bisbal, CC 343. El 1183 escriu

domedariis et in presencia Boneto de Mata⁴⁰⁴ et Bernardo Guifredo⁴⁰⁵ et Berengarii Isarni,⁴⁰⁶ Villeasinorum, et Arnalli Bernardi⁴⁰⁷ et Guielmi de Uillaasinorum, militis,⁴⁰⁸ et Petrus Villeasinorum⁴⁰⁹ et Raimundus de Maura, militis,⁴¹⁰ et Petri Amato⁴¹¹ et Petro Martino⁴¹² et Bernardo de Maura, milite,⁴¹³ et Arnalli Karrera⁴¹⁴ et Guielmo de Fonte Podio Enrici,⁴¹⁵ et de aliis parroechianis qui supra scripti sunt. Translato expleto in die PREFATO.

àiter

---

el document d'una altra definició, aquest cop al cabiscol de la Seu, d'una casa a Riudellots de la Selva, CC 349.

404. Cf. supra, nota 14 i 391.

405. Cf. supra, nota 394.

406. Cf. supra, nota 366.

407. El gener del 1182 es testimoni en la venda que fa Bernat, clergue, a Pere, capellà de Viladasens, d'una vinya que Bernat té pel paborde de la Seu, ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 429, CC 345.

408. Cf. supra, nota 364.

409. No documentat.

410. No documentat.

411. No documentat.

412. No documentat.

413. El març de l'any 1195, un Bernat de Móra és testimoni en la venda que Guillem Traginer i la seva esposa fan a Guillem de Corça, canonge, d'un celler situat a la cellera de Celrà, CC 366, i en l'acte d'exvacuació que Arnau de Palol i els seus germans fan de certes prestacions que exigien a la parròquia de Celrà, CC 367. El setembre del 1197 Bernat de Móra i el seu germà Guillem enfranqueixen Guillem Fortó, CC 372. I el desembre del mateix any és testimoni en la venda d'unes cases del burg de Sant Feliu de Girona, CC 373.

414. Cf. supra, nota 151.

415. No documentat.

Joan REQUESENS I PIQUER

UN ALTRE TESTIMONI PURÍSSIMER CATALÀ
(DE L'ESCOLA LUL-LISTA?) DEL SEGLE XV

Deixar-se anar pel camí de presumir és tendència ben humana de la qual poc diligents solem ésser per desempallegar-nos-en i que col·lectivament a voltes justifiquem perquè el motiu que hi dóna peu ens diferencia d'altres pobles. Sia o no debilitat o discreta virtut el presumir, hom afirma que als Països Catalans podem fer-ho per haver estat una terra de batalles a favor de la Puríssima Concepció de Maria, mare de Jesús de Natzaret.¹ No cal pas quantificar-les. D'aquesta història puríssima catalana n'aportem avui un altre testimoni, tot i que petit. A la Biblioteca de Catalunya, durant el primer trimestre de l'any 2008, es remiraren unes caixes de documents diversos procedents de l'antic Hospital de la Santa Creu de Barcelona per fer-ne la descripció. Fou així que aparegueren els quatre folis que editem. Me'ls mostrà perquè en fes l'estudi na Maria Toldrà i Sabaté.² A ella correspon el mèrit d'haver-los trobat i identificat i el de la generositat per oferir-me'ls en primícia. En mi recau la responsabilitat d'haver-ne tret profit o, i en demano sincerament disculpes, el d'haver-lo vestit amb un comentari butxacós i potser un grapat d'errors inclosos.

---

1. En un dels reculls de miracles de Maria, «apparaît que ses récits sont liés soit à l'Italie et notamment à l'abbaye de Saint-Michel de Chiusa [*sic*], soit à des lieux et personnages de la Normandie, soit à des faits rapportés dans les *Dicta Anselmi*». Vegeu-ne les dades a Marielle LAMY, *L'Immaculée Conception: étapes et enjeux d'une controverse au Moyen-Âge (XIIe-XVe siècles)*, Paris, Institut d'Études Augustiniennes, 2000, 93-94, nota 179. L'autora esmenta R. W. SOUTHERN, «The English Origins of the "Miracles of the Virgin"» *Medieval and Renaissance Studies*, 4 (1958), 176-216, i d'acord amb ell considera «comme auteur-compileur possible Anselme le Jeune, qui avait passé sa jeunesse à Saint-Michel de Chiusa, puis suivi son oncle Anselme de Canterbury en France et en Angleterre, était retourné à la mort de celui-ci en Italie comme abbé de Saint-Sabas à Rome, et avit séjourné comme légat pontifical en Normandie avant de devenir enfin abbé de Saint-Edmond à Bury».

2. En un correu electrònic datat el dia 19 de març —festa de l'injustament i massa oblidat Josep, espòs i pare—, em digué: «És una notícia sobre un fragment de tractat o sermó sobre la Immaculada Concepció que he trobat mentre descrivia fons arxivístics de l'Hospital de la Sta. Creu de BC. No en sé la procedència ni l'autor».

El manuscrit

Són, doncs, quatre folis solts, Arxiu Hospital de la Santa Creu (AH): AH 1051/1 (núm. de registre: 25738). Paper, 210 x 145 mm; el foli 3 té a la meitat, cap a una banda, la filigrana d'una mà estesa, no correspon, però, a cap de les elencades per C. M. Briquet en *Les filigranes*. La que tenim aquí és una mà molt ben dibuixada.³ Caixa d'escriptura: 135 x 80 mm. Foren un temps doblegats dues vegades i en resten ben marcats els plecs en forma de creu. La lletra és de tinta negra esblaimada, uniforme, de mijan segle XV. La de les notes marginals correspon, pel contingut, als darrers quinze anys del segle, o potser més endavant i tot.

Preguntar-se per la seva procedència i per qui fou l'autor d'aquest text acèfal i àpode, ara per ara, és demanar massa i caldrà esperar noves dades, si és que un dia apareixen. Mentrestant proposarem un temps i un autor. Ara bé, el seu contingut posseeix, així ho pensem, una certa rellevància que intentarem d'exposar tot seguit.

En primer lloc plantejem considerar aquests folis com un fragment de sermó o tractat, no escrivint pas la conjunció com a disjuntiva. En època medieval i referint-nos solament a textos relacionats amb aquesta temàtica, moltes vegades és poca la diferència que trobes entre l'estructura d'un tractat i la d'un sermó, llevat dels detalls explícits que mostren a les clares ésser una cosa o l'altra.⁴ En el cas present, diríem que es tracta d'un fragment de sermó que algú vol passar a tractat. L'autor escriu des de l'autoritat següent: «... per tant, vos exhortam per aquella devoció ardentíssima que teniu a la Verge Maria ensems amb mi, prelat vostre...». Simple, descobrim qui deu ésser l'escriptor i el destinatari: el prelat, el bisbe de la «insigne església nostra de Barcelona» que s'adreça als seus fidels. Però només suposant-ho així en el text original perquè el detall ens fa pensar en una còpia: el nou destinatari, de major categoria social que la comunitat general dels fidels, després d'haver estat ratllat el mot «vos» i escrita la modificació al marge, és «a la senyoria il·lustríssima vostra». Observant aquest canvi ja no es pot pensar només en un sermó i sembla plausible que ara el text es vulgui adreçar com un tractat immaculista a una autoritat d'alt rang. Ara bé, dit això, no em sembla que es pugui anar gaire més enllà d'atribuir, per simple raó cronològica, el text base o original a un dels bisbes anteriors al Concili de Basilea. És com buscar una agulla en un paller, però... Si tenim present que aquest concili no és esmentat, que es

3. Els dits estilitzats i proporcionats; en arribar al canell, el dibuix fa dues ratlles inclinades avall en direcció contrària al dit gros i fins sembla que hi ha un petit dibuix com de trèbol afegit; a la part superior, sobre el dit del mig també sembla que hi ha el començament d'un dibuix superior, però el paper és tallat just en aquest punt. Pensem que val la pena remarcar la perfecció d'aquesta filigrana que s'allunya de les que reproduïx Briquet —s'ha consultat la segona edició, Leipzig 1923.

4. Sense oblidar la tradició del sermó *ad clerum* diferenciat del destinat *ad populum*, aquest en llengua vulgar, evidentment.

tracta d'un text lligat a l'església de Barcelona i que els folis han estat trobats entre la documentació pertanyent a l'Hospital de la Santa Creu... hom no pot passar per alt el bisbe Joan Ermengol que ho fou entre els anys 1398 i 1408. Just en temps del rei Martí l'Humà —monarca devot de la Puríssima—,⁵ de qui n'era conseller —i servidor—,⁶ i de quan hi hagué la creació de l'Hospital de la Santa Creu. Si no anéssim gaire errats podríem dir que allò que fou un sermó del cofundador de l'Hospital, algú, més endavant, el volia adaptar a una forma de tractat per oferir-lo a la devoció puríssimera d'un personatge acimat, «senyoria il·lustríssima».

El fragment que tenim, a més a més d'acèfal i àpode, conté una llacuna entre els folis tercer i quart. El primer fineix amb una citació del llibre dels *Càntics* que res no té a veure amb la frase inicial del següent. Ara bé, el poc que ens ha arribat és estructurat de la manera següent. Després d'afirmar la puritat de Maria singular i per privilegi des de la concepció, remarca que l'església barcelonina juntament amb altres estarien en situació d'error si no fos certa la tesi que es defensa. Així, i tot seguit, aporta una primera autoritat, a continuació una nova constatació referida als teòlegs, etc., etc. Per tant, podem fer-ne l'esquema interpretatiu següent.

I

UNA DOCTRINA I UNA HISTÒRIA

*Esquema i lectura del text**I paràgraf*

Manca la presentació i tota una primera part que deuria ésser redactada sota l'epígraf «primera santificació» si ens atenim al foli 3v on comença l'exposició de «la secunda sanctifficació». Avui el text pervingut té el seu inici amb

5. «... *quam ab adolescencia nostra advocatam eligimus et patronam nobis frequenter non solum misericorditer sed etiam mirabiliter est conferre dignata*», confessava el 17 de gener de 1398 en confirmar un edicte regulador de les prèdiques sobre la Puríssima del seu predecessor, Joan I (Faustino D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima*, Barcelona, Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, 1905, 74, document XV).

6. A Saragossa el 10 de gener de 1399, el rei Martí disposava pagar a Benevist de la Cavalleria, jueu d'aquesta ciutat, «*trecentos quinque florenos auri, quinque solidos et decem denarios Barchinone quos, ordinacione nostri, tradidistis venerabili patri in Christo fratri Johanni, Barchinone episcopo, pro quadam glosa facta per magistrum Nicholaum de Lira super biblia, quam emit pro nobis Parisius precio supra dicto*» (A. RUBIÓ Y LLUCH, *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*. Vol. 1 (edició facsímil). Barcelona, IEC, 2000, 406-407).

un conjunció copulativa que enllaçaria l'explicació *in extenso* (més o menys) de la santificació de Maria al si de la seva mare, Anna (com l'anomena la tradició apòcrifa). Ara principia amb la raó afegida d'un privilegi i mode singular. Aquestes poques ratlles, doncs, conclouen la part desconeguda i constitueixen, per al nostre bon govern de lectura, el § I (a partir d'aquí la xifra romana serà precedida del signe §).

II paràgraf

El II presenta l'argument dels fets. Si Barcelona i altres esglésies celebren la festa de la Puríssima, no pot ésser que fer-ho sigui un error. En aquesta direcció, la història, de fet, no deixa d'ésser la torna en el joc de justificacions. Ella ens diu que tot començà precisament amb la celebració de la festa mariana de la «Concepció de la Santa Mare de Déu»,⁷ enllà el s. IX. I que, endemés, comptat i debatut, amb paraules del menoret occità, fill de Tolosa, Pèire Auriol —escrites el 1314—, si celebrar aquesta festa fos un error i l'Església no l'hagués prohibida, hauria errat en no fer-ho, la qual cosa no pot ésser perquè ella no pot errar.⁸ Recordat això, tanmateix, el nostre autor cerca l'autoritat en una de les primeres fonts immaculistes de la tradició, Ildefons de Toledo —prescindint, emperò, de la no exactitud que aleshores es desconeixia, i en canvi sí que era un dels textos invocats pels puríssims. Al marge del text hi ha un comentari que recollirem en arribar al § V. Fins aquí s'ha afirmat la tesi favorable, però l'autor sap de sobres i no ho amaga que existeix la contrària.

7. Veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 30-37.

8. «*Sed clarum est, quod dominus papa et cardinales et romana ecclesia sciverunt diu et notorie cognoverunt, quod ecclesia anglicana et Normanniae et universitas studii Parisiensis ac multae ecclesiae, quae subsunt domino papae, celebrant festum conceptionis, et quod multi doctores solemnes praedicaverunt Parisius et in Anglia et praedicant singulis annis, quod Virgo Maria non contraxit originale, odium et iram Dei [...] Si igitur hoc est erroneum aut periculosum in fide, romana ecclesia, cardinales ac papa, immo et universalis ecclesia in sustinendo ista erroneam se demonstrat. Ex quo concluditur, quod dicens, conclusionem istam erroneam esse aut periculosam in fide, imponit romanae ecclesiae crimen erroris, quae tamen errare non potest*» («Tractatus Petri Aureoli» in Gulielmi GUARRAE, Ioannis DUNS SCOTI, Petri AUREOLI, *Quaestiones disputatae de Immaculata Conceptione Beatae Mariae Virginis*, Ad Claras Aquas (Quaracchi), Ex Typographia Collegii S. Bonaventurae, 1904, 72). Es tracta d'un argument, aquest, que passa d'un comentarista a un altre i per a tots és de pes, fins arribar al nostre autor; per exemple el repeteix gairebé *ad literam* ja a finals del s. XIII Thomas de Rossy en la seva *Quaestio De Conceptione Virginis Immaculatae* (veg. THOMAE DE ROSSY, ANDREAE DE NOVO CASTRO, PETRI DE CANDIA et FRANCISCI DE ARIMINO, *Tractatus Quatuor de Immaculata Conceptione B. Mariae Virginis*, Quaracchi-Florentiae, Ex Typographia Collegii S. Bonaventurae, 1954, 45). Per la seva banda, Andreas de Novo Castro, divideix el seu *Tractatus de Conceptione Virginis Gloriosae* en quinze articles, el darrer dels quals és la licitud de celebrar la festa mariana de la Puríssima Concepció. És breu en exposar el mateix argument: «*probatur faciliter: quia Ecclesia non facit, quod non licet fieri*»; a més a més hi afegeix un argument escripturístic aplicant al cas les paraules de Gamaliel al Senedri (Ac 5,33-39): «*quod haec opinio est a Deo, per consilium Gamalielis*» (*Ibidem*, 232).

III *paràgraf*

El III, la presenta —la posició contrària a la concepció immaculada — amb claredat i la refuta tot i l'aparent, a primera vista, complexitat de la redacció. L'estructura fa aquest dibuix: *a)* «e encara que» / tot i que / malgrat que; *b)* un subjecte que recull l'argument d'un altre, el del biblista; *c)* l'afirmació que fa el subjecte i *d)* la citació de quina és l'afirmació; *e)* el predicador sentència: «emperò —*f)* aquí en una inflexió de veu o en incís redaccional manté present el subjecte contradictori de la seva posició — no és canonitzada ni decretada per la universal església»; i tot seguit, *g)* un argument jurídic. Tanmateix sembla que mot a mot es dóna, amb les proves jurídiques, la raó als negacionistes. Si allò que específicament l'Església no ho mana creure i no es troba en l'Es-criptura —es presenta rodona l'afirmació augustiniana (esdevinguda norma decretal): si en el text sagrat «... *nisi certum intellexeris, noli firme tenere*» —,⁹ no és res més que opinió pura i simple i no cal pas acceptar-la; no s'ha de professar l'opinió immaculista de necessitat de fe. Per tant, l'argument va a favor del no. Ara bé, si la posició negacionista no és sancionada com a certa i creïble, deixem-la i creguem en l'afirmativa, encara que tampoc ho sigui! Al capdavant jo, el qui us parla des de la trona, us ho proposo perquè els meus arguments els considero convincents.

IV *paràgraf*

Tant és així que en el § IV sentència que els altres res no hi poden aportar, perquè jo tinc «evident raó o deducció necessària», això és, el que us dic en exposició planera té fermesa en una argumentació escolàstica; ho trauré de l'Es-criptura i ho corroborarà tota l'Església. Parem esment, ara, en el text que bascula entre tres expressions: «universal església» (§ III, IV i VII), «església Romana» (§ V) i «església / santa mare església» (§ VI i IX). Tot apunta a l'ús variat de les tres formes en un marc de significació idèntica. L'esmentat Pèire Auriol, per exemple, en tot el capítol cinquè del seu tractat, del qual en forma part el fragment reportat a la nota 8, les usa també totes tres com a sinònimes.

V *paràgraf*

Al V, doncs, iniciarà la seva argumentació després de captar novament l'atenció de l'auditori i d'asserir que es tracta d'una opinió —no creença, evi-

9. Veg. la referència canònica a l'aparat del text; pel que fa a la font augustiniana correspon —si bé els dos darrers mots són «*firmiter tenere*» — al tractat *De Trinitate Libri quindecim*, Proemium, 2 (PL XLII, col. 869).

dementment!— «deuota, pia e segura». Tingueu-la vosaltres que, com jo mateix que sóc el vostre bisbe, sou devots ardents de la Verge Maria. Més: «tingau»-la un cop us hi hàgiu enganxat, que això significa «ad[h]eristau» —de l'ètim ADHERERE, 'estar enganxat' —, adheriu-vos-hi i retingueu-la, diríem avui. I sense pausa pronuncia el contingut de l'opinió en la qual, ara, cercarem cinc significacions.

La primera i bàsica en els mots «concepció» i «concebuda». La segona —primera en l'ordre gramatical— la que defineix la qüestió en debat des de temps reculats i és la fórmula diguem clàssica inicial: l'excepcionalitat de la concepció de Maria que, en ésser-ho, fou col·locada en l'estat de santedat expressat amb el mot «santificada». «És, en efecte, una realitat constatable que els grans mestres de la teologia catòlica de la segona meitat del segle XIII [...], des del moment que es plantegen la ,questió' sobre la relació inicial entre Déu i Maria, són unànimes a formular llur doctrina al voltant del concepte ,santificació'». ¹⁰ Aquest concepte també és present en aquest manuscrit com un dels centrals en la seva argumentació. La brevetat no permet, evidentment, cap precisió de les quatre maneres de santificació tradicionals dels escolàstics i de llarga discussió en segles precedents, ¹¹ ans dóna per entès que la santificació de Maria fou des d'un començament imprecís, però absolut, si ens atenem a l'expressió «*in utero {...} ante quam nata*» del § I, és a dir, en la línia de *b*) o *c*) —vegeu la nota 11. Aquesta santa concepció té dues conseqüències. La primera, i significació tercera i quarta de les enunciades, és que fou concebuda «ab gratia de innocència», això és, li va ésser concedida una gràcia determinada, no simplement la genèrica ni que fos en la màxima abundància. Fou la de la «innocència», aquella que els teòlegs assenyalaven com a pròpia del moment inicial de la creació. En Maria es repetia allò que només havia estat en els àngels i en la primera parella humana abans del pecat adàmic. Es tracta de la conjunció dels conceptes «gràcia-innocència» que explicarà un poc en el § VII i que no és pas un dels binomis repetits en els textos puríssims en general, sí en alguns. Es dóna el cas que es llegeix en una de les obres de Joan Duns Escot, un autor que trobarem esmentat al paràgraf darrer. Diu el Doctor Subtil: «... *quod simpliciter majus beneficium divinum est conservare innocentiam, quam concedere post peccatum paenitentiam. Unde majus beneficium contulit Deus suae Matri, quam Magdalenae, unde singulis gloria, et ornatus est in Beatis se nunquam cecidisse in peccatum*». ¹² També en la particular tradició lul·lista, la qual tindrem present

10. JOSEP PERARNAU I ESPELT, *Ramon Llull i la seva teologia de la Immaculada Concepció. Versió definitiva*, ATCA/25 (2006), 203.

11. Es tractava de dilucidar una *a*) santificació abans de la concepció; *b*) en el moment de la concepció; *c*) entre la concepció i l'animació; *d*) o en el moment de la infusió de l'ànima (veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 243-257).

12. JOAN[nis] DUNS SCOTI, *Scriptum Oxoniense super sententias et Quodlibeta*, Tomus IV, *In IV Sententiarum*. Romae: Typis Angeli Rotilii, MDCCLIV, 539 = Lib. IV, Distinctio XXII, Quaestio unica. A. CAROLUS BALIC, «Ioannes Duns Scotus et Historia Immaculatae Conceptionis», *Antonianum*, 30 (1955), 379-380 nota 2 llegim aquesta versió: «*Maius beneficium est et maior gratia*

pàgines avall. La segona conseqüència de la concepció santa, i cinquena significació, és en la paraula «màcula», la que esdevindrà clau en la doctrina de la Puríssima: Maria no contragué la màcula del pecat original.

I sense pausa altra vegada, llaça amb un «emperò» aquesta primera part del paràgraf amb la següent, mereixedora d'unes quantes ratlles. S'ha donat una opinió, l'afirmativa, però no condemnant «la oppinió contrària com a herètica». L'observació val, si més no, per assentar la data d'aquest text a les acaballes del s. XIV, potser més que no pas en els primers anys del XV, quan calia desterrar del tot el fet de considerar en l'heretgia el contrincant després d'haver saltat, aquesta qualificació, al cós de les discussions, pel que sabem, el 1309 «en proférant de manière tonitruante une telle accusation» la veu del Jean de Pouilly.¹³ I de quan després s'havia repetit més sorollosament el 1387, afer que el nostre autor insinua —i que comentarem— en el paràgraf següent. No evitar el qualificatiu condemnatori era afegir més llenya al foc. S'ha de ben pensar que el bon bisbe tenia al davant potser canonges i teòlegs, però també i en quantitat el poble senzill. Eren paraules entenedores i prudents les que la situació pidolava, allò d'apagar el foc que a Barcelona, ho recordarem, era prou abrandat per no dir summament. Mirant el poble, un escrit contemporani —tot seguit el tindrem present — deia: «*cum igitur dicta questio, cuius affirmativam multi sequuntur ecclesiastici et plebei et e contra plurimi negativam, quomodolibet in se multiplex videatur et in suo sensu composita, oportet eam plebibus forte minus recte intelligentibus explicari*».¹⁴ En la seva funció de mestre i guia, el predicador rebla la posició amb la coherció o por a pecar. No direu heretge a ningú per aquesta qüestió mariana, «car peccaríeu e erraríeu *errore culpabili*». Per què cauríem en estat de pecat i error? «Pus la església Romana [...] tol·lera i no damna tal oppinió». Era l'argument magisterial com l'havia emprat Pèire Auriol: «*quoniam sola ipsa caput fidei et catholicae veritatis a Christo constituta est*»,¹⁵ la contundència de la qual s'explica perquè «ainsi les défenseurs de l'immaculée conception en appellent au pape —que ce soit de manière formelle ou pressante— afin d'éviter surtout que leurs adversaires ne les mettent en fâcheuse posture en usurpant la fonction de jugement dévolue au Souverain Pontife. Le discours de Pierre Auriol est à cet égard très signifi-

---

simpliciter conservare istum in innocentia quam dimittere, vel emittere alii peccata sua, postquam cecidit ab ipsa innocentia; et ideo maius beneficium et gratiam contulit Deus beatae Virgini et angelis sanctis, confirmando eos in innocentia perpetua, ne possent peccare, quam si remitteret eis peccata vel iustificaret a peccato, quia ipsi nunquam peccasse, quod non potest restituere post lapsum, fuisset maximum bonum».

13. Veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, 536.

14. El text correspon a les lín. 24-27, editat a Jaume de PUIG I OLIVER, *La Brevis compilatio utrum Beata et Intemerata Virgo Maria in peccato originali fuerit concepta. Edició i estudi*, ATCA/2 (1983), 264-265.

15. *Tractatus Petri Aureoli* in G. GUARRAE, I. DUNS SCOTI, P. AUREOLI, *Quaestiones disputatae...*, op. cit., 94.

catif».¹⁶ El nostre autor ho resumeix amb la sintètica expressió llatina —que una llengua diversa, litúrgica i jurídica sempre fascina en un sermó fet en parla vulgar— «*magistra fidei*», explanant-la amb els verbs concisos, afirmativament l'un, negativament l'altre. Deixem-los, tots els oponents, els qui altrament pensen, i centrem-nos en la nostra opinió. Retinguem-la, recurs d'oratoría per a oients senzills: «per mantenir, donchs, e deffensar» (no és un verb de context bel·licós?), «que la gloriosa Verge Maria no és concebuda en peccat original mas *ab gratia de innocentia*» (§ VI).

Ara és el punt on hem d'agafar la nota marginal del § II. Diu així en pla català, trosset a trosset: *a*) aquesta opinió la té el papa, vicari de Crist, i l'Església rectament l'ha feta seva amb fe tranquil·la, o segura; *b*) hi han estat concedides totes les indulgències com en la festa de Corpus; conclusió de les afirmacions precedents: *c*) i així els impugnadors de la concepció immaculada no solament són herètics perquè van contra la decisió de l'Església, sinó estúpids; per quina raó?: *d*) particularment per la butlla de Sixte IV que comença *Grave nimis*. Tot plegat ens diu tres coses: que l'autor de la nota marginal és posterior, potser de no gaire, a l'esmentada butlla signada el 1483; que sense tremolor apareix de nou el qualificatiu d'heretge i que, tercerament, no s'està pas de manifestar una actitud prou ofensiva afegint l'insult de necis o folls o estúpids als qui acaba de tractar d'heretges. Una actitud de jutge convençut que haurem, però, de portar més endavant al nostre tribunal de simples interpretadors de textos vells.

VI paràgraf

En aquest es declara, és el verb emprat, la «raó fundamental», o demostració en una paraula, de quin és el nucli de l'opinió defensada aquí com a tema central de la prèdica. Al marge, la segona mà crida l'atenció sobre la paraula «fundamental» escrivint *con* (així per *cum*) *fundamentis*; alerta el lector: el mot vol dir «amb fonaments», això és, la preposició *cum* que té el sentit de 'manera', més l'ablatiu que regeix: la «raó fundamental» és una raó amb fonaments. Abans, però, cal deixar al marge les subtilitats dels doctors moderns. Ja hem anunciat que el nostre predicador simula preterir sense oblidar-la una sorollosa història, no sols perquè s'esdevingué a París ressonant a les altres universitats, sinó perquè el protagonista era, com ell, natural de la Corona d'Aragó. Parlem del dominicà de València Joan de Montsó. Comencem pausadament per la lectura: «deixant a part les rahons i persuasions subtils dels doctors moderns per a l'exercici escolàstich de París». Tallem aquí perquè les «altres famoses universitats» hi són, sembla, per dissimular la referència directa a la que era percebuda com a primera entre totes i on va haver-hi el rebombori. Fixem-

16. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 553-554.

nos en la part final de l'enunciat: «per a l'exercici escolàstich». Aparenta un parlar genèric sobre l'activitat escolar universitària, però sabem que no. Podia entendre-ho així el poble, tanmateix es tractava, en la seva memòria i en la d'alguns dels seus oients, de l'exercici acadèmic per a l'obtenció del doctorat (en expressió nostra d'avui) del dominicà Joan de Montsó, raó per la qual s'havia presentat a la Facultat de Teologia parisenca l'any 1387. Parem esment en la part primera, «rahons i persuasions subtils dels doctors moderns». Torna a ésser una expressió retòrica, referència a l'ara del moment del sermó? Sabem que sí i també més. En el ja esmentat tractat atribuïble al dominicà gironí Miquel Despuig¹⁷ que comença *Brevis compilatio*, llegim:

«... *E contrario negativam tenentes et predicantes, ut sunt reverendi religiosi magistri in sacra pagina ordinis minorum et aliqui ordinis carmelitarum et aliqui ordinis sancti Augustini et universitas Parisiensis aliquorum magistrorum modernorum (rodona nostra), etiam dico quod reperiantur notabilissimi et famosissimi ac probati magistri et doctores universitatis etiam ordinum predictorum; antiqui (igual) tamen, de quibus nonnulli superius sunt scripti, eis contrarii in hac parte videntur, recentes tamen illam fundare cogunt in eorum scriptis et predicationibus, per auctoritates et similitudines sacre scripture et nonnullorum sancte matris Ecclesie doctorum ac magistrorum, necnon et per rationes dialecticas et consequentias ac miracula, portenta, revelationes et per privilegium, prerogativas, pietatem et dicta seu scripta etiam paganorum, que omnia etiam contrarii contendunt eludere, multipliciter refutando, ut in consequentibus apparebit*».¹⁸

Cert que és una llarga parrafada que a bé tindrà el lector de contrabalançar amb una altra d'explicació i em perdonarà, si cal, les dues.

«La contra posició [...] dels *antiqui* i els *moderni* ens indica tot seguit el context en què ens trobem. La polèmica mariana de finals del segle XIV és un aspecte lateral, però important, de la gran polèmica intel·lectual del segle entre “nominales” i “reales”. [...] En efecte, sigui quina sigui la característica més específica del nominalisme de la catorzena centúria, és indiscutible que en forma part una teologia de l'omnipotència divina. El món és una pluralitat de coses singulars i concretes només intel·ligible si l'omnipotència de Déu hi posa un ordre. El contingentisme essencial del món només és corregit per l'omnipotència divina, la qual endega el devenir dels éssers. D'altra banda, el nominalisme insistia que la voluntat de Déu només podia ser limitada pel principi de contradicció. Com que aquest principi només és actiu en l'ordre noètic, l'ordre pràctic queda a la pura mercè de l'arbitri diví. Aquestes tesis són a la base de la polèmica mariana».¹⁹

Aquest és el panorama i context que pot haver-hi a l'ombra d'una escarida referència de pas en el sermó. Compte, però, a no precipitar-se perquè la con-

17. Veg. J. de PUIG I OLIVER, *La Brevis compilatio...*, op. cit., 255.

18. *Brevis compilatio utrum Beata et Intemerata Virgo Maria in peccato originali fuerit concepta*, lín. 936-949 (ATCA/2 [1983], 305-306).

19. J. de PUIG I OLIVER, *La Brevis compilatio...*, op. cit., 262.

traposició entre els dos grups és precisa. Són moderns els qui avui, finals del XIV, proposen i defensen la immaculada concepció de Maria. Són antics els qui des de sempre han negat aquesta excepció i privilegi. En el text nostre, però, l'adjectiu «modern», tot i vibrar en aquesta xardorosa polèmica, no s'hi ajusta, és «modern» qui nega el privilegi concedit a Maria —com l'atreuít Joan Montsó— i «antic» qui el defensa, amb l'aire de qui supera la situació enriquint la tradició tinguda per antiquíssima a favor del privilegi marià i podent indirectament menystenir la posició contrària. La polèmica esdevinguda de fa poc a París —on «*ubi veritas sedet, quae cathedra est praeclarissima Universitas Parisiensis, mater studiorum*», amb paraules de Jean Gerson —²⁰ ha pujat de to amb raons i persuasions subtils dels doctors moderns... és a dir, principalment d'un de l'orde de predicadors que a l'hora dels exercicis per a l'obtenció del grau, ésser mestre en teologia, ha anat enllà enllà fins a defensar «que el que creía en la Inmaculada Concepción erraba en la fe y pecaba mortalmente. Además pretendía respaldar sus conclusiones con la doctrina de Santo Tomás. Y añadió que no hablaba en nombre personal, sino en nombre de los frailes de su orden, a los que, aunque quisiera, no podía desobedecer».²¹ Tant enllà anaren ell i els seus germans dominicans que fins i tot al cap d'un any justet «el capítulo de Rodez (17 mayo 1388) [...] ordenó celebrar una fiesta nueva en honor de la Virgen para implorar el remedio oportuno en aquella tribulación: la fiesta de la *santificación* de María».²²

Compte. En el text nostre, s'està predicant la celebració de la santificació perquè aquesta és la paraula dominant del text? «Pour la plupart des auteurs, c'est la sanctification de Marie dans le sein de sa mère qui fournit à la fête de la Conception un motif convenable».²³ Una antiga festa que, tanmateix, se sobreposava a una altra igualment antiga: «La célébration de la Nativité de Marie était en effet l'occasion de dissenter sur la sanctification qui, en la précédant, avait rendu sainte cette naissance; nos docteurs prenaient soin de préciser que cette sanctification avait purifié Marie du péché contracté en sa conception. Mais, pour ceux qui se trouvaient confrontés à la célébration effective de la fête de la Conception, ce discours qui avait trouvé son modèle dans la lettre de saint Bernard aux chanoines de Lyon rendait leur tâche encore plus difficile: si la sanctification *in utero* de Marie légitimait la célébration de

20. Unes paraules no preteribles per entendre el ressò de tot el que allí passava; paraules del qui en fou el seu Canceller i que participà directament en l'afer Montsó; paraules, aquestes, extretes d'un sermó, *In festo Purificationis* (núm. 248) on exposa les greus obligacions dels bisbes a l'hora de defensar l'ortodòxia catòlica entre les quals per «*necessitas ex allisione cathedrae ubi* (etc., el text copiat)», clara referència al moment (Jean GERSON, *Oeuvres complètes*. Volume V. *L'oeuvre oratoire*, Paris – Tournai – Rome – New York, Desclée & Cie, 1960-1973, 545).

21. José GOÑI GAZTAMBIDE, *Fray Juan de Monzón, O. P., su vida y sus obras (c. 1340 – c. 1412)*, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», Tomo LVI (1980), 511.

22. *Ibidem*, 514.

23. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 296.

sa naissance, que restait-il pour justifier la fête de sa conception?». ²⁴ Primera observació: hem citat Bernat de Claresvalls i ja en parlarem; segona: malgrat l'aparent domini del concepte santificació, el sermó que llegim no celebra pas la festa així denominada, sinó la de la Puríssima Concepció. La història envoltant d'aquells anys no permetia ni en somnis que el bisbe barceloní en celebrés altra que no fos la del dia 8 de desembre. Donem-ne les dades.

Entre la primavera del 1387 i la del 1388 esclatà l'afer Montsó i els dominicans es col·locaren a la defensiva malgrat veure's abocats a sofrir una autèntica persecució. En l'àmbit eclesial la brega acadèmica i doctrinal s'asseia a primera fila. «En el marc de la Corona d'Aragó, la controvèrsia mariana és objecte d'una presa de posició oficial per part de rei». ²⁵ Ja tenim tot l'espai politicoreligiós i subsegüentment social remogut marianament, podríem dir. Jaume de Puig l'encerta, sagaç, en deduir d'unes línies lul·lianes el que passava aquí i arreu, «la pugna doctrinal mariana engendrava molta literatura —o subliteratura— de combat, bàsicament formada per reculls d'autoritats escripturístiques, patrístiques i teològiques». ²⁶ A les nostres terres, Nicolau Eimeric, ultra l'escrit anterior als fets en els quals ara som centrats, el *Tractatus de conceptione virginis Marie* del 1384, escriu el 1395 el *Tractatus contra calumniantes praeeminentiam Christi et virginis matris eius*. I el *Sacculus pauperis peregrini*. ²⁷ Sia fet o no d'ell, al darrera d'aquest sac d'autoritats contràries a la immaculada concepció de Maria, hi ha la *Brevis compilatio* que ha contextualitzat i estudiat Jaume de Puig. La redacció d'aquest text s'escaigué entre les dates de 1391 i 1395, feta per una mà dominicana que pot ben ésser la de fra Miquel Despuig. Al camp contrari, el carmelità Francesc Martí havia redactat el 1390 el seu *Compendium veritatis Immaculatae Conceptionis Virginis Mariae Dei Genitricis* i el franciscà Joan Vidal, a París i per encàrrec de la Facultat de Teologia parisina, el *Defensorium beatae virginis Mariae* contra Joan de Montsó. I entremig d'aquests escrits i d'altres encara, una batussa immaculista a tres bandes: rei Joan I, Nicolau Eimeric i el canonge d'Elna Raimon Astruc de Cortielles. Aquesta més particular història arriba a la temperatura màxima l'estiu de 1395 quan Eimeric era a Avinyó desterrat per imposició del seu rei des de 1393 més les successives requisicions abans no marxà, que prou va costar-li. Ara, doncs, sabem per document d'aquest 1395 que havia estat denunciat davant l'inquisidor, el franciscà Francesc Aussurre de la diòcesi avinyonesa i terres occitanes, per R. Astruc de Cortielles. Havia presentat a examen inquisitorial unes «conclusions» d'Eimeric extretes de dos sermons i del seu tractat de 1394 *De conceptione virginis Marie*. Benet XIII l'havia sostret de les mans de l'inquisidor, detall que per ara podem deixar passar. Mentre, fra

24. *Ibidem*, 300-302.

25. J. de PUIG I OLIVER, *La Brevis compilatio...*, op. cit., 251.

26. *Ibidem*, 258.

27. Veg. Jaume de PUIG I OLIVER, *El Sacculus pauperis peregrini de Nicolau Eimeric*, O. P. Edició i estudi, ATCA/11 (1992), 181-287.

Eimeric, entre l'abril de 1395 i el gener de 1396 féu córrer la ploma per a tres nous textos marians: *Contra calumniantes prebeminentiam Christi et virginis matris eius*, *Contra hereticaliter asserentes beatum Johannem euangelistam fuisse Virginis Marie filium naturalem et quedam alia falsa* i *De admiranda sanctificatione Dei et hominis Genitricis*. Al seu torn el canonge denunciava —el context i les dades internes ho avalen en part— el *Liber* o *Disputatio saecularis et iacobitae*.²⁸ Deixant a banda l'autoria, esguardem detenidament un fragment d'aquesta *Disputatio* en el punt on l'autor confessa la doble intenció que l'ha mogut a escriure'l. La primera, fer-ho a honor de Déu i de sa mare. La segona, «*est ad refrenandum linguas plurimorum detrahentium serenissimo et christianissimo regi aragonum et dicentium ipsum non habere rationem quare edictum per ipsum principem factum in civitate Valentiae circa conceptionem virginis queat sustineri*».²⁹ En efecte, el rei havia signat un decret a València el 14 de març de 1394,³⁰ «i amb ell donava impuls oficial a una creença que la Cort havia afavorit des de feia temps de manera notòria».³¹ La reacció de l'orde dominicà no es féu esperar gaire. Per exemple la que s'esdevingué a Girona. «El 4 d'agost de 1395, un religiós del convent de predicadors, en el sermó panegíric del dia de Sant Domènec, va criticar la doctrina teològica de la puríssima concepció i, al mateix temps, el decret de Joan I sobre aquella matèria. El rei va prendre mesures tot d'una [...]. El 5 de desembre del mateix any, des de Valldonzella, escriu al braç reial

28. També conegut com a *Liber de conceptu virginali* o *De conceptione Virginis Marie ab omni culpa originali immuni*. Durant segles ha estat atribuïda, aquesta obra, a Ramon Llull, cosa del tot inversemblant; i modernament sense cap argument probatori s'ha volgut atribuir a Diego de Moxena (Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Disputatio saecularis et iacobitae*. Actores y autor de un tratado inmaculista pseudolluliano del siglo XV, «Salmanticensis», XLIV (1997), 25-97; vegeu-ne algunes de les possibles contraargumentacions a Josep PERARNAU, ATCA/18 (1999), 844-848, també ATCA/25 (2006), 217, nota 44).

29. He copiat el text de Jaume de PUIG, *Nicolau Eimeric i Raimon Astruc de Cortielles. Noves dades a propòsit de la controvèrsia mariana entorn de 1395*, «Annals de l'Institut d'Estudis Girolamins», XXV – I (MCMLXXX), 12-13.

30. «*Quid mirantur religiosi quidam ne dicemus quamquam verius in hac parte nimium curiosi homines singularem virginem matrem dei benedictam Mariam fuisse conceptam sine originali peccato dum Ioannem baptistam materno in utero sanctificatum {...} Quippe taceant obloquentes disputatores inutiles erubescant de tam preclara immaculata et pura conceptione virginis violenta producere argumenta. Decuit enim ut ea puritate niteret qua sub deo nequit maior intelligi {...} Et nos qui licet immeriti dona tanta et beneficia gratiarum ab ipsa matre misericordie inter ceteros catholicos Reges suscepimus firmiter credimus et tenemus quod prefate huius sanctissime virginis sancta fuit penitus et electa concepcio {...} disposuimus et disponimus iussimus et iubemus per omnia Regna nostra et terras annuatim cum reverencia maxima celebrari perpetuo ab universis et singulis fidelibus orthodoxis tam religiosis clericis quam laycis infimis atque mediis et supremis nec ammodo liceat immo fortiter prohibemus quibuslibet evangelizantibus sive predicantibus verbum dei quitquam exponere vel proferre in aliquam puritatis ipsius benedictae conceptionis iacturam» (F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima...*, op. cit., 67-68, document VIII).*

31. J. de PUIG I OLIVER, *La Brevis compilatio...*, 253. Però bé cal fer memòria que no pas arreu la disposició reial s'interpretà amb el mateix entusiasme de la cort. En aquest sentit s'aporten dades a Josep PERARNAU, *Política, lul·lisme i Cisma d'Occident. La campanya barcelonina a favor de la festa universal de la Puríssima els anys 1415-1432*, ATCA/3 (1984), 78, nota 35 i 92, nota 85.

de Girona manant de celebrar la Puríssima com a Barcelona, València i altres ciutats insignes de la Corona. També ordena al veguer, al batlle i als jurats gironins que si el dominicà Miquel Despuig o algun altre s'entremet en la qüestió amb predicacions contràries, que el facin callar i, en tot cas que el bandegin. El 3 de gener de 1398, la reina Violant, ja vídua, escriu al novell rei Martí, pregant-li que confirmés l'edicte de Joan I, cosa que l'Humà féu amb celeritat el 17 de gener del mateix any. Més tard, el 13 de desembre de 1402, reapareix el nom de Miquel Despuig, ara en funcions de lector de la seu de Barcelona. El rei Martí diu al veguer de la ciutat que ha tingut notícia que el dominicà ensenyava en la seva càtedra que "tota persona és heretge qui aferm que algú concebut per ajuntament de home e de fembre sie sens peccat original, no faent-ne exepció de la verge Maria". De seguida el rei demana al bisbe de Barcelona que remogui el frare de la càtedra de la Seu.³² Ens ha semblat bé de manllevar aquest resum tot i que sigui potser massa llarg, però no ens pot doldre perquè així hem arribat al punt just de la història, aquell pel qual segurament podrem identificar l'autor del sermó en el bisbe Joan Ermengol.

Tanquem ara per ara els finestrals oberts al panorama políticoreligiós i continuem amb el text que segueix així: «la rahó, doncs, fundamental»... El predicador clou la mirada posada sobre París i ens diu que aquesta raó és la suma de cinc condicions. Que: *a*) no repugni per ella mateixa, *b*) no s'oposi ni contradigui els privilegis del Fill; *c*) no contradigui res de l'Escriptura; *d*), no sigui contrària a cap revelació que hagi tingut l'Església ni, *e*) a cap decisió magisterial. Per tant, si les cinc es donen, «rahonadament» es pot concloure que Maria té «pefectió de sanctedat e de gràtia». Asserit això, dues constatacions. La primera: Maria és temple. «Une métaphore va jouer un rôle déterminant dans l'établissement d'un lien spécial entre prédestination et conception sans tache. Cette métaphore est celle de l'habitation: cité, palais, temple, sanctuaire, tabernacle ou maison, qui est devenue la figure par excellence de Marie considérée dans sa maternité divine».³³ La segona: ho testimfica l'evengeli de Lluc i un comentari de sant Jeroni segons el nostre autor: «Luce primo: *«Aue gratia plena Dominus tecum»* [Lc 1,28 b]; *ubi Hieronimus: Gratia per partes ceteris sanctis data est marie vero se infundit totius gratie plenitudo*». El predicador, ara ens aporta un doble testimoni: el bíblic que no necessita comentari, i el patristic, sí. On —la perícopa lucana— Jeroni diu... però avui sabem que no és pas d'ell el comentari. Es tracta d'una de les epístoles atribuïdes, exactament l'*Epistola IX ad Paulam et Eustochium, De assumptione beatae Mariae virginis*. No hi ha coincidència de mots, però tampoc dubte que es

32. J. de PUIG I OLIVER, *La Brevis compilatio...*, op. cit., 254. No cal dir que les referències històriques provenen de F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima Concepción de María Santísima*, op. cit.

33. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 170. L'autora reporta uns quants dels versets que els autors medievals seleccionaven, com els Salms 18,6; 45,5; 86,5; o Pr 9,1, i ho estudia a les tres pàgines següents.

tracta d'aquesta citació. En un context de consideració sobre la santedat i la puresa dels àngels i de Maria es parla que gràcies a elles obren de tal manera que el seu actuar és una tasca divina i no pas un ofici humà, «*utrumque tamen et esse virginem et angelum divini muneris est officium, non humani*» la qual cosa, en el cas de Maria es desprèn de les paraules evangèliques «*gratia plena*». Ben plena, fa el comentarista, i és aquí on hi ha les paraules divergents en part, però coincidents en l'essencial. Maria n'és ben plena perquè a la resta, als altres, la gràcia els és donada per lots o porcions, «*quia caeteris per partes praestatur*», mentre que a ella tota li és infosa, «*Mariae vero simul se tota infundit plenitudo gratiae*». El manuscrit comença lògicament per l'objecte o tema del qual es parla, «*gratia*»; a continuació s'especifica a qui és repartida en porcions, això és, a la resta dels sants, «*ceteris sanctis*»; el verb «*praestatur*» és aquí «*data est*» —d'igual significació— i, finalment, l'afirmació sobre Maria amb els mateixos mots clau, prescindint de l'ordre sintàctic, precedits tots per les paraules angèliques provinents de l'evangeli lucà que anuncien a la donzella natzaretana la concepció d'un fill diví per ésser justament una dona plena de gràcia; els mots són, doncs: *vero, se, infundit, gratiae, plenitudo* i un *totius* per un *tota*. L'autoritat, per tant, d'un pseudo Jeroni,³⁴ Jeroni a seques per a l'autor del manuscrit.

Fetes les dues constatacions repeteix la raó fonamental al fil deixat de la citació evangèlica, això és: «ésser santificada e *concepta sancta*» és «perfectió de santedat e de gràtia». A l'entremig, però, del subjecte de l'oració i el seu predicat hi ha una aposició, un incís ja expressat en el paràgraf precedent si bé no l'hem remarcat gens ni gaire. Ésser concebuda santa és el mateix que proclamar «sens màcula de peccat original». La qual cosa és a torn seguit la màxima perfecció. Se'ns confirma en aquest punt que el sermó no celebra la santificació de Maria, sinó, com ja s'ha apuntat, la concepció immaculada, però... La dubitació sorgeix en sospitar si la forma expositiva general no és més aviat una manera prudent de sermonar. Un tenir present el bon sentit pastoral i polític ja que la monarquia havia prohibit que es prediqués l'opinió negativa, aquella que admetia evidentment una santificació absoluta sols que només després d'un segon (per entendre'ns) d'haver contret el pecat original. Podia pensar-se que no era tal volta, en aquesta situació, gaire oportú predicar amb un llenguatge tot centrat en la preservació del pecat original deixant en un segon terme el concepte o idea de santificació. Qüestió de paraules: la inno-

34. S. Eusebi HIERONYMI, *Epistola IX ad Paulam et Eustochium, De assumptione beatae Mariae virginis* in *Scripta supposititia*, PL, xxx, 126D – 127A. La gràcia que és donada per graus ho esmenta, per exemple, William de la Ware, després distingeix tres menes possibles de rebre-la i conclou finalment: «*sciendum est etiam, quod beata Virgo fuit repleta tanta gratia in prima sanctificatione, quantam potuit pura creatura habere, stans in proprio supposito absolute. In secunda fuit confirmata, quod nec venialiter nec mortaliter postea potuit peccare, in qua recepit tantam gratiam, quantam non potest pura creatura recipere, nisi fieret Mater Dei*» (Gulielmi GUARRAE, *Quaeritur, utrum beata Virgo concepta fuerit in originali peccato*, in G. GUARRAE, I. DUNS SCOTI, P. AUREOLI, *Quaestiones disputatae...*, op. cit., 8).

cència original o preservació vol dir santificació, però inversament i per a la posició negacionista, la santificació volia dir remissió de la culpa original per recuperar de nou la innocència de la creació. Qüestió de radical divergència. Seguidament es repeteixen novament les condicions (qualificades de parts en el paràgraf següent). Són gairebé idèntiques en el seu redactat. Si en el paràgraf precedent es recorria a la «*magistra fidei*» per asseverar que l'opinió contrària no era eclesialment condemnada, ara es constata que tampoc res no ha estat declarat que impedisís de considerar i de proposar l'opinió immaculista.

Acaba el paràgraf amb el reforçament de les cinc no repugnàncies que podem repensar breument. No repugnen a Maria, per què haurien de fer-ho si tot és al seu favor? Ni al seu Fill, ans al contrari, per a ell és adequat un úter sense màcula i no per això ell serà menys. No repugna a cap revelació especial puix que cap de qualificable d'especial no s'addueix. I finalment la no repugnància amb l'Escriptura i el magisteri de la Seu romana, aquesta perquè res no havia dit i aquella perquè explícitament no diu que no; amb l'afegitó que aquestes dues darreres compatibilitats o no repugnàncies eren bàsiques i presents en autors diversos, per exemple, Joan Duns Escot: «*si auctoritati scripturae vel auctoritati ecclesiae non repugnet*» (de passada, no oblidem les paraules que diu a continuació: «*videtur probabile, quod excellentius est attribuere Mariae*» —la distància entre el possible i el real).³⁵

VII paràgraf

En l'encetar la lectura d'aquest paràgraf, topem de bones a primeres, curiosament en aquest text que ens sembla homilètic com anem dient, amb un llenguatge proper a l'aula escolàstica. De fet, el «declarem la menor preposició» ens acosta a la terminologia i tècnica sil·logística clàssica. Ve a dir això als oients: si la «pefectió de sanctedat e de gràtia» és predicat de «sens màcula de peccat original» i si «sens màcula de peccat original» és predicat de Maria, aleshores la «pefectió de sanctedat e de gràtia» és predicada de Maria. Ara bé i abans de donar per clos el raonament, cal esbrinar si «la menor», és a dir, el 'terme menor' dels tres en què s'estructura el sil·logisme, que és «Maria» i que no és per cert un terme universal, pot assumir sense contradicció la general del terme major. Cal esbrinar si alguna de les cinc condicions que addueix són possibles impediments a la recta conclusió de les premisses. A continuació, doncs, n'esperarem l'explicació, però heus ací que només apareix la primera i les altres s'han fos. Podríem pensar, res no ho impedeix, que hi hagués un salt voluntari o impercebut per part del copista. Sia com sia, resta la primera condició, la qual no deixa d'ésser més que no pas les altres el nus de tota la qüestió debatuda. Aquí hi ha en joc l'omnipotència divina. En efecte, el nus

35. Ioannis DUNS SCOTI, *Utrum beata Virgo concepta fuerit in originali peccato?*, in G. GUARAE, I. DUNS SCOTI, P. AUREOLI, *Quaestiones disputatae...*, op. cit., 17.

per on s'havia de començar a desfer la troca immaculista o maculista era saber si Déu es contradeia o no, si podia o no fer una excepció a una llei, aquella de la transmissió universal del pecat d'Adam, puix que tot privilegi era entès com a *privans legem*.³⁶ El manuscrit té present aquest concepte de privilegi com a suspensió de la legalitat just al final quan afirma que en la concepció de Maria hi hagué una dispensa divina «*in lege coheuntium*», això és, de l'herència legal del pecat adàmic «que tota ànima...» i així acaba el manuscrit. Doncs bé, basti recordar només un parell de dades. Enllà els s. XI-XII, Eadmer, monjo a Canterbury, fou el primer a proposar la claredat lògica amb el sil·logisme «*potuit plane, et voluit; si igitur voluit, fecit*».³⁷ El segle següent, l'Andònim de Heiligenkreuz féu un pas més en aquesta argumentació: «*et si bonum erat ut salvator originale peccatum demeret matris concepte, et hoc bonum noluit, ergo aut invidit matri, aut quod voluit non potuit, et sic quod absit omnipotens non fuit*».³⁸ Un argument que es reforçava, per exemple, amb paraules com les de Nicolas of Saint-Albans que diuen així: «*sicut antiquis temporibus et voluit et potuit, sic et hoc nostro tempore velit et possit consiliis sui secretum manifestare...*».³⁹

Si objectivament no sabéssim que la temàtica de l'omnipotència divina fou de les de més gruix, ho descobriríem en el nostre text perquè és l'única explanada de les cinc condicions i apuntalada amb l'autoritat d'Agustí i el d'una referència bíblica. Aquella, es tracta d'aprofitar-la en dues direccions, la referida a la creació angèlica i a la dels primers pares. En les dues es desgrana la temàtica de l'omnipotència des de dos aspectes, el creacionista en brut, direm, i en la forma final donada a l'obra creada.⁴⁰ Pel que fa al primer no cal detenir-se en la diferent naturalesa entre els àngels i l'home. És en el segon on cal dilucidar-la amb l'autoritat augustiniana. Som davant d'un passatge que al nostre Cap i Casal de Catalunya prengué un cert relleu en anys posteriors, quan des de Barcelona es demanava la intervenció de l'emperador Segimon a favor de l'extensió universal de la festa de la Puríssima. A la súplica signada

36. Veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 187-189.

37. I continua: «*et quidem quidquid dignum unquam de aliquo extra suam personam voluit, perperam est eum de te, o beatissima feminarum, noluisse; voluit enim te fieri matrem suam, et quia voluit, fecit esse: quasi diceretur, Matrem suam te fecit ille rerum Dominus, Creator et gubernator*» (*De conceptione B. Mariae Virginis (in spuria S. Anselmi)*, PL CLIX, 305D – 306A).

38. Text reportat a M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 193.

39. NICHOLAS OF ST. ALBANS, *De celebranda conceptione beate Marie contra beatum Bernardum*, dins C. H. TALBOT, *Nicholas of St. Albans and saint Bernard*, «Revue Bénédictine», LXIV (1954), 95. La llarga història entorn de l'autor d'aquest tractat sembla ja prou esclarida i fins datable, el text pels volts de 1180 (veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 80-88). William de la Ware, en presentar la seva ,questio' fa servir aquest vocabulari: «*unde primo volo ostendere possibilitatem, secundo congruentiam, tertio actualitatem, quarto potentiae multiplicitem, quinto, quod festum conceptionis est celebrandum, et sexto, quod festum esset celebrandum, etiamsi esset concepta in originali*» (G. GUARRAE, *Quaeritur, utrum beata Virgo concepta fuerit in originali peccato*, in op. cit., 8).

40. Venim a repetir paraules velles: «*primo erat informiter creata {...} postmodum vero formata est*» (veg. *infra*).

el 1431 hi apareixen «textos de sant Agustí i de sant Tomàs d'Aquino relatius a la situació de santedat i puresa tant dels àngels com dels primers pares en sortir de les mans de Déu, doctrina que permet d'aplicar el principi segons el qual la Mare de Déu havia d'ésser més acceptable, graciosa i estimada davant Déu que cap altra criatura».⁴¹ Doncs bé, el text d'Agustí és el que tenim aquí. Afirmada una creació en gràcia a favor dels àngels, ara només cal dir que si d'aquesta guisa va fer-se en ells, també Déu «creà aximateix Adam e Eua». Darrere d'aquesta deducció, diguem-ho ja, s'hi troba Tomàs d'Aquino. Més: tot apunta que si aquí apareix el bisbe africà ho fa a través de la *Summa Theologiae* tomista tot i no ésser-hi esmentada. Per entendre'ns-hi avancem ratlla a ratlla. «Car si» / perquè si Déu va crear la naturalesa dels àngels... I se'ns diu quina és, «*intellectualis in gratia*». Aquesta definició conjumina afirmacions d'articles tomistes. El primer, «*tota eius cognitio est intellectualis*»⁴² o «*angeli autem secundum suam naturam sunt intellectuales*»;⁴³ el segon, «*statim a principio sunt angeli creati in gratia*».⁴⁴ Ara bé, l'aspecte que ara interessa és el de la gràcia i per això s'especifica que es va d'acord amb Agustí. Amb quin fragment de la seva obra? Tornem a l'aquinatense: «*videtur quod angeli non sint creati in gratia*», frase d'obertura de l'article que apareix en el nostre sermó resumida en una paraula, «*inquit*» col·locada enmig de la citació, això és: fer com Agustí que cercava el perquè... La *Summa* immediatament continua així: «*dicit enim Augustinus II "Sup. Gen. Ad litt.", quod angelica natura primo erat informiter creata (...) postmodum vero formata est (...)*».⁴⁵ Tot seguit el sermó dóna la definició augustiniana, però que no és del llibre esmetat suara, sinó del que Tomàs aporta en el «*sed contra*»: «*sed contra est quod Augustinus dicit, XII "De civ. Dei": "Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, idest cum amore casto quo illi adhaerent, creavit, simul in eis condens naturam et largiens gratiam?"*». És a dir, el nostre autor sembla que recorda aquest article de la *Summa* tomista i enganxa les dues fonts augustinianes sense anar gaire en compte perquè a la segona part del raonament ha de dir tot això: «creà aximateix Adam e Eua, pares nostres, en *gratia* e *iustitia*, segons oppinió de sanct Augustí, *ubi*»; i és justament en aquest «*ubi*» on hi ha Agustí perquè és Tomàs qui l'aporta.

41. J. PERARNAU I ESPELT, *Política, lul-lisme i Cisma d'Occident...*, op. cit., 170, en nota.

42. *Sum. Tb.*, I, q. 54 a. 3 *ad primum*.

43. *Sum. Tb.*, I, q. 57 a. 1 *resp.*

44. *Sum. Tb.*, I, q. 62 a. 3 *resp.*

45. *Sum. Tb.*, I, q. 62 a. 3 *prim.* El text d'Agustí: «*an eo modo demonstratur primo die, quo lux facta est, conditionem spiritualis et intellectualis creaturae lucis appellatione intimari —in qua natura intelliguntur omnes sancti angeli atque uirtutes— et propterea non repetiuit factum posteaquam dicit, Facta est lux; quia non primo cognouit rationalis creatura conformationem suam ac deinde formata est, sed in ipsa sua conformatione cognouit, hoc est illustratione ueritatis, ad quam conuersa formata est (...)* Quapropter lucis conditio prius est in uerbo Dei secundum rationem, qua condita est, hoc est in coaeterna patri sapientia, ac deinde in ipsa lucis conditione secundum naturam, quae condita est: illic non facta, sed genita, hic uero facta, quia ex informitate formata» (SAINT AUGUSTIN, *Œuvres de Saint Augustin*, 48. La Genèse au sens littéral en douze livres (I-VII). *De Genesi ad litteram libri duodecim*. Paris: Institut d'Études Augustiniennes, 2000, p. 168-169 = Lib. II, cap. VIII; PL xxxiv, 269).

Vegem, però, on. Anem a la *quaestio* 95, art. 1 perquè és just aquí on hi ha exactament les deu paraules augustinianes del nostre sermó —el qual canvia el nom *angelis* pel pronom *eis*, intercala l'*inquit* i disposa una variació d'ordre en les tres primeres: «*sed contra, homo et angelus aequaliter ordinatur ad gratiam. Sed angelus est creatus in gratia: dicit enim Augustinus, XII "De civit. Dei", quod "Deus simul erat in eis condens naturam et largiens gratiam". Ergo et homo creatus fuit in gratia*». ⁴⁶ I acaba: «de aquella matexa natura que la ànima de Maria en *gratia*...». Aturem-nos en aquest punt perquè ara...

Desconcertant per inesperat és, a continuació, aduir un verset del pròleg de l'evangeli de Joan, ⁴⁷ el qual apareix com sense voler al pas de les paraules que arriben de la manera següent: «concebuda ab gràtia de innocència» (§ V), «perfecció de sanctedat e de gràtia» (§ VI), «sanctifficar» i «crear en gràtia» (§ VII). I a partir d'aquí, tres sintagmes més en aquest paràgraf: «perfecció de gràtia e de glòria», (Adam i Eva creats:) «en gràtia e iustítia» i el tercer referit a l'ànima de Maria «en gràtia e glòria *ut scribitur Joannis primo*», això és, Jo 1,14. En el sintagma antepenúltim s'ha pronunciat una paraula nova, «glòria», i ara, quan es rediu per segona vegada s'indica que prové de l'evangeli i que, per tant, és una prova escripturística. Efectivament, si el Fill ha aparegut entre nosaltres amb «glòria» com també ple de «gràcia» i si imaginem que *in mente* el predicador té el verset 16: «*et de plenitudine eius nos omnes accepimus*» amb més raó deu poder-se afirmar de Maria «plena de gràcia» i que la veiem endemés en la «*gloriam eius*». Tornem enrere, a la *Summa* de Tomàs d'Aquino, a l'article 3 de la *quaestio* 62 llegim: «*praeterea, gratia medium est inter naturam et gloriam*», etc. Tomàs respon: «*quanvis gratia sit medium inter naturam et gloriam ordine naturae, tamen ordine temporis in natura creata non debuit simul esse gloria cum natura: quia est finis operationis ipsius naturae per gratiam adiutae. Gratia autem non se habet ut finis operationis, quia non est ex operibus, sed ut principium bene operandi. Et ideo statim cum natura gratiam dare conveniens fuit*». Una explicació que el predicador deu voler confirmar remetent al text joànic. Si la glòria és el terme de la perfecció que obtenim amb l'auxili de la gràcia, hem de considerar que aquesta economia no correspon al Verb encarnat, puix que no necessita la gràcia per accedir a una glòria que no ha deixat mai de posseir. I si Maria no passés de tenir la «*gratia e iustitia* original» seria com els àngels i com Adam i Eva abans de pecar, la qual cosa no escau a la seva maternitat divina. Ella és molt més, és, a semblança del seu Fill, «en *gratia e gloria*».

46. Ara potser val la pena reproduir una mica llargament el text d'Agustí: «*nam et hoc discutendum est, si boni angeli ipsi in se fecerunt bonam uoluntatem, utrum aliqua eam an nulla uoluntate fecerunt. Si nulla, utique nec fecerunt. Si aliqua, utrum mala an bona? Si mala, quo modo esse potuit mala uoluntas bonae uoluntatis effectrix? Si bona, iam ergo habebant. Et istam quis fecerat nisi ille, qui eos cum bona uoluntate, id est cum amore casto, quo illi adbaerent, creauit, simul eis et condens naturam et largiens gratiam?*» (A. AUGUSTINI, *De ciuitate Dei*, l. XII, c. 9; CCSL, XLVIII, 363-364).

47. Avancem que en el munt de textos bíblics aplegats, per exemple, al volum de M. Lamy —si no hi ha error— aquest no hi és esmentat.

Cercar l'autoritat d'aquest pròleg joànic és descobrir que no sovinteja entre els tractadistes, però això no vol pas dir que ça i lla no es trobi. És el cas del *Sacculus pauperis peregrini* d'Eimeric i penso que val la pena d'entretenir-nos-hi un poc, encara que sembli marrada. L'inquisidor, des de la posició negacionista, es recolza en una afirmació del seu connacional Felip Ribot que no admet cap interpretació al·legòrica o mística d'un fragment escripturístic si topa amb un altre que literalment el contradigui. A continuació escriu: «*quare, auctoritates similitudinum lune, stelle, aurore, arce testamenti et urne et similes, que solent contra hanc affirmativam adduci, non debent recipi*»; i tres ratlles més endavant segueix:

«*certum est etenim quod omnes illi a simili claudicant uno pede, possuntque pro affirmativa rectius adaptari. Luna siquidem, stelle et similia, primo fuerunt sub tenebris, quia "tenebre erant super faciem abyssi" (Gen I, 2), et prius etiam distincte in species suas et de se opace sunt et omnem splendorem a sole recipiunt. Sic ergo beata Virgo in sue sancte conceptionis instanti sub tenebris et opacitate originalis peccati fuit, donec illuminata fuit a vero sole iustitie per gratiam, quia "lux in tenebris lucet..., illuminans omnem hominem" (Jn I, 5.9). Aurora etiam procedit a tenebra noctis ad lucem. Arca, urna et similes primo fuerunt in deformitate lignea seu metallina, postea levigate et purgate a sordibus, scoria et deformitatibus suis atque furbite, formam fabrefacte sumpserunt lucentes. Sic beata Virgo, etc.*».⁴⁸

Aquesta posició eimericiana que percaça i defensa una lectura més precisa o, si es vol, menys fantasiosa de l'Escriptura, té la seva part de raó. Segons ell, «tot sentit místic, és a dir, ocult, d'unes paraules de l'Escriptura, ha d'ésser evitat. En aquesta presa de posició no es discuteix només un principi d'exegesi, sinó que hi va implícita la qüestió del desenvolupament històric del dogma. Eimeric parteix d'una posició tancada i s'hi fortifica».⁴⁹ No esmenaré pas aquest comentari, ans penso a ratlla seguida si l'Església no s'hauria estalviat l'aparició d'algunes de les moltes esglésies que la conformen fent-ne una universalitat o ecumene de trossos desenganxats amb una mica més de la posició d'Eimeric i una mica menys de tantes deduccions escripturístiques per fer avançar el... què? L'amor a tots els homes i la misericòrdia, la llibertat de les persones i la pau entre els pobles? Els brodat dogmàtics i els calats literaris, els emplaço a la sala d'art.

VIII paràgraf

Aquest comença amb un mot, la funció d'íctica del qual no és gaire clara. A qui o què es refereix «aquella»? L'observació pausada em fa identificar aquesta

48. N. EIMERIC, *Sacculus pauperis peregrini*, lín. 943-945 i 948-960, respectivament (ATCA 11 [1992], 252).

49. J. de PUIG I OLIVER, *El Sacculus pauperis peregrini de Nicolau Eimeric*, op. cit., 253.

forma pronominal amb la precedent adjectival que acompanya el substantiu «natura». D'ésser així, podríem reescriure-ho de la manera següent: per assabentar-me d'aquella mateixa natura original en gràcia i justícia, em cal llegir / que llegeixi —«lija», present de subjunctiu— en la santa escriptura expressament. Tal volta una manera d'expressar que la font és del cert en la Bíblia, que se la hi troba amb indagació personal, «emperò»... Més pràctic deu ésser espletar la feina feta per una autoritat i arribarem abans a l'explicació que ara predico contundent: «necessari e rahonable és...». El què ja el coneixem i l'autoritat que addueix és l'occità Guilhèm Durant, teòleg i canonista que arribà a la seu episcopal de la ciutat de Mende el 1286, una citació de la seva obra *Liber rationalis divinorum officiorum*. És una autoritat a la vora del nostre predicador aportada per l'autor de la *Brevis compilatio*... i no l'oblida pas N. Eimeric en el seu *Sacculus pauperis*... Em permeto reproduir *in extenso* el fragment a partir, però, d'una font, *materialiter*, que al meu juí té la seva importància. L'obra de G. Durant va tenir una primera impressió a Magúncia el 1459, a Roma i Nàpols el 1477 i a Venècia els anys 1482, 1484 i 1487. Fou un llibre d'àmplia difusió en la segona meitat del xv, i en format manuscrit durant el xiv i és aquí, a Barcelona, on se'n féu una còpia —la que conec— el 1342.⁵⁰ Breu: a primera ullada Guilhèm Durant pot semblar una autoritat de segona línia... tanmateix no és ben bé així, ni de bon tros. Retornarem sobre la seva obra en aquestes pàgines. Ara bé, si ens hem d'atenir exactament a la referència del manuscrit, s'ha de dir que no és pas gaire exacte. En dir *in tertio sitiarum* se'ns dóna una referència vague. Durant parla de quatre festes marianes; la citació no és de la tercera, a la quarta només es llegeix: «*quia fuit in utero sanctificata*» i és en el text de la primera festa on podem llegir un fragment d'igual significació tot i que no d'identiques paraules, les quals en el nostre manuscrit, com una retronxa poètica, es van repetint ça i lla: «*Tertia benedictio est: Benedicta tu in mulieribus, quae competit Nativitati, quia tunc nata est mulier in utero sanctificata. Nulla enim alia mulier fuit in utero sanctificata*».⁵¹ Després de llegir aquesta font ja és hora d'anunciar una investigació a fer: quines autoritats i com eren retallades i llegides i interpretades... Tela per embastar.

Lligada a la citació de Durant apareixen el profeta Jeremies i Joan Baptista. Són figures bíbliques de les quals es conta que foren santificades abans de néixer, la qual cosa no podia passar desapercibuda a tots els qui s'adentraven

50. «*Presentem librum scripsit petrus de rexaco presbiter beneficiatus in altari sancte cecilie in ecclesia parochiali sancti michaelis ciuitatis barchinone. Ad honorem et gloriam omnipotentis dei et domini nostri ihesu xristi qui est benedictus in secula amen et ad honorem etiam beatissime semper beate uirginis marie et omnium sanctorum et ad Seruicium Venerabilis domini berengarii de papiolo archidiaconi penitensis in ecclesia barchinone. Qui fuit scriptu et perfecto [sic] die iouis qua computabatur pridie idus septembris Anno domini Millesimo trecentesimo Quadragesimo secundo*» (GULLIELMUS DURANDUS, *Rationale divinorum officiorum*, Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, Ms. 4, fol. 265 (a partir d'ara GD i el foli corresponent).

51. GD, fol. 221v, col. a; Guillelmi DURANTI, *Rationale divinorum officiorum* VII-VIII, (CCCM, CXL B) Turnhout, Brepols, 2000, 35 (a partir d'ara: *Rationale*).

en camp puríssim. Un sermó atribuït a Pere Damià, però versemblantment del cistercenc Nicolau de Claresvalls i que fou també amb molta seguretat la font inspiradora de sant Bernat, diu: «*cum igitur omnes in iniquitatibus concepti sint (Ps. 50, 7), neminem unquam mortalium intra materna viscera sanctificatum legimus, praeter Jeremiam et Joannem Baptistam; quamquam et de singulari Virgine nulla sit ambiguitas quin ipsa maternis circumsepta visceribus, sublimiore sanctificationis genere mundata sit, utpote sacrarium illud in quo Deus, Dei Filius, carnem fuerat suscepturus*». ⁵² Aquest hauria estat un dels primers textos influents amb els dos personatges bíblics santificats al si matern. Si del segle de sant Bernat tornem al final del XIV, llegirem en Eimeric aquestes paraules ben imatjades: «*decimus articulus principalis est in quo totum pondus belli est. Postquam peccatum originale in ieremiam prophetam et ioannem baptistam in utero sanctificatos transfusum est comuniter, si in gloriosam virginem mariam, dei et hominis genitricem derivatum et transfusum est singulariter*». ⁵³ No cal dir que l'argumentació a l'hora de confrontar Jeremies i Joan amb Maria és escripturística en la mesura de considerar paral·leles les paraules de Déu adreçades al profeta, les de l'àngel a Zacaries i les inicials de l'arcàngel Gabriel a la donzella natzaretana. Però cal dir que som davant d'una argumentació qualificable de lògica des del sentit comú piadós quan els immaculistes argüeixen que si el profeta i el precursor foren santificats abans de néixer, Maria els ha de superar per raó de la seva maternitat i ésser-ho més i de més abans, fins a creure que ja no contragué el pecat en cap instant. La novetat del nostre text, pel que conec, rau en el motiu donat per a la santificació dels dos personatges. El de Jeremies perquè havia de «prophetar e vaticinar la incarnació del Fill de Déu», trobant-ne la paraula confirmadora en el text de la *Vulgata*: «*quia [un perquè de resposta a l'actitud d'Israel] creavit Dominus novum super terram: femina circumdabit virum*» (Jer 31,5b), on el darrer verb sol ésser també traduït, avui, per ,anar al darrere' i amb aquesta nota, en una versió nostrada, al peu de pàgina que faig meva: «paraules enigmàtiques, que fins ara han desafiat victoriosament la sagacitat dels crítics». ⁵⁴ En els segles medievals —i pels qui encara hi viuen—, això no passava, sempre significaven alguna cosa. Cercant i tenint sort descobrim que aquesta citació de *Jeremies* la recull i interpreta, per exemple, Bernat de Claresvalls —present aquí— en la seva homilia segona del conjunt *De laudibus Virginis Matris*. Es fa un seguit de preguntes lògiques des del sentit literal sobre la femella que envolta el mascle, puix al ventre matern no és igual un infant, o preinfant que un adult ⁵⁵ i cerca la interpretació de la novetat profètica: «*vir igitur erat*

52. *Sermo 23, In nativitate S. Ioannis Baptistae*, PL CXLIV, 628D. Pel que fa a l'autoria d'aquest sermó vegeu M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 47.

53. Text aportat per Josep PERARNAU, *Tres nous tractats de Nicolau Eimeric en un volum de les seves "Opera omnia" manuscrites procedent de Sant Domènec de Girona*, RCatT, 4 (1979), 92.

54. Es llegeix en la versió catalana feta pels monjos de Montserrat els anys seixanta del segle passat.

55. «*Quae est haec femina? Quis vero iste vir? Aut si a femina circumdari potest, quomodo vir? Et ut apertius dicam, quomodo potest simul et vir esse, et in utero matris? (...) Si dixisset, Femina cir-*

*Jesus necdum etiam natus, sed sapientia, non aetate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate sensuum, non corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit sapientiae, vel potius non minus fuit sapientia Jesus conceptus, quam natus; parvus, quam magnus. Sive ergo latens in utero, sive vagiens in praesepio, sive (...) Nec fuit hora in quaquaque aetate sua, qua de plenitudine illa quam in sui conceptione accepit in utero (...) sed a principio perfectus, a principio, inquam, plenus fuit spiritu sapientiae et intellectus, spiritu consilii et fortitudinis, spiritu scientiae et pietatis, spiritu timoris Domini (Is. XI, 2-3).*⁵⁶ Un segon exemple podem treure'l de Jeroni —també aquí present— si bé avui sabem que només se li pot atribuir: «*circumdedit enim uirum in utero, sicut Ieremias sanctus testatur, et non aliunde accepit. Faciet, inquit, Dominus nouum super terram, et mulier circumdabit uirum. Vere nouum, et omnium nouitatum supereminens nouitas uirtutum, quando Deus (...) sic ingressus est hospitium uentris, ut corporis claustra nesciret; sicque gestatus, ut totus Deus in eo esset; et sic inde exiuit, ut Ezechiel fatetur (Ez 44,1-3), omnino clausa*»;⁵⁷ pertany al fragment més extens, per cert, de la lectura cinquena de les matines del 8 de desembre en el *Breviari* romà.

El motiu de Joan Baptista és «per hauer baptizat a Hiesús e ésser precursor». Motius cristològics que, de totes totes, la pietat veia convenients, però en Maria havien d'ésser «convenientíssima» raó de més, «*ymo necessari*». Tan clara és aquesta prova privilegiadora de Maria, que se'n desprèn tot d'una com fruita madura el contingut del paràgraf següent que implícit ja es troba aquí. Tot radica en el «maior grau» que diferencia, o ha de diferenciar Maria del Baptista, encara que aquest sigui el més gran nascut de dona (Mt 11,11a).⁵⁸

---

cumdabit infantem; vel Femina parvulum; nec novum videretur, nec mirum. Nunc autem quia nil tale posuit, sed dixit uirum, quaerimus quae sit haec novitas, quam Deus fecit in terra, ut femina circumdaret uirum, et vir intra feminae unius corpusculi membra sese cobiberet? Quid est hoc miraculi? Nunquid potest homo, ut ait Nicodemus, in ventrem matris suae iterato introire, et nasci? (Jn III, 4) (BERNARDUS CLARAEVALLENSIS, *De laudibus Virginis Matris*, PL, CLXXXIII, col. 64-65).

56. *Ibidem*, col. 65.

57. Pascasii RADBERTI, *Epistula beati Hieronymi ad Paulam et Eustochium De Assumptione Sanctae Mariae Virginis*. Cura et studio Alberti RIPBERGER. Turnholti: Brepols, MCMLXXXV (CCCM, LVI C), 135, lín. 469-476; veg. S. Eusebi HIERONYMI, *Epistola IX ad Paulam et Eustochium, De assumptione beatae Mariae virginis in Scripta supposititia*, PL xxx, 126AB.

58. Un exemple d'argumentació en aquesta línia: «*Porro ex officii privilegio precursori indultum est quod eius nativitas, matri vero virgini quod eius conceptio simul et nativitas celebri cultu veneraretur, quia in ipsis quodam modo iniciatur nostre redemptionis sacramentum. Et licet Iobannis conceptio evangelico sit comprobata testimonio, solius virginis et matris celebri recolitur obsequio, ne Iobannes quo inter natus mulierum nemo maior est, videatur tante virgini equari in merito, si purificatus fuerit in singularum sollempnitate numero...*» (NICHOLAS OF ST. ALBAN, *De celebranda conceptione...*, op. cit., 93). «A l'époque de la scolastique universitaire, au XIIIe siècle, la supériorité de la sanctification de Marie sur celle de Jérémie et de Jean-Baptiste fut aussi exprimée en termes de rapidité: Jérémie aurait été sanctifié juste avant de naître, Jean-Baptiste au sixième mois —au moment de la Visitation—, mais Marie de plus tôt possible, immédiatement après l'infusion de l'âme [l'autora remet a Albert el Gran, *In Sent. III, d. 3, a. 5. i a Bonaventura In Sent. III, d. 3, p. 1, a. 1*]. Mais pour les partisans de l'immaculée conception, la différence ainsi formulée ne traduit pas suffisamment la prééminence de Marie. Il faut que sa sanctification soit non

IX paràgraf

«Per la qual causa e rahó, sancta mare Església celebra e solemniza la nativitat de la ...». No parem esment, una volta més, en el fet que el predicador no es referix a la festa que celebra, la Puríssima, sinó a la del naixement, aquella que la nostra tradició en diu de les marededéus trobades, el 8 de setembre. Ara és el torn de l'autoritat que la justifica i no és altra que, ho sap la tradició per la seva eminència teològica i devocional, l'abat Bernat de Claresvalls i la seva epístola als canonges de Lió. Atesa la seva importància, el predicador retorna una altra volta a un llenguatge d'aire escolàstic, convincent per la seva justesa i lògica, encara que sols aparent. Cita, doncs, de l'abat, la font epistolar i comença amb una proposició seva; no és literalment al text abacial si bé pot deduir-se pel sentit intencional que arrossega el redactat. Diu: cap nascut no serà honorat amb lloances festives si no ha nascut sant, per tant, etc. Assentat aquest principi de caire apodíctic i pronunciada la conjunció consecutiva *itaque*, segueix la selecció de paraules bernardes que esdevindran com una conclusió, això és, el motiu sobrat per justificar la festa en què predica, el qual motiu sona així en les paraules de l'abat cistercenc: «*nec fallitur omnino sancta Ecclesia, sanctum reputans ipsum Nativitatis ejus diem*». Però no té res de simple la citació que en fa el nostre autor pel fet d'ésser muntada amb paraules triades *ad hoc*. El text exacte són dos fragments que es presenten així (amb negreta els mots seleccionats): 1) *Virgo regia falso non eget honore, veris cumulata honorum titulis*; 2) *Fuit procul dubio et Mater Domini ante sancta, quam nata*.⁵⁹ Si ara numerem correlativament els mots marcats obtindrem una seqüència que el nostre autor reordena de la manera següent: 1 2 3 5 6 4, afegeix *que*, 8 9 11 7 10 12 13. El resultat signficatiu, tanmateix, és que sant Bernat no dubta a l'hora d'acceptar la festa mariana que celebra la seva santificació abans de néixer, la nativitat de Maria, però en el context d'aquí, les seves paraules serveixen per a una concepció «sens màcula de peccat original», d'acord amb l'argumentació dels paràgrafs anteriors.

I així acaba aquesta part que forma un bloc, el de la primera santificació.

---

seulement plus précoce, mais aussi d'une nature radicalement autre que celle de Jean-Baptiste ou de Jérémie» (Marielle LAMY, «Les plaidories pour l'Immaculée Conception au Moyen Age (XIIe-XVe siècles)», *Gli studi di mariologia medievale. Bilancio storiografico*. Atti del I Convegno Mariologico della Fondazione Ezio Franceschini con la collaborazione delle Biblioteca Palatina e del Dipartimento di Storia dell'Università di Parma. Parma 7-8 novembre 1997. A cura di Clelia Maria Piastra. Tavarnuzze-Firenze: Sismel Edizioni del galluzzo 2001, p. 268-269).

59. Les tres frases son tretes de BERNARDI CLARAEVALLENSIS, *Epistola CLXXIV*: Ad canonicos lugdunenses *De conceptione S. Mariae*, in S. BERNARDI *Opera*, vol. VII, *Epistolae, I. Corpus epistolarum 1-180*, Romae, Editiones Cistercienses, 1974, 390, lin. 15-16; 388, lín. 18-19; 390, lin. 15, respectivament / PL CLXXXII col. 334C; 333B, 334C.

X paràgraf

«La *secunda sanctificatio*» és només enunciada i justificada amb la referència corresponent a la narració lucana de l'anunciació, «la concepció e incarnació del Fill de Déu». Així de breu. A partir d'aquest punt, podem sospitar que el manuscrit és només un esborrany que recull fragments del text sencer que el copista tenia al davant? Pot ésser i també ho confirmaria el següent.

XI paràgraf

La tercera santificació correspon al descens de l'Esperit de Déu el dia de la Pentecosta. Maria és amb els apòstols, però ella rep més abundantment els dons carismàtics; no pot concebre's que estigui a la mateixa alçada que ells. L'argumentació no hi és; solament es diu que «és decent e rahonable, segons los deuots». Honestament i sola la referència bàsica és la pietat. Una observació textual. Com que en el foli hi ha un forat, manquen dues paraules, però el lector que hi va escriure les notes al marge les afegeix: «la qual» i així el text recupera el sentit original: «...als apòstols ... ab los quals ensemps era la gloriosa Verge Maria la qual és decent e rahonable...». La pietat. Sembla que els devots són també una autoritat. «... *non tantum conceptionis occultum, sed et totius infantie ipsius secretum, mater nostra universalis ecclesia in sana doctrina reputat totum ex pietate ignorare {...} Cum igitur hac ignorantie pietate gaudeat ecclesia, miror sapientes viros temerarias manus reprehensionis iniicisse in occultum mysterium tam necessarie conceptionis...*» i més escrivia Nicholas of Saint Albans.⁶⁰ Si més no, per entendre-ho en la mesura justa, ens pot resultar esclaridor un fragment de Peire Auriol en el qual, tot i que no el presenta amb la força argumental de les autoritats o de l'Escritura, no s'està de recórrer precisament a ella, a la pietat: «*videtur enim horrendum piis auribus et animis devotis, quod unquam beata eius anima {Mariae} filia irae fuerit aut in odio Dei, ita quod fuerit displicens ac detestabilis oculis divinae maiestatis*». ⁶¹ Si això es pot llegir en un tractat de gruix, ben acceptable és tenir-ho present en un sermó, una de les funcions del qual, entre altres, és acréixer la devoció i així és com s'ha dit en el § V. Baldament sigui bella i acceptable al primer impuls, la pietat, com a argument o autoritat també apareix al bell al mig de les discussions. N. Eimeric, en el seu *Sacellus pauperis peregrini*, li barra el pas.⁶²

60. NICHOLAS OF ST. ALBAN. *De celebranda conceptione...*, op. cit., 94.

61. *Tractatus Petri Aureoli* in G. GUARRAE, I. DUNS SCOTI, P. AUREOLI, *Quaestiones disputatae...*, op. cit., 48.

62. «*Nec pietas, qua dicitur a quibusdam, scilicet, parum est credere Virginem ipsam non contraxisse originale, videtur admittenda, cum contradicat sententiae divinae et apostolicae ac determinationibus Ecclesiae et sanctorum, ut superius eliquescit*» (N. EIMERIC, *Sacellus pauperis peregrini*, op. cit., lín. 1062-1065). L'editor, J. de Puig, hi agrega aquesta nota: «En el pla de la discussió teològica, Pere Auriol hauria reconegut la pietat no com a argument, però sí com a ingredient de l'evolució del dogma de la puríssima concepció. Auriol constata que hi ha moltes veritats, en les quals l'Església creu

XII paràgraf

L'última santificació correspon a la dormició i pujada al cel. Una autoritat bíblica copiada que, però, no té final. Una llacuna. Davant de tanta poquesa i d'un text que no porta glossa ni en necessita puix li fan dir el que diu aplicant-ho senzillament a l'assumpció de Maria al cel, ens limitarem a un breu comentari. Si la primera santificació és la concepció immaculada, a l'inici, al final l'última és l'assumpció en cos i ànima. «Une sorte de circularité» amb paraules de Marielle Lamy.⁶³ Si fou santificada al principi, ha d'ésser-ho conseqüentment al final i si al final Maria s'avança a tots els altres a la glòria lògicament és perquè des del començament era santificada... i gloriosa. «Le privilège de l'Assomption [...] peut être évoqué de manière tactique: l'Eglise célébrait la fête de l'Assomption de Marie sans avoir pris officiellement position sur la question très controversée de son assomption corporelle, et certains s'appuient sur cette incertitude de la doctrine officielle pour revendiquer au bénéfice du doute une égale tolérance et bienveillance à l'égard de la Conception de Marie».⁶⁴ Litúrgicament, el ja mencionat canonista G. Durant ho constatava amb senzillesa abans d'exposar el què i el com de la celebració: «*Hieronymus dicit: Quomodo beata Maria assumpta fuerit, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit. Augustinus vero dicit quod in corpore; veritas tamen est quod primo assumpta est in anima. Utrum vero corpus in terra remansit, incertum habetur, et melius est pie dubitare, quam aliquid circa hoc temere diffinire; pie tamen credendum est eam totaliter fuisse assumptam*».⁶⁵ No cal fer notar el recurs a la pietat. No diguem més. El paràgraf és escarrit.

XIII paràgraf

Ho acabem de constatar, el precedent paràgraf resta inacabat i en aquest només tenim una sola frase llatina semidespenjada. Com si diguéssim que la primera meitat correspon al fragment que no tenim, mentre que la segona anuncia el privilegi de la maternitat que s'explanarà a continuació.

XIV paràgraf

Aquest, clarament s'empalma al § VIII. Això és, si allí es constatava la santificació de Jeremies i del Baptista per raó dels seus futurs oficis de profeta

---

i que no tenen una confirmació explícita en l'Escriptura. Però en el cas de Maria la revelació del privilegi de la maternitat divina dóna ales a la pietat del creient per tal de creure que si la carn de Maria fou santa, també ho fou la seva ànima, creada amb la gràcia».

63. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 184.

64. *Ibidem*.

65. GD, fol. 227v, col. a.

i de precursor, amb més motiu haurem de percebre-ho en Maria perquè la seva és la d'haver concebut i infantat per obra de l'Esperit Sant com ho testifica l'evangelista Mateu. És palès que la il·lació sintàctica va coixa en aquest paràgraf, però igualment la discursiva perquè salta d'una qüestió a una altra. En efecte. La primera part l'omple una autoritat escripturística la qual permet avantposar Maria a Jeremies i a Joan Baptista. La segona, una única afirmació que dedueix del privilegi i prerrogativa de Maria que nosaltres som com el seu fill, «*ni-s pariffica*» i que només pot ésser-nos significativa amb explicacions jurídiques —motiu acceptable per acabar amb ell el paràgraf.

XV paràgraf

Es planteja, de bon principi, una doble distinció: l'efecte divers del privilegi damunt del cos o damunt de l'ànima, i el mode dissemblant d'ésser concebut per via natural o per via sobrenatural. S'hi precisa, doncs, que en Maria es va donar una concepció per via natural i un privilegi que se sobreentén. El segon cas d'excepcionalitat és, evidentment, el del seu fill. L'expressió de la idea és simple: la concepció de Maria fou «segons los fills naturals de Adam *comuniter*». La distinció ens porta a recordar que la preservació o no del pecat original anava lligada a la visió que es tenia de la persona humana existent per la conjunció de dues realitats, la biològica i l'espiritual, cos i ànima. Aquell apareix en una afirmació (que pot servir de model) que evidencia «en la matèria corporal la cadena transmissora del pecat d'origen a cada un dels descendents d'Adam», aquesta: «*non igitur secundum animam, sed secundum carnem solam, peccatum originale trahitur a parentibus*». ⁶⁶ Aquesta, l'ànima, creada per Déu, és infosa en la carn un temps després de la maduració embrionària inicial, als quaranta-cinc dies en cas d'ésser un mascle i als noranta si és femella. Aleshores, —«*in lege coeuntium*»— que esmenta el text, es dona la conjunció d'ànima i cos i aquest infecciona aquella amb la culpa original. Damunt d'aquesta interpretació biològicoespiritual de la persona es descabdellava el quan, el com i el per què de la preservació o no del pecat original en Maria. Aquesta distinció, ensems, propiciava la presència de l'Esperit Sant que podia ésser present en un dels dos moments —l'inicial biològic o el de la conjunció—, en els dos o en cap. El cas tercer correspon al de tots els mortals; el primer, per testimoni de l'Escripura, és donà en el de la conjunció o postconjunció en el profeta Jeremies i en el precursor Joan Baptista; i el segon, tant en el moment biològic com en l'espiritual, en Jesús que ja no fou concebut humanament,

66. J. PERARNAU I ESPELT, *Política, lul·lisme i Cisma d'Occident...*, op. cit., 81; el mateix professor Perarnau aporta la citació que correspon a Pere LLOMBART, *Liber II Sententiarum*, studio et cura Patrum Collegii sancti Bonaventurae, dist. XXXI, cap. III, Quaracchi 1916, 469.

sinó divina per l'Esperit Sant. I Maria?⁶⁷ La concepció fou «*communiter*», per tant amb l'heretament de la culpa original la qual, o fou eliminada per gràcia abans de la conjunció de l'ànima —la posició maculista—, o bé ja no la contragué ni la carn per privilegi diví. Tot això explica breument i clara el nostre text, ho sembla, si no és que al darrera hi hagi la interpretació contraposada. És a dir, aquella que no creu en la infecció de la carn.⁶⁸ Aleshores la lectura s'haurà de fer variadament... Però també pot ésser encara que s'hi amagui una tercera interpretació totalment readaptada, traslladada a un altre pla. Aquella que segons Duns Escot «*a quodam doctore, qui male et melius potest intelligi*».⁶⁹ La proposada per Enric de Gant i que, ves per on, lluca en dues altres paraules llatines molt semblants que hi ha en aquest paràgraf abans del seu final i que ja prest ens vénen al comentari. Duns Escot la resumeix així: «*dicit enim (Enric de Gant) quod instantis distinguitur in duo signa scilicet praecedens et consequens, ita quod beata Virgo in eodem instanti realiter fuit in originali, scilicet in primo signo instantis, et fuit in gratia in secundo eiusdem instantis*».⁷⁰

Si, doncs, en Maria hi hagué una concepció biològica normal s'ha d'explicar quina fou la seva excepcionalitat puix que en ella «concorregueren dos miracles. Lo primer *antecedenter* remouent Déu la sterilitat e indisposició de Joachim e Anna» i el segon «miracle concorregué *consequenter* en dita concepció de Maria dispensant Déu *in lege cobeuntium* que tal era que tota ànima...» i s'estronda el text. Tanmateix diria que el sentit és entenedor. Si Déu determina una dispensa en la llei de la conjunció, ens hem de preguntar el què i no deu

67. Lagudesa en els aclariments no era poca cosa com ho veiem, per exemple, en el tractat de N. Eimeric dedicat a Climent VII on es pregunta si la transmissió del pecat original és en nosaltres des del pare Adam *realiter* i *generaliter*; si en Crist *ulliter* (expressió llatina normalment en context hipotètic); si en el patriarca Isaac, *specialiter*; en Jeremies i Joan Baptista, *singulariter*; si afirmar-ho o negar-ho és erroni o herètic *veraciter*; etc. (veg. Josep PERARNAU, *Tres nous tractats de Nicolau Eimeric en un volum de les seves "opera omnia" manuscrites procedent de Sant Domènec de Girona*, RCatT, 4 (1979), 91).

68. «... *de immundo semine in iniquitatibus et in peccatis concipi potest homo intelligi; non quod in semine sit immunditia peccati, aut peccatum sive iniquitas; sed quia ab ipso semine et ipsa conceptione, ex qua incipit homo esse, accipit necessitatem ut, cum habebit animam rationalem, habeat peccati immunditiam, quae non est aliud quam peccatum et iniquitas. Nam etsi vitiosa concupiscentia generetur infans; non tamen magis est in semine culpa, quam est in sputo vel in sanguine, si quis mala voluntate exspuit, aut de sanguine suo aliquid emittit: non enim in sputum aut sanguis, sed mala voluntas arguitur [---] quia humana natura nascitur in infantibus (ut dixi) cum debito satisfaciendi pro peccato Adae, et, secundum quod posui, proximum parentum*» (Anselmus CANTUARIENSIS, *Liber de conceptu virginali et originali peccato*, PL CLVIII, col. 441C – 442A).

69. Ioannes DUNS SCOTUS, *De Immaculata Conceptione B. Virginis Mariae*, dins Carolus BALIC, *Ioannes Duns Scotus, Doctor Immaculatae Conceptionis 1. - Textus Auctoris*, Romae, Academia Mariana Internationalis, 1954, 49, lín. 26-27.

70. *Ibidem*, 49, lín. 27 - 50, lín. 1-3. Llarg és el raonament del Doctor Solemne. Un altre autor que té present el seu *Quodlibet* xv per a refutar-lo, resumeix l'extensa exposició amb aquests mots: «*una opinio dicit, quod concepta fuit in originali peccato, et quod eodem instanti fuit purgata et sanctificata, in alio tamen et alio signo eiusdem instantis*» (G. GUARRAE, *Quaeritur, utrum beata Virgo concepta fuerit in originali peccato*, in op. cit., 2).

ésser altra cosa que la infecció de l'ànima per la màcula del cos, per tant pot deduir-se que aquesta conjunció en Maria fou diversa, això és, no s'hi donà infecció perquè ja la carn no l'havia tinguda o se li havia eliminada. Que Enric de Gant ara sigui aquí s'explica perquè la seva proposta parteix de la idea d'un doble sentit o d'una doble dimensió a tenir present en la materialització d'un instant. S'hi dóna simultàniament una dimensió lògica (abstracta) i una de temporal (real) que combinades permeten *simul* un abans i un després tenint-hi present, endemés, la concurrència d'un subjecte agent i un de pacient.⁷¹ La realitat sotmesa al temps té un inici lògic que esdevé precedent de la successió temporal posterior i així en un sol 'instant' podem veure-hi un què *praecedens* i un *consequents*. En la concepció de Maria hi hauria hagut un instant el pecat original per *praecedens* i la gràcia que l'anul·lava per *consequents* en el temps. Però fou al revés gràcies a aquesta distinció en la qual, per la lògica de provenir de Déu, la gràcia és *praecedens* anul·lant *consequents* el pecat original, puix el temps posterior sense tara demana lògicament un començament primer impol·lut i sense interrupció posterior. No ve a tomb ara comentar aquesta proposta,⁷² sinó, en tot cas, adonar-nos que el nostre text conscientment o no se serveix de dos termes semblants per explicar la seva interpretació respecte als pares de Maria. En nota copio un fragment on pla bé es veuen els dos mots i la seva significació.⁷³ Tanmateix sí que l'ocasió permet que m'aproprii

71. Valguí com un exemple el fragment següent: «*Rem autem appellat subiectum quod transmutatur a passione in passionem quam dicit in instanti generationis unius et corruptione alterius esse primo in instanti medio inter tempus praecedens praeteritum et sequens futurum. Et licet gratiae desursum venientis ad Virginis sanctificationem et emundationem a peccato originali non sit ponere primum instans esse sui ut est in subiecto sanctificato et mundato, est tamen eidem ponere primum instans ut est ab ipso sanctificante, quia simul in eo instanti in quo habet esse originalis culpa, non habet esse in anima Virginis sanctificans gratia in ordine ad sanctificantem, etsi non in existentia rei, sicut natura habet ipsa gratia esse prius, ut est ab agente illam, quam ut est in subiecto, non autem in reali existentia, ut tactum est supra. Sed est advertendum quod hoc quod originalis culpa in anima et gratia in ordine ad agentem habent esse simul, hoc tamen est quodam ordine naturae, quia gratia, ut est emundans, non habet esse a mundante, in quantum huiusmodi, nisi praecedente immunditia, etsi non duratione et esse reali, natura tamen. Et ideo licet habeant esse simul natura in eodem instanti, hoc tamen est secundum aliud et aliud signum illius instantis*» (He[n]rici GOETHALS A GANDAUVO, *Quodlibeta*. [Paris], Vaenundantur ab Iodoco Badii Ascensii, [MDXVIII] — en reproducció facsímil per: Louvain, Bibliothèque S. J., 1961—, *Quodl. xv, quaest. 13*, fol. CCCCLXXXVIV. Tanmateix he confrontat el text — amb poquíssimes variacions— del vol. 20 de l'edició crítica de les *Opera Omnia* que edita la Universitat de Lovaina: HENRI DE GANDAVO, *Quodlibet XV*. Edited by Girard J. ETZKORN, Gordon A. WILSON, Leuven: Leuven University Press, 2007, però a través de la web (21 desembre 2011) de la University of North Carolina: <http://philosophy.unca.edu/henry-ghent-series>).

72. Menem el lector a les pàgines que hi dedica M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 306-323.

73. «*Fuitne possibile secundum naturam Virginem vere sicut ceteros puros homines in instanti quo concepta est homo ex semine secundum corpus et anima illi est unita peccatum originale contraxisse et in illo non nisi per illud instans permansisse? Et videtur mihi quod hoc bene possibile est sicut et in aliis dispositionibus quae acquiruntur per subitas mutationes, quae sunt termini motuum quorundam et amittuntur per motus alios, inter quos motus mediae sunt dictae mutationes, et ipsa mutata esse in instantibus mensurantibus dictas mutationes in quibus sunt sub illis dispositionibus, et in motibus circumstantibus*

del judici de Marielle Lamy en la mesura —i penso que no és del tot menuda— en què pot aplicar-se al nostre text tot i ésser més parenètic que escolar. «Le quodlibet d'Henri de Gand nous donne l'exemple d'un détournement par lequel la subtilité du raisonnement semble être devenue autant une fin qu'un moyen, mais son intérêt à nos yeux est précisément qu'il fait de la question de la conception de Marie la matière idéale pour un tel détournement. Jusqu'ici, cette question [...] n'intéressait que médiocrement les théologiens. Après le quodlibet d'Henri de Gand, qui réunir dans un florilège un peu monstrueux des problèmes touchant à la théologie, à la physique, à la logique, constituant ainsi une sorte de "super-problème" quasi inextricable, cette question de la conception de Marie se révèle comme un champ ouvert aux spéculations les plus sophistiquées, où pourront s'illustrer les esprits les plus virtuoses».⁷⁴

Sigui quin sigui el ressò d'una o altra línia interpretativa de la temàtica, el final sobtat del text té sentit en la immaculista del predicador.

A continuació i sense una il·lació explícita, sí implícita!, el text recorda un principi que servirà per acceptar les properes explicacions, però només per a elles i no altres. Qui predica —o ho reprèn per redactar un tractat— sentència que ni s'han de multiplicar miracles en nom de la pietat ni nous articles de fe sense necessitat. És un bloc contundent de paraules atribuïdes ni més ni menys que al Doctor Subtil, Joan Duns Escot. Si però es donés el cas... Feta l'advertència, ver incís en la continuïtat del tema iniciat i probablement fet a consciència —si no per raó literària, sí per prudència en temps necessitats de concisions—, es diu que fou concebuda en el cos de manera natural... amb un parell de miracles afegits.

Abans, però, i ara amb les seves paraules per damunt del paràgraf on hem recordat la visió humana que es tenia a l'hora d'argumentar el privilegi marià, llegirem que «no-s litg en tota la Sancta Scriptura que la Verge Maria sia concebuda del Spirit Sanct». Sí el seu fill «segons lo article de la fe» i sembla que en transcriu la versió llatina... només ho sembla. Posats de costat els mots de la professió i els del manuscrit no hi ha coincidència si n'exceptuem quatre: *est* {...}, *de*, *Spiritu* i *Sancto*. Si però confrontem els manuscrits amb uns de Bernat de Claresvalls hi veurem l'exactitud en un que no pertany a la professió de fe, l'adverbi *solus*, i la inexactitud en el més significatiu de tots. On el símbol nicensoconstantinopolità diu *incarnatus*, Bernat usa *conceptus*, el mateix del manuscrit. L'un i l'altre, doncs, fan així: *quia solus Christus est conceptus de Spiritu*

---

*non sunt sub illis. Talem autem mutationem contingit mediam esse inter duos motus dupliciter: uno modo inter duos motus qui sunt partes unius motus simplicis, alio modo inter duos motus contrarios. Primo modo secundum quamdam demonstrationem PHILOSOPHI VIIIo P h y s i c o r u m : omne continue motum in quolibet instanti signato sui transitus est in spatio sibi aequali sic quod per partem motus praecedentem in fine eius mutatum est in illud et per partem motus sequentem in principio eius mutatum est ab illo, et est mutatio una secundum rem et in uno instanti secundum rem differenti solum secundum esse et rationem, ut est finis temporis mensurantis motum praecedentem et principium temporis mensurantis motum sequentem» (HENRI DE GANDAVO, *Quodl.* xv, *quaest.* 13, fol. CCCCLXXXVI).*

74. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 322-323.

Sancto (el ms.) — *Solus itaque Dominus Jesus de Spiritu sancto conceptus* (Bernat). La troballa va més enllà, evidentment, de l'article de fe. Professant-lo ens limitem a centrar la mirada en qui ha descendit i pres carn humana a través d'una dona sense intervenció d'home, un fet fora del normal i indiscutible perquè només és creïble des de la fe. Predicant tanmateix amb el terme «concepció» ens acostem inevitablement al fet diari perquè tots som «concebuts», no pas prenedors de carn o «encarnats». Aquest concepte pressuposa l'existència prèvia d'una realitat, un Qui, que pot assumir la carn, mentre que el concepte de «concepció» —inevitable la redundància— pot incórrer en alteració o confusió d'Allò, d'un Qui, que ve a la carn. Ara bé, aquest perill —alteració dogmàtica diria el teòleg—⁷⁵ pot restar fàcilment arraconat si desplaçem l'atenció vers la dadora de la carn, la qual pot haver estat maculada pel pecat adàmic o immaculada en previsió del prenedor en el seu cos.

Fet l'aclariment «segons lo article de la fe», és a dir, damunt d'un semi-article o frase amb l'escapulari de Bernat de Claresvalls, és l'hora arribada de parlar sobre la concepció d'aquesta Mare i del parell de miracles que s'hi han d'adjuntar... i no tenim res més, el manuscrit és àpode.

Dades de la història

Entre l'1 de febrer i el 23 de juliol de 1401, «en un període de sis mesos s'aconseguí la fusió dels hospitals que hi havia a la ciutat de Barcelona i la fundació del nou»,⁷⁶ el que en endavant serà l'Hospital de la Santa Creu. Havia estat obra conjunta del Consell de Cent i el Capítol Catedralici amb el bisbe Joan Ermengol (1389-1408) —era l'abat benedictí de Sant Cugat del Vallès quan en fou nomenat pel papa Lluna (Benet XIII) de qui fou defensor; el novembre de 1385 havia estat promogut a canceller de l'Estudi de Perpinyà

75. Pot ésser il·lustratiu tenir aquí present la professió de fe que avui l'església catòlica inclou en l'ordinari de la missa amb algunes corresponents traduccions a llengües romàniques. Ell, «*Filium Dei unigenitum {...} Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de Spírítu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est* / s'encarnà de la Verge Maria, i es féu home / si è incarnato nel seno della Vergine Maria e si è fatto uomo / s'incarnèt de la Verge Maria, e òme se faguèt / il a pris chair de la Vierge et s'est fait homme / e encarnou pelo Espírito Santo, no seio da Virgem Maria, e Se fez homem / se encarnó de María, la Virgen, y se hizo hombre (a les llengües catalana, italiana, occitana, francesa, portuguesa i castellana, potser avui hi hem d'afegir l'anglesa, ... an was incarnate by the Holy Ghost from the virgin Mary)». La llengua francesa és la més expressiva en traduir que va «prendre carn de...» És, dit i fet, el sentit bàsic: prendre carn i en tenir-la fer-se home; no el fa la generació biològica comuna perquè Ell és d'alguna manera previ a ella. El detall litúrgic sembla revelador de la diferència entre el verb «encarnar-se», que té un sentic actiu, i la perífrasi «ésser concebut», que el té totalment passiu.

76. Nativitat CASTEJÓN DOMÈNECH, *Aproximació a l'estudi de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Repertori documental del segle XV*. Barcelona, Fundació Noguera, 2007, 25.

pel rei Pere III.⁷⁷ El diumenge «dia 17 d'abril les autoritats reials, eclesiàstiques i civils del moment col·locaren les quatre primeres pedres del nou edifici».⁷⁸ El papa Benet XIII confirmava la unificació de tots els hospitals per butlla datada a Avinyó el 5 de setembre d'aquell mateix any.

És notori que malgrat els documents pervinguts d'aquesta fusió i fundació, i les moltes dades sociopolítiques i econòmiques d'aquell moment, no podem saber amb quin grau de desig i voluntat participà el bisbe Joan en l'obra del flamant i únic hospital barceloní.⁷⁹ Joan Ermengol, doncs, tant podia ésser-hi present com a peça de primera línia o com a sola autoritat que ha d'anar al davant per protocol.⁸⁰ Les dades apunten que com a promotors hi havia el Consell de la ciutat i els canonges de la Seu. Arribats aquí el repàs ens mena a prendre nota d'un altre document. El mateix papa que havia confirmat la novella fusió i creació hospitalària, el 30 de maig de 1403, des de Carpentras concedia un any i quaranta dies d'indulgència als hospitalitzats i als assistents «*ut quocienscumque diebus dominicis ac quatuor beatae Marie virginis festivitatis per predicationis officium in dicto hospitali proponi contigerit verbum Dei...*».⁸¹ Preguntem. Com s'explica aquest realçament per les indulgències concedides a la predicació (cal dir a l'escolta de la predicació?) feta a l'església de l'hospital? Deixem-ho sense resposta. Centrem-nos en l'esment de les quatre festivitats marianes i que ara sumàriament hem de recordar per comprendre millor aquells temps.

77. «... religioso et dilecto nostro fratri Jobanni Ermengol, decretorum doctori, monasterii Sancti Cucufatis Vallensis, ordinis Sancti Benedicti...» (A. RUBIÓ Y LLUCH, *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*. Vol. 2 [edició facsímil], Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2000, 285-286).

78. N. CASTEJÓN DOMÈNECH, *Aproximació a l'estudi de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona...*, op. cit., 45.

79. Fem notar, de passada, que els documents fundacionals en esmentar el senyor bisbe només en donen el nom; pel que fa a la grafia del cognom —la lletra primera— alguns investigadors opten per la A.

80. Suposar, tanmateix, una presència activa del bisbe Ermengol en aquesta fundació sembla que s'acorda a dues dades. En relació a la Pia Almoïna, ell i el Capítol de canonges «deciden recabar del papa [...] una carta laudatoria a favor de la Almoïna barcelonesa. Benedicto XIII, con la bula "Hiis que pie" fechada en San Víctor de Marsella el 28 de junio de 1407, respondió benévolamente...» (Josep BAUCELLS I REIG, *La Pia Almoïna de la Seo de Barcelona. Origen y desarrollo*, dins, *A pobreza e a assistència aos pobres na península Ibérica durante a Idade Média*. Actas das 1.as Jornadas Luso-espanholas de História Medieval. Lisboa, 25-30 de Setembro de 1972. Tomo I, Lisboa, Instituto de Alta Cultura. Centro de Estudios Históricos anexo a Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, 1973, 105). N'és una segona saber-lo de testimoni en la Carta fundacional del Col·legi de Medicina de Barcelona atorgada pel rei Martí el dia 10 de gener de 1401 (Antoni RUBIÓ I LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, volum 2, 357-358, document CCCLXXI).

81. N. CASTEJÓN DOMÈNECH, *Aproximació a l'estudi de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona...*, op. cit., 216.

Quatre festes marianes... i la cinquena

Ens porta a fer-ho la presència, com ja s'ha dit, de l'obra de Guilhèm Durant (1237-1296) —nascut a Puegmeisson (Puimoisson) (poblet al nord-oest del llac de la Santa Crotz a la regió dels Alps Provençals), fou jurista eminent al servei de la Seu Apostòlica, Legat al II Concili de Lió el 1274 i nomenat bisbe de Mende a la regió occitana de Losera el 1285— a casa nostra. No és solament tenir-la aquí copiada des de l'any 1342, que el copista hagi estat el prevere Pere de Reixac —beneficiat a la parròquia barcelonina de Sant Miquel—, que fos dedicada al qui era aleshores ardiaca penitencier de la Seu, Berenguer de Papiol —el qual l'any 1348 rebé del nou bisbe d'Osca Pedro Amáriz fins aleshores ardiaca de Barcelona, la canongia i capellania major d'aquella Seu aragonesa amb el vist i plau de Roma, «aunque ello iba en contra de las normas referentes a la acumulación de beneficios y de los estatutos de la propia iglesia oscense»⁸²—, que els seus possessors successius hagin estat...

No és solament, doncs, tenir aquí copiada l'obra de Durant, sinó principalment i bàsica el seu contingut marià. Llegim:

*«inter cunctos sanctos gloriosa dei genitrix semper virgo maria primatum obtinet, utpote que est sanctis dignior et excellentior uniuersis. In cuius honorem ecclesia in quatuor anni temporibus quatuor solemnes celebrat festiuitates, uidelicet: annunciationem, assumptionem, natiuitatem, purificationem. Omni enim tempore ipsam in memoriam habere debemus, que omni tempore ad suum filium pro nobis peccatoribus intercedit...»*⁸³

Aquestes, doncs, eren les festes qualificables de tradicionals.⁸⁴ Les dels extrems de la vida de Maria com a mare, això és, la concepció d'un fill i el seu destí després de morta per raó d'aquest mateix fill i, encara, relacionat amb ell, el dia de la seva presentació al Temple segons la prescripció mosaica per als primogènits, més el del seu propi naixement el 8 de setembre. Durant les justifica per quatre «benediccions» deduïdes dels mots angèlics quan li fou anunciada la maternitat: *«ave Maria gratia plena / Dominus tecum / benedicta tu in mulieribus / benedictus fructus ventris tui»*.

Doncs bé, això assenyalat, continua Durant així:

82. José TRENCHS, *La epidemia de peste de 1348 y las diócesis de Huesca y Tarazona*, «Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita», 39-40 (1981), 199.

83. GD, fol. 221v, col. a; *Rationale*, 35, núm. 1.- 2.

84. Tradicionals si considerem el poble, però principalment des de l'autoritat eclesial. Un exemple que m'ha vingut als ulls casualment. El papa Nicolau IV, per butlla datada a Orvieto el 7 de maig del 1291 concedia a l'abadia cistercerca de Vallmagne (abadia que tenia llaços amb el casal reial catalanoaragonès) un any i quaranta dies d'indulgència als pelegrins que hi anessin «à la fête de Saint-Bernard, ou aux quatre fêtes de la Sainte-Vierge et pendant leur octave» (Barbara SCAVIZZI, «Il Tractatus epistolarum christini di Arnaldo di Villanova: tradizione manoscritta, destinatari e temi-chiave», ATCA/29 (2010), 906).

«quidam etiam faciunt quintum festum, scilicet de conceptione beate marie, dicentes quod sicut celebratur de morte sanctorum non propter mortem sed quia tunc recepti sunt in nuptiis eternis, similiter celebrari potest festum de conceptione, non quia sit concepta, quia in peccato est concepta, sed quia mater domini est concepta; asserentes hoc fuisse reuelatum cuidam abbati in naufragio constituto, quod tamen non est authenticum. Unde non est approbandum cum concepta fuerit in peccato, scilicet per concubitum maris et femine. Verumtamen licet concepta fuit in peccato, dimissum est ei illud originale peccatum et sanctificata fuit in utero sicut et hieremias et beatus iohannis bapliste [sic]...».⁸⁵

Aquest fragment té importància. El recull com a autoritat N. Eimeric en el seu *Sacculus pauperis...* amb les variacions següents.⁸⁶ Reprodueix el text fins a la segona volta que apareix «peccato» i després continua a partir del tercer «peccato», amb un «et» efegit, i acaba igualment amb el Baptista; desapareix el mot «etiam» i porta un canvi d'ordre a «quia in peccato est concepta per concepta est». La *Brevis compilatio...*,⁸⁷ té idèntics els mateixos mots que Eimeric; normal si admetem la lògica deducció que ambdós depenen de l'eimericià *Tractatus de conceptione virginis Marie* de 1384.⁸⁸ És a dir, aquí es ventila, si ho expressem ben col·loquialment, la qüestió de fons perquè... No es tracta d'una celebració pel fet que Maria fos concebuda, cosa que també es podria festejar. Com si diguéssim: ja que els sants són celebrats per entrar a la vida eterna, podem fer semblantment per l'entrada de Maria a la vida terrena. O bé la celebració és perquè ha estat concebuda la qui en el futur serà la mare del Senyor. Entremig de les dues possibilitats festives, l'incís polèmic: no per ésser concebuda, perquè en pecat fou concebuda, sinó... Calia l'incís per justificar la raó de la festa? Evidentment que sí en un context de tensions teològiques. I s'avança amb un nou motiu, encara. Es pot fonamentar en una revelació feta a un abat el qual féu una promesa a Maria en perill de mort durant un naufragi, tot i que hom reconeix «non est authenticum». És el miracle llegendari que malgrat la foscor dels temps vells hom considera un dels pilars primers en la institució de la festa de la Puríssima a la segona meitat del s. XI. L'abat Helsí de l'abadia anglesa de Ramsey va ésser salvat de morir negat al mar gràcies a Maria perquè es va comprometre a celebrar la seva concepció:

85. GD, fol. 221v, col. a-b; *Rationale*, 35-36, núm. 4. Respecte del manuscrit montserratí, l'edició crítica d'A. Davril et T. M. Thibodeau adiuante B.-G. Guyot de la *Continuatio Medievalis* turnholenca, coincideix gairebé totalment si bé no és tinguda present entre els textos consultats.

86. N. EIMERIC, *Sacculus pauperis peregrini*, op. cit., lín. 734-743.

87. *Brevis compilatio...*, op. cit., lín. 697-706; fem notar que l'estudi que n'acompanya l'edició el presenta sense autor nominal ans només com a dominicà del convent de Girona, veg. 246-251; passats nou anys el mateix J. de Puig aventura un possible nom, el del «dominicà gironí Miquel Despuig» (J. de PUIG I OLIVER, *El Sacculus pauperis peregrini de Nicolau Eimeric*, op. cit., 185).

88. Veg. J. de PUIG I OLIVER, *La Brevis compilatio...*, op. cit., 246-251.

«... si vis sanus effugere, si vis mortem evadere, si vis patriam cernere tuosque lares visere, promitte fidelissime Matri Christi piissimae te facturum per celebrem conceptionis ipsius festum diem, in qua ipsa Virgo incomparabilis Dei futura Genitrix, in alvo matris concepta fuit, et doceto quoscumque potueris, ut per celebrem diem hujus agant solemnitates. Tunc abbas Elsinus, ut erat prudentissimus, hoc illi refert protinus: Quomodo faciam istud, qui diem quo istud faciam ignoro penitus? Dei nuntius respondit: In sexto Idus Decembris est dies celeberrimus hujus conceptionis...»

com ho conta, per exemple, un text atribuït a sant Anselm: *Miraculum de conceptione sanctae Mariae*.⁸⁹ Si ara afegim aquest text a l'anàlisi constatem el següent. En primer lloc Durant reconeix que es tracta d'una llegenda, no és un fet autèntic. En segon lloc, el motiu de la celebració és que la concebuda Maria serà la mare de Jesús. Com a tercer, la data del 8 de desembre. I com a quart i principal: que ni entre ratlles amagada s'esmenta una concepció sense pecat original. Durant introdueix la qüestió remarcant que de la llegenda no se'n pot desprendre una concepció que no fos en pecat. Com així mateix fou la de Jeremies i Joan el Baptista, recordada a ratlla seguida. Som, doncs, davant d'una tradició eclesial que justifica una festa mariana, no pas en la línia immaculista ans al contrari, concepció en el pecat, si bé delit abans del naixement.

Resta parlar —tal volta sobrerament?— d'una altra dada —potser lateral?— coneguda per la història. La desprenc —ingènuament?— d'unes paraules d'Enric de Gant (1217-1293), el conegut com a *Doctor Solemnis* i ja esmentat aquí. A les acaballes de la seva vida «présente dans une série de questions quodlibétiques une discussion d'une ampleur et d'une complexité tout à fait nouvelles sur la conception de Marie. La question est formulée comme suit: *utrum videlicet conceptio virginis Marie sit celebranda ratione conceptionis*». ⁹⁰ Doncs bé, la complexitat rau en la cadena de distincions entorn de la concepció. En un cert punt dels revolts escolàstics i en distingir la concepció celebrada simplement, «*simpliciter*», o perquè és vista i entesa com un fet amb motius que van més enllà de la simplicitat natural, aleshores escriu, de la primera: «*et hoc quasi verum indubitandum esset quod ipsa esset celebranda simpliciter, prout aliqui dicunt super eius celebratione faciendā habitam fuisse divinam revelationem et quod propterea Normani, in quorum territorio dicitur huiusmodi revelatio facta fuisse, prae ceteris populis illam conceptionem praecipue celebrant*». ⁹¹ És la referència al miracle marià i promesa de l'abat Helsí. Una lectura —esbiaixada?— interpretarà

89. Anselmus CANTUARIENSIS, *Miraculum de conceptione sanctae Mariae*, PL CLIX, col. 324D – 325A. Veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 90-93. Així ho narra una altra veu anglesa: «*legimus nichilominus quod cum abbas Elsinus, reverendi meriti vir, legatione regis Anglie functa in Dacia, Angliam navali cursu reverteretur, ortaque intolerabili tempestate mortis discrimini pateret, in responsis invigilantem accepit, si periculum instans evadere cuperet, conceptionem beate virginis et matris salvatoris et in suo monasterio celebraret, et alibi celebrandum predicaret...*» (NICHOLAS OF ST. ALBAN, *De celebranda conceptione...*, op. cit., 95).

90. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 306.

91. I segueix: «*Supponendo igitur cum Normanis quod conceptio Virginis sit celebranda simpliciter, restat dubium quaestionis prepositae, an scilicet celebranda sit ratione conceptionis {...} Et dico quod*

que la festa no és celebrada per l'Església de Normandia, sinó pels normands i «*prae caeteris populis*», no pas altres Esglésies. El vocabulari d'aquest text és més proper a les posicions oficials, diguem de la jerarquia eclesial i del saber dels teòlegs, o bé de la pietat popular? Deixem-ho aquí, per ara. Una llegenda anglesa o normanda? «Quant aux Normands, ils auraient fini par emprunter aux Anglais cette solemnité qu'ils avaient d'abord dédaignée, moins pour son objet propre d'ailleurs que par une assimilation aux traditions anglosaxonnes qu'ils souhaitaient reléguer».⁹² L'arqueologia d'una festa poc neguiteja la pietat popular; ni les disquisicions sàvies.

Aquests paràgrafs precedents han de ser acompanyats de necessitat per un recordatori de dates si els pretenem amb significació plena. Que siguin les dues primeres les següents. El dia 13 de desembre de 1390 els Consellers de la ciutat de Barcelona disposaven «que daçi a avant fos feta festa de la Concepció de la Verge Madona Sancta Maria [...] perpetualment [...] axi com lo dia del Dicmenge sia colta per tota la Ciutat de Barchinona e que per los dits Consellers ne sia parlat a Mossen lo bisbe de Barchinona provehint lo dit Mossen lo Bisbe que la dita festa sia indita denunciada e publicada a tot hom generalment per les troncs a fi que sia per cascun xpria perpetualment colta e observada».⁹³ L'altra, de l'any sobre (1 de març, 1391), el rei Joan I mana als membres de la Confraria de la Casa del Senyor Rei residents a Barcelona, «*dum recta meditatione pensamus quantis preconiiis et laudibus exaltanda est sanctissima Virgo Maria*», que a la capella del palau se celebri la Concepció puríssima amb «*missam in ibi ac solemnem sermonem proprium festivitati iam dicte faciant devotissime celebrari ceterum operibus pietatis intenti disponimus et rite stabilimus {...}* Rogamus itaque venerabilem in xpo patrem et dilectos nostros Episcopum et Capitulum ecclesie Barchinone quod in predictis agendis ut eorum religione convenit se exhibeant affectatos».⁹⁴ La tercera, que el text llunyà en més de cent anys citat en el § VIII és el de Guilhèm Durant. Fou manuscrit a Barcelona el 1342. La *Brevis compilatio...* entre el 1391 i 1395 i el *Sacculus pauperis...* entre el 1395 i 1398. El text atribuïble a J. Ermengol cal situar-lo en els darrers deu anys del segle XIV o els primeríssims del següent. Diguem, per tant, que en els anys pocs que precediren el tombant del segle, quan les autoritats civils manen celebrar la Puríssima, es recupera un fragment de G. Durant i se'l suma a molts d'altres

---

quaestio ista sub hac forma {...} in aequiuoco preponitur {...} de qua est dubitatio principaliter» (HENRI DE GANDAVO, *Quodl.* xv, quaest. 13, fol. CCCCCLXXXIIIv).

92. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 37.

93. F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima...*, op. cit., 64, document IV.

94. *Ibidem*, 65, document V. Més enllà del context on estem situats, s'ha de recordar que aquestes disposicions no van ésser pas les primeres. La festa del 8 de desembre «fou decretada pel bisbe i capítol de la seu de Barcelona el 4 de novembre de 1281 [...] sembla que no era la primera de Catalunya, car un segle abans, el 1183, un document del monestir de Ripoll [...] certificava que havia estat objecte de fundació la "refecció en el día de la Concepció de la Virgen"» (J. PERARNAU I ESPELT, *Ramon Llull i la seva teologia...*, op. cit., 206-207, nota 28), dada que presuposa la festa litúrgica.

en la polèmica immaculista del moment. Una polèmica en la qual és gairebé peremptori garbellar prèviament això, els autors adduïts en el nostre text, oi més si tot fa pensar que és d'aquesta època.

De les autoritats

Tot apunta que hem de partir d'una frase en aparença secundària: «dexant a part les rahons e persuasions subtils dels doctors moderns...» del § VI. És a dir, els moderns perquè hi ha els antics. N'hem parlat ja i ara hem de fixar-nos-hi novament. A partir de la polèmica encesa a París per Joan de Montsó els anys 1387 i 1388, resta claríssim que hi ha un grup dur encapçalat pels dominicans que defensa la concepció maculada de Maria enfront de menorets, carmelitans, agustinians que la propugnen immaculada amb autoritats, miracles, revelacions, etc., etc.⁹⁵ Aquells són els «moderns»; aquests, els «antics». Sense discussió en aquest paràgraf. Però es dona el cas que està en contradicció amb el § III. En aquest, l'autor acaba de citar la concepció immaculada per boca d'Ildefons de Toledo per continuar així: «E encara que la universal scola dels doctors antichs escolàstichs ho mentaren dels sancts exposadors de la Sacra Scriptura, indubítadament afirmen la contrària opinió, és a saber, que la gloriosa Verge Maria és concebuda en peccat original». Com si digué: malgrat l'excepció d'aquest arquebisbe toledà, la majoria creia en la no concepció immaculada. L'evidència, tanmateix, històrica, no l'entrebancava i continua amb un «emperò». Com si digué: malgrat aquesta majoria, l'Església universal o autoritat de l'Església no ha «decretada ni canonitzada» aquesta negació amb rang de veritat de fe. Ho sosté amb referències al magisteri canònic. Per tant, en el § IV, i com en un simple sil·logisme, prescindint d'aquesta opinió negativa dels antics, principiarà la seva argumentació immaculista. La lectura pausada d'aquestes ratlles em permeten deduir la foscor del text per descuit del copista. Al començament d'aquest paràgraf l'oració inicial ens dona el subjecte —«la opinió»— d'una perífrasi verbal incompleta: «no ·s pot ...»... una sola paraula seria «creure», un parell serien «considerar ferma». La contradicció, doncs, entre el § III i el § VI per la diferent atribució de creença en els antics, es perd justament per deixar de banda en el IV aquests antics i universals doctors contraris a la immaculada concepció. El text, a partir d'aquí, s'assenta en la distinció del § VI: els antics són immaculistes i els moderns els negadors dominicans. La història capgirada.

Escrutem, doncs, les autoritats:

95. Els defensors, «*tenentes et predicantes, ut sunt reverendi religiosi magistri in sacra pagina ordinis minorum et aliqui ordinis carmelitarum et aliqui ordinis sancti Augustini et universitas Parisiensis aliquorum magistrorum modernorum*» (*Brevis compilatio...*, op. cit., lin. 936-939).

Teològiques

Les autoritats en el nostre text són: Ildefons de Toledo, Jeroni, Agustí d'Hipona, Guilhèm Durant, Bernat de Claresvalls; tot i que avui sabem que el text invocat d'Ildefons correspon a Pascasi Radbert i la carta de Jeroni només és de les suposades. Per descoberta d'entre ratlles també hi ha Tomàs d'Aquino. Tres escriptors anteriors al segle VIII, un del segle XI i un darrer del segle XIII. Són antics o moderns? Saber-ho importa perquè el nostre autor ve a dir-nos que se situa al marge de la confrontació entre els dos bàndols teològics. Manifesta que la seva argumentació els desplaça perquè només s'atendrà a «les gràties e prerrogatiues singulars de la Verge Maria» (§ VI). Una declaració que no el salva d'ésser vist al mig de la situació perquè, tant si ho vol com si no ho vol, li cal adduir-ne, d'autoritats, i és per la manera de fer-ho que avui el veiem immers entre uns i altres i això ens permet de deduir molt aproximadament el temps en què fou predicat.

Les qüestions són dues. Una, la santificació de Maria abans de néixer. L'altra, la preservació del pecat original. I les dues entre els límits dels anomenats antics i moderns. Ildefons ha d'ésser computat entre els antics d'ara perquè afirma que fou concebuda immune al pecat original. Jeroni també n'esdevé un si igualment afirma que a Maria li ha estat infosa la gràcia en plenitud o que li ha estat donada la totalitat de la gràcia, la qual cosa significa «sens màcula de peccat original» (§ VI) en què va ésser concebuda. L'autoritat d'Agustí apareix com la d'un antic puix que embasta un sil·logisme més o menys així, com ja hem vist en comentar el § VII: si els àngels i Adam i Eva foren creats en gràcia, significant en aquest cas sense pecat en l'origen, i si així mateix el Crist, també ho va ser Maria. Les autoritats del suposat Jeroni i d'Agustí, principalment la d'aquest, és la dels defensors de la Puríssima? No s'ha aconduït l'aigua al regueró que es vol? En el cas de Durant, trobem el manteniment de la seva posició d'autoritat moderna d'ara, és a dir, defensa la santificació abans de néixer «ab maior grau e perfectió de gràtia que Hie[remies] e sanct Joan Babtista» (§ VIII), aixó sí, però com que res no diu del concepte «preservació del pecat original», podem comptar aquella, la gràcia, per aquesta, la preservació, i pel joc el passem de modern a antic. Capgirament primer. I precisament perquè ara ja només es parla de santificació prèvia a l'infantament, el paràgraf següent aporta l'autoritat d'una de les més preclares veus, la de Bernat de Claresvalls. És que ara hem saltat de la festa de la Concepció Puríssima a la festa del seu naixement per la referència a Bernat? Seria el capgirament segon. Arribats aquí parem. Preguntem. Som davant d'un text —del que ens queda de tot un text— que neda entre dues aigües? Que comença amb èmfasi en la defensa d'una concepció sense pecat, fins i tot forçant autoritats, per passar insensiblement amb més autoritats a la posició contrària? Com si diguéssim que cadascú entengui i plegui el que vulgui i així, de passada, puc defensar-me davant d'antics i de moderns?

Si prescindim d'Ildefons i de Jeroni atesa la seva qualitat de fonts incertes o certament no de les seves plomes i ens centrem en Durant i Bernat, desco-

brirem netament com és duta l'aigua al regueró (la imatge de l'hort ja escrita) predeterminat. Aquell no es mou del marc de la santificació. En parlar de les quatre festes principals hi posa aquestes expressions: de Maria, «*Salvatorem concepit*»; la festivitat es fonamenta perquè s'escau en primavera, «*nam tempore veris Deus factus est homo, et omnia facta sunt nova*» (l'Anunciació). Se celebra a l'estiu «*quia per calorem ignis charitas ascendit*» i es llegeix i canta el càntic de l'amor puix Maria «*mater est, virgo, et sponsa, sic et Ecclesia, mater sanctorum, nomen tenet virginitatis et sponsae*» (L'Assumpció). Se celebra «*quando in mundo nata est, ideo celebratur, quia fuit in utero sanctificata*» segons els salmista, l'evangeli, etc. (la Nativitat). «... *quia beata Virgo licet purificatione non indigeret, nec legi purificationis obnoxia teneretur, quia nullo modo immunda fuit, nec peperit concepto semine, tamen voluit facere praeceptum legis*» (la Purificació). De la cinquena festa, «*scilicet de Conceptione beatae Mariae, dicentes {...} non quia sit concepta, quia in peccato est concepta, sed quia mater Domini est concepta*»: quins mots més transparents que aquests? I el nostre text aporta Durant perquè és dels qui defensen la immaculada concepció! No és que l'hortolà porti l'aigua on vol, sinó que canvia l'aigua! Predica que no és «moderna», ans ben «antiga». Podem fer notar, i segurament val la pena, les semblances o dependències de Durant amb el seu predecessor —i font en part—, Joan Beleth, com també les divergències. Entre els dos teòlegs i liturgistes hi ha la distància gairebé exactíssima de cent anys, Beleth nasqué el 1136 i Durant el 1237; aquell visqué quaranta-sis anys i aquest cinquanta-nou. Per exemple, un aclariment a la festa de l'Anunciació. «... *quod festum annunciationis Domini non est festum de beata Maria, sed de Domino, quare eadem prefatio dicitur in natali et in annuntiatione Domini*», escriu Beleth; «*hoc autem festum est de Domino. Et de beata Maria, quare eadem prefatio dicitur in natali et in annuntiatione Domini*», Durant.⁹⁶ Diuen el mateix? En el matís petit hi ha tanmateix una variació gran que poc a poc guanyarà terreny. Aquell afirma que la festa no és de Maria, sinó del Senyor; aquest, que és del Senyor i de Maria. I els dos per la mateixa raó d'un igual prefaci en la celebració de la missa. O, segonament, l'explicació de com va ésser l'Assumpció.⁹⁷ I terçament, puix ens és de valor, el que diu l'un i l'altre en la festa de la Concepció. Escriu J. Beleth: «*festum enim conceptionis quidam aliquando celebrauerunt et forte aliqui celebrant, sed non est autenticum, immo prohibendum uidetur esse. In peccato enim concepta fuit*».⁹⁸ Durant fa la mateixa afirmació i l'amplia com si no fos prou exacta. Sí que es diferencia en admetre que la festa «*potest celebrari*» en atenció a la concepció del seu fill, no a la seva «*quia in peccato est concepta*». Segueix amb la referència a l'abat Helsí i continua «*cum concepta fuerit in peccato, scilicet per concubitus maris et foeminae. Veruntamen, licet concepta fuerit in peccato,*

96. Iohannis BELETH, *Summa de ecclesiasticis officiis*, CC CM, XLI A, Turnholt, Brepols, MCMLXXVI, 284, lín. 72-74; GD, fol. 223v, col. a; *Rationale*, 46, núm. 2.

97. Veg. I. BELETH, *Summa de ecclesiasticis officiis*, 282, lín. 9-18 i 284-285, lín. 75-85; GD, fol. 227v, col. a-b; *Rationale*, 71, núm. 1. i 72, núm. 4.

98. I. BELETH, *Summa de ecclesiasticis officiis*, 284, lín. 50-54

dimissum est ei illud originale peccatum, et sanctificata fuerit in utero».⁹⁹ Cent anys després de Belet no censura Durant el fet de celebrar la festa, però referma amb moltes més paraules —i amb l'explicació de la «santificació» abans de néixer— la concepció en pecat de Maria. Repetim-ho: i el nostre text aporta Durant perquè és dels qui defensen la immaculada concepció!

De Bernat de Claresvalls, es constata el mateix. La seva carta als canonges de Lió no té foscors de cap mena, ans arguments ben retallats i clara determinació en la seva defensa. Si Maria «*fuit procul dubio et Mater Domini ante sancta, quam nata*»; si «*copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quae ipsius non solum sanctificaret ortum, sed et vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunem*» com no ho ha estat cap altra dona; si doncs ha estat ornada amb aquest «*singularis privilegio sanctitatis, absque omni peccato ducere vitam*», «*quid adhuc addendum his putamus honoribus?*» La carta avança amb preguntes i respostes. «*Si igitur ante conceptum sui sanctificari minime potuit, quoniam non erat; sed nec in ipso quidem conceptu, propter peccatum quod inerat: restat ut post conceptum in utero jam existens, sanctificationem accepisse credatur, quae excluso peccato sanctam fecerit nativitatem, non tamen et conceptionem*». Resta, doncs, una santificació en ésser a l'úter matern, no prèviament a la concepció perquè aleshores hauria eliminat el pecat original. No podia ésser perquè «*solus itaque Dominus Jesus de Spiritu sancto conceptus, quia solus et ante conceptum sanctus. Quo excepto, de caetero universos respicit ex Adam natos, quod unus humiliter de semetipso ac veraciter confitetur: In iniquitatibus, inquis, conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (Psal. L, 7)*». No altereu, canonges de Lió, l'antic costum amb una novella festa mariana perquè només seria «*mater temeritatis, soror superstitionis, filia levitatis*». Bernat de Claresvalls defensa, mentre l'Església romana no disposi altrament —una actitud d'obediència explícita clou la carta—, la concepció de Maria en pecat original. Tanmateix, uns pocs mots extrets del seu pensament i traslladats al nostre text converteixen el mel·líflu doctor del Cistell en abanderat de la Puríssima! I encara no s'ha explicat tot perquè la sospita que el nostre manuscrit ha retallat i enganxat paraules, és això, mera sospita. Allò que s'esdevingué fou que el nostre autor va limitar-se a copiar la feina feta per Jacobus de Voragine, diguem Giacomo o Jaume de Varazze, en un dels seus sermons. Aquest escriptor i predicador defensa, dominicà que era, la santificació prèvia al naixement amb l'autoritat bíblica i l'eclesial: «*primo namque fuit sanctificata dum esset in utero matris sue posita. Et hoc conditur auctoritatibus {...} Nam conditur primo auctoritate prophete qui dicit Sanctificavit tabernaculum altissimus [Ps 45 (46),5] Secundo auctoritate ecclesie que eius natiuitatem celebrat. Ber(nardus). neque enim festiuis laudibus nascens honoraretur, si non sancta nasceretur. Est ita virgo regia veris honorum titulis cumulata, quae procul dubio fuit ante sancta quam nata, unde etiam dicit Ildefonsus tolletanus archiepiscopus. Si non in utero matris sanctificata fuis-*

99. GD, fol. 221v, col. b; *Rationale*, 36, núm. 4.

set natiuitas celebranda non esset...».¹⁰⁰ Aquella seqüència numèrica i de mots que pàgines enrere hem detallat per veure clar com el text de l'abat cistercenc va ésser retallat i de nou enganxat és exactament aquesta de Jacobus de Voragine; és la popularitat de l'autor de la *Llegenda àuria* que també era llegit i copiat pels seus sermons marians. El nostre autor beu d'aquí. Bernat i l'arquebisbe de Toledo que el nostre manuscrit aporta al principi. Dos autors que més d'una vegada es confonien o s'ajuntaven.¹⁰¹

A propòsit de Bernat de Claresvalls i tenint present no solament els seus mots desordenats per Varazze que li trobem al nostre manuscrit, sinó la professió d'acatament a les decisions de la Seu romana que manifesta al final de la carta, hem de parar-hi un poc d'atenció. A darreries del XIII, el franciscà escocès Thomas de Rossy es feia present al camp marià immaculista amb la seva *Quaestio de Conceptione Virginis Immaculatae*. En ella entoma aquesta confessió final de l'abat Bernat¹⁰² per menar-la vers la seva posició. Planerament: si Bernat ofereix la seva posició negativa al judici de l'Església i si aquesta res no ha dit al seu favor, hom pot col·locar-se en la posició contrària de la qual tampoc no ha estat presa cap decisió i fer-hi venir Bernat. L'explicació sembla incontestable pel fet que el papa i els cardenals tenen l'obligació de perseguir els errors puix per la seva decisió l'Església no erra i ho faria si no actuessin, per una banda; essent incontestable que l'Estudi de París, l'Església d'Escòcia i Anglaterra, moltes de França i d'altres terres celebren la festa de la concepció de Maria i fins s'ha predicat el privilegi de la concepció sens pecat original en el clos de la mateixa cúria romana, per l'altra;¹⁰³ si doncs això fos error de fe,

100. JACOBI DE VORAGINE, «Sanctificata fuit Maria. Sermo IIII», dins Idem, *Mariale siue sermones de beata Maria Virgine*, Johannis Petit, venundatur Parrhisiis in vico sancti Jacobi sub leone argenteo, Idus Augusti 1503, fol. lxxxii r, col. b. Cal fer notar que aquesta referència a Bernat de Claravall es repeteix així: «in morte sua fuit quadruplici prerrogatiua dotatum. Primo igitur corpus eius in natiuitate sua nulli corruptioni fuit subiectum quia fuit in utero sanctificatum ps. Sanctificuit tabernaculum suum altissimus [Ps 45 (46),5] Ber. est itaque virgo regia veris honorem titulis cumulata que proculdubio sancta fuit antequam nata. Ildefons toletanus archiepiscopus. Si beata maria in utero sanctificata non fuisset uius natiuitas colenda non esset» («Corpus Marie. Sermo XVI», *ibidem*, fol. xxii r b).

101. Per exemple en el *Liber de originali innocentia Virginis Mariae* de Petrus Thomas: «Virginem originele non contraxisse peccatum plures Sancti evidentem affirmant. Nam sanctus Ildephonus Toletanus Archiepiscopus Virgini devotissimus [...] qui etiam librum de eius Virginitate composuit valde pulchrum, dicit sic B[ernardus] Virgo Maria nisi in utero matris sanctificata coleretur, minime eius Natiuitas colenda esset», etc. (text aportat per M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, 518, nota 195).

102. «Quae autem dixi, absque praeiudicio sane dicta sint sanis sapientis. Romanae praesertim ecclesiae auctoritati atque examini totum hoc, sicut et cetera quae huiusmodi sunt, uniuersa reseruo, ipsius, si quid aliter sapio, paratus iudicio emendare» (BERNARDI CLARAEVALLENSIS, *Epistola CLXXIV*: Ad canonicos lugdunenses *De conceptione S. Mariae*, in S. BERNARDI Opera, vol. VII, op., cit., 392, lín. 26-29 / PL, CLXXXII, 336C).

103. Avancem al text llatí l'esclariment que ha fet la investigació entorn d'aquesta celebració a la cúria romana. Que de temps alguns cardenals assistissin a la celebració de la festa segurament a l'església carmelitana, no es desprèn que ho fes l'Església romana. Les dades apunten que «son introduction dans les usages de la curie au cours des années 1330-1340 semble

l'Església hauria errat, la qual cosa no pot ésser.¹⁰⁴ Aquesta argumentació és de fet l'emprada un cop i un altre pels immaculistes (i repetida en aquestes pàgines), i no la pretereix el manuscrit tot i que només l'apunta en el § III per anar més enllà. Si fra Thomas de Rossy en adduir el valor d'un judici inexistent de l'Església com a factor que possibilita professar el privilegi marià té present un fragment *ad hoc* de Bernat de Claresvalls, no per això deixa de reconèixer-li i fins respectar-li la posició anti, mentre que el nostre autor acaba per fer de Bernat un immaculista com ell. Per agegantar el contrast podem encara aportar el testimoni, ni més ni menys, que de Joan Duns Escot: «*ad illud Bernardi dico quod fuerit istius opinionis quod habuerit originale; unde dicitur quod ipse post mortem apparuit in mari cuidam, habens maculam in fronte, dicens quod hoc habebat quia dixerat eam habuisse originale*».¹⁰⁵ El menoret escocès deixa l'abat Bernat on ell volgué ésser afegint discret amb un *unde dicitur* la tradició d'haver-se aparegut a un monjo amb una màcula al damunt, aquella que considerà havia tingut Maria. És ben bé sorprenent i il·lustrativa la discutible probitat que traspua el text que editem, de Durant a Bernat i de Bernat a Durant. Com també és una mostra que revela la necessitat de cercar arguments on sigui per competir en el camp marià de la sí o de la no concepció sens màcula. I no s'està pas de fer venir al seu cantó ni Agustí ni Tomàs d'Aquino. Vegem-ho.

En la presentació del § VII hem intentat de veure la trama que mostra el seu teixit d'autoritats i deduccions que en treu —o treiem. Doncs és el cas que a més a més provoca una pregunta:

---

tenir avant tout à la diffusion quasi universelle de cette célébration» (M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, 443).

104. «*Praeterea, clarum est quod ad dominum papam, cardinales et Ecclesiam romanam spectat errores in fide cognitos revocare, et si "cum possint non revocent, se ipsos errare demonstrant", ut probatur expresse, Extra. De haereticis, cap. Qui alios et 83 dist. in Decretis, Error et cap. Consentire: "Error enim cui non resistitur, approbatur". Sed clarum est quod dominus papa et cardinales et romana Ecclesia sciverunt, diu est, et notorie cognoverunt quod universitas Studii Parisiensis et Ecclesia scotica et Ecclesia anglicana et multae Ecclesiae in Francia et etiam multae aliae Ecclesiae quae subsunt domino papae, celebrant festum conceptionis Virginis Mariae, et quod multi doctores solemnes praedicaverunt Parisius et in Anglia et in Curia romana ac in multis aliis locis et praedicant singulis annis quod Virgo Maria non contraxit originale peccatum. Si ergo hoc est erroneum aut periculosum in fide, romana Ecclesia, cardinales et dominus papa, quinimmo et universalis Ecclesia in sustinendo ista errare se demonstrant. Ex quo infero corollarie quod dicentes conclusionem istam esse erroneam aut periculosam in fide, imponunt romanae Ecclesiae crimen erroris, quae tamen errare non potest; et ideo magis talis tam blasphematorie et praesumptuose in ista materia loquens et erroneus censendus, ut probatur XXIV, quaest. 1. A recta; talis est ab unitate Ecclesiae divisus, iuxta illud cap. Denique, VII, quaest. 1, ergo etc*» (THOMAS DE ROSSY, *Quaestio de Conceptione Virginis Immaculatae*, op. cit., 45-46).

105. Ioannes DUNS SCOTUS, *De Immaculata Conceptione B. Virginis Mariae*, dins Carolus BALIĆ, *Ioannes Duns Scotus, Doctor Immaculatae Conceptionis 1.- Textus Auctoris*, op. cit., 65, lín. 20-23. Faig notar que la citació procedeix del Ms. de Ripoll, 53, custodiat avui a l'ACA i que té un paral·lel en el Ms. 139 de l'Arxiu de la Catedral de València, aquest: «*Ad septimum dicendum quod Bernardus fuit illius opinionis, quod contraxerit [segueix igual fins a] Virginem habuisse originale peccatum*» (*idem*, 80, lín. 24-28). Confirmen aquests dos testimonis en terres de la Corona catalanoaragonesa, que no era pas d'oïdes el coneixement de la posició escotista.

(Font o resum?)

El professor J. Perarnau ha constatat en l'estudi de l'escola lul·liana que «l'atenció envers sant Tomàs tampoc no es troba en la literatura teològica favorable a la Puríssima sortida de les plomes dels framenors deixebles de Joan Duns Escot; i que, per contra, l'única excepció que jo conec [...] són les dues [pàgines] que el carmelità Francesc Martí dedicà al mateix tema [...] en el seu tractat sobre la Puríssima, el qual consta escrit a Barcelona».¹⁰⁶ Aquest text, *Compendium veritatis Immaculatae Conceptionis Virginis Mariae, Dei Genitricis*, el degué escriure entre el 1390 i 1395, raó suficient com perquè ara considerem el fragment on apareix l'autoritat de Tomàs d'Aquino en paral·lel al manuscrit. Francesc Martí, després d'anunciar els arguments del llibre *III Sententiarum* i de la *III pars Summa Th.*, al cos de l'exposició esmenta el *I Sententiarum*, dist. 44, q. 1 a. 3 i de la *III Summa Th.* la q. 2 a. 2, la q. 27 a. 4 i la q. 81 a. 3, alguna altra font més imprecisa i en treu les seves conclusions.¹⁰⁷ El manuscrit, comparativament, només aporta de la *I Summa Th.* les qüestions 54 a. 3, 57 a. 1, 62 a. 3 i sense citar-la la 96 a. 1. La diferència entre unes referències i les altres és del tot palesa. Essent així, preguntar si el manuscrit ens dona un resum o còpia alguna de les fons aquinatenses que esmenta Francesc Martí, té una resposta negativa. Expressat des del contingut de les qüestions i articles seleccionats per cadascun es veu que F. Martí selecciona en aquells que explícitament són dedicats a la puritat de Maria, els seus pros i contres a partir de la interpretació de les diverses vegades que Tomàs d'Aquino en parla. Des de les negatives fins a les properes a l'afirmació. Una, com exemple, pot ésser-ho la següent si la seva lectura es fa amb rapidesa. És d'un text, per cert, que no aporta Martí. L'exposició de Tomàs d'Aquino fa present els qui defensen la concepció immaculada i després els qui no; a continuació afirma que aquests darrers celebren la festa de la Concepció no pas «*ratione conceptionis, sed potius ratione sanctificationis*», com tompoc no pot ésser celebrada pels primers, «*non est ideo celebranda Conceptio praedicta, quia fuerit sine peccato originali concepta*», com diuen; seguidament la seva posició: «*non enim per hoc tollitur quin fueri specialius ceteris praeparata, eo quod in ipsa sanctificatione copiosius ceteris munus gratiae accepit; non solum ut purgaretur a peccato originali, sed ut tota ejus vita redderetur immunis ab omni peccato tam mortali quam veniali, ut dicit Anselmus*».¹⁰⁸ La rapidesa d'una lectura, doncs, que oblida la frase escrita enrere: «*beata Virgo in originali concepta fuerit, creditur tamen in utero fuisse sanctificata, antequam nata*»,

106. J. PERARNAU I ESPELT, *Política, lul·lisme i Cisma d'Occident...*, 88.

107. El text ens ha arribat en el volum Petrus de ALVA ET ASTORGA, *Monumenta antiqua Immaculatae Conceptionis Sacratissimae Virginis Mariae ex novem auctoribus antiquis recollectis*, Lovaina 1664, 1-215.

108. T. AQUINATIS, *Quaestionis disputatae et quaestiones duodecim quodlibetales*. Volumen V. *Quaestionis quodlibetales*. Taurini-Romae, Marietti, MCMXLII, 125 = Quod. VI, q. 5, a. 7, *Utrum liceat celebrare Conceptionem Dominae Nostrae*.

la no repetició de la temporalitat en les últimes paraules, més, sobretot, la sobreposició del significat de la darrera expressió verbal, «*redderetur immunis*» sobre la primera, «*purgaretur*» pot despistar el pensament exacte de l'aquinatense; la rapidesa fa una lectura on entrebancar-se com a voltes sol passar. La conclusió final de Francesc Martí és la diferència que hi nota entre els textos negacionistes i els afirmatius. D'aquells escriu «*non videtur verisimile, quod ipsam posuerit reputans ipsam esse veram, sed reputans ipsam partem esse probabilem auctoritatibus communibus, patet*»; mentre que d'aquests escriu: «*quia ad ipsam partem [la negacionista] inducit probationes, ad aliam partem nullam probationem induci nisi paucas, tamquam quasi per se notam, sibi devotam Virgini Mariae*».¹⁰⁹ Ve a dir-nos, si es vol en veu baixa, que Tomàs defensa la concepció puríssima. La selecció que per contra trobem en el manuscrit s'explicarà en el paràgraf següent.

Si la pregunta que obre aquest subapartat l'hem feta doble, cal ara indagar si pot ésser a l'origen d'un text posterior. L'any 1431 eixia de Barcelona una «*quinta supplicatio domino Imperatori*», és a dir, adreçada a l'Emperador Segimon del Sacre Imperi Romano-Germànic. Deixem a banda la història prèvia i fins la posterior ja estudiada pel professor J. Perarnau i centrem-nos en el punt tomista empalmant amb el paràgraf precedent. El manuscrit tria les qüestions on Tomàs d'Aquino hi té present, més o menys, el concepte de 'gràcia' en tractar dels àngels i dels primers pares de la humanitat.¹¹⁰ El text adreçat a l'emperador, també. Vegem-ho llegint els dos fragments.

Ms. § VII:

«Car si Déu creà natura angèlica *ex hoc quod est intellectualis* en gràtia, segons vol sanct Augustí, “*Super Genesis, ad litteram*”: «*Simul inquit erat Deus in angelis condens naturam et largiens gratiam*», creà aximateix Adam e Eua, pares nostres, en gràtia e iustítia original, segons la oppinió de sanct Augustí, *ubi supra*. Creà aximatex la ànima de Christ que és de aquella matexa natura que la ànima de Maria en gràtia e glòria, *ut scribitur “Joannis” primo*.»

[*Quinta supplicatio domino Imperatori missa*] lin. 1917-1932:

«... ut praesens scriptum [...] inseritur hic quod beatus Thomas de Aquino, doctor famosissimus, scripsit de angelis et de nostris primis parentibus in prima parte suae *Summae*, videlicet de angelis in LXII quaestione, articulo tertio, ubi inquit: “Angelos esse creatos in gratia”, allegando sanctum Augustinum, qui in

109. F. MARTÍ, *Compendium veritatis Immaculatae Conceptionis Virginis Mariae, Dei Genitricis*, dins Petrus de ALVA ET ASTORGA, *Monumenta antiqua Immaculatae Conceptionis...*, 189.

110. *Utrum potentia intellectiva angeli sit eius essentia* (I q. 54 a. 3); *Utrum angeli cognoscant res materiales* (I q. 57 a. 1); *Utrum angeli sint creati in gratia* (I q. 62 a. 3); *Utrum primus homo fuerit creatus in gratia* (I q. 95 a. 1).

xii *De Civitate Dei*, dicit sic: “Bonam voluntatem quis fecit in angelis. Nisi ille, qui eos cum sua voluntate, primo cum suo amore casto, quo illi adhaerent, creavit, simul in eis condens naturam et largiens gratiam?” Et taliter respondendo, dictus beatus Thomas ad dictam quaestionem, concludit quod angeli fuerunt creati in gratia. Idem dicit dictus beatus Thomas de primo homine in dicta prima parte praefatae *Summae*, quaestione LXXXV, articulo primo, ubi ad litteram sic habetur: “Homo et angelus aequaliter ad gratiam ordinatur, sed Angelus creatus est in gratia, dicit enim Augustinus secundum Genesim ad litteram, *De civitate Dei*: “Quod Deus simul erat in eis condens naturam et largiens gratiam. Ergo, et homo creatus fuit in gratia”. Haec ille». ¹¹¹

La diferència és més de forma que no pas de contingut. El manuscrit es limita, diríem, al mínim, mentre que la missiva s'explana amb més claredat. Observem que l'ordre dels subjectes és igual: àngels i primers pares. Les referències a la *Summa* són, diguem-ho així, invisibles i visibles. El manuscrit no les esmenta i ha estat la cerca de fonts que l'ha trobada. La missiva la cita amb precisió. La diferència pot explicar-se, potser, si el manuscrit és més un text per predicar que no pas una exposició escolàstica o discussió d'escola. Al seu torn, la missiva argumenta i manifesta l'autoritat on recolza les afirmacions sense vaguetats. Les referències, tanmateix, a Agustí, formen part del text de Tomàs, evidentment, i és al seu interior que tenen sentit, però en el manuscrit apareixen com a aïllades. En aquella missiva, la segona, predominava d'alguna manera l'intent «d'explicar la *Concordia opinatae contradictionis in dictis beati Thome...*, car segons aquest text, més que contrari amb la doctrina hauria estat poc coherent amb ell mateix». ¹¹² El manuscrit no va per aquesta via. La resposta a un per què segurament que només és aquesta: no sols es tracta aquí d'aportar una *summa* autoritat com la del bisbe africà, sinó de tenir endemés present que és antiga, mentre que la de Tomàs no deixava d'ésser-ne una, sí, però de feia, en comparació, només quatre dies. L'autor del nostre manuscrit vol assentar-se segur en l'antigor, si més no a l'hora de dir-ho des de la trona.

Una ullada, a continuació, a les autoritats.

Esripturístiques

L'autoritat de l'Esriptura també sembla ésser triada ben d'acord amb la posició presa prèviament. Vegem, si no, el reforç al tipus de sil·logisme fet amb Agustí (i Tomàs d'Aquino pel mig) que el remata amb Jo 1,14, ni més ni menys que (ho hem fet notar —a partir de les nostres limitacions, és clar) una de les poques vegades que aquest evangelista apareix en obres marianes d'aquesta temàtica. De Jr 31,22, cal dir el mateix. Si no hom, tothom ha de

111. Text a J. PERARNAU, *Política, lul·lisme i Cisma d'Occident...*, op. cit., 169-170.

112. J. PERARNAU I ESPELT, *Ramon Llull i la seva teologia de la Immaculada Concepció...*, op. cit., 219.

preguntar-se què té a veure amb la temàtica puríssima aquest verset profètic: «el Senyor crea una cosa nova en aquest país: serà la dona qui rondarà l'home» o la traducció que es vulgui! Ja n'hem escrit unes ratlles. Qui autenticarà amb seguretat el sentit d'aquest vellíssim proverbi? La resta són elementals referències evangèliques a *Mateu* i *Lluc*, *Actes dels Apòstols*, i dues més tradicionals, la referida al naixement de Jeremies (1,5) i una del *Càntic dels Càntics*: l'aurora, la lluna, el sol i un exèrcit (6,9) aplicat a Maria. Les apòcrifes les sumariem al compte de la pietat o a l'afectisme de la predicació.

Jurídiques

Resta, finalment, l'autoritat de la llei. L'argumentació dibuixa, podríem dir, aquest camí: l'autoritat dels grans escriptors de l'Església, el reforç de l'Es-criptura i fins de la literatura apòcrifa. Tot ve de temps antics, però ara, per a confirmar-ho tenim la llei, la norma eclesial que ho ratifica tot. És l'argument directe i fins diria aquell en què es pot vehicular la convicció definitiva.

Pel gran valor informatiu i aquí pertinent que contenen les paraules següents, tretes d'un context elucidador de com s'interpretà de segle en segle un text evangèlic, les copiem. «No podem deixar de notar a simple vista que acabem de completar un itinerari que es revela circular [...] de manera que no tenim més remei que acceptar el notabilíssim grau de coincidència existent entre els tractadistes que al·legaven l'autoritat del *Decret* de Gracià [...], els autors patristics citats pels decretalistes i els que resulten fonamentals en l'argumentació dels teòlegs [...] De manera que si els canonistes cercaven documentació en els teòlegs, els teòlegs acabaren també valent-se dels textos dels canonistes, per, en definitiva, repetir de manera cíclica uns mateixos arguments!» I abans, ja s'ha instruït el lector amb una dada que la tenim viva en el nostre manuscrit: el per què del recurs a les *Decretals*. «Una decretal, com bé diu Ullmann, “era en darrera instància un veredicta judicial, d'ací el seu nom: *dicernere-decretum-decretalis epistola*” [Walter Ullmann, *Law and Politics in the Middle Ages*. «The Sources og History. Studies in the Uses of Historical Evidence», Londres, 1975, pàg. 120-121], i el conjunt d'aquestes disposicions emanades de la burocràcia pontifícia constitueix un vastíssim corpus legal o sofisticat instrument usat pel Papa per anar transformant de manera tan eficaç com directe els principis teològics en norma de vida codificada, o dret establert».¹¹³

El § III reconeix que els moderns «indubítadament afirmen» una concepció en pecat. Ara bé, creure-ho així «no toca la veritat de la fe, no és canonit-

113. Albert HAUF, «Segons que diu lo gloriós sant Lluch: l'art d'interpretar els textos a la carte», dins *Professor Joaquim Molas. Memòria, escriptura, història*, Vol. I, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona, 2003, 569-570 i 559 respectivament.

zada ni decretada». Per tant, si res no en diuen les disposicions legals de l'Església «a la qual sola som obligats sots pena de peccat mortal obeyr e creure» (§ IV), podem proposar la contrària, la posició immaculista; la defensarem amb millors raons i en farem festa. Fixem-nos, però, la jugada mala que ens fa el manuscrit: ara doncs, «per quant aximatex la oppinió dels sobredits doctors no ·s pot ..... , comensaré per evident rahó o deductió necessària de la Sancta Scriptura» (§ V), etc., etc. Sis punts suspensius perquè aquí falta el mot clau a més a més d'una difícil lectura dels dos precedents. El context, tanmateix, no ofereix dubte: els moderns neguen, la doctrina i la llei que obliga no ho manen creure, creguem l'antiga. I novament unes citacions fluctuants... si més no la primera que assegura no haver de creure res de l'Escriptura si no hi és claríssimament manifest el seu sentit.

Argumentem, n'és l'hora, prescindint del límit dels moderns, només que amb altres dos de nous: un, que «tengau aquesta deuota, pia e *secura oppinio*» i «no condemnant, emperò, la oppinió contrària com a herètica (§ V). Per una banda el resultat final només serà que únicament pot ésser proposat, el privilegi marià, com una opinió segura, res més tot i que certament no menys. Per l'altra, els contraris també tenen la seva opinió i no per sostenir-la són heretges, lluny la condemna! Això en el text. En la nota marginal al primer foli, ja seran jutjats els seus defensors. La conclusió de tot plegat serà, finalment, aquesta: «que la Verge Maria fon sanctificada en la sua concepció e per consegüent concebuda ab gràtia de innocència, sens màcula de peccat original» (§ V). Definitivament l'argumentació assimila la «santificació» a l'absència del pecat original a l'hora de la concepció. Altrament expressat: les autoritats aportades i els propis raonaments ens han dut a concloure que hem avançat per un sol carrerany, aquest: comprendre a fons i rectament la «santificació» és admetre la preservació del pecat original. S'ha forçat alguna autoritat? No es nota quan es predica perquè els mots es perden per les voltes. No avancem, tanmateix, judicis simulats. El fet d'haver-nos arribat només quatre folis i no de gran tamany, l'atenta lectura veu els passos següents en la seva redacció. Es parteix de la convicció immaculista; es deixa al marge la tensió teològica entre «moderns» i «antics»; es defensa la posició antiga (sempre des dels fets de finals del s. XIII) amb unes autoritats «cronològicament» antigues tot i que «doctrinalment» ho siguin del present immaculista. Aquesta tria no és una equivocació ni una deturpació dels seus textos, sinó més aviat una escapçada o molt estudiada selecció de mots i sentències perquè la intenció és fer veure que tot allò que justifica la «santificació» de Maria en l'úter matern és una altra manera d'afirmar que va ésser concebuda sens màcula de pecat original. Les autoritats d'abans ho expressaven amb un vocabulari, ara ho fem amb un altre, més clar, més ben encaixat a l'aprofundiment en el privilegi que el cas suposa. L'exposició que ens ha arribat té el centre en el § VI i la resta és la part que recull testimonis reinterpretats en el sentit suara exposat. En afirmar la santificació plena, summament extraordinària i única... afirmem una concepció preservada de pecat original.

Dades de la història (continuació)

No descurem, per la visió de la conclusió final, la contraposició manifesta entre el cos i el marge del foli pel que fa al tema de l'heretgia en aquest encreuament de posicions. Parem-hi esment, la qual cosa vol dir reprendre alguna dada ja aportada en comentar el § VI pàgines enrere. Aquí, a la Corona catalanoaragonesa, el motejar d'heretge aflatat en la prèdica dominicana —de manera prou sonant en la veu de fra Miquel Despuig— aparegué arran del document reial signat a València el 14 de març de 1394? En aquest manament no s'instava a celebrar sols la festa de la Puríssima, ans també se'n donava la raó explicitant que Maria «*fuisse conceptam sine originali peccato*» i disposant com calia comportar-se des de la trona i en tot lloc on d'aquest privilegi es parlés, «*pocius universi religiosi et quicumque aliud sentire voluerint stricte digitum ori suo apponant cum nulla id exigat fidei orthodoxe necessitas confiteri. Ceteri vero sanctam huiusmodi et salubrem nostram opinionem habentes illam in corde et sermonibus suis magnopere venerentur et publicent colant et celebrent magnificent et extollant ad laudem altissimi (...) Mandantes vobis et singulis vestrum de certa sciencia et consulte sub ire nostre et indignacionis incurso quatenus supradicte nostre ordinationis edictum ...*».¹¹⁴ Així, llatinement en l'edicte, però en pla català semblantment, el «molt alt Senyor Rey ha novellament ordonat de e sobre la sancta e pura concepcio de la Verge» constatant, emperò, «que com alguns religiosos, així en lurs disputacions com sermons haien volgut dir que la dita Verge, esperança e consolacio dels pecadors, fo concebuda en peccat original; e altres e los demes, e molt pus dignament e honesta, affermen e tenguen lo contrari [...] e daquesta oppinio e creença sia lo dit senyor Rey». Davant del fet, la decisió és que «ab la present sollemne e graciosa crida, estableix e ordona, prega e amonesta, diu e mana a totes e sengles persones e feels Christians, així Religioses e Clergues com Seglars, de qualsevol linatge, preheminenca, dignitat, estament e condicio sien» no solament celebren la festa mariana d'aquest privilegi, sinó que «daci avant no sia licit, ans veda e inebeix fortament lo senyor Rey a qualsevol preycants la paraula de Deu explicar o dir res contra la dita sancta e beneyta concepcio de la Verge Maria. E tots, així religiosos com altres, qui als ne vullen o ahien volgut sentirsen tanquen estretament les lurs boques, com alguna necessitat de la nostra fe catholica ne requira quel contrari sen haia a confessar ne a creure en alguna manera. E los altres qui son daquesta saludable oppinio e creença, aquella en lur cor, memoria e paraula publicament honren, colguen, celebren, magnifiquen e exalcen per tot lur poder e saber...».¹¹⁵

L'extensió d'aquestes precedents paraules, a les quals s'hi poden afegir les iguals i solemnes de la carta de la reina Violant més les de la subsegüent pragmàtica del rei Martí amb la carta adjunta de lliurament als consellers de Barcelona, ens permeten d'entendre l'afecció piadosa i ferma de la casa reial

114. F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima...*, op. cit., 68, document VIII.

115. *Ibidem*, 69-70, document IX.

catalanoaragonesa al privilegi marià a la vegada que hem de constatar en el seu vocabulari l'absència de les paraules «heretgia / heretge». El nostre text no podia pouar-les d'aquí. Sí de totes totes i *sine dubio*, diríem amb mots llatins, del llenguatge de Nicolau Eimeric si no sortim de casa. A fora, nogensmenys, són múltiples els qui motegen el contrari d'heretge. Un exemple altament il·lustratiu per tots els anys de memòria que manifesta no ens el dona pas un sermó o un tractat, sinó la quarta lectura de matines en l'Ofici de les Hores en el *Breviari* per a ús dels franciscans que Bernardino de' Bustis redactà i fou aprovat el 1480. «*Quodam enim tempore*» —és a dir, en un temps enrere, en aquell de ja un segle passat i que tanta brega mogué (cal recordar l'expulsió dels dominicans de la Universitat de París i l'empresonament de molts?)—¹¹⁶ «*religiosi quidam in tantam conceptionis altercationem proruperunt, ut ordinis minorum fratres haereticos affirmarent, quia Dei genitricem sine originali macula conceptam suis in praedicationibus protestantur. Ea de re, apostolico iusu, in Parisiensi studio publica disputatio peracta est*».¹¹⁷ Retornant a casa i a finals del s. XIV, tenim el testimoni de qui a més a més de fer servir la paraula ,heretge', «*ipso facto tanquam haeretici condemnantur*», adolla uns mots que són tant o més petris que aquests: «... *ut audio plures istius sectae in Cathalonia sustinent et praedicant, dico quod valde peccant principes et praelati non eos coercentes, nec intimantes Universitatem Parisiensem in hoc, capiendo et incarcerando eos sicut possent facere sano iure*». Contra els maculistes, contra sens dubte els dominicans d'aquí i ensem llançava el seu judici, com pedres, sobre la casa reial de la qual n'era súbdit! Ho feia en el seu tractat *Defensorium Beatae Virginis Mariae* el franciscà Joan Vital.¹¹⁸

Només s'ha de fer un repàs en «la taula alfabètica de mots» que l'editor adjunta al *Sacellus pauperis peregrini* per veure-hi *heresis, hereticalis, hereticus* i llurs variants morfològiques.¹¹⁹ La constatació explica prou que totem amb l'expressió en el § V i a més a més amb una actitud de voler-se situar un poc al marge de la discussió argüint la raó jurídica, sempre última i seriosa, «pus la església Romana, *magistra fidei*, tol·lera e no damna tal opinió». El text. Però avui ens ha arribat amb unes notes marginals, evidentment posteriors, que no podem passar per alt.

116. Veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, 570-571.

117. BERNARDINI DE BUSTI, *Mariale*, Lugduni, Iobem Cleyn, MDII, fol. XLIXb. Arribat aquí aquest menoret no desplaurà al lector saber que l'ofici menor dedicat a la Puríssima i atribuït a ell ha tingut una versió catalana, obra del beneficiat de Sant Feliu de Girona mossèn Sebastià Bover, editada el 1649 i donada a conèixer fa pocs anys de l'únic exemplar fins avui conegut: Pep VILA, «Sebastià Bover, autor del "Llibre de alguns particulars miracles de Nostra Senyora de Montserrat", Girona, 1649», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. Vol. XLVIII (Girona 2007), 151-216.

118. Les dues citacions són tretes de l'edició que féu d'aquesta obra Petrus ALVA ET ASTORGA, *Monumenta antiqua seraphica...* trobades a M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, 570 i 579, notes 36 i 67 respectivament.

119. Veg. N. EIMERIC, *Sacellus pauperis peregrini*, op. cit., 273.

Són tres. La seva presència facilita una nova interpretació de la temàtica puríssimera i ensems la datació del manuscrit que materialment avui podem palpar. Les poques ratlles sobre aquest darrer punt són reduïbles a l'observació ja feta en l'esmena al § V canviant el «vos» del llenguatge predicat per una dedicatòria personal. La variació mostra un canvi damunt d'un text rebut i probablement no pas original d'anys enrere, sinó copiat de no feia tampoc gaire temps. Aquesta curta temporalitat podria explicar-se per una paraula remarcable, «aderistau», de la qual J. Coromines en data els dos primers testimonis els anys 1453 i 1462 que ens situaria, per tant, a finals de la dècada dels cinquanta o ben entrats si no escolats els seixanta. Pel que fa a la interpretació s'han d'esmentar altres dues dates, les de 1477 i 1483. Corresponen a les constitucions *Cum praeexelsa* i *Grave nimis* de Sixte IV. La primera nota marginal es refereix a la segona explícitament: «*Hanc opinionem tenet papa, vicarius Christi, et Ecclesia recte asserit. f[ide]. s[ecura]. Et sunt concessae tot ind[ul]gentia[e] quot in festo Corporis Christi. Et sic impugnant conceptionem non solum sunt heretici, quasi contra determinationem Ecclesie, sed stultj, utique per extravagantem Sixti 4 que incipit Grave nimis*». És escrita al costat de l'autoritat primera adduïda, la d'Ildefons de Toledo al § II. «Aquesta opinió la té el papa, vicari de Crist», afirmació inicial treta dels mots pontificis quan assegura que parla «*motu proprio, non ad alicuius Nobis super hoc oblatae petitionis instantiam, sed de Nostra mera deliberatione et certa scientia*».¹²⁰ Siguem a l'aguait. Sixte IV, amb la primera constitució del 1477, havia aprovat la missa i ofici de la festa de la Puríssima per a l'Església universal redactats per Leonardo de Nogarola i uns anys després el menoret Bernardino de' Bustis li demanà l'aprovació d'un altre text litúrgic que també va aprovar per breu apostòlic, «*datum Rome apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die iiij octobris M.cccc.lxxx pontificatus nostri anno decimo*»,¹²¹ per a ús dels franciscans. Ara, contràriament, cap petició no empeny el papa. Seguim atents. Les indulgències concedides provenen de la primera constitució, no pas de la *Grave nimis*. Sí que és d'aquesta la condemna de l'opinió antiimmaculista amb aquestes paraules: «*Nos igitur huiusmodi temerariis ausibus {...} obviare volentes {...} reprobamus et damnamus*», opinió que fa servir les expressions «*alicuius haeresis labe pollutos fove vel mortaliter peccare*». Però igualment Sixte IV condemna: «*simili poenae ac censurae subiicientes eos, qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, haeresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana Ecclesia et apostolica Sede decisum*».¹²² Llegides i sabent-les provinents de la Seu apostòlica...

Posem esment, abans, en les altres dues notes marginals. La tercera és just al costat de l'expressió del § V «no condemnant» i diu «*imo jam est condemnata*». I la segona, quan el text es recolza en la «determinació de la universal

120. DENZINGUER-HÜNERMANN, 1426.

121. BERNARDINI DE BUSTI, *Mariale*, op. cit., fol. XLIX b.

122. DENZINGUER-HÜNERMANN, 1426.

Església» (§ IV) que encara no ha proclamat el privilegi, diu que ara sí, «*nunch jam est determinatio Ecclesie in extr{avagante} Sixti 4 que incipit Grave nimis*». Detall: usa el terme jurídic «*extravagante*», això és, que no pertany al cos del codi normatiu eclesiàstic establert, però en té la mateixa força jurídica, per ressaltar que l'autor precisament s'està referint a la llei o norma per la qual «som obligats sots pena de peccat mortal obeyr e creure» (§ IV).

Sorprenent. Si arreglarem les tres asseveracions marginals amb el text de la *Grave nimis* descobrirem que van en la direcció contrària. El papa condemna els qui d'una banda i altra de la discussió puríssima qualifiquen d'heretge el contrari perquè l'Església com a tal encara no s'ha pronunciat. Com entén, qui hagi agafat la ploma per dir el que diu al marge, les paraules llatines «*nondum sit a Romana Ecclesia et apostolica Sede decisum*»? Sorprenent.

La història feia camí i el dia 25 de novembre del darrer any del segle XIV, el rei Martí, a través del seu capellà de la Capella major de Palau, enviava notifikacions al bisbe de Barcelona entorn de la festa de la Puríssima requerint-li que «vullats dar obra ab acabament que les coses per nos ordenades en ço qui toch vosaltres vullats benignament admetre per manera que aconseguesquen lur fi»;¹²³ recordem que ho era Joan Ermengol. Tres anys més tard el rei es queixa que per culpa burocràtica del majoral de la Confraria de la Concepció en la festa mariana per ell de tanta importància, l'any anterior el bisbe de Barcelona i Capítol no assistissin a la celebració. A fi que no es repeteixi disposa que «vullats aço fer continuar e metre en vostra consueta per manera que per falta de maioral e altres oficials de la dita confraria ne per altra occasio no puxa romanir que no siats cascun any en la solemnitat damunt dita».¹²⁴ Aquesta carta la datava a València el 10 d'octubre del 1402 i ho repeteix en altra no admetent excuses ans mana sia complagut en «la solemnitat de la festa de la sagrada concepcio de madona sancta Maria», el primer dia de desembre del mateix any.¹²⁵ I una darrera carta encara. El rei Martí l'adreça l'any següent, el 1403 i també des de València, el dia 21 de novembre al bisbe barceloní fent-li present que en la seva absència «pregam [...] vos ab los canonges e Capítol de la vostra Esgleya vullats entrevenir e esser en la processio e officii de la solennitat damunt dita en lo dit nostre palau», això és, la «solennitat de la festa de la sagrada concepcio de la verge gloriosa nostra dona sancta Maria mare de Jhuxpst».¹²⁶

I si retornéssim a Joan de Montsó? Potser hem de fer-ho perquè avançant cronològicament amb altres dades podríem oblidar-nos del seu afer que seguia caminant. La sentència que el condemnava porta data del 27 de gener de 1389. Montsó havia dut el seu cas a la seu papal d'Avinyó on també arribaren unes cartes del nostre rei Joan I. Una el 19 de juliol de l'any anterior, quan

123. F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima...*, op. cit., 77, document XVII.

124. *Ibidem*, 78, document XX.

125. *Ibidem*, 79, document XXIII.

126. *Ibidem*, 82, document XXVIII.

«*in causa quam cum magistris Parisiensibus Romana ducit in curia*» (la delegació parisenca cridada a personar-se havia arribat a Avinyó el mes de maig) es feia el seu valedor «*quodam singularitatis affectu diligimus*». I pocs dies abans de la sentència, el 6 de gener, en una altra, demana al papa tot mirament a favor del seu súbdit fent-li saber que es tracta d'un procés «*quod plus videtur ex malicia instigantium*» quan Montsó, «*ab initio scismatis ecclesie perorrendi viam veritatis agnoverit et expresserit et vestre sanctitatis in his partibus versus pugil fuerit et contra adversantes fidelissimus propugnator*».¹²⁷ Com s'explica la implicació del Casal aragonès pro immaculista a favor d'un antiimaculista? Només per la vacil·lant actitud de Joan I a l'inici del seu regnat? Qüestió de prestigi? Voler passar per davant de la Universitat de París?

La història, sí, feia camí amb aquesta mariana devoció puríssimera del rei acompanyada de la seva insistent determinació de perseguir tot aquell qui s'atrevis a predicar-hi en contra. El recull de documents aplegats per Faustino D. Gazulla en donen fe entremesclant els suara citats i altres de semblants amb aquells que no deixen de petja el dominicà Miquel Despuig. Ja sia adreçant-se al Veguer de Girona l'agost de 1395 o al de Barcelona el 1402 ensems que al bisbe i capítol el mateix dia, puix ara havia estat nomenat lector de la Seu barcelonina i havia «dit publicament legint en Cadira que tota persona es heretge qui aferm que algu concebut per aiustament de hom e de fembra sia en peccat original no faent ne excepcio de la verge Maria de la qual cosa si vera es estada mereix greu castich e dura pena». Continuant sense pausa ni respir així, «per que us pregam requerim e volem que encontinent si ia fet no ho havets com los seus actes requiran que ho dejats haver fet rimogats relevets lo dit frare Miquel del offici de lector demunt dit».¹²⁸ I per si aquests testimonis fossin poca cosa s'hi ha d'afegir imprescindiblement el decret següent del rei Martí signat a Barcelona el 26 d'abril de 1408 (avui descobrim que coincideix amb l'any de la mort del bisbe Ermengol). Com que hi havia qui persistia d'anar contra la concepció immaculada de Maria i considerant aquestes prèdiques i lliçons un «*morbo pestifero*», «*statuimus eciam ordinamus et volumus*», ni més ni menys, que a tots els qui així es comportin «*pro inimicis nostris publicis reputentur et pro talibus a cunctis officialibus et nostris subditis de cetero habeantur*» fins al punt que «*sub pena mortis*» desapareguin abans de deu dies d'on hagin delinquit, «*ubi peccaverint*», i abans de trenta s'hagin exiliat sense esperança de retorn «*a Regnis et terris nostris*».¹²⁹

A la història, doncs, no hi farà nosa un sermó probable del bisbe Joan Ermengol predicat un 8 de desembre en algun dels anys al cap darrer del segle XIV o inicial del XV. Era amic i conseller del rei, sermonava sobre la

127. A. RUBIÓ i LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, volum 2, op. cit., 309, document CCCXIX i 312, document CCCXXII.

128. F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima...*, op. cit., 80, document XXV.

129. *Ibidem*, 86, document XXXIV.

concepció immaculada de Maria, ho feia amb prudència en temps d'acusacions d'heretgia en boca dels pro i dels contra. Predicava pietós adduint un floret d'autoritats temporalment antigues, però revestides amb noves capes pluvials d'un blau cel immaculat.

II

INTEL·LIGÈNCIA DEL MANUSCRIT

A propòsit de l'establiment d'una frontera política o politicocultural, el sociolingüista Pierre Bourdieu ha descobert que «cet acte de droit consistant à affirmer avec autorité une vérité qui a force de loi est un acte de connaissance qui, étant fondé, comme tout pouvoir symbolique, sur la reconnaissance, produit à l'existence de qu'il énonce (*l'auctoritas*, comme le rappelle encore Benveniste, est la capacité de produire impartie à *l'auctor*)». El text segueix amb quatre paraules que per analogia ens permeten traslladar les mateixes observacions a una temàtica diferent, per exemple la que ací tractem: «lors même qu'il ne fait que dire avec autorité ce qui est, lors même qu'il se contente d'énoncer l'être, *l'auctor* produit un changement dans l'être: par le fait de dire les choses avec autorité, s'est-à-dire à la face de tous et au nom de tous, publiquement et officiellement, il les arrache à l'arbitraire, il les sanctionne, les sanctifie, les consacre, les faisant exister comme dignes d'exister, comme conformes à la nature des choses, "naturelles"». ¹³⁰ Adonem-nos que en el context general on arriba Bourdieu en constatar el pes de la paraula de qui parla, tingui més o menys autoritat, fa servir un vocabulari religiós o, si més no, dues paraules prou significatives, «sanctifie / consacre», i el resultat arriba a fer veure natural, diguem lògica (dogmàtica amb el temps) la que semblava rara novetat. Una pàgina endavant, i sobre la temàtica de les fronteres (concretament les referides a Occitània, les geogràfiques i conseqüentment les lingüístiques), expressa que «le discours régionaliste est un *discours performatif*, visant à imposer comme légitime une nouvelle définition des frontières et à faire connaître et reconnaître la *région* ainsi délimitée contre la définition dominante et méconnue comme telle, donc reconnue et légitime, qui l'ignore». Es fa present aquell parlar que transforma o crea la realitat damunt de la qual davalla, tècnicament —ho escriu— el «discurs performatiu», canvien les fronteres d'una determinada creença religiosomariana, en el nostre cas. Podem tranquil·lament seguir amb paral·lel temàtic —les diferències són evidentment relatives a cada cas, però no invaliden pas l'anàlisi. Continua el professor

130. Pierre BOURDIEU, *Ce que parle veut dire. L'économie des échanges linguistiques*, Paris, Fayard, 1982, 138.

afirmitant que «l'efficacité du discours performatif qui prétend faire advenir ce qu'il énonce dans l'acte même de l'énoncer est proportionnelle à l'autorité de celui qui l'énonce [...] Mais l'effet de connaissance qu'exerce le fait de l'objectivation dans le discours ne dépend pas seulement de la reconnaissance accordée à celui qui le tient; il dépend aussi du degré auquel le discours qui annonce au groupe son identité est fondé dans l'objectivité du groupe auquel il s'adresse, c'est-à-dire dans la reconnaissance et la croyance que lui accordent les membres de ce groupe autant que dans les propriétés économiques ou culturelles qu'ils ont en commun ...».¹³¹ S'han fet presents els elements bàsics de l'acte lingüístic performatiu i ara només ens cal traduir-los. L'autoritat que parla repartida entre el qui fa el sermó i el rei que disposa solemne celebració entorn del contingut marià més el poble que culturalment es reconeix com a grup religiós —a part que ho faci culturalment i fins econòmica (som en els anys que es construeix el gran hospital de Barcelona).

No es pot dissimular que la història entorn de la puríssima concepció de Maria és l'avenç, lent si es vol, d'un discurs performatiu. Un abat anglès —que té una petita autoritat jurídica i religiosa—, diuen, del segle XI, agrait a Maria, comença de celebrar la festa del 8 de desembre en honor d'una puríssima concepció, passa per un humil framenor que pren el nom de Sixte IV en ascendir al soli romà passats cinc-cents anys i després d'uns altres segles...

1. TENIM

El manuscrit

A tall de conclusió provisional, diguem que els quatre folis d'aquest manuscrit corresponen a una còpia parcial o a la part d'una còpia conservada d'un text que pot encaixar-se prou ajustadament en els darrers anys del s. XIV o a tot estirar en algun dels primers del XV. Aquesta còpia pot situar-se *grosso modo* entre els anys 50 i 70 del segle XV, no pas després del 1477, any de la constitució *Cum praeexcelsa* de Sixte IV esmentada en nota marginal, i probablement no abans de mitjan segle en la mesura que dem prioritat a les dades del primer testimoni escrit del verb 'adherir' —present al § V— segons Joan Coromines. Les notes marginals, no pas per la seva grafia ni tinta, sinó pel seu contingut, són posteriors a la constitució *Grave nimis* del mateix Sixte IV del 1483, si bé la data vers ençà pot allargar-se als primers anys del s. XVI. O potser molts més anys entrats d'aquest segle. Permet pensar-ho la marginal que hi ha a l'alçada d'un forat al foli 3 damunt d'uns mots del § XI al *verso*. Com que el paper ja era foradat (o menjat per una cuca) la segona mà va suplir-ne al marge els dos mots, correctes en tot sentit.

131. *Ibidem*, 140-141.

La troballa del manuscrit entre els papers provinents de l'arxiu de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona encaminen una doble suposició. La primera, que el copista en devia formar part, de l'hospital, o en ésser-hi acollit hi llegà o simplement hi restaren les coses seves, el manuscrit entre elles. La segona, que bé podria tractar-se de la còpia d'un text ja existent a l'arxiu i correspondre a una prèdica feta a la seva capella, o bé que hi va arribar de fora. D'ésser certa aquesta suposició darrera, seria una tercera amb iguals probabilitats que les altres dues.

Si el seu contingut i emmarcament històric per tot el que fins aquí hem exposat té prou gruix de versemblança, podem presentar la hipòtesi entorn de la seva autoria. Atribuir-la al bisbe Joan Ermengol, cofundador de l'hospital al costat del Capítol de canonges i dels Consellers de la ciutat de Barcelona. Va llegar-hi els seus llibres i papers, altres pertinences i cabals? O de no ésser a l'hospital, aquest manuscrit seria còpia feta a l'arxiu episcopal o capitular i després hi anà a raure.

Les dues mans, una per al cos del text i l'altra —tal volta dues— per a les notes marginals, ara ens menen a pensar en un sermó a partir de les paraules del §V i en la posterior intenció de la segona mà d'aprofitar-lo per a fer-ne un tractat, en ratllar el «vos» i substituir-lo per «a la senyoria il·lustríssima vostra». Tal volta aquesta intenció converteix el manuscrit en un esborrany que explicaria la seva mateixa incompletesa i fins la prou clara llacuna entre els dos últims folis; com si diguéssim: d'un manuscrit extens n'agafo una part que em servirà per a un nou text, un tractat immaculista.

La doctrina

Vàries i variades han estat fins aquí les ratlles de comentari al contingut dels quatre folis. De tota manera es pot intentar, fins potser no serà propòsit ocios, una focalització més concentrada en alguns punts de la seva temàtica. Ara llegim i pretenem comprendre un text que nasqué d'una cultura, nosaltres que essent de la mateixa la vivim modificada pel pas del temps. Més que hom no es pensa, molt més en l'espai configurat per l'herència de la Il·lustració i pels canvis de comprensió del s. xx. Aparentment ens lliga amb el text una tradició d'interpretació cristiana, però, llevat d'una minoria quantitativament parlant, per a la majoria, la part implícita d'aquella cultura, l'axiomàtica o la del prejudici —en el sentit que li dóna Hans-Georg Gadamer, això és, aquella part prèvia en l'acte de comprensió del món que permet a l'home el diàleg i la comunicació tant en l'acord com en el desacord en l'anàlisi de la realitat—, aquella, doncs, ja no és la nostra. Expressat amb més concisió: no és la mateixa la comprensió de l'home en aquella cultura dels segles medievals i la d'avui. I és una molt precisa 'visió de l'home' la que subjau a la discussió mariana, li és prèvia com un axioma o prejudici. Ho avalarà l'exemple d'un fragment de tractat puríssim.

S'afirma que l'acte matrimonial és meritori i sense que hi hagi pecat per part de l'home ni de la dona perquè s'hi dóna simultàniament el vici de la natura i el mèrit de la persona. És així gràcies a una resposta displicent i sense consentiment als estímuls de la carn. Per aquesta actitud l'home i la dona es mereixen el bé de la descendència usant el mal de la concupiscència i del pecat de la natura. I no és pas que el semen porti el pecat, sinó la naturalesa tota dels pares, pecat i libido, i és en la naturalesa que hi ha la concepció pel semen. Aquesta libido és la romanalla innegable del pecat original que es transmet a la descendència en la qual s'insertarà i esdevindrà la concupiscència habitual de tothom de generació en generació.¹³² Un raonament deduït d'autoritats —encara que alguna no correspongui a l'atribuïda— com Gregori Magne, el qual assegura que «*solus Christus in carne sua vere mundus exstitit, qui per carnalem delectationem non venit*»; o Bernat de Claresvalls quan retòricament i lògica pregunta «*inter amplexus maritales quomodo peccatum non fuit, ubi libido non defuit?*»; o Anselm de Caterbury que afirma la concepció de Crist sense pecat puix «*illius hominis conceptio munda fuit absque carnalis delectationis peccato*».¹³³ Si aquests raonaments i autoritats se sumen al quan i al com l'ànima és per Déu infosa al fetus, més les distincions entre el pecat hereditari i el que ho és de veres per consentiment de la voluntat, i encara el com el baptisme esborra l'original, però en deixa el rastre en la libido o concupiscència... i als pares batejats ja només els resten les conseqüències del pecat adàmic, però passen als fills pecat i conseqüències..., etc.

Resumidament: una determinada visió de l'home, d'allò que era, a l'interior de la qual hi hagué per segles la qüestió de la concepció de Maria. Tenir-la present és l'única forma de trobar intel·ligible aquesta temàtica per a nosaltres que de l'home en tenim una altra visió. Per això, situats en el rerafons que possibilita la intel·lecció de l'entrellat, d'una part si més no, ara podem copsar un poc millor què hi ha entre les paraules i els sintagmes d'aquest manuscrit. Són els següents:

sanctificada e sancta *in utero matris*
sanctificada *modo quodam singulari et priuilegiato ...* §I

sancta conceptio e puritat ... §II

pecat original ... §III

132. «*Actus matrimonialis meritorius est et sine omni peccato personarum; stant enim simul vitium naturae et meritum personae, sicut apparet in patiente stimulus carnis cum displicentia et sine consensu; unde vir et uxor merentur utendo malo concupiscentiae et peccato naturae ad bonum prolis generandae. Nec etiam obstat, quod semen non est susceptivum peccati; hoc utique verum est; sed natura parentum ipsa est susceptiva libidinis et peccati, in quo fit conceptio seminis. Haec autem libido appellatur originale peccatum respectu prolis causaliter, quoniam ex ipsa transcribitur habitualis concupiscentia et similis turpitudine in prole, nisi divina potentia gratuito praeservetur*» (*Tractatus Petri Aureoli* in G. GUARRAE, I. DUNS SCOTI, P. AUREOLI, *Quaestiones disputatae...*, op. cit., 78).

133. Veg. les referències i dades de les notes a *ibidem*, 77.

sanctificada en la sua concepció
concebuda ab gràtia de innocència
sens màcula de peccat original ... §V

peccat original
ab gratia innocentia
perfectió de sanctedat e de gràtia (2 vegades)
plena de gràtia
sanctificada e *concepta santa* sens màcula de peccat original ... §VI

sancta sens màcula de pecat original
perfectió de gràtia e de glòria
en gràtia e iustícia original
en gràtia e glòria ... §VII

sanctificada *in utero...*
sanctificada ab maior grau e perfectió de gràtia ... §VIII

ab maior habundatió e perfectió [de dons de l'Esprit Sant] ... §XI
sanctificada per gràtia e glòria ... §XII

priuilegi e prerogatiua ... §XIV

concebuda sancta sens màcula de peccat original ... §XV

Prou es veu quin és el valor d'aquestes expressions i potser més amb una llista de les paraules soles :

sanctificada / santa / puritat / gràcia / innocència / glòria / justícia /
privilegi / prerogativa *i per dues voltes* pecat *i* màcula *i* original

I tal volta encar millor si les aparellem:

sanctificada – santa
gràcia – innocència
santedat – gràcia
gràcia – glòria
gràcia – justícia

Sense que es puguin llegir aquestes paraules i expressions en un ordre progressiu en l'escriptura, sí que sembla ésser-hi en el raonament subjacent a partir de les dues primeres, «sanctificada e sancta», síntesi per expressar que havent estat santificada ha esdevingut santa i això per mode o manera singular i privilegiada. A partir d'aquí, la santedat es manifesta en una «puritat» (mot amb una única presència) i sobretot per la gràcia. La gràcia com a idea central. Una gràcia superior a aquella que ordinàriament apliquem a la resta. En Maria és una d'especial que per dos sintagmes també sintètics entenem així:

la gràcia de la innocència, i no pas la inicial o primera d'Adam i Eva, sinó una altra primigènia del tot. D'ésser equiparable amb la del primers pares no la faria singular en el sentit d'única, tot i que potser sí privilegiada. Aquella fou la gràcia de la justícia original i no pot tractar-se d'aquesta perquè aleshores podria deduir-se que l'omnipotència de Déu és limitada si només pot crear en Maria la justícia adàmica primera, com un repetir-se i prou. No. La gràcia concedida a Maria és superior en ésser aparellada a la idea de glòria com la del Fill encarnat. En aquest binomi hi ha el terme màxim del privilegi marià, superior «ab maior grau e perfectió» al que pugui rebre un altre mortal, posem Jeremies o el Baptista, i diferenciable només de la del Fill perquè aquest ja la posseeix plena per principi, ella per concessió. D'aquí es desprèn, doncs, que fos concebuda no solament sense pecat original, ans «sens màcula de pecat original». Potser val la pena fer notar que mai no apareix en aquests quatre folis l'expressió «concebuda sense pecat original» en el cos del raonament descabdellat, sí un cop quan se cita la creença dels maculistes i un altre quan es diu que ja no es tracta de defensar una concepció neta de pecat —a l'inici del § VI—, sinó d'una concepció amb gràcia d'innocència i de glòria. Altrament dit: la doctrina d'aquí no argumenta pas una concepció exempta de pecat —diguem per via negativa—, sinó una plenitud des de bon principi —diguem per via positiva—, la qual cosa significa: si fou creada en gràcia i glòria ja no va ésser-ho en pecat. Argumentem, doncs, per via positiva i així ens alliberarem de les dificultats inherents a una demostració per via negativa. Retinguem-ho, això, perquè aviat ho tornarem a tenir present.

Comptem: l'expressió «sense màcula» apareix quatre voltes i tres el binomi ,gràcia i glòria'. Ja només la sola quantitat ens empeny a suposar que l'autor d'aquest text considera que ha arribat al final de la màxima demostració positiva de la concepció immaculada de Maria. En efecte, com ja hem dit, tot acaba com amb un senzill sil·logisme que recull la tradició anterior en el sentit d'igualació de significat entre els mots del passat i els emprats en el present. Si la santificació abans de néixer es predica de Maria; si la perfecció de santetat en gràcia i en glòria, també; i si aquesta és major que aquella; *ergo* aquesta és la que cal predicar de Maria. La via positiva és superior i major, puix iguala la natura de l'ànima de Maria a la del seu fill que és ensems natura del Fill de Déu.

Resta, però, al costat de l'ànima, el cos. En aquesta cruïlla el nostre autor distingeix la concepció de Maria de la de Jesús ja que aquesta va ser per obra de l'Esperit Sant i aquella de semen humà. El secret del raonament no es troba pas en l'esterilitat dels pares de Maria superada miraculosament —la incorporació de la llegenda a l'argumentari—, sinó potser en voler fer saber indirectament que va ésser concebuda sense libido, sense concupiscència, sense plaer. Si la solució anés per aquí ja tindríem una carn sense pecat ni màcula. Però també sembla que la solució la proposa aduint una dispensa de la llei de conjunció de l'ànima amb el cos, això és, en advenir aquella, aquest la maculava; tanmateix, si no s'aplica la conjunció amb la característica del poder conta-

minador de la carn, l'ànima podrà ésser plena de gràcia i glòria des del primer instant... la carn... el manuscrit és àpode. Si en aquesta nova cruïlla retornem a la visió que es tenia de l'home, comprendrem que calen moltes giragonses per entendre i explicar un privilegi singular. Però... Deixem momentàniament suspès aquest però.

Parem un poc d'esment a una qüestió també plantejada a la I part, aquella que pot valorar pejorativament l'ús o el mode de recurs a les *auctoritas* antigues perquè són interpretades no pas segons el seu recte sentit ben contextualitzat, sinó d'acord amb la conveniència de qui les tria i aporta. Res de l'altre món: «no cal molta sofisticació filosòfica ni històrica per a adonar-nos que basta canviar el context d'un text i acostar-nos-hi amb un pretext diferent perquè digui pràcticament el que volem que digui».¹³⁴ Ho evidenciàvem amb Bernat de Claresvalls i Guilhèm Durant. No es pot negar, penso, que el nostre autor els força si prescindim del sil·logisme implícit en el seu raonament. Si més no igual o un poc més que els altres. En arguir que la santificació posterior a la concepció i prèvia al naixement és equiparable a la preservació absoluta i *ab origine* perquè l'argumentació per via positiva supera i anul·la —diguem— la de la via negativa, aleshores no apareix tan barroera l'adaptació de l'autoritat invocada. De fet ens trobem en un món de dialèctica més que subtil. Per exemple llegim en P. Auriol tot això: si Agustí d'Hipona plaça en el dubte i sota condició dues qüestions, com ho són la presència o no de dues menes de pecats en Maria, a saber, l'original i l'actual; i si, en un sermó, dels dos pecats no sap ben bé què en resta després que damunt d'ella reposés l'Esperit Sant, però en un altre lloc assegura que mai no tingué inclinació ni cometé cap pecat actual; aleshores pot dir-se que havent superat el dubte respecte de l'un, també se li pot suposar la superació respecte de l'altre; *ergo* indirectament Agustí afirma que Maria mai no contragué el pecat original.¹³⁵ Qui, avui, s'atreveix a dir que Agustí és una autoritat immaculista? Que aquesta digressió valgui per tenir consciència que no és tan simple caminar sense entrebancs pel bosc dels pros i els contra seculars al voltant de la concepció biològica i espiritual —per entendre'ns— d'aquella noia d'un poblet de Galilea.

134. Raimon PANIKKAR, «El conflicte entre la teologia i la ciència», *Revista de Catalunya*, 82 (nova etapa, febrer de 1994), 36.

135. «*Rursum, quando aliqua duo proferuntur sub dubio et sub conditione, rationabile videtur, quod proferens aequè dubium reputet de uno sicut de altero illorum duorum; sed Augustinus in eodem sermone dicit sub dubio, quod, si adhuc in beata Virgine aliquid vel peccati originalis vel actualis subrepsit, ita mundatum est cor ipsius, quod super eam Spiritus Dei requievit: ergo videtur, quod aequè dubitaret Augustinus de peccato actuali sicut de originali, utrum subrepsisset in Virginem. Clarum est autem, quod in libro De natura et gratia Augustinus determinat, quod nunquam actuale peccatum subrepsit in eam: ergo idem videtur de originali sensisse*» (*Tractatus Petri Aureoli* in G. GUARRAE, I. DUNS SCOTI, P. AUREOLI, *Quaestiones disputatae...*, op. cit., 65-66). Aquest és el text, però no deixéssim pas de banda les referències a Agustí. Peïre Auriol remet a un sermó seu que titula *De nativitate Virginis* el qual correspon, però, al *Tractatus de Conceptione B. Mariae Virginis* atribuït a Anselm de Canterbury (PL, CLIX, concretament a partir la columna 308).

La pietat popular, un argument?

El tema de la pietat popular hi pesa, aquí. De fet se sol dir que ha estat ella, la pietat de l'Església fidel, o en expressió semblant: la pietat del poble fidel de l'Església, la que ha esdevingut la pesa decantadora de la balança pel cantó de la creença en Maria Immaculada. *Dicitur*.

La pregunta, no cap erotema, és si verament la pietat ha estat la pesa o el pretext en aquesta història. I si és impertinent plantejar-la, resta el dubte, quan sabem que a l'origen de la tradició s'hi troba un abat —no pas un analfabet pastor o pagesa il·letrada— i poques ratlles fa esmentàvem un emperador, i més enrere el Casal reial catalanoaragonès —i el tornarem a tenir present abans d'acabar. És la pietat d'un rei equiparable a la d'un pescador o humil artesà? No. La laïcitat eclesiàsticament parlant d'un monarca es manté eclipsada sota la capa del seu poder; s'hi mantenia quan hom professava (creia' potser és més exacte) que la seva autoritat venia de Déu i era aquesta i no aquella la veritat que cavalcava.¹³⁶ Si més no l'actitud de Bernat de Claresvalls no es dreçava enfront de simples bosquerols, sinó cara a cara amb la pietat d'uns instruïts canonges de Lió.¹³⁷ Només cal recordar retalls de la història inicial, enllà el s. XII. «À partir de 1120, la fête réapparaît et se diffuse de manière quasi irrésistible, sous l'impulsion d'un "parti dévot" structuré» en el qual s'hi troben, continua Marielle Lamy, homes que gens ni mica eren ni avui es poden considerar simples fidels pietosos: Anselm el Jove, abat de Saint-Edmond de Bury; el seu secretari, Eadmer; el prior de Westminster, Osbert de Clare, tres personatges¹³⁸ provinents del cercle d'Anselm de Canterbury —oncle del primer— el qual, en esdevenir arquebisbe continuà alimentant una devoció mariana ardent i restablí la festa del 8 de desembre que havia suprimit l'arquebisbe Lanfranc uns cinquanta anys abans.¹³⁹ Després vingueren Guérin,

136. «La crise entre Boniface VIII et Philippe le Bel a précipité dans le royaume de France une réflexion sur la souveraineté et le pouvoir qui a été mené essentiellement par des juristes et en termes de droit, tout comme dans le camp pontifical. Et de même que la représentation du Dieu unique et tout-puissant a influencé la définition de la monarchie théocratique ou séculière, de même les pratiques et les rapports de pouvoir dans la société humaine, ou des modèles réactualisés comme la figure de l'empereur romain, ont pu réfléchir la construction théologique. Le privilège accordé exalte le pouvoir du souverain, qui peut seul moduler l'application de la loi parce qu'il est lui-même la source du droit [...] la loi n'est plus un absolu, il y a au-dessus la volonté du souverain [...] La figure du souverain législateur est-elle le seul point de contact entre la croyance en l'immaculée conception de Marie et les représentations du pouvoir et de son rapport à l'individu?» (M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 624).

137. «... et non ita [erat] praecipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum. Et ante quidem apud aliquos errorem compereram; sed dissimulabam, parcens devotioni quae de simplici corde et amore Virginis veniebat. Verum apud sapientes, atque in famosa nobilique ecclesia (...) superstitione deprehensa, nescio an sine gravi offensa etiam vestri omnium dissimulare poterim» (BERNARDI CLARAVALLENSIS, *Epistola CLXXIV*: Ad canonicos lugdunenses..., op. cit., 392, lín. 21-26).

138. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 35.

139. *Ibidem*, 34.

degà de Worcester; Hugues d'Amiens, abat de Reading i més tard bisbe de Rouen; Gilbert l'Universal, canonge de Lió cridat a la seu de Londres...¹⁴⁰ La pietat arreu i en creixement. Al concili de Basilea, el març de 1436 fou presentada als pares perquè s'hi pronunciessin, la següent proposició: «*Magis pium est credere animam beatissime Dei genitricis fuisse in instanti sue infusionis in corpore preservatam a peccato originali, quam credere ipsam virginem in originali peccato fuisse conceptam*». ¹⁴¹ I la declaració conciliar que després no fou reconeguda, definia i declarava la doctrina immaculista «*tanquam piam et consonam cultui ecclesiastico, fidei catholice, recte rationi et sacre scripture*», ¹⁴² és a dir, pot ésser aprovada, tinguda i acollida segons aquestes raons: la pietat, el culte, la fe, la raó i l'Escriptura. L'ordre és de menor a major importància o al revés? Entre Constança i Basilea, diguem, hi és paradigmàtica l'evolució, des del principi o raó de pietat —«*de pietate fidei*»— fins a la necessitat de l'article de fe, «*de necessitate fidei. De pietate vero est alia ratio*» que va expressar Juan de Segovia.¹⁴³

Elemental: a la llarga —no durant períodes més o menys breus o en contrades determinades—, el poble cristià catòlic ha alimentat les devocions que les jerarquies han permès, quan no fomentat.¹⁴⁴

De bon principi —si més no en el punt que avui és el començament del manuscrit— qui parla s'empara en la pietat. Fins som temptats d'assenyalar-la com el punt clau de l'argumentació pel fet de trobar-se després d'haver deixat constància de la il·lògica realitat que fóra per a l'Església de Barcelona i altres estar en error i a continuació d'haver deixat clar que no essent la doctrina contrària a la concepció puríssima «canonitzada ni decretada per la universal església» (§ III), resta el camp lliure (§ IV) i «per tant, exortam, per aquella devotió ardentíssima que teniu a la Verge Maria ensemper ab mi, prelat vostre, aderistau e tengau aquesta deuota, pia e *secura opinio*» (§ V). «És decent e rahonable, segons los deuots, reebés los dons *et karismata Spiritus Sancti* ab

140. *Ibidem*, 35. «Il semblerait donc que, depuis Eadmer, les partisans de la conception de Marie n'aient cessé de disqualifier le savoir ou la raison au profit de la foi, de la piété, de la dévotion», tot i alguna veu en contra com l'Anònim de Reading (*ibidem*, 203). Un constant estira i arrossa, podem dir, des de bon començament.

141. *Ibidem*, 596.

142. *Monumenta Conciliorum Generalium. Seculi Decimi Quinti. Concilium Basileense. Scripturum*, JOANNIS DE SEGOVIA [...] nunc primum edidit Ernestus Birk, Vol. II, Liber XIII-XV, Vindobonae, Adolphi Holzhausen, MDCCCLXXXVI, 364-365 (Lib. XV, cap. XXVI).

143. Veg. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 604-605.

144. No dissimulo que és temptador per a un determinat comentari el text següent: quan un dia l'Arca bíblica de l'Aliança trontollà damunt d'un carro perquè els bous es decantaren «Uzà va posar-hi la mà al damunt per sostenir-la. Però el Senyor es va indignar contra Uzà: Déu el va abatre allà mateix pel seu atreviment» (2Sa 6,6-7), «e què vol dir açò sinó que a la Verge Maria negú no deu tochar qui no sia sacerdot, ço és bon clergue e letrat qui d'ella parle emperò en tot bé com altra cosa noy ha sinó bé e virtuts e excel·lències e perrogatives» (*Tractat de la sagrada concepció de Maria*. Còdex Vicentinus. Vademècum del notari Francesc Manresa (Arxiu Històric Eclesiàstic de Morella, Ms. 14), fol. 22r (editat a: veg. nota següent).

maior habundantió e perfectió que qualsevulla dels apòstols» (§ XI) llegim amb la normalitat que sembla fou escrit.

Assentada la pietat es desfilaran els arguments, o bé aquests adquiriran consistència perquè la pietat els sosté. Res de nou si mirem un text semblant i contemporani, al meu entendre representatiu dels que difonien aquesta creença.

És el *Tractat de la Sagrada Concepció de la Verge Maria* l'autoria del qual es pot atribuir amb tota probabilitat al qui fou guardià del convent de menorets de Morella, fra Guillem Manresa, pervingut als nostres dies en el vademècum d'un seu nebot, el notari Francesc Manresa. Per dades del text es dedueix que fou escrit entre el 1405 i 1409, no molts anys després, per tant, del manuscrit que estudiem aquí.¹⁴⁵ Abans de cloure el seu escrit, recorda l'abat anglès que és a l'origen, «ço és quant l'abat Elchi, apellat Guillem, hom solenne e devot...» naufraga, etc., etc.¹⁴⁶ Devoció al començament i al final: si hem de parlar de Tomàs d'Aquino, escriu, hom dirà que a la tercera part de la *Summa* nega el privilegi marià, «mas emperò ell ja havia protestat en lo primer libre sobre les Sentències a XXXXIII distincions, en una resposta que féu en un argument, que null temps que de peccats parlàs, ell no entenia a parlar de la Verge Maria, e axí, si despuys dix lo contrari, què ti [t'hi] puix yo fer. Si tu'l creus en aqueix loch, yo'l crech en aquell qui fon abans dit, e és pus devot per parlar de la Verge Maria».¹⁴⁷ Més explícita, la pietat, com a raó final, impossible. De més, aquest manuscrit ens lliura una expressiva dicció repetida, «no apar bé a les orelles dels seus fels devots qui piadosament crehen ella ésser neta d'aquell peccat»¹⁴⁸ (coneixia aquest menoret dels Ports l'expressió de Pèire Auriol que ja hem copiada?).¹⁴⁹

I la pietat és la raó sobresortint que la casa reial catalanoaragonesa aporta en prendre la decisió de celebrar la festa de la Puríssima. Així en la ja esmentada crida adjunta, per exemple, a l'edicte de Joan I del 1394, llegim que lo senyor Rei «estableix e ordena, prega e amonesta, diu e mana a totes e sengles persones e feels Christianes [...] que daci avant sentints se pus dignament e devota, que no han fins al jorn de huy [...] celebren e colguen cascun any la dita festa...»,¹⁵⁰ etc. O en la carta datada a València el 18 de desembre del 1402 en

145. Veg. Josep ALANYÀ I ROIG, *Culte a la Puríssima al Bisbat de Tortosa (s. XIII-XXI)*. Tortosa, Capítol Catedral de Tortosa, 2007, 76-77.

146. *Tractat de la sagrada concepció de Maria*, op. cit., fol. 24r (*ibidem*, 347).

147. *Tractat de la sagrada concepció de Maria*, fol. 19v (*ibidem*, 333-334).

148. *Tractat de la sagrada concepció de Maria*, fol. 7r (*ibidem*, 296); també: «... que en aquell instant fóra stada [Maria] en ira de Déu, e per consegüent, per lavors digna de la dita pena, e açò hoen mal volentes les piadoses horelles dels dits seus devots» (fol. 9r / 301); «... que de fet la sua ànima may sia stada ensutzada ni enfissada, ni plàcie a déu, car les orelles dels seus fels devots nou poden soferir, ans lo és strany de hoir» (fol. 20r / 335).

149. «*videtur enim horrendum piis auribus et animis devoti...*» (*Tractatus Petri Aureoli* in G. GUARRAE, I. DUNS SCOTI, P. AUREOLI, *Quaestiones disputatae...*, op. cit., 48).

150. Document n. IX (F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón...*, op. cit., 69).

la qual el rei Martí l'Humà instava l'administrador apostòlic de Tortosa a celebrar anualment la festa de la Puríssima, «... qui erga cultum honoremque precipuum Conceptioni dicte Sacratissime Virginis impendendos zelo fervide devotionis et fidei more christianissimo adducuntur quique nobis exponi fecerunt humiliter et devote quod in Civitate predicta {Barcelona} de Conceptione Beate Marie Virginis, matris Christi Domini salvatoris ...»,¹⁵¹ etc. Fins i tot sembla més intensa la presència reial al regne de França segons estudis de G. Gros i B. Guenée que aporta M. Lamy, enfront de la política del Casal catalanoaragonès qualificable, segons F. Santi, de més mística; «le tableau est bien différent en France: le culte marial occupe une place de choix en rapport avec la royauté, mais c'est un élément intégré parmi d'autres à la religion royale. Si la faveur accordée par les rois Charles V et Charles VI à l'opinion immaculiste s'inscrit aussi dans le registre de la dévotion et de la piété dont le roi doit être le modèle, certains développements sur la nature du privilège favorisent plutôt un absolutisme naissant».¹⁵²

Els consellers de la ciutat de Barcelona, Casa reial i les Corts del Principat. S'ho val, penso, no oblidar aquesta dada tercera. La Cort celebrada a Barcelona el 1456 va redactar una constitució el contingut de la qual «volem, constituïm, manam e declaram que tals contrafaents, ipso facto sien haguts per inimics del senyor Rey e sien perpetuament exillats del Principat de Cathalunya, del qual exili gràtia, comport e remissió alguna obtenir no pugan». Aquesta constitució establia que «Nos don Ioan, per la gràtia de Déu [...] seguint los vestigis dels molt Illustres e Sereníssims Prínceps de recolenda memòria [...] ab loatió e approbatió e consentiment de la present Cort [...] constituïm, ordenam e manam ab aquesta Constitució per tots temps duradora, que no sie algú en tot lo Principat de Cathalunya [...] qui gos públicament o amagada predicar o dogmatitzar, ne públicament afirmar o disputar la Sacratíssima Verge Maria ésser estada subjugada ne maculada de peccat original en la sua Sancta Conceptió, ne gos dir que tenir, predicar o afirmar la dita Sanctíssima Verge ésser estada preservada de la dita màcula original sie opinió falsa, improvada o indevota ...»; així es diposava després de constatar que «los feels Christians a ella devots de justa ira se commouen quan de la inefable puritat sua e de la sua Sancta Conceptió ouhen disputar o disceptar e metre en dubte, oc e per alguns curiosos e temeraris ésser públicament predicat, ella ésser concebuda en peccat original, de què las orelles dels seus devots se judican molt offesas...».¹⁵³

I a l'emperador Segimon se li adreçava una primera instància i text doctrinal el 1415: «Assí comença una sol-lempna e molt (!) contemplació e devot tractat [...] lo qual ha fet [...] per amor e reverència e singular devoció [...] de present, per amor de un senyor, singular devot e servidor de la dicta verge

151. J. ALANYÀ I ROIG, *Culte a la Puríssima...*, op. cit., 179-180.

152. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 624-625.

153. Text de la Constitució reproduït a J. ALANYÀ I ROIG, *Culte a la Puríssima...*, op. cit., 188-190.

e mare de Déu ...»;¹⁵⁴ un tractat que li és remès i «suplicam e requerim, en reverència e honor de la concepció de la sagrada verge, que-l vullats legir e estudiar ab gran devoció e cor ardent e-n bona entenció».¹⁵⁵

Lluny de mi valorar per damunt del regitzell d'arguments seriosos, el de la pietat o devoció, aquí només visurat de pas. Tanmateix no pot ésser-ho menys, entenc, fins al punt de considerar-lo com a un simple ornament retòric en els tractats i com un recurs d'oratòria en les prèdiques. Que resti així consignat i hom no perdi de vista que s'han d'alinear paral·lelament l'aspror dels conceptes i la dolçor dels sentiments. I de vegades, moltes!, aquests s'imposen sobre aquells.

2. DEDUÏM

De l'escola lul·lista? (1)

Però... (aquell que hem deixat enrere, entre l'anàlisi de la doctrina). Si no és errada la lectura d'aquest manuscrit per la que anomeno via positiva, deu ésser perquè ens ha pervingut un retall de sermó-tractat de l'escola o tradició lul·lista, propera a ella si més no. Podria ésser-ho.

La trobem en el § VII. L'autoritat, en ell, del pròleg de l'evangeli de *Joan* el fa sobresortir entre molts altres textos puríssims i el manuscrit reclama deteniment en l'afirmació que Déu creà «la ànima de Christ que és de aquella mateixa natura que la ànima de Maria en gràtia e glòria, *ut scribitur "Joannis" primo*». Al seu costat se n'hi ha de sumar una segona que fa així: Déu, «en algun temps dar-li [a Maria] perfectió de gràtia e de glòria» (de poques ratlles precedents); més una tercera afirmació del § XII que diu —quan morí Maria i va ésser assumpta—: «fon sanctificada per gràtia e glòria» i sense pausa l'expressió llatina «*consumata in corpore et anima*». També llegim al manuscrit l'adjectiu qualificatiu «gloriosa» al costat del binomi de mots «Verge Maria» en els § I / III / VI, dues vegades / VIII / IX / XI / XIV. Vuit voltes en total que substitueixen tot altre qualificatiu. O bé diem-ho així: els mots «Verge Maria» mai no són acompanyats, quan el cas es dona, d'altre qualificatiu que no sigui «gloriosa». No es tracta aquí d'afirmacions que remarquin preponderantment el sentit d'aquest qualificatiu, però s'hi reclama insistent la nostra atenció en ésser l'únic present. Per tot plegat podem dir que la idea closa en aquesta paraula i tanta repetició algun sentit comporten. Doncs bé, em sembla trobar-lo —assumint el risc d'equivocar-me— en el pensament de Ramon Llull aquí reflectit.

154. Document I, lin. 4-18 (J. PERARNAU I ESPELT, «Política, lul·lisme i Cisma d'Occident...», op. cit., 94).

155. Document II, lin. 141-146 (*Ibidem*, 99).

A continuació i a manera d'excurs a l'interior d'aquestes pàgines esgranaré, en epígrafs, algunes obres seves per recollir-ne les idees i aportar-les com a possible explicació del què i el com del manuscrit.

a) *Algunes fonts*

Tindrè present dinou obres lul·lianes que tot seguit enuncio amb l'any de la seva escriptura i les sigles amb què les citaré (més les xifres corresponents a les pàgines):

- Libre de Contemplació en Déu*¹⁵⁶ (1273-74) LC
*Doctrina pueril*¹⁵⁷ (1275) DP
*Libre del Gentil e dels tres savis*¹⁵⁸ (1274-76) GS
*Libre contra Anticrist*¹⁵⁹ (1274-76) CA
*Liber de orationibus et contemplationibus intellectus*¹⁶⁰ (1274-76) OC
*Pecat d'Adam*¹⁶¹ (1282) PA
*Libre de meravelles*¹⁶² (1288-89) LM
*Libre dels articles de la fe*¹⁶³ (1296) AF
*De contemplatione Raymundi*¹⁶⁴ (1297) CR
*Arbre de filosofia d'amor*¹⁶⁵ (1298) FA
*Llibre de Déu*¹⁶⁶ (1300) LD

---

156. Ramon LLULL, *Libre de Contemplació en Déu*, edició facsímil [de: Palma de Mallorca, Comissió Editora Lul·liana, 1906]. Palma de Mallorca, Miquel Font, 1992. Toms II, IV i V, corresponents a *Obres de Ramon Llull*, vols. III, V i VI.

157. Ramon LLULL, *Doctrina pueril*, edició crítica de Joan SANTANACH I SUÑOL, NEORL, vol. V II, Palma, Patronat Ramon Llull, 2005,

158. Ramon LLULL, *Llibre del Gentil e dels tres savis*, A cura d'Antoni BONNER, Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull, 1993.

159. Ramon LLULL, *Llibre contra Anticrist*, A cura de Gret SCHIB TORRA, NEORL, vol. III, Palma, Patronat Ramon Llull, 1996, 115.160.

160. Raimundi LULLI, *Liber de orationibus et contemplationibus intellectus*, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, 215), Turnhout, Brepols, 2009, 563-601.

161. Ramon LLULL, *Pecat d'Adam*, Francesc de B. MOLL, «L'opuscle de Ramon Llull sobre el pecat d'Adam» dins Idem, *Textos i Estudis Medievals*, Montserrat, AILLC-Fundació de Cultura Catalana-PAM, 1982, 25-41.

162. Ramon LLULL, *Libre de meravelles* (vols. III i IV), a cura de Salvador GALMÉS, Barcelona, Barcino, 1933-34.

163. Ramon LLULL, *Libre dels articles de la fe*, a cura d'Antoni Joan Pons i Pons, NEORL, vol. III, Palma, Patronat Ramon Llull, 1996, 1-72.

164. Raimundi LULLI, *De contemplatione Raymundi*, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, LXXIX), Turnholt, Brepols, MCMLXXXIX, 17-51.

165. Ramon LLULL, *Arbre de filosofia d'amor*, a cura de Gret SCHIB, Barcelona, Barcino, 1980.

166. Ramon LLULL, *Llibre de Déu*, Edició crítica de Guillem A. AMENGUAL BUNYOLA, NEORL, vol. IX, Palma, Patronat Ramon Llull, 2010, 119-183.

- Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*¹⁶⁷ (1300) TC
*Llibre què deu hom creure de Déu*¹⁶⁸ (1302) CD
*Disputatio fidei et intellectus*¹⁶⁹ (1303) FI
*Liber de Trinitate et incarnatione*¹⁷⁰ (1305) TI
*Liber natalis pueri parvuli Christi Iesu*¹⁷¹ (1311) LN
*Liber de quaestione ualde alta et profunda*¹⁷² (1311) QV
*Liber de diuina habentia*¹⁷³ (1312) DH
*Liber de secretis sacratissimae Trinitatis et incarnatione*¹⁷⁴ (1312) SS¹⁷⁵

Tenir damunt la taula aquests llibres és l'ínfima part de la immensa obra de Llull; cal ésser-ne conscient; cal imaginar-se que només, sobre els punts que

167. Raimundi LULLI, *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae*, edidit Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, CXI). Turnholti, Brepols, MCMXCIII, 4575-504.

168. Ramon LLULL, *Llibre què deu hom creure de Déu*, a cura de Jordi GAYÀ ESTELRICH, NEORL, vol. III, Palma, Patronat Ramon Llull, 1996, 73-113.

169. Ramon LLULL, *Disputa entre la fe i l'enteniment*, Introducció, traducció i notes a cura de Josep BATALLA i Alexander FIDORA, edició bilingüe, Turnhout – Santa Coloma de Queralt, Brepols – Edendum – Publicacions Universitat Rovira i Virgili, 2011.

170. Raimundi LULLI, *Liber de Trinitate et incarnatione*, edidit Aloisius MADRE, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, XXXVIII), Turnholti, Brepols, MCMLXXXIV, 90-137.

171. Raimundi LULLI, *Liber natalis pueri parvuli Christi Iesu*, edidit Hermogenes HARADA, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, XXXII), Turnholti, Brepols, MCMLXXV, 27-73.

172. Raimundi LULLI, *Liber de quaestione ualde alta et profunda*, edidit Hermogenes HARADA, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, XXXIV), Turnholti, Brepols, MCMLXXX, 147-174.

173. Raimundi LULLI, *Liber de diuina habentia*, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, LXXVIII), Turnholti, Brepols, MCMLXXXVIII, 139-179.

174. Raimundi LULLI, *Liber de secretis sacratissimae Trinitatis et incarnatione*, IDEM, *Opera Latina* (CCCM, LXXVIII), Turnholti, Brepols, MCMLXXXVIII, 321-337.

175. Per ordre alfabètic de sigles:

- AF *Llibre dels articles de la fe* (1296)
 CA *Llibre contra Anticrist* (1274-76)
 CD *Llibre què deu hom creure de Déu* (1302)
 CR *De contemplatione Raymundi* (1297)
 DH *Liber de diuina habentia* (1312)
 DP *Doctrina pueril* (1275)
 FA *Arbre de filosofia d'amor* (1298)
 FI *Disputatio fidei et intellectus* (1303)
 GS *Llibre del Gentil e dels tres savis* (1274-76)
 LC *Libre de Contemplació en Déu* (1273-74)
 LD *Llibre de Déu* (1300)
 LM *Libre de meravelles* (1288-89)
 LN *Liber natalis pueri parvuli Christi Iesu* (1311)
 OC *Liber de orationibus et contemplationibus intellectus* (1274-76)
 PA *Pecat d'Adam* (1282)
 QV *Liber de quaestione ualde alta et profunda* (1311)
 SS *Liber de secretis sacratissimae Trinitatis et incarnatione* (1312)
 TC *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* (1300)
 TI *Liber de Trinitate et incarnatione* (1305)

estudiem un poc, en tindrem una mínima mostra, però tal vegada hi llucarà el seu pensament i podem pensar que amb la resta no hi hagi grans diferències.

b) *El concepte de glòria*

S'ha de començar per obrir, al meu entendre, el *Llibre dels articles de la fe* del 1296, no pas per l'any, que correspon gairebé al centre de la seva producció de textos, sinó pel contingut centrat en l'enumeració i explicació dels articles de la doctrina cristiana. Són catorze i els mantingué amb poques variacions al llarg dels anys. Els sol presentar agrupats en dos blocs: els set primers referits a Déu i els set segons a Crist. Aquells corresponen a la unitat de Déu, al Pare, al Fill, a l'Esperit Sant, a Déu com a creador, com a recreador i, «de glorificació, qui es lo VII^{en} article» (AF 47-48). Feta la referència a aquest llibre, recordem que la primera explicació d'aquest article ja es troba en la Distinció XXXVI del *Llibre de contemplació en Déu*, capítols 245-254 on el 249 és «com es provat que nostre Senyor Deus es gloriós gloriejador» (LC —tom V— 207-216). Si aquests dos llibres els presentéssim com a l'inicial i el definitiu, podríem afegir-hi la corroboració del text català que «és un testimoni extravagant, en el sentit que introdueix informació no estrictament lul·liana, però que respon a una de les redaccions de la nostra obra» —el *Liber de deffinitionibus*— on són enunciats els catorze articles, i el darrer de Déu és «glorificador».¹⁷⁶ I a ells afegir-hi la paraula de l'ermità adreçada a Fèlix, «Deus vol que hom sia bo en creure e en saber los ·xiiii· articles per los quals descorre la nostra santa fe romana» (LM —vol. III— 92).

La ,glòria', com a una de les dignitats divines, la tracta per separat en diverses obres. Així tenim que en la dedicada al seu fill, Llull escriu «un dels textos més complets i estructurats que es produïren durant l'Edat Mitjana destinats a la formació bàsica dels laics».¹⁷⁷ Aquesta qualitat pedagògica ens serveix per a una primera aproximació. «Gloria es, fiyl, continua e frequent benuhiransa, sens nuyl cessament, en loar aquel qui dona gloria, la qual gloria es donada per nostro senyor Deu, qui gloriayan en la gloria [dóna] gloria als sants de gloria [...] e que Deus los gloriega en sa gloria matexa [...] Sapias, fiyl, que la gloria de pareís es veer Deu e amar Deu e donar laor de Deu; e cascun dels sants de pareís es glorieyat en la gloria del altra [...] Aquels qui son en gloria aytan amen con entenen e aytan entenen con amen, e tot so an que amen e entenen» (DP 24-25). Aquestes expressions de vell català tal volta també seran correctes adaptades al d'avui, així com segueixen. Glòria és la benaurança que constantment lloa al dador de la glòria; és el goig i aquietament final i definitiu que consisteix en agrair aquest estat a qui el dóna. Déu reparteix,

176. Lola BADIA, *El "Llibre de definicions", opuscle didàctic lul·lià del segle XV*, Barcelona, Ed. Humanitas, 1983, 29 i 90, respectivament.

177. Joan SANTANACH I SUÑOL, «Introducció», dins DP, xxxiii.

lliura, ofereix, regala glòria o glorieja donant-se a si mateix perquè cadascuna de les dignitats de Déu són Déu i n'és una aquesta glòria. Una glòria que és percebre, estimar i lloar la Glòria mateixa que es fa partícip als gloriejats. Una glòria que es concentra en un estat permanent de comprensió que estima o d'amor que comprèn.

També fan llum per a ésser compreses les paraules del *Llibre de contemplació en Déu*. L'exposició parteix de l'assumpció que la divinitat ha fet de la humanitat en Jesús el Crist per la qual cosa ara hi ha en Déu, a més a més de la unitat en la seva trinitat, la unitat amb la humanitat. Per tant, «on, com lo cors del home sia de semblant natura ab lo vostre cors, es significat que lo nostre cors sia gloriós en lo vostre e per lo vostre; e com la nostra ànima aja semblant natura, *Senyer*, de la vostra, per assò es significat que la nostra anima en gloria sia gloriejada en la gloria de la vostra anima: car en així com en aquest mon los uns individus prenen natura dels altres segon la especie en que son, en axí en gloria la nostra natura reebrà gloria de semblant natura per tal que pusca pujar reebre gloria de lo creador qui es unit ab semblant natura de la nostra» (LC —tom V— 213-214). No ens està dient Lull que la glòria és la divinització de l'home? Cert que també en altres escrits significa l'estat definitiu, no el lloc tot i que el context faciliti una comprensió espacial, però el sentit darrer és el què d'aquest estat exposat amb la clara argumentació de la semblança entre éssers que engendren éssers de la pròpia espècie. Aquí escau, davant d'aquest llenguatge no pas massa antropològic pels seus termes, sinó massa poc per poder accedir al sentit darrer, aquesta constatació: «és curiós d'observar moltes vegades [...] en molts ambients [...] que la idea que l'essència del cristianisme i allò que el Crist a vingut a portar sobre la terra als homes és la joia perfecta —perquè som fills de Déu i perquè som una sola cosa amb Déu i ens divinitzem totalment a fi de formar una sola unitat amb Déu—, es troba una mica estranya, rara, una cosa que no se sabia, que semblava una novetat, mentre que és tot allò que el Senyor ens ha volgut deixar i per la qual ha vingut aquí sobre la terra: la divinització, la joia perfecta d'ésser Déu».¹⁷⁸ Tornem a Lull. Unes poques ratlles més endavant precisa que la unitat entre la humanitat de Crist i la divinitat no és idèntica amb la que correspon a nosaltres; la d'Ell és la intermediària;¹⁷⁹ el resultat, tanmateix, arriba a idèntic port: «reebrem gloria en nos mateis de la vostra humanitat i per ella la rebrem de la vostra deïtat» (*ibidem* 214), paraules que clouen exactament el fragment truncat que hem escrit abans de la citació intercalada.

178. Raimon PANIKKAR, *La joia pasqual*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, 51.

179. «Car la humanitat vostra es unida ab la deïtat e la nostra humanitat no u es, per assò es major e mellor e pus acabada sens nulla comparacio la gloria de la vostra humanitat que no es la nostra, e per assò com la vostra humanitat es pus fortment gloriejada que totes les criatures, per assò es bastant a donar gloria a tots los sants de paraís» (LC —tom V—, 215).

És, la glòria, al capdavant, una concordança amb els conceptes d'eternitat i perfecció, puix una perfecció que tingués límit —el temporal— no seria perfecció en sentit ple. Com igualment cal dir-ho de l'esperança i la perfecció, puix si allò esperat no s'acompleix esdevé una esperança truncada, sense perfecció. Aquest és el raonament: «on, si Deus no avia creat home per entenció que li donàs gloria que duràs sens ffi, seguir-s'ia contrarietat esser enffre la fflor e eternitat e perffecció; e si Deus agués creat home a esser durable en gloria, concordara-s la fflor ab eternitat, perffecció» (GS 122), d'on es desprèn per la lògica del raonament que la conclusió és la creació de l'home per a la glòria. «E [aquest] si avia esperanssa, e sa esperanssa no venia en perffecció, seria a sa esperanssa contraria cosa la perffecció de Deu», etc., «per la qual impossibilitat es significat que la perffecció de Deu cové donar compliment a esperansa. Cor, si no o feya, pus nobla cosa seria la anima d'ome en aver esperanssa, que la perffecció de Deu en donar compliment a esperanssa, e asó es inposibol» (GS 122-123). Aquests fragments no són, tanmateix, cap simple joc argumental entorn de l'home, sinó l'explicació que Llull fa dels articles de la fe. Aquí som en el setè, «[Déu] glorificador». És a dir, llesca per al gentil les dignitats divines que són convertibles totes elles en Déu mateix i l'home hi és implicat amb radicalitat divina, gosem dir, puix que, en el mateix paràgraf de l'esperança, llegim «con Deus sia sobirà be a totes creatures, cové que sa obra sia sobre totes altres obres; e per assó la pus perffeta [llegim atents al mot, això és: acabada, duta a compliment definitiu] obra en que hom aja esperansa a aver, es la obra qui es en les .iii. persones divines» (GS 122), l'acció divina que dona compliment perfet i perfecte a la seva creació en una comunió final.

Amb menys paraules, Llull ens diu: «glòria és ço en qui an repòs bonea, granea e les altres» (FA 22), on el mot «ço» és l'estat, la realitat final de l'ésser on s'acompleixen definitivament, «an repòs», totes les qualitats, les constituents, seves. Una afirmació, aquesta, de primer ordre: «l'amat creà lo món ab se metex e ab ses dignitats; car ab l'ésser que à li donà ésser, e ab sa bontat lo creà bo, e ab sa granea gran, e ab sa eternitat durable, e ab son poder li donà poder, e ab sa saviea l'entès creat, e ab sa volentat volc que fos creat; e enaxí de les altres» (FA 164). Altrament dit: la semblança divina en l'home són unes dignitats en correspondència «*per aequiparantiam*» —afirma Llull— amb les de Déu.¹⁸⁰ Des d'aquí, pas a pas, l'amic en descobrirà la glòria, ara amb el sinònim apuntat de bon principi: benaurança.

180. «Les dignitats mantenen, al si de cada essent, l'harmonia del seu conjunt i permeten, a qui reïx a aïllar-les conceptualment del contingent i de l'accidental, de llegir les relacions racionals i naturals entre tot el que és i el qui crea. Informant (entenguem "donant forma") el ser dels essents, donen testimoniança de la raó divina, la qual, "naturalment", les posseeix en les seves totals perfeccions» (Lluís SALA-MOLINS, «Llull», dins Charles LOHR – Lluís SALA-MOLINS, *Ramon Llull. Dues lectures*. Barcelona: Barcanova, 1990, 43). No som davant d'un raonament d'analogia immanentista, «sino que desde la trascendencia de Dios es fundamentada la perfección limitada de la criatura, porque las dos son realidad, actos de Ser. El pensamiento luliano al concentrarse sobre el acto de ser se coloca en condiciones de entender la trascendencia del

Del conjunt de sentències aplegades al capítol «del fruyt de beneuyransa d'amor» del llibre *Arbre de filosofia d'amor*, dues tenen ben bé l'aire de definicions. «Amor, què és beneuyransa? Amic, beneuyransa és estar ab Déu en paraís, e veer él e sa obra, la qual à en si metex, e amar aquela obra sobre totes coses, e que enfre l'amat e la visió e la amor de l'amic no sia negú mijà» (FA 168), l'una. L'altra, «Amor, quina cosa és beneuyransa? Amic, dix amor, beneuyransa és activa qualitat de plaer que n'amat dóna als beneuyrats, per so que en él sien gloriejats. E és passiva calitat de plaer que los beneuyrats sostenen per ésser en glòria e en repòs ab tot compliment» (FA 169). «Benauyransa és en lo cel imperial segons loc, e és en los sants segons obres que an en ésser gloriejats en la essència de Déu», i com sia que glòria és conèixer i estimar, «en la entel·ligibilitat de Déu seran gloriejades totes les entel·lectivitats dels sants hòmens, e en la amabilitat de Déu seran gloriejades totes les amativitats dels sants homes. E la entel·ligibilitat e amabilitat de Déu serà egualment de la essència de Déu e de les obres que à en si metex, per a bonificació, magnificació, eternificació e les altres» (FA 169). Aquí de manera prou clara apareix en primera posició el concepte de ,lloc', cert, si bé tot seguit concreta, diria la meua lectura, que aquest lloc és en els sants, en l'estat dels qui són fets glòria. Ara bé i principalíssimament sobresurt, aquí, el concepte d',essència', forma aristotèlica de dir divinització sota el pes significatiu de la partícula gramatical «en» que lliga tot el fragment amb les seva sèptuple presència. I amb la restallera de sentències d'aquesta obra podríem continuar. Un parell només. «... les natures e propietats del fruyt de glòria són solàs d'amadors e d'amat ab tan gran dolsor e alegransa, sens tot trebayl, que major ésser no pot, ni major los sants no desiren aver» (FA 171). «... lo fruyt d'amor se cuyl en glòria enaxí per manera d'amar l'amat, com per manera d'entendre l'entès, qui és Déu e és l'amat» (FA 171).

Fins aquí tenim tres paraules clau, aquestes: ,glòria', ,benaurança' i ,perfecció' en el sentit que les dues primeres són sinònimes i la tercera n'és la condició d'autenticitat per la doble significació de PERFICERE, acció que mena a l'acompliment, i PERFECTIO, l'acompliment aconseguit. «Recordem què significa *perfecció* en el lèxic lul·lià i no oblidem que aquest terme hi constitueix el sinònim exacte de *compliment*».¹⁸¹ És l'apuntació dreturera d'un lul·lista perspicaç i que remet el lector al *Liber natalis pueri parvuli Christi Iesu*. En la ficció literària d'aquesta obra, sis dames: lloança, oració, caritat, contricció, confessió

Ser Supremo, de sus Dignidades, cuando Éste crea y fundamenta todo lo que existe, ha existido y existirá» (José María SEVILLA MARCOS, «La demostración "per aequiparantiam" de Ramon Llull y el "poder de loa real" de Xavier Zubiri», dins *Actes de la Jornades Internacionals Lul·lianes «Ramon Llull al s. XX*, Palma, 1, 2 i 3 d'abril de 2004. Edició a cura de Maria Isabel Ripoll Perelló, Barcelona, Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears, 2005, 317).

181. Lluís SALA-MOLINS, «La flama del foc en la làntea o l'eficàcia del no fer», *Randa*, 19 (1986), 103. «... la *quies*, manera de ser de la dignitat de "glòria" que representa l'activitat equilibrada en un objecte precís, sigui el que sigui, del conjunt de les generalitats dels principis absoluts i relatius ...» (L. SALA-MOLINS, «Llull», op. cit., 45).

i satisfacció, prop París, es lamenten. Després entren al pessebre i adoren l'Infant i componen un càntic. A continuació «*diuina Bonitas et aliae rationes {duodecim dignitatum} Dei aeternae*» volgueren donar notícia de si mateixes a les sis dames (LN 43). Ho feren Bondat, Magnitud, Eternitat, Potestat, Savi-esa, Voluntat, Virtut, Veritat; també Justícia, Misericòrdia i abans d'aquestes dues, Glòria i Perfecció. Escoltem alguns mots de Glòria. «... *sum maior gloria uel delectatio, quae ab intellectu aliquo possit dici {...} Probaui, quod infinita gloria sum; ergo sum absoluta bonitas et singularis immensitas, aeternitas et alia absoluta, quae sumus una essentia {...} ut puta glorificans infinitum, quod producat de toto se glorificatum infinitum genitum, et ab utroque procedit infinitum glorificare spiratum; et quod omnia tria et non plura sint tota mea essentia {...} Quia infinita gloria sum, dignum est, quod mea gloria infinita sit cognita et dilecta; et hoc per illum puerum, qui natus est de Virgine Maria {...} Et hoc dignum est ut prius dixi, quia per maiorem glorificationem extra non poterat intra maior intueri {...} puta hominis substantia, non potest a me recipere magnam glorificationem sine medio; quod medium est puer ille paruulus natus, Iesus benedictus, homo et Deus {...} Et hoc mediante possum eis {beati} dare quoad animam glorificationem maximam sempiternam» (LN 59-61). I Perfecció pren la paraula. «*Sum perfectio simpliciter propter me, in me, ex me {...} et sum perfecta per me naturaliter; nec possum perficere in perfectione, quia ab aeterno habui totum esse, id est, non tendo de imperfecto ad perfectum intrinsece. Sed de perfecto possum perfectum producere, et quod ab utroque procedat perficere {...} et est in me perficiens propter se perfectum, in suo proprio numero perfecte permanens {...} Et ex hoc sequitur, quod ego sim cum memet ipsa tota naturaliter perfecta tribus existens {...} Perfecta sum in bonitas maxima, magnitudine, aeternitate, potentia uel potestate, et sic de aliis {...} et agendo uolo, quod extra me sit effectus perfectus, ut sim causa extrinseca perfecta. Effectus iste est Filius Virginis, homo Deus, perfectus homo, perfectus Deus, quia ex perfecta natura diuina et humana constitutus est {...} Perficio hominis intellectum, ut perfecte me intelligat, non tamen comprehendat, quia non est capax, cum sit finitus et ego essentia infinita ...» (LN 61-62). Breument: no puc ésser més perfecte perquè perfecció és el meu ésser des de sempre; i quan obro externament l'efecte és perfecte perquè en sóc causa perfecta; tot: endins, enfora, és acomplert perquè és intercanviable perfectament la posició del fer i de l'ésser: «*meum agere est meum esse*».¹⁸² El terme darrer sempre és el final acomplert de l'acció vers la perfecció, amb expressions diverses com pot ésser-ho aquesta, «*inclinata omnis creatura perfectioni suae sequitur suam regulam naturalem, qua appetit perfectionem diuinam, in qua perfectione diuina omnis perficitur creatura*» (OC 590). L'estudi aprofundit permet d'afirmar seriosament, i de manera resumida amb paraules de millor coneixedor, que «Perfection veut encore dire Parfaire, on s'en serait douté, et Parfaire devient synonyme d'Être (que Raymond aime nommer du**

182. «Ontològicament, el fer és abans del ser [...] O bé, si la fórmula fa massa mal d'orelles i si ho preferiu, SER ÉS FER. I Llull inventa, per poder-ho traduir tot en terminologia d'acció, el mot —que jo personalment trobo meravellós i filosòficament indispensable— de *agentia* (per substantivar l'infinitiu *agere* eludint *actus* ...)» (L. SALA-MOLINS, «Llull», op. cit., 45).

nom d' "étant" pour qu'il n'échappe pas à la règle sacrée du Faire universel et perfectif)». ¹⁸³ Com si diguéssim que després de donar la volta per tota l'obra retornem al començament, això és, al *Libre de Contemplació en Déu*. Ho diuen clarament els títols dels tres primers capítols, hem d'alegrar-nos perquè Déu és, l'home és i és el proïisme. Cert, també, que el cinquè capítol dirà «com home és finit», tanmateix el límit no anul·la l'ésser: «jassía assò que les coses que vos avets creades sien fenides, per tot assò no roman que no y aja en elles molt de bé; per lo qual bé, pervén hom a benahuirada vida perdurable» (LC —tom I— 26). Com entendre l'aporia de finitud i perduració ensems? «No cal que hom vos vaja cercar luny, car molt sots prop, pus que nos som fenits en vos» (LC —tom I— 23). La finitud esdevé perdurabilitat en la infinitud del seu creador.

Quina és, tanmateix, l'excepcionalitat d'aquest pensament lul·lià? El concepte de ,glòria' senyoreja l'Antic Testament. Traduint G. Molin, direm que el mot hebreu, *kābōd*, significa la força de la divina aparició, la manifestació de Déu en els fenòmens excepcionals com aquells llamps i trons quan al Sinai fou lliurada la Llei a Moisès, la seva presència en llocs sants com la muntanya de Sió, el Temple o l'objecte Arca de l'Aliança; els *salms* parlen de la grandesa i honor de Déu amb aquest mot. Sembla, de tota manera, que *kābōd Yabveh* no pot identificar-se amb Déu mateix. En el Nou Testament aquesta manifestació de la ,glòria de Déu' és Jesús, creguda, i explicitada, per exemple, en la narració de la transfiguració al Tabor; els creients són cridats a participar de la glòria del ressuscitat; en la doctrina dels pares de l'Església, la *doxa*, la traducció grega de la paraula, ja s'identifica amb l'essència de la Trinitat divina. ¹⁸⁴ En aquesta línia diguem ascendent, des d'una ,glòria' que és manifestació de Déu fins a ésser un dels seu atributs, arriba Llull i l'aprofundeix amb la seva doctrina de les dignitats. L'excepcionalitat, al meu entendre, l'explicaria així. El primer bloc de quatre o de dos articles ¹⁸⁵ és el referit a la divinitat com a tal, *ad intra*, i un segon de tres a la divinitat *ad extra*: l'acció divina de ,creació', ,recreació' i ,glorificació'. Si pel principi de ,conversió' diem que Déu és la summa Bondat i la summa Bondat és Déu, etc., direm que per als tres articles de l'activitat *ad extra* ha triat el poder que crea —Déu Poder—, la bondat que recrea —Déu

183. LOUIS SALA-MOLINS, *La philosophie de l'amour chez Raymond Lull*, Paris, Mouton, 1974, 77.

184. Veg. G. MOLIN, «Gloria», dins Johannes B. BAUER, *Diccionario de teología bíblica*, Barcelona, Herder, 1985, col. 422-426. Tinguem també present que a les Esglésies orientals «las ideas de epifanía, gloria y glorificación constituyen el núcleo central de la liturgia, que celebra, bajo la forma de sacramento y en anticipación y prolepsis, el fin de todas las cosas y la historia misma» (Heinrich FRIES, «Cambios en la imagen de la Iglesia y desarrollo historico-dogmático», dins *Mysterium Salutis*, vol. IV/1, Madrid, Ed. Cristiandad, 1973, 247).

185. La fluctuació quantitativa depèn si dos articles són destinats a la unitat i trinitat de Déu o bé la trinitat és desglossada en Pare, Fill i Esperit, això és dos o quatre; els tres restants faran la suma de cinc o de set articles referits a Déu i al seu obrar (estalviem-nos ara detallar-ho en unes o altres de les obres).

Bondat— i la perfecció que aconsegueix —Déu Perfecció—, arrodoneix diríem l'obra feta, tota segons la imatge de circularitat que tot seguit veurem en situar l'encarnació de la segona Persona divina com el fi últim i perfet que origina la creació i la recreació. I quan la Glòria glorieja fora d'Ella crea un subjecte gloriós. «*Quando dicitur quod gloria est ipsa delectatio in qua bonitas, magnitudo, etc., quiescunt, intendit dicere quod gloria est subjectum in quo bonitas, magnitudo et caetera principia attingunt suum finem, sive sua appetibilia; et propter hoc in ipsa gloria tanquam in suo subjecto quiescunt*». ¹⁸⁶ En l'home —i amb la creació entera (aquells dolors de part en la carta paulina: Rm 8,20-23)— arribat al seu terme reposen acabadament i plena la bondat, la grandesa i la resta de participació en les dignitats divines. Una visió de Déu *ad extra* que per glorificar crea i crea un tu per reconèixer-se i glorificar-se mútuament. Teologia, al capdavant, que sorgeix en i de Pau: «els qui ha predestinat, també els ha cridat; els qui ha cridat, també els ha justificat; els qui ha justificat, també els ha glorificat / οὐς δὲ προώρισεν, τούτους καὶ ἐκάλεσεν. καὶ οὐς ἐκάλεσεν, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν. οὐς δὲ ἐδικαίωσεν, τούτους καὶ ἐδόξασεν» (Rom 8,30).

c) *L'encarnació i la llibertat humana*

«En la construcció soteriològica lul·liana, l'absoluta necessitat de l'encarnació no és conseqüència del pecat d'Adam, sinó que neix de la necessitat d'admetre la decisió lliure de Déu que vol sempre el millor...» ¹⁸⁷ Aquesta constatació, tot i aportar-la d'un lul·lista eminent, no té més valor que el d'ésser una mostra: tots donen per assentada i certa aquesta teologia de Llull. El pecat vingué al món per obra de la llibertat humana, però en res no varià els designis respecte de l'encarnació. I si em puc atènyer a l'afirmació dels entesos i a l'anuència envers ells del lector amb un sol testimoni, que en valgui també un del mateix Llull, igualment conegut i aquí repetit sumàriament. En el *Liber de trinitate et incarnatione*, en parlar d'aquesta a la segona part, hi cerquem la realitat del pecat com a motiu o raó encarnatòria i no hi és. Cert que d'entrada hom pot argüir que el text és adreçat a jueus i sarraïns —ho explicita al principi i ho repeteix abans d'acabar: «*liber iste, quem facimus, est contra Iudaeos et Saracenos, qui negant diuinam trinitem et incarnationem*» (TI 128)—, però sembla que no obstantia, si fos fonamental per a Llull, tenir-lo present quan prou sabem que el concepte de pecat no és pas aliè ni al judaisme ni a l'islam. Dues voltes apareix el pecat. Just a la primera raó de les vint en què s'estructura el

186. R. LLULL, *Lectura Artis quae intitulata est Brevis practica Tabula generalis*, ROL XX, 357 (aquesta volta copiem el text d'Anthony BONNER – Maria Isabel RIPOLL PERELLÓ, *Diccionari de definicions lul·lianes / Dictionary of lullian definitions*, Barcelona-Palma, Universitat de Barcelona – Universitat de les Illes Balears, 2002 (col. Blaquerna, 2), 183-184).

187. F. DOMÍNGUEZ REBOIRAS, «Els apòcrifs lul·lians sobre la Immaculada. La seva importància en la història del lul·lisme», *Randa*, 27 (1990), 23.

tractat. La veu contradictora li retrau l'amplitud donada al diví voler concordant amb l'intel·lecte argüint que Déu «*quando intelligit peccatum, tamen non uult peccatum*» a la qual respon «*quod Deus intelligit peccatum, et tamen non uult peccatum, uerum dicitis. Sed diuina uoluntas tantum odit peccatum, quantum intellectus diuinus intelligit ipsum. Quare ratio tua nulla est*» (TI 116). La segona en la raó de la concordança —l'onzena— en els éssers creats on la veu contradictora fa veure «*quod omnes contrarietates essent destructe et annihilatae per summam concordantiam creatam, quae esset opposita contrarietati quo ad suam rationem*» i a la qual respon que no es refereix a les contrarietats naturals del món, «*sed contradicit peccatis, tamen tali modo, quod libera uoluntas hominum non sit destructa, cum ipsa sit effectus Dei*» (TI 126). Una tercera un poc indirecta apareix quan la contradictora evidencia un xoc entre la summa glòria, intel·ligència i amor divins amb les grans penes de l'home en aquest món «*et in gehenna iniusti similiter summas et multas*», el qual Llull resolts asseverant que en Déu actua la justícia quan judica «*in peccatoribus*», «*aliter enim sua iustitia esset uacua actu iustitiae et otiosa*» (TI 125). La sola ràpida lectura veu que el pecat no forma part bàsica ni és raó intrínseca de l'encarnació; hi és present de passada en funció d'aclariment entorn de les dignitats divines, de les que en aquest tractat anomena «*terminos altos {...} sicut per summam bonitatem, magnitudinem et durationem, etc. Et ratio huius est, quia sicut incarnatio est in altiori gradu per creationem, sic indiget probari per altiora principia*» (TI 115). Serà l'encarnació deduïda per la necessitat de reparar o refer o sanar el destret del pecat en una exposició de «termes baixos»? No va per aquí la teologia de Llull.

Per la història sabem que una encarnació motivada per la redempció del pecat de l'home s'imposà per damunt d'una altra que no ho veia pas així. Aquesta la defensaren Rupert de Deutz, Honori d'Autun o Joan Duns Escot.¹⁸⁸ Llull transita ferm pel mateix camí.

La redempció del pecat hi és, en l'obra lul·liana, però en to menor i no sol anar sola. «Jesús es aquell senyor qui es senyor de tot quant es dues vegades: la una es per so car es Deus, qui es senyor per creatió, per benefactió e per governació. E es senyor per recreació e compre, con sia so que ab sa humana natura aje per mort comprat e reemut l'umá linyatje, qui era per peccat obligat al demoni e a foc infernal perpetual» (LD 171). En el mateix llibre amb el to major per seguir amb un parlar musical llegim que «on con la divina saviea sapia que la major fi a la qual lo mon pot esser creat sia que Deus sia fet home, e home qui es part del mon participa ab totes creatures naturalment sia Deu, cové ... [...] E per asó Deus es volgut esser home qui per natura participa ab totes les parts del mon, per so que la fi del mon per aquell home Deu, apelat

188. Déu «*vult prius gloriam {...} quam gratiam*», assevera Duns Escot; i Honori d'Autun, «*peccatum primi hominis non fuit causa Christi incarnationis, sed potius fuit causa mortis et damnationis. Causa autem Christi incarnationis fuit praedestinatio humanae deificationis*» (vegeu-ne les referències més la clara exposició *in extenso* a: Josep BATALLA i Alexander FIDORA, «Introducció», a FI 46-50).

Jesuchrist, pusca abastar a la fi per que es creada [...] So per que Deus cové esser encarnat es per so que Deus pusca esser fi de les creatures corporals, sens qui Deus no poria esser fi de eles, con sia so que Deus sia substancia spiritual qui no pot esser sentida. Mas car Deus es fet home qui pot esser sentit, pot Deus, ab la humanitat que á presa, esser fi de les creatures corporals, ab les quals participa naturalment en quant es home [...] Es, doncs, encarnatió, per so que ela sia la pus alta e la pus nobla comunitat que esser pusca [...] Jesús es aquela persona a la fi de la qual es tot lo mon creat, e tot lo mon es creat a la fi de Deu, lo qual Deu es Jesús» (LD 158-161)... i encara podríem seguir. Tanmateix hi ha un però. El trobem al *Libre de Contemplació en Déu*. «... car lo vostre aveniment e la encarnacio que prengué en nostra dona, molt es ab gran ordonacio e ab gran raó: car enans que vos vos encarnàsets, volgués aver occasio per la qual aguéssets raó e occasio de pendre carn humana. La casio e la raó que vos, *Sènyer Deus*, agués de pendre carn humana, sí fo per raó de la natura humana que caec en peccat infernal en Adam, per raó de la desobediència que ac en vert vos» (LC —tom I— 276-277). Aquest és el fragment (o un dels pocs fragments) on més netament s'explicita el lligam entre el pecat adàmic i l'encarnació; no hi val subterfugi. Amb tot, potser cal tenir present dues particularitats. Sia la primera un conjunt d'expressions de la XII^a distinció d'aquest llibre que les conjunta, la paraula ,recreació' la qual, si per una banda pot ésser sinonimada amb ,reparació' o ,redempció', per l'altra s'ha d'admetre que és molt més rica semànticament i positiva (com vinc escrivint ací) en el seu sentit preferencial. Si, doncs, la humanitat no fos recreada per l'encarnació, «tots temps fora privada natura humana d'aquell honrament e daquella noblea en la qual la exalsàs, adoncs con la creàs» (LC —tom II— 14). La meua tria del mot ,humanitat' comporta abstracció, més que no pas la del Lull en parlar de «natura humana» la qual no fou creada de manera, diguem, neutra o natura simple, ans va ésser-ho «exalsada» ja en ésser creada. No es tractava de retornar al nivell planer o d'estricta natura equiparable amb qualsevol altre ésser creat, sinó a un estat que de bon començament ja era «exalçat», aquell on havia estat pujat abans de la caiguda: «quil levà de pus bax loc e de pus àvol condicio [la de pecador], que agués poder col pogués tornar en lo grau e en la dignitat on lavía pujat enans del pecat» (*idem* 8). Això és: «car enaxí com per deitat fo creada natura de humanitat, enaxí covenc que per deitat fos mundada humanitat e tornada en noblea e en bonea de natura humana» (*idem* 8-9), és a dir, la natura de l'home que és en la noblesa i bondat, no en la senzilla naturalesa de la resta d'éssers. La segona particularitat: som al *Libre de Contemplació en Déu*, obra primerenca i es manifesta prou clarament que en aquest punt hi hagué una evolució, un passar d'una visió més negativa a una de molt més positiva. J. Perarnau sintetitza aquesta teologia lul·liana de la ,recreació' a propòsit de la que tenia respecte de la immaculada concepció.¹⁸⁹

189. J. PERARNAU I ESPELT, *Ramon Lull i la seva teologia de la Immaculada Concepció...*, op. cit., 195-200.

«No hi pot haver dubte que la *Disputatio fidei et intellectus* és una de les mostres més explícites i vigoroses de l'esforç de Llull de resoldre la separació o juxtaposició de veritats de raó i veritats de fe —de *praeambula* i misteris de la fe—, advocant un concepte integrat d'ambdues esferes».¹⁹⁰ Així s'expressen els dos primoters lul-listes que han tingut cura de l'última edició d'aquesta obra. Es fa palesa la rigor lul·liana de cap a cap, tanmateix que basti un detall. La Fe (evidentment personificada literàriament) contraargüeix afirmant que «allò que la voluntat divina hauria pogut no voler no és necessari», situació que es dona en l'encarnació, la qual esdevindria inecessària com ho seria, dic jo, en el cas que no s'hagués hagut de reparar la caiguda humana. L'Enteniment li respon: «... *quoniam scibilitas, bonificabilitas et magnificabilitas, etc. maioris similitudinis divinae unitatis et trinitatis causant incarnationem, et divina voluntas causat se ipsam ad volendum esse hoc, quod est magis simile divinae unitati et trinitati. Etiam ad hoc, per quod ipsa et aliae dignitates possent habere maiores et nobiliores actus in creaturis quae effectus earum sunt*» (FI 170). És a dir, la no contingència de l'acte incarnatori rau no pas en la possibilitat teòrica d'esdevenir-se lligat o no a una reparació, ans la seva necessitat va lligada ni més ni menys que a la manifestació *ad extra* de la unitat i trinitat divines ensems que «les altres dignitats puguin tenir uns actes més grans i més nobles en les criatures que són llurs efectes»; més, l'activitat divina que és sempre al màxim, per raó de coneixement i amor, com Llull expressa en tants altres llocs, actua i estima endins de si mateixa i enfora en la creació, de la qual cosa es desprèn que l'encarnació és a l'origen i a la fi de l'activitat mateixa de Déu. Amb les seves paraules: «*unde sequitur, quod Deus agat in aliquo in tanto, quod magis agere non possit cum suis dignitatibus, ut suae dignitates quiescant extra in illo maiori agere; et quod quies, quae est extra, respondeat ad quietem intra, quae est per trinitatem divinam. Sed hoc est per incarnationem, quoniam Deus non potest magis exaltare creaturam in bonitate et magnitudine etc., sicut facere ipsam Deum et coniungere divinam naturam cum humana, divinam bonitatem cum humana, divinam magnitudinem cum humana etc. Ostenditur ergo incarnationem esse necesse*» (FI 170-172).

La seva, transparent, és la via positiva: «*fateor, quod Dei Filius {homo factus} toti uniuerso deditus ipsum exaltauit. Nam sine puero mundus de nihilo factus non fuisset. Ipse autem, in quantum homo est, pars uniuersi est, qui ascendit ad supremum ordinem, existens in aeterno supposito, iungens finem principio homo Deus*» (LN 39-40). La creació i l'assumpció del món a l'ordre suprem són o ha estat i serà per raó de l'encarnació; ni tan sols l'ordre final té res a veure amb cap remarcada restauració d'allò malmès pel pecat. El pecat hi és subsumit com una part més del conjunt de l'univers i de la història; tota la creació té un principi i un final, una circularitat —podem sense por expressar-nos així— on el summe principi rector és la plenitud última de tot allò creat ,per a' i ,amb' l'ésser major, l'home, en l'assumpció que en fa l'Ésser creador. «*Diuius ordo*

190. J. BATALLA i A. FIDORA, «Introducció», op. cit., 35.

uniuerso per puerum satisfacit, disponens ad ordinem pueri uniuersum, ut uterque ordo in puero relucescat» (LN 41); «*Quoniam nisi Deus de se daret abundantiam mundo, mundus per se non sufficeret fini, propter quem creatus est. Vnde sequitur, quod Deus est incarnatus, ut mundus mediante incarnationem Dei sufficere possit fini, propter quem creatus est»* (TC 496). Apareix amb molta claredat en dos fragments del *Llibre contra Anticrist*. «[N]o tan solament fo encarnació necessaria ha restaurar lo humà linatge, hans ho és a demostrar los actus de les dignitats de Deu; cor sens encarnació no pogra esser tan exelssat enteniment a entendre ni volentat a amar la gloria de Deu com se cové» i «per les .xvi. dignitats demunt dites e per llurs actus avem provada la encarnació del Fill de Deu qui es lo major actu que les dignitats de Deu poden aver en creatura ne en totes les creatures» (CA 135 i 139). És patent en el primer la presència d'un sintagma clau de la via negativa com «... necessaria ha restaurar lo humà linatge», però no pas més que la resta de mots més els del segon fragment amb la claror de la via positiva. Semblantment la doble raó i amb idèntica, segons el meu veure, contraposició acrescuda per una de les bandes es llegeix al *Llibre què deu hom creure de Déu*. En aquest, l'ordre és invers. «La divina bellesa sa semblança posá en la encarnació, car la pus bella creatura que pot esser está per esser feta Deu; e açó matex de franquea en Jesucrist, qui es lo pus franch home qui puscha esser [...] Com Deu creá lo mon, creá aquell en la major fi e noblea e altea que la sua saviesa poch saber, e la sua volentat amar, segons que ja damunt havem dit. Major fi en creat lo mon la saviesa de Deu no pot saber ni la sua volentat amar com es crear lo mon per ço que Deu sia home e home sia Deu» (CD 98-99). El segon fa: «hom deu creure que Jesucrist, en quant home, fo crucificat e mort, per tal que ab la sua passió e mort recreás e restaurás lo humà linatge, qui era perdit per lo peccat original, ço es lo peccat dels primer parents» (CD 100). En llengua catalana. En llatina: «... *Talis effectus est Christus, quia in natura humana et ex ipsa Filius Dei, qui est unus, est factus unus homo, unissimatus et plenissimatus, in supposito diuino sustentatus et sublimatus. Per quem hominem tota unitas uniuersi est exaltata; et hoc, quia natura diuina in ipsa humanitate cum tota unitate uniuersi naturaliter est participata»* (QV 163); «... *uidelicet Deum factum hominem, in homine formatum et materiatum. Qui homo et quae natura est in natura diuina quietatus»* (DH 155).¹⁹¹ Demana una reflexió, si no ho plantejo malament, un

191. No em privaré pas, encara que sia en nota, de fer present al lector que la via positiva, com aquí l'anomeno, del pensament teològic de Llull, no és aigua ja passada. Ni presència actual perquè els investigadors la recordin. No. També a la teologia catòlica d'avui hi ha veus en la mateixa resitura. «La gloria de Dios es el hombre vivo», es decir, la persona humana en su plenitud. Esta frase de san Irineo [*Adv. Haer.*, IV, 20, 7] —que se remonta, por tanto, a los comienzos del cristianismo en el siglo II— ha hecho fortuna en la teología de los últimos tiempos [...] la presencia de Dios en la vida humana sólo puede tener como sentido y finalidad afirmarla y confirmarla de cara a su plenitud» (Andrés TORRES QUEIRUGA, *Recuperar la creación. Por una religión humanizadora*, Santander, Sal Terrae, 1997, 71-72). Més: en el seu llibre *Creo en Deus Pai. O Deus de Xesús e a autonomia humana*, broda amb el parlar dels nostres dies aquesta

pensament d'un text de 1312. Argüeix com en altres el per què de l'encarnació i al final afegeix la solució, a tall d'exemple, de possibles qüestions que es puguin plantejar. Hi ha aquesta: per què Déu ha volgut que Jesús Crist fos home pobre i tingués dolors en aquest món, i que fos mort i crucificat? La resposta no té res a veure amb la remissió, pel sofriment, del pecat de l'home. Simplement que convenia que la seva humanitat assumís allò positiu que té la nostra natura, però igualment el negatiu; i que patí passió i mort de creu «*ut esset iustus et uideretur ab homine, et quod per patientiam responderet secundum suum posse humanum prosperitati, quam recepit per diuinam naturam unitatemque personae*» (SS 336). Etc. Valgui per tancar aquest repàs un darrer fragment del *Liber de iusticia Dei* del 1314: «... ergo non dicunt bene illi, qui asserunt, quod principalis finis incarnationis est redimere humanum genus, quia sequeretur, quod, si peccatum originale non fuisset, Deus incarnatus non esset, et quod peccatum fuisset causa incarnationis; quod est impossibile».¹⁹²

Els minsos exemples ho han apuntat: el pecat té relació amb la llibertat humana que Déu volgué i manté. Ho explica el capítol, per exemple, 84 del llibre 8^c del *Libre de meravelles*. Il·lustratiu n'és el poema *Peccat d'Adam*.

«Déu quant consirà que dixés
a Adam que del fruyt no menjàs,
posà orde en aquell pas
ab ço que Adam hach peccat,
ço és la franca voluntat
que li donà per fer lo bé,
e car Adam fo de no re,
per natura d'aquell no res
hach llibertat perquè posqués
fer lo falliment e'l peccat.
[...]
en egualtat foren li pas
on estava sa llibertat,
car per lo bé que'l fou donat
en creant sentí llibertat
com ell estés obedient,

,via positiva' i del qual podríem extreure'n bellíssims passatges. Que el lector tingui per suficient com a significatiu un fragment escrit des de la perspectiva de la creu: «Jesús no muere por su gusto, sino que afronta —¡angustiado! [...]— que lo maten [...] el Padre no quería que le matasen a su Hijo, pero no podía evitarlo sin anular la libertad de la historia y, en definitiva, la consistencia misma de la creación», i un des de la perspectiva de la resurrecció: «... la derrota no és cierta. Es *real*, porque él quería seguir ayudando y predicando a la gente; pero no es *total*, porque sabe que el destino último, tanto de Él como de la humanidad, está en las manos del Padre. Y en ese destino Jesús tiene razón» (Andrés TORRES QUEIRUGA, *Creo en Dios Padre. El Dios de Jesús como afirmación del hombre*, Santander, Sal Terrae, 31992, 137 i 138).

192. He copiat el text de: J. BATALLA i A. FIDORA, «Introducció», op. cit., 48, en nota.

e car fo vengut de nient
sentia en si libertat» (PA 32-33).¹⁹³

i així avancen els versos —sense que per cert no hi cuegi cap serpent— fins als que al meu entendre són fonamentals del poema i vera mostra de la via positiva des d'on sempre raona Llull.

«Fóra donchs ligat lo poder
de Déu qui no pogra bé fer
gran ne petit per jutjament,
e fóra estat lo liament
per ço que hom mal no sentís,
e si Deus en ço consentís
liara son res ab no res,
del qual non res tot home és,
[...]
No par donchs raysó natural
que Déu qui és bé infinit
per bé finit sia fallit,
liat e pres contra son bé» (PA 38-39).

193. Si en una nota precedent no he sabut refrenar la menció del teòleg gallec, ara encara menys la d'un poeta d'aquella terra al qual m'ha portat el mateix Torres Queiruga. Manuel Regal Ledo que a la insabuda ens diu amb mots d'avui el mateix pensament i sentiment que Llull rima en el seu poema.

«Si quieres, peca: te lo dice Dios, y te lo dice seriamente: Peca, si quieres, peca. A mí no me haces daño, ni ahogas mi gloria, ni le quitas nada a la inmensidad de mi gozo. Yo seré yo, plenamente yo sin ti. (En fin, un poquito menos sin ti, porque te llevo muy en el corazón, y me tiembla la voz al decir tu nombre). Lo demás no importa nada»	Yo sólo quiero que seas feliz. Y que tus compañeros de casa y tierra, tus hermanos, sean felices también. Si pecando eres verdaderamente feliz, peca. Si pecando ayudas verdaderamente a la felicidad de los otros, peca. Yo sólo quiero que tú seas tú plenamente. Yo sólo quiero que tus hermanos sean hermanos plenamente, gozosamente.
--	---

(del seu poemari *Chorinas. Pregarias de amor e soidade*, Vigo 1991, 70-70; versió castellana treta d'*Ibidem*, 232-233).

Altrament expressat: un Déu lligat a un home que no anés més enllà del moviment determinant i determinat en la natura (no l'afecta, aquest principi, la immensa complexitat que hi descobreix la ciència hodierna), seria un pobre Déu, mentre que la seva grandesa es manifesta en haver-lo creat a la seva semblança. Això és, capaç de llibertat o lliure albir, un tu a tu que manifesta un Déu obert enllà d'Ell mateix i un home receptor possible de diàleg i de relació amb Ell, fins a la plenitud apuntada abans dels versos.

d) Colofó

A mode de colofó a les pàgines lul·lianes redactades en aquest excurs, des del meu gust literari i amb un vist i plau dels entesos (si en sóc mereixedor), demano l'atenció sobre una petita obra escrita per Llull a París l'estiu de 1297, *De contemplatione Raymundi*. Algunes de les seves parts són gairebé la síntesi dels termes presentats aquí de 'glòria' i 'perfecció', 'encarnació' i 'recreació' més l'home considerat per la seva 'llibertat'. Penso que val la pena d'aturar-se en la reflexió següent més o menys endevinada. L'Encarnació, per a Llull, és el pern —gosaria dir— de la seva teologia, de la seva visió de Déu i de la Creació. La mirada positiva que tot ho trava i il·lumina i amb la presència de Maria, la mare, amb el grau d'excepcionalitat o d'encaix summament positiu que l'entramat de deduccions evidencia, «... *et talem gloriam tuam, quis posset aestimare? Atque gloriam, quam habuisti, cum plena fuisti Spiritu sancto, et de gloria Filii tui? Deficio, gloriosa uirgo, in dicendo et etiam in cogitando tuam magnam et incomprehensibilem gloriam*» (CR 50). Ara bé, aquesta constatació, aquesta preeminència del raonament (diguem) no és l'única en l'obra general lul·liana ni en aquesta. Hi ha també i a la vegada l'expressió del sentiment com a fruit de la vivència quotidiana. Amb altres paraules. Llull manifesta l'activitat raonadora de l'home ensems que l'experiència del viure que no és altra que l'experiència dels seus límits, els de l'entorn natural i social més els de la pròpia llibertat, i en la qual és present el pecat. Aquesta segona cara d'una mateixa existència és el que expressa en l'admiració contemplativa i en la pregària. Si en la mental l'encarnació és «necessària», en l'afectiva és «redemptora». O dit així: des del pla de l'activitat divina és «necessària», des del viure humà és «redemptora» subsidiàriament.

Aquesta obra és una pregària d'adoració i lloança a l'interior de la qual s'expressen les raons del pensament i els afectes de la fe. Aquest és el llenguatge resultant: «*Iesu benedictè! Quia tu es Deus, omnes creaturae corporales in te suum finem attingunt non sine medio, quia tu no es attingibilis per corporeitatem, cum tu sis insensibilis, immobilis, non illuminabilis, inelementabilis, non uegetabilis neque imaginabilis. Sed quia tu es Deus homo et tua humanitas corporalis naturaliter participat cum omnibus creaturis corporalibus, omnes creaturae in te homine, qui es earum finis, quiescunt sicut simile similitudine sua {...} Vnde, cum ita sit, quid mirum, si beatus Paulus de te loquens dixit: "Propter quem omnia et per quem omnia sunt"*» (Hebr,

2,10)? *Hoc est propter te et per te, qui es Christus benedictus, quem adoro, laudo et benedico, et te multum uidere cupio, sum sis finis meus et mea perfectio; et sine te neque magnum neque aliquod uirtuosum facere possem*» (CR 27-28).¹⁹⁴ La ben personal ressonància de les darreres paraules són ben bé des d'on parla Llull i ho repeteix més d'un cop, «*O Deus potentissime! {...} Fragilis corde sum et in fragilitate comprehensus. Et bonum propter te facere desidero, sed non possum, quia potestatem non habeo neque coadiutores {...} da mihi potestatem faciendi bonum et fugiendi malum...*» (CR 45). Ell i tots com ho expressa en dirigir-se a Maria «*quod Filius tuus nos dilexit, cum pro nostra reparatione mori uoluit {...} domina piissima, nos diligere debes, cum in te confidentiam habeamus, et nos uocamus nos esse filios tuos, de te gratiam et benedictionem exspectantes. Veruntamen nos non sumus diligibiles, quia sumus peccatores*» (CR 48-49). La idea de la redempció, doncs, des d'aquesta consciència de fragilitat i actitud de pregària, és el tema dels capítols «De recreatione», «De gratia» i «De misericordia», «*quia peccatum originale naturam humanam a fine, ad quem ipsam creauisti, deuiauit, qui quidem finis est summa beatitudo, tibi placuit, domine, mortem subire, ut humanum genus ad finem, ad quem creatum exstitit, reparares*» (CR 29). El penúltim pas, com si diguéssim, des de la situació negativa pervinguda per la llibertat de l'home a la positiva per destinació de Déu, el tenim en aquestes paraules, «*parce, parce mihi, gloriosissime Deus, propter tuam magnam misericordiam, ut parcendo in me habeas magnum agere, et in te semper tuam gloriam laudem et benedicam*» (CR 46). En remarco el vocabulari pel fet que Llull s'adreça, en demanar l'acció de la misericòrdia, a la seva dignitat de glòria i en afirmar que el perdó diví és magna acció divina que el portà a lloar i beneir en Ell el destí a què ha estat creat, la glòria. I el darrer pas, evidentment prescindint de l'ordre d'escriptura que el veig superat per l'ordre conceptual, és en el preciós capítol «De glorificatione». «*Christe gloriose et benedice! Quis*

194. Hom ha fet notar la poquesa d'autoritats bíbliques on recolzar-se en l'obra de Llull. Així és. A part les dues raons explicatives que proposa A. Bonner —o «perquè havia trobat una manera d'adaptar el seu sistema a la tasca d'interpretar-les» o bé «d'adoptar mètodes contemporanis d'interpretació de manera que puguin encaixar en el seu sistema» (Anthony BONNER, «*Reducere auctoritates ad necessarias rationes*», dins *Actes de les Jornades Internacionals Lul·lianes*, op. cit., 68)— potser s'hi podria afegir una altra que la trobo en el cas present. La citació bíblica corrobora la seva visió, cosa que res té a veure amb interpretar-la; ve a dir: el meu pensament és el bíblic sense que calgui resignificar-ne els seus mots; una manera, encara, de posar en paral·lel el que és igual. La literalitat correspon, sí, a la carta *ad Hebraeos*, tot i que el seu context no s'emmotlla ben bé al pensament lul·lià. Amb el seu context és: «*decebat enim eum, propter quem omnia et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare*», quan de fet, enllà dels mots, el pensament molt més exacte es troba a Rm 11,36 i a 1Co 8,6. Un cas semblant de paral·lelisme entre el que ell vol comunicar i el que d'entrada hom entén en la citació bíblica es troba en l'esment del Ps 109,3 en el *Liber de fine*. Atès que la font, per a ell, no era pas el text hebreu, la lectura que en fa, «car tot el que és abans de l'aurora, és des de l'eternitat» (Ramon LLULL, *Darrer llibre sobre la conquesta de terra sant*, Introducció de Jordi Gayà, traducció de Pere Llabrés. Barcelona: Proa, 2002 [CC, núm. 91], 83) era la normal en ambient cristià sense necessitat de forçar les paraules, puix que el salm sencer explicitava una existència del Messies abans del temps; res a veure amb la versió de l'original com podem llegir-la en la catalana interconfessional, per exemple.

posset tuam gloriam, quam habes in te per tuam deitatem et humanitatem, aestimare, cum tu sis etiam finis et ratio, quare creaturae in esse productae sunt de non esse et in te quiescunt naturaliter, in quantum es homo, et in Deo per tuam humanitatem gloriantur? O Christe benedice! Tuae rationes humanae plenae sunt gloria diuina, cum sis Deus, et plenae sunt gloria creata, quia tu totius uniuersi es finis {...} Est ergo gloria tua maiori maioritate, quae esse possit per deitatem et finem totius uniuersi creati...» (CR 35-36).

De l'escola lul·lista? (2)

L'encarnació lligada a la reparació del mal triat per l'home, el pecat comès per Adam i els de quiscú, és una explicació per via negativa. Com a plenitud de la creació, on també certament és inclosa la llibertat humana, tan volguda en les seves dues cares com la natura en les seves de perfecció i finitud,¹⁹⁵ ho és per via positiva. D'aquí es desprèn que el privilegi marià sigui presentat per Llull i els seus seguidors no tant com una excepció a tot l'ordre bastit des de la visió negativa, ans bé com una manifestació més de l'ordre positiu de tota la creació, «en gràcia i glòria». Aquesta és l'observació que val: «la fonamentació lul·liana [de la concepció immaculada] és, doncs, racional sense entrar en aquells problemes de fonamentació bíblica i altres qüestions de teologia que tant preocupaven els teòlegs de l'època [...] Hom té, tanmateix, la impressió que Llull al final de la seva vida evita conscientment d'embolicar-se en qüestions de controvèrsia teològica escolar. No va passar el mateix amb els que van seguir les seves doctrines. Els lul·listes, voluntàriament o involuntàriament, s'embarcaren de seguida en les discussions concepcionistes».¹⁹⁶ Domínguez Reboiras continua preguntant-se el per què d'aquest tombant en els seus seguidors. Hi hagi o no resposta més enllà del context on vivien, ara aquí és el de considerar si el nostre manuscrit no és un text atribuïble al deixant lul·lista, escrit per qui el seguia en un determinat moment i situació històrica.

Sí que és present —també i de passada en el manuscrit— la qüestió particular lligada a l'aspecte biològic de la concepció, però de manera diferent. Amb paraules manllevades: «(i ací deu raure el màxim de provocació en la posició puríssimera de Llull), per a ell, la ,sanctificatio' de la futura Mare de Déu no s'havia realitzat ni abans de néixer, ni en el moment de la unió entre matèria corporal i ànima humana, ans “scisso semine, de quo fuit, a suis parentibus”, en el moment en què s'hagué separat el ,semen' dels pares i començà el primer pas d'un procés biològic, que amb el temps arribaria a ésser la incipient

195. Per tercera volta faig present el teòleg gallec atès que la seva argumentació a l'entorn del mal al món gira precisament, i positivament resolta, al voltant de la idea de ,finitud'. Veg. A. TORRES QUEIRUGA, *Creo en Dios Padre...* op. cit., 137 i 138.

196. F. DOMÍNGUEZ REBOIRAS, «Els apòcrifs lul·lians sobre la Immaculada...», op. cit., 23-25.

persona de la Mare de Déu». ¹⁹⁷ Una explicació ben de veres ajustada a la via positiva: la puritat es fa present abans del primer instant perquè més enllà del temps on s'engendra i es concep, es desenvolupa i neix, hi ha el sentit de la lògica inapel·lable del seu raonament, «pecat e virtut són contraris, e en aquell temps que nostra Dona fo concebuda començà virtut pus fortment ésser contrari a pecat...». ¹⁹⁸ La iniciativa, podríem glosar, és de la virtut i ja no hi ha ni la possibilitat teòrica d'una ombra de pecat.

Si les pàgines plenes a l'entorn del concepte ,glòria' segons el pensament de Llull, això és, la dignitat divina que glorieja l'home, han restat prou clares, tot i succintes —o només hipotètiques per l'escassetat de fonts tingudes presents—, porten indefugiblement a considerar que és a l'interior del seu desplegament conceptual i teològic que s'ha de situar la interpretació del privilegi de Maria. Maria gloriejada *ab initio* de la seva existència. Lligada a la perfecta manifestació de Déu en el perfecte Deu-home Jesús, fins a la perfecció final de la creació que ella anticipa en aquest món per «gràcia i glòria» talment el seu fill que «ha viscut entre nosaltres, i hem contemplat la seva glòria, glòria rebuda com a Fill únic del Pare, ple de gràcia i de veritat» (Jo 1,14), per retornar a l'autoritat joànica del manuscrit.

S'ha posat en relleu, en la lectura del manuscrit, com el concepte de glòria aglutina al seu entorn els raonaments a favor de la puritat de Maria fins al punt que aquesta via positiva arriba a considerar que el nou llenguatge no fa altra cosa que afirmar allò que sempre s'havia confessat. És la senzilla deducció a què porta la lectura atenta del § VI, dir santificació és sinònim de preservació *ab initio*. De manera, diríem descarada si no fos malsonant el mot, ho expressa el manuscrit de Morella ja esmentat, «la sancta Mare Esgleia no veda que hom no'n faça festa, ans lo papa, hon que sia, per aquell dia fa festa e solemnitat dient lo offici de la nativitat de la Verge Maria, sinó que allí hon ha nativitat diu concepció». ¹⁹⁹ Pel puríssim, la variació del mot no és alternança de concepte sinó de ritus; sia el 8 de setembre o sia el 8 de desembre, se celebra la preservació del pecat original en Maria. Això, com qui res no diu, expressa el franciscà en escriure-ho. Aquest és el pas subtil d'una sinonímia que crea o performa la realitat d'una doctrina. S'esborra de mica en mica la diferència que sostenen els qui filen prim en el significat de santificació i en el de preservació, això és, celebrar un naixement ja sant o una concepció privilegiada. Tant el càntir va a la font que la innocent sinonímia canviarà càntir per font. ²⁰⁰ I va passar que tanta concepció immaculada substituï santificació prenatal.

197. J. PERANAU I ESPELT, «Ramon Llull i la seva teologia de la Immaculada Concepció», op. cit., 211.

198. Text provinent de l'*Arbre de ciència* a partir de la citació que en fa *Ibidem*, 201.

199. *Tractat de la sagrada concepció de Maria*, ms. 14, fol. 25v / p. 351-352.

200. El diccionari de la llengua castellana, per exemple, ens assabentarà que ,fuente' és, també, un ,plato grande' per a servir la vianda i «cantidad de vianda que cabe en una fuente»! (Julio CASARES, *Diccionario ideológico de la lengua española*, s.v. fuente).

Per esmentar un altre menut punt prou significatiu, ja citat al pas, ens fixarem en el final del § VII, «creà aximatex la ànima de Christ que és de aquella matexa natura que la ànima de Maria en gràtia e glòria», i el posarem al costat del següent fragment, ja esmentat, de Llull, «e com la nostra ànima aja semblant natura, *Sènyer*, de la vostra, per assò es significat que la nostra anima en gloria sia gloriejada en la gloria de la vostra anima» (LC —tom V— 213). Si per una banda s'ha de remarcar l'absoluta identitat entre la nostra natura corpòria i espiritual i la de Jesucrist, es pot amb idèntica intensitat ressaltar la similitud entre les ànimes de Jesús i Maria més enllà de l'ésser esperit, per les qualitats intrínseques de «gràcia i de glòria». Similitud puix sempre hi ha distància entre mare i fill; ho expressa l'«*immensam*» del fragment que copiem en nota.²⁰¹

També pot posar-se en relleu l'absència del concepte 'redempció' entrellaçat amb el privilegi de Maria al manuscrit. És a dir, no es parla d'un privilegi en atenció als mèrits redemptors de la futura passió i mort del seu fill. Cert que la brevetat no permet d'esperar, com tampoc el tirat argumental que té, aquest aspecte que forma part de la tradició general ben present a finals del XIV si bé no tant, o en petit grau, en la lul·lista. Al text, no es va més enllà de la no repugnància entre els privilegis concedits a Crist i a Maria i la no derogació dels d'Ell en donar-los també a ella com es llegeix en el § VI.

És, doncs, el manuscrit de l'Hospital de la Santa Creu un testimoni lul·lista? Les dades aportades i la seva validitat permetran al lector de donar-hi una resposta. Per part meua, havent-hi rumiat, em costaria més negar-ho que acceptar-ho.

3. CONSTATEM

Una situació

L'exigua llargària del manuscrit és evident, però no pas tant, em sembla, el seu contingut i el reflex de la història puríssimera que també percebo entre ratlles. Per poc que hom estigui familiaritzat amb aquesta història, la sap perllongada en el temps i serrada en els partidaris de la preservació del pecat original en Maria i en els seus contraris; a temporades tan tensa com per arribar a les mans. Foren els fets i segurament que una de les embranzides que l'orientaren vers la solució definitiva vingué d'aquella seu de reflexió i discussió que fou París. Un dia va ser al costat del no i un altre en vingué

201. «*Recolens memoria haec, quae dicebat intellectus, recoluit, quod Deus creavit immensam gloriam in anima Iesu Christi, intendens esse unam personam suam naturam humanam cum natura Filii Dei. Et ideo est magis congratulata uoluntas dicens, quod omnis alia gloria creata non sic existit immensa, sicut in actu animae Iesu Christi, qui intendit et diligit aduniri naturae diuinae*» (OC, 597).

que es posicionà al del sí. Fou, l'impuls definitiu, l'any 1387 quan «va prendre partit pels franciscans d'una manera oficial. Un procés que va culminar l'any 1497 amb la normativa que només podia assolir un títol acadèmic en aquella universitat el qui abans hagués jurat solemnement defensar la *Immaculada Concepció*».²⁰² 1387, just l'any abans que es presentés a París Joan de Montsó. A ell s'encarà el portaveu de la facultat, el futur canceller Pierre d'Ailly. «A la seva *Apologia facultatis theologiae Parisiensis circa damnationem Johannis de Montesoro* (ed. Du Pin, *Opera Gersonii*, I, ps. 709-722) parla d'un nou criteri d'*auctoritas*: l'autoritat dels mestres de teologia de París. [...] La importància d'aquesta obra radica en el fet que Pierre d'Ailly hi rebutja decididament l'opinió que una veritat catòlica es trobi únicament i exclusiva en la Sagrada Escripura. Per això es preocupa de mostrar altres *loci* fora de la Bíblia».²⁰³ El manuscrit, com hem assenyalat, es fa ressò de la Universitat de París evidentment no sols per la posició que hi defensà Joan de Montsó, sinó perquè el seu autor combregaria implícitament amb el partit que havia pres la Universitat, la posició immaculista. La seguretat de sentir-se sostingut per la més nova i flamant *auctoritas* que s'havia proclamat i reforçat en el debat montsonià. I el manuscrit també té una petjada de qui se sent ferm en la seva posició quan, passats els cent anys —les dues dades parisines suara esmentades—, escriu

Les notes al marge

Què manifesten? Potser només dues lectures en dues èpoques i sengles visions diferents. Una que no passaria d'afegir algun mot per a una millor lectura, ompliria el buit deixat per un foradet... i segurament obra de mà més moderna (ben entrat el s. XVI?). En són exemple els dos punts del § VI, un «no» interlineat al § VII, la xifra «3» dessota del mot «*terta*» [*sic*] al § XI o bé el «naturals» intercalat al § XV, etc. La modernitat d'aquestes menudalles potser la certifica —si no és encara d'una mà molt posterior— la soprenent «y» afegida damunt de la «e» original al § III.

La segona lectura i consignació d'un pensament la trobem en les ja comentades addicions als paràgrafs II: «*Hanc opinionem tenet papa, vicarius Christi, et Ecclesia recte asserit. f{ide}. s{ecura}. Et sunt concessa tot ind{ul}gentia{e} quot in festo Corporis Christi. Et sic impugnantis conceptionem non solum sunt eretici, quasi contra determinationem Ecclesie, sed stultj. Utique per extravagantem Sixti 4 que incipit Grave nimis*», IV: «*Nunch jam est determinatio Ecclesie in extr{avagante} Sixti 4 que incipit Grave nimis*» i V: «*Imo jam est condemnata*». No repetim el que ja hem escrit. Observem solament la seguretat amb què

202. Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS, «Els apòcrifs lul·lians sobre la Immaculada...», op. cit., 18.

203. *Ibidem*, 19.

s'expressa aquesta mà. Una triple repetició de la idea i prescindint —ho hem dit enrere— obertament de la prohibició papal de condemnar ningú. Si fos la mateixa mà la de les dues menes d'afegits al marge, puix de fet no és gaire clara la diferència de traç, no hauríem pas de variar la contundència que atribuïm a aquestes tres notes marginals. Acabem de consignar-ho: l'avenç de l'opinió puríssimera agegantava els passos des de finals del xv no sols pel jurament que s'imposava a la Universitat de París, sinó perquè un dels fills de Sant Francesc havia arribat al solí pontifici i podia dir-hi una darrera paraula. De fet, el 1476, «el papa no pretenia fer obligatòria la festa [de la Immaculada] a tota la cristiandat i continuava parlant de *conceptio*, no es descartava l'opinió tomista que la continuava interpretant com una *sanctificatio* [...] La importància d'aquesta butlla està en el fet que la Santa Seu [...] prohibí les posicions extremes. [...] Curiosament són els decennis posteriors a aquesta decisió els més durs de la controvèrsia immaculista».²⁰⁴ Aquesta duresa que testimonia la història tal volta també ens la confirma aquesta triple anotació al manuscrit. El papa bé es veu que ho creu, un document seu ho manifesta, mes ell no vol condemnar... però tant se val, heretges hi ha i ximplés són. I com que els fets solen tenir el seu contrapès, escriuré que mentre un condemna amb mots durs, el poeta en feia servir de més suaus en un concurs en honor de la Puríssima el 1486 a València.

«[...]
no sé, donchs, com vos diguen peccadora.
És maldient lo ver títol qui us negua,
[...]»,²⁰⁵

sentenciaven els versos un poc ausiasmarquians del qui era aleshores diaca, Jeroni Fuster.

El feix polític

Tanta ultracuidança no me l'explico. Tot apunta que hom no pot explicar-se-la sense tenir al davant la situació social, aquella exactament que penja de la imitació, del servei o de la subjecció al braç polític. Quan a mig camí entre l'escriptura d'aquest manuscrit i la relectura que hi deixà notes al marge passats uns cent o més anys, hi hagué les assemblees conciliars de

204. F. DOMÍNGUEZ REBOIRAS, «Els apòcrifs lul·lians sobre la Immaculada...», op. cit., 20-21.

205. Veg. Antoni FERRANDO, «L'omelia sobre lo psalm "De profundis" de Jeroni Fuster», dins *Miscel·lània Joan Fuster: Estudis de llengua i literatura*. VI, a cura d'Antoni Ferrando i d'Albert G. Hauf, Montserrat, Departament de Filologia Catalana (Universitat de València) – Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, 84.

Constança i Basilea, l'afer puríssim no hi fou present per la sola i simple discussió teològica en la veu eclesiàstica. També hi havia l'ombra política. La història ens conta —narrada per Juan de Segòvia, el teòleg que representava la Universitat de Salamanca i el rei Joan II de Castella a Basilea— les llargues discussions a les quals se sumaren, el mes de maig del 1438, les al·legacions. Per estudiar-les es creà una comissió entre els membres de la qual hi havia el bisbe de Barcelona, l'«*elemosinarius regis Aragonum*» i «*vnus alius de dominio regis Aragonum in theologia magistri*»; dels disset membres, l'almoïner, tres dies després, fou un dels quatre diputats perquè en comissió restringida les resumissin.²⁰⁶ El professor Josep Perarnau en el seu estudi ja aquí present, «Política, lul·lisme i Cisma d'Occident», no gasta pas el mot per a un títol llampant a fi de millor acompanyar els textos que edita, no. Essent, tanmateix, opinable la seva interpretació, no la considera prou encertada el també citat aquí F. Domínguez Reboiras. No veu gaire clar que tots els textos vagin adreçats a l'emperador Segimon, exceptuant-ne el primer, ni que la unitat de criteri pugui llegir-se en els documents, sinó que hagi de fer-se en la intenció del compilador. Per tant, discutible l'origen barceloní del conjunt. Ara bé, no és aquesta la qüestió de fons, al meu entendre, la que ara em porta a escriure. F. Domínguez assevera: «definir la posició dels dominicans en aquesta discussió com a “línia política güelfa”, i parlar d’una tendència gibel·lina en la cort reial de Barcelona” per definir les diferents concepcions del poder reial i pontifici i les tendències antiuinyonistes de juristes reials contra les exagerades pretensions papals, sembla una terminologia sense gaire rigor arqueològic. Parlar d’una “declaració reial, i per tant, gibel·lina de la festa de la Puríssima en les nostres terres” és treure les coses de lloc. Veure aquests escrits dins una “opció política” o “camí civil en la consecució d’una festa religiosa” és com a mínim una visió històrica una mica dramàtica i literària per a enquadrar una discussió teològica».²⁰⁷ Doncs bé, si de dramàtica i literària pot o no qualificar-se una tal discussió,

206. *Monumenta Conciliorum Generalium...*, op. cit., 362.

207. F. DOMÍNGUEZ REBOIRAS, «Els apòcrifs lul·lians sobre la Immaculada...», op. cit., 38-39, nota 77. Per la seva banda, M. Lamy recull l'estudi de Perarnau i escriu: «On peut y voir une tendance “gibeline”, mais il faut plutôt en chercher les racines dans certains traits spécifiques de la royauté aragonaise depuis la fin du XIVe siècle [...] En Aragon la royauté s'impose directement dans les affaires de la foi [...] Mais puisqu'il [Jean Ier] s'agissait d'instituer la fête à l'échelle de la chrétienté, et non plus d'un pays particulier, il était logique de s'adresser à l'autorité civile qui pouvait en principe promouvoir une décision “universelle” par la nature de son pouvoir, celle de l'empereur» (M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, op. cit., 593). Lligar Joan I amb els textos adreçats a l'emperador Segimon és evidentment un contrasentit històric, havia mort el 1396, però ara no em val l'error sinó la intenció que cerca, rau al seu nucli, això és, la intervenció imperial. És el sentit realment polític el que s'imposa i ofereix una lògica interpretativa més enllà d'una simple devoció... No sabem quina va ser la intervenció del primer rei Trastàmara en l'afer puríssim, però també és secundari; era suficient el moviment dels qui formaven part de la Confraria de la Casa del Senyor Rei, el de gent propera a la cort, el dels lul·listes...

terminològicament parlant, no hi faré pas basa. Però que era una discussió teològica on la política civil de reis i corts, juristes i ambaixadors d'autoritats no eclesiàstiques hi jugaren amb totes les de la llei com a gibel·lins i com a güelfs i com a independents, tots interessats a fer-se valer, no en tinc cap dubte. D'innocent com a mínim es pot considerar qui no vegi política, en la seva més radical accepció, en la història puríssimera de les nostres contrades (a les altres no?). Qualificable de gibel·lina o güelfa potser és secundari o tal volta pot entendre's a l'inrevés: els grups de cada línia política coincidiren majoritàriament amb una determinada visió religiosa de l'afer marià, més que no pas barrejadament. Que el Casal reial catalanoaragonès es basquejava, evidentment a través de teòlegs al seu servei, frares i clergues addictes, darrere el poder eclesiàstic perquè refrendés el seu poder civil que havia establert la festa de la Puríssima, és evident amb esclat solar, diria, estenent-la universalment per raó de cristiandat i amb un dessota inconscient, si hom vol, per no ésser titllada la seva decisió de separadora d'aquesta mateixa cristiandat. Una festa de la qual s'ha de ben tenir en compte no solament les lluminàries i la processó, sinó principalment el sermó i el seu contingut que el casal reial imposava pietosament —admetem el matís— i no feia la festa pas menys imposada. Com poden explicar-se, sinó, les expressions d'exigència, i com les penes subsegüents per als incomplidors fins a l'exili irrevocable (despistem si algú hi vol la pena de mort)²⁰⁸? Penso que l'argument que pretengués desvirtuar aquelles decisions civils afirmant que només s'havien de prendre com a manifestacions de devoció perquè els canons eclesiàstics no donaven als reis la institució de festes litúrgiques, giraria fora d'osca. Quan al mateix camp hi ha el poder que et pot impedir d'entrar a l'església per excomunió i el poder que et pot desterrar, qui és el maco que no s'esquitlla del segon més lleuger que del primer? És cert i no s'ha de remetre al compte de l'oblit la resposta diversa que hi hagué al manament reial. Recordem-ho. «L'acte legislatiu de Joan I establint la festa de la Puríssima en els seus regnes i terres provocà reaccions crítiques en tots els ambients anti-puríssimers com eren els vinculats a l'orde dominicà i, més en general, en els que seguien una línia política güelfa [...] I encara una darrera coincidència: tant com ens és possible de judicar a través de la documentació arribada fins a nosaltres, si les esglésies del país no es consideraren afectades per la llei de Joan I, un grup social justament més significatiu en la seva actuació perquè prengué decisions en aquest punt prescindint de la inèrcia de l'estructura eclesiàstica, fou receptor, s'apropià, i àdhuc diria que s'identificà amb l'acte de Joan I (si ja no el provocà): la *Confraria de la casa del senyor rei*, en la qual és demostrable la presència i el pes de personalitats capdavanteres en el lul·lisme català del pas del s. XIV al XV».²⁰⁹ Tampoc no podem deixar perdut un altre aspecte d'aquella realitat, l'existent més enllà

208. F. D. GAZULLA, *Los Reyes de Aragón y la Purísima...*, op. cit., 86, document XXXIV.

209. J. PERARNAU I ESPELT, *Política, lul·lisme i Cisma d'Occident...*, op. cit., 77-78.

dels grups socials significatius, altrament dit, el gran grup social del poble baix. I si la disjuntiva plantejada entre fer cas al rector de l'església o al batlle reial va coixa, no desaprenquem que el sentit comú del súbdit enfront de l'autoritat que et pot prendre el pa de taula es decanta com a mínim a la imitació (digueu simulada obediència)... Que es discuteixin els entesos... nosaltres anem a missa i processó que ho mana el senyor rei.

I si encara semblessin al lector música desafinada les ratlles precedents resta dirigir la mirada estudiosa a l'aspecte plantejat al començament d'aquesta part. Retornem quasi inadvertidament a les constatacions que el sociolingüista Pierre Bourdieu fa del discurs performatiu. D'un discurs que ningú nega ni pot negar que és polític. Aquí de política religiosa i civil. Acció damunt d'uns fidels i d'uns súbdits ensems. El casal catalanoaragonès matinerament alçà el penó blau de Maria Immaculada, una decisió que, més enllà de la pietat personal de reis i reines i més enllà encara de les disposicions executives i normatives, acatades o discutides, esdevenia un discurs simbòlic performatiu en el poble cristià. Eren a primera fila el Consell de Cent barceloní, el Casal dels reis i la Cort del Principat. Va haver-hi batalles amb soldats significatius com Miquel Despuig, Nicolau Eimeric i Joan de Montsó entre molts a una banda i Ramon Llull, l'escola dels seus seguidors i l'autor, tot hi apunta, del nostre manuscrit a l'altra quan baixava a ponent el segle XIV. Hi hagué les grans discussions teològiques i també, i potser més i tot, les prèdiques i exercicis devocionals malgrat no en restin tantes mostres com d'aquelles... Va ser present, i aquest és el punt clau, un determinat llenguatge, una manera de parlar creadora de realitat.

Qui té la paraula...

«L'efficacité du discours performatif qui prétend faire advenir ce qu'il énonce dans l'acte même de l'énoncer est proportionnelle à l'autorité de celui que l'énonce». És una veritat escrita per P. Bourdieu —en el capítol «La force de la représentation»²¹⁰ del seu llibre i ja esmentada en aquestes pàgines—, però tothom la coneix des de la tendra infantesa, i la reacció diàriament comprovable fa així: «qui ho ha dit?» «Ah!», o «va, res!». Qui parla i les paraules que fa servir. «Le pouvoir quasi magique des mots vient de ce que l'objectivation et l'officialisation de fait qu'accomplit la nomination publique, à la face de tous, a pour effet d'arracher la particularité qui est au principe du particularisme à l'impensé, voire à l'impensable [...]; et l'officialisation trouve son accomplissement dans la *manifestation*, acte typiquement magique (ce qui ne veut pas dire dépourvu d'efficace) par lequel le group pratique, virtuel, ignoré, nié, refoulé, se rende visible, manifeste, pour les autres

210. P. BOURDIEU, *Ce que parle veut dire...*, op. cit., 140-141.

groupes et *pour lui-même*, et atteste son existence en tant que groupe connu et reconnu, prétendant à l'institutionnalisation».²¹¹ Al principi d'aquesta part ja deixàrem clar que el text de P. Bourdieu, la seva anàlisi sociolingüística l'aplicava al reconeixement de l'espai geogràficocultural d'Occitània, però no ha d'ésser-nos impediment si en copsem rectament el sentit més tècnic. Per no perdre'ns, solament ens cal substituir uns mots per uns altres. On llegim «le group pratique», «pour les autres groups et *pour lui-même*» i «group» llegim-hi 'la veritat doctrinal', 'entre les altres veritats doctrinals' i 'doctrina'. Així tenim que el poder quasi màgic dels mots prové d'allò que l'objectivació i l'oficialització que de fet aconpleix la nominació pública, davant de tothom, té l'efecte d'arrancar la particularitat que és al principi del particularisme de l'impensat, això és, de l'impensable; i amb més concreció passa que l'oficialització troba el seu acompliment en la *manifestació*, acte típicament màgic (la qual cosa no vol pas dir desprovist d'eficàcia) per la qual la veritat doctrinal, virtual, ignorada, negada, refusada, es fa visible, es manifesta entre les altres veritats doctrinals, i testifica la seva existència en tant que doctrina coneguda i reconeguda que pretén una institucionalització o acceptació universal. Aquesta és i fou la dinàmica de totes les paraules, des de les teològiques fins a les piadoses, des de les magisterials a París a les que s'hi oposaven, des de les perorades pel predicador a les del rei i la Cort del Principat. I precisament perquè totes les paraules puríssimes o antipuríssimes no eren pronunciades en els clos d'una aula, un claustre o una trona, sinó també a l'espai reial i juridicocivil, la dimensió social (si el temorenc encara no vol dir "política") formava part indestriable de la mateixa doctrina. Pensem en els tractats. «L'effet symbolique que le discours scientifique [llegim *teològic*] exerce en consacrant un état des divisions et de la vision des divisions [llegim *de les doctrines i de la visió de les doctrines*] est d'autant plus inévitable que, dans les luttes symboliques pour la connaissance et la reconnaissance, les critères dits "objectifs" [llegim *les raons teològiques dites "objectives"*], ceux-là même que connaissent les savants, sont utilisés comme des armes: ils désignent les traits sur lesquels peut se fonder l'action symbolique de mobilisations pour produire l'unité réelle ou la croyance dans l'unité [*la novetat doctrinal*] [...] qui, à terme, et en particulier par l'intermédiaire des actions d'imposition et d'inculcation de l'identité légitime (telles que celles qu'exercent l'école ou l'armée [*persones de rellevància eclesial o civil amb força coercitiva*]), tend à engendrer l'unité réelle [*la novetat doctrinal*]».²¹² Però situats a la tarima de la discussió teològica la realitat sociologicolingüística és més amplia encara. «Rien n'est moins innocent que la question, qui divise le monde savant, de savoir s'il faut faire entrer dans le système des critères pertinents non seulement les propriétés dites "objectives" [...], mais aussi les propriétés dites "subjectives" (comme les sentiment d'appartenance, etc. [llegim, evidentment en l'etc. *el*

211. *Ibidem*, 141-142.

212. *Ibidem*, 143-144.

sentiment de pietat]), c'est-à-dire les *représentations* que les agents sociaux se font des divisions de la réalité et qui contribuent à la réalité des divisions [llegim, per acabar, ben clarament *de la realitat de la doctrina de la immaculada concepció de Maria i que contribueixen a consolidar-la*].²¹³

Fins aquí amb una mirada sociològica sobre el funcionament del llenguatge i ara, només de passada i breu, una de més filosòfica o potser filològica. És el vessant epistemològic que hi ha al fons. «Malgrat els molts sentits de la [...] paraula, potser aclariríem moltes qüestions si la reservéssim precisament per al coneixement estrictament científic (basant-nos més en l'etimologia que no pas en la història del mot) per a dir que l'*epistēmē* és un veritable *epi-hístamai* (*hístēmi*, de l'arrel *stā*), és a dir, un 'col·locar davant' nostre les coses, en fer, com en una exposició de modes, que els models desfilin davant dels nostres ulls per a jutjar-los. I si volguéssim ésser encara més subtils, que és una de les formes de la ironia, podríem recordar el matís discret de l'*epi* que no connota tan sols *davant*, sinó també *sobre*. L'*epistēmē* seria aquella forma de coneixement que se situa davant però també per *sobre* les coses, ja no sols per a conèixer-les, sinó per a controlar-les, dominar-les i poder predir què faran, com es comportaran».²¹⁴ Estalviem l'aplicació d'aquestes paraules. No és pas tan treballós estirar el llarg fil històric d'aquesta doctrina, ni tampoc ho és tant d'entendre què hi ha al cor del cabdell; i tot plegat amb cadascun dels tombants històrics, socialment i políticament parlant, que ha atravesat. Com aquell en què hi havia qui proposava la celebració solemne de la festa de la Puríssima per solucionar un gravíssim problema de política eclesial i civil absolutament general i greu d'Europa, el Cisma d'Occident.

Un pensament darrer

Potser massa personal. Ha sorgit suaument de la lectura de les pàgines conclusives de l'obra de Marielle Lamy tantes voltes citada. Comenta el caminar que pas a pas feia la festa mariana de la Puríssima Concepció a l'ombra de l'originària de la Nativitat; i com dia vingué que els doctors toparen amb la realitat que, malgrat els seus raonaments, la festa avançava posant en evidència que altres forces, i no les soles doctrinals, la impel·lien. El poble?, es pregunta M. Lamy i es respon: «il comprend plus ou moins bien ce qu'il voit et l'on redoute de sa part des amalgames dont il ne serait pourtant guère responsable; du reste, il ne semble pas avoir l'initiative [...] Ce sont des hommes d'Église, à leur mesure, qui dans son monastère, qui dans sa cathédrale, qui instituent la fête et la dotent, se recommandant à l'intercession de la Dame qui n'oublie

213. *Ibidem*, 144-145.

214. R. PANIKKAR, «El conflicte entre la teologia i la ciència», *op. cit.*, 37-38.

jamais de récompenser ses fidèles de leurs services: il ne leur semble pas que l'on puisse mal faire en honorant Marie». ²¹⁵

Tot es redueix als moviments de l'inconscient que en llegir «Dame» pensa en «midons», ‚el meu senyor‘!, però que era la dama dels cavallers, dels trobadors, la reina de l'amor d'aquell temps quan els versos es cantaven a pleret simultàniament a com es discutia la gran qüestió mariana i se'n feia festa per ésser un sí o un no santificada o preservada de pecat original. No hi hagué, entre aquelles «forces souterraines» que escriu Lamy, la idealització de la dona? Com alliberar-se d'aquell aire cultural i no idealitzar Maria? I si la Dama trobadoresca ho era, d'idealitzada, Maria havia d'ésser superior a la virtualitat d'un ideal.

«Gaug's és e lutz, stella que-l món guia,
e anc no fo domna d'aytal natura,
c'on mays sofer de preyadors, melura;
e sos Espòs fa ço que no faria
nuylls altr' espòs, car platz-li can servir
ve s'Espoza, amar e obezir:
qu'és ses falir, que-ns va-l jorn mostran l'alba.

D'est' alba deu totz hom aver desir,
c'om ses l'alba no pot al jorn venir
ne ·l Sol chausir, ne deu azirar l'alba». ²¹⁶

En ella calia que hi hagués una realitat major. I com qui res no fa perquè honorar cap desaire no és, la festa s'expandia i els teòlegs trobaren finalment la resposta. Alguna tan expressiva com aquesta: «*Filius suus conceptus est mundus et de munda, beata autem Virgo concepta est munda sed de immundis, ceteri autem homines concepti sunt immundi et de immundis*». ²¹⁷ Nosaltres cavallers, trobadors, clergues i teòlegs, cortesans i camperols som nascuts immunds d'immunds. El Fill de Déu i de Maria tot el contrari perquè la mare, al mig, és d'immunds però tota pura. Ideal de la pietat i realitat per l'explicació del teòleg. La «midons» cantada entre «penyals coberts de romaní»:

215. M. LAMY, *L'Immaculée Conception...*, 623. I continua: «mais, alors que c'est normalement de la sainteté reconnue que naissent l'hommage et la célébration, en sens inverse la fête établie attire l'attention, nourrit l'imagination et tend nécessairement à canoniser son objet. Aussi le développement de la fête relance-t-il une discussion sur un sujet que l'on pensait avoir épuisé».

216. Sisena i setena cobles del poema «Alba» dedicat a Maria sota la imatge de l'«alba», avui advocació encara viva a la parròquia de Tàrraga i a la Seu de Manresa; CERVERÍ DE GIRONA, *Lírica* (volum primer). Edició a cura de Joan Coromines amb la col·laboració de la Dra. B. S. Fitzpatrick, Barcelona, Curial, 1988, 207.

217. G. GUARRAE, *Quaeritur, utrum beata Virgo concepta fuerit in originali peccato*, op. cit., 6.

«Rosa placent, soley de resplendor,
 Stela ludent, yohel de sanct amor,
 [...]
 Lir transcendent, sobran tot altre flor,
 Alba jaudent, claredat senes fuscior,
 [...]
 Cambre reyal del gran Omnipotent,
 Parfaytament auyats mon devot xant,
 Per tots pyant siats-nos defendent».²¹⁸

Quanta fou aquesta força soterrada? Negar-la em semblaria desarrelar del seu temps tots els creients d'aleshores, absurd. Cercar-ne el rastre i estudiar-la, una actitud més assenyada.

Les últimes ratlles

En el cos del treball he esmentat un manuscrit de Ripoll conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i que de Joan Duns Escot conté el text marià sobre la seva concepció immaculada, el de la Distinció 3, Qüestió 1 pertanyent al seu *III Librum Sententiarum*. Doncs bé, al fol. 69v s'acaba amb aquestes cinc paraules: «*Finito libro reddatur gloria deo*».²¹⁹ Que em sigui permès de traduir-les així: finides aquestes pàgines, que la glòria sigui retuda a Déu i deixem Maria tranquil·la perquè massa l'han marejada els teòlegs, autoritats civils²²⁰ i militars²²¹ (i desmanegadament qui ara signa i data aquí).

Manresa, festa de la Candelera de 2012

218. Del «Biroloy de Madona Sancta Maria» del *Libre vermell de Montserrat*, recollit pel dominicà Jaume Villanueva (veg. Francesc Xavier ALTÉS I AGUILÓ, «Introducció», dins *Libre vermell de Montserrat*, Edició facsímil, Barcelona, 1989).

219. A més de reproduir fotografiat aquest foli, en trancriu l'*explicit*, l'editor de Ioannis DUNS SCOTI, *Theologiae marianae elementa quae ad fidem Codd. Mss. edidit Carolus BALÍC*, Sibenici (Šibenik), ex Tipographia Kačić, 1933, XXXII.

220. Oi que es fa mirar la columna de la Piazza di Spagna romana enfront de l'Ambaixada Espanyola davant la Santa Seu amb la Puríssima encimbellada?

221. No és la Puríssima la patrona de 'Espanya' i de la 'infantería del ejército español'? (un exemple entre mil, i si hom el sospita triat..., no s'equivoca).

III

EL TEXT

Biblioteca de Catalunya: ms. AH 1051/1

[Sermó (de Joan Ermengol ?) sobre La Immaculata Concepció de la Mare de Déu a la ciutat de Barcelona]

[I]

[...] [f. 1] e no solament la gloriosa Verge Maria fon sanctificada e sancta *in utero matris antequam nata*, segons los doctors *comuniter* affirmen, mas encara fon sanctificada *modo quodam singulari et priuilegiato* en la sua benedictíssima concepció *per gratiam innocentie*.

[II]

En altra manera erraria aquesta insigne església nostra de Barcelona e totes les altres que celebren e solennizen festa de la *sancta conceptio* e puritat de la Verge Maria de la qual concepció e puritat parla *sanctus Ildefonsus Archiepiscopus Toletanus in sermone "De Conceptione Virginis"*,²²² *denique, Virgo Maria, si in utero matris sanctificata non fuisset, natiuitas eius colenda non esset: nunc autem auctoritate ecclesie constat eam ab ipso peccato originali immunem fuisse: per quam non solum Eue matris soluta est maledictio: verum etiam omnibus condonata est benedictio. Nullis ergo quando concepta est delictis subiucuit nec originale peccatum in utero sanctificata contraxit.*²²³

222. «[...] Enimvero, si non beata esset et gloriosa, nequaquam tam festiua celebraretur ubique ab omnibus. Sed quia tam solemniter colitur, constat ex auctoritate ecclesie quod nullis quando nata est subiucuit delictis, neque contraxit in utero sanctificata originale peccatum [...] Ioannis {Baptista} autem quia et ipse in utero sanctificatus legitur, sic et beata uirgo Maria, nisi in utero matris sanctificata esset, minime natiuitas eius colenda esset. Nunc autem, quia ex auctoritate totius ecclesie ueneratur, constat eam ab omni originali peccato immunem fuisse, per quam non solum maledictio matris Eue soluta est, uerum etiam et benedictio omnibus condonatur» (Paschasii RADBERTI, *De partu Virginis*. Cura et studio E. Ann Matter. Turnholti, Brepols, MCMLXXXV (CCCM, LVI C), 53, lín. 183-202; veg. S. HILDEFONSO *Opera dubitanter ascripta*, PL, xcvi, col. 211C-D-212A).

223. Al marge dret: *Hanc opinionem tenet papa, vicarius Christi, et Ecclesia recte as{erit}. f{ide}. s{ecura}. Et sunt concessa tot ind{ul}gentia{e} quot in festo Corporis Christi. Et sic impugnantem conceptionem non solum sunt eretici, quia contra determinationem Ecclesie, sed stultj, utique per extravagamtem Sixti 4 que incipit Grave nimis.*

{III}

E encara que la universal scola dels doctors antics escolàstics hoc encare dels sancts exposadors de la Sacra Scriptura, indubítadament afirmen la contrària oppinió, és a saber, que la gloriosa Verge Maria és concebuda en peccat original. Emperò, pus la oppinió e [f. 1v] auctoritat dels sobredits doctors en aquesta matèria e²²⁴ en qualsevol altra que no toca la veritat de la fe, no és canonizada ni decretada per la universal església: *sic quem non liceat contrarium oppinari*, segons se dedueix *ex nona distinctione decretorum per plura capitula et singulariter per capitulum* «Noli meis litteris credere»,²²⁵ et per cap^m «Negare non possum»,²²⁶ et per capitulum: «Solis scripturarum libris».²²⁷

{IV}

Per quant aximatex la oppinió dels sobredits doctors no ·s pot,²²⁸ conuencre per evident rahó o deductió necessària de la Sacra Scriptura e determinació de la universal Església²²⁹ a la qual sola som obligats sots pena de peccat mortal obeyr e creure.

224. e] y escrita al damunt per una segona mà amb tinta més negra.

225. «Noli meis litteris quasi canonicis scripturis inseruire. Sed in illis et quod non credebas cum inueneris, incunctanter crede: in istis autem, quod certum habebas, nisi certum intellexeris, noli firme tenere» (D, dist. IX, cap. III; *Corpus Iuris Canonici*, instruxit Aemilius FRIEDBERG, Pars prior *Decretum Magistri Gratiani*, Bernhardi Tauchnitz, Lipsiae MDCCCXXII, col. 16). Aquest títol i els dos següents són subratllats per una segona mà amb tinta més negra.

226. «Si ad scripturas sanctas admissa fuerint uel offitiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? Que tandem de scripturis illis sententia profertur, cuius pondere contentiosae falsitatis abteretur improbitas?» (D, dist. IX, cap. VII; *ibidem*, col. 17); «Quis nesciat sacram scripturam canonicam, tam ueteris quam noui testamenti, certis terminis suis contineri, eamque posterioribus omnibus episcoporum litteris ita proponi, ut de illa omnino dubitari et disceptari non possit, utrum uel utrum rectum sit» (D, dist. IX, cap. VIII; *ibidem*, col. 17)

227. «Neque quorumlibet disputationes, quamuis catholicorum et laudatorum hominum, uelut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salua honorificentia, qui illis debetur hominibus, aliquid in eorum scripturis improbare atque respuere, si forte inuenerimus, quod aliter senserint quam ueritas habet, diuino adiutorio uel ab aliis intellecta uel a nobis. Talis ergo sum in scriptis aliorum, quales uolo esse intellectores meorum» (D, dist. IX, cap. X; *ibidem*, col. 18).

228. no ·s pot] així es lleigeix però amb inseguretat per manca d'un mot.

229. Al marge esquerre: *Nunch jam est determinatio Ecclesie in extr{auagante} Sixti 4 que incipit Grave nimis.*

[V]

Per tant, a la Senyoria illustríssima vostra²³⁰ exortam, per aquella devotió ardentíssima que teniu a la Verge Maria ensemps ab mi, prelat vostre, aderiscau²³¹ e tengau aquesta deuota, pia e *secura oppinio*. És a saber, que la Verge Maria fon sanctificada en la sua concepció e per consegüent concebuda ab gràtia de innocència, sens màcula de peccat original, no condemnant,²³² emperò, la oppinió contrària com a herètica, car peccaríeu e erraríeu *errore culpabili* pus la església Romana, *magistra fidei*, tol·lera e no damna tal oppinió.

[VI]

Per mantenir, donchs, e deffensar que la gloriosa Verge Maria no és concebuda en peccat [f. 2] original mas *ab gratia de innocentia*:²³³ declararem una rahó fundamental²³⁴ fundada en les gràties e prerrogatiues singulars de la Verge Maria, dexant a part les rahons e persuasions subtils dels doctors moderns per a l'exercici scolàstich de París e de les altres famoses universitats. La rahó, donchs, fundamental és aquesta: tota perfectió de sanctedat e de gràtia que no repugna a la gloriosa Verge Maria, ni deroga als priuilegis singulars e admirables de Christ, fill seu, ni contradiu a la veritat de la Sacra Scriptura, ni a revelació spetial feta a la Església militant ni a determinació de la uniuersal Església, tal perfectió de sanctedat e de gràtia, rahonablement se deu attribuir e creure que és comunicada a la Verge Maria, car après de la humanitat de Christ, ella és temple dilectíssim e habitació sancta de Déu, mare de Déu e plena de gràtia segons l'àngel saludant-li dix, "*Luce*" primo: «*Aue gratia plena Dominus tecum*»;²³⁵ ubi Hieronimus: *Gratia per partes sanctis data est, Marie vero se infundit totius gratie plenitudo*.²³⁶ E per quant ésser sanctificada e concepta

230. vos, ratllat} a la senyoria il·lustríssima vostra *al marge*; *el ratllat, però, és tot un rectangle de tinta sobreposat, i precedeix el text alternatiu una mena de lambda minúscula que assenyala la intercalació després de la paraula «exortam».*

231. És irresistible no dedicar unes ratlles, tot i que en nota, a la paraula trobada aquí perquè pot alterar històricament la seva presència en la nostra llengua. Joan Coromines aporta com a primer document d'aquest verb, ni més ni menys que un text de 1453 probablement rossellonès i un segon en document «escrit de Barcelona a Perpinyà» del 1462. La qüestió que es presenta és doncs de doble via: o aquest mot és d'uns cinquanta —o poc més— anys anterior o bé el manuscrit és una còpia d'uns cinquanta posteriors a la seva escriptura o prèdica primera (veg. DECLC, s.v. «adherir»).

232. Al marge dret: *Imo jam est condemnata*.

233. Aquests dos punts són afegits al ms amb tinta més negra per una segona mà.

234. Al marge esquerre: *ratio fundamentalis*.

235. Lc 1,28 b

236. «*Praeterea qualis et quanta [sanctitas] esset, ab eodem divinitus declaratur, cum dicitur: Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus [...]. Utrumque tamen et esse virginem et angelum divini muneris est officium, non humani: Ave, inquit, gratia plena; et bene plena, quia caete-*

sancta, sens màcula de peccat original, és perfectió de sanctedat e de gràtia, si no repugna a la Verge Maria, ni deroga als priuilegis de Christ, ni contradiu a la veritat de la Sacra Scriptura, ni [f. 2v] a reuelatió special, ni a determinatió de la universal Església, verdaderament se deu attribuir e no denegar a la Verge Maria.

[VII]

Resta, declarem la menor *prepositio* que conté cinch parts, ia enumerades. Primerament diem que no repugna a la Verge Maria ésser concebuda *sancta* sens màcula de peccat original, car si li repugnàs, Déu, per sa omnipotència infinita, no la podia sanctificar ni crear en gràtia ni en algun temps dar-li perfectió de gràtia e de glòria, la qual cosa repugna molt a la potència infinita de Déu qui pot fer tot effecte que no²³⁷ implica contradicció, qual és aquest. Car si Déu creà natura angèlica *ex hoc quod est intellectualis* en gràtia, segons vol sanct Augustí, “*Super Genesim, ad litteram*”: «*Simul inquit erat Deus in angelis condens naturam et largiens gratiam*».²³⁸ Creà aximateix Adam e Eua, pares nostres, en gràtia e iustícia original, segons la oppinió de sanct Augustí, *ubi supra*. Creà aximatex la ànima de Christ que és de aquella matexa natura que la ànima de Maria en gràtia e glòria, *ut scribitur “Joannis” primo*.²³⁹

[VIII]

Per aquella, [f. 3] lija expressament en la Sacra Scriptura, emperò necessari e rahonable és creure e afirmar, segons diu Durant *in tertio sententiarum*²⁴⁰ que la Verge Maria fon sanctificada *in utero matris antequam nata*. Car si Hieremies per prophetar e vaticinar la incarnatió del Fill de Déu dient «*novum fatiet Deus*

---

ris per partes praestatur: Mariae vero simul se tota infundit plenitudo gratiae» (Eusebi HIERONYMI, *Epistola IX ad Paulam* et Eustochium, *De assumptione beatae Mariae virginis in Scripta supposititia*, PL, xxx, 126D–127A).

237. no } *interlineat*

238. «*Si bona {voluntas}, iam ergo habebant. Et istam quis fecerat nisi ille, qui eos cum bona uoluntate, id est cum amore casto, quo illi adhaerent, creauit, simul eis et condens naturam et largiens gratiam?*» (A. AUGUSTINI, *De ciuitate Dei*, lib. XII, cap. 9: CCSL, XLVIII, 363-364; PL, XLI, 357A).

239. Jn 1,14

240. «*Tertia benedictio est: Benedicta tu in mulieribus, quae competit Natiuitati, quia tunc nata est mulier in utero sanctificata. Nulla enim alia mulier fuit in utero sanctificata*» (GULLIELMUS DURANDUS, *Rationale diuinorum officiorum*, Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, Ms. 4, fol. 221v; vegeu-ne les mines variants al cap. VII, *De Purificatione sanctae Mariae* dins Guillelmi DURANTI, *Rationale diuinorum officiorum VII-VIII*, (CCCM, CXL B) Turnhout, Brepols, 2000, 35).

*super terram mulier circumdabit virum» (Hiere. trigesimo primo)²⁴¹ fon sanctifficat in utero matris sue iuxta illud (Hiere. primo) «antequam exires de ventre sanctifficatu te»;²⁴² sanct Joan, aximateix, Babtista, per hauer babtizat a Hiesús e ésser precursor, fon sanctifficat en lo ventre de sa mare Elizabet, *ut scribitur “Luce”, primo capitulo: «Spiritu Sancto replebitur adbuc ex utero matris sue»*,²⁴³ cosa rahonable és e convenientíssima, ymo necessari, que la gloriosa Verge Maria que ha engendrat e concebut Déu fos sanctifficada ab maior grau e perfectió de gràtia que Hie[remies] e sanct Joan Babtista.*

[IX]

Per la qual causa e rahó, sancta mare Església celebra e solenniza la natiuitat de la gloriosa Verge Maria, *unde Bernardus in “Epistola ad canonicos lucdunenses”²⁴⁴.²⁴⁵ Neque enim festiuis laudibus nascens²⁴⁶ honoraretur si non sancta (f. 3v) nasceretur est itaque «virgo regina veris honorum titulis cumulata que procul dubio sancta fuit ante quam nata».*²⁴⁷

[X]

La *secunda sanctifficatio* de la Verge Maria fon en la concepció e incarnació del Fill de Déu, de la qual *scribitur “Luce” primo: «Spiritus Sanctus superueniet in te, et virtus altissimj obumbrabit tibi»*.²⁴⁸

---

241. Jer 31,22 b

242. Jer 1,5 b

243. Lc 1,15b

244. *lugdunenses* } *lucdunenses*

245. «At valde honoranda est, inquis, Mater Domini. Bene admones: sed bonor Reginae iudicium diligit. Virgo regia falso non eget honore, veris cumulata bonorum titulis, infulis dignitatum {...} Fuit procul dubio et Mater Domini ante sancta quam nata: nec fallitur omnino sancta Ecclesia sanctum reputans ipsum Nativitatis eius diem et omni anno cum exsultatione universae terrae votiva celebritate suscipiens» (BERNARDI CLARAEVALLENSIS, *Epistola CLXXIV: Ad canonicos lugdunenses De conceptione S. Mariae*, in S. BERNARDI *Opera*, vol. VII, *Epistolae, I. Corpus epistolarum 1-180*, Romae, Editiones Cistercienses, 1974, 388, lín. 17-19 i 390, lín. 15-17 / PL, CLXXXII, col. 334B i 334C).

246. *Nascens* } *nastens*

247. La nota precedent és el text de Bernat de Claresvalls; ara, aquí, es copiarà la font exacta del manuscrit: «... Ber(nardus). Neque enim festiuis laudibus nascens honoraretur, si non sancta nasceretur. Est ita virgo regina veris honorum titulis cumulata, quae proculdubio fuit ante sancta quam nata, unde etiam...» (JACOBI DE VORAGINE, «Sanctificata fuit Maria. Sermo IIII», dins Idem, *Mariale sive sermones de beata Maria Virgine*, Johannis Petit, venunduntur Parrhisiis in vico sancti Jacobi sub leone argenteo, Idus Augusti 1503, fol. lxxxi r, col. b).

248. Lc 1,35

[XI]

La *terça sanctificatio* fon en la missió visible del Spirit Sanct als apòstols lo dia de la Pentecosta *ut scribitur "Actuum" primo capitulo*,²⁴⁹ ab los quals ensemps era la gloriosa Verge Maria.²⁵⁰ És decent e rasonable, segons los deuots, reebés los dons *et karismata Spiritus Sancti* ab maior habundantia e perfectió que qualsevulla dels apòstols.

[XII]

La *ultima sanctificatio* fon en la sua gloriosa mort e admirable *assumptio in corpore et anima* en la qual fon sanctificada per gràtia e glòria, *consumata in corpore et anima*. De la qual assumptió parlant Salomó,²⁵¹ "*Canticorum*" *secundo capitulo*, en persona de la Església triunphant, *admiratiue*, canta e diu: «*Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata*,²⁵²

[XIII]

[...] [f. 4] *conceptus est de spiritu sancto natus ex Maria virgine*».

[XIV]

Aquest priuilegi, aximatex, e prerogatiua, scriu sanct Matheu, "*Matei*" *primo*: «*antequam conuenirent inuenta est in utero habens de Spiritu Sancto*, et *infra quod in ea natus est de Spiritu Sancto est*».²⁵³ La gloriosa Verge Maria, en aquest priuilegi e prerogatiua, no-s eguala ni-s pariffica ab Christ, fill seu.

249. És, però: Ac 2,1-4

250. Aquí el ms té un forat al paper, però permet veure encara un tros del signe que remet al marge dret on una segona mà amb tinta més negra ha escrit «La qual».

251. Salomó] Salamó

252. Cant 6,9.

253. Mt 1,18 i 20.

[XV]

Car encara que Maria sia concebuda sancta sens màcula de peccat original, emperò, quant al cors e corpulenta substàntia, no és concebuda del Spirit Sanct, mas per *conniunctio* e còpula carnal de Joachim e Anna e virtut seminal segons los fills naturals²⁵⁴ de Adam *comuniter* són concebuts.

Ni-ls deuots de la Verge Marja deuen introduir ni multiplicar nouells miracles en lo que natura pot fer e fa ab la general influència de Déu. Car segons la doctrina del Doctor Subtil irrahonable e inconuenient és multiplicar nouells articles de fe, e miracles sens necessitat o auctoritat de la Sacra Scriptura.

Auctoritat primerament no-s litg en tota la Sacra Scriptura que la Verge Maria sia concebuda del Spirit Sanct, ans lo contrari se deduex *quia solus Christus est conceptus de Spiritu Sancto* segons lo article de la fe.²⁵⁵ Necessitat, secundàriament, no y ha, car encara que Anna e [f. 4v] Joachim fossen stèrils, segons se litg *in apocrifa istoria "De infantia Saluatoris"*,²⁵⁶ la qual sterilitat fon remoguda miraculosament segons alguns doctors dien, emperò lo cors de la Verge Maria fon format, concebut, organitzat e dispost per reebre la sanctíssima ànima de Maria per virtut generatiua natural de Joachim *in semine decisa*. E per consegüent, en dita formació, concepció, organització del cors de Maria, no fon necessari special actió del Spirit Sanct, puix les causes particulars e pròximes, Joachim e Anna, eren sufficients ab la general influència de Déu. Veritat és que en dita concepció concorregueren dos miracles. Lo primer *antececedenter* remouent Déu la sterilitat e indisposició de Joachim e Anna; *undecumque venerit ad concipiendum*,²⁵⁷ volent Déu e ordenant que la concepció de Maria se obtingués e²⁵⁸ impetràs per oracions, peregrinations, deiunis, elmoynes e altres

254. naturals] *intercalat*

255. «*et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine*» (Credo nicenoconstantinopolità, *recensio latina*, Denzinger-Hünermann, ed. 38^a, 150); «*Solus itaque Dominus Iesus de Spiritu Sancto conceptus*» (BERNARDI CLARAEVALLENSIS, *Epistola CLXXIV*: Ad canonicos lugdunenses *De conceptione S. Mariae*, ..., 392, lín. 11 / PL, CLXXXII, col. 336A).

256. Pot ser una referència al *Liber de infantia Saluatoris*, però també al *Pseudo Matthaei*, del qual la segona part del títol és *De {...} infantia Saluatoris*, i no oblidem, tot i que no l'esmenta el nostre text, el *De nativitate Mariae*.

257. Cal llegir: «*unde cinque menses venient ad concipiendum*» puix que Joaquim, avergonyit per manca de descendència se n'havia anat a una terra llunyana, «*ita ut per quinque menses nullum nuntium potuisset audire de eo Anna uxor eius*» (*Ps. Matthaei*, II, 1, Aurelio de SANTOS OTERO, *Los Evangelios Apócrifos*, Madrid, BAC, ⁴MCLXXXIV, 186), després dels quals i d'un missatge angèlic retornà a Jerusalem al costat d'Anna.

258. obtingués e] *són afegides al marge dret per una altra mà i amb tinta més negra.*

particulars deuotions de Anna e Joachim.²⁵⁹ Lo segon miracle concorregué *consequenter* en dita concepció de Maria dispensant Déu *in lege coheuntium* que era tal que tota ànima²⁶⁰ [...].

---

259. «... *quia misericordiae quas fecisti tu et Anna uxor tua, in conspectu Altissimi recitatae sunt*» (Ps. *Matthaei*, III, 4, A. de SANTOS OTERO, *Los Evangelios Apócrifos*, op. cit., 190); de bon començament Joaquim és presentat com un home temerós de Déu i la seva llei i que de les seves ovelles «*tres partes faciebat: unam partem dabat viduis, orphanis, peregrinis atque pauperibus; alteram vero partem colentibus Deum; tertiam partem sibi et omni domui suae reservabat*» (Ps. *Matthaei*, I, 1 –*ibidem*, 184); «... *preces tuas esse exauditas et eleemosynas tuas ascendisse in conspectu eius. Videns quippe vidit pudorem tuum et audivit sterilitatis opprobrium non recte tibi obiectum*» (De *nativitate Mariae*, III, 1, *ibidem*, 247).

260. ànima] escrita com a reclam per al foli següent.

NOTES I DOCUMENTS

Jaume de PUIG I OLIVER

NOTES SOBRE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS,
RAMON LLULL I EL LUL·LISME (1907-2015)

Sigles

- ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó
AST = *Analecta Sacra Tarraconensia*, 1927 ?
ATCA = *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 1982 ?
BAV = Biblioteca Apostolica Vaticana
BBC = *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, I-X.
BN = Biblioteca Nacional
BNP = Biblioteca Nacional de París
BUB = Biblioteca de la Universitat de Barcelona
CSIC = Consejo Superior de Investigaciones Científicas
DTC = *Dictionnaire de Théologie Catholique*, 1907-1960
EL = *Estudios Lulianos/Estudis Lul·lians/Studia Lulliana*, 1957
ER = *Estudis Romànics*, 1947 ?
EUC = *Estudis Universitaris Catalans*, I-XXII (1907-1936).
IEC = Institut d'Estudis Catalans
MFCG = *Mitteilungen und Forschungsbeiträge der Cusanus-Gesellschaft*
ORL = *Obres de Ramon Llull*, 1095-1950, XXI vols.
PAM = Publicacions de l'Abadia de Montserrat
RABLB = Real Academia de Buenas Letras de Barcelona / Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona
ROL = *Raimundi Lulli Opera Latina*, Palma de Mallorca 1959-1967, *Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis*, Brepols 1975 ?

Dividim el període estudiat en tres etapes: la primera abasta des de la fundació de l'IEC fins a la guerra civil d'Espanya (1936); la segona comprèn els anys 1947-1975, època de l'existència progressivament tolerada de l'IEC; la tercera comença amb la represa i la reorganització de l'IEC fins avui (1975-2016).

I

Quan l'IEC neix (1907), el lul·lisme erudit modern ja fa temps que és un moviment amb vitalitat pròpia consolidada. A Mallorca els lul·listes acaben d'emprendre una iniciativa que liquidarà anys de provatures aïllades i

vacil·lants: S'ha posat en marxa l'edició crítica de les obres escrites en català per Ramon Llull (ORL). Des del 1905 fins al 1950 apareixeran vint-i-un volums d'aquesta edició, la importància de la qual ha estat i és imponderable.

La primera generació de l'IEC, doncs, es troba amb el fet consumat que un dels seus objectius possibles ja és cobert per altri. Això explica, en part, el rumb que la institució naixent donarà als estudis lul·lians. Des del primer moment l'IEC se situa *in medias res* i dirigeix els seus interessos cap als aspectes crítics més insuficientment treballats entorn de l'obra lul·liana: establir una bibliografia fiable de les edicions dels textos de Llull, l'estudi del lul·lisme europeu, sobretot alemany —amb l'edició moguntina del s. XVIII—, i la catalogació dels manuscrits de Llull dispersats fora de la península ibèrica. Conscient que l'aventura del lul·lisme en època moderna s'ha saldat i es continua saldant fora de les fronteres hispanes, l'IEC establirà relacions amb els estudiosos estrangers del lul·lisme. Aquests quatre són els interessos lul·lians persistents que marcaran els objectius de l'IEC durant els seus primers anys.

Cal, però, assenyalar d'antuvi que l'IEC se sumà a la iniciativa editorial dels lul·listes mallorquins amb armes i bagatges. Tot just nat l'IEC, la comissió mallorquina editora dels textos catalans de Llull demanà ajuda per a la còpia del ms. del *Blanquerna* de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic, i l'IEC subvencionà el viatge de Mateu Obrador, pregant-lo al mateix temps que catalogués els altres manuscrits lul·lians escrits en català d'aquella biblioteca. Anant i tornant de Munic, Obrador va tenir temps de passar per la Biblioteca Ambrosiana de Milà per a conèixer-hi els mss. lul·lians en català, i assenyaladament el ms. del *Llibre de contemplació* acabat de copiar l'any 1280.¹

Les dues primeres generacions de l'Institut, a part de col·laborar en les publicacions específiques d'aquest, van donar vida als «Estudis Universitaris Catalans», que no fou només una revista erudita, sinó el projecte d'una universitat catalana viva enfront d'una universitat espanyola considerada caduca. Des de la càtedra d'història de la literatura catalana dels «EUC», els anys 1906-1910 Antoni Rubió i Lluch posà al dia els estudis lul·lians a Catalunya. La tasca havia estat imposada i al mateix facilitada per l'aparició en el volum XXIX de l'*Histoire littéraire de la France* de l'estudi començat per Maximilien-Paul-Émile Littré i acabat per Barthélemy Hauréau sobre la vida i les obres de Llull (1885, 386 pàgines). Bo i admès d'entrada que no tots els problemes relatius al personatge quedarien resolts, el mèrit de l'article es fonamentava en el domini de la bibliografia i en el coneixement dels fons manuscrits lul·lians de la BNP i de la Bayerische Staatsbibliothek. Citaven també ara i adés algun ms. de Venècia i d'alguna altra biblioteca de París, però era evi-

1. Signaven l'informe favorable a la subvenció A. Rubió i Lluch i Miquel dels S. Oliver: Cfr «Anuari» II (1908), 16-17, 30-32; III (1909-1910), 15-16. Les notes preses per Obrador a Munic i Milà foren extractades per Estanislau Aguiló i publicades a l'«Anuari» II (1908), 598-613.

dent que, a banda d'editar els inventaris antics d'obres lul·lianes del ms. lat. 15450, fol. 80 i 90, de la BNP, escrits l'un devers 1311, l'altre devers 1314, no pretenien oferir cap catàleg definitiu, i basaven l'anàlisi del pensament lul·lià en les obres impreses que van tenir a l'abast (313 títols), bo i sabent que moltes no eren autèntiques, ans eren simplement atribucions dels editors, dels autors materials dels manuscrits o dels bibliògrafs. Aquest estudi, conegut a Catalunya tot just a principis del segle XX, causà una impressió pregonna i hom va prendre nota acuradament de les novetats que aportava. La principal és que oferia un exemple de com s'ha d'estudiar críticament l'obra d'una personalitat complexa com la de Llull. Llavors d'això no n'hi havia cap precedent a Catalunya.

Així, el 1910 Rubió i Lluch oferia un *Resum*, esquema o programa pedagògic de les lliçons sobre Llull donades sobretot el 1906.² Aquest resum constitueix el primer elenc clar i ordenat de tots els problemes referents a la biobibliografia de Llull, doblat amb una «exposició sumària del seu opus científic» i una «exposició sumària del opus lulià vulgar», és a dir, un primer inventari dels ms. lul·lians escrits en català. Ara bé, la qüestió del catàleg dels mss. lul·lians quedava molt oberta, fins i tot limitant-la als mss. en català, perquè Littré i Hauréau havien demostrat a) que sense el recurs als mss. llatins no era possible explicar Llull, i b) que els mss. lul·lians constituïen una mena de pou sense fons.

Jordi Rubió i Balaguer, fill i deixeble de Rubió i Lluch, en els seus estudis crítics lul·lians mai no va deixar d'interessar-se en la qüestió dels textos manuscrits de Llull. A part de catalogar amb Massó i Torrents els primers que arribaven a la Biblioteca de Catalunya naixent, el 1910 ja s'interessava per uns fragments lul·lians continguts al ms. ACA Ripoll n. 129.³ El 1912, conseqüent amb els treballs del seu pare, proposava a l'IEC des de Hamburg la catalogació sistemàtica dels ms. lul·lians, inclosos els llatins, i s'oferia a emprendre la dels ms. llatins de Munic.⁴ La proposta de Rubió i Balaguer, intitulada *Sobre bibliografia lul·liana*, resumia la tasca feta anteriorment per Obrador sobre els mss. lul·lians en català de Munich, i propugnava d'anar a un catàleg sistemàtic de tots els mss. i impresos lul·lians de les biblioteques d'Europa. Bo i passant, afirmava que els mss. lul·lians de Roma ja havien estat catalogats per Ramon d'Alòs-Moner, que fou efectivament becat a Roma —a mitges per l'IEC i per la «Junta para ampliación de estudios»— entre 1910 i 1913.⁵ Malauradament el fruit del treball d'Alòs (fitxes d'un centenar de mss.

2. A. Rubió y Lluch, *Ramon Llull en els Estudis Universitaris Catalans*, dins «EUC» IV (1910), 282-298.

3. «EUC» IV (1910), 124-129.

4. «EUC» VI (1912), 378-383. Consta que hi passà dos mesos: «Anuari» VI (1913-1914), XXXIII-XXXIV.

5. «Anuari» III (1909-1910), 20-21; IV (1911-1912), XIII; V-I (1913-1914), X, XXXIII.

de la BAV [76], de la Casanatense [5], de la Corsiniana [2], de la del col·legi de Sant Isidor [15] i de la BN Vittorio Emmanuele [1], conservades a l'arxiu de l'IEC) restà inèdit. D'altres emprendrien més tard la mateixa tasca, ignorant els treballs de l'IEC.⁶ El mateix s'ha dir de la catalogació dels mss. lul·lians de Munic empresa per Rubió i Balaguer,⁷ malgrat els requeriments formals que Alòs i Rubió van fer a les autoritats sobre la conveniència d'establir d'una vegada la bibliografia lul·liana essencial —mss. i edicions— amb motiu de la celebració del VIe Centenari de la mort de Ramon Llull.

De fet, Alòs i Rubió van ser escoltats, almenys en part. Ells demanaven la creació d'una comissió d'estudis històrics sobre Llull i els mitjans necessaris per a publicar cinc volums d'«Estudis bio-bibliogràfics lulians».⁸ Si bé sembla que la comissió no es va formalitzar, perquè la dita comissió es podia reduir a ells dos, en canvi el número 1 de la sèrie d'estudis bibliogràfics lul·lians proposats va sortir l'any 1915, i era l'obra d'Adam Gottron, *L'edició maguntina de Ramon Llull: amb un apèndix bibliogràfic dels manuscrits i impresos lulians de Magúncia*, on, a part dels textos lul·lians de Magúncia, l'estudiós del lul·lisme alemany dels segles XVII i XVIII donava a conèixer la correspondència dels bollandistes amb l'editor moguntí de Llull, un dels pocs testimonis documentals d'aquella aventura, sens dubte tractada amb gran reserva per tothom que hi intervenia, a causa de les implicacions doctrinals, polítiques i econòmiques que hi havia en joc. També va sortir el número 2 de la sèrie: *Bibliografia de les impressions lul·lianes*, d'Elies Rogent i Estanislau Duran, amb un pròleg, índexs i algunes addicions de Ramon d'Alòs-Moner. Impulsada pel mateix Rubió i Lluch des dels «Estudis Universitaris Catalans», aquesta obra és el fruit més notable d'aquests primers anys de l'IEC en matèria de bibliografia lul·liana. Apareguda el 1927, vint anys després de la fundació de l'IEC i dotze d'ençà del VIe Centenari, l'obra, de més de quatre-centes pàgines, havia estat precedida per tres articles dels mateixos autors sobre les edicions lul·lianes de la BUB, publicats als «EUC» l'any 1912; immediatament després, el desembre del 1913, van prosseguir llur treball a les biblioteques mallorquines,⁹ i després, encara, a la Biblioteca Nacional de París.¹⁰

6. Cfr Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma*, Roma, Iglesia Nacional Española 1961.

7. El 1915 la feina era acabada, com diu el mateix Rubió: «Anuari» V (1913-1914), xxxiii. De tot plegat només foren publicades per J. Rubió unes notes sobre el contingut dels mss. lul·lians d'Innichen a l'«Anuari» V-II (1913-1914), 7-9, i uns anys més tard el catàleg complet dels mss. lul·lians d'aquesta biblioteca: *Los códices lulianos de la biblioteca de Innichen (Tirol)*, dins «Revista de Filología Española» IV (1917), 303-340, catàleg del qual es faria ressò el «BBC» IV (1917), 156-157, en una nota signada per Ramon d'Alòs.

8. «Anuari» V-I (1913-1914), xxxiv.

9. «Anuari» V-II (1913-1914), 5.

10. «Anuari» VI (1915-1920), viii.

Els números 3-5 programats per publicar tot seguit havien d'ésser el catàleg dels manuscrits lul·lians de Mallorca, encarregat a Estanislau Aguiló,¹¹ el catàleg dels còdexs lul·lians de Roma, fet per Alòs-Moner, i el catàleg dels manuscrits lul·lians de Munic, fet per Jordi Rubió. Cap d'aquests catàlegs no fou publicat. Mentrestant el 1914 s'havia declarat la primera guerra mundial i el 1923 es va produir el cop d'Estat de Primo de Rivera, anticatalà, antiestudis, etc. S'entén la parsimònia amb què l'IEC es va veure obligat a fer la viu-viu. És més difícil comprendre perquè el projecte de l'edició dels catàlegs de manuscrits lul·lians no fou represa, ni tan sols més tard, en temps de la «dictablanda» o en temps de la República. *Habent sua fata libelli*. Una primera explicació es podria trobar en el fet que la direcció de la Biblioteca de Catalunya i de les Biblioteques Populars, confiada a Jordi Rubió des del 1914, va acaparar la seva enèrgica capacitat de treball i el va apartar de la recerca. Però l'argument —simple excusa— no és pas tan consistent com això.

La idea dels catàlegs lul·lians havia estat seva. Perquè va fallar la contínuïtat de l'impuls inicial? No per disminució de l'interès, car l'any 1915 Rubió i Balaguer publicava *La Lògica del Gazzali posada en rims per Ramon Llull*,¹² i el mateix any, amb l'Alòs, redactava la memòria presentada per l'IEC al president de la Diputació i a l'alcalde de Barcelona sobre la celebració del sisè centenari de la mort de Ramon Llull,¹³ i en feia la crònica,¹⁴ consistent en dar raó dels treballs bibliogràfics sobre manuscrits i impresos en curs en aquells moments. L'any 1916 publicava al «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya» *El Breviculum i les miniatures de la vida d'en Ramon Llull de la Biblioteca de Karlsruhe*,¹⁵ un altre dels camps d'estudi pendants —la iconografia lul·liana— assenyalats per Rubió en la memòria sobre el VI^è Centenari.¹⁶ L'Alòs incloïa en la crònica del VI^è Centenari de la mort de Llull, redactada per al volum VI de l'«Anuari», la notícia de la publicació del *Catàleg de les obres lul·lianes d'Oxford*, de J. M. Batista i Roca,¹⁷ catàleg que J. Rubió ja havia recensionat al «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya».¹⁸ Al davant, al darre-re o al costat d'altres estudiosos de Llull, Rubió omplia el «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya» amb treballs bibliogràfics lul·lians: *El P. Jaume Custurer i els seus catàlegs lul·lians*,¹⁹ de Josep M. March. L'any 1925 sortiria el

11. Consta que hi treballava, per encàrrec de l'IEC, el 1915: «Anuari» V-I (1913-1914), xxxiv.

12. «Anuari» V-I (1913-1914), 311-354.

13. «Anuari» V-I (1913-1914), xxx-xxxiv.

14. «Anuari» V-II (1913-1914), 5-9.

15. «BBC» 3 (1916), 73-88

16. «Anuari» V-I (1913-1914), xxxiv.

17. Aparegut al «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» VIII (1916), 204-228.

18. «BBC» II (1915), 181; IV (1917), 150-152.

19. «BBC» 5 (1918-1919), 32-44.

darrer treball de Gottron publicat a Catalunya: *El Catàleg de la Biblioteca lul·liana del convent dels Franciscans de Mallorca*,²⁰ contingut al ms. II 438 de la Stadtbibliothek de Magúncia i redactat per Rafael Barceló, franciscà mallorquí (1648-1717), autor de diverses obres de tema lul·lià. De manera que no es pot dir que el fervor bibliogràfic lul·lià s'hagués atenuat en l'esperit del tàndem Rubió-Alòs. Potser sí que perjudicà la publicació dels catàlegs lul·lians la diversificació dels interessos bibliogràfics de Rubió i d'Alòs cap a l'estudi de la Biblioteca Capitular de Tortosa,²¹ i el personal de Rubió envers l'estudi de la *Crònica* de Desclot, la continuació en un segon volum dels *Documents per l'història de la Cultura catalana mieg-aval* del seu pare, deixant de banda la feina de la direcció de la BC i de les biblioteques populars i, també, la lentitud de les publicacions de l'IEC per motius polítics i pressupostaris.

A parer nostre, un altre fet, i aquest d'ordre metodològic, determinà la interrupció de la sèrie bibliogràfica lul·liana dissenyada el 1912. L'any 1921, el mateix Rubió esperonava Pere Bohigas, deixeble seu i doctorand a Madrid —pensionat per l'Ajuntament de Barcelona—, perquè catalogués els mss. d'autors catalans de la Biblioteca Nacional i d'altres biblioteques de Madrid. Acabat el doctorat i traslladant-se Bohigas a prosseguir estudis a l'École Pratique des Hautes Études de París, becat el primer any per la Universitat de Barcelona i el segon per Rafael Patxot, a indicació de Jordi Rubió, prosseguí la seva tasca d'inventariar mss. catalans a la BN de París i a les biblioteques de l'Arsenal, Mazarine i Sainte Geneviève. Per Pasqua del 1927 es traslladà dos mesos a Anglaterra a batre les biblioteques del British Museum, la Bodleiana i les dels col·legis d'Oxford i de Cambridge. Retornat a Catalunya, el dr. Pere Bohigas va escometre l'estudi dels fons mss. de la BUB, és a dir, els de la Desamortització. Es formava així, auspiciat per Patxot, el «Repertori de Manuscrits Catalans»,²² eina bàsica de recerca, una veritable base de dades *avant la lettre*. En aquest «repertori» —i mai potser no fou tan ben trobat el nom d'una cosa— hi confluïen les descripcions extenses dels mss. examinats per Bohigas o per altri, les notícies sobre mss. extretes d'estudis i treballs impresos de qualssevilla autors, inventaris de copistes, il·luminadors, donadors, compradors, possessors, índexs d'incipits de mss., de llur procedència, de mss. miniaturats i de mss. datats, amb taules d'obres d'autors catalans, sobre autors catalans o sobre Catalunya, i un altre índex cronològic de mss. del segle IX al XII —no acabat—. Si es tenen presents les fitxes redactades per Alòs-Moner dels mss. lul·lians de Roma —i probablement les de Rubió dels mss. muniquesos—, es veu d'una hora lluny que Bohigas renovava de dalt a baix la metodologia i la tècnica de l'estudi codicològic i l'exploració

20. «BBC» 6 (1920-1922), 146-224.

21. «Anuari» VI (1915-1920), ix, xv.

22. Cfr «EUC» XI (1926), 121-130; XII (1927), 411-457; XIII (1928), 530-535; XV (1930), 92-139; XVI (1931), 82-111, 213-310.

erudita dels manuscrits. Bohigas es mostrava familiaritzat amb la bibliografia erudita i la problemàtica sobre descripció de còdexs, i estudiava els manuscrits a partir d'uns coneixements de primer ordre sobre la història literària europea, la catalana inclosa. Era un pas endavant significatiu en relació amb les tècniques emprades fins aleshores per Massó, Alòs i Rubió. Estem convençuts que la iniciativa del «Repertori» i els resultats que va donar des del primer moment van inclinar Rubió a no precipitar-se a publicar el seu catàleg de Munic ni el de Roma de Ramon d'Alòs, bo i esperant que els treballs de Bohigas acabessin de donar una perspectiva i, sobretot, unes possibilitats consolidades d'anàlisi que ni ell ni l'Alòs ni ningú no havien pogut somniar quan inventariaven els fons romans i el de Munic per separat.²³ Si no hi hagués hagut un escrúpul científic poderós, no veiem cap raó perquè Rubió, en un moment o altre, no hagués pogut emprendre la publicació del seu catàleg de mss. lul·lians i el de l'Alòs. Rubió, en efecte, no va tenir cap empatx de publicar al «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya» dels anys vint i trenta el catàleg de mss. de la Biblioteca Episcopal de Vic²⁴ i el del fons de Sant Cugat de l'ACA,²⁵ treballs correctes i duts a terme per estudiosos que sabien el que tenien entre mans.

D'altra banda, causà un efecte semblant a l'aparició de l'estudi de Littré-Hauréau el que fou publicat sobre Llull a la segona part del volum novè del *Dictionnaire de Théologie Catholique*, cols. 1072-1141 (1926), obra d'Ephrem Longpré, en el qual l'autor es demostrava al corrent dels treballs de l'IEC sobre Llull i de la frondosa bibliografia lul·liana apareguda a Catalunya i en altres bandes fins en aquell moment. Ara bé, la prova del nou del que volem dir es troba en l'article *Ricerche lulliane* de Carmelo Ottaviano publicat als «Estudis Universitaris Catalans» del 1929,²⁶ on l'italià feia una crítica formal del catàleg dels mss. lul·lians de la Biblioteca Ambrosiana de Milà publicat a nom de Mateu Obrador al segon volum de l'«Anuari» de l'IEC. El que deia Ottaviano feia respecte: Obrador havia inventariat 22 mss. lul·lians d'una biblioteca que en té cinquanta-un. D'altra banda, Obrador atribuïa al ms. N 259 Sup. les obres lul·lianes molt menys nombroses i importants del ms. següent, N 260 Sup, i obviava les 48 obres de Llull contingudes al ms. N 259 Sup., que, a més a més, en contenia una de desconeguda. En el mateix article, Ottaviano anunciava que publicaria en un col·lecció dirigida per Étienne

23. La ressenya d'Alòs publicada a l'«Anuari» VIII (1927-1931), 526-527 sobre el «Repertori de Manuscrits Catalans» és explícitament elogiosa i esperançada.

24. Josep GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vic*, dins «BBC» VI (1920-1922 [1925]), 50-97; VII (1923-1927 [1932]), 59-154; VIII (1928-1932 [1934]), 46-120.

25. Francesc X. MIQUEL ROSELL, *Catàleg dels llibres manuscrits de la biblioteca del Monestir de Sant Cugat existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó*, dins «BBC» VIII 1928-1932 [1934]), 143-240.

26. «EUC» XIV (1929), 1-13.

Gilson un inventari cronològic de les obres de Llull, indicant data de composició, títol exacte, classificació per matèries, incipits, edicions més importants i les fons manuscrites. L'avís no podia ésser més clar: Calia anar amb molt de compte en la qüestió dels mss. lul·lians i en la metodologia de treball que s'hi aplicava. Rubió tenia notícies de primera mà de la satisfacció amb què l'IEC havia subvencionat i publicat el treball d'Obrador, un treball que al cap dels anys es demostrava precari i del tot insuficient. La bona publicitat que Longpré havia fet al DTC de les tasques lul·lianes de l'IEC constituïa un *monitum* per si s'havia de continuar amb resultats mediocres. La tasca de Rubió i Alòs en la catalogació de mss. lul·lians havia estat pionera, una simple operació de fressar els camins oberts per Littré i Hauréau quan havien esmentat els mss. muniquesos al costat dels de la BNP. A partir del «Repertori» de Bohigas era impensable editar responsablement un catàleg que, en una perspectiva de recerca rigorosa, hauria suscitat més interrogants que no n'hauria solventats. En fi, no deixa d'ésser simptomàtic que a partir del 1929 Rubió no edita cap més estudi lul·lià en publicacions de l'Institut.

D'altra banda, són significatives les seves *Notes sobre la transmissió manuscrita de l'opus lul·lià*,²⁷ «Franciscàlia» (1928) 335-348, on Rubió esmentava des del bell començament l'article de Longpré al DTC, «una síntesi tan ben documentada com plena de novetat de la vida i obra de R. L». Al mateix temps, exposava amb claredat diàfana com s'havia de concebre el catàleg dels mss. lul·lians que ell tenia al cap i que no havia fet, és a dir, el catàleg de *tots* els mss. lul·lians: «Les divergències que molt sovint s'observen entre les còpies d'un mateix llibre lul·lià, tothom sap que de vegades tenen una significació més gran que no pas la d'ésser simples variants textuales. En certs casos les trobem en la data de l'*explicit*, d'on vénen les consegüents confusions en voler establir la cronologia de la producció lul·liana. De vegades descobrim dues redaccions d'un mateix text, ço que revela que l'original català fou posat en llatí per dues mans diferents. Altres cops entre el text llatí i el català hi ha variants importants, indicadores d'una intervenció de l'autor, més o menys directa, en la traducció. El catàleg general, doncs, dels manuscrits lul·lians hauria d'articular de tal manera els resultats de les investigacions realitzades en cada biblioteca, que ens permetés solucionar amb seguretat aquests problemes». En el mateix ordre de preocupacions s'arreglera el treball *Interrogacions sobre una vella versió llatina del «Llibre de contemplació (lat. Paris. 3.348 A)»*.²⁸

La qual cosa no significa que ni l'Institut, sempre subvencionat de forma aleatòria, ni Rubió personalment es desentenguessin de Llull, ben al contrari. L'Alòs-Moner continuà publicant en els volums de l'«Anuari» ressenyes deta-

27. «Franciscàlia» (1928), 335-348.

28. «Estudis Franciscans» XLVII (1935), 111-119.

llades del moviment bibliogràfic lul·lià, i per mor de la claretat organitzava els treballs en apartats diferents: Cursos i conferències, fonts bibliogràfiques i documentals, edició d'obres originals de Ramon Llull, traduccions, obra apòcrifa, vida de Ramon Llull, estudis sobre l'obra de Ramon Llull, història del lul·lisme i vària.²⁹ Sovint la ressenya és crítica i remarca mancances en les obres ressenyades o relacions entre obres independents. I potser és significatiu que els estudis lul·lians impulsats per l'IEC es publicuin als «Estudis Universitaris Catalans». Per començar les *Notes per al catàleg d'alguns còdexs lul·lians de les biblioteques de Palma de Mallorca*, de Mateu Obrador (†),³⁰ publicades com un homenatge i sobretot perquè «algun d'aquests manuscrits ja no figura avui a les col·leccions on N'Obrador els veié». En el mateix volum Salvador Galmés editava l'*Ars infusa* de Llull, obra que Ottaviano donava per perduda, existent, en canvi, en dos manuscrits.³¹ En un altre volum dels «EUC» Josep Tarré publicava el decret *Avendo Noi* del papa Benet XIV (1751), on donava instruccions al promotor de la fe sobre la qüestió del culte a Ramon Llull i la revisió de les seves obres.³² Tota aquesta primera època dels estudis lul·lians de l'IEC acaba amb els volums de la miscel·lània en honor d'Antoni Rubió i Lluch, on Manuel de Montoliu estudiava la persistència de l'element trobadoresc en el *Llibre de amic e amat* de Ramon Llull, molt transformat i dotat d'una intenció nova i un nou esperit;³³ Tomàs Carreras i Artau encetava l'estudi de la terminologia filosòfica lul·liana;³⁴ Antoni Pons donava a conèixer fra Mario de Passa, beguï, venecià, ermità, mestre en arts, frare lul·lista, figura ben representativa del lul·lisme del final del segle XV;³⁵ i Josep Sebastià Pons, el poeta d'Illa, hi estudiava des del punt de vista literari el *Plant de nostra dona santa Maria*.³⁶

Al final d'aquest període, just abans de la guerra civil, el P. Miquel Batllori obria el foc d'una campanya lul·liana —que l'acompanyaria tota la vida— amb el treball *Records de Llull i Vilanova a Itàlia. Part I: Per la història del lul·lisme als ducats de Ferrara i Mòdena*,³⁷ on donava notícia d'uns mss. lul·lians i pseudo lul·lians de Ferrara i Mòdena, que completava l'any sobre en *Relíquies manuscrites del lul·lisme italià*,³⁸ amb notícies de mss. lul·lians a Bèrgam, Florència, Gènova, Milà, Mòdena, Pàdua i Pésaro, i en *Al margen de un incunable luliano*,³⁹ estudi breu de l'edició veneciana de 1480 de l'*Ars Generalis ultima*. Si es té en

29. «Anuari» VII (1921-1926), 373-379; VIII (1928-1931), 525-542.

30. «EUC» XVII (1932), 166-183.

31. «EUC» XVII (1932), 291-301.

32. «EUC» XX (1935), 142-161.

33. «EUC» XXI (1936), 363-398.

34. «EUC» XXI (1936), 545-552.

35. «EUC» XXII (1936), 317-337.

36. «EUC» XXII (1936), 109-113.

37. «AST» 10 (1934), 11-25.

38. «AST» 11 (1935), 129-141 (= *Miscel·lània Finke d'història i cultura catalana*).

39. «Razón y Fe» 108 (1935), 443-450.

compte que Batllori havia estat alumne de Jordi Rubió a la UB, aquest interès per la identificació de mss. lul·lians no necessita explicacions. Més encara, ja de jove Batllori demostrà un afany imperiós perquè la qüestió de la bibliografia lul·liana tingués continuïtat, com ho exigien els requeriments de Rubió i Balaguer del moment del VIe Centenari; en una recensió aparentment anodina de *Les obres autèntiques del beat Ramon Llull. Repertori bibliogràfic*, obra de Joan Avinyó,⁴⁰ Batllori estampava: «Es llàstima que l'autor ... no s'hagi animat a fer un catàleg bibliogràfic, si no definitiu, almenys tan complet com l'estat actual de les investigacions lul·lianes ho permetés, afegint a les aciençades recensions que fa de les diferents obres de R. L. la llista completa de tots els manuscrits coneguts, de totes les versions i dels estudis que de cada obra s'han fet, recollint així en un corpus de consulta l'enorme material bibliogràfic dispers çà i lla en un seguit de revistes i publicacions que difícilment poden abastar-se». Batllori era ben conscient que la «mar espaiosa dels estudis lul·lians» no es podia solcar còmodament si la bibliografia lul·liana no era rigorosament tinguda al dia en tots els seus aspectes, començant pel catàleg dels mss. de les obres de Llull. El 1936 publicava *Un lul·lista bolonyès del segle XVII: Luigi Sabatini*,⁴¹ preludi del que seria una de les seves aportacions majors a la història del lul·lisme, com es veurà més endavant.

Resta ara fer una referència al treball de Cramer von Bessel, *Une correspondance du XVIIIe siècle en marge de l'Editio Maguntina*.⁴² Hem parlat abans dels documents exhumats per Gottron referents a la matèria. Doncs vet aquí que en aquesta contribució es publicaven un grapat de documents anteriors als publicats per Gottron, en els quals es fa palès que la recerca de manuscrits lul·lians a Barcelona perquè servissin per a l'edició de Mainz ja era activa en temps de la Guerra de Successió.

Amb aquest nom es clou el primer període en què hem dividit el treball pel que fa a la col·laboració de lul·listes estrangers en les tasques de recerca lul·liana de l'IEC. Però no seríem justos si no recordàvem, encara que sigui retrospectivament, que Adam Gottron havia publicat l'any 1913 l'estudi *Ein lullistischer Lehrstuhl in Deutschland um 1600?*,⁴³ i publicaria més tard, el 1923 un altre estudi de la mateixa matèria, *Die mainzer «Lullistenschule» im 18. Jabrbundert*.⁴⁴ En aquells anys inicials, Gottron és l'investigador estranger més remarcable amb qui estableix contacte l'IEC. Val a dir que ja en el segon volum de l'«Anuari» (1908) fou publicat el *Contributo agli studi lulliani* de Pier Enea Guarnerio, de la Universitat de Pavia, edició i estudi de la *Doctrina dels infants*, text lul·lià catequètic mal conegut i diferent de la *Doctrina pueril*.⁴⁵

40. «AST» 11 (1935), 587-588.

41. «AST» 12 (1936), 191-216.

42. «EUC» XIX (1934), 263-269.

43. «EUC» VII (1913), 221-223.

44. «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia» 1 (1923), 227-242.

45. «Anuari» I (1908), 497-519.

II

Després de la guerra, fou difícil recompondre el desgavell que la victòria dels feixistes va ocasionar a l'IEC. Tot havia desaparegut: l'«Anuari», els «EUC» i, naturalment, els homes, els projectes i sobretot l'esperit que els informava. Molts membres de l'IEC van haver d'emprendre el camí de l'exili i el més eminent de tots, Pompeu Fabra, hi va morir sumit en la misèria. Alguns van anar tornant, amb comptagotes. D'altres es van quedar a Catalunya i van aconseguir salvar els mobles, amb els que s'hi anaven reincorporant, no sense esforç, sacrifici i abnegació.

Durant tot aquest període les iniciatives i una gran part dels fruits més brillants de l'estudi de Llull i el lul·lisme que es donaren a Catalunya van néixer i créixer fora de l'IEC. No deixava d'ésser paradoxal el fet que alguns d'aquests fruits eren obra de membres de l'IEC, que havien de treballar fora de l'IEC. Finalment, quan a partir del 1947 apareixen les primeres publicacions d'un IEC simplement tolerat, el que hi predominarà d'antuvi seran les recensions d'edicions d'obres lul·lianes i notícies de conferències sobre Ramon Llull.

Hem dit que l'IEC era simplement tolerat. De grat o per força, els catalans hem sabut convertir algunes situacions adverses en oportunitats. No sense entrebancs de tot ordre, l'IEC es renovà. L'any 1944 hi entrava Joaquim Carreras i Artau, que amb el seu germà Tomàs era autor d'una *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, ja enllestida abans d'esclatar la guerra civil. El primer volum havia aparegut el 1939 i el segon ca. 1947, encara que porti data de 1943, en una edició de la «Asociación para el progreso de las ciencias». Tomàs es va reservar l'estudi de Llull i Sibiuda, el del lul·lista protestant Johann Heinrich Alsted i el capítol sobre el lul·lisme contemporani. Joaquim va assumir la resta de l'obra, assenyaladament la història del lul·lisme, que és la primera menada amb el rigor científic i documental pertinent. La monografia sobre Ramon Llull del primer volum d'aquesta *Historia*, obra de Tomàs Carreras, va marcar època. Hi apareixia un catàleg, una cronologia i una geografia, tot molt ben garbellat, de les obres de Llull. Poc preocupats per les qüestions de tipus codicològic dels mss. lul·lians, els autors remetien en l'entrada de cada obra (243) als catàlegs de Littré-Hauréau, Longpré i Joan Avinyó,⁴⁶ i a la taula cronològica de les obres de Ramon Llull que havia proposat Carmelo Ottaviano.⁴⁷ Ressenyaven també les obres perdudes (12), les apòcrifes i atribuïdes (44). Amb aquesta base, es podia escometre l'estudi de la formació de l'*Ars* lul·liana i de la seva evolució en les diverses redaccions i aplicacions que en va fer Llull. Els resultats obtinguts per Tomàs

46. Cfr *Les obres autèntiques del Beat Ramon Llull. Repertori bibliogràfic*, Barcelona 1935, citat suara.

47. Cfr *L'Ars compendiosa de R. Lulle avec une étude sur la bibliographie et le fond ambrosien de Lulle*, París 1930, 31-95.

Carreras en l'estudi de la «genètica» del pensament lul·lià han estat la base de tots els estudis posteriors sobre el pensament filosòfic de Llull i la projecció irreversible de l'obra lul·liana més enllà del clos de la literatura estricta.

Per la seva banda Joaquim Carreras traçava una primera història del lul·lisme que, com a síntesi, encara no ha estat superada.⁴⁸ Des dels primers deixebles i col·laboradors de Llull, passant pels antilul·listes (Eimeric), les escoles lul·lianes, els lul·listes antiartístics com és ara Sibiuda, les influències lul·lianes en la filosofia europea del Renaixement i en l'Espanya dels Àustries, el lul·lisme europeu dels segles XVII i XVIII, l'aparició del lul·lisme crític (Custurer, Pascual), les polèmiques lul·lianes i el desvetllament modern del lul·lisme, la temàtica es desplegava amb una informació bibliogràfica bàsica de conjunt com no s'havia vist mai fins aleshores. Si no fos que els altres capítols sobre història de la filosofia hispànica van ésser escrits amb el mateix rigor i competència, l'obra dels germans Carreras i Artau hauria pogut passar com un monument a la història del pensament de Ramon Llull i a la història del lul·lisme. De fet, el gran mèrit de llur *Historia*, és que defuig la cotilla de la defensa de la *ciencia española*, impulsada a finals del segle XIX per Menéndez y Pelayo i Bonilla San Martín, i en comptes de parapetar-se en la trinxera d'un nacionalisme cultural espanyol defensiu —i a voltes ingènuaument agressiu—, situen amb encert la filosofia hispànica medieval en el marc de les preocupacions vigents en la filosofia europea de l'època, constatant adés les concomitàncies, adés les divergències.

En realitat, l'obra dels germans Carreras traspua per totes bandes l'esperit inicial de l'IEC i el projecte pràctic d'estudiar les realitats catalanes amb rigor científic i sense prejudicis. Pel que fa a Llull, l'obra és un punt d'arribada i serà en endavant el punt de partida indispensable, perquè era el primer estudi impregnat de tots els esforços anteriors, amb l'avantatge que els van saber amalgamar d'una manera sàvia i eficaç. Amb això quedava demostrat, i no és poca cosa, que Llull era un capítol ineludible de la història de la filosofia.

Bo i tractant dels germans Carreras i Artau, sobretot de Joaquim, cal tornar a reprendre els treballs sobre Llull del P. Miquel Batllori, que des del 1951 fou membre corresponent de l'IEC a Roma. El seu sojorn a Itàlia li va permetre de publicar ben aviat *El lulismo en Italia (ensayo de síntesis)*,⁴⁹ on, prosseguint l'obra dels Carreras i Artau, oferia dades noves sobre les estades de Llull a Itàlia. Sobre els mss. lul·lians que s'hi conserven, distingia agudament els autènticament italians, els que responen a l'interès que Llull va desvetllar entre els italians, dels que hi són importats tardanament. A propòsit del lul·lisme italià, el divideix en cinc períodes: 1316-1480, 1480-1563, 1563-1700, el segle XVIII i els segles XIX-XX. Aquesta sola divisió ja indi-

48. Ell mateix la va retocar més tard, el 1957, en *Ramon Llull. Obres essencials*, vol. I, que se cita més avall.

49. «Revista de filosofía» 2 (Madrid 1944), 253-313, 479-537.

ca la fecunditat del treball, que superava de molt el que havien aportat els germans Carreras.

Un altre fet decisiu produït fora de l'IEC és l'aparició l'any 1957 de la revista *Estudios lulianos*, després *Estudis lul·lians*, finalment *Studia lulliana*, creada i dirigida primer per S. Garcías Palou i posteriorment per Anthony Bonner. La revista apareixia a redós de la Maioricensis Schola Lullistica, que també es va encarregar a partir del 1959 del projecte d'edició de les obres llatines de Ramon Llull. Aquest projecte venia a ésser el complement de la magna obra de les ORL, iniciada per Obrador, continuada per Salvador Galmés i culminada el 1950. El veritable impulsor del projecte era Friedrich Stegmüller, que havia estat uns anys a Madrid, al CSIC, treballant en el *Repertorium Biblicum Medii Aevi*. El projecte es concretà en cinc volums de les ROL editats a Mallorca, però s'afollà sobtadament el 1967. Ja veurem més endavant com fou reprès, aquest cop fora de Mallorca, de la Península i del Mediterrani.

No per això l'IEC oblidava Llull. En el primer número de la revista «Estudis Romànics», apareguda el 1947 i en endavant proa dels treballs de la Secció Filològica, Salvador Galmés hi publicava el primer estudi crític lul·lià de la postguerra: *Ramon Llull no és l'autor del llibre «Benedicta tu in mulieribus»*.⁵⁰ Tres anys més tard, Joaquim Carreras i Artau publicava *El lul·lisme de Juan de Herrera, l'arquitecte de l'Escorial*.⁵¹ El discurs inaugural del curs 1951-1952, a càrrec d'A. M. Badia i Margarit, era un estudi sobre *Els orígens de la frase catalana*,⁵² on demostrava que Ramon Llull havia dut el català de la feixuguesa i la reiteració de la prosa anterior a la maduresa, elegància i lògica de la seva, que constitueix el cim de la primera volada clàssica de la llengua catalana. Aramon i Serra prengué el relleu de Ramon d'Alòs en el seguiment de la bibliografia lul·liana,⁵³ assenyalant els estudis, les edicions de textos i les traduccions d'obres lul·lianes que es publicaven.

Miquel Batllori prosseguí els estudis sobre el lul·lisme a Itàlia, iniciats el 1944,⁵⁴ i a la resta d'Europa,⁵⁵ ampliant les dades recollides per Joaquim Car-

50. «ER» 1 (1947-1948), 75-88.

51. «Miscel·lània Puig i Cadafalch: Recull d'estudis d'arqueologia, d'història de l'art i d'història oferts a Josep Puig i Cadafalch per la Societat Catalana d'Estudis Històrics», vol. 1 (1947-1951), 41-60.

52. «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans» (1952), 43-54; i en tirada a part, Barcelona IEC 1952, 124 p.

53. Cfr *Publicacions lul·lianes*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics» 2 (1953), 90-92. Cal tenir en compte que Miquel Batllori publicaria una *Introducció bibliogràfica a los estudios lulianos*, Palma de Mallorca 1954, de 24 pàgines, que enllaçava amb els treballs bibliogràfics anteriors de l'IEC.

54. *El lulismo en Italia (Ensayo de síntesis)*, dins «Revista de Filosofía» II (1944), 255-313, 481-537.

55. *Le lullisme de la Renaissance et du Baroque*, «Actes du XIe Congrès International de Philosophie. Histoire de la Philosophie moderne et contemporaine», Amsterdam-Lovaina

reras i Artau, al mateix temps que es dedicava a estudis crítics sobre la biografia de Llull i n'editava la *Vita coetània*,⁵⁶ amb notes copioses.⁵⁷ Joaquim Carreras donava compte de les publicacions d'Anton Philip Brück sobre el lul·lisme alemany del segle XVIII,⁵⁸ dels treballs del P. Platzcek,⁵⁹ i de Frances A. Yates, Helmut Hatzfeld i Pring-Mill,⁶⁰ els millors estudiosos estrangers del lul·lisme durant aquests anys.

Ara potser és el moment d'indicar que tres membres conspicus de l'IEC, Jordi Rubió i Balaguer, Joaquim Carreras i Artau i Miquel Batllori, i un que ho hauria pogut/degut ésser, Martí de Riquer, van constituir la comissió assessora de l'edició dels dos volums *Ramon Llull. Obres essencials*, que van sortir el primer l'any 1957, pagat per Rossend Riera i Sala, i el segon l'any 1960, pagat per Domènec Valls i Taberner. A falta d'edicions noves, eren republicades i anotades un conjunt d'obres lul·lianes de l'edició mallorquina de les ORL: *Blanquerna, Libre d'Amic e Amat, Libre de Meravelles, Libre qui és de l'orde de cavalleria, Arbre de ciència, Libre del Gentil e los tres savis, Libre de Santa Maria, Los cent noms de Déu, Hores de nostra Dona Sancta Maria, Plant de la Verge, Cant de Ramon, Lo Descombort, Lo concili* (vol. I), *Arbre de filosofia d'Amor, Libre de contemplació en Déu* i *Del naixement de Jesús infant*, traducció del llatí de Llorenç Riber, revisada i anotada per M. Batllori. Joaquim Carreras i Artau hi publicava una *Introducció biogràfica* (19-29), *El lul·lisme* (69-84), i hi feia inserir *L'obra i el pensament de R. Llull* (55-68), text pòstum de Tomàs Carreras i

---

1953, 7-12; *El lul·lisme del primer Renaixement*, «Ponencias del IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón (23 de septiembre a 2 de octubre de 1955) celebrado en Palma de Mallorca», Barcelona 1970, 311-321; *El gran cardenal d'Espanya i el lul·lista antilul·lià Fernando de Córdoba*, dins «Estudios Lulianos» 2 (1958), 313-31; *Los jesuitas y la combinatoria luliana*, dins «V Convegno internazionale di studi umanistici (Oberhofen 1960)», Pàdua, Cedam 1960, 217-220, i dins «Cultura e finanze. Studi sulla storia dei gesuiti da s. Ignazio al Vaticano II», Roma, Edizioni di Storia e Letteratura 1983, 212-217; *Pourqui les manuscrits lulliens de Munich ne se trouvent pas à la Vaticane*, dins «Mélanges Eugène Tisserant», vol. VI, Città del Vaticano 1964, 121-128; *Giovanni Pico e il lullismo italiano del Quattrocento*, dins *L'opera e il pensiero di Giovanni Pico della Mirandola. Convegno internazionale (Mirandola: 15-18 settembre 1963)*, vol. II, Florència 1965, 7-16; *Lul·lisme i antilul·lisme entre els segles XVII i XVIII*, dins «Estudios Lulianos» 11 (1967), 5-19; *Sur le lulisme en France au XVe siècle*, «Colloque International de Tours (XIV stage). L'Humanisme français au début de la Renaissance (De Pétrarque à Descartes)», Paris, Vrin 1973, 117-126.

56. *Ramon Llull en el món del seu temps*, Barcelona 1960 (Episodis de la història 79), 60 p.; *Certeses i dubtes en la biografia de Ramon Llull*, dins «Estudios Lulianos» 4 (1960), 317-320; la *Vita coetània* encapçala el volum *Ramon Llull. Obres essencials*, vol. I, Barcelona, Editorial Selecta 1957, 31-54.

57. Batllori va escriure també el *Prólogo general* del volum *Raimundo Lulio. Obras literarias*, Madrid, BAC 1948, p. xvii-xix, on també posava una introducció a l'edició de la traducció al castellà del *Llibre de la orden de caballería*, feta per Ramon de Luanco i publicada per la RABL B el 1901.

58. «ER» 2 (1949-1950), 296-297.

59. «ER» 3 (1951-1952), 313-317.

60. «ER» 5/2 (1955-1956) 260-266.

Artau, mort a Barcelona el 1954. Jordi Rubió va escriure per al primer volum *L'expressió literària en l'obra lul·liana* (85-110). En apèndix A. M. Badia Margarit i Francesc de B. Moll van publicar *La llengua de Ramon Llull*, (1299-1358), l'estudi més sistemàtic i detallat que mai s'ha publicat sobre la matèria; Miquel Batllori publicava les seves *Orientacions bibliogràfiques sobre Ramon Llull i el lul·lisme* (1359-1376); i Josep Romeu i Figueras un *Glossari de mots* (1377-1396). Ultra els ja esmentats, hi van fer estudis introductoris i van posar notes als diversos textos publicats Pere Bohigas, Andreu Caimari, Antoni Comas, S. Garcias Palou, Joan Pons i Marquès, Antoni Sancho i Miquel Arbona. Per a un gran nombre d'estudiants, professors i lectors *tout court* dels anys foscos del franquisme aquests dos volums foren el primer accés a la lectura de Llull i al coneixement sòlid del seu pensament i de la seva significació nacional. I per a aquelles generacions representaren, a més, l'ocasió de prendre contacte viu amb els qui havien sobreviscut dels primers equips de l'IEC.

Dels pocs estudis lul·lians publicats aleshores a «Estudis Romànics»,⁶¹ cal remarcar dos treballs de Friedrich Stegmüller. El primer és *Raimundiana Americana*, catàleg de 10 mss. lul·lians dels segles XIV-XV conservats en biblioteques dels EEUU.⁶² Aquest és un capítol nou de les recerques lul·lianes, tot just encetat per Stegmüller i, per ara i tant, poc desenvolupat. El segon article és *Eine neue Handschrift der «Taula general» von Ramon Llull*,⁶³ que resulta ésser un dels mss. descrits en el primer treball, el ms. catalan 12 de la Houghton Library (Harvard College Library), de Cambridge (Massachusetts). També obria noves perspectives el treball de Ramon Sugranyes de Franch, *Ramon Llull i l'islam*,⁶⁴ on, a propòsit de Llull, revisava la tesi d'Américo Castro de la *vividura* històrica d'arrel semítica comuna de tots els pobles d'Espanya. Cap al final del període apareixia una altra obra que marcava època en l'estudi de la història del lul·lisme, *Raimund Llull and Lullism in fourteenth-century France*, de J. N. Hillgarth,⁶⁵ bàsic per a entendre el lul·lisme i l'anti-

61. Frank PIERCE, «*Blanquerna*» and «*The Pilgrims Progress*» compared, «ER» 3 (1951-1952), 89-98; Rita FALKE, *Die Staatsidee bei Ramon Llull*, «ER» 5/1 (1955-1956), 77-93; Gerold HILTY, *Oratio reflexa en català*, «ER» 8 (1961), 185-187; Miquel DOLÇ, *El sentiment de la natura en l'obra rimada de Ramon Llull*, «ER» 9 (1961), 15-27; Robert D. F. PRING-MILL, *Entorn de la unitat del «Llibre d'Amich e Amat»*, «ER» 10 (1962-1967), 33-61; Miquel DOLÇ, *Ocells i arbres en el «Llibre d'Amich e Amat»*, «ER» 10 (1962-1967), 63-71; Rosalia GUILLEUMAS, *Notes sobre la tradició manuscrita i impresa del «Llibre d'Amich e Amat»*, «ER» 10 (1962-1967), 73-83; A. M. BADIA I MARGARIT, *Notes per a una caracterització lingüística dels manuscrits del «Llibre de Contemplació»*. *Contribució a l'estudi de la llengua de Ramon Llull*, «ER» 10 (1962-1967), 99-129; Joan VERNET I GINÉS, *Observacions sobre el llibre «Oracions de Ramon»*; Gret SCHIB, *Notes sobre les traduccions franceses de Ramon Llull*, «ER» 13 (1963-1968), 269-274.

62. «ER» 9 (1961), 29-48.

63. «ER» 10 (1962-1967), 91-97.

64. «ER» 19 (1962-1967), 17-31.

65. Immediatament recensionat per Batllori a *Bulletin of Hispanic Studies* 51 (1974), 311-318.

lul·lisme universitari francès i llurs connexions amb els lul·lismes de la Corona d'Aragó.

En conjunt, si hom té present la totalitat de la bibliografia lul·liana del període publicada al món, i la qualitat dels treballs dels lul·listes forans, cal admetre que la participació de l'IEC en el moviment del període és de grau menor. Som lluny de l'arrencada i dels projectes, tanmateix no sempre coronats, dels primers anys del segle XX. La iniciativa mallorquina de les ORL, iniciada efectivament el 1906 i acabada el 1950, i l'inici també a Mallorca de les ROL (1959-1967), deixava l'IEC en posició secundària. És veritat que molts membres de l'IEC van publicar treballs a *Estudios Lulianos* i textos lul·lians a la col·lecció *Els Nostres Clàssics* i en altres bandes. El que li passa a l'IEC d'aquells anys és que no té, perquè no pot tenir, ni un sol projecte lul·lià interessant, fora d'un seguiment erràtic de la bibliografia lul·liana i de la publicació d'articles que contribueixen a fer conèixer millor l'obra de Llull i el lul·lisme en aspectes singulars, concrets i de detall, enriquint el que ja se sabia, obra d'universitaris benemèrits que treballaven correctament, sense que cap d'ells hagués pensat mai a embrancar-se en iniciatives lul·lianes d'envergadura. El fet que una empresa com les ROL pogués passar per ull a l'IEC, o, dit d'una altra manera, que els impulsors de les ROL no acudissin a l'IEC per tal de donar forma al projecte, és significatiu de la precarietat de mitjans humans i econòmics que presentava l'IEC d'aquells anys.

Però els estudis dels gran lul·listes estrangers que apareixen en el període —Yates, Pring-Mill, Platzek, Hillgarth— i la intervenció de Stegmüller en l'edició de l'obra llatina de Llull són fenòmens de primera importància, que faran donar un tomb a la situació.

III

El 1975 la situació político-administrativa de l'IEC es va estabilitzar d'una forma que avui és forçós considerar precària i que tanmateix representava un avenç respecte de la situació anterior. Com a conseqüència d'aquest fet i de la irrupció de les forces que van plasmar la Transició política del franquisme a la democràcia, l'IEC va encarar una etapa nova, caracteritzada a parer nostre per dues notes: Se sentia la necessitat difusa d'entroncar amb els equips del primer IEC, amb llur competència i capacitat de treball, amb l'encert que van tenir de donar-se programes ambiciosos, encara que molts d'ells només es van realitzar en part, o quedaren estroncats pel resultat de la guerra civil, o mai no es van dur a terme purament i simple. Al costat d'aquest sentiment, hi havia la convicció que s'obria una etapa de vida llarga per a l'IEC, amb la possibilitat de pensar en programes a llarg termini i de disposar dels recursos necessaris per a dur-los a terme. En aquest aspecte, l'IEC tenia una sintonia moral perfecta amb el conjunt de la societat. Una altra cosa és que en el pla

social i polític les coses van anar molt depressa i, en canvi, la renovació dins l'IEC fou més lenta.

Als inicis d'aquest període, hi ha tres fets, dos esdevinguts fora del marc i de les activitats de l'IEC, que tindran una influència decisiva per tot l'avenir.

El primer és la represa de les ROL. Stegmüller, efectivament, després de la fallida mallorquina, va convèncer els editors del *Corpus Christianorum. Continuatio mediaevalis* (Brepols) de publicar els volums de l'obra llatina de Lull que elaboraria el Raimundus Lullus Institut de Freiburg im Breisgau (Alemanya). Així, el 1978 va aparèixer el primer i a hores d'ara l'edició ha arribat al volum trenta-set. No cal ponderar tot el que ha representat aquesta empresa. Finalment són els alemanys els qui gestionen i coronen l'edició de les obres de Lull iniciada per Salzinger a Magúncia. Finalment hi ha un centre universitari on s'ha aplegat microfilm de tots els mss. lul·lians coneguts. Finalment hom disposarà del corpus textual indispensable per a estudiar Lull amb solvència. La part poc simpàtica de tot plegat és la nul·la participació de cap institució catalana en el projecte, per bé que darrerament i a títol individual sí que hi han treballat catalans.

El segon fet és l'aparició l'any 1982 d'*Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. I. Volums amb textos catalans. Apèndix: Inventari d'obres lul·lianes en català*, seguida el 1986 de la segona part, *Volums amb textos llatins*,⁶⁶ obra de Josep Perarnau i Espelt. Amb aquesta obra arribava finalment a bon port una de les tasques que el primer IEC s'havia donat com a prioritària i a la qual va dedicar esforços i diners. Josep Perarnau, des del seu lloc de professor a la naixent Facultat de Teologia de Catalunya, representava amb tota consciència el programa de Rubió i el duia a terme amb un sentit de la professionalitat i de l'escrúpol científic que a Catalunya no s'havia pogut observar encara en matèria de descripció de manuscrits, a desgrat dels bons paleògrafs i codicòlegs que el país ha tingut. De la qualitat del treball

---

66. Barcelona, Facultat de Teologia de Barcelona 1982-1986 (Studia, Textus, Subsidia, n. 3-4). Havien precedit aquesta obra altres contribucions de Perarnau al catàleg de mss. lul·lians: *Un manuscrit lul·lià no identificat: Vic, Muesu Episcopal 35*, dins «AST» 46 (1973), 71-82; *Los manuscritos lullianos en las bibliotecas Casanatense y Angélica*, dins «Anthologica Annua» 21 (1974), 185-248; *Un altre testimoni del lul·lisme castellà medieval. Vat. Ross. 990*, dins «Randa» 10 (1980), 71-79; *Cuatro manuscritos medievales del lulismo galaico-portugués*, dins «Anthologica Annua» 28-29 (1981-1982), 531-552. I seguirien encara: *El ms. lul·lià de Trento, Biblioteca Comunale 116/27/W*, dins «Studia lullistica: Miscellanea in honorem Sebastiani Garcias Palou», Palma 1989, 55-56; *El manuscrit lul·lià «princeps»: el del Libre de contemplació en Déu de Milà*, dins «Studia lullistica et philologica. Miscellanea in honorem Francisci B. Moll et Michaelis Colom», Palma 1990, 53-60; *Entorn d'una afirmació d'A. Bonner relativa al ms. de Milà, Ambrosiana O 87 Sup.*, dins «Studia lulliana» 31 (1991), 67-72; *El volum manuscrit lul·lià de la Biblioteca Apostolica Vaticana: Ottob. lat. 396*, dins «ATCA» 16 (1997), 393-398; *La còpia manuscrita medieval de les tres lletres de Ramon Llull demanant al rei, a un prelat de França i a l'Estudi de París l'establiment d'escoles de llengües (Clarmont-Ferrand, BMI, ms. 96)*, dins «ATCA» 21 (2002), 123-218.

de Perarnau n'és prova el fet que la Bayerische Staatsbibliothek ha adoptat els dos volums com a catàleg propi dels mss. hispans, malgrat el fet de no ésser escrits en tudesc. Al nostre país el catàleg de Perarnau ha influït positivament, donades les múltiples possibilitats que obria per a l'estudi dels manuscrits lul·lians, i aquest no és pas el seu mèrit menor.

Aquell mateix any 1982 —i és el tercer fet— sortia el primer número de l'anuari «Arxiu de Textos Catalans Antics», editat primer per la Fundació Jaume Bofill (vols. I-III), després per la Fundació referida i l'IEC (vols. 4-5) i finalment per l'IEC i la Facultat de Teologia de Catalunya (vols. 6 i següents), sempre sota la direcció del mateix Josep Perarnau, que el 1990 entraria a la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC. L'anuari ideat per Perarnau —cada número omplert del 75% en amunt per ell mateix— entroncava amb la voluntat de les primeres generacions de l'IEC en sentits diversos. D'antuvi oferia un seguiment de la bibliografia que es produeix arreu, escrita en caràcters llatins, sobre textos i obres d'autors catalans de qualsevol matèria i d'autors forans que hagin escrit sobre Catalunya, amb el límit situat al 31 de desembre de l'any 1800, és a dir, des dels inicis més reculats fins a l'acabament del segle XVIII. A més, l'anuari es proposava potenciar l'edició de textos d'autors catalans en llatí i d'autors que hagin escrit sobre aspectes de la vida catalana en la llengua que sigui. Fins avui l'anuari ha publicat 23.411 resums o «notícies bibliogràfiques», a part d'un número voluminós de recensions. No cal dir, doncs, que l'estudiós de Llull i el lul·lisme ha disposat periòdicament d'una informació bibliogràfica lul·liana, si no exhaustiva, molt ampla. D'altra banda l'anuari es proposava estudiar un sector de la producció literària catalana, l'escrit en llatí, que, per causes que ara seria enutjós de ponderar, no té pas el vent a la cua. La tasca de posar a mans del públic estudiós edicions crítiques dels autors catalans dits genèricament antics entrava plenament dins les perspectives del primer IEC i amb «ATCA» es normalitzava aquest tipus de recerca a la casa. Dins aquest segon programa, Perarnau ha treballat a fons diversos textos catalans inèdits de Llull: la *Petició de Ramon al papa Celestí V per a la conversió dels infidels*,⁶⁷ *Lo sisè seny lo qual apel·lam affatus*,⁶⁸ La «*Disputacio de cinc savis*» de Ramon Llull,⁶⁹ *Entorn d'un paràgraf del «Llibre de definicions» lul·lianes*,⁷⁰ *El «Llibre contra Anticrist» de Ramon Llull*,⁷¹ *El «Llibre contra Anticrist» i la Butlla de Joan XXI a favor de Miramar*,⁷² *La «Quaestio de congruo» és de Ramon Llull?*,⁷³ *Ramon Llull i el «Llibre del gentil i els*

67. «ATCA» 1 (1982), 9-46.

68. «ATCA» 2 (1983), 23-121. En apèndix és transcrit el text d'una altra obra lul·liana, *De locutione angelorum*.

69. «ATCA» 5 (1986), 7-229.

70. «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia» 2 (1988), 197-199.

71. «ATCA» 9 (1990), 7-182.

72. «ATCA» 9 (1990), 233-239.

73. «ATCA» 21 (2002), 652-658.

tres savis»,⁷⁴ *Troballa d'un full amb text llatí d'un capítol del «Llibre de contemplació» de Llull per a la Moguntina?*⁷⁵

Recentment, l'any 1971, Hillgarth havia insistit en la necessitat d'emprendre estudis sobre els mss. lul·lians, de manera que, partint dels més antics, es poguessin observar les línies de transmissió i d'influència de les idees lul·lianes. En les *Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*,⁷⁶ Josep Perarnau ampliava les dades establertes per Hillgarth a propòsit del lul·lisme dels segles XIV i XV i suggeria que, a més de París, també els altres punts on Ramon Llull havia volgut concentrar sèries completes de la seva obra havien estat centres fecunds de difusió de les idees lul·lianes. Si a París hom treballava en un esforç de síntesi, Gènova es mostrava preocupada per la lògica i els mecanismes de l'*ars* lul·liana, i Mallorca, amb el seu cap de pont a València, treballava en una direcció pastoral i catequètica. En segon lloc, Perarnau demostrava que, a diferència del que s'esdevenia a París i a Gènova, el lul·lisme de les terres catalanes de mitjan segle XIV es vinculava a moviments espirituals, com el primer lul·lisme valencià. Ultra això, l'estudi dels manuscrits muniquesos permetia saber que en el pas del segle XIV al XV el lul·lisme és estès per tot Europa, des de Portugal fins a Dantzig, i es manifesta creatiu en tots els seus nuclis; l'estada de l'emperador Segimon a Perpinyà per les vistes amb Benet XIII i Ferran I la tardor del 1415 és una nova via de penetració del lul·lisme a l'imperi, directament des de Catalunya; Bolonya i Pàdua són centres lul·lians el primer terç del segle XV; el magisteri de Joan Bulons a Pàdua el 1433 respon a l'interès d'alguns cercles universitaris paduans pel lul·lisme en tant que artifici lògic; hi ha un lul·lisme bavarès del segle XV vinculat a la línia de Gènova i Pàdua, més que a la línia de Nicolau de Cusa. Tantes novetats obrien nous interrogants que només es podien contestar prosseguint l'estudi dels manuscrits lul·lians a una escala programàtica exhaustiva. Esperonat per Perarnau, Francesco Santi publicava *Osservazioni sul manoscritto 1001 della biblioteca Riccardiana di Firenze, per la storia del lullismo nelle regioni meridionali dell'Impero nel secolo XIV*,⁷⁷ on demostrava que hi ha una història trescentista del lul·lisme als confins meridionals de l'Imperi i que un dels centres en fou el monestir de San Girolamo della Cervara, caracteritzat pels ideals franciscans, amb els quals semblen relacionats els lul·listes genovesos, en connexió amb Milà, Parma i Pàdua.

Entre els manuscrits muniquesos apareixen textos on una qüestió tan crucial en l'obra de Llull com la demostració racional de les veritats de fe és plantejada d'acord amb el mètode clàssic de la disputa escolàstica universitària. Que en el pas del segle XIV al XV, i segurament gravitant entorn de l'escola

74. «ATCA» 27 (2008), 435-440.

75. «ATCA» 28 (2009), 615-622.

76. «ATCA» 2 (1983), 123-169.

77. «ATCA» 5 (1986), 231-267.

lul·liana de Barcelona, hi hagué la preocupació de reintegrar el lul·lisme dins una certa normalitat, acceptant per això els sacrificis convenients, ho va confirmar la publicació per part de Perarnau de *Política, lul·lisme i Cisma d'Occident. La campanya barcelonina a favor de la festa universal de la Puríssima els anys 1415-1432*,⁷⁸ on són editats deu escrits que es refereixen formalment a la polèmica entorn de la Immaculada Concepció de Maria, amb la particularitat que l'autor —un lul·lista barceloní— intenta homologar un punt de doctrina lul·liana —la Puríssima Concepció de Maria— esforçant-se a fer-la acceptable per als teòlegs de les altres escoles.

Un altre camp d'estudi obert per Perarnau ha estat el del lul·lisme castellà medieval, amb treballs com és ara *El diàleg entre religions en el lul·lisme castellà medieval*,⁷⁹ *La traducció castellana medieval del «Llibre de meravelles»*,⁸⁰ *Dos textos breus de Salamanca, Biblioteca Universitaria, ms. 2311*,⁸¹ *El lul·lisme de Mallorca a Castella a través de València, Edició de l'«Art abreuçada de confessió»*.⁸² A part d'aclarir qüestions de detall en les quals ara no podem entrar, Perarnau demostrava que el primer lul·lisme valencià depenia del mallorquí i que aquest se situava en continuïtat amb les obres i preocupacions de Lluïl manifestades durant la seva darrera estada a Mallorca els anys 1312-1313. Ramon s'havia distanciat dels espirituals ja a Nàpols el 1294, i, un cop mort Lluïl, es dibuixava a Mallorca un corrent lul·lista normalitzador, partidari de dissimular els aspectes que podien semblar més molestos i anticonvencionals del lul·lisme. En canvi, a partir del 1317, a València se segueix el camí contraposat, i durant tot el segle XIV el lul·lisme valencià estarà empeltat d'arnaldisme i d'espiritualisme, i aquest és el corrent que passarà a Castella. Per això Perarnau urgia perquè s'estudiés fins a quin punt el lul·lisme reformista es va estendre per tot Castella durant l'època del Renaixement. Pel que fa al lul·lisme medieval, aquests resultats han estat completats amb les *Indicacions esparses sobre el lul·lisme a Itàlia abans de 1450*,⁸³ i *Noves notícies sobre Ramon Llull i el lul·lisme a Alemanya, segles XIII-XIV*.⁸⁴ La conclusió de tot plegat és que els treballs de Perarnau han fet donar un tomb qualitatiu a la imatge que des de Joaquim Carreras Artau es tenia del lul·lisme medieval, amb una adquisició definitiva: el lul·lisme és actiu des de la mort de Ramon Llull, és policèntric i capaç de connectar amb altres corrents doctrinals.⁸⁵

78. «ATCA» 3 (1964), 59-191.

79. «EL» 22 (1978), 341-359, i «Actas del II Congreso internacional de lulismo (Miramar, 19-24 octubre 1976)», vol 1, Palma 1979, 241-259.

80. «ATCA» 4 (1985), 7-60.

81. «ATCA» 4 (1985), 427-432.

82. «ATCA» 4 (1985), 61-172.

83. «ATCA» 5 (1986), 296-302.

84. «ATCA» 26 (2007), 637-649.

85. Els treballs de Perarnau sobre els mss. muniquesos i els estudis relacionats amb Llull i el lul·lisme dels cinc primers volums d'«ATCA» no van passar desapercebuts: Cf. Francesc J.

A part d'un grup de treballs de Perarnau sobre qüestions que se'n podrien dir de detall sobre Llull i el lul·lisme,⁸⁶ un altre camp de batalla seu ha estat la debel·lació de la condemna lul·liana d'Eimeric. Des del primer número, Eimeric fou present a l'anuari que dirigia Perarnau,⁸⁷ i des del segon començaren a publicar-s'hi treballs sobre Eimeric i el lul·lisme.⁸⁸ La qüestió fou abor-

---

FORTUNY, *Vers una revisió de la història del lul·lisme*, «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia» 2 (1988), 200-206.

86. *Sobre mestre Antoni Sedacer i l'ambient de l'Escola lul·liana de Barcelona*, «Estudios Históricos y Documentos de los Archivos y Protocolos» 7 (1979), 133-153; *Sobre una nova font de notícies de Miramar*, «Estudios Lulianos» 23 (1979), 69-72; *Entorn de l'Ars No(ta)toria de Ramon Llull? Una qüestió de mètode*, dins «Revista Catalana de Teologia» 5 (1980), 223-227; *Ramon Llull, escriptor, filòsof, místic, missioner*, dins J. M. BALLARÍN, J. M. AINAUD DE LASARTE i Marià BUSQUETS (dirs.) *La nostra gent: història de Catalunya*, vol. 1, (*Les arrels*), Barcelona 1988, 152-163; *Introduzione*, dins Raimondo LULLO, *Il libro dell'Amico e dell'Amato: dialoghi mistici*, trad. Adelaide Baracco, Roma 1991 i 1996; *Les butlles de Sixt IV desviant d'una projectada escola lul·liana del Puig de Randa l'herència de Joan de Tagamanent (ca. 1480)*, i *Quatre nous documents papals sobre l'herència de Joan de Tagamanent desviada de l'escola lul·liana del Puig de Randa*, dins «ATCA» 16 (1997), 393-398 i 399-404; *La còpia manuscrita medieval de les tres lletres de Ramon Llull demanant al rei, a un prelat de França i a l'Estudi de París l'establiment d'escoles de llengües*, dins «ATCA» 21 (2002), 23-218; *Consideracions sobre el tema 'missió i croada' en Ramon Llull: a propòsit de publicacions recents*, dins «ATCA» 22 (2003), 561-578; *Le edizione dei testi degli autori catalani Arnau de Vilanova, Ramon Llull, Nicolau Eimeric, Francesc Eiximenis*, dins Jacqueline HAMESSE (ed.), «Bilan et perspectives des études médiévales, 1993-1998. Euroconférence (Barcelone 8-12 juin 1999). Actes du IIe Congrès européen d'Études Médiévales», Turnhout, Brepols 2004 (Textes et études du moyen âge), 429-433; *Ramon Llull i la seva teologia de la Immaculada Concepció. Presentació de Jordi Gayà Estelrich*, Palma, Centre d'Estudis Teològics de Mallorca 2005 (Publicacions del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, n. 39); *Bonifazio VIII fra Raimondo Lullo e Arnaldo da Villanova*, dins «Bonifazio VIII, ideologia e azione política. Atti del convegno organizzato nell'ambito delle celebrazioni per il VII centenario della morte (Città del Vaticano-Roma 26-28 aprile 2004)», Roma, Istituto storico italiano per il Medio Evo 2006, 423-432; *Ramon Llull i la seva teologia de la Immaculada Concepció (versió definitiva)*, dins «ATCA» 25 (2006), 193-228; *Certes, hipòtesis i preguntes entron el tema 'conversió i croada' en Ramon Llull: 'croada militar' o 'croada gramatical'?*, dins «ATCA» 25 (2006), 479-506; *Trobada d'un full amb text llatí d'un capítol del Llibre de Contemplació de Llull per a la Moguntina?*, dins «ATCA» 28 (2009), 615-622.

87. Cfr Josep PERARNAU, *El «Tractatus brevis super iurisdictione inquisitorum contra infideles fidem catholicam agitantes» de Nicolau Eimeric*. Edició i estudi, «ATCA» 1 (1982), 79-126; *El testament de Guillem Marrell, parent de Nicolau Eimeric*, ib. 263-268; Jaume DE PUIG, *Sobre la datació dels darrers escrits de Nicolau Eimeric*, «ATCA» 4 (1985), 433-435; *Descultació d'un manuscrit de l'Art lul·liana a Barcelona el 1396*, «ATCA» 17 (1997), 511-513.

88. Cfr Jaume DE PUIG OLIVER, *La «Fascinatio lullistarum» de Nicolau Eimeric*. Edició i estudi, «ATCA» 3 (1984), 29-58; *Documents inèdits referents a Nicolau Eimeric i el lul·lisme*, «ATCA» 2 (1983), 319-346; *La «Incantatio studii Ilerdensis» de Nicolau Eimeric*, O. P. Edició i estudi, «ATCA» 15 (1996), 7-108; *El «Dialogus contra lullistas» de Nicolau Eimeric*, O. P. Edició i estudi, «ATCA» 19 (2000), 7-296; *La sentència definitiva de 1419 sobre l'ortodòxia lul·liana. Contextos, protagonistes, problemes*, ib., 297-388; *Notes sobre el manuscrit del Directorium inquisitorum de Nicolau Eimeric conservat a la Biblioteca de San Lorenzo del Escorial*, ib., 525-560; *El «Dialogus contra lullistas» de Nicolau Eimeric*. Edició i estudi, «ATCA» 19 (2000), 7-296; *El tractat «Confessio fidei christianae» de Nicolau Eimeric*, O. P. Edició i estudi, «ATCA» 25 (2006), 7-145.

dada *ex-professo* per Perarnau en *De Ramon Llull a Nicolau Eimeric. Els fragments de l'ars amativa de Llull, en còpia autògrafa de l'inquisidor Eimeric integrats en les cent tesis antilul·lianes del seu Directorium inquisitorium*,⁸⁹ treball on l'autor assenyalava diverses irregularitats en les transcripcions que feia Eimeric de textos lul·lians, invalidant així llur inclusió en una llista de proposicions teològicament errònies com si aquestes fossin de Llull. Ja en el seu moment l'inquisidor Bernat Ermengol havia estudiat amb altres teòlegs alguns articles de l'*Art amativa* que Eimeric atribuïa a Llull, articles que si eren confrontats amb els textos originals de Llull no quadraven, i Perarnau publicava el document del rei en el qual donava força jurídica a les conclusions de la comissió Ermengol.⁹⁰

Darrerament molt ocupat en l'edició de les obres espirituals d'Arnau de Vilanova, fa l'efecte que Perarnau ja no treballa amb tant d'afany sobre Ramon Llull. Res no és menys cert. Però atès que les seves activitats lul·lianes d'última hora transcorren per camins poc ordinaris i, potser, en la seva major part restaran en un cert anonim, per ara caldrà saber esperar. Si la canonització de Llull avança i arriba a bon port, més d'un es posarà medalles, però en l'aspecte intel·lectual pocs hi hauran ajudat tant com Perarnau. I això representarà un tomb històric.

Durant els primers anys d'aquest tercer període, Miquel Batllori va publicar tres estudis remarcables sobre la biografia de Llull. El primer versava sobre *L'entrevista de Ramon Llull amb Ramon de Penyafort a Barcelona*,⁹¹ que Batllori emmarcava dins els esforços que ja havia fet sant Ramon per la conversió dels musulmans amb les armes de la persuasió i dins el record del que ja havia començat a Mallorca fra Miquel Bennàssar. El segon tocava la qüestió del martiri de Llull, enquesta rigorosament històrica que acabava amb resultat negatiu.⁹² El tercer comparava les dues edicions recents de la *Vita coetanea*, la de Baudouin de Gaiffier (1930) i la d'Hermògenes Harada (1980), n'evidenciava les diferències metodològiques, valorava les lectures millors de Harada respecte de Gaiffier, i insistia que algunes lectures d'aquest són preferibles a les de Harada.⁹³ Batllori fou també el curador del volum *Ramon Llull. Antologia Filosòfica*, editat per Ed. Laia el 1984; en la introducció ofería una síntesi sobre la filosofia lul·liana centrada en la metodologia artística, en la

89. «ATCA» 16 (1997), 7-129.

90. *El rei Joan I dona força legal a les còpies del dictamen de la comissió Ermengol sobre el llibre de Ramon Llull «Arbre de Filosofia d'Amor (Barcelona, Arxiu Reial {ACA}, Canc. r. 1892, f. 217v)»*, «ATCA» 28 (2009), 629-633.

91. «Cuadernos/Quaderns d'història econòmica de Catalunya» 21 (1980), 9-11.

92. *Un problema agiografico intorno a Ramon Llull (Raimundo Lullo): il martirio*, «Agiografia nell'Occidente cristiano, secoli XIII-XV», Roma 1980, 115-128.

93. *Sur l'édition de l'autobiographie de Raymond Lulle par le Père de Gaiffier*, «Analecta Bollandiana» 100 (1982), 683-689.

cosmologia, l'antropologia, la sociologia i l'estètica lul·lianes. Alguns anys més tard estudiaria les idees pedagògiques de Llull.⁹⁴

Al costat de Batllori, un altre jesuïta català, Eusebi Colomer, membre de l'IEC des del 1968, en *De la Edad Media al Renacimiento: Ramon Llull – Nicolás de Cusa – Juan Pico de la Mirandola*,⁹⁵ prosseguia la línia dels germans Carerras, inserint Llull en un corrent específic de la filosofia europea, el que va de l'afany de Llull per a posar en marxa l'Art universal, passant per la *docta ignorantia* del Cusà, a l'afany altra vegada universalitzador de Pic de la Mirandola. Al cap de poc publicava *De Ramon Llull a la moderna informàtica*,⁹⁶ estudi suggestiu, que va fer fortuna. Colomer va seguir puntualment els estudis lul·lians forans i va dedicar treballs al diàleg interreligiós en Ramon Llull⁹⁷ i a la comparació entre l'apologètica lul·liana i la de Ramon Martí.⁹⁸ Aquests i altres treballs seus sobre Llull van ésser refosos en *El pensament als Països catalans durant l'Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona, IEC-PAM 1997, 14-31, 86-216, que es pot considerar el seu treball cabdal sobre història de la filosofia catalana.

A partir del anys vuitanta, els treballs que s'han editat en publicacions de l'IEC han reflectit força bé els interessos diversos en què s'han ramificat els estudis lul·lians. El «Raimundus Lullus Institut» de Freiburg ha estat el capdavanter indiscutible en l'estudi dels mss. de l'obra de Ramon Llull, i en les introduccions a l'edició de cada obra, els mss. pertinents han estat estudiats i buidats a través de la feina crítica, de manera que a hores d'ara qualsevol estudiós de Llull té molt aplanats els camins d'accés al seu pensament. Amb això, el projecte de Rubió s'ha de donar per acabat pel que fa als mss. d'obres en llatí. No és així pel que fa als mss. en català. Jesús Alturo i Perucho donava notícia d'*Un nou manuscrit (incomplet) del Libre de l'Orde de Cavalleria de Ramon Llull*,⁹⁹ i Albert Soler iniciava un cicle d'estudis sobre els mss. lul·lians més

94. *El Pensamiento pedagógico de Ramon Llull*, dins Bernabé BARTOLOMÉ MARTÍNEZ et alii, *Historia de la Educación en España y América. La educación en la Hispania antigua y medieval*, Madrid 1992, 345-370.

95. Barcelona, Herder 1975, 19-43.

96. «EL» 23 (1979), 113-135.

97. *Ramon Llull y su actitud frente al Islam y al Judaísmo: del diálogo a la polémica*, dins «Actas del V Congreso Internacional de Filosofía Medieval», I, Madrid 1979, 631-639; *El pensament ecumènic de Ramon Llull*, dins «Miscel·lània Ramon Aramon i Serra», III, Barcelona 1983, 61-60; *Die Vorgeschichte des Motivs von Frieden im Glauben bei Raimund Llull*, dins *Der Friede unter den Religionen nach Nikolaus von Kues*, «MFCG» 16 (1984), 82-112; *El pensament de Ramon Llull i els seus precedents històrics com expressió medieval de la relació fe-cultura*, dins «Fe i cultura en Ramon Llull», Mallorca 1986, 11-29; *Raimund Lull's Stellung zu den Andersgläubigen: Zwischen Zwie- und Streitgespräch*, dins *Religionsgespräche im Mittelalter*, Wolfenbüttel 1991, 217-236.

98. *Ramón Llull y Ramón Martí*, «EL» 28 (1988), 1-37; *La controversia islamo-judeo-cristiana en la obra apologética de Ramón Martí*, «Diálogo filosófico-religioso entre cristianismo, judaísmo e islamismo durante la Edad Media en la península ibérica», Brepols 1994, 229-257.

99. «ATCA» 7/8 (1988-1989), 223-240.

antics i llur ambient: *Els manuscrits lul·lians de Pere de Lletotges*,¹⁰⁰ *Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès (ca. 1274-1301)*,¹⁰¹ i *Els manuscrits lul·lians de primera generació*.¹⁰² Darrerament ha aparegut l'estudi de Massimo Marini, «*Sanctissimus mandavit responderi, ut tandem quiescat*», *sulle tracce di alcuni manoscritti lulliani conservati a Roma*,¹⁰³ on intenta explicar la presència d'alguns manuscrits lul·lians a la ciutat eterna tenint en compte la història de cada biblioteca, la composició dels fons i les col·leccions, les preferències dels col·leccionistes i dels bibliotecaris, el resultat d'adquisicions discriminades o indiscriminades, els obsequis i altres circumstàncies contingents. El treball de Josep Hernando i Delgado, *Obres de Ramon Llull en biblioteques privades de la Barcelona del segle XV*,¹⁰⁴ demostra que, en relació amb el segle anterior, en els arxius de Barcelona apareixen més lectors i més obres de Llull, amb la particularitat que la temàtica dels llibres és més àmplia, i això significa que la campanya eimericiana contra Llull va fracassar sorollosament.

També han estat objecte d'estudi alguns lul·listes històrics, com és ara Ramon Sibiuda († 1436),¹⁰⁵ Salvador Bové (1869-1915)¹⁰⁶ i Salvador Galmés.¹⁰⁷

Tanmateix, la major part dels estudis publicats per l'IEC en aquesta tercera etapa fan referència al pensament de Ramon Llull, explorat sobre el fonament dels pioners (els Carreras, els lul·listes forans), sobre la informació bibliogràfica acumulada i sobre la torrentada de títols publicats en les ROL. Cal remarcar, a més, que l'estudi de Llull es diversifica en totes direccions: *Amor carnal i amor espiritual en Ramon Llull*,¹⁰⁸ *Les respostes de Ramon Llull a l'ateisme medieval*,¹⁰⁹ *Ramon Llull i la càbala*,¹¹⁰ *Ramon Llull, els àngels, la teoria del*

100. «Llengua i Literatura» 5 (1992-1993), 447-470.

101. «ATCA» 25 (2006), 229-266.

102. «ER» 32 (2010), 179-214.

103. «ATCA» 30 (2011-2013), 483-525.

104. «ATCA» 25 (2006), 267-345.

105. Jaume DE PUIG I OLIVER, *Deu anys d'estudis sobre Ramon Sibiuda*, «ATCA» 1 (1982), 277-289; *Valoració crítica del pensament de Ramon Sibiuda al llarg del temps*, «ATCA» 9 (1990), 275-368; *Sobre el lul·lisme de Ramon Sibiuda*, «ATCA» 10 (1991), 225-260; *Els manuscrits del Liber Creaturarum de Ramon Sibiuda. Un inventari tothora obert*, ib., 303-319; *Complements a la valoració crítica del pensament de Ramon Sibiuda al llarg del temps*, ib., 358-390; *Inventari d'edicions sibiudianes*, «ATCA» 12 (1993), 330-355; *Les sources de la pensée philosophique de Ramon Sebond (Ramon Sibiuda)*, París, Champion 1994; *La filosofia de Ramon Sibiuda*, Barcelona, IEC 1997.

106. Lluís ROURERA I FARRÉ, *Escrits i polèmiques del lul·lista Salvador Bové (1869-1915)*, Barcelona, IEC 1986 (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, 10), 123 p.

107. Misericòrdia ANGLÈS CERVELLÓ, *Salvador Galmés: una vida dedicada al lul·lisme*, «Pensament i filosofia a Catalunya. Vol. I: 1900-1923», 107-122.

108. Armand LLINARÈS, dins «Llengua i Literatura» 1 (1986), 9-29.

109. Joan TUSQUETS I TERRATS, dins «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia» 2 (1988), 11-21.

110. Hermann GREIVE, dins «Calls» 3 (1988-1989), 75-82.

coneixement i el pensament modern,¹¹¹ *La figura S de l'Art lul·liana i el «Llibre de contemplació en Déu»*,¹¹² *Ars Angelica: la gnoseologia de Ramon Llull*,¹¹³ *Les definicions lul·lianes del ms. 11559 de la Biblioteca Nacional de Madrid*,¹¹⁴ *Entre la folie et les pleurs: la fonction de l'ironie lullienne dans le «Desconfort»*,¹¹⁵ *«Nisi credideritis non intelligetis»: Lectura d'Is. VII, 9 per Ramon Llull*,¹¹⁶ *Es pot ésser lul·lista avui dia? Reflexions entorn de Kurt Flasch, «El pensament filosòfic a l'Edat Mitjana»*,¹¹⁷ *Ramon Llull in his historical context*,¹¹⁸ *Lectura del primer llibre de lectura de la pedagogia catalana: aproximació a la «Doctrina pueril»*,¹¹⁹ *La inevitable presència dels clàssics: Llull i Leibniz en l'obra lògica de Manuel Sacristán*,¹²⁰ *Els Neologismes lul·lians: adaptació del lèxic a la metafísica o construcció d'una nova metafísica a partir de les modificacions lexicogràfiques?*,¹²¹ *Esbozo de una ética universal luliana*,¹²² *Actualitat de la teoria lul·liana dels correlatius connaturalis*.¹²³

Ha semblat oportú de remarcar de forma especial dues contribucions sobre el Ramon Llull «científic», aspecte en el qual l'IEC no havia fet pràcticament cap paper fins avui. Són dos treballs de dues autores apareguts en una obra que no té precedents a Catalunya, concebuda i coeditada per l'IEC i la Universitat de València, *La Ciència en la Història dels Països Catalans*, dirigida per Joan Vernet i Ramon Parés. El primer és el treball de Lola Badia, *La ciència a l'obra de Ramon Llull*,¹²⁴ capítol on són ordenats i sintetitzats els resultats de les recerques de Yates, Pring-Mill, Bonner, Ruiz Simon i altres. El resultat més cridaner de les recerques precedents, que continuaven l'estudi genètic de l'*Art* iniciat per Tomàs Carreras, consistia a mostrar que l'elaboració de l'*Art* lul·liana està íntimament lligada a determinats models cosmològics; aquelles i altres recerques també han permès de formular la llista de coneixements naturals bàsics que s'incorporen a l'*Art*. En el treball de Badia hi són especialment tractats els escrits de Llull sobre medicina i astronomia, i s'hi recu-

111. Carles LLINÀS, dins «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia» 7 (1995), 178-187.

112. Josep Enric RUBIO I ALBARRACÍN, dins «Llengua i Literatura» 7 (1996), 61-89.

113. Carles LLINÀS I PUENTE, Barcelona, IEC 2000 (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, 26), 381 p.

114. Joan SANTANACH I PUJOL, dins «Llengua i Literatura» 12 (2001), 203-238.

115. Dominique DE COURCELLES, dins «ER» 24 (2002), 139-148.

116. Teresa SOLÀ I SIMON, dins «ATCA» 22 (2003), 579-595.

117. Josep BATALLA, dins «ATCA» 26 (2007), 619-635.

118. Josep M. RUIZ SIMON – Albert SOLER, dins «Catalan Historical Review» 1 (2008), 47-61 i 1195-209 (versió catalana).

119. Antoni J. COLOM I CAÑELLAS, dins «Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació» 13 (2009), 49-70.

120. Albert DOMINGO CURTO, dins «Actes del Primer Congrés Català de Filosofia», Barcelona 2011, 714-726.

121. Antoni BORDOY, dins *ib.*, 624-637.

122. Cilea DA SILVA DOURADO, dins *ib.*, 472-481.

123. Esteve JAULENT, dins *ib.*, 884-895.

124. *O. c.*, vol. I, València 2004, p. 403-442.

llen les dades de tipus matemàtic i tècnic esparses ací i allà en l'obra lul·liana, amb una anàlisi particular del *De arte electionis*, on Llull proposa un mètode de votació molt semblant al proposat per Condorcet el 1785, amb les implicacions matemàtiques que són del cas.

El segon treball és el de Michela Pereira, *Per una història de l'alquímia a la Catalunya medieval*,¹²⁵ on queda rebut una altra vegada que Llull fos alquimista, amb enumeració dels arguments lul·lians contra l'alquímia. Al mateix temps s'hi estudien els textos alquímics atribuïts a Llull i a Arnau de Vilanova, el *Testamentum* i el *Rosarius*, apogeu de l'alquímia catalana, la formació del corpus alquímic pseudolul·lià, i els testimonis manuscrits de referència. Finalment l'autora estudia la reacció contra l'alquímia i els alquimistes per part de Francesc Eiximenis i Nicolau Eimeric.

Tots aquests treballs, apareguts en publicacions de l'IEC i en la seva gran majoria no escrits per membres de l'IEC, només donen una idea molt pàl·lida dels múltiples interessos i direccions que caracteritzen el lul·lisme contemporani. I aquest, ja des dels temps de Littré-Hauréau, segueix essent un moviment incessantment vivificat des de fora. En aquest sentit, cal reconèixer que l'IEC, d'un cap a l'altre de la seva existència, no ha variat gaire el seu paper. Com a institució, l'IEC ha estat sensible als estímuls forans, n'ha pres nota i hi ha col·laborat, però no ha estat capdavanter de cap iniciativa lul·liana fonamental que hagi tingut continuïtat. En part, això no és pas dolent, si vol dir que els objectius de la recerca lul·liana han estat coberts per altri, i assenyaladament per investigadors que finalment han estat membres de l'IEC o que han fet les seves recerques abans i després de formar-ne part. Però, atesa la densitat del fenomen Llull, potser hauria estat congruent amb les finalitats de l'IEC una implicació institucional major en el seu estudi. El resultat és que fins avui l'IEC no pot presentar un projecte de recerca que l'hagi convertit en un punt de referència ineludible per a tots els estudiosos del lul·lisme. Salvant sempre, val a dir-ho, el catàleg de mss. lul·lians muniquesos de Perarnau¹²⁶ i l'esforç que des del 1982 ha fet «ATCA» per a mantenir al dia la bibliografia científica sobre Llull.

125. *Ib.*, 455-482.

126. Potser no s'ha subratllat prou que aquest catàleg fou redactat en continuïtat estricta amb els treballs emesos per l'equip Alòs-Rubió, i amb l'afany fessat que no es perdessin de vista les nobles ambicions de la primera generació de l'IEC, en part frustrades almenys per algunes de les raons que s'han insinuat abans. L'autor d'aquestes línies va tenir aquells anys relacions directes amb la família Rubió, just poc abans i en el moment de la mort del mestre, i és testimoni de la curiositat i el respecte mostrats per Perarnau pel *Nachlass* de Rubió. Les disposicions testamentàries d'aquest retardaven un cert temps el coneixement públic de la biblioteca familiar i de les carpetes amb notes i papers. Sembla que l'entrada d'aquest material a la BC és a les portes i, per tant, es pot pensar que aviat quedarà oberta una altra font per al coneixement de la vida intel·lectual catalana del principi del segle XX.

Deixant la qüestió tal com està, seríem profundament injustos si no valoràvem positivament l'esforç que va fer l'IEC en la seva primera etapa en l'aspecte bibliogràfic. Per als anys més negres de l'IEC, la tasca dels germans Carreras i Artau i de Miquel Batllori fou com un miracle. I des del 1975 és innegable que l'IEC s'ha obert de bat a bat a totes les recerques lul·lianes, amb una nòmina d'investigadors respectables i amb resultats innegablement falaguers.

Darrerament, al llindar del VIIe Centenari de la mort de Ramon Llull, l'IEC ha publicat el primer volum d'una obra que és cridada a representar un paper en els estudis lul·lians del futur, com a punt d'arribada de les recerques anteriors i com a punt de partida per a les ulteriors. Es tracta de l'obra de Pere Villalba, professor a la UAB i editor de l'*Arbor Scientiae* a les ROL, intitulada *Ramon Llull: Vida i obres. Vol. 1: Anys 1232-1287/1288. Obres 1-37*. Aquesta obra ha estat patrocinada per la «Elsa Peretti Foundation», i ha arribat a l'IEC gràcies als bons oficis d'Alessandro Tessari, professor a Pàdua i diputat estat italià, ferventment interessat en la significació cultural i política per al món d'avui de la figura de Ramon Llull. L'obra tindrà tres volums i analitza cada pas de la vida de Llull i cadascuna de les obres de Llull, a mesura que Llull les va escrivint, en successió diacrònica. Des del primer moment que l'IEC va saber l'existència d'aquesta obra, a través del secretari científic, Ricard Guerrero, l'IEC s'hi va interessar, fins al punt de subscriure un conveni amb la «Elsa Peretti Foundation» per a l'edició i la difusió de l'obra. No cal dir que l'elaboració de la maqueta del primer volum va representar un treball formidable, per dificultats tècniques i per la complexitat d'un text que es mou entre figures, taules, esquemes i requadres. La publicació és tant recent (juliol 2015) que encara no ha estat factible fer-se càrrec del seu pes. Sí que és clara, i molt, la seva ambició. El primer volum té mil pàgines, és pulcrament editat, amb diverses tintes, il·lustracions profuses i làmines, i amb una imitació de les figures rotatòries que va inventar Llull per a fer funcionar la seva *Art*. La bibliografia que s'hi recull és exhaustiva i la informació sobre el medi històric on viu i treballa Ramon Llull és molt ampla —de fet, inusual fins ara. L'obra vol ésser un llibre de referència, en el sentit que pretén donar tota la informació coneguda avui sobre qualsevol aspecte biobibliogràfic a propòsit de Llull; vol ésser una obra introductòria bàsica per al coneixement avançat de l'obra i el pensament lul·lians; i espera obrir una etapa nova en aquests estudis, gràcies a l'anàlisi meticulosa de cada obra de Llull. Com que aquesta anàlisi no defuig la comparació de les idees lul·lianes sobre determinades qüestions amb les idees que en té la ciència d'avui, l'obra de Pere Villalba també ofereix un punt d'ancoratge sòlid al lector modern, el qual pot així mesurar la distància que el separa del temps de Llull en determinats aspectes i la poca o nul·la separació que hi té en d'altres. Com marcarà l'IEC dels anys a venir la publicació d'aquests tres volums de Pere Villalba, que volen ésser un monument intel·lectual a Ramon Llull, és el secret del futur.

Uns altres hauran de mesurar la iniciativa emmarcant-la en el conjunt dels esforços que l'IEC i els seus membres han dedicat a Llull des de fa un segle. Per la nostra banda, gosem esperar que una obra tan ambiciosa tingui la virtut d'esperonar la recerca lul·liana de l'IEC i també la dels altres, la que vindrà de fora, posat que tot hagi d'anar bé.

Alexander FIDORA*

ELS ÀNGELS TENEN CORNS?
NOTES FILOLÒGIQUES SOBRE L'EDICIÓ
DE LA CONFESSIÓ DE BARCELONA

La *Confessió de Barcelona*, editada l'any 1947 per Miquel Batllori, és una de les obres catalanes més emblemàtiques de Mestre Arnau, que ha estat qualificada pel seu editor de “resum autèntic de totes les seves doctrines apocalíptiques i espirituals”.¹

No és d'estranyar, doncs, que l'obra hagi rebut molta atenció per part dels estudiosos del pensament d'Arnau i de la literatura catalana medieval. Gràcies als seus treballs, entre els quals cal destacar les aportacions de Jaume Mensa,² les circumstàncies històriques de la redacció d'aquesta obra i el seu significat doctrinal i literari avui estan ben documentats. Amb tot, el text de l'edició de l'any 1947 no ha estat revisat fins ara.

D'entrada, aquesta revisió podria semblar gratuïta, ja que l'únic testimoni textual de la *Confessió de Barcelona*, el manuscrit I, núm. 37 de l'Arxiu de l'Arxiprestal de Morella, es perdé durant la Guerra Civil, havent de treballar el pare Batllori sobre la transcripció prèvia del manuscrit de Mn. Manuel Betí.³ Mentre que no torni a aparèixer aquest manuscrit —possibilitat que no hauríem de descartar—, qualsevol esmena del text que es vulgui proposar no es pot corroborar sobre la base del manuscrit. Tanmateix, crec que la crítica interna del text clarament exigeix algunes correccions importants que em permeto d'exposar a continuació:

1) A les pàgines 117, l. 14 – 118, l. 4, descrivint els precursors de l'Anticrist, Arnau es refereix a la Revelació de Joan. L'edició diu així:

---

* Alexander Fidora és professor d'investigació ICREA, adscrit al Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona.

1. Vegeu ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes, vol. I: Escrits religiosos*, ed. Miquel Batllori, Barcelona: Editorial Barcino, 1947, p. 56.

2. Vegeu, per exemple, Jaume MENSA I VALLS, “La vernacularització al català de textos profètics, bíblics i teològics en la *Confessió de Barcelona* d'Arnau de Vilanova”, dins: Anna ALBERNI et al. (eds.), *El saber i les llengües vernacles a l'època de Llull i Eiximenis – Knowledge and Vernacular Languages in the Age of Lull and Eiximenis*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012, pp. 45-56

3. Aquesta transcripció fou publicada per Ramon D'ALÒS: “Arnau de Vilanova: *Confessió de Barcelona*”, *Quaderns d'Estudis* 13 (1921), Annex. Per als punts que assenyalem a continuació, hem consultat aquest text, a més de l'edició de Batllori. Ens hi referim allà on les dues edicions divergeixen.

E d'aquests aytals parla nostre Senyor en l'*Apocalipsi*, especialment en dos lochs. E en la hun los compara a bèstia pujant de la terra, segons que és declarat en lo *Libre dels falses religioses*. E diu axí: que enganaran lo poble dels christians, per ço car hauran en pareença los dos corns del àngel, ço és, les dues excel·lències e perfeccions de nostre senyor Jesuchrist, ço és, sentadat de vida e de saber la veritat de Déu. Axí, per aquestes dues parences e semblances, hauran auctoritat de parlar entre-l poble [...]

Miquel Batllori indica que el passatge es refereix a Ap 13,11, tot afegint, amb relació a les paraules subratllades, que es tracta d'“interpretacions enterament arbitràries”. Efectivament, tal i com està editat, el text dóna la impressió de ser una interpretació bastant fantasiosa i poc ortodoxa del text bíblic, ja que l'angelologia mai no ha atribuït corns als àngels. Amb tot, la imatge de l'àngel cornut certament no és d'Arnau, sinó un error o bé de còpia en el manuscrit de Morella o bé de la transcripció. El que el text ha de dir, i sens dubte digué, és que la bèstia cornuda es podrà confondre amb l'“anyell de Déu”. Aquesta esmena, que proposa corregir una mala lectura d'“àngel” per “anyell”, és plenament consistent amb Ap 13,11: “[Bestia] habebat cornua duo similia agni”, i amb el comentari d'aquest passatge en l'*Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum* d'Arnau.⁴

2) Poc després, a les pàgines 118, l. 21 – 119, l. 8, Arnau confessa haver declarat el següent:

Aprés açò, confés haver scrit que, per ço car nostre senyor Jesuchrist sabie e conexie que la perversitat e la malesa d'aquests falses religioses farien perillar lo poble simple, que-s guayt diligentment d'aquells. E diu axí en l'avangeli de sent Matheu: ‘Guardats-vos e guaytats-vos dels falses prophetes, qui vindran a vós ab falses vestidures d'ovelles.’ Ço és, diu la *Glosa*: ‘En semblant de religió; e là yns, ab lur coratge seran lops rabats, ço és, plens de cobesa e d'enteniment e desig de sostraer los béns temporals’. La segona cosa de què son curos[es] és de donar doctrine e informament com puguen ésser coneguts, per tal que negú no-s leix a ells enganar. E aquesta doctrina dóna complidament.

---

4. Cf. ARNAU DE VILANOVA, *Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum* (= *Libre dels falses religioses*), ed. Josep PERARNAU, Arxiu de Textos Catalans Antics, 20 (2001), pp. 7-348, aquí pp. 117-119: “*Apocalipsis* etiam decimo tertio aperte dicit JOHANNES: ‘Et uidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat duo cornua similia agni’, etcetera. Sicut enim bestia, quam in eodem capitulo dixerat se uidisse ascendentem de mari, est caterua reproborum ascendens in sublimitatem potentie secularis de populo infideli, cuius caput est Antichristus, ita dicit *Expositio*, bestia ascendens de terra est caterua reproborum ascendens in sublimitatem alicuius status de populo fidelium, habens duo cornua similia Agni, hoc est, duas excellentias, quantum ad apparentiam similes excellentiis Christi, scilicet, sublimis sapientia, qua uidebuntur et diuina et humana cognoscere; et sublimis religio, qua uidebuntur apud uulgares aut seculares, eximie sanctitatis, cum tamen intus pleni sint uiciis et immundiciis, quod per bestiam denotatur.” (Agraixo a Jaume Mensa aquesta referència).

Llegint aquest passatge amb l'esmena introduïda pels editors (“curós” > “curoses”), el lector ha d'entendre que Jesucrist crida als fidels a armar-se contra els falsos profetes, els quals, paradoxalment, serien “curoses” d'explicar a tothom com se'ls pot reconèixer. És obvi que aquest no pot ser el sentit del text d'Arnau.⁵

A més, aquesta esmena dificulta la lectura de la frase següent, amb un aparent canvi de *numerus* en el subjecte gramatical: els falsos profetes són curoses de descobrir-se i aquesta doctrina dóna (i no donen!) complidament. Batllori mateix s'adonà d'aquesta incongruència, ja que anota a peu de pàgina que, pel context, el subjecte omès de “dóna” hauria de ser la Bíblia.

Tot i així, roman el contrasentit que els falsos profetes es descobriran a si mateixos. Cal suprimir, al meu entendre, l'esmena i, a més, llegir “fon curós” en lloc de “son curós”, perquè el subjecte principal de tot el paràgraf és Jesucrist:

La segona cosa de què fon [o: fou] curós és de donar doctrine e informament com puguen ésser coneguts [...]

Un error de lectura de “son” en lloc de “fon”, sigui en la còpia de Morella, sigui en la transcripció de Betí, és fàcil de suposar des d'un punt de vista paleogràfic.

3) Una sèrie de problemes textuais afecten l'anomenada Revelació d'Hildegarda, coneguda per les seves paraules inicials “Insurgent gentes”. Aquest text és citat per Arnau en llatí i, seguidament, traduït al català. La comparació dels textos llatí i català editats per Batllori a les pàgines 124-130 exigeix, si més no, tres comentaris (prescindim de senyalar errors de puntuació del text llatí allà on no coincideix amb la manera de traduir d'Arnau):

a) A la pàgina 124, ll. 5-10 s'afirma que els falsos religiosos que Arnau vol atacar fan el següent:

Fortes et sani cessabunt a laboribus et vaccabunt ocio, assumentes pocius exemplum mendicandi, studebunt nimium qualiter doctoribus veritatis perverse resistant, et cum potentibus innocentes destruunt, et peccatores seducant [...]

La traducció d'Arnau diu:

Estaran forts e delitoses, amaran més star en va e menjar, que treballar per viure. Fortment s'estudiaran com pusquen en tort o en través [resistir] aquells que

---

5. Vegeu el text citat al número 4 del present article, on Arnau afirma explícitament que les forces de l'Anticrist no es poden delatar a si mateixes.

mostraran veritat, e com pusquen ab los poderoses destruir los innocens, e enganar los majors.

Crida l'atenció la traducció de “peccatores” per “majors”. Com fa notar Batllori, el passatge en qüestió manca en l'edició de la Revelació d'Hildegarda publicada l'any 1858 per Fabricius.⁶ Sí que es troba, en canvi, a l'edició més recent de Kerby-Fulton, Hayton i Olsen, on diu:

Fortes et sani cessabunt a laboribus et vacabunt ocio assumentes pocius exemplum mendicandi. Studebunt nimium qualiter doctoribus veritatis resistant et cum potentibus innocentes destruant et potentes seducant [...]⁷

Em sembla que el text traduït per Arnau és aquest i no el que s'ha editat, en tant que “majors” és una traducció alternativa de “potentes” que pretén evitar la repetició de “poderoses” per tal de donar més varietat lèxica al text. El text editat és aparentment el resultat d'un error de lectura de “peccatores” per “potentes”, sigui del manuscrit mateix, sigui de la seva transcripció.

b) Un cas semblant es troba a la pàgina 126, ll. 10-19 on es descriuen novament els falsos religiosos, als quals se'ls amonesta:

Mementote cum eratis beati emulatores, pauperes divites [...] mercatores domorum [...]

Arnau tradueix el text de la manera següent:

Menbren-vos les vostres perversitats, ço és, quant éreu benanats envegoses, pobres abundants [...] mercaders de matrimonis [...]

En aquest cas, el text llatí editat correspon al text de la Revelació d'Hildegarda publicat per Fabricius l'any 1858 que llegeix “mercatores domorum”.⁸ Tanmateix, sobta que Arnau tradueixi aquesta expressió com a

6. Vegeu Johann Albert FABRICIUS, *Bibliotheca latina medii et infimae aetatis*, vol. III, Florència: J. Molini, 1858, pp. 243-244, reproduït a Michael EMBACH, *Die Schriften Hildegards von Bingen. Studien zur Überlieferung und Rezeption im Mittelalter und der Frühen Neuzeit*, Berlín: Akademie Verlag, 2003, pp. 233-234.

7. Kathryn KERBY-FULTON, Magda HAYTON i Kenna OLSEN, “Pseudo-Hildegardian Prophecy and Antimendicant Propaganda in Late Medieval England: An Edition of the Most Popular Insular Text of ‘Insurgent gentes’”, dins: Nigel MORGAN (ed.), *Prophecy, Apocalypse and the Day of Doom. Proceedings of the 2000 Harlaxton Symposium*, Donington: Shaun Tyas, 2004, pp. 160-194, aquí p. 191.

8. Vegeu Johann Albert FABRICIUS, *Bibliotheca latina...*, *op. cit.*, p. 244; i Michael EMBACH, *Die Schriften Hildegards...*, *op. cit.*, p. 234.

“mercaders de matrimonis”. En principi, podria tractar-se d'un descuit o d'una alteració creativa d'Arnau mateix, si no fos que la seva traducció correspon exactament a la variant del text llatí que es troba en l'edició suara esmentada de Kerby-Fulton, Hayton i Olsen, a saber, “mercatores matrimoniorum”.⁹ Sembla, doncs, que novament el text llatí segons el manuscrit de Morella no correspon al text llatí que Arnau traduïa.

c) També es poden registrar algunes inconsistències menors en el text català de la Revelació d'Hildegarda que semblen provenir de la mateixa tradició manuscrita: “submissis oculis” (p. 126, l. 2) esdevé “banyaran los hulls” (p. 129, l. 3) en lloc de “baixaran los hulls” i els “sancti ypocrite” (p. 126, l. 12) es converteix en “savis ypòcrits” (p. 129, l. 1).

4) En darrer terme, comentem un passatge del final del llibre (p. 135, ll. 11-24), on Arnau afirma que els falsos religiosos criticaran la Revelació d'Hildegarda i d'altres, però que, tot i així, hom pot autenticar aquestes revelacions per dues raons:

[...] totes revelacions particulars, scrites o no scrites, diran que són fetes per sperit maligne, e no hauran vergonya de dir monçònega, jatsia açò que clarament puga tot hom conèixer lo contrari per dues coses: la huna, car serà de tals coses sdevenidores que neguna persona no les pot saber abans que sdevinguen; l'altra, car manifestament aquelles revelacions daran a conèixer e les fal·làcies e les perversitats del maligne sperit, les quals ell mateix no descobrirà, car seria contra si. E aquesta rahó: perquè los damunt dits, per ço com són plens de maligne sperit e ministres seus, menyspreen, e dampnen lo poble.

La dificultat d'aquest passatge resideix en el fet que Arnau anuncia dos criteris que poden autenticar una vertadera revelació, els quals introdueix clarament amb les paraules “la huna” i “l'altra”. Al final del passatge, però, sembla afegir una tercera raó (“e aquesta rahó”), la qual, curiosament, no estableix cap criteri que permeti reconèixer les revelacions autèntiques. Hi ha, per tant, un problema tant d'estructura com de contingut.

Per a resoldre la qüestió, cal remarcar que el text del manuscrit de Morella —i també la transcripció— deia “per qui” en lloc de “perquè”,¹⁰ que és una conjectura de Batllori. Ara bé, aquesta conjectura, juntament amb la puntuació introduïda, s'ha d'eliminar. El text correcte certament és el de la transcripció:

E aquesta rahó per qui [o: què] los damunt dits, per ço com són plens de maligne sperit e ministres seus, menyspreen, e dampnen lo poble.

9. Vegeu Kathryn KERBY-FULTON, Magda HAYTON i Kenna OLSEN, “Pseudo-Hildegardian Prophecy...”, *op. cit.*, p. 192.

10. Cf. Ramon D'ALÒS, “Arnau de Vilanova: *Confessió de Barcelona*”, *op. cit.*, p. 23.

El sentit correcte d'aquesta frase, que Batllori aparentment jutjà poc intel·ligible, s'obté si la paraula "E" és llegida com a forma dialectal del verb "ésser" (3^{era} persona del singular) i no amb el valor de conjunció, és a dir: "És aquesta la raó per la qual...".

* * *

No cal dir que aquestes observacions no desmereixen, en absolut, el treball acurat dels qui intervingueren en l'edició de la *Confessió de Barcelona*. Tan sols pretenen aclarir alguns *loci obscuri* del text, i desmentir, definitivament, que els àngels tinguin corns!

Joan FLORENSA – Aniol NOGUERA

ACTES DE LA VISITA SEDE VACANTE
DEL CANONGE RAFAEL GOMIS ALS OFICIALATS
DE TREMP, BALAGUER, AGRAMUNT, GUISSONA, SANAÜJA,
PONTS I OLIANA REDACTADES PER MOSSÈN JOSEP CALASSANÇ

(Arxiu Capitular d'Urgell, Visita *sede vacante* 1587,
Visites pastorals, I, caixa 88)

I. PRESENTACIÓ

Quan Pere Pujol i Tubau publica el 1921 la monografia sobre l'estada de Josep Calassanç a la Seu d'Urgell parla d'una visita pastoral realitzada a tot el bisbat en *sede vacante* a finals de 1587. La historiografia calassànica posterior n'havia parlat, però sense haver-la localitzada. Recentment, en el context d'una revisió d'alguns aspectes de la biografia del sant, hem trobat el manuscrit original d'aquella visita. Creiem interessant donar-lo a conèixer.

En les terres del bisbat d'Urgell es van produir forts enfrontaments entre els senyors locals durant tot el segle XVI. Aquesta lluita pel poder afectava també el món eclesiàstic, ja que tant el bisbe d'Urgell com el capítol de canonges de La Seu gaudien del domini senyorial sobre diverses poblacions.

El problema no se circumscriu només al bisbat d'Urgell. També es donava en terres veïnes i, especialment, de l'altra part dels Pirineus. De manera que el conflicte s'estenia per moltes altres poblacions d'Urgell així com del comtat de Foix. Les incursions es van anar fent freqüents i provocaven inestabilitat i inseguretat. Els saquejos, robatoris, extorsions i raptos sovintejaven. Encara que els qui protagonitzaven les ràtzies eren coneguts com a hugonots i que suposadament pretenien introduir el protestantisme al sud dels Pirineus, el problema era més aviat una qüestió de poder entre els petits senyors, i econòmic. Per exemple, el bisbe d'Urgell, Hug Ambròs de Montcada, s'oposà durant el seu pontificat (1579-1586) als senyors de Castellbò i de Foix. I més tard, el bisbe Andreu Capella (1588-1609) afirmà el 1593, després de visitar la diòcesi, que no hi veia perill d'heretgies.

La mort del bisbe Hug Ambròs de Montcada, el dia 8 de desembre de 1586, agreujà la situació per la llarga etapa de *sede vacante*, ja que el nou bisbe Andreu Capella no arribà a La Seu fins el 23 de desembre de 1588, tot i que havia nomenat un procurador que va prendre'n possessió el 9 d'abril de 1588. Durant aquesta etapa de *sede vacante*, tota la responsabilitat i poder estava en el capítol de canonges de La Seu, els quals veien impotents com,

dia a dia, la situació empitjorava i fins i tot la seva ciutat era amenaçada pels grups provinents de terres franceses. Mentrestant, davant d'una situació tan insostenible, des de La Seu es demanava la intervenció reial, però com que eren territoris sobirans, el monarca no volia cedir el seu exèrcit per defensar els interessos dels altres sobirans, si no es renunciava a la sobirania. Mossèn Calassanç com a secretari del capítol dirigí una sèrie de cartes (publicades en Pujol, 1921, p. 70-79) al virrei exposant la situació angoixant que els opriam.

El 12 d'octubre de 1587 el capítol prengué la determinació de girar una visita pastoral per tot el bisbat. Segons consta en les actes, s'ho van repartir entre alguns dels canonges. A Rafael Gomis se li van assignar els arxiprestats de Tremp, Balaguer, Guissona, Agramunt, Sanaüja, Ponts i Oliana. Eren terres de la part plana del bisbat i tot i això les van qualificar de "mala terra". Els propis canonges es van obligar a no admetre ni conxorxes, ni obsequis, sinó que havien de visitar les esglésies i els seus responsables amb moderació i sense fausts; també van acordar que si els robaven, el capítol els ho tornaria.

El canonge Gomis va decidir que mossèn Josep Calassanç (Peralta de la Sal 1557 – Roma 1648) l'acompanyés com a secretari. Calassanç es trobava a La Seu des de començament d'aquell any de 1587 i actuava com a secretari del capítol des del 12 de febrer, a més de fer de mestre de cerimònies de la catedral. En aquell moment de la seva vida, Calassanç es reincorporava al seu bisbat després d'haver estudiat filosofia i dret a l'Estudi General de Lleida i teologia a València, Alcalá de Henares i, de nou, a l'Estudi General de Lleida. Havia estat ordenat prevere el 17 de desembre de 1583 pel seu bisbe Hug Ambrós de Montcada, a Sanaüja, i havia servit com a familiar el bisbe de Barbastre Felipe de Urríes i després el nomenat bisbe de Lleida, Gaspar Juan de la Figuera, a qui acompanyà en la visita apostòlica del monestir de Montserrat. Ara a La Seu esperava l'arribada del nou bisbe per aconseguir una destinació i, mentrestant, col·laborava amb els canonges.

Mossèn Calassanç va acompanyar el canonge Gomis i va redactar l'acta de les parròquies visitades. Fins al dia d'avui ningú no havia conegut el text d'aquesta acta que ara hem descobert a l'Arxiu Capitular d'Urgell (ACU, caixa 88). El document consta de tres plecs. El primer plec té dos folis, amb una part estripada. El segon té vint folis dels quals els nou primers són escrits per les dues cares i n'hi ha un més per un sol costat, la resta de folis són en blanc. Aquests dos primers plecs tenen una taca d'humitat al centre i una altra al costat. El tercer plec té, com el primer, dos folis escrits per les dues cares, però sense taques. A més dels tres plecs, també hi ha una carta plegada, d'un sol foli, signada per Capdevila amb una nota del canonge Gomis; i un retall de paper amb una petita nota escrita per Calassanç. El paper de tots els documents té una marca d'aigua que consta d'una creu centrada en un el·lipse com un globus amb les lletres «I A». La carta solta té la mateixa marca d'aigua però amb la diferència que les lletres són dins del globus.

No hi ha el nom de Calassanç, però la seva cal·ligrafia i un signe¹ que acostumava a utilitzar en altres documents del bisbat ens confirma l'autoria del manuscrit. El manuscrit sembla més aviat un esborrany per les correccions contínues que observem i per algunes notes que no corresponen a les actes: la redacció definitiva no es devia pas fer. Observem també que el darrer plec, corresponent a les visites de Ponts i Oliana, és escrit amb una tinta diferent i, també, notem que utilitza algunes expressions que abans no havia fet servir, com l'afegit «Té tot recapte per a dir missa» i també la partició de mots al final de la línia.

Gomis i Calassanç van començar la visita a Tremp el dia 26 d'octubre. El 29 visitaven Figuerola i Conques. El dia 31 ja es trobaven a Montanyana i el 2 de novembre eren a Peralta de la Sal. El dia 6 estaven a Albesa i els dies 10 i 12 consta que visitaven Balaguer. Posteriorment, entre els dies 13 i 16 de novembre, van visitar diàriament una parròquia seguint aquesta ordre: Agramunt, Guissona, Torà i Sanaüja. Finalment, arriben a Ponts el 18 de novembre i acaben la visita a Oliana l'endemà.

A cada lloc visitaven l'església parroquial i les capelles de la població. En primer lloc, visitaven l'altar major, el sagrari, mostrant molt interès per l'estat en què es trobava, i la sagristia. S'enumeraven els altars, amb el seu titular, els beneficis i beneficiats que els posseïen; de cada sacerdot es diu si era present o absent. Seguidament es visitaven les fonts baptismals i el fossar. De cada lloc visitat no en feien una descripció sinó que indicaven les mancances, obligant a la seva reparació en un temps fixat en cada cas: indicaven a vegades que es canviés la cortina del sagrari o que es reparés el retaule o que s'arreglessin les teules de la teulada per evitar que l'aigua entri quan plou. Tot i que no es visitaren, es fa esment de l'hospital i de les confraries. No solament s'havien proposat no rebre res, sinó que les multes pecuniàries que imposaven, manen que es donin a l'hospital local i entre altres llocs, a la lluminària del santíssim o a la bacina de les ànimes.

En llegir les actes hi observem que el visitador té en compte la reforma litúrgica impulsada pel Concili de Trento. La preocupació preferent que mostra Gomis per l'estat del sagrari també ens recorda la importància que a partir de la Reforma es dona a l'eucaristia. Pel cas del secretari, Calassanç, tan sols anotava, no decidia, però sumava experiència.

El document que tot seguit transcrivim, a més de ser un manuscrit de Josep Calassanç, és una bona font d'informació que ens permetrà de concretar alguns aspectes de la seva biografia en l'etapa d'estada al bisbat d'Urgell; quan a la tardor de 1597 Calassanç decidí obrir escola a Roma per a l'educa-

---

1. En altres documents que es conserven a l'Arxiu Diocesà d'Urgell, com ara les actes del Capítol dels Canonges i el copiador de cartes, Calassanç dibuixava un signe molt característic d'ell que sembla la unió de les seves inicials. En aquest manuscrit ho trobem en el foli 5, just al costat de la data i corresponent a la visita de Peralta de la Sal.

ció dels nois, ho feia amb un profund coneixement de la societat, gràcies als ambients diversos que havia anat coneixent com en aquesta visita. De les poblacions visitades dóna informacions i detalls que poden servir ben segur per a la història local, la qual serveix a la llarga per a una història més general del país especialment per a la història eclesiàstica. Per a nosaltres aquesta troballa ens ha obert interrogants que ens proposem respondre amb noves investigacions.

Bibliografia

- Severino GINER GÜERRI, *San José de Calasanz, maestro y fundador: nueva biografía crítica*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1992.
- Lluís OBIOLS PERARNAU, *Relacions entre el comtat de Foix i el bandolerisme a l'Alt Urgell i la Cerdanya durant el segle XVI*, dins «Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès», 6 (2008-2009), 11-132.
- Pere PUJOL I TUBAU, *Sant Josep de Calassanç, oficial del Capítol d'Urgell (1587-1589): estudi històric*, Barcelona, Foment de Pietat Catalana, 1921. Treball inclòs dins *Obra completa*, Valls d'Andorra, Editorial Andorra, 1984, 273-338.

II. EL TEXT

Actes de la visita sede vacante del canonge Rafael Gomis als oficialats de Tremp, Balaguer, Agramunt, Guissona, Sanaiüja, Ponts i Oliana redactades per mossèn Josep Calassanç.

(*Arxiu Capitular d'Urgell, Visita Sede Vacante 1587, Visites pastorals, I, caixa 88*)

1587

Visita feta per lo Capítol. Sede Vacante. 1587.

En la caixa 2

[TREMPE]

Die 26 octubris anni 1587

Nos, Raphael Gomis, archidiaconus maior et canonicus ecclesie Urgellensis ac officialis et vicarius generalis pro illustrissimo et admodum reverendo capitulo dicte sedis Urgellensis administratore mense episcopalis sede vacante, visitavimus ecclesiam colegiatam ville Trempi sub invocatione Beate Marie Vallis Florum //

Et Primo visitàrem lo sacrari. Està *ut decet*. Y ha en ell denou formes. Falta una cortina davant ell de taffatà carmessí ab ses anelles de lleutó o ferro, que estigue ab decència y com convé, lo qual fassen los cònsols de ací al primer diumenje de Quaresma del any 1588, en pena de excomunicació y de 5 lliures aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem les fons baptismals, les quals estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar, lo qual se ha de adobar a la part de la vila de manera que no y puga entrar per las rexes ni parets ninguna bèstia, de ací a per Totes festes, en pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem lo altar major, en lo qual estan fundats vuyt canonicats, ço és, sagristà mossèn Jaume Artal; vicari Francesch Ferrer; cabiscol Joan Balaguer; mossèn Machià Artal, mossèn Gaspar Vilagrassa, mossèn Jaume Gassol, mossèn Baltessar Vives, canonges y hu suprès al sant ofici. Tots resedexen. Està dit altar *ut decet* //

Ítem la capella de Sant Nicolau visitàrem. Y ha en ella quatre beneficis: Sant Nicolau major suprès per a organista; Sant Nicolau menor, beneficiat mossèn Borrel, absent; Sant Nicolau de les confraries, beneficiat mossèn Gregori Garreta, absent; Sanya Catherina y Sant Nicolau, beneficiat mossèn Joan Saurina, absent. Dels quals y a dos que tenen càlser y vestiment.

Ítem en la capella de sant Joan y ha sis beneficis, ço és, de Sant Joan Evangelista, beneficiat mossèn Tonerà, present; de Sant Anthoni, beneficiat mossèn Luís Castells, present; de *Corpore Christi*, beneficiat mossèn Berthomeu Gaza, present; de Santa Magdalena, beneficiat mossèn Joan Rialt, absent; de les Verges, beneficiat mossèn Francesch Borrell, absent; benefici de Sant Jaume, Sebastià Tonerà, present. Y als dits beneficiats, exceptat al de Sant Jaume, se'ls ha manat que fassen un vestiment per a dita capella, lo qual haje de servir per a tots los beneficiats en comú, dins sis mesos en pena de tres lliures aplicadores al bací dels pobres vergonyants.

Ítem visitàrem lo altar del Sepulchre, en lo qual y ha fundats dos beneficis; los dos sots invocació de Sant Pere. Beneficiats: mossèn Josep Borrell y mossèn Bernat Terrat, absent. Està lo altar *ut decet*.

Ítem, en la capella de Sant Matheu, y a un benefici. El beneficiat: mossèn Sebastià Puigener, absent. Està dit altar *ut decet*.

Ítem en la capella de Santa Bàrbara y a tres beneficis: *primo* de Santa Bàrbara, beneficiat mossèn Luís Esquerrer, absent; de Santa Catherina d'en Berga, beneficiat mossèn Joan Aymar, absent, y lo de Sant Miguel, beneficiat mossèn Jeroni Manyanet, absent.// {*marge*: Se'ls mana als dits beneficiats fassen una tovalla y una ara y un cobreatar dins tres mesos en pena de tres lliures aplicadores a la obra de la sagristia.}

Ítem en la capella de la Assumpció de Nostra Senyora y a un benefici sots *invocatio* de la Assumpció, beneficiat mossèn Joan Jordi, present; a-y vestiments y càlser. //

Ítem en la capella de Sant Andreu y a dos beneficis: de Sant Andreu, beneficiat mossèn Joseph Seyx, present; y de Sant Agustí, beneficiat mossèn Jaume Tonerà, present. Està *ut decet*.

Ítem en la capella de Sant Domingo y a un benefici sots invocació de Sant Domingo; beneficiat mossèn Gaspar Navarra, absent.

Ítem en la capella de Sant Spirit y a un benefici sots invocació de Sant Spirit, beneficiat mossèn Jaume Balaguer, absent. Està *ut decet*. Té vestiment y càlser //

Ítem en la capella de Sant Barthomeu y a tres beneficis: *primo* de Sant Barthomeu, beneficiat mossèn Pere Vidal, present; de Sant Luís, beneficiat mossèn Bernardí Soler, absent; y de Sant Armengol, beneficiat mossèn Jerònim Riquer, absent. Ha-se'ls manat que fassen una tovalla i uns corporals dins tres messos sots pena de tres lliures aplicadores a la obra de la sagristia.

Ítem en la capella de Sant Francesch y a dos beneficcis: *primo* de Sant Francesch, beneficiat mossèn Jaume Gassol, present; y de Sant Salvador, beneficiat mossèn Dimas Palau, absent. Ha-se'ls manat fassen una tovalla (té càlser) dins tres messos sots [pena] de tres lliures aplicadores a la obra de sagristia.

Ítem visitàrem la sagristia, està *ut decet*. Falta que de tres calses que són gastats ne fassen dos y també vestiments morats, ço és, cassulla y dalmàtiques ab tot compliment; de ací a per tot lo mes de mars, sots pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores al hospital.

Ítem fonch manat al sagristà, en pena de obediència, que no deyxé càlser ningú a beneficiat que-n tinga de son beneficci ni vestiment tampoch.

Ítem fonch manat al cabiscol que en cada semana mane les dos misses, ço és, la matinal y altra après del evangeli, que ya en altre temps acostumaven dir y per a què lo poble tinga compliment de servey y es fassa la obligació antiga. Y açò en virtud de santa obediència, y per cada volta que los dits a qui seran encomanadas ditas missas faltaran, que per ells o per altre no digan a ditas horas las missas, los prive de dos reals de distribució donant la dita pena per charitat a altre que diga dita missa.

Ítem fonch manat al cabiscol, en virtud de santa obediència, que tinga cuydado en què la làntia del altar de [...] estiga encesa y si alguna volta, per falta de oli, se deixava de ser encesa lo aje de comprar a costa del beneficiat, privant aquell per la quantitat que suplirà y, per cada volta, de un sou, lo qual se atribuirà *pro laboribus*.

Ítem fonch manat als cònsols que de ací a per tot lo mes de març del any 1588 hajen de fer comensar un libre notat del santural, en lo qual sien notats també los responsos y antífones, conforme lo offici romà, y per ço lo dit any lo ajen de donar fet a la iglésia, en pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores al hospital de dita vila.

Ítem, en virtud de santa obediència, manam als administradors tant de la obra de la sagristia com del hospital y al baciner del bací dels pobres vergonyants, que les penes estan imposades a cada hu per les coses sobre dites, que se'ls mana en la present visita y cartell que, passats los dits terminis que cada hu d'ells se done, no havent ab effecte cumplit a dits nostres manaments, hajen de instar al official provehesca execució de dites penas fins a la total execució d'ellas, y les pecúnies que de dites penes se trauran se hajen de posar en la bossa comuna de les altres pecúnies a qui ellas estan aplicadas, donant al cab del any los administradors tan compte de aqueyxes com de les altres.

Ítem manam al vicari que en pena de excomunicació y de tres lliures publiqui lo cartell tres diumenges continuos a la missa major y posse lo *implevi* y guarde dit cartell fins a l'altra visita, aplicadores a la obra de la sagristia. //

Ítem fonch manat als administradors de la confraria que dins sis messos hajen de fer uns vestiments negres condecents, los quals sols hajen de servir per als confreres en pena de deu lliures aplicadores a la obra de la sagristia. //

Ítem foren fets los manaments ordinaris.

[FIGUEROLA]

Die 29 eiusdem mensis et anni

Visitavimus ecclesiam parrochiale[m] loci de Figuerola sub invocatione Sanctae Mariae, cuius rector est dominus Franciscus de Luna. Residet.

Primo visitàrem lo sacrari, lo qual està *ut decet*, excepto que² ha-se de fer una porta nova en dit sacrari de manera que no y puga entrar ninguna immundícia.

Visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*, excepto que se ha manat als cònsols fassen un cubertor de cuyro y adoben la clavadura dins tres mesos sots pena de tres lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora y la mateyxa pena és imposada per lo de la porta del sacrari.

Visitàrem lo altar major. Està *ut decet*, en lo qual no y a ningun beneffici fundat.

Més, visitàrem lo altar de Sant Pere, en lo qual està fundat un beneffici sots la mateyxa invocació. És benefficiat mossèn Joanot Areny, absent.

Més, visitàrem lo altar de Sant Joan, en lo qual y a un beneffici sots la mateyxa invocació. És benefficiat mossèn Miquel Mir, absent. Té cada-hu dels benefficis calses y entre los dos un missal.

Visitàrem lo fossar, en lo qual se ha de cloure y fer una paret prima des de el cantó de casa de Joan Coromines fins endret de la sagristia ab un recolse y portal ab una reyxha de fusta condecet de manera que no y puga entrar ninguna bèstia, y al cubert de Salvador Navalés se fasse un altra reyxha també de fusta de manera que ni per los costats ni per lo mig puga entrar bèstia ninguna. Y paguen tot lo impediment del fossar dins de aquí a Pasqua de *Resurrectio* del any 1588 sots pena de excomunicació *latae sententiae* y de deu lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora.

Ítem manam, sots las mateyxas penas, dins dit fossar fassen rexas an aquelles dins dit termini o las tanquen en virtud de santa obediència y en pena de un sou per cada vegada que ningú na puga llançar aygua ni altra immundícia per dites reyxhas, aplicador a la luminària de dita iglésia.

Ítem fonch manat que en lo chor bayx se fasse una barana alta de sis palms de alt y enreixat per lo baix de manera que-s puga veure lo altar maior, sots pena de excomunicació maior y de deu lliures aplicadores a la confraria.

Forent fets los manaments ordinaris. //

[CONQUES]

Die 29 octubris 1587

Visitavimus ecclesiam sub invocatione Sancti Michaelis in vila de Conques, cuius rector est Franciscus Perles et habet ibi duos vicarios perpetuos et ipse non residet. Vicarii sunt Anthonius Gassol et Joannes Boer.

Primo visitàrem lo sacrari, lo qual està *ut decet*. Ha-se'ls manat als cònsols que entraran fassen una cortina de taffetà carmessí y guarnescan lo tabernacle per part de dins, dins dos mesos en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Visitàrem lo altar major, lo qual està *ut decet*. Y ha en el[1] fundat un beneffici sots invocació de Sant Miquel; és benefficiat mossèn Anthoni Besturs, present.

2. *Hi ha un se innecessari.*

Visitarem lo altar de Sant Joan y en el[1] y a tres beneficis; ço és, Sant Joan, y és beneficiat mossèn Joan Fontellas, present; Sant Anthoni, és beneficiat mossèn Fransesch Ferrer, present; y Sant Honorat, y és beneficiat Joan Obach, absent. En lo benefici de Sant Joan y a càlser.

Visitarem lo altar de Nostra Senyora. A-y un benefici sots invocació de Sant Pere; és beneficiat mossèn Anthoni Ferrer, present.

Visitarem lo altar de Santas Creus. Y a dos beneficis: lo hu és de Santes Creus y és beneficiat mossèn Jaume Vilar, absent; lo altre és també de Santes Creus y és beneficiat mossèn Joan Fuster. A-se'ls manat, en pena de tres lliures, que dins tres messos fassen un vestiment comú per a dit altar.

Visitarem lo altar de Sant Salvador, en lo qual y a un benefici sots invocació de Sant Salvador; és beneficiat mossèn Fransesch Espalter.

Visitarem lo altar de Santa Magdalena, en lo qual y a un benefici sots invocació de Santa Magdalena; és beneficiat mossèn Jaume Amat, *alias* Puigvert, absent. Té vestiment.

Visitarem lo altar de Sant Llorens. A-y un benefici sota la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Pere Gassol, present. Té càlser, vestiment y missal.

Visitarem lo altar de Sant Crucifici. Està *ut decet*.

Visitarem lo chor, en lo qual se ha manat als cònsols, en pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores a la confraria de la Verge Maria, que dins sis messos fassen corregir lo antifonari y santural y misser, que estiga conforme al romà.³

Visitarem la sagristia en la qual se ha manat a mossèn Guitard, com a arrendador de la Rectoria, fasse que ab los camis y amits que vuy són n'i haje nou de bons y condecents, sots pena de excomunicació *latae sententiae* y de deu lliures aplicadores a la obra de la iglésia de Sant Miquel. E més se li manà, sots les mateyxes, fasse sis tovalles: tres per al altar mayor de Sant Miquel y tres per al altar de Sant Geroni; y que en la sagristia tingue ordinàriament un sello de aram y dos tovallolles, de les quals la una sirva ordinàriament per a exugar les mans, y de la mateixa manera en la iglésia de Sant Serni. Y que, sots les mateyxes penes, tingue en un càlser de la iglésia de Sant Miquel y en altre de la iglésia de Sant Cerni bones tovallores per a plegar dits calses y dos purificadors en cada càlser. Ítem, sots les mateixes, li fonch manat que tingue escolà que sie bastant per a fer totes les coses tocant a son officio y que no tingue de ací avant minyons. Ítem, sots la mateixa pena, li fonch manat que fasse cordes en les campanes que-s puguen molt bé, y açò se entén en les dues iglésies.

Ítem visitarem la iglésia del castell, sots invocació de Sant Serni. Et *primo* visitarem lo sacrari, en lo qual y a cinc formes, y fonch manat se mude la porta del tabernacle a la part de davant, dins un mes, sots pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia.

Ítem visitarem les fons baptismals, les quals estan *ut decet*.

Ítem visitarem lo hospital, en lo qual manarem als administradors que dins vuyt dies donen comptes de llur *administratio* a les persones deputades per a dit effecte, sots

---

3. El visitador Gomis aplica la reforma litúrgica que el papa Pius V amb la butlla *Quo primo tempore* del 14 de juliol de 1570 havia ordenat per a tota l'Església. El mateix manarà Gomis en altres llocs visitats.

pena de excomunicació *latae sententiae* y de tres lliures aplicadores a la obra de dit hospital. Y dels diners que procehiran de dita administració e hajen, dins quatre mesos, los cònsols juntament ab los administradors, fassen una porta per a la casa del hospitaler en la part ahont als damunt dits lis apparrà més convenient y tan que la de la capella, de manera no's puga entrar per la capella en dita casa, y açò sots las meteyxes penes.

Ítem fonch manat als baciners del hospital y del Sant Crucifici donen comptes, dins vuyt dies, a les persones deputades per a dit efecte en pena de excomunicació *latae sententiae* y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia.

Ítem fonch manat als cònsols fassen una cayxa, la qual estiga en la sagristia, en la qual y haja sis caxonets o saquets, en los quals se haja de posar los diners que procehiran de tots los bacins que acapten per la iglésia quiscun any après de la *reditio* dels comptes encontinent, sots pena de excomunicació, y que en dita cayxa haja de haver tres claus: la una que estigue en poder de hu dels jurats, la altra en mà de un beneficiat deputat per la comunitat y l'altra en mà de lo hu dels cònsols. La qual cayxa, après de feta, se haja de reservar lo preu d'ella igualment dels diners que procehiran de dits bacins; y la cayxa haja de ser feta dins un mes, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia.

Y foren fets los manaments ordinaris.

[MONTANYANA]

Die 31 mensis octobris anni 1587

Visitavimus ecclesiam parochialem vilae de Montanyana sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector seu prior est Petrus Durany, ordinis Sancti Joannis, cui rectoriae est unitus prioratus Sancti Joannis. In ea sunt due suffraganae: altera est lo Pont, altera vero Alsamora.

Et primo visitàrem lo sacrari. Està *ut decet*. A-y nou formes.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*. No y a ningun benefici en ell.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Andreu, en lo qual y a un benefici sots la mateixa invocació; és beneficiat lo senyor canonge Artal, absent.

Més, visitàrem lo altar de Sant Nicolau, en lo qual y a un benefici sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Felip Ros, absent. Fonch-li manat, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia, que dins tres mesos fasse tres tovalles en dit altar, bones y condecents. //

Visitàrem lo altar de Sant Esteve, sot la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Esparaver, absent. //

Ítem se mana a tots los tres beneficiats haïen de dir o fer dir dos misses per lliura del que reben, satisfets los càrrechs, y, en cas no fassen aqueyx descàrrech, lo senyor prior puga pendre tants fruyts com pujarà la servitud y fer dir dites misses. //

Ítem manam que los de Móra compren un ordinari, o romà o de Urgell, en pena de tres lliures, dins tres messos aplicadores a la obra de la iglésia.

Ítem manam que compren un altre per al Pont, dins lo mateix temps, sot les mateyxes penes.

Y foren fets los manaments ordinaris. //

[PERALTA DE LA SAL]

Die 2 novembris euisdem anni

Visitavimus ecclesiam parrochiale[m] vilae Peralta Salis sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector est reverendus Josephus Texidor et residet.

Et primo visitàrem lo sacrari, lo qual està *ut decet*. A-y onze formes. //

Y visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Visitàrem lo fossar, y està *ut decet*.

Visitàrem lo altar major, està *ut decet*, en lo qual y a fundats cinc beneficis: *primo* lo de Santa Maria, és beneficiat mossèn Pere Gil, present; *secundo* de Santa Maria de la Purificació, és beneficiat mossèn Pere Gacent, present; *tertio* de Santa Maria d'en Riba y Guimeret, és beneficiat mossèn Miquel Salas, present; *quarto* Santa Maria dels Pastor[s], és beneficiat mossèn Joan Ranina, absent; *quinto* de la Concepció, és beneficiat mossèn Miquel Sala, absent.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel, en lo qual y a fundats quatre beneficis: *primo* de Sant Miquel d'en Piquer, beneficiat mossèn Jaume Sallent, present; *secundo* de Sant Miquel d'en Montaner, és beneficiat Nicolau Montaner, absent; *tertio* de Sant Miquel d'en Ruffas, beneficiat és mossèn Joan Paul, absent; *quarto* Sant Miquel, és beneficiat mossèn Gra, absent. //

Visitàrem lo altar de Sant Vicent, en lo qual y a un benefici sot la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Anthoni Viu, present.

Més, visitàrem lo altar de Sant Sebastià, lo qual està *ut decet*.

Més, visitàrem lo altar de Sant Anthoni, en lo qual y a un benefici sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Anthoni Roda, absent.

E més, visitàrem lo altar e capella dels Àngels, lo qual està *ut decet*. A-y un benefici sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Joseph Texidor, present.

E més, en la hermita de Sant Joan y a un benefici sota la mateixa invocació. És beneficiat mossèn Pere Gil, present.

Ítem manam al rector y als hereus de mossèn Anthoni Ferràs y a Joan Sallent del Triquet y a Nicolau Albons y a Joseph Texidor y als hereus de mossèn Anthoni Joan que dins tres mesos fassen un vestiment per a dir missa, y dins un mes après los jurats los hajan de fer beneir dits vestiments, en pena de excomunicació. Y als que an de fer los vestiments se'ls posa de pena tres lliures per cada hu, aplicadores a la obra de les hermites.

Ítem manam als jurats que dins tres mesos fassen adobar la porta del fossar que-s puga tancar molt bé y fassen en lo campanar una secreta y adoben la iglésia de Sant Joan en pena de excomunicació y de sis lliures, aplicadores al bací de les ànimes de purgatori.

Ítem manam als jurats que de les sis lliures que tenen en son poder del beneficiat de Sant Anthoni y dels altres diners que y haurà de penes trencades, tant en poder de dit[s] jurats com de altra persona, hajan de fer dins tres messos un[s] vestiments per a deffunt, bons y condecents ab tot cumpliment, sots pena de excomunicació *latae sententiae*.⁴

4. *Ratllar*: y de tres lliures aplicadores al bací de les ànimes.

[*subtítol*] La Peralta de la Sal

Ítem exhortam y manam, en virtud de santa obediència, a totes y sengles persones axí hòmens com dones, eclesiàstics com seculars, de qualsevol grau o condició que sien, que encontinent que hagen jurat de lo nom de Déu o dels sants, sent lo vici del jurar tan neffand y abominable, los amonesten fer una creu en terra y besar aquella tantes quantes voltes juraran y en satisfacció del pecat de cada volta sien obligats a pagar un diner, y los renitents que lo sobredit amonestats no voldran cumplir, sien obligats a denunciar-lo al rector, al qual manam, en virtud de santa obediència, que per la renitència que los sobredits hauran feta los haje de fer penitència pública al peu del altar y ajen de pagar un [diner] per cada volta, aplicadors a la luminària de la iglésia. Y als que açò no voldran cumplir los cuite *a divinis* manant, també en virtud de santa obediència, al balle y jurats que, per a extirpar una tan pernicioso consuetud y neffando peccat, presten tot lo auxiliy y favor a dit rector de manera que ab effecte cumplen los penidents tant en la penitència dita com en la satisfacció de aquella, manant, en virtud de santa obediència, al baciner de la luminària sie obligat a fer instància contra los delinqüents al jurats, mani executar les dites penes y aquelles pose ab los diners comuns de la luminària. //

Ítem als que trencaran les festes o sabran qui las trencarà, manam en pena de excomunicació, que n-hagen de denunciar-ho al rector o curat y per la primera vegada hagen de pagar dos sous aplicadors a la⁵ obra de la iglésia, y a la segona quatre, y, si seran pertinaces, sie obligat dit Rector a cuitar-los *a divinis* y denunciar-los al superior.

+ Ítem manam als cònsols, en pena de excomunicació maior, que de totes les salines que-s paguen del mes se haje de pagar primícia. //

Ítem manam al administrado[r] del hospital que, dins vuyt dies, done compte a les persones deputades y que del procehit de dita administració hagen de fer en dit hospital un llit.

Y foren fets los manaments ordinaris.

[ALBESA]

Die 6 novembris 1587

*Visitavimus ecclesiam parochialem loci de Albesa sub invocatione Sanctae Mariae,⁶ cuius rector est Mathias Sala et non residet. Habet unam suffraganeam dictam de Camporrells, en la qual se mane al senyor fasse adobar lo retaule dins quatre mesos en pena de excomunicació maior *latae sententiae* y de sis lliures aplicadores al hospital. //*

Ítem visitàrem lo Sant Sacrament. Està *ut decet*. Ha-y sis formes. Ha-se de adobar la porta del sacrari que va un poc fluxa y posar una clavadura en lo reliquiari, dins un mes en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Miquel y de Santa Lúcia.

Ítem visitàrem les fons. Estan *ut decet*.

5. *Ratllat*: luminaria.

6. *Ratllat*: de Albesa.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*, en lo qual y a dos beneficis: lo hu sots invocació de Sant Miquel, és beneficiat mossèn Matheu Roger, absent; lo altre sots invocació de Nostra Senyora, és beneficiat mossèn Anthoni Lorens present. /

Ítem visitàrem lo altar de Sant Sebastià. És beneficiat mossèn Lebo, al qual manam que dins dos messos, *a die notificacionis*, sots pena de excomunicació *latae sententiae*, fasse una ara, una sacra romana, tres tovalles; y en pena de sis lliures aplicadores al hospital, donant facultat al rector y pahers que passat dit termini puguen amparar y pendre de les rendes de dit benefíci fins a tant sie cumplít lo present manament. //

Ítem visitàrem los altars de Sant Pere y Sant Blasi units. És beneficiat mossèn Miquel Esernia, present. Mana-se-li que dins dos mesos haje una sacra molt bona per a dit altar en pena de tres lliures aplicadores a la obra del hospital.

Ítem manam a la senyora donya Maria Torrellas fasse retaule y adorne lo altar com convé de la capella de Nostra Senyora del Roser, dins sis mesos après de la notificació en pena de excomunicació y de sis lliures aplicadores a la obra del hospital. //

Ítem manam als pahers que reparen la capella de el Sant Crucífici dins tres mesos en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Miquel y Sant Crucífici.

Ítem manam a Simó Lodrigo que dins tres mesos fasse losses bones y condecents a la sepultura que està devant lo Sant Crucífici, o, de altra manera fent, se li revocarà la licència que té de sepultar-se allí los de sa casa passat dit termini.

Ítem manam als pahers que dins quatre mesos cubran⁷ la teulada de la iglésia del hospital dins quatre mesos en pena de excomunicació maior *latae sententiae* y de sis lliures aplicadores al bací de les ànimes de purgatori y que adoben la cuberta de la escala que està al chor. //

Ítem manam als pahers que dins tres mesos compren un missal romà, en pena de excomunicació maior *latae sententiae* y de tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Miquel y de Santa Lúcia.

Ítem manam als pahers que dins quatre mesos cubran lo conjurador de manera que nos ploque, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores al bací de les ànimes.

[BALAGUER]

Die 10 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam Sancti Salvatoris in civitate Balagarii et primo visitavimus lo sacrari. Està ut decet, salvo que se ha de aforrar per dintre de taffetà carmessí ab una cortina del mateix al davant. //

Ítem visitàrem lo altar de dita iglésia. Està *ut decet*.

E més, visitàrem la capella del hospital. Està *ut decet*.

---

7. *Ratllat*. Que fassen les obres necessàries.

Ítem visitàrem la capella de Nostra Senyora del Miracle, la qual està *ut decet*.

Die 12 eiusdem mensis et anni

Visitavimus ecclesiam Beatae Mariae civitatis Balagarii et primo visitàrem lo Sant Sacrament, lo qual està *ut decet*.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*, salvo que fa adobar alguns portells que y a en les parets.

Ítem visitàrem la sagristia. Està *ut decet*. Han-se de exhortar los senyors pahers e obrers d'ella continuen en la bona devoció que tenen etc.

Ítem visitàrem lo altar major, lo qual està *ut decet*. Ha-y en ell fundats dos beneficis: lo hu de la Assumpció y l'altre de la Concepció. Los beneficiats estan ausents. Fonch-los manat a quiscú d'ells, en pena de tres lliures aplicadores a la confraria major, que dins tres messos fasse cada qual unes tovalles en dit altar, bones e condecents.

Ítem visitàrem la capella de la Epifania. Està *ut decet*, en la qual y a dos beneficis: la hu de Sant Jaume, y és beneficiat mossèn Jaume Bardoll, absent; y l'altre de la Epifania *nullius valoris* y no y a beneficiat. /

Ítem visitàrem lo altar de Sant Anthoni. A-y tres beneficis sots la mateixa invocació; són beneficiats mossèn Toralla, mossèn Puig y lo doctor Berga, que ha-se'ls manat fassen un cubertor. //

Ítem visitàrem lo altar de Sant Joan. Està *ut decet*. / La confraria dels fuste[r]s.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Quitèria. Està *ut decet*. / La confraria dels sogue[r]s.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Bàrbera. Està *ut decet*. / La confraria dels pagessos.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Roch. Està *ut decet*. / La confraria major.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Lúcia. Està *ut decet*. / La confraria dels farre[r]s.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Anna. Està *ut decet*. / La confraria dels perayres y texidors.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Vicent. Està *ut decet*. / La confraria dels sabate[r]s.

//⁸

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel. Està *ut decet*. //

Ítem manam als beneficiats de Sant Jaume y de Santa Magdalena y de la Assumpció, los que tenie mossèn Toralla y de la Concepció, qu'és mossèn Farrando de Castelló, que dins⁹ tres messos quiscú-d'ells haje de fer unes tovalles en lo altar ahont està fundat son benefici, en pena de tres lliures aplicadores a la {obra} de la iglésia.

Ítem exhortam als senyors pahers que continuant sa devoció fassen uns vestiments verds y altres negres.

Ítem manam que les misses conventuals les hajan de dir canonges.

⁸ Al marge i subratllat: sobre lo vestiment.

⁹ Interlineat: al de la Speransa.

[AGRAMUNT]

Die 13 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam parrochiam Vilae Acrimontis sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector est Joannes Fonseca, absent. //

Et primo visitàrem lo Sant Sacrament, lo qual està *ut decet* ab 7 [formes]. Ha-se de fer una capsa de plata dins 2 mesos en pena de excomunicació y tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Sprit.

Ítem visitàrem les fons baptismals e fonch manat que dins tres messos fassen un vas de aram estanyat ab son cubertor del mateix y caseta, en pena de excomunicació y de sis lliures aplicadores a la luminària del Sant Sacrament.

Ítem visitàrem lo fossar e fonch manat als obrers que adoben dit fossar de manera que no y pugan entra[r] ninguns animals.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots invocació de Tots Sans. És benefficiat mossèn Joan Vich, absent. /

Visitàrem la capella de la confraria de Nostra Senyora del Socors. Està *ut decet*.

Visitàrem la capella del Sant Espirit, en la qual y a cinc benefficis: lo primer sots invocació de Sant Salvado[r], és benefficiat mossèn Joan Munt, present; l'altre és també de Sant Salvador, és benefficiat mossèn Valls, present; l'altre és del Sant Sprit, és benefficiat mossèn Francesch Caminet, absent; l'altre és de Sant Joan *extra muros*, és benefficiat mossèn Felip Munt, present.

E més, visitàrem la capella de Sant Lorens. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots la mateixa invocació. És benefficiat mossèn Clemens Castelló, absent. //

Visitàrem la capella de Santa Catherina. Està *ut decet*. A-y tres benefficis: lo u sots invocació de Santa Catherina, benefficiat mossèn Jeronim Baldomar, present; l'altre de Sant Pere, és benefficiat mossèn Francesch Blasi; l'altre de Sant Joan Baptista et Evangelista, és benefficiat mossèn Francesch Rabasa, absent.

Visitàrem la capella de Sant Andreu, a-y tres benefficis: lo hu sots invocació de Sant Andreu, és benefficiat mossèn [O]noffre Sercós, present; l'altre de Sant Ot, és benefficiat mossèn Pere Munt, present; l'altre de Santa Magdalena, és benefficiat mossèn Bernat Carnicer, absent.

Visitàrem la capella de Sant Esteve. Està *ut decet*. A-y un beneffici sota la invocació de Santa Margarida. És benefficiat mossèn Joan Balasch, absent. Està fundada la confraria de Sant Esteve en dit altar.

Visitàrem la capella del Sant Cruciffici. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots invocació de Sant Matheu. És benefficiat mossèn Francesch Benet, present.

Visitàrem la capella de les Ànimes de Purgatori. Està *ut decet*. A-y tres benefficis: lo u sots invocació de les ànimes de purgatori, és benefficiat mossèn Salvador Mall, absent; l'altre de Sant Làtzer, és benefficiat mossèn Marsal Balagueró, present; l'altre de Sant Barthomeu, és benefficiat mossèn Andreu Bregat, present. /

Visitàrem la capella de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*. A-y dos benefficis: lo hu sots invocació de Sant Vicent, és benefficiat mossèn Anthoni Boronat, present; l'altre de Sant Domingo, és benefficiat Joan Armengol, absent. /

Visitàrem la capella del Sepulchre. Està *ut decet*. A-y dos benefficis: lo hu sots invocació de Sant Martí, és benefficiat Miquel Claramunt, absent; l'altre del *Corpore Christi*, és [benefficiat] mossèn Jaume Sala, absent. //

E més, visitàrem la capella de la Verge Maria de Jesús. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo hu sots la mateixa invocació, es beneficiat mossèn Joseph Torres, present; l'altre de Sant Jaume, és beneficiat mossèn Fransesch Corts, absent. //

Visitàrem la capella de Sant Miquel. Està *ut decet*. A-y un benefici sots la mateixa invocació. És beneficiat don Onoffre de Alentorn. //

Visitàrem la capella de Sant Saturní. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo hu sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Joan Manuel Ferrer; l'altre sots invocació de *Corpore Christi* [...], és beneficiat mossèn Pau Ferrer, present. //

Visitàrem la capella de Santa Anna. Està *ut decet*. A-y un benefici sots la mateixa invocació. És beneficiat mossèn Joan Lloret, present.

Ítem visitàrem lo chor, en lo qual fonch manat als obre[r]s y pahers que de ací a Carnestoltes adoben los libres de chor conforme lo romà, ço és, lo antifoner e lo miser, o compren de estampats, sots pena de excomunicació maior e de deu lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora del Roser. //

[GUISSONA]

Die 14 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam collegiatam Beatae Mariae Vile Guisone et primo visitàrem lo Sant Sacrament. Està *ut decet*. Fonch manat fassen una cortina, als cònsols, de taffetà carmesí, de ací al dia de Sant Andreu, en pena de excomunicació y de 3 lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora del Roser. /

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*. //

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem la¹⁰ sagristia. Està *ut decet*. Faltan tres synyels. Fonch manat als cònsols que de aquí al dia de Sant Andreu los fassen de filera, en pena de excomunicació y de deu sous aplicadors a la dita capella de Nostra Senyora del Roser de les Claustres.

Ítem visitàrem lo altar major, en lo qual y-a deu canonicats, tots presbiterals, ço és, cabiscolia, la qual té lo mossèn Pere Soler, / lo mossèn Jerònim Ribera canonge, mossèn Gaspar Compte, / Luys Cornellana, / Jaume Concabella, [/] Pere Costafreda, / Joan Compte, / Joan Balaguer, lo del sant offici.

Ítem visitàrem lo altar del Corpus. Està *ut decet*. A-y tres beneficis: lo hu sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Cortés, absent; l'altre Sant Armingol maior, és beneficiat Fransesch Vilasecha, absent; l'altre Sant Armengol menor, és beneficiat mossèn *talís*. E més, Santa Margarida, és beneficiat mossèn Soler, absent.

Visitàrem la capella de Sant Miquel. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo hu de Sant Miquel y l'altre de *passione ymaginis*; són beneficiats mossèn Perot Soler, absent, y mossèn Joan Concabella, present.

Ítem la capella de Sant Sebastià. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: Sant Sebastià y Sant Loren; son beneficiats mossèn Reguer, absent, y mossèn Andreu Vasa, absent.

10. *Ratllar*: altar major.

Ítem visitàrem la capella de Sant Nicolau, en la qual y a dos beneficcis: lo hu de Sant Nicolau, l'altre de la Assumpció; són beneficiats mossèn Tàrrega, present, y mossèn Pere Flor, present.

Ítem la capella de Sant Martí. Està *ut decet*. A-y un beneficci sota la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Tillo, present. /

Ítem la capella de Sant Esteve. Està *ut decet*. A-y dos beneficcis: lo hu de Sant Esteve y l'altre de Sant Cosme y Sant Damià; són beneficiats Joanot Ferrer, absent, y mossèn Anthoni Vila, absent. //

Ítem la capella de Sant Marc y Nostra Senyora de la Esperansa. Està *ut decet*. A-y dos beneficcis: lo hu de Sant Marc y l'altre de Nostra Senyora de Esperansa; són beneficiats mossèn Jerònim Soler, absent, l'altre, mossèn Joan Compte, canonge.

Ítem visitàrem la capella de la Concepció. Està *ut decet*. A-y un beneficci sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Claver, absent.

Ítem la capella de Sant Pere. Està *ut decet*. A-y un beneficci sot la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Closa, absent.

Ítem la capella de Sant Jaume. Està *ut decet*. A-y tres beneficcis: lo hu de Sant Jaume y l'altre de Sant Andreu, l'altre de Sant Luch; són beneficiats lo canonge Balsells, absent, y mossèn Pere Bas, absent, y mossèn Domingo Vilabona, absent.

Ítem la capella de Sant Barnabé. A-y un beneficci, és beneficiat mossèn Olino, absent.

Ítem visitàrem la capella de Sant Joan Baptista. Està *ut decet*. A-y un beneficci, és beneficiat mossèn Joseph Riera, absent.

Ítem la capella de la Humilitat. A-y un beneficci, és beneficiat mossèn Jaume Puig, present.

Ítem la capella de Santa Anna. Està *ut decet*. A-y un beneficci, és beneficiat mossèn Jaume Vidal, present.

Ítem la capella de Sant Joan Evangelista. Està *ut decet*. A-y tres beneficcis: lo hu se diu de Sant Joan, l'altre Sant Anthoni, Sant Berthomeu y Sant Joseph y la Humilitat; són beneficiats mossèn Jaume Garganter, present, y mossèn Anjona, absent, mossèn Pere Garrabou, present, y mossèn Jaume Grau, present, y mossèn Fransesch Vilasecha, absent.

Ítem la capella de Sant Fransesch. Està *ut decet*. A-y un beneficci, és beneficiat mossèn Joseph Bosch.

Ítem la capella de Sant Matheu *alias* del Purgatori. A-y un beneficci, és beneficiat mossèn Raphel Bosch, absent. //

Al de Sant Jaume: un devantaltar¹¹ y al de la Concepció unes tovalles.

Die 14 novembris anni 1587, in villa Guissone, fuerunt factae reliquae iussiones ordinariae. //

{TORÀ}

Die 15 novembris anni 1587.

Visitavimus parrochiale ecclesiam vilae de Torà sub invocatione Sancti Gili, cuius rector est Franciscus Rull, absens. Habet suffraganeam unam. //

11. *Ratllat*: un cobertor.

Et primo visitàrem lo sacrari, lo qual està ab cinc formes. Fonch manat als cònsols que de ací a Nadal guarnescan lo sacrari per la part de dins de taffetà carmesí ab una cortineta també per dins en la part devant, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores al bací de les ànimes de purgatori.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar mayor. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de les Ànimes. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Pere y Santa Maria. Està *ut decet*. A-y un benefíci sots la mateixa invocació, és benefíciat mossèn Pere Calvero, present; té tot aparell per a dir missa.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Joan Baptista e Evangelista. A-y un benefíci sots la mateixa invocació, és benefíciat mossèn Joan Bru. Fonch manat al benefíciat que dins tres messos¹² en pena de excomunicació y de sis lliures, haje de fer dos tovalles, una ara y una sacra, aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem lo altar de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel. Està *ut decet*. A-y un benefíci sots la mateixa invocació, és benefíciat mossèn Fransesch Rull.

Ítem visitàrem lo altar de Nostra Senyora de la Esperansa. Està *ut decet*. A-y un benefíci; és benefíciat mossèn Gili Soler, present.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Antoni. A-y un benefíci sots la mateixa invocació; és benefíciat mossèn Luys Cornellana. Fonch-li manat que dins dos messos fasse una tovalla en dit altar en pena de vint sous aplicadors al hospital. //

Ítem visitàrem lo chor, en lo qual faltan llibres, y ayxí se amonesta als cònsols y se'ls mana, en virtud de santa obediència, fassen un misser conforme lo romà, notat y apuntat, o-n compren d'esstampats.

[SANAÜJA]

Die 16 novembris anni 1587.

Visitavimus ecclesiam parochialem vilae de Sanabuja sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector seu vicarius perpetuus est Philippus Michael Cardona, presens. Habet suffraganeam unam quae dicitur de Salvenera.

Et primo visitàrem lo sacrari, lo qual està ab onze formes. Fonch manat als cònsols nous que de ací a Carnestoltes afforren o guarnescan lo sacrari per la part de dins de taffetà de carmesí ab una cortineta par davant y ornen lo baldonet a la fusteria, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la confraria del Roser, manant al vicari, en virtud de santa obediència, los cuite *a divinis* si dins dit termini no hauran cumplit lo present manament.

Ítem se'ls mana, sots la mateixa pena, que dins dit termini fassen unes chrismes de argent.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

12. *Al marge*: après de la Nativitat.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel y Sant Jaume. Està *ut decet*. A-y dos beneficis sots les dites invocacions; són beneficiats mossèn Benet Cavalloll, present, y mossèn Jaume Vilella, absent.

Ítem visitàrem la capella de Sant Salvador. Està *ut decet*. A-y un benefici sots invocació de Sant March; és beneficiat mossèn Jaume Rosera, absent. //

Ítem visitàrem la capella de Sant Pere. Està *ut decet*. A-y tres beneficis: lo del Sant Nom de Jesús y lo de Sant Andreu y lo de Sant Pere; són beneficiats mossèn Joan Puig, y mossèn Anthoni Bru, y mossèn Philip Miquel Cardona.//

Ítem visitàrem lo altar de Sant Christòphol. A-y un benefici sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn¹³ Joan Satorres, present.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Sagimon. Està *ut decet*. A-y un benefici; és beneficiat mossèn Pau Carbonell. Fonch-li manat lo de la teulada.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Cosme y Sant Damià. Està *ut decet*. A-y un benefici; és beneficiat mossèn Jaume Roig.

Ítem la capella de Sant Sebastià. Està *ut decet*. A-y dos beneficis, Sant Joan y Sant Sebastià; són beneficiats mossèn Benet Garriga y mossèn Franci Loberades, absent.

Ítem la capella del Sant Cruciffici. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: la hu de Sant *Corpore Christi*, l'altre de Santa Clara; són beneficiats lo canonge Rexachs de Vich, absent, y mossèn Joanot Obac, present.

Ítem la capella de Sant Lorens. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: Sant Lorens y Santa Anna; són beneficiats mossèn Agostí Viladebaix, absent, y mossèn Espluga, absent. //

Ítem la capella de les Ànimes, està *ut decet*. //

Ítem la capella de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo hu de Sant Vicent y Santa Eulàlia; és beneficiat mossèn Teixidor, absent, y l'altre de Santa Lúcia; és beneficiat mossèn Jerònim Font, present. //

Ítem lo altar major de la iglésia del castell. Està *ut decet*. A-y un benefici sots invocació de Sant Esteve; és beneficiat Anthoni Mirallas, absent.

Ítem la capella de Sant Nicolau. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo u de Sant Nicolau y l'altre de Sant Frances[c]; són beneficiats mossèn Baltasar Aurell, absent, y mossèn Jaume Vilaprenyo, present.

Ítem la capella de Sant Anthoni. A-y dos beneficis: Sant Anthoni y Sant Joan; són beneficiats mossèn¹⁴ Fransesch Bonet y mossèn Coscó, absent; y lo de Sant Martí, mossèn Joan Serra, absent.

Ítem lo altar de Sant Joan y Sant Berthomeu. / A-y tres beneficis: Sant Fransesch, Sant Berthomeu, Sant Armengol e Sant Od; són beneficiats mossèn Jerònim Graells, present, y mossèn Ferrer, absent, y mossèn Mathià Rosera, present. /

Ítem lo altar de Santa Catharina, Santa Margarida e Santa Trinitad; són beneficiats mossèn Berenguer Boquet, present; y mossèn Perot Rovira, present; y mossèn Bernat Aiyxer, absent. //

Ítem la capella de Sant Apolinar en lo estudi. A-y un benefici, sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Joan Graells, present. Està *ut decet*. //

13. *Ratllat*: Jaume.

14. *Ratllat*: Joan Ser.

Ítem la capella de Santa Magdalena *extra muros*; és beneficiat Joan Cardona, absent. //

Ítem manam als beneficiats que cada hu d'ells adobe la teulada de la capella ahont està fundat son benefici dins¹⁵ un mes, en pena [de] vint sous per cada hu d'ells, aplicadors a la luminària del Corpus, manant en¹⁶ virtud de santa obediència a l'official¹⁷ ab effecte fasse cumplir lo predit manament ab los remeys de *iurisdictio*.

Ítem manam als còsols nous que de ací a Carnestoltes hajen de cubrir la iglésia de manera que nos ploga, en pena de deu lliures, aplicadores a la luminària del Corpus.

Ítem per quant los minyons, quant se publike algun matrimoni, ab la veu criden estes paraules: «tot bé», «tot bé»; de manera que impedexen lo offici en alguna manera e impedexen la devoció del poble, movent-los risa y perquè un tan mal se lleve manam al balle que encontinent lo primer diumenge que-s publicarà algun matrimoni, pose en lo cep algú o alguns minyons delinqüents contra lo present manament tantes y quantes voltes se cridaran de manera que ab effecte se lleve tan mal ús y açò en pena de excomunicació major y de tres lliures aplicadores a la luminària del Corpus.

Ítem manam que ningun baciner pugue anar per la iglésia acabtant que sinó sie la missa a la *postcomunio*, en pena de excomunicació *latae sententiae*. //

Ítem manam a mossèn Joanot Boquet, com a hereu de mossèn Pere Boquet, mercader, fundador de la capella de Sant Roch, que dins dos messos compre un missal romà y fasse dos tovalles y afforre lo retaule de pots, sots pena de excomunicació *latae sententiae*; y manam, en virtud de santa obediència, al vicari que, passat dit termini, lo cuite a *divinis*. //

[PONTS]

Die 18 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam colegiatam sub invocatione Beatae Mariae Vilaе de Pontibus cuius vicarius perpetuus est reverendus Franciscus Puig et residet.

Et primo visitàrem lo sacrari. Està [*ut decet*], ab 9 formes. Fonch manat als còsols que dins un mes¹⁸ afforren lo sacrari de taffatà carmessí o altra cosa condecant, en pena de excomunicació y setze lliures aplicadores a la luminària del Santíssim Sacrament.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Fonch manat que fassen porta y la tanquen ab forrellat, dins quinze dies, sots pena de vint sous aplicadors a la luminària del Corpus.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*. A-y dos beneficiats sots invocació de Sant Joan y Sant Pau y de la Concepció; són beneficiats mossèn Fransesch Puig, present, y mossèn Pere Mondrana, absent.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Armengol. Està *ut decet*. A-y fundat un benefici sota la mateixa invocació. És beneficiat mossèn Pere Canut, present.

15. *Ratllat*: quinze.

16. *Ratllat*: donant poder ab o present.

17. *Ratllat*: de caput vila; convicle Ac.

18. *Ratllat*: tres mes.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Joan Baptista. A-y un benefíci; és beneficiat mossèn Àngel Martí, absent.

Ítem visitàrem lo altar de les Ànimes. Està *ut decet*. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem visitàrem lo altar de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem visitàrem la capella del Sant Crucífici. Està *ut decet*. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem lo altar de Sant Lorenç. Està *ut decet*. És beneficiat mossèn Joan Morvedre, absent. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Aloy. Falta en ell un cubertor i unes tovalles. Fonch manat als majorals de la confraria de Sant Aloy que dins dos mesos ho compren, sots pena de tres lliures aplicadores a la luminària del Santíssim Sacrament. Manat al vicari en virtut de [santa obediència] que, passat dit termini, cuite a dits majorals *a divinis* si ab effecte no hauran complit dit manament.

Ítem lo altar de Sant Esteve. Està *ut decet*. No y-a benefíci.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Lúcia y Santa Magdalena. És beneficiat mossèn Joan Boer, present. Fonch-li manat que dins¹⁹ sis messos fasse unes tovalles y compre una ara y sacra condecet en pena de tres lliures a la luminària del Corpus.

Ítem visitàrem la capella del hospital sots invocació de Santa Catharina. És beneficiat mossèn *talís*. Fonch manat que dins quatre messos al que serà beneficiat haje de comprar y tenir per al servey de dita capella tot lo necessari per a dir missa, en pena de sis lliures aplicadores a la luminària del Corpus, donant facultat ab les presents a la comunitat que un canonge deputador per dita communitat pugua pendre dels censals del cabreu de dit benefíci y provehir totes les coses sobredites. //

Ítem visitàrem la iglésia parroquial de Sant Pere, et primo lo altar major, en lo qual està fundada la plebania ab sis canonicats y la vicaria perpètua. Lo plebà és mossèn Joan²⁰ Riera, absent; vicari perpetuo, mossèn Francesch Puig, present; canonge mossèn Jerònim Grau y mossèn Joan Font, y mossèn Miquel Puig, y mossèn Joan Rexach y mossèn Pere Puig, presents; mossèn Joanot Grau, absent. //

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel. Està *ut decet*. És beneficiat mossèn Joan Rexach, present.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Jaume. És beneficiat mossèn Miquel Rottés, present. Fonch manat al beneficiat que dins tres mesos fasse unes tovalles y un devantaltar, en pena de tres lliures aplicadores a la luminària del Corpus.

Ítem visitàrem lo benefíci²¹ e la capella de Sant Cerni en lo castell. És beneficiat mossèn de Guissona. Fonch manat que adobe la porta de la capella e posse en ella tanadura e clau, e compre tovalles, cobertor, ara y davantaltar dins tres mesos après de la *intimatio* de les presents, donant facultat a un canonge deputador per la comunitat que pugua pendre dels censals de dit benefíci lo que per a cumplir lo present mandat serà menester e per a pagar les penes si dins dit termini no-s cumple lo present manament.

Ítem manam als pahers que elegescan una persona de consell y amb una altra elegida per y de la comunitat hagen de acceptar la administratió del hospital dins sis dies après de ser nomenats y la nominació se haje de fer tant dits pahers com de dita

19. *Ratllat*: tres.

20. *Ratllat*: Ribera.

21. *Ratlla*: Ítem visitàrem lo altar.

comunitat dins un mes y ayxí quiscun any y passat lo any agin de donar comptes als oydors deputedats devant los pahers e official. /

Ítem manàrem a la viuda Treguanya que ha administrat aquest any les coses del hospital que dins quinze dies haje de donar compte de sa administració als oydors de comptes en presència del official y pahers en pena d'excomunió.

Ítem manam al balle que *attento* que Miquel Sala una e moltes vegades ha tengut en poch los manaments de la iglésia en què li han manat que no cohabitàs ab una manrebana haje ab effecte dins vuyt dies ab lo poder del braç secular fer que dits Miquel Sala y na manrebana viuda estiguen separats e no cohabitaven junts. Manam ab les presents al vicari en virtud de santa obediència que, si dit balle dins dit termini no complirà ab effecte lo present manament, lo haja de cuitar *a divinis*.

[OLIANA]

Die 19 mensis novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam parrochiale vile de Oliana, sub invocatione Sancti Andreae, cuius rector est Joannes Bas, absens. Habet suffraganeam unam dictam lo Castell de Oliana.

Et primo visitàrem lo sacrarí, lo qual està ut decet, amb 9 formes.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*, salvo que falta cubertor.

Ítem visitàrem lo fossar. Fonch manat que ningú estenga roba en ell ni sobre les parets, en pena, etc.

Ítem visitàrem la sagristia. Fonch manat que la emporten²² en pena de excomunió y de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus de ací a Carnestoltes e sots la mateixa pena, fassen una porta ab sa tancadura a la tanca.

Ítem visitàrem lo altar major, lo qual està *ut decet*. A-y un benefíci fundat en ell, sots invocació de Santa Maria. És benefíciat mossèn Anthoni Rocamador, absent.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Andreu. Fonch manat als priors de la confraria dels perayres que dins tres mesos compren una ara per a dit altar en pena de tres lliures aplicadores al hospital.

Ítem lo altar de la Concepció. Està *ut decet*.

Ítem lo altar de nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar del Corpus. Està *ut decet*.

Ítem lo altar de Sant Roch. Està *ut decet*.

Ítem lo altar de Sant Armengol. Fonch manat als cònsols que dins tres mesos compren una ara, sots pena de excomunió e de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus.

Ítem visitàrem lo chor, en lo qual fonch manat als cònsols que compren un misser y un antifonari de ací a Pascua en pena de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus. /

Ítem manam a tots los que han tingut càrrechs de bacins o administracions de confraries que dins quinze dies donen compte fins l'an donat e dins un mes paguen lo que deuran en pena de excomunió *latae sententiae* e de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus.

22. *Ratllat*: per a.

Ítem manam al rector o regent cura en la present vila que escriga tots los que moren et tots los batejats²³ en los libres per a dit effecte deputats²⁴ e fasse son descàrrech en lo de les misses²⁵ de la cura ayxí en la parrochial com en la suffragànea / en pena de excomunió e de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus.

{Carta annexa d'autor no identificat}

+

Ilustríssim y molt reverendíssim senyor vicari:

Lo càrrech de dir les misses conventuals y matinals, extremuntions y enterrar en la iglésia de Santa Maria de la present ciutat de Balaguer toque als canonges de dita iglésia y los canonges absents sols volen pagar per fer dita servitut quatre lliures, y per ser tant poch no-s troba qui fase dita servitut per ser lo càrrech gran, de ont resta la dita iglésia molt defraudada. Per tant la comunitat de dita iglésia supplique a vostre mercè sie servit tota per dita servitut la tercera part dels fruits de dits canonicats si, y segons se acostuma en les demés iglésies, la qual uns ab altres pot ser de deu a dotse lliures y en tot y per tot mane fer compliment de justícia, off.

Etc. que licet etc

Altissimus etc

Capdevila.

Ob 12 novembris 1587

Attentis supplicatis et quia nobis constat gravamen servitii canonicorum esse magnum respectu premii, ideo pro servitio cuiuscumque diey tres solidos illis taxamus quando per se ipsos illum non fecerint et pro his expediatur litterae in forma.

Raphael Gomis, Vicarius generalis

{Afegits a la carta amb lletra de Calassanç}

Jerònim Claret, Jerònim Jermà, Pere Roger: presbiteri

Michel Claret: subdiaconus

Memòria.

Pera lo de la quadra de Monroig, ha-se de haver lo capbreu y donar una supplicació per a declarar la collita al arrendador de don Grau de Queralt, qui és mossèn Anthoni Planes de Tàrrega.

Has de mirar en lo cabreu de bisbe de la vila de Albesa si la heretat d'en Rodrigo fa 13 lliures.

Visites de Tremp, Pons y Sanahuja; de 1587.

---

23. *Ratllat*: en pena d'excomunió major *latae sententiae*.

24. *Ratllat*: y sota pena de tres lliures deu sous cada vegada que en lo sobre tindrà de scryt.

25. *Ratllat*: ayxí en.

BUTLETÍ BIBLIOGRÀFIC

Jaume MENSA I VALLS

ANTONI ANDREU, MESTRE ESCOTISTA.
BALANÇ D'UN SEGLE D'ESTUDIS*

«Le chroniqueur franciscain, Mariano de Florence, se fait l'écho de l'opinion commune de son temps en écrivant d'Antoine André: *Doctrinae sui Magistri Scoti praecipuus defensor*. Sans doute dirait-il dans le style du jour: champion du scotisme, témoin et interprète par excellence de Duns Scot, ou peut-être [...] second fondateur du scotisme».

Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*.¹

PRESENTACIÓ

Antonius Andreae o Antoni Andreu fou un filòsof català que va viure a cavall dels segles XIII i XIV.² Sabem ben poca cosa de la seva vida, però podem afirmar amb absoluta certesa que fou un frare franciscà de la custòdia de Lleida. Més d'un centenar de còdexs i d'una trentena d'edicions dels anys 1471-1520 han conservat les seves obres fins als nostres dies. Andreu, anomenat l'*Scotellus*, és un dels millors deixebles de Duns Escot; ell mateix es declara seguidor fidel del Doctor subtil. Considerada globalment, la seva extensa obra és un curs complet de filosofia *ad mentem Scoti*. No és estrany, doncs, que des de sempre els tractats del frare català s'hagin confós amb els del mestre escocès.

Sense la claredat d'exposició d'Antoni Andreu, la seva capacitat de síntesi, l'habilitat per ordenar, sistematitzar i jerarquitzar les idees i l'interès pels temes genuïnament filosòfics (de metafísica, filosofia natural i lògica), les intuïcions i els principis del pensament d'Escot, aguts, penetrants i subtils, però formu-

---

* El present treball forma part del projecte de recerca «Corpus Digital d'Arnau de Vilanova: Filosofia i ciència a la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)», MEC, FFI2014-53050-C5-2-P; i de les activitats del Grup de Recerca Consolidat de Cultura i Literatura a la Baixa Edat Mitjana 2014-2016 (2014 SGR 119), finançat pel Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya.

1. Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, dins «Antonianum», 54 (1979), 387. Per a la referència al cronista franciscà (segles XV-XVI), vegeu: MARIANUS DE FLORENTIA, *Compendium chronicarum Fratrum Minorum*, dins «Archivum franciscanum historicum», 2 (1909), 632.

2. En els manuscrits sempre trobem el nom del nostre autor escrit de la mateixa manera: *Antonius Andreae*, és a dir, el nom en nominatiu i el cognom en genitiu, com era costum a les nostres terres. Per tant, la forma correcta d'anomenar-lo no és altra que Antoni Andreu, sense la preposició «de» entre el nom i el cognom.

lats amb un llenguatge més aviat difícil, en obres eminentment teològiques i constantment revisades, no haurien pogut esdevenir el fonament d'una escola filosòfica. Andreu és reconegut com el «segon fundador de l'escotisme»;³ i la seva filosofia ha estat qualificada amb l'expressió «aristotelisme escotista», perquè els seus tractats més importants s'articulen en forma de comentaris a l'obra d'Aristòtil, el Filòsof per excel·lència.⁴

L'objectiu d'aquestes pàgines que ara presentem és molt simple. Com diu el subtítol, ens proposem de fer balanç dels estudis crítics publicats durant el darrer segle: la primera fitxa bibliogràfica pertany a una entrada de diccionari de l'any 1914 i la darrera a un article de revista de 2015. En una primera part d'aquest repertori, *Un segle d'estudis crítics*, apleguem la bibliografia crítica sobre Antoni Andreu. En el primer apartat, *Els estudis sobre Antoni Andreu*, presentem les referències bibliogràfiques dels articles de revista o dels llibres que tracten de l'autor català, ordenades cronològicament, amb un resum normalment breu del seu contingut. De vegades, al final, també hi ha alguna notícia o referència d'aquell estudi en els repertoris bibliogràfics habituals: «Arxiu de textos catalans antics», «Medioevo latino. Bollettino bibliografico della cultura europea dal secolo VI al XIII», «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», «Collectanea franciscana». Unes *Observacions crítiques* sobre les característiques, les tendències i les aportacions d'aquests estudis clouen aquesta primera part.

Una segona part, *Observacions sobre la vida i l'obra d'Antoni Andreu*, d'una banda, comenta les dades conegudes de la seva vida; i, de l'altra, sistematiza les informacions més generals sobre les seves obres. En l'apartat central d'aquesta segona part fem l'inventari dels còdexs coneguts d'Antoni Andreu. En aquest sentit, els estudis precedents del P. Martí de Barcelona, Sebastián García-Navarro, Marek Gensler i d'altres, i els catàlegs de biblioteques d'arreu del món, ens han estat de gran ajuda.⁵ Isaac Vázquez Janeiro, l'any 1998,⁶ va

3. BÉRUBÉ, *Antoine André*, 387.

4. Giorgio PINI, *Scotistic Aristotelianism: Antonius Andreas' «Expositio» and «Quaestiones» on the Metaphysics*, dins *Via Scoti: Methodologica ad mentem Joannis Duns Scoti*. «Atti del Congresso Scoticistico Internazionale, Romae, 9-11 marzo 1993», I, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 387.

5. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIV), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 321-346; Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*, I-IV. Tesi doctoral dirigida per Francisco CANALS VIDAL, Barcelona, Universidad de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, 1973, i, del mateix autor, *Pensamiento escotista en la España medieval (siglos XIII-XV)*, dins «*Revista española de filosofía medieval*», 3 (1996), 77-84; Marek GENSLER, *Catalogue of Works by or ascribed to Antonius Andree*, dins «*Mediaevalia philosophica Polonorum*», 31 (1992), 147-155.

6. Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *El pensamiento hispano-franciscano medieval en la historiografía reciente*, dins *Pensamiento medieval hispano. Homenaje a Horacio Santiago-Otero*, II, coordinat per José María SOTO RÁBANOS, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Consejería de Educación y Cultura de la Junta de Castilla y León, Diputación de Zamora, 1998, 1143-1173.

arribar a comptar 88 manuscrits que contenen obres d'Antoni Andreu, però dissortadament no en publicà la llista. Quasi una vintena d'anys després, el nostre inventari ofereix informació de 112 còdexs. De cada manuscrit, n'indiquem la identificació (ciutat, institució que el conserva i signatura), si és possible, una breu descripció de les dades conegudes del manuscrit (si és de paper o de pergamí, nombre i mida dels folis, època en què fou escrit), les obres d'Andreu que hi són copiades i la bibliografia. En algun cas, també hem pogut oferir els *incipit* o *explicit*, tal com els trobem en la bibliografia citada. Sabem que un inventari com aquest és inevitablement parcial, farcit d'indesitjables errors i dissortadament incomplet, però creiem també que aplega la informació bàsica actualment disponible sobre els manuscrits d'Antoni Andreu i que pot orientar la feina d'ulteriors estudis codicològics. En un darrer epígraf d'aquest segon apartat classifiquem els escrits d'Antoni Andreu en «obres d'autenticitat sempre acceptada», «obres d'autenticitat discutida, però majoritàriament acceptada en l'actualitat», «obres presumiblement autèntiques», «obres problemàtiques» i «obres conegudes per referència o perdudes». Aquesta classificació també és provisional. Tant de bo que noves troballes de manuscrits i l'estudi de la tradició textual i del contingut de les obres d'Antoni Andreu esmenin i enriqueixin aquesta classificació i en general l'estudi que presentem.

Com que el sentit darrer d'aquest balanç d'un segle d'estudis sobre Antoni Andreu és establir unes mínimes bases per a futurs estudis, les pàgines que ara presentem es tanquen amb una conclusió: el lector interessat hi trobarà unes observacions sobre possibles línies de recerca.

No voldria acabar aquestes ratlles sense expressar la meua gratitud a diverses persones que m'han ajudat a aconseguir algun o alguns dels estudis sobre Antoni Andreu: el P. Agustí Boadas (Biblioteca Provincial dels Franciscans), el P. Xavier Guanter (Biblioteca del monestir de Poblet), el P. Guillermo Cerrato (Biblioteca del Santuario de Loreto), la Dra. Giuliana Musotto (Officina di Studi Medievali, de Palerm), el director i la bibliotecària de la Biblioteca de la Fundació Quer Alt, Sr. Josep Batalla i Sra. Laia Corbella, la Sra. Àngels Rius (Biblioteca del monestir de Montserrat), personal de diverses biblioteques de Catalunya (Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, biblioteques de la Universitat de Barcelona), la doctoranda Maria Cabré (que prepara una prometedora tesi sobre el comentari d'Antoni Andreu a la *Metafísica* d'Aristòtil), l'estudiant polonesa i alumna meua a la Universitat Autònoma de Barcelona Sra. Aleksandra Michałowska, la meua cunyada Conxa Moncunill, bibliotecària de la Universitat Politècnica de Catalunya, i el meu fill Arnau, amatent ajudant. A tots ells moltes mercès.

L'Espelt, primavera de 2016

I. PRIMERA PART

UN SEGLE D'ESTUDIS CRÍTICS

1. ELS ESTUDIS SOBRE ANTONI ANDREU

1

Michael BIHL, *André Antoine*, dins *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, publicat sota la direcció d'Alfred BAUDRILLART, Pierre RICHARD, Urbain ROUZIÉS et Albert BOGT, II (Alcaini-Aneurin), París, L. Letouzey, 1914, col. 1633-1634, núm. 97.

Breu presentació bibliogràfica. L'autor remarca que «on ne connaît avec certitude ni sa patrie, ni l'époque exacte où il vecut» (1633).

2

Étienne GILSON, *La philosophie au moyen-âge*, II: *De saint Thomas d'Aquin à Guillaume d'Occam*, París, Payot, 1922, 610.

Els escrits d'Antoni Andreu sovint es confonen amb els d'Escot.

3

MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIV^a), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 321-346.

L'autor recorda la importància («d' excepcional interès», 322) d'Antoni Andreu en la història de l'escotisme i reivindica el seu origen català. Era, efectivament, de la Corona d'Aragó (és a dir, «súbdit dels Comtes-Reis», 323) i, com a franciscà, pertanyia a la província franciscana d'Aragó (que comprenia «tots els territoris de la Confederació», 323), concretament de la custòdia de Lleida. Exercí el seu mestratge al convent de Montsó (de la custòdia de Lleida). Deixeble d'Escot, Andreu comenta les seves obres amb claredat i fidelitat, raó per la qual els seus escrits sovint s'han confós amb els del mestre.

Martí de Barcelona fa una llista de les obres d'Antoni Andreu, de les quals ofereix una breu explicació general, indicacions dels manuscrits coneguts que les contenen, els *incipit* i *explicit*, la bibliografia i les edicions, classificades de la manera següent:

a) Obres autèntiques: Aquest grup és format per *In XII libros Metaphysicae Aristotelis expositio* [en realitat el P. Martí no fa diferència entre l'*Expositio*

Metaphysicae i les *Quaestiones Metaphysicae*, i la majoria de manuscrits que creu que conteten la primera d'aquestes obres en realitat són testimonis de la segona], conservada en vint-i-nou manuscrits i editada vint-i-quatre vegades entre els anys 1471 i 1523; l'*Scriptum in artem veterem*, és a dir, els comentaris a la *Isagoge* de Porfiri, als «Predicaments i post-Predicaments d'Aristòtil, al llibre dels sis Principis de Gilbert Porretà, a les Perihèrmies d'Aristòtil i al llibre de Divisions de Boeci» (338), copiats en cinc manuscrits i impresos en tretze edicions entre els anys 1477 i 1517; el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico* (editat a Bolonya, l'any 1481); i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* (quatre manuscrits i sis edicions, entre 1475 i 1517).

b) Obres dubtoses: *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, *Commentarium in IV libros Sententiarum*, *Quaestiones super libros de anima*, *Compendiosum principium in libros Sententiarum*, *Sermones*, *Scriptum in novam logicam* i *Quaestiones ordinariae de logica o Quaestiones quodlibetales*. De la majoria d'aquestes obres, Martí de Barcelona només pot indicar edicions (no còdexs) i en algun cas (dues darreres) simples referències.

4

Alfred VACANT, *André, Antoine*, dins *Dictionnaire de Théologie Catholique*, I, París, Librairie Letouzey et Ané, 1930, col. 1180.

Presentació biobibliogràfica. Andreu seria nascut «en Aragon».

5

MARTÍ DE BARCELONA, *Notes descriptives dels manuscrits franciscans medievals de la Biblioteca Nacional de Madrid*, dins «Estudis franciscans», 45/3-4 (1933), 337-403, concretament 370.

Notícia del còdex número 4233 de la Biblioteca Nacional de Madrid. Aquest manuscrit conté les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu.

6

Hermann SCHWAMM, *Das göttliche Vorherwissen bei Duns Scotus und seinen ersten Anhängern*, Innsbruck, Druck und Verlag von Felizian Rauch, 1934, 144-151.

Antoni Andreu és un dels deixebles immediats de Duns Escot. La doctrina sobre la preciença divina d'Escot esdevé en el *Commentarium in IV libros Sententiarum* [que l'autor atribueix a Andreu] més matisada i feble. Després d'examinar les distincions 38 i 39 de la primera part, la 47 de la mateixa primera part i la 37 de la segona d'aquest comentari, Schwamm arriba a

la conclusió que la posició d'Andreu representa un pas enrere respecte del mestre (151):

«Das Urteil über die dargelegten Ausführungen des Antonius Andreas kann nur lauten, daß sie für die scotistische Lehre keinen Fortschritt, eher einen Rückschritt bedeuten. Man vermißt das richtige Verständnis für das Wesentliche und für die Tragweite dieser Lehre. Nur so ist es verständlich, daß Antonius auf der einen Seite die Bestimmtheit, Unfehlbarkeit und Unveränderlichkeit des Vorherwissens durch die Koexistenz der Dinge gegenüber der Ewigkeit erklärt, auf der andern Seite die Kontingenz des Vorherwissens durch die Abhängigkeit vom freien Willensentschluß Gottes, dies letztere dazu noch in sehr unvollkommener Weise. Seiner unsicheren Haltung bleibt er treu, wenn er in der 47. Distinktion für die Erkenntnis alles Geschaffenen, auch der sündhaften Akte, eine Beziehung zum göttlichen Willen herstellt, im zweiten Sentenzenbuch aber sich nicht entschließen kann, Gottes Mitwirken und Erkennen bezüglich der sündhaften Akte in Verbindung mit der scotistischen Lehre zu bringen».

7

Domingo SAVALL, *Nuevo descubrimiento bibliográfico. Fray Antonio Andrés (1280-1335) oyente del Bto. Escoto y su más fiel intérprete*, dins «La voz de San Antonio. Revista quincenal ilustrada», año XLV (1939), núm. 1207, 174.

L'autor informa d'un còdex d'Antoni Andreu, conservat a la Catedral de Pamplona «no citado hasta ahora» (174). El manuscrit és del segle XIV i conté les obres de lògica d'Antoni Andreu. Aquest manuscrit confirma que Andreu (*Andree*) fou deixeble directe d'Escot. El copista és Salvador de Terrades.

8

Domingo SAVALL, *Antonio de Andrés y el Beato Escoto. Sistema de teoremas de una ética voluntarista*, dins «La voz de San Antonio. Revista quincenal ilustrada», año XLV (1939), núm. 1209, 219-220.

En les primeres pàgines del manuscrit de la Catedral de Pamplona hi ha unes «conclusiones» (219) extretes de la moral d'Escot. Per a Savall no és important si l'autor d'aquestes tesis és Andreu o Escot. Recorda que Escot és autor de moltes *tabulae* i de l'obra *Theoremata*. Savall tradueix al castellà aquestes tesis (219-220).

9

Luis GARCÍA ROYO, *El doctor dulcifluo*, dins «El Español», 21 de novembre de 1942, 10.

Presentació general i divulgativa d'Antoni Andreu, el «Doctor dulcifluo». Per a l'autor, Antoni Andreu se situa en la tradició de Bonaventura i Duns Escot; i amb les filosofies d'aquests dos autors compara la d'Andreu.⁷

10

Tomás CARRERAS Y ARTAU, Joaquín CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, dins *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, II, Madrid, Asociación española para el progreso de las ciencias, 1943, 459-471.⁸

Després de recordar les dades biogràfiques (459-460) d'Antoni Andreu, els autors examinen les seves obres. Tot i l'estudi del P. Martí de Barcelona, encara persisteixen dubtes sobre els escrits autèntics d'Andreu, especialment sobre les obres de metafísica. És inqüestionablement autèntic el comentari de la *logica vetus*, és a dir, l'*Scriptum in artem veterem* («a la *Isagoge* de Porfirio, a los *Predicamentos* y *Postpredicamentos* de Aristóteles, al libro de los *Seis principios* de Gilberto Porretano, a los *Peribermeneias* de Aristóteles y al libro de las *Divisiones* de Boecio», 460). Sabem també que Andreu tenia intenció de comentar la *logica nova*: potser el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico* és una primera

---

7. L'autor acaba l'article amb una «semblanza» d'Antoni Andreu. Les darreres paraules d'aquesta «semblanza» són les següents: «En el Convento de las Concepcionistas de Ágrede hay un cuadro que nos proporciona su semblanza. De estatura cumplida; los brazos algo demasadamente cortos; manos de aristocrática pequeñez. Por el vasto espacio de la serena frente, que imprime a la parte superior de la faz cierta candidez infantil, vaga el resplandor de la inteligencia, el pensamiento ilumina el extenso hemisferio, como la candela el vaso de alabastro en que está encerrada. Hacia las sienas, un blando hundimiento revela la sumisión de los instintos a facultades más nobles; y hace que empiece a indicarse el diseño oval del rostro. Éste se prolonga ascético, como una ojiva invertida. La boca respira candor; y la nariz, levemente aguileña y prolongada, completa la expresión pensativa del semblante. Los ojos son abismos de meditación. Coronados per cejas de arco suavísimo se abren entre párpados donde dejaron huella las vigiliias, los trabajos y el llanto que escalda. En conjunto, el rostro es dulcemente austero. Sus líneas patentizan el perfume del alma, con la misma elocuencia con que las notas de la música encarnan lo inmaterial del sentimiento».

8. N'hi ha edició facsímil: Barcelona i Girona, Institut d'Estudis Catalans i Diputació de Girona, 2001, a cura de Pere LLUÍS FONT. La biblioteca de les Facultats de Filosofia, Geografia i Història, de la Universitat de Barcelona, conserva el *Fons manuscrit Joaquim Carreras i Artau*. Entre els materials d'aquest fons trobem el dossier «Antoni Andreu» (A.292), format per diverses fitxes bibliogràfiques amb notes que el prof. Joaquim Carreras féu servir per a la redacció de la seva *Història de la filosofía espanyola*, dues cartes de Domingo Savall i extrets de les publicacions resumides en les nostres fitxes 9, 11 i 13).

part d'aquest projecte. També són autèntiques les *Quaestiones ordinariae de logica* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Contra el que va suposar Martí de Barcelona, les obres que Antoni Andreu hauria escrit sobre la *Metafísica* d'Aristòtil són en realitat dues (*Expositio Metaphysicae* i *Quaestiones Metaphysicae*) i no una de sola. Ara bé, ni l'una ni l'altra semblen ser autèntiques d'Antoni Andreu. L'autor de l'*Expositio Metaphysicae* «alardea de una erudición clasicista harto sospechosa» (483): cita poetes, filòsofs, teòlegs poc coneguts en l'època medieval. Els problemes de filosofia natural desplacen els temes teològics a una posició secundària. L'autor, que pràcticament no fa servir el mètode escolàstic, es defineix com a platònic. Tampoc les *Quaestiones Metaphysicae* semblen ésser una obra genuïna d'Antoni Andreu: el coneixement detallat dels diàlegs platònics, la forma barroca d'exposició, la terminologia estilitzada i preciosista són impropis de l'època de plenitud de l'escolàstica. A més, qualifica d'«antiga» l'opinió de Tomàs d'Aquino sobre els universals, per bé que tingui seguidors «moderns». En conclusió, doncs (466):

«Lo más probable es que los textos impresos bajo estos títulos a nombre de Duns Escoto o de Antonio Andrés no hayan salido de la pluma de ninguno de los dos. Todo hace sospechar que nos encontramos ante textos comunes de la escuela escotista, fruto de una elaboración secular, retocados en multitud de ocasiones por autores anónimos para necesidades urgentes de la enseñanza y de la orientación doctrinal de la Orden».

Només l'estudi de la tradició manuscrita permetrà discernir els textos autèntics d'Antoni Andreu. També serien apòcrifs els comentaris a les *Sentències* de Pere Llombard, al *De anima*, un resum del comentari a les *Sentències* i uns sermons.

Les últimes pàgines (567-471) són destinades a exposar les doctrines filosòfiques d'Antoni Andreu, a base sobretot dels comentaris a la *logica vetus*. La lògica, a més de la seva utilitat instrumental (*logica utens*), és un saber per ell mateix (*logica docens*), perquè compleix les condicions exigibles a tot saber: *a*) tenir una matèria d'estudi; *b*) unes propietats demostrables; i *c*) un mètode de demostració. La matèria o objecte d'estudi de la lògica ja no és simplement el concepte o la segona intenció, sinó principalment el sil·logisme. Només en la mesura que els conceptes i els enunciatns formen part del sil·logisme, secundàriament, la lògica també tracta d'aquests conceptes i enunciatns. Les *Categorías* i el *Peribermeneies* són, doncs, una preparació per als *Analítics primers*. Pel que fa als universals (*Scriptum super librum Porphyrii*), Antoni Andreu es posa al costat dels realistes: l'universal s'origina, en part (i primerament), de les coses i, en part (però secundàriament), de la ment humana, la qual, en virtut d'un acte racional, els dóna forma de representació. Aquestes representacions són les segones intencions, de les quals tracta la *Isagoge*.

En el comentari a les *Categorías* Antoni Andreu concreta el caràcter específic de la lògica. Dels tres aspectes (entitatiu o metafísic, racional o intencional, i verbal o gramatical) de les categories aristotèliques, la lògica tracta del segon. La teoria sobre l'enunciació està basada en la teoria dels universals. Efectivament, hi ha un doble ésser universal: en les coses i en la ment. A la vegada l'ésser universal en les coses, pot ésser considerat en la seva quiditat (*ante rem*) o en les coses individuals (*in re*); l'universal en la ment és intencionalitat (*intentio*). Les dues modalitats de l'ésser universal es reuneixen en l'universal objectiu (*in causando*), a partir del qual l'intel·lecte humà forma el concepte universal (*in predicando*). La predicació és l'essència de l'enunciació i el fonament del sil·logisme. El concepte és una representació incomplexa que s'obté com a resultat de combinar (per composició) o de separar (per divisió) dues representacions complexes. La veritat i la falsedat tenen a veure únicament amb la composició i la divisió.

En filosofia natural, els germans Carreras destaquen la teoria de la individuació d'Antoni Andreu: no rau ni en la matèria quantificada, ni en la unió de matèria i forma, sinó en l'*haecceitas*.

11

Domingo SAVALL, *Laudes al beato Escoto por su oyente fr. Antonio de Andrés (códice de Pamplona del año 1320)*, dins «Nuestro Colegio», año III, 26 (novembre de 1944), 354-355 i 363.

Contra les tesis corrents d'alguns escotistes moderns que afirmen que la santedat d'Escot i la seva veneració són pròpies del segle XVI, l'autor aporta el testimoni d'Antoni Andreu, per a qui Escot tenia un «talent superior»; al final del seu comentari a la *Metafísica* li dedica unes paraules molt laudatòries.

12

Carolus BALIČ, *De critica textuali Scholasticorum scriptis accommodata*, dins «Antonianum», 20 (1945), 284-288.

En el context d'una reflexió sobre els tres gèneres literaris més típics dels doctors escolàstics (*ordinatio*, *reportatio*, *abbreviatio*), l'autor dedica unes pàgines (284-288) a Antoni Andreu. Algunes de les seves obres (*Commentarium in IV libros Sententiarum*, *Quaestiones super libros de anima*, *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*) serien exemples del tercer gènere, els dels compendis, resums o síntesis. Antoni Andreu, efectivament fou anomenat *Scotellus* i fou també, per la seva fidelitat al mestre Duns Escot, un veritable *Scotulus*. De vegades, s'ha confós amb un altre *Scotellus* (Petrus de Aquila).

13

Domingo SAVALL, *Antonio de Andrés y el Beato Escoto. Sistema de Teoremas de una ética voluntarista (siglo XIV)*, dins «Nuestro Colegio», año IV, 30 (1945), 2 p. (no numerades).

Cf. fitxa núm. 8.

14

Ephrem LONGPRÉ, *André (Antoine)*, dins *Catholicisme. Hier, aujourd'hui, demain. Encyclopédie*, I (A-Béthel), dirigée par Gérard JACQUEMET, Paris, Letouzey et Ané, 1948, col. 529-530.

Breu notícia biobibliogràfica d'Antoni Andreu. Longpré destaca la importància dels manuscrits de Pamplona, Catedral, 6, i d'Oxford, Oriel College, 65. Assenyala l'autor (259):

«Les manuscrits et les éditions présentent ordinairement comme écrit distinct [de l'*Expositio in XII libros Metaphysicae*] ses questions sur la métaphysique d'Aristote, *Quaestiones super XII libros metaphysicae*, Venise, 1477, mais le précieux ms. 65 d'Oriel College à Oxford les insère à leur place logique dans l'*Expositio elle-même*».

15

Anneliese MAIER, *An der Grenze von Scholastik und Naturwissenschaft. Die Struktur der materiellen Substanz. Das Problem der Gravitation. Die Mathematik der Formlatituden* (Storia e letteratura. Raccolta di studi e testi, 41), Roma, Edizioni di storia e letteratura, 1952, 109.

Antoni Andreu sobresurt entre els «sequaces Scoti». Per a Antoni Andreu, la *intensio* i la *remissio* transcorren paral·leles a les qualitats elementals. Andreu sembla seguir més la concepció averroista que no pas la tomista i escotista.

16

Johannes HIRSCHBERGER, *Historia de la filosofía, I: Antigüedad, Edad Media, Renacimiento*. Presentación, traducción y síntesis de historia de la filosofía española por Luis MARTÍNEZ GÓMEZ, Barcelona, Herder, 1954, 455.⁹

---

9. N'hi ha diverses edicions. La més actualitzada i ampliada, per Raúl GABÁS, és la següent: Barcelona, Herder, 2011.

En la síntesi de filosofia espanyola, Luis Martínez Gómez remarca que Antoni Andreu és el millor deixeble espanyol d'Escot a París.

17

Pedro SANAHUJA, *Historia de la Seráfica Provincia de Cataluña*, Barcelona, Editorial Seráfica, 1959, 206-207.

L'autor ofereix una notícia bibliogràfica d'Antoni Andreu. Sanahuja destaca el fet que Andreu (206: «natural de Tauste») fou professor del convent de Lleida i que va pertànyer a la custòdia de Lleida. Així es dedueix de l'anàlisi dels *explicit* d'alguns manuscrits.

18

Werner DETTLOFF, *Antonius Andreas*, dins *Die Entwicklung der Akzeptations und Verdienstlehre von Duns Scotus bis Luther* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, 40.2), Münster, Aschendorff, 1963, 164-168.

Després de recordar que Antoni Andreu és un dels deixebles directes de Duns Escot i altres dades biogràfiques, l'autor se centra en el seu comentari a les *Sentències* (*Commentarium in IV libros Sententiarum*). Una comparació del text imprès (edició de Venècia de 1578) d'aquesta obra (les tres qüestions de la part I, distinció 17) amb els manuscrits d'Oxford, Oriol College Library, LXX, i Balliol College Library CXCVII, i el de Tours, Cathédrale, 359, permet a l'autor concloure que el text imprès és defectuós. Andreu s'esforça a oferir una síntesi de la doctrina del Mestre, raó per la qual és anomenat «Scotellus», a partir de l'*Ordinatio* (no té en compte la *Lectura*). Respecte de la temàtica tractada en les esmentades tres qüestions (sobre la *caritas*), «Antonius Andreas nur einen sehr dürftigen Eindruck von der Lehre des Duns Scotus vermittelt» (168).

19

Camille BÉRUBÉ, *La connaissance de l'individuel au Moyen Âge*. Préface de Paul VIGNAUX, Montréal, Presses de l'Université de Montréal; París, Presses Universitaires de France, 1964, 245-250.

L'autor dedica sis pàgines a Antoni Andreu, «originaire de Catalogne» (245), concretament a comparar la doctrina sobre el coneixement del singular exposada en les seves *Quaestiones Metaphysicae* amb la de l'obra homònima de Duns Escot. Abans, però, adverteix d'una confusió: Martí de Barcelona, en la seva llista d'obres de Antoni Andreu (cf. *supra*, núm. 3),

va suposar «que l'*Expositio super XII libros Metaphysicae Aristotelis*, publicat en l'edició Wadding i més tard en l'edició Vivès des oeuvres de Duns Scot, est bien celle que les 29 manuscrits connus, et les 24 éditions faites entre 1471 et 1523, attribuent à Antoine Andree» (246). Bérubé constata, però, que no coincideixen (almenys amb les edicions dels anys 1487 i 1523). Així, doncs, planteja la possibilitat «que nous nous trouvons en présence de deux séries de manuscrits contenant soit l'un, soit l'autre des deux ouvrages» (246) [és a dir, de l'*Expositio Metaphysicae* o de les *Quaestiones Metaphysicae*].

Pel que fa a la comparació entre les *Quaestiones Metaphysicae* d'Andreu i les d'Escot, Bérubé obré els resultats següents (247-249):¹⁰ *a*) Andreu dedica una qüestió especial al coneixement sensible del singular (Liber V, q. XIII), en la qual sistematiza perfectament la doctrina del mestre; *b*) Conserva la doctrina metafísica d'Escot i aquella sobre la cognoscibilitat absoluta del singular; *c*) Sintetitza la doctrina de la intel·lecció directa del singular de l'escola de Vidal de Four amb la doctrina de la no-intel·lecció *per se primo* d'Escot; *d*) Andreu admet el coneixement indirecte abstractiu del singular, però no diu res de la intuïció intel·lectual del singular proposada per Escot; *e*) Introdueix un paràgraf nou sobre el coneixement directe abstractiu del singular en l'«estat present»; *f*) Per tal de justificar i redactar aquest paràgraf, utilitza materials de les qüestions 14 i 15 de les *Quaestiones Metaphysicae*, de la q. 22 del *De anima* d'Escot; *g*) Deixa de banda la discussió dels arguments a favor de la intel·lecció directa, respecte de la qual Escot havia proposat la «intuition intellectuelle concomitante à la sensation» (249); *h*) Així, doncs,

«la thèse de Scot sur la non-intellection directe du singulier dans le temps présent est devenue une thèse de l'intellection directe qui ne va pas jusqu'à la raison constitutive de la singularité. Selon Antoine Andree, le singulier est connu comme un objet *per se non primo*, parce que le sens technique de *per se* de Scot et de saint Thomas équivalait pour lui au *secundum se* du *De anima* et de l'école franciscaine de la fin du XIIIe siècle» (249).

D'aquestes constatacions anteriors, Bérubé n'extreu una doble conclusió: *a*) en rebre les doctrines escotistes, el franciscanisme no renuncia a doctrines ja adquirides, com la de la intel·lecció directa del singular; *b*) la intuïció no fou acceptada pels primers escotistes i fou reemplaçada per la intel·lecció directa de Vidal de Four.

10. Bérubé utilitza l'edició següent: *Quaestiones subtilissimae super duodecim libros Metaphysicae Aristotelis*, Venècia, O. Scoti, 1523.

20

Joaquim CARRERAS ARTAU, *Notas sobre el Escotismo Medieval en la Provincia franciscana de Aragón*, dins «Antoniano», 40 (1965), 467-479.

Joaquim Carreras dedica un paràgraf d'aquest article a Antoni Andreu (470-471): és el més destacat dels deixebles d'Escot. Andreu, natural de Taus-te, cursà arts a l'Estudi General de Lleida, fou professor de lògica i filosofia natural al convent de Montsó i estudià teologia a París amb Escot. Les seves obres, «textos fabricados por y para la “escuela común escotista”» (471), exposen les doctrines del mestre a partir de les paraules de les seves lliçons i dels seus escrits. No és estrany, doncs, que els escrits d'Andreu s'hagin confós amb els d'Escot: «Urge, pues, rehacer la tradición manuscrita de sus obras y, especialmente, revisar las publicadas a su nombre en el Renacimiento» (471).

21

Albert ZIMMERMANN, *Ontologie oder Metaphysik? Die Diskussion über den Gegenstand der Metaphysik im 13. und 14. Jahrhundert: Texte und Untersuchungen* (Studien und Texte zur Geistesgeschichte der Mittelalters, 8), Leiden, J. Vrin, 1965.¹¹

Zimmermann dedica tot un apartat d'aquest llibre a *Antonius Andreas* (329-339). Efectivament, «Die Lehre des Antonius Andreas ist das erste Beispiel dafür, wie das Subjekt der Metaphysik unter dem Einfluß der soeben dargestellten Gedanken verstanden wird» (329). La influència de les seves *Quaestiones Metaphysicae* fou «außerordentlich» (329). Precisament, Antoni Andreu dedica la primera qüestió d'aquesta obra al tema de l'objecte de la metafísica: «Utrum ens simpliciter sumptum, quod est commune Deo et creaturae, sit scientiae Metaphysicae subiectum primum primitate adaequationis» (330). Per a Antoni Andreu ni les substàncies separades ni Déu són l'objecte de la metafísica; l'objecte de la metafísica és l'ens simple com a tal, el qual és unívocament comú a Déu i la creació. L'ens en tant que ens pot dividir-se en infinit (Déu) i finit (creació), i aquest darrer es descomposa en les categories. Quan Déu és definit com a principi o causa de l'ens en tant que ens, no significa que, en tant que tal principi o causa, sigui l'objecte de la metafísica. Ara bé, en tant que principi o causa de l'ens, Déu forma part de l'ens i en aquest sentit és objecte de la metafísica.

Notícia bibliogràfica de Sven Limbeck dins «Medioevo latino», 20 (1999), 483, núm. 5141.

11. N'hi ha una segona edició revisada: Lovaina, Peeters, 1998 (Recherches de théologie et philosophie médiévales. Bibliotheca, 1). Citarem, doncs, aquesta segona edició revisada.

22

Charles H. LOHR, *Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors A-F*, dins «Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought, and Religion», 23 (1967), 313-414, concretament 363-365.

Breu notícia biobibliogràfica d'Antoni Andreu. Llista de les obres d'Antoni Andreu que cauen en l'àmbit de l'estudi definit en el títol: *Scriptum in artem veterem* i *Quaestiones Metaphysicae*. De cada obra ofereix els *incipit* i *explicit* i informació sobre manuscrits i edicions. També trobem notícies sobre les obres d'autoria dubtosa: *Scriptum in novam logicam* («perhaps begun, but not finished», 365), *Quaestiones super VIII libros Physicorum* i *Quaestiones super libros De anima*.

23

Pius SAGÜÉS AZCONA, *Apuntes para la historia del escotismo en España en el siglo XIV*, dins *De doctrina Ioannis Duns Scoti*. «Acta Congressus Scotistici Internationalis Oxonii et Edimburgi 11-17 Sept. 1966 celebrati», IV: *Scotismus decursu saeculorum* (Studia scholastico-scotistica, 4), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1968, 3-20.

Les pàgines 3-6 són dedicades a *Antonio Andrés* († c. 1330), «*Doctor Dulcifluus*». Antoni Andreu, juntament amb Pere d'Atarrabia i Pere Tomàs, pertany «al grupo de las figuras más representativas del primitivo escotismo en España» (3). Pels *incipit* i *explicit* dels manuscrits que han conservat les seves obres, sabem que fou deixeble directe de Duns Escot i que el seu objectiu era explicar la doctrina del mestre, la qual segueix fidelment.

24

José RIESCO TERRERO, *El problema del ser en la escuela franciscana*, dins «*Naturalaleza y gracia*», 16 (1969), 371-396, concretament 377-380.

Riesco Terrero dedica les pàgines 377-380 a «*Antonius Andreas*». Pel que fa als problemes de la univocitat de l'ésser i del subjecte de la metafísica, Andreu en la seva obra *Quaestiones Metaphysicae* «secunda y perfecciona las directrices del Doctor Sutil tales como se hallan expuestas en el Opus Oxoniense» (378). L'objecte de la metafísica és l'«ens in quantum ens quod est commune Deo et creaturae» (379). El concepte d'ésser és, doncs, unívoc a Déu i la criatura. Les substàncies separades no són objecte de cap ciència particular; formen part de la metafísica, no com a subjecte primer, sinó com a causa i principi del subjecte.

25

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Repertorio de franciscanos españoles graduados en teología durante la edad media*, dins *Repertorio de historia de las ciencias eclesiásticas de España: siglos XIII-XVI*, III (Corpus Scriptorum Sacrorum Hispaniae. Estudios, 2), Salamanca, Universidad Pontificia, Instituto de Historia de la Teología Española, 1971, 235-320.

A les pàgines 245-246 (núm. 47), breu notícia biogràfica amb indicació de dues referències bibliogràfiques.

26

José RIESCO TERRERO, *La metafísica en España (siglos XIII al XV)*, dins *Repertorio de historia de las ciencias eclesiásticas de España: siglos I-XVI*, IV (Corpus Scriptorum Sacrorum Hispaniae. Estudios, 2), Salamanca, Universidad Pontificia de Salamanca, Instituto de Historia de la Teología Española, 1972, 203-259.

L'autor dedica les pàgines 226-227 a «Antonio de Andrés»: presentació biogràfica (226) i bibliografia general (226-227), i llista de les seves obres amb indicació d'*incipit* i *explicit*, manuscrits i/o edicions coneguts (227-229). Les obres d'Antoni Andreu són les *Quaestiones Metaphysicae*, l'*Expositio Metaphysicorum*, l'*Scriptum super librum Porphyrii*, *Scriptum super librum Praedicamentorum*, l'*Scriptum super librum Sex principiorum*, el *Tractatus formalitatum* (?) i un *Commentarius in Metaphysicam* (?).

27

Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*, I-IV. Tesi doctoral dirigida per Francisco CANALS VIDAL, Barcelona, Universidad de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, 1973.

La tesi es divideix en tres parts. En la primera (volum I), l'autor aplega i estudia críticament les dades conegudes (sigui en fonts manuscrites o impreses) sobre la vida i obra d'Antoni Andreu. Aquesta primera part és formada per sis capítols, dedicats respectivament a la vida, les obres, les fonts (capítols 3, 4 i 5) i a l'anàlisi de cada obra. Classifica les obres d'Antoni Andreu en autèntiques, d'autoria probable i d'autoria dubtosa. En el primer grup hi ha el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Scriptum in artem veterem*. Són d'autoria probable l'*Expositio Metaphysicae* i el *Compendiosum principium in libros Sententiarum*. En total, l'autor examina 40 manuscrits. La segona part (volums II i III) edita el text de les *Quaestiones subtilissimae super*

XII libros Metaphysicorum Aristotelis, a base del còdex 4233 de la Biblioteca Nacional de Madrid (i del G III.25 del Real Monasterio del Escorial i E-III, 3 de la Biblioteca Nazionale de Torí) i dóna raó de les variants de 33 manuscrits. La tercera part (volum IV) transcriu algunes obres de lògica (*Scriptum super librum Perihermeneias*, *Scriptum super librum Sex principiorum*, *Scriptum super librum Porphyrii*) del manuscrit 6 de la Biblioteca de la Catedral de Pamplona.

28

Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*. Resumen de la Tesis presentada para aspirar al grado de Doctor en Filosofía y Letras, Barcelona, Universidad de Barcelona, Secretariado de publicaciones, intercambio científico y extensión universitaria, 1975.

Resum de nou pàgines de la tesi presentada l'any 1973.

29

Pietro SCAPIN, *La metafisica scotista a Padova dal XV al XVII secolo*, dins *Storia e cultura al Santo di Padova tra il XIII e il XX secolo*, a cura di Antonino POPPI (Fonti e studi per la storia del Santo a Padova. Studi, 1), Vicenza, Neri Pozza Editore, 1976, 485-538.

Després d'unes pàgines que tenen com a finalitat presentar els problemes de la *Metafísica* d'Aristòtil i la interpretació que en fa Escot en les seves *Quaestiones subtilissimae*, l'autor dedica les pàgines 497-501 a Antoni Andreu: *La prima elaborazione della metafisica di Antonio Andrés († c. 1330)*. Antoni Andreu és «un autorevole mediatore tra il maestro e i discepoli delle successive generazioni» (497). Concretament, Andreu va escriure dues obres de metafísica: les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Expositio Metaphysicae*. Les primeres edicions d'aquestes obres sortiren a la llum pública prop de Pàdua, és a dir, a Vicenza l'any 1477 i a Venècia el 1482. L'autor ofereix (498-499) la llista de les qüestions tractades (*Quaestiones Metaphysicae*, Venècia, 1517) i les confronta (499-501) amb les *Quaestiones subtilissimae* d'Escot. Respecte d'Escot, les d'Andreu són més nombroses, però força fidels al contingut. Pel que fa a la univocitat de l'ésser i a l'objecte de la metafísica (ésser), la posició d'Andreu és fidel a l'*Ordinatio* d'Escot. Conclou l'autor (500-501):

«Come si vede, la tesi dell'univocità, timidamente esclusa dal giovane Scoto e cautamente, ma consapevolmente sostenuta dallo Scoto dell'insegnamento maturo, è ormai divenuta un fermo e lucido possesso del discepolo e, come vedremo, della scuola anche nel suo filone padovano».

30

Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, dins «*Antoniana*», 54 (1979), 386-446.

Aquest article es planteja dues preguntes: *a)* quin és l'estat dels coneixements sobre Antoni Andreu, «frère mineur catalan et disciple immédiat de Jean Duns Scot» (386), com autor d'unes qüestions i d'un comentari a la *Metafísica* d'Aristòtil?; i *b)* segons aquestes *Quaestiones Metaphysicae*, com interpretava Andreu les obres d'Escot? Un primer apartat, de caràcter introductori, és intitulat *Antoine André, promoteur du Scotisme* (387-399). Des de sempre Andreu ha estat considerat un deixeble fidel d'Escot, el seu «praecipuus defensor», l'*Scotellus* o l'*Scotulus* que expressa amb dolçor i elegància la profunditat de les doctrines del mestre. Andreu pot ésser qualificat de «segon fundador de l'escotisme» (387). La fidelitat d'Andreu, però, no és incompatible amb una certa evolució doctrinal, l'origen de la qual és difícil d'estudiar perquè Andreu declara de tenir en compte en els seus comentaris l'ensenyament oral d'Escot.

El segon apartat, *Antoine André, auteur de l'«Expositio» et des «Quaestiones»* (399-411), és dedicat a la primera pregunta. Efectivament, Martí de Barcelona, donà notícia de vint-i-nou manuscrits i vint-i-quatre edicions de l'*Expositio Metaphysicae*, però, en realitat la majoria d'aquests textos són còpia no de l'*Expositio Metaphysicae* sinó de les *Quaestiones Metaphysicae*. Bérubé estudia aquesta tradició textual (els testimonis de la qual ja pugen a trenta-vuit manuscrits i vint-i-quatre edicions) i arriba al resultat següent: les *Quaestiones Metaphysicae* van ser més difoses que no pas l'*Expositio Metaphysicae*. Alguns manuscrits contenen ambdues obres. Aquesta darrera obra d'Andreu no sembla tenir al darrere una obra homònima d'Escot.

L'apartat tercer, *Le scotisme des «Quaestiones» et de l'«Expositio» d'A. André* (411-440), compara les explicacions d'Escot i les d'Andreu sobre el coneixement del singular i de l'universal. Andreu estandaritza, tot simplificant-les, les doctrines d'Escot, les adapta a un context escolar. Ara bé, malgrat la seva declaració de fidelitat al pensament d'Escot, Andreu l'interpreta en una direcció que no és estrictament escotista, en línia amb Vidal de Four.

A la *Conclusion* (441-446), l'autor afirma que tant les *Quaestiones Metaphysicae* com l'*Expositio Metaphysicae* són obres indubtables d'Antoni Andreu. Comparant les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu amb les d'Escot, queda clar que Andreu és a la vegada un copista, un compilador i un comentador. Ara bé: «Il se sert des textes de Duns Scot pour exprimer la pensée de Scot, mais la sienne propre» (441). En aquest sentit Andreu és també «autor». Pel que fa a l'*Expositio Metaphysicae*, la qüestió és més complicada (no hi ha un text d'Escot que permeti la comparació). Les obres d'Andreu no ajuden a entendre millor Escot; Andreu, a més d'un defensor d'Escot és «scotiste indépendant» (445). Escot «se dégage de l'école franciscaine antérieure pour suivre une voie

nouvelle» (445), però Andreu, i malgrat la seva declaració de fidelitat, no el segueix.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 1 (1982), 367; de R. Aubert dins «Revue d'histoire ecclésiastique», 77 (1982), 338; d'Alfonso Maierú dins «Collectanea Franciscana», 54 (1984), 1564; i «Revue des sciences philosophiques et théologiques», 54 (1980), 292; «Medioevo latino», 3 (1980), 46, núm. 249.

31

José FERRATER MORA, *Escotismo*, dins *Diccionario de filosofía*, II (E-J), Madrid, Alianza editorial, 1979, 983-984.¹²

Entre els principals deixebles d'Escot, J. Ferrater esmenta Antoni Andreu (983), el qual «está tan dentro del espíritu del maestro, que es difícil distinguir entre los escritos de ambos» (983-984).

32

Vicente MUÑIZ RODRÍGUEZ, *Antonio Andrés: la edición veneciana de 1509 de su Lógica Vetus*, dins «Cuadernos salmantinos de filosofía», 6 (1979), 271-283.

La biblioteca del Col·legi de Sant Francesc dels Caputxins de Salamanca conserva un exemplar de l'edició publicada a Venècia, 1509, de l'*Scriptum in artem veterem*. L'objectiu de l'article és exposar el «panorama actual» dels estudis sobre Antoni Andreu i descriure l'exemplar esmentat (272). En el primer apartat (272-276), l'autor destaca que els estudis del P. Martí de Barcelona continuen essent vàlids en general si hom hi afegeix les notícies de nous incunables. Hi ha hagut, però, correccions en algun punt concret: l'autenticitat dels escrits sobre la *Metafísica* (Carreras i Artau, núm. 10) i el distanciament d'Antoni Andreu respecte del mestre (Bérubé, núm. 19 i núm. 30). En el segon apartat (276-283), Muñiz descriu el contingut de l'exemplar esmentat. Aquesta obra d'Antoni Andreu fou enquadrada (segles XV-XVI) juntament amb dues obres més: els comentaris a la *Física* aristotèlica de Tomàs d'Aquino i Robert de Grosseteste. Per acabar (281-283), l'autor ofereix una síntesi de les doctrines lògiques d'Antoni Andreu: dignitat de la lògica, importància del sil·logisme, universals, teoria del coneixement. En les pàgines 279-280 trobem notícia de la presència de tres impresos més d'obres d'Andreu a la Universitat de Salamanca: *Commentaria in XII libros Metaphysicae*, Venècia, 6

12. N'hi ha una nova edició: *Escotismo*, dins *Diccionario de filosofía*, II (E-J). Nueva edición revisada, aumentada y actualizada por el profesor Josep-Maria TERRICABRAS, supervisión de la profesora Priscilla COHN FERRATER MORA, Barcelona, Editorial Ariel, 1994, 1066.

de maig de 1503; *In quatuor sententiarum libros*, Venècia 1578; i *Tria principia rerum naturalium Antonii Andree*, Venècia 3 d'agost de 1517.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 1 (1982), 367-368; «Medioevo latino», 6 (1983), 42, núm. 297.

33

Gonzalo DÍAZ DÍAZ, *Andrés, Antonio*, dins *Hombres y documentos de la filosofía española*, I (A-B), Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1980, 284-287.

Presentació de la seva vida i obres. L'autor destaca que Andreu «reivindica para la lógica el carácter de ciencia independiente» (284). L'objecte de la lògica no són els conceptes sinó el sil·logisme. Per a Andreu els universals procedeixen en part de les coses però secundàriament de l'intel·lecte, que els dota de representativitat intencional. L'universal, doncs, és objectiu en la mesura que rau en les essències pures (*ante rem*) o en les coses (*in re*) i és subjectiu en tant que és pensat per l'intel·lecte. D'Antoni Andreu, Gonzalo Díaz remarca «su notable doctrina acerca de la singularidad del ser (*haecceitas*)» (285). La individuació no procedeix ni de la matèria quantificada, ni de la formalització substancial de la matèria, sinó d'una nova forma «por la que el ser específicamente determinado se singulariza» (285). A les pàgines 285-286, llista de les obres d'Antoni Andreu amb indicació d'alguns manuscrits i edicions; i, 286-287, bibliografia.

34

Jakob Paul LANG, *Antonius Andreas, Franziskanertheologe († um 1320)*, dins *Lexikon des Mittelalters*, I, Munic, Zurich, Artemis Verlag, 1980, 731.

Després de recordar breument les dades biogràfiques d'Antoni Andreu, l'autor explica que el seu mèrit principal consistí a presentar de manera entenedora les obres difícils d'Escot, raó per la qual fou conegut com a «Doctor dulcifluus» i «Scotellus». Lang esmenta l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti* i el *Compendiosum principium in libros Sententiarum*.

35

Alain GUY, *Histoire de la philosophie espagnole*, Tolosa de Llenguadoc, Association des publications de l'Université de Toulouse-le Mirail, 1983.¹³

13. N'hi ha una segona edició de 1985; i traducció castellana: *Historia de la filosofía española*. Traducció de Ana SÁNCHEZ, Barcelona, Anthropos, 1985, 26. Citem l'edició castellana.

L'autor dedica un apartat, *Del «doctor dulcifluus» al «doctor strenuus»* (26-27), a Antoni Andreu, Gonzalo de Balboa, Guillem Rubió i Pere Tomàs. Del primer recorda que va néixer a Tauste i va estudiar a Lleida i París, i fou professor a Montsó. És un fidel deixeble d'Escot.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 6 (1987), 382-383; de G. Zamora dins «Laurentianum», 28 (1987), 200-201; i «Medioevo latino», 10 (1989), 886, núm. 6394.

36

Bartolomé PERERA, *Introducción del escotismo en España*, dins Melquíades ANDRÉS (dir.), *Historia de la teología española*, I: *Desde sus orígenes hasta fines del siglo XVI* (Monografías, 38), Madrid, Fundación Universitaria Española, 1983, 478-487, concretament 478.

Breu presentació biogràfica. Suposem que per error tipogràfic, l'autor afirma que Antoni Andreu «cursó Artes en el Estudio General de Mérida» (478).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 6 (1987), 383-384; i «Medioevo latino», 10 (1989), 482, núm. 2954.

37

Camille BÉRUBÉ, *La première école scotiste*, dins *Preuve et raisons à l'Université de Paris: logique, ontologie et théologie au XIVe siècle*. «Actes de la Table Ronde internationale organisée par le Laboratoire associé au CNRS n. 152 du 5 au 7 novembre 1981», édités par Zénon KALUZA et Paul VIGNAUX, Paris, J. Vrin, 1984, 9-24.

La darrera part de l'article (16-21) és dedicada exclusivament a *Antoine André, scotiste «fidèle»*. Efectivament, Antoni Andreu declara al final d'algunes obres la seva fidelitat a la lletra i al pensament del seu mestre, tal com el va exposar oralment i per escrit. Per tal de valorar aquesta fidelitat, l'autor estudia dues obres d'Andreu molt relacionades entre elles i amb dues obres paral·leles del seu mestre: l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*. Escot també va comentar una secció del llibre VII de la *Metafísica* i va redactar unes *Quaestiones Metaphysicae*. Pel que fa a l'*Expositio Metaphysicae*, l'autor arriba a la conclusió següent (17):

«La comparaison des commentaires littéraires de Scot et d'Antoine André nous a permis de constater les rapports assez vagues entre les deux, laissant à penser, avec un fondement dans les textes, que Scot a composé un commentaire littéral sur une section du livre VII de la Métaphysique d'Aristote, celle-là même à laquelle

il renvoie à sept reprises dans ses *Quaestiones* et dans l'*Oxonien* IV. Mais Antoine André a aussi sous les yeux le *Quodlibet*, q. 7 (dans les questions sur la toute-puissance divine) de Scot et un texte des *Quaestiones* de Scot sur les douze livres de la *Métaphysique* et non pas sur les neuf premiers seulement comme c'est le cas des manuscrits actuellement connus.

En canvi, el resultat de l'anàlisi comparativa entre les *Quaestiones Metaphysicae* d'Andreu i les d'Escot és ben diferent. L'autor ha comparat quatre qüestions (que tracten del coneixement del singular, el de l'universal, les proves de la unitat de Déu i l'omnipotència divina) i ha arribat a la conclusió que «les protestations de fidélité littéraire et doctrinale relèvent de la propagande pour accréditer le texte nouveau auprès d'un public sensible aux arguments d'autorité» (18). Escot és interpretat a la llum de l'escola franciscana anterior i purificat de la contaminació d'Aristòtil.

Notícia bibliogràfica «Collectanea Franciscana», 54 (1984), 352; i «Medioevo latino», 7 (1984), 203, núm. 1570.

38

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *I tabù della storia dello scotismo*, dins «Antonianum», 59 (1984), 337-392, concretament 342.

La influència doctrinal d'Escot comença no amb els seus escrits, sinó amb el seu ensenyament oral a París. Fou mestre regent els anys 1306-1307, com testimonia Antoni Andreu en afirmar que manlleva el contingut de les seves obres «ex dictis» de Joan Duns Escot, «sedens super cathedram magistralem» (342). Una anotació del còdex de Pamplona, Biblioteca de la Catedral, 6, aporta informació en el sentit que les obres d'Andreu circulaven força lluny de Catalunya abans de l'any 1312 (342) i no resulta difícil arribar a la conclusió que «Antonio Andrea spiegava la dottrina di Scoto a Catalogna già prima del 1308, anno della morte del Maestro» (342).

39

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Rutas e hitos del escotismo primitivo en España*, dins *Homo et mundus*. «Acta Quinti Congressus Scotistici Internationalis, Salmanticae, 21-26 septembris 1981», editat Camille BÉRUBÉ (Studia Scholastico-Scotistica, 8), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1984, 419-436.

L'autor dedica un apartat específic a Antoni Andreu: *Un discípulo de Escoto «sedentis super cathedram magistralem»: Antonio Andrés, el «Scotellus» español* (432-436). Algunes obres d'Andreu s'han confós amb les del seu mestre. Per aquesta raó, Andreu ha estat un autor poc conegut. L'autor ofereix una síntesi d'un estudi que està redactant sobre Andreu (cf. *infra*: *El pensamiento hispano-*

franciscano medieval en la historiografía reciente, de 1998, núm. 72). Recorda les dades biogràfiques conegudes d'Andreu i classifica cronològicament i geogràfica els vuitanta-vuit manuscrits coneguts de les seves obres.

40

Evangelista VILANOVA, *Història de la teologia cristiana*, I: *Dels orígens al segle XV* (Col·lectània Sant Pacià, 32), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, Editorial Herder, 1984, 664-665.¹⁴

Presentació breu. L'autor afirma que «sembla que va néixer a Tauste» (664-665).

Recensió de Ramon Sala, dins «Revista catalana de teologia», 10 (1985), 444-446; de Josep M. Via, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 2 (1988), 243-245; i notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 6 (1987), 384-385.

41

Guillermo FRAILE, *Historia de la filosofía española*, edició revisada y ultimada por Teófilo URDANOZ, Madrid, Editorial católica, 1985, 178.¹⁵

Breu referència d'Antoni Andreu. El fa nascut a Tauste.

42

Stephen D. DUMONT, *The Univocity of the Concept of Being in the Fourteenth Century. John Duns Scotus and William of Alnwick*, dins «Mediaeval Studies», 49 (1987), 1-75.

En el context de la polèmica sobre el concepte d'ésser entre, d'una banda, Escot i els primers escotistes i, de l'altra, Enric de Gant, l'autor es refereix a les *Quaestiones super libros Aristotelis De anima*. Aquestes qüestions, afirma, «show the hand of a Scotellus, probably Antonius Andreas» (15). I afegeix: «Where the *Quaestiones super libros Aristotelis De anima* of Scotus ends and that of the Scotellus begins is not known» (15).

---

14. N'hi ha una segona edició corregida i ampliada: Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1999; i traduccions al castellà: *Historia de la teología cristiana*, I: *De los orígenes al siglo XV*, traducció de Joan LLOPIS, Barcelona, Herder, 1987; al francès: *Histoire des théologies chrétiennes*, 1: *Des origines au XVe siècle*, traducció de Luc DURBAN, París, Du Cerf, 1997; i a l'italià: *Storia della teologia cristiana*, I: *Dalle origini al XV secolo*, traducció de Carlo CHIECCHI, Roma, Borla, 1991.

15. És la segona edició. La primera és de l'any 1971.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 10 (1989), 176, núm. 1201.

43

Edward P. MAHONEY, *Aristotle as «The Worst Natural Philosopher» (pessimus naturalis) and «The Worst Metaphysician» (pessimus metaphysicus): His Reputation among Some Franciscan Philosophers (Bonaventure, Francis of Meyronnes, Antonius Andreas, and Joannes Canonicus) and Later Reactions*, dins *Die Philosophie im 14. und 15. Jahrhundert. In memoriam Konstanty Michalski (1879-1947)*. Herausgegeben von Olaf PLUTA (Bochumer Studien zur Philosophie, 10), Amsterdam, B. R. Grüner, 1988, 261-273.

En aquest article l'autor examina algunes crítiques d'autors franciscans a la filosofia natural i la metafísica d'Aristòtil i dedica unes pàgines (263-264) a Antoni Andreu. En la qüestió introductòria del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* Antoni Andreu es pregunta per l'objecte de la ciència natural: no és l'*ens mobile*, com proposaven els tomistes. Tampoc és el *corpus*, perquè aquest concepte no designa convenientment aquells éssers (com els àngels o les intel·ligències) que són mòbils però no tenen cos. Per a Aristòtil *corpus* i *mobilitas* són conceptes convertibles. Andreu recorda la tesi d'Aristòtil (*Metafísica*, XII) segons la qual cada intel·ligència «is a certain necessary existence (*quoddam necesse esse*) and pure act having no potentiality» (264). Aquesta opinió és «falsa et irrationalis» (264). Andreu proposa el concepte de *naturalitas* per a definir convenientment l'objecte de la ciència natural.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 10 (1989), 404, núm. 2584.

44

Charles HEUSCH, *Index des commentateurs espagnols médiévaux d'Aristote (XIIe-XVe siècles)*, dins «Atalaya», 2 (1991), 157-175.

Bibliografia de les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu.

Bibliografia: «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 2 (1992), 19, núm. 164; i 27, núm. 239.

45

Giorgio PINI, *Una lettura scotista della «Metafísica» di Aristotele: L'«Expositio in libros Metaphysicorum» di Antonio Andrea*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 2/2 (1991), 529-586.

En un primer apartat, *Antonio Andrea*, «*Scoti discipulus*» (529-533), després de recordar les dades biogràfiques conegudes d'Antoni Andreu, l'autor en

destaca la seva aportació a la història de l'escotisme: reelaborar la doctrina del mestre i condensar-la en tractats dedicats a la lògica, la física, la metafísica i la teologia. Antoni Andreu és el «segon fundador» de l'escotisme i l'interpret oficial de les doctrines d'Escot. L'èxit dels escrits d'Andreu fou tal que, a partir de la segona generació d'escotistes, substitueixen les mateixes obres del mestre, de vegades fragmentàries i en constant procés de revisió. L'objectiu de Pini en aquestes pàgines consistirà a analitzar la tasca que Andreu porta a terme en el primer dels seus dos tractats de metafísica: l'*Expositio Metaphysicae*. A les *Quaestiones Metaphysicae* dedicarà un futur article (cf. *infra*, núm. 56).

L'apartat segon, *L'«Expositio in libros Metaphysicorum» come opera di Antonio Andrea e come rielaborazione del Commento sulla «Metafisica» di Tommaso* (534-541), comença recordant el debat del segle XVII sobre si l'obra esmentada d'Andreu era realment seva o del mestre. Hugh MacCaughwell la va editar l'any 1625 a nom d'Escot i així passà posteriorment a les edicions de Wadding i Vivès. Aquesta atribució fou contestada per Matthaeus Ferchius, *Discussiones scoticae de Commentariis Metaphysicis et Reportatis Parisiensibus ascriptis Io. Dunsio Scoto Doctori Subtili*, Pàdua, 1638: les referències creuades entre les *Quaestiones Metaphysicae*, l'autoria de la qual no ha estat posada mai en dubte, i l'*Expositio Metaphysicae* proven que l'autor d'ambdues obres és el mateix. Ferchius s'adona també que Antoni Andreu («imitator Aquinatis») no només té en compte sinó que segueix ben de prop el comentari de Tomàs d'Aquino a la *Metafisica* d'Aristòtil.

Les anàlisis més exhaustives portades a terme (cf. apartats següents) per Pini confirmen, d'una banda, l'estreta relació entre l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae* i suggereixen que en un estadi primitiu de la història de la transmissió textual formaven una sola obra; i, de l'altra, la dependència de l'*Expositio Metaphysicae* respecte del comentari de Tomàs d'Aquino. Cal, doncs, preguntar-se pels criteris que fa servir Antoni Andreu per reelaborar el *Comentari* de Tomàs d'Aquino: l'anàlisi d'aquests criteris permetrà de copsar el caràcter escotista de l'obra.

L'apartat tercer, *I criteri della rielaborazione di Antonio Andrea: lineamenti di una metafisica scotista* (541-551), analitza les intervencions obrades per Antoni Andreu sobre el text de Tomàs d'Aquino, considerat l'«expositor» llatí per excel·lència de la *Metafisica* aristotèlica. Aquestes intervencions són de dos tipus: *a*) purament formals, sense modificar-ne el contingut: aclariments, observacions didàctiques, formalització lògica dels arguments; i *b*) doctrinals, és a dir, Antoni Andreu introdueix aspectes típicament escotistes (manllevats sovint de l'*Ordinatio* d'Escot) com la univocitat de l'ésser, la *natura communis*, la teoria de l'*unitas minor unitate numerali*, l'*haecceitas*, la distinció entre l'u i l'ésser, la pluralitat de formes en el compost substancial. Andreu, doncs, escriu una «metafísica escotista» molt més sistemàtica que la de Tomàs d'Aquino i menys exegètica.

L'apartat quart, *Univocità e metafisica come «scientia transcendens»: un esempio del metodo di composizione di Antonio Andrea* (551-561), concreta l'anàlisi del

mètode utilitzat per Andreu en el tema de la univocitat. Antoni Andreu utilitzarà la doctrina de la univocitat formulada per Escot en l'*Ordinatio*, en context teològic, per interpretar no només l'expressió clàssica d'Aristòtil: l'*ens multis modis dicitur* (*Metafísica*, IV, Γ, c. 2, 1003a33-34), sinó per a convertir la metafísica en una *scientia transcendens* (ciència de l'ésser en tant que ésser i dels transcendents), única, sistemàtica, gràcies precisament a aquesta univocitat. La univocitat substitueix l'*analogia entis* de Tomàs d'Aquino: aquest confon la *praedicatio* (relació entre el concepte d'ésser i els seus referents) amb l'*attributio* (dependència real entre els mateixos referents). Quan Aristòtil parla d'analogia s'està referint a l'*attributio*, però no a la *praedicatio*.

Completen l'article dos apèndixs. El primer (562-567) és dedicat a les referències a les *Quaestiones Metaphysicae* presents en l'*Expositio Metaphysicae* (562-564), a les de l'*Expositio Metaphysicae* que es troben en les *Quaestiones Metaphysicae* (564-465), a les qüestions comunes a ambdues obres (565) i a les citacions explícites de Tomàs d'Aquino (565-567). El segon (568-586) és una llista de les modificacions introduïdes per Antoni Andreu en la seva *Expositio Metaphysicae* respecte de Tomàs d'Aquino, classificades per temes: univocitat (568-572), *unitas minor unitate numerali* i principi d'individuació (573-576) i altres (576-586).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 12 (1993), 609; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 4 (1994), 36, núm. 293; i «Medioevo latino», 14 (1993), 64, núm. 390.

46

Stanislav SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, dins «Collectanea Franciscana», 60 (1990), 477-503; i dins *Melanges Bérubé. Études de philosophie et théologie médiévales offertes à Camille Bérubé, OFM Cap. pour son 80e anniversaire*, a cura de Vicenzo CRISCUOLO (Bibliotheca Seraphico-Cappuccina, 40), Roma, Istituto Storico dei Cappuccini, 1991, 257-283.

Dóna notícia de diversos manuscrits de la Catedral de Praga (cf. *infra*, *Els manuscrits*, núms. LXXXVII-XCII) que contenen obres d'Antoni Andreu: quatre còpies de les *Quaestiones Metaphysicae*, tres de les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, tres de les *Quaestiones super libros de anima* i d'un *Extractus ex IV libris Sententiarum Scoti* (és a dir, el *Commentarium in IV libros Sententiarum* o *Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti*)

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 12 (1993), 609-610; «Medioevo latino», 15 (1994), 313, núm. 1901; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 1 (1991), 33, núm. 195; i «Recherches de Science Religieuse», 80 (1992), 262.

47

Stephen D. DUMONT, *Transcendental Being: Scotus and Scotists*, dins «Topoi», 11 (1992), 135-148.

La doctrina del concepte d'ésser unívocament comú, no només entre substància i accidents, sinó també entre Déu i les criatures, tingué una importància remarcable en la teoria medieval dels transcendents. Una de les dificultats més punyents d'aquesta doctrina consisteix a explicar de quina manera un concepte real «could be abstracted from what agreed in nothing real, in this case, God and creatures» (135). L'autor examina la solució d'Escot i de quatre escotistes a aquesta qüestió. Un d'aquests quatre escotistes és Antoni Andreu (140-142). En les *Quaestiones Metaphysicae*, escrites uns quants anys després de la mort del mestre, Antoni Andreu distingeix tres tipus d'univocitat: la física, la lògica i la metafísica. La univocitat física és la unitat d'una natura real, al marge de qualsevol operació mental. La univocitat lògica és la unitat d'un concepte real concebuda sota un concepte lògic singular, com és ara el gènere i l'espècie. I, finalment, la univocitat metafísica «is the unity of a first intention or real concept abstracted from several things outside the mind apart from any corresponding logical or second intention the intellect may form of it» (140). Aplicant aquestes accepcions de la univocitat de l'ésser a la qüestió proposada en aquest article ara resumit, Antoni Andreu arriba a la conclusió següent: «The concept of being univocally common to God and creatures is a real concept of first intention and not merely a logical intention arising from a purely mental difference in the mode of conceiving one and the same thing» (142).

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 16 (1995), 200, núm. 2025.

48

Marek GENSLER, *Antonius Andreae – the faithful Pupil? Antonius Andreae doctrine of Individuation*, dins «Mediaevalia philosophica Polonorum», 31 (1992), 23-38.

L'objectiu de l'estudi consisteix a analitzar un cas concret de fidelitat (o no) d'Andreu envers el seu mestre Escot: la doctrina de la individuació, tal com és explicada en dues obres, es a dir, en el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i en les *Quaestiones Metaphysicae*. Després de recordar les dades biogràfiques bàsiques d'Andreu (23-25) i les relatives a aquestes dues esmentades obres (25-26), l'autor reconstrueix les tesis d'Antoni Andreu (26-34), les compara amb les d'Escot i n'extreu conclusions (26-37). Una breu bibliografia de fonts i estudis completa l'article (38). L'exposició de la doctrina del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* sobre la individuació comença amb la definició de

natura o quiditat, que pot ésser específica o universal. L'específica o individual a la vegada pot ésser compresa com a *forma partis* (cert aspecte d'un ésser) o com a *forma totius* (quiditat en ella mateixa). La natura específica no és constituïda per la matèria, però la diferència individual és un principi que constitueix les coses substancialment (materialment), no lògicament (formalment). Les *Quaestiones Metaphysicae* segueixen la doctrina del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, però, introdueixen dues novetats: una discussió sobre les teories d'Enric de Gant (individuació com a doble negació: de la divisió en ella mateixa i de la identitat amb altres coses), Avicenna (individuació com a quantitat de matèria) i d'Averrois —compartida per Tomàs d'Aquino— (matèria com a principi d'individuació). Andreu refusa aquestes teories i proposa l'*haecceitas* (aquesta és la segona novetat), és a dir: «a singular being consists of two principles: quiddity and haecceity» (33). Més enllà d'aquestes dues diferències, les exposicions d'ambdues obres són molt semblants. Comparant aquesta doctrina amb la d'Escot (*Quaestiones Metaphysicae*), Gensler arriba a la conclusió que l'exposició d'Andreu és pràcticament la mateixa que la d'Escot: «The only difference, if we can call it a difference at all, is in slightly altered terminology» (37). Per exemple, les expressions d'Escot *materia prima* i *forma substantialis* són substituïdes per *materia absolute accepta* i *forma partis* en les obres d'Andreu. Així, doncs, «it can be said that Antonius Andreae still remains the faithful pupil» (37).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 15 (1996), 780; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 3 (1993), 34, núm. 341; i «Medioevo latino», 15 (1994), 59, núm. 281.

49

Marek GENSLER, *Catalogue of Works by or ascribed to Antonius Andreae*, dins «Mediaevalia philosophica Polonorum», 31 (1992), 147-155.

Després d'una presentació biogràfica (147), Gensler classifica les obres d'Antoni Andreu en tres grups: *a*) Obres d'autenticitat no discutida (147-151), *b*) obres d'autenticitat qüestionable (151-153), i *c*) obres perdudes o només conegudes per referències (153-154). En el primer grup hi trobem l'*Scriptum in artem veterem* (integrat per l'*Scriptum super librum Porphyrii*, l'*Scriptum super librum Praedicamentorum*, l'*Scriptum super librum Sex principiorum*, l'*Scriptum super librum Peribermeneias* i l'*Scriptum super librum Divisionum Boethii*), l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* (comentari literal [*Expositio Metaphysicae*] a la *Metafísica* d'Aristòtil amb qüestions que posteriorment s'editaren a part: *Quaestiones Metaphysicae*), el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, la *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis* i la *Quaestio de subiecto totius logicae*. El grup d'obres dubtoses és format per les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, les *Quaestiones super libros de anima*, el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*, el *Tractatus*

formalitatum (ad mentem Scoti), el *Commentarium in IV libros Sententiarum*, també conegut amb el títol *Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti*, el *Compendiosum principium in libros Sententiarum* i quatre col·leccions de sermons. Les obres del tercer grup són: l'*Scriptum in novam logicam*, les *Quaestiones ordinariae de logica*, les *Quaestiones quodlibetales*, el *Tractatus de modis distinctionum* i les *Quaestiones mercuriales (seu commentarius super regulas iuris)*. De cada obra són indicats l'*incipit*, les variants del títol, els manuscrits i/o edicions coneguts i altres informacions complementàries. Al final de l'article (154-155), la bibliografia.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 15 (1996), 779; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 5 (1995), 35, núm. 255; «Archivum franciscanum historicum», 87 (1994), 198; i «Medioevo latino», 15 (1994), 59, núm. 281.

50

Nicola ABBAGNANO, *Storia della filosofia*, 2: *La filosofia medioevale (la patristica e la scolastica)*, Torí, UTET, 1993, 375.

Antoni Andreu és un dels deixebles més notables d'Escot. Va escriure una *Metafisica textualis*, editada entre les obres del mestre.

51

Olga WEIJERS, *Antonius Andreas (ca. 1280 – ca. 1320)*, dins *Le travail intellectuel à la Faculté des arts de Paris: textes et maîtres (ca. 1200-1500)*, I: *Répertoire de noms commençant par A-B* (Studia Artistarum. Études sur la Faculté des Arts dans les Universités médiévales, 1), Turnhout, Brepols, 1994, 65-67.

L'autora presenta breument Antoni Andreu (65: «né en Catalogne, étudiant à Paris et élève de Jean Duns Scot» i mestre d'arts a París entre 1304 i 1307), la bibliografia general sobre ell i les seves obres amb indicació d'*incipit*, manuscrits i edicions i bibliografia. Li és atribuït el *Tractatus abreviatus (o brevis) de modis distinctionum* (67).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 15 (1996), 779-780; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 4 (1994), 36, núm. 291; i de Lucia Pinelli dins «Medioevo latino», 16 (1995), 41, núm. 9597, i 858-859, núm. 9597.

52

Marek GENSLER, *A peep or a gaze? References to Antonius Andreae in «Quaestiones super physicam» by Theodoricus of Magdeburg*, dins *Via Scoti: Methodologica ad*

mentem Joannis Duns Scoti. «Atti del Congresso Scotistico Internazionale, Romae, 9-11 marzo 1993», II, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 1065-1072.

L'escotisme durant el segle XIV s'anà fent popular. Una mostra n'és l'obra *Quaestiones super libros Physicae* de Teodoric de Magdeburg, escrita abans de 1347, en la qual és citat un parell de vegades (llibre I, q. 1 i q. 18) Antoni [Andreu]. Gensler estudia aquestes citacions i arriba a la conclusió que Teodoric analitza escrupolosament (i favorablement) les opinions d'Andreu. Teodoric accepta, almenys parcialment, que el subjecte de la física és la «substància natural». En conclusió: «It seems, therefore, that we are justified in saying that Theodoricus' peep onto the doctrine of Scotism, as presented by Antonius Andreae was long and careful enough to be called gaze, too» (1072).

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 72-74, núm. 597.

53

Ángel D'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (Antonio Andrés y Juan Duns Escoto), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 7-35.

L'autor edita (29-35) la qüestió *Utrum nomen significet rem vel speciem, id est, passionem in anima*, del manuscrit 2340 de la Universitat de Salamanca, ff. 94ra-96ra, de l'obra *Scriptum super librum Peribermeneias*, i n'estudia el seu contingut i significació (7-27). D'Ors comença l'estudi introductorí recordant (8-9) les cinc dades que semblen fiables de la vida d'Andreu: *a*) fou franciscà, *b*) de la custòdia de Lleida (de la província franciscana d'Aragó), *c*) deixeble immediat d'Escot, *d*) professor del convent de Montsó; i *e*) va morir abans de l'any 1333. Són obres autèntiques d'Antoni Andreu les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Expositio Metaphysicae* i s'accepten com a tals l'*Scriptum in artem veterem* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. La tradició manuscrita atribueix dos comentaris al *Peribermeneias*, però en realitat aquests comentaris «son radicalmente diversos» (11). L'autor se centrarà en el comentari conservat a Salamanca (i deixarà de banda l'altre, el de Pamplona, Biblioteca de la Catedral, 6). La qüestió estudiada és la número 4. La tesi central d'Andreu és la següent: «illud quod proprie significatur per vocem est res, <non res ut intelligitur, nec res ut> existens aut ut non existens, sed res absolute» (34). Segons l'autor, respecte dels escrits d'Escot (comentaris al *Peribermeneias*), Antoni Andreu en conserva la lletra, per bé que, canviant l'ordre de l'exposició, «modifica por completo el sentido de su doctrina» (19). En efecte, després de comparar les exposicions de mestre i deixeble, l'autor arriba a la conclusió que la solució d'Escot tal com és explicada per Andreu perd el seu sentit. La importància, però, de la qüestió

d'Andreu, consisteix a ser «un escalón importante en el camino desde Escoto hasta Ockham» (27):

«La asignación de la *res extra animam* como significado inmediato del nombre, el olvido de la diferencia entre la *species* y la *passio in anima*, el recurso a la analogía entre la relación *nomen-species* y la relación lenguaje escrito-lenguaje oral, así como la introducción en el ámbito de las *Quaestiones in librum Peribermeneias* de la idea de una ordenación de los signos que no supone mediación en cuanto a su significación, parecen ser los materiales a partir de los cuales elaborará Ockham su doctrina de la significación».

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 844-845; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 6 (1996), 32, núm. 227; i «Medioevo latino», 18 (1997), 34, núm. 325.

54

Paloma PÉREZ-ILZARBE, Antonio Andrés: «*Utrum signum possit poni ex parte praedicati*», dins «Bulletin de philosophie médiévale», 37 (1995), 33-44.

La qüestió anunciada en el títol és la novena d'un dels dos comentaris d'Antoni Andreu al *Peribermeneias* d'Aristòtil. La base d'aquesta obra d'Antoni Andreu és l'obra que el seu mestre Duns Escot dedicà al mateix llibre d'Aristòtil. Després d'examinar dues posicions, Andreu manifesta la seva pròpia, que l'autora formula de la manera següent (38-39):

«Antonio Andrés admite que se puede añadir el signo al predicado, aunque con dos reservas. En primer lugar, el signo añadido al predicado no se comporta de la misma manera que el signo añadido al sujeto y, en segundo lugar, únicamente puede añadirse el signo en aquellos casos en los que la proposición resultante sea verdadera».

A les pàgines 42-44, transcripció del text de la qüestió [sense que hi hagi sabut veure la indicació de la font].

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 18 (1999), 1015; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 6 (1996), 32, núm. 227; i «Medioevo latino», 18 (1997), 34, núm. 326.

55

Giorgio PINI, *Scotistic Aristotelianism: Antonius Andreas' «Expositio» and «Quaestiones» on the Metaphysics*, dins *Via Scoti: Methodologica ad mentem Joannis Duns Scoti*. «Atti del Congresso Scotistico Internazionale, Romae, 9-11

marzo 1993», I, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 375-389.

La difusió de les obres de Tomàs d'Aquino fou avaforida per una sèrie de mesures institucionals que no tenen paral·lel en el cas d'Escot. Això no obstant, la propagació dels escrits del Doctor subtil fou semblant a la que tingueren els de Tomàs. L'escotisme després d'Escot seguí tres camins diversos: *a)* editar i revisar les obres d'Escot; *b)* resumir-les; i *c)* completar-les amb obres originals i independents d'Escot, però fidels al seu pensament. Precisament, en aquest marc cultural s'inscriu l'obra «of the Catalan Antonius Andreas» (378). L'autor s'interessa en aquest article per dues de les seves obres: l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*. La primera és una explicació literal de la *Metafísica* d'Aristòtil, la segona un comentari *per modum quaestionis* del mateix llibre. Probablement, inicialment, formaven part d'una única obra. Ambdues són genuïnes d'Antoni Andreu. Els arguments contraris que formularen els germans Carreras Artau (383, nota 30) no semblen tenir fonament.

Presentat el context en el qual Antoni Andreu desenvolupa la seva tasca i les dues obres objecte d'estudi, l'article analitza cadascuna d'aquestes dues obres. En les pàgines dedicades a la primera resumeix l'article presentat *supra*, núm. 45; i en les dedicades a les *Quaestiones Metaphysicae*, les de l'article núm. 56.

Finalment, en el darrer apartat (387-389), Pini sintetitza en cinc punts les conclusions de l'article: *a)* Les obres d'Antoni Andreu representen el naixement del que es pot anomenar «Scotistic Aristotelianism» (387); *b)* Aquesta lectura escotista de la *Metafísica* aristotèlica es desenvolupa de dues maneres complementàries: amb un comentari literal, que és revisió del de Tomàs d'Aquino amb integracions de l'*Ordinatio* i les *Quaestiones in Metaphysicam* d'Escot; i amb una revisió de les *Quaestiones* del mateix Escot; *c)* Antoni Andreu és una figura cabdal de la transmissió de l'ensenyament d'Escot vers els *studia* de l'orde; *d)* Les obres metafísiques d'Antoni Andreu mostren la manera com foren llegides les *Quaestiones* del mestre: a la llum de l'*Ordinatio*; i, *e)* que alguns fragments teològics de l'*Ordinatio* passaren a formar part de l'ensenyament filosòfic en el primer escotisme.

56

Giorgio PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scoto: le «Quaestiones super Metaphysicam» di Antonio Andrea*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 6 (1995), 281-361.

Escrites entre els anys 1316 i 1333, les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu varen tenir una difusió extraordinària, especialment en el segle XV. Així ho proven els quaranta-nou manuscrits coneguts i les disset edicions incunables (publicades entre els anys 1471 i 1500). Aquesta obra esdevin-

gué el text bàsic d'ensenyament en diverses universitats i la referència per a totes aquelles persones que s'interessaven en una interpretació escotista de la *Metafísica* d'Aristòtil. Les *Quaestiones Metaphysicae* són una revisió i una reelaboració de les *Quaestiones* de Duns Escot, sobretot a partir de l'*Ordinatio* i del *Quodlibet*.

En un primer apartat, Lo «*Scriptum super Metaphysicam*» di Antonio Andrea: «*Quaestiones*» e «*Expositio*» (284-287), Pini recorda que les dues obres formaven un sol llibre, intítulat *Scriptum super Metaphysicam*, del qual ha pervingut una sola còpia manuscrita (Oxford, Oriel College, 65): l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae* oferien respectivament la lectura literal del text d'Aristòtil i el desenvolupament més profund en forma de qüestions d'aspectes particulars. Aquest projecte unitari no tingué fortuna: a partir de l'any 1340, les *Quaestiones Metaphysicae* es comencen a copiar (i després a editar) separadament i esdevenen una obra autònoma.

L'apartat segon, *Le «Quaestiones» di Antonio Andrea come revisione delle «Quaestiones» di Duns Scoto* (287-294), és dedicat a analitzar la tasca de revisió i reelaboració que porta a terme Antoni Andreu respecte de les *Quaestiones Metaphysicae* del mestre: Antoni Andreu no pretén ésser original, només revisa, simplifica i completa l'obra d'Escot, de lectura més aviat difícil. Les *Quaestiones* d'Escot només arribaven fins al llibre IX de la *Metafísica* d'Aristòtil: Andreu hi afegeix les *Quaestiones* dels llibres X, XI i XII (tretze en total). Un segon tipus d'intervenció consisteix a revisar el text per tal d'obtenir-ne una versió més clara, més ben estructurada, una veritable *ordinatio*.

Precisament, en l'apartat següent, *Il rapporto tra le «Quaestiones» di Antonio Andrea e quelle di Duns Scoto. Le soppressioni, le aggiunte, le modifiche* (294-298), Giorgio Pini es pregunta pels criteris utilitzats per a portar a terme la revisió de les *Quaestiones* del mestre. Pini classifica en cinc grups les qüestions d'Antoni Andreu en funció de la seva relació amb les de Duns Escot. Un primer grup és format per les qüestions (setze en total) que pràcticament coincideixen: Andreu només hauria revisat aspectes estilístics, formals. Un segon grup aplega les qüestions (vint-i-vuit) que segueixen força fidelment el text d'Escot, però que contenen afegits o han estat objecte de supressions, fins i tot extenses, que no modifiquen el tema central. Un tercer grup és integrat per les qüestions (catorze) que desenvolupen temes nous, absents en l'obra del mestre. Un quart grup inclou les qüestions (quatre) que modifiquen profundament la solució d'Escot o en proposen una de nova. Finalment, el cinquè grup és format per les qüestions que no tenen paral·lel en l'obra d'Escot, sigui perquè són relatives als llibres X-XII de la *Metafísica* (13), sigui per tractar temes dels primers IX llibres que Andreu considera importants però als quals Escot no els havia dedicat cap qüestió específica (15).

Un quart apartat és dedicat a *I temi degli interventi di Antonio Andrea* (298-308). Un primer tema té a veure amb el concepte d'ens (és l'objecte únic de la metafísica, és unívoc), l'u o els transcendentals. Un segon tema afegit és el de la *unitas minor unitate numerali* o *natura comunis*. Un tercer tema objecte

de modificacions és la matèria (entitat positiva, part de l'essència). El quart tema és el de la ciència pràctica i finalment el cinquè tema o grup de temes és format per la problemàtica física. En general, Andreu corregeix la primera versió de les *Quaestiones Metaphysicae* amb la versió definitiva i més clara de l'*Ordinatio*.

Finalment, a tall de conclusió, en el darrer apartat, *Antonio Andrea e la «metafísica scotista»* (308-310), Pini planteja la hipòtesi que l'obra d'Antoni Andreu desenvolupà la funció de «canale di diffusione dell'insegnamento metafisico di Duns Scoto» (308) i es pregunta «quanto la presentazione tradizionale della metafisica scotista dipenda effettivamente da Duns Scoto e quanto invece essa dipenda da uno Scoto letto attraverso Antonio Andrea» (310).

Dos apèndixs completen l'article. El primer, «*Quaestiones*» ed «*Expositio*» (311-326), conté la llista sumària dels manuscrits de l'*Expositio Metaphysicae* i de les *Quaestiones Metaphysicae* (311-312) i la llista de les *quaestiones* amb la indicació del lloc que ocupava a l'interior de l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, segons el manuscrit d'Oxford, Oriel College, 65 (312-326). L'apèndix segon (327-361) classifica les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu en els grups esmentats: *Questioni di Antonio Andrea riprese dalle questione di Duns Scoto* (327-331), *Questioni di Antonio Andrea con integrazioni rispetto alle questioni di Duns Scoto* (331-345), *Questioni di Antonio Andrea con intere sezioni aggiunte rispetto alle questioni parallele di Duns Scoto* (345-353), *Questioni di Antonio Andrea modificate rispetto alle questioni parallele di Duns Scoto* (353-357), *Questioni di Antonio Andrea aggiunte rispetto a Duns Scoto* (357-360) i *Questioni di Duns Scoto senza corrispondente in Antonio Andrea* (360-361). Per a les qüestions dels quatre primers grups, Pini dóna indicació del títol, referència de l'edició (Venècia, 1495), referència de la qüestió paral·lela d'Escot (segons l'edició de Vivès) i sumari del contingut eliminat i/o afegit. Per a les del cinquè grup, el títol, la referència de l'edició i, si és el cas, de la font. Les qüestions del darrer grup són citades segons l'edició de Vivès.¹⁶

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 16 (1997), 682-683; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 41-42, núm. 341; i «Medioevo latino», 18 (1997), 34, núm. 327.

16. Giorgio Pini, a més dels articles resumits en aquest apartat (núms. 45, 55 i 56), ha fet referència a Antoni Andreu en altres estudis escotistes. Cf., per exemple, *Scoto e l'anologia. Logica e metafisica nei commenti aristotelici*, Pisa, Edizioni della Scuola Normale Superiore, 2002, 1, 17, 18; *Univocity in Scotus's «Quaestiones super Metaphysicam»: The Solution to a Riddle*, dins «Medioevo. Rivista di Storia della Filosofia Medievale», 30 (2005), 69-110; *The «Quaestions on the Metaphysics» by John Duns Scotus. A vindication of Pure Intellect*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*. Edited by Fabrizio AMERINI and Gabriele GALLUZZO (Brill's Companions to the Christian Tradition, 43), Leiden i Boston, Brill, 2014, 359-384.

Ángel D'ORS, «*Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*» (Antonio Andrés and John Duns Scotus), dins *Studies on the History of Logic*. «Proceedings of the III. Symposium of the History of Logic», edited by Ignacio ANGELELLI and María CEREZO (Perspektiven der analytischen Philosophie, 8), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 1996, 97-116.

L'autor estudia en aquest article la qüestió 11 de l'*Scriptum super librum Peribermeneias* d'Antoni Andreu, que porta per títol *Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*, i que és una reelaboració de les qüestions VII (*an propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*) i VIII (*an possibile sit neutram partem contradictionis esse veram*) de l'obra atribuïda a Escot *In duos libros Peribermeneias, operis secundi*. En aquest cas, «this is merely a reorganization of Scotus' questions, in slightly simplified form, in which faithfulness to Scotus' thinking is allied to literal fidelity to Scotus' texts» (97). Però allò que li interessa a l'autor de l'article no és examinar l'evolució de la filosofia escotista i la fidelitat dels deixebles d'Escot al mestre, sinó analitzar «the Scotist solution» (98) a la qüestió plantejada. I en aquest sentit, el text d'Andreu proporciona el marc interpretatiu de les doctrines escotistes.

La característica distintiva de la solució escotista consisteix en la separació i la contraposició entre l'ordre temporal i l'ordre modal, «which leads to a defense of intermination according to truth or falsehood, too, of propositions of necessary future, and also, therefore, to the dissolving of the specificity of the problem of propositions of contingent future» (111). No sembla que aquesta posició sigui compatible amb la revolució de les nocions modals que algun estudiós (Simo Knuuttila) ha atribuït a Escot.

Sebastián GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés (s. XIV). Estudio bibliográfico crítico*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 101-107.

Resum de la tesi doctoral, d'idèntic títol, presentada per l'autor a la Universitat de Barcelona l'any 1973. De la biografia d'Antoni Andreu, l'autor només en recorda una dada: Va morir poc abans de l'any 1333, segons que es desprèn d'un *explicit* del manuscrit núm. 6 de la Catedral de Pamplona, f. 20r. Els problemes principals que plantegen els escrits d'Antoni Andreu són dos: determinar quines són les seves obres autèntiques i esbrinar fins a quin punt és un autor original. Seguint a grans trets la classificació de Martí de Barcelona, García Navarro agrupa les obres de la manera següent: a) Tractats de lògica o *Scriptum in artem veterem*, és a dir, els comentaris de la *Isagoge* de Porfiri, de les *Categorías* d'Aristòtil, del llibre *Sobre els sis principis* de Gilbert Porretà, del *Peribermeneias* d'Aristòtil i de les *Divisiones* de Boeci; b) *Tractatus de sillogismo*

demonstrativo et topico; c) el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*; d) els escrits de metafísica: *Metaphysica textualis* o *Scriptum aureum super Metaphysicam Aristotelis (Expositio Metaphysicae)* i les *Quaestiones Metaphysicae*. L'*Expositio Metaphysicae* planteja problemes d'autenticitat: només n'hi ha un manuscrit (Oxford, Oriel, 65) i «se trata de un texto muy poco académico, lleno de alusiones míticas y poéticas y donde el autor se declara en varias ocasiones abiertamente platónico, cosa poco impensable en A. de Andrés» (98); i, finalment, e) les obres dubtoses: *Quaestiones super libros de anima*, *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, *Commentarium in IV libros Sententiarum*. De cada obra, l'autor ofereix indicació dels manuscrits, amb el corresponent títol, *incipit* i *explicit*.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 843-844; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 39-40, núm. 333; i «Medioevo latino», 21 (2000), 42, núm. 388.

59

Marek GENSLER, *The Concept of the Individual in the Sentences Commentary of Antonius Andreae*, dins *Individuum und Individualität im Mittelalter*, herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER (Miscellanea mediaevalia, 24), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 1996, 305-312.

Antoni Andreu va tractar del concepte d'individu en obres de teologia (el comentari a les *Sentències*), de metafísica (*Quaestiones Metaphysicae*) i de filosofia natural (*De tribus principiis naturae*). L'exposició més extensa i completa és la del *Commentarium in IV libros Sententiarum*. Per a Andreu, l'individu és «a being whose identity, expressed by its singularity, is something very special, guaranteed not by any of its constituents (not even existence) but by an ultimate reality, which does indeed make it one» (311). Andreu simplifica la doctrina d'Escot, però la seva síntesi és fidel al mestre: sembla pensada per a esdevenir un bon manual introductor del pensament escotista.

Notícia bibliogràfica dins «Revue des sciences philosophiques et théologiques», 81 (1997), 647.

60

Marek GENSLER, *Two «Quaestiones» Concerning the Subject Matter of the Physics. An Early Scotist Interpretation of Aristotle*, dins *Aristotle in Britain during the Middle Ages*. «Proceedings of the International Conference at Cambridge, 8-11 April 1994», edited by John MARENBOON (Rencontres de Philosophie Médiévale, 5), Turnhout, Brepols, 1996, 195-209.

La qüestió inicial del *Tractatus quaestionum de principiis* (que tingué una difusió autònoma amb el títol *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*) es

pregunta «*utrum mobilitas sit formalis ratio subiectiva primi subiecti philosophiae naturalis*» (196) i es correpon més o menys amb una qüestió paral·lela del tractat d'autoria problemàtica *Quaestiones super VIII libros Physicae*. En aquest article Gensler compara ambdues qüestions i n'estudia el contingut («*the first subject of physics*», 196). En el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* Antoni Andreu arriba a la conclusió que la *formalis ratio* de la filosofia natural és la substància i la *formalis ratio subiectiva* és la *naturalitas*, és a dir, la substància natural en tant que natural (206). La conclusió de les *Quaestiones super VIII libros Physicae* és molt semblant, però descriu la substància de manera diferent («*substantia finita in suo conceptu communi*»). L'autor d'aquesta darrera obra coneix i cita la primera, n'accepta les opinions, però no pot ésser provat que sigui el mateix. L'autor o els autors d'aquestes dues qüestions citen els textos d'Aristòtil i se'n serveixen, però el critiquen quan les seves opinions no es poden conciliar amb les del mestre Escot: «*Amicus Aristoteles sed magis amicus Scotus*» (209).

Notícia bibliogràfica dins «*Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins*», 7 (1997), 40-41, núm. 334; i de Giuliana Salomone dins «*Medioevo latino*», 20 (1999), 36, núm. 350.

61

Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor*, dins «*Anuari de la Societat catalana de filosofia*», 8 (1996), 57-97.

Aquest article és format per dues parts: *The making of a «Doctor Dulcifluus» Antonius Andreae and his position in formation of scotism* (57-67) i *Antonius Andreae's De tribus principiis naturae, the Spanish Handbook of Scotism* (68-97). La primera d'aquestes dues parts presenta la vida i les obres d'Antoni Andreu. Aquest autor es guanyà merescudament el renom d'*Scotellus* i *Doctor Dulcifluus*. Potser era originari de Tauste, va estudiar a l'*Studium generale* de Lleida i a l'*Studium generale* de París. Retornat a la seva província franciscana, hauria estat professor a Montsó. Les obres més importants són el *De tribus principiis naturae*, el comentari a la *Metafísica* (*Expositio Metaphysicae* i *Quaestiones Metaphysicae*), les *Quaestiones ordinariae de logica*, l'*Scriptum in artem veterem* i la *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*. Quatre obres són d'atribució dubtosa: l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti*, els *Sermones*, les *Quaestiones super libros de anima* i les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*. Antoni Andreu va contribuir decisivament a la formació de l'escotisme com una escola filosòfica (67). En el segle XV la majoria de les seves obres esdevingueren «*philosophical best-sellers*» (67) en els més remots llocs de l'Europa llatina.

La segona part és dedicada específicament al *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Escot no havia deixat cap obra sencera i sistemàtica sobre filosofia de la natura. Andreu, doncs, es proposa en aquest tractat exposar la filosofia natural «*ad mentem Scoti*» (68). Segurament havia explicat

dues vegades aquesta temàtica, a Montsó i Lleida. Andreu té especialment en compte les obres d'Escot que parcialment dediquen alguna qüestió a la temàtica, com les *Quaestiones subtilissimae in Metaphysicam* o l'*Ordinatio*. L'estructura del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* és la següent: la primera qüestió és introductòria i la tretzena, conclusiva. Cinc qüestions (les que van de la segona a la sisena) són dedicades a la matèria, cinc més tracten de la forma (de la setena a l'onzena) i una (la dotzena), de la privació. El subjecte de la física és la «mobilitat», que Andreu considera doblement: en tant que capacitat o potència i en tant que realitat actual. El subjecte de la ciència en general ha de complir les característiques següents: *a*) ha de posseir un concepte quiditatiu; *b*) que ha de pertànyer formalment i absolutament al primer subjecte; *c*) i aquest primer subjecte ha de ser adequat a la seva ciència. Concretament, «the first subject of natural philosophy is substance the formal characteristics of which is naturality» (71). En les qüestions dedicades a la matèria la presenta com una realitat independent i positiva que posseïx el seu propi acte entitatiu. La part dedicada a la forma tracta de qüestions relacionades amb les *rationes seminales*, les formes i la seva comparabilitat, i la pluralitat de formes substancials. La qüestió dedicada al tercer principi, és a saber, a la privació, concretament analitza «whether privation is identical with potency of matter» (76). La resposta d'Andreu és negativa, perquè la matèria no es pot reduir a potència. En la darrera qüestió Andreu presenta els tres principis de la natura en una perspectiva dinàmica. L'obra va tenir una àmplia difusió.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 844.

62

Vicente MUÑIZ RODRÍGUEZ, *Pensamiento escotista en la España medieval (siglos XIII-XV)*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 77-84.

Antoni Andreu és un dels deixebles més destacats d'Escot, «la figura más representativa del escotismo medieval español» (81), raó per la qual l'autor li dedica un apartat específic: *Antonio Andrés o la fidelidad quebrada* (82-84). Aquest apartat, a la vegada, és subdividit en una part bibliogràfica, en la qual Muñoz dona notícia de les novetats bibliogràfiques més destacades publicades d'ençà de l'estudi de Martí de Barcelona (1929); i una part dedicada al tema de la fidelitat o infidelitat d'Antoni Andreu respecte del seu mestre Duns Escot: en les *Quaestiones Metaphysicae*, segons que ha demostrat Bérubé (1979), «el minorita aragonés quebranta su proclamada fidelidad y pone en este camino al escotismo posterior» (84). A un resultat semblant arriba Àngel d'Ors a propòsit del comentari a la *Logica Vetus (Scriptum in artem veterem)* d'Antoni Andreu. Una de les novetats més remarcables d'Antoni Andreu seria la «doctrina del

conocimiento del universal sin especie universal inteligible», coneixement que s'assenta «sobre un conocimiento directo del singular sin intuición intelectual» (83).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 843; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 39-40, núm. 333; i «Medioevo latino», 22 (2001), 255, núm. 2387.

63

Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor* (i II). 3. *Antonius Andreae's «Opus Magnum»: The «Metaphysics» Commentary*; 4. *The Philosophical Issues in Antonius Andreae's «Scriptum in Artem Veterem» and «Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti»*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 9 (1997), 39-50 i 51-61.

Comencem per l'apartat «3» (és a dir, el primer d'aquest article). L'*Opus magnum* no és altre que l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, inicialment format per l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*. L'obra d'Antoni Andreu respon a la necessitat de disposar d'un text universitari de metafísica escotista. Efectivament, les obres d'Escot, pel seu caràcter poc sistemàtic, de disputa, per la seva evolució, no satisfieien prou adequadament aquest objectiu. Andreu es proposa escriure un comentari global de la *Metafísica* aristotèlica que expliqui el sentit de la lletra i que tracti més sistemàticament de les principals qüestions, des del punt de vista de la filosofia escotista. L'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, d'una banda, té en compte i intenta superar el comentari de Tomàs d'Aquino a la *Metafísica* aristotèlica; i de l'altra, segueix les *Quaestiones* de Duns Escot, obra primerenca del mestre, que Andreu completa i revisa segons les doctrines de les més madures *Ordinatio* i *Quodlibet*. Respecte de les *Quaestiones* de Duns Escot, els temes més significatius tractats per Andreu en les seves *Quaestiones Metaphysicae* són l'objecte de la metafísica (l'ésser en tant que ésser), la univocitat, la *quidditas*, l'*haecceitas*, la pluralitat de formes, el moviment i el canvi.

L'estil clar, precís, sistemàtic d'Andreu assegurà l'èxit de l'obra: la seva difusió fou més gran que la d'Escot. L'obra d'Andreu esdevingué un eina perfecta per a la propagació de la filosofia escotista. L'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* «was not only a seasonal philosophical best-seller –it was a true opus magnum» (28).

L'apartat quart és dedicat a dues obres que no foren tan conegudes com les *Quaestiones Metaphysicae* o el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, però que també varen tenir una notable difusió (diverses edicions i més de deu manuscrits): l'*Scriptum in artem veterem* i l'*Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti*. Ambdues comparteixen les característiques següents: a) no tracten estrictament de filosofia; b) professen fidelitat al pensament d'Escot; c) no conse-

gueixen d'amagar el seu veritable interès per la filosofia natural. L'*Scriptum in artem veterem* és una obra de lògica i l'*Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti*, de teologia.

L'*Scriptum in artem veterem* hauria estat escrit l'any 1312 i, com les obres de metafísica, porta a terme tres tipus d'operacions respecte de les obres (lògiques) d'Escot: Antoni Andreu reelabora o desenvolupa conceptes, tracta el mateix problema d'una altra manera o substitueix les qüestions per unes altres. Les qüestions filosòfiques de l'*Scriptum in artem veterem* es concentren en dos problemes: les categories (en tant que gèneres reals d'ésser) i els universals (i la seva relació amb els individus). Andreu és un deixeble fidel a l'ensenyament del seu mestre, per bé que, de vegades, l'interpreti «in a pretty liberal and individual way, sometimes preferring some solutions to some other ones» (56-57). En cas de dubte o de discrepància entre diverses opinions d'Escot, Andreu dóna preferència a les expressades en les darreres obres del mestre. Sovint la tasca d'Andreu consisteix a polir el text d'Escot, afegir-hi exemples i arguments més clars, reconstruir el context amb distincions.

L'*Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti* és una obra d'estil diferent. Només un dels nous manuscrits coneguts l'atribueix explícitament a Andreu, sis l'atribueixen a l'*Scotulus* o *Scotellus* (títol que Andreu comparteix amb Pere d'Aquila) i els tres restants a altres autors. Malgrat el caràcter poc original pel tipus d'obra que és, l'*Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti* manifesta algunes característiques típiques de l'estil d'Andreu: preferència per algunes solucions determinades, digressions sobre temes que li interessin, tendència constant a fer més clars els textos obscurs d'Escot.

Amb raó els lectors medievals d'Andreu varen veure en ell l'*Scotellus* fidel al pensament del seu mestre i el *Doctor dulcifluus*, que presentava de manera clara i consistent la filosofia d'Escot. Però també podem veure Andreu «as a philosophical personality of his own» (61).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 19 (2000), 864-865.

64

Marek GENSLER, *The Question on the Subject Matter of Physics from the Questions in VIII libros Physicorum Ascribed to Antonius Andreae*, dins «Studia mediawistyczne», 32 (1997), 23-57.

El còdex de Cambridge, Gonville & Caius, 368, conserva unes *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, escrites l'any 1320 i atribuïdes en la coberta del manuscrit a Antoni Andreu. Atès, d'una banda, que aquesta obra és acompanyada per les *Quaestiones Metaphysicae* i, de l'altra, que la qüestió esmentada en el títol pren com a model la primera qüestió del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, l'autoria d'Antoni Andreu sembla possible.

Notícia bibliogràfica de G. Michiels dins «Scriptorium. International review of manuscript Studies», 53/2 (1999), 189*-190*; i «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 10 (2000), 34, núm. 213.

65

IOANNIS DUNS SCOTI, *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis*, libri I-V, Edited by Robert R. ANDREWS, Girard J. ETZKORN, Gedeon GÁL †, Romuald GREEN †, Francis KELLEY †, George MARCIL, Timothy NOONE, Rega WOOD (Opera Philosophica, 3), St. Bonaventure, NY, The Franciscan Institute, St. Bonaventure University, 1997, 848 p.; i *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis*, libri VI-IX. Edited by Robert R. ANDREWS, Girard J. ETZKORN, Gedeon GÁL †, Romuald GREEN †, Francis KELLEY †, George MARCIL, Timothy NOONE, Rega WOOD (Opera Philosophica, 4), St. Bonaventure, NY, The Franciscan Institute, St. Bonaventure University, 1997, 806 p.

L'estudi introductorï dedicat unes pàgines a Antoni Andreu (§ 6, *Scotus and Antonius Andreas*, xxxvii-xlii), concretament a *The «Quaestiones» of Scotus and Antonius Andreas* (xxxvii-xxxix) i *Antonius Andreas: author of the expositio literalis in libros Metaphysicae* (xxxix-xlii). En el primer apartat, els autors de la introducció recorden que Antoni Andreu ha estat conegut com un deixeble fidel de Duns Escot. Les paraules del colofó de les *Quaestiones* d'Antoni Andreu en el sentit que compila aquesta obra «secundum mentem et doctrinam» del mestre, són confirmades per la comparació d'ambdues obres, la del mestre i la del deixeble. Sovint Andreu ha afegit claredat i una forma lògica més apodíctica al text del mestre. Diverses vegades trobem, sigui en l'*Ordinatio* sigui en les *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis* d'Escot, referències a un comentari literal de la *Metafísica* d'Aristòtil. Per aquesta raó, l'*Expositio* de les edicions de Wadding i Vivès fou atribuïda a Escot. Els estudis, però, de Bérubé i Pini han mostrat que l'*Expositio* és una obra d'Antoni Andreu: així ho mostren les referències creuades entre aquesta obra i les *Quaestiones*. L'*Expositio* «is in part a revision of Aquinas's commentary on the *Metaphysics* in the light of the mature doctrines of Scotus as found in the *Ordinatio*» (xli). Andreu, però, se serveix en aquesta obra de diversos fragments literals extrets de les *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis* d'Escot i potser de la seva perduda *Expositio*. En conclusió (xlii):

«it seems clear that Antonius Andreas was a faithful disciple of Scotus, following closely the doctrine and often using the very wording of de Subtle Doctor. Nevertheless, the Catalan Franciscan should be regarded as the *author* of the *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis*, printed in numerous Renaissance editions (e.g. Venice 1513, Venice 1523), as well as of the *Expositio* printed in the Wadding-Vivès edition».

Notícia bibliogràfica de Marco Arosio dins «Medioevo latino», 23 (2002), 248, núm. 2226.

66

Agustí BOADAS I LLEVAT [*sic!*], Josep MARTÍ I MAJOR, Andreu, Antoni, dins Ramon CORTS I BLAY, Joan GALTÉS I PUJOL, Albert MANENT I SEGIMON (dirs.), *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, I (A-C), Barcelona, Editorial Claret, Generalitat de Catalunya, 1998, 78.

Breu presentació, amb bibliografia, d'Antoni Andreu. Els autors subratllen que «no se sap on va néixer, però es diu que a Tauste (Saragossa), a Barcelona, o fins i tot a França» (78).

67

Marek GENSLER, *Antonius Andreae's «Opus magnum»: the «Metaphysics» commentary* (Serie Tecnologia Filosòfica, 18), Barcelona, Universitat de Barcelona, KAL, 1998, 28 p.

L'opuscle és el text d'una conferència del prof. Gensler pronunciada a Barcelona, l'any 1996 i coincideix amb l'apartat 3 de l'article núm. 63. Remetem, doncs, el lector al resum que n'hem fet *supra*.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 19 (2000), 864-865.

68

Marek GENSLER, *The Concept of Human Free Will in Antonius Andreae's «Sentences'» Commentary*, dins «Studia Mediewistyczne», 33 (1998), 73-78.

El comentari a les *Sentències* conegut amb el nom d'*Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti* no és acceptat unànimament com una obra d'Antoni Andreu, però la seva atribució a aquest autor no ha estat mai seriosament contestada. Gensler estudia les qüestions relatives al lliure albir: del llibre primer, les qüestions 3 i 4 de la primera distinció, la qüestió única de la distinció 38, i la qüestió única de la distinció 47; del llibre segon, la qüestió 1 de la distinció 25; i del llibre tercer, la qüestió 1 de la distinció 33. Com és d'esperar en un autor franciscà i deixeble d'Escot, Andreu defensa la llibertat. La voluntat és lliure perquè no està determinada per res en absolut: ni per factors externs ni per factors interns. La voluntat és una potència perfecta, activa i lliure. Fins aquí Andreu segueix Escot (*Ordinatio*, II, dist. 25, q. 1), però, a diferència del mestre, el deixeble estableix una distinció entre la *libertas operativa* i la *libertas productiva*. Andreu analitza la funció de l'intel-

lecte respecte de la voluntat. En acabar, l'autor (78) fa unes observacions conclusives:

«As far as the former quaestion is concerned, one can summarise Antonius' views as those of a voluntarist. He supports the thesis that the will is determined only by itself, it may or may not follow the advice of the intellect or virtues. What is more, human will can act even against reason, or suspend any acts whatsoever. Acts of human will are different from those of God, as He has just one infinite act and man has separate acts of particular volitions and nolitions. The answer to the latter quaestion can be limited to a constatation that despite some formal differences, which have been noted above, Antonius still remains very close to his master in his views, and the traditional opinion naming him *Scotellus*, or Little Scotus, seems keep its validity».

Vegeu «International Medieval Bibliography», 34/1 (2000), 367.

69

Marek GENSLER, *The Concept of Science and its Division in Antonius Andreae's Metaphysics Commentary*, dins *Was ist Philosophie im Mittelalter*. «Akten des X. Internationalen Kongresses für mittelalterliche Philosophie der Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale, 25. bis 30. August 1997 in Erfurt». Herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER (*Miscellanea mediaevalia*, 26), Berlín – Nova York, Walter de Gruyter, 1998, 767-773.

Antoni Andreu va redactar l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* amb l'objectiu de crear un equivalent escotista del comentari de Tomàs d'Aquino a la *Metafísica* d'Aristòtil. A mitjan segle XIV aquesta obra fou dividida en dues parts: en un comentari literal (*Expositio Metaphysicae*) i en qüestions (*Quaestiones Metaphysicae*). El concepte de ciència i la seva definició és tractat en diverses qüestions de la introducció, el llibre I i el llibre VI. Per a Andreu la ciència és un *habitus intellectus*, que formalment té per objecte l'especulació sobre un subjecte en sentit quiditatiu i que virtualment tendeix vers llurs conclusions i principis (768-769). La ciència es divideix en especulativa i pràctica. La praxi per a Andreu es caracteritza per: *a*) ésser un acte derivat d'una potència diferent de l'intel·lecte; *b*) posterior a la intel·lecció i ordenat per la voluntat; i *c*) d'acord amb una recta intel·lecció. La ciència pràctica té una doble relació amb el seu objecte (praxi): la praxi rectifica el coneixement pràctic i és precedida per aquest coneixement. Negativament, la ciència que no es caracteritza per aquesta doble relació amb el seu objecte és especulativa. Ara bé, aquesta definició de la ciència pràctica i de la teòrica en funció de la seva relació amb el seu objecte no és res més que l'expressió d'una diferència més profunda, essencial. En sentit estricte la lògica, la medicina teòrica o la teologia no són ciències especulatives. La metafísica és la més

noble de les ciències naturals, però la teologia, atès que és sobrenatural, encara n'és més.

La font principal d'Andreu són sens dubte les obres d'Escot. Andreu exposa amb claredat i fidelment el pensament d'Escot. Ara bé (772-773):

«In one isolated but important case he redeems his good name as an original thinker. When Scotus leaves the question of superiority of theology over metaphysics without a conclusive argument, Antonius ventures to provide it himself. It is clear, however, that it was not originality of thought that was his main aim and so it is small wonder that once fidelity to the doctrine of his master ceased to be a virtue his fame turned into obscurity».

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 9 (1999), 36, núm. 279; i d'Anna Rodolfi dins «Medioevo latino», 21 (2000), 42, núm. 389.

70

Marek GENSLER, *The Concept of Vacuum in a Scotist «Physics»-Commentary attributed to Antonius Andreae*, dins *Raum und Raumvorstellung im Mittelalter*, herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER (Miscellanea mediaevalia, 25), Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 1998, 168-178.

Anàlisi de la qüestió quarta, *Utrum vacuum possit esse in natura*, del llibre IV de les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, conservades en el còdex de Cambridge, Gonville and Caius College, 368 (590). L'autor comenta les raons per les quals el buit fou considerat quelcom real. Aquestes qüestions foren escrites amb seguretat després de l'any 1325, raó per la qual l'autoria d'Antoni Andreu no és clara. L'autor podria ésser un franciscà més jove que Antoni Andreu.

Notícies bibliogràfiques de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 19 (2000), 865; i 20 (2001), 925; i de Johannes Staub dins «Medioevo latino», 20 (1999), 36, núm. 349.

71

Giorgio PINI, *Duns Scotus's Metaphysics. The Critical Edition of his «Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis»*, dins «Recherches de théologie et philosophie médiévales», 65 (1998), 353-368.

Les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu són una revisió de les d'Escot. Antoni Andreu substitueix paràgrafs sencers de les *Quaestiones* d'Escot per altres de l'*Ordinatio*. L'obra d'Antoni Andreu és una mostra de les suspicàcies que aixecava l'obra d'Escot entre els seus primers deixebles.

72

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *El pensamiento hispano-franciscano medieval en la historiografía reciente*, dins *Pensamiento medieval hispano. Homenaje a Horacio Santiago-Otero*, II, coordinat per José María SOTO RÁBANOS, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Consejería de Educación y Cultura de la Junta de Castilla y León, Diputación de Zamora, 1998, 1143-1173.

L'autor dedica un apartat, *Antonio Andrés († antes de 1333)*, de tres pàgines (1153-1156), a presentar breument la biografia, l'obra i la bibliografia bàsica d'Antoni Andreu. Antoni Andreu va ingressar al convent franciscà de Lleida i va pertànyer a aquesta custòdia. No pot ser fill, doncs, de Barcelona. Tampoc és possible d'identificar-lo amb un tal Antoni de Lleida, com va proposar Martí de Barcelona. Entre 1305 i 1307 hauria estat deixeble d'Escot a París. Retornat de París, va exercir la docència a Montsó i potser a Lleida, abans de 1312. Va morir abans de l'any 1333. El gran mèrit d'Antoni Andreu consisteix a conèixer bé i exposar la doctrina escrita, però també la professada oralment, del mestre Escot. Així, doncs, fou conegut com l'*Scotellus* i, per la seva claredat i fermesa, *Doctor dulcis*, *Doctor dulcifluus* o *Doctor fundatissimus*. Andreu és l'escotista més conegut.

Dels vuitanta-vuit manuscrits coneguts d'obres d'Antoni Andreu, quinze són del segle XIV i cinquanta-vuit del XV (de la resta encara no hi ha estudis paleogràfics ni codicològics prou solvents). Més de la meitat de manuscrits contenen o l'*Expositio Metaphysicae* o les *Quaestiones Metaphysicae*.

73

Marek GENSLER, in collaboration with Adam GOGACZ, Rafał KEPA, Robert PODROŃSKI, *The Doctrine of Place in a Commentary on the Physics attributed to Antonius Andreae*, dins «Early Science and Medicine», 4 (1999), 329-358.

Les *Quaestiones super VIII libros Physicorum* conservades en el manuscrit 368 (590), de Cambridge, Gonville & Caius College, és una obra del primer escotisme sobre filosofia de la naturalesa. Posteriorment fou atribuïda a Antoni Andreu, raó per la qual aquesta atribució és dubtosa. Algunes tesis d'aquesta obra coincideixen amb el tractat *De tribus principiis naturae* d'Antoni Andreu. La doctrina sobre el concepte filosòfic de lloc és exposada en tres qüestions relatives al llibre IV de la *Física* d'Aristòtil. L'autor anònim se serveix de diverses obres d'Escot (*Ordinatio*, *Reportata Parisiensia*) o d'un text que combina ambdues obres, com és l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti* atribuïda a Antoni Andreu, o fins i tot d'obres de Franciscus de Marchia. En totes les qüestions l'autor argumenta contra les tesis de Petrus Aureoli.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 20 (2001), 925.

74

Paul J.J. BAKKER, Dirk-Jan DEKKER, *Antoine André ou Jean le Chanoine? À propos de l'authenticité du commentaire de la «Physique» conservé dans le ms. Cambridge, Gonville & Caius College, 368 (590)*, dins «Bulletin de philosophie médiévale», 42 (2000), 101-131.

El comentari a la *Física* aristotèlica del còdex de Cambridge és anònim en el manuscrit, però atribuït a un tal «Antoni» en la taula de matèries (*Quaestiones Antonii super Phisica*, 101). Atès que en el mateix manuscrit hi ha les *Quaestiones super XII libros Metaphysicae* d'Antoni Andreu, semblaria versemblant que també el comentari a la *Física* fos obra d'Andreu. Segons Gensler aquesta atribució estaria confirmada pel caràcter escotista de l'obra i, concretament, pel paral·lelisme entre la primera qüestió del llibre I del comentari a la *Física* i la qüestió inicial del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Els autors de l'article es proposen «démontrer que, en réalité, le commentaire de la *Physique* contenu dans le ms. de Cambridge est identique à celui attribué habituellement au franciscain Jean le Chanoine» (102). Els autors assenten la seva prova en: a) la comparació entre els fragments citats per Gensler del manuscrit de Cambridge i el comentari atribuït a Joan el Canonge [Marbres] (Venècia, 1520; Biblioteca Vaticana, Vat. Lat. 3013) (104-105), i b) la correspondència de les qüestions d'ambdues obres (106-131).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 23/24 (2004-2005), 714; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 43, núm. 627; i «Medioevo latino», 23 (2002), 241, núm. 2148.

75

Marek GENSLER, *Antoni Andrzejowy – twórca szkotycznej filozofii przyrody*, dins Elzbieta JUNG-PALCZEWSKA, ed., *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zdzisława Kuksewicza*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2000, 33-44.¹⁷

Tot i la importància general de la física, considerada com una disciplina filosòfica, no fou especialment tractada per Duns Escot. En canvi, Antoni Andreu va escriure entre els anys 1307 i 1312 el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. El comentari a la *Física* atribuït a Andreu manlleva algunes conclusions del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Precisament, aquest

17. M'ha estat possible aconseguir aquest i altres estudis en polonès —i fer-me una idea general del seu contingut— gràcies a la inestimable ajuda d'Aleksandra Michałowska. Moltes mercès!

tractat representa el començament de l'interès de l'escola escotista per la *Física* i d'aquella obra passa a molts altres tractats.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 43, núm. 265; i «Medioevo latino», 26 (2005), 61, núm. 427.

76

Marek GENSLER, *The concept of Time in a commentary on the «Physics» attributed to Antonius Andreae*, dins *Tempus, aevum, aeternitas: La concettualizzazione del tempo nel pensiero tardomedievale*. «Atti del Colloquio Internazionale, Trieste, 4-6 marzo 1999», a cura di Guido ALLINEY e Luciano COVA, Florència, L. Olschki, 2000, 163-186.

Antoni Andreu va escriure dues obres de filosofia natural: el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i un comentari a la *Física* aristotèlica. Sembla que aquest darrer comentari és perdut, però sabem que el va escriure gràcies a una referència del mateix Andreu del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*: «ut exposui quarto *Physicorum*» (163, nota 1). No sembla que aquell comentari es pugui identificar amb el comentari de la *Física* d'Aristòtil conservat en el còdex de Cambridge, Gonville & Caius College, ms. 368 (590), atribuït per una mà tardana al frare català. L'autor d'aquest tractat seria un «younger confrater who must have been in touch with the *Studium Generale* in Paris in the second quarter of the 14th century» (164). L'autor d'aquest comentari arriba a la conclusió que el temps pot ésser comprès de dues maneres: com a independent de l'ànima (una extensió de flux continu) i com a dependent de l'ànima (el temps com a discret, dividit en períodes). Aquest concepte de temps concorda amb el que trobem en les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu. Com a conclusió Gensler afirma (186):

«The *Quaestiones in libros Physicorum* is, indeed, a Scotist work. It is a skilfully prepared, though not very original, piece of scholastic commentary. Its author borrows his opinions from authors, whose credentials as exponents of 'pure' teaching of Scotus are strong (but much less from Scotus himself), and argues against the views of those thinkers, who were openly critical towards the teachings of the Subtle Doctor, most of all Peter Auriol. He is well informed to the opinions circulating among the Franciscan scholars in Paris at the turning of the first and second quarter of the 14th century and its able to assess their proximity to or distance from the doctrine of Duns Scotus. In this way, his work is a valuable document of the early development of Scotism».

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 44, núm. 269; i d'Irene Zavattono dins «Medioevo latino», 22 (2001), 44, núm. 269.

77

Fabrizio AMERINI, *Il problema dell'identità tra una cosa e la sua essenza. Note sull'esegesi medievale di «Metafisica» Zeta 6*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 13 (2002), 435-505.

L'autor estudia la manera com fou interpretat el problema de la identitat plantejat per Aristòtil (*Metafisica* Z 6, 1031a19-28) per diversos autors medievals: Averrois, Tomàs d'Aquino, Duns Escot, Antoni Andreu, Alexandre d'Alexandria, Alexandre de Hales, Paolo Veneto, Agostino Trionfo. Les pàgines 479-482 són dedicades a Antoni Andreu. A grans trets, Andreu segueix la línia d'Escot («qualunque cosa è identica alla propria essenza, nella misura in cui ha un'essenza», 479). Per a Andreu, les identitats *per se* són idèntiques a la seva essència, però, en canvi, aquesta afirmació no es pot fer de les identitats *secundum accidens*. La lectura d'Andreu, com la d'Escot, és «limitativa» (481) de *Metafisica* Z 6, 1031a19-28.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 24 (2003), 488, núm. 4050.

78

Guido ALLINEY, *The concept of Time in the first Scotistic School*, dins *The Medieval Concept of Time. Studies in the Scholastic Debate and its Reception in Early Modern Philosophy*, editet by Pasquale PORRO (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters, 75), Leiden, Brill, 2001, 189-219.

Sembla que el silenci d'Escot sobre el concepte de temps va propiciar una varietat d'opinions entre els seus seguidors immediats. En les pàgines 198 i 199 l'autor exposa la doctrina sobre el temps d'Antoni Andreu (tal com la troba en el comentari a les *Sentències*): «time is a successive measure having as a material element the “first” and the “after” of the motion, and as a formal completion the activity of the soul» (198). Malgrat l'opinió comuna, Andreu sosté que és impossible de demostrar l'eternitat del moviment del cel, però també la seva cessació. L'existència de temps després del judici final està assegurada, perquè el temps no està estretament lligat al moviment del cel. L'ànima proporciona l'element formal i decisiu del temps. Com Joan Bassols i el mateix Escot, i contra Enric de Gant i Gil de Roma, Andreu argumenta a favor de la simplicitat de l'*aevum*.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 23/24 (2004-2005), 715; i «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 43, núm. 266; i d'Anna Rodolfi dins «Medioevo latino», 23 (2002), 243, núm. 2166.

79

Jorge M. AYALA MARTÍNEZ, *Antonio Andrés*, dins *Pensadores aragoneses. Historia de las ideas filosóficas en Aragón*, Saragossa, Osca, Terol, Institución Fernando el Católico, Instituto de estudios altoaragoneses, Instituto de estudios turolenses, 2001, 163-169.

Recordades (163-165) les dades biogràfiques i classificades les seves obres en autèntiques (*Expositio Metaphysicae, Quaestiones Metaphysicae, Scriptum in artem veterem*) i dubtoses (comentari a la *Física*, a les *Sentències* i *Quaestiones super libros de anima*) d'Antoni Andreu, l'autor de l'estudi exposa el pensament d'Andreu sobre física, metafísica i lògica. Destaca la seva sistematització de la doctrina sobre la univocitat de l'ésser, els transcendents i l'*haecceitas* com a principi d'individuació. L'èxit de l'obra d'Antoni Andreu està vinculat a la difusió de l'escotisme, però aquest frare franciscà no és un simple compilador: «a medida que se va conociendo mejor la aportación personal de este filósofo aragonés, su talla filosófica se acrecienta» (169).

80

Roberto PLEVANO, *La conoscenza sensibile nelle «Quaestiones super libros De anima Aristotelis» di Giovanni Duns Escoto*, dins «Medioevo. Rivista di storia della filosofia medievale», 29 (2004), 307-339.

L'autor recorda la problemàtica d'atribució de les *Quaestiones super libros De anima Aristotelis* i en fa un estat de la qüestió. Alguns manuscrits atribueixen aquesta obra a Escot, però d'altres (Praga, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 51 i M. 89; i Strakonice, Státní okresní Archiv, ms. Vodňany 11) a Antoni Andreu. Observa Plevano:

«I due manoscritti praguesi in particolare sono copie della stessa opera e presentano una serie di questioni finora inedite. Una preliminare trascrizione di alcune parti di questo lungo lavoro rivela che le *Quaestiones* sono fonte costante del testo, e tuttavia vi compaiono come produzione letteraria ben distinta, con chiara attribuzione a Scoto. Se la paternità del commento praghese fosse definitivamente assicurata ad Antonio Andrea, avremmo un ulteriore elemento di ricerca nella complessa vicenda del rapporto tra Andrea e Duns Scoto, che però farebbe propendere in favore della genuinità delle *Quaestiones*» (311).

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 28 (2007), 367, núm. 2488.

81

Mauro ZONTA, *The Autumn of Medieval Jewish Philosophy: Latin Scholasticism in Late 15th-Century Hebrew Philosophical Literature*, dins *Herbst des Mittelalters? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts*, curantibus Martin PICKAVÉ – Jan AERTSEN, Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 2004, 474-494.

Les *Quaestiones Metaphysicae* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* foren traduïdes a l'hebreu, juntament amb el *Tractatus brevis de modis distincti-onum* (?)

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 26 (2007), 1009; i de Michael Bachmann dins «Medioevo latino», 26 (2005), 735, núm. 5590.

82

Jorge M. AYALA, *Antonio Andrés (1280-1333/5), filósofo*, dins *Tauste en su Historia*. «Actas de las VI Jornadas sobre la Historia de Tauste: 13 al 17 de Diciembre de 2004», Tauste, Patronato de la Casa de Cultura, Ayuntamiento de la Villa de Tauste, 2005, 39-46.

L'autor recorda que aragonesos i catalans es disputen el lloc de naixement d'aquest autor, però que no hi ha notícies certes sobre aquesta qüestió. Entre els anys 1304-1307 Andreu hauria obtingut el grau d'arts a París. Segurament l'estada d'Andreu a París s'acabà l'any 1309 i tornà cap a Lleida i Montsó (1312). Els colofons dels manuscrits d'obres d'Antoni Andreu informen que fou professor de filosofia natural, lògica i teologia en els convents franciscans d'aquestes ciutats. Antoni Andreu no és un simple copista de les obres d'Escot, sinó que en alguns aspectes és un autor original. Les seves obres afavoriren enormement la difusió de l'escotisme, especialment en la segona meitat del segle XV. L'autor destaca la importància de l'*Abbreviatio Oxoniensis Scoti*.

83

Jaume MENSA I VALLS, *El pensament català dels segles XIII-XV. Aportacions més significatives*, dins «Comprendre. Revista catalana de filosofia», 7/1 (2005), 15-41.

A la pàgina 28, paràgraf de presentació general de l'autor català.

Ressenya de Josep Perarnau dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 26 (2007), 794-796. Notícia bibliogràfica dins «Dominican History Newsletter», XVI (2007), 60, núm. 182.

84

Timothy B. NOONE, *A Newly-Discovered Manuscript of a Commentary on the «Sentences» by Duns Scotus (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté)*, dins «Bulletin de philosophie médiévale», 48 (2006), 125-162.

El manuscrit indicat en el títol (probablement d'origen italià i de «mid-14th century», 124) conté un comentari de les *Sentències*. Aquest comentari no és una *abbreviatio* de cap dels comentaris d'Escot (*Lectura, Ordinatio, Reportatio Parisiensis*), però coincideix a grans trets amb el text del manuscrit d'Oxford, Merton 87, que és el que prengué com a base l'edició de Venècia de l'any 1487, en la qual és atribuït a Antoni Andreu. També «the name “Antonius Andreae”, written in a later sixteenth-century hand, is added to the colophon in the Figeac manuscript» (137).

L'article descriu el manuscrit (124-128), compara el text amb el de les obres d'Escot (128-135), n'estudia el contingut (135-139) i transcriu (139-160) el *Pròleg* i el *Liber I, distinctio 1, quaestio 1*, de la *Compilatio super quattuor libros Sententiarum extracta de libris reverendi fratris Ioannis Duns Scoti* del manuscrit de Figeac, contrastat amb el d'Oxford. En les pàgines 161-162, reproducció de fragments del manuscrit de Figeac.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 28 (2009), 828.

85

Mauro ZONTA, *Hebrew Scholasticism in the Fifteenth Century. A History and Source Book* (Amsterdam Studies in Jewish Thought, 9), Dordrecht, Springer, 2006, 178-199, *11-*24.

Eli ben Yosef Habbillo (*fl.* 1470-1480) va traduir a l'hebreu les *Quaestiones Metaphysicae* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Zonta tradueix a l'anglès la introducció a les *Quaestiones Metaphysicae* de Habbillo.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 30 (2011-2013), 799.

86

Stephen F. BROWN, Juan Carlos FLORES, *Antonius Andreas*, dins *Historical Dictionary of Medieval Philosophy and Theology* (Historical Dictionaries of Religions, Philosophies, and Movements, 76), Lanham, Toronto, Plymouth, The Scarecrow Press, 2007, 20.

Breu presentació biogràfica: el renom d'*Scotellus* ja diu molt de la seva personalitat. Fou deixeble d'Escot a París entre els anys 1302-1307. Les seves

obres tingueren una gran influència en el desenvolupament de l'escotisme. El *Commentary on the Sentences*, atribuït a Antoni Andreu, és ara «under challenge» (per la discrepància amb la tesi d'Escot sobre el principi d'individuació). D'altra banda, les *Quaestiones super libros de anima*, atribuïdes a Escot, però suspectes d'ésser realment obra d'Andreu, han estat restituïdes al mestre.

87

Agustí BOADAS LLAVAT, *Joan Duns Escot i els escotistes catalans*, dins «Enraonar. Quaderns de filosofia», 42 (2008), 47-63, concretament 50-51.

L'autor situa Antoni Andreu entre els «primers deixebles» d'Escot. Destaca el seu magisteri a la custòdia de Lleida.

88

Priamo ETZI, *Duns Scoto e lo scotismo nell'antica legislazione dell'Ordine dei Frati Minori*, dins *Giovanni Duns Scoto. Studi e ricerche nel VII Centenario della sua morte in onore di P. César Saco Alarcón*, I, a cura di Martín CARBAJO NÚÑEZ (Medioevo, 15), Roma, Antonianum, 2008, 41-58.

L'autor examina la documentació de l'Orde dels Frares Menors (constitucions, estatuts generals, decisions de capítols generals, lletres de ministres generals) relativa a Escot i l'escola escotista, d'entre els anys 1500 i 1953. En la introducció (42), Etzi remarca que l'escola escotista comença, no amb els escrits d'Escot, sinó amb la seva docència oral. I cita com a exemple el manuscrit de Pamplona, Biblioteca i Arxiu de la Catedral, núm. 6, que conserva obres d'Antoni Andreu. L'expressió segons la qual Andreu ha pres nota de la doctrina del mestre «ex dictis magistri Ioannis Duns Scoti, sedentis super cathedram magistralem» és un testimoni clar. Andreu al·ludeix al període de mestre regent d'Escot a París (1306-1307). A més, segons una nota del mateix manuscrit (cf. els estudis de Isaac Vázquez Janeiro, 38, 39 i 72), abans de l'any 1312 les obres d'Antoni Andreu ja circulaven lluny de la custòdia de Lleida.

Notícia bibliogràfica de Lorenzo Paudice dins «Medioevo latino», 29 (2008), 247, núm. 2570.

89

Marco FORLIVESI, «*Quae in hac quaestione tradit Doctor videntur humanum ingenium superare*». *Scotus, Andrés, Bonet, Zerbi and Trombetta confronting the Nature of Metaphysics*, dins «*Quaestio. Annuario di storia della metafisica*», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoto*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 219-277.

Tal com indica el subtítol, l'autor tracta de la natura de la metafísica i concretament del seu objecte/subjecte d'estudi en els filòsofs esmentats. En aquest context, dedica unes pàgines (242-248) a Antoni Andreu. Andreu no utilitza el mot *obiectum* sinó *subiectum*. Hi ha d'haver una adequació entre l'objecte d'una ciència i la ciència. En el cas de la metafísica aquest subjecte adequat és l'ens *simpliciter sumptum*. A les *Quaestiones Metaphysicae* (I, q. 1) Andreu dóna quatre raons: *a*) les propietats de la metafísica només pertanyen *per se* a l'ens en tant que ens; *b*) si la metafísica no tractés de l'ens en tant que ens, hi hauria d'haver una altra ciència que ho fes. I llavors les ciències especulatives no serien tres (física, matemàtica i metafísica), ans quatre (dada que no concorda amb Aristòtil); *c*) Si el supòsit de «b» fos cert, hi hauria una ciència superior a la metafísica; *d*) La metafísica és la ciència més elevada i, per tant, ha de tractar d'allò màximament cognoscible: l'ens en tant que ens, perquè és el primer conegut i el més cert. A l'*Expositio Metaphysicae*, Antoni Andreu desenvolupa aquestes quatre raons.

La metafísica, raona Andreu, tracta de les substàncies separades i dels primers principis i les primeres causes; però la metafísica és *una* ciència perquè aquests *subjectes* en realitat són un de sol. Les substàncies separades no són una *part* del subjecte sinó la *causa* d'aquest subjecte.

90

Marek GENSLER, *Antoni Andrzejowy – pierwszy szkotysta*, dins «Roczniki Filozoficzne», 56/2 (2008), 59-69.

L'autor destaca la importància d'Antoni Andreu en el primer escotisme. L'anàlisi de les seves obres, les referències internes i l'oposició a Pere Auriol, proporciona informació sobre la cronologia d'alguns dels seus escrits.

91

Mauro ZONTA, *Elementi per la storia di uno «scotismo ebraico»*, dins «Quaestio. Annuario di storia della metafisica», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoto*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 201-218.

Eli ben Yosef Habbilo (*fl.* 1470-1480) va traduir a l'hebreu les *Quaestiones Metaphysicae* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Habbilo sembla conèixer bé el pensament d'Escot i els escotistes (213-214).

92

Marco FORLIVESI, *Approaching the Debate on the Subject of Metaphysics from the Later Middle Ages to the Early Modern Age: the Ancient and Medieval Antecedents*, dins «Medioevo. Rivista di storia della filosofia medievale», 34 (2009), 9-59.

Antoni Andreu no utilitza el concepte *obiectum*, com era habitual en aquells moments, sinó que retorna al vocabulari aristotèlic: *subiectum*. Però hi afegeix el qualificatiu *adequatum* (44-45). Escot havia utilitzat diverses expressions. Una era l'expressió *subiectum primum* (45):

«When asking what the subiectum primum of metaphysics is, Antonius Andrae makes clear that he does not want to determinate what is the subject of metaphysics that is first as to perfection, but rather what is the subject of this science that is first as to adequacy. The subject of a science that is first as to perfection is the most perfect being among those considered by the science; in the case of metaphysics, this being is God. By contrast, the subject of metaphysics that is first as to adequacy is being».

Andreu fixa, doncs, el vocabulari d'Escot, i «merges in one notion both what Aquinas called 'subject' and what the latter called 'object'» (45). Andreu fou seguit per Buridan.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 32 (2011), 481, núm. 4693.

93

Marek GENSLER, *Zagadnienie zmiany w komentarzu Antoniego, syna Andrzeja, do «Metafizyki»*, dins *Błogosławiony Jan Duns Szkot 1308-2008. Materiały Międzynarodowego Sympozjum Jubileuszowego z okazji 700-lecia śmierci bł. Jana Dunsza Szkota, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 8-10 kwietnia 2008*. Edició a cura d'Edward Iwo ZIELINSKI – Roman MAJERAN, Lublin, Wydawnictwo KUL (Katolicki Uniwersytat Lubelski), 2010, 657-670.

L'article és dedicat a estudiar la doctrina del canvi substancial i elemental, d'una banda, i la dels cossos celestials, de l'altra, en les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu. Andreu exposa sense reserves les idees d'Escot relatives a aquests problemes (eliminació de les raons seminals de l'explicació del canvi natural, el caràcter positiu de la matèria, la pluralitat de formes substancials). Només accepta les solucions aristotèliques en la mesura en què es poden reconciliar amb les del mestre Escot.

Notícia bibliogràfica «Collectanea Franciscana», 82 (2012), 418; i «Medioevo latino», 34 (2013), 46, núm. 389.

94

Femke J. KOK, *What can we know about God? John Buridan and Marsilius of Inghen on the Intellects Natural Capacity for Knowing God's Essence*, dins «Recherches de Théologie et Philosophie médiévales», 77/1 (2010), 137-171.

A diferència de Tomàs d'Aquino, Joan Buridan creu possible un coneixement de l'essència divina. Antoni Andreu és en aquest sentit un precedent de les tesis de Buridan. Efectivament, en les seves *Quaestiones Metaphysicae* (1316-1333), Antoni Andreu afirma que hom pot conèixer l'essència divina a partir dels conceptes abstracts dels éssers creats. L'autora destaca la gran difusió d'aquesta obra (quaranta-quatre manuscrits, vint-i-una edicions) i el seu caràcter de text bàsic en els *Studia* dels franciscans.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 20 (2010), 43, núm. 273; i 326, núm. 1955.

95

Giorgio PINI, *Scotus's Legacy*, dins 1308. *Eine Topographie historischer Gleichzeitigkeit*, herausgegeben von Andreas SPEER und David WIRMER (Miscellanea mediaevalia, 35), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 2010, 486-515.

L'article en conjunt és dedicat a estudiar els primers anys de l'escotisme. Els primers escotistes adapten les doctrines d'Escot, elaborades en un context principalment teològic, a les necessitats filosòfiques del moment. En aquest sentit, l'obra d'Antoni Andreu (490 i 509-515) pot ésser considerada com un curs complet de filosofia escotista. Andreu unifica les diverses explicacions que Escot va donar d'un mateix concepte o doctrina a la llum de l'*Ordinatio*. Aquesta síntesi escotista d'Andreu s'acabarà imposant en els *Studia* franciscans i serà el corrent predominant fins al segle XVI. El testimoni d'Antoni Andreu que llegim en el comentari de les *Categorías* conservat en el còdex de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, f. 87rb («haec de dictis magistri fratris Ioannis Duns, natione Scoti, sedentis super cathedram magistratalem, ut potui, colligens, in unum compilavi») és un índex d'un ensenyament de la filosofia, a París, per part de Duns Escot.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 21 (2011), 39-40, núm. 208; i 303-305, núm. 1965.

96

William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 175-229.

Duns Escot fou batxiller en exercici entre 1302 i 1305 i mestre regent entre 1305 i 1307 a París. Aquest temps no sembla suficient per tal de poder parlar de deixebles en sentit estricte. En realitat els escotistes apareixen en el transcurs de la segona dècada del segle XIV. Pel que fa a Antoni Andreu, és ben coneguda la seva aportació a la difusió de l'escotisme a la Corona d'Aragó, però hom pot dubtar d'una relació directa amb el mestre a París. L'expressió

«de dictis» (còdex de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, f. 87rb) es pot referir tant a un ensenyament oral com a l'escrit. Conclou l'autor (212):

«In the end all that we can say with certainty is that Antonius Andreae was an important Catalan Scotist in the early fourteenth century sometime before 1333, who may or may not have studied at Paris or known Scotus personally. He certainly played a major role in the diffusion of Scotism in the province of Aragon».

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 22 (2012), 34-35, núm. 223.

97

Jan A. AERTSEN, *Medieval Philosophy as Transcendental Thought. From Philip the Cancellor (ca. 1225) to Francisco Suárez* (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters, 107), Leiden-Boston, Brill, 2012, 379.

Referència a Antoni Andreu. Duns Escot hauria mantingut posicions diferents en les *Quaestiones super Metaphysicam* i en les posteriors obres teològiques sobre el problema de l'objecte de la metafísica. En les primeres Escot «seems to endorse a theological understanding of this science» (379); en canvi, després «adopts the ontological conception» (379). Probablement Escot hauria volgut revisar la posició de les *Quaestiones super Metaphysicam*, però qui ho féu fou Antoni Andreu (379):

«The revision was carried out by his associate Antonius Andreae (d. 1320). One of the modifications concerns *ens* as the subject of metaphysics. The first question in the revised edition, which had immense success, argues that “being” *simpliciter sumptum*, which is common to God and creature, is the first and adequate subject of metaphysics».

98

Marek GENSLER, *Koncepcja ujednostkowania w pismach Antoniego Andrzejowego*, dins «Filo-Sofija», 23/4 (2013), 89-97.

Antoni Andreu, deixeble català de Duns Escot i destacada figura del primer escotisme, tracta del problema de la individuació en dues de les seves obres: el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i el seu comentari a la *Metaphysica* (*Quaestiones Metaphysicae*). En ambdues obres, Andreu utilitza fragments de les *Quaestiones super Metaphysicam* i de l'*Ordinatio* d'Escot, i elabora una teoria sobre la individuació plenament escotista però amb novetats que, al capdavall, ens fan entendre les raons de la seva difusió i popularitat.

99

Paul J. J. M. BAKKER, *Fifteenth-Century Parisian Commentaries on Aristotle's «Metaphysics»*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*. Edited by Fabrizio AMERINI and Gabriele GALLUZZO (Brill's Companions to the Christian Tradition, 43), Leiden i Boston, Brill, 2014, 475-629.

Durant el segle XV foren escrits almenys quaranta-dos comentaris a la *Metafísica* d'Aristòtil. D'aquests comentaris, cinc foren redactats per mestres dominicans, tres per franciscans, tres més per franciscans conventuals, un per un monjo agustinià, i els trenta que queden per filòsofs seglars. Majoritàriament aquests autors són del centre d'Europa (22), de França (10) o d'Itàlia (8). Concretament, l'autor de l'article estudia els comentaris de París, és a dir, els que varen escriure els sis comentaristes següents: Georgius Bruxellensis, Johannes Hennon, Johannes le Damoisiau, Johannes Versoris, Nicolaus de Orbellis, and Petrus Tartaretis. Una de les conclusions a les quals arriba Bakker és la següent (611):

«The most influential commentator is Antonius Andreae, whose commentary was used as a model by Johannes le Damoisiau, Johannes Hennon, Nicolaus de Orbellis, and Petrus Tartareti (and, to a lesser extent, Georgius Bruxellensis), which gave these works a strong flavor of early 14th-century Scotism. Finally, several of the commentators not only reproduced entire sections from Antonius Andreae's commentary but also copied fragments of text from each other's works or that by other, as yet unidentified authors. As a result, the commentaries ended up being very similar to one another in many respects».

A fi de provar aquesta influència i d'analitzar-la, en diverses pàgines d'aquest capítol (584, 587, 588, 596, 599-600, 605) podem llegir a doble, triple o quàdruple columna textos d'Antoni Andreu comparats amb els d'altres autors.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 24 (2014), 47, núm. 319.

100

Agustí BOADAS LLAVAT, *Andreu, Antoni*, dins *Els franciscans a Catalunya. Història, convents i frarades (1214-2014)*, Lleida, Província Franciscana de Catalunya, Pagès editors, 2014, 172-173.

Breu presentació biogràfica.

101

Maria CABRÉ I DURAN, *Antonius Andreae O.F.M. Introduction and Transcription of one of his «Quaestiones»*. European Diploma for Medieval Studies: Final Essay. Tutors: B. BARTOCCI, J. MENSA I VALLS, Roma, 2014.

El treball es divideix en dues parts: la transcripció de les qüestions 3, 4, 5 i 6 del *Liber sextus* de les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu, del manuscrit de la Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 11416 (21-29); i l'estudi previ (1-19). En l'estudi previ, l'autora presenta la vida i l'obra d'Antoni Andreu (1-5), tracta de la relació entre les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Expositio Metaphysicae* (6-8), estudia el contingut filosòfic del llibre sisè (9-15) i descriu el manuscrit (16-19). Complementen el treball, un índex (en una pàgina no numerada del començament), una reproducció d'un fragment del f. 34v de l'esmentat manuscrit (20) i bibliografia (30-32).

En el llibre sisè Antoni Andreu és pregunta si és convenient de dividir la ciència en tres disciplines, és a dir, en metafísica, física i matemàtica. I, concretament, els títols de les qüestions transcrites són els següents: *Utrum divisio trimembris scientie speculative sit conveniens*, *Utrum de ente per accidens secundo modo sit scientia*, *Utrum ens verum debeat separari a consideratione metaphysici*. El manuscrit Vat. Lat. 11416 és datat l'any 1340.

102

William O. DUBA, *Three franciscan Metaphysicians after Scotus: Antonius Andreae, Francis of Marchia, and Nicholas Bonet*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*. Edited by Fabrizio AMERINI and Gabriele GALLUZZO (Brill's Companions to the Christian Tradition, 43), Leiden i Boston, Brill, 2014, 413-493, concretament, 414-440.

Aquests tres autors són sovint presentats en una línia progressiva en la reflexió de la metafísica com a ciència de l'ésser en tant que ésser. Concretament, Antoni Andreu fa evident la concepció metafísica d'Escot. Cada capítol comença amb una breu descripció biogràfica de l'autor i de les seves obres, seguida d'una presentació de les obres metafísiques i de l'anàlisi de la seva doctrina. Pel que fa a la vida, Duba recorda (cf. Courtenay, 96) que amb certesa només sabem que Antoni Andreu fou un important escotista català, d'abans de l'any 1333, el qual podria haver estudiat (o no) a París i haver conegut personalment (o no) Duns Escot. Sens dubte Andreu va jugar un paper molt important en la difusió de l'escotisme a la Corona d'Aragó (416).

Les obres principals d'Antoni Andreu són el comentari a la lògica d'Aristòtil, el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i els escrits de metafísica. Seguint Gensler (núm. 61), sembla que l'ordre cronològic hauria estat el

següent: primer el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, després els tractats de metafísica i finalment els comentaris lògics.

L'obra mestra d'Antoni Andreu és, però, el seu comentari de la *Metafísica* d'Aristòtil. És escrit com un comentari literal, basat en els *In Metaphysicam Aristotelis commentaria* de Tomàs d'Aquino, però del qual s'aparta i fins i tot crítica en tot allò que no concorda amb els principis d'Escot. A l'interior de l'exposició literal del text, Antoni Andreu afegeix *notanda* i *quaestiones* extretes (en bona part) de les *Quaestiones super Metaphysicam* d'Escot.

Un sol manuscrit (Oxford, Oriel College, 65) ha conservat el comentari sencer. La resta de manuscrits només contenen una part del comentari: o el comentari literal (*Expositio Metaphysicae*) o les qüestions (*Quaestiones Metaphysicae*), amb un mateix pròleg (que comença amb les paraules «Gyrum celi circuivi sola»). Entre ambdues obres hi ha nombroses referències creuades i alguns *notanda* de l'*Expositio Metaphysicae* han esdevingut qüestions separades. De les *Quaestiones Metaphysicae* se n'han conservat quaranta manuscrits i vint-i-una edicions: la seva difusió fou molt més gran que la de les *Quaestiones super Metaphysicam* d'Escot.

En l'*Expositio Metaphysicae* Antoni Andreu copia paraula per paraula les divisions del text i l'explicació del sentit del passatge de l'obra homònima de Tomàs d'Aquino. Hi afegeix aclariments, definicions de paraules o completa sil·logismes. Doctrinalment, introdueix en el comentari les explicacions escoltistes de la univocitat de l'ésser, *l'unitas minor unitate numerali* o el principi d'individuació, tal com són explicades en l'*Ordinatio*.

Les *Quaestiones Metaphysicae* parteixen de les *Quaestiones super Metaphysicam* d'Escot i són una revisió d'aquestes. De les noranta qüestions d'Antoni Andreu, setze són copiades literalment (amb omissions o addicions per tal de fer més clar el text), vint-i-vuit prenen com a base les d'Escot però són completades amb altres elements del seu pensament, catorze contenen una part o secció nova, quatre són reorganitzades de nou i vint-i-vuit són totalment noves.

Presentades globalment l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*, Duba analitza diversos aspectes relacionats amb el principi d'individuació (424-440). I arriba a la conclusió que tant els comentaris metafísics d'Antoni Andreu (*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*) com el seu *Tractatus quaestionum de principiis naturae* es relacionen amb un text comú anterior, que qui sap si podrien ésser unes *quaestiones ordinariae* en una versió anterior a l'actual del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* o tal vegada d'un altre text com l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis*. Una segona conclusió seria la següent (439):

«Antonius Andreae seems to add something to Scotus's position. Specifically, he makes explicit notions of matter that are not found in Scotus's works».

Recensió de Maria Cabré dins «Revista española de filosofía medieval», 22 (2015), 310-313. Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du

Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 24 (2014), 36, núm. 243; i «Medioevo latino», 36 (2015), 484, núm. 4522.

103

Jaume MENSA I VALLS, *Antoni Andreu, deixeble català de Duns Escot*, dins «Revista de Catalunya», 291 (2015), 26-36.

Presentació del perfil biogràfic i intel·lectual d'Antoni Andreu. Més enllà de simples conjectures, res no sabem sobre l'origen concret d'Antoni Andreu. És ben documentat, però, que fou un frare franciscà de la província d'Aragó (que coincidia amb la Corona d'Aragó) i concretament de la custòdia de Lleida. Deixeble de Duns Escot, Antoni Andreu presentà les idees del mestre amb claredat, rigor i més sistematització, raó per la qual els seus escrits foren molt utilitzats en els ambients universitaris dels segles XV i XVI. Amb raó, doncs, ha estat considerat com el «segon fundador de l'escotisme» (27).

104

Jaume MENSA I VALLS, *Antonius Andreae y la cultura clásica*, dins «Revista española de filosofía medieval», 22 (2015), 23-32.

Joaquim i Tomàs Carreras Artau varen afirmar en la seva *Història de la filosofia espanyola* (cf. núm. 10) que hi ha raons per dubtar de l'atribució de l'*Expositio Metaphysicae* i de les *Quaestiones Metaphysicae* a Antoni Andreu, o si més no de la seva integritat. Actualment, després dels estudis de Bérubé, Pini i Gensler, l'autoria d'Antoni Andreu d'aquestes dues obres sembla ben fonamentada. És possible, però, que hagin estat objecte d'interpolacions? El coneixement de la cultura grega (propri d'un autor del segle XV, segons els germans Carreras) manifestat en alguns fragments d'aquestes obres, és un indicatiu d'interpolacions? L'autor arriba a la conclusió següent (31):

«El conocimiento de la filosofía y la cultura griega manifestado especialmente en la *Expositio* pero también en las *Quaestiones* proviene principalmente del texto que estas obras comentan, es decir, de la *Metafísica* de Aristóteles y/o de otras fuentes (Tomás de Aquino o Cicerón) al alcance de cualquier autor de principios del siglo XIV o incluso anterior».

Només l'examen de la tradició manuscrita permetrà en el futur descartar possibles interpolacions. El coneixement, però, de la cultura grega manifestat per l'autor d'aquestes obres no és propi d'un autor del segle XV, sinó plenament compatible amb un del segle XIV o fins i tot anterior.

2. Observacions crítiques

En l'apartat anterior hem pogut reunir més d'un centenar d'estudis (104) que d'una o altra manera tracten de la vida i/o de l'obra d'Antoni Andreu. Una bona colla són presentacions divulgadores de diccionaris, enciclopèdies, històries de la filosofia i altres obres de referència. Entre aquests estudis sobresurten els articles de revistes (una vintena llarga) i les comunicacions i ponències presentades a congressos, o capítols de llibre, dedicats exclusivament a Antoni Andreu (quasi una desena). La tesi doctoral de Sebastián García-Navarro, de l'any 1973, és l'única monografia que fa del pensament d'Antoni Andreu l'objecte explícit i directe del seu estudi. És una llàstima que no fos publicada en el seu moment. D'aquesta tesi, en disposem d'un resum elaborat pel mateix autor l'any 1975; i algunes de les conclusions més generals foren exposades en un article de revista del mateix autor l'any 1996. Una part considerable de publicacions, també una vintena llarga, estudien l'obra d'Antoni Andreu en el context més general de l'escotisme. La resta de fitxes bibliogràfiques apleguen catàlegs o notícies de manuscrits, obres d'història del franciscanisme o de la metafísica o monografies sobre algun aspecte filosòfic concret.

Les aportacions més importants d'aquest segle d'estudis sobre Antoni Andreu han anat en les direccions següents:

a) Pel que fa a la biografia, no hi ha hagut novetats importants. Potser la més destacada és la relativa a l'any de la mort d'Antoni Andreu: El còdex de Pamplona permet de situar-la abans, segurament poc abans, de l'any 1333 (vegeu *infra*, apartat dedicat a les dades biogràfiques conegudes d'Antoni Andreu).

b) Des de l'any 1929, en què el P. Martí de Barcelona publicava el seu estudi bibliogràfic sobre Antoni Andreu, fins a l'actualitat el nombre de manuscrits coneguts de les seves obres no ha parat d'augmentar. Hem passat de quaranta-quatre a més d'un centenar. També la informació sobre les edicions incunables és ara més precisa.

c) Alguns estudiosos han dedicat estudis a presentar globalment les obres d'Antoni Andreu i fins i tot a editar-ne fragments o qüestions (cf. *infra*, apartat sobre les obres).

d) Segurament l'obra que més ha cridat l'atenció dels estudiosos és l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, la més important de les que Antoni Andreu va radactar. Aquesta obra inicialment estava formada per una *Expositio* i unes *Quaestiones*, però ben aviat ambdós títols o parts circularen separadament, com si fossin dues obres autònomes. Els dubtes sobre la seva autoria s'han esvaït, però a hores d'ara encara manca un estudi sobre la tradició textual.

e) Com a conseqüència dels estudis relatius als tres punts anteriors (b, c i d), la llista d'obres d'Antoni Andreu ha anat canviant i inevitablement seguirà canviant en un futur potser no massa llunyà.

f) Des del punt de vista doctrinal s'ha plantejat el problema de fins a quin punt Antoni Andreu és fidel, tal com ell mateix declara ésser-ne, a Duns Escot. La resposta en aquest sentit canvia en funció del tema (univocitat de l'ésser, coneixement del singular, objecte d'estudi de la metafísica, per exemple) i de les obres estudiades.

II. SEGONA PART

OBSERVACIONS SOBRE LA VIDA I L'OBRA D'ANTONI ANDREU

1. LES DADES BIOGRÀFIQUES CONEGUDES

Les notícies conegudes de la vida d'Antoni Andreu són més aviat poques. La font principal d'informació són els manuscrits de les seves obres. Presentem, doncs, aquesta informació.

Una primera notícia que es repeteix sovint, ja en els còdexs més antics, és que Antoni Andreu fou franciscà («frater ordinis minorum») de la província d'Aragó i de la custòdia de Lleida: «Antonius Andreae de provintia Aragonis et de custodia Ilerdensi».¹⁸ En el marc d'aquesta custòdia va desenvolupar la seva activitat professional. Efectivament, diversos manuscrits, com el de Berlín, Staatsbibliothek, 975 (Theol. qu. 32), f. 244, ens informen que va llegir les qüestions *De principis naturae* «in Monte Bono [sic!/: Sono]», Montsó.¹⁹

També es repeteix molt sovint en els manuscrits l'afirmació que Antoni Andreu fou deixeble de Duns Escot. En el còdex de la Biblioteca de la Catedral de Pamplona, 6, f. 71ra: «Haec de dictis magistri fratris Ioannis Duns, natione Scoti, sedentis super cathedram magistralem, ut potui, colligens, in

18. Sebastián GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV). *Estudio bibliográfico crítico*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 90. Aquesta dada compareix en el manuscrit de Pamplona, Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral, 6, f. 59b; i també f. 20. Aquest és el còdex més antic conegut que conté obres d'Antoni Andreu: és de l'any 1333. Els manuscrits d'Edimburg, University Library, ms. 124 (de l'any 1452), i el de Salamanca, Biblioteca Universitaria, 2340, també documenten la pertinença a la custòdia de Lleida: cf. respectivament MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M., «Doctor Dulcifluus»* (s. XIVe), dins «Criterion», 5/18 (1929), 331; i Àngel D'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (*Antonio Andrés y Juan Duns Escoto*), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 9.

19. GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV), 89.

unum compilavi». ²⁰ Al final del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, llegim aquesta advertència: ²¹

«Attende, lector qui legis, quod si quid bene dictum est in quaestionibus supra dictis, ab arte doctrinae scoticae processit, cuius vestigia, quantum potui et quantum ipsum capio sum sequutus. Si autem aliquid male dictum vel doctrinae praedictae contrarium reperis vel repugnans, meae imperitiae ascribe; quod si vero ibi tale aliquid continetur, nunc pro tunc revoco, tamquam dictum fuerit ignoranter, puta quod ignoraverim mentem Scoti»

En el manuscrit A-69 de la Biblioteca Ambrosiana de Milà és qualificat d'«auditor Scoti». ²²

Molt sovint és anomenat «doctor» i alguna vegada «doctor sacrae Theologiae». ²³ Des de molt antic, va ser conegut com a *Doctor dulcissimus, dulcifluus i fundatissimus*: així ho recullen un parell de llistes de renoms de mestres escolàstics estudiades per F. Ehrle. ²⁴ El manuscrit berlinès Staatsbibliothek, 975 (Theol. qu. 32), f. 154, l'anomena *Scotellus*. ²⁵ El cronista Mariano de Florentia (segles XV-XVI), fent-se ressò de l'opinió de l'època, el presenta com a *praecipuus defensor* de les doctrines del mestre Joan Duns Escot. ²⁶

20. Cf. Pius SAGÜÉS AZCONA, *Apuntes para la historia del escotismo en España en el siglo XIV*, dins *De doctrina Ioannis Duns Scoti*. «Acta Congressus Scotistici Internationalis Oxonii et Edimburgi 11-17 Sept. 1966 celebrati», IV: *Scotismus decursu saeculorum* (Studia scholastico-scotistica, 4), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1968, 4. La mateixa fórmula es repeteix en el f. 87rb.

21. Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, f. 59rb. Cf. SAGÜÉS AZCONA, *Apuntes para la historia del escotismo en España en el siglo XIV*, 4. De manera semblant acaba l'*Expositio*: «Volo autem scire omnes litteram istam legentes, quod tam sententiando quam notando secutus sum doctrinam illius subtilissimi et excellentissimi Doctoris, cuius fama et memoria in benedictione est, utpote qui sua sacra et profunda doctrina totum orbem adimplevit et facit resonare, scilicet Magistri Joannis Duns, qui fuit natione Scotus, Religione Minor», [ANTONII ANDREAE,] *In XII libros Metaphysicorum Aristotelis expositio*, dins JOANNIS DUNS SCOTI, *Opera Omnia*. Editio nova, VI, París, 1892, 600.

22. Ángel d'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (Antonio Andrés y Juan Duns Escoto), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 9.

23. Com a doctor en teologia l'esmenta l'*explicit* del *Liber sex principiorum*, del manuscrit de Pavia, Biblioteca Universitària, 478, f. 56c; o simplement com a doctor, f. 76, f. 130. En aquest mateix sentit, cf. el còdex d'Oxford, Corpus Christi College, 227, f. 119r. Vegeu: GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV), respectivament, 88, 88, 90 i 90.

24. Cf. Franz EHRLE, *Die Ebrentitel der scholastischen Lehrer des Mittelalters* (Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften Philosophische-philologische und historische Klasse, Jahrgang 1919, 9. Abhandlung), Munic, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1919, 48, 55.

25. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIVe), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 328-329.

26. MARIANI DE FLORENTIA, *Compendium chronicarum Fratrum Minorum*, dins «*Archivum franciscanum historicum*», 2 (1909), 632.

Finalment, una darrera dada absolutament segura és que l'any 1333 ja havia mort. Així consta en un *explicit* de l'esmentat manuscrit de Pamplona, Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral, 6, f. 20r: «Explicit scriptum primi et secundi libri Perihermeneias editum a fratre Antonio Andree, subtilissimo clerico et acuto, qui fuit de custodia Ilerdae, cujus anima riquiescat in pace [...] anno Domini M CCC XXX III. Orate Deum pro eo».²⁷ Pel to sembla que havia mort no feia massa temps.

Això és pràcticament tot el que sabem de la vida d'Antoni Andreu. I sobre aquestes dades s'han fet diverses suposicions, com, per exemple, que hauria estat deixeble de Duns Escot a París entre els anys 1304 i 1307; i que, en conseqüència, hauria nascut vers l'any 1280.²⁸

No sabem absolutament res de segur del lloc concret de naixement. Els estudiosos han proposat dues ciutats, però cap de les dues pot aportar proves documentals. La primera és la de Barcelona. L'any 1738, el P. Coll seguint una crònica —actualment perduda— d'Àngel Vidal proposa que Antoni Andreu fou fill del convent de Sant Francesc de Barcelona.²⁹ Sense conèixer la crònica d'Àngel Vidal ni la documentació que féu servir, res no podem dir. En principi, però, no sembla que encaixi amb la pertinença d'Antoni Andreu a la custòdia de Lleida. Aquesta hipòtesi fou recordada per Martí de Barcelona, però no ha tingut seguidors.³⁰

La segona ciutat és la de Tauste. Aquesta hipòtesi fou formulada per Juan López de Arbizu l'any 1722 en la *Aprobación* del llibre *Explicación de la doctrina christiana* de Basilio Iturri del Roncal. Ambdós autors són de Tauste. En aquesta *Aprobación* López de Arbizu elogia la capacitat de l'autor. En aquest context, parla de la «patria» d'Antoni Andreu:³¹

27. GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV), 86.

28. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIVe), 325: «No és, doncs, desenaonat fixar el curs de la seva existència entre les dates 1280-1350 [el P. Martí no coneixia el manuscrit de Pamplona ni, doncs, l'*explicit* de l'any 1333 que ens informa de la seva mort] i el seu sojorn a París entre 1304-1307». Són els anys de l'estada d'Escot a París. Són molts els estudiosos que segueixen Martí de Barcelona en aquesta dada. És una dada versemblant, però no absolutament segura. Cf., en sentit contrari, William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 175-229.

29. Jaime COLL, *Chronica seráfica de la santa provincia de Cathaluña de la regular observancia de nuestro padre Francisco*, Barcelona, Imprenta de los herederos de Juan Pablo y María Martí, 1738, 161: «El [fundamento] que tiene esta Provincia de Cathaluña, y el Convento de San Francisco de Barcelona, para connumerarle entre sus esclarecidos hijos es hallarlo en escrituras antiguas manuscritas, de donde lo sacó el Reverendo Padre Angel Vidal en su *Chronica* latina manuscrita».

30. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIVe), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 323.

31. Juan LÓPEZ DE ARBIZU, *Aprobacion*, [v], dins Basilio ITURRI DE RONCAL, *Explicación de la doctrina christiana, ilustrada con Sermones, y varias Platicas, de las que tambien se forma una Quaresma continua y Adviento, y concluye con una Selva de varias Ideas Panegiricas, y Morales*, Saragossa, Herederos de Diego Larvmbe, 1722.

«Su Patria es la esclarecida, y siempre fidelissima Villa de Tauste, acreditada por los grandes privilegios, que le han concedido los Sumos Pontifices, y Reyes: ha sido, y es fecunda mina de Ingenios, y valerosos Heroes en lo Militar, Politico, y Sagrado. No quiero deternerme en referir los celebres sugetos que esta Villa ha dado à los Reales Consejos, Justicias al Reyno de Aragon, y esforçados Martes al brazo Militar. Lo que no permite mi atencion, y cariño es el silencio en punto de lo Sagrado».

I tot seguit recorda els principals prohoms de «lo Sagrado». Després d'esmentar diversos bisbes, dedica unes línies a Antoni Andreu:³²

«A la Religion Serafica ilustro con aquel famoso Discipulo del Subtil Escoto, el Reverendissimo Fr. Antonio Andrès, a quien por su subtil, y clarissimo ingenio, lo llamaron Dulcifluo, y sus muchos, y grandes Escritos, oy mismo immortalizan su credito en todo el mundo».

El mateix Juan López de Arbizu també va escriure una monografia, inèdita i ara perduda, que portava per títol *Compendio de los ilustres hijos de la villa de Tauste y otros recuerdos de esta antigua, noble y leal población*.³³ L'any 1729 Basilio Iturri del Roncal, també exposa aquest origen taustià d'Antoni Andreu en un llibre dedicat a la Mare de Déu de Sancho Abarca, de Tauste. En un moment determinat, l'autor recorda els fills il·lustres d'aquest municipi aragonès. I d'Antoni Andreu diu:³⁴

«Hijo tuyo es aquel celebrísimo doctor fray Antonio Andres, religioso franciscano y discípulo del venerable y sutil Escoto, á quien el mundo celebró con aquellos grandes títulos de doctor melifluo, de doctor sutilísimo, y otros con el nombre del omniscio español, por ser en todas las ciencias maestro universal. Escribió sobre los sentenciarios cuatro tomos: sobre la metafísica uno muy copioso, dividido en doce libros; sobre el libro de las divisiones de Boecio un tomo; otro de los tres principios; sobre los físicos un tomo, partido en ocho libros; sobre los seis principios de Gilberto un tomo; otro sobre las perhiernemeias de Aristóteles. Florecia este insigne doctor por los años de mil trescientos veinte: este era taustano de la antigua casa de los Andreses, que en estos años que vivimos ha finado».

Pel que nosaltres sabem, abans mai no fou esmentat el nom de Tauste associat amb el d'Antoni Andreu. Ni Blasco de Lanuza,³⁵ ni José Ximénez

32. LÓPEZ DE ARBIZU, *Aprobacion*, [v].

33. Aquest compendi és citat per Basilio ITURRI DE RONCAL, *Historia de nuestra Señora de Sancho Abarca, abogada de los reinos de Aragón y Navarra*. Sacada a la luz por D. Pedro de SOLÁ Y ARTAJONA, corregida y aumentada por D. Orencio CARDONA y Mariano SUPERVIA, Saragossa, Imprenta de José María Magallón, 1864, 49. La primera edició és de l'any 1729.

34. ITURRI DE RONCAL, *Historia de nuestra Señora de Sancho Abarca, abogada de los reinos de Aragón y Navarra*, 53.

35. Vincencio BLASCO DE LANUZA, *Historias ecclesiasticas y seculares de Aragon en que se continvan los annales de Çurita, y tiempos de Carlos V con Historias Ecclesiasticas antiguas, y modernas*,

Samaniego,³⁶ ni De Hebrera,³⁷ ni (uns anys després) Juan de S. Antonio,³⁸ no en diuen res.³⁹ A mitjan segle XVII el saragossà *Cronista Andrés* en el «mausoleo» poètic a honor del seu pare, Baltasar Andrés de Ustarroz, presentava Antoni Andreu com un dels seus «antecessors» en el nom, però tampoc no deia res de Tauste.⁴⁰ Després de les publicacions de López de Arbizu i Iturri de Roncal, però, de la hipòtesi taustiana, se'n féu ressò Félix de Latassa i de mica en mica s'anà divulgant.⁴¹ Tota ella s'assenta en la simple coincidència del cognom del nostre autor amb el d'una família d'aquella localitat. Però el cognom Andrés/Andreu era molt estès no només per la geografia aragonesa, sinó també per la catalana. L'única dada absolutament inqüestionable és que Antoni Andreu va pertànyer a la custòdia de Lleida.⁴²

---

que basta aora no has visto luz, ni estampa, I, Saragossa, Ivan de Lanaia y Qvartanet, 1622, 555: «Floreció Antonio Andres por los años de 1320, no sabemos de que lugar deste Reyno fue hijo, ni de que Monasterio de San Francisco».

36. Joseph XIMÉNEZ SAMANIEGO, *Vida del venerable padre Ioan Dvnsio Escoto, Doctor Mariano, y Sutil, príncipe, y universal maestro de la escuela franciscana, principal, y máximo defensor del Soberano Misterio de la Inmaculada Concepcion de la Madre de Dios*, Madrid, Bernardo de Villadiego, 1668, 258: «Español del Reyno de Aragón».

37. Joseph Antonio DE HEBRERA, *Cbrónica real seráfica del Reyno y Santa Provincia de Aragón de la regular observancia de nvestro padre San Francisco*, Saragossa, Diego de Larvmbe, impressor, 1705.

38. JOANNES A S. ANTONIO, *Antonius Andreas*, dins *Bibliotheca universa franciscana*, I, Madrid, ex Typographia causae V. Matris de Agreda, 1732, 90-91: «Hispanus, Aragonius, Minorita».

39. Pels franciscans, fora de l'àmbit geogràfic de la Corona d'Aragó és presentat com a pertanyent a la província franciscana d'Aragó: Lucas WADDING, *Scriptores Ordinis Minorum*, Roma, Ex Typographia Francisci Alberti Tani, 1650, 29: «Antonivs Andreas, prouincie Aragonie».

40. Aquesta composició poètica fou editada per Jaime SUÁREZ, *Mausoleo que la Academia de los Anhelantes erigió en memoria del doctor Baltasar Andrés de Ustarroz*, dins «Archivo de filología aragonesa», 1/B (1945), 153-216, concretament 168.

41. Félix DE LATASSA Y ORTÍN, *Bibliotheca antigua de los escritores aragoneses que florecieron desde la venida de Christo, hasta el año 1500*, I, Saragossa, Oficina de Medardo Heras, 1796, 279-280. Fou recollida, per exemple, per Ulysse CHEVALIER, *Andrea (Antoine)*, dins *Répertoire des sources historiques du Moyen Âge. Bio-Bibliographie*. Nouvelle édition refondue, corrigée et considérablement augmentée, I (A-I), París, Alphonse Picart et fils, 1905, col. 229. La influència d'aquesta obra és fàcil de comprendre si tenim en compte que fou reeditada diverses vegades: París, Librairie de la Société bibliographique, 1877; Montbéliard, Paul Hoffmann, 1894; Nova York, Kraus Reprint, 1959, 1960. En canvi, no fou seguida per Alexander BUDINSZKY, *Anton Andreas*, dins *Die Universität Paris und die Fremden an derselben im Mittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte dieser hohen Schule*, Berlín, Verlag von Wilhelm Hertz, 1876, 207-208. Aquest autor simplement afirma que Antoni Andreu fou aragonès. Alguns estudiosos han volgut veure en ell, sense fonament, el principal difusor de la proposta diguem-ne taustiana. Cf. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M., «Doctor Dulcifluus» (s. XIVe)*, dins «Criterion», 5/18 (1929), 323, nota 12.

42. La custòdia de Lleida integrava, segons una llista de l'any 1334, els convents de Lleida, Tarragona, Tortosa, Montblanc, Montsó, Cervera, Tàrrega i Morella. Cf. Pedro SANAHUJA, *Historia de la Seráfica Provincia de Cataluña*, Barcelona, Editorial Seráfica, 1959, 65; Jill R. WEBSTER, *Els franciscans catalans a l'edat mitjana*, Lleida, Pagès editors, 2000, 58-60.

2. LES OBRES

L'observació que Joaquim Carreras i Artau feia en un article de l'any 1965, en el sentit que era urgent estudiar la tradició manuscrita de les obres d'Antoni Andreu, és actualment, mig segle després, més vàlida que mai i absolutament peremptòria.⁴³ Només així serà possible establir amb unes mínimes garanties d'èxit la llista de les seves obres genuïnes, el seu títol, llurs *incipit* i *explicit*. Aquesta feina, però, no és fàcil: només del segle XIV s'han conservat més de vint manuscrits i entre els del segle XIV i XV la suma puja a més de cent. D'aquests còdexs en conjunt, no en tenim estudis codicològics; d'alguns disposem de les informacions més o menys completes que n'ofereixen els catàlegs de les biblioteques. A continuació recollim aquesta informació.

2.1. *Els manuscrits*

I

AIS DE PROVENÇA, Bibliothèque Méjanès, ms. 1433 (1298). Manuscrit de paper, de 142 folis, de 205 x 150 mm, escrit a doble columna, amb tapes de fusta. És datat el 13 de juny de 1475. Ff. 1-142: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quia secundum doctrinam»; *exp.*: «Finis. Laus Deo, cui nos comendet Maria Virgo; 1475, die 13 junii. Expliciunt quaestiones metaphysice Antonii Andree. Magister Petrus Veronensis scripsit, Verone, in conventu servorum sancte Marie, scilicet in Sancta Maria a Scallis». Al f. 142, taula de contingut.

Bibliografia: [Édouard AUDE,] *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*, XLV: *deuxième supplément*, Aix: manuscrits 1352 à 1612, Paris, Plon, Nourrit et cie, 1894, 468 [consultable en línia: <<http://www.e-corpus.org/notices/9149/gallery/84757>> (27 de maig de 2016)]; Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*, I. Tesi doctoral dirigida per Francisco CANALS VIDAL, Barcelona, Universidad de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, 1973, 56.

II

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 532. Còdex del segle XIV, de pergamí, format per I + 176 + I folis, de 215 x 151 mm. Conté uns *Sermones* (?) d'un tal Antonius de Hispania.

⁴³. Joaquim CARRERAS ARTAU, *Notas sobre el Escotismo Medieval en la Provincia franciscana de Aragón*, dins «Antonianum», 40 (1965), 471.

Manuscrit digitalitzat consultable, amb una descripció breu: <http://www.internetculturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.532> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150.

III

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 540. El còdex és del segle XIV, de pergamí, format per 234 folis, de 165 x 120 mm. Conté uns *Sermones* (?).

Manuscrit digitalitzat consultable, amb descripció: <http://www.internetculturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.540> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: Cesare CENCI, *Bibliotheca manuscripta ad Sacrum conventum Assisiensem*, Perugia i Assís, Regione dell'Umbria i Casa editrice francescana, 1981, II, 535-537, núm. 1907; GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150; Giuseppe MAZZATINTI, *Inventari dei manoscritti delle Biblioteche d'Italia*, IV, Forlì, 1894, 104 (ms. 540).

IV

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 559. Còdex factici de 272 folis, de pergamí i paper, de 215 x 145 mm., escrit a doble columna per diverses mans: una mà (f. 57r) del segle XV (1458); una altra del segle XIV. Ff. 1-57: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum doctrinam», *exp.*: «quod ignoraverim mentem Scoti. Julianus Vulterrigena Perusii 1458. Finis. Raptim».

Manuscrit digitalitzat consultable, amb descripció: <http://www.internetculturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.559> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: CENCI, *Bibliotheca*, I, 337, núm. 165; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 145-148; MAZZATINTI, *Inventari*, IV, 108 (ms. 559).

V

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 668. Còdex de paper i pergamí, de 155 folis, de 200 x 148 mm., escrit a dues columnes per una mà («Cornelius») del segle XV. Ff. 1ra-96ra: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quoniam secundum Aristotelem», *exp.*: «patet per dicta in questione. Explicit. Si cor ponatur cum nelius (*sic*) et iungatur, sic nomen scriptoris putatur in omnibus horis»; ff. 97ra-101ra: *Tractatus brevis de*

modis distinctionum (?). *Inc.*: «Quoniam secundum sententiam commentatoris nono metaphisice»; *exp.*: «sufficiant quem ad presentem tractatum Cornelius. Explicit tractatus brevis de modis distinctionum»; ff. 101rb-150ra: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum Aristotilem in pluribus locis ex noticia principiorum»; *exp.*: «ab arte doctrine scotice [...]»

Manuscrit digitalitzat consultable, amb descripció: <[http://www. internet.culturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww. internet.culturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.668](http://www.internet.culturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internet.culturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.668)> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: Cesare CENCI, *Bibliotheca*, II, 492, núm. 970; GARCÍA-NAVARRO, Antonio de Andrés, I, 148-149; Celia LÓPEZ ALCALDE, *Criteris d'edició*, dins PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (*Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae*, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edendum, 2011, 278; Giuseppe MAZZATINTI, *Inventari dei manoscritti delle Biblioteche d'Italia*, IV, Forlì, 1894, 130 (ms. 668); Garrett R. SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, dins «Bulletin de philosophie médiévale», 52 (2010), 170-171, núm. 3.

VI

BÈRGAM, Biblioteca civica Angelo Mai, MA 562 (Alfa II 8). Còdex de paper, factici, de 189 folis, escrits a dues columnes, a Ferrara, per Philippus de Bagnacavallo, en el segle XV (1474-1476). Ff. 3ra-91ra: *Scriptum in artem veterem*. *Inc.*: «iste sunt questiones posite in libro Porphirii de mente clarissimi doctoris Antonii Andree de Minorum ordine»; *exp.*: «Explicit dictum super sex principia editum a fratre Antonio Andree ... 1476. ULma (?) mensis Julii scriptum per fratrem Philippum de Bagnacavallo».

Bibliografia: Paul Oskar KRISTELLER, *Iter italicum: a finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of Renaissance in Italian and other libraries*, V, Londres, Leiden, The Warburg Institute, E.J. Brill, 1990, 477; Mirabile [<[http://www.mirabileweb.it/manuscript/bergamo-biblioteca-c.ivica-angelo-mai-ma-562-\(alfa-ii-8\)-manuscript/96328](http://www.mirabileweb.it/manuscript/bergamo-biblioteca-c.ivica-angelo-mai-ma-562-(alfa-ii-8)-manuscript/96328)> (27 de maig de 2016)].

VII

BERLÍN, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Lat. fol. 313. Ff. 1-83: *Quaestiones Metaphysicae* amb, ff. 84-85, *tabula*. F. 86, *exp.*: «Explicit tabula super metaphisicam Reverendi doctoris fratris Anthonii Andree ordinis minorum Scotelli magno labore collecta et in unum reducta per fratrem Kilianum Steczing eiusdem ordinis tempore studii sui in Anglia Colcestrie. Erfordie, vero completa. Quibus propicietur Deus. Amen».

Breu notícia de Valentin ROSE, *Verzeichniss der Lateinischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, II: *Die Handschriften der Kurfürstlichen Bibliothek und der Kurfürstlichen Lande*, 3 (Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, 13), Berlín, Asher, 1905, 1234, núm. 975 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0706_b1234_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

VIII

BERLÍN, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Phil. 1700 (Rose 220). Manuscrit de pergamí, de 256 folis, de 230 x 120 mm., del segle XV, escrit amb bonica lletra humanística italiana.⁴⁴ ff. 224b-255a: *Scriptum super librum Sex principiorum. Inc.*: «Incipiunt questiones clarissimi doctoris Antonii Andree super sex principiis Gylberti, lege feliciter. F. R.».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 145-148; Giuseppe MAZZATINTI, *La biblioteca dei re d'Aragona in Napoli*, Rocca S. Casciano, Licinio Cappelli editore, 1897, 182-183 (660); Valentin ROSE, *Verzeichniss der Lateinischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, I: *Die Meermann-Handschriften des Sir Thomas Phillipps* (Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, 12), Berlín, Asher, 1893, 455, núm. 220 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0709_c0455_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

IX

BERLÍN, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Theol. lat. qu., 32 (Rose 975). Còdex de paper, de 257 folis, de 185 x 115 mm., datat l'any 1426. Ff. 48b-146b: *Quaestiones Metaphysicae*. F. 49: *Prologus super questiones Antonii Andree. Inc.*: «*Girum celi circuiui sola*, Ecc. 24. Quia secundum doctrinam»; f. 146b, *exp.*: «Explicit scriptum super metaphysicam Aristotelis secundum novam translacionem compilatum a fratre Antonio Andree ordinis minorum de provincie Arragonie per manus (Laurentii?), anno Domini 1426, feria secunda ante Michaelis». En el f. 147, llista de les questions, i en els ff. 148a-152a, taula de matèries.⁴⁵ Ff. 174b-186a: *Termini naturales (metaphisicales)* d'Antoni Andreu [explicació dels conceptes més difícils]. *Inc.*: «Natura est principium motus et quietis»; ff. 194b-243b: *Tractatus quaestionum de principiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam»; *exp.*: «Laus est Deo et beate Marie genitrice (*sic*) et beato Francisco. Attende lector qui legis quod si quid

44. El manuscrit hauria format part de la biblioteca dels reis d'Aragó a Nàpols. Abans de pertànyer a la col·lecció de Sir Thomas Phillipps, segons que indica una antiga referència («Colleg. Paris. Socris Iesu»), aquest còdex era propietat dels Jesuïtes de París.

45. En el f. 56b, llegim: «expedita questione de subiecto huius scientiae quare ad expositionem littere accedamus». Però a continuació trobem transcrita la qüestió segona.

bene dictum est in questionibus supradictis ab arte doctrine scotice processit, cuius vestigia quantum potui et quantum ipsum capio sum secutus si autem aliquid maledictum aut doctrine predictae contrarium reperis vel repugnans mee imperyie ascribe et si vere aliud tale ibi continetur nunc pro tunc revoco tamquam dictum fuit ignoranter puta quod ignoraveram mentem memorati doctoris reverendi magistri Iohannis Scoti. Iste questiones sunt in universo XI quas frater Anthonius Andree determinavit, anno qui legit universalialia in Monte Bono, etc. Ihesus Christus sit benedictus. Et sic est finis. Amen».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 59; ROSE, *Verzeichniss*, II, 1232-1236, núm. 975 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0706_b1232_jpg.htm> (27 de juny de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 171-172, núm. 6.

X

BOLONYA, Biblioteca comunale dell'Archiginnasio, A 962. Còdex de paper, de 113 folis, de 292 x 220 mm., escrit a dues columnes en el segle XV. Ff. 1-92rb: *Quaestiones Metaphysicae*. Inc.: «Girum celi circuivi sola. Ecclesiastici 24°: Secundum doctrinam Aristotelis et eum comuniter sequentium»; exp.: «super universam creaturam. A seculo usque in seculum. Amen» [segueix una nota explicant la raó per la qual no ha exposat els llibres XIII i XIV de la *Metafísica*]; ff. 92v-101: en blanc; ff. 102-113: *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*. Inc.: «Utrum mobilitas sit ratio formalis subiectiva subiecti philosophiae naturalis».

Bibliografia: Victorin DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris. Supplément au Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle* de M. le Cha. P. Glorieux, dins «Archivum franciscanum historicum», 27 (1934), 531-564, concretament 561; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 62-66; 150-152; *Inventari dei Manoscritti delle biblioteche d'Italia*, XXX, Firenze, Libreria Editrice Leo Olschki, 1924, 114-115.

XI

BOLONYA, Biblioteca Universitaria, 159. Còdex de paper, de 98 + VI folis, de 334 x 232 mm., escrit per una mà del segle XV (1464) a dues columnes. Ff. 1r-98r: *Quaestiones Metaphysicae*. Inc.: «Quis secundum doctrinam Aristotelis I^o Posteriorum»; exp.: «expliciuunt quaestiones super metaphysicam Aristotelis secundum novam translationem, compilatam a fratre Antonio Andree, ordinis minorum, de provintia Aragonie, quas finivi ego H.d.f. anno domini 1464, die 6 mensis martii, Laus Deo ... Volo autem scire omnes legentes litteram hanc ... cum ibi Aristoteles aliorum oppiniones pertractet et maxime Pitagorice et Platonis. Amen. Finis. Deo gratias».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 59-60.

XII

BRESLAU, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IF.210. Manuscrit de mitjan segle XV: *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*.

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150.

XIII

BRESLAU, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IV.F.6b. Còdex de paper, format per 51 folis, de 290 x 210 mm., escrit a doble columna per una mà (Valentinus Ortulani) de començaments del segle XVI (1501). Ff. 6-31: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Inc.: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum videatur noticia cuiuslibet rei dependere», exp.: «sine generatione et corruptione. Sic igitur terminatus est tractatus questionum de principiis nature. Deo gracias. Amen. Expliciuunt conclusiones trium principiorum naturalium Anthonii Andree per me fratrem Valentinum Ortulani sacre theologie studentem (sic). Erffordie anno incarnationis Christi 1501 feria 3a post Judica et pertinet ad conventum Swidencizensem». A continuació, una taula de les qüestions.

Bibliografia: *The manuscript catalogue of the former University Library in Wrocław* [consultable en línia: <<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication?id=10035&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=01DB16064B8B06470C1A9D0C2E5244CC-5#>> (23 de setembre de 2014).

XIV

BRESLAU, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IV.Q.15. Còdex, escrit a Oxford per un tal Miquel, frare menor, l'any 1425. Ff. 1-103: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Wladislaw SENKO, *Les commentaires sur la Métaphysique d'Aristote conservés dans la Bibliothèque de l'Université de Wrocław*, dins *Die Metaphysik im Mittelalter. Ihr Ursprung und ihre Bedeutung*. «Vorträge des II. Internationalen Kongresses für mittelalterliche Philosophie, Köln, 31. August – 6. September 1961. Im Auftrag der Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale», herausgegeben von Paul WILPERT unter Mitarbeit von Willehad P. ECKERT (*Miscellanea Mediaevalia*, 2), Berlín, De Gruyter, 1963, 765.

XV

BUDAPEST, Országos Széchényi Könyvtár, 114. Còdex de l'any 1429: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150.

XVI

CAMBRIDGE, Library of Gonville & Caius College, 335 (724). Còdex de pergami, format per 150 folis de 250 x 160 mm., escrits a doble columna, per «a rather ugly hand» (James, 377) del segle XV. Ff. 1-112: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Utrum celi circium (?) sola»; *exp.*: «Explicit scriptum super Methaphisicam Aristotelis secundum nouam translationem compilatum a fratre Antonio Andree ordinis minorum provincie Aragonie. Amen»; ff. 113-114: deixats en blanc; ff. 115-148a: *Quaestiones super libros de anima* (?). *Inc.*: «Utrum sensus (?) tactus sit unus uel plures»; *exp.*: «pro statu isto. Et sic ad questionem dictum est. Amen». Al f. 148b, *Tabula questionum de anima*.

Bibliografia: Edward BERNARD, *Catalogi librorum manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collecti cum indice alphabetico*, III/I, Oxford, 1697, 117; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 66-67; Montague Rhodes JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Gonville and Caius College*, I (1-354), Cambridge, The University Press, 1907, 377-378.

XVII

CAMBRIDGE, Library of Gonville & Caius College, 368 (590). Còdex de pergami, de 240 + 10 folis, de 220 x 150 mm., escrit a doble columna per una mà del segle XV. Enquadernació antiga. Ff. 1-121b: *Quaestiones super VIII libros Physicorum* (?). *Inc.*: «Queritur primo hic utrum substantia finita in suo conceptu»; f. 120b, *exp.*: «non aliquid (?) iure etc. Expli. 8. liber». El f. 121a, en blanc, i al f. 121b, llista de les qüestions; ff. 123-240: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi circiui sola. Eccl. 24»; *exp.*: «regnans semper super uniuersam creaturam per infinita sec. sec.» ... «Secutus sum doctrinam [...] magistri Iohannis Duns qui fuit nacione Scotus religione minor cuius anime proficietur Deus. Amen». Ff. 228b-240b: taula de matèries.

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 117; Marek GENSLER, *The concept of Time in a commentary on the «Physics» attributed to Antonius Andraeae*, dins *Tempus, aevum, aeternitas: La concettualizzazione del tempo nel pensiero tardomedievale*. «Atti del Colloquio Internazionale, Trieste, 4-6 marzo 1999», a cura di Guido ALLINEY e Luciano COVA, Florència, L. Olschki, 2000, 163-186; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 68-70; Montague Rhodes JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Gonville and Caius College*, II (355-721), Cambridge, The University Press, 1908, 417-418.

XVIII

CAMBRIDGE, Library of Gonville & Caius College, 369 (591). Còdex de pergami, de 235 + 4 folis, de 230 x 150 mm., escrit a doble columna, per Howyson de Wygenhale i datat l'any 1465. Ff. 3-134b: *Quaestiones Metaphysicae*.

Inc.: «Girum celi circuiui sola. Eccl. 24»; *exp.*: «Expl. Questiones super 12 libros methaphisice compilate a fratre Anthonio, ordinis minorum prouincie Arrogonie, scripte a. D. M^o CCCC^o LXV°, quod Howysson de Wygenhale, bachallaureus in artibus».

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 117; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 71-73; JAMES, *A Descriptive Catalogue*, II, 418.

XIX

CAMBRIDGE, Library of Peterhouse, 239. Còdex miscel·lani (inicialment eren dos volums), de paper, de 153 folis (94 + 59), de 220 x 140 mm., escrit a Anglaterra en el segle XV. Ff. 1-88: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi circuiui sola. Eccl. 24». Als ff. 87-88, taula de les qüestions. *Exp.*: «Finito libro sit laus et gloria Christo».

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 148; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 73-75; Montague Rhodes JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Peterhouse. With an Essay of the History of the Library by J. W. Clark*, Cambridge, The University Press, 1899, 290-291.

XX

CAMBRIDGE, Library of Peterhouse, 240. Còdex format per 216 folis de pergamí i paper, de 210 x 160 mm., escrit per una mà anglesa en el segle XV a doble columna. Ff. 1-26: *Scriptum super librum Porphyrii*. *Inc.* del pròleg: «Omne debitum dimisi tibi», f. 1a, *inc.* del text: «Cum sit necessarium».

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 148; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 131-132; JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Peterhouse*, 292-293.

XXI

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Borgh. lat. 431. Manuscrit datat l'any 1453. Ff. 110r-182r: *Quaestiones Metaphysicae*. Als ff. 182v-183r: *Tituli omnium quaestionum*.

Bibliografia: Steven John LIVESSEY, *Medieval latin Aristotle Commentators: addenda and biographical precisions*, dins «Bulletin de Philosophie Médiéval», 43 (2001), 131.

XXII

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Urbin. Lat. 1406. Còdex del segle XV. Ff. 1r-31v: *Quaestiones super libros I-II de anima* (?).

Bibliografia: *Renseignements concernant les éditions et les travaux en cours*, dins «Bulletin de Philosophie Médiéval», 54 (2003), 303; Charles H. LOHR, *Medieval Latin Aristotle Commentaries*, dins «Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought, and Religion», 26 (1970), 193.

XXIII

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 869, còdex de pergami, del segle XIV [i una part (ff. 200r-210v) del segle XIII-XIV]. Ff. 11r-28v, 51v-101r, 200r-210v: *Quaestiones super libros I-II de anima* (?). *Inc.* (f. 51v): «Quoniam in scientia naturali cuius quidem pars est scientia libri de anima»; *Inc.* (f. 210r): «In 4° metheororum determinatum est de mixto in universali sive de mobili et de proprietatibus quae insunt mixto».

Manuscrit digitalitzat consultable: <http://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.869> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: Augustus PELZER, *Codices Vaticani Latini. Codices 679-1134*, Città del Vaticano, 1931, 242-254; Roberto PLEVANO, *La conoscenza sensibile nelle «Quaestiones super libros De anima Aristotelis» di Giovanni Duns Escoto*, dins «Medioevo. Rivista di storia della filosofia medievale», 29 (2004), 307-308.

XXIV

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 3130. Còdex de 65 folis, de 295 x 220 mm., del segle XIV (1336-1337), d'origen austríac. Ff. 37ra-47ra: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Girard J. ETZKORN, *Iter Vaticanum Franciscanum. A Description of Some One Hundred Manuscripts of the Vaticanus Latinus Collection* (Studien und Texte der Geistesgeschichte des Mittelalters, 50), Leiden, Nova York, Colònia, E.J. Brill, 1996, 34-36; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 190-191, núm. 55.

XXV

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 4269. Còdex de 240 folis, de 210 x 145 mm., de paper, miscel·lani, escrit per una mà del segle XV. Ff. 120r-123r: *Quaestiones Metaphysicae* (extrets: *Notabilia quaedam* (?). *Inc.*: «Incipit quaedam notabilia de Antonio. Prima quaestio: Utrum ens simpliciter sumptum commune Deo et creaturae sit primum subjectum Metaphysicae»; *exp.*: «ponit quod generatio sit successiva etiam quod mixtus [?] extra se nihil integatur, et sic patet causa brevitatis illud».

Bibliografia: ETZKORN, *Iter Vaticanum Franciscanum*, 106-109, concretament 108.

XXVI

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 6768: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: ETZKORN, *Iter Vaticanum Franciscanum*, 201.

XXVII

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. Lat. 11416. Còdex de pergamí, de I + 91 + II folis, de 207 x 145 mm, escrit a ratlla plena amb lletra gòtica cursiva i datat l'any 1340 (f. 55v). Ff 1r-56v: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Incipiunt quaestiones Scoti ordinis minorum super libros Metaphysice»; *exp.*: «Expliciuunt questiones super Metaphysicam Scoti. Anno domini 1340, mensi Augusti [...] Dominus noster ihesus dirigat nos et custodiat in finem qui est Deus. Amen»; ff. 57r-91v: *Scriptum in artem veterem* (ff. 57r-69v: *Scriptum super librum Porphyrii*; ff. 70r-91v: *Scriptum super librum Praedicamentorum*). *Inc.*: «Omne debitum dimisi tibi quia rogasti me. Mt. 18. Sicut patet ex textu littere Porfirius», *exp.*: «Si Sortes inferat hominem non oportet istam consequentiam».

Bibliografia: Maria CABRÉ DURAN, *Antonius Andreae O.F.M. Introduction and Transcription of one of his «Quaestiones»*. European Diploma for Medieval Studies: Final Essay. Tutors: B. Bartocci, J. Mensa i Valls, Roma, 2014, 16-18; Henrici CARUSI, José RUYSSCHAERT, *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae codices manuscriptorum recensiti. Codices Vaticani Latini. Codices 11413-11709*, Città del Vaticano, 1959, 3-5.

XXVIII

CRACÒVIA, Biblioteka Jagiellońska, 2061 [BB.XI.II]. Còdex de paper, de 196 folis in 4°, a ratlla plena, datat l'any 1489. Ff. 99-196: *Quaestiones Metaphysicae*. *Exp.*: «Expliciuunt Questiones Anthonii Andree, ordinis Minorum, correpte ac emendate per Excellentissimum mgrum Franciscum de Nerithono, ordinis Predicatorum, reportate in Studio Cracouiensi per Martinum de Tharnowycz, finite die Saturni imminente ante Galli in maiori Collegio anno reparacionis nostre 1489».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 76-78; Władysław WISŁOCKI, *Catalogus codicum manuscriptorum Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, 2 (1876-4176), Cracòvia, Typis Universitatis Jagellonicae, 1881, 500 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/591065179.pdf>> (27 de maig de 2016)]; Sophie WŁODEK, *Quelques informations sur les commentaires médiévaux de la Métaphysique d'Aristote conservés dans les manuscrits de la Bibliothèque Jagellone à Cracovie*, dins *Die Metaphysik im Mittelalter. Ihr Ursprung und ihre Bedeutung*. «Vorträge des II. Internationalen Kongresses für mittelalterliche Philosophie, Köln, 31. August – 6.

September 1961. Im Auftrag der Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale», herausgegeben von Paul WILPERT unter Mitarbeit von Willehad P. ECKERT (Miscellanea Mediaevalia, 2), Berlín, De Gruyter, 1963, 769.

XXIX

CRACÒVIA, Biblioteka Jagiellońska, 2524 [DD.XIX.27] [CC.XIV.20]. Còdex de paper, de 520 + 16 folis, in 4°, del segle XV. Ff. 3-205: *Quaestiones Metaphysicae*. Exp.: «Expliciunt Questiones Anthonii Andree, ordinis Minorum, correpte ac emendate per Excellentissimum mgrum Franciscum de Nerithono, ordinis Predicatorum, reportate in Studio Cracouiensi post Martinum de Tarnowiecz, finite die Saturni immediate ante Galli in maiori Collegio anno reparacionis nostre 1489».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 78-80; WISŁOCKI, *Catalogus codicum*, 2, 601 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/591065179.pdf>> (27 de maig de 2016)]; WŁODEK, *Quelques informations*, 768.

XXX

CRACÒVIA, Biblioteka Jagiellońska, 2713 [GG.IV.10]. Còdex de paper, format per 168 folis in 4°, datat l'any 1505. Ff. 63-111: *Tractatus formalitatum* (?). Exp.: «Expliciunt Formalitates Boneti secundum viam Scoti, qui uocatur Doctor subtilis, per Petrum de Obornijkij, a. D. 1505».

Bibliografia: WISŁOCKI, *Catalogus codicum*, 2, 638-639 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/591065179.pdf>> (27 de maig de 2016)].

XXXI

DILLINGEN, Studienbibliothek, XV 132. Còdex factici de 262 folis, de paper, de 205 x 145 mm., del segle XV (primer quart). Ff. 121-134v (f. 122v): *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?).

Bibliografia: Elisabeth WUNDERLE, *Die mittelalterlichen Handschriften der Studienbibliothek Dillingen*, Wiesbaden, Harrassowitz, 2006, 309 [consultable en línia: <<http://www.manuscripta-mediaevalia.de/?xdbtdn!%22hsk%200626%22&dmode=doc#|4>> (27 de maig de 2016)].

XXXII

DUBROVNIK, Dominikanski Samostan, Cod. 12 (36-VII-70). Còdex del segle XIV, de 200 folis, de 315 x 220 mm., de pergamí, de procedència francesa. Ff. 1ra-56rb: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Thomas KAEPPELI et Hugues V. SHOONER, *Les manuscrits médiévaux de Saint-Dominique de Dubrovnik. Catalogue sommaire* (Dissertationes historicae, 17), Roma, S. Sabina, Istituto Storico Domenicano, 1965, 47-49; Mirabile [[http://www.mirabileweb.it/manuscript/dubrovnik-dominikanski-samostan-12-\(36-vii-70\)-manuscript/133791](http://www.mirabileweb.it/manuscript/dubrovnik-dominikanski-samostan-12-(36-vii-70)-manuscript/133791)] (27 de maig de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 173, núm. 9.

XXXIII

EDIMBURG, The University of Edinburg, Library, ms. 124. Còdex de 190 folis, de 230 x 160 mm., escrit a doble columna, per una mà francesa l'any 1452. Enquadernat amb tapes de fusta cobertes amb pell de color marró. Ff. 1-56: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Inc.: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex notitia puerorum videatur», exp.: «sine generatione et corpore. Sic ergo terminatus est quaestionum de principiis nature. Deo gratias. Attende lector qui legis. Scilicet quod si vero benedictum est in questionibus supradictis ab arte doctrine Scotice processit cuius vestigia in quam potui et quoniam ipsum capio sum secutus. Si autem aliquid maledictum in praesenti opere reperires vel repugnans mee imperitiae attribues quod si vero aliquid clerice [...] continetur nec et pro tunc revoco tamquam dictum fuerit ignoranter puta quod ignoramini mentem Scoti»; ff. 57-190: *Quaestiones Metaphysicae* [*Excerpta ex Questionibus super Metaphysica Job. Duns de Scocia*]. Inc.: «Girum celi circuiui sola», exp.: «qui est Deus benedictus vivens et regnans super universa creatura a seculo usque in seculum. Amen. Explicit Metaphysica fratris Johannis Duns de Scocia, nominatus Doctor subtilis, excerpta per fratrem Antonium Andree, de provincie Arragonie, custodia Hyldensis. Completa per me Marquardum Roda de Almaniam nunc Parisii, anno Domini 1452 in octava Sancti Michaelis Archangeli, etc.».

Bibliografia: Catherine R. BORLAND, *A descriptive catalogue of the Western mediaeval manuscripts in Edinburgh University Library*, Edimburg, The University Press, 1916, 198; André CALLEBAUT, *L'Ecosse, patrie du bienheureux Jean Duns Scot*, dins «Archivum franciscanum historicum», 18 (1920), 81; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 80-82 i 152-153.

XXXIV

EINSIEDELN, Stiftsbibliothek, cod. 625 (292). Còdex de 162 folis, de 310 x 210 mm., escrits a doble columna. És datat a Pàdua, el 10 d'agost de 1470. Ff. 1ra-93vb *Quaestiones Metaphysicae*. Inc.: «Girum celi circuiui sola. Ecclesiasticus 24. Secundum doctrinam Aristotelis et communiter eam sequentium».

Bibliografia: Albert BRUCKNER, *Scriptoria Medii Aevi Helvetica. Denkmäler Schweizerischer Schreibkunst des Mittelalters*, V, Genf, Roto-Sadag, 1943, 94; Odo LANG, *Katalog der Handschriften in der Stiftsbibliothek Einsiedeln*, II (Codices 501-1318), Basel, Schwabe, 2009, 169; i Mirabile [<http://www.mirabileweb>].

it/manuscript/einsiedeln-stiftsbibliothek-625-(msc-292)-manuscript/22699> (27 de maig de 2016)]; Carolus LOHR, *Aristotelica Helvetica. Catalogus codicum latinorum bibliothecis Confederationis Helveticae asservatorum quibus versiones expositionesque operum Aristotelis continentur* (Scrinium Friburgense. Sonderband, 6), Friburg (Suïssa), Universitätsverlag, 1994, 178-179; Beat Matthias VON SCARPATETTI (cur.), Thomas BITTERLI (adiuv.), *Katalog der datierten Handschriften in der Schweiz in lateinischer Schrift vom Anfang des Mittelalters bis 1550*, 2. *Die Handschriften der Bibliotheken Bern-Porrentruy in alphabetischer Reihenfolge*, 1. *Text*, 2. *Abbildungsband*, Dietikon-Zürich, Urs Graf Verlag, 1983, 170, núm. 181.

XXXV

ERFURT, Universitätsbibliothek, Bibliotheca Amploniana, CA fol. 359. Còdex de 374 folis, de paper, datat l'any 1437. Ff. 337-374: *Tractatus quaestionum de principiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum»; *exp.*: «puta quod ignoraverim mentem memorati doctoris Iohannis Scoti. Iste questiones sunt in universo undecim, quas frater Anthonius Andree determinavit anno, quo legit naturalia in Montebono; Iesus Christus dominus noster. Amen».

Bibliografia: Wilhelm SCHUM, *Beschreibendes Verzeichniss der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt*, Berlín, Weidmannsche Buchhandlung, 1887, 251-252 [consultable en línia: <<http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/kataloge/HSK0495.htm>> (27 de maig de 2016)]. N'hi ha una versió revisada per Brigitte Pfeil: <<http://www.db-thueringen.de/servlets/DocumentServlet?id=19048>> (27 de maig de 2016).

XXXVI

FIGEAC, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté. Còdex de 179 + 2 folis, de pergami, de 225 x 165 mm., de mitjan segle XV. Ff. 1-176vb: *Commentarium in IV libros Sententiarum (?)*. *Inc.*: «Compilatio super quattuor libros *Sententiarum* de libris reverendi fratris Ioannis Duns Scoti. Circa prologum libri *Sententiarum* quaeritur primo utrum homini pro statu isto sit necessarium aliquam doctrinam inspirari ad quam non posset naturaliter attingere», *exp.*: «Ad quod gaudium Christus Dei Filius nos perducatur qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat per infinita saecula saeculorum. Amen. Explicit quaedam compilatio super quattuor libros *sententiarum* extracta de libris reverendi fratris Iohannis Scoti sacrae theologiae doctoris de ordine fratrum minorum [*al. man. add.*:] secundum Antonium Andree». Ff. 106v-108v i ff. 176vb-177ra, taules de les distincions.

Bibliografia: C. BOURLET, Timothy B. NOONE, *Un nouveau témoin du commentaire des Sentences de Duns Scot*, dins «Les amis de l'IRHT: Bulletin de l'Association», octubre de 2004, 4-5; Timothy B. NOONE, *A Newly-Discovered*

red Manuscript of a Commentary on the «Sentences» by Duns Scotus (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté), dins «Bulletin de philosophie médiévale», 48 (2006), 125-162, concretament 125-128.

XXXVII

FLORENCIA, Biblioteca Nazionale Centrale, Fondo Conventi Soppressi, C.8.722. Còdex de 138 folis, de pergami i paper, del segle XV. Ff. 132r-136v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae* (només els folis del començament). *Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis», *exp.*: «non ponitur motus quorumque modo [...]»

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, III: Firenze, Pisa, Pistoia, a cura di Gian Carlo GARFAGNINI, Maria Rita PAGNONI STURLESE, Grabiella POMARO, Stefano ZAMPONI. Premessa di Claudio LEONARDI (Corpus philosophorum medii aevi. Subsidia, 3), Florència, Leo S. Olschki, 1982, 37-38, núm. 23.

XXXVIII

FLORENCIA, Biblioteca Nazionale Centrale, Fondo Conventi Soppressi, J.V.17. Còdex de 122 folis, de paper, *in folio*, del segle XV. Ff. 1-122: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Gyrum celi», *exp.*: «unus ergo est princeps totius universi qui est Deus benedictus vivens et regnans super universam terram a seculo usque in seculum. Amen. Explicunt questiones super duodecim huius Metaphysice. Compilate a fratre Antonio Andree, ordinis minorum de provincia Aragonie, secundum mentem et doctrinam illius subtilissimi et reverendi doctoris cuius fama et memoria in benedictione est utpote qui apud subtiles totum orbem edimplevit et facit resonare, magistri scilicet Johannis Duns qui fuit nativitate Scotus, religione minorum, unde et verba ipsius frequenter reperies in questionibus supradictis. Deo gracias. Amen».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 85-87; Ephrem LONGPRÉ, recensió del llibre de Zacharie VAN DE WOESTYNE, *Scholae Franciscanae aptatus Cursus Philosophicus*, I: *Logica minor, Logica major, Ontologia*, Malines, Typographia S. Francisci, 1921, dins «La France franciscaine. Mélanges d'Archéologie, d'Histoire, d'Art et de Littérature relatifs aux Ordres de S. François en France du XIIIe au XIXe siècle», 5 (1922), 353.

XXXIX

FRANKFURT AM MAIN, Stadt- und Universitätsbibliothek, ms. Praed. 124. Còdex de paper de 251 folis de 205 x 145 mm., de mitjan segle XV. Ff. 109r-119v: *Tractatus formalitatum* (?). *Inc.*: «Ens in quantum ens manifestum est», *exp.*: «Explicit tractatus nomine formalitatum conscriptus anno Domini 1438, 22 die Janu».

Bibliografia: *Kataloge der Stadt- und Universitätsbibliothek Frankfurt am Main*, herausgegeben von Clemens KÖTTELWESCH, II: *Die Handschriften der Stadt- und Universitätsbibliothek Frankfurt am Main*, I: *Die Handschriften des Dominikanerklosters und des Leon Hardstifts in Frankfurt am Main*, beschrieben von Gerhard POWITZ, Frankfurt am Main, V. Klostermann, 1968, 285-291 [consultable en línia: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/kataloge/content/pageview/1927629>> (27 de maig de 2016)]; Gerhard POWITZ, *Datierte Handschriften in Bibliotheken der Bundesrepublik Deutschland*, I: *Die datierten Handschriften der Stadt- und Universitätsbibliothek: Frankfurt am Main*, Stuttgart, Hiersemann, 1984, 79-80; Ludger MEIER, *Quibusnam codicibus manuscriptis editio Formalitatum Nicolai Lakmann, o. min., bucisque fulciatur*, dins *Miscellanea Giovanni Mercati*, II: *Letteratura Medioevale*, Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1946, 437-443; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 194, núm. 3.

XL

FRIBURG (Suïssa), Bibliothèque et archives du couvent des Cordeliers, 39. Còdex de mitjan segle XV. Ff. 95r-123v: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?); ff. 200r-267v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: LOHR, *Aristotelica Helvetica*, 208; Mirabile [<[http://www.mirabileweb.it/manuscript/fribourg-\(suisse\)-couvent-des-pp-cordeliers-39-manuscript/22702](http://www.mirabileweb.it/manuscript/fribourg-(suisse)-couvent-des-pp-cordeliers-39-manuscript/22702)> (27 de maig de 2016)]; BRUCKNER, *Scriptoria Medii Aevi Helvetica*, XI, Genf, Roto-Sadag, 1943, 97.

XLI

FRIBURG (Suïssa), Bibliothèque et archives du couvent des Cordeliers, 71. Manuscrit de paper, de I + 179 + I folis, de 205 x 145 mm., escrit a doble columna i datat per una mà (Georius Ringler) l'any 1471 a Colmar: *Quaestiones Metaphysicae*. F. 179vb: *exp.*: «Explicit tabula super metaphysicam Revenrendi doctoris fratris Antonii Andree ordinis minorum scripta per me fratrem G. R. Lectorem Columbarie 1471. 23. Die mensis Januarii. Deo gratias».

Bibliografia: BRUCKNER, *Scriptoria Medii Aevi Helvetica*, XI, 95; LOHR, *Aristotelica Helvetica*, 208.

XLII

GDAŃSK, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna, ms. 2370. Còdex de paper, de 113 folis, de 200 x 145 mm, datat l'any 1480. Ff. 1-37: *Scriptum super librum Porphyrii*. *Inc.*: «Omne debitum dimisi tibi»; *exp.*: «et hec sufficientiant quoniam satis clara sunt etc. Isti sunt tituli questionis libri Porphirii secundum magistrum Antonium Andree, ordinis minorum, scripte per fratrem Johannem Bewtin in provincia Anglie anno Domini M^oCCCCCLXXX^o», i segueixen els esmentats títols; ff. 38-108: *Scriptum super librum Praedicamen-*

torum. Inc.: «Scripsit in tabulis verba decem que locutus est ad nos», *exp.:* «trinus et unus benedictus et graciosus in secula seculorum, amen. Expliciuunt questiones super predicamenta secundum Anthonium Andree, ordinis minorum. Hec de dictis magistri Johannis Dons fratrum minorum sedentis super cathedram magistralem ut potui colligens in unum fideliter copulavi, etc., scripture per fratrem Johannem Beuten in studio Cantabrigie, anno Domini MCCCCLXXX^o, etc. Amen».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 132; Otto GÜNTHER, *Kataloge der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek*, III, 275, Gdańsk [Danzig], Kommissions-Verlag der L. Saunierschen Buch- und Kunsthandlung, 1909, 275; Ludger MEIER, *Die Barfüßerschule zu Erfurt* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Text und Untersuchungen, 38/2), Münster, Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1958, 64.

XLIII

JENA, Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek, ms. G.B. q. 79. Còdex de IV + 210 folis, de paper, de 210 x 145 mm., del segle XV. Ff. 1r-206r: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.:* «*Girum celi circuiui sola* [Eccli XXIV,8]. Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequentium scientia metaphysice, que theologia philosophorum nominatur», *exp.:* «a seculo usque in seculum. Amen. Questiones Antonii Andree super 12 libris metaphysice scripture a me Sigismundo in urbe Senarum 1459»; ff. 204v-206r, taula de les qüestions.

Bibliografia: Bettina KLEIN-ILBECK, Joachim OTT, amb la col·laboració de Gerhardt POWITZ i Bernhard TÖNNIES, *Die Handschriften der Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena*, II: *Die mittelalterlichen lateinischen Handschriften der Signaturreihen außerhalb der Electoralis-Gruppe*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2009, 220-221.

XLIV

LEIPZIG, Universitätsbibliothek (Philosophische Fakultät), 609. Còdex de pergami de mitjan segle XIV. Ff. 89va-91rb: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: Mirabile [<http://www.mirabileweb.it/manuscript/leipzig-universitätsbibliothek-609-manuscript/26916>] (27 de maig de 2016).

XLV

LONDRES, British Library, Sloane 3453. Còdex de 158 folis, de pergami i paper, de 203 x 140 mm, escrit a una sola columna i datat l'any 1457. Ff. 1-157: *Quaestiones Metaphysicae. Exp.:* «Finito libro, sit laus et gloria Christo anno Domini 1457°. Qui scripsit hec scripta sua dextera sit benedicta. Qui me scribebat Nicholaus nomen habebat».

Bibliografia: Edward J. L. SCOTT, *Index to the Sloane manuscripts in the British Museum*, Londres, Printed by order of the Trustees, 1904, 15; Andrew G. WATSON, *Catalogue of dated and datable manuscripts: c. 700-1600, in the Department of Manuscripts, the British Library*, I, Munic, K.G. Saur, 1997, 161, núm. 942.

XLVI

LÜNEBURG, Ratsbücherei, Theol. 2° 45. Còdex de 326 folis, de paper i pergami, de 290 x 205 mm., de mitjan segle XV (1452-1454). Prové del Franziskanerkloster de Lüneburg. Ff. 11ra-105rb: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Girum celi circuiui sola, Ecclesiastici vicesimo quarto [...] Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequencium sciencia metaphisice que theologia philosophorum et sapiencia denominatur», *exp.*: «princeps tocius uniuersi, qui est benedictus viuens et regnans super vniuersam creaturam a seculo usque in seculum. Amen. Notandum quod in XIII et in XIII libro qui sequitur tractat philosophus opinionem [...] paratus animo libenti emendare»; ff. 105rb-108rb, taula de les qüestions.

Bibliografia: Victorin DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris. Supplément au «Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle» de M. le Cha. P. Glorieux*, dins «Archivum franciscanum historicum», 27 (1934), 531-564, concretament 561; Irmgard FISCHER, *Handschriften der Ratsbücherei Lüneburg*, II: *Die theologischen Handschriften*, I: *Folioreihe*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1982, 85-86 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0041_c085_jpg.htm> (24 d'abril de 2016)].

XLVII

MADRID, Biblioteca Nacional, 4230. Còdex format per 190 folis, de pergami i paper, de 210 x 150 mm., escrit a doble columna, en el segle XIV-XV. Ff. 1-2: taules; ff. 3-179: *Quaestiones super VIII libros Physicorum* (?), atribuïdes en el còdex a Joan Marbres; ff. 180-190: comentaris a l'obra anterior.

Bibliografia: Manuel DE CASTRO Y CASTRO, *Manuscritos franciscanos de la Biblioteca Nacional*, Madrid, Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia, 1973, 287-288, núm. 245; *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Nacional*, X (3027 a 5699), Madrid, Ministerio de Cultura, Dirección general del libro y bibliotecas, 1984, 305 [consultable en línia: <http://www.bne.es/es/Micrositios/Guias/Inventario_Manuscritos/resources/docs/invgenmss10x1x.pdf> (27 de maig de 2016)].

XLVIII

MADRID, Biblioteca Nacional, 4233: Còdex format per 128 folis, de paper i pergami, de 215 x 140 mm., de finals del segle XIV, a ratlla plena. Ff. 1-

127v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis», *exp.*: «est prius et dignius ipso moto. Expliciunt quaestiones Metafisice». A continuació (ff. 127-128), una taula.

Bibliografia: DE CASTRO, *Manuscriptos franciscanos*, 288-289, núm. 246; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 87-89; *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Nacional*, 305 [consultable en línia: <http://www.bne.es/es/Micrositios/Guias/Inventario_Manuscriptos/resources/docs/invgenmss10x1x.pdf> (27 de maig de 2016)]; MARTÍ DE BARCELONA, *Notes descriptives dels manuscrits franciscans de la Biblioteca Nacional de Madrid*, dins «Estudis franciscans», 45/3-4 (1933), 370.

XLIX

MILÀ, Biblioteca Ambrosiana, A, 69 Inf. Còdex de 145 folis, de paper, de 310 x 220 mm., escrit a ratlla plena (ff. 2-40 i 132-140) i a dues columnes (ff. 41-131, 143-145) per Gregorium Loricicum, del segle XV (1457). Ff. 2r-133v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «O Bernardine, sis mecum in bono fine. Incipit nunc Metaphysica Antonii Andree de ordine minorum. Gyrum celi circuiui sola, etc. Eccl. 24. Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequentium», *exp.*: «nunc pro tunc revoco paratus animo libenti emendare. Benedictus Dominus noster Ihesus Christus. Amen. Explicit Methafisica fratris Anthonii Andree»; ff. 134r-140r, *Principia. Inc.*: «[P]hilosophia est divinarum humanarumque cognitio cum studio bene vivendi coniuncta; unde philosophia est triplex», *exp.*: «secundum quod sunt appositum et subiectum et aliter non [...] Expliciunt Principia doctoris Anthonii Andree [...] per me fratrem Gregorium»; ff. 140v-142v, taula de les qüestions i esquemes.

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, VI: *Atri, Bergamo, Cosenza, Milano, Perugia, Pistoia, Roma, Siena*, a cura di Gian Mario CAO, Mariella CORTESI, Ester DI MATTIA, Giuliana ITALIANI, Filiberto Walter LUPI, Pietro ROSSI, Anna Maria VELLI, Stefano ZAMPONI. Premessa di Claudio LEONARDI (*Corpus philosophorum medii aevi. Subsidia*, 7), Florència, Leo S. Olschki, 1992, 96-97, núm. 11; DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris*, 561; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 90-92.

L

MILÀ, Biblioteca Ambrosiana, C, 143 Inf. Còdex del segle XV: *Scriptum in artem veterem*.

Bibliografia: Charles H. LOHR, *Medieval Latin Aristotle Commentaries*, dins «Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought, and Religion», 23 (1967), 364.

LI

MILÀ, Biblioteca Ambrosiana, D, 230 Inf. Còdex de 59 folis, de paper, de 320 x 220 mm., datat l'any 1499. Ff. 2r-57v: *Tractatus de causis et accidentibus*.

Bibliografia extreta de la base de dades *Manus. Oline* [consultable en línia: <http://manus.iccu.sbn.it/opac_SchedaScheda.php?ID=33265> (27 de maig de 2016)].

LII

MUNIC, Bayerisches Nationalmuseum N.-M. Bibl. 935. Còdex de 381 + 2 folis, de 215 x 150 mm., a dues columnes, per una mà del segle XV (1478). Ff. 358r-472v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Girum celi circuiui sola. Eccli. 24. Quia secundum Aristotelem et communiter», *exp.*: «libenti animo emendare, pro quo Deus gloriosus sit benedictus in secula seculorum. Anno Domini MCCCCLXXVIII post Invocavit feria quinta post matutinas. O Maria pro nobis deprecare, ut mereamur aulam celi inhabitare».

Bibliografia: DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris*, 561; Paul LEHMANN, *Mittelalterliche Handschriften des K. B. Nationalmuseums zu München*, Munic, Verlag der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Kommission des G. Franz'schen Verlags (J. Roth), 1916, 30 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0008/bsb00084280/images/index.html?id=00084280&fip=eayaqrqrseayaeayayztsxdsydwqxdsyden&no=12&seite=30>> (27 de maig de 2016)].

LIII

MUNIC, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 5961. Còdex de 121 folis, in 4°, datat l'any 1441. Ff. 1-94: *Scriptum in artem veterem* [ff. 60-62: *Quaestio de subiecto totius logicae*]; ff. 94-98: *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*.

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 133; Carolus HALM, Georgius THOMAS, Gulielmus MEYER, *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis, I/III: Codices num. 5252-8100 complectens*, Munic, Sumptibus Bliibliothecae Regiae, 1873, 59. N'hi ha edició anastàtica: Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1968 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00008267/images/index.html?id=00008267&fip=193.174.98.30&no=&seite=63>> (27 de maig de 2016)].

LIV

MUNIC, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 8717. Còdex de pergamí, de 103 folis, in 2°, del segle XIV. Ff. 1-60: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?).

Bibliografia: Carolus HALM, Gulielmus MEYER, *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis*, II/I: *Codices num. 8101-10930 complectens*, Munic, Sumptibus Bliibliothecae Regiae, 1874, 48. N'hi ha edició anastàtica: Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1968 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00008215/images/index.html?fp=193.174.98.30&seite=52&pdfseitex=>>> (27 de maig de 2016)].

LV

MUNIC, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 18788. Còdex de paper, de 158 folis, in 4°, datat l'any 1442 a Basilea (Johannes Keck de Giengen). Ff. 148-158: *Quaestiones Metaphysicae* [extracta].

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 92-93; Carolus HALM, Fridericus KEINZ, Gulielmus MEYER, Georgius THOMAS, *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis*, II/III: *Codices num. 15121-21313 complectens*, Munic, Sumptibus Bliibliothecae Regiae, 1878, 52. N'hi ha edició anastàtica: Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1969 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00008254/images/index.html?fp=193.174.98.30&seite=219&pdfseitex=>>> (27 de maig de 2016)].

LVI

MUNIC, Universitätsbibliothek, 2° Cod. Ms. 566. Còdex de paper, de 209 folis, de 305 x 210 mm., datat entre els anys 1470 i 1472, a Viena. Ff. 197ra-301vb: *Quaestiones Metaphysicae*, f. 297ra, *exp.*: «paratus libenti animo emendare. Explicuit quaestiones super 12 libris Metaphysice, compilatis a fratre Anthonio Andree, ordinis Minorum provinciae Arrogonie sed in mente Doctoris Subtilis». En els ff. 297vb-301vb, taula de les qüestions.

Bibliografia: Natalia DANIEL, Gerhard SCHOTT, Peter ZAHN, *Die lateinischen mittelalterlichen Handschriften der Universitätsbibliothek München. Die Handschriften aus der Folioreihe*, II, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1979, 88-89 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0054_b088_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

LVII

NÀPOLS, Biblioteca Nazionale Vittorio Emanuele III, VIII.C.116. Còdex de pergami paper, de 210 x 143 mm., del segle XV. Ff. 1v-148v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Girum celi circuivi sola. Eccli. 24°. Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequencium, sciencia metaphisice, que theologia philosophorum et sapientia nominatur, versatur circa totum ens»; *exp.*: «Explicit igitur Scriptum super Metaphisicam Aristotelis, secundum novam translacionem, compilatum a fr. Anthonio Andree ord. Min. de provincia Aragonie. Intellige per "Scriptum" questiones istas, que extracte sunt de

“Scripto” illo. Deo gratias. Amen. Finito libro sit laus et perhenniis (!) Christo. Amen. Qui scripsit scribat, semperque cum Christo vivat. Ffrater Iohannes G... vocatur, a s. Trinitate benedicatur».

Bibliografia: Cesare CENCI, *Manoscritti francescani della Biblioteca Nazionale di Napoli*, II (Specilegium Bonaventurianum, 8), Grottaferrata, Collegio di San Bonaventura, 1971, 827; Giorgio PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scoto: le «Quaestiones super Metaphysicam» di Antonio Andrea*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 6 (1995), 286.⁴⁶

LVIII

OXFORD, All Souls College Library, LXXXV. Còdex de pergami, de 293 folis, in 4° maiori, escrit a dues columnes l'any 1428 per Albertus Geldrop. Ff. 185-193: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Antonii in Aristotelis Metaphysicorum libros duodecim commentarii, cum tabula capitum posthabita», *exp.*: «Albertus nacione Brabancie istum scripsit anno Domini M.CCCC.XXVII. in crastino Re. trium Regum». A continuació, «Tabula questionum Antonii super 12 libros Metaphysice edita per D. Thomam Derham, monachum S. Edmundi martis invictissimi, finita in profesto sancti Kenelmi, regis et martiris».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogue of Manuscripts in the Library of All Souls College*, Oxford, T. Combe, Printer to the University, 1842, 27-28; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 94-97; Rodney M. THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries*, 1, Oxford, Tournout, Brepols, 2011, 197; vegeu també Andrew G. WATSON, *A Descriptive Catalogue of the medieval Manuscripts of All Souls College Oxford*, Oxford, 1997.

LIX

OXFORD, All Souls College Library, LXXXVII. Còdex de paper, de 236 folis, in 4° minori, de finals del segle XV (1473). Ff. 185-222: *Quaestiones super libros De anima. Inc.*: «Anonymi cuiusdam questiones in Aristotelis de anima libros tres, cum tabula. Utrum sensus tactus sit unus vel plures»; *exp.*: «Et sic finiuntur questiones doctoris subtilis super libros de anima cuius anime propicietur Deus. Amen.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogue of Manuscripts in the Library of All Souls College*, Oxford, T. Combe, printer to the University, 1842, 29; vegeu

46. Segons GENSLER, *Catalogue of Works*, 149, el còdex de Nàpols, Biblioteca Nazionale Vittorio Emanuele III, VIII.E.37 (982), conté l'*Scriptum super librum Divisionum Boethii*. En el catàleg de CENCI, *Manoscritti francescani della Biblioteca Nazionale di Napoli*, II, 845, aquest manuscrit conté la *Summa super XII libris Metaphysicae* d'Alexandre d'Alexandria.

també Andrew G. WATSON, *A Descriptive Catalogue of the medieval Manuscripts of All Souls College Oxford*, Oxford, 1997.

LX

OXFORD, Balliol College Library, XCIII. Còdex de pergamí, de 251 folis, *in folio*, escrit a dues columnes per una mà de començaments del segle XV. Ff. 195-250: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «[...] circuiui sola», *exp.*: «Expliciunt questiones super metaphysicam Aristotelis secundum novam translationem fratris Antonii, ordinis minoris de provincia Aragonie. Amen.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Catalogus codicum MSS. Collegii Balliolensis*, 26-27 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]. N'hi ha reedició: *Catalogue of the manuscripts in the Oxford colleges, with an introduction by K. W. Humfreys*, East Ardesley, E. P. Publishing Ltd, 1972; GARCÍA-NAVARRO, Antonio de Andrés, I, 97-100; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 207.

LXI

OXFORD, Balliol College Library, CXVII. Còdex de pergamí, de 245 folis, *in folio*, escrit a dues columnes, del segle XV. Ff. 169-189: *Quaestiones super libros De anima* [llibres II i III] (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus», *exp.*: «Expliciunt questiones D. super secundo et tertio de anima. Amen.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Balliolensis*, 33 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, Antonio de Andrés, I, 100; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 225.

LXII

OXFORD, Balliol College Library, CXCVII. Còdex de pergamí, de 129 folis, *in folio*, escrit a dues columnes, del segle XIV. Ff. 1-129: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotuli opus super quatuor libros Sententiarum, sive compilationes extractae ex Joh. Duns Scoti super eosdem libros commentariis. Circa prologum libri Sententiarum quaeritur utrum homini pro statu isto sit necessarium», *exp.*: «sua gratia nos perducatur, Qui sine fine vivit, etc. Amen. Explicit Scotulus super quatuor libros Sententiarum».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Balliolensis*, 64 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; Werner DETTLOFF, Antonius Andreas, dins *Die Entwik-*

klung der Akzeptations und Verdienstlehre von Duns Scotus bis Luther (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, 40.2), Münster, Aschendorff, 1963, 164-168; Ephrem LONGPRÉ, *André (Antoine)*, dins *Catholicisme. Hier, aujourd'hui, demain. Encyclopédie*, I (A-Béthel), dirigée par Gérard JACQUEMET, Paris, Letouzey et Ané, 1948, col. 529-530; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 262-263.

LXIII

OXFORD, Bodleian Library, Lat. Canon. Misc. 43. Còdex de pergami, de 43 folis, *in folio*, del segle XIV-XV. Ff. 29-32, taula de les qüestions de l'obra següent. *Exp.*: «Explicit tabula directiva titulorum questionarum quesitarum super duodecim libros metaphisicales Aristotelicos, compillata per Johannem Andree, ordinis minorum, provintie Aragonie, sacre pagine professorem dignissimum. Laus Deo, pax vivis requiesque defunctis. Amen»; ff. 33-38: *Quaestiones Metaphysicae* (fragments). *Inc.*: «Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequentium»; *exp.*: «prima principia Domini rationis».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae*, II: *Codices graecos et latinos canonicianos complectens*, Oxford, E Typographeo Academico, 1854, 462-463 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/590267511.pdf>> (27 de maig de 2016)]; Zénon KALUZA, *Nicolas d'Autrécourt, ami de la vérité* (Histoire Littéraire de la France, 42/1), Paris, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Institut de France, 1995, 149-150; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 68.

LXIV

OXFORD, Bodleian Library, Ms. Savile, 18. Còdex de pergami i paper, de 171 folis, de 300 x 145 mm., del segle XV, copiat a Anglaterra. Ff. 41r-87r: *Scriptum super librum Sex principiorum*. *Inc.*: «Sumens reliquias dedit eis».

Bibliografia: Falconer MADAN, H.H.E. CRASTER, N. DENHOLM-YOUNG, *A Summary Catalogue of Western Manuscripts in the Bodleian Library at Oxford*, II/II, Oxford, At the Clarendon Press, 1937, 1105, núm. 6564 [consultable en línia: <https://databank.ora.ox.ac.uk/miscoll/datasets/SumCatV2P2/summary_catalogue_vol_II_part2.pdf> (27 de maig de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 180-181, núm. 30.

LXV

OXFORD, Corpus Christi College Library, CXXVI. Còdex de paper, de 134 folis, *in 4º minori*, del segle XV: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi circuívi», *exp.*: «principatuum unus sibi princeps totius universi. Qui es benedictus vivens et regnans super universam creaturam [...]». Hi ha també una taula de les qüestions, mutilada.

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Corporis Christi*, 46-47 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 61.

LXVI

OXFORD, Corpus Christi College Library, CCXXVII. Còdex de paper, de 212 folis, in 4° minori, de finals del segle XV. Ff. 1-45: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus tactus sit unus vel plures, videtur quod unus», *exp.*: «Expliciunt questiones doctoris subtilis super secundo et tertio de anima, Oxoniae scripte per fratrem Petrum Pauli de Nycopia. Lord Jhesu mercy». Ff. 46-117: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Antonii Andree tractatus de tribus principiis naturalibus. Cum secundum doctrinam Aristotelis in pluribus locis», *exp.*: «Explicit tractatus de tribus principiis veri et egregi doctoris fratris Anthonii Andree, ordinis minorum de provincia Arragonie, exceptus de dictis doctoris subtilis eiusdem ordinis, scriptus per me fratrem Wyllelmum, studentem Oxonie, anno incarnationis Dominice 1419 [Coxe: 1491?]». A continuació, taula de les qüestions, i després: «Nomen scriptoris si tu cognoscere velis, Wyl. tibi sit primum, medium *bel.*, *musque* sit hymum. Hoc opus exegi sit celi gratia regi.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Corporis Christi*, 92 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (8 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 154-155; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 265.

LXVII

OXFORD, Corpus Christi College Library, CCXXX. Còdex de darreries del segle XV. Ff. 60-66: *Notabilia super Sex principia* [secundum Antonium et Albertum]. *Inc.*: «Nota quod ista sex principia et omnia decem predicamenta possunt dupliciter»; *exp.*: «siue in potentia siue in actu».

Bibliografia: O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Corporis Christi*, 93 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)]; Mirabile [<<http://www.mirabileweb.it/manuscript/oxford-corpus-christi-college-230-manuscript/169847>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 266-267.

LXVIII

OXFORD, Magdalen College Library, XVI. Còdex de pergamí i paper, de 200 folis, in 4° *minori*, del segle XV. Ff. 13r-58v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Utrum per se principia naturalia habeant in animam conjuncta actu esse intelligibile»; ff. 59r-96r: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Questiones Scotuli super secundum et tertium libros de anima. Queritur utrum sensus tactus sit unus vel plures», *exp.*: «per quam est in actu igitur [...] Quod Wyche. Explicunt questiones super 2 et 3 libros de anima secundum Scotum, alias doctorem subtilem».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Beatae Mariae Magdalenae*, 14-15 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 180, núm. 29.

LXIX

OXFORD, Magdalen College Library, LXXX. Còdex de pergamí, de 233 folis, in folio, escrit a doble columna per una mà de darreries del segle XIV. Ff. 161-177a: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus tactus sit unus vel plures, videtur quod unus», *exp.*: «et ratio sibi intelligendi per quam est in actu igitur [...] Explicunt questiones doctoris subtilis super secundum et tertium de anima. Magister Bentley». Ff. 185-222a: [*Super libros Meteororum quaestiones* (?)]. *Inc.*: «Queritur utrum de impressionibus meteororum sit scientia tamquam», *exp.*: «Explicit quaestionaria sententia super 3 libros meteororum secundum Scotulum». Ff. 222b-233: [*Super libros Meteororum quaestiones* (?)]. *Inc.*: «In librum 4 meteororum questiones. Queritur circa quartum utrum putrefactio sit possibilis», *exp.*: «sicut putrefactio bonis est prepansis ad generationem apum».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, *Codices MSS. Collegii Beatae Mariae Magdalenae*, 45-46 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)].

LXX

OXFORD, Magdalen College Library, CVII. Còdex de pergamí, de 213 folis, in folio, escrit a doble columna per una mà de finals del segle XIV. Ff. 1-138: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotellus super 4 libro Sententiarum complete. In nomine Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Incipiunt quedam compilationes extracte de opere Scoti super libros Sententiarum, in quibus pro certo includitur medulla scientie predicti doctoris.

Circa prologum libri Sententiarum queritur, Utrum homini pro statu», *exp.*: «de omnibus de quibus gaudebit angelus beatus, ad quod gaudium Christus Dei filius [...]».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, *Codices MSS. Collegii Beatae Mariae Magdalenae*, 56 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)].

LXXI

OXFORD, Merton College Library, LXXXVII. Còdex de pergami, de 258 folis, *in folio*, del segle XV: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). F. 1: *Abbreviatio sive Repertorium Johannis Duns Scoti super primum et secundum sententiarum in opus Parisiensis. Inc.*: «Utrum Deus sub propria ratione Deitatis possit esse», *exp.*: «Expliciunt addiciones secundi libri sententiarum doctoris subtilis seu reportacio eiusdem super 2.»; f. 147: «Abbreviatio seu Repertorium eiusdem doctoris subtilis super quatuor libros sententiarum, in opus Oxoniense». *Inc.*: «Circa prologum libri sententiarum queritur utrum homini pro statu isto», *exp.*: «Ad quod gaudium Christus Dei filius nos perducatur sollercius. Amen».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Catalogus codicum MSS. Collegii Mertonensis*, 47 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (8 de maig de 2016)].

LXXII

OXFORD, Merton College Library, CCLI. Còdex de pergami, de 157 folis, *in 4º minori*, del segle XV. Ff. 90-149b, 50-73b, 150-156: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Circum celi», *exp.*: «revoco paratus libenti animo emendare. Ecce finis. Explicit scriptum super Metaphysicam Aristotelis secundum novam translationem compilatum a fratre Antonio Andree, ordinis minorum provincie Arrogonie, Deo gratias Amen. Ecce finis illarum questionum». Després hi ha la taula i al capdavall: «Ecce finis titulacionis istarum questionum super totam metaphysicam [...] Wike».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Catalogus codicum MSS. Collegii Mertonensis*, 99-100 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 100-101; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 315; Rodney M. THOMSON, Nigel Guy WILSON, *A descriptive Catalogue of the Medieval Manuscripts of Merton College, Oxford*, Oxford, D. S. Brewer for Merton College, 2009, 195.

LXXIII

OXFORD, New College Library, CXV. Còdex de pergami, de 200 folis, *in folio*, del segle XV: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotuli questiones super libros quatuor Sententiarum, sive compilationes extracte ex Joh. Duns Scoti opere in eosdem. Incipiunt quedam compilationes extracte de opere Scoti super libros Sententiarum ex quibus traditur medulla predicte summe doctoris. Circa prologum libri Sententiarum qua», *exp.*: «Expliciunt questiones super quatuor libros sententiarum». A continuació, «Tabula questionum uniuscuiusque libri».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Colegii Novi*, 41 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 101-103.

LXXIV

OXFORD, New College Library, CCXXXIX. Còdex de pergami, de 213 folis, *in 4º*, del segle XV: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Antonii in Aristotelis Metaphysicorum libros duodecim questiones. Girum celi circuivi [...] Secundum Aristotelis doctrinam et omnium communiter eum sequencium», *exp.*: «Expliciunt questiones fratris Antonii super duodecim libros metaphysice Aristotelis». Al f. 193, «Tabula Antonii super duodecim libros metaphysice», i al 212, «Tituli questionum duodecim librorum metaphysice».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Colegii Novi*, 87 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 362.

LXXV

OXFORD, Oriel College Library, XXVI. Còdex de pergami, de 282 folis, *in 4º*, del segle XV (1435). F. 1-10: Taula de l'obra següent (feta per T. Derham). *Exp.*: «Explicit tabula questionum Antonii super 12 libros Metaphysice, T. Derham»; ff. 11-102: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi [...]. Secundum Aristotelis doctrinam», *exp.*: «Explicit scriptum super Metaphysica Aristotelis secundum novam translacionem compilatum ab Antonio Andree, ordinis minorum de provincia, quod Walterus Savager capellanus. Orate pro anima Karkeregge, quo in isto libro proficietis».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 8-9 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (24 d'abril de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 103-106; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 377-378.

LXXVI

OXFORD, Oriel College Library, XXXV. Còdex de pergami, de 257 folis, *in folio*, escrits a doble columna per una mà del segle XV (1432). Ff. 44-60: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 12-13 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 390.

LXXVII

OXFORD, Oriel College Library, LXV. Còdex de pergami, de 217 folis, *in folio*, escrits a doble columna, per una mà (Morys) del segle XIV. Manca el començament. Ff. 1-217: *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*. *Inc.*: «Antonii Andree, ordinis minorum de Arragonia commentarius in Aristotelis Metaphysicorum libros XII, cum prefatione». *Inc. prae.*: «[...] ex aliquo medio naturali», *exp. prae.*: «ad expositionem literae accedamus»; *inc. com.*: «Omnes homines»; *exp.*: «paratus libenti animo emendare. Explicit scriptum super metaphysica Aristotelis secundum novam translationem compilatum a fratre Antonio Andree, ordinis minorum, de provincia Arragonie».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 23 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 125-129; LONGPRÉ, *André (Antoine)*, col. 529-530.

LXXVIII

OXFORD, Oriel College Library, LXX. Còdex de pergami de 164 folis, *in folio*, escrit per una mà del segle XV (1429): *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotuli questiones super Sententiarum libros quatuor, cum prologo. Circa prologum libri Sententiarum queritur utrum homini pro statu», *exp.*: «Explicit Scotulus super quatuor libros Sententiarum scriptus per manus Nicolai de Bodelswerdia, finitus et completus anno Domini millesimo quadragentesimo vicesimo nono, tempore illustrissimi principis regis Henrici Sexti in profesto Sancti Mathei apostoli et evangeliste, tunc temporis Oxonie studentis».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 25 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; Werner DETTLOFF, *Antonius Andreas*, 164-168; LONGPRÉ, *André (Antoine)*, col. 529-530.

LXXIX

PÀDUA, Biblioteca universitaria, 839. Còdex de pergami, de 19 folis, de 220 x 150 mm., escrits a doble columna per una mà del segle XV. Ff. 1r-119r: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Gyrum celi circuivi sola [...]»; *exp.*: «paratus libenti animo emmendare. Laus Deo»; f. 117v: *Inc.*: «Utrum quattuor causae considerentur a physico et a metaphysico eodem modo vel alio modo»; f. 117v: taula.

Bibliografia: DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris*, 561; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 109-113; Paolo MARANGON, *Le origini e le fonti dello scotismo padovano*, dins «*Ad cognitionem scientiae festinare*». *Gli studi nell'università e nei conventi di Padova nei secoli XIII e XIV* (Contributi alla storia dell'Università di Padova, 31), a cura di Paolo MARANGON e Tiziana PESENTI, Trieste, Lint 1997, 178-230.

LXXX

PÀDUA, Biblioteca universitaria, 1580. Còdex de pergami, de 230 x 165 mm., del segle XIV. Ff. 1r-112vb: *Quaestiones Metaphysicae* (atribuïda a «Thomas de Cathalonia»); ff. 113ra-116vb: *Tractatus de modis distinctionum* (?); ff. 116vb-147vb: *Tractatus quaestionum de principiis naturae* (atribuïda a Pere Tomàs).

Bibliografia: Victorin DOUCET, *L'oeuvre scolastique de Richard de Conington*, *OFM.*, dins «*Archivum franciscanum historicum*», 29 (1936), 415-416; GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150; Celia LÓPEZ ALCALDE, *Criteris d'edició*, dins PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (*Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae*, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edendum, 2011, 276; MARANGON, *Le origini e le fonti dello scotismo padovano*, 229-230; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 180-182, núm. 34.

LXXXI

PÀDUA, Pontificia Biblioteca Antoniana, Ms. 173 Scaff. IX. Còdex de pergami, de 2 + 206 + 1 folis, de 340 x 245 mm., escrit a doble columna, amb una lletra «libreria minutissima con innumerevoli abbreviazioni» (Abate, Luisetto), per una mà del segle XIV. Ff. 28v-36v: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Questiones de anima. Utrum sensus tactus sit unus vel plures», *exp.*: «et per hoc solute sunt ratione [sic] principales. Finis totius negotii».

Bibliografia: Giuseppe ABATE, Giovanni LUISETTO, *Codici e manoscritti della Biblioteca Antoniana col catalogo delle miniature*, I, a cura di François AVRIL, Francesca D'ARCAIS e Giordana MARIANI CANOVA (Fonti e Studi per la storia

del Santo a Padova. Fonti, 1), Vicenza, Neri Pozza Editore, 1975, 202-203 [consultable en línia: <<http://www.nuovabibliotecamanoscritta.it/Generale/BibliotecaDigitale/mostraImmagini.html?pagCorrente=382.0&totElementi=423&codice=4&volume=1>> (27 de maig de 2016)]; Antonio Maria IOSA, *I codici manoscritti della Biblioteca Antoniana di Padova*, Pàdua, Tipografia del Seminario, 1886, 22-23.

LXXXII

PÀDUA, Pontificia Biblioteca Antoniana, Ms. 377 Scaff. XVII. Còdex de paper, de 121 + 8 folis, de 333 x 230 mm., de la segona meitat del segle XV. Ff. 1-116v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «quia in prologo hoc vocat istam scientiam divinam quia divinatorum est» (el començament està fet malbé), *exp.*: «paratus libenti animo finem dare. Hoc est finis. Sit Deus benedictus in secula. Finiunt questiones Antonii Andreae super Metaphysicam». Després hi ha 9 folis en blanc.

Bibliografia: ABATE, LUISETTO, *Codici e manoscritti della Biblioteca Antoniana*, 319 [consultable en línia: <<http://www.nuovabibliotecamanoscritta.it/Generale/BibliotecaDigitale/mostraImmagini.html?pagCorrente=382.0&totElementi=423&codice=4&volume=1>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 107-109.

LXXXIII

PAMPLONA, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6. Còdex de 90 folis, escrits a doble columna i datat el 1333 i 1335. Ff. 1a-20b: *Scriptum super librum Perihermeneias. Inc.*: «Primum igitur oportet constituere», *exp.*: «Explicit scriptum primi et secundi libri Perihermeneias, cum notabilibus et dubiis et questionibus, edite a fratre Antonio Andree subtilissimo clerico et acuto, qui fuit de custodia Ylerde, cuius anima requiescat in pace. Amen. Et scripsit frater Salvator de Terradis de Custodie Majorice dum minoricis logicalia legebat, anno Domini M CCC XXX III. Orate Deum pro eo», segueix, f. 20a, una taula de les qüestions; ff. 20c-36d: *Scriptum super librum Sex principiorum. Inc.*: «Liber sex principiorum cuius expositionem intendimus qui nihil aliud», *exp.*: «Explicit sententie libri sex principiorum edita Antonio Andree, subtilissimo clerico et acuto, et scripsit eum frater Salvator de Terradis de ordine fratrum minorum de provintia Aragonie et de custodia Majoricarum, dum erat conventualis in conventu Inche. Anno Domini M CCC XXX III. Orate Deu pro anima eius. Pater Noster», f. 36a: taula de la qüestions; ff. 37a-59b: *Tractatus quaestionum de principiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis», *exp.*: «Sic igitur terminatus est Tractatus questionum de principiis naturae. Deo gratias. Amen. Attende lector qui legis quod si quid bene dictum est in questionibus supradictis ab arte doctrina Scoticae processit cuius vestigia quantum potui et quantum ipsum capio sum secutus, si autem aliquid male

dictum ut doctrine precedenti contrarium reveris vel repugnans mee imperitie abscribere, quod si vero aliquid tale continetur nunc pro tunc revoco tamquam dictum fuerit ignoranter, puta quod ignoraverim mentem Scoti», segueix la taula de les qüestions i, f. 59b: «Expliciunt questiones libri Physicorum de principiis naturae, quas compilavit reverendus frater Antonius Andree de provincia Aragonis et custodie Ilerdensi. Et scripsit eas frater Salvator de Terradis dum audiebat naturalia in conventu Ilerdensi, anno Domini MCCCXXXV»; ff. 59b-71a: *Scriptum super librum Porphyrii. Inc.*: «Omne debitum demissi tibi quia rogati me. Mt. XVIII», *exp.*: «Hec de dictis magistri fratris Johannis Duns, natione Scotus, sedentis super cathedram magistralem, ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum Antonii Andree ordinis minorum super librum Porphyrii», i a continuació la taula de les qüestions; ff. 71b-87d: *Scriptum super librum Praedicamentorum. Inc.*: «Scripsit in tabula verba decem», *exp.*: «Hec de dictis magistri fratris Johannis Duns, natione Scotus, sedentis super cathedram magistralem, ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree, ordinis minorum, super librum Praedicamentum», i tot seguit la taula.

Bibliografia: William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 175-229, especialment 211-214; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 133-137 i 157-161; LONGPRÉ, *André (Antoine)*, col. 529-530; Arthur S. HUNT, *The Library of the Cathedral of Pamplona*, dins «Centralblatt für Bibliothekswesen», 14 (1897), 283-290, concretament 285; Domingo SAVALL, *Notas sobre el códice de A. Andrés de la Biblioteca de la Catedral de Pamplona*, dins *La voz de S. Antonio*, (1945), núms. 1209, 1210, 1305; Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Rutas e hitos del escotismo primitivo en España*, dins *Homo et mundus*. «Acta Quinti Congressus Scottistici Internationalis, Salmanticae, 21-26 septembris 1981», edidit Camille Bérubé (Studia Scholastico-Scottistica, 8), Roma, Societas Internationalis Scottistica, 1984, 434.

LXXXIV

PAVIA, Biblioteca Universitaria, Aldini 299. Còdex de paper amb alguns folis de pergami, de 88 folis, de 290 x 210 mm, escrits a doble columna per una mà del segle XV (1471). Hi manquen dos folis al començament. Ff. 1-88: *Quaestiones Metaphysicae*. Les primeres paraules són: «et precise altissimarum creaturarum et substantiarum separatarum», *exp.*: «Expliciunt Questiones Scoti super illis libris metaphysice quas fecit quum preuentus morte non ulterius processit, scripture completeque per me Cornelium de Mera Zeelandt, anno ab incarnationis (sic) Domini nostri Iesu Christi 1471 die 29º augusti hora 12ª ad laudem [...]». A continuació, una taula.

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, VII: *Novara, Palermo, Pavia*, a cura di Gian Mario CAO, Carla CASAGRANDE, Maria Antonietta CASAGRANDE MAZZOLI, Diego CICCARELLI, Simona GAVINELLI,

Silvana VECCHIO. Premessa di Claudio LEONARDI (Corpus philosophorum medii aevi. Subsidia, 8), Florència, Leo S. Olschki, 1993, 191-192 (núm. 41); Luigi DE MARCHI, Giovanni BERTOLANI, *Inventario dei manoscritti della R. Biblioteca Universitaria di Pavia*, I, Milano, Ulrico Hoepli, 1894, 164-165; GENSLER, *Catalogue of Works*, 151.⁴⁷

LXXXV

PAVIA, Biblioteca Universitaria, Aldini 478. Còdex de paper, format per 130 folis, de 233 x 170 mm., escrits a doble columna per una mà del segle XV (1471). Ff. 1-79: *Scriptum in artem veterem*, inc.: «Omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me, Mt. 18. Sicut ex textu lictere patet Porphyrius a Grisarorio discipulo», exp.: «Expliciuunt questiones supra Porphyrio, libris Predicamentorum, Sex Principiorum et libris Peryarmeneias Aristotelis el libro Boecii edite a reverendo et excelso doctore Anthonio Andree, ordinis minorum fratrum. Amedeus Gaielli Bononie scripsit bachalaureus universitatis». Als folis 79r-80r, taula. Ff. 80-130: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Inc.: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum vidatur», exp.: «Explicit brevis doctrina venerabilis doctoris Anthonii Andree super sequentes tractatus qui in hoc libello continentur. A[medeus] G[aielli]». A la part interior de la coberta del darrere hi ha aquesta anotació: «Iste liber est ad usum fratris Petri de Alba, ordinis minorum, quem scribi feci anno Domino 1471 dum eram artium studens in almo conventu Bononiensi».

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, VII: *Novara, Palermo, Pavia*, 248-251 (núm. 78); Luigi DE MARCHI, Giovanni BERTOLANI, *Inventario dei manoscritti della R. Biblioteca Universitaria di Pavia*, I, Milano, Ulrico Hoepli, 1894, 279-280; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 138-141, 155-157.

LXXXVI

PITTSBURGH, University Library, Codex Pittsb. 1 (Hillman Library, Special Collections Department). Còdex de 50 folis, de pergamí, de 230 mm., escrit a doble columna, datat l'any 1474. Ff. 1r-47v: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). Inc.: «Incipit abreuatiatio operis egregii Doctoris subtilis Magistri Ioannis Scoti super quatuor libros sententiarum reducta per egregium presbyterum ac in sacra pagina virum doctissimum fratrem Rogerium anglicum ordinis Minorum»; exp.: «Explicit quartus sententiarum, et per consequens totum opus sententiarum doctoris subtilis Magistri Iohannis Scoti. Reductum et abreuitatum per uenerabilem et in sacra pagina peritissimum uirum Fra-

47. Gensler atribueix les *Quaestiones Metaphysicae* a Antoni Andreu. En canvi, el *Catalogo di manoscritti*, VII, 191-192 (núm. 41) nega l'autoria d'Antoni Andreu i les atribueix a Escot.

trem Paulum Barianum eiusdem ordinis et sacre theologie professorem. 1474 quarta Augusti».

Bibliografia: Seymour DE RICCI, *Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the United States and Canada*, II, Nova York, H. W. Wilson Company, 1937, 2119, núm. 2; GENSLER, *Catalogue of Works*, 152; Kevin GUINAGH, *An Unpublished Manuscript of Rogerius Anglicus*, dins «Speculum», 9 (1934), 91-94; Kevin GUINAGH, *An Unpublished Manuscript of Rogerius Anglicus*, Ph. D. Thesis, University of Pittsburgh, 1931.

LXXXVII

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, D. 8. El còdex és de l'any 1459. Ff. 1-310: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (atribuït a Antoni Andreu).

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 152; Antonín PODLAHA, *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní Kapitoly pražské*, I, núm. 572; Stanislav SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, dins «Collectanea franciscana», 60 (1990), 488.

LXXXVIII

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 36. Còdex de 224 folis, de 319 x 215 mm., de paper, de la primera meitat del segle XIV. Ff. 201r-224v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis»; *exp.*: «ideas naturales».

Bibliografia: Antonín PODLAHA, *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní Kapitoly pražské*, II (F-P), Praha, Nákladem České Akademie věd a umění 1922, 221-222, núm. 1279; SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, 480.⁴⁸

LXXXIX

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 38. Còdex de 269 folis, de paper, de 312 x 210 mm., del segle XV. F. 1r-44r: *Tractatus quaestionum de principiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum videatur cuiuscunque rei essencialiter dependere», *exp.*: «Iste questiones sunt in universo 12, quas frater Antonius Andree determinavit anno quo legit naturalia in Monte sono».

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 223, núm. 1281.

48. Stanislav SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, dins «Collectanea franciscana», 60 (1990), 480: «Die mit dem 14. Jahrhundert datierte Handschrift der ersten fünf Bücher des Kommentars von Antonius Andreas zu Aristoteles' Metaphysik hat zwar keinen Besitzvermerk, doch zeugt von ihrem Zusammenhang mit dem Prager Milieu ihr Aufbewahrungsort in der Bibliothek der Prager Metropolitankapitel».

XC

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 51. Còdex de 145 folis, de paper, de 316 x 220 mm., del segle XV (1448-1450). Ff. 13a-84b: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis»; *exp.*: «Expliciunt questiones libri Methaphisice fratris Anthonii ordinis minorum, doctoris dulcis, scripte in universitate Pragensi in collegio Reczkonis per Hilarium de Lithomierzicz anno Christi Millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo»; ff. 85r-113r: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Circa prologum de anima nota primo»; *exp.*: «Expliciunt questiones libri de anima fratris Anthonii ordinis minorum, magni philosophi, scripte per Hilarium de Lithomericz anno Christi 1448 infra dies caniculares in collegio Reczkonis»; ff. 115a-145a: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis», *exp.*: «Iste questiones sunt in universo XII, quas frater Antonius Andree determinavit anno, quo legit naturalia in Monte sono, scripte per J. De Srlyn in collegio Reczkonis anno Domini MCCCCL. Amen».

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 229-230, núm. 1295; i Mirabile: [[http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-l-li-\(1295\)-manuscript/117673](http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-l-li-(1295)-manuscript/117673)] (27 de maig de 2016).

XCI

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, M. 89. Còdex de 294 folis, de 215 x 160 mm., de paper, de mitjan segle XV (1448). Ff. 111r-154v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis», *exp.*: «Iste questiones sunt in universo 12, quas frater Antonius Andree determinavit anno quo legit naturalia in Monte sono. Amen. Anno Domini MCCCCXLVIII»; ff. 154v-227v: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis»;⁴⁹ ff. 237r-261r: *Quaestiones super libros De anima*. *Inc.*: «Circa prologum de anima».

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 320-321, núm. 1446; Mirabile: [[http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-m-lxxxix-\(1446\)-manuscript/117673](http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-m-lxxxix-(1446)-manuscript/117673)] (27 de maig de 2016); SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 185, núm. 41.

49. SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 185, núm. 41, a propòsit de les obres dels folis 111r-154v i 154v-227v, comenta: «this appears to be two complete copies of the same work». El catàleg de Podhala és, però, molt clar: la segona obra és *Quaestiones Metaphysicae*. Els dubtes de Smith, segurament, són explicables pel fet que ambdues obres tenen el mateix *incipit*.

XCII

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, M. 160. Còdex de 171 folis, de 145 x 106 mm., de paper, de l'any 1448. Ff. 3r-62r: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur prima circa librum de anima: Utrum scientia de anima»; *exp.*: «Et hec secundum opiniones doctorum disputative de anima sufficient. Scripta et finita London in Anglia 1448 in vigilia Symonis et Iude, post quorum festum ve tibi munde per fratrem Mathiam de Pr.»; ff. 62r-166v: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Secundum sententiam Aristotelis et eum communiter sequencium scientia metaphysice»; f. 82r: «est finis sic anno Domini 1448 per manus et non per pedes in vigilia Bartholomei apostoli»; f. 90r: «Et sic est finis 2. libri in die Egidii abbatis 1448 Lend». Als folis 166v-176v, taula de les qüestions.

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 362-363, núm. 1522.

XCIII

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 127. Còdex de 377 folis, de mitjan segle XV. Ff. 215r-251r: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: Francesca DI CESARE, *Catalogo dei manoscritti in scrittura latina datati o databili, per indicazione di anno, di luogo o di copista*, II, Biblioteca Angelica di Roma, Torí, Bottega d'Erasmus, 1982, 30-34; Enrico NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Angelica olim Cenobi Sancti Augustini de Urbe*, I, Roma, ex Typis Ludovici Cecchini, 1893, 67-68.

XCIV

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 831. Còdex de 41 folis, de la primera meitat del segle XIV. Únicament conté el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum*, I, 335.

XCV

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1004. Còdex de 77 folis, de la primera meitat del segle XV. Únicament conté el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum*, I, 419.

XCVI

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1034. Còdex de 93 folis, de la primera meitat del segle XV. Ff. 1r-33v: *Quaestiones super libros De anima* [llibres II i III] (?); ff. 37r-91r: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum*, I, 426-427.

XCVII

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1304. Còdex de 235 folis, del segle XVII. Ff. 3-33: *Quaestiones super libros De anima* [llibres II i III] (?).

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum*, I, 546.

XCVIII

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1967. Còdex de 303 folis, de la primera meitat del segle XV. Ff. 1-290: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Salvator VITALE, *Inventari dei manoscritti delle biblioteche d'Italia*, LVI: *Roma, Biblioteca Angelica (1801-2190)*, Florència, Olschki, 1934, 124.

IC

ROMA, Biblioteca dell'Accademia Nazionale dei Lincei e Corsiniana, 41. E. 13 (Cors. 1113). Còdex de 94 folis, de 232 x 170 mm., de paper, escrits a doble columna per una mà del segle XV. Ff. 1va-68ra: *Scriptum in artem veterem*. Inc.: «Omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me», exp.: «Quia notitia subiecti presupponitur in scientiam»; «puto quia ignoraveram mentem Scoti»; ff. 68rb-77ra: *De formalitate, de distinctione et separatione*. Inc.: «Ens in quantum ens manifestum est», exp.: «sic est in proposito de distinctione et separatione et cet. Finis».

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, VI: *Atri, Bergamo, Cosenza, Milano, Perugia, Pistoia, Roma, Siena*, a cura di Gian Mario CAO, Mariella CORTESI, Mariella CURANDAI, Ester DI MATTIA, Giuliana ITALIANI, Filiberto Walter LUPI, Pietro ROSSI, Anna Maria VELLI, Stefano ZAMPONI (*Corpus philosophorum medii aevi*. Subsidia, 7), Florència, Leo S. Olschki, 1992, 225-226, núm. 19.

C

SALAMANCA, Biblioteca Universitaria, ms. 2340. Còdex format per 205 folis, alguns dels quals són de pergamí (ff. 1-52) i d'altres de paper (ff. 53-205), de 230 x 150 mm., escrit per diverses mans amb lletra gòtica cursiva. És del segle XIV. Ff. 1ra-27rb: *Scriptum super librum Porphyrii*. Inc.: «Incipit scriptum fratris Antonii Andree cum questionibus Scoticis super Porphyrium de hordine fratrum minorum», exp.: «trino et uno qui est unus in secula eterna. Amen. Hec de dictis magistri fratris Iohannis Duns natione Scoti sedentis super cathedram magistralem ut potui in unum colligens compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree, ordinis minorum, super librum Porphyrii provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 27va-87ra: *Scriptum super librum Praedicamentorum*. Inc.: «[S]cripsit in tabulis verba decem que locutus est ad

vos, Deut. 4. Secundum Boethium in commento liber iste de decem vocibus». En els ff. 39ra-40rb, hi ha una taula de totes les qüestions del còdex. *Exp.*: «ergo princeps qui scilicet est Deus trinus et unus. Benedictus et gloriosus in secula seculorum. Amen. Hec de dictis magistri Iohannis Duns natione Scoti sedentis supra catedram magistralem ut potui coligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum predicamentorum provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 87rb-140ra: *Scriptum super librum Perihermeneias*. *Inc.*: «Tu ergo Baltazar interpretationem narra festius, Dan. 4°. Secundum Boethium hoc in commento liber iste est de interpretatione», *exp.*: «nec vicissitudinis obumbratio qui est benedictus in eternum et in seculum (sic) seculorum. Amen. Hec de dictis magistri fratris Iohannis Duns natione Scoti sedentis supra cathedram magistralem ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum Peryharmenyas, provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 140rb-179rb: *Scriptum super librum Sex principiorum*. *Inc.*: «Summens reliquias dedit eis, Luce 24. Liber iste agit et tractat de illis sex», *exp.*: «qui est Deus trinus et unus benedictus Deus in eternum, Amen. Hec de dictis magistri fratris Iohannis Duns natione Scoti sedentis supra chathedram magistralem ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum 6 principiorum. Finito libro, sit laus et gloria Christo. Amen. Provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 180ra-204rb: *Scriptum super librum Divisionum Boethii*. *Inc.*: «Incipit scriptum super librum divisionum Boecii. Qui divisit mare Rubrum in divisiones, Ps. c^oxxxv. De Boetio attore huius libri divisionum potest», *exp.*: «conditum ab illo primo qui vivit in eternum. Amen. Hec supra dicta magistri fratris Ioannis Duns natione Scoti sedentis supra chathedram magistralem quam potui fideliter colligens in unum compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum divisionum Boethii provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 204rb-205rb: *Quaestiones extraordinariae novae logicae* (?): 1. «Queritur utrum punctus sit in loco: videtur igitur quod punctus est in corpore et corpus in loco»; 2. «Queritur utrum linea sit in loco et videtur quod sic»; 3. «Queritur utrum superficies sit in loco et videtur quod sic»; 4. «Queritur utrum corpus sit in loco et videtur quod sic»; 5. «Queritur utrum omne corpus sit in loco, videtur quod sic»; 6. «Queritur utrum intelligentia possit esse in loco».

Bibliografia: Óscar LILAO FRANCA, Carmen CASTRILLO GONZÁLEZ, *Catálogo de manuscritos de la biblioteca universitaria de Salamanca*, II: *Manuscritos 1680-2777* (Obras de referencia, 13), Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 2002, 721-723.

CI

SALAMANCA, Biblioteca Universitaria, ms. 2354. Còdex de pergami i paper, de 265 folis, de 260 x 170 mm., escrit a doble columna amb lletra gòtica

semicursiva i cursiva per diverses mans del segle XIV. Ff. 192ra-215rb: *Scriptum super librum Divisionum Boethii. Inc.:* «Lectura super librum Divisionum Boethii. Qui divisit mare Rubrum in divisiones, Ps 135. De Boetio actore huius libri divisionum potest», *exp.:* «a quo bona cuncta procedunt. Qui est unus Deus in eternum. Amen. Explicit lectura super librum divisionum Boethii. Deo gratias».

Bibliografia: LILAO, CASTRILLO, *Catálogo de manuscritos de la biblioteca universitaria de Salamanca*, II, 735-738.

CII

SAN LORENZO DE EL ESCORIAL, Real Biblioteca, ms. g.III.25. Còdex de paper, de 201 folis, de 228 x 156 mm., escrits a doble columna per una mà del segle XIV. Ff. 1-201: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.:* «Quia secundum doctrinam Aristotelis», *exp.:* «quia omne mouens ut sic est prius et dignius ipso moto. Finis *Metaphysice* ad laudem Dei».

Bibliografia: Guillermo ANTOLÍN, *Catálogo de los códices latinos de la Real biblioteca del Escorial*, II (e.I.1.-k.III.1), Madrid, Imprenta Helénica, 1911, 278; Nicolás ANTONIO, *Bibliotheca hispana vetus sive hispani scriptores qui ab Octaviani Augusti aevo ad annum Christi MD floruerunt*, Liber IX, cap. IV, ed. de Francisco Pérez Bayer, Madrid, Vidua y herederos de Joaquín Ibarra, 1788, 142 [consultable en línia: <<http://www.cervantesvirtual.com/obra/biblioteca-hispana-vetus-sive-hispani-scriptores-qui-ab-octaviani-augusti-aevo-ad-annum-christi-md-floruerunt--0/>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 83-84.

CIII

STRAKONICE, Státní Okresní Archiv, ms. Vodňany 11. Ff. 142v-152r: *Quaestiones super libros De anima*.

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 151; Mirabile [<<http://www.mirabileweb.it/manuscript/strakonice-státn%C3%AD-okresn%C3%AD-archiv-vodnany-ii-manuscript/117674>> (27 de maig de 2016)].

CIV

STUTTGART, Württembergische Landesbibliothek, HB X 10. Còdex de paper, format per 345 folis, de 210 x 150 mm., datat a Erfurt, en el segle XV (1480-1481). Ff. 1r-115v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.:* «Veni sancte Spiritus reple cor meum. Quoniam secundum Aristotelis doctrinam», *exp.:* «paratus emendare. Expliciunt questiones Anthonii de Gaudinio super duodecim libros metaphysice per me scriptum fratrem Johannem Schwitzer. Si ego non bene scripsi nihilominus tamen tempus repellere [...]»; ff. 116r-120v: taula. *Inc.:* «Abstractio est duplex», *exp.:* «Explicit tabula super metaphysicam Anthonii

Andree [...]»; ff. 120v-124r: taula segona. *Inc.*: «Abstractum et concretum differunt», *exp.*: «Explicit tabula secunda».

Bibliografia: Maria Sophia BUHL, *Die Handschriften der ehemaligen Hofbibliothek Stuttgart*, IV,1. *Codices philologici. Codices Arabici. Codices philosophici*, Wiesbaden, Harrassowitz, 1972, 68-69 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0071_b068_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

CV

TORÍ, Biblioteca Nazionale Universitaria, E.III.3. Còdex de pergamí, de 110 folis, in quarto petit, escrit a doble columna, amb lletra gòtica, per una mà de darreries del segle XIV. Ff. 1-102r: *Quaestiones Metaphysicae*, *inc.*: «Quia secundum Aristotelis doctrinam», *exp.*: «bene igitur concludit Philosophus quod non est bonum in universo pluralitas principatum. Unus est igitur princeps totius universi qui est Deus benedictus vivens et regnans super universam terram a seculo usque in seculum. Amen»; ff. 102r-110v, qüestions relatives als llibres VII i VIII. Una mà posterior va afegir al capdavall: «Doctor hic dicit in fine huius sui operis se secutum esse Scotum quam potuit et in sententiis et in questionibus».

Bibliografia: Gaetano DE SANCTIS, Carlo CIPOLLA, Ettore STAMPINI, Carlo FRATI, *Inventario dei codici superstiti greci e latini antichi della Biblioteca nazionale di Torino*, dins «Rivista di filologia e d'istruzione classica», 32 (1904), 454; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 113-116; Albano SORBELLI, *Inventari dei manoscritti delle biblioteche d'Italia*, XXVIII: *Torino*, Florència, Olschki, 1922, 69.

CVI

TORÍ, Biblioteca Nazionale Universitaria, H.III.39. Còdex de 141 folis, escrits a doble columna per una mà del segle XV (1464). En mal estat de conservació. Els folis del començament i del final estan transposats. Taula incompleta al començament. Ff. 1ra-141ra: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Secundum doctrinam», *exp.*: «Deo gratias. Expliciunt questiones Antonii Andree super libros Metaphysice scripte per me Nicolaum Casol de Pedemonte in civitate Salerni me studente die II decembris M^o CCCC^o LXIII°».

Bibliografia: DE SANCTIS, Carlo CIPOLLA, STAMPINI, FRATI, *Inventario dei codici*, 563; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 117-120; SORBELLI, *Inventari dei manoscritti delle biblioteche d'Italia*, 109.

CVII

TORÍ, Biblioteca Nazionale Universitaria, H.VI.28. Còdex del segle XV, de 50 folis. Ff. 4a-18d: *Scriptum super librum Porphyrii*. *Inc.*: «Quia notitia subiec-

ti», *exp.*: «Expliciunt questiones super Porphyrium editae a Antonio Andreae, ordinis minorum, cuius anima in pace requiescat. Amen.»; ff. 19a-49d: *Scriptum super librum Praedicamentorum. Inc.*: «Scripsit in tabula verba decem», *exp.*: «Et sic est finis libri predicamentorum Aristotelis. Deo gratias». En el f. 50 comença l'*Scriptum super librum Sex principiorum*, però queda tallat.

Bibliografia: DE SANCTIS, CIPOLLA, STAMPINI, FRATI, *Inventario dei codici*, 554; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 142-143.

CVIII

TOURS, Cathédrale, ms. 359: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?) (llibres I-III, atribuït a Theobaldus de Neraina).

Bibliografia: DETTLOFF, *Antonius Andreas*, 164-168; GENSLER, *Catalogue of Works*, 152; Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium commentariorum in Sententias Petri Lombardi*, I, Würzburg, Ferdinandus Schöningh, 1947, 840.

CIX

UTRECHT, Rijksuniversiteit te Utrecht Bibliotheek, 324 (Lat. 68). Còdex de paper, de 70 folis, del segle XV. Ff. 58-68: *Quaestiones Metaphysicae* (fragment). *Inc.*: «Secundum doctrinam».

Bibliografia: [Pieter Anton TIELE, Abraham HULSHOF,] *Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Universitatis Rheno-Trajectinae*, I, Utrecht, Kemink & Zoon, 1887, 107; II, Utrecht, A. Oosthoek, 1909, 45; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 120.

CX

VENÈCIA, Biblioteca Nazionale Marciana, Cod. Marc. Lat. VI, n. 166 (2674). Còdex de pergami, de 60 folis, de 335 x 220 mm., escrit a dues columnes per una mà del segle XV. Ff. 17a-57d: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis», f. 56d, *exp.*: «Quia omne movens ut sic est prius et dignius ipso motu», f. 57, taula de les qüestions. Tot seguit, ff. 59v-60v: *Tractatus abbreviatus de modis distinctionum* (?).

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 120-121; Jacqueline HAMESSE, *Repertorium initiorum manuscriptorum latinorum Medii Aevi*, 3 (P-Z) (Textes et Études du Moyen Âge, 42/3), Lovaina, Brepols, 2010, 342; Celia LÓPEZ ALCALDE, *Criterion d'edició*, dins PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edendum, 2011, 278-280; Elia MAGRINI, *La produzione letteraria di Guglielmo di Ware*, dins «Miscellanea francescana», 38 (1938), 417-418; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri*

Thomae, 191, núm. 57; Joseph VALENTINELLI, *Bibliotheca manuscripta ad S. Marci Venetiarum. Codices mss. Latini*, IV, Venècia, Ex Typographia Commercii, 1871, 146.

CXI

VIENA, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1590 (Univ. 690). Còdex de 252 folis, in 4°, del segle XIV. Ff. 1a-45b: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Commentarius in primum librum sententiarum Petri Lombardi. De theologie scientia»; f. 26, *inc.*: «Questiones super secundum librum sententiarum. Utrum essentie rerum creatarum sint ab eterno».

Bibliografia: *Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum*, edidit Academia Caesarea Vindobonensis, I (Cod. 1 – 2000), Viena, Gerold, 1864, 258 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0751a_b0258_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

CXII

WORCESTER, Chapter Library of Worcester Cathedral, F. 86. Còdex de 286 folis, in folio, del segle XV. La darrera obra copiada en el manuscrit són les *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Edward BERNARD, *Catalogi librorum manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collecti cum indice alphabetico*, II/I, Oxford, 1697, *Codices manuscripti Ecclesiae Cathedralis Wigorniensis*, 18; John Kestell FLOYER, Sidney Graves HAMILTON, *Catalogue of Manuscripts preserved in the Chapter Library of Worcester Cathedral*, Worcester, Worcestershire historical Society, 1906, 43-44.

* * *

Més d'una vintena dels manuscrits coneguts de les obres d'Antoni Andreu són del segle XIV. Aquests còdexs contenen pràcticament totes les obres d'Antoni Andreu, especialment les *Quaestiones Metaphysicae*, l'*Scriptum in artem veterem* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Segons la informació actual, els manuscrits més antics són el de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, dels anys 1333-1335; els vaticans Vat. Lat. 3130 i 11416, dels anys 1336-1337 i 1340 respectivament; el de Praga, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 36, de la primera meitat del segle XIV; i el de Roma, Biblioteca Angelica, 831, també de la primera meitat del segle XIV. El còdex d'Oxford, Oriel College Library, LXV, és l'única còpia manuscrita coneguda de l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*.

Segurament, ben aviat, noves recerques i troballes permetran d'afegir més unitats a aquesta nostra llista, absolutament provisional, incompleta i inevitablement portadora d'inexactituds i errades.

2.2. *Classificació*⁵⁰

a) Obres d'autenticitat sempre acceptada

1. *Scriptum in artem veterem*:
  - 1.1. *Scriptum super librum Porphyrii*
  - 1.2. *Scriptum super librum Praedicamentorum*
  - 1.3. *Scriptum super librum Peribermeneias*
  - 1.4. *Scriptum super librum Sex principiorum*
  - 1.5. *Scriptum super librum Divisionum Boethii*
2. *Tractatus quaestionum de principiis naturae* [*Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*]

b) Obres d'autenticitat discutida, però majoritàriament acceptada en l'actualitat

1. *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*
  - 1.1. *Expositio in XII libros Metaphysicae Aristotelis*
  - 1.2. *Quaestiones super XII libros Metaphysicae Aristotelis*

c) Obres presumiblement autèntiques

1. *Quaestio de subiecto totius logicae*
2. *Quaestiones extraordinariae novae logicae*
3. *Principia*
4. *Notabilia quaedam*
5. *Tractatus de causis et accidentibus*

d) Obres problemàtiques

1. *Commentarium in IV libros Sententiarum*
2. *Compendiosum principium in libros Sententiarum*
3. *Sermones*
4. *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*
5. *Quaestiones super VIII libros Physicorum*
6. *Quaestiones super libros De anima*

50. En l'elaboració d'aquesta classificació i en l'apartat següent hem tingut especialment en compte els estudis següents: MARTÍ DE BARCELONA, *Notes descriptives dels manuscrits franciscans de la Biblioteca Nacional de Madrid*, dins «Estudis franciscans», 45 (1934), 321-346; Tomás CARRERAS Y ARTAU, Joaquín CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, dins *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, II, Madrid, Asociación española para el progreso de las ciencias, 1943, 459-471; Marek GENSLER, *Catalogue of Works by or ascribed to Antonius Andreae*, dins «Mediaevalia philosophica Polonorum», 31 (1992), 147-155; Sebastián GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés (s. XIV). Estudio bibliográfico crítico*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 101-107.

7. *Quaestiones super libros Meteororum*
8. *Tractatus brevis de modis distinctionum*
9. *Tractatus formalitatum*
10. *Notabilia super Sex principia*

e) Obres conegudes per referències o perdudes

1. *Scriptum in Novam Logicam*
2. *Quaestiones ordinariae de logica*
3. *Quaestiones quodlibetales*
4. *Quaestiones mercuriales*

a) Obres d'autenticitat sempre acceptada

Antoni Andreu sempre ha estat considerat l'autor de les obres que integren aquest grup. A ell les atribueixen, efectivament, els manuscrits més antics, mai cap estudiós ha posat en dubte aquesta autoria i no hi ha la més mínima raó per qüestionar-la. Formen aquest grup, el conjunt de comentaris a la *logica vetus* i un tractat sobre els «principis de la natura».

1. *Scriptum in artem veterem*. És el nom genèric amb què es coneix un conjunt de tractats integrat pels cinc comentaris d'obres relacionades amb la «lògica vella»: *Scriptum super librum Porphyrii*, *Scriptum super librum Praedicamentorum*, *Scriptum super librum Peribermeneias*, *Scriptum super librum Sex principiorum*, *Scriptum super librum Divisionum Boethii*. En general, aquests escrits són comentaris literals amb qüestions intercalades entremig. Altres noms donats a aquest conjunt són *Comentaria in artem veterem*, combinats amb altres variants com «in arte vetere», «super artem veterem» o «super logicam veteram».

Els llibres comentats són dues obres bàsiques, d'Aristòtil: les *Categoriae* o *Predicamenta* i el *De interpretatione* o *Peribermeneias*; la *Isagoge* o introducció de Porfiri (traduïda al llatí per Boeci) a les *Categoriae* d'Aristòtil; el *Liber sex principiorum* de Gilbert de la Porrée, obra que és a la vegada un comentari de les categories (especialment de les sis categories subordinades) aristotèliques; i finalment el *De divisionibus de Boeci*, que com l'anterior, en certa manera, també és un comentari de les categories aristotèliques. En els manuscrits, fins i tot els més antics, no sempre trobem tots aquests tractats, ni amb el mateix ordre.⁵¹ En les primeres edicions d'impresca apareixen editats amb aquest títol unita-

51. Els manuscrits més antics són els de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6; Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 11416; i Salamanca, Biblioteca Universitaria, 2340 i 2354.

ri, amb un pròleg i amb una qüestió introductòria.⁵² Segons una lectura d'una inscripció «oculta y muy borrosa» del còdex 6 de l'Arxiu de la Catedral de Pamplona, l'any 1312 (a Osca) aquest *Scriptum super logicam veterem*, millor dit una part, perquè en realitat només contenia els dos primers escrits següents i fragments del tercer, fou cedit a un tal Jaume.⁵³ Segons Courtenay, però, la lectura correcta és l'any 1346.⁵⁴

Carl Prantl i els germans Carreras i Artau resumiren el contingut d'aquesta obra,⁵⁵ i Marek Gensler en féu una presentació global.⁵⁶ Àngel d'Ors va dedicar un article a la qüestió *Utrum nomen significet rem vel passionem in anima* de l'*Scriptum super librum Peribermeneias*, tal com el presenta el manuscrit 2340 de la Biblioteca Universitaria de Salamanca. El text d'aquest escrit és, segons l'autor, radicalment diferent del conservat en la Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral de Pamplona (núm. 6).⁵⁷ Àngel d'Ors dedica un segon article a l'*Scriptum super librum Peribermeneias*, concretament a estudiar la qüestió *Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*.⁵⁸ Paloma Pérez-Illzarbe també va

52. GENSLER, *Catalogue of Works*, 148, esmenta tretze edicions dels anys 1477-1517: Vicenza, 1477; Venècia, 1480; Bolonya, 1481 (en aquesta edició, a més dels cinc escrits sobre la lògica vella, hi ha el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*); Saint Albans (Verulamium), 1483; Venècia, 1489; 1492, 1496, 1508, 1509, 1513, 1514, 1517; Lucca, 1517.

53. Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Rutas e hitos del escotismo primitivo en España*, dins *Homo et mundus*. «Acta Quinti Congressus Scotistici Internationalis, Salmanticae, 21-26 septembris 1981», editat Camille BÉRUBÉ (Studia Scholastico-Scotistica, 8), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1984, 434.

54. William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 212: «The marginal note of temporary possession ("ad usum"), of which the manuscript has many such marginalia of possession and similarly struck through, is actually dated 1346, the middle letter of what was read as 'xii' being a 'l', with a superscript 'v' to be inserted between the 'l' and the final 'i'».

55. Carl PRANTL, *Antonius Andreas*, dins *Geschichte der Logik im Abendlande*, III, Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1867, 276-282, després de recordar algunes dades biogràfiques d'Antoni Andreu i d'esmentar les seves obres, comenta l'*Scriptum in artem veterem*. Aquest escrit (juntament amb les obres de metafísica) mostra que Andreu era un home «von wirklich grosser Belesenheit» (277). Tant per a Antoni Andreu com per a Escot, la lògica és una disciplina intencional (no real), que té com a objecte d'estudi el sil·logisme: el seu àmbit d'estudi se situa entre el real i el llenguatge. Andreu també segueix la distinció d'Escot entre *logica docens* i *logica utens*. Vegeu també: Tomás CARRERAS Y ARTAU, Joaquín CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, 459-471, resumit *supra*.

56. Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor* (i II). 3. *Antonius Andreae's «Opus Magnum»: The «Metaphysics» Commentary*; 4. *The Philosophical Issues in Antonius Andreae's «Scriptum in Artem Veterem» and «Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti»*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 9 (1997), 39-50 i 51-61.

57. Àngel D'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (*Antonio Andrés y Juan Duns Escoto*), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 7-35.

58. Àngel D'ORS, «*Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*» (*Antonio Andrés and John Duns Scotus*), dins *Studies on the History of Logic*. «Proceedings of the III. Symposium of the History of Logic», edited by Ignacio ANGELELLI and María CEREZO

analitzar una qüestió d'aquesta mateixa obra: *Utrum signum possit poni ex parte praedicati* i n'oferí transcripció.⁵⁹

2. *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Aquest *tractatus* és també conegut amb altres títols, com *Quaestiones de tribus principiis rerum naturalium*, *Conclusiones* (o *Tractatus*) *de tribus principiis*, *Tria principia secundum doctrinam Scoti* o *Quaestiones de philosophia naturalis*. Com ja donen a entendre els títols, és una obra de filosofia natural. Els (tres) principis esmentats són la *materia*, la *forma* i la *privatio*. Els manuscrits més antics d'aquesta obra (còdexs 6 de la Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral de Pamplona i 831 de la Biblioteca Angelica de Roma) permeten d'atribuir-lo sense ambigüitats a Antoni Andreu, per bé que l'objectiu és explicar la filosofia natural *ad mentem Scoti* (explicit del còdex 124 de la biblioteca de The University of Edinburg). Segons el colofó del manuscrit berlinès de l'Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Theol. lat. qu., 32 (Rose 975), Andreu hauria escrit aquest obra quan era lector a Montsó. En aquesta obra Andreu cita i critica Pere Auriol; sembla, doncs, que hauria estat escrita tardanament.⁶⁰ L'obra fou traduïda a l'hebreu.⁶¹ Sembla que la primera qüestió d'aquest tractat, la *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*, va tenir una difusió textual independent (Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 5961; i Breslau, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IF. 210). El *Tractatus quaestionum de principiis naturae* fou editat cinc o sis vegades durant l'últim terç del segle XV i els primers anys del XVI.⁶²

Gensler ha dedicat un estudi a presentar globalment l'obra, comentar la seva estructura i resumir el seu contingut.⁶³ En un altre article el mateix autor va estudiar el principi d'individuació tal com és exposat per Andreu en

(Perspektiven der analytischen Philosophie, 8), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 1996, 97-116.

59. Paloma PÉREZ-ILZARBE, Antonio Andrés: «*Utrum signum possit poni ex parte praedicati*», dins «Bulletin de philosophie médiévale», 37 (1995), 33-44.

60. El *Tractatus quaestionum de principiis naturae* és citat per Luca PACIOLI, *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita*, Venècia, 1494 i 1523.

61. Cf. els estudis de Mauro ZONTA, *The Autumn of Medieval Jewish Philosophy: Latin Scholasticism in Late 15th-Century Hebrew Philosophical Literature*, dins *Herbst des Mittelalters? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts*, curantibus Martin PICKAVÉ – Jan AERTSEN, Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 2004, 474-494; Mauro ZONTA, *Hebrew Scholasticism in the Fifteenth Century. A History and Source Book* (Amsterdam Studies in Jewish Thought, 9), Dordrecht, Springer, 2006, 178-199, *11-*24; i *Elementi per la storia di uno «scotismo ebraico»*, dins «Quaestio. Annuario di storia della metafisica», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoti*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 212-213.

62. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu*, 342-343, dóna notícia de cinc edicions incunables i una del segle XVI: Pàdua, 1475; Vicenza, 1477 (dubtosa); Venècia, 1489; Ferrara, 1490; Ferrara, 1495; Venècia, 1517. GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, omet l'edició de Ferrara de 1495.

63. Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 8 (1996), 57-97.

aquesta obra.⁶⁴ El mateix Gensler i E. P. Mahoney n'han estudiat la qüestió inicial.⁶⁵

b) Obres d'autenticitat discutida, però majoritàriament acceptada en l'actualitat

Aquestes obres o, potser millor, obra és l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*: actualment, sobretot gràcies a les aportacions d'Ephrem Longpré,⁶⁶ Camille Bérubé,⁶⁷ Giorgio Pini,⁶⁸ pot ésser atribuïda sense cap mena de dubte

64. Marek GENSLER, *Antonius Andreae – the faithful Pupil? Antonius Andreae doctrine of Individuation*, dins «*Mediaevalia philosophica Polonorum*», 31 (1992), 23-38.

65. Marek GENSLER, *Two «Quaestiones» Concerning the Subject Matter of the Physics. An Early Scotist Interpretation of Aristotle*, dins *Aristotle in Britain during the Middle Ages*. «Proceedings of the International Conference at Cambridge, 8-11 April 1994», edited by John MARENBOON (Rencontres de Philosophie Médiévale, 5), Turnhout, Brepols, 1996, 195-209; Edward P. MAHONEY, *Aristotle as «The Worst Natural Philosopher» (pessimus naturalis) and «The Worst Metaphysician» (pessimus metaphysicus): His Reputation among Some Franciscan Philosophers (Bonaventure, Francis of Meyronnes, Antonius Andreas, and Joannes Canonicus) and Later Reactions*, dins *Die Philosophie im 14. und 15. Jahrhundert. In memoriam Konstanty Michalski (1879-1947)*. Herausgegeben von Olaf PLUTA (Bochumer Studien zur Philosophie, 10), Amsterdam, B. R. Grüner, 1988, 261-273.

66. Ephrem LONGPRÉ, *André (Antoine)*, dins *Catholicisme. Hier, aujourd'hui, demain. Encyclopédie*, I (A-Béthel), dirigée par Gérard JACQUEMET, Paris, Letouzey et Ané, 1948, col. 529-530; i Ephrem LONGPRÉ, *recensió del llibre de Zacharie VAN DE WOESTYNE, Scholae Franciscanae aptatus Cursus Philosophicus, I: Logica minor, Logica major, Ontologia*, Malines, Typographia S. Francisci, 1921, dins «*La France franciscaine. Mélanges d'Archéologie, d'Histoire, d'Art et de Littérature relatifs aux Ordres de S. François en France du XIIIe au XIXe siècle*», 5 (1922), 349-456. Concretament, a la pàgina 354, afirma categòricament: «*La Metaphysica textualis ne peut être considérée critiquement comme une des sources de la philosophie de Duns Scot*». A partir d'aquest moment, doncs, les portes per a atribuir l'obra a Antoni Andreu estaven obertes.

67. Camille BÉRUBÉ, *La connaissance de l'individuel au Moyen Âge*. Préface de Paul VINGNAUX, Montréal, Presses de l'Université de Montréal; Paris, Presses Universitaires de France, 1964, 245-250; Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, dins «*Antonianum*», 54 (1979), 386-446.

68. Giorgio PINI, *Una lettura scotista della «Metafisica» di Aristotele: L'«Expositio in libros Metaphysicorum» di Antonio Andrea*, dins «*Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale*», 2/2 (1991), 529-586; Giorgio PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scot: le «Quaestiones super Metaphysicam» di Antonio Andrea*, dins «*Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale*», 6 (1995), 281-361; Giorgio PINI, *Scotistic Aristotelianism: Antonius Andreas' «Expositio» and «Quaestiones» on the Metaphysics*, dins *Via Scoti: Methodologica ad mentem Joannis Duns Scoti*. «Atti del Congresso Scotistico Internazionale, Romae, 9-11 marzo 1993», I, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 375-389.

a Antoni Andreu, i com a tal la reconeixen bona part dels estudiosos dels nostres dies,⁶⁹ però no sempre ha estat així.⁷⁰

1. *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*. Aquesta obra, també coneguda amb el títol d'*Scriptum aureum super Metaphysicam Aristotelis*, ha estat considerada l'*opus magnum* d'Antoni Andreu, però com a tal,⁷¹ sembla, només s'ha conservat en un sol manuscrit: el número LXV de l'Oriel College d'Oxford. Cap dels altres manuscrits conservats (fa anys Giorgio Pini en va comptar 49, però ara ja és possible d'afegir-n'hi algun més)⁷² ni cap de les nombroses edicions reproduïx l'obra sencera, ans només una part. És una obra molt especial i extensa: és un comentari literal (*expositio litteralis*) de la *Metafísica* d'Aristòtil amb més de noranta (91) qüestions intercalades en el text. En la qüestió 11, del primer llibre de la *Metafísica*, Antoni Andreu cita literalment un fragment de l'*Scriptum super primum Sententiarum* de Pere Auriol.⁷³ D'una banda, pel que fa al comentari literal, Antoni Andreu pren com a referència l'obra *In XII libros Metaphysicorum commentarium* de Tomàs d'Aquino, i de l'altra, quant a les qüestions, les *Quaestiones* de Duns Escot. Ja de bona hora, aquestes qüestions d'Antoni Andreu, les *Quaestiones super XII libros Metaphysicae Aristotelis*, o una part, circularen autònomament,⁷⁴ de vegades amb el nom d'Antoni Andreu, d'altres amb el d'Escot,⁷⁵ i a partir, de l'any 1471 foren repetidament editades.⁷⁶ Els *Notabilia quaedam* del Vat. Lat. 4269 sembla que són extrets

69. Cf. William O. DUBA, *Three franciscan Metaphysicians after Scotus: Antonius Andreae, Francis of Marchia, and Nicholas Bonet*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*, edició a cura de Fabrizio AMERINI i Gabriele GALLUZZO (Brill's companions to the Christian tradition, 43), Leiden, Brill, 2014, 413-493, dedica una bona colla de pàgines (414-440) a Antoni Andreu: són un bon estat de la qüestió sobre l'obra metafísica del nostre autor.

70. Foren els germans CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, 461-467, els estudiosos que han plantejat de manera més incisiva els dubtes sobre l'autoria d'Antoni Andreu d'aquest comentari. Més recentment se n'ha fet ressò GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés (s. XIV)*, 101-107. Actualment hi ha raons sòlides per a acceptar-ne la seva autoria, per bé que és necessari un estudi de la tradició textual i un altre de crítica interna.

71. Marek GENSLER, *Antonius Andreae's «Opus magnum»: the «Metaphysics» commentary* (Serie Tecnologia Filosòfica, 18), Barcelona, Universitat de Barcelona, KAL, 1998, 28 p.

72. PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam»*, 281.

73. Cf. ANTONII ANDREE, *Questiones super XII libros Metaphysice*, Venècia, 1495, f. 10va-b. El text citat de Pere Auriol és PETRI AUREOLI, *Scriptum super primum Sententiarum*, I, ed. Eligius M. BUYTAERT, Nova York, St. Bonaventure, 1956, 235. Per a més detalls, vegeu PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scoto*, 281, nota 1.

74. N'és prova, per exemple, el Vat. Lat. 11416, de la Biblioteca Apostolica Vaticana, de l'any 1340. Altres manuscrits del segle XIV són els següents: El Escorial, Real Biblioteca, ms. g.III.25; Madrid, Biblioteca Nacional, 4233; Oxford, Bodleian Library, Lat. Canon. Misc. 43; Pàdua, Biblioteca Universitaria, 1580; Torí, Biblioteca Nazionale Universitaria, E.III.3.

75. L'atribueixen a Antoni Andreu, per exemple, els còdexs (del segle XIV) de Madrid, Oxford (Bodleian) o Torí.

76. GENSLER, *Catalogue of Works*, 148, informa de les edicions següents: Bolonya, 1471; Nàpols, 1475; Venècia, 1475; Vicenza, 1477; Londres, 1480; Venècia, 1481, 1487, 1491;

d'aquesta obra. De l'exposició literal, sola (*Expositio in XII libros Metaphysicae Aristotelis*), no en coneixem cap manuscrit, però sí edicions impreses.⁷⁷ Que inicialment formaven una sola obra, ho confirmen les múltiples referències creuades entre ambdues.

L'obra fou traduïda a l'hebreu.⁷⁸

c) Obres presumiblement autèntiques

Agrupem en aquest apartat diverses qüestions de lògica i una de metafísica. A diferència de les obres anteriors, d'aquestes qüestions només en coneixem una sola còpia manuscrita de cada una. Més enllà d'aquesta escassetat de testimonis manuscrits no tenim raons per no acceptar-ne l'autoria d'Antoni Andreu. Efectivament, la *Quaestio de subiecto totius logicae* és atribuïda a l'escotista català en el manuscrit de Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 5961 (de l'any 1441). Sabem que Antoni Andreu tenia intenció d'escriure un *Scriptum in Novam Logicam*: la *Quaestio de subiecto totius logicae* sembla ser l'única qüestió d'aquest tractat que va escriure o almenys que s'ha conservat.⁷⁹

Les *Quaestiones extraordinariae novae logicae* ens han pervingut en el còdex 2340 de la Biblioteca Universitaria de Salamanca (segle XIV). És un conjunt format per cinc unitats. L'existència d'aquesta obra és una prova indirecta de l'existència d'unes *Quaestiones ordinariae de logica* (vegeu *infra*).

El còdex de Milà, Biblioteca Ambrosiana, A, 69 Inf, ff. 134r-140r, ha conservat uns *Principia* atribuïts a Antoni Andreu. Atès que són copiats immediatament després de les *Quaestiones Metaphysicae* i de les taules, tot fa pensar que aquests *Principia* estan relacionats amb aquesta obra. Un cas semblant

Estrasburg, ca. 1490; Venècia, 1493, 1494; París 1495; Poitiers, 1495; Venècia, 1495, 1500, 1501, 1513, 1514, 1517; París, 1520; Venècia, 1523; Lió, 1639 (edició de Wadding, *Opera Scoti*, V i VI).

77. GENSLER, *Catalogue of Works*, 148, indica les següents: Venècia, 1482, 1497, 1501, 1513, 1514; París, 1520; Lió, 1639 (edició de Wadding, *Opera Scoti*, IV). PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam»*, 284, nota 10, afirma que aquestes dades «sono da prendere con molta cautela» i que «per certo» de l'*Expositio Metaphysicae* només se'n coneixen les següents: Venècia, 1482 (atribuïda a Antoni Andreu); Venècia, 1501, 1503 (ambdues atribuïdes a Escot; Andreu en seria l'editor o recopilador), una edició de Venècia de 1625 (Escot) i les de Wadding (1639) i Vivès (1891-1892).

78. Cf. els estudis de Mauro ZONTA, *The Autumn of Medieval Jewish Philosophy: Latin Scholasticism in Late 15th-Century Hebrew Philosophical Literature*, dins *Herbst des Mittelalters? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts*, curantibus Martin PICKAVÉ – Jan AERTSEN, Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 2004, 474-494; Mauro ZONTA, *Hebrew Scholasticism in the Fifteenth Century. A History and Source Book* (Amsterdam Studies in Jewish Thought, 9), Dordrecht, Springer, 2006, 178-199, *11-*24; i *Elementi per la storia di uno «scotismo ebraico»*, dins «Quaestio. Annuario di storia della metafisica», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoti*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 212-213.

79. GENSLER, *Catalogue of Works*, 151, ens informa de tres edicions: Venècia, 1492, 1509 i 1517. Aquesta qüestió acompanyava l'*Scriptum in artem veterem*.

és el del manuscrit del Vat. Lat. 4269, ff. 120r-123r, que ha conservat uns *Notabilia quaedam*.

El còdex de Milà, Biblioteca Ambrosiana, D, 230 Inf, ff. 2r-57v, ha conservat un *Tractatus de causis et accidentibus*. Aquest manuscrit seria l'única còpia coneguda d'aquesta obra.

d) Obres problemàtiques

Formen aquest grup obres l'atribució de les quals a Antoni Andreu no és clara, ans al contrari, és dubtosa i problemàtica. D'aquestes obres n'hi ha alguna que podria ésser d'Antoni Andreu; d'altres, en canvi, és altament probable o fins i tot segur que pertanyen a altres autors.

1. *Commentarium in IV libros Sententiarum* o *Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti* és una obra atribuïda a Antoni Andreu en el manuscrit de Praga, Knihovna pražké metropolitní kapituly, D. 8. Bona colla dels manuscrits més antics l'atribueixen a l'*Scotellus*, títol que Andreu comparteix amb Petrus de Aquila.⁸⁰ També n'hi ha, certament, que l'atribueixen a altres autors (Rogerius Anglicus, Theobaldus de Neraina). Gensler, en un estudi dedicat a aquest comentari, ha destacat algunes característiques comunes compartides amb altres escrits d'Antoni Andreu.⁸¹ Més recentment, Timothy B. Noone n'ha trobat un nou manuscrit (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté) en el colofó del qual una mà tardana afegí el nom d'Antoni Andreu.⁸² La seva autenticitat sembla acceptada actualment per bona part dels estudiosos.⁸³

2. *Compendiosum principium in libros Sententiarum*. És un pròleg d'un comentari a les *Sentències* (potser de l'anterior obra), atribuït a Bonaventura da Bagnoregio.⁸⁴ Atès que l'*incipit* és idèntic al d'altres pròlegs escrits per Andreu

80. GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, dóna notícia de les edicions següents: Venècia, 1572, 1578, 1584 i 1628.

81. Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor* (i II). 4. *The Philosophical Issues in Antonius Andreae's «Scriptum in Artem Veterem» and «Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti»*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 9 (1997), 51-61. Vegeu-ne resum *supra*.

82. Timothy B. NOONE, *A Newly-Discovered Manuscript of a Commentary on the «Sentences» by Duns Scotus* (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté), dins «Bulletin de philosophie médiévale», 48 (2006), 125-162. Vegeu-ne resum *supra*. Segons aquest autor cal afegir una nova edició a les edicions indicades per Gensler: Venècia, 1487.

83. Marek GENSLER, *The Concept of Human Free Will in Antonius Andreae's «Sentences'» Commentary*, dins «Studia Mediewistyczne», 33 (1998), 73: «The commentary, known also as *Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti*, is not unanimously accepted as an undisputedly authentic work of Antonius Andreae by the scholars; on the other hand its has never been seriously contested».

84. Estrasburg, 1495; Venècia, 1504; Roma, 1584.

(«Gyrum celi circuiui sola») i l'estil, molt semblant, Sbaraglia l'atribuí a Antoni Andreu.⁸⁵

3. *Sermones*. Dos manuscrits d'Assís, Sacro convento di San Francesco (Biblioteca comunale), ms. 532 i ms. 540, recullen quatre col·leccions de sermons atribuïts a un tal Antonius de Hispania, autor que podria ésser Antoni Andreu.

4. *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*. Aquest tractat fou editat juntament amb obres d'Antoni Andreu.⁸⁶ Per aquesta raó fou inclòs entre les obres de l'escotista català per Martí de Barcelona.⁸⁷ Ara bé, la manca de manuscrits i l'atribució d'aquesta obra a Petrus de Curte en les edicions impreses aconsellen, si més no, de col·locar aquesta obra entre les dubtoses.

5. *Quaestiones super VIII libros Physicorum*. Sbaraglia ja va afirmar que Antoni Andreu podria ésser l'autor d'un comentari a la *Física* d'Aristòtil, però no va aportar proves de la seva afirmació.⁸⁸ Efectivament, el mateix Andreu ho dona a entendre en el seu *Tractatus quaestionum de principiis naturae*: «ut exposui quarto *Physicorum*», diu.⁸⁹ L'existència d'un comentari anònim (però atribuït a un tal «Antonius» en la taula) de la *Física* aristotèlica en un manuscrit que també conté les *Quaestiones Metaphysicae* (Cambridge, Gonville & Caius College, ms. 368 [590]) semblaria confirmar-ho. A més, el contingut d'aquesta obra coincideix amb el d'altres d'Antoni Andreu.⁹⁰ Paul J. Bakker i Dirk-Jan Dekker, però, han constatat que el text del comentari del manuscrit de Cambridge és el mateix que altres còdexs o edicions atribueixen a Joan Marbres.⁹¹

85. Cf. Ioannes Hyacinthus SBARALEA, *Antonius Andreas*, dins *Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum S. Francisci*, I, Roma, Typographia S. Michaelis ad Ripam 1806, 67-69.

86. GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, assenyala tres edicions: Bolonya, 1481; Venècia, 1509; Luca, 1517.

87. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu*, 341.

88. Cf. SBARALEA, *Antonius Andreas*, 67-69.

89. Marek GENSLER, *The concept of Time in a commentary on the «Physics» attributed to Antonius Andrae*, dins *Tempus, aevum, aeternitas: La concettualizzazione del tempo nel pensiero tardomedievale*. «Atti del Colloquio Internazionale, Trieste, 4-6 marzo 1999», a cura di Guido ALLINEY e Luciano COVA, Florència, L. Olschki, 2000, 163, nota 1.

90. Vegeu, a més de l'estudi citat en la nota anterior, els següents: Marek GENSLER, *Two «Quaestiones» Concerning the Subject Matter of the Physics. An Early Scotist Interpretation of Aristotle*, dins *Aristotle in Britain during the Middle Ages*. «Proceedings of the International Conference at Cambridge, 8-11 April 1994», edited by John MARENBO (Rencontres de Philosophie Médiévale, 5), Turnhout, Brepols, 1996, 195-209; Marek GENSLER, *The Question on the Subject Matter of Physics from the Questions in VIII libros Physicorum Ascribed to Antonius Andrae*, dins «Studia mediewistyczne», 32 (1997), 23-46; Marek GENSLER, in collaboration with Adam GOGACZ, Rafał KEPA, Robert PODROŃSKI, *The Doctrine of Place in a Commentary on the Physics attributed to Antonius Andrae*, dins «Early Science and Medicine», 4 (1999), 329-358.

91. Paul J.J. BAKKER, Dirk-Jan DEKKER, *Antoine André ou Jean le Chanoine? À propos de l'authenticité du commentaire de la «Physique» conservé dans le ms. Cambridge, Gonville & Caius*

6. *Quaestiones super libros De anima*. La majoria de manuscrits atribueixen aquestes qüestions a Duns Escot i com a tals foren publicades en les edicions de Wadding (III) i Vivès (III, 475 i ss.). L'atribució de l'obra en el manuscrit de Cambridge, Library of Gonville & Caius College, 335, suscità debat.⁹² Cada vegada sembla més clar que és una obra d'Escot.⁹³

7. *Quaestiones super libros Meteororum*. El manuscrit d'Oxford, Magdalen College Library, LXXX, ff. 185-222 i 222-233, conté un comentari als llibres dels Meteors, atribuït a l'*Scotulus*.

8. *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Els manuscrits de Pàdua, Biblioteca universitària, 1580, de Venècia, Biblioteca Nazionale Marciana, Cod. Marc. Lat. VI, n. 166 (2674), i el d'Assís, Biblioteca comunale, 668, han conservat aquest tractat entre obres d'Antoni Andreu. Fins i tot en el còdex de Pàdua aquest tractat fa de prefaci al *Tractatus quaestionum de principis naturae*. Per aquesta raó, alguns autors l'han considerada una obra d'Antoni Andreu.⁹⁴ Claus A. Andersen, en la introducció a l'edició crítica del tractat, ha examinat

---

College, 368 (590), dins «Bulletin de philosophie médiévale», 42 (2000), 101-131. Aquests autors ens informen de l'edició de Venècia de 1520 i del manuscrit Var. Lat. 3013 de la Biblioteca Apostolica Vaticana. Hi podríem afegir també el còdex 4230 de la Biblioteca Nacional, de Madrid. GENSLER, *Catalogue of Works*, 151, esmenta les edicions següents: Bolonya, 1480; Venècia, 1509; i Luca, 1517.

92. A favor de l'autoria d'Escot es manifestà Franz PELSTER, *Handschriftliches zu Scotus mit neuen Angaben über sein Leben*, dins «Franziskanische Studien», 10 (1923), 1-32; defensà la tesi contrària Ephrem LONGPRÉ, *Pour la défense de Duns Scot*, dins «Rivista di filosofia neo-scolastica», 16 (1924), 1-10.

93. Cf. Stephen F. BROWN, Juan Carlos FLORES, *Antonius Andreas*, dins *Historical Dictionary of Medieval Philosophy and Theology* (Historical Dictionaries of Religions, Philosophies, and Movements, 76), Lanham, Toronto, Plymouth, The Scarecrow Press, 2007, 20. Per a la bibliografia sobre aquesta qüestió vegeu, per exemple, Tobias HOFFMANN, *Duns Scotus Bibliography from 1950 to the Present*, 2013,⁸ consultable en línia: <<http://faculty.cua.edu/hoffmann/scotus-bibliography.htm>> (27 de maig de 2016), 3, núm. 25; 17, núm. 155; 18, núm. 161; 45, núm. 499; 118, núm. 1373; 125, núm. 1469; 147, núm. 1710; 164, núm. 1891, 1894; 259, núm. 2973.

94. Cf., per exemple, Olga WEIJERS, *Antonius Andreas {ca. 1280 - ca. 1320}*, dins *Le travail intellectuel à la Faculté des arts de Paris: textes et maîtres (ca. 1200-1500)*, I: *Répertoire de noms commençant par A-B* (Studia Artistarum. Études sur la Faculté des Arts dans les Universités médiévales, 1), Turnhout, Brepols, 1994, 67. William O. DUBA, *Three franciscan Metaphysicians after Scotus: Antonius Andreae, Francis of Marchia, and Nicholas Bonet*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*, edició a cura de Fabrizio AMERINI i Gabriele GALLUZZO (Brill's companions to the Christian tradition, 43), Leiden, Brill, 2014, d'una banda, afirma (417) que «there are other texts (entre els quals hi ha *Tractatus brevis de modis distinctionum*) attributed to Antonius Andreae that still require that authorship be confirmed», però, de l'altra, comentant l'edició crítica indicada en la nota següent, fa aquesta observació (443, nota 62): «the treatise is of Antonius Andreae».

la tradició textual de la versió anomenada intermèdia i ha pogut concloure que «l'obra pertany indubtablement a Pere Tomàs».⁹⁵

9. *Tractatus formalitatum, Formalitates* o *De formalitate*. En el còdex de Cracòvia, Biblioteka Jagiellońska, 2713 [GG.IV.10], i en les edicions impreses,⁹⁶ aquesta obra és atribuïda a Nicolau Bonet. Els altres manuscrits (Frankfurt am Main, Stadt- und Universitätsbibliothek, ms. Praed. 124; i Roma, Biblioteca dell'Accademia Nazionale dei Lincei e Corsiniana, 41 E 13, Cors. 1113) són anònims. No veiem, doncs, cap raó objectiva per considerar-la una obra genuïna d'Antoni Andreu.

10. *Notabilia super Sex principia*. El manuscrit d'Oxford, Corpus Christi College Library, CCXXX, ff. 60-66, ha conservat uns *Notabilia super Sex principia*, «secundum Antonium et Albertum». Caldrà, doncs, esbrinar si el tal *Antonius* és el nostre Andreu.

e) Obres conegudes per referències o perdudes

Sabem que Antoni Andreu volia redactar un *Scriptum in novam logicam*, però si ho féu, en tot cas, només s'hauria conservat la qüestió inicial, *Quaestio de subiecto totius logicae* (cf. *supra*). L'*Scriptum in artem veterem* menciona unes *Quaestiones ordinariae de logica*, que tampoc s'haurien conservat. L'existència de les *Quaestiones extraordinariae novae logicae* confirmaria l'autoria de les *Quaestiones ordinariae de logica*. En alguns antics inventaris d'obres de l'escotista català trobem mencionades unes *Quaestiones quodlibetales*,⁹⁷ o fins i tot unes *Quaestiones mercuriales*.⁹⁸ És probable, però, que, tant en un cas com en l'altre, es tracti d'un equívoc.

95. Claus A. ANDERSEN, *Introducció*, PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edèndum, 2011, 38. L'extensa *Introducció* (12-271) és un estudi aprofundit sobre el tractat i en general sobre la biografia i el pensament de Pere Tomàs. A les pàgines 32-40, Andersen tracta de l'autoria del tractat.

96. Segons GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, n'hi ha tres edicions: Pàdua, 1475; Vicenza, 1477; Venècia, 1489.

97. Cf. SBARALEA, *Antonius Andreas*, 67-69.

98. Alfred VACANT, *André. Antoine*, dins *Dictionnaire de Théologie Catholique*, I, París, Librairie Letouzey et Ané, 1930, col. 1180.

CONCLUSIÓ: PERSPECTIVES D'ESTUDI

Els estudis crítics sobre Antoni Andreu són encara en una fase molt incipient. Després d'un segle de recerca sobre aquest autor, però, ha quedat clar que: *a)* és un autor molt important en la difusió de l'escotisme; *b)* no sabem exactament quines són les seves obres autèntiques ni la seva aportació específica respecte del seu mestre Joan Duns Escot. Cal, doncs, treballar en aquestes direccions. A continuació indiquem les línies de recerca que, creiem, haurien de conduir vers aquests objectius:

1. Descriure i estudiar els manuscrits coneguts, i aquells que segurament s'aniran coneixent, d'Antoni Andreu, amb atenció especial als còdexs del segle XIV. Aquest és el veritable fonament de tota recerca ulterior.

2. Inventariar, descriure i estudiar els incunables de les obres d'Antoni Andreu, les edicions del segle XVI i les posteriors; i establir la relació d'aquestes edicions entre elles i amb els manuscrits.

3. Analitzar la informació que forneixen els manuscrits sobre la vida i l'obra d'Antoni Andreu. Aquesta informació segurament permetrà determinar, d'una banda, la cronologia si més no aproximada de les obres, i de l'altra, conèixer amb més precisió aspectes biogràfics significatius com són, en primer lloc i principalment, la relació d'Antoni Andreu amb Duns Escot o, secundàriament, les etapes de la seva docència.

4. Estudiar les obres ara considerades problemàtiques i determinar-ne el seu autor. Com que l'autoria d'algunes d'aquestes obres balla entre Duns Escot i Antoni Andreu, aquesta recerca també és important per a conèixer el pensament genuí d'Escot i la tasca específica que Antoni Andreu porta a terme respecte de la del mestre.

5. Establir la llista definitiva de les obres autèntiques d'Antoni Andreu i, si és possible, la seva cronologia o almenys l'ordre cronològic.

6. Analitzar la tradició textual de cada obra, agrupar els manuscrits per famílies i establir l'*stemma codicum*.

7. Editar críticament les obres d'Antoni Andreu, amb aparats de variants (almenys dels manuscrits més antics i dels més significatius en la tradició textual) i de fonts.

8. Estudiar el contingut doctrinal de cada obra. Només així serà possible de discernir l'aportació específica d'Antoni Andreu i valorar la seva declaració de fidelitat al mestre.

9. L'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* ha estat considerat l'*opus magnum* d'Antoni Andreu. Potser per aquesta raó ha estat fins ara l'obra més estudiada. Els estudis sobre aquesta obra han de tenir un protagonisme especial en els propers anys. L'estudi codicològic del manuscrit LXV de l'Oriel College d'Oxford i de la tradició manuscrita és indispensable.

RECENSIONS

- Joan SANMARTÍ, *Josep de C. Serra-Ràfols i l'estudi de la cultura ibèrica*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXIV (2013), 35-53.
- J. M. NOLLA, *El problema historiogràfic dels orígens de Girona. El paper de J. de C. Serra-Ràfols*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXIV (2013), 55-66.
- Marta PREVOSTI, *Forma conventus Tarraconensis I: Baetulo-Blanda. La primera carta arqueològica de la Península Ibèrica*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXIV (2013), 67-84.
- Xavier BARRAL I ALTET, *Josep de C. Serra i Ràfols o la voluntat de continuïtat ideològica de l'arqueologia, des de la Mancomunitat i malgrat el franquisme*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXIV (2013), 85-100.
- Eva SERRA I PUIG i Blanca SERRA I PUIG, *Repressió, represàlies i represa en l'arqueologia catalana (de 1939 a finals de la dècada de 1940): Notes sobre Josep de Calasanç Serra i Ràfols*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXIV (2013), 1012-123.
- Josep GUITART I DURAN, *Josep de C. Serra i Ràfols: una vida de fidelitat i dedicació al patrimoni arqueològic de Catalunya. L'exemple de la Baetulo romana*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXIV (2013), 125-143.
- Eduard RIU-BARRERA, *La muralla de Barcelona i altres fortificacions urbanes de l'antiguitat en l'obra de Josep de C. Serra-Ràfols, entre els anys trenta i seixanta*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXIV (2013), 145-188.

El número XXIV del «Butlletí» és dedicat, en part, a homenatjar i a actualitzar la figura de l'arqueòleg Josep de C. Serra i Ràfols. L'homenatge de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, a Serra Ràfols era una necessitat ineludible. Potser la causa que les generacions immediatament anteriors i les actuals d'aquella Societat encara no s'haguessin decidit a celebrar-lo rau en el fet que, com tot el que constitueix la vida de l'Institut d'Estudis Catalans, l'arqueologia catalana té poca profunditat cronològica, i des de l'any 1906 ençà han passat les coses més desagradables que li poden sobrevenir a una institució acadèmica, com és ara la seva supressió i l'intent de substituir-la per fantasmes i entelèquies. Així es comprèn que la celebració normal d'homenatges i, assenyaladament, la revisió de la pròpia tradició i l'esforç per a repensar-la hagi passat sovint a segon terme, vista la necessitat peremptòria de salvar els mobles, refer els quadres i recompondre la situació que havia donat origen a la primera i esplèndida generació de l'IEC. Mai no es repetirà prou que des de l'any 1906 fins al 1936 aquella generació no va parar de guanyar en resultats, fins a impregnar tot el territori català dels ideals que van confluïr, entre altres coses, en la bella teoria de la «Catalunya ciutat», potser l'expressió més clara, més entenedora i menys elitista del Noucentisme.

Molt certamentament, perquè la realitat dels fets ho imposava així, l'homenatge del «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics» a Serra Ràfols consisteix en la valoració, la situació en el temps i, fins i tot, el desenvolupament ulterior del seu mestratge en algun punt concret. Serra fou deixeble de Bosch Gimpera, primera referència a tenir en compte. Serra obrí nous camins a l'arqueologia i a l'estudi del

món antic, ja fora de la prehistòria, domini indiscutible de Bosch. Serra va tenir la sort d'entroncar amb el projecte *Forma Orbis Romani*, de l'UAI (1919). Això el decantava de la prehistòria, però no pas de l'excavació. Aquestes podrien ésser les circumstàncies que expliquen la formació i l'arrencada del jove Serra Ràfols i la seva significació dins el panorama científic de Catalunya.

Els set treballs del «Butlletí» tenen la virtut de fer palès fins a quin punt és viu el llegat científic i moral de J. de C. Serra i Ràfols.

En el primer dels articles, Joan Sanmartí fa referència i valora els treballs de camp de Serra al Castellet de Banyoles de Tivissa, al Puig Castellar de Santa Coloma de Gramenet, al sector de Magòria, sota Montjuïc, i els seus estudis sobre les muralles de Girona, poblats ibèrics alts i de plana, i inscripcions ibèriques. Es refereix després a les obres de síntesi de Serra, assenyaladament *El poblament prehistòric de Catalunya*, al capítol sobre l'art ibèric publicat en el primer volum de l'obra *L'art català*, dirigida per Joaquim Folch i Torres, a una comunicació sobre siderúrgia preromana presentada a la «I Reunión de Historia de la Economía Antigua de la Península Ibérica», organitzada a València per M. Tarradell l'any 1968, i a un treball pòstum sobre les relacions comercials entre grecs i íbers, que «obria una línia interpretativa sobre l'economia de les relacions colonials que posteriorment, amb una documentació molt més rica, ha estat represa i ampliada per diversos autors» (46-47). Sanmartí remarca que l'obra de Serra és dispersa, però en canvi fou molt profund en l'anàlisi de la cultura i les formes de vida dels pobles que estudiava. No tant en la seva visió primitivista de llur organització sociopolítica —cultura tribal aldeana—, en línia amb Schulten i Bosch Gimpera. Aquest defecte no se li pot retreure com a blasme, perquè en el seu temps els grans nuclis com és ara Ullastret i Tivissa encara no eren ben coneguts i no es podia ponderar bé la complexitat real de les formes d'ocupació del territori.

Dins el programa de treball que va endegar l'IEC abans de la guerra civil amb el nom de *Forma Conventus Tarracensis*, com a tasca pròpia dins el programa internacional de la UAI, *Forma Orbis Romani*, el primer fascicle del qual, publicat l'any 1928 (*Baetulo-Blanda*), era precisament de Serra i Ràfols, el treball sobre la Girona romana li va tocar a ell. Josep M. Nolla analitza les aportacions, més que res indiciaires, de Serra al coneixement de la Girona antiga: va donar una cronologia segura a les muralles, localitzà una suposada porta romana de blocs de pedra sorrenca (actualment considerada la porta d'accés al castell carolingi de Torre Gironella), i va estudiar la suposada portella de la torre de can Boschmonar. Gràcies, però, a aquests treballs, els primers realitzats amb metodologia científica a Girona, ha estat possible més endavant que altres arqueòlegs (Oliva i assenyaladament el mateix Nolla) trobessin el desllorigador del problema de la fundació de *Gerunda* durant la tercera dècada del segle I aC, dins el marc de les guerres sertorianes; els murs serien refets en època tetràrquica, i Girona deuria la seva existència a la decisió de Cneu Pompeu el Gran de traslladar l'oppidum de Sant Julià de Ramis, sobre el Congost i el Ter, a l'emplaçament actual de la ciutat de Girona, lloc perfecte per a dominar el camí que des del Pirineu s'endinsava al territori de l'actual Catalunya.

Resumint d'antuvi la carrera de l'arqueòleg abans i després de la guerra, com farà també Xavier Barral a propòsit de les aportacions científiques al coneixement del món prehistòric català i espanyol, posant molta cura a explicar el paper de Serra en el Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'IEC dels anys vint i trenta, Marta Prevosti recorda que Serra i Ràfols fou el membre de l'IEC encarregat de catalogar i fer la fitxa arxivística dels jaciments arqueològics de Catalunya, sempre dins el programa *Forma*

Orbis Romani dissenyat per la UAI. Aquesta circumstància va determinar que els seus treballs s'escapessin de l'estretor de les visions locals passades i, per desgràcia, futures. Publicat el primer volum *Baetulo-Blanda*, la guerra civil va fer impossible l'aparició del segon, *Blanda-Gerunda*. Els resultats de les investigacions es van integrar el 1945 [1946] en el volum *Carta Arqueológica de España: Barcelona*, escrit en col·laboració —de signatura— amb M. Almagro i J. Colominas. Malgrat que aquesta publicació fou la primera en el seu gènere a Espanya, cosa que fou esbombada com un gran èxit, ningú no va dir aleshores que la carta es publicava gràcies a la tasca que durant anys havia dut a terme Serra a l'IEC. Aleshores l'IEC havia estat suprimit, com tota manifestació de vida catalana, talment un element nociu, corrosiu i incompatible amb l'Espanya que en aquell moment acabava de guanyar la guerra més bruta que mai s'hagi produït a la Península. En aquest punt tràgic i bèstia, Prevosti enceta la segona època de la vida científica de Serra. La part més substancial del seu article és dedicada a descriure la manera humiliant com Serra i Rafols, després de la depuració corresponent, es va poder arribar a integrar en els treballs arqueològics que impulsà el franquisme, en un ambient de molt poca volada intel·lectual i amb dirigents administratius d'eficàcia nul·la, acreditada encara per la seva procedència política espúria. Tant Prevosti com Barral presenten i resumeixen el treball de Serra en el moment de la primera postguerra a la *Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas*, en un ambient advers i podrit d'ambicions personals desenfrenades. L'època fou molt dura pels qui la van haver de viure. Però els elements catalans depurats i tolerats van conservar sempre l'esperança d'un canvi i la clarividència necessària per veure que la «cultura franquista» transportava el perdigó a l'ala de la pròpia inanitat. Els franquistes no serien capaços de fer res de sòlid, perquè, si tenien alguna capacitat, era molt inferior a les capacitats desenvolupades i demostrades per les dues generacions de l'IEC que havien treballat de valent a Catalunya. I no perquè els catalans siguem d'un altre planeta, sinó purament i simple perquè des del primer moment la tasca de l'IEC es va voler inserir en els corrents d'investigació i recerca que predominaven a Europa, és a dir, en la recerca rigorosa, no instrumentalitzada per la preeminència de factors ideològics. I aquest era precisament el gran perdigó a l'ala del franquisme i la raó de la seva existència: la justificació d'una ideologia de limitació insuperable, combinada amb un xovinisme pueril i asfixiant. Com tants altres membres il·lustres de la seva generació, i gràcies a la fidelitat a la seva vocació d'intel·lectual i científic, Serra va seguir treballant amb l'esperit instaurat a Catalunya per l'IEC, i així va poder assegurar la continuïtat de pensament i de projecte entre la darrera generació de l'IEC d'abans de la guerra i els nous efectius de la ciència catalana que inevitablement havien d'aparèixer. A part de valorar les publicacions principals de Serra d'aquest moment, com és ara la *Carta* esmentada, Xavier Barral explica amb detalls de primera mà el mestratge exercit per Serra sobre el món arqueològic català de la postguerra, d'individu en individu, providencial per a la represa de la vida catalana que havia de desenvolupar-se durant el tardofranquisme i consolidar-se després del 1975.

En aquest punt històric, tan dramàtic pels catalans que el van viure a plena consciència, és quan apareix amb claredat la naturalesa inviable de la «cultura» franquista. Instaurada per a donar una certa patina de civilitat al règim polític, a Catalunya la ideologia cultural franquista tenia el programa específic d'arraconar, superar i en definitiva suprimir la cultura catalana, és a dir, l'esforç desplegat pels catalans per a convertir-se en un poble amo dels seus destins; els franquistes, a més, havien d'enlairar fins als núvols la cultura dita «espanyola», considerada «unidad de destino en lo uni-

versal», «unidad» que s'ho havia d'endur tot. Ara bé, una unitat imposada és artificial. Un cop s'han ajustat els balanços, el que s'ha vist és que a Catalunya el franquisme parasità l'obra que havia engegat Prat de la Riba, però no la va poder matar ni tan sols desviar, perquè l'alternativa franquista a la cultura era l'absència de cultura, exactament una anticultura o, millor dit, una ignorància insuperable del que eren les formes més elementals de la cultura occidental de la Il·lustració ençà. Seríem injustos amb el franquisme si no admetéssim que va ser capaç de frenar el desplegament de l'obra pratiana, perquè quan no es tenen manies de cap mena i si un grup humà està disposat a fer servir tots els mitjans coneguts de la insidiosa humana per a fer mal, sempre s'aconsegueix algun resultat. El resultat immediat va consistir que homes com Serra haguessin de viure en la humiliació diària que significa veure ineptes a les palanques de comandament, i homes de volada intel·lectual gallinàcia dictant mantres culturals morts abans de néixer, o dedicant-se amb cos i ànima a la llagoteria, a la prevaricació ideològica i, al capdavant, a l'«estraperlo» de la intel·ligència. Del resultat a llarg termini, no val la pena de parlar-ne, si no és per a evocar el mal record que va deixar i les vocacions que va frustrar, cremar i, en casos concrets, pervertir.

L'estudi d'aquest moment terrible, el xoc frontal contra les institucions polítiques i culturals catalanes, és a dir, l'estudi de la repressió franco-feixista en totes les seves formes, és una matèria històrica avui, gràcies a Déu, en procés de treball i desenvolupament. La societat acabarà assumint fins a les últimes conseqüències la reparació —fins al punt on aquesta sigui possible— dels estralls causats per l'investida fenomenal del feixisme espanyol. En el cas de Serra i Ràfols, les seves filles han assumit la responsabilitat d'estudiar l'etapa biogràfica de llur pare fins avui menys coneguda i la més difícil de definir amb exactitud: la que va del 1939 al 1950. La complexitat i la ferocitat d'aquells anys, amb el país escindit entre els de dins i els de fora, el represaliats per uns, els represaliats pels altres, els represaliats per uns i altres, els depurats i els col·laboradors, els convençuts i els aprofitats, dibuixen un panorama històric on cal filar molt prim per investigar amb esperit d'objectivitat i d'equitat les trajectòries personals dels qui es van trobar al centre d'aquell sacseig violent. Si això és veritat per tothom *tout court*, en el cas dels intel·lectuals catalans i espanyols es complica a causa de la repressió que s'abaté sobre la generació que s'havia integrat bé i havia donat quadres a la República, i per les simpaties polítiques, morals i ideològiques diverses dels responsables de la vida intel·lectual i científica dels primers anys del franquisme a Catalunya, alguns provinents directament dels rengles feixistes, d'altres redossats sota el seu paraigua, d'altres en franca oposició —callada, sí, però viva. Els elements exògens d'instint destructor projectats sobre Catalunya van haver de conviure amb alguns dels intel·lectuals de la situació anterior, simplement tolerats i vigilats, quan no s'havien exiliat i no els havien poguts empresonar i —en el cas de Carles Rahola, per exemple— afusellar.

Pel que fa a Serra i Ràfols, el coneixement directe que en tenen les autores del cinquè article, el maneig de papers personals i el fet que la biografia de Serra durant aquests anys es confon amb la d'elles dues, les seves filles, donen al treball un caràcter de «testimoni ocular» que rarament es produeix en la investigació històrica. Gràcies a la documentació directa, escrita i oral, a la contribució d'altres testimonis oculars i a l'anàlisi precisa de les dades disponibles sobre aquells anys, les autores aconsegueixen de donar un esbós molt precís del món i de l'ambient que va haver de viure Serra i Ràfols en la Barcelona de la «Una, grande, libre», època de misèria econòmica i moral evident —amb connotacions paral·leles, ai las, amb l'època actual de crisi i corrup-

ció— i sempre amb el denominador comú del menyspreu i l'anul·lació de Catalunya. En aquest treball tot el món de l'arqueologia catalana dels primers anys de la postguerra queda situat i retratat: la depuració, les dificultats de la represa, l'aparició d'un tal Martín Almagro, que no cal dir que queda molt malament perquè se li treuen els drapets al sol, i no són pocs. Amb elements paradoxals i perturbadors, com és ara Julio Martínez Santa-Olalla, falangista de primera hora, deixeble de Bosch Gimpera, amb un germà mort a Barcelona el 19 de juliol del 1936, enfrontat amb Almagro i amb la nomenclatura franquista oficial que feia i desfeia a gust; i don Epifani de Fortuny, baró d'Esponellà, esdevingut Comissari Provincial d'Arqueologia a Barcelona, sota el qual Serra fou director d'excavacions, no sense les dificultats del cas. És molt rica la informació que donen les germanes Serra sobre la politiqueria de l'arqueologia barcelonina d'aquella època, amb la relació de tota mena de baixeses, deslleialtats, obstacles, espionatges i ambicions d'alguns.¹ Per sobre, no per sota, de la política d'Almagro, a través de la Comissaria d'excavacions presidida per Fortuny, Serra impulsà una xarxa local de «col·laboradors entusiastes i treballadors modestos i eficaços...», per evitar la desaparició de troballes i garantir unes excavacions controlades. Des d'aquesta xarxa, que cal observar que era comarcal-republicana, es feu una *labor magnífica* segons paraules del mateix Santa-Olalla» (p. 119-120). En més d'un cas en formaven part individus que provenien de xarxes anteriors a la guerra i aquests elements, profundament arrelats en el territori, asseguraven relacions de confiança amb els pagesos, que, com tothom sap, juguen un paper de primer orde en la realitat arqueològica. I així, amb l'enemistat assegurada de la direcció del Museu Arqueològic de Barcelona (Almagro), que hi veia la continuïtat de l'escola de Bosch Gimpera, la xarxa impulsada des de la Comissaria d'Excavacions, xarxa patriòtica si n'hi havia, Serra va anar treballant i col·laborant en la represa —lenta— del país. Els documents citats i transcrits parcialment, dins el cos de l'article o en nota, i les obres d'altri citades molt a gratient, donen actualitat als estudis avui en curs des de tots els camps sobre la història de Catalunya durant la guerra i els primers anys de la postguerra: Activitats polítiques clandestines, trajectòria dels exiliats i dificultats per posar-s'hi en contacte, presoners de guerra treballant en empreses industrials o en activitats arqueològiques, batalles burocràtiques per poder assistir a congressos internacionals... Aquesta és la cara de la repressió sense sang, a l'estudi de la qual augurem un futur historiogràfic falaguer en aquesta etapa de revisió de tantes coses. Revisió que hauria d'afectar també les figures del món intel·lectual, no per blasmar, sinó per definir trajectòries amb la precisió més gran possible, dins les condicions del temps que els tocà viure. Sense aquest esforç, que vol un treball pacient, callat i acumulatiu, no hi haurà manera d'interpretar —de saber— res. No hi haurà manera de saber i valorar perquè un arqueòleg català com

---

1. Sucumbim a la temptació d'evocar una anècdota a propòsit de Martín Almagro. Visitava amb uns amics l'interior de la basílica de Castelló d'Empúries en el moment precís que s'hi feia una processó amb el Santíssim. El rector, mn. Pagès Tubert, va observar que Almagro continuava la conversa amb els amics, fent cas omís de l'acte solemne que s'estava celebrant. Se li va acostar i li va clavar una bufetada a la cara. Després, es va reincorporar a la processó com si res. D'aquesta bufetada, que es va fer famosa, se'n podria dir allò mateix que va dir un bisbe *salonard* a propòsit de la pallisa que uns carques van administrar una nit a Voltaire: «La pallissa ha estat mal donada, però molt ben rebuda». Anècdotes a part, aquesta figura ja ha començat a ésser objecte d'atenció: Cfr F. GRACIA, *Arqueologia i política. La gestió de Martín Almagro Basch al capdavant del Museu Arqueològic Provincial de Barcelona (1939-1962)*, Barcelona 2012.

Serra —expatriat— en un moment se'l troba excavant fora de Catalunya —a Fraga, Dehesa de la Cocosa i Mèrida, on mai ningú no havia fet res de seriós— o escriu llibres que no tenen res a veure directament amb el seu ofici. A través d'imposicions i d'actuacions aparentment extemporànies, Serra aconseguia dur-ne a cap d'altres que tenien per finalitat infiltrar-se en l'ambient i, d'una manera solapada, fer perdre pes a les actituds més impúdiques que campaven pel món de l'arqueologia barcelonina durant el franquisme.

Les filles de Serra i Ràfols aturen la investigació sobre el seu pare al llindar dels anys cinquanta. Tant Xavier Barral i Altet com els autors dels dos darrers treballs del «Butlletí» dedicats a Serra van més enllà. Barral és, de tots tres, el qui insisteix més en la voluntat de preservar la ideologia científica elaborada abans de la guerra des de l'IEC, a dins i a desgrat del món franquista, i a les barbes mateixes del franquista Almagro, «navegant en aigües tèrboles».

Josep Guitart analitza el treball de Serra a Badalona, que comença el 1927 i no acaba fins al 1955. El resultat d'aquest treball, amb episodis d'anecdòtic, se salda amb resultats espectaculars: la trobada d'una *tabula hospitalis*, la de la petita «Venus de Badalona» i la de les dues pollegueres de bronze sobre les quals giraven els dos batents de la porta de la muralla de la ciutat. El Museu actual de Badalona, on es recullen les troballes de les excavacions, no hauria pogut ni tan sols ésser imaginat sense els treballs de Serra i dels seus col·laboradors badalonins, Josep Maria Cuyàs i Tolosa en primer terme.

El treball d'Eduard Riu-Barrera analitza la contribució de Serra al coneixement de la muralla romana de Barcelona, iniciat el 1957 i tancat el 1976. Val a dir que per a emmarcar l'actuació de Serra en aquest aspecte, Riu-Barrera dóna un resum molt net i clar sobre les perspectives metodològiques de l'estudi de la muralla romana anterior i posterior a Serra, i al mateix temps esbossa de manera precisa el procés de depuració política al qual es va haver de sotmetre Serra, la situació de l'arqueologia municipal barcelonina dominada per Duran i Sanpere fins al 1957 i la promoció de Serra com a director encarregat dels treballs arqueològics de la ciutat de Barcelona el 1959. Les muralles antigues de la ciutat havien estat considerades sempre obra romana, i Carerras Candi les fixava en el Baix Imperi, segle III, com a conseqüència d'uns atacs francs consignats devers 260. Sense posar en qüestió aquestes dades, confirmades pels estudis d'Albert Balil, Serra orientà els treballs d'excavació de la muralla romana al carrer de la Tapineria amb el propòsit de rescatar-ne els elements arqueològics que contenia, i val a dir que les troballes escultòriques, arquitectòniques, funeràries, religioses i, en una paraula, artístiques van justificar l'audàcia que Serra hi va posar en joc i la metodologia aplicada. D'aquesta manera estava segur de poder aportar alguna claror per al coneixement de la ciutat imperial, suposadament devastada per l'atac bàrbar. Després els seus successors ja no van seguir l'orientació de Serra.

El treball de Riu-Barrera s'esplaia indicant els canvis de criteri i les metodologies emprades en l'estudi de la muralla i de tota la Barcelona romana a partir dels darrers anys seixanta, en gran part encara vigents avui. Queda així ben contextualitzat el treball de Serra i Ràfols i contrastat amb el dels seus successors. I queda clar, a banda de les discussions teòriques i de mètode, que el treball de Serra i el fons de la seva orientació responia a l'impuls polític dels homes de l'IEC, la Mancomunitat i la Generalitat republicana, mentre que en els canvis d'orientació teòrica i metodològica que van sobrevenir hi glatiaven influències polítiques no pas de signe contrari als de Serra, sinó divers. En els impulsos de la preguerra hi havia l'ambició explícita d'homologar

Catalunya a les nacions més avançades d'Europa, encara que els punts de partida fossin més aviat humils. Per això es van crear l'IEC, la Biblioteca i el(s) Museu(s), amb el mot d'ordre donat a aquestes institucions d'omplir l'imaginari col·lectiu i moblar els organismes creats amb tot allò que pogués tenir un valor d'equivalència amb el que es veia en les millors instal·lacions acadèmiques, museístiques i bibliotecàries d'Europa. En els impulsos polítics de la postguerra hi va predominar la ideologia basada en el materialisme històric, que aleshores apareixia com l'orientació política cridada a adobar els problemes de la humanitat a gran escala. La ideologia diguem-ne noucentista havia nascut aquí i es nodria d'elements i de problemàtica autòctona. L'altra, en el país de la CNT, era exògena, i responia a realitats diferenciades (la URSS, el món occidental, la Xina) i difícils d'unificar. En tot cas, després de la posada en qüestió dels resultats obtinguts al bloc soviètic i en el món asiàtic comunista, ara es troba a faltar a Catalunya un impuls que, sense negar les orientacions innovadores de la postguerra en el que han tingut de positiu i d'aclaridor, reactualitzi el programa d'aquella generació catalana que Vicens Vives anomenava de l'any u, en contrast amb l'espanyola del noranta-nou. Les idees i l'ambició d'aquella generació catalana del Nou-cents impregnaren el pensament i l'acció de J. de C. Serra i Ràfols, home pont entre les primeres generacions de l'IEC i les que es van poder organitzar després de la desfeta del 1939. Com més es guanya en perspectiva històrica, més decisiu apareix el paper d'homages com Serra, crucificats entre períodes històrics cruels. I per això és del tot ineludible valorar-los, parlar-ne i projectar llur pensament i llur acció cap al futur.

Jaume de Puig Oliver

JOAN SANMARTÍ: *L'estat del coneixement sobre la cultura ibèrica a Catalunya*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», vol. XXV (2014), p. 227-260.

JOSEP M. SALRACH: *La Història de Catalunya, avui, la llarga edat mitjana*, «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», vol. XXV (2014), p. 261-297.

EVA SERRA I PUIG: *Un quart de segle d'història moderna de Catalunya: Balanç historiogràfic aproximatiu*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», vol. XXV, (2014) p. 299-328.

JOSEP SANTESMASES I OLLÉ: *Els centres d'estudis i recerca locals a Catalunya*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», vol. XXV (2014), p. 329-347.

Ressenyarem successivament els tres primers articles que són específicament els que es dediquen a la revisió de les aportacions de períodes concrets i cronològics de la història de Catalunya. Això no vol pas desmerèixer el darrer article dedicat als Centres d'estudis locals. Però aquest article no és pas un repàs de les aportacions historiogràfiques dels centres d'estudis locals, que segurament seria inabastable en un article d'aquestes característiques; es tracta més aviat d'un repàs cronològic del procés d'integració d'aquests centres sota un únic organisme, l'Institut Ramon Muntaner, que els aixopluga i coordina des de 2001 a través d'una fundació creada i impulsada per la Generalitat. L'IRMU coordina, ajuda a difondre i promou estudis concrets amb l'aportació de dotacions econòmiques que ho permeten, de forma modesta, però continuada. Santesmases explora els camins dels estudis d'història local des de les tradicions ben arrelades en els Centres d'estudis i Centres excursionistes del segle XIX i el primer terç del XX per arribar a concloure que l'actual marc de referència es gesta sobretot,

des d'aquelles tradicions històriques, a partir de la segona meitat del segle XX, en ple franquisme. Destaquen d'una banda els quatre instituts d'estudis d'àmbit provincial creats en els anys quaranta, als quals, però, Santesmases atorga un paper exclusivament oficialista, quan per la composició de les seves juntes i el contingut de les seves publicacions podríem concloure que s'hi produïa com a mínim una barreja, amb molt talent historiogràfic incorporat.

A continuació se subratlla el paper de les *Assemblees intercomarcals d'estudiosos* que des de 1950 van jugar un paper d'aglutinant dels centres d'estudis locals i de plataforma d'intercanvi i coneixement. Més endavant, i des dels *Plecs d'història local* que es publiquen des de 1986 com a annex de la revista *L'Avenç*, diversos autors, entre d'altres Andreu Mayayo, van començar a moure els ressorts orientats a la creació d'un àmbit estable de coordinació. Aquesta tasca va culminar amb la convocatòria del *Primer Congrés de Centres d'Estudis de Parla Catalana* l'any 1991 i la corresponent creació el 1992 de la *Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana*. Des d'aquell moment s'han convocat vuit congressos que Santesmases relaciona amb la fitxa de les actes corresponents. El segle XXI obriria les portes, com hem dit, a l'Institut Ramon Muntaner, que esdevindria una eina fonamental per tal de desprovincianitzar els Centres d'estudis i atorgar-los una cobertura d'àmbit nacional.

Voldria subratllar també amb caràcter previ abans d'emprendre la ressenya dels tres articles específicament historiogràfics que la tria del dossier està marcada per alguns condicionants de la pròpia dinàmica de la SCEH i que això ens posa davant un balanç parcial que ens obliga a ponderar-lo, no només pel que inclou, sinó també pel que no inclou.

Així arrencar amb el món ibèric, que és un període de gran interès, ens evoca totes les etapes prehistòriques anteriors negligides (tots els estudis sobre el Paleolític, per exemple) i que en els darrers anys han fet avenços molt significatius, amb aportacions de primer nivell al coneixement del que en termes genèrics Ramon d'Abadal havia anomenat els precedents antics de la història de Catalunya, assenyalant d'aquesta manera un camí delicat i solvent per parlar dels temps anteriors al desenvolupament institucional i cultural de Catalunya. Qui diu els precedents prehistòrics diu també el món de les civilitzacions hel·lènica, més elemental en termes territorials, i sobretot romana, amb un grau d'impregnació del territori que bé mereixeria un repàs historiogràfic de les característiques dels que comentem. Passa exactament el mateix amb el període visigòtic que, malgrat una certa nebulosa, requereix un encaix entre el món romà i el món carolingi, amb èmfasi especial en els processos de la cristianització primerenca de Catalunya que havia estudiat Pere de Palol.

Una altra qüestió és l'absència dels balanços de l'època contemporània i també el segle XVIII. Potser volgutament el balanç del dossier s'atura en el gran trasbals institucional i social de la Guerra de Successió i això deixa per a un balanç diferenciat totes les aportacions que han revisat el segle XVIII des de Pierre Vilar i sobretot els segles XIX i XX, tant pel que fa a la modernització parcial i territorialitzada de l'economia de Catalunya, com pel que fa als alts i baixos del catalanisme polític al llarg de tota aquesta etapa fins al moment present.

En definitiva el cor, el nucli dur, d'un balanç coherent l'hauríem de situar en els articles sobre l'edat mitjana i l'època moderna, mentre que pels temps antics i per la més estricta contemporaneïtat les mancances assenyalen els camins pendents de recórrer, per tal de completar un dossier que des de 2014 fins ara està condemnat, com és inevitable, a haver perdut actualitat sense haver perdut utilitat.

Finalment, encara en el terreny de les observacions de caire general. L'article de Joan Sanmartí sobre el món íber ha triat un sistema de citació sense notes, amb citació en el text i referències bibliogràfiques al final, mentre que els articles de Josep M. Salrach i Eva Serra presenten un repertori ampli a través d'una abundosa producció de notes a peu de pàgina. No hi ha potser un sistema millor o pitjor, però sí que hauria estat útil triar-ne un dels dos i mantenir la unitat del dossier. De forma molt més sintètica i instrumental l'article de Santesmases torna al model de citació per bibliografia, amb excepció de les prolixes notes a peu de pàgina que dedica a la citació de les Actes dels congressos de la Coordinadora dels Centres d'Estudis de Parla Catalana.

1. JOAN SANMARTÍ: "L'estat del coneixement sobre la cultura ibèrica a Catalunya", p. 227-260.

El repàs de l'estat dels coneixements i l'evolució de les interpretacions sobre la cultura ibèrica arrenca del moment quan, mentre a Catalunya, en els inicis del segle XX, es buscava de promoure des de l'àmbit institucional l'estudi del passat grec a través del jaciment d'Empúries, a Espanya es buscava en els íbers el punt d'arrencada d'una cultura "nacional espanyola". Molt aviat, però, amb l'impuls de Adolf Schulten d'una banda i de Manuel Gómez Moreno i Pere Bosch Gimpera de l'altra, es va arribar a conformar la interpretació del desenvolupament d'una civilització original que va cristal·litzar en formes culturals identificables com a conseqüència del seu contacte amb els colonitzadors grecs. Aquesta és la línia que va orientar els treballs de Joan Maluquer de Motes, Miquel Tarradell o Antoni Arribas: el món ibèric des del sudest peninsular adquireix personalitat sociopolítica en contacte directe amb els pobles colonitzadors i és en el segle VI quan es pot datar la difusió de la ceràmica a torn, la metal·lúrgia del ferro com a trets distintius de la cultura ibèrica.

Dels anys setanta cap aquí el desenvolupament de les campanyes d'excavacions i la documentació arqueològica que han proporcionat ha permès proposar l'existència a Catalunya "d'uns patrons de poblament profundament jerarquitzats que suggereixen una forta centralització política i també, versemblantment, una notable polarització de la societat". Aquesta estructura jerarquitzada s'estructuraria al voltant de tres territoris dominats per nuclis urbans a Ullastret, Burriac i Tarragona. La tipologia dels habitatges principals de les elits dirigents, els de la població subalterna i el coneixement de barris periurbans artesanals suggereixen nuclis urbans vinculats a una estructura superior estatal i jerarquitzada en tot el territori. En l'escala jeràrquica les excavacions arqueològiques han proporcionat també evidències de "les aldees de camperols" i dels "petits assentaments rurals, les granges". Més enllà dels assentaments hem conegut en els darrers anys "els extensos camps de sitges", autèntics magatzems orientats al subministrament i a l'intercanvi, i les necròpolis. Més enllà dels jaciments s'ha avançat en el coneixement dels materials manufacturats que han posat al descobert les excavacions i les restes orgàniques. Hi destaca els treballs d'Aurora Martín, de Joan Sanmartí, David Asensio, Enric Sanmartí-Grego, Jean Paul Morel, Francesc Burjachs, Natàlia Alonso o Marta Portillo, entre molts d'altres que a través dels centres d'estudis que l'autor tipifica i ordena prometen un futur fecund de recerques orientades a definir el model de la societat ibèrica i el seu poblament a Catalunya.

Amb aquestes dades el període ibèric seria una etapa de transició entre societats dedicades a la producció domèstica i societats més desenvolupades i jerarquitzades amb estructures estatals. Els estudis demogràfics, la sostenibilitat demogràfica (equi-

llibri entre població i recursos), i la definició dels models d'estratificació apunten a interpretacions complexes i a la superació de la dependència i subordinació del desenvolupament de la societat ibèrica del contacte amb els grecs i els fenicis. La reiteració de models grecs o fenicis ho seria més per emulació i distinció de les elits, per distingir-se de la població subordinada.

Sanmartí apunta a les línies de treball futures i estableix la necessitat de treballs cooperatius i de bases de dades compartides que facin aflorar tota la documentació obtinguda en totes les successives campanyes d'excavacions.

2. JOSEP M. SALRACH: "La Història de Catalunya, avui, la llarga edat mitjana", p. 261-297.

El repàs que formula Josep M. Salrach s'estructura a partir de la identificació de diferents àmbits temàtics i de recerca en els quals tracta d'encaixar la producció historio-gràfica més recent del món medieval català. El repertori de noms i aportacions que s'hi esmenten és molt divers i nosaltres ens cenyirem a assenyalar les tendències i alguns dels seus principals exponents. Així en el camp de la història rural estirant el fil de la tesi de Pierre Bonnassie sobre la feudalitat i la senyoria a la Catalunya de l'alta edat mitjana es destaquen les aportacions de Lluís Tò sobre les estructures familiars agràries i el paper del mas com a cèl·lula bàsica del món rural català. Darrere d'ell l'estudi del poblament a les sagreres ha obert un camp nou d'interpretació, amb els estudis de Pere Ortí, Víctor Farías que amplia l'espectre al mas, la vila, el mercat i la senyoria, Aymat Catafau i Jordi Bolòs; aquest darrer incorporant el mètode arqueològic a l'estudi del paisatge medieval com a configurador de la història de Catalunya. Salrach subratlla l'aportació de Mercè Aventin en el coneixement de la dinàmica específica de l'economia pagesa i les estratègies seguides per pagesos dinàmics per al progrés de les seves explotacions en els marges que deixaven els mecanismes d'explotació feudal i senyorial. Complementàriament els estudis sobre la senyoria i els senyors que Josep Fernández Trabal ha dedicat a senyories concretes com la dels Bell-lloc i els d'Elvis Mallorquí sobre el delme, la senyoria eclesiàstica i el poblament medieval completen una panoràmica ambiciosa i diversificadora.

El segon àmbit que selecciona Salrach és el de la fiscalitat i les finances com a fonament material del poder i aquí s'estructura tot el repàs a partir de les aportacions individuals i col·lectives generades pel professor Manuel Sánchez Martínez que ha posat les bases i ha edificat les línies mestres de la interpretació d'aquest aspecte tan negligit, potser per la seva complexitat, que permet "... mostrar el cost social de l'activitat política i militar, en mostrar descarnadament la injustícia primària de la societat feudal plenament organitzada per a la confiscació de l'excedent i en mostrar el que va suposar per a les classes populars el cost de la crisi".

Una tercera aproximació és la que es refereix a l'arqueologia medieval a partir de les dues escoles identificables. D'una banda, la pionera de Manuel Riu seguida per Imma Ollich, Iñaki Padilla i Marta Sánchez i que ha practicat estudis de microhistòria arqueològica i s'ha centrat en el coneixement directe de les bases materials dels modes de vida medievals. De l'altra, la que encapçalà Miquel Barceló i que seguirien Ramon Martí i Helena Kirchner i que es concentra en l'estudi dels "canvis i els costos humans que va suposar la transició del domini islàmic al feudal" a partir d'estudis sobre la transformació de l'hàbitat i el paisatge.

En quart lloc Salrach remarca les aportacions al voltant dels temes de l'alimentació i les crisis de subsistència que tipifica i ordena a partir del mestratge del professor

Antoni Riera i Melis. Caresties, proveïment i relació entre la societat pagesa i la societat urbana han caracteritzat els estudis de Riera i de Pere Benito.

En cinquè lloc ens endinsem en els estudis medievals des d'una perspectiva de gènere que practiquen Milagros Rivera, Teresa Vinyoles, Blanca Garí i Elisa Varela i que principalment des de diverses universitats es vehiculen a través del Centre de Recerca en Estudis de les Dones.

Finalment Salrach s'endinsa en el terreny de la història del dret i de les institucions a partir de les aportacions dels deixebles de Josep M. Font i Rius i Tomàs de Montagut i, si bé és un camp que mai no s'ha abandonat del tot, tenim la impressió que del repàs fet per Salrach se'n desprèn un cert afebliment d'aquesta línia potser per comparació amb la revifalla que comentarem deseguida sobre aquest tema en els estudis sobre l'Edat Moderna. Salrach insisteix també en la rica diversitat del medievalisme català i explora encara el paper de dos historiadors, poc comparables d'altra banda, que situa "fora dels límits" i que considera inclassificables: Flocel Sabaté i José Enrique Ruiz Domènec. En aquest terreny trobo a faltar per part de Salrach un apunt crític sobre els valors, les contradiccions i els límits d'aquestes aportacions i la seva positiva dimensió mediàtica en un dels dos casos com a mínim.

Tota tria plantejada amb mètode i sense objectiu d'exhaustivitat comporta omissions conscients o no. Torno a insistir en la coherència de l'aproximació, però per comparació amb d'altres estats de la qüestió de característiques semblants, hem de remarcar que Salrach obvia una aproximació sistemàtica a les grans obres de síntesi general, a les Històries de Catalunya, que li permetrien haver fet un repàs de com els avenços del coneixement es van incorporant al bagatge comú que assumeixen les obres de síntesi. Potser el fet mateix de tenir ell una contribució en una obra d'aquestes característiques l'ha portat a obviar aquesta idea. Ha fet, però, també el mateix amb les edicions crítiques de textos i documents que resol amb una referència genèrica a les aportacions d'alguna revista com aquesta mateixa on es publica aquesta ressenya i a les grans col·leccions diplomàtiques de la Fundació Noguera. Per altra banda voldria remarcar que, si en algun moment la gran obra de Pierre Bonnassie és el fil conductor de la línia argumental del professor Salrach, aquest és un camí que després abandona i no he trobat cap rastre de treballs posteriors, com els de Michel Zimmerman, o, més directament vinculats amb Bonnassie, els de Christian Guilleré i de Sandrine Víctor. En aquest sentit hi ha un cert desequilibri entre les aportacions historiogràfiques de les terres de Lleida i les de Tarragona respecte a Girona, que queda en un cert sentit negligida malgrat els esforços de l'Ajuntament per fer una acuradíssima edició dels Llibres de Privilegis de la ciutat, les col·leccions de pergamins o l'edició del Llibre del Sindicat remença que li ha valgut la seva incorporació a l'inventari de la Memòria del món de la Unesco. O la sòlida aportació de cartografia urbana que han fet Josep Canal, Eduard Canal, Josep M. Nolla i Jordi Sagrera sobre la Història urbana de Girona i la seva evolució.

Potser també per aquest biaix territorial, que es compensa amb les reiterades al·lusions a les aportacions dels historiadors del món rural de la Universitat de Girona, hem trobat molt sorprenent l'absència de qualsevol referència a les aportacions notables que s'han produït en el camp dels estudis judaics. Sense anar més lluny el conjunt d'articles que la professora Carme Batlle ha dedicat a la Seu d'Urgell i els que amb gran notorietat han dedicat Eduard Feliu i Jaume Riera i Sans, darrera les petjades de David Romano, a la història dels jueus de Girona o de tot Catalunya. I en darrer terme i també per a aquest tema les aportacions més sintètiques i d'abast més general de Manuel Forcano i de Sílvia Planas.

I una darrera observació; Salrach esmenta l'acte de la investidura del professor de Harvard Thomas N. Bisson com a doctor honoris causa per la Universitat Autònoma de Barcelona i ho fa per a ressaltar el progrés en la matèria d'edició de fonts documentals per a la història medieval de Catalunya, però obvia en tot l'article qualsevol referència a les aportacions del mateix Bisson a l'estudi de la fiscalitat dels comtes reis o als estudis de caràcter institucional que ha dedicat a la Història de Catalunya.

3. EVA SERRA I PUIG: "Un quart de segle d'història moderna de Catalunya: Balanç historiogràfic aproximatiu", p. 299-328.

Eva Serra ha escrit un balanç valent i caut alhora. És valent en la formulació d'una interpretació renovadora de la historiografia de la Catalunya moderna a partir d'una esmena a la totalitat als pocs paràgrafs que Jaume Vicens havia dedicat a la qüestió en la seva *Notícia de Catalunya*. Fonamentant-se en les aportacions dels estudis sobre la demografia, sobre l'economia i principalment el comerç, sobre la producció i especialment la indústria abans de la indústria i sobretot els estudis dedicats a la modernitat, flexibilitat i capacitat d'actualització de l'entramat institucional de Catalunya als segles XVI i XVII, aporta llum i clars i obscurs on fa més de trenta anys hi havia decadència. Tot l'article és doncs un alegat que revisa la noció de decadència i aporta noves evidències sobre la diversitat, complexitat i riquesa de la societat catalana de l'època moderna. L'ambició interpretativa es compensa amb una prudència extrema, amb la caracterització del treball com un "balanç aproximatiu" i l'afirmació que "no pretén ser cap balanç metòdic elaborat i detallat de la bibliografia i articles de revista". Vol ser doncs només, i ja és molt, un recorregut per deixar testimoni dels canvis historiogràfics operats en els darrers vint-i-cinc anys. I encara insisteix que ho fa a partir de bibliografia, "en cap cas l'única ni la definitiva, i tot s'ha de dir, sempre amb el risc d'exclusions injustes". Potser un sol paràgraf resumeix el capteniment d'Eva Serra a l'hora d'identificar la peripècia històrica de la Catalunya moderna i els seus lligams amb el present: "En tot cas, el contrast entre la vigoria civil catalana i la limitació del seu pes polític seria el fet a destacar d'aquells segles dels quals havia de sorgir la vida urbana i industrial del XIX, si bé el XVIII consolidava una derrota política en la qual perdria els seus instruments polítics".

Primer, doncs, un repàs dels estudis demogràfics que relativitzen el forat negre demogràfic i li atorguen una cronologia variable: Des dels treballs de Jordi Nadal i Emili Giralt als d'Albert Garcia Espuche i Narcís Castells, amb més creixement i més mobilitat de la que inicialment se suposava. De la demografia passa als avenços en matèria de crisis de subsistències, d'epidèmies, de lluita contra la pesta, de lluita contra la pobresa, d'atenció a la marginalitat.

Per aquest camí Eva Serra repassa els avenços que sobre l'economia pagesa i les estructures socials i productives han esdevingut en el món rural català (Montserrat Duran, Rosa Congost, Eva Serra, Pere Gifre, Enric Tello, Enric Vicedo...), així com la desaparició o l'evolució dels comunals (Jordi Olivares).

Repassa els canvis d'enfocament en matèria de producció i comercialització manufacturera i de descorporativització de la producció amb èmfasi especial als treballs d'Albert Garcia Espuche, Xavier Torres Sans, Jaume Dantí i Jaume Torras Elias. I dona per fets els vincles entre urbanització, sistema de ciutats i producció, i afegeix els canvis en matèria de fluxos comercials que s'han establert, eren més variats i de major envergadura del que s'havia suposat.

Dels fonaments materials Eva Serra passa a l'estudi de la societat política, a la naturalesa del bandolerisme revisat per Núria Sales i per Xavier Torres, i al sentit social del fenomen de naturalesa aristocràtica rural, mutant cap a la vida urbana de la noblesa i atenent també a una extracció interclassista de les quadrilles que expressarien malestar i canvi però el dinamisme d'una societat que es transforma més que no decau.

El caràcter de la monarquia i el de les institucions és segurament el camp on la historiografia ha produït un canvi més sensible i remarcable, que es comença a configurar a partir de Victor Ferro quan reivindica el model polític social català anterior a la Nova Planta. Aquí es trenca la lògica i l'assimilació monarquia = modernitat, institucions pròpies=oligarquia. Diversos treballs sobre aquestes institucions hi detecten "l'elevat grau de representativitat de les institucions històriques tot i el caràcter estatal de la societat, perquè s'hi ha observat una considerable fluïdesa social i gran capacitat d'evolució". Per aquest camí, de Miquel Pérez Latre per a la monarquia i les institucions del segle XVI a Eduard Martí per a la Conferència dels tres Comuns, hi ha una línia de continuïtat apuntada per Núria Sales, Eva Serra, Joaquim Albareda que indica un camí nou: així es revisa el sentit de la Guerra dels Segadors i el seu caràcter de Revolta, la superació de la idea del neoforalisme, i el plantejament de la Guerra de Successió assoleix una altra dimensió interpretativa més complexa. De fet hi ha un creixent procés de deseiximent —diu Serra— de les institucions catalanes del rei i una progressiva adequació a les mutacions d'una societat dinàmica que tenia el seu propi entramat institucional i aspirava a un govern compartit i acordat en benefici d'un sistema constitucional que havia d'emparar més representativitat, més permeabilitat social i més progrés econòmic. La renovació dels estudis sobre la monarquia i el seu paper i sobre les institucions pròpies, la seva naturalesa i el seu paper es completa amb la gran producció d'edicions de textos des dels *Dietaris de la Generalitat*, a tall d'exemple, fins a les col·leccions de textos jurídics catalans que editen conjuntament el Parlament de Catalunya i el Departament de Justícia. Eva Serra esmenta una mica de passada aquestes aportacions, duta potser per una modèstia excessiva pel fet d'estar-hi implicada directament.

La referència a la Guerra de Successió i al segle XVIII hi és voluntàriament escadussera. D'una banda perquè les incursions al segle XVIII al llarg de l'article hi són diverses (Jaume Torras i Montserrat Carbonell per a l'activitat manufacturera i per a les institucions de beneficència, respectivament) però sobretot perquè Eva Serra estava escrivint l'article en el moment àlgid de les commemoracions del tercer centenari de la caiguda de Barcelona l'11 de setembre de 1714. Joaquim Albareda i Joaquim Nadal hem fet des d'aquella data diversos balanços bibliogràfics sobre la Guerra (*Índice Histórico Español* i *Vínculos de Historia*) que podrien enllaçar perfectament amb aquest article d'Eva Serra.

Hi ha en tot l'article d'Eva Serra una interpretació unívoca, lineal, de la Història de Catalunya que desprèn un discurs i una idea "nacional" d'aquesta història. Podria semblar que és un plantejament apriorístic, però en termes generals hem de dir que la lectura de Serra i les interpretacions més actuals de la historiografia acostumen a coincidir molt més enllà d'aquesta simetria apriorística i ho fan des del coneixement històric i des de la metodologia crítica. En definitiva, en poc més de trenta anys s'ha escrit una nova història de la Catalunya dels segles XVI i XVII que condiona la lectura del XVIII i les interpretacions de la societat industrial del XIX.

Joaquim Nadal i Farreras

Modest PRATS (†), *Engrunes i retalls. Estudis de llengua i cultura catalanes*. Edició a cura de Francesc Feliu, Girona, CCG Edicions 2009, 679 p.

Després d'un pròleg sentit i *interbiogràfic*, si passa el mot, de Josep M. Nadal, l'editor del volum, Francesc Feliu, n'explica la gènesi i el contingut. Gènesi que no és la història de l'arregleplega dels materials, ans la preocupació intel·lectual d'on ha partit la temàtica de l'obra dispersa de Modest Prats, caracteritzada, segons Feliu, per «la voluntat de contextualitzar els diferents esdeveniments i períodes de la història del català en els fenòmens corresponents a nivell europeu, tot mirant d'establir-hi connexions» (15). Aquesta és una originària connexió de Modest Prats, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans des de 2005 fins al 2014, data de la seva mort, amb l'esperit de la generació que va donar naixença a l'IEC. És un exemple, entre tants, de la capillaritat social que va assolir aquella institució, penetrant fins i tot en el teixit humà viu en els moments tan foscos dels anys del franquisme. L'Institut, com tothom sap, va tenir l'encert de projectar l'estudi de les realitats catalanes no en un sentit reivindicatiu, sinó sobre el fons de les realitats europees circumdants, sobre el fons del món del qual, al capdavant, Catalunya ha format i continua formant part. Que un intel·lectual nascut el 1936, educat en plena postguerra en una institució eclesiàstica i capellà de vocació i ofici, hagi connectat d'una manera diríem natural amb l'esperit fundacional de l'IEC pot donar una idea clara del que va representar la revolució operada a Catalunya els primers anys del segle XX. Fou i continua essent un fet irreversible i una demostració palpable de la importància històrica que acaben tenint les revolucions de les consciències. Tornarem sobre aquest punt.

Pel que fa al contingut, Francesc Feliu fa saber que la major part dels treballs ja havien estat publicats i que només quatre són inèdits. L'editor no s'ha decidit a ordenar els treballs per ordre cronològic, sinó que els ha agrupats temàticament en set capítols: 1. *La llengua medieval*. 2. *El català barroc*. 3. *El segle XVIII*. 4. *La llengua literària contemporània*. 5. *La llengua, el país, el present, el futur*. 6. *L'Església i la llengua catalana*. 7. *La literatura i la vida. Epíleg. La Paraula i les paraules*. Els quatre primers corresponen al treball i als interessos de Prats com a filòleg i professor. Els altres reflecteixen les seves preocupacions com a català del seu temps, com a home d'Església i com a home de gust i de navegació molt vasta en les mars de «la literatura i de la vida».

Si hom considera per separat tots els ingredients que van concórrer en la personalitat de Modest Prats, es podria arribar a la conclusió que fou un home complex, d'aspectes molt contrastats. Per alguns, fins i tot contradictoris; per a d'altres, fatalment inhibitoris, atesa la seva condició clerical. En canvi, el seu tracte i els seus treballs delaten una personalitat ben travada i construïda, unitària de dalt a baix, no sense jerarquia, sinó amb una organització harmoniosa i amb un art indicible de portar elegantment i interpenetrades les diverses capes o formes que amalgamava la seva figura poderosa. Intel·ligència ràpida i clara, domini de la paraula, moral insubornable, coherència de base, capellà de dalt a baix sense rellents clericals: Prats ha estat com un espectacle. La seva manera de dir missa, la seva manera de fer classe, la seva manera de menar la conversa convivial, la seva memòria prodigiosa, la seva oratòria, tot en ell responia a cànons clàssics, de la tradició més depurada i segura, i el conjunt constituïa una referència.

Les *Engrunes i retalls* són elements inseparables, són corol·laris d'una personalitat que va tenir una orientació immutable: la conversa, entesa en el sentit genuí de la *conversatio*, l'estar els uns per als altres a propòsit de *la «cosa»*, el diàleg tal com el van practicar

rigorosament alguns grecs. No el diàleg pel diàleg, ni encara menys la xerrameca, el cul de café, sinó el diàleg sobre la *Sorge*, sobre el *tema* de cada dia —el dia entès com a mil anys i els mil anys com un dia—, la preocupació sobre el país, els seus homes, les seves orientacions, les seves tries, les seves institucions, les seves possibilitats, el seu destí (*la* «cosa»). Aquesta preocupació fonamental, que és neguit, esguard atent i aportació de perspectives per a orientar la impaciència del neguit, es reflecteix admirablement en aquests escrits de «llengua i cultura catalanes». Ni un sol dels temes abordats, ni els més formalment erudits o presumiblement passats de moda, no són mai tractats a partir de les pures tècniques de l'erudició i amb una finalitat purament acadèmica o erudita. Hi glateix sempre, a sota o arissant la superfície, el *pathos* històric, la consciència molt viva que els fets d'antany foren tan carregats de conseqüències com els fets d'avui, i que la situació d'avui i de demà va encadenada a una seqüència temporal que en cap moment no es pot perdre de vista. I per tal de no perdre de vista la seqüència del temps, és indispensable entendre'n bé tots els passos, comprendre bé cada fenomen, sense oblidar-ne ni un, ni els més mínims, i contextualitzant-los tots amb correcció. Prats no fou un pràctic de l'erudició. El seu temperament el portava a l'assaig. No a l'assaig de tempteig i provatura, sinó al d'abordar les qüestions anant al centre i al fons de les coses, discutint-ne l'essència. Perquè eren les «coses» el que l'interessava, molt menys que la manera —la «manera»— subjectiva d'acostar-s'hi, ni que fos «artística» o «literària». La seva sensibilitat per la sofística fou nul·la.

La visió d'allò que avui anomenem d'una manera excessivament repetitiva la «cultura catalana» ha estat compartida per gairebé tots els predecessors de Modest Prats, per tots els seus contemporanis i per tots o per molts dels seus successors. És la nostra cultura com a problema, que és el mateix que dir, si hem d'ésser sincers, la nostra existència problemàtica. Problemàtica per a qui la discuteix, per a qui la nega, per a qui la limita i per a qui la coacciona. No pas per a Modest Prats. Les *Engrunes i detalls* són una demostració d'allò que Prats entenia com a «normalitat». Hagi estat com hagi estat, la nostra cultura, la nostra existència com a poble té uns fils conductors continus de dalt a baix. Estudiar, descriure, conèixer aquests fils a través de les múltiples marrades històriques és la feina del català normal. Aquesta feina no necessita ideologies mirabolants per a establir allò que els fets s'encarreguen tots sols d'establir, ni ha de perdre el temps en reivindicacions estèrils d'allò que es manifesta com un fet cert davant qualsevol esperit informat. És la preocupació per a seguir aquests fils conductors, el substrat últim d'allò que a cada generació sosté la vida catalana en la seva singularitat i en els seus fenòmens significatius allò que l'IEC va rebre com a matèria del seu treball investigador quan fou fundat, incorporant-hi de seguida la preocupació per a inserir Catalunya en el corrent occidental de la vida científica. El temps dirà fins a quin punt aquesta missió ha dominat fèrtilment la vida intel·lectual catalana durant tot el segle XX. El temps dirà si l'ambició de no perdre mai de vista tots els fenòmens de la història catalana en el seu conjunt —prescintit d'elements ideomitològics— haurà estat un estímulo o un llast. Potser ja és l'hora de començar a fer la llista i a valorar les aportacions de les generacions diverses que s'han succeït a Catalunya en l'intent noble i feixuc d'entendre, interpretar i orientar la vida catalana —la tasca de l'IEC—. En tot cas, tant si aquesta feina crítica es fa com no, el treball de Modest Prats hi pren un relleu de primer ordre per l'atenció posada en aspectes que sap si secundaris de les nostres peripècies, però necessitats d'una consideració normal —*normalitzant*— en el context històric europeu on s'han produït. Sigui dit això bo i deixant de banda que la major part de qüestions tractades per Prats no tenen res d'anodines.

Modest Prats va editar i estudiar dos vocabularis medievals catalans. *Engrunes i retalls* recull només íntegrament el que ve després de la versió catalana del *De regimine principum* de Gil de Roma. També va estudiar la traducció de la *Divina Comèdia* en català d'Andreu Febrer, la versió catalana del *Paris e Viana* en unes notes sobre la prosa catalana a la fi del segle XV, i va comentar el *Cant espiritual* d'Ausiàs March. Al volum també s'hi ha inclòs una versió abreujada del capítol sobre Ramon Llull que Prats va escriure per al primer volum de la *Història de la llengua catalana*, capítol que al seu dia Joaquim Molas va qualificar de «lluminós». Com es pot observar, en el llibre hi ha un anar i venir de temes de primer ordre —Llull, Ausiàs— i temes d'importància aparent menor —les traduccions i la seva problemàtica. Assenyalaria el fet que, en el marc general d'una història de la «cultura», les traduccions medievals són tan o més significatives que la producció autòctona, per brillant i alta que pugui ésser aquesta, perquè les traduccions mesuren l'extensió de la curiositat. I quan són menades amb rigor o, almenys, amb la consciència que alguns traductors tenen d'heure-se-les amb textos problemàtics i complexos, són també la mesura dels esforços, del creixement i de l'evolució d'un col·lectiu en l'afany per a inculturar-se, és a dir, per a accedir a nivells de vida de qualitat superior.

En aquest sentit, els dos articles de Prats recollits ací, el primer sobre el vocabulari que hi ha al final de la traducció del *De regimine principum* de Gil Colonna i el segon sobre la traducció de la *Divina Comèdia* d'Andreu Febrer, són molt aclaridors de la sagacitat i del mètode que seguia Prats en les seves incursions en l'erudició. Primer evoca el context històric de l'aparició, a partir de mitjan segle XIV, de traduccions del llatí —i del grec— al vulgar, amb uns textos coneguts d'Antoni Canals i del castellaní Joan Pasqual, els del primer clàssics i comentats en totes les històries de la literatura catalana. Al costat d'aquests textos catalans, n'hi recull un altre que va en el mateix sentit del francès Nicolau d'Oresme. Les dificultats que experimentaven els medievals en traduir obres llatines a les llengües vulgars són documentades amb textos dels catalans Jaume Conesa, Francesc Alegre, Joan Benet Dezcoll i Ferrer Sayol, dels francesos Jean d'Antioche, Perre Bersuire, Jean Daudin i Simon de Hesdin, de l'anònim traductor al castellà de la versió llatina de la *Iliada* i d'Alonso de Madrigal, traductor de la *Cronica universal* d'Eusebi de Cesarea. En tots tres grups de traductors la problemàtica de la traducció és la mateixa i per les mateixes raons. Vet-aquí una manera senzilla de *normalitzar*, indicant a propòsit de la traducció del llatí al vulgar aquells paral·lels que hom detecta en contextos culturals veïns —i ací es parla de paral·lels en un sentit matemàtic estricte. L'estudi de la traducció d'Andreu Febrer de la *Divina Comèdia* normalitza —contextualitza— en un sentit ben diferent, perquè Joan Coromines havia blasmat Febrer estampant que «no pretengué escriure en català», a causa dels seus italianismes. Molt oportunament Prats recorda tres fets: a) que Febrer traduïa la *Comèdia* com una obra religiosa, b) que en el seu temps (1429) la consciència de la diferència entre els parlars romànics encara era feble i c) que la traducció com més literal millor constituïa una mostra de respecte envers el text que es traduïa, en aquest cas el poema del Dant. A banda que l'estudi a la menuda dels italianismes i la detecció de mots catalans que hom havia considerat calcs de mots del Dant corregeix dràsticament l'apreciació molt precipitada, en aquest cas, de Coromines.

En la seva època d'estudis de Filologia Catalana a la Facultat de Lletres de la Universitat de Barcelona, Prats fou alumne de Martí de Riquer i d'Antoni Comas. Els estudis de Jordi Rubió i Balaguer i de Comas sobre el segle XVIII havien obert finestres sobre un món mal conegut, de definició ambigua i de límits temporals imprecisos

—la «Decadència»—, i per això mateix excitant. Vuit estudis de les *Engrunes i retalls* són consagrats a aquest món, acuradament distingit i dividit en dues èpoques: el Barroc i el segle XVIII. Miquel Peres, Pere Gil, Narcís Julià, Miquel Agustí i el text dels goigs de les ànimes del Purgatori són analitzats com a representants del barroc català en un context on el català ha de donar la batalla per a la seva subsistència, a causa dels canvis introduïts amb la unificació dinàstica de les corones d'Aragó i Castella. En un primer moment el canvi és ideològic: a una nació (la o les Espanyes) li cal una llengua (el castellà). Després, durant el segle XVIII, apareixeran les mesures jurídiques que sancionen l'element ideològic introduït amb la unificació dinàstica i facilitat pel resultat de la Guerra de Successió. Canvi, intromissió, imposició. Els capítols dedicats al Barroc i al Set-cents són potser el més substancial de les *Engrunes i retalls* pel que fa a la història de la llengua. Són «pautes per a l'estudi» (Feliu *dixit*) sòlides, amb una distinció metodològica clara de les dues èpoques, imposada per l'estudi dels fets: la del canvi ideològic (Barroc) i la del canvi jurídic (Setcents, anys 1717 i 1768 a Espanya, any 1700 a França), canvis compassats, ben segur, pels esdeveniments històrics. Aquests estudis constitueixen incursions exploratòries d'un panorama encara poc treballat pel que fa a la història de la llengua en el període que va del segle XVI al XVIII. Coautor amb Josep M. Nadal dels dos primers volums de la *Història de la llengua catalana*, que abasten des dels inicis fins al final del segle XV, Prats es va preocupar molt intensament d'aplegar materials per a la prossecció de l'obra, fins que abandonà el projecte, conscient de la magnitud del problema i de la dificultat d'arribar a tenir tota la documentació que podria explicar els canvis que van del final del segle XV al final del segle XVIII. Les pàgines dedicades al XVIII en les *Engrunes i retalls* contenen anàlisis prospectius interessants, per ara no desmentits seriosament per ningú, que es complementen amb els estudis sobre l'Església i la llengua en l'època moderna. Les anàlisis obren molts interrogants, senyal que l'estudi ha de prosseguir i que pot donar resultats imprevistos, a mesura que la investigació avenci. Alguns interrogants són assenyalats amb precisió: «Els Països Catalans viuen, durant el segle XVII, un procés de substitució lingüística semblant al que experimenten molts altres pobles d'Europa. La pregunta és obligada. Perquè no el viu Portugal, que l'any 1637 es trobava en una situació pràcticament igual a la nostra? Em penso que la resposta és fàcil» (p. 530). Però Prats no la donava, ni tan sols la insinuava, segurament per manca dels recursos documentals degudament treballats i suficients. Prats no oblida tampoc el *non dit* i el *non avenu* com a força històrica, és a dir, les mancances que en un moment determinat poden ésser decisives en la presa de decisions i en la formació de mentalitats. Aquestes mancances, sovint ocultes als qui en pateixen o en patim les conseqüències, són tractades magistralment en l'estudi sobre les traduccions rosselloneses de Racine, treball emmarcat de forma obligada i rigorosa en el rerefons històric particular franco-català.

Per tant, des del punt de vista de la història de la llengua i de la cultura catalanes —la nostra existència—, *Engrunes i retalls* és un llibre programàtic, on es recullen i reprenen alguns dels problemes més difícils de formular amb precisió de la nostra història cultural, algunes de les perspectives d'explicació d'aquests problemes i alguns resultats de recerques concretes. És evident que un coneixement exhaustiu de les coses que han passat no en canvia pas els resultats, però sí que orienta per a comprendre'n millor els mecanismes, i això facilita la presa de consciència per a contrarestar avui el efectes nocius que la pervivència de l'actitud anticatalana malda per inocular en la societat, com es veu ara amb el pseudodebat de l'«adoctrinament» i en l'atac contra el paper dels mitjans de comunicació en la societat catalana.

Els capítols IV-VII d'*Engrunes i retalls* són majoritàriament estudis i reflexions sobre els problemes de la llengua i la cultura catalana del segle XIX fins avui —els problemes polítics de l'avui de Modest Prats. La major part d'aquests estudis no entra en el programa d'aquest anuari, i els deixem de banda. Però no seria just passar sense dir res a propòsit d'un text pratsià que, sense que ell ho pogués sospitar, ara ha assolit una actualitat punyent.

Voldríem evocar el text *Records d'un pro-europeu*, títol que afusella i manipula uns *Souvenirs d'un anti-européen* d'Edgar Morin. Com ho delata el títol, l'escrit és una elegia, la nènia a una il·lusió morta i també el crit esqueixat d'una esperança morta-viva. Prats hi repassa la il·lusió europeista covada a Catalunya durant el franquisme i la decepció de la construcció europea que hem tingut a la vista des que Espanya en forma part. La sensació que Europa és l'Europa dels estats i que aquests no deixen construir una Europa més articulada i més lliure, digueu-ne l'Europa dels pobles o l'Europa dels europeus, és la idea que travessa de dalt a baix la seva reflexió. Val a dir que l'actualitat d'aquest article puja de grau avui, quan s'ha vist què ha fet Europa davant la crisi catalana actual: Res de res. A tot estirar, els dirigents han apartat púdicament els ulls de l'espectacle de les garrotades. I sembla que no els ha preocupat que aquesta crisi no fos només una qüestió interna d'un determinat estat, ans una qüestió comuna —l'experiència d'uns dèficits democràtics—, ni que les velles carcasses d'alguns estats-nació europeus només estiguin preparades per a tancar aquest tipus de crisi en fals.

Es podrien fer algunes observacions de fons al text de Modest Prats. La il·lusió europeista catalana no deixava d'ésser ingènua, i hipostasiava una essència democràtica europea que la història més recent d'Europa durant el segle XX negava de dalt a baix: Hitler, Mussolini, Vichy. Franco també, és clar, però Franco era europeu? D'altra banda, també era un pèl arriscat pensar que la qüestió catalana tindria un desenllaç feliç, gràcies a la construcció europea, d'una manera gairebé natural, quan la construcció d'Europa és un fet imposat per la necessitat històrica d'evitar guerres europees mortíferes, i en certa manera molt antinatural en una Europa on els nacionalismes particulars tenen la força tel·lúrica d'ésser el darrer refugi de les rèmores reals i mentals que s'oposen a un model nou d'Europa. Aquest continent ha estat durant segles l'escenari de totes les barbaritats humanes imaginables. També de totes les iniciatives lloables conegudes, intel·lectuals i morals. Cap al final del seu escrit, Prats oferiria com a sortida la perspectiva de combinar la força de les aspiracions que Edgar Morin qualificava com «infra-nationales» i l'aspiració europea supranacional, encara feble. I, al seu parer, aquesta era la darrera esperança.

I ho era en aquell plantejament lògic. Però —sempre hi ha l'adversativa— les realitats històriques i polítiques rarament evolucionen segon una estratègia lògica estricta. Modest Prats quedaria ara parat davant la situació catalana. No hi quedaria, segur, per la manera com pretén resoldre-la l'estat espanyol. En el seu temps era inimaginable la constitució de dos blocs perfectament antagònics a Catalunya, amb un independentisme socialment normalitzat, transversal i amb força evident, al carrer i a les urnes. Una part de la desesperació pratsiana venia del fet que en el seu temps l'autonomisme sorgit de la constitució del 1978 semblava insuperable socialment i política. Els fets s'han encarregat de demostrar que en la consciència d'una majoria de catalans aquell autonomisme ja no té força, i per això el que s'ha reclamat majoritàriament no és un altre estatut, ans el dret a decidir. I no solament s'ha reclamat el dret a decidir, sinó que s'ha exercit en les circumstàncies que tothom ha pogut veure. De grat o per força el cas de Catalunya ha esdevingut un problema obert, i no cal esperar solucions a remolc de cap lògica, europea o no.

En totes les reflexions dedicades a la llengua, al seu estat i a les seves possibilitats, Modest Prats no era pas optimista. Els fets li estan donant la raó. L'ofensiva política actual contra el model d'ensenyament i els mitjans de comunicació socials catalans va per aquí. Davant aquesta ofensiva, però, ara no hi ha ni la beateria ni el conformisme que Prats denuncià una i altra vegada. Ara hi ha una realitat nova: mobilització sense precedents i independentisme explícit. La batalla per a la supervivència dels catalans com a tals es juga ara a un altre nivell. La solució política possible no podrà obviar eternament que l'independentisme és una força real, perquè el dia 1 d'octubre del 2017 van caure totes les cares. Jo diria que aquest era el nivell que Prats havia desitjat.

Habent sua fata libelli. Sense els esdeveniments polítics que s'han descabdellat darrerament a Catalunya, una recensió sobre *Engrunes i retalls* hauria estat potser molt girada cap al passat històric evocat pels treballs del volum. De fet, aquest treball haviem estat menats amb una preocupació evident pel futur. Avui, any 2017, les preocupacions de Modest Prats i el futur tal com l'emboca el país es troben en una relació de gran proximitat. *Engrunes i retalls* s'ha tornat un llibre terriblement actual, de lectura molt profitosa. Gosaríem esperar que el fat del llibre s'acompleixi en les direccions apuntades i dolorosament esperades en el volum.

Jaume de Puig i Oliver

De Natura. La naturaleza en la Edad Media, I i II. Edició de José Luis FUERTES HEREROS i Ángel PONCELA GONZÁLEZ (Textos & Estudios de Filosofía Medieval, 8), Ribeirão, Portugal, Edições Húmus, 2015, 953 pp. (paginació única).

Als dies 3, 4 i 5 de desembre de 2012 se celebrà a Salamanca el VI *Congreso Internacional Iberoamericano de la Sociedad de Filosofía Medieval* (SOFIME). El tema del Congrés fou *De Natura*, *i.e.* sobre la naturalesa, concepte que s'abordà amb la riquesa de sentits i pluralitat d'accepcions que li escau. En el marc del Congrés, la Naturalesa fou analitzada des de les diverses disciplines pròpies de la filosofia medieval: la física, la metafísica, l'estètica, el dret o la moral; o des de les diverses tradicions religioses i els seus autors més representatius. Què significà 'allò natural' per als Pares de l'Església? I per a Tomàs d'Aquino? I per a l'orde franciscà? I quin paper té la Naturalesa en la filosofia hebrea? Aquesta diversitat d'aproximacions a un mateix concepte, el de Naturalesa, fou possible gràcies als nombrosos i prestigiosos medievalistes vinguts d'arreu.

Tal com s'explica en la introducció dels volums que presentem, el Congrés també fou l'ocasió per presentar la *International Society for the Study of Iberian Scholastic Humanism* (ISSISH), societat fundada per membres de la Universitat de Salamanca i de la Universidade do Porto i concebuda amb l'objectiu d'estudiar l'anomenat «Humanisme Escolàstic Ibèric», corrent o tradició de pensament que es troba a cavall de la filosofia medieval i moderna.

Les diverses ponències, comunicacions i les posteriors discussions han quedat recollides en les actes del Congrés. L'edició d'aquest recull de treballs —més de cent!— es divideix en dos volums: el primer conté les nou ponències dels conferencians invitats (pp. 17-232) i vint-i-tres comunicacions; el segon volum conté les restants quaranta-set comunicacions. Totes les aportacions, pulcrament editades, estan disposades

per ordre alfabètic segons el cognom de l'autor. Els editors d'aquesta compilació són el professor José Luis Fuertes Herreros, catedràtic de Filosofia de la Universitat de Salamanca, i el professor Ángel Poncela González, també de la Universitat de Salamanca.

Ens proposem ara destacar les contribucions que versaren d'una o altra manera sobre la filosofia medieval catalana. En aquesta línia trobem, en primer lloc, una comunicació dedicada a Francesc Eiximenis (1328-1409), a càrrec de Bernardo Bayona Aznar (Universitat de Zaragoza) i titulada «La 'venenosa' *Donación de Constantino* según Francesc Eiximenis» (pp. 265-276). El professor Bayona presenta l'opinió d'Eiximenis respecte la veritat històrica de la famosa 'donació' de l'emperador Constantí. Bayona analitza alguns textos d'Eiximenis (sobretot de les *Allegationes* i del Primer i el Dotzè llibre de *Lo Crestià*) en els quals el franciscà es posiciona a favor de la supremacia del poder papal. Per a Eiximenis la *donatio Constantini* és una prova històrica i jurídica de la superioritat, autoritat i domini del poder papal i, amb tot, de l'Església; per a Eiximenis el papa gaudiria de *plenitudo potestatis* sobre els governants del món. El pensador català, tanmateix, reconeix que l'acceptació de la validesa de tal *donatio* condueix a alguns efectes socials nocius, com són la corrupció de l'ideal evangèlic o la *mundanització* de l'Església.

Una altra aportació destacable és la del professor Alexander Fidora (Universitat Autònoma de Barcelona – ICREA), titulada «Juan el Damasceno y el debate sobre la naturaleza del universal en el siglo XIV. Guido Terrena y Pedro Tomàs» (pp. 395-404). Fidora hi analitza el paper que tingué Joan Damascè en el debat sobre els universals que es desencadenà durant el segle XIV i, amb això, el pes del teòleg sirí en el desenvolupament del pensament medieval. Per tal de fer-ho estudia dues interpretacions de l'argument o doctrina sobre la 'comunitat' o 'unitat' específica dels individus: la de Guiu Terrena i Enric de Harclay per una banda, i la de Pere Tomàs per l'altra. Mentre els primers interpretaren la doctrina del Damascè conceptualment i filosòficament, destacant-ne la seva aportació lògico-metafísica en el debat de l'universal; el franciscà català n'oferí una resposta i una crítica escotista, tot reivindicant-ne el seu ancoratge teològic.

Per la seva part, el professor Jaume Mensa i Valls (Universitat Autònoma de Barcelona), presentà la comunicació «Naturaleza humana y naturaleza divina en las primeras obras espirituales de Arnau de Vilanova» (pp. 635-642). En aquest treball, Mensa examina l'ús que el metge i teòleg Arnau de Vilanova féu del concepte de 'natura' en les quatre primeres obres teològiques que escrigué (1292-1297). Després de presentar-ne les seves característiques, Mensa reconstrueix i exposa la riquesa del concepte de natura tal i com s'exposa en tals obres, a saber, la *Introductio in librum «De semine scripturarum»*, l'*Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*, l'*Alphabetum catholicorum* i el *Tractatus de prudentia catholicorum scholarium*.

Ara bé, l'autor que més atenció rebé durant el VI Congrés de la SOFIME fou el filòsof i teòleg Ramon Llull, el qual fou protagonista fins i tot d'una secció especial. Sobre Llull i la noció de Naturalesa comptem gairebé deu contribucions al Congrés, les quals esmentarem breument a continuació.

En primer lloc hi ha la ponència de Michela Pereira (SISMEL, Florència), «*Natura naturam vincit*. L'idea di natura nell'alchimia medievale» (pp. 101-120), la qual examina i descriu la idea de Naturalesa tal i com s'exposa en l'obra alquímica *Testamentum*, atribuïda a Ramon Llull i fonamental per entendre la tradició alquímica occidental.

Seguidament, Francisco José Díaz Marcilla (Instituto de Estudios Medievales – U. Nova de Lisboa), en «Las ideas lulianas sobre la naturaleza de las cosas en textos castellanos medievales» (pp. 385-393), presenta dues obres que, de manera més o menys explícita, segueixen o es basen en el pensament lul·lià, a saber, la *Novela moral* de Gracián i el *Cancionero de Baena*. Aquestes obres, que exemplantiquen el lul·lisme castellà de finals del segle XIV i inicis del XV, fan ús dels postulats lul·lians sobre la naturalesa de les coses, de forma educativa i adoctrinadora la primera; i de forma divulgativa i lúdica la segona.

Francesco Fiorentino (Università degli Studi di Bari 'Aldo Moro'), per la seva banda, planteja, en la comunicació titulada «Struttura logica ed ontologica della natura nelle tarde opere latine di Raimondo Lullo» (pp. 417-426), una anàlisi dels principis lògics presents en les *Opera messanensis et Tunicihana*, concebudes ambdues com una àmplia instrumentació d'argumentacions lògiques i teològiques, amb les implicacions ontològiques conseqüents.

José Higuera Rubio (Universidade do Porto – Universidad Complutense de Madrid), exposà «*Physicorum sigillum*. Naturaleza y representación en el Arte luliano» (pp. 529-537), en la qual estudia la recepció (en un context eminentment teològic) de la física aristotèlica en Llull. En paraules del doctor Higuera, «és una anàlisi de la manera com apareix el llenguatge físic en el pensament lul·lià», concretament en l'explicació lul·lista de la dinàmica de la naturalesa representada pels objectes geomètrics. Aquests objectes són per a Llull els darrers components de la naturalesa i permeten d'explicar els principis teològics que inclouen.

La comunicació de Miguel Ángel Ramírez Cordón (Universidad Complutense de Madrid), titulada «El mundo como espacio para el amor en el *Libro de Amigo y Amado* de Ramón Llull» (pp. 729-737), exposa la conceptualització de l'amor i del problema del món que Ramon Llull presentà en el seu *Llibre d'Amic e Amat*, concepció que el professor Ramírez compara amb la presentació que en féu Dante en el *Convivio*.

Rafael Ramis Barceló (Universitat de les Illes Balears), per la seva part, presentà «El derecho natural en el *Ars brevis quae est de inventione iuris* de Ramón Llull» (pp. 745-753), en la qual exposa l'aplicació de l'Art lul·lià al dret i, en termes generals, el pensament de Llull sobre el món del dret. Hi estudia el dret natural i la seva relació amb els altres drets, tal i com es presenta en l'obra jurídica *Ars brevis quae est de inventione iuris*.

La comunicació d'Anna Serra Zamora (Universitat Pompeu Fabra), «Apuntes para una iconografía luliana» (pp. 831-839), tal i com avança el títol, ofereix una panoràmica de la iconografia de les obres de Ramon Llull, establint criteris d'anàlisi per tal de comprendre les figures lul·lianes en el marc de la seva doctrina filosòfica i religiosa.

L'investigador Constantin Teleanu (Université Paris-Sorbonne), amb la comunicació «Le noyau anti-averroïste de la physique neuve de Raymond Lulle» (pp. 869-880), demostrà el nucli anti-averroïsta de la física nova lul·liana tal i com apareix en el *Liber novus physicorum* i les conseqüències d'aquesta posició, la qual implicà la refundació de la física escolàstica i la renovació de la física tradicional, precisament perquè evita tota influència averroïsta.

I, per acabar, Jaume Vilarroig (Universidad CEU Cardenal Herrera de València), amb «Naturaleza y antropología en Ramón Llull» (pp. 901-909), analitzà tres nocions íntimament relacionades en el pensament lul·lià, com són la noció de

naturalesa (*Liber de natura*, 1301), la qüestió antropològica (*Libre de home*, 1300) i la naturalesa humana (*Liber de ascensu et descensu intellectus*, 1305), demostrant la íntima relació que es dona en el món lul·lià entre els conceptes d'home i de naturalesa.

La resta d'aportacions del Congrés recollides en aquests dos volums mostra una qualitat molt notable i converteix la col·lecció de treballs que presentem en una gran ocasió per endinsar-nos en el coneixement dels estudis de filosofia medieval de casa nostra. Aquesta mena de congressos són molt importants per tal de donar a conèixer els treballs en curs. Només ens queda augurar que el VII Congrés Internacional de la *Sociedad de Filosofía Medieval* que tindrà lloc els dies 14, 15 i 16 de novembre a Barcelona (UAB, Ateneu Sant Pacià), en ocasió del setè centenari de Ramon Llull († 1315/1316), sigui també un èxit.

Maria Cabré Duran

Arnau de Vilanova reformador medieval. El vi i la medicina. Edició a cura de Carme Plaza. Montblanc, Associació *Per Montblanc i la Conca*, 2010, 96 pàgs.

El contingut d'aquest llibre té l'origen en una jornada que es va celebrar el dia 7 de novembre del 2009 a Montblanc. La raó és òbvia, perquè Arnau de Vilanova era un «personatge vinculat a la Conca de Barberà, ja que el rei Pere el Gran, de qui fou metge i al qual va assistir en el moment de la seva mort, li féu donació del castell d'Ollers [del qual avui no en resta ni la pols] el 5 d'abril de 1285» (5). Hi hagué dues conferències al matí i una a la tarda, aquesta de Joan Gómez Pallarès dedicada a la producció vinícola d'«una de les varietats més genuïnes de la Conca» (6), «El trepat i el seu entorn aquí i allà». Les dues del matí són les aquí editades, juntament amb una cronologia de la vida de l'il·lustre metge. Clou el llibre «una notícia i la recepta del *vi piment* segons Arnau de Vilanova» (6). Feta la presentació d'on han estat extretes les citacions anteriors per la presidenta de l'associació, la senyora Antonieta Andreu i Domingo, segueix la pàgina de l'Índex i a partir de l'11 fins a la 36: «Arnau de Vilanova pensador i reformador religiós» del professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, Jaume Mensa i Valls.

El tema d'aquesta conferència s'explana entre dos esculls, el de la proximitat i el de les quatre pinzellades. En efecte, les 26 pàgines es troben en un punt prou equilibrat gràcies a tres aspectes conjuntats: la selecció de les dades principals i bàsiques de l'Arnau escriptor o divulgador d'una visió «espiritual» de la vida cristiana, un enriquiment d'aquestes dades més altres detalls a les notes al peu de plana i un llenguatge directe que avança sobre el fil del tema sense digressions (si alguna en cal se'n va a les notes). No tot el contingut complementari, però, és a les notes. En dos punts del text són copiats fragments llargs de l'obra arnaldiana, atesa la seva importància en el conjunt de l'exposició (26 i 28-31). El contingut de la conferència s'evidencia gairebé tot a través dels títols de cada epígraf: «Objectiu» —de l'exposició, evidentment— (11-12); «De Pere de Vilanova a Arnau de Vilanova» —és a dir, a vint anys de la mort d'Arnau, el nebot Pere es proposa defensar el seu oncle per la polseguera que s'ha aixecat entorn de la seva obra espiritual— (12-22); «Formació teològica d'Arnau de Vilanova» (22-13); «Les primeres obres espirituals (fins al 1297)» (23); «La polèmica escatològica (1297-1305)» (24-31); «Les obres més

espirituals (1305-1311)» (32-34), «Conclusions» (35-36). Aquesta conferència és, doncs, una síntesi rica per les seves notes i, al meu entendre, té una importància no pas menor ni preterible.

El professor J. Mensa presenta al públic, entre altres informacions, el nucli del seu darrer estudi —un d'aquells que apassionen els entesos, però que no solen arribar a la plaça del mercat per fer-hi conversa— de manera no solament entenedora, sinó creadora de consciència històrica. M'explico pas a pas. L'estudi és aquest: «Les obres espirituals d'Arnau de Vilanova i la "revelació de sent Ciril" (Oraculum angelicum Cyrilli)» publicat a l'*Arxiu de Textos Catalans Antics* / 28 (2009), p. 211-263. El punt que ressalta es concentra en la setena tesi de les dotze que, extretes de l'obra arnaldiana, condemnà la Inquisició de Tarragona el 1316. Fa referència justament a la profecia de sant Ciril. Una frase d'Arnau que s'hi refereix és la condemnada, però resulta que tot i tenir els inquisidors la raó davant la materialitat de les paraules, és dóna el cas que les escrites a continuació pel mateix Arnau expliquen el sentit que cal donar-hi, aclareixen els mots principals dient-ne el significat que els atribueix, i això els condemnadors no ho tingueren en compte. Més encara, Arnau de Vilanova en una obra posterior retorna sobre aquesta profecia precisant novament l'abast i el sentit que li dóna. Potser el tribunal no conegué aquest segon text explicatiu, però ben mirat no calia. Amb el primer podia comprovar que res no tenia a veure el pensament arnaldia expressat a propòsit de Ciril amb l'heterodòxia. I ara una minúcia —que no té res de petitesa— amb paraules del conferenciant: «Les tesis condemnades per la sentència de Tarragona passaren als manuals dels inquisidors i posteriorment a les obres de divulgació; en canvi, les obres espirituals d'Arnau de Vilanova foren perseguides i cremades». Aquest fou i ha estat el gran destret: només s'ha conegut per anys i panys la paraula de l'inquisidor i just fa quatre dies, descobertes còpies ça i lla que els segles han servat amagades, comprovem, com en el cas present, que no concorden els mots condemnats com herètics amb el significat que Arnau els donava. Temo fins i tot, a mesura que puguem aprofundir en el pensament teològic del nostre metge i pensador, que ens trobarem amb una injustícia comesa contra les seves idees i, de retruc, contra la seva recta voluntat d'encaminar els cristians del seu temps vers una vida cristiana més perfecta —sí que restarà la interpretació d'unes xifres en vistes a la vinguda de l'Anticrist, però són ben discutibles com ho són tants i tants mots (menys exactes que els números i per això no tant vistents) en mans de teòlegs i jerarques—. Ser conscients d'aquesta situació és crear una consciència històrica que malda no solament perquè coneguem més i millor el nostre passat i el dels nostres grans homes, sinó també per superar confusions i males voluntats.

De fet, i perquè ens sigui lliçó permanent, s'ha de fer notar que la història d'aquest punt planteja com cal apropar-se amb estudi pacient als textos d'Arnau i als d'altres escriptors semblants de l'època. No topem només amb paraules. Ho fem en un context històric sobre unes d'un altre context i en el d'una biografia que d'entrada ha d'ésser considerada la d'un autor de bona voluntat i que, com tothom, afegeix al sentit de cada mot, moltes vegades, la finíssima subtilitat del seu punt de significat personal difícil de veure. Però a part d'aquest aspecte diguem-ne psicològic i de contextualització històrica, encara n'hi ha un altre que s'hi barreja, el lingüístic. En l'edició d'aquesta conferència podem llegir el text de les tesis condemnades —la versió llatina i una en traducció castellana, en nota. Ara passo, lector, a fer-hi parada.

Només una selecció de fragments, primer en llatí i després en castellà i en la nostra llengua (que sols n'és un resum, no una traducció literal) serà suficient per constatar el plus de més o de menys significació que es guanya o es perd en passar d'una llengua a una altra.

De la tesi:

1.: *aequalem Deo* / es igual a Dios / al mateix nivell que Déu (16)

5.: *et doctores theologicos qui aliquid de philosophia posuerunt in suis operibus* / y a los doctores en Teología que trataron en sus obras algún tema filosófico / i els doctors teòlegs que fan servir la filosofia en les seves obres (17)

8.: *quod in helemosina magis representatur Passio Christi* / que está más representada la Pasión de Cristo en la obra de misericordia / que l'almoïna representa millor la Passió de Crist (18)

12.: *falsus denuntiator* / falso profeta / (no ho tradueix).

De la pàgina 37 a la 66, i seguint el mateix estil que el text precedent, hi ha editada la segona conferència matinal, «Arnau de Vilanova i el vi a la medicina medieval» del professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, Sebastià Giralt. Podem ressaltar-ne dues virtuts presidides per la claredat de l'escriptura: la divulgació de la vida i obra mèdica d'Arnau, per una banda, i per l'altra, el valor donat a la tradició perquè se'n denunciïn les impostures i exageracions. I és aquest desfer, indirectament, el que dóna el valor just als fets històrics i als escrits comprovats; reforça la tradició, la fa creïble perquè consolida la nostra memòria cultural. El text ofereix les dades mínimes de la vida com a metge de mestre Arnau i s'estén principalment en la seva contribució al «galenisme», això és, haver fet del metge de l'antiguitat, Galè, el fonament dels nous estudis i pràctiques en medicina. Ressalta la seva gran contribució a la Facultat de Medicina de Montpeller per a la qual obtingué del papa Climent V «un nou *curriculum* acadèmic d'arrel galènica» (39). No cal dir que s'explana en el resum de la seva obra mèdica, l'autèntica, i en la importància històrica que ha tingut durant segles, en temps dels manuscrits i en el de la impremta «entre el 1470 i el 1800 per tot Europa, de Sevilla a Cracòvia, de Londres a Salerno» (48). Fa palès el prestigi d'Arnau, ja en vida, presentant dos casos explicats pel cronista Ramon Muntaner i per una carta de l'ambaixador de Jaume II, Guerau d'Albalat. Aquell conta que li va fallar el diagnòstic —donat conjuntament amb altres metges— fet a Pere el Gran el 1285, i el rei va morir al cap de pocs dies. Aquest conta l'entusiasme del papa Bonifaci VIII que ja no se sentia del seu càlcul renal (49-51). Dels dos casos el lector en pot llegir el text transcrit. Clou aquesta part amb unes breus referències a les atribucions d'obres alquímiques, falses del tot. La segona part, la dedicada al vi, ajusta la història d'Arnau de Vilanova en relació al fruit espirituós dels ceps: poc va dir i molt se li ha atribuït. Allò cert, com ho remarca, és la pervivència d'una tradició vinícola lligada a la seva art mèdica. Dit això, el conferenciant exposa el valor medieval donat al vi, que ha arribat fins a nosaltres. Si més no, pel valor alimèntari que se li atribuïa, «feia que a l'edat mitjana es donés vi als infants, fins i tot abans del deslletament» (59). Mestre Arnau «sosté que el vi, al costat dels rovells d'ou, és una excel·lent alternativa al consum de la carn per restituir les forces perdudes» (60).

Entre les pàgines 67 i 90, en traducció de Cristina Villanueva, s'edita una «Cronologia dels fets coneguts de la vida d'Arnau de Vilanova», publicada el 1994 per Juan A. Paniagua. I allò que passa involuntàriament, s'escapa algun detall que només sol

descobrir-se en una lectura atenta. Una badada és datar la Fundació Uriach el 1938, quan de fet és del 1838. L'altra és més subtil. El text traduït de J. A. Paniagua té dues parts, la cronologia i una «addenda et corrigenda» en la qual es fa referència «a l'estudi I, nota ... [la que sigui]». Doncs bé, no s'especifica que aquest estudi I i les seves corresponents notes fan referència al primer dels estudis aplegats en el volum d'on s'ha tret la cronologia i l'*addenda*, això és «El maestro Arnau de Vilanova, médico» que ocupa les pàgines 49-143. Una segona badada que tanmateix no altera la lectura d'aquesta cronologia.

El text darrer és «Arnau de Vilanova i el piment» de Guillem Sánchez. «El piment —també conegut amb els noms de nèctar, clarea, clareia, brocàs, hipocràs— era una beguda que es prenia a la fi dels àpats amb motiu de grans celebracions [...] la preparaven els adroguers i els apotecaris amb l'ajut dels especiers [...] l'historiador Josep Balari i Jubany documenta l'any 1098 la seva presència a la Seu de Barcelona» (91). Amb l'arribada d'espècies procedents d'Orient, la seva fórmula s'enriquí, «va passar de ser un vi on s'hi mesclava solament mel i aigua i alguna espècie, bàsicament pebre, o com a màxim pebre i canyella, a fórmules més elaborades de les quals la d'Arnau de Vilanova n'és una mostra» (92). I a continuació, evidentment, s'esmenta la importància mèdica que li atribuïa i es transcriu la seva fórmula. «El prestigi d'aquesta beguda arribà, com a mínim, fins al segle XVII, ja que fra Miquel Agustí en dona una recepta al seu conegut *Llibre dels secrets d'agricultura*» (93).

Enganxat a la coberta posterior, a la part interna, el llibre porta un DVD amb la totalitat de l'acte enregistrat.

Retornem al llibre en general perquè és l'hora de felicitar els seus responsables per un aspecte molt particular. Ens referim a les il·lustracions que acompanyen els textos i la presentació general. S'ha de començar per la coberta. Sota el títol es reproduïu la imatge d'Arnau de Vilanova tretada del manuscrit 327, s. XIV, de la Bibliothèque Inghibertine de Carpentras i que, amb unes altres imatges (i més dades) també es reproduïu a la p. 49. A l'interior del volum presideix (10) la reproducció del retrat d'Arnau que l'obra *Musaeum Historicum et Phisycum* de Giovanni Imperiale, editada a Venècia el 1640, porta a la seva p. 8. El text del professor Mensa l'il·luminen sis fotografies adaptades exactament a llocs, persones o fets que s'hi esmenten: La cartoixa d'Escala Dei (15); la façana de la Universitat de Montepeller (22); la imatge de Jaume II tretada d'un manuscrit (24); el palau papal d'Avinyó on traslladà la Seu Apostòlica l'amic d'Arnau, Bertran de Got, ja Climent V (24); una imatge del Beatus de Girona —foli 56v—, en referència als textos espirituals i apocalíptics arnaldians (29) i la imatge del paratge on hi havia hagut el castell d'Ollers donat pel rei Pere II a Mestre Arnau (36). Acompanyen la segona conferència la imatge d'un metge cirurgià tretada d'un manuscrit del s. XIV —amb les dades bibliogràfiques— (42) més una segona a (64); reproducció de la pàgina de l'inventari dels béns de Pere IV de Queral —i més dades— on s'esmenta una obra arnaldiana i, a la mateixa pàgina, el rostre petri de la reina Blanca d'Anjou —relacionada com s'explica amb el document fotografiat— al seu sepulcre a Santes Creus (47); i un preciós capitell del Palau del Rector de la ciutat de Dubrovnik, la Ragusa medieval, relacionat amb el tema de l'alquímia (51). Repeteixo que aquesta selecció i presentació explicativa d'imatges mereix una felicitació.

I la mereix tot el petit gran llibre.

Jean CANTEINS, *Arnau de Villeneuve, I: Un «spirituel» soupçonné d'hérésie (avec traduction d'écrits catalans)* (L'âne d'or), París, Les Belles Lettres, 2015, 254 p.; *Arnau de Villeneuve, II: De l'interprétation «séminale» des lettres à la revendication prophétique* (L'âne d'or), París, Les Belles Lettres, 2015, 314 p.

Segons la mateixa nota *Au lecteur* que enceta cadascun dels dos volums que formen l'obra, l'autor tenia intenció de publicar l'estudi que ara presentem l'any 2011, el del 700 aniversari de la mort d'Arnau de Vilanova, però finalment la recerca s'ha allargat més del previst i el llibre no ha estat publicat fins l'any 2015. Gosaria dir que la part principal d'aquests dos volums és la traducció al francès de quatre de les cinc obres espirituals d'Arnau de Vilanova: La *Déclaration de Barcelone* (I, 82-106), la *Leçon de Narbonne* (I, 114-129), l'*Exposé d'Avignon* (I, 130-166) i l'*Instruction spirituelle au roi Frédéric de Sicile* (I, 167-181). Llàstima que l'autor no hi hagi inclòs el text original de la cinquena obra catalana coneguda del metge i pensador català, l'*Alia informatio begunorum* (editada per Josep Perarnau a Barcelona, Facultat de Teologia, l'any 1978): així «le corpus catalan» [almenys pel que fa a les obres] traduït per primera vegada al francès hauria estat complet. Aquest és el nucli dels dos llibres que presentem, però hi ha molt més, en forma d'introducció, estudis, complements o apèndixs.

Després de l'esmentada nota *Au lecteur* (3), el primer volum comença amb una *Introduction: Arnau en appel* (5-13): Canteins remarca les semblances del metge català amb Pere Joan Oliu (profetisme, acusacions d'heterodòxia i heretgia) i ofereix una visió panoràmica d'aquest primer volum. La primera part pròpiament dita presenta *La vie et l'oeuvre* (15-69) d'Arnau de Vilanova, especialment les obres catalanes. L'autor destaca el valor de l'autoqualificatiu arnaldia «anafil» (64. Cf. també 6-7 i 132-135). Dos apèndixs aporten informació complementària: el primer és dedicat a *Villafranca del Panadès, haut lieu arnaldien* (70-72); i el segon, a Pere Cros d'Alvèrnia (teòleg de París que reaccionà davant les tesis apolítiques d'Arnau de Vilanova) i Pere Cros, bisbe de Papul i lector de la *Philosophia catholica et divina* (73-75). La segona part és formada per la traducció francesa del «corpus catalan». Una breu introducció de conjunt (79-81), amb la traducció al francès de les nou tesis que resumeixen el *De tempore adventus Antichristi*, precedeix el text de les obres traduïdes. Extenses notes de caràcter filològic i històric enriqueixen el text. Tres apèndixs complementen aquesta segona part. El primer és dedicat al purgatori (107-109); el segon (110-113) al text de la pseudo Hildegarda de Bingen conegut per les paraules de l'*incipit* (*Insurgent gentes*), i el tercer, *Arnau et Tobie* (182-185), a la relació d'Arnau de Vilanova amb el judaisme. La tercera part, *La «nébuleuse» arnaldienne* (187-239), analitza la influència d'Arnau de Vilanova en la seva època i en la posteritat: des dels familiars i parents, passant per reis que li foren propers, fins a personatges de tota mena i condició que seguien les seves idees. També en aquest cas, arrodoneixen la tercera part tres apèndixs, dedicats respectivament a la presència d'Arnau de Vilanova a Sicília (240-243), a la possibilitat de coneixement mutu i d'una eventual trobada entre el Dant i el metge català (244-245), i a la hipòtesi d'una influència dels textos apocalíptics arnaldians en Anselm Turmeda (*Anselme Turmeda*, 246-249).

El segon volum és concebut com un «complément» del primer. Explica l'autor (7):

«Le présent ouvrage constitue un complément à celui que nous avons consacré à Arnau de Villeneuve et dont le sous-titre précisait le propos: "Un spirituel soupçonné d'hérésie". Le nom d'Arnau est d'autant plus légitimement répété que la partie centrale de l'ouvrage

lui est consacrée puisque y sont successivement présentés les traités *Introductio in librum De Semine Scripturarum* (IDSS), *De Significatione Tetragrammaton* (DST), *De Tempore Adventus Antichristi* (DTAA). Ils constituent autant de jalons dans la démarche qui, de la mystique fondée sur les propriétés 'séminales' des lettres de l'alphabet a entraîné Arnau vers des revendications 'prophétiques' s'inscrivant dans la prophétologie des continuateurs de Joachim de Flore: 'spirituels' franciscains, béguins et autres. L'approche de cette démarche est l'objet essentiel de notre recherche en raison de l'application à la fois originale et élaborée qu'en constitue cette série d'écrits d'Arnau et c'est ce qui justifie l'intitulé du livre».

En conseqüència, doncs, la part central del llibre (*Arnau de Villeneuve*, 69-169) analitza les tres obres esmentades (per a les dues primeres el text pres com a base de la traducció és el dels *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia*, III; per al *De tempore adventus Antichristi* el de l'edició publicada, també per Josep Perarnau, en el volum 7/8 d'aquest anuari). El primer capítol (*Les précurseurs*, 15-67) és dedicat al *De Semine Scripturarum* (introducció, resum i traducció de nombrosos fragments) i a la *Notitia Seculi* d'Alexander von Roes. Un annex al final del llibre (325-212) completa aquesta primera part amb el text llatí, la traducció al francès i notes del *De semine Scripturarum*, segon el manuscrit de la B.M. de Tours, núm. 520, ff. 58-75. I el tercer capítol (171-209), a l'obra *The Last Age of the Church* de John Wycliff. Dos apèndixs (que no consten, però, en l'índex), clouen aquesta part: *D'Hildegarde à John Wycliff* (192-195) i *À propos de l'identification de l'Antéchrist au pape romain* (196-209). Finalment, les conclusions (*En guise de conclusion*, 211-224), on l'autor recapitula el resultat de la seva recerca. Hi llegim (223):

«Arnau a été un homme de conviction passionné de savoir et de vérité. Cette passion lui a suscité des adversaires, car l'intempérance de sa recherche a abouti là même où l'Église situait les hétérodoxes, hérétiques et même les hérésiarques. Arnau n'a probablement pas pris conscience de la position paradoxale dans laquelle il s'était placé au regard du conformisme religieux. Pour son malheur, il a clamé son excès de foi avec de plus en plus d'assurance et c'est ce que l'église a sanctionné à son tour avec un excès de rigueur, une démesure, par manque de compréhension et d'ouverture pour un cas hors du commun et une personnalité exceptionnelle».

Estem d'acord amb l'autor en l'afirmació que la sentència condemnatòria (Tarragona, 1316) dels escrits d'Arnau fou redactada amb un excés de rigor. En un estudi recent publicat en les pàgines d'aquest anuari (30 [2011-2013], 331), arribàvem a la conclusió que la sentència de Tarragona semblava «un cúmul de despropòsits», però convé recordar que la sentència fou emesa contra la reserva papal de Climent V i en situació de seu vacant a l'arquebisbat de Tarragona. Estem d'acord, també, amb l'autor en la valoració que fa d'Arnau de Vilanova, en el sentit que «formule des revendications très modernes et que son action générale revêt, au fond, une extrême actualité» (6).

Que arribi de França un estudi sobre la teologia d'Arnau de Vilanova i que des d'ara hom pugui llegir en francès la major part de les obres catalanes d'aquest nostre autor és una bona notícia. Les nombroses crítiques que hom podria fer a alguns aspectes del llibre no fan minvar aquesta valoració global. Sí que ens hauria agradat, però, de veure reflectit en el llibre un ús més sistemàtic i complet de la bibliografia sobre Arnau de Vilanova. De vegades, és clarament deficitària.

ARNAU DE VILANOVA, *Über den Antichrist und die Reform der Christenheit*. Aus dem Katalanischen übersetzt und eingeleitet von Alexander FIDORA (Katalanische Literatur des Mittelalters, 8), Berlín, LIT i Editorial Barcino, 2015, VIII + 104 + VIII p.

El llibre que presentem és el vuitè de la col·lecció *Katalanische Literatur des Mittelalters*, dedicada a donar a conèixer en traducció alemanya obres destacades de la nostra literatura medieval. Els volums anteriors han publicat el *Curial e Güelfa*, poesia d'Ausiàs March, la *Disputa de l'ase* de Turmeda, la *Doctrina pueril* de Llull, poesia de Jordi de Sant Jordi, *Lo somni* de Metge i sermons de Vicent Ferrer; i el novè, coincidint amb l'Any Lull torna a ésser un volum lul·lià, l'*Arbre de filosofia d'amor*.

El professor Alexander Fidora (ICREA), format acadèmicament a Alemanya, de pare alemany i mare catalana, i des de fa una bona colla d'anys professor a la UAB, és l'autor de la Introducció, el traductor dels textos catalans a l'alemany i l'editor d'aquest volum. També dirigeix la col·lecció. En la Introducció (*Einführung*, 1-18), després d'un breu resum de la vida d'Arnau de Vilanova (*Biographischer Abriss*, 1-5), A. Fidora presenta cadascuna de les obres catalanes editades (*Das katalanische Œuvre*, 6-15), fa algunes remarques sobre el text i la traducció (*Zu Text und Übersetzungen*, 16-17) i ofereix una selecció de bibliografia (*Auswahlbibliographie*, 17-18). Destaquen en aquesta selecció les publicacions dels estudiosos alemanys que dedicaren llibres o articles a Arnau de Vilanova: Heinrich Finke, Paul Diepgen, Anneliese Maier o Manfred Gerwing, per exemple.

Les obres traduïdes són la *Confessió de Barcelona* (*Bekentnis von Barcelona*, 19-36), la *Lliçó de Narbona* (*Vortrag zu Narbonne*, 37-51), el *Raonament d'Avinyó* (*Rede von Avignon*, 53-80), la *Informació espiritual* (*Geistliche Unterweisung für König Friedrich von Sizilien*, 81-93), i l'*Alia informatio beguinorum* (*An die Verehrer der evangelischen Armut*, 97-104), és a dir, tots els escrits catalans coneguts d'Arnau de Vilanova (excepte una feta, és clar, d'alguna lletra i d'un breu escrit de caràcter jurídic: *Protesta al Justícia de València*). Com no podia ésser d'altra manera, les edicions utilitzades són, per a les quatre primeres, les *Obres catalanes, I: Escrits religiosos*, de Miquel Batllori (Barcelona, Editorial Barcino, 1947) i per a la darrera, l'edició de Josep Perarnau, *L'«Alia informatio beguinorum» d'Arnau de Vilanova*, Barcelona, Facultat de Teologia de Barcelona, 1978.

Amb aquest llibre, el lector alemany, doncs, pot conèixer de primera mà, en primer lloc, les tesis apocalíptiques arnaldianes i de denúncia contra els falsos predicadors, perquè la *Confessió de Barcelona*, llegida l'any 1305 davant el rei Jaume II i una assemblea distingida, és una mena de síntesi o resum del seu pensament sobre aquesta qüestió. En segon lloc, els plans reformistes que Arnau de Vilanova va concebre per tal que els reis Jaume II i Frederic de Sicília, juntament amb la Santa Seu, els portessin a terme: la *Informació espiritual* (1310), adreçada al rei Frederic, exposa les mesures concretes que cal prendre; i el *Raonament d'Avinyó*, que en realitat fou llegit davant Jaume II durant el setge d'Almeria, a començaments de 1310, per tal de donar raó al rei dels plans de reforma que uns mesos abans havia explicat a la Cort pontifícia d'Avinyó. I finalment, en tercer lloc, la proposta d'un cristianisme més genuí i autèntic, més fidel a l'Evangelí, el «ver cristianisme»: efectivament, la *Lliçó de Narbona* (1305-1308) i l'*Alia informatio beguinorum* són escrits pastorals relacionats amb els beguins. En la presentació, aquestes obres són convenientment contextualitzades en la biografia d'Arnau de Vilanova. El títol del volum és escaient, perquè subratlla aquests aspectes.

Per tal de solucionar alguns problemes d'interpretació dels textos catalans, Alexander Fidora ha tingut en compte les traduccions medievals d'algunes d'aquestes obres (Miquel Batllori, *Les versions italianes medievals d'obres religioses de mestre Arnau de Vilanova*, dins «Archivio Italiano per la Storia de la Pietà», 1 (1951), 395-462; *Arnaldi de Villanova tractatus octo in graecum sermonem versi (Petropolitanus graecus, 113)*, ed. de Joan Nadal, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2002; i la mateixa edició esmentada de l'*Alia informatio beguinorum* de Josep Perarnau). En el cas de la *Confessió de Barcelona*, proposa diverses esmenes al text editat per Batllori. Vegeu, en aquest sentit, la seva nota publicada en aquest mateix volum: *Els àngels tenen corns? Notes filològiques sobre l'edició de la «Confessió de Barcelona»*, supra, p. 795-800.

Les vuit darreres pàgines no numerades ofereixen informació comercial i bibliogràfica sobre els set volums precedents de la col·lecció.

Creiem que ha estat un encert dedicar un volum d'aquesta col·lecció a les obres espirituals catalanes d'Arnau de Vilanova. Enhorabona!: sobretot a l'autor, però també a aquelles persones que hi tenen alguna responsabilitat. Iniciatives com aquesta són molt necessàries.

Jaume Mensa i Valls

Rosario Andrea LO BELLO, *Resistenza profetica. Arnaldo di Villanova e i frati minori* (Ricerche. Storia), Milà, Vita e Pensiero, 2014, 121 p.

La publicació d'un llibre a Itàlia sobre el nostre Arnau de Vilanova és sempre una bona notícia. I més, si és un llibre força ben informat, en general, dels estudis sobre aquest autor i, en particular, dels de casa nostra. Felicitem, doncs, el professor Rosario Andrea Lo Bello, de la Facoltà Teologica di Palermo, per aquest seu llibre publicat a la prestigiosa editorial Vita e Pensiero, de la Università Cattolica de Milà.

A més de l'*Indice* (v-vi), d'una *Introduzione* (vii-ix), la *Bibliografia* (107-118) i l'*Indice dei nomi* (119-121), el llibre que ara recensionem és format per dues parts. La primera, *Arnaldo di Villanova dall'esegesi alla profezia* (3-6), és, en paraules del mateix autor (vii), la «ripresa, in forma aggiornata e rivista» de l'article *Arnaldo di Villanova dall'esegesi alla profezia*, publicat dins la revista «Florensia. Bollettino del Centro Internazionale di Studi Gioachimiti», 16/17 (2002-2003), 169-214. Aquest article, escrit després de l'edició del *Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi De adventu Anticristi* (Perarnau, «Arxiu de Textos Catalans Antics», 20 (2001), 201-348), atribuït durant un temps a Arnau de Vilanova, i dels estudis que mostraven el seu caràcter espuri, del mateix Perarnau («Arxiu de Textos Catalans Antics», 20 [2001], 7-56) i de qui signa aquestes ratlles (*Observacions sobre l'autoria i la finalitat del «Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi De adventu Anticristi»*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 20 [2001], 403-451), argumentava a favor de la paternitat arnaldiana del *Tractatus quidam* i fou replicat per J. Perarnau, «*Habent sua fata libelli*». *Sull'attribuzione ad Arnaldo da Villanova del Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus quae fiebant contra tractatum Arnaldi «De adventu Anticristi»*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», 98 (2005), 815-820. Lo Bello, en aquesta primera part del llibre —i en l'article publicat dins «Florensia»—, arriba a la conclusió que el *Tractatus quidam* fou escrit per Arnau de Vilanova l'any 1305 i és testimoni d'un «consapevole mutamento di prospettiva» (viii).

La segona part, *Arnaldo di Villanova e i frati minori. Relazioni pericolose* (63-106) era inèdita. Té el seu origen en una ponència pronunciada a Girona, l'any 2004, en el marc del congrés *Literatura profètica a la Corona d'Aragó i a la Mediterrània occidental (segles XIII-XIV)*, però ha estat reelaborada amb motiu de la publicació del llibre. Aquesta segona part consta de cinc capítols: *Fra due fuochi* (és a dir, els dominics i els franciscans, 63-65); *L'esemplare carriera ecclesiastica di un teologo minorita* (que no és altre que Giovanni Minio da Morrovalle, 67-70); *L'azione del papato e il coinvolgimento della dirigenza minoritica*, 71-81); *Arnaldo e i frati minori: luci e ombre*, 83-94; *Giovanni Minio e la terza incarcerazione di Arnaldo a Perugia nel 1304*, 95-106. La tesi de tota aquesta segona part, el mateix Lo Bello la formula amb aquestes paraules (VIII-IX): «la comune esperienza di persecuzione, vissuta da lui e dalle cerchie di dissidenti appartenenti al movimento degli Spirituali, sia da annoverare fra le ragioni che spinsero Arnaldo a costruire una grandiosa concezione profetica, che innalzandosi al di sopra degli eventi biografici, interpreta su un piano visionario ed escatologico sia la questione dell'*usus pauper*, sia la relazione conflittuale tra aspirazioni universali dei pontefici e autonomia dei movimenti religiosi e spirituali. Relazione, peraltro, costantemente a rischio di trasformarsi in mera persecuzione da parte dell'autorità ecclesiastica».

Exposat breument el contingut del llibre, fem-ne una valoració crítica global. I comencem per la primera part. Atès que no hi he sabut veure cap novetat significativa (respecte de l'article de «Florensia»), estic convençut que continuen essent vàlids, sobretot, els arguments aportats per Josep Perarnau en l'article de l'«Archivum Franciscanum Historicum» i, també, en els seus i en els meus estudis anteriors sobre aquesta obra. No cal, doncs, repetir-los. Només hi afegiré un argument *ad hominem*. Lo Bello afirma (p. ex., a la pàgina 42) que el *Tractatus quidam* fou escrit per Arnau de Vilanova l'any 1305. Li preguntaria al professor Lo Bello, Arnau de Vilanova concretament quan el redactà? Després de l'estiu (és a dir, després de la *Praesentatio facta Burdegaliae*)? És impensable que Arnau de Vilanova hagués escrit una obra com el *Tractatus quidam* després d'haver presentat al papa Climent V el conjunt dels seus escrits teològics i que el papa se n'hagués reservat l'examen i el judici. Amb perspicàcia el professor Gian Luca Potestà (del qual Lo Bello diu, ix, «che mi ha introdotto alla figura di Arnaldo e alla sua opera fin dagli inizi del mio percorso di ricerca») feia l'observació següent (respecte del *Tractatus quidam*): «dopo l'avvento di Clemente, nel quale Arnaldo ha grande fiducia, è impensabile che egli si esprima in termini così radicalmente negativi nei confronti della gerarchia ecclesiastica a partire dal suo vertice, quale sia la cerchia di pubblico cui si sta rivolgendo [...] non può quindi essere stata composta [aquesta obra, el *Tractatus quidam*] dopo il 1305» («Arxiu de Textos Catalans Antics», 13 (1994), 399). Fou escrit el *Tractatus quidam* per Arnau de Vilanova abans de l'estiu (és a dir, de la *Praesentatio facta Burdegaliae*) de 1305? Si fos així, com ens podem explicar que el *Tractatus quidam* no fos inclòs en la llista de les obres que Arnau havia redactat fins aquell moment (*Praesentatio facta Burdegaliae*) ni en el recull de totes les seves obres teològiques presentat a Climent V (BAV, Vat. Lat. 3824)? Simplement no pot ser, de cap manera. Encara més, si Arnau el va escriure abans de l'estiu de 1305, com podria ser que utilitzés en el *Tractatus quidam* (entre altres obres) l'*Ad priorissam, de caritate* (redactada amb tota seguretat després de l'estiu de 1305). Em permeto de copiar uns fragments paral·lels que proven que el *Tractatus quidam* se serveix (entre altres obres, perquè citar, resumir o reproduir altres obres és una manera de procedir molt característica de l'autor) del *De caritate*:

<p><i>De caritate</i>, Roma, Collegio dei Francescani Irlandesi di Sant'Isidoro e San Patrizio, ms. 1/58, ff. 11r-15v</p>	<p><i>Tractatus quidam</i>, ed. Perarnau, línies 2574-2687</p>
<p>«... dissipano tucta la ueritate de nostro singior Ihesu Xrist de core e d'opera... De core en tre maynere... Primeramente... plu credono alla promessa delli iudei, que ... alla promessa de nostro singiore... "Inuoca me in die tribulationis, et eruam te, et honorificabis me"... Ancora mostrano... que plu deue homo auere speranza en nello sapere delli iudei que ennela benignitate et ennela uerture de Ihesu Xrist... La terza causa... non ao caritate... Ancora la dissipano per opera en quatro maynere... La primera... ammoniminty de la Sancta Scriptura La segunda maynera... de menespresare le costituzioni delli santi patri... La terza maynera... per lor exempli... La quarta maynera... laudano li medici iudei...»</p>	<p>«... discedunt a ueritate Cristi tam corde quam opere... Corde, tribus modis.... Primo... plus credunt iudeo promittenti... quam Christo... "Voca me in die tribulationis et eruam te et honorificabis me"... Secundo... plus sperant de peritia iudei quam de benignitate et uirtute Cristi... Tertio, quantum ad caritatem... Opera uero discedunt quatuor modis... Primo, per conceptum sacre monitionis... Secundo, per transgressionem chatolice sentionis... Tertio, per exemplum... Quarto... inimicum fidei publice laudare...»</p>

Llegits amb atenció aquests fragments, hi pot haver algun dubte que el *Tractatus quidam* fou escrit després del *De caritate*? No ho crec.

Així, doncs (i sempre pressuposant l'afirmació del prof. Lo Bello segons la qual el *Tractatus quidam* fou escrit per Arnau de Vilanova l'any 1305), i establertes les premisses: *a)* Arnau de Vilanova no va escriure el *Tractatus quidam* abans de la *Praesentatio facta Burdegaliae* (estiu de 1305); *b)* ni després de la *Praesentatio facta Burdegaliae* (estiu de 1305); tenim que la conclusió no és altra que: *c)* ergo Arnau de Vilanova no és l'autor del *Tractatus quidam*!

I passem a la segona part, suggerent i interessant. Les polèmiques entre Arnau de Vilanova i els dominics són ben conegudes, però, en canvi, els conflictes amb les autoritats de l'orde franciscà ho són menys. El llibre del professor Lo Bello incideix en aquesta temàtica, concretament en la personalitat del cardenal Giovanni Minio i les seves relacions amb Arnau. Els estudis arnaldians han arribat a un punt en què sovint es coneixen bé alguns fets protagonitzats per Arnau de Vilanova, però el seu context o altres persones que també hi intervingueren són pràcticament desconeguts. Benvinguda sigui, doncs, tota aportació en aquest sentit.

Abans d'acabar vull expressar en veu alta una reflexió que darrerament m'he fet diverses vegades. És una reflexió adreçada en general a tots els arnaldistes i especialment als diguem-ne divulgadors d'Arnau de Vilanova: cal que siguem molt ponderats en les afirmacions, que no generalitzem, que donem raó dels diversos punts de vista que hi pugui haver sobre un fet determinat o una obra. Els estudiosos d'Arnau de

Vilanova de finals del segle XIX i del segle XX han fet grans esforços per eradicar una imatge llegendària, mítica, fantasiosa d'Arnau de Vilanova, en definitiva per desfer tota mena de tòpics inconsistents. Quan en una enciclopèdia, en un article de divulgació o en un estudi especialitzat, o simplement en una conferència, veig que es presenta, per exemple, Arnau de Vilanova com un alquimista o que se citen obres a ell atribuïdes, siguin mèdiques o teològiques, sense advertir el lector que són obres d'autoria problemàtica, etc., crec que estem fent passos enrere. Els arnaldistes del segle XXI tenim la responsabilitat de saber estar a l'altura d'una tradició d'estudis arnaldians molt rica.

Estic segur que de mica en mica el temps anirà posant les coses al seu lloc, certes polèmiques quedaran superades i tots plegats sabrem bastir ponts de col·laboració.

Jaume Mensa i Valls

Josep IZQUIERDO, *El segon llibre del Memorial del pecador remut de Felip de Malla*, dins «Llengua i Literatura» 23 (2013), 7-44.

Poc s'ha treballat a Catalunya entorn de Felip de Malla des que Josep Perarnau va publicar el primer volum de la seva *Correspondència política*,¹ i Manuel Balasch, amb l'ajut decisiu de Perarnau, publicava la primera part del *Memorial del pecador remut*.² Anys després, el mateix Perarnau publicava *La lletra de Felip de Malla informant el rei Alfons del terratrèmol de la Candelera, 1428*,³ i encara no fa gaire *Felip de Malla, president de la Generalitat de Catalunya, defensa la vila de Cervera de les vel·leitats dels Trastámara*,⁴ en continuïtat amb el llibre introductor de 1978 i la correspondència política que aleshores va quedar per editar. Ens consta que Perarnau tenia el volum a punt de publicar a finals dels anys setanta del segle passat i ara, a finals del primer decenni del segle XXI, no hi hauria d'haver cap obstacle perquè finalment sortís com més aviat millor a la llum. Mentrestant Josep Izquierdo, partint de l'estudi de Perarnau del 1978 i de l'edició de Balasch, ha escomès l'estudi de la segona part del *Memorial del pecador remut*, amb l'objectiu d'«extreure'n les conseqüències que se'n deriven per al coneixement de la vida i obra de Felip de Malla en general i per a la revaluació del MPR complet, en particular» (9). Val a dir que Izquierdo comença reconeixent que «gairebé tot el que sabem sobre Felip de Malla li ho devem a Josep Perarnau» (*ib.*); el seu estudi, per tant, és una continuació dels treballs precedents de Perarnau i de l'edició de la primera part del MPR de Balasch. Això és un primer mèrit del treball d'Izquierdo: reconèixer el valor de l'aportació de Perarnau, malgrat que el seu estudi el durà a rectificar-ne i a completar-ne alguns punts de vista. Aquella valor no li podia passar desapercebuda, no solament pels encerts i les aportacions que Perarnau hi abo-

1. *Felip de Malla. Correspondència política. volum I (Introducció)*, a cura de Josep PERARNAU, Barcelona, Editorial Barcino (Col·lecció A 114) 1978, 242 p.

2. *Felip de Malla. Memorial del pecador remut. Manuscrit de Barcelona. Volum I-III*, a cura de Mn. Manuel BALASCH, Barcelona, Editorial Barcino (Col·lecció A 118, 119, 123) 1981-1986, 276, 248 i 261 p.

3. Cf. «ATCA», 21 (2002), 665-670.

4. Cf. «ATCA», 27 (2008), 87-113.

cava, sinó perquè el contrast amb els seus propis resultats feia ressaltar l'originalitat, l'oportunitat i la pertinència dels anteriors de Perarnau.

Reconegut, doncs el deute i aprofitant fil per randa el que havia establert i el que havia intuït i deixat obert Perarnau, Izquierdo se submergeix en la lectura de la segona part del MPR (el manuscrit de València) i n'extreu d'antuvi un seguit de dades que completen el que fins ara es podia saber sobre la biografia de Malla; en un altre ordre de consideracions, Izquierdo reformularà el sentit de l'especulació teològica de Malla.

Pel que fa al primer punt, Izquierdo invalida la hipòtesi dels estudis d'Arts de Malla a la universitat de Lleida, suggerida per Perarnau i, en canvi, reforça l'altra idea de Perarnau «que Malla passàs a Avinyó com un dels estudiants familiars del papa ..., on hauria refet els seus principis, com diu el mateix Malla, i que aquest fos el punt de trobada entre un jove Malla i un ja madur Clamanges, que s'hi incorporà el 1397. Si així fos, la data del 1398 prendria un nou significat: és la data del setge a què Carles VI de França va sotmetre Avinyó, i hauria estat el moment més convenient perquè el jove Malla hagués iniciat els seus estudis en Arts i Teologia a París, potser empès pel mateix Clamanges, o per Antoni Caixal, com veurem de seguida, i qui sap si no pel mateix papa, que hi hauria vist la possibilitat de tenir un fidel seu a la universitat de París durant la sostracció d'obediència» (14). La segona part del MPR conté una petita llista dels qui foren els mestres de Malla a París: Joan Gerson, Antoni Caixal i Jacques de Nouvion, sense que es pugui precisar si el seu mestre en Arts a París fou Caixal o si fou Nouvion. Aquest darrer pertanyia al grup dels humanistes francesos liderat per Nicolau de Clamanges: Jean de Montreuil, Pietramala, Gerson mateix. Nouvion, a més, fou secretari del duc d'Orléans per a afers eclesiàstics —és a dir, principalment per al Cisma d'Occident—. Una altra dada que Izquierdo extreu de la segona part del MPR és que aquesta fou escrita després de la primera part i no abans, com havia suggerit Perarnau, a causa de les remissions que hi ha de la primera part a la segona. Izquierdo remarca que hi ha més remissions de la segona part a la primera i, sobretot, que les remissions de la primera a la segona són expressades en futur («serà mils dit ...») i les remissions de la segona a la primera són en passat («segons que en lo primer libre és estat deduhit»). El primer llibre pot haver estat escrit el 1419 o a partir d'aquest any, tal com tenia clar Perarnau; en canvi el segon «s'escriu després del seu viatge a Roma el 1422-1423», perquè en la segona part del MPR hi ha records precisos d'aquest viatge. El que resta incert és si Malla encara hi treballava el 1429, perquè el seu elogi al papa avinyonès es pot entendre del papa Benet XIII, mort el 1424, o del seu successor Gil Sánchez Munyòs, que va abdicar el juliol del 1429. [Per cert, Izquierdo suposa que Sánchez Munyòs va adoptar el nom papal de Benet XIV —el del papa o antipapa peniscolà de Carrier—, quan tanmateix adoptà el de Climent VIII.] Aquestes són les novetats biogràfiques més interessants proposades per Izquierdo arran de la seva lectura de la segona part del MPR. Si queden aspectes per clarificar, i no són pas pocs, és innegable que s'ha guanyat en qualitat de la informació, sobretot pel que fa a la formació i al currículum escolar de Malla. En aquest sentit, Izquierdo addueix un text de la segona part del MPR on Malla qualifica l'etapa de la seva formació a Barcelona com una pèrdua de temps, en contrast amb l'obertura d'horitzons intel·lectuals que va experimentar a la Universitat de París, experiència que temps a venir serà viscuda per molts altres catalans que van fer el mateix que Malla. Aquesta expansió crítica contra l'ambient intel·lectual de la Barcelona de finals del segle XIV i principi del XV és interessant per la seva raresa. D'una banda

convida a estudiar les obres escrites per alguns dels professionals de l'ensenyament d'aquella Barcelona, com és ara el lògic Pere Pagès —que Perarnau ja esmentava—, per tal de poder començar a mesurar d'alguna manera la distància que separava intel·lectualment Barcelona de París. D'altra banda, la consciència crítica de la situació que Malla expressa el configura com un intel·lectual sensible de primera línia, i ajuda a entendre perquè en la seva obra consigna de manera expressa el nom del seus mestres parisencs. I perquè, subsidiàriament, el MPR s'inscriu en uns corrents de pensament que enriqueixen la panoràmica d'idees de la Catalunya del principi del segle XV, bo i tenint aquestes idees el seu origen a la universitat de París.

La segona part del treball és l'estudi del contingut del manuscrit que transmet la segona part del MPR. Partint de la descripció que en va fer Perarnau, llevat d'algunes mínimes precisions entorn de la filigrana dels fulls en blanc i algun altre detall de poca novetat, Izquierdo comença explicant la llacuna del manuscrit (falten els capítols 1-2 i 4-5, de manera que de trenta-tres n'han arribat vint-i-nou) i qui fou els seu possessor, el canonge Guillem Serra, abans que arribés a la Seu de València. L'aportació més remarcable del treball d'Izquierdo, tanmateix, rau en l'anàlisi que fa del contingut de la segona part del MPR, separant-se aquí netament de les conclusions a les quals havia arribat Perarnau, gràcies a una pedra de toc decisiva. Perarnau havia caracteritzat la teologia de Malla, diu Izquierdo, com una teologia bàsicament «especulativa o escolàstica; però tant com la d'aquest [Gerson] s'inclina cap a la mística i l'espiritualitat, la del català es decanta cap a la racionalitat i la valoració de les aportacions extracristianes» (23). En canvi, per a Izquierdo, Malla s'ha de situar «en els marges de l'Escolàstica» (25). Izquierdo el situa exactament en els corrents d'exegesi bíblica del final del s. XIV o principi del XV, estudiats recentment per Gilbert Dahan i posats en relació estreta amb la predicació. El segle XIV havia especulat sobre el mèrit de l'especulació teològica (Adam Woodam). De Gerson en endavant, i Malla hi recau de ple, el mèrit de l'especulació teològica es vincula a l'exegesi bíblica, en un moviment de retorn a les fonts, en el cas dels francesos a Dionís l'Areopagita, que Gerson comentarà, i a Scot Erigena (no Duns Scot, com diu Izquierdo, confonent-se). Izquierdo es complau a identificar en el MPR totes les microestructures d'exegesi bíblica tipificades per Dahan com típiques i corrents a la Universitat de París en el moment del canvi de segle: per començar, la *glossa*, que se subdivideix en lexicogràfica, històrica o arqueològica, literària, al·legòrica, tropològica i anagògica; després hi ha la *quaestio*, que es divideix en tres branques: a) a propòsit d'una dificultat objectiva del text; b) quan intenta resoldre contradiccions entre textos escripturístics; c) quan evidencia un problema exegètic per divergència entre comentadors o per desacord del comentador amb una exegesi anterior. Encara finalment hi ha la *distinctio*, microestructura que consisteix en l'encadenament de versets per una banda, i l'acumulació d'exegesis per l'altra. En l'encadenament de versets, un element d'un verset crida altres versets que contenen aquell mateix element, en un esquema ab+ac+ad, etc. Altres vegades, un altre element del segon verset generarà una concordança amb un tercer verset i aleshores hom entre en l'encadenament amb un esquema ab + ac + ad + e + ef + fg + fh + a + i + ik + al, etc.

Segons Izquierdo, «cada capítol del llibre segon del MPR està organitzat com una macroestructura binària que comença amb la narració i l'explicació literal dels esdeveniments de l'evangeli (que inclou les microestructures identificades abans), a la qual segueix un desenvolupament moral o especulatiu (això és, pròpiament teològic)» (35). Aquest desenvolupament el poden formar un seguit de pregàries, contemplacions, exhortacions, tractats i tractadets, sempre lligats a la interpretació de la part

narrativa del capítol bíblic en qüestió. Els exemples literals que Izquierdo addueix com a suport de la seva explicació del gènere d'especulació vigent a la segona part del MPR tenen força de convicció. I fan recordar que un altre escriptor català d'aquell temps, Ramon Sibiuda († 1436), del qual no es coneix cap vinculació parisenca, però sí la seva docència a la Universitat de Tolosa del Llenguadoc, en la seva *Scientia libri de homine* fa servir sovint el recurs a l'*excursus* en forma de tractat o tractadet sobre punts particulars que surten en la seva vasta especulació sobre el llibre de les criatures, essent els més importants el tractat sobre l'honor de Déu, el tractat sobre l'amor i el tractat sobre la Paraula de Déu i els capítols especials dedicats a la immortalitat de l'ànima humana, entre altres que es poden assenyalar en la seva obra.

La darrera part del seu estudi Izquierdo la dedica a esbrinar què significa «contemplació» en Felip de Malla. Coherent amb la descripció que ha fet del currículum acadèmic de Malla i, per tant, posant-lo sempre sobre el rerefons de les directives teòriques i pràctiques de Gerson, la *contemplatio*, més que un gènere teològic, és un itinerari de totes les facultats de l'ànima —*imaginatio, ratio, intellectio*— que són actives en la *meditatio*, entesa a la manera bonaventuriana, i en la *contemplatio*, essent aquesta la darrera etapa del coneixement suprarracional de Déu. En la *contemplatio* s'hi aplega un coneixement no adquirit a través de la *ratio* —al capdavant temporal i limitat—, sinó encès dins l'ànima per la il·luminació divina, sempre present de forma natural en l'ànima. Així, doncs, la «contemplació meditativa» malliana és meditació —discurs de la *ratio*— i «sacra amor», és a dir, coneixement diví que s'adquireix en una meditació i contemplació afectiva, implicant totes les facultats humanes, intel·ligència i voluntat. La conclusió s'imposa: El MPR «és l'obra d'un teòleg ben instruït en la santa Escripura, que busca, declara i ensenya mitjançant raons fonamentades en la vera fe la natura de Déu, el seu ésser, les seves obres i, especialment, la major d'aquestes, la redempció humana; i amb aquesta recerca proporciona també un enorme grapat de feixets "hon s'encenés foch de sacra amor"» (40).

Conclusió tanmateix provisional, perquè Izquierdo confessa que es limita a proposar una primera definició del concepte i una primera vinculació del Malla contemplatiu amb el pensament de Jean Gerson, prometent per més endavant un estudi més aprofundit de les dues qüestions. De moment, doncs, caldrà esperar la prossecució de l'estudi de Malla i la seva relació amb Gerson, ja iniciat fa alguns anys per Josep Pujol. És evident que els estudis sobre Gerson i l'ambient de la Universitat de París en el temps del Cisma (Mourin, Glorieux, Combes, Ouy i altres), la renovació de l'estudi de l'exegesi medieval duta a terme per Courtenay i Dahan, sense oblidar els estudis sobre Gerson i Jeroni de Praga (Z. Kaluza), han fornint a Izquierdo un rerefons particularment oportú per a emmarcar-hi Felip de Malla, ara que es pot suposar amb fonament que Malla es formà de veritat a París. Una embranzida nova, segurament amb el recurs als sermons i a l'epistolari, pot acabar de dibuixar una figura de la història literària catalana que des del 1978 s'havia mostrat prometedora. De retruc, la renovació dels estudis mallians portarà a plantejar qüestions que fins ara no havien estat escameses a propòsit d'altres autors contemporanis de Malla. Pocs recorden ara que Malla debel·là la tesi mediciana del primer llibre de *Lo somni*: «Ço que veig crec e del pus no cur». L'obra d'Izquierdo, per tant, representa una inflexió i un punt de partida per a plantejaments que resultaran més rics i més complexes, a mesura que els textos siguin editats i els estudis continuïn.

Tomàs MARTÍNEZ ROMERO, L. A. *Sèneca. Epístoles a Lucili. Traducció catalana medieval. Epístoles I-XXIX (Versions I i II)*, vol. I, edició crítica de..., Barcelona, Editorial Barcino 2015, 299 p.; *Epístoles XXX-XC (Versió I)*, vol. II, Editorial Barcino 2015, 311p.; *Epístoles XCI-CXXIV (Versió I). Flors o autoritats*, vol. III, Editorial Barcino 2015, 319 p.

Després d'haver vist tantes vegades esmentada en notes a peu de pàgina i en repertoris de tota mena aquesta traducció medieval de les *Epístoles a Lucili* de Sèneca, gairebé costa de creure que finalment hagi sortit a la llum. En canvi no costa gens de creure que l'hagi editada Tomàs Martínez Romero, que hi treballa des del 1986, és a dir, des de fa trenta anys, amb les intermitències inevitables en el *cursus «onerum»* universitari. Tomàs Martínez Romero ja havia editat la traducció catalana medieval de les *Tragèdies* senequianes el 1995, i ha estudiat altres textos senequians de la baixa edat mitjana traduïts en català, sense oblidar les traduccions medievals al castellà de les mateixes *Epístoles*. Amb l'edició que ací es presenta Tomàs Martínez corona un cicle llarg d'estudis i una pràctica d'edició que intentarem ponderar tal com es pertany.

La tasca d'editar les *Epístoles* no era senzilla per més d'una raó. Per començar hi ha dues traduccions medievals catalanes de les *Epístoles*. Una que recull la pràctica totalitat del text de Sèneca (epístoles 1-124), i l'altra que només en reporta una part (epístoles 1-29). Després quedava encara el recull intitulat *Flors o Autoritats de les epístoles de Sèneca a Lucil*, editat el 1910 per Faraud de Saint-Germain. La decisió de Tomàs Martínez Romero d'escometre el problema en la seva integritat i d'editar o reeditar tot el material disponible és un dels primers mèrits d'aquests tres volums.

La *Introducció* s'obre amb una panoràmica sobre la transmissió de les *Epístoles* senequianes: 420 mss. llatins, amb la particularitat que durant el segle IX l'obra es propaga sobretot per terres de l'imperi (França i Germània) i només a partir del segle XIII arriba a Itàlia i a la Península Ibèrica. Pel que fa a les traduccions romàniques, la primera és la francesa (1308-1310, 6 mss.), la segona la italiana (1312-1313, en tres redaccions); acabat venen la catalana (primera meitat del segle XV, dues versions i 10 mss.) i la castellana (primer quart del segle XV i mitjan segle XV, en tres, possiblement quatre redaccions).

L'autor se centra, com és natural, en l'estudi de la traducció catalana, començant per la primera versió, testimonialada per quatre mss. i dos fragments fins ara desconeguts, un de l'Arxiu Diocesà de Solsona i un altre de l'ACA, i els extrems de les *Flors*. La primera versió catalana, la més completa (epístoles 1-124), és una traducció de la versió francesa, sense que s'hagi trobat encara el tipus de ms. francès d'on prové, entre altres raons per manca d'una edició crítica de la versió francesa de les *Epístoles*. L'estudi a la menuda dels errors per desenvolupament d'abreviatura, dels errors conjuntius i dels separatius permet destriar un subarquetip, constituït pels mss. Montserrat 993 i París, BNF, esp. 7, els més complets i els que en el ball de les variants presenten les «solucions més acostades al model francès» (26). Aquest model, constituït al seu torn per dues branques, és el que hom troba als mss. de la BNF, ms. fr. 12235 i Nouv. Acq. fr. 20545.

Pel que fa al sistema de traducció, Tomàs demostra amb molts arguments textuais que «el text català és fidel al francès» (27). Això no obsta perquè el traductor català aportí binomis, redueixi dobles del text francès, introdueixi glosses i traduccions explicatives. De tot Tomàs Martínez en dóna llistes precises. La fidelitat del text català al francès es comprova en els calcs sintàctics i lexicosemàntics, i això permet de con-

jecturar que el traductor català tendeix a catalanitzar algunes estructures del francès, encara que també és perceptible una certa llibertat del traductor respecte del text francès, «una tímida voluntat estilística amb l'objectiu de perfilar o contextualitzar millor el text resultant» (32).

Un altre fenomen de la traducció de la primera versió catalana és que en l'antígraf francès faltaven les epístoles 82-84, i el traductor català les va traduir directament del text llatí, envers el qual manifesta una fidelitat extraordinària, calcant estructures del model, per bé que també es va permetre la introducció de binomis i expressions multinominals. Perquè el traductor no va aprofitar en la resta de l'epistolari el text llatí és una pregunta que pot tenir respostes diverses, totes hipotètiques. La més simple, és que la versió francesa és «molt més fàcil de traduir i sense tants problemes com els que oferia la llengua culta» (35).

Seguidament Tomàs Martínez Romero estudia la segona versió medieval catalana de les *Epístoles* senequianes (epístoles 1-29), descoberta i estudiada per Mario Eusebi el 1970 i conservada als mss. 9152 (B) i 9562 (N) de la BNM i al ms. M-21 (S) de la Biblioteca Universitària de Saragossa. Aquesta segona versió es fa a partir del text llatí i de la primera versió. Descrits sumàriament els tres mss., l'autor n'estudia les relacions textuals i arriba a la conclusió que hi ha dues branques: La més antiga és representada per N, per bé que el seu text és el més defectuós i el més incomplet, perquè només transmet cinc de les vint-i-nou epístoles. SB representen la segona branca, amb un text millor i posterior en l'arc cronològic. Comparant les dues versions catalanes, la dependència de la segona envers la primera arriba al seu clímax quan es constata que la segona versió copia íntegrament alguna epístola de la primera. Martínez Romero, a més, dreça un quadre de dependències textuals en les epístoles 6-15, abundós i convincent. En les epístoles 1-5 i 16-29 la dependència potser no és tan estreta, però s'hi constaten frases i sintagmes aïllats amb «correspondència més o menys exacta en la versió francocatalana» (42). En canvi l'anàlisi textual no permet individuar quin model o quin manuscrit de la primera versió va fer servir l'autor de la segona, possiblement perquè no fou cap dels mss. que han arribat fins avui, i l'anàlisi textual indica més d'una possibilitat, cap amb prou força per a imposar-se a les altres. Pel que fa al text llatí emprat per l'autor de la segona versió, un examen minuciós de les tendències del segon traductor fa pensar un text llatí de la família γ , «contaminat amb algunes lliçons pròpies de les altres dues famílies, ρ i α ». Tomàs Martínez Romero no se n'estranya, atès que els mss. representants més o menys directes de γ són els més nombrosos de la tradició.

Moltes pàgines són dedicades a l'estudi d'aquesta segona versió. Primer, Tomàs Martínez analitza les relacions amb la primera, a l'esguard de la qual la segona és poc agressiva, amb poques variacions i intromissions, amb alguna traducció «una mica més lliure» (48), sense perdre la relació de dependència. Comparant en algun passatge les dues versions catalanes acarades amb el text llatí, Martínez Romero conclou que l'autor de la segona versió treballava amb els dos textos alhora, la primera versió catalana i el text llatí. És a dir, el segon traductor donava per bona la primera versió quan considerava que presentava una bona traducció de l'original, i traduïa directament del text llatí en cas contrari. En aquesta darrera circumstància, els grups de sinònims i les expressions multinominals augmenten d'una manera sensible, i llur novetat «confirma la voluntat individualitzadora i creadora» (52) del segon traductor, practicant un equilibri difícil entre la literalitat i la llibertat traductora. Tomàs Martínez remarca els recursos que conformen la complexitat estructural de la segona versió: augment de les expressions multinominals a mesura que el text avança, doblats sintagmàtics, escas-

setat de la reducció o simplificació de dobles llatins, introducció de llatínisms amb glossa, traduccions explicatives morfològiques i lèxiques, adjectivacions innòcues, explicacions que delaten coneixements externs al text, contextualitzacions culturals, tendència a explicitar elements del discurs (subjectes i possessius), substitució de pronoms i determinants llatins pels seus referents, afegits i incisos, contextualitzacions catafòriques i anafòriques, a voltes arribant a ultracontextualitzacions provocades «pel zel exagerat del traductor per capir i transmetre el contingut de l'obra» (65). Remarca també els moments de literalitat excessiva, que es combinen, a mesura que avança el text, amb solucions més lliures i més o menys afortunades, això sí, amb poc errors. L'anàlisi que fa Tomàs Martínez de la segona versió és molt complet i constitueix un ajut poderós per a la lectura i per a l'estudi del text. En síntesi, l'autor de la segona versió ha treballat «per a oferir un text entenedor, sense limitar-se a una traducció dominada absolutament per la literalitat» (70).

Toca el torn després a l'anàlisi dels elements lingüístics, fonètics i morfològics, també estudiats a la menuda. La presència reiterada del castellanisme *aunque* donarà peu ulteriorment a precisar el medi social on va poder néixer la segona versió.

La qual porta un davantal «basat en una coneguda epístola de Coluccio Salutati a Antonio da Scarperia, en què s'exposava el significat d'uns passatges de la primera epístola de Sèneca a Lucili» (74), encara mal coneguda: No se sap si aquest text remunta a l'original de la traducció catalana o si hi fou afegida després, sense que es pugui concretar ni com ni per qui. Tots els mss. conservats la reporten i això fa pensar que fou incorporada a l'original o arquetip de la tradició, no després, durant el procés de transmissió. Estudis anteriors de Tomàs Martínez ja havien posat de manifest que la traducció de les epístoles i la de l'explicació són diferents pel que fa «a les expectatives, als interessos i al tarannà», que en el cas de l'exposició entra de ple en els corrents humanístics (74). Això no obsta perquè entre l'exposició i el text de les epístoles no es comprovi una relativa homogeneïtat lingüística: fonètica, morfològica i sintàctica. Els elements són contrastats i no hi ha dades positives per a fer-los lligar tots. La hipòtesi de Tomàs Martínez Romero és que cal situar la segona versió «en els cercles literaris de la cort napolitana» (77), on l'epistolari senequià fou molt valorat, i des d'on es podrien comprendre els castellanismes que conté (*palatio*, *manceba* i l'*aunque* recurrent).

Les *Flors o autoritats de les Epístoles a Sèneca a Lucil* són estudiades a continuació en el marc dels florilegis, enciclopèdies, taules, summes, *proverbia* i *excerpta* senequians medievals, una massa d'escrits on hi ha material autèntic al costat de material manllevat i de procedència variada. Les *Flors o autoritats* catalanes han estat transmises pel ms. M-29 de la Biblioteca Universitària de Saragossa. Es tracta d'una selecció de frases o fragments triats per l'autor de les *Flors* de forma arbitrària a mesura que va llegint el text complet de l'epistolari senequià traduït al català. Tomàs Martínez el caracteritza no com un florilegi organitzat segons algun criteri objectiu preestablert, ans com un florilegi privat, que creix al ritme de la lectura. El ms. és solitari, sense pròleg ni cap declaració d'intencions, d'objectius o destinataris, no té cap «sistema d'ordenació interna que el vincula a àmbits acadèmics o professionals», on sovint sorprèn «l'elecció de molts extrets, sense aparent atractiu ni contingut», i no s'hi veu «cap connexió amb les compilacions de literatura sapiencial» (80). És un *excerptum* privat, el resultat d'una lectura individual, no un *florilegium*, ni unes *sententiae*, ni, encara menys, una versió abreujada de l'epistolari senequià.

Ens ha cridat l'atenció la *ratio editionis* exposada a les pàgines 81-84, perquè replanteja els principis que han de presidir l'edició d'una traducció medieval. Es trac-

ta de fixar el text de la traducció com objectiu principal de tota edició crítica. En el cas de les *Epístoles a Lucili* traduïdes en català, s'ha partit o d'una traducció francesa (primera versió) o de la primera traducció catalana i del text llatí (segona versió). Per tant, quan es constaten errors de traducció, això es pot deure a una errada del copista de la traducció, a una errada present en el model francès del traductor català, o a una errada present en el model llatí de la traducció (segona versió). El treball crític de Tomàs Martínez ha consistit a diferenciar acuradament els errors de còpia i els de traducció. Els errors de còpia han estat esmenats, els de traducció han estat respectats. En les anotacions a peu de pàgina que acompanyen l'aparat crític principal, l'autor hi ha acumulat «les esmenes, elisions i addicions, la discussió de variants i ... notes a propòsit de la llengua, de l'estil o de la pràctica de la traducció» (82), intentant «esbrinar la causa potencial de cadascun dels errors» (81), justificant-los sempre que no fossin del traductor, aportant les reflexions de l'editor quan optava per una solució determinada, consignant els dubtes i admetent els problemes de solució impossible. El text francès, el text castellà fet a partir de la traducció catalana i el text llatí hi són citats sistemàticament. El treball que això ha suposat en l'elaboració d'un text que acara les dues versions medievals en català de les epístoles de Sèneca, amb l'afegit de les *Flors o autoritats*, el lector el pot avaluar pel seu compte. Ha estat un treball llarg i, com és lògic, ha sobreviscut a alguns dels seus primers impulsors, com és ara el malaguanyat Amadeu Soberanas.

Es tracta, a parer nostre, d'una obra laboriosa, feta a partir d'una consciència molt clara que no tots els problemes serien resolubles i a partir d'una professionalitat indiscutible, ja exercida en el moment de l'edició de la traducció medieval catalana de les *Tragèdies* del mateix Sèneca (1995). La complexitat dels fets que graviten entorn de la traducció catalana de l'epistolari a Lucili ha obligat Tomàs Martínez Romero a utilitzar una metodologia molt adaptada al terreny, i ha tingut en compte tots els elements essencials que li fornien els testimonis. El resultat és que es disposa ara d'una edició que és descriptiva i selectiva a l'hora, en la qual hom llegeix el text i els camins crítics pels quals l'editor el va restituint, en un exercici que obliga a una lectura lenta. El resultat és molt convincent, en la mesura que, d'una manera sàvia, Tomàs Martínez Romero transita amb aire ponderat uns camins que ell sap i ha evidenciat, com ningú no ho hauria pogut fer, que són delicats i fràgils. I, encara, ha deixat oberts tots aquells problemes d'interpretació que només es poden abordar quan el text que es vol interrogar i treballar és fiable. En això s'hi veu el seny expert de qui diferencia el treball d'edició i el d'interpretació, el treball crític del treball historiogràfic.

Jaume de Puig Oliver

JOAN MARGARIT, *Corona regum*, a cura de M. Isabel SEGARRA, vol. I-II (Studia Humanitatis, 2-3), Girona, Edicions Vitel·la 2007, 363 pp.

Des que l'any 1976 aparegué en català l'estudi de Robert B. Tate sobre el cardenal Margarit, no hi hagué cap gran novetat en la bibliografia margaritiana fins que l'any 1994 Lluís Lucero va presentar com a memòria de llicenciatura l'edició crítica i l'estudi del llibre segon del *Paralipomenon Hispaniae*, obra editada el 1545 a Granada i el 1579 i 1603-1605 a Frankfurt, faltada, per tant, d'una edició crítica moderna solvent.

Al cap de dos anys Lucero publicava un primer estudi sobre els manuscrits i les fonts d'aquell llibre segon. A partir de l'any 2000 Lucero i M. Isabel Segarra van publicar sengles articles, ell sobre el *Paralipomenon* i els humanistes italians, i ella sobre l'obra *Corona regum*, l'humanisme italià i el pensament polític de Margarit. Al cap de poc temps, el 2006, se celebrava a Girona una exposició intitolada «el bisbe Margarit i la seva època» i se'n publicava el catàleg corresponent, on Lluís Lucero estudiava la relació de Margarit amb la historiografia humanística i M. Isabel Segarra sintetitzava el pensament ètic i polític de Margarit, analitzant molt breument una altra vegada el tractat *Corona regum*. L'aparició el 2007 de la tesi doctoral d'Isabel Segarra, consistent en l'edició i l'estudi de la dita obra significava el començament d'una etapa nova en els estudis margaritians, que es veurà d'alguna manera culminada quan Lluís Lucero estampí la seva edició crítica del *Paralipomenon Hispaniae*, l'obra historiogràfica més significativa de l'humanisme català. Darrere aquests estudis recents i darrere la planificació de les edicions de la part més significativa de l'obra del bisbe-cardenal gironí hi ha la mà de Mariàngela Vilallonga i el seu mestratge a la Universitat de Girona. Fins al cap de vint anys repicats, doncs, l'obra de Tate no començava a produir els efectes inevitables en un país que, amb presses o amb sordines, és sensible als seus valors propis. Ho era Catalunya el 1976, quan començava la Transició i al cap de poc s'esdevenia el retorn del President de la Generalitat de Catalunya a Barcelona i es restablien les institucions d'autogovern. En aquells moments ja funcionava també el Col·legi Universitari de Girona, que seria la sement de la futura Universitat de Girona. El llibre de Tate, els fets ho demostren, havia caigut en terreny abonat. Fou una sort i al mateix temps una mena de fet inevitable que la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona s'impliqués en el tema Margarit, perquè és l'única instància que podia aleshores i podrà en el futur garantir que els estudis sobre aquest cardenal gironí, crucial en la història i en el pensament de Catalunya, prossegueixin amb la continuïtat i la seriositat indispensables.

Margarit és un cas flagrant de desatenció. No hi ha fet res que Villanueva, Fidel Fita i la «Revista de Gerona» se n'haguessin captint, cadascú des de llur òptica particular. Només Santiago Sobrequés va comprendre que l'estudi de la vida i l'obra del cardenal era un pas obligat per a entendre el que passa a Catalunya després de la gran crisi política de la guerra del 1462-1472. Per malura, la seva biografia de Margarit no ha aparegut fins fa quatre dies (cf. «ATCA», 30 [2011-2013], 655-658), quan precedia uns quants anys l'estudi de Tate, i les dues obres, si la de Sobrequés hagués sortit els anys cinquanta, haurien pogut aparèixer en continuïtat dinàmica, per les raons que ja hem exposat en un altre lloc. Sobretot hauria estat interessant poder llegir el llibre de S. Sobrequés després dels tocs d'atenció que Elías de Tejada, l'any 1948, havia començat a donar sobre la originalitat del pensament polític de Margarit en la Catalunya de la baixa edat mitjana. Com sigui, la publicació del text de *Corona regum* i l'anunci de la imminència del *Paralipomenon Hispaniae* —imminència que vindrà compassada amb la lentitud acadèmica (i ara pressupostària) habitual— són dues notícies positives en la panoràmica actual dels estudis sobre el cardenal Margarit.

Els dos volums que ara donen l'oportunitat de llegir el tractat *Corona Regum* inèdit de Margarit, s'obren amb una introducció de l'autora on, després d'un resum de les dades biogràfiques del cardenal, es presenta «l'estat de la qüestió» de l'obra: les al·lusions de Pere Miquel Carbonell, Pérez Bayer, Nicolás Antonio i Fidel Fita, els estudis d'Elías de Tejada i de Robert B. Tate, amb la transcripció que va fer aquest darrer del prefaci-dedicatòria i de la conclusió de l'únic ms. conservat del tractat *Coro-*

na regum, ms. &.III.I de la biblioteca de l'Escorial, on arribà procedent d'Itàlia entre 1570 i 1580, com a present del cardenal Sirleto al rei Felip II.

Corona regum és un escrit no pas curt consagrat a l'educació del príncep Ferran d'Aragó, el futur rei Catòlic, i Isabel Segarra n'analitza l'estructura i els blocs temàtics fonamentals que el conformen: 1) Prudència i virtuts afins, 2) justícia i virtuts afins, 3) virtuts de la religió i l'espiritualitat, 4) fortalesa i virtuts afins, 5) templança i virtuts afins, 6) l'honor i 7) humilitat. Ja es veu, doncs, que sobre l'esquema de les virtuts cardinals de la filosofia antiga, amb l'afegit de la virtut de la religió i de la humilitat, provinents del món cristià, Margarit basteix un tractat sobre les virtuts que ha de tenir el príncep, i les virtuts són representades en la seva obra per les gemmes o pedres precioses que adornen la corona reial. Perviu, doncs, en aquesta obra de Margarit, la tradició del lapidari medieval, que Isabel Segarra concreta en els lapidaris de Marbode (1035-1123), Bartomeu l'Anglès (s. XIII in), Vincent de Beauvais (1190-1264) i un lapidari anònim català del segle XV editat per J. Gili el 1977 a Oxford, amb incursions al llibre XVI de les *Etymologiae* d'Isidor. De tota manera, la pervivència és merament instrumental i retòrica, perquè si de tant en tant Margarit accepta la identificació que fan els lapidaris entre una gemma i una determinada virtut (nou vegades), la resta de les equacions que hom troba en *Corona regum* són inventades per ell mateix.

Més fonamentals resulten els estudis que fa Isabel Segarra sobre dos punts fins ara no tocats: El lloc de *Corona regum* en la tradició dels tractats de teoria política medievals i renaixentistes, i l'ús que Margarit fa de les seves fonts. Pel que fa al primer punt, Isabel Segarra segueix els estudis del primer terç del segle XX que situaven l'origen de la tractadística política medieval en els panegírics antics, escrits en vers o en prosa; quan Agapit el diaca dedica a Justinià el tractat *De officiis regis*, en prosa, el gènere es pot donar per format. Durant l'edat mitjana es distingeixen netament els tractats d'arrel cristiano-platònica (*Policraticus* de Joan de Salisbury, *De principis institutione* de Giralt de Cambrai, *Speculum* i *De morali principis institutione* de Vincent de Beauvais, *Eruditio regum et principum* de Gilbert de Tournai, *De eruditione principum* de Guillaume Perrault), generalment anteriors al segle XIII, d'aquells altres que s'inspiraran en les idees aristotèliques, que dominaran a partir del segle XIII, amb els tractats *De regimine principum* respectivament de Tomàs d'Aquino i de Gil (Colonna) de Roma, seguits a partir dels primers anys del segle XIV pel *Liber de formatione principum* de Jaume de Cessolis, i el *De potestate regia et papali* de Joan de París. El *De monarchia* de Dante Alighieri i el *Defensor pacis* de Marsili de Pàdua introdueixen correccions importants al pensament aristotèlico-tomista, perquè reelaboren idees de Ciceró no tingudes en compte en l'aristotelisme i recuperen la idea de la dualitat del poder, imperial i papal, tots dos instituïts per Déu i diferents, encara que no necessàriament oposats ni necessàriament coordinats en totes les esferes. La influència de Ciceró en els tractadistes polítics humanistes és manifesta en el *De principe* de B. Platina i en el tractat homònim de Giovanni Pontano i altres escrits (*De prudentia*, *De magnanimitate*, *De liberalitate*), coetanis de Margarit. Amb el primer Margarit té en comú la idea «de dotar el príncep d'una educació en la virtut» i que «el poder del monarca ha de cercar el consens dels súbdits». Amb Pontano Margarit coincideix en la importància de la *humanitas* creada pel conreu de les lletres, instrument virtuós per al príncep en els afers públics i privats; però hi coincideix sobretot en «la rellevància que adquireix la virtut de la prudència del governant; el debat entre el que és just i el que és útil en política; el concepte d'astúcia del príncep; l'especialització de la idea de *necessitas* o raó d'estat;

el problema de la licitud de la mentida; la qüestió sobre la inobservança de la paraula donada o de la promesa feta pel príncep; la legitimació de l'ordre dinàstic consolidat». Margarit no és un Pontano, però deixa d'ésser un pactista català tradicional, a la manera d'Eximenis, i àdhuc a la manera dels valencians Guillem Jaffer i Pere Belluga (s. XV in), on la grandesa de la figura del príncep ja s'insinua, al costat de la grandesa de l'antic senat romà, precedent gloriós de les Corts. Sense ésser maquiavèl·lic, és a dir, sense propugnar la separació de moral i política, *Corona regum* s'arreglera amb aquells tractats sobretot italians en els quals «la figura moral i política del príncep emergeix sempre en la centralitat del discurs», on la prudència adquireix més rellevància que la justícia, on aquesta evoluciona cap al concepte de justícia d'estat, on les tècniques del govern són més importants que els principis abstractes, on l'exercici del poder és flexible, on l'astúcia és una arma de govern positiva. Margarit reservarà encara un paper prominent al conseller sacerdotal, per tal com el principi de l'origen de tot poder en Déu se salva en la seva integritat. El resultat és que Margarit exposa una teoria «més pràctica de la política, menys idealitzada i més realista».

L'estudi de les fonts utilitzades per Margarit en *Corona regum* potser és l'apartat més interessant de la introducció d'Isabel Segarra. Entre les moltes fonts acumulades —gregues i llatines clàssiques, tardanes i medievals, bíbliques i humanístiques—, són acuradament distingides les *auctoritates* fonamentals: Aristòtil, Ciceró i Sèneca, de les secundàries, sovint la citació única d'un autor determinat que reforça una idea puntual o embelleix i exemplifica un passatge: Agustí, Ambròs, Jeroni, Macrobi, Priscia, Vegeci, Isidor, Boeci, Beda, Joan Crisòstom, el Damascè, Lactanci, Diodor Sícul, Eutropi, Livi, Papies, Orosi, Petrarca, Priscia, Sal·lusti, Tomàs d'Aquino, Gil de Roma i els textos bíblics i canònics que no podien faltar en l'obra d'un eclesiàstic. No tots els autors que cita en el seu tractat eren representats a la biblioteca de Margarit en el moment de la seva mort, i en el *Paralipomenon Hispaniae* en cita que no apareixen a *Corona regum*. Després l'autora estudia les fonts bàsiques de l'obra: L'Ètica i la Política d'Aristòtil, llegides en traducció llatina; el *De officiis* de Ciceró, les *Tusculanae*, els tractats *De amicitia*, *De finibus*, *De inventione*, *De natura deorum*, *De re publica*; els tractats de Sèneca *De beneficiis*, *De clementia ad Neronem* i altres escrits medievals que li foren atribuïts (de Martí de Braga, per exemple). Detecta també unes quantes citacions errònies i estudia amb atenció particular les variants de les citacions de Ciceró i Sèneca degudes a errors de còpia o a la tradició manuscrita que feia servir el cardenal. Entre les fonts més aviat ornamentals, Isabel Segarra presta atenció a les citacions d'Agustí, Jeroni, Isidor i sobretot Gil de Roma, el *De regimine principum* del qual li ha servit de model estructural en moltes qüestions bàsiques referents a les virtuts.

Essent amant de la història, no és estrany que Margarit escampi diverses digressions històriques en el *Corona regum*, on les seves fonts són Lactanci, Orosi, Flavi Josep, Justí, Diodor Sícul, Livi, Sal·lusti i fins, indirectament, Suetoni. No cal dir que els llibres bíblics històrics també li forneixen material per a col·locar oportunament en el curs de l'obra i, havent entrat en les citacions bíbliques, és fonamental el text de *Romans* 13, 1-7, on l'apòstol Pau exposa l'origen diví de la funció del govern dels pobles, text que, com és natural, apareix en tots els tractats medievals que tracten d'aquesta matèria.

En l'estudi de les fonts de *Corona regum*, Isabel Segarra detecta els mètodes de treball pròpiament humanístic que hi aplica Margarit: citacions clares i distintes, sense filtres intermedis; cita una sola vegada i/o amaga material de consulta que considera poc homologable amb els materials antics; fa servir les traduccions de Leonardí Bruni

de l'Ètica i la Política d'Aristòtil, i la de Poggio Bracciolini dels llibres I-V de la *Biblioteca històrica* de Diodor Sícul; cita el *De remediis utriusque fortunae* de Petrarca al costat del *De remediis* de Sèneca, confirmant així l'autoritat de Petrarca com a model intel·lectual; la digressió sobre el Magnànim i els seus interessos culturals podria estar inspirada en l'obra del Beccadelli; finalment la lloança de les lletres i l'al·lusió de Margarit als *studia humanitatis* signifiquen una presa de posició explícita dins el moviment de l'humanisme.

Suara ha calgut remarcar que, malgrat la influència que rep de lapidaris i textos de tractadistes anteriors, quan Margarit tracta de les virtuts que ha de tenir el príncep, es deslliga de les seves fonts i fa les seves pròpies propostes interpretatives. Isabel Segarra insisteix en aquest tarannà i creiem que l'encerta de ple en remarcar-ho. Segons ella, Margarit sap anar a la font directa, sospesa els materials, els compara, els selecciona, els discuteix i finalment fa la seva proposta. És, doncs, un *autor*, amb consciència reflexa i voluntat nítida d'ésser-ho. La remarca és un guany hermenèutic de qualitat i segurament un principi que caldrà tenir en compte en tots els estudis sobre l'humanisme català.

Ara potser és el moment de dir que la tesi d'Isabel Segarra se centra en l'humanisme del gerundense, molt més que en les seves idees polítiques, a desgrat que el text de *Corona regum* sigui un tractat de política. És potser per aquesta causa que en la tesi tampoc no hi ha al·lusions a *Templum Domini*, el tractat que Margarit havia adreçat a Joan II, i on es defensen idees que després són repetides a *Corona regum*. Deixant de banda que una edició solvent de *Templum Domini* és una prioritat per als estudis del pensament polític del cardenal gironí, és innegable també que la comparació dels dos tractats ajuda a entendre la posició política original de Margarit. És fàcil presentar les seves idees favorables a l'autoritat reial i oposar-les al pactisme catalanoaragonès tradicional. En la seva pràctica política Margarit potser no fou un home decididament contrari a «les tradicions del Principat», com deixà dit Tate. *Templum Domini* és un tractat que revela altres facetes del cardenal: la seva consciència de l'afebliment del poder temporal de l'Església després del gran Cisma, la seva teoria que l'imperi era una institució antiquada i que es basava en la tirania, la idea que la relació entre el poder espiritual i el temporal passava pel «consell sacerdotal» del papa al rei i per la potestat exclusiva d'aquell de depositar el rei sobirà, eren certament propostes que no anaven de tronc amb la teoria catalana que les institucions del país podien depositar el rei, però tendien a reforçar l'estabilitat política en un país saturat d'aires republicans —sobretot al començament de la guerra civil del segle XV— sense que mai hom propugnés establir un estat sense rei, i l'exemple més punyent d'aquesta veritat és la Concòrdia de Vilafranca (1461). El ball de reis «intrusos» durant la guerra civil, elegits pels qui havien d'ésser llurs súbdits, afeblia la viabilitat del sistema a llarg termini. Margarit no accepta ni la monarquia electiva ni la tirania imperial, de manera que queda a mig camí del pactisme de la Generalitat i de l'absolutisme monàrquic. Essent eclesiàstic, l'única moderació efectiva del poder reial la veia en el «conseller sacerdotal» i en l'autoritat exclusiva del papa per a censurar o depositar el rei que pervertia l'exercici del seu ofici. Algunes d'aquestes idees s'han de contrastar amb el pes dels esdeveniments que havia viscut i meditat Margarit, i àdhuc amb l'onada d'expectació positiva que, després de la guerra civil, es formà entorn de l'hereu de Joan II. És per dir que l'estudi del pensament polític de Margarit i de les influències italianes i de més enllà dels Alps que hi van confluïr és un tema que pot donar encara molt de joc.

La bibliografia que clou la introducció és la clàssica d'una tesi doctoral. L'edició del text sembla del tot correcta, per bé que en absència de *ratio editionis*, no és fàcil avaluar el resultat del treball que es buscava. Les línies del text no són numerades i per a establir els aparats Isabel Segarra n'ha tingut prou dividint el text en paràgrafs; les remissions dels aparats, doncs, són al text d'aquests paràgrafs. L'aparat crític és doble: de fonts i de variants. El text és acompanyat i acarat amb la seva traducció en català, recurs que enforteix la possibilitat que el llegeixin aquells que no tenen accés a la llengua sàvia. Hi ha dos índexs, un de fonts —autors i obres— i un altre de noms citats en el text. El volum es tanca amb un apèndix de sigles.

Publicada ja fa alguns anys, aquesta edició ha aparegut en un context acadèmic relativament nou a Catalunya. Les universitats creades a partir del darrer terç del segle XX ja no són els estudis universitaris humils que alguns vam veure néixer en la nostra joventut. Les generacions actuals presenten enèrgicament a aquestes universitats més d'una reivindicació. Amb la perspectiva dels anys, tanmateix, hom constata que aquestes universitats no han pas perdut la determinació que els va donar impuls a l'origen, i ho diem específicament pel que fa a l'estudi de les realitats catalanes. Una tesi com la d'Isabel Segarra només podia néixer i prosperar en el medi universitari, fruit d'un magisteri, d'un programa i d'un treball tècnic que s'aprèn anant a l'Estudi. I, a l'inrevés, són els treballs com el que hem ressenyat els que a la llarga justifiquen el sistema universitari actual de Catalunya.

Que a redós de la Universitat de Girona ara hom editi Eiximenis i Margarit, encara que es faci amb la parsimònia assenyalada més amunt, és el resultat natural de l'existència d'aquesta universitat. Temps a venir, algun estudiant afortunat tindrà a les seves mans un conjunt d'instruments de treball que aquells que ens n'hem vist privats en la nostra joventut els hi podríem ponderar amb un ardor fins i tot massa vehement. En tot cas, avui l'elaboració d'un bé immaterial com el que hem comentat ha esdevingut un fet rutinari —universitari—, i això és una cosa profundament interessant.

Jaume de Puig i Oliver

Joan REQUESENS I PIQUER, *El poder i la profecia: de la teoria a la pràctica borgiana*. Pòrtic d'Eulàlia DURAN i Maria TOLDRÀ (Biblioteca Borja, 6), València, Edicions Tres i Quatre, Centre Internacional d'Estudis Borgians, 2016, 516 p.

Aquest llibre del prof. Joan Requesens, extens, de grans dimensions i enquadrat amb tapa dura i paper de qualitat, curiosament editat, amb vint-i-tres il·lustracions a tot color, es proposa, en paraules de les autores del Pòrtic, les professores Eulàlia Duran i Maria Toldrà, «oferir les principals claus de lectura per entendre, primer, la configuració del món profètic en què s'inscriuen els vaticinis borgians i, segon, la utilització política dels textos profètics durant els segles XV-XVI, per bé que el discurs s'endinsa en els segles XVII i XVIII sense solució de continuïtat» (7). El fil conductor, explica l'autor en la Introducció, és «contar com el fet profètic ha estat en mans del poder laic i eclesial en el temps conegut, *grosso modo*, com el Renaixement» (17). És ben sabut que els Borja (Calixt III, Alexandre VI, Francesc de Borja) van ser objecte de profecies apocalíptiques i polítiques; i que la profecia s'havia convertit en aquest moment en una arma de poder, amb finalitats clarament polítiques: aquest és el sentit del títol, *El poder i la profecia*.

El llibre aplega vuit articles (revisats i augmentats) sobre aquesta temàtica que Joan Requesens ja havia publicat en diverses revistes o llibres i materials nous. El capítol *Introducció a la profecia política*, dins *Itineraris. Nou estudis sobre cultura al Renaixement*. Edició d'Eulàlia Duran i Maria Toldrà, València, Tres i Quatre, 2012, 93-136, ha donat lloc al capítol II del llibre que ara recensionem: *Exordi a la profecia política* (77-112). L'article *Profecies polítiques del Renaixement o la catacresi com a gènere literari*, dins «Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona», 47 (1999-2000), 431-451, al capítol III: *La profecia política com a gènere literari* (113-134); l'article *El profetisme en el Renaixement*, dins «Afers», 37 (2000), 309-322, al capítol IV (amb idèntic títol, 135-182); l'article *Uns versos profeticopolítics referits a Ferran el Catòlic*, dins «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», 35 (1997 = *Homenatge a Arthur Terry*, 1), 71-81, al capítol V (títol idèntic, 189-203); l'article *La glossa al «Cant de la Sibil·la» d'Antoni Canals*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 21 (2002), 219-256, al capítol VI (títol idèntic, 205-239); l'article *Deu sibil·les en un manuscrit del segle XVIII*, dins «Miscel·lània Litúrgica Catalana», 9 (1999), 131-140, al capítol VIII: *Les deu sibil·les en un manuscrit del segle XVIII fan de contrast* (333-351); l'article *Vaticinis borgians per a major glòria de...*, dins «Revista Borja. Revista de l'Institut Internacional d'Estudis Borgians», 1 (2006-2007), 1-50, al capítol IX: *Vaticinis borgians o vicentins* (353-414); el capítol *Un prisat al manteu de Francesc de Borja o el profetisme en la biografia d'un sant*, dins *Francesc de Borja (1510-1572), home del Renaixement, sant del Barroc*. «Actes del Simposi Internacional (Gandia, 25-27 d'octubre – València, 4-5 de novembre de 2010)». Edició a cura de Santiago la Parra i Maria Toldrà, Gandia, CEIC Alfons el Vell, Institut Internacional d'Estudis Borgians, Acció Cultural Española, 2012, 573-616, al capítol X: *El profetisme en la biografia d'un sant*, dins *Francesc de Borja* (415-473). Els capítols totalment nous són els següents: el capítol I: *Entrament vicentí* (25-69); i el VII: *Joan Lluís Vives comenta el Cant de la Sibil·la recollit per Agustí d'Hipona a «De civitate Dei»* (241-320); i tres apèndixs (als capítols I, IV, VII) que editen textos: el primer (71-76), l'inèdit *Sermón primero de los tres que escribió y predicó el bienaventurado padre san Vicente Ferrer*, del còdex 1319 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona; el segon (183-188), el també inèdit *Horòscop del comte de Santa Coloma*, del manuscrit A-193 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; i el tercer (321-332), *Dos fragments del Comentari vivista i el Càntic de la Sibil·la*, de l'edició princeps de 1542. Arrodoneix el llibre un sumari del contingut (5-6), l'esmentat Pòrtic (7-11), la llista de Sigles (13), una Introducció de l'autor: *Origen i límits del volum* (17-23), vint-i-nou pàgines de bibliografia: *Fons i bibliografia* (475-503), l'Índex de les il·lustracions (504-506), i l'Índex onomàstic i d'obres anònimes (507-516).

El subtítol del llibre és *De la teoria a la pràctica borgiana*: efectivament, els capítols II-IV, són «teòrics»; i la resta (I, V-X) «pràctics». En el capítol II trobem exposats els principals conceptes relacionats amb la profecia: el lèxic, els textos fonamentals, les opinions dels principals autors de la història de la teologia; en el III, les característiques del subgènere de la profecia política; i en el III, les particularitats de la profecia en el Renaixement. Els capítols pràctics són dedicats a casos concrets de profecia política: Ferran el Catòlic (IV), les sibil·les com a personatges profètics, segons Antoni Canals, Joan Lluís Vives i Agustí d'Hipona, i un manuscrit del segle XVIII (VI-VIII) a profecia. Els darrers capítols són específicament borgians: la predicció vicentina sobre l'accés al papat de Calixt III, l'exaltació pontifícia d'Alexandre VI, i les profecies relacionades amb sant Francesc de Borja. El primer capítol té un caràcter especial: forma una certa unitat amb els capítols IX i X: n'és l'origen, però, com explica l'autor

«un llibre com aquest, si es proposa d'ofrir dades i alguna reflexió a l'entorn de fets polítics amb raons de profecia, o de prèdiques i escriptures profètiques per a santificar polítiques, en l'espai geogràfic europeu i des del català, demana que vingui a la primera pàgina, em sembla, un patró de casa o, per ser més exactes, un pseudopatró. Malgrat la inautenticitat del text que posarem davant dels nostres ulls, podríem col·locar tot el segle XVI sota el patrocini del dominicà de València, Vicent Ferrer. L'autèntic» (25). Aquesta és la raó que el llibre s'enceti amb aquest primer capítol.

Felicitem l'autor —juntament amb els responsables de l'Institut Internacional d'Estudis Borgians i d'Edicions Tres i Quatre— per aquesta aportació al coneixement no només de les profecies diguem-ne borgianes sinó, en general, de la profecia del Renaixement a casa nostra. Aquesta obra de síntesi està cridada a ésser una referència indispensable en aquests estudis.

Jaume Mensa i Valls

Paolo EVANGELISTI, *La balanza de la soberanía. Moneda, poder y ciudadanía en Europa (s. XIV-XVIII)*. Traducción castellana de Jorge RIZZO (Fundamenta Rei Publicae, 2), Sabadell, Editorial AUSA, 2015, 318 p.

L'objectiu del llibre és, en paraules de l'autor, «seguir el recorrido plurisecular de la moneda, considerada como valor y como institución, como símbolo poderoso y vivo, como signo representativo de identidades civiles y fuerzas mercantiles en un período cronológico en el que los conceptos de Estado y de soberanía quedaban lejos de estar asentados» (24), és a dir, entre el segle XIV i el XVIII. Vista així, la moneda és el símbol i objecte que representa el valor essencial de la vida en societat: la confiança. En aquest recorregut, les aportacions de tres autors que cauen de ple en l'àmbit del nostre anuari (Ramon Llull, Arnau de Vilanova, Francesc Eiximenis i més puntualment Guiu Terrena) són fonamentals i per aquesta raó són citats molt sovint. Vegem-ne les fonamentals.

Seguint i desenvolupant les reflexions d'Aristòtil (*Ètica a Nicòmac*, V, 5), Llull en el *Llibre de virtuts e de pecats* (1312-1313) posa la moneda com a exemple de justícia (34-35). La comunitat política s'ha d'assentar sobre un sistema fiduciari (la moneda fa «mació [messió] de comunitat de ciutat». La moneda és l'instrument que mesura la justícia d'un contracte.

Tomàs d'Aquino (*De regno*) i Tolomeo da Lucca havien considerat la moneda sobretot en relació amb el rei: és «ornamentum regis et regni», perquè «in ea representatur imago regis» (39). En canvi, Arnau de Vilanova centra la seva reflexió en el valor comunitari de la moneda i en la funció simplement ministerial del governant que la fa encunyar. En conseqüència, a l'*Allocutio christini* afirma: «Princeps [...] adulterat monetam ut augeat thesauros suos, furtum committit et in dolo fabricat eam, quoniam occulte suos extenuat et expoliat pretiosis. Numquam enim per adulterium monete publica utilitas promovetur nec alicui affert lucrum [...]» (39-40). En el *Raonament d'Avinyó* i en la *Philosophia catholica* Arnau de Vilanova insisteix en la injustícia que representa alterar (és a dir, devaluar) el valor de la moneda o la seva composició (metall). Aquesta alteració del valor de la moneda és condemnable «por las ganancias que no permite obtener» (46) i també perquè l'empoobriment de la moneda afecta no la *communitas* sinó directament l'individu concret: «Así la moneda fiable es

para Arnau de Vilanova un objeto institucional tutelado mediante un doble orden de derechos civiles y económicos: los encarnados por la *publica utilitas* y los propios y personales de cada usuario del bien monetizado». La moneda és motor de creixement de la comunitat civil, expressió de la seva confiança. Evangelisti destaca tres característiques comunes de les reflexions de Llull i Arnau de Vilanova (41-42). Primera: ambdós autors no escriuen les seves obres en un àmbit purament acadèmic o tancats en un monestir, sinó que redacten les seves obres amb una clara projecció pública, en contacte amb els sobirans de l'època. Segona: escriuen les seves obres no només en llatí sinó també en català i «contribuyen a crear un arsenal lingüístico-conceptual que se aleja de la lengua de los intelectuales y que comunica no solo con las esferas de poder de las cortes, sino también con los *cives* y los *mercatores* de una extensísima zona del Mediterráneo occidental» (41). Tercera: ambdós autors escriuen abans que Nicolau Oresme publicqués la seva obra *De moneta*, obra molt influent perquè argumenta la tesi segons la qual la moneda és un bé que pertany a la comunitat i el rei juga simplement un paper d'emissor i de garant de la seva autenticitat.

Guiu Terrena (63-64) interpreta l'*Ètica a Nicòmac* fent servir els mateixos principis de Llull i Vilanova: el govern de la moneda fa necessària una «deliberació de consens» entre el príncep i la comunitat. L'objectiu d'aquest govern no és el bé del príncep, ans únicament el *bonum commune*. La *pecunie mutatio* no pot ser resultat d'una decisió oculta, sinó que ha de ser feta pública per un edicte.

Francesc Eiximenis va dedicar dinou capítols de la seva summa política, el *Dotzè llibre del Crestià*, a reflexionar sobre la moneda. Eiximenis va més enllà que els seus predecessors: el príncep que altera la divisa dels canvis comet un *crimen laesae maiestatis* contra la moneda i contra la comunitat representada en aquesta moneda (59). El príncep no és pròpiament el fundador de la moneda, la seva tasca consisteix a observar la llei que institueix i constitueix la moneda i que és «proprietat» de la comunitat. La preeminència de la comunitat és clara. Per a Eiximenis, «la moneda es, pues, más allá de cualquier perspectiva positivista-económica, medida y función de los negocios y medida y función de los poderes que pueden/deben regular su valor y su *utilitas*. Se podría decir que precisamente las conclusiones de Eiximenis dan concreción a ese valor de artificialidad del medio monetario, que desde los primeros comentarios de Aristóteles se presentaba como elemento constitutivo y natural del *numisma*» (94). La moneda és un bé polític que pertany a la *res publica* i a tot ciutadà que l'utilitza. Les reflexions d'Eiximenis sobre la moneda van a parar inevitablement a la noció de ciutadà.

Felicitem el professor Paolo Evangelisti per aquesta obra tan original i necessària en el panorama dels estudis medievals. I li agraïm també l'atenció amb què ha estudiat els autors catalans.

Jaume Mensa i Valls

TAULA DE REFERÈNCIES BÍBLIQUES

Les sigles dels llibres bíblics són preses de la «BCI» (Bíblia Catalana. Traducció interconfessional), Barcelona 1994.

ANTIC TESTAMENT	XXXI, 13: 24
GEN	II REG
I, 1: 61	I, 1: 24 31
I, 1-2: 22	VI, 6-7 : 724
I, 22: 683	XXIV, 25: 24
L, 26: 22	
EX	III REG
I, 1: 22	I, 1-2: 24
XL, 38: 22	XXII, 54: 24
LEV	IV REG
I, 1-2: 22	I, 1-2: 25
XXVII, 33-34: 22	XXV, 30: 25
NUM	I PAR
I, 1: 23	I, 1: 25
XXXVI, 13: 23	XXIX, 30: 25
DEUT	II PAR
I, 1: 23, 61	I, 1: 26
IV, 12: 905, 925-926	XXXVI, 23: 26
VI, 4-9: 75	ESD
XI, 13-21: 75	I, 1: 26
XXXVII, 8: 598	X, 44: 26
XXXIV, 11-12: 23	III ESD
JOS	I, 1-2: 27
I, 1: 23	IX, 56: 27
XXIV, 33: 23	NE
JUD	I, 1-2: 26
I, 1-2: 23	XIII, 31: 26
XXI, 25: 23	TOB
RTH	I, 1-2: 27
I, 1: 24	XIV, 17: 27
IV, 21: 24	JDT
I REG	I, 1-2: 27
I, 1: 24, 61	XVI, 31: 28

- EST
I, 1-2: 28
XVI, 24: 28
- I MAC
I, 1: 43
XVI, 24: 43
- II MAC
I, 1: 43
XV, 39: 43
- JOB
I, 1: 29
XLII, 16: 29
- PS
I, 1: 472
II, 1-2: 29
XVIII, 6: 677
XLV, 5: 677, 703-704
L, 7: 685, 703
LXXXVI, 5: 677
CIX, 3: 744
CXXXV, 13: 926
CL, 5: 29, 472
- PROV
I, 1-2: 30
IX, 1: 677
XXXI, 31: 30
- ECCL
I, 1-2: 30
XII, 13-14: 30
- CANT
I, 1: 30
VI, 8: 762
9: 709
VIII, 14: 30
- SAP
I, 1: 31
XIX, 22: 31
- ECCLI
I, 1: 31
XXIV, 8: 882, 893-894, 896-897, 901,
903, 905-909, 911-912, 916, 918,
939
LI, 38: 31
- IS
I, 1: 31
XI, 2-3: 686
LXIV, 24: 32
- IER
I, 1: 32
I, 5: 709, 769
XXXI, 5: 685
22: 709, 761
LII, 33-34: 32
- LAM
I, 1: 32, 62
IV, 22: 32
- ORAT. IER
Lm V, 1: 32
Lm V, 22: 32
- BAR
I, 1: 43
VI, 72: 43
- EZ
I, 1: 33
XLIV, 1-3: 686
XLVIII, 35: 33
- DAN
I, 1: 33
IV, 15: 926
XIV, 42: 33
- OS
I, 1: 34
XIV, 10: 34
- JL
I, 1-2: 35
IV, 21: 35
- AM
I, 1: 35
IX, 15: 36
- AB
I: 36
XXI: 37
- JON
I, 1-2: 37
IV, 11: 37

- MICH
 I, 1: 38
 VII, 20: 38
- NA
 I, 1-2: 38
 III, 19: 39
- HAB
 I, 1-2: 39
 III, 19: 39
- SOF
 I, 1: 40
 III, 20: 40
- AGG
 I, 1: 40
 II, 23: 41
- ZACH
 I, 1-2: 41
 XIV, 21: 41
- MAL
 I, 1-2: 42
 III, 23-24: 42
- NOU TESTAMENT
- MAT
 I, 1: 45
 18.20: 762
 V, 18: 598
 VII, 15: 796
 XI, 11: 686
 XVIII, 32: 897, 899, 904, 920-921,
 925
 XXVIII, 20: 45
- MC
 I, 1: 45
 XVI, 20: 45
- LC
 I, 1: 46
 I, 4: 46
 I, 5: 46
 I, 15: 761
 28: 677, 759
 XVI, 17: 598
 XXIV, 43: 926-927
- IO
 I, 1-2: 46
 5-9: 683
 14: 682, 708, 746
 III, 4: 686
 XXI, 25: 46
- ACT
 I, 1-2: 53
 II, 1-4: 762
 V, 33-39: 668
 XXVIII, 30-31: 53
- ROM
 I, 1-2: 47
 VIII, 20-23: 736
 30: 736
 XI, 36: 744
 XVI, 26-27: 47
- I COR
 I, 1-2: 47
 VIII, 6: 744
 XVI, 23-24: 47
- II COR
 I, 1: 48
 XIII, 13: 48
- GAL
 I, 1: 48
 VI, 18: 48
- EPH
 I, 1-2: 48
 VI, 24: 48
- PHIL
 I, 1-2: 49
 IV, 22-23: 49
- COL
 I, 1-2: 49
 IV, 18: 49
- I THESS
 I, 1: 49
 IV, 27-28: 50
- II THESS
 I, 1-2: 50

III, 17-18: 50	V, 2-4: 245 13-14: 52
I TIM	II PETR
I, 1-2: 50	I, 1: 52
VI, 20-21: 50	III, 18: 52
II TIM	I IO
I, 1: 51	I, 1: 53
IV, 21-22: 51	V, 20-21: 53
TIT	II IO
I, 1-2: 51	I: 53
III, 15: 51	13: 53
PHILM	III IO
1: 51	I: 53
24-25: 51	13-14: 53
HAEB	JUD
I, 1-2: 52	I: 53
II, 10: 743-744	25: 53
XIII, 24-25: 52	
IAC	APOC
I, 1: 52	I, 1: 54
V, 20: 52	XIII, 11: 795-796
I PETR	XXII, 20-21: 54
I, 1-2: 52	

TAULA D'ARXIUS, BIBLIOTEQUES I MUSEUS

AIS DE PROVENÇA

Bibliothèque Méjanes

Ms. 1433 (1298): 890

ARENYS DE MAR

Arxiu Històric Fidel Fita

Ms. 184-I: 105

Ms. 194 (Dipòsits): 105

Assís

Sacro convento di San Francesco (Biblioteca Comunale), ms 532: 890, 932

BARCELONA

Arxiu de la Corona d'Aragó

Pergamins de Ramon Berenguer II a
Ramon Berenguer IV 622

Ms. Diversos, ms. 196: 105

Ms. Ripoll 38, fol. 121ra-vb: 132

Ms. Ripoll 53: 705, 756

Ms. Ripoll 129: 769

Mss. Sant Cugat 773

Arxiu Històric Municipal 199

Ms. A-193: 987

Ms. A-349: 346

Ms. L-05, fol. xxxiiiiira: 134

Ms. L-08: 149

Ms. L-09, fol. 28ra-vb: 134, 149

Ms. L-09, fol. 28rb, línies 15-24: 134,
149

Ms. L-10, fol. xxxiiiiira-XXXVrb:

Ms. L-10, fol. xxxiiiiirb, línies 29-va
línia 2:

Biblioteca de Catalunya

Ms. 403: 502, 508

Ms. 411: 333

Ms. 446, folis 4-46: 486

Ms. 446, fol. 142-205: 494

Ms. 485: 149

Ms. 508: 339

Ms. 597: 502

Ms. 706 (*ms. Botet*): 105

Ms. 739: 121

Ms. 1642: 475

Ms. 1649: 475

Ms. 1651: 475

Ms. AH 1051/1: 666, 757.

Biblioteca de la Universitat 7

Ms. 322, fol. 80v-90pr: 216

Ms. 322, fol. 150-160: 223

Ms. 322, fol. 179: 220

Ms. 446, fol. 1-37 i 69-132: 223, 486

Ms. 465, fol. 215-219: 223

Ms. 465, fol. 263-276: 219

Ms. 588: 346

Ms. 771: 254, 255, 256, 257, 258,
259, 260, 266, 437

Ms. 854: 105

Ms. 1009, fol. 134v-135: 224

Ms. 1272: 475

Ms. 1319: 987

Biblioteca del Col·legi d'Advocats

Ms. 3, fol. 22r-26: 346

Ms. 71: 404

Ms. 81 (*ms. Brocà*): 105

Ms. 82 (*olim* 25-2-32): 105

Ms. 95 (dos vols., de 737 i 511 p.):
393, 394, 403, 404

Ms. 154: 333

Ms. 177: 404

Ms. 181: 393

BELLPUIG DE LES AVELLANES

Cartoral de Bellpuig 9

Manuscrits de Daniel Finestres 9

Manuscrits de Jaume Caresmar 9

Pergamins 9

Estatuts 9

BÈRGAM

Biblioteca civica Angelo Mai

MA 562 (Alfa II 8): 892

BERLÍN

Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, ms. Lat. fol. 313: 892-893

Ms. Phill. 1700: 893

Ms. Theol. lat. qu., 32: 885, 886,
893-894, 934

BOLONYA

Biblioteca Comunale dell'Archiginnasio,
ms. A 962: 894

Biblioteca Universitaria, ms. 159: 894

- BRESLAU**
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu,
ms. I.F. 210: 895, 934
Ms. IV.F.6b: 895
Ms. IV.Q.15: 895
- BUDAPEST**
Országos Széchényi Könyvtár, ms. 114:
895
- CAMBRIDGE**
Library of Gonville & Caius College, ms.
335 (724): 896, 940
Ms. 368 (590): 863, 867-870, 896,
939
Ms. 369 (591): 896-897
Library of Peterhouse, ms. 239: 897
Ms. 240: 897
- CIUTAT DE MALLORCA**
Biblioteca March
Ms. de Nicolau Eimeric: 10
- CIUTAT DEL VATICÀ**
Biblioteca Apostolica Vaticana 770
Ms. Barb. lat. 2648, fol. 68r-72v: 226
Ms. Borgh. lat. 431: 897
Ms. Urbin. lat. 1406: 897-898
Ms. Vat. lat. 869: 898
Ms. Vat. lat. 3013: 869, 940
Ms. Vat. lat. 3130: 898, 930
Ms. Vat. lat. 4269: 898
Ms. Vat. lat. 6768: 899
Ms. Vat. lat. 11416: 881, 899, 930,
932, 936
- CRACÒVIA**
Biblioteka Jagiellońska, ms. 2061 [BB.
XI.II]: 899-900
Ms. 2524 [DD.XIX.27] [CC.XIV.20]:
900
Ms. 2713: [GG.IV.10]: 900, 941
- DILLINGEN**
Studienbibliothek, ms. XV 132: 900
- DUBROVNIK**
Dominikanski Samostan, cod. 12 (36-
VII-70): 900-901
- EDIMBURG**
The University of Edimburg Library, ms.
124: 901, 934
- EINSIDELN**
Stiftsbibliothek, cod. 625 (292): 901-
902
- ERFURT**
Universitätsbibliothek, Bibliotheca
Amploniana, ms, Ca fol. 359: 902
- FIGEAC**
Musée Champollion, numéro inventaire
03-091, non côté: 874, 902-903, 938
- FLORÈNCIA**
Biblioteca Nazionale Centrale, Fondo
Conventi Soppressi, ms. C.8.722: 903
Ms. J.V.17: 903
- FRANKFURT AM MAIN**
Stadt- und Universitätsbibliothek, ms.
Praed. 124: 903-904
- FRIBOURG (Suïssa)**
Bibliothèque et archives du couvent des
Cordeliers, ns. 39: 904
- GDAŃSK**
Wojewódzka i Miejska Biblioteka Public-
zna, ms. 2370: 904-905
- GIRONA**
Arxiu Capitular de la Catedral 7
Ms. 67: 105
Ms. 132: 105
Pontich (= Ms. 105) 12, 13, 16, 252,
259, 262, 263, 265, 275, 282, 384
Llibre Gran de la Sagristia Major 627,
646, 647-650, 654, 661
Pabordia de Novembre. Documents
sobre béns i jurisdicció de Lloret,
lligall «Lloret. Instrumentos de
los arriendos de mar y tierra. Doc.
copiados», fol. 30r-32v: 105
Pergamins s. IX-XII
n. 10bis: 625
n. 26: 641
n. 27: 647
n. 31: 641
n. 32: 642, 647
n. 34: 647
n. 37: 649
n. 38: 649
n. 39: 645, 649
n. 41: 648

- n. 42: 647, 650
 n. 43: 644, 652
 n. 46: 649, 652
 n. 47bis: 649
 n. 48bis: 649
 n. 49: 649
 n. 50: 652
 n. 64: 655, 661
 n. 67: 655
 n. 80: 652
 n. 82: 650
 n. 97: 649
 n. 137: 649
 n. 267: 658
 n. 295: 658
 n. 310: 658
 n. 353: 658
 n. 429: 629, 663
 n. 446: 601-663
- Arxiu Diocesà 7
 Ms. 4: 346
 Ms. 14: 393
 Ms. 21: 105
 Ms. 22: 105
 Ms. 23: 105
- Cartoral de Carlemany
 n. 61: 639
 n. 71: 643
 n. 72: 643
 n. 79: 610
 n. 81: 647
 n. 82: 645
 n. 83: 647
 n. 86: 648, 649, 652
 n. 88: 653
 n. 89: 651
 n. 92: 647, 649, 652
 n. 93: 653
 n. 96: 650
 n. 97: 650, 652
 n. 99: 650
 n. 100: 647
 n. 102: 654
 n. 106: 611, 623, 627, 634, 636,
 655, 661
 n. 114: 611, 655
 n. 120: 612
 n. 133: 655
 n. 137: 662
 n. 144: 639
 n. 162: 656, 661
 n. 171: 612
 n. 173: 656
- n. 174: n 656
 n. 175: 656
 n. 176: 661
 n. 180: 662
 n. 192: 656
 n. 197: 656
 n. 204: 656
 n. 208: 656
 n. 210: 656
 n. 211: 661
 n. 216a: 656
 n. 221: 656
 n. 222: 656
 n. 226: 661
 n. 227: 662
 n. 229: 656
 n. 233: 662
 n. 269: 612, 629
 n. 295: 612, 623, 653, 633, 636,
 660
 n. 295: 662
 n. 303: 613
 n. 304: 613
 n. 310: 612, 634, 653, 660
 n. 325: 662
 n. 326: 662
 n. 331: 662
 n. 339: 659
 n. 341: 659
 n. 343: 662
 n. 345: 612, 629, 663
 n. 349: 634, 661, 663
 n. 353: 612, 614, 634 660
 n. 354: 612, 614, 641
 n. 359: 661
 n. 361: 662
 n. 366: 663
 n. 367: 663
 n. 372: 663
 n. 373: 663
 n. 397: 613
 n. 402: 651
 n. 458: 661
- Pergamins de la Mitra
 n. 86: 613
 cal. 16, n. 2: 650
- Patronats de beneficis
 A-38: 277
 A-39: 268
 A-45: 270
 A-57: 267
 A-64: 277
 A-126: 251

Manuals de col·lacions de beneficis

- D-5: 272
 D-12: 252
 D-15: 264
 D-138: 276
 D-192: 272
 D-238: 251
 D-241: 251
 D-244: 251
 D-262: 251
 D-264: 251
 D-284: 251
 D-287: 251
 D-299: 274
 D-304: 259
 D-305: 259
 D-307: 259
 D-311: 259
 D-312: 259, 269
 D-315: 255
 D-316: 259
 D-317: 259
 D-318: 259, 273, 388
 D-320: 259
 D-321: 257, 273
 D-322: 276
 D-323: 252, 259, 273, 274
 D-324: 253, 256, 257, 276
 D-325: 259, 282
 D-326: 258, 259, 274
 D-327: 255, 259, 273
 D-328: 253, 255, 258, 259, 274
 D-329: 255, 259, 274
 D-330: 257, 258, 330
 D-331: 255, 265, 274
 D-332: 259, 274
 D-333: 258, 260
 D-334: 256, 257, 259, 263, 275, 276
 D-335: 260, 274
 D-336: 255, 257, 259, 274
 D-337: 256, 260, 262, 273, 274
 D-338: 253, 256, 262
 D-339: 256, 257, 260, 264, 276
 D-340: 255, 257, 274, 274, 275, 386
 D-341: 256, 257, 260, 262, 263, 264, 269, 274
 D-342: 254, 255, 260, 263, 274
 D-343: 254, 257, 263, 271, 274
 D-344: 258, 274
 D-345: 260, 262, 264, 269, 274, 276
 D-346: 262, 274
 D-347: 257, 263, 264, 267, 274
 D-348: 256, 258, 262, 263, 274, 386
 D-349: 260, 263, 277
 D-350: 256, 260, 261, 262
 D-351: 251, 255, 256, 260, 261, 262, 264, 269, 274, 275
 D-352: 256, 269, 275, 276, 282
 D-353: 251, 255, 256, 260, 262, 263, 264, 269, 275
 D-354: 251, 262, 264, 265, 269, 275, 277
 D-355: 261, 262, 267, 269, 274, 275, 277
 D-356: 253, 266, 267, 275
 D-357: 252, 258, 262, 265, 266, 277
 D-358: 252, 263, 269, 275
 D-359: 251, 252, 253, 270, 275
 D-360: 252, 260, 269, 275
 D-361: 251, 252, 261, 268, 270, 275
 D-362: 252, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 269
 D-363: 252, 254, 260, 263, 265, 266, 269, 275, 276
 D-364: 252, 253, 264, 268, 269
 D-365: 251, 252, 253, 255, 262, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 277, 282, 386
 D-366: 251, 252, 268
 D-367: 252, 262, 268, 269
 D-368: 260, 262, 263, 270, 274, 275
 D-369: 252, 262, 268, 269, 275, 386
 D-388: 252
 D-370: 263, 265, 266, 269, 274, 278, 282
 D-371: 261, 262, 267, 274, 278
 D-372: 253, 263, 264
 D-373: 263
 D-374: 260, 262
 D-375: 252, 253, 260, 262, 269, 278
 D-376: 254, 260, 267, 278
 D-377: 263, 269, 282
 D-378: 253, 261
 D-379: 263
 D-380: 254, 261, 262, 269, 278
 D-381: 254, 261, 278
 D-382: 254, 256, 261, 265
 D-383: 254, 262, 264, 267, 278
 D-384: 264, 277
 D-385: 254, 261, 262, 277
 D-386: 258, 267, 268

- D-387: 265
 D-388: 267
 D-389: 261, 268
 D-393: 264
 D-394: 267
 D-395: 277
 D-396: 267
 D-398: 268
 D-401: 267, 268, 386
 D-403: 251
 D-405: 267
 D-411: 270
 D-412: 384
 D-414: 261
 D-440: 266
- Notularum
 G-73: 251
 G-74: 251
 G-78: 250
 G-83: 251
 G-85: 251
 G-93: 251
 G-116: 277
 G-129: 259
 G-130: 259
 G-132: 276
 G-133: 253, 258
 G-136: 258, 259, 263, 274
 G-137: 259, 261
 G-138: 263
 G-139: 274
 G-140: 274
 G-141: 260, 264, 275
 G-142: 256, 274, 275
 G-143: 264
 G-144: 253
 G-145: 263
 G-146: 258, 269, 271
 G-147: 262, 269, 271
 G-148: 269
 G-152: 262
 G-153: 261
 G-156: 262
 G-159: 262
- Visites pastorals
 P-112: 271
 P-114: 271
- Pia Almoina de la Seu 19
 Pergamins de la Pia Almoina
 PA, cal. 7, n. 9: 647, 654
 PA, Cassà de la Selva, n. 635 (2209):
 635
 PA, Fornells, n. 1: 652
 PA, Llambilles, n. 4: 641
 PA, Viladasens, n. 43 (6212): 611
 PA, Viladasens (Fellines), n. 433:
 650, 654
- Litterarum
 U-272: 274
 U-273: 258
 U-274: 264
- Dispenses matrimonials, Impediments
 1421: 278
- Documents del monestir d'Amer 9
 Documents del monestir de Roses 9
 Documents del monestir Banyoles 9
 Documents del monestir de Bell-lloc de
 Peralada 9
 Documents del monestir de Sant Pere de
 Besalú 9
 Documents del monestir de Sant Quirze
 de Colera 9
 Documents del monestir de Sant Llorenç
 de Sous 9
 Documents del monestir de Cervià 9
 Documents del monestir de Sant Daniel 9
 Documents del monestir de Sant Feliu de
 Guíxols 9
 Documents del monestir de Sant Miquel
 de Fluvià 9
 Documents del monestir de Sant Tomàs
 de Fluvià 9
 Documents del monestir de Sant Pere de
 Galligants 9
 Documents del monestir de Santa Maria
 de Cadins 9
 Documents de la col·legiata de Santa
 Maria de Besalú 9-10
 Documents de la col·legiata de Vilaber-
 tran 10
 Documents del convent de les Caputxines
 de Girona 10
 Documents del convent dels Franciscans
 10
 Documents del convent dels Dominicans
 10
 Documents del convent del Carme de
 Girona 10
 Documents del convent de Mercedaris de
 Castelló d'Empúries 10
 Documents de la comunitat de capellans
 de Sant Vicenç de Besalú 10
 Documents de la comunitat de capellans
 de Castelló d'Empúries 10
 Documents del priorat de Santa Maria
 de Lladó

- Documents del priorat de Jonqueres de
   Maià de Montcal 10
 Documents del santuari del Collell 10
 Documentació de confraries 10
 Índexs i repertoris, ms. 1 (*la Molassa*), fol.
   252-298: 105
 Informes de l'Arxiver Diocesà 57
 Arxiu de Sant Feliu 7
 Arxiu Històric de Girona 7
 Arxiu Municipal 7
   Ms. 7: 105
 Arxiu del Monestir de Sant Daniel
   Perg. 3: 649
 Biblioteca Carles Rahola 7, 8
   Ms. 9/101: 182
   Ms. 9/153: 105
 Biblioteca de la Catedral 7
 Biblioteca de Sant Feliu 7
 Biblioteca de la Universitat 7
 Biblioteca Diocesana del Seminari 7,
   55-57
   Ms. 1: 8, 18-58
   Ms. 2: 8, 58-64
   Ms. 3: 64-69
   Ms. 4: 69-74
   Ms. 5: 8, 74-76
   Ms. 6: 8, 76-86, 325
   Ms. 7: 8, 86-101, 325
   Ms. 8: 101-107
   Ms. 9: 107-117
   Ms. 10: 8, 117-123
   Ms. 11: 8, 123-151
   Ms. 12: 8, 151-182
   Ms. 13: 8, 183-193
   Ms. 14: 8, 193-204
   Ms. 15: 204-238
   Ms. 16: 8, 238-243
   Ms. 17: 243-248
   Ms. 18: 248-283
   Ms. 19: 8, 283-318
   Ms. 20: 8, 319-326
   Ms. 21: 326-332
   Ms. 22: 332-336
   Ms. 23: 337-340
   Ms. 24: 340-354
   Ms. 25: 354-359
   Ms. 26: 359-366
   Ms. 27: 366-390
   Ms. 28: 8, 390-405
   Ms. 29: 405-407
   Ms. 30: 407-411
   Ms. 31: 411-414
   Ms. 32: 414-416
   Ms. 33: 416-419
   Ms. 34: 419-425
   Ms. 35: 425-428
   Ms. 36: 429-434
   Ms. 37: 434-439
   Ms. 38: 439-444
   Ms. 39: 444-448
   Ms. 40: 448-455
   Ms. 41: 455-458
   Ms. 42: 458-464
   Ms. 43: 464-471
   Ms. 44: 471-473
   Ms. 45: 473-478
   Ms. 46: 478-484
   Ms. 47: 484-491
   Ms. 48: 491-510
   Ms. 49: 511-517
   Ms. 50: 517-531
- JENA**
 Thüringer Universitäts- und Landesbi-
 bliothek, ms. G.B. q. 79: 905
- LEIPZIG**
 Universitätsbibliothek (Philosophische
 Facultät), ms. 609: 905
- LLEIDA**
 Arxiu Capitular de Lleida
 Plecs de paper relligats dins un incunable
 de les *Constitucions i altres drets de*
Catalunya del 1495: 393, 394
- LISBOA**
 Biblioteca Nacional
   Ms. 1440: 223
   Ms. F. G. 1192: 223
   Ms. 9149¹: 223
   Mss. Ajuda, 50-V-25, fol. 107v-108r:
   225
- LONDRES**
 British Library
   Ms. Additions 18289, fol. 305: 225
   Ms. Egerton 360, fol. 125-153: 223
   Ms. Egerton 469: 223
   Ms. Egerton 534, fol. 317: 225
   Ms. Egerton 554, fol. 1-20: 223
   Ms. Sloane 3453: 905-906
- LÜNEBURG**
 Ratsbücherei, ms. Theol. 2° 45: 906

MADRID

Archivo Histórico Nacional 199

Biblioteca Nacional

Ms. 455, fol. 79ss: 189
 Ms. 773, fol. 220ss: 189
 Ms. 947, fol. 175-189: 188
 Ms. 954, fol. 9v: 225
 Ms. 954, fol. 14: 188
 Ms. 954, fol. 145: 191
 Ms. 977, fol. 127r: 225
 Ms. 1014, fol. 254-287: 223
 Ms. 1157: 185
 Ms. 1214: 187
 Ms. 1323, fol. 5-8: 226
 Ms. 1429, fol. 28r: 225
 Ms. 1443, fol. 18-21: 223
 Ms. 1750, fol. 402r: 225
 Ms. 1762, fol. 121: 224
 Ms. 1762, fol. 415r-455r: 187
 Ms. 1763, fol. 255-260: 226
 Ms. 2031, fol. 9r: 188
 Ms. 2058, fol. 230r: 188
 Ms. 2341, fol. 99r: 225
 Ms. 2341, fol. 219v: 224
 Ms. 2341, fol. 234r: 186
 Ms. 2490, fol. 55v-67v: 189
 Ms. 2501, fol. 177r-205v: 187
 Ms. 2578, fol. 136r: 187
 Ms. 2605, fol. 1r-61r: 187
 Ms. 3071: 223
 Ms. 3140-42: 223
 Ms. 3202, fol. 72-82: 226
 Ms. 3207, pàgs. 97-100: 226
 Ms. 3239: 223
 Ms. 3274: 223
 Ms. 3440, fol. 342r-384v: 223
 Ms. 3471, fol. 116-138: 223
 Ms. 3928, fol. 50-62: 189
 Ms. 3991, fol. 178r-200v: 223
 Ms. 4013, fol. 113v-116v: 225
 Ms. 4230: 906, 939-940
 Ms. 4233: 829, 840, 906-907, 936
 Ms. 4400, fol. 154: 187
 Ms. 4475: 187
 Ms. 5521: 189
 Ms. 5558 (1): 192
 Ms. 5801, fol. 108-124v: 191
 Ms. 5866, fol. 64-65: 220
 Ms. 5972, fol. 134r-138v: 226
 Ms. 6014, fol. 245-287: 223
 Ms. 6035, fol. 95r-101r: 229
 Ms. 6043, fol. 188-200: 226
 Ms. 6049, fol. 53-86: 187

Ms. 6209: 189

Ms. 6259, fol. 101r-132v: 187

Ms. 6266, (Castelló d'Empúries, 20
 març 1435), 24 fols. 105

Ms. 6371, fol. 66-77v: 189

Ms. 6440, fol. 117-130: 189

Ms. 6552: 229

Ms. 6657, fol. 1-32: 223

Ms. 6657, fol. 33-65v: 223

Ms. 6657, fol. 116r-127r: 220

Ms. 6732, fol. 138-146v: 189

Ms. 7061: 223

Ms. 7068, fol. 440r-502r: 223

Ms. 7139, fol. 1r-22r: 223

Ms. 7139, fol. 68r-115r: 223

Ms. 7175, fol. 113r-117r: 224

Ms. 7178, fol. 302-332v: 222

Ms. 7280: 187

Ms. 7370, fol. 177r-179v: 226

Ms. 7371, fol. 154-162v: 229

Ms. 7669, fol. 1-37: 189

Ms. 7968, fol. 95r-147r: 229

Ms. 7968, fol. 252v-259r: 191

Ms. 8045, fol. 1r-79r: 187

Ms. 8180, fol. 16-23r: 191

Ms. 8280, fol. 107v-135r: 220

Ms. 8512, fol. 102r-107v: 226

Ms. 8512, fol. 264v-267r: 191

Ms. 8755, fol. 167r-177r: 226

Ms. 9152: 979

Ms. 9163, fol. 188r-195v: 229

Ms. 9175, fol. 165-166v: 225

Ms. 9304, fol. 1r-38r: 187

Ms. 9390, fol. 66-72v: 189

Ms. 9393, fol. 8-9v: 225

Ms. 9394, fol. 453-456v: 191

Ms. 9442, fol. 37-39: 225

Ms. 9453: 223

Ms. 9562: 979

Ms. 9959, fol. 74-84v: 189

Ms. 9989: 237

Ms. 10129, fol. 282r-285v: 216

Ms. 10129, fol. 559r-567: 191

Ms. 10300, fol. 3-22: 225

Ms. 10329, fol. 260-270v: 190

Ms. 10343, fol. 222rv: 188

Ms. 10343, fol. 233r-236v: 229

Ms. 10436, fol. 49r-70v: 190

Ms. 10436, fol. 103r-118r: 225

Ms. 10475, fol. 221r-223v: 188

Ms. 10582: 229

Ms. 10588, fol. 33r-124r: 223

Ms. 10712, fol. 260-261: 226

- Ms. 10712, fol. 312-317: 222
 Ms. 10712, fol. 344-347: 219
 Ms. 10732: 229
 Ms. 10733: 229
 Ms. 10749: 229
 Ms. 10767, fol. 79r-89r: 226
 Ms. 10775, fol. 182r-270v: 187
 Ms. 10818/21: 229
 Ms. 10819/22, fol. 8r-25r: 190
 Ms. 10851, fol. 191r-253v: 187
 Ms. 10856, fol. 1r-97r: 229
 Ms. 10856, fol. 98r-144v: 187
 Ms. 10857, fol. 188v-193v: 225
 Ms. 10858, fol. 414r-422r: 229
 Ms. 10898, fol. 112r-168v: 187
 Ms. 10903, fol. 122r-198r [segona part]: 224
 Ms. 10903, fol. 202v-205r: 224
 Ms. 10907, fol. 1-4: 218
 Ms. 10907, fol. 4r-5r: 219
 Ms. 10907, fol. 5-6: 219
 Ms. 10907, fol. 6-9: 219
 Ms. 10915: 187
 Ms. 10939, fol. 174v-186r: 191
 Ms. 10994, fol. 75r-90r: 191
 Ms. 11008, fol. 1-17: 225
 Ms. 11009, fol. 59-132: 187
 Ms. 11010, fol. 23v: 226
 Ms. 11023, fol. 86r-97v: 225
 Ms. 11010, fol. 19r: 222
 Ms. 11010, fol. 35rv: 219
 Ms. 11031, fol. 19r-24r: 226
 Ms. 11031, fol. 333r-348r: 191
 Ms. 11036, fol. 150v-164v: 226
 Ms. 11041, fol. 123r-218v: 187-188
 Ms. 11043, fol. 17r-56v: 190
 Ms. 11046, fol. 370-372: 219
 Ms. 11075, fol. 44v-85v: 188
 Mz. 11077, fol. 1-11: 188
 Ms. 11082: 188
 Ms. 11087, fol. 192-198: 225
 Ms. 11206, fol. 81v-89r: 224
 Ms. 11207, fol. 77r-90r: 188
 Ms. 11260: 188
 Ms. 11268/33: 224
 Ms. 11331, fol. 43-52: 229
 Ms. 11706: 224
 Ms. 12026, fol. 13r-14: 216
 Ms. 12054, fol. 187-198: 190
 Ms. 12193, fol. 1-75: 188
 Ms. 12193, fol. 76-198: 229
 Ms. 12347, fol. 110-161: 188
 Ms. 12934/10: 224
 Ms. 12941/55: 224
 Ms. 12946/150: 190
 Ms. 12968, fol. 1-22: 190
 Ms. 12970, fol. 1-11: 188
 Ms. 12979, fol. 559-567: 191
 Ms. 13159: 222
 Ms. 13177, fol. 75-79: 229
 Ms. 13198, fol. 96v-101r: 225
 Ms. 13202: 229
 Ms. 13298, fol. 19-27: 225
 Ms. 13298, fol. 38-44bisv: 226
 Ms. 13298, fol. 146-165: 190
 Ms. 13328, fol. 41-83: 190
 Ms. 13685, fol. 193r-199v: 229
 Ms. 13686, fol. 3-87: 188: fol. 89-263: 229
 Ms. 13836, fol. 253-267v: 224
 Ms. 13458, fol. 17-26: 226
 Ms. 14246, fol. 123r-218v: 188
 Ms. 17513, fol. 183-226: 190
 Ms. 17635, fol. 332-339: 226
 Ms. 17744, fol. 82-87: 220
 Ms. 17841, fol. 19r-35v: 190
 Ms. 17937: 224
 Ms. 18055, fol. 63r-68v: 219
 Ms. 18063 (en francès): 224
 Ms. 18171, fol. 91-100: 226
 Ms. 18180, fol. 146v-174v: 224
 Ms. 18191, fol. 38r-42v: 229
 Ms. 18213, fol. 133r-136r: 222
 Ms. 18240, fol. 100-107bis: 188
 Ms. 18310, fol. 247-279: 224
 Ms. 18452, fol. 1r-13v: 224
 Ms. 18549, fol. 1-10, 23-30 i 31-85: 224
 Ms. 18550/5: 229
 Ms. 18579/15: 224
 Ms. 18634/69: 191
 Ms. 18635/17: 190
 Ms. 18635/12: 226
 Ms. 18657/31: 224
 Ms. 19011: 190
 Ms. 19321, fol. 227r-267v: 224
 Ms. 19712, fol. 312-317: 222
 Ms. 19775, fol. 182r-270v: 188
 Ms. 19834, fol. 90r-96r: 226
 Ms. 19851, fol. 191r-253v: 188
 Ms. 20476, fol. 111r-112v: 188
 Ms. 20951/17: 190
 Ms. 21037, fol. 2-70v: 188
 Ms. 22988: 229
 Biblioteca del Palacio Real
 Ms. II/1937: 185

- Biblioteca Lázaro Galdiano
 Ms. 44, p. 245-354: 224
 Ms. 159: 229
 Ms. 268, fol. 20r-40r: 224
 Ms. 273, p. 119-132: 226
 Ms. 415, p. 256-306: 220
- Biblioteca Municipal
 Ms. 556, pàgs. 137-184:
- Real Academia de la Historia
 Ms. 101, fol. 56v-57r (*olim* ms. 14-5-3): 190
 Ms. 102, fol. 11v-12r: 226
 Ms. 143, fol. 1-72 i 73-96 (la segona, còpia incompleta): 188
 Ms. 9-3454/18:
 Ms. Salazar 9-1.044, fol. 72-75: 225
 Ms. Salazar 9-1.060, fol. 248-250: 225
- Papeles de Jaime Villanueva*, lligalls I i II: 346
- MAINZ
 Manuscrits lul-lians de Magúncia 770
 Bibliothek des Priesterseminars
 Ms. 220k: 599
 Ms. 220i: 599
 Satdtbibliothek
 Ms. II 438: 772
- MALLORCA
 Manuscrits lul-lians 771, 775
- MILÀ
 Manuscrits lul-lians 768, 773
 Biblioteca Ambrosiana 533, 535, 536, 545, 583, 590
 Ms. A 5 Sup. 537-539
 Ms. A 66 Inf. 534, 567-568
 Ms. A 69 Inf. 886, 907, 937
 Ms. A 79 Inf. 534
 Ms. A 168 Inf. 534
 Ms. A 208 Inf. 569-570
 Ms. A 268 Inf. 583-590
 Ms. C 143 Inf. 907
 Ms. D 230 Inf. 908, 938
 Ms. D 248 Inf. 570-572, 599
 Ms. D 549 Inf. 534, 583-590
 Ms. E 4 Sup. 539-541
 Ms. H 8 Inf. 576-578, 598
 Ms. I 34 Inf. 579-581, 599
 Ms. I 117 Sup. 542-545, 599
 Ms. I 121 Inf. 581-583, 596, 597, 598
- Ms. N 4 Sup. 545-546
 Ms. N 101 Sup. 546-549, 599
 Ms. O 12 Sup. 549-550, 599
 Ms. O 87 Sup. 551-556, 599
 Ms. P 198 Sup. 556-560, 596
 Ms. S. P. 72 545-546
 Ms. Y 21 Sup. 560-567, 599
Llibre de contemplació 768
- MONTSERRAT
 Biblioteca de l'Abadia
 Ms. 4: 684, 760
 Ms. 88 (1): 224
 Ms. 383 (3): 224
 Ms. 668: 224
 Ms. 993: 978
 Ms. 1158, fol. 262 ss.: 224
- MORELLA
 Arxiu de l'Arxiprestal, ms. 1, n. 37: 795-797, 799
 Ms. 14: 724, 746
- MUNICH
 Manuscrits lul-lians 768, 769, 771, 780, 783-785, 792
 Bayerisches Nationalmuseum N-M Bibl., ms. 935: 908
 Bayerische Staatsbibliothek 534, 536
 Clm 10505 581
 Cod. Hisp. [Cat.] 52 599
 Cod. Hisp. [Cat.] 58 599
 Cod. Hisp. [Cat.] 65 542
 Cod. Hisp. [Cat.] 67 578, 599
Blanquerna 768
 Clm 8717: 908-909
 Clm 18788: 909
 Universitätsbibliothek, 2° Cod. ms. 566: 909
- NÀPOLS
 Biblioteca Nazionale Vittorio Emmanuele III, ms. VIII.C. 116: 909-910
 Ms. VIII.E.37 (982): 910
- OXFORD
 All Souls College Library, ms. LXXXV: 910
 Ms. LXXXVII: 910-911
 Balliol College Library, ms. XCIII: 911
 Ms. CXVII: 911
 Ms. CXCVII: 835, 911-912

- Bodleian Library, ms. Lat. Canon. Misc.
43: 912-936
Ms. Savile 18: 912
- Corpus Christi College Library, ms.
CXXVI: 912-913
Ms. CCXXVII: 886, 913
Ms. CXXX: 913, 841
- Magdalen College Library, ms. XVI: 914
Ms. LXXX: 914, 940
Ms. CVII: 914-915
- Merton College Library, ns. LXXXVII:
874, 915
Ms. CCLI: 915
- New College Library, ms. CXV: 916
Ms. CCXXXIX: 916
- Oriel College Library, ms. XXVI: 916
Ms. XXXV: 917
Ms. LXV: 834-835, 859, 882, 917,
930, 936, 942, 956-957
Ms. LXX: 917
- PÀDUA
- Biblioteca Universitaria, ms. 839: 918
Ms. 1580: 918, 936, 940
- Pontificia Biblioteca Antoniana, ms. 173
Scaff. IX: 918-919
Ms. 377 Scaff. XVII: 919
- PAMPLONA
- Biblioteca del Archivo de la Catedral, ms.
6: 827, 830, 833-834, 840, 845, 853,
858, 878-879, 884-887, 919-920,
930, 932-934
- PARÍS
- Bibliothèque de l' Arsenal 772
Bibliothèque Mazarine 772
Bibliothèque Nationale de France 772
Manuscripts lul-lians 768
Ms. Baluze 234: 649, 651, 652
Ms. esp. 7: 978
Ms. esp. 86/91: 185
Mss. esp. 88-90: 229
Ms. esp. 91, fol. 181-643: 224
Ms. esp. 161 (1): 225
Ms. esp. 273 (1): 188; fol. 158-184 o
198v-202: 229
Ms. esp. 273, fol. 158-184, 198v-202:
Ms. esp. 377: 224
Ms. esp. 423, fol. 350r-369r i 370r-
389v: 224
Ms. esp. 424, fol. 338-359: 224
Ms. fr. 1070: 587
- Ms. fr. 12235: 978
Ms. lat. 4670-A: 346
Ms. lat. 15450, fol. 80 i 90: 769
Ms. Nouv. Acq. fr. 20545: 978
Bibliothèque de Sainte-Geneviève 772
- PAVIA
- Biblioteca Universitaria, ms. Aldini 299:
920-921
Ms. 478: 886, 921
- PERALADA
- Biblioteca del Palau
Ms. 61: 105
- PESARO
- Biblioteca Alessandro e Costanzo Sforza
241
- PITTSBURGH
- University Library, codex Pittsb. 1 (Hill-
man Library, Special Collections Depart-
ment): 921-922
- PRAGA
- Knihovna pražké metropolitní kapituly,
ms. D. 8: 849, 822, 938
Ms. L. 36: 849, 922, 930
Ms. L. 38: 849, 922
Ms. L. 51: 849, 872, 923
Ms. M. 89: 849, 872, 923
Ms. M. 160: 849, 924
- ROMA
- Manuscripts lul-lians 769, 771, 772
Biblioteca Angelica 598
Ms. 127: 924
Ms. 831: 924, 930, 934
Ms. 1004: 924
Ms. 1034: 924
Ms. 1304: 925
Ms. 1967: 925
Biblioteca Casanatense 770
Biblioteca dell'Accademia Nazionale dei
Lincei e Corsiniana 770
Ms. 4 E 3 (Cors. 1113): 925, 941
Biblioteca del Collegio S. Isidoro 770
Biblioteca Nazionale Vittorio Emma-
nuele 770
- SALAMANCA
- Biblioteca de la Universidad
Ms. 337, fol. 96r-98v: 226

- Ms. 429, fol. 47r-49r: 224
 Ms. 1713, fol. 30r-32v: 190
 Ms. 2067, fol. 140r-143r: 226
 Ms. 2340: 853, 885, 925-926, 932-933, 937
 Ms. 2354: 926-927, 932
 Ms. 2767, fol. 1r-27v: 224
- SAN LORENZO DEL ESCORIAL**
 Biblioteca del monestir
 Ms. e.II.13: 105
 Ms. &.III.I: 983
 Ms. g.3.25: 840, 927, 936
 Ms. R.I.8: 121
 Ms. cast. I. III. 32. (1) i (3): 224
 Ms. cast. V. II. 4, fol. 467: 225
- SANTIAGO DE COMPOSTELA**
 Biblioteca de la Universidad
 Ms. 228: 219
 Ms. 375: 224
- SARAGOSSA**
 Biblioteca Universitaria, ms. M-21: 979
 Ms. M.29: 980
- SEU D'URGELL**
 Arxiu Capítular d'Urgell
 Visita *sede vacante* 1587: Visites pastorals, I, caixa 88: 801-822
- SEVILLA**
 Biblioteca Capítular y Colombina
 Mss. de Nicolau Eimeric 10
 Ms. 85-4-3: 224
 Biblioteca Universitaria
 Ms. 333-92: 224
 Ms. 331-203 (2): 224
- SIMANCAS**
 Archivo General
 Estado, leg. 363: 185
- SOLSONA**
 Arxiu Diocesà 978
- STRAKONICE**
 Státní Okresní Archiv, ms. Vodňany 11: 872, 927
- STUTTGART**
 Württembergische Landesbibliothek, ms. HB X 10: 927-928
- TOLEDO**
 Biblioteca Pública
 Ms. 462: 224
- TORÍ**
 Biblioteca Nazionale Universitaria, ms. E.III.3: 840, 928, 936
 Ms. H.III.39: 928
 Ms. H.VI.28: 928-929
- TORTOSA**
 Biblioteca Capítular 772
 Arxiu de la Catedral
 Ms. 187, fol. 2-52: 346
- TOURS**
 Cathédrale, ms. 359: 835, 929
- UTRECHT**
 Rijksuniversiteit te Utrecht Bibliotheek, ms. 324 (Lat. 68): 929
- VALÈNCIA**
 Arxiu de la Catedral de València
 Ms. 139: 705
 Biblioteca de la Universitat de València
 Mss. 1770-1771: 185
- VALLADOLID**
 Biblioteca de Santa Cruz
 Ms. 48, fol. 96-99: 226
 Ms. 317: 224
 Ms. 407, fol. 1-185v: 229
 Ms. 407, fol. 186r-194r: 229
- VENÈCIA**
 Manuscrits lul-lians 768
 Biblioteca nazionale Marciana, ced. Marc. Lat. VI, n. 166 (2674): 929-930, 940
- VIC**
 Biblioteca Episcopal
 Ms. 147, fol. 1-24: 349
 Ms. 147, fol. 27-64: 346
 Ms. 148, fol. 1-50: 346
 Ms. 148, fol. 56-77: 349
 Ms. 220, fol. 41-66: 349
 Ms. 221: 349
 Ms. 258, fol. I-XXXIV: 346
 Ms. 258, fol. XXXIII-104:

VIENA

Österreichische Nationalbibliothek, ms.
1590 (Univ. 690): 930
Ms. 5880⁴, fol. 177r-197r: 224

VILANOVA I LA GELTRÚ

Biblioteca Museu Balaguer
Ms. 24: 197-198

VILAMACOLUM

Ms. de l'arxiu patrimonial de can Geli
105

WORCESTER

Chapter Library of Worcester Cathedral,
ms. F. 86: 930

TAULA DE PRIMERS VERSOS

- Aeterne rector siderum 68
 Aeterne rerum conditor 68
 Athleta Christi nobilis 67
 Aurora coelum purpurat 68
- Caelitus plenus rigat hinc ad instar 67
 Christe Sanctorum decus Angelorum 67
 Clara lux mundo nova nunc refulget 67
 Coelitum Joseph decus atque nostrae 67
 Conscientia de vidad artificiosa 562
 Corpus domas jejuniis 68
 Cum Margaritam respicis 68
 Cur mundus militat sub uana gloria 540
 Custodes hominum psallimus Angelos 68
- Después que a dios offreçí 590
 Domare cordis impetus 67
 Domus paternae in angulo 67
 Dum nocte pulsa 67
- Ecce jam noctis tenuatur umbra 68
 Eja Dux noster Pater atque custos 68
 En clara vox redarguit 68
 En dies lucet veneranda nobis 67
 En noctis medium surgite propere 67
 En redit patris celebris triumpho 68
 Ex more docti mystico 68
- Gentis Polonae gloria 68
- Haec est dies qua candidae 68
 Hanc diem laeti celebremus hymnis 68
 Hortus Minorum fertilis 68
- Ia lignosent al munt atenyia 120
 Inter sorores optimas 66
 Iste quem laeti colimus fideles 67
- Jam satis culpis scelerique diro 66
 Jesu, decus Angelicum 66
 Jesu dulcis memoria 66
 Jesu Rex admirabilis 66
- Laeta devote celebret Minorum 67
 Lo pellica vestit de sa natural manta 120
- Magni Parentis Filiae 67
 Martinae celebri plaudite nomini 66
- Martyr Dei Venantius 67
 Mentibus laetis jubilemus omnes 67
 Miris modis repente liber ferrea 67
- Nocte surgentes vigilemus omnes 68
 Non illam crucians unguam, non ferae 66
 Nullis te genitor blanditiis trahit 67
- O flos rosarum pulchrior 67
 O sol salutis intimis 68
 O sponsa Christi amabilis 67
 Opes decusque regium reliqueras 67
- Pange lingua gloriosi 68
 Par Vati versus quia bis mentitur 192
 Perfrui Christo facie peroptans 67
 Petre, sol terris oriens Iberis 68
 Petrum parentis optimi 68
 Primo die quo Trinitas Beata mundum con-
 didit 68
- Quae dedit Christus documenta ut audit
 67
 Quae pura scandis aethera 66
 Quam se Deus mirabilem 67
 Qui poli sedem meritis paratam 67
 Qui scripsit scribat 557
 Quicumque certum quaeritis 68
- Regali solio fortis Iberiae Hemenegilde jubar
 67
 Regi dum coronatur hec sequentia dantur
 196
 Regis superni nuntia 68
 Reversa mox Viterbium 67
 Rex sempiternae coelitem 68
- Sacris solemnibus juncta sint gaudia 68
 Salve Minorum gloria 67
 Sancta Mater istud agas 67
 Se Deo torum cupiens dicari 67
 Sidus etruscis rutilans ab oris 67
 Splendor Paternae Gloriam 67
 Sponso vocante ad asperum 66
 Stabat Mater dolorosa 67
 Stigmatum sacri redeunt honores 68
 Summi Parentis Filio Patri futuri saeculi
 68

Summi Parentis Unice 66	Verbum supernum prodiens 68
Te deprecante, corporum 68	Virgo virginum praeclara 67
Te, Joseph, celebrent agmina 66	Visus in somnis reparare muros 67
Tibi, Christe splendor Patris 67	Viuat in celis iacobus homo fidelis 557
Tu natale solum protege, tu bonae 66	Voce laetanti modulis canoris 67
	Vos iuvenes temidos qui vultis munia sacra 333

TAULA D'ANTROPÒNIMS I DE TÍTOLS ANÒNIMS

- Aaron 46, 63
 Abacuch, v. Habacuc
 Abadal i de Vinyals, Ramon d' 601, 625, 950
 Abate, Guiseppe 909
 Abbagnano, Nicola 852
 Abderraman II 619
 Abdias, v. Abdies
 Abdies 36, 37
 Abdo 41
Abecedarium 365
 Abel 60
 Abendaño, Lope de 186
 Abias, v. Abies
 Abies 46
 Abinoè 62
 Abraham 26, 38, 45, 148, 417
 Abraham, Cresques 350
 Absalon 540
Absolutiones et benedictiones dicendae in Officio novem et trium Lectionum 71
 Acab 25, 31, 34, 36, 37, 38
 Achab, v. Acab
 Achatz, v. Acab
 Achaz, v. Acab
 Acquaviva, Andrea Matteo 168
Acrostics sobre el nom de Lluís XIV, amb els epítets afegits de «rex impivs», «rex maivs», rex maivs viuet», en lloança del dit rei 192
Acta del capítol general benedictí del 9 de maig del 1709 per a satisfer les peticions del monestir de Silos 231
Acta del Recés de Frankfurt, 30 de juny 1557 313
 Acuña, Antonio de 185, 187
 Ada, v. Adam
 Adalbert, abat de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú 647
 Adalbert, clergue de la catedral de Girona 647
 Adalbert, prevere 647
 Adalbertus 604, 647
 Adaleds 611, 627, 655, 661
 Adalets, v. Adaleds
 Adam 25, 60, 148, 578, 592, 594
 Adanagillus 628
 Adaülf, v. Adaulfus
 Adaulfus 605, 651, 652
 Adela, v. Adilà
 Adelaida 654
 Adelaida, esposa de Llobet 645
 Adelio 605, 635
 Ademar, Ramon 662
 Adila, v. Adilà
 Adilà 603, 606, 621, 626, 627, 630
 Adilanus, v. Adilà
 Adonias, v. Adonies
 Adonies 63
 Adrià, emperador 113, 460, 467
 Adrianus, v. Adrià
 Adroarius, v. Adroer
 Adrouarius 604
 Adrouarius, v. també Adroer
 Adroer 605, 608, 636, 637, 649, 650, 651
 Adroer, Arnau 19
 Adroer, espòs d'Engradia 650
Advertentia de thesibus damnatis a Clemente XIII 362
 Aduver, Ramon 629
 Aertsen, Jan A. 859, 866, 867, 873, 879, 934, 937
 Affitto, Matteo d' 413
 Agapit el diaca 983
 Ageu 40, 41
 Ageus, v. Ageu
 Ago 605, 608, 633
 Ago, esposa de Llobet 648, 649
 Agostí, Antoni 347
 Agostino Trionfo, v. Trionfo, Agostino
 Aguilar, comte d' 211
 Aguilar Piñal, Francisco 14, 235, 237
 Aguiló, Estanislau 768, 769, 771
 Aguiló i Fuster, Marià 14, 121
 Aguirre, card. 232
 Agustí, sant 63, 669, 680-682, 689, 701, 705, 707, 722, 760, 967, 984, 987
 Agustí, Antoni, v. Agostí
 Agustí, Miquel 959
 Agustí, Pere Joan 274
 Ailly, Pierre d' 748
 Ainaud de Lasarte, J. M. 787
 Aiyxer, Bernat 818
 Alamos de Barientos, Baltasar 229
 Aland, Kurt 14, 45, 46
 Alanyà i Roig, Josep 725-726
 Alapide 360

- Alaric 603, 628, 629, 630
 Alarichus, v. Alaric
 Alaricus, v. Alaric
 Alba 612
 Alba, duc d' 219, 225, 227
 Alba, Pedro de 290
 Albalat, Guerau d' 966
 Albanell (àlies) 127
 Albani, card. Annibale 78, 86, 89, 90, 92, 93, 94, 95
 Albareda, Joaquim 955
 Albareda, Pere 261, 275
 Alberni, Anna 795
 Alberoni, card. 86, 185, 222, 223, 227, 228
 Alberoni, comte 222
 Albert el Gran, sant 686
 Albert II el Savi, duc de Baviera 174
 Albertí, editor 15
 Albertus Geldrop, v. Geldrop, Albertus
 Albia, Fernando de 229
 Albiana, B. 169, 170
 Albini, capità 169, 170, 171
 Albons, Nicolau 810
 Alcover 586
 Alegre, Francesc 958
 Aleix, mestre 121
 Alejandro, v. Alexandre VI
 Alentorn, Onofre d' 815
 Alexander, v. Alexandre
 Alexandre 43
 Alexandre VI 154, 155, 156, 157, 158, 161, 169, 173, 182, 986, 987
 Alexandre VIII 96, 322
 Alexandre d'Alexandria 871, 910
 Alexandre d'Halès 871
 Alexandro, v. Alexandre
 Alfons I de Catalunya-II d'Aragó 200
 Alfons II de Catalunya-III d'Aragó 137, 138, 200
 Alfons II de Nàpols 156, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 165, 169
 Alfons III de Catalunya-IV d'Aragó 129, 131, 137, 138, 139, 140, 142, 200, 346, 349
 Alfons el Magnànim, IV de Catalunya-V d'Aragó-I de Nàpols 151, 155, 196, 200, 974, 985
 Alfons V de Portugal 179, 186
 Alfons X de Castella 132
 Alfons d'Aragó, v. Alfons II de Nàpols
 Alfons d'Aragó, príncep de Salern i duc de Bisceglie 166, 167, 170, 171, 173, 175, 176, 178
 Alfons d'Aragó, primogènit del duc de Cardona-Sogorb 197
 Alfons el Vell 987
 Alfons, infant 137, 150
 Alfons, primogènit de Portugal 179
 Alfonsus, v. Alfons
 Alier, Pedro 333
 Alighieri, Dante 963, 968, 983
Aliqua pars que deficit in sumulis 463
Al-legacions jurídiques del gremis i artesans de Girona contra els botiguers que venen roba estrangera 437
Al-legacions sobre l'afer d'una càtedra de Salamanca reclamada pels benedictins 233
 Alliney, Guido 870, 871, 896, 937
 Almagro Basch, Martín 945, 947
 Almansur 134, 149
 Alonso, v. Alfons
 Alonso, don 223
 Alonso, nunci de Nàpols 83
 Alonso, Natàlia 951
 Alòs-Moner, Ramon d' 575, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 779, 792, 795, 799
 Alsted, Johann Heinrich 777
 Altamura, príncep d', v. Frederic II de Nàpols
 Altés i Aguiló, Xavier 756
 Altés, impremta 198
 Altimir 609, 643
 Altimirus, v. Altimir
 Alturo Perucho, Jesús 689
 Alueroni, v. Alberoni
 Alva, v. Alba
 Alva y Astorga, Pedro 706-707, 712
 Álvarez, fray Luís 232
 Álvarez de Toledo, Fernando 225
 Alvarado, Francisco 475
 Amalec 24
 Amalech, v. Amalec
 Amalric, Pius 269
 Amanci, Bartolommeo 240
 Amantius, v. Amanci
 Amaríz, Pedro 696
 Amasias, v. Amasies
 Amasies 40
 Amat, Bernat 658
 Amat, Jaume 808
 Amat, Pere 663
 Amath 37
 Amathus, v. Amath
 Ambròs 21
 Ambròs, sant 984
 Ambrosius, v. Ambròs

- Amedeus Gaielli, bachalaureus, v. Gaielli, Amedeus
 Amelius 607, 657
 Ameller, Francesc 278, 279
 Amengual Bunyola, Guillem A. 728
 Amerini, Fabrizio 857, 871, 880, 881, 936, 940
 Amiens, Hugues d' 724
 Amigant, Pere d' 393
 Amon, rei 40 252
 Amos, v. Amós
 Amós 31, 35, 36
 Amostazo, Francisco 363
 Ampúrias, v. Empúries
 Anadagillus 606, 607, 628, 638
 Anagod 607, 639
 Anastasi 113
 Anastasius, v. Anastasi
 Andersen, Claus A. 892, 918, 929, 940, 941
 André, Antoine (=Antoni Andreu)
 Andrea de Novo Castro 668
 Andreas, v. Andreu
 Andreas, Jacobus 310, 316
 Andrés, cronista 889
 Andrés, Melquíades 844
 Andrés de Ustarroz, Baltasar 889
 Andrés, Antoni de (=Antoni Andreu)
 Andreu 608, 649, 650
 Andreu, Jacint 339
 Andreu, Joan 396
 Andreu i Domingo, Antonieta 964
 Andrew, v. Andreu
 Andrews, Robert R. 864-865
 Argefredus, v. Argefredus
 Angel, fray, v. Maldonado, Ángel
 Angelelli, Ignacio 858, 933
 Anglada, Josep
 Anglada i Torrens, Joan Esteve 450, 451, 453, 454
 Anglasell i Roca, Narcís d' 388
 Anglasola 197
 Anglès Cervelló, Misericòrdia 790
 Anjona 816
 Ann Matter, E. 757
 Anna 59
 Anna de Bretanya 175
 Anònim de Heiligenkreuz 680
 Anònim de Reading 724
 Anselm de Canterbury 665, 691, 698, 706, 719, 722-723
 Anselm el Jove 665, 723
 Anselm, pseudo 680, 707
 Ansulf 608, 650
 Anssulfus, v. Ansulf
 Antíoc 42
 Antioche, Jean d' 958
 Antolín, Guillermo 927
 Antonelli, Giovanni Carlo 370
 Antoni Andreu 825-942
 Antoni de Pàdua, sant 67
 Antonio, Nicolás 982
 Antonio de Andrés (=Antoni Andreu)
 Antonio Trombetta, v. Trombetta, Antonio
 Antonius 587
 Antonius Andreas (=Antoni Andreu)
 Antonius de Hispania 890, 939
 Antyochnus, v. Antíoc
 Aparicio, D. M. 187
 Apià 240
 Apiano, v. Apià
 Aquiba, rabbí 598
 Aquinas, v. Aquino
 Aquino, Antonella d' 163
 Aquino, Tomàs d' 406, 486, 488, 493, 496, 512, 514, 674, 681-682, 701, 705-708, 725, 828, 832, 836, 842, 848, 849, 851, 855, 862, 866, 871, 877-878, 882-883, 936, 961, 983, 984, 988
 Aragó, card. Lluís d' 169
 Aragó, Elionor, d' 348
 Aragó, Joan d', patriarca d'Alexandria 345, 347
 Aragó, Pere Antoni d' 81
 Aragó, Sança d' 156, 167
 Aramon i Serra, Ramon 779, 789
 Aranda, Pedro de 174
 Arasoy, Anna A. 535
 Arbertus, presbiter 608, 654
 Arbona, Miquel 781
Arbre genealògic de la família Colom, de Mont-ras, patrona del benefici fundat a Sant Iscle d'Empòrdà per Pere Colom, prevere, el 6 de juny del 1582 250
 Arcais, Francesca d' 918
 Arcemirus, v. Argemirus
 Arceo, Juan de 542, 544, 545, 561, 562, 591, 594
 Archimballus 607, 652, 653
 Archinto, card. Giuseppe 79
 Arduca 608, 645, 646
 Areny, Joan Antoni 252
 Areny, Joanot 807
 Aretino, Pietro 284, 297
 Arfaxat 27
 Argefredus, leuita 607, 639, 640

- Argfredus, presbiter 604, 605, 607, 608, 609, 637, 643, 644, 646, 652, 653
- Àrgela 605, 634
- Argemí, Manuel 450
- Argemirus 607, 657
- Argenadus 604, 645
- Argensola, els 331
- Argensola, Lupercio Leonardo de 225, 226
- Argenti, Gaetano 97, 98
- Argesèn, v. Argesinda
- Argesinda 604, 642
- Àrgila 606, 632
- Argumentum in Epistulam ad Corinthios primam* 47
- Argumentum in Epistulam ad Corinthios secundam* 47
- Argumentum in Epistulam ad Ephesios* 48
- Argumentum in Epistulam ad Galathas* 48
- Argumentum in Epistulam ad Hebraeos* 52
- Argumentum in Epistulam ad Philipenses* 49
- Argumentum in Epistulam ad Thessalonicenses secundam* 50
- Argumentum in Epistulam ad Timotheum primam* 50
- Argumentum in Epistulam ad Timotheum secundam* 51
- Argumentum in Epistulam ad Titum* 51
- Argumentum marcioniticum in Epistulam ad Thessalonicenses primam* 49
- Argumentum marcioniticum in Epistulam ad Philemonem* 51
- Aristote, v. Aristòtil
- Aristotele, v. Aristòtil
- Aristoteles, v. Aristòtil
- Aristòtil 488, 493, 496, 499, 501, 512, 514, 540, 568, 826-829, 831-834, 836, 838, 840-841, 842, 844-849, 851, 854-860, 862, 864, 866-872, 876-877, 880-884, 886, 888, 891-899, 901-913, 915-917, 919, 921-924, 927-932, 935-937, 939-940, 942, 984, 985, 988
- Aristotiles, v. Aristòtil
- Aristotle, v. Aristòtil
- Ariülf 636
- Ariuonsus 604, 607, 639, 643, 644
- Arivons, v. Ariuonsus
- Armestat, v. Darmstad
- Armengol, Joan 814
- Arnallus, v. Arnau
- Arnallus Bernardi, V. Bernat, Arnau
- Arnau, canonge de Girona 612, 658, 660
- Arnau de Vilafant 641
- Arnau de Vilanova, v. Vilanova, Arnau de
- Arnau, prevere i *scriptor* 609, 658, 662
- Arnau, Guillem 607, 661
- Arnau, levita 609, 616, 662
- Arosio, Marco 865
- Arranz Velarde, F. 187
- Arquer, Josep 269
- Arràs Joan d' 349
- Arribas, Antoni 951
- Artal 809
- Artal, Jaume 805
- Artal Machià 805
- Artaxerxes 189, 237
- Articles i pronoms* 521
- Ars notandi, contexendi et investigandi particularia in suis universalibus* 550, 599
- Artis laudes* 572, 599
- Arxiduc, l', v. Carles III d'Aragó-Castella, VI d'Alemanya
- Arxiepiscopologi de Tarragona, des de Berenguer {Sunifred de Lluçà, 1091-1099}, fins a Pero Urrea {1445-1489}* 343
- Arzeo, v. Arceo
- Asemund, v. Asemundus
- Asemundus 653, 654
- Asensio, David 951
- Assiris, els 60
- Assirius, v. Assiris, els
- Assols, Domènec 275
- Assuer 28
- Astruc de Cortielles, Raimon 675
- Asuero 237
- Ataülf 651
- Attrabatensis, v. Myésier
- Aubert, R. 842
- Aude, Édouard 890
- Auferius, Stephanus 227
- August I de Saxònia 312
- August II, rei de Polònia 90
- Augustinus, v. Agustí
- Aurea, v. Òria
- Aurell, Baltasar 818
- Àuria 605, 630, 631,
- Àuria, devota 626, 627, 631
- Auriol, Pèire 668-669, 671, 678, 679, 688, 719, 722, 725, 868, 879, 876, 934, 936
- Auruera 608, 640
- Aurulf 605, 637
- Aurulfus, v. Aurulf
- Aussure, Francesc 5675
- Àustria, Joan d' 227, 404, 405
- Àustries, els 192, 778
- Auto de fe de Valladolid, 1559* 188
- Autun, Honori d' 737

- Àvalos, Alfonso d' 163
 Àvalos, Íñigo 163
 Avellino, Francesco Marino, príncep d' 94, 96
 Avellino, v. també Caracciolo
 Aventin, Mercè 952
 Averrois 851, 871
 Avicenna 851
 Avierna 640, 643
 Avinyó, Joan 535, 538, 540, 543, 544, 547, 548, 552, 553, 557, 558, 559, 565, 566, 569, 570, 572, 575, 577, 578, 580, 582, 586, 776, 777
 Avolio, F. 535
 Avril, François 918
 Ayala, Jorge M. v. Ayala Martínez, Jorge M.
 Ayala Martínez, Jorge M. 872, 873
 Azcona 185
 Azpilcueta, Martí de 375

 Baal 24
 Bachs, Joaquim 75, 76
 Badia, Lola 541, 555, 730, 791
 Badia i Homs, Joan 611
 Badia i Margarit, A. M. 590, 779, 781
 Badillo, Manuel de 216
 Bagunyà i Casanovas, Jaume 826, 828-829, 831-832, 839, 841-842, 858, 861, 868, 884-887, 889, 907, 931, 934, 939
 Baiges, Ignasi J. 622
 Bajacet II 157, 180
 Bajandas, Josep 270
 Bakker, Paul J. J. M. 869, 880, 939
 Balaguer, Jaume 805
 Balaguer, Joan 805
 Balagueró, Marsal 814
 Balari i Jubany, Josep 967
 Balasch, Josep 814
 Balasch, Manuel 974
 Balboa, Gonzalo de 844
 Baldomar, Jeroni 814
 Balič, Carolus 670, 691, 705, 756, 833
 Balil, Albert 948
 Ballarin, J. M. 787
 Ballofred 604, 642
 Bal-lofred, v. Ballofred
 Balsells 816
 Baluze 649, 651, 652
 Balzo, Isabella del 171
 Bancells, Anna 14
 Bañas, Anton 529
 Bañas, Jaume 529
 Banyes, Salvador 267

 Barac 62
 Baracco, Adelaide 787
 Barach, v. Barac
 Barachias, v. Baraquies
 Baraquies 41
 Barbastre, Joan de 350
 Barbosa, Pedro 389
 Barceló, Miquel 952
 Barceló, Rafael 772
 Barca, v. Barcha
 Barcha, P. 605, 606, 648, 659
 Bardoll, Jaume 813
 Barnés, v. Bernés
 Barni, card. 434
 Barnils, P. 577
 Barnoy, Josep 387
 Baron, Hans 317
 Baronio, card. Cesare 241
 Baronius, v. Baronio
 Barquers, Joan de 123
 Barral i Altet, Xavier 943, 944, 945, 948
 Barril, Llorenç 260
 Barril, Pere 274
 Barrila(o) 608, 635, 636
 Bartholomeus, frater, v. Vitalis, Bartholomeus
 Bartocci, B. 881, 899
 Bartolomé Martínez, Bernabé 789
 Bartomeu l'Anglès 983
 Baruc 43, 58
 Baruch, v. Baruc
 Bas, Joan 821
 Bas, Pere 816
 Bastero i de Lladó, Antoni de 325
 Bastero i de Lladó, Baltasar de 12, 86, 151, 199, 203, 204, 243, 248, 320, 325, 430, 431, 432, 433, 434
 Batalla, Josep 791, 892, 918, 929, 941
Batalla contra Juan de Ulloa 186
 Batalla, Josep 729, 737, 739, 741
 Bataller, Rafael 430, 431
 Batista i Roca, J. M., 771
 Batlle, Carme 953
 Batllori i Munné, Miquel 17, 575, 586, 775-776, 778-781, 788-789, 793, 795-800, 970, 971
 Baucells i Reig, Josep 695
 Baudrillart, Alfred 828
 Bauer, Helmut 137
 Bauer, Johannes B. 735
 Bauibara, v. Baviera
 Baviera, duc de, v. Albert II el Savi
 Bayona Aznar, Bernardo 962

- Beamonte, v. Beaumont
 Beatriu d'Aragó, reina d'Hongria 178
 Beatriu, infanta 196,
 Beatrix, femina 609, 615
 Beaumont, Joan de 201, 202
 Beauvais, Vincent de 983
 Beccadelli 985
 Becker, Johannes 311, 315
 Beda 63, 984
 Beerí 34
 Bela 605, 651, 652
 Belel, Andreas 606, 655, 656
 Belerh, Jean 702
 Belell 638
 Bella, v. Bela
 Belleli 607, 638
 Bellelus, Petrus 662
 Bell-lloc, els 19, 952
 Belluga, Pere 984
 Beltzii, Joan 311
 Benages, Felius 269
 Bendrell, Gregorio 102
 Benedictus, sanctus, v. Benet, sant, i Benet
     XIV
 Benedickt, H. 97
 Benet, sant 196, 214, 233
 Benet XIII 675, 694-695, 785, 975
 Benet XIV 365, 482, 775, 975
 Benet, Francesc 814
 Beniamim, v. Benjamí
 Benincasa, D. 272
 Benito, san, v. Benet, sant
 Benito, Pere 953
 Benjamí 32
 Bennassar, Miquel 788
 Benrath, Gustav Adolf 317
 Bentley, magister 914
 Benvenist de la Cavalleria 667
 Benveniste, Émil 716
 Berardi, Carlo Sebastiano 518
 Berenguer de Papiol, 696
 Berenguer [Guifré], bisbe de Girona 611
 Berenguer, levita 649, 662
 Berenguer, prevere 662
 Berenguer Ramon I, comte de Barcelona
     652
 Berga, doctor 813
 Berga, Margarita d'En 584
 Berger, Samuel 15, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
     27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 40, 42, 43,
     44, 45, 46, 48, 53, 57
 Bermúdez de Castro, Salvador 229, 230
 Bernard, Edward 896-897, 930
 Bernardí de Siena, sant 67
 Bernardino de' Bustis 712-713
 Bernardo, P. 302
 Bernardus, v. Bernat
 Bernardus Rusticus 645
 Bernat 607, 608, 612, 641, 645, 646, 653
 Bernat I de Besalú 647
 Bernat, cavaller, v. Viladasens, Bernat de
 Bernat, clergue 612, 658, 660, 663
 Bernat, prevere 609, 658, 662
 Bernat, prevere i escricà 662
 Bernat, sant 230, 567, 570, 674-675, 685-
     687, 693-694, 696, 710, 703-705, 719,
     722-723, 761, 763
 Bernat, Arnau 663
 Bernat, Guillem 612, 629
 Bernat, Pere 603, 612, 629
 Bernat Tallaferro 644
 Bernés, els 254
 Bernés, Miquel 254
 Bernés, Pere 349
 Bersuire, Pierre 958
 Bertolami, Giovanni 921
 Bertran, Francesc de 385, 386
 Bérubé, Camille 825-826, 835-836, 841-
     842, 844-845, 849, 861, 864, 883, 920,
     933, 935
 Besinyana, príncep de, v. Sanseverino,
     Bernardino
 Bestida, v. Sabastida
 Besturs, Antoni 807
 Betlem, Antigona 251
 Beuter, Pere Antoni 196, 241
 Betí, Manuel 795, 799
 Betzoni, v. Bezoni
 Bewtin (o Beuten), Johannes 904
 Bezoni, Guilmus 606, 659
 Biada 632
 Bichi, card. Giacomo 78, 89
 Bihl, Michael 828
 Bingen, Hildegarda de 968, 969
 Birk, Ernest 724
 Bisson, Thomas 954
 Bitterli, Thomas 902
 Bitondo, marquès de, v. Acquaviva, Andrea
     Matteo
 Blanca d'Anjou 967
 Blanca de Navarra 198, 199
 Blancat, Miquel 274, 275
 Blanch, Josep 473
 Blancúcia 605, 651, 652, 658
 Blanquer, Francesc 259
 Blasco de Lanuza, Vincencio 888

- Blasi, Francesc 814
 Blidguer, Pere 662
 Boadas i Llavat, Agustí, v. Boadas Llavat, Agustí
 Boadas Llavat, Agustí 827, 865, 875, 880
 Boades, Bernat 260, 272
 Boades, Joan Pau 260
 Boades, mas 272
 Boeci 539, 829, 831, 851, 858, 888, 910, 921, 926-927, 931, 932, 984
 Boecio, v. Boeci
 Boecius, v. Boeci
 Boet, Joan 807, 819
 Boethius, v. Boeci
 Bofarull, Francesc d'A. 534, 543
 Bofill, Jaume 784
 Bogt, Albert 828
 Bohigas, Pere 57, 58, 60, 117, 120, 124, 151, 154, 183, 193, 194, 204, 244, 248, 240, 284, 471, 772, 773, 781
 Boileau 331
 Boïls, mas 253
 Bolòs, Jordi 623, 952
 Bolòs y Vayreda, Carles de 155, 182
 Bonadona 605, 651, 652
 Bonafilla, jueva 647
 Bonavel 80
 Bonaventura, v. Bonaventura, sant
 Bonaventura, sant 67, 686, 935, 938
 Bonaventura da Bagnoregio, v. Bonaventura, sant
 Bonaventure, v. Bonaventura, sant
 Bonefilius 608, 609, 643, 649, 650
 Bonet 606, 609, 612, 636, 658, 659, 660, 663
 Bonet, Francesc 818
 Bonet, Nicolau 875, 881, 900, 936, 940-941
 Bonet, Pere 530
 Bonet, Ponç 251
 Bonetus de Mata, v. Bonet
 Bonfill, v. Bonefilius
 Bonfill, canonge 643
 Bonifaci VIII 226, 560, 565, 596, 723, 787, 966
 Bonifazio, v. Bonifaci
 Bonilla San Martín 7789
 Bonllavi 578
 Bonnassie, Pierre 952, 953
 Bonner, Anthony 535, 538, 540, 543, 544, 547, 548, 551, 552, 553, 557, 558, 559, 565, 566, 569, 570, 572, 575, 577, 578, 580, 582, 728, 736, 744, 779, 783, 791
 Bonshom, sagristà 642, 647, 648
 Bonuç, prevere 646, 648
 Bonushomo 605, 649
 Booz 24
 Boquet, Berenguer 818
 Boquet, Joanot 819
 Boquet, Pere 819
 Borbó, els 9
 Borbó, Gilbert de 167, 170, 171
 Bord, Guillem 608, 635
 Bord, Maria 608, 635
 Bord, P. 605
 Bordila, Ermessendis 273
 Bordons i Guillot, Antonio de 416, 417, 418, 419
 Bordoy, Antoni 791
 Borgia, v. Borja
 Borgonya, duc de, v. Felip I de Castella, el Bell
 Boris i Servent, Bernat 442
 Borja, els 8, 173, 986, 987
 Borja, Cèsar 163, 173, 175, 176, 177, 178, 182
 Borja, Francesc de 292, 986, 987
 Borja, Joan 169, 171, 173
 Borja, Jofré 156, 167, 172, 173
 Borja, Lucrècia 156, 173, 175, 176, 177, 178, 179
 Borja, Roderic de, v. Alexandre VI
 Borja, Roderic, fill de Lucrècia 177
 Borland, Catherine R. 901
 Bornat, Claudi 347
 Bornatium, v. Bornat
 Boronat, Antoni 814
 Borràs, Pere Joan 263
 Borrel 805
 Borrell, comte 134, 640, 643
 Borrell, Francesc 805
 Borrell, Josep 805
 Borroneus, v. Borromei
 Borromei, cardenal Federigo 537, 569
 Borromei, Carlo, conestable 94
 Borromei, Vitaliano 94
 Bosch, Andreu 410
 Bosch, Jaume 816
 Bosch, Rafael 816
 Bosch Gimpera, Pere 943, 944, 947, 951
 Bosch i Parer, Carles 623, 624
 Boschmonar, família 944
 Bossert, Gustav 317
 Botaller, Joan 197
 Bourdieu, Pierre 716, 752-753
 Bourlet, C. 902

- Bové, Salvador 790
 Bover, Sebastià 712
 Braga, Martí de 984
 Bregat, Andreu 814
 Bremon 611, 648, 650, 654
 Bremon, v. també Bremun
 Bremon Ramon 611, 655, 661
 Bremundo 604
 Bremun 607, 652, 653, 654, 655
 Brentius, Joannes 315
 Briquet, Charles Moise 15, 120, 125, 154,
 195, 211, 285, 286, 287, 341, 534, 535,
 542, 546, 555, 562, 563, 566, 570, 573,
 576, 577, 579, 583, 666
 Brizeño, Jerónimo 309
 Brò, Gabriel 282
 Brò, Josep 483, 484
 Brocà, Guillem Maria de 15, 106, 110, 336,
 388, 404, 450, 451, 522, 523, 526
 Brocà i Tella, Salvador de 15
 Brown, Stephen F. 874-875, 940
 Bru, Antoni 818
 Bru, Joan 827
 Bruni, Leonardo 984
 Brück, Anton Philip 780
 Bruckner, Albert 901, 904
 Bruguera, Joan 256
 Brummer, Rudolf 535, 583
 Brundage, J. A. 346
 Bruni, G. 121
 Buades, v. Boades
 Bidinszky, Alexander 889
 Buglione, v. Tour d'Auvergne
 Bhul, Maria Sophia 928
 Bulons, Joan 785
 Bundschuh, Benno von 137
 Burchboris, canonge 530
 Burd, Petrus 649
 Burdus, v. Bord
 Burgès, Miquel 581
 Burgos, Pedro de 340
 Burgués, can 259
 Burgués, Jaume 259
 Burgués, Narcís de 259, 260, 263, 274,
 275
 Burgués i de Caramany, Josep de 75, 76
 Burjachs, Francesc 951
 Buridan, Joan 877-878
 Busquets, Antoni 442
 Busquets, Jaume 256
 Busquets, Marià 787
 Busquets, Salvi 254
 Bussot, Bernat 127
 Butius, Jacobus Philippus 584
 Buytaert, Eligius M. 936
 Caballoll, Benet 817
 Cabasper, v. Cabaspre
 Cabaspre, Joan 584
 Cabaspre, Pere 584
 Cabirol, Cristòfol 274
 Cabré, Maria, v. Cabré i Duran, Maria
 Cabré i Duran, Maria 827, 881, 882, 899,
 964
 Cabrera, Ponç de 186
 Caça, mas 386
 Çconomina, Alfons 259
 Caetani, els 178
 Caimari, Andreu 781
 Cainan 25
 Caixal, Antoni 975
 Calàbria, duc de, v. Alfons II de Nàpols
 Calaf, Toni 554
 Calassanç, Josep 801, 802, 803, 822
 Calderó, Miquel de 388, 393, 404
Calendari litúrgic 71
 Calixt III 986, 987
 Callebaut, André 901
 Calvero, Pere 817
 Calvet, Bru 627
 Camarino, senyor de, v. Varano, Rodolfo
 Cambray, Giralt de 983
 Caminet, Francesc 812
 Campomanes, comte de 190
 Camp, Pere 282
 Camps, canonge 385
 Camps, Antoni 257, 269
 Camps, Baldiri 257
 Camps, Jeroni 256
 Camps, Narcís 263, 386, 439, 440, 443,
 444
 Camps, Pau 257
 Canal, Eduard 953
 Canal, Josep 953
 Canals, Antoni 958, 987
 Canals Vidal, Francisco 826, 839, 890
 Càncer, Jaume 388, 395, 400, 423
Cancionero de Baena 963
 Candia, Pere de 668
 Càndida 636
 Canet, Pere de 635
 Caneto 413
 Canijà, Inès 385
 Canijà, Joan 385
 Canisi, sant Pere 309
 Cano, Melchor 189, 19

- Canteins, Jean 968
 Canut, Pere 819
 Canyelles, Gabriel 589
 Cao, Gian Mario 536, 907, 920, 925
 Capaccio, comte de 174
 Capacho, v. Capaccio
 Capdeferro i Pla, Josep 13
 Capdevila 802, 822
 Capdevila, Sanç 346
 Capella, v. Capellà
 Capella, Andreu 801
 Capellà, Jeroni 254
*Capítols que han d'ésser exigits als testimonis
 sinodals en la informació sobre els clergues*
 343
*Capitula et orationes sanctorum quorum festa ex
 decreto sunt celebranda* 73
Capitula siue tituli aut breues libri Genesis
 22
 Capon, Julius 280
 Caracciolo, Francesco Maria, príncep d'Ave-
 llino 94
 Carbajo Núñez, Martín 875
 Carbó, Antoni 256
 Carbonel, v. Carbonell
 Carbonell, els 389
 Carbonell, Bonanat 19, 55
 Carbonell, Francesc 19, 58
 Carbonell, Joan 818
 Carbonell, Montserrat 955
 Carbonell, Pere Miquel 982
 Cardona, els 196
 Cardona, Felip Miquel 817, 818
 Cardona, Joan 819
 Cardona, Orencio 888
 Cardona, Pere de 345, 347
 Cardona, Ramon Folch de 196
 Cardona-Sogorb, Alfons de, duc de 197
 Caresmar, Jaume 9
 Caretoso 604, 632
 Cargius, v. Karg
 Carlemany 96, 135, 196, 339, 601, 620,
 621,
 Carles, sant, v. Carles de Viana
 Carles I d'Aragó-Castella, V d'Alemanya
 156, 187, 190, 290, 295, 296, 297, 298,
 303
 Carles II 79, 81, 220
 Carles III d'Aragó-Castella, VI d'Alemanya
 79, 83, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 97, 221,
 252, 263, 281
 Carles II el Calb, rei de França 625, 629,
 630
 Carles III de França, el Simple 603, 604,
 605, 606, 620, 625, 627, 629, 630, 631,
 632
 Carles IV d'Aragó-Castella 483, 484
 Carles V de França 726
 Carles VI de França 726, 975
 Carles VIII de França 155, 156, 157, 164,
 174, 175, 629
 Carles, arxiduc, v. Carles III d'Aragó-Castella
 Carles de Viana 193, 198, 199, 200, 204
 Carles, primogènit de Felip I-II 187, 227
 Carleval, Tomàs 400
 Carlo, v. Carles
 Carlo Magno, v. Carlemany
 Carlomano 339
 Carlos el Grande, v. Carlemany
 Carlota d'Albret, 175, 176
 Carlovel, senador 85
 Carnicer, Bernat 814
 Carolo, v. Carles
 Carolus, v. Carlemany
 Carós, Baldiri 256
 Carpegna, card. Gaspare 79, 82
 Carranza, arquebisbe 378
 Carrera, doctor 526
 Carrera, Arnau 605, 610, 637, 663
 Carrera, R. 605
 Carreras, Vicenç 251
 Carreras i Artau, Joaquim 535, 538, 540,
 543, 544, 547, 548, 552, 553, 557, 558,
 559, 565, 566, 569, 570, 572, 575, 577,
 578, 580, 582, 586, 777, 778, 779-780,
 786, 789, 790, 793, 831-833, 837, 842,
 855, 883, 890, 931, 933, 936
 Carreras i Artau, Tomàs 535, 538, 540, 543,
 544, 547, 548, 552, 553, 557, 558, 559,
 565, 566, 569, 570, 572, 575, 577, 578,
 580, 582, 586, 775, 777-778, 780-781,
 789, 790, 791, 793, 831-833, 842, 855,
 883, 931, 933, 936
 Carrier 975
 Carrión, Nicolás 212
Carta llatina al cardenal d'Augsburg, Hanonia,
2 agost 1558 304
Carta real que vino por la estafeta del cielo 189
 Cartaña Inglés, Josep 18, 56, 57, 58
 Carusi, Henricus 899
 Casadevall, Segimon 258
 Casagrande, Carla 900
 Casagrande Mazzoli, Maria Antonietta 900
 Casamitjana, Josep 264
 Casanoves 272
 Casares, Julio 746

- Cases, Pere 251
 Casol de Pedemonte, Nicolaus 928
 Cassà, Francesc 261
 Cassany, Iu 278
 Cassanyes, Montserrat 442
 Cassart, Narcís 259, 340
 Cassel, Enric, comte de 314
 Castejón Domènech, Nativitat 694-695
 Castellà, Salvador 259
 Castelló, Climent 814
 Castelló, Fernando de 813
 Castelló i Comas, Margarida 264
 Castells, abat de Poblet 197
 Castells, Bernat 261
 Castells, Domènec de 252
 Castells, Lluís 805
 Castells, Narcís 954
 Castellví, Francisco de 15, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 91, 92, 94, 96, 218, 219
 Castrillo González, Carmen 926-927
 Castro, els 223
 Castro, Américo 781
 Castro, Elionor de 292
 Castro Lorenzo, José de 187
 Castro y Castro, Manuel de 906-907
 Catà, Miquel 259
 Catafau, Aymat 952
Catàleg alfabètic de la Biblioteca del Seminari de Girona 410
Catàleg de la Biblioteca del Seminari de Girona per autors 410
Catàleg de la Biblioteca del Seminari de Girona segons l'ordre dels volms en les estanteries 409
Catàleg de la biblioteca del sr. Porcalla 410
Catàleg d'una biblioteca 415
 Catanei, Vannoza 173
 Catarina de Bolonya, santa 66
 Catharina, sor 542, 544
 Cauarena, mossèn 578
 Cavaliari, marquès de 81
 Cavalletti, Vitus Angelus 270
 Cavellus, Hugus, v. MacCaughwell, Hugh
 Cdun, v. Dhun
 Cebrià, Miquel 294
 Celestí V 596, 784
 Celidònia 641
 Celles, Pere Pau 359
 Cenci, Cesare 891, 892, 910
 Cendrat 388
 Censal, v. Censali
 Censali Francesco 386
Cent frases antològiques d'autors clàssics llatins 230
 Centelles, Eimeric de 146
 Centelles, mossèn 578
 Cerezo, Maria 858, 933
 Cerrato, Guillermo 827
 Ceruelló, v. Cervelló
 Cervaria, v. Cervera
 Cervera, Jaume 265
 Cervera, Pons de 135
 Cervera, notari 386
 Cerverí de Girona 755
 Cervelló, Joan de 166, 167, 168, 170, 177
 Cerveteri, príncep de, v. Ruspoli, Francesco Maria
 Çesanares, Bartomeu 343
 Cèsar 540
 Cèsar, infant de Nàpols 164, 165, 166, 169, 172
 Cesare, v. Josep I, emperador
 Cesare, Francesca di 924
 Cessolis, Jaume de 983
 Chalapodio 606, 628
 Charles, v. Carles
 Chevalier, Ulysse 17, 889
 Chiaromonte, Isabel de 156
 Chiecchi, Carlo 846
 Choët, Samuel 385
 Christ, v. Crist
 Chusi, v. Cusi
 Christus, v. Crist
 Christus Iesus, v. Jesucrist
 Ciaczeta, Francesco 176
 Cibo, Francisqueto 155
 Ciccarelli, Diego 920
 Ciceró 883, 983, 984
 Cicerón, v. Ciceró
 Cinquagesma 608, 653, 654
 Cipolla, Carlo 928, 929
 Ciprianus, v. Cebrià
 Cir 26, 62,
Circa le materie della Cina 98
Circa li libri impressi in Napoli nelle materie de Benefici da conferirsi a regnicoli 97
 Ciril, sant 965
 Cistella, Berenguer de 641
 Ciurana, Joan de 384
 Ciurana i Dedeu, Jaume 160
 Civila 278
 Clamanges, Nicolau de 975
 Clant, Adrian 188
 Clara, santa 67
 Claramunt, Miquel 814

- Clarendon, tip. 17, 18
 Claresvalls, Nicolau de 685
 Claret, editorial 15
 Claret, Joaquim 822
 Claret, Miquel 822
 Clàudia, v. Clàudia
 Clàudia 51
 Clausells, Joan 255
 Claver 816
 Clemente, v. Climent
 Climent V 966, 967, 969, 972
 Climent VI 347
 Climent VII 284, 348, 691
 Climent VIII 975
 Climent IX 91, 222
 Climent XI 78, 83, 85, 89, 90, 94, 98, 321, 322, 432
 Climent XII 81, 432
 Climent XIII 362
 Clos i Vilar, Ignasi 450
 Closa 816
 Cobos Fajardo, Antoni 106
 Coderch i Colom, Pere 251
 Codescalco 606, 628
 Codina, Francesc 274
 Cohn Ferrater Mora, Priscilla 842
 Coing, Helmut 393
 Colbert, 219
 Coll, Jaime, v. Coll, Jaume
 Coll, Jaume 510, 887
 Coll, Joan 275
 Coll, Josep Maria 290, 291
 Coll, Tomàs 523, 526, 528
 Coll i Alentorn, Miquel 134
 Coll i Faure, Ramon 333, 336
 Coll i Rodés, Ramon 128
 Colom, els 250, 251,
 Colom, mas 250, 251
 Colom i Cañellas, Antoni J. 791
 Colom, Miquel 583, 783
 Colom, Pere 250, 251, 253
 Colom, Pere, nebot 251
 Colom, Ponç 251
 Colombina, santa 196
 Colomer, Eusebi 787
 Colominas, J. 945
 Colonna, els 173, 175, 177, 179, 180, 181
 Colonna, Fabrizio 159
 Colonna, Filippo 91
 Colonna, Gil [de Roma] 8, 121, 122, 871, 958, 983, 984
 Colonna, card. Giovanni 171
 Colonna, Lorenzo Onofrio 91
 Colonna, Prospero 159
 Columbina, sancta, v. Colombina, santa
 Colupna, v. Colonna
 Coma, Ramon 415
 Comas, casa 264
 Comas, Miquel 264
 Comas del Brugar, Josep 264
 Comas i Pujol, Antoni 10, 781, 958
 Comas i Romaguera, Miquel 264
 Combes, André 977
 Comes, Genís 260
Comentari al llibre sobre la generació i la corrupció d'Aristòtil 508
Comentari als llibres sobre l'ànima d'Aristòtil 506
Comentaria In Universam Aristotelis Logicam Juxta Angelici Preceptoris Divi Aquinatis doctrinam 496
Comentaris al Decret de Gracià, II, Causa II, q. 1 – Causa X, q. III 457
Commentarius in canticum Deborahae 62
Commentum artis generalis 563
 Comminges, Joan de 348
 Comparat 606, 626, 627
Compendium artis generalis 571, 599
Compendium summarium, v. Compendium artis generalis
Compilacio pramaticarum sanccionum, annotationum et diversarum litterarum declarationum edictarum et factarum a serenissimis dominis regibus Aragonum 137
 Compte, Joan 815, 816
 Compte, Gaspar 815
Comptes dels treballs fets per compte d'un advocat els anys 1793 i 1781 530
 Concabella, Joan 815
 Conça, v. Conza
 Condom i Gratacós, Dolors 339
 Condorcet 792
 Conesa, Isidre 308
 Conesa, Jaume 958
 Conesa, Pere 293, 303
 Congost, Rosa 954
Conjugaciones de los verbos 521
Consell al rei sobre l'afer de les càtedres de Salamanca 234
 Constantí 197, 605, 637, 962
 Constantino, v. Constantí
 Constantinus, v. Constantí
Constitutiones legatorum apostolice Sedis 353
Constitutiones provinciales sacrorum Conciliorum Tarraconensium 346

- Constitutiones Synodales Episcopatus Vicensis* 349
- Convenarum, v. Comminges
- Conza, comte de 169, 174
- Còpia d'alguns paràgrafs del títol «De haereditatibus», tit. 1* 526
- Còpia de la carta de un sacerdote que salió de la Compañia al P. Ministro de Jerez de la Frontera* 214
- Còpia de la reformacion uenida de Trento por sumario por que aca se viesse y se inbiase a proponer en la sesion de 15 de setiembre* 299
- Còpia del Libro Aureo de la Inquisición de Valencia* 357
- Còpia de un papel francés que se halló entre otros reservados de la Reina* 219
- Corbella, A. 106
- Corbella, Laia 827
- Corçà, Guillem de 663
- Corçà i Serinyana, Mònica 274
- Córdoba, Fernando de 780
- Corella, Miquelot 175
- Corneille 331
- Cornelius 891-892
- Cornelius de Mera Zeelandt 920
- Cornellà, Guillem de 661
- Cornellà, Guillem Bernat de 656,
- Cornelio, v. Corneille
- Corney, Francesc 266, 282
- Cornullana, Jaume 815
- Cornullana, Lluís 815, 817
- Coromina, Jacint 257
- Coromina, Pere 278, 279
- Corominas, Joan 807
- Coromines, Joan 623, 713, 717, 755, 759, 958
- Corpus Iuris Canonici* 709, 758
- Corsellas, Llorenç 257
- Corsini, card. Lorenzo 81
- Corssen, P. 15, 45, 46
- Cortada, Josep 274
- Cortada, Pere 274
- Cortès, Enric 597
- Cortesi, Mariella 536, 907, 925
- Cortia, Miquel de 110, 365, 376, 393
- Corts, Francesc 815
- Corts i Blay, Ramon 825
- Coscó 818
- Cossart, Gabriel 16
- Costa, Narcís 258
- Costa i Borràs, J. D. 347
- Costafreda, Pere 815
- Cotignola, comte de, v. Sforza, Giovanni
- Cots i Gorchs, Jaume 106
- Courcelles, Dominique de 791
- Courtenay, William J. 878-879, 881, 887, 920, 933, 977
- Cova, Luciano 870, 896, 939
- Coxe, Henricus O. 910-917
- Cramer von Bessel, H. H. 776
- Craster, H. H. E. 912
- Creixell, Arnau de 613
- Crisuolo, Vicenzo 849
- Crisòstom, Joan 984
- Crist 38, 44, 45, 47, 67, 98, 539, 540, 475, 500, 548, 551, 552, 561, 566, 589, 609, 662, 671, 966, 973
- Cristo, v. Crist
- Cromaci 27, 29
- Cromatius, v. Cromaci
- Cronica comunia* 134
- Cronologia dels reis francs des d'Hug Capet a Lluís* 135
- Cronologia dels reis francs des de Pipí a Lluís VIII* 135
- Cros d'Alvèrnia, Pere 968
- Cruilles, Gilabert de 647, 649, 662
- Cruz, Oscar de la 535
- Cuesta, editor 410
- Curandai, Mariella 536, 925
- Curial e Güelfa* 970
- Cursus Philosophicus Juxta Miram Aristotelis et Divi Thomae Aliorunque Philosophorum Doctrinam* 493
- Cusa, Nicolau de 785, 789
- Cusi 40
- Custurer, Jaume 771, 778
- Cuyàs i Tolosa, Josep Maria 948
- Cyrellus, v. Ciril
- Cyrus, v. Cir
- Dahan, Gilbert 976, 977
- Dalmau, Jeroni 258
- Dalmau, Pere 258
- Dalmau, Rafael 623
- Damas, papa 44
- Damascè, Joan 962, 984
- Damasceno, v. Damascè
- Damasus, v. Damas
- Damià, Pere 685
- Daniel 33
- Daniel, levita 605, 637
- Daniel, Natalia 909
- Danielus, v. Daniel, prevere
- Daniel, prevere 606, 626, 627
- Danihel, v. Daniel

- Dant, v. Alighieri Dante, v. Dant
 Dantí, Jaume 954
 Dàrdan 62, 63
 Dardanus, v. Dàrdan
 Dardelio 608, 635
 Darios 40, 41, 43
 Darius, v. Darios
 Darmstad, Enric de 83
 Darmstad, Jordi de 83
 Darmstad, príncep de 83, 84
 Darnius, Arnau de 629
 Daubenton 222
 Daudin, Jean 958
 Daud, v. David
 David 24, 26, 30, 45, 62, 64, 472
 Davril, A. 697
 De Bruyne, dom 16, 17
De actionibus 470
De amortizatione 470
De arte morali 555
De demonstratione 501
De essentialibus Dei 564
De exberedationibus 522
De identitate in communi 564
De impuberibus 528
De longitudine et brevitate vitae 534, 568
De nativitate Mariae 763-764
De novem predicamentis 564
De principiis primae figurae 563
De quaestionibus 564
De Reformatione digna in capite et in membris in christiana republica 298
De scientia 501
De signo 501
De successione ab intestato 470
 Debbora, v. Dèbora
 Dèbora 62
 Deça, v. Deza
Decem tentationes populi Israel in deserto 61
Declaratio primi principii 564
 Decot, Rolf 317
 De Funes 148
 Deguí, Pere 535, 548, 592, 599
 Dehona, família 414
 Dekker, Dirk-Jan 869, 909
 Delà, comte 639
 Denzinger-Hürnemann 713, 763
 Deodatus 606, 628,
 Deodatus Caluone 607, 657
 Deonze, v. Euersa
 Derham, Thomas 910, 916
Desafío del capitán Diego de Monsalve con Diego de Mazariegos 186
 Descartes, R. 331, 780
 Descatllar, Josep 282
 Desclapers 544
 Desclapers, Gabriel 544, 545
 Desclot 772
 Desideri 21
 Desiderius, v. Desideri
 Despuche, v. Espuche
 Despuig, Miquel 673, 675, 677, 697, 711, 715, 752
 Desquillaig, v. Squillace
 Desquillaix, v. Squillace
 Desvall, v. Vall
 Dettloff, Werner 835, 911, 917, 929
 Deu, Pere Ignasi 263, 264
 Deulofeu, Josep 387
 Deza, Pedro de 302, 303
 Dezcoll, Joan Benet 958
 Dhun, Fridericus 314, 315
 Diego de Moxena 676
 Di Mattia, E. 536
 Díaz, Froilán 220
 Díaz Díaz, Gonzalo 843
 Díaz Marcilla, Francisco José 963
Dictamen a favor de la jurisdicción quasi episcopal de l'arxiprest d'Àger 215
Dictamen anònim sobre el dret de l'Arxiprest de Vilabertran de portar alguna diferència en l'hàbit de cor o en la seva color 387
Dictamen anònim sobre el dret de Josep Deulofeu, prevere i beneficiat, d'exigir a uns fidejussors les obligacions contretes en un arrendament del qual Deulofeu és el deutor principal 387
Dictamen anònim sobre procedència o no de pagar llúisme d'un arrendament de terres amb certes condicions estipulades en el pacte 387
 Diepgen, Paul 979
 Dillerus, Michael 310, 316
 Dimas, don 169
 Diodor sícul 984, 985
 Dionís 118, 976,
Disputationes de beneficio jure devolutionis ab uno patrono ad alium praesentato, super praesentatione, seu posse procuratoris ad praesentandum, et de qualitate residentiae praecisae, seu causativae 280
Dístic en lloaça de Lluís XIV 192
Diverses anotacions jurídiques sobre el dret de presentació 267
Diverses anotacions jurídiques sobre matèria beneficiat, inclosa una nota «Pro iure patronatus beneficii Stigmatum Christi in ecclesia Sancti Felicis Gerundae fundati» 270

- Divus Thomas, v. Aquino
 Djem 157, 160
Doctrina de indulgentiis, imaginibus et de Purgatorio que non sunt patribus exhibita sed tantum a deputatis compositis 291
 Dolç, Miquel 781
 Doma, Francisco 188
 Domènech, Agustí 338
 Domènech, Guillem 656, 661
 Domènech, Vicens 522
 Domenicus 607, 652, 653
 Domingo, sant 552
 Domingo Curto, Albert 791
 Domínguez Reboiras, Fernando 535, 538, 540, 543, 544, 547, 548, 552, 553, 557, 558, 559, 565, 566, 569, 570, 572, 575, 577, 578, 580, 582, 586, 729, 736, 745, 748-750
 Domnio, v. Domnió
 Domnió 25
 Donant, Magí 518
 Donuchus 604, 644, 645
 Donuç, v. Donuchus
 Dorca, Francesc 274
 Dorlaenchs, v. Orléans, d'
 Dotard, Gaspar 252
 Doucet, Victorin 894, 906-908, 918
 Du Mans 559
 Du Pin, Louis Ellie 16, 310, 311, 312, 316, 748
 Duba, William O. 881-883, 936, 940
 Dubanton, v. Daubenton
Dubium. An et cui spectet ducere verbum in obsequio prestando per capitulum ecclesiae Gerundensis domino Regi, absente vel impedito episcopo {1710} 278
Dues memòries sobre les reformes del convent d'Alcántara 298
 Dumont, Stephen D. 846-847, 850
 Duns Escot, v. Duns Scot, sant Joan
 Duns Scot, sant Joan 668, 670, 671, 678-679, 691, 693, 705-706, 719, 722, 725, 737, 756, 825-826, 828-838, 840-846, 848-872, 874-879, 881-993, 885-889, 896, 898, 903, 912, 920-021, 933, 936-938, 940, 942, 976
 Duns Scoto, v. Duns Scot, sant Joan
 Duns Scotus, v. duns Scot, sant Joan
 Durabile 606, 626, 627
 Durabiles 606, 626, 628
 Duran, Estanislau 536, 538, 561, 770
 Duran, Eulàlia 17, 986, 987
 Duran, Montserrat 954
 Duran i Sanpere, Agustí 948
 Durant, Guilhèm 684, 689, 696, 698-699, 701-702, 705, 722, 760
 Durany, Pere 809
 Durban, Luc 906
 Eadmer, monjo 680, 723-724
 Eberstain, Lluís, comte d' 313, 314
 Eberus, Paulus 316
 Eckert, Willehad P. 895, 900
 Edom 36
 Effraim, v. Efraïm
 Effraym, v. Efraïm
 Efraïm 23, 34, 61
 Egea Codina, Antoni 623, 624
 Egidi Romà, v. Colonna, Gil
 Egidio Romano, v. Colonna, Gil
 Egidiu, v. Colonna, Gil
 Egidius 323
 Eg, v. Ego
 Ego 649
 Ehrle, Franz 886
 Eimeric, Nicolau 10, 588, 589, 675-676, 683-685, 688, 691, 697, 712, 752, 778, 787, 788, 792
 Eisermann, Joannes 310
 Eitzen, Paul van 316
 Eiximènec de la Torre, Pere 575
 Eiximenis, Francesc 122, 123, 349, 601, 787, 792, 962, 984, 986, 988, 989
Ejercicios de geometria plana 427
 El, v. El-la
El capítulo particular que en 9 de mayo se escribió al conde de Luna 305
El libro de la formación 598
 Eleazar 23
 Elcana 24, 61
 Elchias, v. Elquies
 Elderic 606, 625, 626
 Eldericus, v. Elderic
 Eldric 628
 Eli ben Yosef Habbilo 874, 876
 Eliche, marquès d' 290
 Elies 42
 Eliodor 27, 29
 Elionor, reina, v. Aragó, Elionor d'
 Eliu 61
 Elisabet 46
 Elisabet, reina de Portugal, santa 67
 Elizondo 482
 El-la 605, 607, 637, 639
 El-lo, v. El-la
 Elquies 26, 32

- Elyodorus, v. Eliodor
 Embach, Michael 798
 Emerius, v. Mer
 Empúries, comtes d' 613, 626
 Empúries-Sogorb, Alfons 195
 Empúries-Sogorb, Enric d' 195, 196
 Enecus, v. Vallterra, Ènec de
Endreça als professors de Salamanca d'un «Liber de Trinitate», un «Prolegomenon de philosophia spirituum» i unes «Disputationes theologicae de Angelis» 214
 Enegod 603, 607, 609, 630, 638, 643
 Engels, O. 346
 Engilbert 640
 Engilrada 647
 Engradia 604, 650, 651
 Enguilbertus 608
 Ennegó, v. Ennegod
 Ennegod 605, 606, 628, 630, 636, 638
 Enoch 25
 Enos 25
 Enric I de França 607, 608, 620, 652, 653, 654
 Enric III de Castella 200
 Enric IV de França 185, 186
 Enric, infant d'Aragó, v. Empúries-Sogorb, Enric d'
 Enric, príncep, v. Darmstad, Enric de
 Enric de Gant 691-693, 698-699, 846, 851, 871, 889
 Enríquez, Antonio 212
 Enríquez de Navarra, Antonio 296
 Enríquez de Guzmán, Enrique 173
 Ephraim, v. Efraïm
 Epicur 331
Epistola ad Dardanum de diversis generibus musicorum 63
 Erb, Mathias 311
 Erbius, v. Erb
 Eribau 648
 Erigena, Scot 976
 Ermelle 640
 Ermello 608, 640
 Ermelló, v. Ermello
 Ermengarda, v. Ermengardis
 Ermengardis 604, 643, 644, 653
 Ermengars, comtessa de Besalú 647
 Ermengol, Bernat 788
 Ermengol, Joan 667, 677, 694-695, 714-715, 718, 757
 Ermeniscle 607, 638, 639
 Ermenisculus, v. Ermeniscle
 Ermeruds 643
 Ermessenda, comtessa 611, 612, 617, 640, 642, 652
 Ermomirus 607, 634
 Esau, v. Esaú
 Esaú 36, 37
Esborrany per a sollicitar que un benefici proveït papalment amb motiu de «jus devolutum» per haver privat el rei al bisbe l'exercici de la seva jurisdicció, sigui transformat pel bisbe en personat i així en pugui disposar el beneficiat 281
 Esdras, v. Esdres
 Esdres 26, 27
 Esernia, Miquel 812
 Esforcia, v. Sforza
 Esforçia, v. Sforza
 Espalter, Francesc 808
 Espartero 419
 Espera en Dios, Lázaro 227, 228
 Espuga, mossèn 818
 Espolla, mas 623
 Esponellà, baró d', v. Fortuny, Epifani de
 Espuche, Francisco 306
 Esquerrer, Lluís 805
Estado del Colegio de San Vicente y motivos que tubo para pretender estas Cathedras 235
 Estagalella, n' 269
 Estanyol, Arnau 121
 Estanyol i Batlle, Antoni 255
 Estanyol i Batlle, Joan Puig 255
 Estanyol i Batlle, Miquel 255
 Estanyol i Batlle, Salvi 255, 259
 Estephania 609
 Ester 28
 Esteváñez, Claudio 231
 Esteve, sant 196
 Esteve, Adalbert 656
 Esteve, Miquel 255
 Estiu, Pas i Cura, Pere 269
 Etzi, Priamo 875
 Etkorn, Girard J. 864-865, 898-899
 Eubel, Conrad 16, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 90, 91, 93, 96, 98, 99, 156, 157, 161, 169, 170, 171, 174, 176, 177, 187, 189, 212, 221, 222, 223, 271, 292, 303, 310, 318, 321, 322, 344, 348, 432, 434
 Eubul 51
 Eubolus, v. Eubul
 Euersa, Deonze d' 578
 Eugeni IV 348
 Eulàlia de Mèrida, santa 71
 Euler 547
 Eusebi, Mario 979

- Eusebi de Cesarea 701, 958
 Eusebius Ieronimus, v. Jeroni, Sant
 Eustochius, v. Eustoqui
 Eustoqui 24, 30
 Eutropi 984
 Evangelisti, Paolo 988, 989
 Evsebivs, v. Jeroni, sant
*Exemplum questionis examinatae per Regulas
 Artis Raymundi Lulli* 568
Explanatio in Abdiam 36
Explanatio in Aggeum 40
Explanatio in Amos 35
Explanatio in Habacuc 39
Explanatio in Iobel 34
Explanatio in Malachiam 42
Explanatio in Michaeam 37
Explanatio in Nabum 38
Explanatio in Osee 34
Explanatio in Sophoniam 39
Explanatio in Zachariam 41
Explanatio speculativa 564
*Exposició sobre el Liber Cathegoriarum d'Aris-
 tòtil* 499
 Eysen, Wernherus 314, 315
 Ezechias, v. Ezequies
 Ezechiel, v. Ezequiel
 Ezenarro, Ramon de 347
 Ezequiel 32, 33
 Ezequies 40
 Ezequies, rei 31, 34, 37, 38
 Ezra, v. Esdres

 F. R. 893
 Fabra, Pompeu 777, 963
 Fabre, G. 242
 Fàbrega, Pere 274
 Fàbrega, Salvi 442
 Fabrizio 164
 Fabrizio, Johann Albert 798
*Facultates concessae Rmo. D. Nuntio, Taxae per
 nuntios in Regis Hispaniarum eiusque officiales
 percipi solitae, Lo que se expide vltra de las
 facultades es esto* 294
 Fàfila 606, 628
 Fageda, Josep 340
 Fages, Narcís 412
 Falcó, Miquel 253
 Falke, Rita 781
 Fanón, Melchor de 214
 Faraudo de Saint-Germain, Lluís 978
 Faraudo Guiloche, María Elena 393
 Fares i Pau, Francesc 267
 Farías, Víctor 952

 Farnese, card. 158
 Farnese, Júlia 158
 Fathuel, v. Petuel
 Faua, v. Fàfila
 Fauane 628
 Faugo, Carlo de 172
 Febrer, Andreu 958
 Felip, rei 135
 Felip I de Castella, el Bell 172, 723
 Felip I de França 604, 620, 655
 Felip II de Castella-I de Catalunya-Aragó
 185, 186, 187, 188, 223, 227, 229, 230,
 231, 288, 289, 296, 983
 Felip V de Castella-IV de Catalunya-Aragó
 85, 85, 90, 92, 216, 217, 220, 228, 262,
 263, 264, 279, 283, 404, 481
 Felip IV de França, el Bell 226
 Felipe, v. Felip
 Feliu, Eduard 953
 Feliu, Faust 327
 Feliu, Francesc 199, 956, 959
 Feliu, Pere 387
 Feliu i Coll, Josep 267
 Ferchius, Matthaues 908
 Feriolo 605, 631
 Fernández de Còrdova, Gonzalo 163
 Fernández i Trabal, Josep 19, 952
 Fernando, v. Ferran
 Fernando, infant 197
 Fernandus, v. Ferran
 Ferrà, Miquel 586
 Ferran I d'Alemanya 310
 Ferran I d'Aragó 196, 200, 750, 785, 545
 Ferran I de Nàpols 155, 156, 171
 Ferran II d'Aragó, V de Castella, el Catòlic
 156, 161, 171, 186, 200, 225, 983,
 987
 Ferran II de' Medici 85
 Ferran II de Nàpols 171
 Ferrandino, infant de Nàpols 158
 Ferrando, v. Ferran
 Ferrando, Antoni 749
 Ferrante, v. Ferran
 Ferraria, v. Ferrer
 Ferrarons, Ferrer de 133
 Ferràs, Antoni 810
 Ferrater Mora, José 842
 Ferrer 404
 Ferrer, mossèn 818
 Ferrer, Anton 65
 Ferrer, Antoni 808
 Ferrer, Antoni de 345
 Ferrer, Bernat 273

- Ferrer, Calixte 265, 268, 273
 Ferrer, Fèlix 274
 Ferrer, Francesc 805, 808
 Ferrer, Francesc (canonge de Girona) 274, 275
 Ferrer, Francesc (canonge de Lleida) 274
 Ferrer, Francesc (jurista) 335
 Ferrer, Joan 14, 272
 Ferrer, Joan Manuel 815
 Ferrer, Marc Antoni 274
 Ferrer, Miquel 451
 Ferrer, Pau 815
 Ferrer, Pauli(no) 473, 478
 Ferrer, Joanot 816
 Ferrer, Vicent, sant 71, 72, 970, 987, 988
 Ferrer del Ríó, A. 190
 Ferriol(us) 606, 631, 932
 Ferro, Víctor 955
 Ferrussola, Josep 269
 Fertsch, Johannes 311
 Feu i Puigrubí, Rafael 277
 Fexes, Antoni 278
 Fidora, Alexander 535, 729, 737, 739, 741, 962, 970, 971
 Figuera, Gaspar Juan de la 802
 Figueró, Rafael 393
 Filemó 51
 Filip 43
 Filipus, v. Felip
 Filippo V, v. Felip V
 Filó 60
 Filòsia, Ignasi 264
 Filòsof, el, v. Aristòtil
 Fincke, Heinrich 775, 979
 Finees 23
 Finestres, Jaume 197-198
 Finestres, Josep 475
 Finke, v. Fincke
 Fiocca, Antonio 78, 86, 89, 90, 321, 325
 Fiorentino, Francesco 963
 Fischer, Irmgard 906
 Fita, Fidel 105, 346, 982
 Fitzpatrick, B. S. 755
 Flamidia 607, 641
 Flandina 661
 Flasch, Kurt 791
 Flavi Josep 984
 Flinspach, Cunmann 311
 Flischparchius, v. Flinspach
 Fluvia i Escorsa, Armand de 443
 Flor, Pere 816
 Flore, Joachim de 969
 Flores, Juan Carlos 874-875, 940
Flors o Autoritats de les epístoles de Sèneca a Lucil
 978, 980, 981
 Floyer, Jhon Kestell 930
 Folch i Torres, Joaquim 944
 Folitini, Agostino M. 569
 Folsom, Frank M. 535
 Fonseca, Joan 814
 Font, Guillem de 604, 605, 654
 Font, Jeroni 818i
 Font, Joan 820
 Font, Joan (prevere) 275, 276
 Font, Joan Agustí 276
 Font de Puigenric, Guillem de 610, 663
 Font i Pascual, Francesc 275
 Font i Rius, Josep M., 601, 953
 Font, Pas, Terrades i Cura, Mariàngela 269
 Fontanella, Joan Pere 12
 Fontanini, Giusto 93
 Fontaninio, v. Fontanini
 Fontdevila, Isidre 253
 Fontdevila, Jeroni, pare 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 265, 266, 273
 Fontdevila, Jeroni, fill 253
 Fonte, v. Font
 Fontellas, Joan 808
 Forcano, Manuel 953
 Forés, Gabriel 203
 Foret, Joan 276
 Forlivesi, Marco 975-876, 876.877
 Formesèn 632
Formulari jurídic 102
 Forn, Arnau de 627
 Fornells, Joan de 350
 Fortó, Guillem 663
 Fortuno, v. Fortuny
 Fortuny, Epifani de 947
 Fortuny, Francesc 786
 Fortuny, Jaume 198, 199
 Fortuny, P. 605
 Fosses, Arnau de 130
 Fossibus, v. Fosses
 Fouché-Delbosch, R. 224
 Fragrant 280
 Fraile, Guillermo 846
 Francesc, sant 67, 68, 567, 749, 893
 Francesc I de França 284, 297
 Franciscis, Pere de 658
 Francesco de Arimino, v. Rímimi, Francesc de
 Francis of Marchia, v. Franciscus de Marchia
 Francis of Meyronnes 847, 935
 Franciscus, v. Francesc, sant
 Franciscus de Marchia 868, 881, 936, 940

- Franciscus de Nerithono 899-900
Fragment sobre la història de Hispània i la formació de les dues Catalunyes 135
 Franco 960
 Frankenburg, comte de 217
 Franquis, Pedro de 305
 Frati, Carlo 928-929
 Fredari 603, 605, 606, 608, 630, 631, 632, 633, 636, 637
 Fredarius, v. Fredari
 Fredarius siue Revellus 630
 Freder, Pere 655
 Frederic de Sicília 968, 970
 Frederic II de Nàpols 161, 164, 171, 173
 Fredol 604, 651, 654, 655
 Fredolus, v. Fredol
 Freedman, Paul 9
 Fresneda, Bernardo 303
 Friedberg, Aemilius 16, 128, 758
 Fries, Heinrich 735
 Frisonell 359
 Froulay, mariscal i comte de Tessé 82, 84, 85
 Fuente, Gonzalo de la 211
 Fuentes, comte de 302
 Fuertes Herreros, José Luis 961, 062
 Fuhrmann, v. Karg
 Funes de Villalpando Abarca de Bolea, Ambrosio 481
 Furiectus 432
 Fister, Jeroni 749
 Fuster, Justo Pastor 16, 356
- G. R., v. Georius Ringler
 Gabás, Raúl 834
 Gabriel, arcàngel 67
 Gacent, Jaume 805, 806
 Gadamer, Hans-Georg 718
 Gadamirus 604, 606, 648, 651
 Gaffari, J. 386
 Gai 53
 Gaielli, Amedeus, bachalaureus 921
 Gaifier, Baudouin de 788
 Gál, Gedeon 864
 Galbes, v. Gualbes
 Galbiati, G. 560, 590
 Galdiano, Lázaro 224, 226, 237
 Galè 966
 Garí, Blanca 953
 Gelencas, Julià 277
 Gallardo, B. J. 225
 Gallart, Joan 252
 Gallart, Josep 252, 276, 281
- Gallart i Hereu, Antoni 252
 Gallo y de Andrade, Gregorio 284, 289, 290, 291, 292, 294, 300, 305, 307-308, 309, 310, 318
 Gallo, Juan 290, 291, 292, 293, 295, 302, 303, 304, 305, 307
 Gallus, Nicolaus 311
 Galluzzo, Gabriele 857, 880-881, 936, 940
 Galmés, Salvador 575, 577, 578, 580, 586, 728, 775, 779, 790
 Galtés i Pujol, Joan 865
 Gambadoro, Bartolommeo 80
 Gamonetus, Stephanus 385
 Gancii, Johannes 556
 Gandia, duc de, v. Borja, Joan i Francesc
 Gansalna 605, 651, 652
 García Espuche, Albert 954
 García de Jalón, Miquel Antonio 216
 García-Navarro, Sebastián 826, 839-840, 858-859, 884-887, 890-894, 896-903, 905, 907-911, 913, 915, 916-921, 027-929, 931, 936
 García Navarro, Sebastián, v. García-Navarro, Sebastián
 García Royo, Luis 831
 García Samaniego, Andrés 234
 Garcías Palou, Sebastià 779, 781, 783
 Garfagnini, Gian Carlo 903
 Garganter, Jaume 816
 Garrabou, Pere 816
 Garreta, Gregori 805
 Garriga, Benet, 818
 Garrofa, Francesc 252
 Garrofa, Simó 259
 Garzia del Pino, Joseph 221
 Gasca, llicenciat 296
 Gasquet, card. Adrià 15
 Gassendi 331
 Gassent, Pere 810
 Gassol, Antoni 807
 Gassol, Pere 808
 Gastaldi, card. Gerolamo 223
 Gato 168
 Gaubert 612
 Gaucefredus 607, 657
 Gaucefredus Guielmi, v. Guielmi, Gaucefredus
 Gaufred Guillem, v. Guielmi, Gaucefredus
 Gausbert 645
 Gausfred, comte d'Empúries 605, 634, 636, 637, 638, 640
 Gavardà, Jaume 396
 Gavinelli, Simona 920

- Gay, Joan 258
 Gayà Estelrich, Jordi 535, 547, 582, 596, 729, 744, 787
 Gayolà, Rafael 267
 Gaza, Bartomeu 805
 Gazulla, Faustino D. 667, 676, 677, 699, 711, 714-715, 725, 751
 Gaztelu 291
 Gazzetta, v. Ciaczeta
 Gheeraerds, v. Hypperius
 Gelabert, Josep (rector de Sant Llorenç de la Muga) 273, 274, 275
 Gelabert, Josep (domer de Sant Llorenç de la Muga) 274
 Gelabert, Llorenç 266
 Gelabert i Auger, Josep 274
 Gelcèn, Josep 263
 Geldrop, Albertus 910
 Geli, Joan 439
 Geli de Vilamacolum, can 105
 Geltnerus, M. Petrus 311
 Gencarelli, E. 97
 Gener, Joan Pau 340
 Gensler, Marek 850-853, 859-963, 865-867, 868-870, 876-877, 879, 881, 883, 891, 895-896, 910, 918, 92-922, 927, 929, 931, 933-941
 Gent, Bartolt de 188
 Gentili, card. Antonio Xaverio 432
Geometria del espacio 428
 Georgius Bruxellensis 880
 Georius Ringler, lector 904
 Gerard, Antoni 279
 Gerardi, v. Hypperius
 Gerardus, v. Gerard
 Gerberga 604, 642, 654, 655
 Gerbert 611, 650, 654
 Gerhard, v. Hypperius
 Gerió 338
 Gerión, v. Gerió
 Gerson, Jean 674, 975, 976, 977
 Gerunda, v. Girona
 Gerwong, Manfred 970
 Gifre, Pere 954
 Giga 607, 634
 Gigo, Guigó
 Gil, card. 348
 Gil de Roma, v. Colonna, Gil
 Gil, Pere 810, 959
 Gil de Roma, v. Colonna, Gil
 Gilart, Josep 268, 269, 280
 Gilbert l'Universal 724
 Gilbert de Tournai, v. Tournai, Gilbert de
 Gilbert Porretà 829, 831, 858, 893
 Gilberto Porretano, v. Gilbert Porretà
 Gilbertus Porretanus, v. Gilbert Porretà
 Gili, J. 983
 Gilius 658
 Gilles de Rome, v. Colonna, Gil
 Gilson, Étienne 773-774, 828
 Ginberga 607, 639
 Gincana 635
 Ginebreda, Antoni de 350
 Ginesta, Miquel 264
 Giralt, Emili 954
 Giralt, Sebastià 966
 Giralt de Cambray, v. Cambray, Giralt de
 Girbal, Enric Claudi 75, 442
 Girona 608, 650
 Girona, comtes de 612
 Gironella, Josep Maria 56, 57, 58
 Giscafred, v. Giscafredus
 Giscafredus 605, 607, 636, 641
 Gispert, Joan 262, 281
 Gispert i Perramon, Eulàlia 385
 Gispert i Verdalet, Ramon 385
 Giuseppe, v. Josep
 Glorieux, Palémon 16, 54, 894, 939, 977
Glossa 463
Glossa ordinaria 797
Glossema cuiusdam Burgundi 192
 Godegeua 606, 732
 Godemarius 605, 637
 Godescalvus 628
 Godolias, v. Godolies
 Godolies 40
 Gogacz, Adam 8y68, 939
 Goldtwurm Athesinus, Caspar 311
 Goltred, Pere 612, 629
 Gómez Moreno, Manuel 951
 Gómez Pallarés, Joan 964
 Gomis, Rafael 801, 802, 803, 808, 822
 Gondafred 638
 Gondafredus 607, 638
 Gondesalva, v. Gondesalva
 Gondesalva 607, 656, 657
 Góngora, Juan de 189
 Gonta 606, 632
 Gontarius, v. Gonta
 Gonzaga, Elionor 85
 Gonzaga, Isabel de 167
 Gonzales 406
 González, Diego 303
 González, Francisco 245
 González Hurtebise, Eduardo 182
 Gonzalo de Balboa, v. Balboa, Gonzalo de

- Gonzalvo Bou, G. 346
 Goñi Gaztambide, José 674
 Gorgoll, Joan 275, 276
 Gori, Francesco 80
 Got, Bertran de 967
 Gotmar, bisbe 633, 638
 Gottron, Adam 770, 772, 776
 Govern, Narcís 327
 Govern, Sebastià 327
 Gozzadine, card. 85
 Gra 810
 Gràcia, F. 947
 Gracián, Baltasar 963
 Gracià 388, 457, 709, 758
 Graells, Jeroni 818
 Graells, Joan 818
 Granvela, card. 82, 225
 Granvele, v. Granvela
 Gratianus, Jacobus 300
 Grau, Jaume 816
 Grau, Jeroni 820
 Grau de Queralt 822
 Gravalosa, Arnau de 131
 Green, Romuald 864-865
 Gregori, sant 84, 719
 Gregori IX 347
 Gregori X, 139
 Gregori XIII 82, 296
 Gregorio, v. Gregori
 Gregorius Loricus, frater 907
 Greive, Hermann 790
 Grimaldi, Costantino 97, 98
 Grimaldo, Joseph de 220
 Grimaldo, marquès de, v. Gutiérrez de Soló-
 rzano, José
 Grimani, card. Vincenzo 78, 79, 80, 82,
 83, 94, 98
 Grolaie, card. Jean de la 161
 Gropper, Johann 309
 Gropper, Johannes 309
 Gros, G. 726
 Gros i Pujol, Miquel dels Sants 73
 Grosseteste, Robert 842
 Gruart, Joan 266, 282
 Gruyter, Walter der 17
 Guadamir 604, 608, 626, 642, 649, 650
 Guadamir, prevere 648
 Guadamir, Arnau 655, 656
 Guadamir, Guila 606, 655, 656
 Guadamir, R. 606
 Guadamirus, v. Gaudamir
 Gualbes, Joan de 127
 Gualtieri, card. Filippo Antonio
 Guanter, Xavier 827
 Guardia, J. M. 190
 Guarnerio, Pier Enea 535, 551, 554 776
 Guarra, Gulielmus 668, 671, 678, 679, 680,
 688, 691, 719, 722, 725
 Gudayol, Anna 14
 Gudiol, Josep 773
 Gudofred, v. Gondafred, Gondafredus
 Güell, Jaume 256
 Güell, Ramon 661
 Guenée, B. 726
 Guerau, Arnau 272
 Guerau, mas 272
 Guérin, degà de Worcester 723-724
 Guerra, de la, els 223
 Guerrero, Ricard 793
 Guerri, Manaut 168
 Guglielmo di Ware, v. Guillem de Ware
 Guielmi, Gaucefredus 607, 656
 Gulielmus 604, 608
 Gulielmus, v. Guillem
 Gulielmus, presbiter 607, 656
 Guifré 626, 628, 641
 Guifré, comte 199
 Guifré, comte de Besalú 629
 Guifred 605, 635
 Guifred, Bernat 608, 609, 661, 663
 Guifred, Ramon 661
 Guifredus, v. Guifred
 Guigó 604, 643, 644
 Guigó, bisbe 625, 626, 628, 629, 630, 632
 Guigó, clergue 638
 Guila Leopardus 604, 654, 655
 Guilarà 631
 Guiliarte, Alfonso María 187
 Guillaume d'Occam, v. Guillem d'Occam
 Guillem 608, 612, 640, 642, 643, 644,
 653, 654
 Guillem, ardicaca 640, 642, 644
 Guillem, bisbe de Girona 661
 Guillem, clergue 640
 Guillem, fill de Guitzà 640
 Guillem, jutge 644
 Guillem, levita 644
 Guillem, prevere 656
 Guillem, *scriptor* 640
 Guillem, Bernat, sagristà de Girona 661
 Guillem, Pere 612, 629
 Guillem, Ramon, prevere 655
 Guillem d'Occam 828, 854
 Guillem de Ware 929
 Guillem de Raset, Pere 609
 Guillem de Rubió 844

- Guilleré, Christian 952
 Guillemus, v. Orange, príncep d'
 Guilleumas, Rosalia 781
 Guimara 606, 648
 Guinagh, Kevin 922
 Guinaldo 606, 607, 648, 652, 653
 Guisla 642
 Guissall, Ramon, bisbe 662
 Guistremir 639
 Guistrimirus 606, 632
 Guitard, v. Guitardus
 Guitard 808
 Guitard, ardiaca 641
 Guitard, clergue 611
 Guitard, jutge i canonge 655, 661
 Guitard i Duran, Josep 943, 948
 Guitardus 604, 607, 608, 621, 639, 642, 645, 646, 649, 650, 653, 654, 655
 Guitardus, presbiter 607, 641
 Guitardus, subdiaconus 604, 643
 Guitard Gaufred 610
 Guitart, Jeroni 264, 275, 276
 Guitert i Fontseré, Joaquim 197, 198, 199
 Guitizà 638, 640
 Guixeres, Josep 265
 Gulsoy, Joseph 590
 Gultred 661
 Günter, Otto 905
 Gustà, Marina 580
 Gustà, mas 623
 Gutiérrez, C. 318
 Gutiérrez de Solórzano, José 222
 Guy, Alain 843-844
 Guyot, B.-G. 697
 Guzmán, Gaspar de 190, 191, 228, 229
 Guzmán, Pedro de 331
 Gylbertus, v. Gilbert Porretà
- H. D. E. 894
 Habacuc 39
 Habillo, v. Eli ben Yosef Habillo
 Habsburg, els 78, 89
 Haidelbergensis, Johannes Nicenus 311
 Halm, Carolus 908, 909
 Hamesse, Jacqueline 787, 929
 Hamilton, Sidney Graves 930
 Harada, Hermògenes 729, 788
 Harclay, Enric de 962
 Haro, Luis de 309
 Hartmann aus Astern, Johannes 311
 Hatzfeld, Helmut 780
 Hauf, Albert 709, 749
- Hauréau, Barthélemy 768, 769, 773, 774, 777, 792
 Hayton, Magda 798-799
 Hebrera, Joseph Anonio de 889
 Heerbrand, Jacobus 311
 Helchana, v. Elcana
 Helchias, v. Elquies
 Helding, Michael 309
 Heliodorus, v. Eliodor
 Helsi/Elchi, abat 697-698, 702, 725
 Helyas, v. Elies
 Helysabeth, v. Elisabet
 Henkell, M. 413
 Hennon, Johannes 880
 Henricus, v. Enric
 Hermenegild, sant 67
 Herbrandus, v. Heerbrand
 Hernando i Delgado, Josep 790
 Herodes 46
 Herrera, Fernando de 211
 Herrera, Juan de 779
 Herz, Valentinus 311
 Hesdin, Simon de 958
 Hester, v. Ester
 Heusch, Charles 847
 Heuvigis, santa 73
 Hieronimus, v. Jeroni, sant
 Hieronymus Stridonius, v. Jeroni, sant
 Hiersemann, Anton 17
 Hiesus, v. Jesús
 Hiezechiel, v. Ezequiel
 Higuera Rubio, José 963
 Hilarius de Lithomierzic (o de Lithomericz) 923
 Hildegarda de Bingen (pseudo-) 797-799
 Hildesind, abat de Sant Pere de Roda i bisbe d'Elna 642
 Hillgarth, J. N. 535, 548, 781, 782, 785
 Hilty, Gerold 781
 Hinojosa, E. de 105
 Hipperinus, v. Hypperius
 Hirschberger, Johannes 834-835
Historia escondida de Felipe Segundo 187
 Hitler 960
 Honori d'Autun, v. Autun, Honori d'
Horòscop del comte de Santa Coloma 987
 Hortet, Francesc 386
 Howysson de Wygenhalle, bachalaureus in artibus 966
 Huber, N. 90
 Hug Capet, rei 134, 135, 149, 607, 608, 620, 638, 639, 640
 Hugas, Isidre 251

- Hughes, Robert D. 535, 892, 918, 929, 941
- Hugo, v. Hug
- Hugues d'Amiens, v. Amiens, Hugues d'
- Hulshof, Abraham 929
- Humà, l', v. Martí I
- Hunt, Arthur S. 920
- Hurtado, Víctor 623
- Hurtado de Mendoza, Diego 296, 298
- Huser, Julio 217
- Hyperius, Andreas 311
- I. de Sryln 923
- Iacob, v. Jacob
- Iafet 135
- Iared 25
- Iaues 608, 650
- Ibarra, Joaquín 475
- Icol 638
- Ieroboam, v. Jeroboam
- Ieremias, v. Jeremias
- Ieronimus, v. Jeroni, sant
- Jesus Christus, v. Jesucrist
- Iezabel, v. Jezabel
- Ifern, Francesc 269
- Igilo 605, 636, 637
- Ignasi, sant 780
- Ignazio, v. Ignasi
- Igul, v. Igilo
- Iheremias, v. Jeremias
- Iheosus, v. Jesús
- Ihesus, v. Jesús
- Ildefons de Toledo, pseudo 668, 700-701, 703-704, 713, 757
- Ildefonsus, v. Alfons
- Imbach, Ruedi 535
- Imbart de la Tour, P. 618
- Imperiale, Giovanni 967
- Imperiali, card. Josephus Renatus 96
- Índex de festes mòbils* 71
- Índex de les Constitucions contingudes en el volum, amb remissió al foli on són transcrites* 353
- Índex dels llibres de Contencions* 358
- Índex d'un tractat de dret romà* 521
- Índex i esquema dels paràgrafs de l', Arbor scientiae' de Ramon Llull* 573
- Informació secreta sobre el col·loqui de Worms fins al 6 d'octubre del 1557* 312
- Informe a Pius IV sobre la inconveniència de concedir la comunió sota les dues espècies a la nació germànica i necessitat d'una definició papal sobre la matèria* 299
- Informe al rei sobre el concili de Trento* 299
- Informe sobre abusos en l'àmbit eclesiàstic que cal corregir* 299
- Informe sobre confecció d'un índex de llibres prohibits* 297
- Informe sobre el concili de Trento* 300
- Innocenci VIII 155, 157
- Innocenci XIII 246
- Inocencio, v. Innocenci
- Inscripción y circunscripción de los polígonos regulares* 427
- Instrucció per al procurador fiscal de la cúria eclesiàstica de Girona per la causa que contra ell ha introduït per via d'apel·lació el procurador de mossèn Baldiri Reixach, beneficiat de Palafrugell, en la cúria metropolitana de Tarragona, any 1712* 271
- Instruccions sobre capteniment dels i amb els moriscos, complementàries de l'escrit anterior* 300
- Instruction y doctrina para los chistianos nuevos convertidos de moros del reino de Valencia* 301
- Insurgent gentes* 797-799
- Ioachim, v. Joaquim
- Ioannes, subdiaconus 609
- Ioannes, v. Joan
- Iohannes, v. Joan
- Iohannes, patriarca Alexandrinus, v. Aragó, Joan d'
- Ioas, v. Joàs
- Iosa, Antonio Maria 919
- Ioathan, v. Joatan
- Ioathas, v. Joacàs
- Ioel, v. Joel
- Iohel, v. Joel
- Ionas, v. Jonàs
- Iorda, v. Jordà
- Iorgus 605, 635
- Irineu de Lió 740
- Iorio, v. Iorgus
- Iosias, v. Josies
- Iosue, v. Josuè
- Isaac 26
- Isabel I, reina de Castella-Aragó 196
- Isabel de Castella-Aragó 179
- Isabel de Parma, reina d'Espanya 85
- Isaí 24
- Isaías, v. Isaïes
- Isaïes 31, 32, 34, 35, 45, 791
- Isarn, Arnau 606, 655, 656
- Isarn, Berenguer 607, 609, 615, 653, 658, 663
- Isarnus, v. Isarn
- Isemannus, v. Eisermann

- Isidor, sant 31, 37, 42, 197, 770, 973, 983, 984
 Isidoro, v. Isidor
 Isidorus, v. Isidor
 Israel 22, 23, 24, 26, 27, 30, 35, 38, 41, 42, 62
 Italiani, Giuliana 536, 907, 925
 Iturri de Roncal, Basilio 887-889
 Iuda, v. Judà
 Iudeus, v. Jueus, els
 Iudas, v. Judà i Judes
 Iudith, v. Judit
 Iulianus, v. Julià
 Izquierdo, Josep 974, 976, 977

 Jacob 26, 36, 38
 Jacobo, comte 169
 Jacobus, v. Jaume
 Jacquemet, Gérard 834, 912, 935
 Jaffer, Guillem 984
 James, Montague Rhodes 896-897
 Janer, Miquel 442
 Jaulent, Esteve 791
 Jaume, sant 52, 53
 Jaume I de Catalunya-Aragó 126, 128, 131, 136, 137, 138, 139, 142, 143, 196, 200, 349
 Jaume II de Catalunya-Aragó 131, 136, 137, 139, 200, 346, 966, 967, 970
 Jaume II de Mallorca 544
 Jaume, comte d'Urgell 123, 197
 Jaume, infant 142
 Jean Duns Scot, v. Duns Scot, sant Joan
 Jean le Chanoine, v. Marbres, Joan
 Jean de Pouilly, v. Pouilly, Jean de
 Jedin, Hubert 312, 317
 Jepús, Jaume 106
 Jeremies 32, 40, 62, 63
 Jermà, Sant, v. Saint-Germain
 Jermà, Jeroni 822
 Jeroboam 24, 34, 35, 61
 Jeroni, pseudo 677-678, 686, 701, 759-760
 Jeroni, sant 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 53, 58, 60, 61, 63, 984
 Jeroni de Praga 977
 Jeronimus, v. Jeroni, sant
 Jesucrist 18, 25, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 89, 105, 110, 135, 148, 353, 417, 418, 475, 567, 570, 571, 586, 589, 796-797, 973
 Jesus, v. Jesús
 Jesús 41, 47, 53, 66, 68, 73, 260, 273, 275, 277, 278, 306, 385, 386, 465, 511, 566, 567, 570, 584
 Jesús, fill de Sirac 31
 Jezabel 36
 Jheronimus, v. Jeroni, sant
 Jhesus, v. Jesús
 Joacàs 34, 37
 Joan 604, 631, 632
 Joan, sant 17, 44, 46, 47, 52, 54, 567
 Joan, sotsdiaca i domer de Sant Vicenç de Viladasens 616, 662
 Joan XXI 784
 Joan XXII 344, 348
 Joan I de Catalunya-Aragó 121, 126, 145, 146, 149, 151, 200, 439, 443, 667, 675, 676-677, 699, 711, 714-715, 725-726, 750-751, 788
 Joan II de Castella 200, 750
 Joan II de Catalunya-Aragó 198, 199, 200, 202, 985
 Joan, duc de Girona, v. Joan I de Catalunya-Aragó
 Joan, infant, patriarca d'Alexandria, v. Aragó, Joan d'
 Joan, primogènit de Castella i Aragó 172, 174, 178
 Joan, Antoni 810
 Joan Canci, sant 68
 Joan de les Índies 196
 Joan de Montsó, v. Montsó, Joan de
 Joan de París, v. París, Joan de
 Joan de Salisbury, v. Salibury, Joan
 Joan de Segòvia, v. Segòvia, Joan de
 Joan Oliu, Pere 968
 Joan Pau II 15, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43
 Joana Enríquez, reina de Catalunya-Aragó 202
 Joana la Boja 172, 290
 Joannes a S. Antonio, v. San Antonio, Joannes a
 Joannes, rex, v. Joan I de Catalunya-Aragó
 Joannes Indorum, v. Joan de les Índies
 Joaquim 32, 33
 Joàs 35
 Joatan 31, 34, 38
 Job 20, 28, 29
 Joel 34, 35
 Joffre, v. Borja, Jofré
 Jofre, Antoni 276
 Johannes Andree 912
 Johannes G., frater 910

- Johannes de Damoisiau 880
 John Buridan, v. Buridan, Joan
 John Duns Scotus, v. Duns Scot, sant Joan
 Jonàs 37
 Jonatas 540
 Jordà, Joan 170, 530
 Jordan, Louis 533, 535, 537, 538, 539
 Jordi, Joan 805
 Josep, sant 66, 260, 273, 275, 277, 278, 385,
 386, 493, 511
 Josep I, emperador 78, 79, 81, 95
 Josias, v. Josies
 Josies 27, 40, 62
 Josuè 23
 Juan de S. Antonio, v. San Antonio, Johan-
 nes a
 Juan, infante, v. Joan I de Catalunya-Aragó
 Juannes, v. Yvãñez
 Judà 23, 31, 34, 35, 37, 38, 40
 Judes, sant 53
 Judit 27, 28
 Jueus, els 60
 Juli II 156
 Juli III 209, 300
 Julià 608, 635, 636
 Julià, comte 135
 Julianus Vulterrianigena 891
 Julià, don 164, 170
 Jung-Palczewska, Elzbieta 869
 Junyent, Eduard 349
 Justí 984
 Justinià 983

 Kaeppli, Thomas 901
 Kalisch, I. 598
 Kaluza, Zenon 844, 912, 977
 Karg, Georgius 311, 316
 Karkeregge 916
 Karl VI, v. Carles III d'Aragó-Castella,
 Carles, don, v. Carles de Viana
 Karlot 167
 Karolus, v. Carles
 Karrera, v. Carrera
 Kastellana 604, 631, 632
 Kaunitz, Franz Carl von 79, 81
 Kawerau, Gustav 317
 Keck de Giengen, Johannes 909
 Kelley, Francis 864-865
 Kepa, Rafal 868, 939
 Kerby-Fulton, Kathryn 798-799
 Kirchner, Helena 952
 Klein-Ilbeck, Bettina 905
 Klemens, v. Climent

 Knebel, Samianus 314
 Knuuttila, Simo 858
 Kok, Femke J. 877-878
 Köttelwesch, Clemens 914
 Kramer, H. 89
 Kristeller, Paul Oscar 892
 Kues, v. Cusa
 Kusten, Christianus 314, 315

La doctrina dels infants 554, 559
 La Parra, Santiago 987
 Labbé, Philippe 16, 299
 Lacavalleria 274, 410
 Lactanci 984
 Ladislau VI Jagel-ló, rei de Bohèmia 178
 Lafuente y Zamalloa, Modesto 419
 Lagrifa, Francesc 262, 265, 266, 282
 Lagrifa, Francesc, iunior 262
 Lajard, F. 121
 Lambertini, Prospero, v. Benet XIV
 Lamy, Marielle 665, 668, 670-672, 674,
 677, 680, 682, 685, 687, 689, 692-693,
 698-699, 704-705, 712, 723.724, 726,
 750, 754-755
 Landau, M. 89
 Lanfranc, arquebisbe 723
 Lang, Jacob Paul 843
 Lang, Odo 901
 Langton, Stephanus 54
 Laso, Catalina 302
 Laso, Francisco 303, 304
 Latassa y Ortín, Félix de 889
 Latry, Guy 541
 Laurentius 893
 Lauro, A. 97
 Lebo 812
 Lefèvre d'Étaples 559
 Lehmann, Paul 908
 Leibniz 791
 León, de 271
 Leonardi, Claudio 536, 903, 907, 921
 Leonardo de Nogarola, v. Nogarola, Leonardo
 de
 Leopardus 604, 646, 647
 Leopold I, emperador 79
 Leotard 647
 Leotarius 608, 636
 Leouici, v. Lluís
 Lerma, duc de 217
 Leuitario, v. Lotari
 Leutardo, v. Leopardus
 Leutarius, v. Lotari
 Leyva, Antonio de 284, 296, 298

- Libellus in causa matrimoniali* 342
Liber actitatorum et negotiorum admodum Illustris confratriae Sancti Georgii personarum militarium in civitate et statione Gerundae (1643-1709) 442
Liber de infantia Salvatoris 763
Liber nominum locorum de Actibus apostolorum 60
 Liberal, Math. 385
 Licini Secund, L. 240
 Licinio, v. Licini
 Lindsay, W. M. 31
 Liguori, sant Alfons Maria de 362
 Lilao Franca, Oscar 926-927
 Limbeck, Sven 837
 Linus, v. Lli
 Lira, Nicolau de 667
 Littré, Maximilien-Paul-Émile 768, 769, 773, 774, 777, 792
 Livesey, Stephen John 897
 Livi 984
 Llabrés, Jordi 744
 Llagostera, Bernat de 635
 Llamosas, Lorenzo de las 235
 Llandric 636, 638
 Llaudés, Concordi 253
 Llaudés, Miquel 269
 Llemotges, Pere de 790
 Lleó X 348
 Lleopart, v. Leopardus
 Lleopart i Xifre, Marta 14, 406, 409, 437, 456, 520
 Llerç, els 613
 Llerç, Arnau de [fill] 613, 615, 616
 Llerç, Arnau de [pare] 613
Lletra a personatge no indicat 230
Lletra al comte-duc d'Olivares 190
Lletra no signada a personatge no indicat del temps de Carles I 297
Lletra sense signatura, data ni destinatari 288
 Lli 51
Libre de definicions lul·lianes 555, 599
Libre de la creació 598
 Lligada, Miquel 274
 Llinarès, Armand 790
 Llinàs i Punete, Carles 791
Llista de reis francesos, des de Pipí fins a Lluís el Jove 342
 Llobet, espòs d'Adelaida 645
 Llobet, espòs d'Ago 648, 649
 Llobet, Pere 662
 Llombard, Pere 647, 690, 832, 929-930
 Llop 632
 Llopart, v. Lleopart i Lopardus
 Llopis, Joan 846
 Lloreç el Magnífic, v. Medici
 Llorente 190
 Llorente, J. A. 229
 Lloret, Joan 815
 Lloret, Narcís 270
 Lluc, sant 44, 46, 52, 54
 Lluçà, Berenguer Sunifred de 343
 Lucità, Joan 661
 Lluís, rei 620
 Lluís I el Piadós 220, 625
 Lluís II el Quec 603, 604, 605, 606, 620, 625, 627, 629, 631, 632
 Lluís IV d'Ultramar 605, 607, 608, 633, 634, 635, 636
 Lluís V el Neguitós 605, 620, 637
 Lluís VI el Graf[o]s 606, 607, 657
 Lluís VII [el Jove], rei 135, 149, 150, 342, 609, 620, 657
 Lluís XII 171, 174, 175, 176
 Lluís XIV 191, 192, 193, 217, 219
 Lluís Font, Pere 831
 Llull, Ramon 533-538, 540-549, 551-555, 557-561, 563, 565-566, 568-573, 575, 577-578, 580-584, 586, 595-599, 676, 727-737, 742-746, 752, 767-771, 773-794, 958, 962, 963, 970, 988, 989
 Llunell, Joan 265, 273
 Lúria, Roger de 166
 Lo Bello, Rosario Andrea 971, 972, 973
 Loberades, Francí 818
 Loberus 604, 605, 645, 649
Logica maior 514
 Lohr, Carolus, v. Lohr, Charles
 Lohr, Charles H. 535, 559, 732, 838, 898, 902, 904, 907
 Lomas, D. 346
 Lombrània, Manuel de 216
 Longimano 237
 Longpré, Ephrem 535, 538, 540, 543, 544, 547, 548, 552, 553, 557, 558, 559, 565, 566, 569, 570, 572, 575, 577, 578, 580, 582, 586, 773, 774, 777, 834, 903, 912, 917, 920, 935, 940
 Lopardus, Suniarius 654, 655
 López, Alonso 307
 López, Juan 307
 López Alcalde, Celia 892, 918, 929, 941
 Lópea de Arbizu, Juan 887-889
 López del Campo, Fernan 292
 Lorens, Antoni 812
 Lorenzana, Tomàs de 531

- Lotari, rei 134, 605, 607, 608, 620, 629,
 633, 634, 635, 636, 637
 Lotoario, v. Lotari
 Luanco, Ramon de 780
 Luca, v. Penne, Luca da
 Luca, J. B. 271
 Lucas, v. Lluc, sant
 Lucca, Tolomeo da 988
 Lucero, Lluís 981, 982
 Luci Pedani 240, 242
 Lucili 978, 980, 981
 Lucio, D. 94
 Ludovicus, v. Lluís
 Luisetto, Giovanni 918-919
 Luithbrandus 63
 Lulle, v. Llull
 Lullo, v. Llull
 Lullus, v. Llull
 Luna, comte de 295, 302, 303, 304, 305
 Luna, card. Pedro de 348
 Luna, Francisco de 806
 Lupi, Filiberto Walter 907, 925
 Lupiu, F. W. 536
 Luschner, Joan 121
 Lvcas, v. Lluc, sant

 Maça, Pero 578
 Macabeus, els 42, 43, 58
 MacCaughwell, Hugh 888
 Machabeus, v. Macabeus, els
 Macrobi 984
 Madan, Falconer 912
 Madina, v. Medina
 Madre, Aloisius 729
 Madrigal, Alonso de 958
 Madrona 605, 651, 652
 Madurell i Marimon, M. 346
 Magnànim, v. Alfons IV
 Magrini, Elia 929
 Mahoma 565
 Mahoney, Edward P. 847, 935
 Maielle, v. Mayella
 Maier, Anneliese 834 970
 Maierú, Alfonso 842
 Maigrot, Charles 99, 100
 Maimó, Vicenç 260
 Maimònides 598
 Majeran, Roman 877
 Malachias, v. Malaquies
 Malaleel 25
 Malaquies 39, 41, 42
 Malasias, v. Malasies
 Malasies 43

 Maldonado, Angel 212
 Mall, Salvador 814
 Malla, Felip de 974, 975, 976, 977
 Mallol, Pere Pau 262, 279, 282, 389
 Mallorquí, Elvis 952
 Maluquer de Motes, Joan 951
 Manasse, v. Manassès
 Manassès 26
 Mançera, v. Manzera
 Manent i Segimon, Albert 865
 Manresa, Francesc 675, 706-707
 Mansi 300
 Mantenesse, Joan de 188
 Màntua, Joan Francesc II 166, 170
 Màntua, marquès de, v. Màntua, Joan
 Francesc
 Manuel I de Portugal 161
 Manyanet, Jeroni 805
 Manzera, marquès de, v. Sebastián de Toledo,
 Antonio
 Marangon, Paolo 918
 Marañón, Gregorio 185
 Marbach, Joannes 310, 315
 Marbachius, v. Marbach
 Marbode 983
 Marbres, Joan 847, 869, 906, 935, 939
 Marc, sant 44, 45, 46, 52
 Marca, Pierre de 601
 March, Ausiàs 958, 970
 March, Josep M., 771
 March i Ordinas, Joan 10
 Marchi, Luigi de 921
 Marchus, v. Marc
 Marcil, George 864-865
 Marenbon, John 859, 935, 939
 Marescotti, card. Galeazzo 85
 Margarit, card. Joan 18, 981-986
 Margarit, Montserrat 276
 Margarit, Francesc Montserrat, iunior 276
 Margarita, santa 105
 Margarita d'Àustria 172, 174
 Margarita de Cortona, santa 66
 Marginet, fra 198
 Maria 342
 Maria, senyora 529
 Maria, santa 121, 260, 273, 275, 277, 278,
 318, 349, 353, 385, 386, 443, 511, 540,
 548, 567, 570, 577, 586, 775
 Maria, profetessa 63
 Maria, reina de Catalunya-Aragó 148, 149,
 151
 Mariana, Juan de 419
 Mariani Canova, Giordana 918

- Mariano de Florence, v. Marianus de Florentia
- Marianus de Florentia 825, 886
- Marini, L. 97
- Marini, Massimo 790
- Marmany, Francesc 350
- Marpach, v. Marbach
- Marquardus Roda de Almania 901
- Marquès, àlias de Vicenç Carreras 251
- Marquès Casanovas, Jaume 647
- Marquès Planagumà, Josep M. 7, 9, 16, 73, 90, 97, 122, 125, 283, 346, 413, 433, 434, 483, 601, 602, 611, 617, 620
- Marquès i Sureda, Salomó 271, 413
- Marquet, Galceran 127
- Marquilles, Jaume 387
- Marsili de Pàdua, v. Pàdua, Marsili de
- Martí, Eduard 955
- Martí, Pere 663
- Martí, Ramon 952
- Martí de Barcelona, v. Bagunyà i Casanovas, Jaume
- Martí y Mayor, Josep 865
- Martínez Gómez, Luis 834-835
- Martínez Santa-Olalla, Julio 947
- Marquina, Martí 195, 197
- Martí, sant 611
- Martí V, papa 197, 348
- Martí I, rei de Catalunya-Aragó 149, 151, 196, 200, 545, 667, 677, 695, 711, 714-715, 726
- Martí II de Sicília 196
- Martí de Braga, v. Braga, Martí de
- Martí, frare cantor 581
- Martí, Àngel 820
- Martí, Francesc 349, 675, 706-707
- Martí, Josep 9
- Martí, Marià 267, 270
- Martí, Nicolau 296
- Martí, Pere 609
- Martí, Ramon 16, 601, 619, 620, 638, 642, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 654, 655, 661, 789, 952
- Martí Fraga, Eduard 12
- Martín, Autora 951
- Martina, santa 66
- Martínez, G. 346
- Martínez, Manuel Silvestre 481, 524
- Martínez de Mengucho, Joan 197
- Martínez Rodríguez, Miquel Àngel 12, 386, 388, 393
- Martínez Romero, Tomàs 978,-981
- Martinus, v. Martí
- Martinus de Tarnowiecz (o de Tharnowycz) 899-900
- Marturià, Joan 276
- Marul, Francisco 510
- Marzacara, consigliere 94
- Mas, Joan 256
- Mascort, Joan 275
- Masdeu i de Montero, Joan Francesc 417
- Masmitjà, Jaume 257
- Masó 258
- Massa i de Bertran, Mariàngela de 385, 386
- Massaguer, Jaume 252
- Massó i Torrents, Jaume 536, 576, 769, 773
- Massot i Muntaner, J. 345
- Mata, Andreu de 608, 661
- Mata, Bernat Ramon de 656
- Mata, Bonet de, v. Bonet
- Mata, Lambert 330
- Mata, Pere de 603, 607, 609, 613, 614, 615, 616, 618, 619, 621, 629, 641, 658, 661, 662, 663
- Mata, Ponç de 612, 658, 660
- Mata, Petrus de, v. Mata, Pere de
- Matas 390
- Matas, Gregorio de 382, 383
- Matas i Blanxart, M. Teresa 611
- Mateu, sant 44, 45
- Mathesius, Johannes 310
- Matheu i Sanç, Llorenç 356
- Matheus, v. Mateu
- Mathies de Pr., frater 924
- Maties Corví, rei d'Hongria 178
- Mattia, Ester di 907, 925
- Mattioli, N. 121
- Maura, v. Móra
- Maurici 603, 628, 629
- Maurici, elector de Saxònia 313
- Mauricius, v. Maurici
- Mayella, Domenico 97, 98
- Mayella, monsig. 100
- Mayer, Marc 242
- Maynard, P. 560, 567, 570
- Maynardus, v. Maynard
- Maximilià I 156, 172
- Mayayo, Andreu 950
- Mazariegos, Diego de 186
- Mazzatinti, Giuseppe 891-893
- Mazzella, Cesare 410
- Meccardus, v. Meckhardt
- Meckhardt 311
- Medes, els 27, 41, 43

- Medi, v. Medes
 Medici, Ferran de', v. Ferran II de' Medici
 Medici, card. Francesco Maria de' 85
 Medici, Giovanni Gastone de' 85
 Medici, Llorenç el Magnífic 155, 158
 Medicis, Magdalena de 155
 Medina, Diego de 306, 307
 Medina Sidonia, duc de 190
 Medinyà, Gaufred de 634
 Mediona, G. de 133
 Meier, Ludger 904-905
 Melanchton, Philipp 8, 309, 315, 317
Memòria de despeses del convent de religioses de santa Clara de Salamanca 295
Memoria de lo que toca a la buena gobernación eclesiàstica de la provincia de León de la Orden de Santiago 295
Memorial a Carles V sobre el concili, 1560 295
Memorial a Gregorio Gallo, sobre pastoral dels bisbes envers els moriscos 300
Memorial al P. General O. P. sobre el col.legi de San Vicente de Salamanca, 1692 233
Memorial contra el comte-duc 190
Memorial de lo que he sabido en Horibueta tocante al nuevo obispado de la dicha ciudad 293
 Menaut, v. Guerri, Manaut
 Mendoza, Diego de 284, 301
 Mendoza, Pedro de 331
 Mendoza y Bobadilla, card. Francisco de 223
 Menéndez y Pelayo, Marcelino 778
 Meno, Dominico del 225
 Menresan, Berengarius 606, 659, 660
 Mensa, Arnau 827
 Mensa i Valls, Jaume 795-796, 825-942, 962, 964, 965, 967, 969, 971, 974, 988
 Mer 279
 Mercader, els 545
 Mercader, Joan 481
 Mercader, J[o]h[u]an 542, 545
 Mergarit, v. Margarit
 Merquet, v. Marquet
 Metge, Bernat 970
Método de substanciar las causas en la Real Audiencia y demás tribunales reales 104
 Meuten, Erich 317
 Mevii, v. Mevius
 Mevius, Tobias 413
 Mey, Felip 347
 Meyer, H. 413
 Meyer, Gulielmus 908-909
 Meyerii, v. Meyer
 Meynardus, v. Maynard
 Michalowska, Aleksandra 827, 869
 Micheas, v. Miquees
 Michiels, G. 864
 Mieres, Tomàs 102, 105, 106, 453
 Mignet 229
 Mileto, comte de, v. Sanseverino, Carlo
 Millito, v. Mileto
 Mimbela, Manuel de 212
 Mínguez, Joseph 305
 Miquees 37, 38
 Miquel Rosell, Francesc X. 773
 Mirambell, Galceran de 130
 Mirambell i Belloc, Enric 16, 433, 483
 Mirambellus, v. Mirambell
 Miranda, Francisca de 188
 Mir 650
 Mir, Domènec, v. Miró, Domènec
 Mir, Miquel 807
 Mir i Cadena, Manuel de 382
 Mirallas, Antoni 818
 Miro, v. Miró
 Miró 608, 650
 Miró, comte 199
 Miró, Antoni 385
 Miró, Domènec 252, 253, 265, 266, 268, 269, 368, 384, 385, 386, 387, 388, 389
 Miró, Jaume 268, 368
 Miró, Vicenç 268, 269, 386
 Miró i Pellisser, Antoni 386
 Mirón, v. Miró
Miscel·lània jurídica 525
 Mitjà, Jacint 266, 277
 Mitjà, Jeroni 267
 Moab 25
 Modario, v. Modegarius
 Modegarius 606, 626
Model d'instància per a renunciar a un benefici amb cura d'ànimes i sol·licitar una pensió 362
 Moisés 22, 23, 41, 61, 148, 417, 418
 Molas, Joaquim 345, 380, 958
 Molas, Josep 258
 Moles, duc de 81
 Moles, Francesco 81
 Molin, G. 735
 Molines, José 92, 222
 Moll, Francesc de B. 575, 578, 583, 728, 781, 783
 Moncunill, Conxa 827
 Mondrona, Pere 819
 Monells, Guillem de, bisbe de Girona 662
 Moner, Dalmau 493, 510
 Monpenser, v. Montpensier

- Monràs i Bernés, Narcís 254
 Mons Catheni, v. Montcada
 Monsalvatje, Francesc 16, 601, 611, 612
 Monsalve, Diego de 185, 185
 Montaner, Nicolau 810
 Montagut, Tomàs de 953
 Montcada, Gastó de 137, 138
 Montcada, senyor de 130
 Montcada, Hug Ambròs de 801, 802
 Montçó, Joan de 350
 Montefeltro, Giudubaldo de 167
 Montoliu, Manuel de 775
 Montreuil, Jean de 975
 Montpensier, comte de, v. Borbó, Gilbert de
 Montsó, Joan de 672-675, 700, 714-715,
 748, 752
 Móra, Bernat de 610, 663
 Móra, Guillem de 663
 Móra, Pere de 609,
 Móra, Ramon de 610, 615, 663
 Morales, Ambrosio de 240, 241, 243
 Morel, Jean-Paul 951
 Morel-Fatio, Alfred 230
 Moreno, Juan 102
 Morera i Sabaté, Josep 56
 Moret 607, 609, 638, 657
 Moret, Ignasi 252
 Moret, Joan 261
 Moretus, v. Moret
 Morgan, Nigel 798
 Morgione, Francesco 80
 Morin, Edgar 960
 Mörlin, Joachimus 312
 Moro, Aldo 963
 Morrovalle, Giovanni Minio da 972, 973
 Morvenda, Joan 819
 Mourin, Louis 977
 Moyses, Moysen, v. Moisès
 Mundó, Anscari 601, 620
 Munt, Fèlix 814
 Muñoz Rodríguez, Vicente 842-843, 861-
 862
 Muñoz de Otalora, Catalina 216
 Muntaner, Ramon 949, 950, 966
 Mur, Dalmau de 347
 Muratori, L. A. 93
 Mussolini 960
 Myésier, Thomas le 571, 572

 Nabucodonosor 33
 Nabuchodonosor, v. Nabucodonosor
 Nadal, Joan 971
 Nadal, Jordi 954
 Nadal i Farreras, Joaquim 955
 Nadal i Farreras, Josep Maria, 956, 959
 Nahmànides, v. Porta, Bonastruc de
 Nahum 38, 39
 Nájera, v. Villoslada
 Nalda, Narcís 280
 Nancii, Johannes 556
 Narcís, sant 71, 196, 253, 339
 Narciso, v. Narcís
 Narcisus, v. Narcís
 Narducci, Enrico 924-925
 Naspleda, Joan 14
 Nató, Galceran 256
 Nauarro, v. Navarro
 Naum, v. Nahum
 Navalés, Salvador 807
 Navarra, Gaspar 805
 Navarra, Pedro de 296
 Navarro, Manuel 213, 215, 232, 234, 236
 Nauarrus, v. Azpilcueta
 Navarrus, v. Azpilcueta
 Naxera, v. Nájera
 Nebrija 241
 Neccerus, Georgius 311
 Neemias, v. Nehemias
 Neeri 43
 Nefalí 27
 Negra, Joan 265, 266
 Negre, Esteve 265
 Negre, Joan 265
 Negre i Pastells, Pelai 106, 442
 Negrell i Hereu, Joan 255
 Nehemias, v. Nehemias
 Nehemias 26
 Nenclares, Eustaquio María 410
 Neptalim, v. Nefalí
 Neró 984
 Nicaastro, comte de 182
 Nicholas Bonet, v. Bonet, Nicolau
 Nicolas of St. Albans 680, 686, 688, 698
 Nicolau IV 696
 Nicolau V 348
 Nicolau, Guillem 349
 Nicolau de Claresvalls, v. Claresvalls, Nicolau
 de
 Nicolau de Lira, v. Lira, Nicolau de
 Nicolaus Casol de Pedemonte, v. Casol de
 Pedemonte, Nicolaus
 Nicolaus de Bodelswerdia 917
 Nicolaus de Orbellis 880
 Nicòmac 988, 989
 Nieva Fenoll, Jordi 336
 Niger Cyruacus, Franciscus 385

- Nijhoff, Martinus 535
 Nogarola, Leonardo de 713
 Noguer i Musqueras, Tomàs 102
 Noguera, (Fundació) 12, 16, 106, 347, 388, 393, 601, 602, 622, 953
 Nolla, J. M., 943, 944, 953
 Noone, Timothy B. 864-865, 874, 902, 938
Nota bibliogràfica sobre prioritat de pensions en censals encavallats, amb esment de jurisprudència 388
Nota de los aposentos de la casa que labró en Hori-huela el obispo de Cartagena 293
Nota o comentari sobre el títol 5 del l. IV del Còdex 527
Nota referent als dubtes tractats en les pàgs. 382-383, supra III, IV, 1: 390
Nota sobre apel·lació al Nunci 524
Notes sobre dret dels successors d'un clergue usufructuari sobre fruits d'una peça de terra o de vinya 389
Nota sobre el canvi en la datació de documents dels anys dels reis francs a l'estil de l'Encarnació 135
Nota sobre el mandat hereditari 390
Nota sobre els drets del desposat 520
Nota sobre l'emperador i l'imperi universal 148
Nota sobre la presa de Barcelona per Almansur 134
Nota sobre les cinc edats del món 148
Nota sobre quan és millor que el bisbe procedeixi judicialment o «ex informata conscientia» 365
Notes anònimes sobre prescripció per causa de plet 389
Notes anònimes sobre restitució d'expoli 388
Notes bibliogràfiques sobre alienacions 387
Notes de cronologia de tres documents de l'Arxiu Reial 135
Notes de dret beneficial 280
Notes diverses sobre intervencions del papa en qüestions beneficials 279
Notes i comentaris sobre els títols 15-22, 24-27, 30 i 38 del lib. III, i sobre els títols 3-4 del lib. IV del Còdex, algunes de les notes i comentaris previstos i no realitzats 527
Notes i comptes sobre delmes d'Elx, Crevillent i Asp 304
Notes jurídiques bibliogràfiques sobre dret de fatiga, necessitat d'escriure per parts, el concepte d'indemnitat, canvis de nom i confins de les coses 388
Notes jurídiques sobre capacitat dels Capítols de resoldre per majoria 385
Notes jurídiques sobre lloguers i llogaters 389
Notes sobre dret de sepultura 390
Nota sobre exempció judicial dels religiosos 389
Notes sobre exempcions i sobre la manera de trobar la data de Septuagèsima i de Pasqua 345
Notes sobre hereus i successors en matèria de patronat 386
Notes sobre residència de beneficis 385
Notes sobre jurisprudència sobre el concili de Trento 298
Notes sobre vestits i sepultura de la família Carbonell en l'església 389
 Nouvion, Jacques de 975
 Nuet i Albanyà, Cerdà 442
 Nun 23
 O'Connor, Bernardo 484
 Obach, Joan 808, 818
 Obersalm, família 81
 Obetz 24
 Obrador, Mateu 535, 537, 542, 551, 553, 556, 579, 583, 586, 768, 769, 773, 774, 775, 779
 Ocampo, Florián de 241
 Ockham, v. Guillem d'Occam
 Ocozies 25
 Ochozias, v. Ocozies
 Odegari, v. Odegarius
 Odegarius 607, 638, 656, 657
 Odo 605, 606, 647, 652
 Odó, Arnau 655
 Odó, bisbe 639, 641, 642, 644, 647, 648
 Odo, levita 652
 Odó, rei de França 625, 630, 632
 Oliba 608, 640, 645,
 Olgiato, Antonio 537, 569
 Olgiatus, v. Olgiato
 Oliba, abat 590
 Olibà, canonge de Girona 626
 Oliba, leuita 607, 652, 653
 Olibà, Antoni 12
 Olibà Llobatò 640, 641
 Oliba Suniarii 605, 658
 Olibares, v. Olivares
 Oliva, Francesc 281, 282
 Oliva, Miquel 944
 Olivares, comte-duc, v. Guzmán, Gaspar de
 Olivares, Jordi 954
 Oliver, Miquel dels Sants 768
 Ollers, Emmanuel 275
 Ollich, Imma 952
 Olschki, Leo S. 536
 Olsen, Kenna 798-799

- Oms, Antoni, 418
 Oms, Lluís d' 173
 Onèsim 50, 51
 Onesimus, v. Onèsim
 Onofred, Seguer 655, 661
Opusculum de hiis que sunt necessaria ad stabilimentum castris tempore obsidionis et fortissime guerre 132
Oració que es deu dir en passar per davant d'alguna imatge del Sant Crist 475
Oraculum angelicum Cyrilli 965
 Orange, príncep d' 190, 191
 Ordeig i Mata, Ramon 601, 619, 644, 647
 Orench, Montserrat 269
 Oresme, Nicolau d' 958, 989
 Òria, card. Jeroni d' 346
 Origenes 60
 Orighus, v. Urighis
 Origus, v. Urighis
 Oriol 605, 649
 Orléans, duc d' 975
 Orléans, Lluís, duc d' 164
 Ornan 62
 Orosi 984
 Ors, Àngel d' 853-854, 858, 861, 885-886, 933
 Orsini, casa 171
 Orsini, els 171, 172, 173, 174, 175, 179
 Orsini, Giulio 169
 Orsini, Niccolò 162
 Orsini d'Aragona, Gentile Virgineo 155, 157, 158, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 181
 Orzezanensis, Leonardus, v. Ortiganensis
 Ortí, Pere 952
 Ortiganensis, Leonardus 546, 548, 549, 599
 Ortiz, Francisco 292
 Ortiz i Sanz, José 419
 Orueta i Barasorda, Andrés de 221
 Osber de Clare 723
 Oseas, v. Osees
 Osees 33, 34
 Ot, v. Odó
 Ort, Joachim 905
 Ottaviano, Carmelo 534, 536, 537, 539, 542, 545, 546, 551, 556, 570, 572, 576, 579, 581, 582, 583, 773, 775, 777
 Otto-Enric, elector del Palatinat 312
 Ottoboni, card. Pietro 78
 Ouy, Gilbert 977
 Ozias, v. Ozies
 Ozies 31, 34, 35
 Pacheco, Francisco 292, 306
 Pacio de Beriga, Guilio 389
 Pacion, v. Pacio
 Pacs, v. Pax
 Padilla, Iñaki 952
 Padró 272
 Padró i Serralls, Joan 282
 Padrós, Fèlix 264
 Pàdua, Marsili de 983
 Páez Ríos, Elena 16, 491
 Pagès, Guillem 536, 584, 586, 587, 588, 590, 790
 Pagès, Pere 976
 Pàgés Tubert, mn. 947
 Pagesius, v. Pagès
 Pagnoni Sturlese, Maria Rita 903
 Palafox y Mendoza, Juan de 213
 Palau, Dimas 806
 Palau i Baduell, Josep M. 611
 Palau Dulcet, Antonio 16, 111, 121, 185, 186, 190, 212, 213, 216, 224, 225, 241, 243, 274, 356, 400, 419, 433, 451, 475, 480, 481, 482, 483, 484, 526
 Pallejà i Riera 386
 Palmés 204, 238
 Palol, Arnau de 663
 Palol, Pere de 950
 Palou, Guillem de 140
 Pàmfil 63
 Pamphilus, v. Pàmfil
 Panciatici, card. Bandino 322
 Panciaticus, v. Panciatici
 Paner 384
 Paniagua, Juan Antonio 966, 967
 Panikkar, Raimon 722, 731, 754
 Panter, Adrian 188
 Panyelles i Escardó, Benet 12, 182, 185, 193, 238, 288, 318
 Pañelles, v. Panyelles
 Paolo Veneto 871
 Paolucci, card. Fabrizio 83, 84, 92, 93, 222, 223
 Papa, E. 97
 Papa, Guido 236
Papel que salió en Madrid el año de 1706 sobre el mayor poder y fuerza de la Francia, respecto del de todos los aliados 218
 Papias 984
 Pard, Arnau 654, 655
 Pard, Guillem 654, 655
 Pardus, v. Pard
 Paralls, v. Perals
 Pardo, Arnau 604

- Pardo, Guillem 604
 Parer 388
 Parés, Antoni 385
 Parés, Ramon 791
 Pareti, duc de 81
 Parma, Isabel de, v. Isabel de Parma
 París, Joan de 983
 Parra, Rafael 384
 Pasapera, Joan 387
 Pascual, Jaume 8, 778
 Pasqual, Joan 958
 Pascual Baylon, sant 67
 Passa, fra Mario di 775
 Passaggeri, Rolandino 459
 Pastor, Ludwig von 89
 Pastor i Mora, Josep de 8, 393, 394, 403, 404
 Patiño 185
 Patiño, Bernardo 227
 Patrici, sant 973
 Patrizio, v. Patrici
 Patró, sant 638
 Patuel, v. Petuel
 Patxot, Rafael 772
 Pau, sant 36, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 323, 984
 Pau III 223, 299, 310
 Pau IV 189, 190, 225
 Pau VI 15, 31, 32, 33, 43
 Pau, Pere 107
 Pau, Pares i Pujades, Llúcia (àlies Giró) 267
 Paudice, Lorenzo 875
 Paul, Joan 810
 Paula 24, 30
 Pauli, v. Pau
 Paulí 21, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 53
 Paulinus, v. Paulí
 Paulo, v. Pau
 Paulucci, v. Paolucci
 Pauluchi, v. Paolucci
 Paulus, v. Pau, sant
 Paulus Barianus, frater 921-922
 Pauner, Domènec 491
 Payet, Joan 267, 269, 270
 Pax 559, 570
 Pedani, L., v. Luci Pedani
 Pedro 459
 Pedro, don 223
 Pedro de la Asumpción 214
 Peguera, Lluís de 12, 336, 363, 376, 386, 404, 521
 Pelagi 44
 Pelagius, v. Pelagi
 Pelet, v. Sonifredus Pelet
 Peleti, R. 606, 659
 Pellisser, Antoni 386
 Pellisser, Mateu 386
 Pellisser, Pau 386
 Pelzer, Augustus 878
 Penne, Luca da 389, 390
 Penya, Joan 195
 Penyafort, Ramon de 406, 788
 Penyani, v. Penya
 Peña y Avilés, Baltasar de la 90
 Pera, P. de 606, 632, 648
 Pera i de Cortada, Ignasi de 384
 Pera i Tord, Joann Canci de 384
 Perals, Josep 260
 Perals i Colom, Llorenç 251, 252, 253
 Perarnau, Anna 258
 Perarnau i Espelt, Josep 10, 90, 346, 533, 536, 538, 551, 583, 670, 676, 681, 685, 690-691, 699, 706.708, 746, 727, 738, 750-751, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 792, 796, 842-844, 846, 849, 851-852, 854, 857, 859, 861-863, 865, 867, 868-869, 871, 873, 874, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976
 Pere 463, 612
 Pere, *bonus homo* 636
 Pere, capellà de Viladasens, v. Mata, Pere de
 Pere, fill de Bernat de Viladasens 609, 657
 Pere, prior de Cervià 609, 658
 Pere, sant 45, 52, 67, 323, 544
 Pere I, tsar de Rússia 90
 Pere I de Catalunya, II d'Aragó 133, 137, 141, 200, 347
 Pere II de Catalunya-Aragó, el Gran 137, 138, 200, 964, 966, 967
 Pere III de Catalunya-IV d'Aragó 126, 136, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 151, 195, 200, 335, 344, 345, 348, 349, 350, 352, 443, 528, 695
 Pere Auriol, v. Auriol, Pèire
 Pere d'Alcàntara, sant 68, 71
 Pere d'Àquila, v. Petrus de Aquila
 Pere d'Atarrabia 838
 Pere de Candia, v. Candia, Pere de
 Pere de Reixach, v. Reixach, Pere de
 Pere Guillem 643
 Pere Llombard, v. Llombard, Pere
 Pere Tataret 880
 Pere Tomàs 838, 844, 892, 894, 898, 901, 904, 912, 914, 918, 923, 929-930, 941
 Peregrí 58

- Peregrinus, v. Peregrí
 Pereira, Michela 792, 962
 Perera, Bartolomé 844
 Peres, Miquel 958
 Pereta, Francesc 349
 Peretti, Elsa 793
 Pérez 297
 Pérez, Antonio 8, 185, 186, 188, 190, 224, 229, 230
 Pérez, José 216
 Pérez, Miguel 235
 Pérez Bayer 982
 Pérez de Castro, v. Pires de Castro
 Pérez de San Vicente, Pedro 224
 Pérez Guallar, M. 346
 Pérez Ilzarbe, Paloma 854, 933-934
 Pérez Latre, Miquel 955
 Pérez Martínez, Llorenç 770
 Pérez Mingorance, Andreu 121
 Perles, Francesc 807
 Perot lo lladre 11
 Perrault, Guillaume 983
 Persa, v. Perses, els
 Perses, els 40
 Pertegàs, Jaume 520
 Pesaro, duc de, v. Sforza, Giovanni
 Pescara, marquès de la, v. Àvalos, Alfonso d'
 Peschara, v. Pescara
 Pesenti, Tiziana 918
 Peset, Mariano 105
 Peter Auriol, v. Auriol, Pèire
 Petillano, comte, v. Orsini, Niccolò
Petit dietari des del 16 de juliol del 1791 al 5 de juliol del 1793 529
 Petrarca 780, 984, 985
 Petrus 459, 636
 Petrus, v. Pere, sant, i altres
 Petrus, kapellanus, v. Mata, Pere de
 Petrus, presbiter 607, 656
 Petrus, rex, v. Pere I, II o III, reis de Catalunya-Aragó
 Petrus, subdiaconus 607, 656
 Petrus Aureoli, v. Auriol, Pèire
 Petrus de Alba 921
 Petrus de Aquila 833, 863, 938
 Petrus de Curte 939
 Petrus de Obornijkij 900
 Petrus Guielmi, v. Pere Guillem
 Petrus Lombardus, v. Llombard, Pere
 Petrus Pauli de Nycopia 913
 Petrus Tartaretis, v. Pere Tataret
 Petrus Thomae, v. Pere Tomàs
 Petrus Veronensis, magister 890
 Petuel 34
 Pezzana, Niccolò 370
 Pflug, Julius 310, 313
 Phelipe, v. Felip
 Philemon, v. Filemó
 Philip the Cancellor 879
 Philippe, v. Felip
 Philipps, Thomas 893
 Philippus, v. Filip, frater 892
 Philo, v. Filó
Philosophia Naturalis 502
 Piastra, Clelia Maria 687
 Piazza, card. Giulio 83
 Piccard 534, 549, 565
 Pickavé, Martin 873, 934, 937
 Pico della Mirandola, Giovanni 780, 789
 Pidal, marquès de 230
 Pierce, Frank 781
 Pierre d'Ailly, v. Ailly, Pierre d'
 Pietramala 975
 Pietro di 538
 Piferrer, Josep 251
 Pigem 529
 Pignatelli, card. Francesco 80, 94
 Pignatelli, Ettore 94
 Pindl, Théodor 535
 Pinelli, Lucia 852
 Pini, Giorgio 826, 847-849, 854-857, 864, 867, 878, 883, 910, 935-937
 Pinós, Galceran de 195
 Pinós, Josep Galceran de 339
 Pipí, rei 135, 150, 342
 Pipinus, v. Pipí
 Piquer, Tomàs 579, 599
 Pirala, Antonio 419
 Pires de Castro e Noronha, Alvaro 321, 325, 326
 Pistorius, v. Becker
 Pitàgores 894
 Pius IV 299
 Pius V 808
 Pius XI 15, 21, 22, 23
 Pius XII 15, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31,
 Pius Jerosolimità, sant 324
 Pizzicolli, Ciriaco 241
 Pla, Bernat 387
 Pla, Joan 251, 253
 Pladevall, Antoni 611
 Plana, Joan 520
 Planadecursach, Hermenegild 409
 Planas, Jaume 520
 Planas, Sílvia 953

- Planes, Antoni 822
 Planes, Nicolau 349
 Platina, B. 983
 Plato, v. Plató
 Plató 572, 894
 Platzeck, Erhard Wolfram 536, 538, 540, 543, 544, 547, 548, 552, 553, 557, 558, 559, 565, 566, 569, 570, 572, 575, 577, 578, 580, 582, 586, 780, 782
 Plaza, Carme 964
 Plevano, Roberto 872, 898
 Plon, Henri 190
 Pluta, Olaf 897, 935
 Podlaha, Antonín 922-924
 Podioenrici, v. Puigenric
 Podroński, Robert 868, 939
 Poggio Bracciolini 985
 Polo, Marco 349
 Pomaro, Gabriella 903
 Pompeu el Gran, Cneu 944
 Pompià, Raimon de 131
 Poncela González, Ángel 961, 962
 Ponç, cabiscol 647
 Ponç, clergue de la Seu 612, 636, 658, 660
 Ponpiano, v. Pompia
 Pons, Antoni 775
 Pons, Fermí 252
 Pons, G. P. 359
 Pons, Jaume 520
 Pons, Joan 385
 Pons, Josep Sebastià 775
 Pons Guri, Josep Maria 106, 347, 352
 Pons i Marquès, Joan 781
 Pons i Pons, Antoni Joan 728
 Pontano, Giovanni 170, 983, 984
 Pontich, Sulpici 12, 16, 252, 259, 262, 263, 265, 275, 282, 384
 Poppi, Antonino 900
 Populi, duc de 222
 Porcalla 410
 Porfiri 820, 821, 840, 851, 858, 897, 899, 904, 920-921, 925, 927-928, 931-932
 Porfirio, v. Porfiri
 Porro, Pasquale 871, 875-876, 934, 937
 Porphirius, v. Porfiri
 Porta, Bonastruc de 598
 Porta, Domènec 196
 Portell, Joan 386
 Portillo, Marta 951
 Portocarrero, card. Luis Manuel Fernández de 91
 Posa, Pere 566
 Potau, Ferran i de Lladó, Cristòfor 386
 Potestà, Gian Luca 972
 Pou, Joan 387
 Pouilly, Jean de 671
 Powitz, Gerhard 904-905
 Poza, marquès de 188
Praefatiuncula in Baruch 43
 Pralard, André 16, 312
 Prantl, Carl 933
 Prat, Onofre 258
 Prat de la Riba, Enric 946
 Prat Plana 425
 Prats, Joan 520
 Prats, Joan Babtista 382, 383
 Prats i Domingo, Modest 122, 956-961
 Praxeas, v. Pràxeas
 Pràxeas 61
Praxis iudiciaria 445
 Prevosti, Marta 943, 944, 945
 Prié, marquès de 82, 83, 84, 92, 94, 95,
 Primo de Rivera 771
 Pring-Mill, Robert D. F. 780, 781, 782, 791
 Priscià 984
Pro Francisco Ventós contra Rafaellem Feu 277
Pro Reverendo Martino Roig et Colom Presbytero contra Reverendum Laurentium Paralls Presbyterum (esborranys) 253
Problemas de dibujo lineal 428
Problemas de geometría 427
Proceso de Antonio Pérez, secretario de estado de el rey Felipe II 229
Proceso y sentencia de Don Antonio de Acuña, obispo de Zamora 187
Prologus in libros Macchabeorum 42
Prologus monarchianus in evangelium Iohannis 46
Prologus monarchianus in evangelium secundum Lucam 46
Prologus monarchianus in evangelium secundum Marcum 45
Prologus monarchianus in Mattheum 45
 Pseudo-Hieronimus, v. Pseudo-Jeroni
 Pseudo-Jeroni 60, 61, 62, 63
Pseudo-Matthaei 763-764
 Pudens 51
 Puig 813
 Puig, Cristòfol 278
 Puig, Francesc 819, 820
 Puig, Francesc (de Besalú) 267
 Puig, Francesc (de Torroella de Montgrí) 267, 268
 Puig, Francesc de 262, 263, 281
 Puig, Jaume 816

- Puig, Joan 818
 Puig, Miquel 820
 Puig, mas 623
 Puig, Rafael de 263
 Puig, Ramon de 636
 Puig, Salvi 265
 Puig, Sixt 425
 Puigbert, Joan 418
 Puigblanquer, P. 182
 Puig de la Bellacasa, Josep 282
 Puigdengolas, Jacint 520
 Puigdengolas, Josep 520
 Puigdevall, Baldiri 258
 Puigener, Sebastià 805
 Puigencic, Ramon de 609, 621, 636, 658
 Puig i Cadafalch, Josep 779
 Puig i Montclar, Jeroni de 263
 Puig i Oliver, Jaume de 149, 280, 281, 601, 671, 673, 675-677, 683, 688, 697, 767, 787, 790, 949, 961, 977, 981, 986
 Puigvert i Oliu, Joan 168
 Puigvert i Solà, Joaquim Maria 14
 Pujades, v. Pujades
 Pujades, Jeroni 8, 12, 58, 64, 182, 193, 199, 203, 204, 238, 240, 241, 242, 243
 Pujades i Andreu, Miquel 282
 Pujals, Rosa 425
 Pujol, Jeroni 264
 Pujol, Joan 267
 Pujol, Josep 977
 Pujol i Tubau, Pere 801, 802
 Pumblino, baró de 180, 181
 Puntonet, Bernat 268
- Quaestiones hebraicae in libros Regum* 62
Quaestiones hebraicae in libros Paralipomenon 62
Quatre formularis per a procedir contra els invasors, raptors i malefactors de persones i béns eclesiàstics, el tercer obra de Bartomeu Cèsantes 344
Què ha de fer lo jardiner per cultivar les flors 476
 Queipo de Llano Ruiz de Saravia, José María 419
 Queral i Noet, Josep 199
 Queral, Pere de 967
 Queralt, Pere de 345
 Quevedo, Francisco de 225
 Quintana, Antoni 262, 281
 Quintana, Isidre 256
 Quintana, Miquel 258
 Quintana, Pere 264
- Quixol 641
 Rabasa, Francesc 814
 Raben, Georg 316
 Racine 959
 Radbert, Pascasi 686, 701, 757
 Radulf, Arnau 661
 Rafael, arcàngel 67
 Ràfols, J. F. 16, 491
 Rago 605, 631
 Rahola, Carles 8, 105, 94
 Ramis Barceló, Rafael 963
 Ramírez, Bartolomé 212
 Ramírez Cordón, Miguel Ángel 963
 Ramon 605, 607, 609, 642, 652
 Ramon Berenguer I 611
 Ramon Berenguer II 622
 Ramon Berenguer IV 136, 200, 613, 622
 Ramon Borrell, comte de Barcelona 640, 642
 Ramon Gausfred 647
 Ramon Guillem 604, 655
 Ranina, Joan 810
 Ranló, abadessa 639
Raons per a pledejar a favor d'un matrimoni entre parents 389
 Raro 608
 Rasindus 607, 639
 Ravell, Jaume 263
 Ravell, Joan 384, 385
 Raventós i Giralt, J. 346
 Raymundus, v. Llull
 Raymundus, v. Ramon
 Raymundo Berenguer, v. Ramon Berenguer
 Raymundus, v. Penyafort, Ramon de
 Rebeca 60
 Rebecca, v. Rebeca
 Recab 62
Recepta per curar ronya 530
 Rechab, v. Recab
 Recosind 605, 607, 634, 638
 Recosindus, v. Recosind
Redreç o noves ordinacions de la confraria del gloriós Sant Jordi de la ciutat de Girona de l'any 1631 442
Reflexiones a un papel llamado «Estado de la Monarquía en España y medio para su exaltación» 211
 Regal Ledo, Manuel 742
 Reguer 815
 Reig, Francesc 384, 385
 Reinach, Johann Konrad von 81
 Reixach, Baldiri (rector d'Ollers) 271, 330

- Reixach, Baldiri (clergue de Palafrugell) 271
- Reixach, Joan 829
- Reixach, Pere de 684, 696
- Reixach, Salvi 275
- Reixachs 818
- Relacion de la prisi3n y muerte del pr3ncipe don Carlos, hijo 3nico del rey Felipe II* 227
- Relaci3n de lo que pass3 en el fin del santo concilio de Trento* 291
- Remigi d'Auxerre 54
- Remigius Altissiodorensis, v. Remigi
- Rendes del monestir de l'Esperit Sant* 295
- Repertori bibliogr3fic jur3dic* 370, 376
- Repertori bibliogr3fic jur3dic i pr3ctica judicial* 380
- Repertori jur3dic* 110, 423
- Requesens, Galceran de 201
- Requesens i Piquer, Joan 967, 986, 987
- Responsum pro veritate in quaestione de irregularitate in occidente ad propriam defensionem* 280
- Resposta als advertiments vinguts de Madrid sobre la qüestió dels moriscs* 289
- Resposta als punts d'un memorial lliurat al rei pels monjos de Sant Domingo de Silos* 231
- Respuesta a un papel que salio sin firma en el pleito de Sant Juan de Corias con el Rvm. P. General de San Benito* 231
- Resposta donada a Diego de Mendoza en la congregaci3n del 22 de desembre del 1547* 301
- Resum d'una disertaci3n del dr. Vicens Domènech, relator de la Reial Audiència de Catalunya, feta a l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona sobre recursos de força i competències entre jutges seculars i eclesiàstics* 522
- Resumen de la practica civil de Peguera* 521
- Resumen de los volúmenes contenidos en la presente Biblioteca* 410
- Revell 626, 628, 630
- Rexach, v. Reixach
- Rialt, Joan 805
- Riario, Rafael 177
- Ribagorza, v. Zúñiga, Baltasar de
- Ribas, mas 270
- Ribas, Miquel 270
- Ribas, Pere 270
- Ribas, Salvi 270
- Riber, Llorenç 780
- Ribera, Francesc 268, 269
- Ribera, Jeroni 815
- Ribera, Josep 251, 252
- Ribera, Milagros 953
- Ribot, Felip 683, 688
- Ribot i de Vinyals, Joan 255
- Ricard, Simó 130
- Riccardi, Serafino 97, 98
- Ricardus, Simon, v. Ricard, Simó
- Ricci, Seymour de 922
- Riccus 266
- Richard, Pierre 828, 918
- Richard de Conington 918
- Ricla, comte de, v. Funes de Villalpando
- Ricsaló, jueu 647
- Rieff 523
- Riera, Jaume 252
- Riera, Joan 820
- Riera, Josep 816
- Riera i Melis, Antoni 953
- Riera i Sala, Rossend 780
- Riera i Sans, Jaume 953
- Riera i Viader, Sebastià 601
- Riesco Terrero, José 838-839
- Rigau, Domingo 425
- Rímmini, Francesc de 668
- Rinaldus, Joannes Andreas 270
- Ripberger, Albert 686
- Riperda, G. 188
- Ripoll Perelló, Maria Isabel 733, 736
- Riquer, Jeroni 805
- Riquer, Martí de 345, 780, 958
- Ritter, v. Rittnerus
- Rittern, v. Rittnerus
- Rittnerus, M. 311
- Riu, Manuel 952
- Riu-Barrera, Eduard 943, 948
- Riuagorza, v. Ribagorza
- Rius, Àngels 827
- Rivadeneyra 331
- Rizzo Jorge 988
- Robert, duc, v. Robert I, rei
- Robert I, rei 134, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 620, 625, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 648, 649, 650
- Robert, sant 196
- Robert, Felip 347
- Robert de Grosseteste, v. Grosseteste, Robert
- Robertus, v. Robert, sant
- Roca 272
- Roca, canonge 305
- Roca, comte de la 228
- Roca, degà 307
- Roca, Francesc 388
- Roca, Jeroni 282
- Roca de Mata, R. 607, 641
- Roca-Pons, Josep 590

- Roca Sitjar i Montaner, Francesc Faust 265, 273
 Rocamador, Antoni 821
 Rocas, comte de las, v. Vera Zúñiga, Juan Antonio de
 Rocca, v. Roca
 Rocca Albegna, marquès de 78
 Rocha, v. Roca
 Roda, Antoni 810
 Rodà, Isabel 242
 Rodbertus, v. Robert
 Roddingus, v. Roding
 Rodegari 608, 633
 Rodegarius, v. Rodegari
 Roding, Nicolaus 311
 Rodolfi, Anna 867, 871
 Rodríguez Gallo, Lope 292, 308
 Rodrigo 822
 Rodulfo, v. Rudolfç
 Roes, Alexander von 969
 Rogacià 25
 Rogatianus, v. Rogacià
 Rogent, Elies 536, 538, 561, 770
 Roger, Mateu 812
 Roger, Pere 822
 Roger, Pere, bisbe 641, 648
 Rogerius Anglicus 922, 938
 Roig, Domènec 252
 Roig, Ignasi 384
 Roig, Jaume 818u
 Roig i Colom, Martí 251, 252, 253
 Roig i Jalpí, Joan Gaspar 337, 338, 339
 Rolandino, v. Passaggeri
 Roma 147
 Roma, marquès 96
 Romà i Roure, Marc 261
 Romaguera, Francesc 269
 Romaguera, Miquel 269
 Romaguera, Salvador 251, 264
 Romaní i Soteras, Francesc 66
 Romano, David 953
 Romano, Marta M. M. 535
 Romeo, Lázaro 215
 Romeu i Figueras, Josep 781
 Ronquillo, alcalde 187
 Ros 479
 Ros, Felip 809
 Ros, Isidre 261
 Ros, Jeroni 478, 479, 484, 517, 530
 Ros, Joan 478
 Ros, Pere Joan 261
 Ros de les Olives, can 256
 Ros i Caldes, Josep 478
 Ros Llogaia, Jaume 256
 Ros Pluyà, Jeroni 511
 Rosa de Viterbo, santa 67
 Rose, Valentin 893-894, 934
 Roser Badia, Francisco 542, 545
 Rosera, Jaume 818
 Rosera, Mathià 818
 Rosselló, Jeroni 578, 580
 Rosselló, Joan 256,
 Rosselló, Joan de 581
 Rosselló, Narcís 256
 Rosselló, Pere 384
 Rossi, Pietro 534, 536, 567, 568, 569, 907, 925
 Rossy, Thomas de 668, 704-705
 Rottés, Miquel 820
 Roura Güibes, Gabriel 7, 149, 602
 Roure, abat Miquel 197
 Rourera Farré, Lluís 790
 Rouziés, Urbain 828
 Rovere, Giuliano della 156
 Rovere, Vittoria della 85
 Roviere P. de la 385
 Rovira 384
 Rovira, Joan 256
 Rovira, Perot 818
 Rovira Armengol, J. 106
 Rovira i Pons, Pere 611
 Rovira i Solà, Manuel 601
 Rovira i Virgili, Antoni 173
 Rubinet, P. 213
 Rubio i Albarracín, Josep Enric 535, 556, 557, 791
 Rubió i Balaguer, Jordi 10, 121, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 776, 780, 781, 783, 789, 792, 958
 Rubió i Lluch, Antoni 121, 349, 667, 695, 715, 768, 769, 770, 775
 Rudolf, emperador 217
 Ruf, Ramon 609, 658
 Ruffus, v. Ruf
 Ruiz Domènec, José Enrique 953
 Ruiz Simon, J. M. 791
 Rull, Francesc 816, 817
 Rull, Salvador 333
 Runge, Jacobus 316
 Rungius, v. Runge
 Rupert de Deutz 737
 Ruspoli, Francesco Maria 81, 85
 Ruspoli, marquès de, v. Ruspoli, Francesco Maria
 Rústic, Bernat 608
 Rustici, v. Rústic

- Rut 24, 55
 Ruth, v. Rut
 Ruyschaert, José 899
 Ryan, Magnus 535
- Sabastida, Joan 127
 Sabaté, Flocel 9, 953
 Sabater, Sebastià 261
 Sabatera, Adaledis 607, 652
 Sabatini, Luigi 776
 Sabellis, els 180
 Sabellis, card. Joan de 171
 Sabelo, v. Sabellis
 Sabelo, Antonello 165
 Sabinense, card. Jaume 348
 Sachsen-Zeitz, Christian August 82
 Sacripante, card. Giuseppe 93, 222
 Sacristán, Manuel 791
 Sadurní, sant 72
 Saff, Garau d'En 554
 Safont Cella, Miquel 251
 Sagarra i de Siscar, Ferran de 121
 Sagrera, Jordi 953
 Saguier Olivet, E. 106
 Sagüés Azcona, Pius 833, 886
 Sahunès, Marià 263
 Saint-Germain 161, 180
 Sala, Jaume 814
 Sala, Ignasi 268
 Sala, Maties 811
 Sala, Miquel 810, 821
 Sala, Ramon 846
 Sala-Molins, Lluís 732-735
 Salamó, Francesc 263
 Salazar 225
 Salcedo, Jerónimo 482
 Salern, príncep de, v. Alfons d'Aragó, príncep de Salern i duc de Bisceglie
 Salerno, v. Salern
 Salfred 608, 633
 Salfredus, v. Salfred
 Sales, Núria 955
 Salinas, marquès de 227
 Salisbury, Joan 983
 Sal-lusti 984
 Sallent, Jaume 810
 Salm, comtes de 81
 Salm, príncep de 81
 Salomó 26, 29, 30, 418, 540, 605, 630, 631
 Salomó, prevere 606, 626, 632
 Salomon, v. Salomó
 Salomone, Giuliana 860
- Salrach, Josep Maria 949, 951, 952, 953, 954
 Salutati, Coluccio 980
 Salvador, Francesc 253, 254
 Salvador de Terrades, v. Salvator de Terradis, frater
 Salvany, Joan 260, 264
 Salvany i Calderó, Joan 260
 Salvator de Terradis, frater 830, 919-920
 Salvi 359
 Salzinger 547, 557, 558, 559, 569
 Samson 540
 Samuel 24
 Samuhel, v. Samuel
 San Antonio, Joannes a 889
 San Vitale, monsig. 86
 Sanahuja, Pedro 835, 889
 Sanç de Castella 173
 Sanç de Llogaia (Locata), Guillem 608, 640
 Sanç, Pere 278
 Sança 623
 Sánchez, Ana 843
 Sánchez, Galo 106
 Sánchez, Guillem 967
 Sánchez, Marta 952
 Sánchez Alfonso, Benito 187
 Sánchez Alonso, B. 230
 Sánchez Manzano 547
 Sánchez Martínez, Manuel 952
 Sánchez Munyòs, Gil 975
 Sancho, Antoni 781
 Sancho Rayón, D. J. 225
 Sancii, Johannes 556
 Sanctis, Gaetano de 928-929
 Sanfredini, Amadorio 432
 Sanló 632
 Sanmartí, Joan 943, 944, 949, 951
 Sanmartí-Grego, Enric 951
 Sanseverino, Carlo 166
 Sanseverino, Bernardino 168, 170
 Sant Climent, Guillem 127
 Sant Climent, Jaume de 126
 Sant Jordi, Jordi de 970
 Santa Maria, fray Josep de 237, 238
 Santanach i Pujol, Joan 540, 541, 791
 Santanach i Suñol, Joan 728, 730
 Santesmases i Ollé, Josep 949, 950
 Santi, Francesco 726, 785
 Santiago-Otero, Horacio 826-868
 Santos Otero, Aurelio de 763-764
 Santos Vaquero, Angel 187
 Sanz, v. Sanç
 Sarmiento, Pedro 188

- Sarmiento de Mendoza, Francisco 292
 Sassonia, v. Sachsen-Zeitz
 Satan 60
 Sathan, v. Satan
 Saurina, Joan 805
 Satorres, Joan 818
 Saüc, Pere 253
 Sauça 623
 Saüch y Casas, dr. 109, 117, 385
 Saul, v. Saül
 Saül 24
 Sauogus 603, 605, 606, 625, 626, 630, 631, 632
 Saurina 612, 636, 658, 660
 Sausa 623
 Savager, Walterus 916
 Savall, Domingo 830-831, 833-834, 920
 Savarrés, Joan Agustí de 442
 Savigny, Friedrich Karl von 459
 Savoia, ducs de 78, 80
 Savonarola, Girolamo 175
 Sayol, Ferrer 958
 Sbaraglia, v. Sbaralea, Iohannes Hyacinthus
 Sbaralea, Iohannes Hyacinthus 939, 941
 Scapin, Pietro 840
 Scarparetti, beat Matthias von 902
 Scarperia, Antonio da 980
 Scavizzi, Barbara 696
 Schano, v. Sforza, Ascanio
 Sachawruck, Joannes 311
 Schib Torra, Gret 540, 728, 781
 Schmutz, Jacob 875-876, 934, 937
 Schnepff[f], Erhard 309, 312
 Schnepffius, v. Schnepff[f]
 Scholz, Johannes-Michael 393
 Schönborn, Lothar Franz von 81
 Schott, Gerhard 909
 Schottenlocher 317
 Schulten, Adolf 944, 951
 Schum, Wilhelm 902
 Schumacherii, v. Schumacherius
 Schumacherius, Elertus 413
 Schwamm, Hermann 829-830
 Schwitzer, frater Johannes 927
 Scot, v. Duns Scot, sant Joan
 Scot Erigena, v. Erigena
 Scotellus 825, 833, 835, 841, 843, 845-846, 860, 863, 866, 874, 886, 914, 938
 Scoto, v. Duns Scot, sant Joan
 Scott, Edward J. L. 906
 Scotulus 833, 841, 863, 911, 917, 940
 Sebastián de Toledo, Antonio 217, 228
 Sedacer, Antoni 787
 Sedechias, v. Sedequies
 Sedequies 43
 Sedequies, rei 40
 Sefer Yesirah 598
 Sefer Yetzirah 598
 Segarius, v. Seguer
 Segarius, presbiter 604, 608, 643, 644, 654, 655
 Segarra, Isabel 981, 982, 983, 984, 985, 986
 Seger, v. Segarius i Seguer
 Seger, Bernardus 604, 655
 Segeluf[r], presbiter 604, 654, 655
 Segimon d'Hongria, emperador 680, 707, 726, 750, 785
 Segouinus, v. Segovinus
 Segoví, v. Segovinus
 Segòvia, Joan de 724, 750
 Seguer 607, 652, 653
 Seguer, sacerdot i monjo 652
 Seguer, v. Segarius
 Segovinus 608, 649
 Seguer Onofred 611
 Seguí, Miquel 267
 Seimundus, v. Asemundus
 Selva, Josep 282
 Seimundus 608
 Semir, Joan de 276
 Sèneca, L. A. 978, 980, 981, 984, 985
 Seniofred, v. Seniofredus
 Seniofredus 604, 607, 608, 636, 641, 642
 Seniüld 640
 Seniullus 608, 640
 Senko, Wladislaw 895
 Sent Vicenç, G. de 577
Sentència absolutòria pòstuma d'Antonio Pérez, donada pel tribunal de la Inquisició d'Aragó el 9 de juny del 1615 224
 Sercós, Onofre 814
 Serfdedéu, bisbe 627, 628, 630
 Serfdedéu, sotsdiaca 606, 628
 Serna, Josep de la 234
 Serra, Eva 13
 Serra, Francesc 261
 Serra, Guillem 975
 Serra, Jaume 818
 Serra i Portell 384
 Serra i Puig, Blanca 943
 Serra i Puig, Eva 943, 949, 951, 954, 955
 Serra-Ràfols, Josep de C. 943-949
 Serra Zamora, Anna 963
 Serrà, Francesc 261
 Serradell, Francesc 252

- Serralta, Miquel 253
 Serran, v. Serrà
 Serrat i Torrent, Albert 14
 Servusdei, v. Serfdedéu
 Set 25
 Seth, v. Set
 Sevilla Marcos, José María 733
 Seyx, Josep 805
 Sezar, v. Cèsar
 Sforza, els 177
 Sforza, Alessandro 241
 Sforza, Ascanio 156, 173, 178, 180
 Sforza, Costanzo 241
 Sforza, Francesc 156
 Sforza, Gian Galeazzo 157
 Sforza, Giovanni 156, 173
 Sforza, Ippolita Maria 156
 Sforza, Ludovico il Moro 157, 158, 164, 178
 Shooner, Hugues V. 901
 Sibil·les 196
 Sibiuda, Ramon 777, 790, 977
 Sicars, Joan 275, 276
 Sicharius, v. Segarius
 Sigismundus 905
 Sileo, Leonardo 826, 853, 855, 935
 Siluanus, v. Silvà
 Silva Dourado, Cilea da 791
 Silvà 49, 50
 Silvestre, sant 71
 Silví 611, 627, 655, 661
 Simó i Fàbrega 278
 Simon, F. 387
 Simon, Francesc Xavier 268
 Simón Díaz, José 185, 224
 Simons, J. S. G. 17
 Sindilo 605, 634
 Sintillis, Aymericus, v. Centelles, Eimeric
 Sirach, v. Sirac
 Sirac, v. Jesús, fill de Sirac
 Sirleto, card. 983
 Sitjà, v. Sitjar
 Sitjar, Berenguer de 627
 Sitjar i Fexes, Casilda 278, 279
 Sixt IV 171, 177, 672, 713-714, 717, 748, 757-758, 787
 Sixt V 321, 322
 Smith Garret R. 892, 894, 898, 901, 904, 912, 914, 9q8, 923, 929
Synonima principiorum 561
 Soberanas, Amadeu 981
Sobre execució de lletres papals de provisió d'una canongia a Tarragona 279
Sobre instrucció de moriscos convertits 288
Sobre l'edict publicat donant gràcia als moriscos i lletra al rei sobre el mateix afer des de València, el 28 setembre 1573 288
Sobre la residència de los abades en sus Monasterios 221
Sobre les càtedres de Salamanca 221
Sobre provisió del benefici de Sant Bartomeu de Segalars, parròquia de Sant Gregori 273
 Sobrequés i Vidal, Santiago 106, 601, 982
 Sobrino, Francesc de 415
 Sòcrates 572
 Sofonies 39, 40
 Sogorb, duc
 Solà, Josep 255
 Solà, Segimon 277
 Solà i Simon, Teresa 791
 Solà y Artajona, Pedro de 888
 Solares de Aranda, Alfonso 174
Solatium Parochorum 363
 Soler, Albert 536, 541, 583, 789, 791
 Soler, Bernardí 805
 Soler, Felicià 255
 Soler, Gili 817
 Soler, Jacinta 384, 388
 Soler, Jeroni 816
 Soler, Pere 815
 Solés, Joan 256
 Solís 331
Solució de dos dubtes sobre petició de dilació del temps probatori en causes emfiteùtiques 383
Solució de quatre dubtes en matèria jurídica 382
 Sonifredus 604, 647, 651
 Sonifredus Pelet 659
 Sophonias, v. Sofonies
 Sorbelli, Albano 928
 Sordi, Giovanni Pietro 385
 Sòstenes 47
 Soto 318
 Soto Rábanos, José María 826, 868
 Sousedík, stanislav 849, 922
 Southern, R. W. 665
 Speer, Andreas 859, 866-867, 878
 Spindeler, Nicolau 121
 Sponer 577
 Squillace, v. Borja, Jofré
 Stall, v. Mathesius
 Stampini, Ettore 928-929
 Staphylus, Fridericus 316
 Staub, Johannes 867
 Steczing, frater Kilianus 892
 Stefredus 604, 632, 644

- Stegmüller, F. 16, 779, 781, 783
 Stephanía 657
 Stephanus 608, 654
 Stephanus, beatus, v. Esteve, sant
 Stoltzig, Andreas 311
 Stolzius, v. Stoltzig
 Stössel, Joannes 312
 Strigel, Victorinus 312
 Suárez, Francisco 879
 Suárez de Paz, Gonzalo 526
 Suchie, Hermann 587
 Suetoni 984
 Sugranyes de Franch, Ramon 781
*Summarium artis notariatus ex summa domini
 Rolandini et Compendium ultimarum volun-
 tatum* 459
 Suniarius 604, 606, 607, 632, 641, 647
 Suniarius Leopardus 604
 Suniarius, presbiter 604, 605, 606, 608,
 645, 648, 649, 650, 651, 652
 Sunierius, v. Suniarius
 Sunifred 603, 630, 641
 Sunifred, abat de Ripoll 639
 Sunifred, arxilevita 630
 Sunifred, clergue 647
 Sunifred, levita 630
 Sunifredus, v. Sunifred
 Sunyer 641, 653
 Sunyer, bisbe d'Elna 637
 Sunyer I, comte de Barcelona 626
 Sunyer Llobet 611, 640, 643
 Supervia, Mariano 888
 Suph 61
*Súplica al papa entorn de les rectories de moriscos
 al regne de València, especialment al bisbat
 d'Oriola* 301
 Surdus, v. Sordi
 Suri, Gerardo 320, 321, 325, 326
 Suro, Isidre 425
Synonima principiorum 561
 Tagamanent, Joan de 787
 Talbot, C. M. 680
 Tallafarro, v. Bernat Tallafarro
 Tamarit 173
 Tansen, v. Tansinde
 Tansèn, v. Tansinde
 Tansinde 604, 608, 642, 645, 646
 Tapia, Pedro de 189
 Tarradell, Miquel 944, 951
 Tarré, Josep 775
 Tàrrega 816
 Tassi, v. Tassius
 Tassius 604, 642
 Tasso 331
 Tate, Robert B. 981, 982, 985
 Tauernerii, v. Taverner
*Taula del llibre de les Constitucions dels Concilis
 Provincials Tarraconenses* 345
 Tauler, Marian 275
 Taverner, Francesc 147
 Taverner i Rubí, bisbe Miquel Joan 252,
 282
*Taxes de l'arquebisbat i bisbats de les províncies
 tarraconense i saragossana, amb detall de les
 taxes de les dècimes de les rectories de l'arque-
 bisbat de Tarragona (Camp, Conca de Barberà
 i Muntanyes de Prades), i de les ciutats de
 Tarragona, València, Tortosa, Lleida, Vic
 Seu d'Urgell, Girona, Barcelona i abadia
 d'Àger* 342
 Tecla, santa 196
 Tedballus, Petrus 609, 615
 Tedmar 642, 644, 647
 Tedmar, Guillem 655
 Teixidor 818
 Teixidor, Francesc 415
 Teixidor, Josep 256, 264
 Teixidor, Josep 810
 Tejada, Elías de 982
 Teleanu, Constantin 963
 Tello, Enric 954
 Tenge 551
 Teodoció 33
 Teodoric de Magdeburg 852-853
 Teodotio, v. Teodoció
 Teòfil 53, v. Froulay
 Terán, Manuel de 527
 Terenci 612
 Terentius, v. Terenci
 Terés, Joan 347
 Terdesindus, v. Teudesind
 Teresa, santa 68
 Terme, Bernat 275
 Terrat, Bernat 805
 Terrena, Guiu 962, 988, 989
 Terricabras, Josep Maria 842
 Terry, Arthur 987
 Tessari, Alessandro 793
 Tessé, mariscal, comte de, v. Froulay
 Texidó, Joseph 220, 483
 Teudesind *scriptor* 605, 606, 607, 608, 628,
 633, 634, 635, 636
 Teudesind, ardiaca i abat de Sant Feliu de
 Girona 633
 Teuter, bisbe 628

- Thanknebel, Fridericus a 314, 315
 Theobaldus de Neraina 929, 938
 Theodoricus of Magdeburg, v. Teodoric de Magdeburg
 Theophilus, v. Teòfil
Theorica Artis Notariae 466
Theorica artis Notariae ex summa domini Rolandini et Compendium ultimorum voluntatum 461
 Thibodeau, T. M. 697
 Thió, Pere 269
 Thobias, v. Tobies
 Thomas, v. Tomàs
 Thomas, v. Aquino, Tomàs d'
 Thomas, siant, v. Aquino, tomàs d'
 Thomas, Pere 704
 Thomas de Catalonia 918
 Thomas de Rossy, v. Rossy, Thomas de
 Thomas Derham, monacus, v. Derham, Thomas
 Thomson, Rodney N. 910-913, 915-917
 Thossanus, v. Toussaint
 Thou 61
 Tiele, Pieter Anton 929
 Tillo 816
 Timoteu 47, 48, 49, 50, 51,
 Tisserant, Eugène 780
 Tit. 51
 Tit Livi 339
Títols de capítols per a un repertori jurídic canònic 406
 Titus, v. Tit
 To, Lluís 638, 952
 Tobies 27
 Tocavent, Josep 274
 Togores, Honorat 309
 Toldrà i Sabater, Maria 665, 986, 987
 Tomàs, Pere 962
 Tomàs d'Aquino, v. Aquino, Tomàs d'
 Tomàs Vilar, Josep 492, 510
 Tomassi, Tomaso 182
 Tomis, Julius 273
 Tommaso d'Aquino, v. Aquino, Tomàs d'
 Tonerà 805
 Tonerà, Jaume 805
 Tonerà, Sebastià 805
 Tonna 607, 634
 Tönnies, Bernhard 905
 Tord i de Cortada, Jaume de 384
 Torenò, comte de, v. Queipo de Llano
 Torna, Petrus 607, 639
 Torner, canonge 279
 Torras Elias, Jaume 954, 955
 Torrella 813
 Torrella, Franciscus 551, 552
 Torrella i Cascante, Ramon 346
 Torrellas, Maria 812
 Torrent, P. J. 346
 Torrent Orri, Rafael 199, 241
 Torres, Josep 815
 Torres, Pacià 419
 Torres Amat, Fèlix 17, 110, 195, 199, 336, 388, 450, 451, 526
 Torres i Mesiér 393
 Torres Queiruga, Andrés 740-742, 745
 Torres Sans, Xavier 954, 955
 Torroella, Joan B. 105
 Torroja, casa 242
 Tour d'Auvergne, card. Emmanuel-Théodose de la 93
 Tournai, Gilbert de 983
 Tournon, card. Charles Thomas Maillard de 98, 99, 100
 Toussaint, Pierre 311
Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra «Tractatum Arnaldi de Adventu Antichristi» 972, 973
Tractatus in veram Porphyrii et Aristotelis logicam juxta veridicam mentem Angelici preceptoris divum tomam Aquinatem. die 4 Februarii Proemium 1724. *Postquam totius dialectice* 488
Tractatus summularum 512
Tractatus sumularum (sic) *juxta miram Altissimi et angelici praeconii domini Thomae Aquinatis doctrinam Desumptis. Proemium* 486
 Tragner, Guillem 663
 Traini 590
 Trastàmara, els 151, 199, 974
 Trauento, v. Travento
 Travento, comte de 170
 Treguanta 821
 Trenchs, José 696
Trenta-tres raons per les quals els grecs són cismàtics 148
Tres notes jurídiques tretes de Cancer 388
 Tresa 463
 Treserichus 608, 633
 Trionfo, Agostino 871
Trigonometría 428
 Tristany, Bonaventura de 393
Troba indigna del Te Deum Laudamus al Príncipe de Orange 191
 Trombetta, Antonio 875
 Trotil·la 642, 644, 647
 Truchsess de Waldburg, Otto 310

- Trudgarda 611, 650, 654
 Tulla, F. M. 346
 Tullius 540
 Turmeda, Anselm 968, 970
 Turnario, v. Tornear
 Turó, Benet 385
 Tusquets i Terrats, Joan 790
 Tymotheus, v. Timoteu

 Uceda, duc d' 221, 222
 Uliardis 647, 647, 648
 Uillauencio, v. Villauencio
 Uilleasinorum, v. Viladasens
 Ullmann, Walter 709
 Ulloa, Juan de 185, 186, 188
 Ulmerus, Joannes Conradus 311
Una sentència arbitral, dues «pro interdicto» i una «provisio altercati seu interlocutoria» 527
 Urbà VI 128, 130
 Urbino, duc d', v. Montefeltro, Guidubaldo de
 Urdánoz, Teófilo 846
 Urgoiti, ed. 106
 Uriach, fundació 967
 Urighis, card. Curtius de 322, 432
 Urrea, Pedro de 201, 343
 Ursinis, card. Joan Baptista 170
 Usila 603, 628, 629
 Usoz y Río, L. 190

 Vacant, Alfred 829, 941
 Vagad, Fabricio Gauberto de 195
 Valentinelli, Joseph 930
 Valentino, duca, v. Borja, Cèsar
 Valentinois, duc de, v. Borja, Cèsar
 Valentinus Hortulani, frater 916
 Vall, Pere de 349, 350
 Vall, Ponç de 612, 613, 641, 658, 660
 Vall, deç, v. Vall, Pere de
 Vallcabra, comte de, v. Potau, Cristòfor de
 Vallespinosa, Joan 8, 198, 199, 204
 Vallespirans, Bernat de 272
 Vallgornera, olim de Llunés, Baltasar de 342
 Vallgornera i de Montagut, Jonot 342
 Vallgornera i de Montagut, Josep 342
 Vallmanya, Antoni 253
 Valls 814
 Valls, Bernat 251
 Valls, Cirus 413, 439
 Valls, Francesc de 252
 Valls i Subirà, Oriol 17, 65, 66, 109, 110, 184, 204, 209, 210, 245, 250, 285, 286, 287, 332, 333, 338, 356, 367, 368, 369, 370, 392, 406, 412, 415, 423, 430, 437, 441, 445, 448, 449, 450, 456, 457, 459, 465, 472, 474, 479, 493, 512, 520, 534
 Valls i Taberner, Domènec 780
 Valls i Taberner, F. 106, 346
 Vallterra, Ènnec de 343
 Valois, Joana de 175
 Vannoza, v. Catanei, Vannoza
 Vaquer i Aloy, Antoni 393, 394, 403
 Varano, Rodolfo 168
 Varela, Elisa 952
 Varazze, Jaume de 703-704, 761
 Vázquez Janeiro, Isaac 826, 839, 845-846, 868, 875, 920, 933
 Vasa, Andreu 815
 Vázquez Janeiro, Isaac 676
 Vceda, v. Uceda
 Vecchio, Silvana 921
 Vega i de Sentmenat, Josep 9
 Vegeci 984
 Velli, Anna Maria 536, 907, 925
 Venanci, sant 67
 Vendôme, Louis de 268
 Vendrell, G. 127
 Vendrell, Gregorio 102, 333
 Vendrell y Moreno, Eulàlia 102
 Ventós, els 277
 Ventós, Francesc 277
 Ventós, Francesc, iunior 277
 Ventós, Francesca 277
 Ventós, Isidre 277
 Ventós, mas de Finestres 277
 Ventós i Papagalls, Esteve 277
 Ventós i Papagalls, Joan 277
 Ventriglia 365
 Vera y Figueroa, Juan Antonio de 225
 Vera Zúñiga, Juan Antonio de 229
 Verallo 412
 Veray, Berenguer 349
 Verdager, J. (impremta de) 17
 Verdalet, Francesc 261, 278
 Verdera, Sixt 388
 Vergineo, v. Orsini d'Aragona
 Vergoinyós, v. Vergonyós
 Vergonyós, Pere 386
 Vernet i Ginés, Joan 781, 791
 Versor, Johannes 880
 Vgo, v. Hug
 Via, Johann a 316
 Via, Josep Maria 846
 Viader 603, 628, 629
 Viana, príncep de 8

- Viatorio, v. Viader
 Vicedo, Enric 954
 Vich, Joan 814
 Vich, Miguel 308
 Vicens, sant 353, 603, 604, 606-608, 611-615, 617-619, 623-642
 Vicens i Vives, ed. 481
 Vicens i Vives, Jaume 199, 949, 954
 Víctor, Sandrine 953
Vida interior del Rey don Felipe II. Atribuïda comúnmente al Abad de San Real y por algunos al célebre español Antonio Pérez, su secretario de Estado 188
 Vidal 608, 654
 Vidal, Àngel 887
 Vidal, Dalmau 649, 662
 Vidal, Jaume 808
 Vidal, Joan 675
 Vidal, Pere 805
 Vidal Cruañas, Albert 55, 56, 75
 Vidal de Four 836, 841
 Vigé, Francesc 282
 Vignaux, Paul 835, 844, 935
 Vila, Antoni 816
 Vila, Federico 475
 Vila, Miquel 282
 Vila, Pep 330, 712
 Vila, Ramon, notari 384
 Vila i Bartrolí, Federico 17
 Vilabella, Pere de 635
 Viladasens, Arnau de 657
 Viladasens, Bernat de 609, 610, 657
 Viladasens, Guillem de 609, 610, 658, 663
 Viladasens, Joan de 627
 Viladasens, Pere de 610, 626, 627, 663
 Vilafant, Arnau de 612, 641
 Vilafranca, Guillem de 131
 Vilagrassa, Francesc de 19
 Vilagrassa, Gaspar 805
 Vilahur, Jaume 478
 Vilalba, Francesc 278, 282
 Vilallonga, Mariàngel 982
 Vilamarí, Bernat de 165
 Vilanova, Arnau de 775, 787, 788, 792, 795-800, 962, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 988, 989
 Vilanova, Evangelista 846
 Vilanova, Pere de 964
 Vilar, Jaume 808
 Vilar, Pierre 950
 Vilar, Ramon 270
 Vilar, Ramon, J. 527
 Vilarroig, Jaume 963
 Vilafranca, v. Vilafranca
 Villalba, Pere 793
 Villalpando, Francisco de 474, 475
 Villanova, v. Vilanova
 Villajueva, Cristina 966
 Villanueva, Jaume 10, 17, 57, 345, 602, 756, 982
 Villanueva, Jerónimo de 191
 Villar, Joan 14
 Villauencio, Petrus Amatus 604, 609, 610, 615, 645
 Villauencio, P. Martinus 604, 610, 615, 631
 Villeasinorum, v. Viladasens
 Villeneuve, v. Vilanova
 Vlliardis 606
 Vlliardis, v. Uliardis
 Viloslada, Sebastián de 214
 Vinyes 404
 Vinyoles, Joan 198
 Viñas, Narciso 383
 Viñas i Graugés, Manuel 105
 Vinyoles, Teresa 953
 Violant de Bar, reina de Catalunya-Aragó 196, 677, 711
 Virgili 190, 213
 Virgilio, v. Virgili
 Vital, Joan 712
 Vitale, Salvatore 925
 Vitalis, Bartholomeus 547, 548, 599
 Vitello, capità 177
 Vitoria, Francisco de 318
 Vittorio Amedeo II 80
 Vittorio Emmanuele 770
 Viu, Antoni 810
 Viues, v. Vives
 Vives, prevere 642
 Vives, Baltasar 805
 Vives, Isabel 393
 Vives, Ludovicus (Joan Lluís) 836, 848, 857, 864, 937, 940, 987
 Villoa, v. Ulloa
 Vlmerus, v. Ulmerus
Vocabulari auxiliar català-llatí-castellà 116
 Voilo, v. Boileau
 Voltaire 947
 Voltès Bou, Pere 89
 Voragine, Jacobus de, v. Varazze, Jaume de
Vot sobre l'afer de les catedres de Salamanca 234
 Vrin, J. 536
 Vrrea, v. Urrea
 Vrsina, casa, v. Orsini, casa

- Vrsino, v. Orsini
 Vrsino, Julio, v. Orsini, Giulio
 Vrsino, v. Ursinis
 Vrsinos, v. Orsini, els
 Vuifredo, v. Guifré
 Vusila, v. Usila

 Wadding, Lucas 836, 848, 864, 889, 937, 940
 Walter, Peter 535
 Walterus Savager, capellanus, v. Savager, Walterus
 Watson, Andrew G. 906, 910-911
 Webster, Jull R. 889
 Weijers, Olga 852, 940
 White, H. J. 17
 Wike 915
 Wild Rheingrafen, família 81
 Willers, Georg 317
 William de la Ware, v. Guarra, Gulielmus
 Wilpert, Paul 895, 900
 Wilson, Gordon A. 692
 Wilson, Nigel Guy 915
 Wirmer, David 878
 Wirtenberg, comte de 313
 Wisłocki, Władisław 899-900
 Wittlin, C. J. 121
 Włodek, Sophie 899-900
 Woestyne, Zacharia van de 903, 935
 Wolf 551, 559, 565, 566, 570
 Wood, Rega 864-865
 Woodam, Adam 976
 Wordsworth, Iohannes 17, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53
 Wunderle, Elisabeth 900
 Wyche 914
 Wycliff 969
 Wylllemus, frater 913

 Xambó, Francesc 255
 Xambó, Sebastià 255
 Xaramillo 356
 Xarles, v. Carles VIII

 Xavier, sant Francesc 375
 Ximénez Samaniego, Ioseph 888-889

 Yates, Frances A. 780, 782, 791
 Ybarra, v. Ibarra
 Yepes, Antonio 243
 Ysaac, v. Isaac
 Ysai, v. Isaí
 Ysaías, v. Isaïes
 Ysenaco, Jacobus de 560, 566, 570
 Yuanez, v. Yvãñez
 Yuannez, v. Ivãñez
 Yuanyec, v. Yvãñez
 Yuañez, v. Yvãñez
 Yvãñez, dr. 294, 305, 307, 308

 Zabulon, v. Zabuló
 Zabuló 54
 Zacaries 41, 46
 Zacharias, v. Zacaries
 Zahn, Peter 909
 Zamora, G. 844
Zamorensis fructuum 590
 Zamponi, Stefano 536, 903, 907, 925
 Zaragoza Pascual, E. 382, 602, 658
 Zarco Cuevas, Julián 18, 121
 Zarco del Valle, D. M. R. 225
 Zavatero, Irene 870
 Zehoe 606, 632
 Zelt 415
 Zerbi 875
 Ziegler, Caspar 413
 Zielinski, Edward Iwo 877
 Zimmermann, Albert 837
 Zimmermann, Michel 602, 621, 953
 Zmeyt, Joan de 188
 Zonta, Mauro 873-874, 876, 934, 937
 Zorobabel 40
 Zubiri, Xavier 733
 Zuniga, v. Zúñiga
 Zunzunegui, J. 346
 Zúñiga, Baltasar de 225

OBRES ENVIADES A LA DIRECCIÓ

- Amb veus de dones. Fragments de documents per al estudi a Terrassa* (Col·lecció Terraça, doc. 5), Terrassa, Arxiu històric de Terrassa, Arxiu Comarcal del Vallès Occidental, 2015, 28 p.
- ARNAU DE VILANOVA, *Regiment de sanitat per al rei d'Aragó. Aforismes de memòria*. Edició a cura d'Antònia CARRÉ (Filologia UB), Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2017, 406 p.
- Modest BARRERA AYMERICH, *Multitud i repressió: Les formes de la violència. Una anàlisi a partir de la Causa General de Borriana* (Geografia i Història, Col·lecció Universitària), Castelló, Diputació, 2016, 205 p.
- Josep BENEDITO NUEZ, *El comercio de ornamentos artesanales en el norte de la Comunidad Valenciana* (Biblioteca de les Aules), Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, 2015, 280 p.
- Antònia CARRÉ, Lluís CIFUENTES, *La traducció catalana medieval del Liliu Medicine de Bernat de Gordon. Estudi i edició del fragment conservat (Llibre VII, Antidotari)* (Papers of Medieval Hispanic Research Seminar, 76), Londres, Queen Mary, Department of Iberian and Latin American Studies, University of London, 2017, 150 p.
- «Catalunya Franciscana», 252 (2016), 84 p.
- «Collectanea Franciscana», 86/1-2 (2016), 427 p.
- «Estudis Castellonencs», 1 (segona època) (2015-2016), 313 p.
- José Miguel GARCÍA BELTRÁN, *Memorias de la Villa de Benlloch*, I, Castelló, Diputació Provincial de Castelló, 2016, 544 p.
- Faustino GARCÍA CHIRIVELLA, *Montán. Carta de población de 1612*, Castelló, Diputació de Castelló, 2016, 125 p.
- Jornades de la Secció Filològica a València i Alcoi*. «Homenatge a M. Sanchis Guarner amb l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. Homenatges a T. Llorente, J. Maragall, M. Sanchis Guarner i E. Valor amb l'Ajuntament d'Alcoi (20 d'octubre de 2011)», Barcelona, València, Alcoi, Institut d'Estudis Catalans 2013, 241 p.
- La festa de les Santes Relíquies de Terrassa (1755-1850) o de com els terrassencs celebraven la Festa Major ... abans de la Festa Major* (Col·lecció Terraça, doc. 6), Terrassa, Ajuntament de Terrassa, 2016, 76 p.
- Tomás MARTÍNEZ ROMERO, Manel SIFRE GÓMEZ (eds.), *El Baculus clericalis de Bartomeu Cucala. Un tractat de confessió del segle XVI* (Col·lecció CS, 32), Castelló, Diputació de Castelló, 2017, 102 p.
- «Modilianum. Revista d'Estudis del Moianès», 54 (2016), 95 p.
- «Modilianum. Revista d'Estudis del Moianès», 55 (2016), 96 p.
- Àlvar MONTFERRER MONFORT, *Camino de Penyagolosa*, Castelló, Diputació, Universitat Jaume I, 2017, 341 p.
- José PERPIÑÁN ARTÍGUEZ, *Cronología de los maestros de Capilla y organistas de la Catedral de Segorbe*. A cura de Magín ARROYAS SERRANO, Vicente MARTÍNEZ MOLÉS i Rafael SIMÓN ABAD, Castelló, Diputació Provincial de Castelló, 2015, 148 p.
- «Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló», 33 (2015), 270 p.
- Germán REGUILLO SIMÓN, *Tiempos Amargos. La Guerra Civil en Castellón*, Castelló, Diputació de Castelló, 2016, 771 p.
- Cosimo REHO, *Uomini dello Spirito. Giocchino da Fiore. Bonaventura da Bagnoregio, Arnaldo da Villanova*, Mottola (TA), Social Campus Edizioni, 2017, 238 p.

- «Santes Creus. Revista de l'Arxiu Bibliogràfic», 26 (2014), 63 p.
- «Tamid. Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics», 11 (2015), 168 p.
- «Terme. Revista d'història», 31 (2016 = *Les dones terrassenques {1900-1940}. Una absència vergonyant en el discurs historiogràfic local*), 269 p.

TAULA GENERAL

ARTICLES

Jaume DE PUIG I OLIVER, <i>Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona. I. Manuscrits 1-50</i>	7-531
Josep PERARNAU I ESPELT, <i>Els manuscrits lul·lians medievals de la Biblioteca Ambrosiana de Milà</i>	533-599
Jaume DE PUIG I OLIVER, <i>Quinze documents del segle X, setze del segle XI i tres del segle XII desconeguts, regestats al pergamí 446 de l'Arxiu Capitular de Girona, relatius a Viladasens</i>	601-663
Joan REQUESENS I PIQUER, <i>Un altre testimoni puríssim català (de l'escola lul·lista?) del segle XV</i>	665-764

NOTES I DOCUMENTS

Jaume DE PUIG I OLIVER, <i>Notes sobre l'Institut d'Estudis Catalans, Ramon Llull i el lul·lisme (1907-2015)</i>	767-794
Alexander FIDORA, <i>Els àngels tenen corns? Notes filològiques sobre l'edició de la Confessió de Barcelona</i>	795-800
Joan FLORENSA – Aniol NOGUERA, <i>Actes de la visita sede vacante del canonge Rafael Gomis als oficialats de Tremp, Balaguer, Agramunt, Guissona, Sanauja, Ponts i Oliana redactades per mossèn Josep Calassanç</i>	801-822

BUTLLETÍ BIBLIOGRÀFIC

Jaume MENSA I VALLS, <i>Antoni Andreu, mestre escotista. Balanç d'un segle d'estudis</i>	825-942
--	---------

RECENSIONS	943-989
----------------------	---------

TAULES

De referències bíbliques	991-994
D'arxius, biblioteques i museus	995-1006
De primers versos	1007-1008
D'antropònims i de títols anònims	1009-1053

OBRES ENVIADES A LA DIRECCIÓ	1055-1056
--	-----------

TAULES DEL VOLUMS XXI-XXX	1-67
-------------------------------------	------

Arxiu
de Textos Catalans Antics

Taules del volums XXI-XXX

Arxiu de Textos Catalans Antics

Jaume de Puig i Oliver

Jaume Mensa i Valls

Taules dels volums XXI-XXX

BARCELONA

2014-2016

I - ESQUEMA DEL CONTINGUT DE CADA VOLUM

XXI (2002)

ARTICLES

[627/1] Josep AMENGUAL I BATLE, *Les Quaestiones Orosii et responsiones Augustini, obra de Consenci?*, 7-121.

[628/2] Josep PERARNAU I ESPELT, *La còpia manuscrita medieval de les tres lletres de Ramon Llull demanant al rei, a un prelat de França i a l'Estudi de París l'establiment d'escoles de llengües*, 123-218.

[629/3] Joan REQUESENS I PIQUER, *La Glossa al Cant de la Sibilla d'Antoni Canals*, 219-256.

[630/4] Josep HERNANDO I DELGADO, *Del llibre manuscrit al llibre imprès. La confecció del llibre a Barcelona durant el segle XV. Documentació Notarial*, 257-603.

[631/5] Jordi BRUGUERA, *La possible filiació dialectal del Llibre dels fets de Jaume I*, 605-618.

NOTES I DOCUMENTS

[632/6] Jaume DE PUIG I OLIVER, *Sobre el nou fragment de la traducció medieval de la Bíblia en català de la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla*, 621-644.

[633/7] Josep PERARNAU I ESPELT, *Una nova font de Felip d'Urgell*, 645-650.

[634/8] Josep PERARNAU I ESPELT, *La Quaestio de congruo, és de Ramon Llull?*, 651-658.

[635/9] Michael MCVAUGH, «Coriandri bulliti in aceto et exsiccati». *An Araldian Touchstone?*, 659-663.

[636/10] Josep PERARNAU I ESPELT, *La lletra de Felip de Malla informant el rei Alfons del terratrèmol de la Candelera*, 1428, 665-670.

[637/11] Josep HERNANDO, *Notícies sobre la Bíblia en català i la Inquisició Espanyola en acabar el segle XV*, 671-674.

[638/12] Ramon PLANES I ALBETS, *Un llibre de l'Arxiu de la Confraria dels Llibreters, Barcelona 1635-1662*, 675-679.

[639/13] Josep M. LLOBET, *Notícies de llibres als documents de Cervera*, 681-725.

[640/14] Vicent MARTINES PERES, *Un tast en el fons antic de la Biblioteca Provincial d'Alacant. Materials amb interès codicològic, d'història cultural, lingüístic i didàctic*, 727-734.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Butlletí bibliogràfic

[641/15] Josep AMENGUAL I BATLE, *Complement a Consentius / Severus de Menorca. Vint-i-cinc anys d'estudis. 1975-2000*, 737-750.

Recensions, 751-807.

[642/16] Josep Sastre i Portella, *La Carta de Sever de Menorca. Anàlisi de les principals citacions bíbliques* (Josep Amengual i Batle), 751-752.

[643/17] *Altercatio Ecclesiae et Synagogae*, cura et studio J. N. Hillgarth, «Corpus Christianorum. Series latina, LXIX A» (Josep Amengual i Batle), 752-753.

[644/18] Antoni Llorens i Solé (+), *Els documents dels segles X i XI, de l'Arxiu Capítular de Solsona*; i Antoni Bach i Riu, *Els documents, del segle XI, de l'Arxiu Capítular de Solsona* (Josep Perarnau), 753-755.

[645/19] Jordi Bruguera, *El vocabulari del Llibre dels fets del rei en Jaume* (Joan Veny), 757-758.

[646/20] Tomàs Carreras i Artau, Joaquim Carreras Artau. *Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV*. Edició facsímil. Estudis preliminars a cura de Pere Lluís Font, Jaume Mensa, Jaume de Puig, Josep M. Ruiz Simon (Josep Perarnau), 759-762.

[647/21] Raimundi Lulli *Opera latina* 92-96 in civitate Maioricensi anno MCCC composita edidit Fernando Domínguez Reboiras (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, CXII. Raimundi Lulli Opera Latina, XXI), (Josep Perarnau), 762-765.

[648/22] Raimundi Lulli *Opera latina* 65 *Arbor scientiae, Romae in festo sancti Michaelis archangeli anno MCCXCV incepta in ipsa urbe kalendis aprilibus anni MCCXCVI ad finem perducta*. Volumen I. Libri I-VII, Volumen II. Libri VIII-XV, Volumen III. Liber XVI. Edidit Pere Villalba Varneda (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, CLXXX A. Raimundi Lulli Opera Latina, XXIV), (Josep Perarnau), 765-766.

[649/23] *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Estudi i edició a cura de M. Josepa Arnall i Juan (Diplomatari, 22 i 23; Col·lecció Documents de l'Arxiu municipal, 4-5), (Josep Perarnau), 767-769.

[650/24] Jocelyn N. Hillgarth, *Diplomatari lul·lià: documents relatius a Ramon Llull i a la seva família* (Col·lecció Blaquerna, 1), (Josep Perarnau), 769-772.

[651/25] Carles Llinàs, *Ars Angelica. La gnoseologia de Ramon Llull* (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, XXVI), (Josep Perarnau), 772-776.

[652/26] *Passion Catalane-Occitane*, edició, traducció i notes d'Aileen Ann MacDonald (Textes Littéraires Français, núm. 518); i *Una Passió olotina medie-*

val, edició de Pep Vila sobre la transcripció de Nolasc del Molar (Col·lecció Francesc Montsalvatge, núm. 5), (Francesc Massip), 776-779.

[653/27] *Furs de València*, ed. de Germà Colón Domènech i Arcadi Garcia Sanz, Volums I-VIII (Els Nostres Clàssics), (Josep Serrano i Daura), 779-783.

[654/28] Hipòcrates, *Aforismes. Traducció catalana medieval*. Edició d'Antònia Carré amb la col·laboració de Francesca Llorens (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 76); i Arnaldi de Villanova, *Tractatus de intentione medicorum* edidit et praefatione et commentariis catalanis anglicisque instruxit Michael R. Mc.Vaugh (Arnaldi de Villanova opera medica omnia, V.1), (Josep Perarnau), 783-786.

[655/29] Josep Perarnau, *Tres textos d'Arnau de Vilanova i un en defensa seva* (Studia, Textus, Subsidia, X), (Miquel Batllori), 786-787.

[656/30] Claudia Heimann, *Nicolaus Eymerich (vor 1320-1399) - "praedicator veridicus, inquisitor intrepidus, doctor egregius". Leben und Werk eines Inquisitors* (Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens, II/37), (Jaume de Puig), 787-791.

[657/31] Jaume de Puig i Oliver, *El «Dialogus contra lullistas» de Nicolau Eimeric. Edició i estudi*, (Josep Perarnau), 791-794.

[658/32] Ramon J. Puchades i Bataller, *Als ulls de Déu, als ulls dels homes. Estereotips morals i percepció social d'algunes figures professionals en la societat moral valenciana* (Publicacions del Seminari Internacional d'Estudis sobre la Cultura Escrita, 1), (Josep Perarnau), 794-796.

[659/33] *Alfons de Borja y la Ciudad de Valencia (1419-1459)*. Colección de documentos del Archivo Histórico Municipal. Edición y estudio de Agustín Rubio Vela, (Josep Perarnau), 796-799.

[660/34] Joan Roís de Corella, *Prosa profana*. Traducción, estudio y edición crítica de Vicent Martines Peres, (Roxana Recio), 799-802

[661/35] Francesc Xavier Parés i Saltor, *L'Ordinari d'Urgell de 1536* (Col·lectània Sant Pacià, 74), (Joan Bellavista), 802-803.

[662/36] Jordi Mascarella i Rovira, Miquel Sitjà i Serra, *El món al Ripollès. Visions i experiències de viatgers al llarg del temps*, (Carles Riera), 803-806.

[663/37] Dolors Serra i Kiel, *Bibliografia de la Catalunya Nord (1502-1999). Llibres en català impresos a Catalunya Nord. Llibres d'autors nord-catalans publicats en altres llocs* (Revista Terra Nostra, núm. 100), (Josep Perarnau), 806-807.

Notícies bibliogràfiques (del núm.16.368 al núm. 17.269), 809-1055.

Taules, 1059-1112.

Volum completat amb les *Taules dels volums XI-XX*, 72 pp.

XXII (2003)

ARTICLES

[664/38] Josep AMENGUAL I BATLE, *Pervivència de les Quaestiones Orosii et responsiones Augustini, fins a finals del s. VIII*, 9-102.

[665/39] Miquel dels S. GROS I PUJOL, *A propòsit de la biblioteca particular de Guillem de Tavertet, bisbe de Vic*, 103-136.

[666/40] Orland GRAPÍ I ROVIRA, *Un calendari rimat català medieval. Estudi i edició*, 137-173.

[667/41] Jaume de PUIG I OLIVER, *El pagament dels inquisidors en la Corona d'Aragó els segles XIII i XIV. Recull documental*. 175-222.

[668/42] Jaume de PUIG I OLIVER, *Dos sermons de Nicolau Eimeric*, 223-267

[669/43] Josep PERARNAU I ESPELT, *Un nou bifoli del Llibre de les dones de Francesc Eiximenis*, 269-308

[670/44] Jaume de PUIG I OLIVER, *Desaparició, emergència i intent de reconstrucció d'un manuscrit vicentí vigatà*, 309-342

[671/45] Josep PERARNAU I ESPELT, *La (darrera?) quaresma transmesa de sant Vicent Ferrer: Clarmont Ferrand, BMI, ms. 45, 343-550*.

NOTES I DOCUMENTS

[672/46] Andreas KIESEWETTER, *La ristampa del Diplomatarium de l'Orient Català di Antoni Rubió i Lluch. Alcune osservazioni*, 553-560.

[673/47] Josep PERARNAU I ESPELT, *Consideracions sobre el tema de «Missió i Croada» en Ramon Llull. A propòsit de publicacions recents*, 561-578.

[674/48] Teresa SOLÀ, *Nisi credideritis non intelligetis. Lectura d'Is VII, 9 per Ramon Llull*, 579-595.

[675/49] Claudia HEIMANN, *Vom Unkraut unter dem Weizen, oder warum Inquisitoren Engel sind*, 597-610.

[676/50] Jaume de PUIG I OLIVER, *Noves fonts per a l'estudi de la Incantatio Studii Ilerdensis de Nicolau Eimeric*, 611-620.

[677/51] Josep CLARA I RESPLANDIS, *Documents sobre Bernat Estruç, poeta català del segle XV*, 621-631.

[678/52] Jaume de PUIG I OLIVER, *Petita contribució a la bibliografia del P. Tomàs Vicent Tosca*, 633-653.

[679/53] Pep VILA, *Una col·lecció de Goigs catalans a la Biblioteca Municipal de Rouen*, 655-656.

[680/54] Josep PERARNAU I ESPELT, *L'Alcover-Moll, no s'hauria de completar?* 657-661.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Butlletí bibliogràfic

[681/55] Jaume MENSA I VALLS, Sebastià GIRALT, *Bibliografia arnaldiana (1994-2003)*. I. *Arnau de Vilanova, espiritual*; II. *Corpus mèdic i alquímic*, 665-734.

Recensions, 735-812

[682/56] Victoris Tunnunensis, *Chronicon cum reliquiis ex Consularibus Caesaraugustanis et Iohannis Biclarenensis Chronicon*, edidit Carmen Cardelle de Hartmann. *Commentaria historica ad Consularia Caesaraugustana et ad Iohannis Biclarenensis Chronicon* edidit Roger Collins (Corpus Christianorum, Series Latina, CLXXIII A).

João de Santarém (Biclarense), *Crónica*. Edição crítica e introdução: Carmen Cardelle de Hartmann. Comentário histórico: Roger Collins (Obras clásicas da literatura portuguesa, 106), (Víctor Iranzo Abellán), 735-738.

[683/57] Ramon Ordeig i Mata, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI* (Sèrie Documents, 2), (Josep Perarnau), 738-741.

[684/58] Antoni Bach i Riu, *Diplomatari de l'arxiu diocesà de Solsona (1101-1200)* I-II. (Col·lecció diplomataris, 26), (Joan Soler i Jiménez), 741-746.

[685/59] Antoni Udina i Abelló, *Els testaments dels comtes de Barcelona i dels reis de la Corona d'Aragó. De Guifré Borrell a Joan II* (Textos i documents, 33), (Josep Perarnau), 747-750.

[686/60] *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara Terrassa 958-1207*. Edició a cura de Pere Puig i Ustrell, Vicenç Ruiz i Gómez, Joan Soler i Jiménez (Diplomataris, 24), (Josep Perarnau), 750-753.

[687/61] *Un cartoral de la canònica agustiniana de Santa Maria del Castell de Besalú (segles X-XV)*. Edició a cura de Josep M. Pons i Guri i Hug Palou i Miquel (Diplomataris, 28), (Josep Perarnau), 753-754.

[688/62] Dietmar von Huebner, *Frühe Zeugnisse prämonstratensischer Choraltradition. Kommentar (1126-1331). Studie zu Offiziumsantiphonen des Prämonstratenserordens*. Band I. *Kommentar*. Band II. *Tabulae*. Band III. *Exempla*, (Jaume de Puig i Oliver), 754-756.

[689/63] Domènec Sangés, *Els documents del segle XII (1101-1175) del fons de Guissona, conservats a l'Arxiu Diocesà d'Urgell*, (Josep Perarnau), 756-757.

[690/64] Anscari M. Mundó, *Les Bibles de Ripoll. Estudi dels mss. Vaticà, Lat. 5729 i París, BNF, Lat. 6* (Studi e Testi 408), (Armand Puig i Tàrrach), 757-759.

[691/65] *Homilies d'Organyà, facsímil del manuscrit, edicions diplomàtica i crítica* d'Amadeu-J. Soberanas i Andreu Rossinyol amb un estudi d'Armand Puig i Tàrrach (Els nostres clàssics, B, 20), (Jordi Bruguera), 759-765.

[692/66] Eliseo Sáinz Ripa, *La documentación pontificia de Gregorio IX (1227-1241)*. Vols. I-II (Monumenta Hispaniae Vaticana. Sección Registros, XI), (Josep Perarnau), 766-768.

[693/67] Ramon Llull, *The Book of the Lover and the Beloved*. An English Translation with Latin and Old Catalan Versions Transcribed from Original Manuscripts by Mark D. Johnston. Foreword by Geoffrey Pridham, (Josep Perarnau), 768.

[694/68] Arnaldi de Villanova, *Tractatus octo in graecum sermonem versi (Petropolitanus graecus 113)*, nunc primum editi cura et studio Ioannis Nadal et Cañellas, graecitatem textus recensente Dionisio Benetos, moderante Anshario Emm. Mundó (Scripta Spiritualia II), (Ernest Marcos Hierro), 769-771.

[695/69] Maria Àngels Diéguez Seguí, *El Llibre de Cort de Justícia de València (1279-1321)*. *Estudi lingüístic*, pròleg de Jordi Colomina i Castanyer (Biblioteca Sanchis Guarner, 56).

Maria Àngels Diéguez Seguí, *Clams i crims en la València medieval, segons el "Llibre de Cort de Justícia" (1279-1321)* (Biblioteca de Filologia Catalana, 11), pròleg de Joan Veny, (Jordi Bruguera), 771-773.

[696/70] Cebrià Baraut, *Diplomatari del monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles (segles XIV-XVI)*, dins «Urgellia», XIV (1998-2001), 315-465 (Josep Perarnau), 773-775.

[697/71] *Sermonario de san Vicente Ferrer del Real Colegio Seminario del Corpus Christi de València*. Estudio y transcripción de Francisco Gimeno Blay y Mª Luz Mandingorra Llavata. [Presentación de Alfonso Esponera Cerdán]. Traducción de Francisco Calero Calero.

Tomàs Martínez i Romero, *Aproximació als sermons de sant Vicent Ferrer*. Presentació de Germà Colón (Col·lecció Francesc Ferrer i Pastor. Investigació, 8), (Josep Perarnau), 775-778.

[698/72] Stefano M. Cingolani, *El somni d'una cultura: 'Lo somni' de Bernat Metge*, (Jaume de Puig i Oliver), 778-781.

[699/73] *Missale Vicense 1496*. Edició facsimilar reduïda. A cura de Francesc Xavier Altés i Aguiló (Biblioteca Litúrgica Catalana, 3), (Joan Bellavista), 781-782.

[700/74] Eulàlia Duran (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Volum I. *Barcelona: Arxiu Històric i Biblioteca de Catalunya*, Compilació a cura de M. del Mar Batlle, Eulàlia Miralles, Maria Toldrà i Joan Tres (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, L).

Eulàlia Duran (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Volum II.1: *Barcelona: Biblioteca Pública Episcopal i Biblioteca de la Universitat*, Compilació a cura d'Eulàlia Miralles i Maria Toldrà (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LV).

Eulàlia Duran (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Volum II.2: *Barcelona: Biblioteca de la Universitat*, Compilació a cura d'Eulàlia Miralles i Maria Toldrà (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LVIII), (Pep Valsalobre), 782-787.

[701/75] Joan Baptista Anyés, *Obra profana. Apologies. València 1545*. Introducció d'Eulàlia Duran. Edició del text llatí i traducció catalana de Martí Duran i Mateu, (Joan Requesens i Piquer), 787-791.

[702/76] Pere Serafí, *Poesies catalanes*, edició crítica de Josep Romeu i Figueras (Els Nostres Clàssics, B 21), (Pep Valsalobre), 791-795.

[703/77] Josep Iglésies, *Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva geografia de Catalunya*, (Vicenç M. Rosselló), 795-797.

[704/78] *Política, religió i vida quotidiana en temps de guerra (1705-1714). El dietari del Convent de Santa Caterina i les Memòries d'Honorat de Pallejà*. Edició a cura de Joaquim Albareda i Salvadó (Col·lecció Jaume Caresmar, 14), (Eulàlia Miralles i Jori), 798-801.

[705/79] Francisco de Castellví, *Narraciones históricas*, Volumen III: *Año 1710-Año 1711-Año 1712-Año 1713*. Volumen IV: *Años 1714-1724*. Edición al cuidado de Josep M. Mundet i Gifre y José M. Alsina Roca, (Joaquim Albareda Salvadó), 801-805.

[706/80] José Francisco Sáez Guillén, *Catálogo de manuscritos de la Biblioteca Colombina de Sevilla*. Elaboración de índices de Pilar Jiménez de Cisneros Vencelá, José Francisco Sáez Guillén. Siendo Director de la Biblioteca el Exmo. Dr. D. Juan Guillén Torralba.

José Francisco Sáez Guillén, *Catálogo de manuscritos de la Biblioteca Colombina de Sevilla. Índices*. Elaboración de Índices de Pilar Jiménez de Cisneros Vencelá, José Francisco Sáez Guillén. Siendo Director de la Biblioteca el Exmo. Dr. D. Juan Guillén Torralba, (Josep Perarnau), 805-807.

[707/81] Albert Rossich (coord.), *El teatre català dels orígens al segle XVIII*. Actes del II Col·loqui Problemes i Mètodes de Literatura Catalana Antiga: «Teatre català antic». Girona, 6 al 9 de juliol de 1998. Edició a cura d'Albert Rossich, Antoni Serrà Campins i Pep Valsalobre; amb la col·laboració de David Prats Vidal, (Mireia Campabadal i Bertran), 807-812.

Notícies bibliogràfiques (del núm. 17.270 al núm. 18.030), 813-1013.

Taules, 1015-1061.

XXIII/XXIV (2004-2005)

ACTES DE LA II TROBADA INTERNACIONAL D'ESTUDIS
SOBRE ARNAU DE VILANOVA

INFORMACIÓ PRÈVIA, 5

CRÒNICA

[708/82] Jaume DE PUIG I OLIVER, *Crònica de la «II Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova»* (Barcelona, 30-IX – 3-X-04), 9-57.

ESTUDIS

[709/83] Sebastià GIRALT, *Un alquimista medieval per als temps moderns: les edicions del corpus alquímic atribuït a Arnau de Vilanova en llur context* (c. 1477-1754), 61-128.

[710/84] Lluís CIFUENTES, *Les obres alquímiques ,arnaldianes' en català a finals de l'Edat Mitjana*, 129-150.

[711/85] Josep PERARNAU I ESPELT, *L'autor d'un tractat alquímic podia trobar en l'obra autèntica d'Arnau de Vilanova alguna raó per a atribuir-lo a ell?* i Antoine Calvet, *Lettre à Josep Perarnau*, 13 X 2004, 151-237.

[712/86] Michael MCVAUGH, *Chemical medicine in the medical writings of Arnau de Vilanova*, 239-264.

[713/87] Joseph ZIEGLER, *Alchymy in Practica summaria: A footnote to Michael McVaugh's contribution*, 265-267.

[714/88] Nicolas WEILL-PAROTT, *Arnaud de Villeneuve et les relations possibles entre le sceau du Lion et l'alchimie*, 269-280.

[715/89] Giovanna FERRARI, *Il trattato De humido radicali di Arnaldo da Villanova*, 281-331.

[716/90] Chiara CRISCIANI, *Aspetti del dibattito sull'Umido radicale nella cultura del tardo Medioevo (secoli XIII-XV)*, 333-380.

[717/91] Michela PEREIRA, *Maestro di segreti o caposcuola contestato? Presenza di Arnaldo da Villanova e di temi della medicina arnaldiana in alcuni testi alchemici pseudo-lulliani*, 381-412.

[718/92] Maria PILEGI, *Le Medium neutrum: une possible liaison entre la médecine arnaldienne et l'alchimie pseudo-lullienne*, 413-433.

[719/93] Antoine CALVET, *Qu'est-ce que le corpus alchimique attribué à maître Arnaud de Villeneuve?*, 435-456.

[720/94] Suzanne THIOLIER-MÉJEAN, *Contribution à la légende d'Arnaud: Arnaud de Villeneuve comme ,auctoritas' dans l'oeuvre de Bertran Boysset d'Arles*, 457-508.

[721/95] Barbara SPAGGIARI, *Due trattati alchemici in lingua d'oc. Riflessioni in margine ad una nuova edizione*, 509-527.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Recensions, 531-583.

[722/96] *Els Comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, a cura de Santiago Sobrequés Vidal, Sebastià Riera i Viader, Manuel Rovira i Solà. Revisat i completat per Ramon Ordeig i Mata. Primera Part: *Prefaci, Introducció, Diplomataris* (Docs. 1-386). Segona part: *Diplomataris* (Docs. 387-630) *Mapes*.

Índex (Catalunya Carolíngia. Obra fundada per Ramon d'Abadal i de Vinyals i dirigida per Josep M. Font i Rius i Anscari M. Mundó, Volum V), (Josep M. Marquès i Planagumà), 431-432.

[723/97] Ramon Oreig i Mata, *Diplomatari de la Catedral de Vic. Segle XI*. Fascicle segon, (Josep Perarnau), 533-535.

[724/98] Lluís Cifuentes i Comamala, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement* (Col·lecció Blaquerna [sic], 3), (Michela Pereira), 535-538.

[725/99] Jaime I, *Libro de los hechos*. Introducción, traducción y notas: Julia Butiñá Jiménez (Biblioteca Universal Gredos, 13), (Jordi Bruguera), 538-541.

[726/100] Pedro López Elum, *Los orígenes de los Furs de València y de las Cortes en el siglo XIII*. [Prólogo de Mariano Peset] (Biblioteca Valenciana. Institución), (Josep Perarnau), 541-544.

[727/101] Ricardo Cierbide, *Edició crítica dels manuscrits catalans inèdits de l'orde de Sant Joan de Jerusalem (segles XIV-XV)* (Textos i documents, 34), (Josep Perarnau), 544-546.

[728/102] Raimundi Lulli, *Opera latina 49-52: Liber de Sancta Maria in Monte Pessulano anno MCCXC conscriptus, cui Liber de passagio Romae anno MCCXCII compositus, necnon brevis notitia operum aliorum incerto tempore ac loco perfectorum adnectuntur*. Ediderunt Blanca Garí et Fernando Domínguez Reboiras (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, CLXXXII. Raimundi Lulli Opera latina, XXVIII), Turnhout, Brepols 2003, XXIV i 370 pp.

ANTHONY BONNER, MARIA ISABEL RIPOLL PERELLÓ, *Diccionari de definicions lul·lianes – Dictionary of Lullian Definitions* (Col·lecció Blaquerna [!], 2), (Josep Perarnau) 546-551.

[729/103] Raimundi Lulli, *Tabula Generalis in mari in portu Tunicii in medio septembris anno MCCXCIII incepta et in civitate Neapolis in octavis Epiphaniae anno MCCXCIV ad finem perducta* edidit Viola Tenge-Wolf (Raimundi Lulli Opera Latina, XXVII; Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, CLXXXI), (Josep Perarnau), 552-553.

[730/104] Miquel Batllori, *Il lullismo in Italia. Tentativo di sintesi. Aggiornamenti di* Francesco Santi e Michela Pereira. Traduzione di Francisco José Díaz Marcilla (Medioevo, 8), (Josep Perarnau), 553-555.

[731/105] Arnau de Vilanova, *La prudència de l'escolar catòlic i altres escrits*. Introducció de Jaume Mensa. Traducció de Jordi Raventós (Clàssics del cristianisme, 93), (Josep Perarnau), 555-557.

[732/106] Sebastià Giralt i Soler, *Arnau de Vilanova en la impremta renaixentista (segle XVI)* (Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut, 5), (Josep Perarnau), 557-558.

[733/107] Josep Hernando, *Els esclaus islàmics a Barcelona: blancs, negres, llors i turcs. De l'esclavitud a la llibertat* (Anuario de Estudios Medievales. Annex 52), (Josefina Mutgé i Vives), 558-559.

[734/108] Josep Estelrich i Costa, *El monestir de Santa Elisabet. Beguins, terceroles, jerònimes 1317-2000* [Pròleg de Teodor Úbeda, bisbe de Mallorca] (Arbre de mar, 9), (Josep Perarnau), 560-561.

[735/109] *Diplomatari Borja. 1.* Dirigit per Miquel Batllori, (Josep Perarnau), 561-563.

[736/110] Susanna Vela Palomares, *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XV.* IV, Andorra, Arxiu Històric Nacional 2002, 528 pp.

[Miquel Ribot d'Eixirivall], *El Llibre de la terra. Un llibre de privilegis* (Monografies de l'Arxiu Històric Nacional), Andorra (Josep Perarnau), 563-567.

[737/111] Gabriel Seguí Trobat, *El Missal mallorquí de 1506. Estudi i edició segons l'exemplar de la Biblioteca Bartomeu March* (Col·lecció Sant Pacià, 79), (Gabriel Ramis Miquel), 567-568.

[738/112] M. Dolores Agustí Soler, *Las Germanías en la Gobernación de la Plana. Història i Documents*, Castelló, Diputació 2002, 116 pp.

Pablo Pérez García, Jorge Antonio Català Sanz, *Epígonos del Encubertismo. Proceso contra los agermanados de 1541* (Biblioteca Valenciana. Colección Historia. Estudios), (Josep Perarnau), 568-571.

[739/113] *Cort General de Montsó (1585). Montsó - Binèfar. Procés familiar del Braç Reial.* A cura de Josep M. Bringué i Portella, Pere Cifre i Ribas, Gerard Marí i Brull, Miquel Pérez Latre, Joan Pons i Alzina. Coordinació i introducció per Eva Serra i Puig (Textos Jurídics Catalans, 18 – Lleis i costums, 5), (Josep Perarnau), 570-571.

[740/114] Cebrià Baraut i Obiols, *Església i bisbat d'Urgell. Recull de treballs.* Presentació de Joan Martí, arquebisbe-bisbe emèrit d'Urgell, (Josep Perarnau), 571-572.

[741/115] Núria Mañé, *Índexs de les obres de Jordi Rubió i Balaguer* (Biblioteca Abat Oliba, 259; Obres de Jordi Rubió i Balaguer, XIV), (Josep Perarnau), 572.

[742/116] *Bíblia del segle XIV. 3. Èxode, Levític.* Transcripció a cura de Jaume Riera i Sans. Aparats crítics, notes i glossari a cura de Pere Casanellas i Bassols. Estudi introductor i d'Armand Puig i Tàrrach (Corpus Biblicum Catalanicum, 3), (Jordi Bruguera), 572-575.

[742/117] Arnaldi de Villanova, *Introductio in librum [Ioachim] "De semine scripturarum", Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*, curante Josep Perarnau (Corpus Scriptorum Cataloniae, Series A: Scriptores. Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia, III), (Jaume Mensa Valls), 575-577.

[744/118] Pascale Barthélemy, *La Sedacina ou l'Oeuvre au crible, L'alchimie de Guillaume Sedacer, carme catalan de la fin du XIVe siècle, I : Études et outils ; II : Sedacina (édition critique et traduction), suivie du Liber alterquinus*, (Antoine Calvet), 577-578.

[745/119] Ramon Rial i Carbonell, *L'ensenyament superior a la Catalunya Central entre els segles XVII i XIX. De la universitat literaria de Vic (1599-1717) al Seminari Conciliar de Vic (1749-1868)* (Col·lecció Sant Pacià, 71), (Ignasi Roviró i Alemany), 578-581.

[746/120] *Diccionari d'antroponímia catalana. Volum de mostra*, coordinat per Antoni M. Badia i Margarit (Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística, IX), (Carles Riera), 581-582.

[747/121] Ramon Miravall, *Corpus epigràfic dertosense*, (Josep Alanya i Roig), 582-583.

Notícies bibliogràfiques (del núm 18031 al núm. 18.827), 585-799.

Taules, 801-856.

XXV (2006)

ARTICLES

[748/122] Jaume DE PUIG I OLIVER, *El tractat «Confessio fidei christianae» de Nicolau Eimeric, O. P., edició i estudi*, 7-192.

[749/123] Josep PERARNAU I ESPELT, *Ramon Llull i la seva teologia de la Immaculada Concepció. Versió definitiva*, 193-228.

[750/124] Albert SOLER, *Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès (ca. 1274-1301)*, 229-266.

[751/125] Josep HERNANDO I DELGACO, *Obres de Ramon Llull en biblioteques privades de la Barcelona del segle XV*, 267-345.

[752/126] Mercè COMAS – Eulàlia MIRALLES, *La impremta a Perpinyà: Samsó Arbús*, 347-373.

[753/127] Rodolfo GALDEANO CARRETERO, *Historiografia i iconografia: la sèrie icònica dels comtes de Barcelona del Palau de la Generalitat de Catalunya (1587-1588)*, 375-409.

[754/128] Ramon PLANES I ALBETS, *El Viatge a Madrid de 1784 d'Anton de Duran i de Bastero, baró de Ribelles*, 411-439.

NOTES I DOCUMENTS

[755/129] Josep PERARNAU I ESPELT, *Tractats espirituals d'Arnau de Vilanova en manuscrits de la University Library de Cambridge*, 443-451.

[756/130] Josep PERARNAU I ESPELT, *El Boeci català complet de Munic (BSB, Hisp.145)*, 453-460.

[757/131] Jaume DE PUIG I OLIVER, *Notes sobre el manuscrit de l'Apologia de Bernat Metge (París, BN ms. esp. 55)*, 461-477.

[758/132] Josep PERARNAU I ESPELT, *Certes, hipòtesis i preguntes entorn el tema ,conversió i croada' en Ramon Llull: ,croada militar' o ,croada gramatical'?*, 479-506.

[759/133] Tomàs MARTÍNEZ ROMERO, *El germen d'un volum antològic eiximenià sobre comportament cívic?*, 507-514.

[760/134] Fina PARÉS RIGAU, *Dedicatòria d'esquellots (Gironès, vers el 1730)*, 515-521.

[761/135] Ramon PLANES I ALBETS, *Les ordinacions de la Confraria de Sant Sebastià de Solsona i els esquellots (1606)*, 523-525.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Butlletí bibliogràfic

[762/136] Jaume MENSA I VALLS – Joan REQUESENS I PIQUER, *Arnau de Vilanova: herència de cent vint-i-cinc anys d'estudis*, 529-564.

Recensions, 565-650.

[763/137] *Pacien de Barcelone et l'Hispanie au IVe siècle*, (*Actes des colloques de Barcelone et de Lyon, mars et octobre 1996*). Sous la direction de D. Bertrand, J. Busquets, M. Mayer Olivé. (Patrimoines. Christianisme. Les Éditions du Cerf – Faculté de Théologie de Catalogne, (Josep Amengual i Batle), 565-570

[764/138] Victor Saxer, *Saint Vincent, diacre et martyr. Culte et légendes avant l'an mil* (Subsidia hagiographica, 83), (Louis Duva-Arnould), 570-573.

[765/139] Jesús Alturo, Joan Bellès, Josep Maria Font i Rius, Yolanda Garcia, Anscari M. Mundó (curadors), *Liber Iudicum Popularis. Ordenat pel jutge Bonsom de Barcelona*, («Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums», 1/1), (Prim Bertran i Roigé), 573-576.

[766/140] Josep M. Martí i Bonet, *Oleguer, servent de les esglésies de Barcelona i Tarragona. Comentaris als documents*, a cura de J. M. M i B., amb la col·laboració d'Anna Rich i Abad (transcripció de documents) i de Joan Bellès i Sallent (traducció de la *Vida de sant Oleguer* del canonge Renall). *Pròleg* de Joan Guiteras i Vilanova, (Jaume González-Agápito), 576-578.

[767/141] Josep M. Sans Travé, *El Llibre verd del pare Jaume Pasqual. Primera història del monestir de Vallbona* (Textos i documents, 17), (Josep Perarnau), 578-580.

[768/142] *La Ciència en la Història dels Països Catalans*. Vol. I. *Dels àrabs al Renaixement*. Joan Vernet i Ramon Parés (edit.), (Josep Perarnau), 580-586.

[769/143] *Els Catalans a la Mediterrània oriental a l'Edat Mitjana*. «Jornades científiques de l'Institut d'Estudis Catalans. Secció històrico-arqueològica. (Barcelona, 16 i 17 novembre de 2000)», a cura de Maria Teresa Ferrer i Mallol, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 2003, 388 pp.

Daniel Duran i Duelt, *Manual del viatge fet per Berenguer Benet a Romania, 1341-1342. Estudi i edició* (Anuario de Estudios Medievales. Annex 47), Barcelona, CSIC 2002, X i 478 pp.

Daniel Duran i Duelt, *Kastellórizo, una isla griega bajo dominio de Alfonso el Magnánimo (1450-1458)*. *Colección documental* (Anuario de Estudios Medievales. Anejo 49), Barcelona, CSIC 2002, 158 pp. (Andreas Kiesewetter), 586-589.

[770/144] Martín Alvira Cabrer, *12 de Septiembre de 1213. El Jueves de Muret*, (Josep Alenyà), 589-593.

[771/145] Joan Camps Juan, *Lledó, Arenys, Calaceit i Queretes: quatre pobles aragonesos al Bisbat de Tortosa* (Col·lecció 'Lo Trill', 10), (Josep Alenyà), 593.

[772/146] *Liber privilegiorum civitatis et regni Valencie, I. Jaume I (1236-1276)*. Edició a cura de Josepa Cortès (Fonts històriques valencianes, 1), (Josep Perarnau), 593-596.

[773/147] Raimundi Lulli, *Opera latina 46-48. Ars amativa boni et Quaestiones, quas quaesivit quidam frater minor*. Ediderunt Marta M. M. Romano et Francesco Santi (Doctoris Illuminati Raimundi Lulli Opera Latina, XXIX. Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis 183), (Josep Perarnau), 596-598.

[774/148] Raimvndi Lvlli, *Opera latina 97-100, in Cypro, Alleas in Cilicia, deque transmarinis veniente annis MCCCCI-MCCCII compilata* edidit Jaume Medina (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, CLXXXIV. Raimvndi Lvlli Opera Latina, XXX), (Josep Perarnau), 598-600.

[775/149] Ramon Llull, *Das Buch über die heilige Maria. Llibre de sancta Maria. Katalanisch-deutsch*. Herausgegeben von Fernando Domínguez Reboiras Mit einer Einführung von Fernando Domínguez Reboiras und Blanca Garí. Übersetzung von Elisenda Padrós Wolf (Mystik in Geschichte und Gegenwart. Texte und Untersuchungen. Abteilung I. Christliche Mystik herausgegeben von Margot Schmidt und Helmut Riedlinger, 19), (Josep Perarnau), 600-602.

[776/150] Ramon Llull, *Lo Desconhort. Cant de Ramon*. Edició a cura de Josep Batalla (Exemplaria Scholastica, 1), Tona (Vic), Obrador Edèndum 2004, 152 pp.

Ramon Llull, *Lo Desconhort/Der Desconhort auf Grundlage der Ausgabe von J. Romeu i Figueras und einschliesslich der Varianten der Ausgabe von A. Pagès übersetzt und mit einer Einführung versehen* von Johannes und Vittorio Hösle (Klassische Texte des Romanischen Mittelalters, 31), München, Wilhelm Fink Verlag 1998, 128 pp. (Josep Perarnau), 602-604.

[777/151] Franco Porsia, *Progetti di crociata. Il De fine di Raimondo Lullo* (Storia. Le fonti), (Josep Perarnau), 604-608.

[778/152] Roger Friedlein, *Der Dialog bei Ramon Llull. Literarische Gestaltung als apologetische Strategie* (Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie, 318), (Josep Perarnau), 608-613.

[779/153] Arnaldi de Villanova, *Translatio libri Albuzale de medicinis simplicibus*. Ediderunt José Martínez Gázquez et Michael R. McVaugh; *Abû-l-Salt Umayya, Kitâb al-Adwiya al-Mufrada*. Edidit Anna Labarta; *Llibre d'Albume-sar de simples medecines*. Edidit Lluís Cifuentes. Et praefatione et commentariis instruxerunt Anna Labarta, José Martínez Gázquez, Michael R. McVaugh, Danielle Jacquart et Lluís Cifuentes (Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia, XVII), (Antònia Carré), 613-615.

[780/154] Jean de Roquetaillade, *Liber ostensor quod adesse festinant tempora*. Édition critique sous la direction d'André Vauchez par Clémence Modestin et Christine Morerod-Fattebert avec la collaboration de Marie-Henriette Jullien de Pommerol sur la base d'une transcription de Jeanne Bignami-Odier (Sources et documents d'Histoire du Moyen Âge publiés par l'École Française de Rome, 8), (Josep Perarnau), 616-618.

[781/155] Antoni Ferrando Francés, Xavier Serra Estellés, *La traducció valenciana de la missa del segle XIV. Estudi i edició de la versió de Guillem Anglés* (ACV, Ms. 169), (Josep Perarnau), 618-620.

[782/156] Eduard Vives i Toro, *Els frares menors a les Terres de l'Ebre: el convent de Tortosa (segles XIII-XIV)*, dins «Recerca», 7 (2003), pp. 231-263, (Josep Alanyà i Roig), 620-622.

[783/157] Ramon N. Cornet i Arboix i Marc Torras i Serra, *El Receptari de Manresa. Estudi i transcripció*. (Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut, 8) Manresa, Col·legi Oficial de Metges de Barcelona i Mútua Manresana, 2005, 194 pp.

El Receptari de Manresa. Segle XIV. (Facsimil). (Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut, 9) Manresa, Col·legi Oficial de Metges de Barcelona i Mútua Manresana, 2005, 147 pp. (Marcel Coromines Balletbò), 622-724.

[784/158] Joan Costa Català, *Nou Testament (Ms. Marmoutier, s.XIV)*, I i II, (Joan Maria Furió Vayà), 624-628.

[785/159] *Costums de Girona*, de Tomàs Mieres, edició d'Antoni Cobos Fajardo, (Jaume de Puig i Oliver), 629-631.

[786/160] Miquel Navarro Sorní, *Calixto III Borja y Alfonso el Magnánimo frente a la cruzada* (Colección 'Minor', 13), (Josep Perarnau), 631-634.

[787/161] Lino Conti, *L'infalsificabile libro della natura alle radici della scienza*, (Paolo Capitanucci), 634-637.

[788/162] Luisa María Sánchez Aragonés, *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479). Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y los súbditos*, (Josep Perarnau), 637-638.

[789/163] Marinela Garcia Sempere, *Lo Passi en cobles (1493). Estudi i edició*. Pròleg d'Antoni Ferrando (Biblioteca Sanchis Guarner, 60), (Josep Perarnau), 638-641.

[790/164] *Monumenta Borgia, VI (1478-1551). Sanctus Franciscus Borgia, quartus Gandiae dux et Societatis Iesu praepositus generalis tertius, 1510-1572*. Editado por Enrique García Hernán (Monumenta Historica Societatis Iesu, 156), València-Roma, Generalitat Valenciana –Institutum Historicum Societatis Iesu 2003, 754 pp.

Enrique García Hernán, *La acción diplomática de Francisco de Borja al servicio del Pontificado 1571-1572*, València, Generalitat Valenciana 2000, 566 pp. (Josep Perarnau), 641-644

[791/165] Valentí Gual Vilà, *Justícia i terra. La documentació de l'arxiu de Poblet (Armari II)*, (Josep M. Grau Pujol), 644.

[792/166] *Escriptors valencians de l'Edat Moderna*, (Josep Perarnau), 644-646.

[793/167] Médiathèque de Perpignan. *Le livre et l'édition en Catalogne au XVIIe siècle dans les collections anciennes de la Médiathèque de Perpignan. Catalogue. Autour de 1640*. Préface de Gilbert Languier. *El llibre i l'edició a Catalunya al segle XVII dins les col·leccions antigues de la Mediateca de Perpinyà. 1640: abans i després*. [Perpinyà, 2005. 38 pp.], (Eulàlia Miralles Jori), 646-647.

[794/168] BİSLAM. *Bibliotheca Scriptorum Latinorum Medii Recentiorisque Aevi*, I. *Gli Autori in «Medioevo Latino»*, a cura di Roberto Gamberini, con la direzione di Mauro Donnini e Claudio Leonardi, (Josep Moran Ocerinjauregui, Josep Perarnau), 648-650.

Notícies bibliogràfiques (del núm.18.828 al núm. 20.016), 651-968.

Taules, 969-1042.

XXVI (2007)

ARTICLES

[795/169] Josep TORNÉ I CUBELLS, *Catàleg de pergamins de l'actual arxiu del monestir de Poblet*, 7-281.

[796/170] Jaume DE PUIG OLIVER – Josep Mª MARQUÈS PLANAGUMÀ, *Els primers documents del primer president de la Generalitat de Catalunya, Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona (1359-1362)*, 283-383.

[797/171] Josep HERNANDO I DELGADO, *Obres de Francesc Eiximenis en biblioteques privades de la Barcelona del segle XV*, 385-567.

[798/172] Joan REQUESENS I PIQUER, *Hug de Balma (s. XIII) en català (s. XV): La seva Theologia mystica en el Tractat de contemplació de Francesc Eiximenis i edició del pròleg traduït*, 569-615.

NOTES I DOCUMENTS

[799/173] Josep BATALLA, *Es pot ésser lul·lista avui dia? Reflexions entorn de Kurt Flasch*, El pensament filosòfic a l'Edat Mitjana, 619-635.

[800/174] Josep PERARNAU, *Noves notícies sobre Ramon Llull i lul·lisme a Alemanya, segles XIII-XV*, 637-649.

[801/175] Ramon PLANES I ALBETS, *El contracte d'edició de De officio iudicis et advocati (Barcelona, 1639) de Joan Pau Xammar*, 651-655

[802/176] Ramon PLANES I ALBETS, *Gabriel Olzina a l'Arxiu Reial de Barcelona: Una certificatòria del seu treball d'inventari (1589)*, 657-659.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Butlletí bibliogràfic

[803/177] Eva SERRA I PUIG, *Butlletí bibliogràfic sobre les Corts Catalanes*, 663-738.

[804/178] Jaume DE PUIG OLIVER, *Arqueologia i documentació: Set publicacions sobre història urbana de Girona*, 739-778.

Recensions, 779-887.

[805/179] Narcís M. Amich i Raurich, *Les terres del nord-est de Catalunya a les fonts escrites d'època tardoantiga (segles IV-VII). Les seus episcopals de Girona i Empúries i el culte a sant Feliu de Girona a l'antiguitat tardana* (Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins, 19), (Jaume de Puig i Oliver), 779-783.

[806/180] Michel Zimmermann, *Écrire et lire en Catalogne (IXe-XIIe siècle)*. I-II (Bibliothèque de la Casa de Velázquez, 23), (Josep Perarnau), 783-789.

[807/181] Benigne Marquès, *Els documents del monestir de Santa Cecília d'Elins (881-1198)*, dins «Urgellia», XV (2002-2005), 9-174, (Josep Perarnau), 789-791.

[808/182] *Diplomatari de la Catedral de Vic. Segle XI*, (Fascicle tercer) Ramon Ordeig i Mata, editor, (Josep Perarnau), 791-794.

[809/183] Jaume Mensa i Valls, *El pensament català dels segles XIII-XV. Aportacions més significatives*, dins «Comprendre», VII (2005), 15-41, (Josep Perarnau), 794-796.

[810/184] Lluís Cifuentes i Comamala, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*. Segona edició revisada i ampliada (Col·lecció Blaquerna, 3), (Josep Perarnau), 796-797.

[811/185] Ramon Llull, *Doctrina pueril*. Edició crítica de Joan Santanach i Suñol (Nova Edició de les Obres de Ramon Llull, VII), (Josep Perarnau), 797-799.

[812/186] Paolo Evangelisti, *I francescani e la costruzione di uno Stato. Linguaggi politici, valori identitari, progetti di governo in area catalano-aragonesa* (Fonti e ricerche, 20), (Josep Perarnau), 799-800.

[813/187] Arnaldi de Villanova, *Epistola de reprobatione nigromanticae fictionis (De improbatione maleficiorum)*. Edidit et praefatione et commentariis instruxit Sebastià Giralt (Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia, VII/1), (Josep Perarnau), 800-804.

[814/188] Arnau de Vilanova, *Discurso sobre el nombre de Dios (Allocutio super Tetragrammaton), seguido de Tratado de la Caridad* (Biblioteca Esotérica), (Jaume Mensa i Valls), 804-806.

[815/189] Joan Cuscó i Clarasó, *Els beguïns. L'heretgia a la Catalunya medieval* (Scripta et documenta, 70), (Jaume Mensa i Valls), 806-811.

[816/190] Antonino Marrone, *Repertorio della feudalità siciliana (1282-1390)* (Quaderni Mediterranea. Ricerche Storiche, 1), (Josep Perarnau), 811-812.

[817/191] Lluís Brines i Garcia, *La filosofia social i política de Francesc Eiximenis*, (Josep Perarnau), 813-816.

[818/192] Sebastián Fuster Perelló, «*Timete Deum*». *El Anticristo y el final de la historia según san Vicente Ferrer* (Colección San Vicent Ferrer), (Josep Perarnau), 816-820.

[819/193] Carles Díaz Martí, *Bertran Nicolau fundador de Sant Jeroni de la Murtra*, (Josep Hernando i Delgado), 820-822.

[820/194] Jordi de Sant Jordi: *Poesies*, ed. Aniello Fratta, («Els Nostres Clàssics», col·lecció B, núm. 26), (Jaume Torró Torrent), 822-826.

[821/195] M. Mercè Homs i Brugarolas, *El sindicat remença de l'any 1448* (Col·lecció «Documents de l'Arxiu Municipal», 11), (Jaume de Puig i Oliver), 826-831.

[822/196] Joan Ramon Ferrer, *De antiquitate legum*. Estudi introductori, edició, traducció i notes d'Antoni Cobos. Pròleg de Mariàngela Vilallonga. Apèndix de Maria Toldrà (Studia Humanitatis, 1), (Narcís Figueras Capdevila), 831-833.

[823/197] Miguel Navarro Sorní, *Alfonso de Borja, papa Calixto III en la perspectiva de sus relaciones con Alfonso el Magnánimo* (Col·lecció Biografia, 35), (Josep Perarnau), 833-836.

[824/198] *El cançoner de Joan Berenguer de Masdovelles* a cura de Vicenç Beltran (Textos i estudis de cultura catalana, 109), (Josep Perarnau), 836-839.

[825/199] Isabel de Villena], *Vita Christi de la reuerent Abbadessa de la Trinitat*. Edició facsímil de l'original de Lope de la Roca 1497; València, Biblioteca Valenciana 2006, [306 ff. Numerats amb xifres romanes i 10 al final sense numerar].

Albert C. Hauf i Valls, *La Vita Christi de sor Isabel de Villena (s. XV) como arte de meditar. Introducció a una lectura contextualitzada*, València, Generalitat Valenciana 2006, 136 pp., (Josep Perarnau), 839-841.

[826/200] Enric Querol Coll i Jacobo Vidal Franquet, *Cultura i art a la Tortosa del Renaixement*, (Quaderns de Recerca, 2), (Josep Alanyà i Roig), 841-847.

[827/201] Rosa Lluch Bramon, *Els remences. La senyoria de l'Almoina de Girona als segles XIV i XV*, Girona, Documenta Universitaria: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines – Centre de Recerca d'Història Rural (ILCG – Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona, (Jaume de Puig i Oliver), 847-851.

[828/202] *Lletres reials a la ciutat de Girona (1517-1713)*, vol. III i vol. IV. Estudi i edició a cura de M. Josepa Arnall i Juan i Anna Gironella i Delgà. Revisió a cura d'Ignasi Baiges i Jardí i M. Elisa Varela Rodríguez (Diplomataris 30 i 31; Col·lecció Documents de l'Arxiu Municipal 6 i 7), (Jaume de Puig i Oliver), 851-854.

[829/203] Josep Mª Marquès – Francesc Feliu, *Ordinari {Ritual} de Girona 1502*, (Jaume de Puig i Oliver), 854-856.

[830/204] Emilio Callado Estela, *Iglesia, poder y sociedad en el siglo XVII. El arzobispo de Valencia, fray Isidoro Aliaga* (Biblioteca Valenciana. Colección Historia / Estudios), (Josep Perarnau) 856-858.

[831/205] M. L. Cases, C. M. Marugan, M. I. Rabasa, *Descripció del marquesat de Pallars i del vescomtat de Vilamur per Onofre Timbau (1628)*. Introducció de Josep M. Bringué i Portella (Col·lecció Pallars), (Sebastià Solé i Cot) 859-861.

[832/206] *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, a cura d'Antoni Simon i Tarrés (Autors Catalans Antics, 14), (Joan Busquets i Dalmau), 862-864.

[833/207] Pep Valsalobre, Gabriel Sansano [ed.]. *Francesc Fontanella: una obra, una vida, un temps* (Philologica: Sèrie Estudis, 1), (Mercè Comas Lamarca), 864-867.

[834/208] *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1141-1862)*, catalogació a cura de Joan Villar i Torrent, indexació i normalització a cura de Núria Surià i Ventura, direcció de Joan Boadas i Raset i Lluís-Esteve Casellas i Serra, Vols. I-III (Col·lecció de Documents de l'Arxiu Municipal de Girona, 8-10), (Jaume de Puig i Oliver), 867-869.

[835/209] *Repertori de manuscrits catalans (1620-1714). Volum I. Barcelona: Biblioteca de Catalunya*, Compilació a cura de Maria Toldrà, amb la col·laboració d'Anna Gudayol, Eulàlia Duran (dir.), (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXXI), (Daniel Genís i Mas), 869-873.

[836/210] Yolanda Gil Saura, *Arquitectura Barroca en Castellón*, (Josep Alayà i Roig), 873-881.

[837/211] Joan Ramis i Ramis, *Arminda*, a cura de Vicent de Melchor i Pep Valsalobre (Philologica. Sèrie Textos, 2), (Eulàlia Miralles), 881-884.

[838/212] Ramon Viladés Llorens, *La parròquia de Sant Martí d'Avià (907-2007)* (Col·lecció El Roc Tou), (Josep Hernando), 884-886.

[839/213] Lluís Messeguer, *Castelló literari. Estudi d'història cultural de la ciutat* (Col·lecció Biblioteca de les Aules. Maior, 2), (Josep Perarnau), 886-887.

Notícies bibliogràfiques (del número 20.017 al 20.869), 899-1110.

Taules, 1111-1180.

XXVII (2008)

ARTICLES

[840/214] Jaume DE PUIG I OLIVER – Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†), *Els darrers documents del primer president de la Generalitat de Catalunya, Berenguer de Cruilles, bisbe de Girona (1359-1362)*, 7-43.

[841/215] Josep PERARNAU I ESPELT, *El De triplici statu mundi no és de Francesc Eiximenis*, 45-86.

[842/216] Josep PERARNAU I ESPELT, *Felip de Malla, president de la Generalitat de Catalunya, defensa la vila de Cervera de les vel·leitats dels Trastámara*, 87-113.

[843/217] Jaume DE PUIG I OLIVER – Ramon MIRÓ I BALDRICH – Pep VILA I MEDINYÀ, *La consuetud de Sant Joan de Perpinyà (segles XIV-XV). Edició i estudi*, 115-350.

[844/218] Josep PERARNAU I ESPELT, *Noves dades sobre manuscrits ,espirituals' d'Arnau de Vilanova*, 351-424.

NOTES I DOCUMENTS

[845/219] Joan BUSQUETS I DALMAU, *Necrològica del dr. Josep M. Marquès*, 427-433.

[846/220] Josep PERARNAU I ESPELT, *Ramon Llull i el Llibre del gentil i dels tres savis*, 435-440.

[847/221] Josep PERARNAU I ESPELT, *La sentència del bisbe de València, Jaume d'Aragó, sobre el beguí Jaume Just i l'Hospital dels beguins (30 juliol 1372)*, 441-451.

[848/222] Ramon PLANES I ALBETS, *Els capítols donats per Galceran de Pinós i de Fenollet, vescomte d'Illa i de Canet i senyor de les baronies de Pinós i Mataplana, al rei Lluís XI de França (1469)*, 453-466.

[849/223] Joan REQUESENS I PIQUER, *Una reimpressió en la tradició contemplativa: L'anònim montserratí* Compendio breve de ejercicios Espirituales (S. XVI), 467-480.

[850/224] Lluís GIMENO BETÍ, *Notícia d'un manuscrit castellonenc del segle XVIII sobre el comportament del bon cristià*, 481-491.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Butlletí Bibliogràfic

[851/225] Noemí MONCUNILL MARTÍ, *L'estudi de la llengua ibèrica: apunts bibliogràfics*, 495-517.

[852/226] Cristina GODOY, *De Tarragona Paleocristiana*, 519-531.
Recensions, 533-632.

[853/227] *La Ciència en la Història dels Països Catalans*. Vol. II. *Del naixement de la Ciència moderna a la Il·lustració*. Joan Vernet i Ramon Parés (dirs.), (Josep Perarnau), 533-540.

[854/228] *Catalunya Carolíngia*. II. *Els diplomes carolingis a Catalunya* per Ramon d'Abadal i de Vinyals. Primera part: *Introducció. Textos*. Segona part: *Textos, addicions i correccions. Mapes. Índexs*, Edició facsímil (Memòries de la Secció Històrico Arqueològica, LXXV/1-2). Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 2007, XL + 304 i 305-592 pp.

Irmgard Fees, *Die Regesten des Kaiserreichs unter den Karolingern 751-918* (1987). Band 2. *Die Regesten des Westfrankenreichs und Aquitaniens*. Teil I: *Die Regesten Karls des Kahlen (840 (823) - 877*. Lieferung I: 840 (823) - 848 (J. F. Böhmer, *Regesta Imperii*, I), herausgegeben von der Österreichischen Akademie der Wissenschaften — Regesta Imperii — und der Deutschen Kommission für die Bearbeitung der Regesta Imperii bei der Akademie der Wissenschaften und der Literatur-Mainz, Wien – Weimar – Köln, Böhlau Verlag 2007, XVI + 394 pp., (Josep Perarnau), 540-542.

[855/229] *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*. Primera part: *Prefaci, introducció. Diplomataris (docs. 1-328)*.- Segona part: *Diplomataris (Docs. 329-649). Mapes. Índex*, a cura de Pere Ponsic, Revisat i completat per Ramon Ordeig i Mata (Catalunya Carolíngia, vol. VI: Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXX), (Josep Perarnau), 542-546.

[856/230] Franz Jung – Sr. Maria Caritas Kreuzer, *Zwischen Schrecken und Trost. Bilder der Apokalypse aus mittelalterlichen Handschriften*, (Jaume de Puig i Oliver), 546-548.

[857/231] *Diplomataris de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Edició i estudi a cura de Josep Baucells i Reig, Àngel Fàbrega i Grau, Manuel Riu i Riu, Josep Hernando i Delgado, Carme Batlle i Gallart, I-II-III-IV-V (Col·lecció Diplomataris, 37-41), (Josep Perarnau), 548-551.

[858/232] *Diplomataris del monestir de Santa Maria de Serrateix (segles X-XV)*. Edició i estudi a cura de Jordi Bolós (Diplomataris, 42), (Josep Perarnau), 551-554.

[859/233] *Gesta Comitum Barcinonensium*. Textos llatí i català, editats i anotats per Louis Barrau Dihigo i Jaume Massó i Torrents. Edició facsímil. Prefaci per Thomas N. Bisson (Cròniques Catalanes, II), (Josep Perarnau), 554-555.

[860/234] Josep Baucells i Reig, *Vivir en la edad media: Barcelona y su entorno en los siglos XIII y XIV (1200-1334)*. Volumen I-II-III-IV (Anejos del «Anuario de Estudios Medievales, 56, 57, 63, 64»), (Josep Perarnau), 555-559.

[861/235] Josep M. Marquès i Planagumà, *Una història de la diòcesi de Girona (ca. 300-2000)*, (Jaume de Puig i Oliver), 559-563.

[862/236] Arnaldi de Villanova *Alphabetum catholicorum ad inclitum dominum regem Aragonum pro filiis erudiendis in elementis catholicae fidei. Tractatus de prudentia catholicorum scoliarium* (Union Académique Internationale, Corpus Philosophorum Medii Aevi. Corpus Scriptorum Cataloniae, Series A: Scriptores: *Arnaldi de Villanova Opera theologica Omnia* (AVOTbO, IV), (Jaume Mensa i Valls), 563-567.

[863/237] *Kammerregister Papst Martins IV (Reg. Vat. 42)*, herausgegeben und eingeleitet von Gerhard Rudolph, unter Mitarbeit von Thomas Frenz (Littera Antiqua, 14), Ciutat del Vaticà, Scuola Vaticana di Paleografia, Diplomatica e Archivistica 2007, LXXXII i 700 pp.

Santiago Domínguez Sánchez, *Documentos de Bonifacio VIII (1294-1303) referentes a España* (Monumenta Hispaniae Pontificia, 2), León, Universidad 2006, 1072 pp., (Josep Perarnau), 567-572.

[864/238] Jaume Riera i Sans, *Els poders públics i les sinagogues. Segles XIII-XV* (Girona judaica, 3), (Josep Perarnau), 572-575.

[865/239] Ramon Llull, *Retòrica nova*. Edició a cura de Josep Batalla, Lluís Cabré i Marcel Ortín. Amb una presentació de la col·lecció per Anthony Bonner i una introducció a l'Art per Robert Pring-Mill (Traducció de l'obra llatina de Ramon Llull, 1), (Josep Perarnau), 575-577.

[866/240] Anthony Bonner, *The Art and Logic of Ramon Llull. A User's Guide* (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters, XCV), (Josep Perarnau), 577-579.

[867/241] Maurizio Cambi, *La Machina del discorso. Lullismo e retorica negli scritti latini di Giordano Bruno* (La Cultura storica, 20. Collana di testi e studi diretta da G. Cacciatori e F. Tessitore), (Paolo Capitanucci), 579-583.

[868/242] *Un formulari i un registre del bisbe de València En Jaume d'Aragó (segle XIV)*. Edició a cura de Milagros Cárcel Ortí (Fonsts històriques valencianes, 17), (Josep Perarnau), 583-585.

[869/243] *Els llibres de comptes de la batllia de Morvedre a la fi del segle XIV*. Edició a cura d'Aureli Silvestre Romero (Fonts Històriques Valencianes, 15), (Josep Perarnau), 586-587.

[870/244] Ramon Soler, *Doctrina compendiosa. Francesc Eiximenis discutint ètica professional amb els jurats de València. Per un anònim, potser Ramon Soler, l'any 1396*. Edició a cura de Curt Wittlin (Col·lecció Bàsica, 9).

Francesc Eiximenis, *Llibres, mestres i sermons*. Antologia de textos a cura de David Guixeras i Xavier Renedo. Estudi introductor de Xavier Renedo (Biblioteca Barcino, 2), (Josep Perarnau), 587-589.

[871/245] Stefano Maria Cingolani, *Bernat Metge. Lo somni. Edició crítica* (Els Nostres Clàssics), (Jaume de Puig), 589-592.

[872/246] San Vicente Ferrer, *Sermonario de Perugia. (Convento dei Domenicani mss. 477)*. Introducció, edició i notes a cargo de Francisco M. Gimeno Blay y Mª Luz Mandingorra Llavata. Traducció castellana a cargo de Daniel Gozalbo Gimeno con la colaboración de Rebeca Sánchez Romero (Colección Sant Vicent Ferrer, s.n.), València, Ajuntament 2006, 654 pp. Edició acompanyada de la reproducció del manuscrit de Perugia en petit volum independent, sense portada ni cloenda pròpies, (Josep Perarnau), 592-595.

[873/247] *Mirificus praedicator. À l'occasion du sixième centenaire du passage de saint Vincent Ferrier en pays romand*. «Actes du Colloque d'Estavayer-le-Lac, 7-9 octobre 2004. Études réunies par Paul-Bernard Hodel OP et Franco Morenzoni (Dissertationes Historicae, XXXII), (Josep Perarnau), 595-596.

[874/248] *Diplomatari Borja 2. Documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1416-1429)*. Direcció: Carlos López Rodríguez. Localització dels documents: Cristina Borau i Morell. Transcripció dels documents: Beatriz Canellas Anoz, Rafael Conde y Delgado de Molina, Gloria López de la Plaza, Ramon J. Pujades i Bataller. Assessor: Jaume Riera i Sans. Coordinació editorial: Maria Toldrà i Sabaté, València, Editorial 3 i 4, 2004, 400 pp.

Diplomatari Borja 3. Documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1429-1444). Direcció: Carlos López Rodríguez. Localització dels documents: Cristina Borau i Morell. Transcripció dels documents: Beatriz Canellas Anoz, Rafael Conde y Delgado de Molina, Gloria López de la Plaza, Ramon J. Pujades i Bataller. Assessor: Jaume Riera i Sans. Coordinació editorial: Maria

Toldrà i Sabaté, València, Editorial 3 i 4, 2005, 416 pp., (Josep Perarnau), 596-600.

[875/249] Jaume Roig, *Espill*. Edició, transcripció i comentaris d'Antònia Carré. Pròleg de Lola Badia (Sèrie gran, 25), Barcelona, Quaderns Crema, 2006, (Rosanna Cantavella), 600-606.

[876/250] Berenguer de Puigpardines, *Sumari d'Espanya*. Edició a cura de Joan Iborra (Fonts Històriques Valencianes, 3), (Josep Perarnau), 606-608.

[877/251] M. Montserrat Duch i Torner, *La Concòrdia dels Apotecaris de Barcelona de 1511. Estudi, transcripció i traducció*, (Carles Riera), 608-609.

[878/252] Montserrat Lamarca i Morell, *Llibres impresos a Espanya durant el segle XVI. Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Catàleg abreujat*, (Jaume de Puig), 609-611.

[879/253] *Les Constitucions del convent de Sant Josep de València (segle XVI)*. Edició a cura de Joan Fuster (Fonts Històriques Valencianes, 11), (Josep Perarnau), 611-613.

[880/254] Honorat Navarro, *Fundació de la Cartoixa d'Ara Christi*. Edició a cura de Jesús Villalmanzo Cameno (Fonts Històriques Valencianes, 16), (Josep Perarnau), 613-614.

[881/255] Valentí Gual Vilà *Justícia i terra. La documentació de l'Arxiu de Poblet (Armari II)*, Valls: Cossetània Edicions 2003, 941 pp.

Valentí Gual Vilà, *Poblet, senyor feudal. La documentació de l'Arxiu de Poblet (Armari III)*, Valls: Cossetània Edicions 2007, 1.117 pp., (Josep Torné i Cubells), 615-617.

[882/256] Eulàlia Miralles (ed.), *Història general de Catalunya per Antoni Viladamor*. Edició crítica d'E. M. Pròleg d'Eulàlia Duran (Textos i documents, 40), (Joan Peytaví Deixona), 617-621.

[883/257] Pep Valsalobre, Joan Gratacós, *Agustí Eura, O. S. A. (1684-1763). Escritor y obispo. Un clásico de la poesía catalana de la edad moderna* (Historia Viva, 22), (Josep Perarnau), 621-623.

[884/258] Joaquim Nadal i Farreras, *Per a una història de Girona. Una bibliografia bàsica*, (Jaume de Puig Oliver), 623-628.

[885/259] Reis Fontanals, Marga Losantos, *Biblioteca de Catalunya. 100 anys. 1907-2007. Presentació de Dolors Lamarca*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 2007, 400 pp.

Damià Roure, *La biblioteca de Montserrat. Un espai de cultura al llarg dels segles*. Fotografies de Dani Martín i de Pep Parer, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2007, 240 pp., (Josep Perarnau), 628-632.

Notícies bibliogràfiques (del núm 20.870 al núm 21.616), pp. 633-829.

Taules, 831-899.

XXVIII (2009)

ARTICLES

[886/260] Josep PERARNAU I ESPELT, *Beguins de Vilafranca del Penedès davant el tribunal d'Inquisició (1345-1346). De captaires a banquers?*, 7-210.

[887/261] Jaume MENSA I VALLS, *Les obres espirituals d'Arnau de Vilanova i la «Revelació de Sant Ciril» (Oraculum angelicum Cyrilli)*, 211-263.

[888/262] Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†), Jaume de PUIG I OLIVER, Albert SERRAT I TORRENT, *Regest del protocol del notari de la Cúria Diocesana de Girona Pere Capmany (anys 1313-1367)*, 265-453.

[889/263] Jaume de PUIG I OLIVER, *Catàleg dels manuscrits de les obres de Francesc Eiximenis, O.F.M., conservats en biblioteques públiques. Primera part: Obres originals en català / 1*, 455-612.

NOTES I DOCUMENTS

[890/264] Josep PERARNAU I ESPELT, *Trobada d'un full amb text llatí d'un capítol del Llibre de contemplació, de Llull per a la moguntina?*, 615-622.

[891/265] Josep PERARNAU I ESPELT, *Sobre l'estada d'Arnau de Vilanova a París, 1299-1300: les dues dates dels textos*, 623-628.

[892/266] Josep PERARNAU I ESPELT, *El rei Joan I dona força legal a les còpies del dictamen de la Comissió Ermengol sobre el llibre de Ramon Llull, Arbre de filosofia d'Amor (Barcelona, Arxiu Reial (ACA), Canc. R. 1892, fol. 217v)*, 629-633.

[893/267] Josep PERARNAU I ESPELT, *Estudiants catalans de drets en les Tabulae repetitionum et disputationum Universitatis Bononiensis*, 635-639.

[894/268] Josep HERNANDO I DELGADO, *Heretges «bobemites» als comtats de Rosselló i Cerdanya (any 1434)*, 641-660.

[895/269] Ramon PLANES I ALBETS, *Les ordinacions de Prats i Sansor sobre bestiar, pastures i artigues (La Cerdanya, 1768)*, 661-672.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Butlletí bibliogràfic

[896/270] Jaume de PUIG I OLIVER, *La col·lecció Sant Feliu, dirigida per Josep M. Marquès, arxiver diocesà de Girona*, 675-685.

Recensions, 687-739.

[897/271] Josep Corell – X. Gómez Font, *Inscripcions romanes del País Valencià I (Saguntum i el seu territori)*, (Fonts històriques valencianes 3).

Josep Corell – X. Gómez Font, *Inscripcions romanes del País Valencià II. 1. L'Alt Palància, Edeba, Lesera i els seus territoris. 2. Els mil·liaris del País Valencià* (Fonts històriques valencianes 18)

Josep Corell – X. Gómez Font, *Inscripcions romanes del País Valencià III (Sae-tabis i el seu territori)* (Fonts històriques valencianes 22), València, Publicacions de la Universitat de València 2002-2006, (Cristina Godoy), 687-689.

[898/272] Benigne Marquès, *Els documents de Santa Cecília d'Elins, segles XIII-XV*, dins «Urgellia», XVI (2006-2007), 7-169.

Domènec Sangés, *Els documents del segle XIII (1201-1225) del fons de Guissona, conservats a l'Arxiu Diocesà d'Urgell*, dins «Urgellia», XVI (2006-2007), 171-334, (Josep Perarnau), 689-691.

[899/273] Christian Jostmann, *Sibilla Erithea Babilonica. Papsttum und Prophetie im 13. Jahrhundert* (Monumenta Germaniae Historica. Schriften, 54), (Josep Perarnau), 691-693.

[900/274] *Documents cabdals del Regne de Mallorca. I. Documents i compilacions legals. A). Els documents cabdals de la història de Mallorca. Assaig de classificació normativa*, d'Antonio Planas Rosselló. *B). Regest de documents i de compilacions d'interès històric i legal des de la Conquesta del 1129 fins al Decret de Nova Planta del 1715*, d'Antoni Mut Calafell i Ricard Urgell Hernández, [Palma de Mallorca], Parlament de les Illes Balears 2003, 264 pp.

Documents cabdals del Regne de Mallorca. La història: govern i autogovern de les Illes Balears, Francesc Garí i Mir (dir.), [Palma de Mallorca], Parlament de les Illes Balears 2003, 204 pp.

Documents cabdals del Regne de Mallorca. El Llibre del Repartiment i la documentació feudal, a cura de Guillem Rosselló Bordoy. Pròleg de Manuel González Jiménez, [Palma de Mallorca], Parlament de les Illes Balears 2007, 92 pp., (Josep Perarnau), 693-696.

[901/275] *Raimundus Lullus. An Introduction to his Life, Works and Thought*. Edited by Alexander Fidora and Josep E. Rubio. Contributions by Óscar de de la Cruz, Fernando Domínguez, Jordi Gayà, Marta M. M. Romano and Josep E. Rubio. Translated by Robert D. Hughes, Anna A. Acasoy and Magnus Ryan (Corpus Christianorum, 214; Raimundi Lulli Opera Latina. Supplementum Lullianum, tomus II), (Josep Perarnau), 696-699.

[902/276] Ramon Llull, *Llibre de la disputa del clergue Pere i de Ramon, el fantàstic – Llibre de la Ciutat del món*. Introducció, traducció i notes a cura de Lola Badia. Edició bilingüe (Traducció de l'obra de Ramon Llull, 2), (Josep Perarnau), 699-702.

[903/277] Frances Amelia Yates, *Raimondo Lullo e la sua arte. Saggi di Lettura*, a cura de Sara Muzzi, edito dal Centro Italiano di Lullismo presso il Pontificio Ateneo Antonianum, (Paolo Capitanucci), 702-704.

[904/278] Carme Gallart i Gallart, M. T. Ferrer i Mallol, M. C. Mañé i Mas, Josefina Mutgé i Vives, S. Riera i Viader, Manuel Rovira i Solà, *El «Llibre del consell» de la Citat de Barcelona: segle XIV. Les eleccions municipals* (Anuario de Estudios Medievales, Annex 62), (Josep Perarnau), 705-706.

[905/279] *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*. Edició a cura de Carlos López Rodríguez (Fontes històriques valencianes, 14), (Josep Perarnau), 706-709.

[906/280] Angelus de Grassis, *Oratio panegirica dicta domino Alfonso*, a cura de Fulvio delle Donne (Fonti per la Storia dell'Italia Medievale. Antiquitates XXVII), Roma, Istituto Italiano per il Medio Evo 2006, 96 pp.

Diplomatari Borja 4. Documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1416-1429). Direcció: Carlos López Rodríguez. Localització dels documents: Cristina BORAU i Morell. Transcripció dels documents: Beatriz Canellas Anoz, Rafael Conde y Delgado de Molina, Gloria Lopea de la Plaza, Ramon J. Pujades i Bataller. Assessor: Jaume Riera i Sans. Coordinació editorial: Maria Toldrà i Sabaté, València, Editorial 3 i 4, 326 pp., (Josep Perarnau), 709-713.

[907/281] Álvaro Fernández de Córdoba Miralles, *Alejandro VI y los Reyes Católicos. Relaciones político-eclesíasticas (1492-1503)*, (Dissertationes. Series Theologica, XVI), Romae, Edizioni del Sacro Cuore 2005, 9-838, (Anna Maria Oliva), 713-714.

[908/282] [I/1-2-3] *Roma di fronte all'Europa al tempo di Alessandro VI*. Atti del Convegno (Città del Vaticano-Roma 1-4 dicembre 1999) a cura di M. Chiabò, S. Maddalo, M. Miglio, A. M. Oliva (Comitato Nazionale Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI [1492-1503], Roma, Ministero per i Beni e le Attività culturali – Roma nel Rinascimento 2001, 1048 pp en tres volums.

[II] *Principato ecclesiastico e riuso dei classici. Gli umanisti e Alessandro VI*. Atti del Convegno (Bari – Monte Sant'Angelo, 22-24 maggio 2000), a cura di D. Canfora, M. Chiabò, M. De Nichilo (Comitato Nazionale Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI [1492-1503], Roma, Ministero per i Beni e le Attività culturali – Roma nel Rinascimento 2002, 464 pp.

[III] *Le Rocche Alessandrine e la Rocca di Civitá Castellana*. Atti del Convegno (Viterbo, 19-20 marzo 2001), a cura di M. Chiabò, M. Gargano (Comitato Nazionale Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI [1492-1503], 78), Roma, Ministero per i Beni e le Attività culturali – Roma nel Rinascimento 2003, 302 pp.

[IV] *Alessandro VI e lo Stato della Chiesa*. Atti del Convegno (Peruggia, 13-15 marzo 2000) a cura di C. Frova, M. G. Nico Ottaviani (Comitato Nazionale Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI [1492-1503], Roma, Ministero per i Beni e le Attività culturali – Roma nel Rinascimento 2003, 364 pp.

[V] *Alessandro VI dal Mediterraneo all'Atlantico*. Atti del Convegno (Cagliari, 17-19 maggio 2000) a cura di M. Chiabò, A. M. Oliva, O Schena (Comitato Nazionale Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI [1492-1503]. Pubblicazioni degli Archivi di Stato. Saggi, 779), Roma, Ministero per i Beni e le Attività culturali – Roma nel Rinascimento 2004, 396 pp.

[VI] *La fortuna dei Borgia*. Atti del Convegno (Bologna, 29-31 ottobre 2000) a cura di O. Capitani, M. Chiabò, M. C. De Matteis, A. M. Oliva (Comitato Nazionale Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI [1492-1503], Roma, Ministero per i Beni e le Attività culturali – Roma nel Rinascimento 2005, 260 pp.

[VII] *De València a Roma a través dels Borja. Congrés commemoratiu del 500 Aniversari de l'any jubilar d'Alexandre VI* (València, 23-26 de febrer de 2000). Paulino Iradiel, Josep M. Cruselles (coords.) (Comitato Nazionale Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI [1492-1503], Roma-València, Generalitat Valenciana – Ministero per i Beni e le Attività culturali 2006, 448 pp., (Josep Perarnau), 714-719.

[909/283] *Epígonos del encubertismo. Proceso contra los agermanados de 1541*. Pablo Pérez García, Jorge Antonio Català Sanz (Biblioteca Valenciana. Colección Historia / Estudios), (Josep Perarnau), 719-721.

[910/284] Florenci Barniol i Boixader, Jordi Vilamala Salvans, *Francesc Macià i Ambert, Bac de Roda (1658-1713), Família i trajectòria d'un dirigent de la Guerra de Successió*, Les Masies de Roda, Ajuntament 2007, 240 pp., (Josep Perarnau), 721-723.

[911/285] Niccolò Guasti, *L'esilio italiano dei Gesuiti Spagnoli. Identità, controllo sociale e pratiche culturali (1767-1798)*, (Biblioteca del XVIII Secolo: «Settecento Italiano», 2), (Josep Perarnau), 723-727.

[912/286] Sebastià Bosom i Isern, Cristina Fornas de Rivera, *Catàleg de pergamins de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya* (Col·lecció Arxius i documents. Eines de recerca, 4), (Josep Perarnau), 727-729.

[913/287] Josep Alanyà i Roig, *Culte i devoció a la Puríssima al bisbat de Tortosa*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 78-79 (2005-2006), 159-308.

José Alanyà i Roig, *Culte a la Puríssima al bisbat de Tortosa* (s. XIII-XXI), Tortosa, Capítol de la Catedral 2007, 360 pp., (Josep Perarnau), 729-731.

[914/288] Valentí Serra de Manresa, ofm cap., *Aportació dels framenors caputxins a la cultura catalana: des de la fundació a la guerra civil (1578-1936)*, (Col·lecció Sant Pacià, núm. 92), (Josep Hernando i Delgado), 731-737.

[915/289] Joanot Martorell (Martí Joan de Galba): *Tirant lo Blanc*. Edició coordinada per Albert Hauf, València 2004. Volum I: *Tirant lo Blanch*, Text original, València, 1490. Edició i notes a cura d'Albert Hauf. València 2008. Volum II: *Tirante el Blanco*. Traducció castellana, Valladolid 1511. Edició i notes a cura de Josep Vicent Escartí. *Concordances lematitzades* a cura d'Anna Isabel Peirats, en CD, (Albert Soler), 737-739.

Notícies bibliogràfiques (del núm 21.617 al núm. 22.228), pp. 741-893.

CRÒNICA, 895-929.

[916/290] Jaume DE PUIG I OLIVER, *Ambigüitats i paradoxes sibiudianes. Discurs de recepció com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans*, 897-918.

[917/291] Josep PERARNAU I ESPELT, *Lliçó en l'acte de Doctorat Honoris Causa. Universitat de Barcelona, 28 d'abril de 2009*, 919-929.

Taules, 931-985

XXIX (2010)

NOTA EDITORIAL, 5

Articles

[918/292] Jaume DE PUIG OLIVER, Josep PERARNAU I ESPELT, Carme CLAUSELL NÁCHER, Eva IZQUIERDO MOLINAS, Sadurní MARTÍ, Raquel ROJAS FERNÁNDEZ, Gemma AVENOZA, Lourdes SORIANO, *Catàleg dels manuscrits de les obres de Francesc Eiximenis, OFM, conservades en biblioteques públiques. Primera part: Obres originals en català /2. Segona part: Refoses. Tercera part: Obres originals en llatí. Quarta part: Traduccions. Cinquena part: Obres atribuïdes*, 9-880.

NOTES I DOCUMENTS

[919/293] Barbara SCAVIZZI, *Il Tractatus epistolarum christini di Arnaldo di Villanova: Tradizione manoscritta, destinatari e temi-chiave*, 883-932.

[920/294] Ramon PLANES I ALBETS, *El llibre Rectoria de Santa Maria de Ribelles, situada en la vegueria de Agramunt, bisbat de Urgell (911-1796) de l'arxiu del baró de Ribelles*, 933-950.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Butlletí bibliogràfic

[921/295] Joan REQUESENS I PIQUER, *Textos del Renaixement al llarg de 30 anys (un assaig)*, 953-1002.

Recensions, 1003-1054.

[922/296] Marco Meschini, *Innozenz III und der Kreuzzug als Instrument im Kampf gegen die Häresie*, dins «Deutsches Archiv für die Erforschung des Mittelalters», 61 (2005), 537-583.

Marco Meschini, *Immozenzo III e il negotium pacis et fidei in Linguadoca tra il 1198 e il 1215* (Atti dell'Accademia Nazionale dei Lincei, Memorie. Serie IX. Volume XX, Fascicolo 2), Roma, Bardi Editore 2007, 365-908, (Josep Perarnau), 1003-1005.

[923/297] Pere Quer, *La Història i Genealogies d'Espanya. Una adaptació catalana medieval de la història hispànica*. Pròleg de Lola Badia (Textos i Estudis de cultura catalana, 137), (Josep Perarnau), 1005-1006.

[924/298] *Llibre de privilegis de Palafrugell (1250-1724)*, Edició a cura de Joan Villar i Torrent (Llibres de Privilegis, 12), (Josep Perarnau), 1007-1009.

[925/299] Manuel Forcano Aparicio, *La lletra apològica de R. Iedaia ha-Penini. Un episodi de la controvèrsia maimonidiana a Catalunya i Provença* (Catalonia Hebraica, II), (Enric Cortès), 1009-1112.

[926/300] Juan Manuel del Estal, *Itinerario de Jaime II de Aragón (1291-1327)* [Prólogo de Francisco de Moxó y de Montoliu] (Fuentes Històriques Aragonesas, 47) (Josep Perarnau), 1012-1015.

[927/301] Raimundi Lulli, *Quatuor libri principiorum*, cura et Studio María Asunción Sánchez Manzano (Raimundi Lulli Opera Latina, xxxi; Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 185), (Josep Perarnau), 1015-1017.

[928/302] Raimundi Lulli, *Ars demonstrativa*, cura et Studio Josep Enric Rubio Albarracín (Raimundi Lulli Opera Latina, xxvii; Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 213), (Josep Perarnau), 1017-1019

[929/303] Annemarie C. Mayer, *Drei Religionen - ein Gott? Ramon Lull's interreligiöse Diskussion der Eigenschaften Gottes*, Freiburg, Basel Wien, Herder 2008, XII i 484 pp., (Josep Perarnau), 1019-1022.

[930/304] *Da Raimondo Lullo a Nicolau Eimeric. Storia di una falsificazione testuale e dottrinale*, a cura di Sara Muzzi (Medioevo, 20; Centro Italiano di Lullismo, 4), Roma Pontificia Università Antonianum 2010, 220 pp., (Albert Soler), 1022-1024.

[931/305] Josep Perarnau i Espelt, *Beguins a Vilafranca del Penedès davant el tribunal d'Inquisició. De captaires a banquers?* (Corpus Scriptorum Cataloniae. Series B: Scripta/2; Nuovi Studi Storici, 85), Barcelona, IEC i Facultat de Teologia de Catalunya; i Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 2010, 210 pp., (Josep Baucells i Reig), 1025-1026.

[932/306] *Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*. Edició a cura de Francisco M. Gimeno, Daniel Gozalbo i Josep Trenchs (†). Estudi introductori de Francisco M. Gimeno (Fonts històriques valencianes, 39), (Josep Perarnau), 1027-1029.

[933/307] Francesc Massip, *A cos de rei. Festa cívica i espectacle del poder reial a la Corona d'Aragó* (Col·lecció Antines, 19), Valls, Cossetània edicions 2010, 238 pp., (Josep Perarnau), 1029-1032.

[934/308] Paul-Bernard Hodel, *Le Tractatus de moderno ecclesie scismate de saint Vincent Ferrier (1380). Édition et étude*, avec la collaboration de Claudien Chevrolet et Patrizia Conforti (Studia Friburgensia, 104), (Josep Perarnau), 1032-1036.

[935/309] Barbara von Langen Monheim, *Un mémoire justificatif du pape Benoît XIII: l'Informatio seriosa. Étude de ses reformulations, de 1399*

aux actes du Concile de Perpignan (1408). Traduction Barbara Lempereur. Traduction des glosses et de l'expertise: David Engels. Révision: Maire Henriette Julien de Pommerol et Hélène Millet, avec une préface d'Hélène Millet, dins «Etudes Roussillonaises. Revue d'Histoire et d'Archéologie Méditerranéennes», XXII (2007-2008), 228 pp., (Josep Perarnau), 1036-1038.

[936/310] Antonius Gallus, *Commentarius de Genuensium maritima classe in Barchinonenses expedita anno MCCCLXVI*, a cura de Clara Fossati (Fonti per la storia dell'Italia medievale/Rerum Italicarum Scriptores [Terza Serie], 8), (Josep Perarnau), 1038-1040.

[937/311] Gabriel Seguí i Trobat, *El devocionari medieval del fons Gabriel Llabrés. Ms. Ll. 27 de l'Arxiu Municipal de Palma* (Rúbrica, 18), (Josep Perarnau), 1040-1041.

[938/312] Josep M. Marquès, *Impresos dels segles XV-XVI. Biblioteca del Seminari de Girona*. Pròleg de Jaume de Puig i Oliver, (Col·lecció Francesc Monsalvatje, 7), (Josep Perarnau), 1042-1043.

[939/313] *La consuetud de la Seu de València dels segles XVI-XVII. Estudi i edició del ms. 405 de l'ACV*. Joaquim Martí Mestre, Xavier Serra Estellés (Monumenta Archivorum Valentina, X/I i X/II), (Josep Perarnau), 1043-1046.

[940/314] Príncipe Adalberto de Baviera y Gabriel Maura Gama-zo, *Documentos inéditos referentes a las postrimerías de la Casa de Austria en España*. Vol. I: 1678-1697. Vol. II: 1698-1703, Madrid, RAH. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales 2004, 1440 pp., (Josep Perarnau), 1046-1048.

[941/315] Francesc Xavier Hernández Cardona, Francesc Riart i Jou, *Els exèrcits de Catalunya 1713-1714, Uniformes, equipaments, organització*, Barcelona, Rafael Dalmau, editor 2007, 350 pp., (Josep Perarnau), 1048-1051.

[942/316] *Catálogo de los manuscritos jurídicos de la Biblioteca Capitular de la Seu d'Urgell*, bajo la dirección de Antonio García y García, La Seu d'Urgell, Bisbat d'Urgell 2009, CXLII i 640 pp., (Benigne Marquès i Sala), 1051-1052.

[943/317] Josep Torné i Cubells, *Catàleg dels pergamins de l'actual arxiu del monestir de Poblet* (Corpus Scriptorum Cataloniae. Series D. Subsidia/1), (Josep Hernando), 1053-1054.

Taules, 1055-1099.

XXX (2011-2013)

ACTES DE LA III TROBADA INTERNACIONAL D'ESTUDIS
SOBRE ARNAU DE VILANOVA

NOTA EDITORIAL, 5

[944/318] Jaume DE PUIG I OLIVER, *Crònica de la «III Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova»* (Barcelona, 7-9 d'octubre de 2011), 7-67.

[945/319] Pere LLUÍS FONT, *Cap a la «naturalització» històrica d'Arnau de Vilanova*, 11-18.

[946/320] Jon ARRIZABALAGA, *Record del professor Juan Antonio Paniagua (1920-2010)*, 18-21.

[947/321] Marina MIQUEL I VIVES, *Notícies de Pere el Gran i Blanca d'Anjou, el rei i la reina tractats per Arnau de Vilanova*, [I] 22-23.

[948/322] Michael McVAUGH, *Dos segles d'estudis sobre el pensament mèdic d'Arnau de Vilanova*, 23-25.

[949/323] Joan E. GARCIA BIOSCA - Marina MIQUEL - Carme SUBIRANAS, *Notícies de Pere el Gran i Blanca d'Anjou, el rei i la reina tractats per Arnau de Vilanova*, [II] 42-67.

[950/324] Josep ALANYÀ I ROIG, *Diplomatari de mestre Arnau de Vilanova. Avantprojecte. Regest de documents*, 69-170.

[951/325] Antoine CALVET, *Le médecin Arnau de Vilanova et l'alchimie: Dernières mises au point (oeuvres et doctrines)*, 171-190.

[952/326] Lluís CIFUENTES I COMAMALA, *La bibliografia mèdica catalana d'Arnau de Vilanova: Estat de la qüestió i nous textos (amb una nota sobre la difusió a Catalunya d'una Vida d'Arnau)*, 191-238.

[953/327] Pedro GIL-SOTRES, *El Antidotario de Arnau de Vilanova: A vueltas con la autenticidad*, 239-253.

[954/328] Sebastià GIRALT, *Cap a l'edició crítica de la Practica Summaria d'Arnau de Vilanova*, 255-291.

[955/329] Michael McVAUGH, *The writing of the Speculum Medicine and its place in Arnau de Vilanova's last years*, 293-304.

[956/330] Jaume MENSA I VALLS, *Confrontació de les tesis condemnades en la sentència de Tarragona de 1316 amb les obres espirituals d'Arnau de Vilanova*, 305-334.

[957/331] Josep PERARNAU I ESPELT, *De cronologia arnaldiana*, 1297-1305, 335-361.

[958/332] Cosimo Reho, *L'anticristo nel Gladius iugulans thomatistas*, 363-372.

[959/333] Fernando SALMÓN, *De parte operativa: A preliminary approach to its date of composition and contents*, 373-383.

[960/334] Francesco SANTI, *Bérenger Frédol (1250 ca. -1323), amico di Arnau di Vilanova*, 385-412.

[961/335] Barbara SCAVIZZI, *Abbiano un autografo di Arnau di Vilanova?*, 413-438.

[962/336] Massimiliano Basetti, *Note a margine dei presunti autografi di Arnaldo di Vilanova*, 438-447.

[963/337] Fabio TRONCARELLI, *Note sull'attribuzione della Expositio super Apocalypsi del codice Vat. Otto. Lat. 556*, 449-457.

[964/338] Joseph ZIEGLER, *From Arnaudina to Practica summaria: towards recovering the Hebrew version of Arnau de Villanova's medical practice*, 459-480.

NOTES I DOCUMENTS

[965/339] Massimo MARINI, «*Sanctissimus mandavit responderi, ut tandem quiescat*». *Sulle tracce di alcuni manoscritti lulliani conservati a Roma*, 483-525.

[966/340] Josep PERARNAU I ESPELT, *Vària sobre sant Vicent Ferrer*, 527-561.

[967/341] Fulvio DELLE DONNE, *Gaspar Pelegrí e le origini catalane della storiografia umanistica alfonsina*, 563-608.

SECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Recensions, 611-664.

[968/342] Klaus Zechiel-Eckes, *Die Erste Dekretale. Der Brief Papst Siricius' an Bischof Himerius von Tarragona von Jahr 385 (JK 255). Aus dem Nachlass mit Ergänzungen von Detlev Jasper* (Monumenta Germaniae Historica. Studien und Texte, BD 55), (Josep Perarnau), 611-612.

[969/343] Miquel dels Sants Gros i Pujol, *La biblioteca Episcopal de Vic. Un patrimoni bibliogràfic d'onze segles*, Vic 2006, 159 pp., (Josep Perarnau), 612-613.

[970/344] Francesc Xavier Altés i Aguiló, *La tradició codicològica i litúrgica de l'homiliari carolingi de Luculentius a Catalunya. La recensió catalana: Inventari i homilies recuperades*, dins «Miscel·lània Litúrgica Catalana», XVIII (2010 [2011]), 71-241, (Jaume de Puig), 613-614.

[971/345] M. Teresa Ferrer i Mallol, Manuel Riu i Riu (dirs.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona Catalanoaragonesa a l'edat mitjana*. Volum I.1. *Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213*, (Memòries de la Secció Històrico-arqueològica, LXXXIII), (Josep Perarnau), 614-616.

[972/346] *Gotteschau und Weltbetrachtung. Interpretationen zum "Liber Contemplationis" des Raimundus Lullus*. Akten des Internationales Kongresses aus Anlass des 50-jähriges Bestehens des Raimundus-Lullus-Institut von Fernando Domínguez Reboiras, Viola Tange-Wolf, Peter Walter (Instrumenta Patristica et Mediaevalia. Subsidia Lulliana, 4), (Josep Perarnau), 616-618.

[973/347] Ramon Llull, *Llibre de l'És de Déu. Llibre de la coneixença de Déu. Llibre de Déu*. Edició crítica de Guillem A. Amengual Bunyola (Nova edició de les obres de Ramon Llull, IX), (Josep Perarnau), 618-620.

[974/348] Raimundi Lulli, *Opera latina, 7-9, annis 1274-1276 composita*, edidit Jaume Medina (Doctoris Illuminati Raimundi Lulli Opera Latina cum cura et studio Instituti Raimundi Lulli in Universitate Friburgensi Brisgavorum ad fidem codicum manv scriptorum edita, tomus xxxiii) (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 215), (Josep Perarnau), 620-622.

[975/349] *Arnaldi de Villanova, Tractatus de humido radicali*, edidit Michael McVaugh et praefatione et commentariis instruxerunt Chiara Crisciani et Giovanna Ferrari (AVOMO, V. 2), (Josep Perarnau), 622-624.

[976/350] Rafael Conde Delgado de Molina, *De Barcelona a Anagni para hablar con el Papa. Las cuentas de la embajada del Rey de Aragón a la Corte de Bonifacio VIII (1295)* (Fuentes históricas aragonesas, 55), (Josep Perarnau), 624-625.

[977/351] Josep Perarnau, *Arnaldi de Villanova, Tractatus de tempore adventus Antichristi. Ipsius et aliorum scripta coeva* (Union Académique Internationale. Corpus Philosophorum Medii Aevi) (Corpus Scriptorum Cataloniae. Series A: Scriptores. AVOTHO, V) (Jaume de Puig i Oliver), 625-629.

[978/352] Guillelmus de Aragonia, *De nobilitate animi*. Edició de William D. Paden i Mario Trovato (Harvard Studies in Medieval Latin, 2), (Josep Perarnau), 629-631.

[979/353] Josep Amengual i Batle, *El bisbe ermità de Miramar, Jaume Badia, exponent del lul·lisme mallorquí del segle XIV*, (Publicacions del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, núm. 45), (Josep Perarnau), 631-633.

[980/354] *El saber i les llengües vernacles a l'època de Llull i Eiximenis. Estudis ICREA sobre vernacularització*. Edició d'Anna Alberni, Lola Badia, Lluís Cifuentes, Alexander Fidora (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 170), (Josep Perarnau), 633-634.

[981/355] Roser Sabanés González, *Els Concilis ildenses de la província eclesiàstica tarraconense a l'Edat Mitjana (546-1460)*, (Col·lecció estudis, 52), (Josep Perarnau), 634-635.

[982/356] Jaume Mensa i Valls, *Arnau de Vilanova i les teories medievals de l'amor* (Cristianisme i cultura, 73), (Josep Perarnau), 635-637

[983/357] Josep M. Marquès i Planagumà (†), *El Cartoral de Rúbriques Vermelles de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*. Edició a cura de Jaume de Puig i Oliver i Albert Serrat i Torrent (Diplomatari, 46), (Josep Perarnau), 637-639.

[984/358] Ovidio Cuella Esteban, *Bulario aragonés de Benedicto XIII. III. La Curia de Peñíscola (1412-1423)*, (Fuentes históricas aragonesas, 40), (Josep Perarnau), 639-641.

[985/359] Josep Alanyà i Roig, *El Parlament de Catalunya a la Catedral de Tortosa. Interregne i compromís de Casp. Història i documents 1410-1412*, Tortosa 2013, 432 pp., (Josep Perarnau), 641-643.

[986/360] Manfred Gerwing, *Johannes Quidort von Paris (†1306), De antichristo et fine mundi – Vom Antichrist und vom Ende der Welt. Lateinisch/Deutsch* (Eichstätter Studien, 65), (Josep Perarnau), 643-646.

[987/361] Pietro Colletta, *Storia, cultura e propaganda nel Regno di Sicilia nella prima metà del XIV secolo. La Cronica Sicilie* (Fonti per la storia dell'Italia Medievale. Subsidia, 11), (Josep Perarnau), 646-647.

[988/362] Elvis Mallorquí Garcia, *El Llibre Verd del bisbe de Girona (1362-1371). El delme i l'estructura feudal de la diòcesi de Girona al segle XIV*, Girona 2011, 580 pp., (Jaume de Puig i Oliver), 647-650.

[989/363] Salvatore Fodale, *Alunni della perdizione. Chiesa e potere in Sicilia durante il Grande Scisma d'Occidente (1372-1416)*, (Nuovi Studi Storici, 80), (Josep Perarnau), 650-652.

[990/364] Pere Lluís Font, *De Sibiuda a Pascal, passant per Montaigne i Descartes. Discurs llegit el dia 13 de març de 2014 en l'acte de recepció pública a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i contestació de l'acadèmic numerari Josep Massot i Muntaner*, Barcelona 2014, 90 p., (Jaume de Puig i Oliver), 653-654.

[991/365] *Rinascimento italiano e committenza valenzana. Gli angeli musicanti della cattedrale di València*. Atti del Convegno Internazionale di studi. Roma, 24-26 Gennaio 2008. A cura di Massimo Miglio, Anna M. Oliva, María del Carmen Pérez García (Nuovi Studi Storici 88), (Josep Perarnau), 654-655.

[992/366] Santiago Sobrequés Vidal, *Joan Margarit i Pau. La tràgica fi de l'edat mitjana a Catalunya*, Barcelona 2006, 438 pp., (Jaume de Puig i Oliver), 655-658.

[993/367] Carme Ramió Costa, *Processus iudicii et actus procedendi in iudicio en el derecho histórico catalán*, Barcelona, PPU, 187 pp., (Rafael Ramis Barceló), 658.

[994/368] Antonio Planas Rosselló, *La Real Audiencia de Mallorca en la época de los Austrias (1571-1715)*, Barcelona 2010, 430 pp., (Rafael Ramis Barceló), 658-659.

[995/369] Rosa M. Gregori Roig, *La impressora Jerònima Galés i els Mey (València, segle XVI)*, pròleg de Francisco M. Gimeno Blay (Col·lecció Duc de Calàbria), València 2012, 611 pp., (Pedro Rueda Ramírez), 659-661.

[996/370] Eulàlia Miralles, *Sobre Jeroni Pujades* (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXXXIV), (Josep Perarnau), 661-662.

[997/371] Josep Torné Cubells et alii, *Antigues Ordinacions municipals a la comarca del Priorat (segles XIV-XVIII). Falset, la Vilella Alta, Ulldemolins, Torroja del Priorat, la Figuera, la Bisbal de Falset i Cornudella de Montsant*, Falset 2010, 386 pp., (Josep Perarnau), 662-663.

[998/372] Josep Cerdà i Ballester, Juan Ignacio Pérez Giménez, Xavier Serra Estellés, *Inventari dels arxius parroquials de la Costera* (Monumenta Archivorum Valentina, XII), (Josep Perarnau), 663-664.

Notícies bibliogràfiques (del núm. 22.229 al núm. 23.411), 665-971.

Taules, 973-1040.

II – TAULA TEMÀTICA

- Agustí, Aureli 627/1; 664/38
Alacant: documents 640/14
Alcové, Antoni M. 680/54
Alexandre VI 907/281; 908/282 (I-VII)
Alfons el Magnànim 636/10; 769/143; 786/160; 823/196; 967/341
Aliaga, Isidoro 830/204
Altercatio Ecclesiae et Synagogae 643/17
Andorra: diplomataris 736/110; privilegis 736/110
Antonius Gallus 936/310
Antroponímia 746/120
Anyés, Joan Baptista 701/75
Arbús, Samsó 752/126
Avià, parròquia de Sant Martí 838/212
- Badia, Jaume 979/353
Barcelona: Arxiu capitular de la catedral de Barcelona, diplomataris 857/231; arxiu reial 802/176; Biblioteca de Catalunya 885/259; biblioteques privades 751/125; 797/179; confecció de llibres 630/4; esclaus 733/107; *Llibre del Consell* 904/278; Universitat, biblioteca 872/252; vida quotidiana 860/234
Beguins 815/189; 847/221; 886/260; 931/305
Benet XIII 935/309; 984/358
Benet, Berenguer 769/143
Bíblia: Bíblia del segle XIV 742/116; Bíblies de Ripoll 690/64; citacions: 642/16; Ms. Marmoutier 784/158; traduccions catalanes 632/6; 637/11
- Biblioteca del monestir de Montserrat, vegeu Monestir de Montserrat, biblioteca
Blanca d'Anjou 947/321; 949/323
Boeci 756/130
Bonifaci VIII 863/237; 976/340
Bonsom de Barcelona, jutje 765/139
Borja: diplomataris 735/109; 874/248; 906/280; *Monumenta* 790/164
Borja, Alfons de [Calixt III] 659/33; 786/160; 823/196
Borja, Francesc de 790/164
Borrell, Guifré 685/59
Boysset d'Arles, Bertran 720/94
- Calendari rimat 666/40
Calixt III, vegeu Borja, Alfons de Campany, Pere, notari de la Cúria Diocesana de Girona 888/262
Canals, Antoni 629/3
Cant de la Sibil·la 629/3
Casa d'Àustria: documentació 940/314
Castell de Besalú, Santa Maria: cartoral 687/61
Castelló de la Plana: arquitectura 836/210; germanies 738/112; història cultural 839/213; manuscrit sobre el comportament del bon cristià 850/224
Castellví, Francisco 705/79
Catalunya: documentació dels antics comtats 722/96; escriure i llegir 806/180; exèrcits 941/315; manuscrits (1474-1620) 700/74; manuscrits (1620-1714) 835/209; Parlament 985/359; pensament 809/193; tractats i negociacions diplomàtiques 971/345

- Catalunya Nord: diplomes carolin-
gis 854/228; 855/229; llibres
663/37
- Cerdanya: Arxiu comarcal, perga-
mins 912/286; heretges 894/268;
pastures i artigues 895/269; Prats
895/269; Sansor 895/269
- Cervera 842/216; documents 639/13
- Ciència: en català 724/98; 810/184;
història 767/142; llibre de la
natura 787/161
- Col·lecció Sant Feliu 896/270
- Comentaria historica ad Consularia Cae-
saraugustana et ad Iohannis Bicl-
rensis Chronicon* 682/56
- Compendio breve de ejercicios espirituales*
849/223
- Compromís de Casp 985/359
- Comtes de Barcelona: sèrie icònica
del Palau de la Generalitat de
Catalunya 753/127; testaments
685/59
- Concilis Ilerdenses 981/355
- Concordia dels Apotecaris de Barcelona*
(1511) 877/251
- Consenci 627/1; 641/15; 664/38
- Controvèrsia maimonidiana 925/299
- Corts catalanes 739/113; 788/162;
803/177
- Costera: arxius parroquials 998/372
- Costums de Girona* 785/159
- Cronica Siciliae* 987/361
- Cròniques de la Guerra dels Segadors*
832/206
- Cruïlles, Berenguer de, bisbe de
Girona i president de la Gene-
ralitat de Catalunya 796-170;
840/214
- De triplici statu mundi* 841/215
- Descartes 990/364
- Devocionari medieval 937/311
- Diccionari Català-Valencià-Balear*
d'Alcové-Moll 680/54
- Dietari del Convent de Santa Caterina*
704/78
- Documentació notarial 630/4
- Duran i de Bastero, Anton de, baró
de Ribelles: 754/128
- Eimeric, Nicolau 675/49; biogra-
fia 656/30; *Confessio fidei chris-
tiana* 749/123; *Dialogus contra*
lullistas 657/31; falsificació de
la doctrina de Llull 930/304;
Incantatio Studii Ilerdensis 676/50;
obres en biblioteques privades
de Barcelona 797/171; sermons
668/42
- Eiximenis, Francesc 759/133;
980/354; antologia 870/244; *Doc-
trina compendiosa* 870/244; *Llibre*
de les dones 669/43; manuscrits
889/263; 918/292; obres proble-
màtiques 841/215; pensament
817/191; *Tractat de cotemplació*
792/172
- El Puig: Cartoixa d'Ara Christi 880/
254
- Elionor d'Alburquerque, reina 905/
279
- Empúries: seu episcopal 805/179
- Esclaus 733/107
- Escriptors valencians 792/166
- Esquellots 760/134; 761/135
- Estruç, Bernat, poeta 677/51
- Eura, Agustí 883/257
- Expositio super Apocalypsi* 963/337
- Feliu d'Urgell 633/7
- Ferran I d'Antequera 905/279
- Ferrer, Joan Ramon 822/196
- Ferrer, Vicent 671/45; 697/71;
697/72; 818/192; 872/246; 873/
247; 934/308; 966/340
- Flasch, Kurt 799/173
- Fontanella, Francesc 833/207
- Franciscans: pensament 812-186

- Franciscans caputxins: aportació a la cultura catalana 914/288
 Frédoles, Bérenguer 960/335
Furs de València 653/27
- Galceran de Pinós i de Fenollet, Francesc 848/222
 Galés, Jerònima 995/369
Gesta Comitum Barcinonensium 859/233
 Gil, Pere 703/77
 Girona: Ajuntament de Girona, catàleg de pergamins 834/208; Biblioteca de Seminari diocesà, impresos dels segles XV i XVI 938/312; *Costums* 785/159; culte a sant Feliu 805/179; cúria diocesana 888/262; diòcesi, història 861/235; història 884/258; història urbana 804/178; lletres reials 649/23; 828/202; ordinari de 1502 829/203; seu episcopal 805/179
 Gironès 760/134
 Goigs 679/53
 Grassis, Angelus de 906/280
 Gregori IX 692/66
 Guillem d'Aragó 978/352
 Guillem de Tavertet 665/39
 Guissona: documentació 689/63; 898/272
- Himeri de Tarragona, bisbe 968/342
 Hipòcrates 654/28
 Història de la filosofia espanyola 646/20
Història i Genealogies d'Espanya 923/297
Homilies d'Organyà 691/65
 Honorat de Pallejà: memòries 704/78
 Hug de Balma 798/172
 Iedaia ha-Penini 925/299
- Innocenci III 922/296
 Inquisició 886/260; 931/305
 Inquisició espanyola 637/11
 Inquisidors 667/41
 Inscricions romanes 897/271
- Jaume I 631/5; 645/19; 725/99
 Jaume II 926/300; 976/350
 Jaume d'Aragó, bisbe de València 847/221; 868/242
 Jesuïtes espanyols a Itàlia 911/285
 Joan I 892/266
 Joan II 685/59; Corts: 788/162
 Joan Quidort de París 986/360
 Joanot Martorell 915/289
 João de Santarém (Biclarense) 682/56
 Just, Jaume, beguí 847/221
- Liber alterquinus* 744/118
Liber Iudicum Popularis 765/139
 Llengua ibèrica 851/225
Llibre de Cort de Justícia de València 695/69; 695/70
Llibre de l'Arxiu de la Confraria dels Llibreters 638/12
Llibre de la terra 736/110
Llibre de Privilegis de Palafrugell 924/298
Llibre del Repartiment 900/274
Llibre dels fets 631/5; 645/19; 725/99
Llibre Verd del bisbe de Girona 988/362
 Lluís XI de França 848/222
 Llull, Ramon: actualitat 799/173; art 866/240; 903/277; comissió Ermengol 892/265; diccionari de definicions 728/102; diplomatarí 650/24; escoles de llengües 628/2; influència en Giordano Bruno 867/241; lul·lisme 730/104; 800/174; 979/353; manuscrits 628/2; 750/124; 892/266; obres 634/8; 647/21; 683/67; 648/22,

- 728/102; 729/103; 751/125; Monestir de Santa Maria de Serrateix
774/147; 775/149; 776/150; 858/232
777/151; 778/152; 811/185; Monestir de Santa Maria de Vallbona
846/220; 890/264; 892/266; de les Monges 767/141
972/276; 917/291; 927/301; Montaigne 990/364
928/302; 973/347; 974/348; pen- Montsó: Cort General 739/113
sament 651/25; 673/47; 674/48; Morvedre: llibres de comptes de la
749/123; 758/132; 777/151; batllia 869/243
778/152; 865/239; 917/291; Muret 770/144
929/303; 930/304; 972/346; *Negotium pacis et fidei* 922/296
980/354; presentació general Nicolau, Bertran 819/193
901/275
- Lo Passi en cobles* 789/163
Luculentius, homiliari 970/344
- Macià i Ambert, Francesc, Bac de Roda 910/284
Malla, Felip de 636/10; 842/216
Mallorca: missal de 1506 737/111; regne, documents 900/274
Manuscrits il·luminats 856/630
Margarit i Pau, Joan 992/366
Marquès i Planagumà, Josep M. 845/219
Martí IV 863/237
Masdovelles, Joan Berenguer de 824/198
Mediterrània oriental 769/143
Metge, Bernat 698/72; 757/131; 871/245
Moll, Francesc de Borja 680/54
Monestir de Montserrat, biblioteca 885/259
Monestir de Poblet, arxiu 791/165; 881/255; catàleg de manuscrits 795/169; 943/317
Monestir de Sant Jeroni de la Murtra 819/193
Monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles: diplomatari 696/70
Monestir de Santa Cecília d'Elins 807/181; 898/272
Monestir de Santa Elisabet: ordes 734/108
- Oleguer, sant 766/140
Olot: passió 652/26
Olzina, Gabriel 802/176
Oracle de Ciril 887/261
Oraculum angelicum Cyrilli 887/261
Orde de Sant Joan de Jerusalem: manuscrits catalans 727/101
Ordes premonstratencs 688/62
Orosi, Pau 627/1; 664/36
- Pacià de Barcelona, sant 763/137
Pagès, Guillem 750/124
Pallars, marquesat 831/205
Palma: Arxiu municipal 937/311
Paniagua, Juan Antonio 946/320
Pascal 990/364
Pasqual, Jaume 767/141
Passion Catalane-Occitane 652/26
Pelegrí, Gaspar 967/341
Pere el Cerimoniós 932/306
Pere el Gran 947/321; 949/323
Perpinyà: catedral de Sant Joan, consuetudina 843/217; col·leccions antigues de la Mediateca 793/167; impremta 752/126
Poblet, v. Monestir de Poblet
Poder reial 933/307
Priorat: ordinacions municipals 997/371
Processus iudicii et actus procedendi in iudicio 993/367

- Província eclesiàstica Tarraconense 981/355
- Puigpardines, Berenguer de 876/250
- Pujades, Jeroni 996/370
- Quaestiones Orosii et responsiones Augustini* 627/1; 664/38
- Ramis i Ramis, Joan 837/211
- Receptari de Manresa* 783/153
- Rectoria de Santa Maria de Ribelles* (Agramunt, bisbat d'Urgell) 920/294
- Reis Catòlics 907/281
- Reis de la Corona d'Aragó: testaments 685/59
- Remences 821/195; 827/201
- Renaixement 921/295
- Renall, canonge 766/140
- Ribot d'Eixirivall, Miquel 736/110
- Ripollès: viatgers 662/36
- Rocabertí, Pere de 983/357
- Rocatallada, Joan de 780/154
- Roig, Jaume 875/249
- Roís de Corella, Joan 660/34
- Roma: manuscrits lul·lians 965/339
- Rosselló, heretges 894/268
- Rubió i Lluch, Antoni 672/46; 741/115
- Sant Jeroni de la Murtra, vegeu Monestir de Sant Jeroni de la Murtra
- Sant Jordi, Jordi de 820/194
- Sant Sadurní de Tavèrnoles, vegeu Monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles
- Santa Cecília d'Elins, vegeu Monestir de Santa Cecília d'Elins
- Santa Maria de Serrateix, vegeu Monestir de Santa Maria de Serrateix
- Serafi, Pere 702/76
- Sedacer, Guillem 744/118
- Seu d'Urgell: Arxiu diocesà 689/63; 898/272; Biblioteca capitular 942/316
- Sever de Menorca 641/15; 642/16
- Sevilla: texts catalans de la Biblioteca Colombina 706/80
- Sibil·la Eritrea 899/273
- Sibiuda, Ramon 916/290; 990/364
- Sicília 987/361; 989/363
- Sinagogues 864/238
- Soler, Ramon 870/244
- Solsona: Confraria de Sant Sebastià 761/135; diplomataris de l'Arxiu diocesà 684/58; documents 644/18; esquellots 761/135
- Tabulae repetitionum et disputationum Universitatis Bononiensis*, estudiants catalans 893/267
- Tarragona: paleocristianisme 852/226
- Teatre català 707/81
- Terrassa: diplomataris de Sant Pere i Santa Maria 686/60
- Terratrèmol de 1428 638/10
- Timbau, Onofre 831/205
- Tortosa: art 826/200; bisbat 771/145; catedral 985/359; convent dels frares menors 782/156; culte a la Puríssima 913/287; cultura 826/200; epigrafia 747/121
- Tractatus quidam in quo respondetur objectionibus quae fiebant contra «Tractatum Arnaldi de Adventu Anticristi»* 655/29
- Traducció valenciana de la missa del segle XIV 781/155
- Urgell: església i bisbat 740/114; Ordinari de 1636 661/35
- València: catedral 991/365; convent de Sant Josep, *Constitucions* 879/253; consuetudina de la Seu

- 939/313; corts 726/101; església, poder i societat 830/204; estereotips morals 658/32; furs 653/27; 726/100; *Liber privilegi-orum* 772/146; procés contra els agermanats de 1541 738/112; 908/282; 909/283; Vic: Biblioteca episcopal 969/343; diplomatarí de la catedral 683/57; 723/97; 808/182; missal de 1496 699/73; seminari conciliar 745/119; universitat literària 745/119
- Vicent, sant, diaca i màrtir 764/138
- Vicent Tosca, Tomàs 678/52
- Victoris Tunnunensis 682/56
- Vida [d'Arnau de Vilanova] 952/326
- Viladamor, Antoni 882/256
- Vilafranca del Penedès: beguins 886/260; 931/305
- Vilamur, vescomtat 831/205
- Vilanova, Arnau de: II Trobada 708/82-721/95; III Trobada 944/318-964/338; alquímia 709/83; 710/84; amor 982/356; autògraf(s) possible(s) 961/335; 963/336; 951/325; bibliografia 681/55; 762/136; 948/322; 952/326; biografia 891/265; 952/326; 957/331; 960/334; diplomatarí 950/324; edicions: *Abû-l-Salt Umayya*, *Kitâb al-Adwiya al-Mufrada* 779/153; *Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton* 742/117; *Alphabetum catholicorum* 862/236; *Apologia de versutiis atque perversitatibus* 655/29; *Epistola de reprobacione nigromanticae fictionis* 813/187; *Instrumentum alterum appellationis magistri Arnaldi de Villanova a precessu Parisiensium ad Apostolicam Sedem* 655/29; *Introductio in librum [Ioachim] «De semine scripturarum»* 742/117; *Llibre d'Albumesar de simples medecines* 779/153; *Notificatio, protestatio ac requisitio ad regem Francorum* 655/29; *Practica summaria* 954/328; *Tractatus de intentione medicorum* 654/28; *Tractatus de humido radicali* 975/349; *Tractatus de prudentia catholicorum scholarium* 862/236; *Tractatus de tempore adventus Antichristi* 977/351; *Tractatus octo in graecum sermonem versi (Petropolitanus graecus 113)* 694/68; *Translatio libri Albuzale de medicina simplicibus* 779/153; llegendada 720/94; manuscrits 755/129; obres apòcrifes 655/29; 963/337; obres autèntiques 711/85; 980/354; 844/218; 963/337 obres espirituals 887/261; 919/293; 958/332; obres mèdiques 635/9; 712/86; 713/87; 715/89; 719/91; 732/106; 953/326; 955/329; 959/333; 964/338; obres problemàtiques 655/29; 963/337; perspectives d'estudi 945/319; 953/326; sentència condemnatòria de les seves obres 956/330; traduccions d'obres al castellà 814/188; traduccions d'obres al català 731/105
- Villena, Isabel de 825/199
- Xammar, Joan Pau 801/175

III – Taula de publicacions periòdiques
o de col·leccions, estudis de les quals
han estat recensats o resumits
en els volums XXI-XXX
d'«Arxiu de textos catalans antics»

Nota: El títol de cada publicació periòdica o col·lecció de la llista següent és en la seva immensa majoria completat amb la xifra o xifres que remetent a la notícia o notícies bibliogràfiques, cada una de les quals és assenyalada amb número idèntic en els successius volums XXI-XXX.

En comptadíssims casos, alguns estudis editats en les següents publicacions periòdiques o col·leccions han estat objecte de recensions dins ATCA; i així com la secció de recensions precedeix la de notícies bibliogràfiques, també en la llista següent la referència a la corresponent recensió és col·locada en primer lloc, indicada amb les dues xifres que numeren les unitats bibliogràfiques del primer bloc d'aquestes *Taules*.

1. A. N. C. Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya: 20854
2. Acta Historica et Archaeologica Medievalia: 17367, 19388, 20039, 20040, 20290, 22331, 22419, 22492, 22519, 22520, 22648, 22657, 22662, 22701, 22775, 22883, 22892, 22897, 22899, 23019, 23024, 23025, 23332
3. Acta Numismàtica: 16470, 16471, 16489, 16498, 16587, 16588, 16718, 16724, 16801, 16806, 16921, 17396, 17429, 17475, 17614, 17617, 17645, 17696, 18063, 18117, 18136, 18176, 18329, 18330, 18350, 18368, 18397, 18558, 18587, 18953, 19113, 19131, 19263, 19317, 19336, 19555, 19556, 19564, 19565, 19566, 19820, 20094, 20152, 20237, 20241, 20349, 20399, 20420, 20436, 20908, 20930, 21051, 21081, 21107, 21108, 21142, 21196, 23332, 22519, 22520
4. Afers. Fulls de recerca i pensament: 16425, 16426, 16428, 16818, 16878, 16984, 17023, 17334, 17400, 17770, 17867, 17883, 17884, 17891, 18287, 18386, 18580, 18613, 18618, 18672, 18718, 19207, 19220, 10695, 19713, 20225, 20253, 20331, 20762, 20769, 20770, 20776, 20992, 21234, 21372, 21499, 21500, 21610, 22278, 22288, 22348, 22441, 22458, 22474, 22710, 22798, 23013, 23059, 23105, 23110, 23111, 23120, 23124, 23125, 23130, 23139, 23140, 23173, 23181, 23190, 23200, 23202, 23231, 23388
5. Alazet. Revista de Filologia: 20922, 21014, 21015, 21016, 21017, 21018, 21019, 21020, 21037, 21319, 21320, 21454, 21460, 21593
6. Alberri. Quaderns d'investigació del Centre d'Estudis Contestans: 19001, 19002, 19411, 19447, 21198
7. Almogaren. Revista del centro teológico de Las Palmas: 17761, 20194

8. Al-Qantara: 18402, 20444, 21200
9. American Archivist: 18767
10. Analecta Agustiniana: 21450, 21451, 23199
11. Analecta Bollandiana: 20280, 23338
12. Analecta Calasanctiana: 19808, 19809, 21483
13. Analecta Cistercensia: 21574
14. Analecta Mercedaria: 20573, 20809
15. Analecta Sacra Tarraconensia: 913/287, 16409, 16431, 16432, 16451, 17152, 17160, 17356, 17556, 17895, 17946, 18105, 18135, 18151, 18660, 18735, 20036, 20108, 20262, 20289, 20812, 21520, 21547, 21649, 21664, 21665, 21682, 21684, 21763, 21859, 21957, 22137, 22267, 22301, 22467, 22503, 22653, 22684, 22688, 22893, 22898, 23340
16. Analecta Tertii Ordinis Regularis: 16872, 17754, 19468, 19474, 19497, 19665
17. Anales de Arte Valenciano: 18296
18. Anales de Historia del Arte: 22975
19. Anales del Seminario de Historia de la Filosofía: 17085, 21939
20. Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana: 18150, 18237, 18245
21. Anales de la Real Academia Matrintense de Heráldica y Genealogía: 19382
22. Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval: 16453, 16487, 16533, 16601, 16604, 16657, 16658, 16843, 16889, 16894, 16949, 16969, 18279, 18992, 19008, 19063, 19098, 19114, 22740, 22766, 22767, 22777, 22800
23. Anales de la Universidad de Alicante. Revista de Historia Moderna: 17369, 17474, 17587, 17588, 17590, 17608, 17713, 19772, 19805, 19846, 20090, 20217, 20226, 20314, 20325, 20747, 20784, 22124, 22125, 22126, 22128, 22131, 22311, 22338, 22339, 22516, 22518, 22549, 22554, 22557, 22712, 22713, 22714, 22715, 22716, 22720, 22721, 22722, 22723, 23150, 23185, 23233, 23276, 23300
24. Anales Valentinus. Revista de Filosofía y Teología: 17000, 17057, 17061, 17441, 17585, 17586, 17589, 17753, 17889, 17907, 17951, 18049, 18285, 18304, 18890, 19209, 19216, 19221, 19577, 19767, 20754, 20755, 20782, 21046, 21352, 21452, 22541, 23003, 23151, 23169
25. Anals de la Real Academia de Cultura Valenciana: 18874, 19819, 22283
26. Angelicum: 18391
27. Anjub. Quaderns de cultura tradicional i popular: 20013
28. Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest: 22641, 22642
29. Annales du Midi: 17419, 17548, 21143, 21144, 21150, 21175, 21214, 21220, 21299, 21598, 21776, 21779, 22210, 22488, 22646, 23122, 23386, 23387
30. Annali Cà foscari. Rivista della Facoltà di Lingue e Letterature Straniere dell'Università Cà Foscari di Venezia: 21527

31. Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa. Serie IV. Quaderni: 20580
32. Annali di Architettura: 21384
33. Annali di Storia dell'Esegesi: 16732, 16834, 21187
34. Annals 1999-2000. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès: 17455, 17544, 17658, 17901, 17915, 17942, 18008
35. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos: 16436, 16504, 16510, 16739, 17092, 17093, 17149, 17358, 17371, 17413, 17424, 17450, 17963, 18144, 18147, 18148, 18240, 18241, 18263, 18543, 18749, 18980, 18986, 19011, 109014, 19015, 19118, 19138, 19145, 19146, 19383, 19427, 19701, 20014, 20124, 20159, 20257, 20268, 21715, 21716, 21717, 21718, 21721, 21722, 22112, 22161, 22163, 22316, 22342, 22369, 22370, 22459, 22504, 22580, 22593, 22596, 22661, 22677, 22678, 23201, 23265, 23274, 23389
36. Annals de l'Institut d'Estudis Gironins: 16513, 16521, 16526, 16831, 16951, 17143, 17144, 17241, 17265, 17453, 17454, 17456, 17457, 17458, 17459, 17460, 17461, 1746216463, 17464, 17465, 17466, 17467, 17692, 17719, 17720, 17721, 17875, 17922, 17923, 17957, 18001, 18115, 18165, 18170, 18976, 19020, 19021, 19022, 19023, 19024, 19025, 19027, 19028, 19032, 19033, 19034, 19035, 19036, 19037, 19038, 19039, 19040, 19042, 19086, 19266, 19300, 19311, 19329, 19335, 19341, 19351, 19646, 19810, 19840, 19853, 19854, 19870, 19881, 19886, 19898, 19911, 19915, 19968, 20042, 20164, 20167, 20168, 20169, 20455, 20610, 20749, 20750, 20766, 20836, 20903, 20924, 20929, 20956, 20957, 21140, 21161, 21692, 21782, 21800, 21831, 21993, 22105, 22111, 22134, 22193, 22259, 22291, 22387, 22389, 22390, 22392, 22393, 22394, 22395, 22396, 22397, 22398, 22502, 22655, 22656, 22717, 22718, 22719, 22793, 22907, 22911, 22934, 22940, 22974, 22982, 23138, 23206, 23217, 23228, 23236, 23237, 23261, 23266, 23269, 23290, 23297, 23306
37. Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca: 20118, 20222, 20224, 20260, 20265, 20276, 20448, 20923, 20964, 21009, 21644, 21783, 22132, 22371, 22448, 22449, 23208, 23234, 23358
38. Anthologica Annua: 19488, 21465, 22547
39. Antigüedad y Cristianismo. Monografías históricas sobre la Antigüedad Tardía: 21132, 21133
40. Antiquité tardive: 21135
41. Anuari de Filologia. Estudis Hebreus i Arameus: 17712, 17714, 17724, 17725, 20470, 21217, 21219, 21228
42. Anuari de Filologia. Llengua i Literatura Catalanes: 17373, 18025, 21873
43. Anuari Verdager: 16874
44. Anuario de Estudios Americanos: 19869
45. Anuario de Estudios Medievales: 733/107, 769/143, 860/234, 904/278
16452, 16486, 16640, 16749, 16760, 16762, 16764, 16778, 16920, 16932,

16934, 17384, 17385, 17409, 17426, 17427, 17428, 17541, 17694, 17775, 17788, 18710, 18122, 18128, 18130, 18168, 18169, 18215, 18269, 18276, 18381, 18391, 18409, 18535, 18567, 18568, 18768, 18769, 18770, 18772, 18788, 18939, 18940, 18945, 18999, 19000, 19067, 19592, 19608, 19655, 19943, 20028, 20125, 20135, 20158, 20245, 20291, 20318, 20596, 20636, 20911, 21011, 21012, 21158, 21280, 21310, 21396, 21397, 21641, 21672, 21727, 21804, 21890, 21922, 21965, 22007, 22010, 22013, 22282, 22312, 22314, 22327, 22329, 22330, 22351, 22383, 22420, 22421, 22425, 22450, 22515, 22654, 22687, 22735, 22736, 22738, 22894, 22895, 22912, 22932, 22964, 22976, 22977, 22978, 23006, 23022, 23063, 23269, 23314, 23337, 23365

46. Anuario de Historia del Derecho Español: 16419, 16586, 16607, 16791, 17301, 17579, 17580, 17900, 17905, 20650, 20709, 20729, 20758, 20772, 20789, 20802, 22289

47. Anuario de Historia de la Iglesia: 22299

48. Anuario de Letras (México): 17109

49. Anuario Jurídico y Económico Escorialense : 20163

50. Anuario Musical: 16465, 16523, 17350, 17407, 19326, 19871, 19950, 20113

51. Annuarium Historiae Conciliorum: 22986

52. Anuari de la Societat Catalana de Filosofia: 18863

53. Aplec de Treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà: 18930, 19006, 19007, 19096, 19097, 19132, 19133, 19134, 19981, 19984, 19989, 20143, 20234, 20246, 20744, 20779, 20791, 21039, 21209, 21724, 21824, 22033, 22106, 22116, 22160, 22227

54. Aquitania: 21889

55. Arabic Sciences and Philosophy: 21903

56. Arabica. Revue d'études arabes et islamiques: 18506

57. Aragón en la Edad Media: 19203, 19204, 19396, 19689, 19935, 19936, 19937, 22426, 22908, 22913, 22914, 22997, 23336

58. Aragonia Sacra: 18239, 20059, 20060, 20832, 21668, 22306, 22877

59. Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde: 19925, 20043, 20372

60. Archives d'Histoire doctrinale et Littéraire du Moyen Âge: 21269, 22188, 23075

61. Archives et Bibliothèques de Belgique - Archief en Bibliotheekwezen in België: 18878

62. Archivi e Cultura. Rivista fondata da Antonino Lombardo: 20623, 20689, 20690

63. Archivio Storico Italiano: 18282, 20100

64. Archivio Storico per le Province Napoletane: 21423

65. Archivio Storico Pugliese: 17983

66. Archivio Storico Sardo: 18666, 20255, 20583, 20819

67. Archivio Storico Siciliano: 18438, 18516, 18518, 18519, 18520, 18586, 18771, 18813, 21154
68. Archivio Storico Siracusano: 19393, 19945, 20598
69. Archivio Agustiniano: 16568, 17164
70. Archivo de Arte Valenciano: 18301, 18316, 18662, 18622
71. Archivo de Prehistoria Levantina: 22307, 22597, 22615, 22616, 23287
72. Archivo Dominicano. Anuario: 19815, 19894, 20718, 20756, 21446, 21488
73. Archivo Español de Arqueología: 18179, 18319, 18321, 18323, 18326, 18333, 18334, 18335, 18342, 18348, 20363, 20365, 21826
74. Archivo Español de Arte: 18290, 18295, 18303, 18805, 18806, 20927, 21077, 21334, 21428, 21522, 21609, 23109
75. Archivo Ibero-Americano: 16948, 17137, 17259, 17893, 21289, 23377
76. Archivum Franciscanum Historicum: 17214, 17215, 17216, 17217, 17218, 17225, 18111, 18411, 19717, 19718, 19904, 20558, 21267, 21332, 22023
77. Archivum Fratrum Praedicatorum: 16960, 19647, 19649, 21878, 22061, 23014, 23017, 23157
78. Archivum Historiae Pontificiae: 18860, 18870
79. Archivum Historicum Societatis Iesu: 23129
80. Archivum Latinitatis Medii Aevi: 22665
81. Archivum Scholarum Piarum: 17123, 20736, 29825, 20859
82. Arqueologia Medieval. Revista Catalana d'Arqueologia Medieval: 20074, 20096, 20097, 20342
83. Ars brevis. Anuari: 21931, 21933
84. Arte Lombarda: 20386
85. Arxiu de Textos Catalans Antics: 657/31, 16416, 16525, 16754, 16868, 16923, 16824, 16925, 16926, 16829, 16931, 17043, 17051, 17168, 17282, 17323, 17681, 17765, 17766, 17767, 17768, 17824, 17863, 18344, 18345, 18346, 18354, 18383, 18455, 18456, 18510, 18523, 18566, 18571, 18581, 18623, 18644, 18680, 18755, 18857, 18895, 19292, 19366, 19400, 19487, 18489, 19519, 19523, 19547, 19600, 19601, 19602, 19606, 19642, 19648, 19650, 19716, 19866, 19990, 20560, 20567, 21048, 21243, 21251, 21253, 21256, 21265, 21268, 21328, 21337, 21338, 21457, 21458, 21512, 21530, 21545, 21934, 21943, 21982, 21983, 21992, 22006, 22096, 22129, 22175, 22211, 22290, 22457, 22805, 22817, 22848, 22866, 22867, 22879, 22920, 22936, 22968, 22969, 23023, 23027, 23042, 23362
86. Arxiu. Butlletí del Servei d'Arxiu (Butlletí de la Subdirecció General d'Arxiu): 17190, 17252, 17266, 17267, 17268, 17269, 17980, 18027, 18028, 18029, 18030, 19926, 19934, 19958, 19959, 19967, 20015, 20016, 20867, 20868, 21612, 21613, 21614, 21615, 21616
87. Arxiu de Catalunya: 22177, 22184, 22185, 22186, 22215, 22217

88. Atti dell'Accademia Pontiniana: 19971
89. Atti e Memorie dell'Accademia Galileiana di Scienze, Lettere ed Arti in Padova: 18447
90. Augustinianum: 19298
91. Aula de Humanidades y Ciencias Valencianas. Serie Histórica: 19415
92. AUSA: 17302, 17325, 17326, 17327, 17352, 17353, 17354, 17513, 17598, 17599, 17600, 17601, 17602, 17635, 17691, 17730, 17826, 17858, 17896, 17921, 17943, 17944, 18023, 18054, 18055, 18056, 18057, 18364, 18827, 19246, 19330, 19332, 19333, 19435, 20012, 21087, 21163, 21315, 21471, 21521, 21798, 21816, 21817, 21984, 22368, 22495, 22573, 22575, 22577, 22578, 22579, 23247
93. Barcelona Quaderns d'Història: 17374, 17375, 17378, 17379, 17381, 17383, 17386, 17387, 17395, 17784, 17789, 17799, 17819, 17988, 19640, 19668, 19669, 19730, 19745, 19769, 19778, 19821, 19910, 20800, 21674, 21677, 21678, 21704, 21747, 21888, 21911
94. Bibliographie annuelle du Moyen Âge Tardif: 16368, 18031, 20017, 20018, 20870, 21617, 22229, 22230
95. Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance: 22067, 22078, 23101, 23102, 23115
96. Bibliothèque de l'École des Chartes: 18360, 19862
97. Boi. Miscel·lània del Centre d'Estudis Rodens: 19988
98. Boletín bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval: 17275, 17273, 17856, 20025, 20633
99. Boletín de la Biblioteca Menéndez Pelayo: 16406, 17029, 23097
100. Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona / Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona: 16466, 16733, 16785, 16927, 16945, 16975, 17021, 17052, 17177, 18894, 18933, 10129, 19543, 19548, 19615, 19679, 19691, 19732, 19756, 19986, 20278, 20381, 20431, 20532, 20568, 20579, 20606, 20618, 20712, 20727, 20760, 22471, 22858, 22861, 22862, 22886, 22887, 22938, 22942, 22945, 22946, 22958, 23037, 23038, 23056, 23073, 23152, 23153, 23174, 23212, 23226, 23239, 23240, 23241, 23242, 23243, 22294, 23299, 23315, 23317, 23318, 23319, 23327, 23330, 23331, 23364, 23394
101. Boletín de la Real Academia Española: 17284, 17621, 21630, 22081, 22204
102. Boletín de la Real Academia de la Historia: 18706, 20615, 20831, 22127
103. Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura: 16394, 16395, 16417, 16439, 16446, 16450, 16480, 16481, 16482, 16484, 16566, 16567, 17285, 17288, 17292, 17295, 17300, 17394, 17422, 17423, 17573, 17592, 17607, 17676, 17677, 17682, 17781, 17823, 17866, 17908, 17941, 17947, 17974, 18149, 18206, 18253, 18272, 18274, 18291, 18312, 18313, 18387, 18712, 18856, 18920, 18923, 18924, 18987, 18989, 19124, 19198, 19202,

19219, 19229, 19234, 19255, 19412, 19591, 19614, 19672, 19714, 19715, 19720, 19800, 19804, 19850, 19859, 19861, 19882, 19892, 19893, 19900, 19953, 20044, 20126, 20127, 20148, 20218, 20227, 20266, 20620, 20731, 20787, 20829, 20830, 20857, 20897, 20899, 20921, 20933, 20936, 20963, 21022, 21030, 21075, 21216, 21493, 22281, 22305, 22308, 22353, 22354, 22355, 22535, 22550, 22552, 22581, 22583, 22587, 22706, 22994, 23077, 23260

104. Boletín del Centro de Estudios del Maestrazgo: 20975

105. Boletín del Museo Instituto Camón Aznar de Ibercaja: 19201, 20188, 20319, 20343, 20622, 20834, 21563, 21761, 21812, 21921, 22060, 22120, 22156, 22157, 22158, 22159, 22347, 22427, 22561, 22983

106. Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: 16430, 16448, 16534, 16538, 16539, 16545, 16546, 16547, 16550, 16555, 16558, 16569, 16573, 16574, 16705, 16710, 16780, 16807, 16822, 16823, 16870, 17098, 17173, 17351, 17364, 17377, 17443, 17479, 17485, 17486, 17488, 17489, 17494, 17495, 17497, 17511, 17521, 17540, 17673, 17699, 17700, 17702, 17732, 17734, 17894, 17970, 18106, 18120, 18185, 18187, 18189, 18190, 18191, 18200, 18398, 18400, 18534, 18621, 18656, 18703, 18747, 18855, 19062, 19066, 19069, 19070, 19074, 19077, 19082, 19288, 19747, 19749, 19838, 19848, 19901, 20974, 20981, 20986, 21259, 21375, 21418, 21419, 21467, 21523, 21595, 21645, 21646, 21647, 21712, 21713, 21733, 21734, 21735, 21738, 21739, 21740, 21741, 21743, 21745, 21746, 21748, 21749, 21751, 21753, 21755, 21771, 21787, 21789, 21844, 21845, 21846, 21847, 21850, 21851, 21893, 21894, 21913, 21923, 21966, 21973, 22018, 22028, 22044, 22058, 22065, 22074, 22076, 22108, 22109, 22114, 22119, 22138, 22148, 22150, 22153, 22205, 22206

107. Bolletino del Centro interuniversitario di ricerche sul «Viaggio in Italia»: 20640

108. Bolletino della Società di Studi Valdesi: 22979

109. Braçal: 17294

110. Brocar. Cuadernos de Investigación Histórica: 21554

111. Bulletin de Philosophie Médiévale: 18531, 20818, 21260, 21940, 21946, 21968

112. Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome: 16953

113. Bulletin de Littérature Ecclésiastique: 16852, 18266

114. Bulletin Hispanique: 17110, 17128, 20725, 21447, 21570, 22025, 22927, 23179, 23180

115. Bulletin of Hispanic Studies: 17814, 17830, 22063

116. Bolletino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo: 19722, 19944, 22029, 22882, 23047, 23048, 23049, 23050

117. Butlletí Arqueològic: 18903, 18904, 18905, 19111, 19162, 19163, 19165, 19166, 19183, 19261, 19267, 19280, 19282, 19283, 19284, 19287, 19291, 19293, 19294, 19295, 19305, 19994, 21058, 21122, 21137, 21699, 21705, 21797, 21799, 21801, 21822, 21828,

21833, 21837, 21840, 21841, 21842, 21974, 22253, 22522, 22534, 22611, 22967, 23182, 23399

118. Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs: 16443, 18109, 18238, 18314, 18756, 18826, 18911

119. Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans: 18235, 18250, 18251

120. Butlletí del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en filosofia i Lletres i de Ciències de Catalunya: 18415

121. Butlletí de l'Associació Bíblica de Catalunya: 20426, 20575

122. Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya: 18161, 18211, 18234, 18309, 18537, 18573, 18651, 18698, 18689, 18719, 18720, 18743, 18776, 18777, 18778, 19780

123. Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi: 21469, 21675

124. Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics: 16581, 16614, 16914, 17066, 17148, 17512, 17583, 17887, 17929, 17939, 18121, 18244, 18284, 18859, 18941, 19031, 19084, 19160, 19217, 19363, 19589, 19735, 19751, 19832, 19873, 19879, 20077, 20093, 20211, 20254, 20282, 20337, 20435, 20670, 20712, 21045, 21459, 21495, 21503, 21604, 22264, 22318, 22323, 22335, 22388, 22433, 22476, 22585, 22630, 22652, 23082, 23165, 23224, 23267

125. Butlletí informatiu de l'Arxiu Municipal de Reus: 22214

126. Caesaraugusta: 22590, 22600, 22601

127. Cahiers de civilisations médiévale: 18365, 19316, 19346

128. Cahiers de Fanjeaux: 21024, 21295, 21680, 22472, 22947, 22949

129. Cahiers de narratologie: 17965

130. Cahiers de la Méditerranée: 22801

131. Campsentelles, Revista del Centre d'Estudis Santjustencs. Amics de Cabanyes: 19142, 23194, 23395

132. Caplletra. Revista Internacional de Filologia: 18617, 18650, 18657, 18676, 18690, 18713, 18716, 18754, 19359, 19719, 19727, 19759, 20034, 20405, 20406, 20621, 20653, 20684, 22266, 22279, 22675, 22683, 22690, 22823, 22835, 22929, 22937, 22943, 22948, 22950, 22962, 22963, 23033, 23034, 23045

133. Carmelus. Commentarii ab Insituto Carmelitano editi: 18902, 19822, 20612, 20637, 21975

134. Carthaginensia: 20790

135. Cartographica: 20144, 20823

136. Catalan Historical Review: 22319, 22794, 22803, 23043, 23166

137. Catholicisme Hier Aujourd'hui Demain: 18032

138. Celtiberia: 17209

139. Cente d'Estudis Comarcals del Ripollès. Annals [2001-2010]: 19143, 19619, 20153, 20219, 20248, 20721, 20851, 21603, 22460, 22462, 22487, 23163, 23210

140. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Aplec de treballs: 16499, 16583, 16584, 16585, 16621, 16622, 17131, 17254, 17345, 17346, 17347, 17438, 17516, 17538, 17545, 20941, 20943, 21824
141. Ceretània: 20137, 20239, 20434, 20939, 20944, 20962, 21023, 21034, 21195, 21689, 21701, 21702, 21703, 21891, 22341, 22360, 22442, 22473, 22480, 22698, 23244
142. Chroniques italianes: 18807
143. Cistercienser Chronik: 20562
144. Collectanea Franciscana: 16908, 17684, 17687, 19568, 19694, 20020, 23366
145. Communio. Revista Semestral publicada por los Dominicos de la Provincia de Andalucía: 20795, 21333
146. Compactus. Revista d'Arxius i Biblioteques: 20003
147. Comprendre: 809/183
148. Comunicació. Revista d'Estudis Teològics de Mallorca: 17759, 18385, 18399, 18731, 18733, 20968, 21534
149. Convenit Selecta: 17746, 17752
150. Contributions to Science: 23071
151. Cooperazione Mediterranea. Cultura. Economia. Societ : 19868, 19941
152. Cresol: 17086
153. Crestatx: 21709, 21710, 21737,
154. Cristianesimo della Storia: 22987
155. Cuadernos de Filología Cl sica. Estudios Latinos: 17112
156. Cuadernos de Historia de España: 16722, 17134
157. Cuadernos de Historia Moderna: 17399, 19831, 20783, 20949, 22310, 22432, 23351, 23378
158. Cuadernos de Investigación Hist rica: 18688, 18702, 18791, 19164, 19349, 19350, 19890, 21468
159. Cuadernos Salmantinos de Filosofía: 16941, 17082, 17083
160. Cultura Neolatina: 16776, 16782, 16830, 19539, 19567, 19584, 19687, 19708, 19724, 19729, 21165, 21167, 21395
161. Cypsela, Museu Arqueològic de Catalunya: 18318, 22588
162. Del Penedès: 21818, 22146
163. Der Islam: 21202
164. Deutsches Archiv f r Erforschung des Mittelalters: 922/296, 22806
165. *Diccionari d'Història Eclesi stica de Catalunya*: 16369
166. *Diccionario Akal de historiadores españoles contemporáneos*: 18034
167. *Diccionario de Historia Medieval del Reino de Valencia*: 18033
168. *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*: 16370, 16371, 19510, 20874
169. Dimens es. Revista de Historia da Ufes: 19406, 19491

170. *Dizionario Biografico degli Italiani*: 16372, 16373, 18035, 18036, 20021, 20022, 20875, 20876, 20877, 21619, 21620, 22240, 22241, 22242, 22243, 22244

171. Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale: 21294

172. Dominican History Newsletter: 16374, 16959, 20878, 20879, 21618

173. Domitia, Revue du Centre de Recherches historiques sur les sociétés méditerranéennes: 19010, 20900, 20938, 20952, 20953, 21040, 21288, 21400, 21487, 21497, 21514, 21515, 21524, 21531, 21533, 21571, 21770, 21774, 21775, 21832, 21835, 21836, 21853, 21978, 22456, 22475, 22477, 22478, 22491, 22670, 22674

174. Dovella: 19092

175. Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinæ Scientiarumque Historiam Illustrandam: 19533, 20051, 22874

176. Early Medieval Europe: 18352, 19327

177. Early Science and Medecina: 18513

178. École Nationale des Chartes. Position de thèses: 18378, 19546, 21156

179. Edad de Oro: 17111

180. El Baluard. III Recull de Treballs: 19152, 19153, 19799, 19982

181. Els Marges. Revista de Llengua i Literatura: 16400, 17025, 17142, 17737, 18624, 20741, 22854, 22865, 23053, 23187, 23254

182. Emblemata. Revista Aragonesa de Emblemática: 17140, 19381

183. Emerita. Revista de lingüística y filología clásica: 16719, 18322, 19264, 19265

184. Empúries: 21114, 21115, 21116, 21117, 21118, 21119, 21120, 21121, 21124, 21126, 21127, 21128, 21526

185. Enrahonar. Quaderns de filosofia: 22819, 22869, 22891, 22952, 23100

186. En la España Medieval: 16535, 17843

187. Epeteria (Nicosia): 17787

188. Epos. Revista de Filología: 17084

189. Escritos del Vedat: 16961, 17802, 17822, 17914, 18022, 18557, 18578, 18681, 18725, 19512, 19595, 19596, 19753, 20004, 20005, 20613, 20638, 20639, 20641, 20642, 20643, 20644, 20645, 20646, 20647, 21811, 22022, 22139, 22764, 22864, 23149, 23155

190. Espacio, tiempo y forma. Revista de la Facultad de Geografía e Historia: 18997, 18998, 22766

191. Espitllera: 19095

192. Essays in Medieval Studies: 18507

193. Estudi General (i *Miscel·lània d'Homenatge a Modest Prats*): 18051, 18058, 18059, 18082, 18320, 18390, 18427, 18550, 18551, 18552, 18553, 18577, 18590, 18599, 18608, 18612, 18627, 18694, 18729, 18730, 18841,

18977, 19338, 19542, 19639, 19641, 19658, 19705, 19721, 19750, 19762, 19766, 19773, 19791, 19792, 19797, 19806, 19814, 19847, 20364

194. Estudios: 17806

195. Estudios Clásicos: 21394

196. Estudios Eclesiásticos: 18482, 18483, 22857

197. Estudios Franciscanos: 16612, 21252, 21330, 21486, 21498, 22003, 22004, 22236

198. Estudios Filosóficos: 22292

199. Estudios. Revista trimestral publicada por los frailes de la Orden de la Merced: 16792

200. Estudis. Revista d'Història Moderna: 21000, 21001, 21079, 21082, 21084, 21086, 21434, 21435, 21436, 21444, 21453, 21470, 21472, 21484, 21506, 21508, 21517, 21529, 22334, 22336, 22530, 22548, 22562, 23107, 23177, 23195, 23216, 23264

201. Estudis Alcoverencs: 16443

202. Estudis Baleàrics: 16570, 16571, 16596, 16611, 16691, 16875, 17076, 17145, 17237, 17238, 17368, 17482, 17493, 17778

203. Estudis Castellonencs: 16442, 16469, 16659, 16670, 16680, 16697, 16916, 17054, 17075, 17212, 17261, 18967, 19157, 19176, 19416, 19593, 19597, 19621, 19952, 21696, 21697, 21698, 21813, 21819, 21895, 22024, 22071, 22072, 22147, 22178, 22179, 22356, 22357, 22586, 23021

204. Estudis d'Història Agrària: 18311, 18921, 19081, 19128, 19175, 19369, 19688

205. Estudis de Llengua i Literatura Catalanes: 17162, 17277, 17278, 17279, 18602, 18616, 18717, 19356, 19378, 19392, 19570, 19611, 19692, 19761, 19774, 19823, 19825, 19842, 19880, 19914, 20403, 20424, 20587, 20589, 20609, 20667, 20695, 21170, 21244, 21928, 22350, 22453, 22691, 22808, 22905, 22906, 22953, 22955, 22959, 23039, 23080, 23106, 23198, 23220

206. Estudis del Baix Empordà: 16505, 16605, 16616, 17977, 17121, 17416, 17417, 17524, 17568, 18006, 18145, 18265, 18962, 18981, 18982, 18983, 18984, 19017, 19120, 19244, 20229, 20263, 20264, 20374, 21693, 21719, 21764, 22344, 22499, 22500, 22501, 22531, 22532, 22533, 22570, 23272

207. Estudis històrics de la Garrotxa: 20221, 20223

208. Estudis Històrics i documents dels Arxius de Protocols: 16954, 17365, 17389, 17390, 17391, 17405, 17408, 17555, 17670, 17872, 17996, 18181, 18217, 18218, 18417, 18569, 18584, 18700, 18938, 19087, 19171, 19238, 19251, 19254, 19594, 19654, 19624, 19625, 19654, 19763, 19776, 19860, 19877, 19878, 19889, 20104, 20138, 20195, 20292, 20664, 20706, 20918, 20920, 21047, 21092, 21192, 21509, 21628, 21642, 21643, 21676, 21679, 21683, 21700, 22340, 23221

209. Estudis Prioratins: 16506, 16507, 16576, 16637, 16638

210. *Estudis Romànics*: 16401, 16985, 17026, 17041, 17289, 17678, 17853, 17854, 17979, 18487, 18600, 18630, 19354, 19377, 19379, 19399, 19535, 19629, 19711, 20676, 20677, 20678, 20679, 20680, 20681, 20682, 20757, 20759, 21193, 21325, 21407, 21461, 21560, 21636, 21953, 22014, 22034, 22037, 22251, 22276, 22790, 22804, 22980, 22998, 23040, 23083, 23093, 23156
211. *Études grégoriennes*: 22644
212. *Études Roussillonaises. Revue d'Histoire et d'archéologie méditerranéennes*: 935/309 21780, 22985
213. *European Medieval Drama*: 21350
214. *Evfrosine*: 17816
215. *Excerpta Philologica*: 18021
216. *Faces de Eva. Estudios sobre a Muller*: 23159
217. *Faventia*: 18504, 19492, 19516, 20379, 20556, 20822, 21104, 21147, 21264, 21449, 21558, 22837
218. *Filologia Mediolatina*: 19319
219. *Finestrelles*: 20369
220. *Florensia. Bolletino del Centro Internazionale di Studi Gioachimiti*: 19540
221. *Florentia Illiberitana*: 19299, 21134
222. *Fortunatae. Revista canaria de filología, cultura y humanidades clásicas*: 18592, 18669
223. *Francia: Forschungen zur Westeuropäischen Geschichte*: 17130
224. *Franciscana. Bolletino della Società Internazionale di Studi Francescani*: 22878
225. *Frankfurter Judaistische Beiträge*: 21225
226. *Frankfurter Kartographische Hefte*: 21750
227. *Fratre Francesco, rivista di cultura franciscana*: 17736, 18494, 18500, 19473
228. *Freiburger Geschichtsblätter*: 20808
229. *Frühmittelalterliche Studien*: 19370
230. *Fulls del Museu Arxiu Santa Maria*: 20210
231. *Gaceta Numismática*: 16462, 16536, 16579, 16623, 16639, 16650, 17136, 17695, 18118, 1832, 18331, 19041, 19083, 19385, 19403, 19585, 19586, 19957
232. *Gausac. Publicació del grup d'estudis locals de Sant Cugat del Vallès*: 20855
233. *Gerión*: 21102, 21103, 21112, 21136, 21569, 22594
234. *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*: 656/30
235. *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*: 16375
236. *Giennium*: 16799, 22760, 22761, 22762, 22763

237. Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència: 19537, 20189, 20338, 20341, 20798, 20799, 20805, 20861, 21802, 21944, 22016, 22017, 22141, 22208, 22900
238. Gutenberg Jahrbuch: 17074, 20006
239. Habis: 18332, 20360
240. Harvard Theological Review: 23005
241. Helmántica: 17771, 21848
242. Heresis: 21168, 21186, 21857
243. Hidalguía. La Revista de Genealogía, Nobleza y Armas: 19154
244. Hispania Antiqua. Revista de Historia Antigua: 16708, 16713, 16714, 19278, 19279, 19289, 22605, 22606
245. Hispania. Revista de Española de Historia: 18963
246. Hispania Epigraphica: 16704, 21621
247. Hispania Judaica Bulletin: 22744
248. Hispania. Revista Española de Historia: 16775, 16777, 18963, 20771, 20775, 21160, 22169, 23188, 23227
249. Hispania Sacra: 16384, 20796, 21300, 21309, 23193
250. Histoire et Mesure: 21091
251. Historia et Documenta. Revista de divulgació històrica i dels fons documentals de l'Arxiu Històric Comarcal. Valls: 16619, 16629, 16682, 16683, 16684, 16685, 16692, 16696, 17161, 17176, 17251, 19123, 19241, 19242, 19827, 21052, 21915
252. Historia, Instituciones, Documentos: 20400, 20442
253. Historische Zeitschrift: 18356
254. History of Universities: 19553
255. Humanismo y pervivencia del mundo clásico: 19538
256. Iberoromania: 21464, 21553, 22167
257. Ibis: Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès: 17431, 17440, 17444, 17473, 17542, 17543, 17557, 17564, 17633, 17855, 17926, 17928, 22315, 22359, 22410, 22434, 22445, 22461, 22540, 23142, 23143
258. Imafronte. Universidad de Murcia: 18134
259. Informatiu Museus. Revista de recerca i de divulgació cultural dels Museus de Reus: 22213
260. Initium. Revista Catalana d'Història del Dret: 16748, 16758, 16759, 16967, 17264, 17432, 17653, 17654, 17655, 17657, 17981, 20627, 20651, 20652, 20932, 21026, 21555, 22681, 23284
261. Investigaciones Históricas. Areas de Historia Moderna y Contemporánea: 20947, 22332
262. Italia Medioevale e Umanistica: 18816, 21592, 22075
263. Item. Revista de Biblioteconomia i Documentació: 17303
264. Itinerarium: 21930

265. Ivs fugit. Revista de Estudios Histórico Jurídicos de la Corona de Aragón: 17425, 17675, 17801, 17945, 18928, 18929, 18995, 19161, 19205, 19206, 19211, 19213, 19779, 19784, 19785, 19786, 19787, 19788, 19789, 19807, 19845
266. Jerónimo Zurita. Revista de Historia: 17987, 22863, 23127, 23145, 23158, 23168
267. Jewish Studies Quarterly: 22728
268. Journal of Medieval History: 18131, 18178, 18373, 18405, 22703
269. Journal of the Warburg and Courtauld Institutes: 18809, 21284, 21383, 21386
270. Kronos: 20385
271. L'Avenç. Revista d'Història: 18357, 18416, 20140
272. L'Erol. Revista Cultural del Berguedà: 20068
273. L'Escala. Fulls d'Història local: 22582
274. La Ciudad de Dios: 17898, 17953, 17954, 18671, 18736, 18792, 19076, 19417, 20703, 21661, 223126
275. La Coronica: 20555, 22872, 23067
276. La France Latine: 18572, 19386, 19652
277. La Murà. Revista del Museu Municipal d'Almassora: 16447
278. La Pallofe: 16688, 16703, 17531, 20249
279. La Parola del Testo. Semestrare di Filologia e Letteratura Italiana e Comparata dal Medioevo al Rinascimento: 18582, 18896, 18897, 19485, 19726, 19736
280. La Resclosa. Estudis de la Vall del Gaià: 19126, 19127, 19256
281. Laietana: 19304
282. Lambard. Estudis d'Art Medieval: 16517, 16747, 16755, 16756, 16757, 17547, 17553, 17558, 20128, 21277, 21708, 22202, 22203, 22324, 22989, 22990
283. Language in Society: 21171
284. Laurentianum: 19490
285. Lauro. Quaderns d'Història i Societat: 18182, 18339, 18340
286. Le Moyen Age. Revue d'Histoire et de Philologie: 22944
287. Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura: 16433, 16944, 16950, 17045, 17306, 17310, 17312, 17747, 17808, 17857, 17878, 18077, 18078, 18444, 18503, 18601, 18611, 18628, 18675, 19390, 19464, 19518, 19551, 19632, 19680, 19690, 19737, 20577, 20616, 20666, 20704, 21235, 21329, 21476, 22262, 22939, 22966, 22981, 23035, 23036, 23081, 23121
288. *Lexikon für Theologie und Kirche*: 16376, 18037
289. Litterae Cusanae, Informationen der Cusanus Gesellschaft: 19517

290. Lligall: 17252, 18869, 18879, 19954, 19955, 19997, 19998, 20000
291. Lloc. Revista de Cultura i Idees: 16896, 22853, 23096
292. Locus Amoenus: 17989, 19932, 20907, 21025, 21041, 21095, 21349, 22321, 22328, 22337, 22402, 22411, 22423, 22682, 22813, 23015, 23046, 23213
293. Lucentum: 22604
294. Madrider Mitteilungen: 21110
295. Manuscrits. Revista d'Història Moderna: 17349, 17403, 17551, 17606, 17874, 17934, 17940, 17962, 17968, 20722, 21411, 21416, 21473, 21481, 21502, 21505, 21532, 22512, 22527, 23078, 23203, 23205, 23218
296. Materials del Baix Llobregat: 17554
297. Mayurqa. Revista Anual d'Història: 16386, 16537, 16540, 16553, 16556, 16557, 16561, 16669, 16706, 16709, 17480, 17481, 17487, 17520, 17800, 17982, 18076, 18194, 18195, 18317, 18432, 118539, 19068, 21744, 21754, 21830, 21898, 22031, 22080
298. Mediaevalia: 19686, 19703, 22852
299. Mediaevistik. Internationale Zeitschrift für interdisziplinäre Mittelalterforschung: 20601, 21404,
300. Medieval European Studies: 23396
301. Medicina & Historia: 19728,
302. Medieval Perspectives: 19609
303. Medieval Studies: 16750, 21302
304. Médiévaux. Langue Textes Histoire: 20590, 22187
305. Medioevo: 18428
306. Medioevo e Rinascimento: 17234
307. Medioevo Latino: 16377, 17273, 18038, 18832, 20023, 20881, 21623, 212231, 22232
308. Medioevo. Rivista di Storia della Filosofia Medievale: 19439
309. Medioevo Romanzo: 17027, 18848, 10702, 21245, 21406, 21662, 22245
310. Medioevo. Saggi e Rassegne: 17049, 17050, 17211
311. Mediterranea. Ricerche Storiche: 20592, 20593
312. Mediterranean Historical Review: 22725, 22733, 22889, 22903, 23026
313. Medium Aevum: 18394
314. Mélanges de l'École Française de Rome. Moyen Age: 16761, 17546, 17663, 17664, 19938, 20300, 20366, 20439, 20605, 20841, 21226, 21287, 21340, 21585, 22325, 22686
315. Mélanges de la Casa de Velázquez: 22277, 22917, 23114
316. Memòria de l'Institut Universitari de Filologia Valenciana. Curs 1998-1999: 16378

317. Memoria Ecclesiae: 16441, 16456, 16464, 16485, 16572, 16625, 16652, 17200, 17202, 17219, 17227, 17260, 17363, 17508, 17578, 17640, 17651, 17669, 17751, 17876, 18020, 18180, 18199, 18299, 18790, 18814, 18889, 19075, 19344, 19980, 19983, 20009, 20114, 20296, 20524, 20738, 20824, 20826, 20827, 20847, 20905, 20925, 21062, 21596, 22142, 22250, 22252, 22269, 22326, 22521, 22546, 22569, 23128, 23263, 23298, 23333, 23341, 23363, 23379, 23380, 23381, 23401, 23402, 23407, 23408

318. Memorias de Historia Antigua: 22617, 22618

319. Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics: 17478, 17491, 17492, 17509, 17560, 17790, 17859, 17869, 17870, 17958, 17959, 18705, 18751, 19065, 20982, 21258

320. Mésogaios / Méditerranée: 16803, 16805, 16824

321. Micrologus. Natura, scienze e società medievali: 19436, 19438, 19440, 19441, 19449, 19521, 22740

322. Miscelánea Comillas: 20041, 20708

323. Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos. Sección de Hebreo: 18434, 19424, 19446

324. Miscel·lània Cerverina: 17319, 17320, 17321, 17433, 17434, 18152, 18153, 18154, 18156, 18157, 18175, 18177, 18214, 18247, 18248, 18722, 18737

325. Miscel·lània Litúrgica Catalana: 970/344, 17372, 17382, 17451, 17597, 17647, 17648, 17667, 17680, 17991, 17995, 19052, 19245, 19297, 19340, 19353, 19364, 20171, 20256, 20388, 20390, 20391, 20395, 20402, 20619, 20665, 22030, 22100, 22176, 22218, 22228, 22377, 22379, 22384, 22430, 22574, 22576, 22620, 22621, 22659, 22660, 23400

326. Miscel·lània Aqualatensia. Recerques sobre la Comarca de l'Anoia: 20901, 20902, 20966, 20967, 21008, 21088

327. Miscellanea Franciscana: 20030, 20539

328. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung: 19723, 23307

329. Mitteilungen und Forschungsbeiträge der Cusanus Gesellschaft: 18079

330. Mittelalterliche Studien: 21153

331. Modilianum: 16582, 17514, 17515, 18174, 18864, 18965, 19005, 19013, 19090, 19091, 19093, 20269, 20655, 20931, 20989, 20990, 20991, 22438, 22439, 23229, 23232, 23278

332. Monografies del Montseny: 18925, 19102, 19249, 19933, 19947, 19951, 20746, 20896, 21002, 21003, 21050

333. Montserrat. Butlletí del Santuari: 22676

334. Mot so razo: 22417, 22455, 22890, 22941, 22951, 22956, 22960, 22970, 22972, 22973, 23060

335. Napoli Nobilissima: 21385, 21425

336. Neophilologus: 19682

337. Neue Romania: 20472
 338. Norba. Revista de Historia: 20351, 20607
 339. Nous Col-loquis: 19193
 340. Nuovi Annali della Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari: 21608
341. Obradoiro de Historia Moderna: 17398
 342. Oppidum: 17534, 17565, 17566, 17727, 18209, 18210, 18255, 18377, 18824
 343. Orientalia christiana Periodica: 17839
 344. Orientalia Kalaritana: 17210
345. Palestra Universitaria: 16415, 16496, 18155, 18714, 19852
 346. Paratge. Qvaders d'estudis de genealogia, heràldica, sigil·lografia i vexil·lologia: 16615, 16688, 17194, 22300, 22333, 22372, 22493, 22494, 22511, 22539, 23176, 23325, 23350
 347. Patristica et Medievalia: 19500
 348. Pedralbes. Revista d'Història Moderna: 17138, 17402, 17549, 18957, 19044, 19089, 19738, 19802, 19803, 19826, 19829, 23223, 23277, 23283
 349. Perficit. Revista de Estudios Clásicos: 17650
 350. Per Leggere. I generi della lettura: 1848P
 351. Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers: 21579
 352. Príncipe de Viana: 16886, 19964, 22255
 353. Print Quarterly: 23197
 354. Provence Historique: 20669, 22961, 23064, 23253
 355. Publicacions des Born (Ciutadella): 17436, 17437, 18159, 18207, 18208, 18403, 18753
 356. Pyrenae: 21651, 21825, 21829, 21834, 21839, 21849, 22699
 357. Pyrene. Revista de Prehistòria i Antiguitat de la Mediterrània Occidental: 17700, 16701, 16702, 22591, 22607
 358. Pyrenées. Bulletin pyrénéen: 18233, 21516
359. Quaderni ibero-americi: 22149
 360. Quaderni Medievali: 18899, 21255,
 361. Quaderni Storici: 18647, 23282
 362. Quaderns d'Estudis Tossencs: 16647, 16648
 363. Quaderns de 'El Pregoner de l'Urgell'. Miscel·lània d'estudis: 16473, 16474, 16475, 17410, 17411, 17412, 17591, 17888, 18138, 18139, 18140, 18731, 18970, 18972, 18973, 18974, 19195, 19196, 19258
 364. Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló: 17415, 17420, 17421, 17435, 17563, 17609, 17610, 17612, 17615, 21007, 21111, 22589
 365. Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp: 21611, 22568, 22608

366. Quaderns de la Mediterrània: 22814, 22816, 22821, 22822, 22824, 22825, 22826, 22827, 22829

367. Quaderns de la Selva: 16421, 16422, 16477, 16520, 16613, 16687, 17071, 17122, 17129, 17246, 17337, 17338, 17370, 17476, 17477, 17533, 17572, 17574, 17576, 17604, 17620, 17662, 17794, 17795, 17803, 17825, 17848, 17897, 17948, 17960, 17993, 18095, 18113, 18114, 18141, 18142, 18167, 18216, 18246, 18249, 18252, 18310, 18371, 18801, 18979, 18985, 19061, 19174. 19240, 19397, 19404, 19811, 19993, 20065, 20228, 20837, 21691, 21725, 21730, 21773, 21781, 22097, 22099, 22113, 22345, 22346, 22349, 22391, 22409, 22413, 22414, 22415, 22452, 22498, 22507, 22538, 22909, 23161, 23288

368. Quaderns del Museu Episcopal de Vic: 20862, 20863, 20864, 20865

369. Qüern: 16379, 18274, 18838, 20026, 21624

370. Quaestio. Anuario di Storiza della Metafisica: 20500

371. Qurtuba: 17701

372. Randa: 17305, 18052, 18096, 18193, 18196, 18202, 18384, 18396, 18404, 18430, 18446, 18459, 18502, 18597, 18648, 18734, 19513, 20037, 20053, 20123, 20196, 20201, 20205, 20206, 20468, 20536, 20541, 29542, 20543, 20544, 20552, 20588, 20595, 20600, 20604, 20617, 20691, 20803, 20846, 20883, 20884, 20885, 20987, 21029, 21172, 21207, 21208, 21230, 21285, 21597, 21638, 21860, 21861, 21862, 21869, 21877, 22009, 22145, 22180, 22265, 22792, 22795, 22807, 23245

373. Rassegna di Studi Etiopici: 20660

374. Razón y Fe: 21648

375. Recerca. Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre: 782/156, 19122, 19144, 19176, 19178, 19180, 19181, 19182, 19184, 19185, 19186, 19187, 19188, 10191, 19192, 19194, 19355, 19408, 19409, 19746, 19801, 19834, 20001, 20002, 20150, 20151, 20354, 20705, 20793

376. Recerques. Història, Economia, Cultura: 22313

377. Recherches de Théologie et Philosophie Médievales: 17749, 19550, 19563, 21246, 22904

378. Recull. Associació Cultural Baixa Segarra: 17439, 17532, 17559, 17899, 17912, 19054, 19137, 19147, 19148, 20271, 20272, 20336, 20820, 20849, 20850, 21663, 21707, 21731, 21772, 21784, 22087

379. Religión y Cultura: 19760,

380. Renaissance Quarterly: 23094

381. Revista Catalana de Dret Privat: 23164

382. Revista Catalana de Musicologia: 17401, 17404, 17406, 17909, 18015, 19764, 19795, 19872, 21856, 22107, 22222

383. Revista Catalana de Teologia: 16727, 16774, 17159, 18363, 18369, 18379, 18662, 19296, 19313, 19603, 19627 19604, 20625, 20860, 21223, 21266, 21270, 21949, 22046, 22216, 22759, 22957, 23334

384. Revista Codolga: 22666
 385. Revista d'Etnologia de Catalunya: 21872, 23062
 386. Revista d'Història Medieval: 17584, 18065, 18067, 18127, 18277, 18283, 18646
 387. Revista d'Igualada: 19053, 19055, 19103, 19112, 19407
 388. Revista de Catalunya: 16427, 16955, 16993, 17024, 17141, 17315, 17316, 17317, 17318, 17550, 17683, 17809, 17831, 17906, 17911, 17927, 17932, 18099, 18100, 18101, 18102, 18243, 18625, 18639, 18674, 18748, 18753, 18850, 18851, 18852, 18871, 18872, 18887, 19029, 19136, 19598, 19837, 19841, 20045, 20046, 20047, 20693, 20724, 20763, 20786, 20804, 20890, 23186, 23262
 389. Revista de Didáctica de las Ciencias Experimentales y sociales: 23259
 390. Revista de Dret Històric Català: 17298, 17299, 17603, 17846, 17847, 17877, 17902, 19907, 20035, 20112, 20774, 20780, 20788, 21413, 21519, 22256, 22271, 22272, 22273, 22274, 22287, 22412, 22658, 22663, 22748, 22971, 23084, 23141, 23147, 23219, 23222
 391. Revista de Filología Española: 16781, 17100, 17127, 17632, 20698, 21201, 21442, 22931, 23118, 23123
 392. Revista de Filología Románica: 22012
 393. Revista de Filología Valenciana: 18588, 18589
 394. Revista de Girona: 16407, 16445, 16522, 19030, 19398, 19969, 20157, 20960, 22257, 22258, 22261, 22381, 22382, 22385, 22404, 22406, 22595, 22726, 22888, 23028, 23087, 23359, 23360
 395. Revista de Historia Económica: 21093
 396. Revista de Historia Jerónimo Zurita: 18942, 19018, 19064, 19966, 21742, 21805, 22249, 22373, 22542, 22543
 397. Revista de Historia Naval: 17969
 398. Revista de Indias: 18019
 399. Revista de l'Alguer: 18591, 18689
 400. Revista de la Inquisición: 18137, 18710
 401. Revista de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya: 19888
 402. Revista de Literatura: 17966, 21439, 21443
 403. Revista de Menorca: 18527
 404. Revista Española de Derecho Canónico: 18011
 405. Revista Española de Filosofía Medieval: 17842, 18484, 19515, 19526, 20537, 21250, 23041
 406. Revista General de Información y Documentación: 23285
 407. Revista Latinoamericana de Teología: 21466
 408. Revista Terra Nostra: 663/37
 490. Revue Bénédictine: 16731, 19322, 22631, 22632, 22633, 22634, 22635, 22636, 22637
 410. Revue d'études catalanes: 16399, 16869, 16995, 17165, 18060, 18064, 18370, 18560, 18561, 18574, 18598, 18614, 18615, 18649,

18683, 18684, 18685, 18686, 18687, 18701, 18779, 21981, 22035, 22039, 22092

411. Revue d'Histoire de l'Église en France: 19582, 22902, 23091
 412. Revue d'histoire des textes: 18512
 413. Revue de l'histoire des religions: 17080, 17832
 414. Revue de Cominges et des Pyrénées Centrales: 22645
 415. Revue de linguistique romane: 18606, 18866
 416. Revue des études byzantines: 16900, 17247
 417. Revue des études islamiques: 16800
 418. Revue des études juives: 16839, 17716, 17722, 17723, 17726, 18424, 20498, 21229, 22732, 22779, 22782
 419. Revue des études latines: 18341
 420. Revues des Langues Romanes: 17672, 21188
 421. Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques: 19520, 22639
 422. Revue des Sciences Religieuses: 22993
 423. Revue Hispanique: 22140
 424. Revue Historique: 22711, 23089, 23295
 425. Revue Mabillon: 19995, 21961
 426. Revue Thomiste: 19782
 427. Ricerche Storiche. Rivista Quadrimestrale: 19919
 428. Rinascimento. Rivista dell'Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento. Seconda Serie: 18499, 19509, 22730
 429. Rivista di Archeologia Cristiana: 21843
 430. Rivista di Storia del Cristianesimo: 21947, 22868
 431. Rivista di Storia della Chiesa in Italia: 16909
 432. Rivista di Storia della Miniatura: 20384, 22757
 433. Rivista di Studi Testuali: 21273
 434. Rivista Storica Italiana: 17890, 21482
 435. Roma nel Rinascimento: 17010, 17201, 22052, 22053, 23368
 436. Romance Philology: 16947, 17748, 18659, 18853, 20663
 437. Römische Historische Mitteilungen: 18376, 22791
 438. Römische Quartalschrift: 21130
 439. Rudimentos Legales. Revista de Historia del Derecho de la Universidad de Jaén: 17425
440. Sacer. Bolletino della Associazione Storica Sassarese: 19748
 441. Sacer. Note su antichità e storia di Sardegna: 20063, 20674, 21417, 22309, 23079
 442. Sacra Militia. Rivista di Storia degli Ordini Militari: 20149, 20429
 443. Sacris Erudiri. A Journal on the Inheritance of Early and Medieval Christianity: 17630, 21131, 22623, 22799
 444. Sagvntvm. Papeles del laboratorio de Arqueología de Valencia: 19285, 20356, 23404

445. Saitabi: 18286, 18300, 18410, 18528, 18565, 18593, 18594, 18595, 18635, 18636, 18721, 20295, 20299, 20302, 20306, 20309, 20315, 20317, 20323, 20324, 20326, 20330, 20332, 20350, 20707, 20714, 20764, 21421, 21438, 21507, 22073, 22133, 22446, 22544, 22553, 22558, 23146, 23162, 23211, 23225, 23250, 23251, 23291, 23292, 23403
446. Salesianum: 22622, 22933
447. Salina. Facultat de Lletres de la Universitat Rovira i Virgili: 23098, 23103
448. Salzburger Jahrbuch der Philosophie: 16859
449. Santes Creus. Revista de l'Arxiu Bibliogràfic: 18993, 19149, 19150, 19151, 19667, 20274
450. Sapientia: 16861
451. Schede Medievali. Rasegna sull'Officina di Studi Medievali: 17779, 17780, 17821, 20549, 20840, 22293, 22855
452. Scriptorium: 16405, 18541, 18787, 22268
453. Sefarad. Revista de Estudios Hebraicos, Sefardíes y de Oriente Próximo: 21232, 21924, 22091, 22171, 22708, 22729, 22743, 22750, 22753, 22778, 22785, 23070, 23172, 23356
454. Segell. Revista d'història i cultura jueves: 22422, 22424, 22429, 22678, 22679, 22770, 22771, 22773, 22796, 22797
455. Serra d'Or: 17307, 17308, 17309, 17314, 17342, 17913, 18026, 19956, 20888, 20889
456. Sesmond. Butlletí del Servei de l'Arxiu Municipal de Lloret de Mar: 19794
457. Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura: 19775
458. Signo: 19653, 21146, 22168
459. Sileno: 21556
460. Societat d'Onomàstica. Butlletí interior: 18104
461. Speculum: 18545, 21148, 22650, 22669
462. Storia della Miniatura: 20384
463. Studi e Testi: 690/64 17055, 17262, 18413, 18664, 18782, 20029, 20383, 21865, 21866, 22199
464. Studi Ecumenici: 22820
465. Studi Medievali: 21278, 21938, 22643, 22667, 22668, 22671, 22885, 23057, 23086
466. Studi Sardi: 18110, 18112, 18667
467. Studi Storici. Rivista Trimestrale dell'Istituto Gramsci: 17892, 21190, 22696, 23051
468. Studia et Documenta Historiae et Iuris: 19384, 21179
469. Studia Gratiana: 17652
470. Studia Historica. Historia Medieval: 18343, 20038, 21854, 21874
471. Studia Historica. Historia Moderna: 20038, 20948
472. Studia Islamica: 17698

473. *Studia Lulliana olim Estudios Lulianos*: 16844, 16845, 16846, 16847, 16858, 16862, 17735, 17399, 17742, 17745, 17760, 17763, 17764, 18443, 18453, 18457, 18460, 18495, 19462, 19463, 19465, 19472, 19475, 19477, 19478, 19480, 19481, 19482, 19484, 19486, 19496, 19499, 19503, 19511, 21191, 21240, 21242, 21248, 21257, 21932, 22802, 22831, 22832, 22833, 22834
474. *Studia Monastica*: 19139, 19140, 19623, 19605, 20216, 21353, 21448, 21762, 22042, 22088, 22443, 22923
475. *Studia Olivariana*: 21292
476. *Studia Silensia*: 20548
477. *Studium*. Revista cuatrimestral de filosofía y teología: 21358
478. *Studium Ovetense*: 23382, 23383, 23384
479. *Sudhoffs Archiv*: 19534
480. *Tamid*. Societat Catalana d'Estudis Hebraics: 18422, 18423, 18426, 18431, 18436, 19426, 19428, 19429, 19430, 19444, 21906, 21909, 21912, 21914, 21917, 22734, 22754, 22755, 22756, 22765, 22776, 22876
481. *Tarbiz*. *A Quarterly for Jewish Studies*: 18429
482. *Taula*: 19479
483. *Teología Espiritual*: 18045, 18061, 21357, 21369, 21370, 21371, 21399
484. *Terme*. *Terrassa*: 16633, 16634, 17256, 17510, 17552, 17571, 17865, 18013, 18014, 18264, 18421, 19173, 19239, 19307, 19308, 19309, 19310, 20285
485. *Terra Nostra*: 663/37
486. *Teruel*. *Revista del Instituto de Estudios Turolenses*: 22555
487. *The Catholic Historical Review*: 20597
488. *The Jewish Quarterly Review*: 16833, 22731, 22752
489. *The Journal of Ecclesiastical History*: 16797, 21185, 21960
490. *The Journal of Interdisciplinary History*: 19448
491. *The Journal of Medieval Latin*: 22849
492. *The Journal of Roman Studies*: 19281
493. *The Journal of Theological Studies*: 22638
494. *Theologia & Historia*: 22280
495. *Theologica et Historica*. *Annali della Pontifica Facoltà Teologica della Sardegna*: 20697, 20723, 20726,
496. *Traditio*. *Studies in Ancient and Medieval History, Thought and Religion*: 16804, 16855, 17656, 17762, 17769, 19506, 20557, 21969, 22873
497. *Treballs de l'Oficina d'Onomàstica*: 16476, 19003, 19004, 19019, 22364
498. *Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials*: 651/25,
499. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*: 18555, 18556, 19233, 21033

500. Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura: 20117
 501. Tribuna d'Arqueologia: 20454
 502. Trinitarium: 17125
503. Urgellia: 644/18, 807/181, 898/272 16495, 16690, 16772, 127430, 17577, 17644, 17786, 20175, 20273, 20382, 20393, 20475, 20792, 21785, 21786, 21814, 21815, 21882, 22219, 22221, 22408, 22509, 22566
504. Urtx. Revista Cultural d'Urgell: 16468, 16530 bis, 16631, 16686, 17154, 17357, 17468, 17469, 17471, 17570, 17594, 17596, 17728, 18108, 18160, 18258, 18259, 18260, 18261, 18262. 18306, 18909, 18910, 18922, 18969, 18971, 19050, 19051, 19056, 19059, 19060, 19100, 19168, 19169, 19656, 20073, 20116, 20187, 20215, 20235, 20275, 20748, 20778, 20895, 20961, 21053, 21059, 21060, 21061, 21222
505. Valldaurex: 18362
 506. Veleia: 21823
 507. Vetera Christianorum: 18347, 21566, 21572, 22613
 508. «Viaggio in Italia»: 20640
 509. Viator. Medieval and Renaissance Studies: 16796, 16840, 21157, 21298, 22545, 22565, 23318
 510. Vivarium, an International Journal of the Philosophy and Intellectual Life of Middle Ages and Renaissance: 17046, 22068
511. Word and Image: 20387
512. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung: 22689
513. Zeitschrift für Katalanistik / Revista d'Estudis Catalans: 16434, 17003, 17348, 17740, 17744, 17818, 17891, 18505, 20031, 20806, 22286, 22302, 22922, 23052
514. Zeitschrift für romanische Philologie: 18040, 18041, 18388, 19571, 19572, 19573, 19574, 19576

TAULA GENERAL

I. Esquema del contingut de cada volum	5
II. Taula temàtica	39
III. Taula de publicacions periòdiques o de col·leccions de les quals han estat recensionats o resumits estudis en els volums XXI-XXX	45

ARXIU DE TEXTOS CATALANS ANTICS segueix bàsicament les indicacions metodològiques de Josep Vives i Gatell, *Esquemas de metodologia*, Barcelona 1947, en allò que fa referència a l'edició de textos i les de l'Institut d'Estudis Catalans en la presentació de textos medievals en llengua catalana.

Les abreviatures dels aparats crítics són les suggerides per la «Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale (S.I.E.P.M.)», publicades dins el seu «Bulletin», núm. 2 (1960), 142-149 (*Abbreviations latines et signes recommandés pour l'apparat critique des éditions de textes médiévaux*). Quan part d'un lema d'aparat crític es troba entre parèntesis, hom ha d'interpretar que l'anotació crítica corresponent, escrita en cursiva, es realitza en aquella part de la paraula no col·locada entre els parèntesis esmentats.

En aquest volum hi falten les «Notícies bibliogràfiques» habituals en l'anuari. ARXIU DE TEXTOS CATALANS ANTICS només es pot comprometre a donar almenys notícia bibliogràfica d'aquells estudis (llibres o articles), dos exemplars dels quals siguin enviats a la direcció.

Les adreces d'ARXIU DE TEXTOS CATALANS ANTICS consten en l'orella de la coberta.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
FACULTAT DE TEOLOGIA DE CATALUNYA